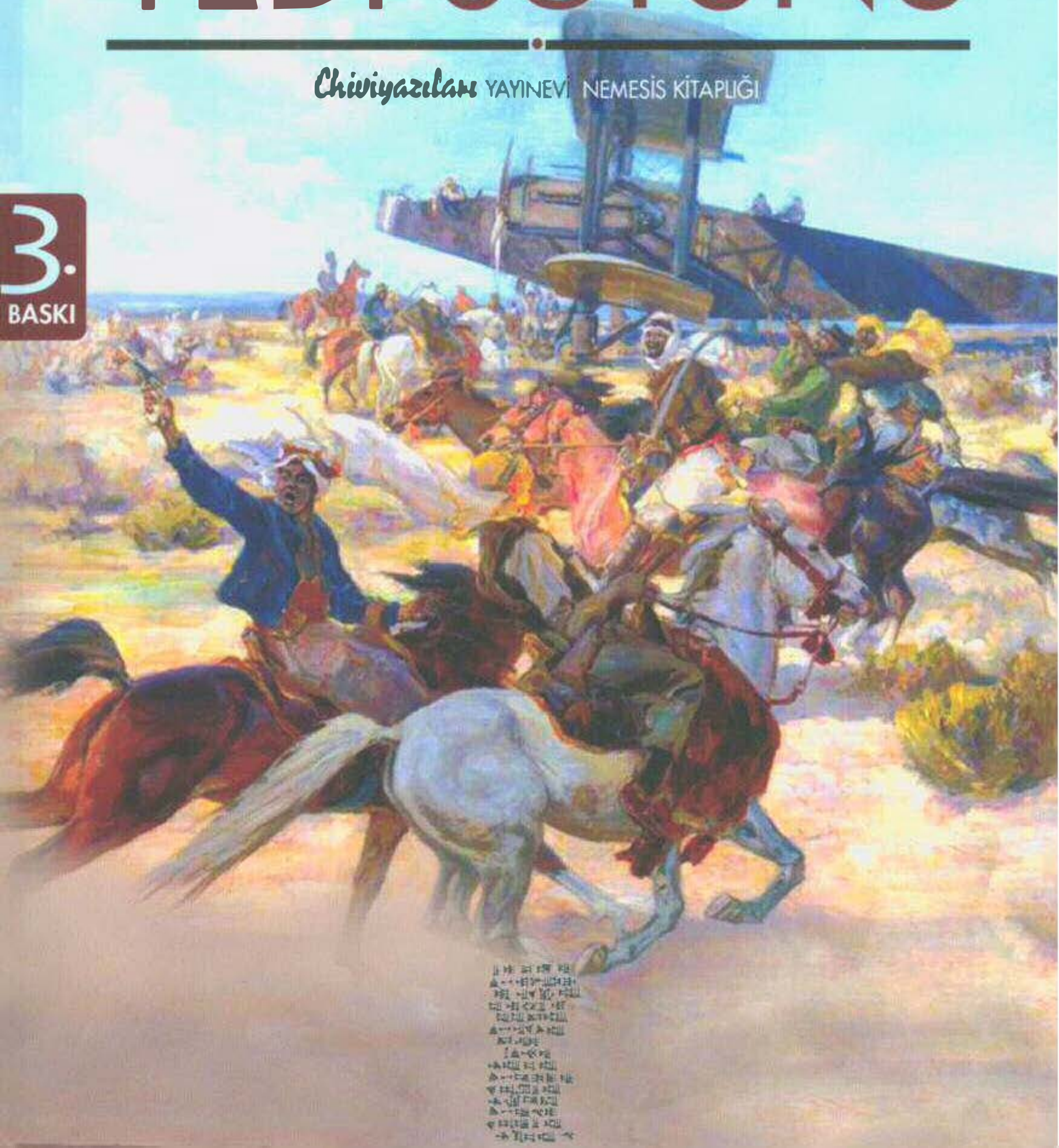
T.E. LAWRENCE

"Arabistanlı Lawrence"

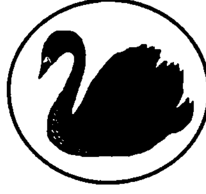
BİLGELİĞİN YEDİ SÜTUNU

Chiviyazıları YAYINEVİ NEMESİS KİTAPLIĞI

BİLGELİĞİN YEDİ SÜTUNU

T.E. LAWRENCE

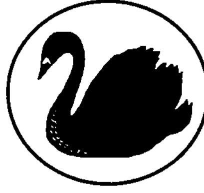
Chiviyazıları Yayınevi | Nemesis Kitaplığı

Nemesis, Gece Tanrıçasının kızıdır. Güzelliğiyle dillere destandır... Yaşadıkları ve yaptığı uygulamalar sonucunda, cezanın adiline kısmıyla ilgili olduğu kadar, bir ödül Tanrıçası olarak da bilinir. Bu yaklaşım 'Adalet'in Dağıtıcısı' ünvanını kazandırır Nemesis'e... Dünyada adaleti koruyan, haklıyı haksızdan ayırt eden bir ahlak Tanrıçası olarak da kabul edilir...

Nemesis, eşyanın düzenini belirleyen ücretten çok, doğru ve hakkaniyetli olan bir paylaşım sisteminin de simgesidir, daha net bir deyimle doğru paylaşımın kendisidir...

Nemesis Kitaplığı | Chiviyazıları Yayınevi

- Avrupamerkezcilik ▮ Samir Amin
- Medyada İkiyüzlülük ▮ Edward S Herman
- Marx'ın Sosyolojisi ▮ T.B. Bottomore / M. Rubel
- Marx'tan Sonra ▮ Michel Foucault
- Meslek Olarak Siyaset ▮ Max Weber
- Oryantalizm ▮ Ali Behdad
- İmparatorluk Stortejileri ve Ortadoğu ▮ B Waylet - E. Jackh
- Yeni Muhafazakârlar (Neo-Cons) ▮ Ed. Merdan Yanardağ
- Amerikan İmparatorluğunun Yeniden İnşası ▮ T Donnelly
- Şeylerin Tarihi ▮ Özcan Sapan
- Beyaz Ölümün Güncesi ▮ Özcan Sapan
- Faili Meçhul Cinayetler Tarihi ▮ Orhan Gökdemir
- Helenizm Siyonizm Türkçülük ▮ Orhan Gökdemir
- Ideolojilerin Sonu Mu? ▮ Ufuk Uras
- Sezgiciliğin Sonu Mu? ▮ Ufuk Uras
- Lukâcs / Marx'a Giden Yol ▮ Ateş Uslu
- Farklılık Ve Diyalog ▮ M. Waller / S. Marcos
- Felsefeden Edebiyata Selahattin Hilav ▮ Selahattin Bağdatlı
- Mesih Masalı / İsa Gerçekte Hiç Yaşamadı ▮ Luigi Cascioli
- Çingeneler ▮ Jan Yoors
- Devletin Bektaşi Hirkası ▮ Ali Murat Irat
- Kilise Tarihi ▮ Eusebios
- Modern Devlet ▮ Christopher Pierson
- İslamda Isa ▮ Michel Hayek
- Uluslararası İletişimin Ekonomi Politiği ▮ Meltem Bostancı
- Amerika'da Etnik Temizliğin Saklı Tarihi ▮ Elliot Jaspin
- Io,... Tıpta L. Da Vinci Kodu ▮ Sibylla A.
- Dersim'in Etno-Kültürel Kimliği ▮ Mehmet Yıldız
- Bilgeliğin Yedi Sütunu ▮ T.E. Lawrence

Chiviyazıları Yayınevi Nemesis Kitaplığı

Bilgeliğin Yedi Sütunu

T.E. Lawrence

İngilizceden Çeviren: Bilal Çölgeçen

Chiviyazıları Yayınevi

Kitabın Orijinal İsmi
Seven Pillars of Wisdom

Yazar
T. E. Lawrence

İngilizce Aslından Çeviren
Bilal Çölgeçen

Yayıma Hazırlayan
Özcan Sapan

Sıra / Seri No
Chiviyazıları Yayınevix: 421 / Nemesis Kitaplığı: 29

ISBN
978-605-5708-92-4

Sertifika No
13085

Adres
Bahariye Cad. No: 69 Kat: 3 Daire: 9
Kadıköy İstanbul Faks: 0216 330 36 35
Eposta: bilgi@chiviyazilari.com www.chiviyazilari.com

Kapak
'Deraa'da Bir Ayrıntı - Stuart Reid,
Resim, Imperial War Museum'de bulunmaktadır.

Kapak ve İç Düzenleme
Yayınevi & Yayınevi

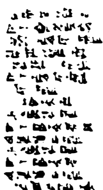
Baskı / Tarih
Birinci Basım 2001 (Üç Ayrı Kitap Olarak)
İkinci Basım 2014
Üçüncü Basım 2015

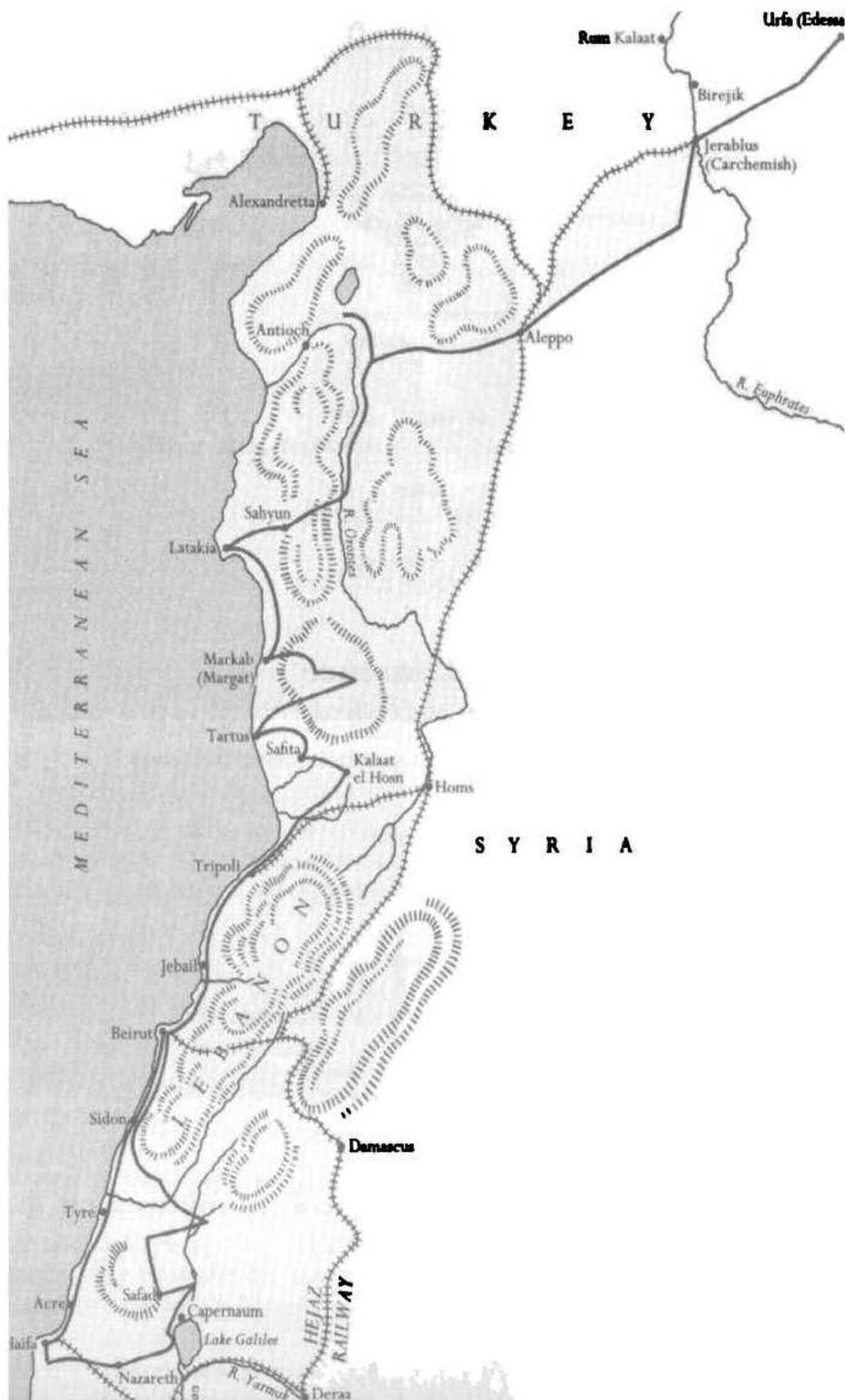
Baskı
Ertem Basım Ltd. Şti. / Ankara

Bilgeliğin Yedi Sütunu

T.E. Lawrence

Çeviren: Bilal Çölgeçen

Rum Kalaat
Urfa (Edessa
Birejik
T U R K E Y
Jerablus
(Carchemish)
Alexandretta
Antioch
Aleppo
R. Euphrates
MEDITERRANEAN SEA
Sahyun
R. Orontes
Latakia
Markab
(Margat)
Tartus
Safita
Kalaat
el Hosn
Homs
S Y R I A
Tripoli
LEBANON
Jebail
Beirut
Sidon
Damascus
Tyre
Safad
Acre
Capernaum
Lake Galilee
HEJAZ RAILWAY
Nazareth
R. Yarmuk
Deraa

İçindekiler

SKETCH MAP
Scale of Miles
0 20 40 60 80 100 120
MESOPOTAM
CYPRUS
ALEPPO
Antioch
Hama
Homs
Tripoli
BEYROUT
DAMASCUS
Baalbek
Tadmor
Haifa
Nazareth
Jaffa
Nablus
JERUSALEM
Gaza
Jericho
Madeba
Amman
Kerak
ATARA
HADI
GHOR
Petra
Maan
Akaba
Rumm
Mudowwara
Hallat Ammar
J. RUFEITA
Tebuk
El Houl
J. LEBDA
J. SEDHUS
Kalaat el Muadhdham
Moweilleh
Dhaba
Jauf
NEFUD
SINAI
El Hasa
J. DRUSE
EL LEJA
Deraa
Azrak
Bair
TELAITRUKHWAT
JESHA
Ammari
Nebk
El Ghutti
Ard el Suwan
El Basatta
Arfaja
Maigua
Fejr
Kethira
Shobek
Jefer
Mudowwara
Shahm
Ramleh
Dead Sea
Tafas
El Shurr
Dhaba

T.E. Lawrence*

T.E. Lawrence 1916-1918 yılları arasında, İngiliz irtibat subayı olarak görev yapmış ve Arap isyanının örgütlenmesinde de büyük bir rol oynamıştır. Savaş sonrasında dünyaya yayılan ününü Lowell Thomas adında bir Amerikalı gazeteciye borçludur. Thomas, Batı cephesindeki kanlı savaş haberlerinden dehşete düşünce İngiliz halkına seslenecek bir kahraman arıyordu. Lawrence'ın Arabistan seferi, Thomas'ın arayıp da bulamadığı şeydi. Çünkü Arap halkının bağımsızlığı gibi son derece romantik bir erek uğruna savaşmanın yanı sıra, düşmanları Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu cephesinde yenilgiye uğratılmasını dayanak sağlamıştı. Thomas, Lawrence'ın Arabistan'da, General Allenby'nin de 'Kutsal Topraklar'da yürüttüğü seferleri anlatan bir slayt gösterisi hazırlayarak, İngiltere'yi dolaştı. Gösteri büyük bir başarı kazandı, ancak halkın düş gücüne hitap eden Allenby değil, arkeolog iken gerilla liderine dönüşmüş olan genç adamdı. Anlaşılabilir nedenlerle ülkemizde pek rağbet görmeyen Arabistanlı Lawrence miti buradan doğmuştur. Lawrence'ın savaş dönemindeki maceraları çoğu zaman efsanenin ardında gizlenmiştir. Arap bağımsızlığı hedefi, İngiltere'nin ve Batılı müttefiklerin çıkarlarıyla çatıştığından ve savaş sonrası yapılan anlaşmalarda, İngiltere, Arap halklarına verdiği sözleri tutmadığından, Lawrence iki taraf nezdinde

Derleyen: Gamze Sarı / Biyografik çalışma için Jeremy Wilson'ın *"Lawrence of Arabia"* adlı kitabından yararlanılmıştır.

de zaman zaman sevilmeyen adam olmuştur. Günümüzde de pek çok tartışmanın odağında bulunmaktadır. Ancak, İngiltere 1960 ve 1970'lerde Ortadoğu seferleri hakkındaki gizli arşivlerini açıkladığında, Lawrence'ın Arabistan'daki görevinin gerçekten de efsane kadar inanılmaz olduğu ortaya çıktı.

Lawrence'ın dileği bir savaş kahramanı olarak anılmak değildi. Savaşta yaşadıklarını düşünmeye dahi dayanamıyordu. Bilgeliğin Yedi Sütunu'nun kısaltılmış bir versiyonu olan Revolt in the Desert'ın öndeyişinde söylediği gibi, uzun süre önce gerçekten yaşadığı için olaylara olan ilgisi kaybolmuştu. Lawrence'ın ömrü boyunca beslediği tutku ise yazar olmaktı. Edward Garnett'a yazdığı bir mektupta şöyle demişti: "Uzak gelecekte şayet uzak gelecek değersiz şahsımı dikkate almaya tenezzül ederse bir eylem adamı yerine edebiyatçı olarak takdir edilmeyi tercih ederim." Yazdıklarının neredeyse tamamı otobiyografik niteliktedir. Bunlar, 1906 yılından başlayıp 1935 yılındaki talihsiz bir kaza sonucu olan ölümüne dek yazdığı altı bini aşkın mektup ile iki otobiyografik kitaptan oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan Bilgeliğin Yedi Sütunu, Arap isyanındaki görevine ilişkindir. İkincisi olan The Mint ise, RAF saflarında adsız bir asker olarak hizmet ederken yaptığı gözlemleri ve yaşadıklarını içerir.

Thomas Edward Lawrence 1888 yılında Galler'de doğdu. Bir Angloİrlandalı baronet olan Sir Thomas Chapman ile Chapman ailesinin dört meşru kızına eğitmenlik yapmış olan Sarah Junner'ın beş gayri meşru oğlundan ikincisiydi. Birlikte kaçan Thomas ve Sarah, Lawrence adını aldılar. 1886 yılında Oxford'a yerleşerek karı koca olarak yaşamaya başladılar. Burada Lawrence Oxford'daki Jesus College da tarih okumak için bir burs kazandı. 1910 yılında final sınavlarını, kısmen Haçlı Kaleleri konusunda hazırladığı dikkate değer tezi sayesinde başarıyla geçti. Bu tez için yaptığı araştırmalar çerçevesinde Filistin ve Suriye'de uzun süreli bir gezi bulunuyordu. Bu, Lawrence'ın Doğu'nun büyüsüyle ilk tanışması olacaktı.

Bu ilk yıllar boyunca Lawrence'ın üzerinde yaşamının sonuna dek silinmeyecek izler bırakan başka etkenler de vardı. Yetiştirilmesinde ailesinin sıkı sıkıya bağlı olduğu Hıristiyan inancının derin etkisi duyumsanıyordu. Yaşamının ileri dönemlerinde resmi dinle olan bağlantısını reddetmesine karşın, dünyaya bakışı Hıristiyan ahlâk anlayışı tarafından şekillenmişti ve yazdıklarında İncil'in yoğun etkisini bulmak mümkündür.

Ailesinin toplum içinde benimsediği bu Hıristiyan ahlâk anlayışı, özel yaşamlarındaki gizle çelişiyordu. Yaşadıkları dönemde evlilik dışı çocuk sahibi olmak büyük bir ayıp olarak kabul ediliyordu. Lawrence, anne babasının evli olmadığı gerçeğini çocukken keşfetti. Hırslı bir genç olmasına rağ-

men, ailesinden bir destek görmesine olanak yoktu. Gelecekteki konumu sadece kendi başarılarına bağlıydı ve doğumu hakkındaki gerçeğin ortaya çıkması durumunda, sonradan ayağına dolaşacağı bir meslekten kaçınması gerekiyordu.

Çocukluğundan beri arkeolojiye ilgi duymuştu. Mezun olduktan sonra, 1910 ve 1914 yılları arasında British Museum'un Fırat Nehri üzerindeki Hitit şehri Karkamış'ta yaptığı kazılarda asistan olarak çalıştı. Lawrence'ın buradaki görevi onu birçok yönden gelecekte olacaklara hazırlamaya yaradı. Belki de en önemlisi, tamamıyla Arap kabile üyelerinden oluşan bir iş gücünü yönetmeyi öğrendi. Burada Hindistan veya Sudan'daki İngilizler gibi bir imparatorluk subayı değil, Türk yönetimi altındaki bir bölgede, yerel halkı işe koşan bir İngiliz sivildi. Yurttaşları gibi askeri disiplin ve sömürgecilikten doğan yetkiyi kullanmaktansa adamların saygısını ve dostluğunu kazanarak, onları, işlerini dikkat ve istekle yapmaları için teşvik etmeyi seçti. Karkamış'ta geçen yedi yıl içinde hedefleri değişti. Oxford'daki tez ve akademik yaşam düşleri terkedildi. Gelecekte yapmak istedikleri arasında, arkeolojik saha çalışmalarının yanısıra, seyahat ve yazmak vardı. Romantik idealizmi yalın köylü sınıfına duyduğu hayranlıkta ifadesini bulmuştu: "Araplarınki, okunması en kolay olan o ilk şiiri hâlâ koruyan biricik yaşam."

Savaş çıktığında Lawrence, Kahire'de bulunan Askeri İstihbarat Bölümü'ne atandı. Burada, günümüzde Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün ve Hicaz bölgesini oluşturan Türk illerindeki Arap milliyetçi hareketleri konusunda uzmanlaştı. Lawrence'ın Kahire'deki konumu, savaş öncesinde Suriye'ye olan ilgisinden dolayı gelişmiş ve çok geçmeden de Arap milliyetçiliğini kapsar hâle gelmişti. Buradan gönderdiği raporlar ve Arap liderleriyle kurduğu iletişim, Arap isyanı süresince, Hüseyin'in dört oğlundan biri olan Emir Faysal yönetimindeki güçlerle birlikte sürdüreceği uzun dönem bağlantı subaylığı görevini üstlenmesine neden oldu.

Bu görevini yerine getirirken, müttefiklerin savaşı kazanması durumunda, Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolü altında bulunan Arap illerine ne olacağı sorusu Lawrence'ın aklını sürekli olarak meşgul ediyordu. Kişisel kanısına göre, uzun yıllardır Osmanlı yönetiminde yaşayan Arapların, bir hayvan sürüsü gibi, bir başka imparatorluğun yönetimine aktarılmaları doğru değildi. Lawrence, günümüzdeki entelektüel Arap sınıflarının varlığını ve geçmişteki Arap uygarlıklarını, Arapların kendi kendilerini yönetme yeteneğine sahip bir halk oluşunun kanıtı olarak görüyordu. Bildiği başka bir şey de Osmanlı'ya duyulan öfkenin birçok yeraltı bağımsızlık hareketinin doğmasına yol açtığı ve kabileler arasındaki genel havanın bir ayaklan-

mayı sadece olası olmaktan çıkarıp, bazı durumlarda kaçınılmaz kıldığıydı. Arap illeri, yeni bir emperyalist yönetimi hele de Hıristiyan ise öyle kolay kolay kabullenmeyecekti. Bu nedenle Lawrence, Araplara mümkün olan en üst düzeyde otonomi verilmesi gerektiğini düşünüyordu.

Lawrence'ın öncelikli hedefi Osmanlı İmparatorluğu'nu yenilgiye uğratmaktı. En az bunun kadar önem verdiği ikinci bir hedef ise, Osmanlı'nın çekilmesinden doğan boşluğun bir başka emperyalist güç tarafından doldurulmamasını sağlamaktı. Bunun önündeki en büyük engel, İngiltere'nin batı cephesindeki müttefiki, uzun süredir Ortadoğu'da emperyalist tutkular besleyen Fransa'ydı.

Bu safhada, Fransız emperyalizminin tek seçeneği, bir tür İngiliz himayesi gibi görünüyordu. Ancak, Londra'daki hükümetin kendine özgü öncelikleri vardı. İngiltere'nin Ortadoğu'daki başlıca çıkarı, iletişim için yaşamsal önem taşıyan Süveyş Kanalı'nı korumaktı. Kanal güvende olduğu müddetçe, Osmanlı'yı yenilgiye uğratmak İngilizlere büyük bir fayda sağlamayacaktı. Londra, Ortadoğu seferleri konusunda ikiye bölünmüş durumdaydı. Whitehall'un açısından bakıldığında, Fransa'yla Batı cephesinde yapılan ittifak, Arapların politik geleceğinden çok daha fazla önemliydi. Bu ikilem İngiltere'nin Kahire'de Araplarla, Londra'da ise Fransızlarla iki ayrı görüşme yapmasına neden oldu. Bu, bir yanda HüseyinMcMahon yazışması, öte yanda ise Sir Mark Skyes ile François GeorgesPicot arasındaki bir dizi görüşmeyle sonuçlandı. Her iki müzakere dizisinde de her bir tarafın kendi çıkarlarına göre yorumlayabileceği muğlak ödünler verildi. Kâğıt üzerinde bile McMahonHüseyin ve SkyesPicot görüşmelerinin koşulları birbirine uymuyordu. SkyesPicot Anlaşması'nın koşulları açıklanması durumunda, Arapları vaatlere boğan İngiliz diplomatlarını fena hâlde utandıracak cinsten de olsa, Londra Hükümeti'ne Arap isyanını müttefik olan Fransızları gücendirmeden desteklemek için ihtiyaç duyduğu zemini sağlıyordu. Görünürde bir sonuca bağlanmayan McMahon Hüseyin yazışmaları da aynı doğrultuda rotasını izlemişti. Kahire'de milliyetçi tepkinin geleceği belirsiz görünüyordu, ancak Mekkeli Şerif Hüseyin ve oğulları gizli bir ayaklanma hazırlığındaydı.

Arapların milliyetçi niyetleri hakkındaki tüm belirsizlikler, Şerif Hüseyin'in 1916 yılının Haziran ayında, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklandığını ilan etmesiyle kayboldu. Hüseyin'in güçleri Mekke'yi ve bazı diğer şehirleri ele geçirdiler. Bu, Osmanlıları 'Hicaz Demiryolu'nun son noktası olan Medine'ye gerilemek zorunda bıraktı. Savaştan önce hacıları Mekke'ye taşımak için inşa edilmiş bu demiryolu, savaş döneminde Arabis-

tan'daki Osmanlı güçlerinin ana iletişim hattını oluşturuyordu.

Başlarda elde edilen başarılara rağmen, kısa süre içinde isyan güçlerinin yeterli derecede hazırlıklı olmadığı ve son derece zayıf oldukları ortaya çıktı. Osmanlıların tersine hava kuvvetleri ve modem silahları yoktu. Hüseyin'in güçleri, baskın yapmaya alışık olan, ancak tüfekleri ve develeriyle yaptıkları akınların kâr etmediği modern silahlardan korkan Arap kabile mensuplarından oluşuyordu. Medine'yi kuşatan Arap güçleri kısa süre içinde güvenlerini yitirdiler. Artık, Osmanlıların kuvvetlerini takviye edip Mekke'yi geri almak için harekete geçmeleri anlık bir sorun olarak görülebilirdi.

Bu sıralarda Lawrence'ın konumunda da bir değişiklik olmuştu. Askeri İstihbarat Bölümü artık Arap isyanıyla ilgilenmeyecekti. Yeni bir Arap Bürosu kurulmuş, Lawrence da buraya tayin edilmişti. Ekim 1916'da, tayin işlemleri tamamlanmadan, Hicaz'a gönderildi. Burada İngiliz sivil subayı Ronald Storrs eşliğinde ayaklanmanın liderleriyle buluşacaktı. Arabistan'a yaptığı bu ilk yolculuğa, Revolt in the Desert'ın ilk paragrafında şöyle bir not düşer: "Sonunda Cidde'nin dış limanına demir attığımızda, beyaz şehir alev alev yanan gökyüzü ile geniş denizkulağını süpürüp dalgalanan seraptaki yansıması arasında asılı kalmıştı. Derken Arabistan sıcağı kınından çekilmiş bir kılıç gibi üzerimize geldi ve nutkumuz tutuldu." Lawrence'ın kışkırtmak için bunca zamandır çalıştığı ve başarısına bunca umut bağladığı isyan en sonunda başlamak üzereydi.

Ayaklanmanın ilk safhalarında, İngiliz ve Fransızlardan oluşan askeri danışmanlar Araplara Medine'deki Osmanlı kalesini almaları ve Şam'dan Hicaz'a uzanan, Osmanlıların teçhizat hattı olan Hicaz Demiryolu'nu kesmeleri için baskı yapıyorlardı. Bu hedefle ve İngiliz donanmasının yardımıyla 1917'nin baharında Emir Faysal'ın güçleri Kızıldeniz kıyısı boyunca kuzeye doğru, Yenbu'dan Vech'e hareket ettiler. Buraya vardıklarında, Osmanlı haberleşme hatlarını büyük ölçüde tehdit eder hâle gelmişlerdi.

Çok geçmeden müttefik devletlerin istihbaratı, Osmanlıların Medine'den çekilmeyi plânladıklarını öğrendi. Bu haber Hüseyin'i sevindirecek olmasına rağmen, Kahire'deki İngiliz karargahındakiler Osmanlı güçlerinin Filistin cephesine aktarılarak, İngilizlerin ilerlemesine yeni bir engel oluşturacaklarından endişe ediyordu. Bu nedenle Kahire bürosu Araplardan, Osmanlı Ordusu'nun Medine'den çekilmesini engellemelerini önemle rica etti. Buna cevap olarak Lawrence yeni bir strateji geliştirdi. Araplar Hicaz Demiryolu'nu ancak işler hâlde tutacaktı. Kısa aralıklarla yapılan gerilla saldırıları demiryolunun uzak noktalarında önceden tahmin edilemeyen, ufak hasarlar bırakacak, hattı her defasında birkaç günlüğüne

kesecekti. Bunun sonucunda Osmanlı ordusunun Medine'den geri çekilmesi mümkün olmayacak ve hattı korumak ve işler tutmak için çok sayıda asker ve onarım işçisi kullanılacaktı. Bu strateji uygulanmaya başladı ve o andan itibaren Medine'deki Osmanlı güçleri etkisiz kaldı.

1917 yılının ortalarına gelindiğinde Hicaz'daki durum tatminkardı, ancak Lawrence ve Faysal, isyanı kuzeyde Şam'a ve daha ötesine yaymak istiyordu. Bunu yapmak üzere Arap akıncı kafileleri Filistin ve Lübnan'daki tarımsal bölgelerde mümkün olmayan hareket özgürlüğüne ihtiyaç duyacaklardı. Kuzeyde yapılacak herhangi bir operasyon, bu nedenle daha içerilerde, doğudaki çöllerde gerçekleştirilmeliydi.

Ancak bu tasarı ciddi bir sorunu da beraberinde getiriyordu.

Bu güçlere lojistik destek nasıl ulaştırılacaktı? Bu bölgeye İngilizlerin elindeki topraklardan teçhizat ulaştırmak için kullanılacak bir yol yoktu. Lawrence için bu sorunun açık çözümü, hem Akabe şehrinin, hem de doğuya, Maan Platosu'na ve ardımdaki çöllere açılan dağ geçişlerinin ele geçirilmesiydi. Lawrence Kahire'deki istihbarat bürosunda çalışırken yaptığı araştırmalardan, Akabe'ye yapılacak bir saldırının başarılı olması için karadan ve tamamen beklenmedik bir anda gelmesi gerektiğini biliyordu. Bu plânın başarılı olup olmaması ise tek bir kişinin bilgisi ve desteğine bağlıydı: Efsanevi akıncı kabile reisi Avda Ebu Tayi. Dolayısıyla, Avda'nın isyana bağlılığını sunmak için Vech'e gelmesi Faysal ile Lawrence'ı sevince boğdu. Onun yardımıyla ayrıntılı planlar yapıldı ve 9 mayıs günü, aralarında Lawrence ve Avda'nın da bulunduğu, başını Şerif Nasr'ın çektiği küçük bir kafile, büyük gizlilik içinde bir kara yolculuğuna başladı. Yüzlerce millik çöl arazisini kapsayan bir kavis çizerek Sirhan'a vardılar. Burada Maan'dan başlayıp Akabe'ye giden yolu ele geçirmek ve elde tutmak için gereken gücü toplamaya başladılar.

Nasr ve Avda adam toplamakla uğraşırken, Lawrence kuzeye doğru en tehlikeli yolculuklarından birini gerçekleştirdi. Bu yolculuğun nedeni yaşamakta olduğu vicdan bunalımıydı. Aylardır Araplara, Arap isyanına İngiliz desteği ve müttefiklerin zafer kazanması durumunda bağımsızlık vaat ederek Faysal'n yandaşlar toplamasını sağlıyordu. Oysa gerçekte, politik sonuçlar kesin değildi. Defterine yazdığı bir mesajda şöyle diyordu: "Tek başıma Şam'a gitmeye karar verdim, yolda ölmeyi ümit ederek. Ne pahasına olursa olsun, bu gösteriyi daha fazla ilerlemeden durdurun. Onları bir yalan uğruna bizim için savaşmaya çağırıyoruz ve ben buna dayanamıyorum."

Kuşkularına rağmen Lawrence kuzey serüveninden sağ çıktı.

Dönüşünden kısa süre sonra yapılan plânlar uygulamaya kondu ve faz-

ladan Osmanlı birliklerinin bulunmasına rağmen, kesin bir başarıya ulaştı. 6 Temmuz 1917 günü, MaanAkabe arasındaki yol ve Akabe Köyü'nün kendisi Arap güçlerinin denetimindeydi. Kuzeye giden yol artık açılmıştı.

Akabe'den hemen ayrılan Lawrence küçük bir kafileyle Sina Yarımadası'nı aşmak üzere yola koyuldu. 9 Temmuz'da Süveyş Kanalı'na ulaştılar ve Lawrence buradan trenle Kahire'ye gitti. Arapların kazandığı başarıyı anlatan raporu, Kahire'deki karargâhta büyük bir hayret ve sevinç uyandırdı. Asker ve teçhizat taşıyan gemiler zaman yitirmeden Yenbu'dan yola çıktı.

Bu noktadan sonra Lawrence, yeni atanmış Genel Mısır Keşif Gücü Komutanı General Allenby ile Faysal'ın ordusu arasındaki bağlantı olacaktı. Ayaklanmanın kapsamı genişledikçe, Lawrence'ın ayaklanmadaki rolü de artarak devam etti.

Allenby kuzeye doğru ilerlemeyi plânlıyordu, ancak Osmanlıların yaşamsal önemdeki teçhizat hattı Hicaz demiryolu ve demiryolunun Filistin koluydu. Demiryolu, Osmanlıların elindeki bölgelerde o denli derinlere gidiyordu ki, Allenby'nin saldırması kolay olmayacaktı. Bununla birlikte; demiryolu, karadan saldıran, hareketli bir güce karşı savunmasızdı. Lawrence Arap Ordusu'nun hattı can alıcı anda keseceğine söz verdi. Üstelik son evrede yerel halk da ayaklanarak Osmanlıların geri çekilmesini güçleştirecekti. 1918 yılının Eylül ayında aşağı yukarı bunlar yaşandı. Allenby ilerlemesini gerçekleştirdiğinde, Osmanlılar iletişim hatlarının kesilmiş olduğunu gördüler ve geri çekilmekte olan güçleri dört yandan silahlı kabile mensuplarının saldırısına uğradı. Sonuçta kargaşa içinde geri çekildiler.

Almanlar ve Osmanlılar 30 Eylül günü Şam'ı terk ederek yönetimi yerel milliyetçilerin eline bıraktı. Bu sırada şehir müttefik güçler tarafından kuşatılmış fakat Allenby, şehire sadece Arap güçlerinin girmesini emretmişti. 1 Ekim günü, olağanüstü bir kutlamayla şehre adım attılar.

Zafer Şam'dan Halep'e de sıçrayacaktı, ancak Lawrence kendisine artık ihtiyaç olmadığını biliyordu. Birkaç gün boyunca Arapların şehir yönetimini yeniden oluşturmasına yardımcı olmaya çalıştı. Allenby ile Faysal, nihayet karşılaştığında da gitmek için izin istedi. Zafer kesinleştiğine göre Arap isyanının kendisine ihtiyacı kalmamıştı. Ancak zaferin meyveleri kolaylıkla yitirilebilirdi. Fransızlar SkyesPicot koşulları uyarınca Suriye'nin iç bölümlerinde hak iddia etmeye başlamışlardı bile. Bu anlaşmaya imza atmış olan İngiltere, Fransızların iddialarını desteklemeyi gerekli görebilirdi. Arapların kendilerini Avrupa'da savunacak birine ihtiyaç duyduğu açıktı.

Lawrence ateşkes ilanından kısa süre önce Londra'ya vardı. 1919 yılında

Paris Barış Konferansı'nda İngiliz Delegasyonu'na katılarak Emir Faysal'la yakın ilişki içinde çalıştı.

İngiliz Hükümeti Lawrence'ın başarılarını bilmesine rağmen, savaşın bitiminde Lawrence halk tarafından neredeyse hiç tanınmıyordu. Bu, Amerikalı bir gazeteci olan Lowell Thomas'ın 1919 yılında Londra'ya gelişiyle değişti. Ayaklanma sırasında Akabe'ye kısa bir ziyaret yapmış olan Thomas, Lawrence tarafından Arapların bağımsızlık mücadelesini yazmak üzere teşvik edilmişti. Thomas şimdi de anlatı, slayt, film, müzik ve dans içeren bir tür seyahatname hazırlamıştı.

İncil'in geçtiği topraklarda kazanılan zaferlere ilişkin öyküler, Avrupa'daki siperlerde yaşanan savaşın dehşetiyle donakalmış ülkede büyük başarı kazandı. Lawrence kısa zamanda bir halk kahramanı oldu ve bunun politik çalışmalarına destek olduğunu fark etti. Bu, yaşamında ün peşinde koştuğu, Arap davasının ilerlemesini sağlamak için isteyerek röportaj yaptığı biricik zamandı.

Ancak Arap bağımsızlığı düşüncesi Suriye'yi yönetmeye kararlı Fransız sömürgecileri için dayanılmaz bir şeydi... Hindistan'daki İngiliz hükümeti de Irak'ta buna benzer ihtiraslara sahipti. Yapılan tüm lobi çalışmalarına rağmen Amerikan başkanı Woodrow Wilson'da konudan elini çekti. Suriye, Filistin ve Mezopotamya (Irak), Fransa ve İngiltere'ye manda altındaki bölgeler olarak adları hariç her şeyleriyle birer koloni olarak ayrıldı.

Lawrence öfke içinde şöyle yazacaktı: "O seferlerde birçok hayat yaşadık ve asla kendimizi sakınmadık... Yine de biz başarıya ulaşıp da yeni dünya ufukta belirdiğinde, yaşlı adamlar zaferimizi almak ve bildikleri eski dünyaya benzetmek için yeniden geldiler. Gençlik kazanmayı başarsa da bunu saklamayı henüz öğrenmemişti ve ihtiyarların karşısında acınacak derecede güçsüzdü. Kekeleyerek yeni bir gök ve yeni bir yer olsun diye çalıştığımızı söyledik. Onlar ise bize nazikçe teşekkür edip barış yaptılar."

Bitkin ve büyük bir hayal kırıklığı içerisindeki Lawrence İngiltere'ye döndü. Kısmen All Souls College'da bir araştırma bursu önerilen Oxford'da, kısmen de Londra'da kaldı. Bilgeliğin Yedi Sütunu üzerinde çalışmaya daha Paris'teyken başlamıştı fakat 1919 sonbaharında yazı taslağı ve çalışma notları çalındı. 1920 yılı boyunca kitabı ezberden yeniden yazdı ve bulabildiği tüm kaynakları kullanarak düzeltmeye başladı.

1920 yılının sonlarına gelindiğinde Irak'taki İngiliz koloni yönetimi açık bir isyanla karşılaşmıştı. Bunun sonucunda İngiliz Hükümeti isyanı bastırmak için büyük paralar ödemek zorunda kalıyordu. Winston Churchill bu duruma bir çözüm bulmak üzere Koloni Bürosu'na atandı. Basında

hükümet politikası karşıtı açıklamalar yapan Lawrence'ı kendisine danışmanlık yapmaya ikna etti. Lawrence, Emir Faysal'ın Irak tahtına geçmesine ve Ürdün Krallığı'nın kurulmasına aracı oldu. Hâlâ İngiliz himayesinde olmalarına rağmen, her iki ülke de bundan sonra daha geniş ölçüde otonomi kazandı. 1922 yılının yazında Lawrence, Churchill'in İngiltere'nin gücü dahilinde onurlu bir çözüm bulduğu düşüncesindeydi.

Bu sıralarda Lawrence'ın ruhsal durumu tehlikeli bir gidiş izliyordu. Savaş deneyimini, korkunç politik mücadelelerle geçen üç yıl ve bin sayfalık bir kitabı yazmanın güçlüğü izlemişti. Akıl sağlığından endişe eden Lawrence, Koloni Ofisi'nden istifa ederek 'John Hume Ross' adıyla RAF saflarına sığındı. Dört ay sonra, basın tarafından keşfedildi ve atıldı. Ancak, artık yapabileceği tek işin askerlik olduğuna karar vermişti. Yüksek makamlardaki dostlarının araya girmesiyle tank birliklerine, 'Thomas Edward Shaw' adıyla kaydoldu. 1925 yılının ortalarına dek buradaki hizmetini sürdürdü.

1923 yılının sonlarında boş zamanının ve enerjisinin çoğunu Bilgeliğin Yedi Sütunu'nun abonelere gönderilecek ilk baskısının hazırlanması için harcamaktaydı. Ancak, kitaba eklenecek renkli portreler ve diğer süslemelere o kadar çok para harcıyordu ki, bir kitabın maliyeti abonelik ücretinin üç katı olan 90 sterlini bulmuştu. Bankalara olan borcunu ödemek için Bilgeliğin Yedi Sütunu'nun "Revolt in the Desert" adında bir özetinin yayımlanmasına izin vermek zorunda kaldı.

Kitabın yayımlanma sürecinin ortasında Lawrence, tank birliklerinden tekrar RAF'a transfer edilmeyi başardı. 1926 yılının sonunda, Revolt in the Desert yayımlandığında gazetecilerin ulaşamadığı bir yerde olmak amacıyla Hindistan'a tayin olmayı kabul etti. Her iki kitap da büyük ilgi gördü ve Lawrence'ın banka borçları çabucak kapandı. Lawrence kitaptan elde edilecek kârın geri kalanını RAF Benevolent Fund'a bağışlamamış olsaydı, zengin dahi olabilirdi.

Bu başarıdan cesaret bulan Lawrence 1927 ve '28 yılları arasında, ilk RAF hizmeti sırasında yaptığı gözlemler ve aldığı notlara dayanan, The Mint adında bir başka kitap daha yazdı. Bu kitap RAF hakkında öyle keskin eleştiriler içeriyordu ki, yayınlanması Lawrence'ın zamanla gönülden bağlandığı hizmetin saygınlığını zedeleyecekti. Bu nedenle, Lawrence kitabın 1950 yılına kadar yayımlanmamasını koşul olarak öne sürdü.

The Mint'i tamamladıktan sonra Homeros'un Odyssea'sını çevirmesi için verilen komisyonu kabul etti. Çeviriye Miranşah'ta (Hindistan'da) başladı. Hindistan'ın en küçük hava kuvvetleri müfrezesine sahip olan Miranşah, Afganistan sınırının on mil ötesinde uzak ve güzel bir istasyondu. Bu

huzurlu ortamda Lawrence, savaşın bitiminden sonra ilk kez gerçek gönül rahatlığını bulmuştu.

Miranşah'ta daha birkaç yıl kalmayı plânlıyordu, ancak 1928 yılının sonbaharında, basında onu Afganistan'daki İngiliz istihbarat etkinliklerine karışmakla suçlayan haberler çıkmaya başladı. Başlarda RAF yönetimi haberleri göz ardı etti, ancak raporlar giderek daha sansasyonel bir hâl almaya başladığında Lawrence'ı Londra'ya çağırmak zorunda kaldı.

Plymouth'ta bir deniz uçağı birimine atanan Lawrence, burada, tanıklık ettiği bir deniz uçağı kazasında kurtarma teknesinin geç kalması yüzünden yaşamların kaybedildiğini görünce, daha hızlı bir tekne tasarımı geliştirmek üzere çalışmalara katıldı. Hava kuvvetlerindeki son yıllarını bu işe adayan Lawrence, 1935 yılının Şubat ayında RAF'tan istifa ederek Dorset'teki kulübesine gitti. Burada gazetecilerin akınına uğradığından, yerleşmek için aylarını harcadı. Dostları ona ilginç işler önerdiler, ancak onun hedefi bir yayınevi kurmaktı.

13 Mayıs günü motosikletiyle giderken iki bisikletliye çarp mamak için direksiyon kırınca motosikletten savruldu. Onarılamaz beyin hasarına uğramıştı. 19 Mayıs günü ise öldü. Kırk altı yaşındaydı. Ölümünden kısa süre önce, 6 Mayıs 1935'te Eric Kennington'a yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Ne yaptığımı merak mı ediyorsun? Doğrusunu istersen, ben de öyle. Görünüşe bakılırsa güneş doğuyor, güneş ışıyor, akşamlar birbirini izliyor ve uykuya dalıyorum. Ne yapmıştım, ne yapıyorum, ne yapacağım... Bütün bunlar aklımı karıştırıyor ve beni hayrete düşürüyor. Hiç, yaprak olup güz vakti ağacından düşüp de büsbütün aklın karıştı mı? İşte öyle bir duygu bu."

S. A.'ya

Seni sevdim ve bu yüzden kendi ellerime
Çektim bütün bu insan akınını
Ve son arzumu yazdım yıldızlı gökyüzüne
Seni kazanmak için Özgürlük,
Ey yedi sütunlu değerli ev,
Geldiğimizde gözlerin parlıyor olacak bizim için.

Yolda bekleyen uşağım gibi göründü ölüm,
Yaklaşıncaya kadar yanına
Anladı beklediğini gülümsediğimde
Kederli kıskançlığıyla fırlayıp geçti beni
Ve paramparça edip götürdü seni
Derin sessizliğine.

Yeryüzünün yumuşak elleri henüz keşfetmeden endamını
Ve kör kurtlar, henüz semirmeden varlığını
Yol yorgunu aşk, el yordamıyla keşfetti bedenini,
Şimdilik bizde emanet kalan.

Dua etti adamlar bana, eserimizi, dokunulmamış evi,
İnşa etmeye başladığımda senin hatırana
Ama paramparça ettim yarım yapıyı
Sana yaraşır bir anıt uğruna

Ve şimdi küçük yaratıklar
Yamamak için kendilerini yıkıntılara
Sürünüyorlar bozulmuş gölgesinde armağanının.

Thomas Edward Lawrence

Önsöz

Bay Geoffrey Dawson, Arap İsyanı hakkında yazı yazmam için 1919 – 1920 yıllarında bana zaman tanıması konusunda All Souls College'i ikna etti. Sir Herbert Baker, Westminster konutlarında kalmama ve çalışmama izin verdi.

Böylece yazılan kitap, 1921 yılında prova baskıya girdi. Bu safhada kitap, onu eleştiren dostlar bakımından talihliydi. Çok sayıda değerli ve farklı önerilerde bulunduklarından ve şu an var olan bütün noktalı virgüllerden dolayı Bay ve Bayan Bernard Shaw'a özellikle teşekkür borçludur.

Kitap, tarafsızmış gibi görünme niyetinde değildir. Kendi çöplüğümde kendi tarafım için savaşıyordum. Lütfen bunu kendi hafızama dayanarak oluşturduğum kişisel bir anlatı olarak kabul edin. Maalesef uygun notlar alamadım. Aslına bakarsanız, Araplar savaşıyorken böyle çiçekler derlemeye kalksaydım, onlara karşı görevimi ihmal etmiş olurdum. Amirim olan subayların her biri, Wilson, John, Dawnay, Newcombe ve Davenport, benzer bir öykü anlatabilirdi. Aynı şey, Stirling, Young, Lloyd ve Maynard; Buxton ve Winterton; Ross, Stent ve Siddons; Peake, Hornby, ScottHiggins ve garland; Wordie, Bennett ve MacIndoe; Bassett, Scott, Goslett, Wood ve Gray; Hinde, Spence ve Bright; Brodie ve Pascoe, Gilman ve Grisenthwaite, Greenhill, Dowsett ve Wade; Henderson, Leeson, Makins ve Nunan için de geçerlidir.

Ve sadece kendi ardına bakan bu tablonun adil olmadığı daha başka pek çok lider ve yalnız savaşçı vardır. Elbette yine de bütün savaş öyküleri gibi takdir payları eksik kalan, ama yapmaları gerektiği gibi kendi öykülerini yazana kadar da eksik kalacak olan isimsiz askerlere karşı da fazla adil sayılmaz.

T.E.S.
Cranwell, 15 Ağustos 1926

Önsöz

A.W. Lawrence

Bilgeliğin Yedi Sütunu ifadesi, ilk kez *Kutsal Kitap*'ta, *Meseller Kitabı*'nda (ix. I) geçer.

'Bilgelik bir ev inşa etti: binanın yedi sütununu yontarak meydana getirdi."

Başlık, ilk olarak yazar tarafından yedi kent hakkında yazdığı bir kitaba uygulanmıştı. Bu ilk kitabını, olgunlaşmadığını düşündüğünden dolayı yayımlamamaya karar verdi, ama başlığını, bir andaç olarak aktardı. BİLGELİĞİN YEDİ SÜTUNU'NUN YAZILMASI HAKKINDA T.E. SHAW'IN NOTLARI başlıklı, dört sayfalık bir broşür, kardeşim tarafından satın alanlar için yayımlandı veya 1926 baskısının nüshalarıyla birlikte sunuldu. Broşür aşağıdaki bilgileri içermektedir:

El Yazmaları

Metin I

1919'un Şubat Ve Haziran ayları arasında Kitap 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 10'u yazdım. Giriş, 1919 Temmuz ve Ağustos aylarında Paris ve Mısır arasında Kahire'ye giderken yazıldı. Daha sonradan İngiltere'de Kitap 1'i yazdım ve tam o sıralarda Reading İstasyonu'nda aktarma yaparken Giriş bölümü ile Kitap 9 ve 10'un taslakları hariç bütün el yazmalarını kaybettim. Aşağı yukarı 1919 Noeliydi.

Metin I, eğer tamamlanmış olsaydı, aşağı yukarı 250.000 kelime olacaktı. Sadece abonelere yönelik olarak özel basılan Yedi Sütun'dan biraz daha küçüktü. Kitabın, büyük ölçüde üzerine inşa edildiği savaş dönemi notlarım ise ilgili her bölüm tamamlandıktan sonra imha edildiler. Metin 1'in büyük bölümünü, kaybolmadan önce sadece üç kişi okumuştu.

Metin II

Bir ay kadar sonra Londra'da birinci metinden hatırladıklarımı çalakalem yazmaya başladım. İlk Giriş bölümü, elbette hâlâ mevcuttu. Diğer on kitabı, uzun oturumlarla bir seferde binlerce kelime yazarak üç aydan daha kısa bir sürede tamamladım. Böylece Kitap 6, gündoğumundan gün doğumuna çalışarak tamamen yazıldı. Doğal olarak üslubu özensizdi ve bu yüzden Metin II, (birkaç yeni bölüm eklenmekle birlikte) 400.000 kelimeye ulaştı. Bu metni 1920 boyunca aralıklarla Arab Bulletin'in dosyalarıyla ve ayrıca iki günlükle ve sağlam kalan saha notlarımla kontrol ederek düzelttim. Bir metin olarak umutsuz derecede berbat olmakla birlikte esas olarak tam ve doğru olmuştu. Bu metnin bir sayfası hariç hepsini 1922'de yaktım.

Metin III

Metin II masamda hazır olduğu halde, Metin III'e Londra'da başlandı ve orada, Cidde'de ve Amman'da 1921 yılı boyunca ve yine Londra'da 1922 Şubatına kadar çalıştım. Büyük bir özenle yazıldı. Bu müsvedde el yazması hâlâ mevcuttur. Yaklaşık 330.000 kelime uzunluğundadır.

Özel Olarak Baskısı Yapılan Metinler

Oxford 1922

Metin III'de tamamlandığı haliyle öykü, bana her ne kadar hâlâ gereksiz ayrıntılarla dolu ve tatmin edici olmaktan uzak görünüyorsa da güvenlik adına 1922 yılının ilk çeyreğinde Oxford'ta Oxford Times'ın personelinin gözetiminde dizildi ve tekst halinde dosya kâğıtlarına basıldı. Sekiz nüshaya ihtiyaç duyulduğundan ve kitap çok büyük olduğundan dolayı matbaa basımı, daktiloyla yazmaya tercih edildi. Benim adıma eleştirel gözle okumayı üstlenen Hicaz Sefer Gücü'nün eski üyelerinin rahatlığı için kitap olarak ciltlenen beş nüsha, henüz (Nisan 1927 itibariyle) yok edilmemiştir.

Aboneler Metni I, Temmuz 26

Aralık 1926-Ocak 1927'de aboneler için çıkarılan bu metin, 1922 Oxford baskısının düzeltilmiş halidir. 1923 -24 yıllarında (Kraliyet Tank Birlikleri'ndey-

ken) ve 1925-26 yıllarında (Kraliyet Hava Kuvvetleri'ndeyken) boş akşamlarımda kısaltılıp yoğunlaştırıldı (edebi olarak değişimin tek kuralı). Edebiyatta acemi olanlar, tasvir etmek istedikleri şeyin ana hatları etrafında dolaşarak bir sürü sıfatla her şeyi berbat etmeye yatkındırlar. Bununla birlikte 1924 itibariyle yazma konusundaki ilk derslerimi almıştım ve 1921 baskısındaki kelime öbeklerinin iki veya üçünü birleştirip tek bir ifade haline getirebiliyordum.

Kısaltma kuralının dört istisnası vardı:

1) Bir sayfadan daha az yer tutan bir olay, grubumuzun iki kıdemli üyesinin, bunun anlatılması hoş olmayan gereksiz bir ayrıntı olduğunu düşünmeleri yüzünden çıkartıldı.

2) İki İngiliz karakter, değiştirildi. Birinin varlığı hiç düzeyine indirildi, çünkü bu solucanın üzerine basıp çiğnemenin artık bir değeri yok sayılırdı. Diğerine ise sadece övgü yazıldı, çünkü masum bir şekilde yazdığım şeyler, yargı verebilecek konumda olan bir otorite tarafından üstü kapalı bir eleştiri olarak anlaşıldı.

3) Giriş'in bir bölümü kitaba alınmadı. En iyi eleştirmenim, bu bölümün geri kalan kısımlara göre seviyesinin çok düşük kaldığını söyledi.

4) Kitap VII'nin kendine özgü heyecanları ile Şam üzerine yapılan son sefer arasına sokulan bir "kat" olarak düşünülen Kitap VIII, aşağı yukarı 10.000 kelime uzunluğunda olan başarısız bir keşif harekâtı dışarıda bırakılarak kısaltıldı. Oxford metnini okuyanlardan birkaçı, bu "kat"ın aşırı sıkıcılığından şikâyet ettiler ve bunun üzerine düşününce belki de fazlasıyla başarılı olduğu konusunda onlara katıldım.

Böylece Oxford metninden, % 3'ü kesilip atılmak ve geri kalanı yoğunlaştırılarak anlatılmak suretiyle toplam yüzde 15'lik bir kısaltma gerçekleştirildi ve aboneler metninin uzunluğu, aşağı yukarı 280.000 kelimeye indirildi. Bu metin, Oxford metninden daha hızlı ve daha etkiliyeci olmuştur. Gözden geçirme sürecine devam etmek için daha fazla zamanım olsaydı, daha da iyi olurdu.

Yedi Sütun, böylece basıldı ve kitap olarak bir araya getirildi. Benden başka hiç kimsenin, kaç adet basıldığından haberi olmadı. Bu bilgiyi kendime saklamaya niyetliyim. 107 adet olduğuna dair gazete açıklamalarının aksi kolaylıkla ispatlanabilir, çünkü 107'den fazla abone vardı ve ayrıca, Arap girişimini veya kitabın gerçek hazırlanma sürecini benimle paylaşanlara, belki minnettar olduğum kadar çok değil, ama bankacılarımın parasını karşılayabildiği kadarını hediye ettim.

Yayımlanan Metinler

New York Metni

Aboneler metninin prova baskısı New York'a gönderildi ve orada George Doran Yayıncılık Şirketi tarafından yeniden basıldı. ABD'de Yedi Sütunu'nun yayın haklarını garantiye almak için bu gerekliydi. Satılmalarını önleyecek kadar yüksek bir fiyattan on adedi satışa sunuldu.

Ben hayattayken Yedi Sütun'un daha fazla nüshası basılmadı.

Çölde İsyan

Yedi Sütun'un kısaltılmış versiyonu, aşağı yukarı 130.000 kelime içermektedir. Bu versiyonu, anlam ve sürekliliği korumak için gerekli olan asgari ayarlamaları yaparak (topu topu üç yeni paragraf ekleyerek) 1926 yılında bizzat kendim hazırladım. Bu metin 1926 Aralığında tefrika halinde Daily Telegraph'ta yayımlandı. Bütün bir kitap olarak 1927 Martında İngiltere'de Jonathan Cape tarafından ve ABD'de Doran tarafından yayımlandı.

T.E. SHAW

Bilgileri güncel hale getirmek için 1922'de Oxford'ta basılan metnin arta kalan nüshaları hâlâ mevcut olduğunu, ama bunların, en az on sene kamuoyu nezdinde aleni hale getirilmeyeceği ve ancak ondan sonra sınırlı sayıda baskısının yapılacağını eklemek gerekiyor. Çölde İsyan'ın, en az yasal yayım hakkı süresinin geri kalan kısmı dolana kadar yeni baskısı yapılmayacaktır.

Elinizde tuttuğunuz şimdiki baskının metni (1935), aşağıda açıklayacağım kısaltma ve değişiklikler dışında 1926'da yayımlanan 30 guinea'lık baskının metniyle aynıdır. Kısaltmalar, hâlâ sağ olan kişilerin duygularını incitmekten sakınmak için gerekliydi. Bu kişiler sayfa 61, 62 ve 329'da ortaya çıkıyorlardı ki şu anki metinde aynı uzunlukta boşluklar bırakılmıştır. 1926 baskısı, XI. Bölümü içermiyordu. Bu garip durumu ortadan kaldırmak için bölümler şimdi yeniden numaralandırılmıştır. 300. sayfada (7. satırdaki) geçen "soluk alma molası verdik" ifadesi, 1922 Oxford metninde karşılık gelen paragrafta geçen "develerin biraz soluklanmasına izin verdik" ifadesiyle uygun olarak "soluklanmak için mola verdik" şeklinde değiştirildi. 398. sayfada (14. satırda) geçen "Humber" kelimesi, anlamını daha açık hale getirmek için Roman tipte karakterler yerine italik karakterlerle basıldı. 1926'da diğer gemi adları benzer bir şekilde italik karakterlerle yazıldı.

Arapça isimlerinin yazılışları her baskıda büyük ölçüde değişti ve ben,

hiçbir değişiklik yapmadım. Arapça'da sadece üç sesli harfin kabul edildiğinin ve sessiz harflerden bazılarının İngilizce'de karşılıklarının olmadığının açıklanması yerinde olur. Son yıllarda doğubilimcilerin genel uygulaması, Muhammed'i Muhammad, müezzini, mu'edhdhin ve Kuran'ı Quran veya Kur'an şeklinde yazarak Arap alfabesindeki sesli harf işaretleri ve harfler için varolan çeşitli geleneksel işaret gruplarından birini benimsemekten ibaret olmuştur. Bu yöntem, bu kelimelerin ne anlama geldiğini bilenler için faydalıdır, ama bu kitapta olağan İngiliz yazılışına uygun en iyi fonetik benzerlikler yazılmak suretiyle eski moda takip edilmiştir. Aynı yer isminin, sadece pek çok Arapça kelimenin teleffuzunun, İngilizce'de yerleşik kurallara uygun olarak pek çok değişik şekilde temsil edilebileceğinden değil, ama aynı zamanda bir bölgenin yerlilerinin, o yer isminin hali hazırda edebi kullanımı sabitleşmiş veya meşhur olmadıkça farklılık gösterdiğinden dolayı çok farklı şekillerde yazıldığı görülecektir. (Örneğin Akabe yakınlarında bir bölge, Ebu Lissan, Aba el Lissan veya Ebu Lissal olarak ifade edilebilir.) Yazarın görüşlerine ilişkin bir başvuru kaynağı 664. sayfada bulunmaktadır. Çölde İsyan'ın yayımlanmasıyla ilgili olarak yayıncının soru ve yazarın cevaplarından oluşan bir bölüm yeniden basılmıştır.

Soru	**Yanıt**
Provaları okuyan F. tarafından hazırlanan bir soru listesini iliştiriyorum. Provaları çok temiz ve hatasız, ama özel isimlerinin yazılışlarını tutarsızlıklarla dolu buluyor. Bu, kitap eleştirmenlerinin gözünden kaçmayacak bir konu. Provalarda düzeltme yapmam için sayfa kenarlarına notlar düşecek misin?	Not düşmenin fazla yardımcı olacağını sanmıyorum. Arapça isimler, İngilizceye tam uymazlar. Çünkü sessiz harfleri bizimkilerden farklıdır ve seslileri de bizimkiler gibi bölgeden bölgeye değişiklik gösterir. Yardıma gereksinme duymayacak kadar yeterli düzeyde Arapça bilenlere yardımcı olacak türden farklı dilden harfleri yazmak için 'bilimsel sistemler' var, ama dünya için bu tam bir fiyaskodur. Sistemin ne kadar saçma olduğunu göstermek için kendi adımı harf harf söylüyorum.
Hata 1. Kitabın her tarafında Jeddah ve Jidda kelimeleri (Cidde şehri) taraf tutmadan kullanıldı. Kasıtlı olarak mı?	Oldukça kasıtlı!
Hata 16. Bir Vaheida, bir Vaheidi olmuş?	Neden olmasın... Hepsi bir yer.

Soru	Yanıt
Hata 20. Ruwalla Emiri Nuri, "Rualla'nın şef ailesi"nin bir üyesidir. Hata 23'te 'Ruala atı' ve Hata 23'te 'bir Rueli'yi öldürdü' geçiyor. Daha sonraki tüm hatalarda 'Rualla' kullanılıyor.	Ruwala'nın da ve Ruala'nın da kullanılınası gerekiyor.
Hata 28. Bisaita, Biseita olarak da yazılır.	İyi.
Hata 47. Dişi deve, Jedha, Hata 40'taki Jedhah'dı.	Harika bir yaratıktı.
Hata 53. 'Meleager, edepsiz (immoral) şair.' Ben, 'ölümsüz' (immortal) şair olarak yazdım, ama yazar, yine de edepsiz demek isteyebilir.	Edepsizliği bilirim. Ama ölümsüzlüğe karar veremem. Memnuniyet duyacağınız gibi, Meleager, iftira nedeniyle bize dava açmayacaktır.
Hata 65. Yazar, 'Ya Auruns' diye hitap ediyor ama Hata 56'da 'Aurans' diye.	Aynı zamanda hem Lurens hem de Runs. 'Shaw'dan başkası olmaz. Eğer zaman izin veriyorsa daha fazla bakalım.
Hata 78. Hata 68'deki Şerif Abd ül Mayin, el Main, el Mayein, el Muein, el mayin ve el Mueyin oluyor.	İyi adam. Gerçekten buna beceri diyor

A.W. LAWRENCE

NOT: Bilgeliğin Yedi Sütunu'nun aboneler baskısının, provalarının düzeltilmesi sırasında özgün birinci bölümün çıkartılması ve yeniden numaralama işleminin on rakamına kadar sürmesinden dolayı, on birinci bölümü içermemektedir. Bu yüzden bu aykırılığı gidermek için ilk defa yayınlanan 1935 baskısı için bölümler baştan aşağı yeniden numaralandı. Bu baskıda daha önce yayımlanmamış olan bölüm, doğru bir zamanlamayla yeniden ortaya çıktı. Ama yeniden numara vermekten kaçınmak için Açıklayıcı Bölüm başlığı altında yayınlandı. 1939 yılında T. E. Lawrence'ın diğer bir araya getirilmemiş el yazmaları arasından Doğu Kurultayı, benim kısa bir açıklayıcı notum ile birlikte esere dâhil edildi.

A.W.L.

Açıklayıcı Bölüm

Aşağıda anlatılan öykü, hareket halindeyken günlük olarak tutulan, Kahire'de üstlerime gönderdiğim raporlarla desteklenen notlardan yararlanılarak ilk kez Paris'te Barış Konferansı sırasında kaleme alındı. Fakat sonra 1919 sonbaharında ilk taslak ve notlarımdan bazıları kayboldu. Faysal'ın ordusunda belki benden başka hiç kimse ne hissettiğimizi, ne umduğumuzu, ne yapmaya çalıştığımızı zamanında yazmayı düşünmediğinden öykünün yeniden yazılması tarihsel olarak bana gerekli göründü. 1919 '20 kışında hafızamdan ve sağlam kalan notlardan yararlanarak büyük bir isteksizlikle Londra'da yeniden yazıldı. Olayların kayıtları, tarihlerle ve sayılarla ilişkili ayrıntılar hariç, beni sıkmıyordu ve belki de gözden kaçan birkaç hata da öyle... Ama olayların önemi ve ana hatları, yeni çıkarların belirsizliği karşısında keskinliğini kaybetmişti.

Tarihler ve yerler, notlarımın onları koruduğu kadarıyla doğrudur, ama kişi adları doğru değildir. Maceradan sonra benimle birlikte çalışanların bazıları kendilerini kamu görevinin sığ mezarlarına gömdüler. Onların adlarıyla ilgili serbest bir kullanım benimsendi. Diğerleri hâlâ kendi isimlerine sahiptir ve burada onların gizlilikleri korunmuştur. Bazen bir kişinin taşıdığı, değişik adlar oluyordu. Bu, bireyselliği gizleyebilir ve kitabı, canlı bir grup insandan çok, bir özelliği olmayan kuklaların dağılımına indirgeyebilir. Ama insanın, bir iyiliğinden söz edilir ve sonra yine kötülüğünden ve kimse, ayıplama veya övgüden dolayı bana teşekkür etmeyecektir.

Ana ışığı kendi üzerime tutan bu yalıtılmış tablo, İngiliz meslektaşlarıma karşı adil değildir. Özellikle bizimle birlikte resmi görevli olmayanların yaptıklarından söz etmediğim için çok üzgünüm. Onlar kendilerini ifade edemezlerdi, ama özellikle görevlilere cesaret veren bir güdüye, amaçla ilgili hayali bir vizyona sahip olmadıkları göz önünde tutulursa harikaydılar. Maalesef benim ilgim, bu amaçla sınırlıydı ve kitap, sadece Arap özgürlüğünün Mekke'den Şam'a yaptığı planlı geçit törenidir. Kitap, mücadeleyi akla uygun hâle getirmeyi amaçlıyor. Böylece herkes başarının ne kadar doğal ve kaçınılmaz olduğunu, yönlendirme veya beyne ne kadar az bağımlı ve birkaç İngiliz'in dış yardımının ne kadar küçük olduğunu görebilir. Bu, Arabistan'da Arap davası uğruna, Araplar tarafından yürütülen ve sürdürülen bir Arap savaşıydı.

Benim özel payım küçüktü, ama bunu anlatırken akıcı bir kalem, serbest bir konuşma ve belirli bir beyin ustalığından dolayı sözde öncelik sorumluluğunu üzerime aldım. Gerçekte benim Araplar arasında hiç görevim olmadı, İngiliz misyonunda onlarla birlikte hiç sorumluluk almadım. Wilson, Joyce, Newcombe, Dawnay ve Davenport'tun hepsi de benim üstümdeydi. Çalışırken onlar daha yürekli ya da akıllı olmadıklarından değil ama ben çok genç olduğumdan dolayı kendimi övdüm. Elimden geleni yaptım. Wilson, Newcombe, Joyce, Dawnay, Davenport, Buxton, Marshall, Stirling, Young. Maynard, Ross, Scott, Winterton, Lloyd, Wordie, Siddons, Goslett, Stent, Henderson. Spence, Gilman, Garland, Brodie, Makins, Nunan, Leeson, Homby, Peake, ScottHiggins, Ramsay, Wood, Hinde, Bright, MacIndoe, Greenhill, Grisenthwaite, Dowsett, Bennet, Wade, Gray, Pascoe ve diğerleri de ellerinden geleni yaptılar. Onları övmek benim için küstahlık olurdu. Bizim dışımızdaki birinin kötülüğünden söz etmeyi arzu ettiğim zaman bunu yapıyorum. Ama bizim aile işlerimiz, kendi sorunumuzdur. Yapmaya kalkıştığımız işleri başardık ve bu bilgiden dolayı memnunuz. Diğerlerinin de bir gün benimkine paralel ama benim onlardan söz ettiğimden daha fazla benden söz etmeyerek kendi öykülerini yazma özgürlükleri vardır, çünkü dostlarımızı neredeyse hiç görmeyerek her birimiz onun işini onun dilediği gibi yaptık.

Bu sayfalardaki tarih, Arap hareketi hakkında değil, ama benim hakkımdadır. Günlük yaşamın, sıradan olayların, küçük insanların öyküsüdür. Burada dünya için alınacak dersler, insanları şok edecek açıklamalar yoktur. Sıradan şeylerle doludur. Bu kitap kısmen günün birinde 'bir insanın tarih yapabileceğine' ilişkin tartışmalarda bir hata olmadığına ve kısmen de isyan arkadaşlığını hatırlamanın verdiği zevke ilişkindir. Açık yerlerin zaferi, geniş rüzgarların tadı, gün ışığı ve çalıştığımız umutlardan dolayı biz, birbirimize düşkündük. Dünyanın sabah tazeliği bizi sarhoş ediyordu. Sözle

anlatılamayan ve kuruntu veren ama uğrunda savaşılacak olan düşüncelerle heyecan duyuyorduk. Şu baş döndürücü mücadeleler sırasından asla kendimizi esirgemeyerek pek çok yaşamı bir arada yaşadık, ancak tam başarıya ulaşıp da yeni dünya doğmaya başladığı zaman yaşlı adamlar tekrar ortaya çıkıp bildikleri eski dünyanın benzerini yeniden kurmak için zaferimizi elimizden aldılar. Gençler kazanabilirdi ama korumasını öğrenemediler ve çağımıza karşı acınacak bir şekilde zayıftılar. Biz, yeni bir cennet ve yeni bir dünya için çalıştığımızı kekeledik ve onlar bize nazikçe teşekkür edip barış yaptılar.

Herkes rüya görür, ama aynı şekilde değil. Gece vakti zihinlerinin tozlu hücrelerinde rüya görenler, gündüzleri bunun boş bir şey olduğunu uyanınca anlarlar. Ama gündüzleri hayal kuranlar, tehlikeli insanlardır; çünkü hayallerini gerçekleştirmek için açık gözleriyle harekete geçebilirler. Ben bunu yaptım. Yeni bir ulus yaratmak, kaybolan bir itibarı yeniden canlandırmak, yirmi milyon Sami'ye milli düşüncelerinde zaten var olan esinlenmiş rüya sarayını inşa etmeleri için bir temel vermek istedim. Böyle yüksek bir amaç, onların bilinçlerindeki doğal soyluluğa seslendi ve olayların büyük bir bölümünde rol almalarını sağladı. Ama zaferi kazandığımız zaman Mezopotamya'daki İngiliz petrollerinin işletme haklarının (royalty) kuşkulu bir duruma düşmesinden ve Fransız sömürge politikalarının Doğu Akdeniz ülkelerinde (Levant) iflas etmesinden ben sorumlu tutuldum.

Böyle umut etmekten korkuyorum. Biz bu şeylerin bedelini onur ve masum yaşamlarla fazlasıyla ödedik. Ben, mutluluk gücü ile dolup taşan, kadın ve çocukları mutlu edebilen, genç, temiz, zevkli adamlarla, yüz Devon Gönüllüsü ile Dicle'ye kadar çıktım. Onlar sayesinde bir kişi, hem onların akrabası ve hem de İngiliz olmanın ne kadar muhteşem olduğunu canlı olarak anladı. Biz onları, ölümlerin en kötüsüne, ateşin içine, savaşı kazanmak için değil ama Mezopotamya'nın tahılı, pirinci ve petrolü bizim olsun diye saçıyorduk. Tek ihtiyaç duyduğumuz şey, düşmanlarımızı (aralarında Türkiye'de var) yenilgiye uğratmaktı ve sonunda Allenby'ın bilgeliği ile Türkiye'de ezilenlerin ellerini kendi yararımıza kullanarak dört yüzden daha az kişinin ölümüyle bu iş başarıldı. En çok, katıldığım otuz muharebeyle gurur duyuyorum, kendi kanımızın akmasından hiç sorumlu olmadım. Bana göre, söz konusu olan eyaletlerin tümü, ölü bir İngiliz'e değmezdi.

Bu girişimin üzerinden üç yıl geçti ve henüz anlatılamayacak pek çok şeyi kendime saklamak zorunda kaldım. Öyle olsa bile, bu kitabın bölümleri, aşağı yukarı ona bakan herkes için yeni olacak ve pek çok kişi bilinen şeyleri arayacak ama bulamayacaktır. Bir zamanlar üstlerime tam olarak bir rapor vermiştim, ama beni, kendi tanıklığımla ödüllendireceklerini öğ-

rendim. Olması gereken bu değildi. Onur, profesyonel bir orduda, resmi mesajlarda bulunan pek çok vurgulu ifade gibi, zorunlu olabilir, yoksa isteyerek veya istemeyerek olayları kaydederek kendimizi muvazzaf askerler pozisyonuna sokarız.

Arap cephesi üzerine yaptığım çalışma için hiçbir şey kabul etmemeye karar verdim. Hükümet, Arapları, bizim yanımızda savaşmaları için kesin özyönetim (selfgovernment) vaatleriyle ayağa kaldırdı. Araplar, kurumlara değil, kişilere inanırlar. Beni İngiliz yönetiminin serbest ajanı olarak gördüler ve benden hükümetin yazılı vaatlerinin bir onayını istediler. Bu yüzden gizli anlaşmaya katılmak zorunda kaldım ve sözlerimin değeri her ne ise, adamları ödülleri konusunda temin ettim. Ateş altında geçen iki yıllık ortaklığımız sırasında onlar bana inanmayı ve benim gibi samimi olarak hükümetimizi düşünmeyi alışkanlık hâline getirdiler. Bu umutla güzel bazı şeyler yaptılar ama ben, elbette birlikte yaptığımız şeylerle gurur duymak yerine sürekli ve acı bir şekilde utanıyordum.

Savaşı biz kazanırsak bu vaatlerin ölü bir belge olacağı başından belliydi ve ben, Arapların dürüst bir danışmanı olsaydım evlerine gitmelerini ve böyle şeyler için savaşıp canlarını tehlikeye atmamalarını öğütlerdim. Ama ben, Arapları çılgın gibi ellerindeki silahlarla onlara saptayacağım son zafere, amaçlarına uygun olarak 'Büyük Güçler'den istemlerine ilişkin hakkaniyetli bir anlaşma önerecekleri öyle emin bir pozisyona (eğer egemen değillerse) götürme umudu ile kendimi yatıştırdım. Başka bir deyişle, mücadeleyi benim (güç ve isteğe sahip başka bir lider göremediğimden dolayı) sürdürdüğümü varsaydım ve savaş alanında sadece Türkleri değil ama meclis salonlarında kendi ülkemle müttefiklerini de yenilgiye uğratabilirdim. Bu, cesur bir varsayım oldu. Başarılı olup olmayacağı henüz belli değildir, ama böyle bir tehlikeden habersiz olan Araplar için çalışmayı bıraktığıma ilişkin en ufak bir gölgenin olmadığı açıktır. Sahtekârlığı göze aldım, benim kanıma göre Doğu'da bizim ucuz ve hızlı zaferimiz için Arap yardımı gerekliydi ve kazanıp sözümüzü tutmamamız kaybetmekten daha iyidir.

Sir Henry McMahon'un azledilmesi, temel samimiyetsizliğimiz hakkındaki inancımı onayladı. Ama savaş devam ederken General Wingate'in emri altında olduğumdan kendi tutumunun ne kadar yanlış olduğu konusunda duyarlı görünmediğinden kendimi ona fazla anlatamadım. Geride kalan tek şey, başarılı bir hilekar olarak ödülleri reddetmek ve yükselen hoşnutsuzluğu önlemek olmalıydı, olayların gerçek öyküsünü kendi raporlarımda gizlemeye ve ağzı sıkı olmayı bilen çok az Arabı ikna etmeye başladım. Bu kitapta son kez kendi söylediklerimin yargıcı olmak istiyorum.

Bilgeliğin Yedi Sütunu

Giriş

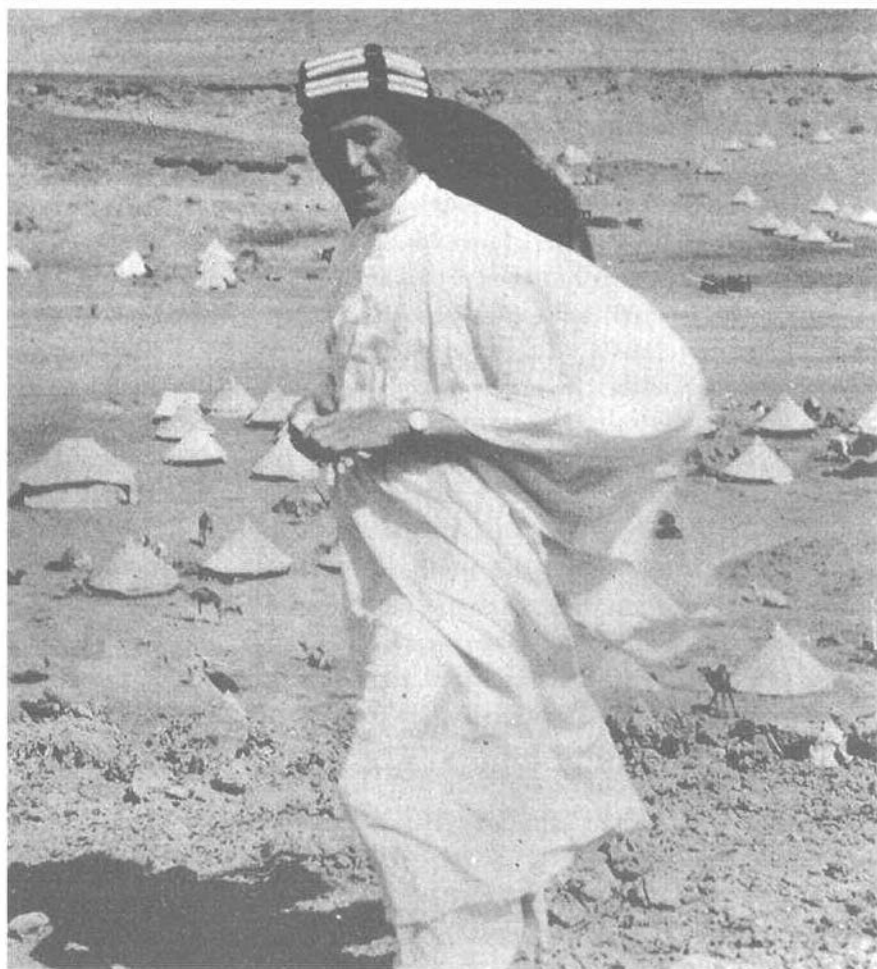
Ayaklanmanın Temelleri

Bölüm 1'den 7'ye

Başlarında Kitchener'in bulunduğu bazı İngilizler, Arapların Türklere karşı ayaklanmasının İngiltere'nin Almanya ile savaşırken aynı anda müttefiki Türkiye'yi de yenilgiye uğratabileceğine inanıyorlardı.

Arapça konuşan halkların doğasına, gücüne ve ülkelerine ilişkin bilgileri, böyle bir isyan hareketinin isabetli olacağı kanısına varmalarını sağladı ve ayaklanmanın karakter ve yöntemini belirledi.

Böylece, Britanya Hükümeti'nden resmi yardım güvencesi sağlayarak bu harekatın başlamasına izin verdiler. Ancak Mekke Şerifi'nin ayaklanması çoğumuz için bir sürpriz oldu ve müttefikleri hazırlıksız yakaladı. Karışık duygular harekete geçti, güçlü dostlar ve düşmanlar edinildi ve çatışan kıskançlıklılar arasında işler ters gitmeye başladı.

Arabistanlı Lawrence

Bölüm 1

Öykümde geçen kötülüklerden bazıları, içinde bulunduğumuz koşullarda doğal sayılabilir. Yıllarca, her şeye rağmen kayıtsız bir gök altında, çıplak çöllerde yaşadık. Gündüzleri sıcak güneş, bizi çileden çıkartıyor ve çarpan rüzgâr, sersemletiyordu. Geceleri çiy taneleri ile lekeleniyor ve sayısız sessiz yıldız altında küçük şeylerle uğraşmaktan utanç duyuyorduk. Özgürlüğüne bağlı insan inançlarının ikincil plânda kaldığı, hırsla gücümüzü tüketen açgözlü bir amaç peşinde koşan, ilk tutkuların öfkeli bakışlara dönüştüğü aşkın (transcendent) bir umuda sahip, geçit töreni veya işareti olmayan bir orduyduk.

Zaman ilerledikçe bir ideal uğruna savaşma ihtiyacımız, kaygılarımızın üzerine mahmuzlar ve dizginlerle giderek bastırdığımızdan, kayıtsız şartsız bir egemenlik katına yükseldi. İster istemez bir inanç hâline geldi. Kendimizi onun köleliliğine adamış, prangalı mahkumlar güruhuna kendimizi kelepçelemiş, onun kutsallığına iyi ve kötü tüm özümüzle, hizmet etmek için kendimize boyun eğdirmiştik. Sıradan insan kölelerin zihniyeti berbattır onlar dünyayı kaybetmişlerdir ve biz sadece bedenimizi değil, ruhumuzu da zaferin boyun eğdirici hırsına teslim etmiştik. Rüzgârda uçuşan ölü yapraklar gibi, kendi eylemimizle erdem, irade ve sorumluluğumuzu zaafe uğratmıştık.

Sürekli savaş, kendi yaşamımızı veya başkalarının yaşamını umursama-

yı bizden söküp almıştı. Boynumuzda ipimizi ve yakalandığımız takdirde düşmanın bizim için iğrenç işkenceler yapmaya niyetli olduğunu gösteren bedelimizi kafamızda taşıyorduk. Her gün içimizden birileri öteki tarafa göçüyor ve yaşayanlar, kendilerinin Tanrı katında sadece birer duygu sahibi kuklalar olduklarını biliyorlardı. Üstlerimiz gerçekten merhametsizdi, berelenmiş ayaklarımızı yolda sürüye sürüye yürüyebildiğimiz sürece acıma göstermiyorlardı. Zayıflar, ölecek kadar yorgun düşenlere gıpta ediyorlardı; başarı o kadar uzak ve başarısızlık o kadar yakın ve kesin göründüğünden, eğer açıkgözlerse zahmetten kurtulmanın yolunu arıyorlardı. Her zaman ya gerilim içinde ya da sinir çöküntüsüyle ya zirvelerde ya da duygu dalgalarının çukurunda yaşıyorduk. Bu güçsüzlük, bize acı veriyordu ve fiziksel duyum, kendisini alçakça geçici olduğunu kanıtladığından, hangi kötülüğe tahammül ettiğimiz veya çektirdiğimize kayıtsız kalarak, sadece görülen ufuklarda yaşamamızı sağlıyordu. Zulüm rüzgârları, sapkınlıklar ve şehvet, kaygısızca, sıkıntı vermeden yüzeyden akıp geçiyordu; çünkü bu saçma sapan kazalara engel gibi görünen ahlâk yasaları henüz zayıf sözcüklerden ibaretti. Ölümlü benliğimize kaydetmek için dayanılamayacak kadar şiddetli acıların, çok derin kederlerin ve çok coşkun esrimelerin olduğunu öğrenmiştik. Duygular bu noktaya eriştiğinde akıl tıkanıp kalıyor ve koşullar bir kez daha tekdüze hâle gelinceye kadar hafıza beyazlaşıp siliniyordu.

Böylesine düşünce coşkunlukları, ruhun akıntıya kapılıp gitmesine ve garip tavırlara izin verirken, beden üzerindeki eski hasta egemenliğini kaybediyordu. Bedenlerimiz, en büyük sevinç ve kederlerimizi duyumsayamayacak kadar kabalaşmıştı. Bu yüzden onu bir çöp gibi terk etmiş, sadece altımızda yürüyüş yapmaya yarayan, normal koşullarda içgüdülerimizin bile ürkeceği etkilere açık, yardım alamayacak bir düzeyde nefes alıp vermeye benzer bir hâlde bırakmıştık. Adamlar genç ve güçlüydüler. Ateşli insan doğası bilinçsizce kendine bir hak talep ediyor ve garip bir arzu ile bedenlerinin alt kısımlarına eziyet ediyorlardı. Hayal edebileceğiniz kadar eziyet verici olan bir iklimde sıkıntılarımız ve tehlikeler bu erkekçe heyecanı körüklüyordu. İçinde yalnız kalacağımız kapalı yerler, kendi doğamızı gizleyecek kalın giysilerimiz yoktu. Her şeyi ile insanoğlu, tüm samimiyetiyle yine insanlarla birlikte yaşıyordu.

Araplar, doğaları gereği ılımlıydılar ve evrensel evliliğe bağlı kalmaları, kabilelerde kuraldışı yolları hemen hemen ortadan kaldırmıştı. Başıboş dolaşma aylarımızda rastladığımız nadir yerleşim birimlerinde karşımıza çıkan fahişelerin sayısı, kızıla çalan tenleri, bir erkeğin sağlıklı kısımlanna

lezzetli gelse bile, bize göre bir hiç sayılırdı. Böyle pis bir cinsel ilişki korkusuyla gençlerimiz, kayıtsız bir şekilde kendi temiz vücutlarında birbirlerinin küçük ihtiyaçlarını gidermeye başladılar bu, diğerine kıyasla sekssiz ve hatta temiz görünen soğuk bir kolaylıktı. Daha sonra bazıları bu sağlıklı (steril) yöntemi haklı göstermeye başladılar ve son kez kucaklaşarak bütünleşen sıcak organlarıyla, yumuşak kumda birlikte titreşen dostların, can ve ruhlarımızı ateşli bir çabayla birleştiren zihinsel tutkunun şehvetli bir örneğini, orada karanlıkta saklı bulduklarına yemin ettiler. Bazıları, tamamen önleyemedikleri arzularını cezalandırmak isteyerek bedeni alçaltan vahşi bir gurur geliştirdiler ve kendilerini fiziksel acı veya pislik vaat eden herhangi bir alışkanlığa şevkle verdiler.

Ben, bu Araplara bir yabancı olarak gönderilmiştim, onlar gibi düşünemez ve onların inançlarına bağlanamazdım ama onları ileriye götürmek ve onların her hareketini savaşta İngiltere'nin yararına azami bir şekilde geliştirmekle sorumluydum. Onların karakterlerini kavrayamadımsa da hiç olmazsa kendimi içlerinde saklayabilir ve aralarından hiç sürtünme olmaksızın, gözden kaçan bir etki dışında ne bir kavgaya ne de bir eleştirene, kusurcubaşına rastlamaksızın geçebilirdim. Onların yoldaşı olduğum için onların savunucusu veya avukatı olmayacağım. Bugün, eski elbiselerimi giyip tiyatromuzun duyarlılıklarına boyun eğen bir seyirci rolü oynayabilirdim. Ama bu düşünce ve eylemleri o zaman olduğu gibi doğal olarak kaydetmek daha dürüstçeydi. Şimdi insanlık dışı veya sadistçe görünen bir şey, savaş alanında kaçınılmazdı ya da sadece önemsiz bir rutindi.

Ellerimiz hep kanlıydı, bize yetki verilmişti. Yaralama veya öldürme, geçici acılar gibi görünüyordu. Bizimle yaşam, o kadar kısa ve sancılıydı ki? Yaşamın kederi öylesine büyüktü ki, cezalandırmanın acısı merhametsiz olmak zorundaydı.... Zafer için yaşayıp, zafer için ölüyorduk. Cezalandırmak için neden ve arzu olduğunda, dersimizi derhâl acı çeken kişinin somurtkan vücuduna ya tabancayla ya da kırbaçla yazıyorduk ve davalar, itiraz kabul etmiyordu. Çöl, mahkemelerin ağır ağır inceleyerek verdiği cezaları veya hapishaneleri kaldırmıyordu.

Elbette ödül ve zevklerimiz de sıkıntılarımız kadar aniden akıp geçiyordu ama bana özellikle fazla önemli görünmüyorlardı. Bedevi adetleri, kendi yetiştirdikleri insanlar için bile zordu, hele yabancılar için korkunçtu. Yaşarken ölmek gibi. Yürüyüş veya çalışma sona erdiğinde ne duyguları kaydedecek ne de zaman olmasına rağmen aklıma gelmişken söyleyeyim, arada sırada bize de uğrayan ruhsal güzellikleri görmek için enerji kalıyordu.

Notlarımda güzelliklerden çok zalimlik yer almaktadır. Ender olan barış ve unutkanlık anlarından kuşkusuz daha fazla zevk alıyorduk. Ama daha çok aşırı ıstırap, dehşet ve hataları hatırlamaktayım. Hayatımız, yazdıklarımın toplamı değildi. Soğukkanlılıkla tekrarlanamayacak çok utanç verici şeyler de vardı. Ama yazdıklarım hayatımızia ilgili ve hayatın içinde olan şeylerdi. Allah'a yalvarırım ki, bu öyküyü okuyan erkekler, acayipliğin çekiciliği aşkına çıkıp da kendilerini ve yeteneklerini başka bir ırka hizmet etmek için satmasınlar.

Kendisini yabancıların kullanımına sunan bir kişi, ruhunu vahşi bir efendi ile değiş tokuş ederek bir hayvan gibi yaşamaya başlar. Onlara ait değildir. Onlara karşı durabilir, kendini bir görev için ikna edebilir, onları kullana kullana eskitip kendi istekleriyle sahip olmak istemeyecekleri bir şeye dolayabilir. Daha sonra onlara baskı yapmak için eski çevresini sömürmeye başlar ya da benim örneğimde olduğu gibi onları öyle iyi bir şekilde taklit eder ki, onlar da onu taklit etmeye başlarlar. O zaman onları bahane ederek kendi çevresini ele verir. Bahaneleri, içi boş ve değersiz şeylerdir. Onları, hoşlandıkları suskunluktan harekete geçmelerine veya tepki vermelerine izin vererek her halükarda (dönme düşüncesi olmaksızın) ne kendi için o kadar temiz ne de kendine ait bir şey yapabilir.

Benim durumumda ise bu yıllarca süren Arap elbiseleri ile yaşama ve onların zihni temellerini taklit etme çabaları, beni İngiliz kimliğimden çıkartıp Batı'ya ve Batı geleneklerine yeni bir gözle bakmamı sağladı. Benim için hepsini yerle bir ettiler. Aynı zamanda içtenlikli bir Arap görünüşü de kazanamazdım. Bu, olsa olsa bir yapmacıklık olurdu. Bir adamın kafir olması kolaydır ama inancını değiştirmesi zordur. Ben, bir geleneği bırakmış ama diğerini de alamamıştım ve yaşamda yoğun bir yalnızlık duygusu ile diğer adamları olmasa bile, onların yaptıkları her şeyi küçümseyerek efsanemizdeki Muhammed'in sandukasına dönmüştüm. Uzun süren fiziksel çaba ve tecritin yorgun düşürdüğü bir adamın başına ara sıra böyle aykılıklar gelirdi. Makul aklı onu terk etmesine rağmen, bedeni mekanik olarak çalışır ve eleştirel olarak kendisine yukarıdan bakmadan, bu gereksiz eşyaların ne yaptığını ve niye orada durduklarını merak ederdi. Ara sıra bu kişiler anlamsız, boş yere konuşurlar... O zaman delilik bu insanlar için çok yakındır. İnandığım kadarıyla peçelerin arasından aynı anda iki gelenek, iki tahsil, iki çevreyi birden görebilen adamın da yakınında olurdu.

Bölüm 2

Arap hareketi ile ilgili ilk güçlük, Arapların kim olduğunu söylemekti. Sonradan üretilip ortaya çıkartılan bir halk oldukları için isimlerinin anlamı yıllar geçtikçe yavaş yavaş değişiyordu. Bir zamanlar Arap (ArabianArap, Arabistanlı) anlamına geliyordu. Arabistan (Arabia) adında bir ülke vardı; ama bunun konu ile ilgisi yoktu. Arapça (Arabic) denilen bir dil vardı ve bu, ölçüt olarak alındı. Suriye ve Filistin'in, Mezopotamya'nın ve haritada Arabistan diye adlandırılan büyük yarımadanın bugünkü dilleri, Arapça'ydı. Müslümanların fethinden önce, bu bölgelere Arapça ailesine mensup dilleri konuşan değişik halklar tarafından yerleşilmişti. Biz, onlara Sami (Semitic) adını taktık ama (çoğu bilimsel terimde olduğu gibi) yanlışlıkla. Bununla birlikte Arapça, Asurca, Babilce, Fenikece, Yahudice, Aramca ve Suriyece birbirleriyle yakın ilişkisi olan dillerdi ve geçmişte ortak etkileri ve hatta ortak kökenleri olduğuna ilişkin kanıtlar, şu an Asya'nın Arapça konuşan halklarının görünüşleri ve adetleri, bir tarla dolusu gelincik kadar çeşitli olmasına rağmen eşit ve temel benzerliklere sahip olmaları hakkındaki bilgimiz tarafından sağlamlaştırıldı. Mükemmel bir uygunlukla onlara kuzenler diyebilirdik ve elbette, kederli bile olsa, kendi akrabalıklarının farkındaydılar.

Bu anlamda, Asya'nın Arapça konuşulan bölgeleri kaba bir paralelkenara benziyordu. Kuzey kenarı, Akdeniz üzerinde İskenderun'dan doğu-

ya, Mezopotamya'dan geçerek Dicle'ye kadar uzanıyordu. Güney kenarı, Hint Okyanusu'nun ucunda, Aden'den Maskat'a kadardı. Batı'da Akdeniz, Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz'in Aden'e kadar olan kısmıyla sınırlanmıştı. Doğu'da Dicle'ye kadar, İran Körfezi'nden Maskat'a uzanıyordu. Hindistan kadar büyük, dörtgen biçimindeki bu bölge, bizim Samilerimizin anayurdu oldu ve Mısırlılar, Hititler, Filistinliler, İranlılar, Yunanlılar, Romalılar, Türkler ve Fransızlar değişik zamanlarda denedilerse de hiçbir yabancı ırk sürekli bir köprübaşı tutmayı başaramadı. Sonunda her şey paramparça oluyor ve parçalanan öğeler Sami ırkının güçlü özellikleri içinde boğuluyordu. Samiler, arada sırada bu bölgenin dışına çıkmış ve dış dünyada boğulmuşlardı. Mısır, Cezayir, Fas, Malta, Sicilya, İspanya, Kilikya ve Fransa, Sami kolonilerini yutup yok ettiler. Samiler, uzakta sadece Afrika'da, Tripoli'de ve Musevi halkının ebedi mucizesinde kendi kimlik ve güçlerini korudular.

Bu halkların kökeni, akademik bir sorundu; ama ayaklanmalarının anlaşılması için onların bugünkü toplumsal ve politik farklılıkları önemliydi ve sadece coğrafyalarına bakılarak bu anlaşılabilirdi. Onların bu anakarası, üzerinde yaşayan insanlara değişik alışkanlıklar empoze eden, büyük fiziksel farklılıklar gösteren geniş bölgeleri içeriyordu. Batıda İskenderun'dan Aden'e kadar uzanan paralelkenar (kuzeyde) Suriye diye adlandırılan bir dağ kemeri ile çevreleniyordu ve oradan güneye doğru ilerledikçe Filistin, Medine, Midyen, Hicaz ve son olarak Yemen diye adlandırılan bölgeler vardı. On, on iki bin feetlik zirvelerin de bulunduğu bölgede ortalama yükseklik belki de üç bin feetti. Denizden gelen bulut ve yağmurlarla gayet iyi sulanan ve genel olarak insanların tamamen yerleştiği bu kesim, batıya bakıyordu.

Hint Okyanusu'na bakan, insan yerleşiminin yoğun olduğu bir başka tepeler zinciri paralelkenarın güney ucundaydı. Doğu sınırının başında Mezopotamya diye adlandırılan alüvyonlu düzlük vardı ama deniz seviyesinde bir bölge olan Basra'nın güneyinden Katar'a kadar kıyı boyunca Kuveyt adında bir bölge ve El Hasa vardı. Bu düzlüklerin büyük bölümünde insanlar yerleşmişlerdi. İnsan yerleşiminin olduğu bu tepe ve düzlükler, kalbinde Kasım ve Arid adı verilen sulak ve kalabalık bir insan nüfusunun barındığı vaha takımadalarının bulunduğu kurak bir çöl körfezini çevreliyordu. Bu vaha gruplarında yerli ruhunun ve en bilinçli kişiliklerin korunması bakımından Arabistan'ın gerçek merkezi yatar. Çöl, bu bölgelerin etrafını sarıp ilişkilerin saflığını koruyordu.

Vahalar etrafında bu büyük işlevini yerine getiren ve böylece Arap

karakterini oluşturan çöl, doğayı değiştiriyordu. Vahanın güneyi, hemen hemen Hint Okyanusu sahilinin kalabalık bayırlarına kadar uzanıp, bölgeyi, Arap tarihinin ve Arap ahlâk ve politikasının tüm etkilerinin dışında bırakan, yolu olmayan bir kum denizi gibi görünüyordu. Hadramut adını verdikleri bu güney sahili, Hollanda Hinduları tarihinin bir parçasını oluşturmuş ve bu kesimin düşünceleri Arabistan'dan çok Java'yı etkisi altında bırakmıştı. Vadilerin batısında, vadilerle Hicaz tepeleri arasında ince kumlu, çakıl ve lavlardan oluşmuş bir bölge olan Necit Çölü uzanıyordu. Vadilerin doğusunda, vadilerle Kuveyt arasında benzer bir çakıl alan uzanıyordu, ama içinde yol yapımını güçleştiren büyük kum alanları vardı. Vadilerin kuzeyinde bir kum kuşağı uzanıyordu ve daha sonra Suriye'nin doğu ucu ile Mezopotamya'nın başladığı Fırat kıyıları arasında her şeyi kaplayan çakıl ve lavdan oluşmuş büyük bir düzlük vardı. İnsanlar ve motorlu taşıtlar için bu kuzey çölünün kullanılabilirliği, Arap ayaklanmasının kolay bir başarı kazanmasını mümkün kılmıştır.

Batının tepeleri ile doğunun düzlükleri, Arabistan'ın her zaman en kalabalık ve aktif kesimleriydi. Özellikle batıdaki Suriye ve Filistin dağları ile Hicaz ve Yemen dağlarına Avrupa'nın yaşam eğilimleri her gün yeniden giriyordu. Manevi bakımdan bu verimli sağlam tepeler, tıpkı Arapların kültürel sempatileri, girişimleri ve özellikle yayılmaları bakımından Hint Okyanusu'na değil de Akdeniz'e bakmaları gibi, göç sorununun Arabistan'daki en büyük ve karmaşık güç olmasından bu yana Asya'da değil, Avrupa'da sayılırdı ve böyle olmakla birlikte genele bakıldığında bu eğilim, farklı Arap bölgelerinde değişiyordu.

Kuzeyde (Suriye'de) sağlıklı olmayan koşullar ve çoğunluk tarafından sürdürülen hummalı bir yaşam tarzından dolayı, doğum oranları düşük ve ölüm oranları yüksekti. Bu nedenle köylülerin artık nüfusu, şehirlerde iş buluyor ve orada tüketiliyordu. Sağlık hizmetlerinin geliştirildiği Lübnan'da ise her yıl Amerika'ya tüm bölgenin görünüşünü (Yunan çağından beri ilk kez) değiştirmekle tehdit edecek büyüklükte bir gençlik göçü oluyordu.

Yemen'de çözüm, farklıydı. Dış ticaret ve nüfusu sağlıksız yerlerde toplayacak kitleselleşmiş sanayi yoktu. Kentler, ancak sıradan köyler kadar temiz ve basit, pazar kasabalarıydı. Bu yüzden nüfus yavaş yavaş artıyor, çok düşük bir yaşam standardı sürdürülüyordu ve genellikle bir miktar kalabalık hissediliyordu. Denizaşırı ülkelere göç edemezlerdi, çünkü Sudan, Arabistan'dan daha kötü bir ülkeydi. Karşıya geçme riskine katlanan birkaç kabile, varolmak için yaşam tarzlarını ve Sami kültürlerini temelden değiş-

tirmek zorunda kalmıştı. Tepeleri geçerek kuzeye doğru ilerleyemezlerdi, çünkü o bölge, kutsal Mekke şehri ve onun limanı olan Cidde tarafından kapatılmıştı: Orası, Hindistan, Java, Buhara ve Afrika'dan gelen yabancılar ile sürekli takviye edilen, dayanıklılık bakımından çok sağlam, Sami bilincine şiddetle düşman olan ve ekonomi, coğrafya ve iklim koşullarına rağmen yapay bir dünya dini faktörü ile sürdürülen yabancı bir kuşaktı. Bu yüzden giderek had safhaya varan Yemen'in kalabalığı, rahatlamayı doğuda buldu. Sınırlarda yaşayan daha zayıf kümelenmeleri aşağıya doğru, suları Necit çöllerine doğru kuruyan, büyük su havzaları olan Bişa, Davasir, Ranya ve Taraba gibi vadilerden oluşan yarı ıssız Vidyan bölgesi boyunca tepelerden aşağı zorladılar. Daha zayıf olan bu klanlar, sürekli göç ederek iyi su kaynakları ve bereketli hurma ağaçlarını daha yoksul su kaynakları ve verimsiz hurma ağaçları ile değiştirmek zorunda kalıyorlardı. Bu, uygun bir tarımsal yaşamın olanaksız olduğu bir bölgeye ulaşıncaya kadar sürüyordu. O zaman koyun ve deve yetiştirerek kararsız bir çiftçilikle kıt kanaat geçinmeye başlarlar ve yaşamları, zamanla bu sürülere daha fazla bağımlı hâle gelirdi.

Sınırda (şimdi neredeyse çöllük bir alandapastoral) yaşayan insanlar, eninde sonunda arkalarında gerilen nüfusun son bir itişi ile göçebe olarak en uzaktaki harap bir vahadan ayak değmemiş bir sahraya doğru savrulurlardı. Bugün isim ve tarihleri tam olarak saptanabilen tek tek aile ve kabilelerin yürüyüşlerinde gözlenebilen bu süreç, Yemen'de tam yerleşimin sağlandığı ilk günlerden beri sürüyor olmalıdır. Mekke ve Taif'in aşağısında yer alan Vidyan, oradan ayrılmış olan elli kadar kabilenin anı ve yer isimleri ile doludur ve onlar, bugün Necit'te Cebel Şammar'da, Hamad'da, hatta Suriye ve Mezopotamya sınırlarında bulunabilirler. İşte göçün, göçebelerin ortaya çıkışının, çöl gezginleri akıntısının oluşmasının kaynakları bunlardı.

Çöl insanları için yaşam, tepe insanlarında olduğu kadar hareketliydi. Çölün ekonomik yaşamı, deve temin etmeye dayanıyordu. Develer, en iyi şekilde güçlü besleyici dikenleri olan sert yayla çayırlarında gelişiyorlardı. Bedeviler, bu sanayi sayesinde yaşamlarını sürdürür ve bu sanayi, sırası ile onların yaşamlarını yoğurur, kabilesel alanları payeder ve klanların bahar, yaz ve kış otlaklarından geçerek gerçekleştirdikleri devir hareketinin sürmesini sağlardı. Bu arada hayvan sürüleri de sıra ile bu otlakların yetersiz ürünleri ile otlanırlardı. Suriye, Mezopotamya ve Mısır'da kurulan deve pazarları, çöllerin kaldırabileceği nüfusu belirler ve yaşam standardını sıkı sıkıya düzenlerdi. Bu yüzden çöller de bazen şehirler gibi aşırı kalabalık

olur ve o zaman kalabalık kabileler, ışığa giden yolda kendilerine ite kaka yol açmaya çalışırken, bir kargaşa ve şamata yaşanırdı. Güneye, barınılması mümkün olmayan kumlara ya da denize gidemezlerdi. Hicaz'ın dik tepeleri savunma durumlarından dolayı, tam bir üstünlük sağlayan dağ insanları tarafından yoğun bir şekilde kaplandığından, batıya dönemezlerdi. Yeni yurt arayan kabileler, bazen merkezde bulunan Arid ve Kasım vahalarına doğru giderler ve yeterince güçlü ve dayanıklıysalar vahaların bir bölümünde yaşamayı başarabilirlerdi. Bununla birlikte çölün bu gücü olmasaydı, insanlar, yavaş yavaş kuzeye, yukarıya doğru, Hicaz'daki Medine ile Necit'teki Kasım şehirleri arasındaki bir yere, kendilerini iki yolun çatal ağzına kadar itilerlerdi. En sonunda, Batn'ı izleyip Şamiya'ya varmak için doğuya, Ruhm Vadisi veya Cebel Şammar'a kadar ilerleyebilirler, orada Aşağı Fırat kıyılarında yaşayan Araplar hâline gelirler ya da batı vahaları merdiveninden Henakiya, Hayber, Tayma, Ceuf ve Sirhan'dan kar düzeyine kadar, Halep ya da Assyria'ya giderken kader, onları Suriye'de Cebel Druz'a yaklaşırken ya da kuzey çölünde Tedmur civarında sürülerini sularken görünceye kadar tırmanabilirlerdi.

Baskı ne o zaman sona ererdi ne de kuzeye doğru acımasız trend biterdi. Kabileler, kendilerini Suriye veya Mezopotamya'nın tarım alanlarının tam ucuna kadar sürülmüş bulurlardı. Elverişli koşullar ve mideleri, onları, keçiye sahip olmanın avantajları konusunda ikna eder ve zaten keçileri de vardır sonunda, sadece hayvanları için bile olsa biraz arpa ekmeye başlarlardı. Şimdi, artık Bedevi değildirler ve köylüler gibi arkalarından gelen göçebelerin tahribatından acı çekmeye başlarlar. Böylece klanların, Yemen'in dağlık arazisinde doğduklarını ve daha güçlü kabileler ta rafından çöle fırlatılıp atıldıklarını, istemeye istemeye yaşamlarını sürdürmek için göçebe olduklarını görürüz. Talih onları, sahranın kuytu yollarından birine veya diğerine yollarken her yıl biraz daha kuzeye ya da biraz daha doğu ya, bu baskı sonunda onları, göçebelik yaşamının ilk ürkütücü deneyiminde duydukları isteksizlikle, çölden, yine tarım bölgelerine sürünceye kadar dolaşırken görürüz. Sami toplumunun gücünü koruyan bu dolaşımdı. Ataları karanlık çağda çölden geçmemiş çok az gerçekten varsa, tek bir kuzey Sami boyu vardı. Göçebeliğin işareti olan en derin ve keskin toplumsal disiplin, her birinde bir dereceye kadar vardı.

Bölüm 3

Eğer Arapça konuşulan Asya'da, bir kabile üyesi ile bir şehirli, farklı ırklardan değil de farklı toplumsal ve ekonomik çevrelerde yaşayan insanlar ise, o zaman zihinlerinin işleyişinde bir aile benzerliği umulabilir ve bu yüzden de bütün bu insanların ürünlerinde ortak öğelerin ortaya çıkmasını beklemek akla uygun olurdu. Daha başlangıçta, bu insanlarla ilk karşılaşmanızda, kendi sınırlamaları içinde neredeyse matematik gibi olan ama aynı zamanda sempatik olmayan biçimiyle de itici olan evrensel bir inancın sertlik ve açıklığının farkına varırdınız. Samilerin görüş perdesinde ara tonlar yoktu. Onlar, dünyayı her zaman dış hatlarıyla gören, temel renklerin ya da daha doğrusu siyah ile beyazın egemen olduğu bir halktı. Kuşkuyu bizim modern dikenli tacımızı, hor gören dogmatik bir halktı. Bizim metafizik zorluklarımızı, içebakışla ilgili sorgulamamızı anlamazlardı. Bizim daha ince nüanslar hakkında tereddüt eden heyetimize aldırmaksızın, sadece doğruyu ve yalanı, inanç ile inançsızlığı biliyorlardı. Bu halk, sadece görüşleri bakımından değil ama en içteki giysilerine kadar, siyah ve beyazdı: Sadece açık ve basit olması bakımından değil ama yan yana gelmesi bakımından da siyah ve beyazdı. Düşünceleri, sadece uç noktalarda rahat ediyordu. Tercihli olarak abartmalı bir şekilde yer etmişlerdi. Bazen anlaşmazlıklar, ortak bir sallantıda birden onlara hakim olur gibi görünür ama asla uzlaşmazlardı. Birbirleriyle uyumsuz çeşitli görüşlerin

mantığını uyumsuz olduklarını anlamaksızın, saçma sonuçlarına kadar sürerlerdi. Serinkanlı ve sakin bir hüküm ile soğukkanlılıkla uçtuklarından habersiz, asimptottan asimptota salınırlardı.*

Umursamaz bir tevekkülle zihinlerini boş bırakan, sınırlı, dar kafalı insanlardı. Hayal güçleri canlıydı ama yaratıcı değildi. Zümre olarak liberal sanat koruyucusu olmalarına ve mimarlıkta, çinicilikte veya diğer el sanatlarında komşularının veya kölelerinin sergiledikleri her ne yetenek varsa teşvik etmelerine rağmen, Asya'da Arap sanatı öylesine az bir yer tutuyordu ki, neredeyse hiç sanata sahip olmadıkları söylenebilir. Üstelik büyük sanayilerle de uğraşmıyorlardı. Zihin veya bedene ilişkin hiçbir örgütlenmeleri yoktu. Bir felsefe sistemi veya karmaşık bir mitoloji icat etmemişlerdi. Kabilenin fikirleri ile mağaranın fikirleri arasında yollarını izliyorlardı: Onlar, uluslar arasında en az hastalıklı olanıydı. Sorgulamaksızın, aksiyomatik olarak yaşam armağanını kabul etmişlerdi. Onlara göre yaşam, bir insana vakfedilen, kontrol edilemeyen, bir yararlanma hakkı, kaçınılmaz bir şeydi. İntihar, olanaksız bir şeydi ve ölüm için kederlenmeye gerek yoktu.

Kendine özgü bir dehası, fikirleri, kargaşaları ve heyecanları olan bir halktı. Hareketleri, her günün olağan sessizliğine karşıt olarak daha sarsıcı, büyük adamları, kalabalıkların insanlığına karşıt olarak daha büyüktüler. Kanıları içgüdüsel, faaliyetleri ise sezgiseldi. En büyük yapımları, inançlarla ilgili olanlardı, açıklanan dinler üzerinde neredeyse tekelci konumdaydılar. Bu çabalardan üçü, insanlar arasında yaşamıştı. Günümüze kadar taşınan ikisi (değişik biçimlerde) Sami olmayan halklara ihraç edilmişti. Yunanca, Latince ve Tötonik (Germen halkına ait) dillerin farklı ruhlarına aktarılan Hıristiyanlık, Avrupa ve Amerika'yı fethetmişti. İslam çeşitli dönüşümlerle Afrika ile Asya'nın bazı bölümlerini hükmü altına almıştı. Bunlar, Samilerin başarılarıydı. Başarısızlıklarını kendilerine sakladılar. Çöllerin etekleri, kırık inançlarla kaplıydı.

Yok olan dinlerin kalıntılarının çöl ile ekili alanların buluştuğu yerlerde yatıyor olması anlamlıydı. Bütün bu inançların yer aldığı kuşağa işaret etmektedir. Bu inançlar kanıtlama değil, iddialardı. Bu yüzden onları açıklayacak bir peygambere ihtiyaç duyuyorlardı. Araplar, kırk bin peygamber olduğunu söylerler. En azından yüzlerce olduğuna ilişkin kayıtlarımız vardır. Hiçbiri, kırsal bölgenin insanı değildi. Ama yaşamları, bir örnek peşinden gidiyordu. Doğumları kalabalık yerlerde olmuştu. Anlaşılmaz ateşli

*) *'Asimptotan asimptota'* salınma metaforu. *'Asimptot'* terimini yanlışlıkla hiperbolün kollarına uyguladığını anlatan bir arkadaşımla yaptığım sohbet sırasında ortaya çıktı.

bir arzu, onları çöllere sürüklemişti. Çöllerde uzun ya da kısa bir süre derin düşünce (meditasyon) ve bedensel bir vazgeçişle yaşamışlar ve oradan açıklanması tasarlanan mesajlar ile önce yaşlılara ve şimdi de tereddütle arkadaşlarına aktarmak için geri dönmüşlerdi. Üç büyük inancın kurucuları, bu çevrimi tamamlamışlardı: Daha az gerçek savlara sahip olmadıklarını kestirebileceğimiz ama zamanın ve hayal kırıklıklarının yanıp tutuşmaya hazır kuru ruhları, yeterince bir araya getiremediğinden dolayı başarısız kalan diğer binlerce talihsizin birbirine paralel yaşam öyküleri sayesinde, bir yasa çevrimlerdeki olası çakışmalar, kanıtlanmıştır. Kentin düşünürlerine göre Nitria'nın içine işleyen etkiye, karşı konulamazdı, muhtemelen orada otururken Tanrı'yı bulamamışlardı ama yalnızlıkları sırasında kesinlikle daha canlı sözler duyup yanlarında getirmişlerdi.

Kazanan veya kaybeden, tüm Sami inançlarının ortak temeli, dünyanın değersizliği fikrine dayanıyordu. Özlerinden kaynaklanan derin tepkileri, onları çıplaklık, dünya nimetlerinden vazgeçme ve yoksulluk vaaz etmeye götürdü ve bu buluşun yarattığı atmosfer, çöl insanlarının zihinlerini acımasızca boğdu. Kuzey Suriye'nin inişli çıkışlı ovaları üzerinde oldukça uzakta bulunan Arapların, bir sınır prensi tarafından kraliçe şerefine bir çöl sarayı olarak yaptırıldığına inandıkları bir Roma dönemi kalıntısına doğru atlarımızla ilerlerken, onların incelmiş saflık duygularına ilişkin ilk bilgimi edindim. Binanın killerinin daha büyük bir zenginlik için su ile değil ama değerli temel çiçek yağları ile yoğrulduğu söyleniyordu. Rehberlerim, köpek gibi havayı koklayarak "bu yasemin, bu menekşe, bu gül" diyerek beni odadan odaya dolaştırdılar.

Ama en sonunda Dahoum, "Gel de en tatlı kokuyu kokla..." diyerek beni çekti ve ana binaya girip, doğu yüzündeki pencere aralıklarındaki boşluklara baktık ve orada geçmişe çarpan, çölün zahmete girmeyen, boş, anaforsuz rüzgârını açık ağızlarımızla içtik. Hafif esinti, Fırat mesafesinden uzakta bir yerde doğmuş ve ölü çimenleri, günler ve geceler boyunca ilk engeline, yıkık sarayımızın insan yapımı duvarlarına çarpana kadar sürüklemişti. Bebek konuşmasıyla mırıldanarak onlar hakkında söylenir ve oyalanır gibi görünüyordu. "Bu", dediler bana, "en iyisidir. Tadı yoktur." Araplar, insanlığın paylaşmadığı veya parçası olmadığı şeyleri seçmek için parfüm ve lüks şeylere sırtlarını dönüyorlardı.

Çölde doğup yetişen Bedeviler, hissedebildikleri ama dile getiremedikleri ve orada kendilerini kesinlikle özgür gördükleri, birçok nedenden dolayı gönüllüler için çok sert olan bu çıplaklığı, tüm ruhları ile kucakla-

mışlardı. Açlık ve ölümün hiç yakalarını bırakmadığı kişisel özgürlüklerini kazanmak için maddi bağları, rahatlıkları, diğer tüm bolluk ve zorlukları yitirmişlerdi. Kendi yoksulluklarında bir üstünlük görmüyorlardı: Hâlâ sürdürebildikleri küçük kusurlar ve lüksten kahve, taze hava ve kadınlardan zevk alıyorlardı. Yaşamlarında hava ve rüzgâr, güneş ve ışık, açık alanlar ve büyük bir boşluk vardı. Ne insan emeği ne de doğada verimlilik, sadece yukarıda cennet ve aşağıda lekelenmemiş bir yeryüzü vardı. Orada, farkında olmaksızın Tanrı'ya yaklaşmıştı. Tanrı, onlara göre ne insan biçimli, ne dokunulabilir, ne doğal, ne manevi, ne ahlaki, ne onunla ne de dünyayla ilgiliydi. Ama mutlak varlıktı. Böylece Tanrı, çıkarsama yapılarak değil ama paye verilerek kapsayıcı bir varlık, tüm etkinliklerin tohumu olarak tanımlandı. Doğa ve madde, sadece onu yansıtan bir aynaydı.

Bedeviler, Tanrı'yı kendi içlerinde aramazlardı, kendilerinin Tanrı'nın içinde olduğuna gayet emindiler. Bir şeyi ya Tanrı, ya da değil diye düşünmezlerdi, tek olan o, büyüktü. Ancak, bu iklime uygun düşen Arap Tanrı'nın bir sadeliği, bir alışılmışlığı vardı. Onların yiyeceği, kavgası ve arzusuydu... Onların düşünceleri, bilinen zenginlikleri ve arkadaşlarıydı... Onun karşısında hissettikleri bedensel değersizliklerine ilişkin umutsuzlukları ve biçimsel ibadetin gerekleri ile onlardan öylesine istekle gizlenen Tanrıları, bir bakıma imkânsız bir şeydi. Araplar, en düşük onurlu davalarının iştahı ve zayıflıkları içine Tanrı'yı sokmakta bir uyumsuzluk görmüyorlardı. O, sözcüklerin en bilineniydi ve biz, onu tek heceli sözcüklerimizden en kısa ve en çirkinini yaparak gerçekten güzel söz söyleme sanatını da yitirdik.

Bu çöl inancı, sözcüklerle ve doğrusu, düşüncelerle de ifade edilemez gibi görünüyor. Bir etki olarak kolaylıkla hissedilebilir ve çölün açık alanlarını ve boşluğunu unutacak kadar uzun süre çöle gidenlere, Tanrı fikri, kaçınılmaz bir biçimde kendini varlığın tek sığınağı ve ritmi olarak kabul ettirecektir. Sami çevrelerde, bir Bedevi, ismen bir Sünni veya bir Vahhabi ya da başka bir şey olabilir. Biraz da Siyonist olduklarından dolayı Sion'da bira içip eğlenen Sion Kapısı'ndaki bekçilerin tavrıyla buna fazla aldırmazdı. Her göçebe bireyin sözle, gelenekle veya ifade edilerek değil ama içgüdüsel olarak kendisine açıklanmış bir dini vardı ve böylece bütün Sami inançlarını (karakter ve öz olarak) dünyanın boşluğu ve Tanrı'nın tamlığı üzerine yapılan bir vurgu ile kavradık. İnançlı insanların güç ve fırsata göre kendi açıklamaları böyleydi.

Bir çöl sakini, inancından dolayı saygınlık kazanamaz.

Ne bir Evangelist (İsa'ya inanan) ne de dönme olmuştur. Bu ateşli yo-

ğunlaşmaya, gözlerini dünyaya ve sadece zenginlik ve yoldan çıkmanın yol aç abileceği şeylerle bağlantılı tüm gizli kalmış karmaşık olasılıklara kapatarak, Tanrı'da ulaşmıştır. Kesin ve güçlü bir güvene kavuşmuştur ama ne kadar da dar bir alanda! Kendi sıkıcı deneyimi, ondan merhameti çalmış ve insani şefkatini, içinde sakladığı boşluğun bir imgesine dönüştürmüştür. Bu nedenle sadece özgür olmak için değil ama dilediğini yapmak için kendini hırpalamıştır. Bunu acıdan zevk alma, nesnelerden daha çok kendine yaptığı eziyet izlemiştir. Çöl Arabı, gönüllü olarak kendine hakim olmanın verdiği zevk kadar başka bir şeyden zevk almıyordu. Fedakârlığı, vazgeçmeyi, kendini sınırlamayı lüks sayıyordu. Zihninin çıplaklığını, bedeninin çıplaklığı kadar duygusal kıldı. Kendi ruhunu, belki de tehlikeye girmeksizin ama zor bir bencillikle kurtarmıştı. Çöl, yüzyıllar boyunca dokunulmamış ama geliştirilmemiş kalan Tanrı'nın birliği görüşünü koruyan manevi bir buzdan ev hâline geldi. Oraya bazen dış dünyadan arayış içinde olan kişiler bir mevsim için kaçarlar ve orada dönüştürecekleri kuşağın doğasına yansızlıkla bakarlar.

Bu çöl inancı, şehirlerde olanaksızdı. İhracat ve ortak kullanım için hem çok garip, hem çok basit hem de kavranılması çok zordu. Fikir, tüm Sami inanışlarının temel inancı, orada bekliyordu ama bizim için anlaşılır kılmak için sulandırılması gerekiyordu. Pek çok kulak için bir yarasa çığlığı bile kulak tırmalayıcıdır. Çöl ruhu, bizim kaba dokumuza sızıyordu. Peygamberler, Tanrı'nın parıltısıyla çölden döndüler ve onların lekelenmiş ortamlarından (karanlık bir camdan geçer gibi) geçerek bizi kör eden, sağırlaştıran, susturan ve bize de bir Bedevi'ye yaptığı gibi, insan olmaktan başka, garip bırakarak hizmet eden tam görüşün parlaklığını ve bir ölçüde majestelerini gösterdiler.

Müritler, kendilerini ve komşularını efendinin sözlerine göre her şeyden ayırma çabasıyla, insan zaafları üzerinde hataya düştüler ve başarısız oldular. Köylü veya şehirli, yaşamak için her gün kendisini kazanç ve birikimin zevkleriyle doyurmak zorundadır ve koşullar, geri teperek insanların en kaba ve maddisine yol açarlar. Diğerlerini en yalın asketizme (aşırı sofuluğa) götüren yaşamın bu parlak küçümsenmesi, onu umutsuzluğa sürüklüyordu. Bir mirasyedi gibi kendini aldırmazlıkla boş yere tüketti. Aceleci bir arzu ile sona varmak için bedeninin mirasını yiyip bitirdi. Brighton'da Metropole'deki Yahudiler, cimriler, Adonis'in tapınıcıları, Şam'ın heyecanını yaşayan zamparalar ile Sami eğlence yeteneğinin belirtileri birbirine çok benzerlerdi ve diğer kutupta ise bize verdikleri benzer cesaret ifadeleri

ile ruhlarında yoksullar için cennete giden en adil yolu bulanlar, Essenesli kendini yadsıyanlar ya da ilk Hıristiyanlar ya da ilk Halifeler vardı. Samiler, şehvet ile kendini yadsıma arasında gidip geliyorlardı. Araplar, bir ipe olduğu kadar bir fikre de asılabilirlerdi, çünkü zihinlerinin taahhüt edilmemiş sadakati, onları itaatkâr bir köle hâline getiriyordu. Hiçbiri başarı kazanılıncaya kadar bağlarından kaçmaz. Sorumluluk, görev ve borçlarına sadık kalırlardı. Daha sonra, fikirler gider ve iş, harabe hâlinde sona ererdi. İnanç olmaksızın dünyanın zenginlikleri ve zevkleri gösterilerek dünyanın dört bir köşesine (ama cennet hariç) götürülebilirlerdi ama bu modayı izlerken yolda eğer, başını sokacak bir yeri olmayan ve yiyeceği merhamete veya kuşlara bağlı olan bir fikrin peygamberine rastlarsalar zenginliklerinin tümünü onun esini için terkederlerdi. Beden ve ruhlarının her zaman ve kaçınılmaz bir şekilde karşı çıktığı, cansız ve renk körü fikirlerin ıslah olmaz çocuklarıydılar. Zihinleri garip ve karanlıktı, çökkünlük ve coşkunluklarla dolu ve kuralları yoktu ama inanç bakımında dünyadaki başka herhangi bir şeyden daha gayretli ve daha verimliydiler. Fikirlerin soyutluğu, çok güçlü bir güdü, sınırsız cesaret ve çeşitlilik isteyen bir süreç olduğundan, bir başlangıçlar milletiydiler, sonuç ise hiçbir şeydi. Su kadar istikrarsızdılar ve belki de en sonunda su gibi üstün olacaklardır. Yaşamın şafağından bu yana kendilerini, peş peşe gelen dalgalarla, bedenlerden oluşmuş sahillere fırlatıp atıyorlar. Her dalga kırılıyor ama deniz gibi azar azar yiyip tükettiği granitten küçük bir parça daha kopartıyordu ve bir gün daha o gün gelmedi, o kayayı maddi dünyanın üzerine serbestçe yuvarlayabilir ve Tanrı, o suların yüzeyinden geçip gidecektir. Meydana getirip, bir fikir soluğunun önüne yuvarladığım böyle bir dalga, (daha azı değil), doruğuna kadar yükseldikten sonra kırılarak Şam'ın üzerine çöktü. Kazanılmış hakların direnciyle geriye fırlatılan bu dalganın bıraktığı kalıntılar, daha sonraki dalganın malzemesi olacak ve zamanla denizi bir kez daha yükseltecektir.

Bölüm 4

Akdeniz'in çevresine yapılan ilk büyük akın, kısa süren yoğun bir fiziksel faaliyet dönemi boyunca heyecanlı bir Arabın gücünü dünyaya göstermişti. Ama girişimin ateşi yanıp söndüğü zaman Sami zihniyetinde dayanma gücü ve rutinin olmadığı ortaya çıktı. Sistemden nefret ettiklerinden, istila ettikleri eyaletleri ihmal ettiler ve kötü bir şekilde örülmüş ve tam olgunlaşmamış olan imparatorluklarını yönetmek için zaptettikleri ülkelerin insanlarından ya da daha kuvvetli yabancılardan yardım almak zorunda kaldılar. Böylece Ortaçağ'ın başlarında Türkler, Arap devletlerinde önce köle, sonra yardımcı ve daha sonra da eskimiş politik toplumdan dolayı hayatı tıkayan asalak bir oluşum olarak ayaklarını basacak bir yer buldular. Son aşama, Hülagûların ya da Timurların bir üstünlük iddiası ile kendilerini tedirgin eden her şeyi yakıp yıkmak suretiyle kan arzularını tatmin ettikleri bir düşmanlık dönemiydi.

Arap uygarlıkları, soyut bir doğa ile ilgiliydi, uygulamalı olmaktan çok manevi (moral) ve ussaldı (entelektüel). Kamu ruhunun yokluğu, mükemmel özel nitelikleri sonuçsuz kılıyordu. Dönemleri bakımından şanslıydılar: Avrupa uygarlığın uzağına düşmüş, Yunan ve Latin öğreniminin anısı insanların zihninde soluyordu. Buna rağmen Arapların taklide dayalı uygulamaları kültürlü, zihinsel faaliyetleri ilerici, devletleri bayındır görünüyordu. Klasik geçmişten bir şeyleri ortaçağın geleceğine saklayarak gerçek bir hizmet yerine getirmişlerdir.

Bu mutluluk Türklerin gelişi ile bir rüya oldu. Asya'nın Sami boyları, evre evre Türklerin boyunduruğu altına girdiler ve yavaş bir ölüme mahkûm oldular. Malları, onlardan soyulup alındı ve ruhları, askeri yönetimin uyuşturucu soluğunda kuruyup soldu. Türk egemenliği bir jandarma düzeniydi ve Türk siyaset kuramı, pratiği kadar kabaydı. Türkler Araplara, dar bir grubun (sect) çıkarlarının yurtseverliğin çıkarlarından, eyaletlerin küçük çıkarlarının milliyetten daha yüksek olduğunu öğretti. Çözümü zor anlaşmazlıkları kullanarak birbirlerine güven duymamalarını sağladı. Hatta Arap dili, mahkemelerden ve bürolardan, devlet hizmetlerinden ve yüksek okullardan çıkarılıp atıldı. Araplar, sadece ırksal karakterlerini kurban ederek devlete hizmet edebilirlerdi. Bu önlemler, sessizce kabullenilmedi. Türk etkisinin daha kaba biçimlerine karşı Sami direnişi, kendini Suriye, Mezopotamya ve Arabistan isyanlarında gösterdi ve direniş aynı zamanda daha gizli soğurma girişimlerine karşı da yapıldı. Araplar, kaba Türkçe için kendi zengin ve esnek dillerinden vazgeçmeyeceklerdi. Tersine, Türkçe'yi Arapça kelimelerle doldurdular ve kendi edebiyat hazinelerini korudular.

Coğrafi duyarlılıklarını, ırksal, politik ve tarihsel hafızalarını yitirdiler; ama dillerine daha sıkı sarıldılar ve onu, neredeyse kendileri için bir vatan düzeyine yükselttiler. Her Müslüman'ın görevi, İslam'ın kutsal kitabı olan Kuran'ı incelemektir ve yeri gelmişken belirtelim, Kuran, Arapların en büyük edebi eseridir. Bu dinin kendisine ait olduğu ve onu anlamak ve uygulamak için en mükemmel şekilde sadece kendisinin yeterli olduğu bilgisi, her Araba Türklerin basmakalıp başarılarını yargılamak için bir ölçüt sundu.

Daha sonra Türk devrimi oldu, Abdülhamit devrildi ve Jön Türkler üstünlüğü ele geçirdiler. Araplar için ufuk, bir an genişledi. Jön Türk hareketi, hiyerarşik İslam kavrayışına ve eski Sultan'ın, kendisini Müslüman dünyanın manevi lideri, aynı zamanda (itirazların ötesinde) dünyevi işlerinin de yöneticisi yaparak elde etmeyi şiddetle arzu ettiği İslam birliği kuramlarına karşı yapılmış bir devrimdi. Bu genç politikacılar isyan edip, anayasal egemen bir devlet kuramlarının etkisi altında Sultan'ı hapse attılar. Böylece Batı Avrupa'nın ulusallıktan uluslararasılığa doğru tırmanmaya ve ırk sorunlarıyla ilgisi olmayan savaşlarla gümbürdemeye başladığı bir zamanda, Batı Asya, Katoliklikten ulusalcı politikalara tırmanmaya ve inanç ya da dogma yerine, öz yönetim ve öz egemenlik için yapılacak savaşların hayalini kurmaya başladı. Bu eğilim, ilk ve en güçlü olarak Yakındoğu'da, küçük Balkan devletlerinde ortaya çıktı ve onları, neredeyse benzeri olmayan bir şehitlik yolundan geçirerek Türkiye'den ayrılma hedefine taşıdı. Daha son-

ra Mısır'da, Hindistan'da, İran'da ve en son olarak İstanbul'da milliyetçi hareketler ortaya çıktı. Oralarda güçlenip eğitimde yeni Amerikan fikirlerinin üzerinde durdular: Bu fıkirler, eski yüksek Doğu atmosferinde serbest bırakıldığında, patlayıcı bir karışım oluşturuyorlardı. Amerikan okulları, araştırma yöntemini öğretip bilimsel tarafsızlık ve serbest görüş alışverişini cesaretlendirdiler. Aslında bu okullar, niyetleri olmaksızın devrim öğrettiler. Çünkü bir bireyin Türkiye'de hem modern olması hem de aynı zamanda uzun süredir Türklerin egemenliklerini sürdürmesine yardımcı olan tebaa ırklardan birinde Yunan, Arap, Kürt, Ermeni veya Arnavut doğmuşsa sadık kalması olanaksızdı.

Jön Türkler, ilk başarılarının güveni ile kendi ilkelerinin mantığı tarafından sürüklenmeye başladılar ve İslam birliğine (Panİslam) karşı çıkarak Osmanlı kardeşliğini ileri sürdüler. Sayıca Türklerden çok daha kalabalık olan bu budala ırklar, yeni bir Doğu kurulurken işbirliği yapmaya çağrıldıklarına inanıyorlardı. Göreve koşarak (bir sürü Herbert Spencer ve Alexander Hamilton) kapsamlı fikir platformlarından vazgeçtiler ve Türkleri ortakları olarak selâmladılar. Serbest bıraktıkları güçlerden dehşete düşen Türkler, onları ateşe attıkları gibi aniden, geri çektiler. Türkiye, Türkler için Türkleşti, Yeni Turan slogan oldu. Daha sonra bu politika ırkdaşlarını (irredenti) Orta Asya'da Rusya'ya bağlı olan Türk topluluklarını kurtarmaya dönüştü. Ama her şeyden önce hükümdarlık mührüne direnen, böyle can sıkıcı tebaa ırklardan imparatorluklarını temizlemeleri gerekiyordu. ilk önce Türkiye'nin en büyük yabancı öğesi olan Arapların icabına bakılmalıydı. Bu nedenle Arap milletvekilleri dağıtıldı, Arap dernekler yasaklandı, Arap eşraf yasal haklarından yoksun bırakıldı, Arapça gösteriler ve Arap dili, Enver Paşa tarafından, ondan önce gelen Abdülhamit'ten çok daha acımasızca bastırıldı.

Bununla birlikte Araplar, özgürlüğün tadını almıştı. Yöneticileri kadar çabuk fikirlerini değiştiremezlerdi ve aralarında varolan daha inatçı kişiler kolaylıkla susturulamazdı. Türkçe gazetelerde vatanseverlik çağrılarını Türk yerine Arap koyarak okudular. Baskı, sağlıksız bir şiddetle birlikte uygulandı. Anayasal yollardan yoksun kalınca devrimci oldular. Arap dernekler yeraltına indi ve liberal kulüplerden gizli örgütlere dönüştüler. Arap Anneler DerneğiAhua, açıkça dağıtıldı. Tehlikeli olarak bilinen Ahad tarafından Mezopotamya'da yerine yenisi kuruldu. Ahad, isyan anı geldiğinde Arap halkının hizmetinde efendilerinden askeri bilgi elde etmek ve onlara karşı kullanmak üzere yemin etmiş, hemen hemen tümüyle Türk ordusun-

da görev yapan Arap subayları ile sınırlı, çok gizli bir kardeşlik örgütüydü.

Seyid Talib'in Arap hareketinin John Wilkes'i iktidarı, ilkesiz parmaklarında tuttuğu Güney Irak'ın vahşi kesimlerinde emin bir üsse sahip olan geniş bir topluluktu. Mezopotamya doğumlu her on subaydan yedisi, bu topluluğa aitti ve sırlarını o kadar iyi koruyorlardı ki, üyeleri, sonuna kadar Türkiye'de üst komuta kademelerinde bulundular. Gürültünün kopup Albeny'nin Armageddon'u geçtiği ve Türkiye'nin düştüğü sırada, topluluğun başkan yardımcılarından biri, geri çekilen Filistin Ordusu'nun parçalanmış bölümlerini yönetiyor ve diğeri Amman bölgesinde Ürdün'den geçen Türk kuvvetlerini yönetiyordu. Daha sonraları, mütareke sonrasında bile Türk silahlı kuvvetlerindeki yüksek mevkiler hâlâ Arap liderlerinden gelecek tek bir sözcükle sırtlarını efendilerine dönmeye hazır olan adamlar tarafından tutuluyordu. Onların çoğuna asla bir söz verilmedi, çünkü bu topluluklar sadece Arap yanlısıydılar, Arap bağımsızlığı dışında hiçbir şey için savaşmak istemiyorlardı. Türklerden ziyade müttefikleri desteklemekte bir avantaj görmüyorlardı, çünkü bizim onları özgür bırakacağımıza ilişkin garantilerimize inanmıyorlardı. Gerçekten, onların çoğu, sefil bir boyun eğme ile Türkler tarafından birleştirilmiş bir Arabistan'ı birkaç Avrupalı devletin daha kolay kontrolü için nüfuz alanlarına bölünmüş, tembel bir Arabistan'a tercih ediyorlardı.

Suriye'deki özgürlük örgütü Feth, Ahad'dan daha büyüktü. Toprak sahipleri, yazarlar, doktorlar, büyük kamu görevlileri, Türk İmparatorluğu'nu yıkmak için ortak bir andı, parolaları, işaretleri, bir basını ve ortak bir hazinesi olan bu örgüt etrafında birleşmişlerdi. Suriyeliler Japon çabukluğuna fazlasıyla sahip ama yüzeysel olan bu maymuna benzer halk gürültücü hünerleri ile hızla dayanıklı bir örgüt inşa ettiler. Yardım için dışarıya bakıyorlardı ve özgürlüğün kurban verilerek değil, ricalarla geleceğini umuyorlardı. Mısır'la, Ahad'la (üyeleri, onları küçümsemekten çok, gerçek Mezopotamyalı asık suratlılığı ile davranıyordu), Mekke Şerifi ile ve Büyük Britanya ile mektuplaşıyorlardı.

Her yerde eğilimlerine hizmet etmek için müttefik arıyorlardı. Aynı zamanda ölü gibi gizli kalıyorlardı. Hükûmet onların varlıklarından şüphelenmesine rağmen liderleri ve üyeleri hakkında inandırıcı bir kanıt bulamadı. Türkiye'de modern kamuoyu gibi hareket eden İngiliz ve Fransız diplomatlarını tatmin edecek düzeyde yeter kanıt toplayıncaya kadar elini tutmak zorundaydı. 1914 savaşı bu ajanları geri plâna itti ve Türk hükümetini vurmak için serbest bıraktı.

Seferberlik, tüm iktidarı, Jön Türklerin en acımasız, en mantıklı ve en

hırslı üyeleri olan Enver, Talat ve Cemal'in ellerinde topladı. Devlet içindeki tüm Türk olmayan akımları özellikle Arap ve Ermeni milliyetçiliğini bastırmak için şevkle işe koyuldular. İlk adım olarak Fransız konsolosuna ait gizli belgelerde sahte ama uygun görünen bir silah elde ettiler. Suriye'deki Fransa konsolosu, Feth ile bağlantısı olmayan, ama Suriye sahillerinde yaşayan aydın kesim (entelijansiya) tarafından kurulan, daha geveze ve daha az korkunç görünen bir Arap kulüple yapmış olduğu (Arap özgürlüğü hakkındaki) yazışmalarla ilgili konsolosluk notlarını geride bırakmıştı. Türkler, elbette memnun oldular. Çünkü Kuzey Afrika'ya yapılan 'sömürgeci' saldırı, Fransa'ya Arapça konuşulan Müslüman dünyada kötü bir şöhret kazandırmıştı. Bu, Cemal'in dindaş olduklarını açıklamasına hizmet etti, Arap milliyetçileri, Fransa'yı Türkiye'ye tercih edecek kadar kafir olmalıydılar.

Elbette ki yaptığı açıklamalar, Suriye'de fazla yeni değildi. Ama derneğin üyeleri, tanınmış ve saygı duyulan, hatta bir ölçüde akademik kişiliklerdi. Tutuklanmaları ve mahkûm olmaları, duruşmaların ardından yapılan sürgünler, yurt dışına göndermeler ve idamlar, ülkeyi derin bir üzüntüye sevketti ve Fethli Araplara, eğer ders çıkartmazlarsa Ermenilerin kaderinin başlarına geleceğini öğretti. Ermeniler, çok iyi silahlanmış ve örgütlenmişlerdi ama liderleri onların umutlarını boşa çıkardı. Sihihsızlandırıldılar ve parça parça yok edildiler, erkekler toptan katledildiler, kadınlar ve çocuklar, çıplak ve aç, yoldan geçenlere av olarak kışın soğuk yollardan geçerek çöllere, ölüm onları alana kadar sürüklenip, sürüldüler. Jön Türkler, Ermenileri, Hıristiyan oldukları için değil ama Ermeni oldukları için katletmişlerdi ve aynı nedenle Arap Müslümanları ve Arap Hıristiyanları, aynı hapishanelere sürü hâlinde doldurup onları birlikte aynı darağacında astılar. Cemal Paşa, Suriye'de tüm sınıfları, koşulları ve inançları ortak bir sefaletin ve tehlikenin baskısı altında birleştirdi ve böylece birleşik bir ayaklanmayı mümkün kıldı.

Türkler, ordudaki Arap subay ve askerlerden kuşkulanıyorlardı ve Ermenilere karşı işe yarayan dağıtma taktiklerini onlara karşı kullanmayı umuyorlardı. Başlangıçta nakliye güçlükleri önlerine çıktı ve 1915'in başlarında Kuzey Suriye'de Arap tümenlerinde (orijinal Türk Ordusu'nun yaklaşık üçte biri Arapça konuşan insanlardan oluşuyordu) tehlikeli bir yoğunlaşma oldu. Bunları, mümkün oldukça Avrupa'ya, Çanakkale'ye, Kafkaslara veya Kanal'a her nereye olursa olsun, aceleyle ateş hatlarına sürülmek veya kendi vatandaşlarının yardım ve bakışlarından uzaklara çekilmek koşuluyla göndererek dağıttılar. Yaşlı ruhban sınıfın gözünde 'İttihat ve Terakki' bayrağına Halife'nin savaş emrinin geleneksel kutsallığından bir şeyler katmak için Kutsal Savaş ilan edildi ve Mekke Şerifi'ne sloganı tekrarlaması rica edildi ya da daha doğrusu, emredildi.

Bölüm 5

Mekke Şerifi'nin pozisyonu, uzun süre ayncalıklı kalmıştı. 'Şerif' ünvanı, Muhammed peygamberin kızı Fatima ile onun büyük oğlu Hasan'ın soyundan gelenleri ifade etmekteydi. Gerçek Şerifler, yaşça en büyük ve en soylu kabul edilen Şerifler arasından seçilmiş bir Şerif olan Mekke Emiri'nin gözetiminde Mekke'de muhafaza edilen büyük bir deftere, ailenin soy kütüğüne kaydedilirdi. Peygamberin ailesi, son dokuz yüz yıldır Mekke'de cismani (temporal) yönetimi elinde tutmuştu ve sayıları, aşağı yukarı iki bin kişi kadardı.

Eski Osmanlı hükümetleri, bu peygamberin soyundan gelen soylular klanına şüphe ve saygı karışımı bir gözle bakıyorlardı. Yok edilemeyecek kadar güçlü olduklarından Sultan, ağırbaşlılıkla uygun kişileri Emir olarak saptayarak onların onurlarını okşuyordu. Bu boş onaylama, zaman geçtikçe yeni sahip, aslında yaptığı seçimin son bir mühür basma işlemi olduğunu anlamaya başlayıncaya kadar saygınlık kazanmıştı. Sonunda Türkler, yeni İslam birliği kavrayışlarına bir dekor malzemesi olarak, onların sorgulanmayan yönetimleri altında Hicaz bölgesine ihtiyaç duyduklarım anladılar. Süveyş Kanalı'nın tesadüfi açılışı, kutsal şehirlere asker yerleştirmelerine olanak sağladı. Hicaz demiryolunu inşa etmeyi tasarladılar ve kabileler arasındaki Türk etkisini para, entrika ve silahlı seferlerle artırdılar. Sultan, oralarda güçlendikçe, Şerif'in yanında, giderek Mekke'de bile, kendi otoritesini

kurmaya kalkıştı ve bir vesileyle, görüşlerinden dolayı çok mükemmel olan bir Şerif'i görevinden alıp, klan içinde rakip ailelerden birinden, aralarındaki çekişmelerden yarar sağlamayı umarak, halef atamaya cüret etti. Abdülhamit, en sonunda ailenin bir bölümünü saygıdeğer bir tutsaklık için İstanbul'a götürdü. Bunlar arasında yaklaşık on sekiz yıl mahkûm olarak tutulan geleceğin hükûmdarı, Hüseyin İbn Ali vardı. Oğullarının Ali, Abdullah, Faysal ve Zeyd'in modern bir eğitim almalarını sağlayıp, daha sonra bunu Arap ordularını başarıya götürürlerken tecrübe etme fırsatını yakaladı.

Abdülhamit devrilince, daha az kurnaz olan Jön Türkler, onun politikasını tersine çevirip Şerif Hüseyin'i Mekke'ye Emir olarak geri gönderdiler. Hüseyin, zaman geçirmeksizin, mütevazı bir şekilde emirliğin gücünü eski hâline getirmek için çalışmaya koyuldu ve oğulları Abdullah, Türk meclisinde başkan yardımcısı olan Faysal, Cidde vekili aracılığıyla İstanbul'la yakın ve dostça ilişkisini sürdürürken, eski temelde kendini güçlendirdi. Oğulları, savaş patlayıp da aceleyle Mekke'ye geri dönünceye kadar başşehirdeki politik fikirler hakkında ona sürekli olarak bilgi gönderdiler.

Savaşın çıkması Hicaz'da sıkıntıya neden oldu. Hac yolculuğu kesildi ve böylece kutsal şehirlerdeki gelir ve işler aksadı. Şerif, teknik olarak düşman bir hedef olduğundan Hindistan'dan yiyecek getiren gemilerin seferlerini durdurmalarından korkmaları için nedenleri vardı. Eyalet, kendi yiyeceğini hiç üretmediğinden güvenilmez bir şekilde Hicaz demiryolunu kapatarak kendilerini açlığa terk edebilecek olan Türklerin iyi niyetine bağlı kalabilirdi. Hüseyin, daha önce, Türklerin merhametine tümüyle hiç bağlı kalmamıştı ve Türkler, bu mutsuz anlarda özellikle onun Cihat'a, Hıristiyanlara karşı tüm Müslümanların kutsal savaşına, bağlı kalmasına gerek duyuyorlardı.

Yaygın olarak etkili olması için Mekke tarafından onaylanması gerekiyordu ve eğer onaylanırsa Doğu kana bulanacaktı. Hüseyin, onurlu, kurnaz, dik kafalı ve samimi olarak dindar bir kişiydi. Kutsal savaşın öğretisel bakımdan saldırgan bir savaşla uyuşmayacağı ve Hıristiyan bir müttefikle Almanya ile, saçma olacağını düşünüyordu. Bu yüzden Türk talebini reddetti ve aynı zamanda müttefiklere, hiçbir zaman kendi halkının hatası olmayan bir nedenden dolayı bölgeyi açlıktan kırmamaları için değerli bir başvuruda bulundu. Türkler cevap olarak, göç demiryolu üzerindeki trafiği kontrol ederek Hicaz üzerinde kısmi bir blokaj kurdular. İngilizler, özellikle düzenli yiyecek gemileri için sahili açık tuttular.

Bununla birlikte Türk talebi, Şerif'in karşılaştığı tek talep değildi.

Ocak 1915'de Yasin, Mezopotamya'daki subayların komutanı Ali Rıza, Şam'daki subayların komutanı Abdülgani el Areisi, Suriyeli siviller adına, ona, Suriye'de Türklere karşı somut bir askeri isyan önerisi gönderdiler. Mezopotamya ve Suriye'nin ezilmiş halkının örgütü Ahad Komiteleri ve Feth, Talat ve Cemal'in endişe verici tasarılarından onları korumaları için Arapların Babası, Müslümanların Müslümanı, en büyük prensleri, en yaşlı tanınmış kişi olarak ona sesleniyorlardı.

Hüseyin, bir politikacı, bir prens, bir Müslüman, bir modernlik taraftarı ve bir milliyetçi olarak, onların başvurularını dinlemek zorundaydı. Üçüncü oğlu Faysal'ı, kendi temsilcisi olarak onların tasarılarını görüşmek ve bir rapor hazırlamak Üzere Şam'a gönderdi. En yaşlı oğlu Ali'yi, dilediği herhangi bir bahaneyle köylü ve kabile üyelerinden toplanan askeri birliklerin sayısını artırması ve Faysal çağırsın veya çağırmasın onları harekete geçmeye hazır tutması emriyle, Medine'ye gönderdi. Politik yardımcısı olan oğlu Abdullah, Türkiye'ye karşı olası bir Arap ayaklanmasına karşı tutumlarının ne olacağını öğrenmek amacıyla Britanya'ya mektupla seslendi.

Faysal, Ocak 1915'de rapor verdi. Koşullar iyiydi ama genel savaş umdukları gibi gitmiyordu. Şam'da isyana hazır Arap askerlerinden kurulu üç tümen vardı. Halep'de diğerleri başlarsa katılacağı kesin olan, Arap milliyetçiliğinin yaygın olduğu iki tümen daha vardı. Toros Dağları'nın bu tarafında sadece tek bir Türk tümeni vardı, bu yüzden isyancılar ilk saldırıda Suriye'yi ele geçirebileceklerdi. Öte yandan kamuoyu, aşırı önlemler için daha az hazırdı ve askeri sınıf, Almanya'nın savaşı kazanacağından hem de yakında kazanacağından gayet emindi. Bununla birlikte, eğer müttefikler, Mısır'da hazırlanan Avustralya Birlikleri'ni İskenderun'a çıkartır ve böylece Suriye kanadını kapatırlarsa o zaman, nihai Alman zaferini tehlikeye atmak daha akıllıca olabilirdi. Bu durumda Türklerle daha önceden ayrı bir barış antlaşması yapmak gerekli olacaktı.

Müttefikler, İskenderun yerine Çanakkale'ye gidince plânlarda erteleme yapıldı. Faysal, Gelibolu koşullarına ilişkin birinci elden bilgi sağlamak için onların peşinden gitti çünkü Türkiye'nin çöküşü Araplar için bir sinyal olacaktı. Daha sonra Çanakkale seferinde aylar süren bir durgunluğa girildi. O mezbahada Osmanlıların artakalan birinci cephe ordusu yok edildi. Türkiye'nin felaketi, birikerek artan zararları o kadar büyüktü ki Faysal, vurmak için uygun bir an olduğu sonucuna vararak Suriye'ye geri döndü, bu arada yerel durumu uygun bulmadı. Suriyeli destekçileri, tutuklanmışlar veya saklanmışlardı, arkadaşları politik suçlamalarla idam edilmişler-

di. İyi yönetilen tümenler ya uzak cephelere sürülmüşler, veya mangalar hâlinde parçalanıp Türk birlikleri arasında dağıtılmışlardı. Arap köylüler, Türk askerlik hizmetinin pençesine düşmüşler ve Suriye, merhametsiz Cemal Paşa'nın karşısında yere serilmişti. Tüm varlıkları yok olmuştu.

Babasına, İngiltere hazır oluncaya ve Türkiye son sınırına gelinceye kadar daha fazla erteleme tavsiye eden bir mektup yazdı. Malesef İngiltere, acınacak bir durumdaydı. Askeri güçleri, Çanakkale'den paramparça olmuş bir durumda geri çekiliyorlardı. Kut'ta ağır ağır çekilen acı, son safhasındaydı ve rastlantı sonucu Bulgaristan'ın devreye girişine denk gelen Senusiler'in doğuşu, yeni kanatlar da Osmanlıyı tehdit ediyordu.

Faysal'ın konumu, son derecede tehlikeliydi. Kaderi, savaştan önce başkanlık yaptığı gizli bir örgütün üyelerinin elindeydi. Askeri bilgisini tazeleyerek Şam'da Cemal Paşa'nın konuğu olarak kalmak zorundaydı; çünkü erkek kardeşi Ali, Hicaz'da Süveyş Kanalı'nda Türklere yardım etmek bahanesiyle, asker topluyordu. Böylece Faysal, Türk Ordusu'nda iyi bir Osmanlı ve subay olarak karargâhta yaşamak ve belâlı Cemal Paşa'nın sarhoş olduğu zamanlar soylarına yağdırdığı hakaretlere ve onur kırıcı davranışlara sessizce katlanmak zorunda kalıyordu.

Cemal, Faysal'ı çağırtıp Suriyeli arkadaşlarını asması için ona görev verirdi. Bu adalet kurbanları, Faysal'ın gerçek umutlarını bildiklerini asla göstermeye kalkışmadılar, aralarından hiçbiri aklından geçenleri söz veya bakışlarıyla belli etmeye yeltenmedi. Çünkü yapacağı bir açıklama, kendi ailesini ve belki de tüm ırklarını aynı kadere mahkûm edecekti. Sadece bir kez sakınmaya çalışmasına rağmen, bütün bu idamların hesabının Cemal'e çıkacağını söyleyerek patladı ve Cemal, bu sabırsız sözlerinin bedelini ödemekten kurtarmak için İstanbul'dan gelen dostlarının, Türkiye'deki baş adamlarının ricalarını kabul etti.

Faysal'ın babasıyla yazışması zaten bir maceraydı. Ailenin yaşlı hizmetkârları ve Hicaz demiryolunda gidip gelen, şüphe çekmeyen kişiler aracılığıyla haberleşiyorlardı. Mektuplar, kılıçların kabzasında, keklerin içinde, sandal ağaçlarının toprağına gömülerek veya üzerinde görünmez yazı olan masum paketler biçiminde taşınıyordu. Mesajların her birinde Faysal, uygun olmayan şeyleri haber veriyor ve eylemin daha akıllı bir zamana kadar ertelenmesini babasından rica ediyordu.

Bununla birlikte Hüseyin, Emir Faysal'ın cesaret kırıklığından zerre kadar üzüntü duymuyordu. Onun gözünde Jön Türkler, inançları ve insani yükümlülükleri çiğneyen Allahsız günahkârlar, zamanın ruhuna ve

İslam'ın en yüksek çıkarlarına aykırı olan hainlerdi. Altmış beşinde yaşlı bir adam olmasına rağmen neşeyle, bedelini saklaması için adalete güvenerek, onlara karşı savaşı sürdürmeye kararlıydı. Askeri anlayışını geliştirmediğinden daha çok Tanrı'ya güveniyordu ve Hicaz'ın, açık bir alanında Türklerle mücadele edebileceğine inanıyordu. Bu yüzden Abdülkadir el Abdül'ü, askerler cepheye hareket etmeden önce gelip incelemesi için şimdi Medine'de her şeyin hazır olduğunu bildiren bir mektupla Faysal'a gönderdi. Faysal; Cemal'e haber verip gitmek için izin istedi ama Cemal, karşılık olarak, can sıkıntısıyla, General Enver'in bölgeye gelmek üzere yola çıktığını ve Medine'ye birlikte gidip, onları teftiş edeceklerini söyledi. Faysal, Medine'ye varır varmaz, babasının al kırmızı bayrağını yükseltip Türkleri gafil avlamayı plânlamıştı ama şimdi Arap konukseverlik yasasına göre, zarar veremeyeceği iki davetsiz misafirin sorumluluğunu yüklenecek ve muhtemelen eylemini, ayaklanmanın tüm sırları tehlikeye düşünceye kadar ertelemek zorunda kalacaktı.

Sonunda aksilikler geçip gitti ama teftişin ironisi müthiş oldu. Enver, Cemal ve Faysal, şehir kapısının dışındaki tozlu düzlükte arabalarıyla dönerek tur atan, deve savaşı taklidi yaparak aşağı, yukarı koşuşturan, çok eski bir Arap geleneği olan cirit oyununda atlarını mahmuzlayarak süren askerleri izlediler. Sonunda Enver, Faysal'a dönerek "Bütün bunlar Kutsal Savaş için gönüllüler mi?" diye sordu. "Evet..." dedi Faysal. Enver yeniden, "Müminlerin düşmanlarına karşı ölünceye kadar savaşmaya razılar mı?" diye sordu. Faysal, yine "Evet" dedi ve daha sonra Arap şefler takdim edilmek için yanlarına geldi. Modhig'li Şerif Ali, Faysal'ı bir yana çekerek "Efendim, onları şimdi öldürelim mi?" diye fısıldadı. Faysal "Hayır, onlar bizim konuklarımız..." dedi.

Şeyhler, daha çok itiraz ettiler, çünkü iki darbede savaşı sona erdirebileceklerine inanıyorlardı. Faysal'ı bu iş için zorlamaya kararlıydılar. Faysal aralarına karışıp, sadece Enver ile Cemal'in kulak mesafesinin dışında ama görüş alanı içinde kalarak en iyi dostlarını darağacında katleden bu Türk diktatörlerin yaşamları için yalvarmak zorunda kaldı. Sonunda bahaneler ileri sürerek grubu aceleyle Medine'ye geri götürdü. Ziyafet salonunun etrafına kendi kölelerinden muhafızlar yerleştirdi ve dönerken yolda öldürülmelerini önlemek için Çanakkale'ye kadar Enver ile Cemal'e eşlik etti. Bu zoraki nezaketini, misafirlere her şeyi adamanın bir Arap töresi olduğunu savunarak açıkladı. Ama Enver ve Cemal, gördükleri şeyden derin bir şekilde şüphelenerek, Hicaz üzerinde sıkı bir blokaj uygulayıp, büyük Türk

takviye güçlerinin o bölgeye girmesini emrettiler. Faysal'ı, Şam'da tutmak istediler ama Medine'den, derhâl geri dönüp oradaki karışıklığı önlemesini isteyen telgraflar geldi. Cemal, isteksizce, Faysal'ın maiyetini rehine olarak bırakması koşuluyla gitmesine izin verdi.

Faysal, dönünce, Medine'yi Türk askerleriyle dolu buldu. Zeytin ve Urfa'yı kanlı bir şekilde Ermenilerden "temizleyen" yaşlı kasap cesur Fahri Paşa komutası altındaki 12. Ordu birlikleri, personel ve karargâhı ile birlikte oradaydı. Türkler açıkça uyarıyorlardı ve Faysal'ın, sürpriz bir saldırı ile tek bir kurşun bile atmadan başarı kazanma umutları olanaksız bir hâle gelmişti. Bununla birlikte tedbir almak için çok geçti. Şam'dan ayrıldıktan dört gün sonra maiyeti, atlara binip Nuri Şaalan'a Bedevi aşiret reisi sığınmak için doğuya doğru sürüp çöle gittiler ve aynı gün Faysal niyetini açığa vurdu. Arap sancağını kaldırınca, Abdülhamit'in uğruna katliamlar yapıp, çalışıp, öldüğü uluslarüstü İslam Birliği Devleti ve Kayzer'in dünya plânlarında yer alan İslam'la işbirliği hakkındaki Alman umutları, hayaller alemine göç etti. Şerif, sadece isyan ederek tarihin iki fantastik bölümüne son verdi.

İsyan, politik kişilerin atabileceği en tehlikeli adımdı ve Arap ayaklanmasının başarı veya başarısızlığı, kehanette bulunmak için fazlasıyla tehlikeli bir kumardı. Ancak talih, bu sefer cesur oyuncudan yanaydı ve Arap destanı, zayıf, sancılı ve şüpheli doğumundan kızıl zafere kadar fırtınalı yollardan geçti. Böyle cesaretle giriştikleri bir macera için adil bir son oldu ama zaferden sonra yavaş yavaş hayal kırıklığı dönemi başladı. Savaşçılar, o zaman kendilerini karanlıkta buldular, tüm umutları yıkılmıştı. Şimdi, en sonunda, kendi soylarından gelen çocuklar için parlak bir ilham kaynağı olacak ölümsüz bir şey başardıklarının bilgisiyle akıbetin ak huzuruna kavuşabilirlerdi.

Bölüm 6

Savaştan önce Semitik doğuda, Suriye ve Mezopotamyalı köylülerin, şehirlilerin ve kabile üyelerinin gelenek ve göreneklerini öğrenmek için yıllarca gezinip durmuştum. Yoksulluğum, beni, Avrupalı seyyahların nadiren karşılaştıkları daha alçak gönüllü sınıflarla kaynaşmaya itti ve böylece deneyimlerim, bana, az bulunur fikirleri sadece bugün için değil, yarın için de önemli olan daha bilgili kişileri olduğu kadar cahilleri de düşünüp anlamamı mümkün kılan olağan dışı bir bakış açısı kazandırdı. Bundan başka, Ortadoğu'ya has eğilimlerle faaliyet gösteren politik güçler hakkında bir şeyler kavramış ve özellikle her yerde Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile ilgili kesin belirtilerin farkına varmıştım.

Türkiye, miras aldığı tüm imparatorluğu azalan kaynaklarıyla geleneksel koşullarda tutmak için aşırı girişim yapmaktan yorgun düşmüş, ölüyordu. Kılıç, Osmanlı çocuklarının en değerli varlığıydı, ama bugünlerde daha ölümcül, daha bilimsel silahlar çıktığından kılıçların modası geçmiti. Güçleri, basitlikte, sabırda ve kendini feda etme yeteneğinde yatan bu çocuğa benzer insanlar için hayat giderek daha karmaşıklaşıyordu. Batı Asya'nın en yavaş ırkıydılar, yeni hükûmet etme ve yaşam bilimlerini kendilerine uydurmak için çok az şey yapmışlar ve kendilerine yeni hünerler keşfetmek için daha da az çalışmışlardı. Hükûmet, arşiv işleri ve telgraf, yüksek finans, gelecek nesillerin ıslahı, hesaplama konularında adım atmak zorunda kalmıştı. Kaçınılmaz bir şekilde bileklerinin veya karakterlerin gücüyle hüküm süren, cahil, doğrudan ve kişisel olan yaşlı hükûmdarlar, yok olmak zorundaydılar.

İktidar, çeviklik ve esneklikle devlet mekanizmasına saldıran genç adamların eline geçti. Jön Türkler'in sığ ve yarıterbiye edilmiş komitesi, Selçuklu veya Osmanlıların değil, Çerkeslerin, Yunanlıların, Arnavutların, Bulgarların, Ermenilerin ve Yahudilerin torunlarıydı. Meclisler, kültürleri Levanten ve politik kuramları Fransız olan yöneticilerine uymayı bıraktılar. Türkiye çöküyordu ve ancak bıçak altına yatarak sağlığını koruyabilirdi.

İmparatorluk sınırları içinde yaşayan toplam nüfusun yaklaşık onda yedisini oluşturan tebaa ırklar, hem gelenek ve sorumluluklarının olmayışı hem de daha hafif ve daha hızlı zihinleri sayesinde yeni fikirler edinmeye daha istekli olduklarından, gün geçtikçe güç ve bilgi bakımından daha da gelişirlerken, eski yöntemlere sıkıca bağlı kalan Anadolu insanı, köyünde bir yük hayvanı ve memleketinin dışını dert etmeyen bir asker olarak kaldı. Türk isminin üstünlüğü ve yarattığı eski doğal korku, daha kapsamlı kıyaslamalar karşısında zayıflamaya başladı. Bu, Türkiye ve ona bağlı eyaletler arasında değişen denge, eğer eski mülk elde tutulacaksa büyüyen askeri garnizonları gerektiriyordu. Tripoli, Arnavutluk, Thrace, Yemen, Hicaz, Suriye, Mezopotamya, Kürdistan, Ermenistan, hepsi de her yıl insanları yiyip bitiren daha büyük bir fatura, Anadolu köylüsü üzerine binen yüklerdi. Yükün en ağır, yoksul köylüler üzerine düşüyordu ve her yıl bu yoksul köylüler daha da yoksullaştı.

Askere alınan gençler, Türk köylüsünün göreneklerinden dolayı kaderlerini sorgulamaksızın, tevekkülle karşılardı. Kusur ya da erdeme aldırmaksızın yansız davranan koyunlar gibiydiler. Tek başına bırakıldığında ya hiçbir şey yapmaz ya da yerde kederli bir şekilde otururdu. Nazik olmaları emredildiğinde, hiç acele etmeksizin bulunabilecek en iyi dost ya da en cömert düşman olabilirlerdi. Babalarına hakaret etmeleri ya da annelerinin bağırsaklarını deşmeleri emredilirse sanki hiçbir şey yapmıyormuş gibi sakince emri yerine getirirler, hem de gayet iyi becerirlerdi. Onları dünyanın en uysal, en sabırlı ve coşkudan en yoksun askeri yapan, bir umutsuzluk, bir heyecanını yitirmişlik, bir inisiyatif yokluğu vardı.

Ölüme sürülen veya hesapsızca boşlanarak fırlatılıp atılan bu adamlar, gösterişlihırçın Levanten subayların doğal kurbanlarıydı. Gerçekten onları, kumandanlarının tutkusu olan kütükten siperleri korurken bulduk. Onlara öylesine az değer veriyorlardı ki, gerekli olan sıradan önlemlerin hiçbirini kullanmıyorlardı. Bir alay Türk tutsağa yapılan tıbbi muayene, yaklaşık olarak yarısının doğal olmayan yollardan cinsel hastalıklara tutulduğunu ortaya koydu. Frengi ve benzerleri, ülkelerinde fazla bilinmiyordu ve hastalık, altı veya yedi sene hizmet ettikleri ordu aracılığıyla birinden diğerine geçerek yayılıyordu. Görevleri sona erince sağ kurtulanlar, eğer mazbut evlerden geldilerse geri dönmeye utanıyorlar ve böylece ya jandarma hizmeti-

ne sürükleniyorlar ya da kırık bir adam olarak şehir civarlarında düzensiz çalışan bir emekçi oluyorlardı. Böylece, doğum oranları düştü. Anadolu'daki Türk köylülüğü, askerlik hizmeti yapmaktan yok oluyordu.

Doğuda yeni bir etkene, zihni faaliyet bakımından ağır basacak bir güce veya ırka ihtiyaç olduğunu görebiliyorduk. Tarih, düşünmek için bize cesaret vermiyordu, bu nitelikler Avrupa'dan hazır olarak sağlanabilirdi. Avrupalı güçlerin Asya'nın Akdeniz kesiminde (Asiatic Levant) bir köprübaşı tutma çabaları hep aynı biçimde felâketle sonuçlanmıştır ve Avrupalı halkların hiçbirinden daha ileri adım atmaya kandıracak kadar hoşlanmıyorduk. Bizim ardıllarımız ve çözümlerimiz, yerel olmalıydı. Bereket versin ki, yeterlilik ölçüsü de yerel olmak zorundaydı. Rekabet Türkiye ile yapılacaktı ve Türkiye, çürümüştü.

Aramızdan bazıları, verimli bir Sami topluluğu olan, dinsel inanç bakımından büyük, oldukça çalışkan, ticari, politik, ancak karakter bakımından üstün olmaktan ziyade, saygın olan Arap halklarında (yaşlı Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük öğesi), açığa çıkmamış yeterince güç olduğu ve bunun yedeklenebileceği yargısına varmıştı. Türk süngüsünün altında beş yüz yıl boyunca hizmet etmişler ve özgürlük rüyası görmeye başlamışlardı. Böylece, en sonunda İngiltere'nin Türkiye ile arasının açılıp Doğu'da ve Batı'da savaşın ipleri birden serbest kalınca, geleceğin bir işaretini yakaladığına inanan bizim gibi insanlar, İngiltere'nin çabalarını istedikleri yöne, Asya'nın bu yakasındaki yeni Arap dünyasının gelişmesine yardım etmek için bükmeye başladılar.

Fazla kalabalık değildik ve hemen hepimiz, Mısır'daki haber alma, sivil ve askeri yönetimin başı olan Clayton'un etrafında toplanmıştık. Clayton, bizim gibi böyle vahşi adamlar çetesine mükemmel bir lider olmuştu. Sakin, tarafsız, açık görüşlü, sorumluluk aldığında bilinç dışı bir cesarete sahip olan bir adamdı. Adamlarının çalışabileceği bir alan bırakırdı. Kendi görüşleri, bilgisi gibi geneldi. Yüksek sesle emirler vermekten çok, etkileyerek çalışırdı. Etkisini fark etmek kolay değildi. Su veya sızan yağ gibi, her yerden sessizce, süzülerek geçerdi. Clayton'ın nerede olduğunu veya olmadığını ve onun gerçekten kaç kişiyle bağlantısı olduğunu söylemek olanaksızdı. Asla görülebilir tarzda adamlarını yönlendirmezdi. Ama fikirleri, adamlarının yaptıklarını adım adım izlerdi... Adamlarını ağırbaşlılıkla, belli bir sakinlik ve umudun görkemli ılımlılığı ile etkilerdi. Pratik konularda gevşek, düzensiz, dağınık ve ancak kendi başına buyruk adamların katlanabileceği bir kişiydi.

Aramızdaki birinci kişi, Yakındoğu'daki en parlak İngiliz, Valilik Konağı'nda Doğu Sekreteri olarak çalışan Ronald Storrs'du. Enerjisini müzik sevgisine ve mektuplara, heykeltıraşlığa, ressamlığa veya dünya nimetle-

rinden güzel olan ne varsa ona harcadığı hâlde, esrarengiz bir şekilde etkili olan bir kişiydi. Storrs, hiç de daha azını değil, biz ne ektiysek onu biçerdi ve her zaman birinci olurdu. Aramızdaki büyük adam oydu. Gölgesi, doğudaki çalışmalarımız ve Britanya politikasını bir pelerin gibi örterdi. Büyük bir kavga için dünyadan vazgeçebilir ve bir atletin katılığı ile zihnini ve bedenini hazırlayabilirdi.

George Lloyd, bize dâhil oldu. Güven verdi ve para hakkındaki bilgisiyle ticaret ve politikanın yeraltı geçitlerinde emin bir rehber ve Ortadoğu'nun gelecekteki anayolları üzerinde bir kahin olduğunu kanıtladı. Onun ortaklığı olmasaydı bu kadar çabuk başaramazdık ama o, tüketmekten çok, tat alma hırsı olan, yerinde duramayan bir ruhtu. Ona daha fazlası gerekliydi ve bu yüzden bizimle fazla kalamazdı. Ondan ne kadar çok hoşlandığımızı anlamadı.

Daha sonra, hayalgücü kuvvetli, inandırıcı olmayan dünya hareketlerinin, aynı zamanda bir yığın önyargı, sezgi ve yarıbilimlerin savunucusu olan Mark Sykes vardı. İnşa etme tarzını seçmeden önce malzemelerini sınama sabrı yoktu. Gerçeğin bir yanını alır, onu koşullarından kopartır, şişirir, büker ve onu bir kalıba sokardı. Ta ki, eski biçimi ile yeni biçimsizliğini bir araya getirip, insanları güldürene kadar sürdürürdü. Kahkahalar, onun zaferiydi. İçgüdüleri, bir parodiyi sahneye koymuştu: Tercihen bir ressamdan çok bir karikatürist, hatta bir devlet adamıydı. Her şeyde bir tuhaflık görür ama benzerlikleri kaçırırdı. Birkaç hamlede, yeni bir dünyanın hiçbir ölçüye sığmayan taslağını çıkartırdı. Bunlar, olmasını beklediğimiz şeylerin bazı yanlarını yansıtan bir önsezi olması bakımından canlıydı. Yardımlarının bize yararı da oldu, zararı da. Bu yüzden Paris'te geçirdiği son haftasını bunları telafi etmek için uğraştı. Suriye'de tamamladığı politik bir görev döneminin ardından hayallerinin gerçek biçimini korkunç bir şekilde kavradıktan sonra cesaretle, 'yanılmışım, işte gerçek bu' demek için geri dönmüştü. Eski arkadaşları bu yeni içtenliği anlayamayıp, onun, dönek ve hatalı olduğunu düşündüler. Kısa bir süre sonra da öldü. Bu, Araplar uğruna yaşanmış bir trajediler trajedisiydi...

Vahşi bir adam değildi ama hepimizin akıl hocası Hogart'tı... Günah çıkartan pederimiz ve tarihin paralellik ve derslerini getiren bir danışmanımızdı. Ilımlı ve cesaretliydi. Dışarıdakilere göre o, bir arabulucuydu. (Ben ise tüm pençe ve dişlerimle bir şeytandım.) Bu, bizi, tüm önemli kararlarda tercih edilen ve dinlenilen kişiler hâline getiriyordu. İnce bir değerlendirme duyusu vardı ve bu, bize, Araplar olarak tanıdığımız iltihaplı derilerin ve bitli paçavraların arkasında saklı olan güçleri açıklıkla gösterirdi. Hogart, yaptıklarımıza inandığından dolayı, en küçük şeylerde bile büyük bilgisini ve dikkatli aklını bize sunan uzmanımız, yorulmak bilmeyen tarihçimizdi. Onun arkasında Cornwallis duruyordu. Kaba sayılan ama belli ki, binlerce

derecelik bir erime noktasına sahip şu inanılmaz metallerin birinden işlenmiş bir adamdı. Bu yüzden, aylarca, diğer adamları eritecek beyaz ısıdan daha yüksek bir sıcaklıkta kalabilir ve yine de soğuk ve katı görünürdü. Onun arkasında diğerleri vardı: Newcombe, Parker, Herbert, Graves, inanç sahipleri ve bir dereceye kadar cesaretle hizmet eden herkes.

Kendimize bir takım olarak 'Davetsizler' (Intrusive) adını vermiştik. İngiliz dış politikasının kabul salonlarına zorla girmek ve atalarımız tarafından bizim için döşenmiş demiryolları olmasına rağmen Doğu'da yeni bir halk yaratmak istiyorduk. Bu yüzden Kahire'deki melez haber alma büromuzdan (Aubret Herbert tarafından doğudaki bir tren istasyonuna benzetilen, sürekli zillerin çaldığı, telaş eden, içeri dışarı koşan insanlarla dolu gürültülü bir yerdi.) uzak veya yakında bulunan tüm şefleri etkilemek için çalışmaya başladık. Elbette ki, bizim ilk girişimimiz Mısır'daki Yüksek Komiser Sir Henry McMahon nezdinde oldu. Kurnaz kavrayışı ve yorgun, deneyimli zihni ile tasarımızı hemen anladı ve iyi olduğuna hükmetti. Diğerleri, Wemyss, Neil Maleolm, Wingate gibi kişiler, savaşı yapıcı bir yöne çevirdiğimi görerek, memnuniyetle bizi desteklediler. Onların savunmalarını, Lord Kitchener'de onayladı. Yıllar önce Şerif Abdullah kendisine Mısır'da başvurduğu zaman lehte bir izlenim edinmişti ve böylece sonunda McMahon, Mekke Şerifi ile anlaşmamızda temel taşımız oldu.

Ama bundan önce Mezopotamya'da umutlarımız vardı.

Arap Bağımsızlık Hareketi'nin başlangıcı oradaydı. Önce Seyid Talip'in güçlü ama vicdansız itişi ile başladı ve sonra Yasin el Haşimi'nin ve askeri birliğin yönetimi altında devam etti. Enver'in rakibi olan, Mısır'da yaşayan ve bize borcu çok olan, Aziz el Mısri, Arap subaylar arasında bir idoldü. Savaşın ilk günlerinde, Türk Mezopotamya birliklerini yanımıza kazanmak umuduyla, Lord Kitchener tarafından ona bir yaklaşımda bulunulmuştu. Malesef, o zaman Britanya, kolay ve erken bir zafere olan güvenle kaynıyordu. Türkiye'nin iflası piyasaya ilân edilmişti. Bu yüzden Hindistan Hükümeti, Arap milliyetçilerine, herhangi bir şekilde müstakbel Mezopotamya sömürgesinin genel iyiliği için kendini kurban eden bir Burma rolünü oynamasını sağlayacak hırslarını sınırlandırabilecek bir söz verilmesine karşı çıktı. Görüşmeler kesildi, Aziz reddedildi ve kendisini ellerimize bırakan Seyid Talip hapsedildi.

O zaman zorla Basra'ya doğru ilerlendi. Irak'taki düşman birliklerinin neredeyse hepsi, uzun süredir kurtarıcı olarak kafalarında canlandırdıkları bir halka karşı, kendi laik zalimleri yanında savaşmak zorunda kalmak gibi hiç de çekici olmayan bir açmaza düşmüş ama inatla kendi rollerini de oynamayı reddeden Araplardan oluşuyordu. Hayal edebileceğiniz kadar kötü dövüştüler. Bizim kuvvetlerimiz, bir Hint Ordusu'nun, Türk Ordusu'ndan daha iyi

olduğunu düşünmeye başlayıncaya kadar savaş üstüne savaş kazandılar. Bunu izleyen ihtiyatsızlığımızla, yürekleri tamamen oyunun içinde olan yerli Türk askeri ile karşılaştığımız Ctesiphon'a kadar ilerledik ve birden durdurulduk. Geri çekildik, serseme döndük ve Kut'ta uzun sürecek sefalet başladı.

Bu arada, hükümetimiz pişman olmuştu ve Erzurum'un düşüşü ile ilgisi olmayan, başka nedenlerle kuşatılmış garnizonu dolaylı araçlarla kurtarmak için ne yapılabileceğini görmek amacıyla beni Mezopotamya'ya gönderdiler. Bölgedeki İngilizler, gelişime en sert biçimde karşı çıkmışlardı ve onlar içinde yer alan iki general, bana, görevimin (gerçekten ne olduğunu bilmiyorlardı) bir asker için (ki ben değildim) onursuzluk olduğunu açıklayacak kadar iyiydiler. İşin doğrusu, harekete geçmek için artık çok geç kalınmıştı, Kut ölüyordu ve bu nedenle, ne aklımda olanı ne de elimden geleni, hiçbir şey yapmadım.

Koşullar, bir Arap hareketi için idealdi. Necef ve Kerbela halkı, Halil Paşa ordusunun gerisinde, uzakta, ona karşı isyan hâlindeydi. Halil'in ordusunda hâlâ sağ kalan Araplar, kendi itiraflarına göre açıkça Türkiye'ye sadık değillerdi. Hai ve Fırat'ın kabileleri, Britanya'nın inayet işaretlerini görmüş olsalardı, bizim yolumuza gireceklerdi. Şerif'e verdiğimiz sözleri yayınlamış veya daha sonra bu açıklamalar, ele geçirilen Bağdat'ta ilân edilmiş olsaydı bile, bunun ardından yeter sayıda yerel savaşçı, Bağdat ve Kut arasındaki Türk haberleşme hatlarına saldırmak için bize katılırdı. Birkaç hafta sonra da düşman ya kuşatmayı kaldırmaya mecbur kalıp geri çekilir ya da Kut'un dışındaki kuşatmadan şehir içindeki kuşatılma kadar ıstırap çekerdi. Şöyle bir plân geliştirmek için zaman kazanılabilirdi: Mezopotamya'daki İngiliz karargâhı, Savaş Bakanlığı'ndan Kut garnizonuna günlük olarak yiyecek taşımak için sekiz uçak daha temin etmiş olsaydı şehirin direnişi sınırsız bir şekilde uzatılabilirdi. Savunmaları, Türk gibi sağlamdı ve ancak ahmakça bir hareketle orayı zor kullanmaksızın teslim alabilirlerdi.

Bununla birlikte, orada, tarafları yönetme tarzı bu olmadığından, derhâl Mısır'a geri döndüm ve savaşın sonuna kadar Mezopotamya'da bulunan İngilizler temel olarak, düşman bir bölgeyi işgal eden yabancı bir güç olarak kaldılar. Yerel halka karşı pasif bir şekilde ilgisiz kalınıyor veya onlara karşı somurtkan bir yüzle davranılıyordu. Bu nedenle, ülkeye bir dost olarak giren ve yerel halkı aktif bir şekilde yanına kazanan Suriye'deki Allenby'nin esneklik ve hareket özgürlüğü burada yoktu. İnsan sayısı, iklim ve haberleşme faktörleri, Mezopotamya'da, Suriye'de olduğundan çok daha fazla bizden yanaydı ve yüksek komuta heyetimiz, ilk başlangıçtan sonra daha az etkili veya deneyimsiz değildi. Ama Allenby'e kıyasla onların kayıp listesi, onun kılıç oyununa kıyasla onların odun kesme taktikleri, ters bir politik durumun ne kadar korkutucu bir şekilde salt bir askeri operasyona bile engel olabileceğini bize gösterdi.

Bölüm 7

Mezopotamya'daki incelememiz bizim için tam bir hayal kırıklığıydı; ama McMahon Mekke ile görüşmelerini sürdürdü ve en sonunda onları, Gelibolu'nun boşaltılması, Kut'un kuşatılması ve genellikle o an savaşın talihsiz giden tüm yanlarına rağmen başarıyla ikna etti. Görüşmelerin tümünden haberdar olan çok az insan, gerçekten Şerif'in savaşacağına inanıyordu. Bu nedenle onun nihai isyanı, sahillerini gemilerimize açması ve yardımı, bizi ve onları şaşkınlığa uğrattı.

O zaman, daha zorlukların başında olduğumuzu anladık.

Yeni etkenin onuru, McMahon ile Clayton'a aitti. Çok geçmeden mesleki kıskançlıklar baş gösterdi. Mısır'da general olan Sir Archibald Murray, doğal olarak hiçbir rakip ve kendi alanında rekabet kampanyası istemiyordu. Kendisi ile General Maxwell arasındaki barışı uzun süredir koruyan sivil iktidardan hoşlanmıyordu. Arap işleriyle görevlendirilemezdi... Çünkü ne kendisinin ne de personelinin, bir sorunu merakla ele almak için gerekli olan budunbilimsel (ethnological) yeterliliği vardı. Diğer yandan Yüksek Komisyon'a, yeterince gülünç olan bu kişisel savaş oyununu sürekli izlettirebilirdi. Çok sinirli, tuhaf ve esas olarak rekabete dayanıklı bir zihni vardı.

Politikacılardan içgüdüsel olarak ürperen ve vicdanen sağlam kabul edilen Kurmay Başkanı, kızıl bir asker olan General Lynden Bell'den aradı-

ğı yardımı buldu. Büro sadakatine ilişkin askeri kavrayışı, onu, şefinin erdemlerini olduğu kadar zayıflıklarını da taklit etme çabasıyla, bukalemuna benzer bir girişime bulaştırdı.

İki kurmay subay da liderlerinin peşinden gitti ve böylece talihsiz McMahon, kendisini ordu desteğinden yoksun buldu ve Arabistan'daki savaşı Dışişleri Bakanlığı ataşelerinin desteğiyle sürdürdü. Bunlar bile, kendisine tamamen sadık olmadıklarını kanıtladılar.

Birileri, yabancıların, işlerine karışmasına izin veren bu savaşa gücenmiş görünüyordu. Aldıkları eğitimin baskısıyla da tek başına bir adamın işine benzer bir şekilde yapılan diplomasinin, günlük saçmalıklarına öylesine gömülmüşlerdi ki, daha önemli bir şey önlerine geldiğinde onu önemsiz görüyorlardı. Maneviyatlarının zayıf oluşu ve birbirlerine karşı kılı kırk yaran namussuzlukları, askeriyeyi tiksindirecek ölçüde öfkelendiriyordu ve bu, bizim için de çok kötüydü. Çünkü açıkça botları bile temizlenebilecek kadar iyi olmayan Yüksek Komiser G..... s'yi de yarı yolda bırakmışlardı.

Ortadoğu'daki duruma ilişkin kavrayışına tamamen güvenen Wingate, Arapların kalkınmasının ülke için büyük bir yarar ve saygınlık getireceğini önceden görmüştü ama eleştiriler yavaş yavaş McMahon'u fena hâlde hırpalamaya başlayınca, kendini ondan ayırdı ve Londra, çözümü bu kadar zor ve karışık yumağın, deneyimli bir el tarafından daha iyi açılabileceğini ima etmeye başladı.

Bununla birlikte Hicaz'da işler, giderek daha da kötüleşiyordu. Savaş alanındaki Arap güçleriyle uygun hiçbir bağlantı sağlanamadı, Şerif'e askeri bir istihbarat verilmedi, taktik öğüt veya strateji önerilmedi, yerel koşulları öğrenip, maddi olarak varolan müttefik kaynaklarını onların ihtiyaçlarına uygun hâle getirmek için hiçbir girişimde bulunulmadı. Fransız Askeri Misyonu'na (Clayton ihtiyatlılığıyla, şüpheli müttefiklerimizi sahnenin arkasına götürüp orada, onlara bir görev vermek suretiyle yatıştırmak amacıyla Hicaz'a gönderilmelerjni önermişti.) Cidde ve Mekke şehirlerinde Şerif Hüseyin'e karşı kusursuz bir entrika yürütmesine izin verildi. Şerif Hüseyin'e ve İngiliz yetkililere, tüm Müslümanların gözünde davalarını mahvedecek önlemler önereceklerdi. Bu günlerde Şerif'le işbirliğimizin askeri denetimini eline alan Wingate, Mekke'yi savunmak ve yeniden güçlendirilen Türk birliklerinin Medine'den daha ileriye gitmelerini önlemek için Medine ile Mekke arasında tam yarı yolda bulunan Rabih'e, bir miktar yabancı birlik çıkartması için ikna edildi. Kalabalık

bir danışmanlar topluluğuna sahip olan McMahon, şaşırmıştı ve tutarsızlıklarına karşı bağırıp söylenmesi için Murray'a bir kulp verdi. Arap ayaklanması gözden düştü ve Mısır'daki kurmay subaylar, bize, neşeyle başarısızlığın ve Şerif Hüseyin'in boynunu Türk darağacına uzatmasının yakın olduğu öngörusünde bulundular.

Benim özel pozisyonum kolay değildi. Sir Archibald Murray'ın Haberalma Bölümü'nde, Clayton'un yönetimi altında kurmay yüzbaşı olarak Türk Ordusu'nun 'dağılımı'ndan ve haritaların hazırlanmasından sorumluydum. Doğal bir eğilimle bu görevlere 'Ortadoğu politikası' üzerine hazırlanan, gizli haftalık bir tutanak olan Arap Bülteni'ni ekledim. Clayton, zorunlu olarak bana, Arap Bürosu'nun askeri kanadında, giderek daha çok ihtiyaç duymaya başladı. Dışişleri için küçük bir haber alma ve savaş kadrosu olan bu büroyu şimdi McMahon adına ben düzenleyecektim. En sonunda Clayton, Genelkurmay'dan çıkartıldı ve İsmailiye'de Murray'ın haber alma subayı olan Albay Holdich, onun yerine bizim kumandanımız oldu. İlk niyetini görevlerimi denetim altına alarak gösterdi ve Arap işlerinden uzak tuttuğu için mademki bana açıkça ihtiyaç duymuyordu, bunu dostça bir belirti göstermeksizin açıkladım. Eğer mümkün olursa derhâl kaçmaya karar verdim. Doğrudan bir rica reddedildi; bu yüzden hilelere başvurdum. Telefonun başında (Genel Karargâh İsmailiye'deydi, bense Kahire'de) Kanal'daki personel için gayet çekilmez bir hâle geldim. Haberalma bölümünde birbirleriyle rekabet eden cahillikleri ile verimsizliklerini hatırlatıp onları sinirlendirmek için her fırsattan yararlandım (zor değildi!) ve hatta daha ileri giderek edebi havalarla raporlarında geçen totolojileri ve Shavvari ayrık yazılmış mastarları düzelterek onları öfkelendirmeye devam ettim.

Birkaç gün benim raporuma köpürüp duruyorlardı ve sonunda artık bana daha fazla katlanmamaya karar verdiler. Storrs'un, Büyük Şerif'le iş vesilesiyle Cidde'ye indiğini ve Kızıldeniz'de onunla tatil ve eğlenceli bir yolculuk yapmak istediğimi söyleyerek on günlük izin istemek için bu stratejik fırsattan yararlandım. Storrs'dan hoşlanmıyorlardı ve bir süre için de olsa benden kurtulma fikri hoşlarına gitti. Bu yüzden hemen anlaştılar ve dönüşüme karşı resmi bir kılıf hazırlamaya başladılar. Söylemeye gerek yok, onlara böyle bir şans vermeye hiç niyetim yoktu; çünkü küçük işler servisinde çalışmaya çok hevesli olmakla beraber aptalca aklımı kaçırmaktan tereddüt ediyordum. Bu yüzden Clayton'a gittim ve sorunlarımı anlattım. Clayton, Valiliğin benim Arap Bürosu'na tayin edilmem için Dışişleri Bakanlığına telgrafla başvuru yapma işini ayarladı. Dışişleri Bakanlığı, doğru-

dan doğruya Savaş Bakanlığı ile görüşecek ve her şey sona erene kadar Mısır kumandanlığının bundan haberi olmayacaktı.

Storrs ve ben, mutlu bir şekilde yola koyulduk. Doğuda bir meydanın karşısına geçmenin üç kenarı dolaşmaktan uygun bir yolu olduğuna yemin ederler ve kaçmak için çevirdiğim dolaplar bu anlamda doğuya özgüydü. Ama kendime güvenimle, uygun bir şekilde tavsiye edilse de edilmese de Arap Ayaklanması'nın son zaferiyle kendimi temize çıkardım. İşin başında ben, bir fikir taşıyısıcıydım, umutlarım burada yatıyordu. Profesyonel bir askerin kaderci bağlılığı (İngiliz ordusunda bilinmeyen bir hile), onu, mücadele plânlarının, hakkında hiçbir şey düşünmeyen ve heyecanlarına asla başvurulmayan adamlar tarafından mahvedilmesini oturup izleyen edepli bir memura dönüştürürdü. *Non nobis, Domine.**

(*) Çevirmenin notu: *Non nobis, Domine, non nobis, sed Nomini Tuo da gloriam.* Bizi değil tanrım, bizi değil; kendi ismini şereflendir..., sözü.

Kitap I

Faysal'ın Keşfedilmesi

Bölüm 8'den 16'ya

Ayaklanmadaki bu talihsizliklerin, Arap veya İngiliz lider yokluğundan değil, temel olarak hatalı liderlikten kaynaklandığına inanıyordum. Bu yüzden büyük adamlarla görüşüp fikirlerini almak için Arabistan'a indim.

İlk önce Mekke Şerifi ile görüştüm, yaşlandığını biliyordum. Apdullah'ı çok akıllı, Ali'yi çok temiz, Zeyd'i çok soğuk buldum. Daha sonra, ülkenin iç kesimlerine, Faysal'ın yanına gittim. Onda, liderlik için gerekli olan ateş ve bilgimizi uygulayacak gerekli akıl olduğunu gördüm.

Kabile üyelerinde gerekli teçhizat var görünüyordu ve tuttukları tepeler doğal bir avantaj sağlıyordu. Bu yüzden, güvenle ve menuniyetle Mısır'a geri döndüm. Üstlerime, Mekke'nin Rabih engeliyle değil de Cebel Subh'daki Faysal'ın kanat tehdidi aracılığıyla nasıl savunulduğunu anlattım.

Arabistanlı Lawrence

Bölüm 8

Süveyş'te beklediğimiz, küçük bir transatlantiğe dönüştürülmüş olan Lama'ydı ve gemi, gelir gelmez yola devam etti. Savaş gemilerinde böyle kısa yolculuklar, biz yolcular için nefis bir perde arasıydı. Bununla birlikte belirteyim ki, bazı sıkıntılar da vardı. Bizim karma grubumuz, gemi mürettebatını, kendi yaşam alanlarında rahatsız etmiş gibi görünüyordu. Ast rütbede olanlar, geceleri ranzalarını bize bırakmak için yataklarından kalkıyor ve gündüzleri ise yine oturma odalarını düzensiz konuşmalarımızla dolduruyorduk. Storrs'un tahammülsüz beyni, nadiren arkadaşlık yapmaya tenezzül ederdi. Ama bugün her zamankinden daha kabaydı. Güvertelerde iki kez dolaştı, burnunu bükerek "konuşmaya değer kimse yok" dedi ve Aziz el Mısri ile Debussy hakkında bir tartışma başlatmak için onun yanına, iki rahat koltuktan birine oturdu. Bir Arap Çerkesi, Türk ordusunda eski bir albay ve şimdi de Şerif'in ordusunda general olan Aziz, Rabih'de kurmakta olduğu düzenli Arap birliklerinin donanımı ve mevzilendirilmesi hakkında Mekke Emiri ile görüşmek üzere yolculuk yapıyordu. Birkaç dakika sonra Debussy'i bırakıp Wagner'i küçümsemeye başladılar. Aziz'in Almancası, Storrs'un ise Almanca, Fransızca ve Arapçası akıcıydı. Gemideki subaylar, tüm bu konuşmaları gereksiz buluyorlardı.

Gemi hareket hâlindeyken asla aşırı sıcak olmayan harika Kızıldeniz ikliminde, Cidde'ye sakin bir yolculuk yapmaya alışmıştık. Gündüzleri gölgede uzanır ve parlak gecelerin büyük bir bölümünü nemli güvertelerde, yıl-

dızların altında, güney rüzgârının buharlaşan soluğunda, bir aşağı bir yukarı dolaşarak geçirirdik. Ama sonunda dış limana, alev alev yanan gök ile geniş bir göl üzerine düşüp yuvarlanan bir serabın yansıması arasında asılı kalan bu şehirin dışına demir attığımızda, Arabistan'ın sıcaklığı, çekilmiş bir kılıç gibi kınından çıktı ve sesimizi, soluğumuzu kesti. Gün ortasıydı ve doğuda öğlen güneşi, ay ışığı gibi, renkleri uykuya yatırırdı. Sadece ışık ve gölgeler, beyaz evler ve sokak aralarında siyah boşluklar vardı. Önde, iç liman üzerinde parıldayan pusun solgun ışıltısı ve arkada, uzaktan bakınca akla ısı buharlarını getiren alçak tepelerin eteklerine kadar uzanan ve hiçbir özelliği olmayan fersahlarca kumun göz kamaştırıcı parlaklığı vardı.

Demir atan gemi hafifçe sallanıp, ara sıra esen rüzgâr ısı dalgalarını havada yayarken, Cidde'nin tam kuzeyinde, serap içinde piston gibi aşağı yukarı hareket eden siyah beyaz evlerden oluşmuş ikinci bir yerleşim alanı vardı. Korkunç görünüyor ve dehşet hissi uyandırıyordu. Hicaz'ın askeri olarak, isyanın emin bir alanı olmasını sağlayan erişilmezliğine, kötü iklim ve sağlıksız koşulların karışmasından üzüntü duymaya başlamıştık.

Bununla birlikte, yeni Arap devletinde İngiliz temsilcisi olan Albay Wilson, bizi karşılamak için teknesini göndermişti ve biz, o serap içinde havaya yükselen insanların gerçeğini öğrenmek için karaya çıkmak zorundaydık. Yarım saat sonra, yeni atanan Suriyeli polisler ve liman görevlileri, derme çatma bir şeref kıtası ile Aziz el Mısri'yi selâmlamak için Gümrük İskelesi boyunca sıralanırken, Doğu Konsolosu'nun yardımcısı olan Ruhi, hoş bir karşılamayla, eski patronu Storrs'a sırıtıyordu. (Ruhi, becerikli biriydi, bir adamdan çok adamotuna mandrake benziyordu). Kente tam girerken Mekke'deki yaşlı adamın ikinci oğlu olan Şerif Abdullah'a haber verildi. O, buluşmamız gereken kişiydi. Bu yüzden gelişimizin zamanlaması, uygun bir şekilde ayarlandı.

Su kemeri tarzında inşa edilmiş, beyaz, bir duvarcılık şaheseri yapının (hâlâ inşaat hâlinde) önünden yürüyerek geçtik ve konsolosluğa giden yolumuz üzerinde kurulan bir gıda pazarının sıkıntı veren dar sokağından güçlükle ilerledik. Havada toz tanecikleri kadar kalabalık sinek filoları, adamlardan hurmalara ve oradan etlerin üzerine uçarak, bir aşağı bir yukarı dans ederlerken, güneş ışınları, tahtadan ve çuval bezinden yapılmış sabit tentelerin yırtık yerlerinden geçerek satış tezgâhlarının en karanlık noktalarına saplanıyordu. Hava, hamam gibiydi. Lama'nın güvertesinde bulunan koltukların koyu kırmızı renkli derileri, Storrs'un beyaz ceket ve pantolonunu dört günlük nemli temas sonucu, kendileri kadar parlak boyamışlar ve şimdi giysilerinden fışkıran terle, boya ile vemiklenmiş gibi parlamaya baş-

lamışlardı. Onu seyrederken öylesine büyülenmiştim ki, üzerimdeki hâki renkli pamuklu kumaşın vücuduma dokunduğu her yerde koyu kahverengi olduğunu hiç fark etmedim. Konsolosluğa yaptığımız bu yürüyüşün, beni uygun, sağlam ve uyumlu renklere bulamak için yeterince uzun sürüp sürmeyeceğini merak ederken ben, onun üzerine oturduğu şeyin kendisi kadar kızarıp kızarmayacağını merak ediyordum.

Konsolosluğa her ikimizin umduğundan çok daha çabuk vardık ve oradaWilson'un oturduğu, arkasında açık bir pencere kafesinin bulunduğu gölgelenmiş oda, son birkaç gündür oyalanan deniz meltemini karşılamak için hazırlanıyordu. Dürüst, samimi İngilizler olarak bizi, katı bir şekilde karşıladı. Storrs, sırf sanatsal duyularından dolayı, acaba Kahire'de benimle ilişki kurarken fikirlerde küçük bir değişiklik olup olmadığından tutunda, yerli kıyafetleri giymenin bizim için küçük düşürücü olup olmadığına kadar bir sürü konuda şüpheye düşmüştü. Onlara, sadece rahatsız adını vermiştim. Storrs'a göre, onlar yanılıyorlardı. Bununla birlikte Wilson, kişisel kanılarına rağmen tamamen oyundan yanaydı. Abdullah ile yaklaşan görüşme için hazırlıkları yapmıştı ve elinden gelen her yardımı vermeye hazırdı. Ayrıca biz, onun konuklarıydık ve Doğu'nun harika konukseverliği, onun ruhuna yakındı.

Abdullah, beyaz bir kısrağın üzerinde, yanında yayan olarak gelen zengin bir şekilde silahlanmış bir sürü köleyle, şehirin sessiz ve saygılı karşılamasını geçerek, yavaşça bize geldi. Taif'teki başarısıyla coşmuştu ve mutluydu. Onu ilk kez görüyordum, oysa Storrs, eski bir dosttu. Ve en iyi koşullarda, ancak uzun süre önce dost olmuşlardı. Birlikte konuşurlarken, sürekli neşesinden dolayı ondan şüphelenmeye başladım. Gözlerinde müzmin bir pırıltı vardı ve otuz beşinde olmasına rağmen şişmanlamıştı. Bu, çok kahkaha atmaktan dolayı olabilirdi. Yaşam, Abdullah için çok keyifli görünüyordu. Kısa boylu, güçlü, açık tenli, düz yüzünün çevresini ve kısa dudaklarını gizleyen özenle düzeltilmiş kahverengi sakalı olan biriydi. Tarz olarak açıktı veya açıklıktan etkileniyordu ve tanıdıklarına karşı cana yakın davranıyordu. Resmi davranmıyordu ama tüm gelenlerle en basit şekilde şakalaşıyordu. Ancak, ciddi konuşmaya başlayınca yüzündeki nükte peçesi solar gibi olurdu. O zaman, kelimelerini seçer ve zekice tartışırdı. Elbette, rakibinden yüksek standart bekleyen Storrs ile tartıştı.

Araplar, Abdullah'ın uzak görüşlü bir devlet adamı ve keskin zekâlı bir politikacı olduğunu düşünüyorlardı. Kesinlikle keskin zekâlıydı ama her zaman da bizi samimiyeti için yeterince ikna edemedi. Tutkusu açıktı. Söylenti, onu babasının ve Arap ayaklanmasının beyni yapmıştı. Ama bunu

olduğundan daha basite alıyor gibi görünüyordu. Amacı elbette, Arap bağımsızlığını kazanmak ve Arap uluslarını inşa etmekti ama yeni devletlerin yönetiminin ailenin elinde kalmasını istiyordu. Bu yüzden, bizi izledi ve bizim aracılığımızla İngiliz galerisine oynadı.

Bize gelince, ben, etki uyandırmak için oynuyordum, onu gözlüyor ve eleştiriyordum. Şerif'in ayaklanması, son birkaç haftadır tatmin edici değildi. (Düzensiz bir savaş yürüterek hareketsiz duruyordu, bu felâketin başlangıcıydı.) Benim kuşkum ne zekâ, ne yargı ne de politik vizyon ama çölü tutuşturacak olan istek ateşini yakacak bir liderliğin olmayışı idi. Ziyaretim temel olarak sorunla ilgili henüz tanınmayan usta bir ruhu bulmak ve ayaklanmayı benim saptadığım bir hedefe doğru götürmek için yeteneklerinin uygun olup olmadığını ölçmekti. Konuşmalarımız devam ettikçe, Abdullah'ın, eğer tarih doğruysa, devrimleri başarıya götürecek bir peygamber, özellikle silahlı bir peygamber olamayacak kadar dengeli, serinkanlı ve nükteli biri olduğundan, giderek daha fazla emin oldum. Onun değeri belki de zaferden sonra, barış zamanında anlaşılacaktır. Fiziksel mücadele sırasında tek bir göze ve çekiciliğe, kendini adama ve kurban etmeye gerek duyulduğunda Abdullah, tek bir amaç için fazlasıyla karmaşık bir alet olurdu ama şimdi bile ihmal edilmemesi gereken bir kişiydi.

Daha ilk görüşmemizde içini rahatlatmak için, Şerif yönetiminin gereksiz konularını tartışarak onunla Cidde'nin durumu hakkında konuştuk. Savaşın kendileri ile birlikte bir sivil yönetim kurulması için fazla geldiği cevabını verdi. Kentlerde, Türk sistemini miras almışlar ve bunu daha ılımlı bir tarzda sürdürüyorlardı. Türk Hükûmeti dönem dönem önemli haklar elde eden güçlü adamlara karşı, çoğu kez zalim davranmazdı. Bundan dolayı Hicaz'da bazı ruhsat sahipleri yerli yöneticilerin gelişini esefle karşıladılar. Özellikle Mekke ve Cidde'de kamuoyu, bir Arap devletine karşıydı. Yurttaş kitlesi, yabancılardan oluşuyordu Mısırlı, Hintli, Javalı, Afrikalı ve diğerleri Bu kitlenin Arap özlemlerine, özellikle Bedeviler tarafında dile getirilen özlemlere sempati duyması olanaklı değildi. Çünkü Bedeviler, yollarından veya vadilerinden geçen yabancılardan zorla aldıkları şeyler ile yaşamlarını sürdürüyorlardı ve bir Bedevi ile bir şehirli birbirlerinin canını sonsuz bir kinle sıkarlardı.

Bedeviler, Şerif'in sahip olduğu yegâne savaşan insanlardı ve ayaklanma onların desteğine bağlıydı. Onları serbestçe silahlandırıyor, güçleriyle hizmet verdiklerinden dolayı onların pek çoğuna ödeme yapıyor ve savaş alanındaki orduların bakımını sağlamak için onlardan nakliye develeri kiralıyorlardı. Bu nedenle, taşra refah içindeyken şehirler daralıyordu.

Kentlerdeki diğer şikâyet konusu, yasalarla ilgiliydi. Türk medeni kanunu yürürlükten kaldırılmış ve Arap kadılar tarafından sulandırılmamış olan eski din yasalarına geri dönüş yapılmıştı. Abdullah, bize gülerek, zamanı geldiğinde Kuran'da, modern ticari işlemlere uygun olması istenilen böyle fikir ve yargılar keşfedeceklerini açıkladı. Bu arada elbette medeni yasanın kaldırılması ile şehirliler kaybetmiş, Bedeviler kazanmışlardı. Şerif Hüseyin, eski kabilesel düzenin restorasyonuna onay vermişti. Bedeviler, birbirleri ile davaları olduğu zaman bunu, kabilenin en saygın ailelerden birine kalıtsal bir görev olarak geçen ve her yıl düzenli olarak hane başına bir keçi ödemesi yapılan törebaşının huzurunda savunurlardı. Hükûmler, akla gelen bir örnekten bir bölüm aktarılarak törelere dayandırılırdı. Kararlar, herkesin önünde bir ücret alınmaksızın verilirdi. Farklı kabilelere mensup insanlar arasında çıkan davalarda törebaşı, karşılıklı rıza ile seçilir veya üçüncü bir kabilenin töre başına başvurulurdu. Dava tartışmalı ve zorsa, yargıca dört kişilik ikisi davalı ailenin safları arasından davacı tarafından ve diğer ikisi, davalı tarafından davacı aile arasından seçilen bir jüri tarafından yardım edilirdi. Kararlar, her zaman oybirliği ile alınırdı.

Abdullah'ın bizi çektiği görüş üzerinde, Adem'in bahçesi ile şimdi hemen duvarın dışındaki mezarında yatan Havva hakkındaki ortalama insan için kaybolmuş kederli düşüncelerle ilgili, uzun süre düşündük ve daha sonra Storrs, Abdullah'a, bize görüşlerini bildirmesi için Mısır'daki karargâh ile haberleşme ve benim yararıma yürütülecek bir kampanya hakkında sorular sorarak, beni tartışmanın içine çekti. Abdullah, birden ciddileşti ve sorunla ilgili acil ve kişisel endişeleri hakkında İngilizlerin dikkatini çekmek istediğini söyledi ve liste hâlinde sıraladı:

Hicaz Demiryolu'nu kesme konusunda bizim gösterdiğimiz ihmâl yüzünden Türkler, Medine'nin takviyesi için gerekli olan malzeme ve nakliye araçlarını toplayabilmişlerdi.

Faysal, şehirden geriye sürülmüş ve düşman, Rabih üzerine yürümek için güçlerini hareketli birlikler hâlinde hazırlamaktaydı.

Yolların geçtiği tepeleri tutan Araplar, bizim ihmalimiz yüzünden oralarda uzun süre tutunabilmek için gerekli olan araç gereç, makineli tüfek ve topçu birlikleri bakımından çok zayıftılar.

Masruh Harb kabilesinin başında bulunan Hüseyin Mabeirig, Türklere katılmıştı. Medine birlikleri ilerlerse Harb kabilesi de katılacaktı.

Geriye, Mekke halkının başında kendisini ileri sürmek ve Kutsal Kent'in önünde dövüşerek ölmek için sadece babası kalmıştı.

Tam bu sırada telefon çaldı. Büyük Şerif, Abdullah ile konuşmak isti-

yordu. Konuşmamızın vardığı nokta ona ifade edildi ve son sınırına kadar böyle hareket edeceğini hemen doğruladı. Türkler, ancak onun ölü bedeni üzerinden geçerek Mekke'ye gireceklerdi. Telefonu kapattı ve Abdullah, biraz gülümseyerek, böyle bir felâketi önlemek için Süveyş'te tutulan bir Britanya tugayının, eğer mümkünse Müslüman askerlerden kurulu bir tugayın Türkler, Medine'den saldırı için harekete geçer geçmez derhâl Rabih'e sevk edilmesini istedi. Önerisi hakkında ne mi düşündük?

Ben cevap verdim. Birincisi, tarihselolarak, Şerif Hüseyin, bizden Hicaz hattını, Suriye'ye yapacağı zafer yürüyüşünde gerek duyacağından dolayı kesmememizi istemişti; ikincisi, pratik olarak, tahrip amacıyla gönderdiğimiz dinamitleri, Arapların kullanımı için çok tehlikeli olacağını belirten bir notla bize geri göndermişti; üçüncüsü, özel olarak, Faysal'dan donanımla ilgili hiç talep almamıştık.

Rabih'e gönderilecek tugaya gelince, bu çapraşık bir sorundu. Gemicilik çok pahalıydı ve Süveyş'te nakliye gemilerini belirsiz bir süre boş tutamazdık. Ordumuzda Müslüman birlikler yoktu. Bir İngiliz tugayı, şıkıntı verici bir işti, gemiye bindirmek ve karaya çıkartmak uzun sürerdi.

Rabih'in bulunduğu yer genişti. Bir tugay, orayı güçlükle tutabilir ve içlere doğru sessizce geçip giden Türk kollarını önlemek için bir güç ayıramazdı. Yapabilecekleri en fazla, bir geminin topları yardımıyla sahili savunmak olurdu ve bir gemi, pekâlâ, askerler olmaksızın da aynı şeyi yapabilirdi.

Abdullah, Çanakkale muharebesinin, İngiliz Donanması ve onun mutlak gücüne ilişkin eski efsaneyi yıkmasından dolayı gemilerin moral bakımdan yetersiz kalacağını söyledi. Hiçbir Türk, Rabih'den geçip gidemezdi, çünkü tek su kaynağı o bölgede bulunuyordu ve kuyulardaki suyu kullanmak zorundaydılar.

Bir tugayın tahsisine ve nakliye araçlarına sadece geçici olarak ihtiyaç duyuyorlardı, çünkü muzaffer Taif birliklerini Mekke'den Medine'ye uzanan doğu yolu üzerinde mevzilendiriyordu. Pozisyonunu alır almaz Ali ve Faysal'a güneyden ve batıdan yaklaşmaları için emir verecekti. Onların birleşik güçleriyle büyük bir saldırı başlatılacak ve Allah'ın izniyle Medine alınacaktı. Bu arada Aziz el Mısri, Mezopotamya ve Suriye'den topladığı gönüllüleri Rabih'deki taburlarda iyice yoğuracaktı. Bunlara Hindistan ve Mısır'dan gelecek Arap savaş esirleri de eklenirse, Britanya tugayına geçici olarak bırakılan görevleri devralmak için yeterli olacaktı.

Görüşlerini Mısır'a sunacağımı ama İngilizlerin Mısır'ın yaşamsal savunmasından (Kanal'ın Türklerden gelebilecek herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu farz etmiyorsa da) asker ayırmak ve dahası, kendi

düşmanlarına karşı Kutsal Kent'in halkını korumak için Hıristiyanları göndermekte isteksiz davranacaklarını anlattım. Çünkü Türk Hükümeti'nin Haremeyn (Kutsal Kentler) üzerinde sürekli bir hakkının olduğunu düşünen Hindistan'daki bazı Müslümanlar, amaç ve eylemlerimizi yanlış anlatabilirlerdi.

Rabih sorunu hakkında, duruma ve yerel duygulara ilişkin kendi bilgimin ışığında bir rapor hazırlayabilirsem belki de fikirlerini daha güçlü bir şekilde ifade edebileceğimi düşündüm. Aynı zamanda Faysal'ı görüp ihtiyaçları ve kabile üyeleri tarafından tutulan tepelerin, onları maddi olarak takviye ettiğimiz takdirde, uzun vadeli savunma olasılıkları hakkında konuşmak istiyordum.

Rabih'den Sultani yoluna çıkıp, doğruca Medine'ye kadar, Faysal'ın kampına atla gitmek istiyordum.

Storrs, daha sonra geldi ve tüm gücüyle beni destekledi. Mısır'daki İngiliz Başkomutanı'nın eğitimli gözlemcisinden ilk ve tam bilgi almanın yaşamsal önemi üzerinde ısrarla durdu ve beni, en nitelikli ve en gerekli kurmay subayını göndermesinin, Sir Archibald Murray tarafından Arap işlerine verilen ciddi önemi kanıtladığını gösterdi.

Abdullah, telefona gitti ve benim taşraya çıkmam için babasının rızasını almaya çalıştı. Şerif, öneriye ciddi bir güvensizlikle baktı. Abdullah, konuyu tartıştı, bazı avantajlar sağladı ve ağızlığı, tüm diplomasisini yaşlı adam üzerinde yoğunlaştıran Storrs'a geçirdi.

Storrs, süratle devam etti. Sırf Arapça konuşma yeteneğinin öneminden dolayı onu dinlemek bir zevk ve aynı zamanda yaşayan her İngiliz için şüphe duyan veya isteksiz davranan Doğulularla nasıl temas kurulacağını gösteren bir dersti. Onun karşısında birkaç dakikadan fazla direnmek olanaksızdı ve bu durumda da kendi yolunu izliyordu. Şerif, yine Abdullah'ı istedi ve Ali'ye mektup yazması için ona yetki verdi. Eğer Ali, uygun görürse, eğer koşullar normal ise Cebel Subh'da bulunan Faysal'a gitmem için bana izin verileceğini önermişti.

Abdullah, Storrs'un etkisi altında bu ihtiyatlı mesajı, Ali'ye doğrudan yazılan, beni de ata bindirip mümkün olduğu kadar çabuk Faysal'ın kampına kendi emin elleriyle götürmesini isteyen talimatlara dönüştürdü. Bu, benim istediğim her şey ve Storrs'un istediklerinin ise yarısıydı, öğle yemeği için ara verdik.

Bölüm 9

Cidde, bizi memnun etmişti. Öğle yemeğinden sonra konsolosluğa dönerken, hava biraz daha serin veya güneşin o kadar yüksek olmadığı bir zamanda Wilson'un yardımcısı olan Young'ın rehberliğinde manzara seyredebilmek için dolaşıp durduk. Pek çok eski şeyi iyi bulan ama şimdi yapılan şeyleri de fazla iyi bulmayan bir adamdı.

Gerçekten olağanüstü bir şehirli. Caddeler, ana çarşıda üzeri tahta çatılarla örtülü dar sokaklardı ama başka yerlerde yüksek beyaz duvarlı evlerin çatıları arasından küçük bir boşlukla gökyüzüne açılırdı. Bunlar, dört veya beş kat yüksekliğinde inşa edilmişlerdi, kare biçimindeki kirişlere mercan rengi bez parçaları bağlanmış ve gri renkli tahta paneller, yerden tavana kadar uzanan geniş kavisli pencerelerle süslenmişlerdi. Cidde'de cam yoktu, bol miktarda pencere kafesi vardı ve bazı pencere çerçevelerindeki kaplamalar üzerinde, bıçakla oyularak yapılmış çok nefis süslemeler bulunurdu. Kapılar, tik ağacının ağır, çift yapraklı, kalın tabakalarından derin bir şekilde oyularak hazırlanmış ve üzerlerine genellikle küçük bir kapı daha yerleştirilmişti. Bol miktarda menteşe kullanılmış ve dövme demirden yapılmış zil tokmakları vardı. Kalıplanmış veya kesilmiş alçı malzemeye her yerde rastlanıyordu ve daha eski evlerin iç avluya bakan pencerelerinde güzel taş başlıklar ve pervazlar bulunuyordu.

Mimarlıkla ilgili çalışmalar, çılgın Elizabeth döneminin kusursuz

Cheshire modasıyla yapılmış yarı kereste eserlerine benziyordu ama inanılmaz ölçüde süslemeye gitmişlerdi. Evlerin cepheleri, romantik sahne dekorlarının kartonundan kesilerek çıkarılmış gibi görününceye kadar aşındırılmış ve delik deşik edilmişti. Her kat çıkıntı yapıyordu, her pencere bir yana ya da diğer yana eğilmiş ve hemen hemen her duvarda eğim vardı. Ayak altında, o kadar temiz ve sakin görünen ölü bir şehir gibiydi. Dönemeçler, hatta bir halı üzerinde yürüyor gibi sessiz olan caddeler, zaman zaman nemli kumlarla güçlendirilirdi. Pencere kafesleri ve duvar köşeleri sesin yankılanmasını tümüyle engelliyordu. Hiç araba yoktu, hatta arabalar için yeterli büyüklükteki caddeler bile yoktu. Herhangi bir yerde ne bir nallı hayvan ne de telaş vardı. Her şey susturulmuş, gerilmiş ve hatta sinmişti. Evlerin kapıları biz geçerken sessizce kapatılıyordu. Ne gürültü yapan köpekler ne de ağlayan çocuklar vardı. Gerçekten, çarşı haricinde herkes yarı uykuda gibiydi. Birkaç yaya yolcu gördük ve nadiren rastladığımız zayıf, hastalıktan harap düşmüş, yaralı, tüysüz yüzleri ve gözlerinin etrafı kırışmış olan bu adamların hepsi, bize bakmadan çabucak ve dikkatlice sıvışıp uzaklaşıyorlardı. Beyaz, az kullanılmış ihramları, küçük başlıklar taşıyan tıraşlı kafaları, kırmızı, pamuktan yapılmış omuz atkıları ve çıplak ayakları ile aynı üniformayı giymiş gibi birbirlerine benziyorlardı.

Hava bunaltıcı ve ağırdı. Yaşam yok gibiydi. Yakıcı bir sıcaklık yoktu ama nemi tutuyordu. Büyük yaş ve bitkinlik duygusu, sanki başka bir yere ait değilmiş gibi görünüyordu; İzmir, Napoli veya Marsilya gibi kokan bir tutkusu yoktu ama sürekli güneş banyosu yapıp terleyen pek çok insanın nefes alması gibi uzun bir kullanılmışlık duygusu uyandırıyordu. Birisi çıkıp, Cidde'nin yıllarca sert bir rüzgar tarafından süpürülmediğini söyleyebilir. Kentin caddeleri, yapıların kurulduğu günden dayanabilecekleri güne kadar, yıllar boyunca havalarını korumuşlardır. Çarşıda satın alınacak bir şey yoktu.

Akşama doğru telefon çaldı ve Şerif, Storrs'u saza çağırdı. Bandosunu dinlemekten hoşlanıp hoşlanmayacağımızı sordu. Storrs, şaşkınlıkla "Ne bandosu?" diye sordu ve nezâket ölçülerine yaklaşarak, onun kutsallığını tebrik etti. Şerif, Türklerin yönetimi altındaki Hicaz Komutanlığı karargâhının, her gece Genel Vali'ye konser veren bir bandosunun olduğunu ve Genel Vali, Taif'de Abdullah tarafından tutsak alınınca, bandosunun da ele geçirildiğini anlattı. Diğer esirler, hapsedilmek için Mısır'a gönderilmiş ama bando hariç tutulmuştu. Onlar, galiplere konser vermek için tutulmuşlardı. Şerif, ahizeyi kabul salonundaki masanın üzerine bıraktı ve biz, merasimle birer birer telefona çağrılarak kırk beş mil uzakta, Mekke'de bulunan sarayda çalmakta olan bandoya kulak verdik. Storrs, memnuni-

yetini ifade etti ve Şerif, karşılık olarak cömertliğini arttırarak, bandoyu bizim avlumuzda çalması için zorunlu yürüyüşle Cidde'ye göndereceğini söyledi. "Ve" dedi, "o zaman bana telefon ederek memnuniyetinizi bildirin ki, mutluluğunuzu paylaşabileyim."

Ertesi gün Storrs, Abdullah'ı, Havva'nın mezarının hemen yanında bulunan çadırında görmeye gitti ve birlikte hastaneyi, kışlaları, şehir bürolarını teftiş ettikten sonra, Belediye Başkanı ve Vali ile birlikte yemek yediler. Görev aralarında para, Şerif'in unvanı, Arabistan'ın diğer prensleriyle ilişkileri ve savaşın genel gidişi hakkında konuştular. İki hükümetin elçileri arasında geçmesi gereken bütün genel konuları ele aldılar. Usandırıcıydı ve ben, sabahki konuşmadan sonra Abdullah'ın gereken lider olmadığına karar verdiğimden, konuşmaların çoğunda beni mazur görmelerini istedim. Arap hareketinin oluşumunu kısaca anlatmasını istemiştik, verdiği cevap kendi karakterini aydınlattı. Hicaz'ın rahatsızlığı hakkında kendisiyle konuşmak isteyen Talat'ın, birinci konumdaki Türk'ün, uzun bir tasvirini yaparak konuya başladı. Talat, Hicaz'ı uygun bir şekilde yatıştırmak ve imparatorluğun başka yerlerinde olduğu gibi askerlik hizmetini başlatmak istiyordu.

Abdullah, onu engellemek için Hicaz için barışçıl bir ihtilâl plânı hazırlamış ve yarar gözetmeksizin Kitchener'in bu konuda ne düşündüğünü anlamaya çalıştıktan sonra, tarih olarak da 1915 yılını geçici olarak saptamıştı. Bayram boyunca kabilelere seslenmek ve hacıları ele geçirmek istiyordu. Aralarında Türkiye'den gelen pek çok önemli kişinin yanı sıra Mısır, Hindistan, Java, Eritre ve Cezayir'in önde gelen Müslümanları olacaktı. Elinde tutacağı bu binlerce rehineyle ilgili büyük devletlerin dikkatini çekmeyi umuyordu. Uluslarının kurtuluşunu güvence altına almak için Porte üzerinde baskı uygulayacaklarını tahmin ediyordu. Hicaz'ı yönetmek için askeri bakımdan güçsüz olan Porte ya Şerif'e taviz verecek ya da güçsüzlüğünü yabancı devletler karşısında itiraf edecekti. İkinci şık gerçekleşirse Abdullah, doğrudan onlara, Türklerden dokunulmazlık güvencesi karşılığında taleplerini karşılamaya hazır olmaları için başvuracaktı. Plânından hoşlanmamış ve neredeyse alay eder gibi Faysal'ın korkuyla onu izlememesi için babasına yalvardığını söyleyince, memnun olmuştum.

Akşam olduğunda Abdullah, Albay Wilson'la yemek yemek için geldi. Evin taş basamaklarının olduğu avluda onu ağırladık. Arkasında, parlak hizmetçileri ve köleleri, onların da arkasında paçavraya dönmüş askeri üniformalar giyen ve donuk pirinçten yapılmış müzik aletleri taşıyan, kederli yüzleri zayıflamış, sakallı, solgun görünümlü bir grup vardı. Abdullah, onlara el salladı ve sevinçle "Benim bandom!" dedi. Onları, bahçenin ön tarafında

bulunan banklara oturttuk. Denizden gelecek bir esinti için hemen oradaki panjurlu balkona açılan yemek salonuna çıkarken Wilson, bandoya sigara dağıttı. Biz, yemeğe oturunca bando, Abdullah'ın hizmetkârlarının silah ve kılıçları altında, her enstrüman ayrı olarak, acılı Türk havaları çalmaya başladı. Kulaklarımız gürültüden ağrıdı, ama Abdullah gülümsüyordu.

Benzeri görülmemiş bir yemekti. Abdullah'ın kendisi, Türk meclisinde *in partibus** bir emirliğin başkan yardımcısı ve şimdi ise asi Arap devletinin Dışişleri Bakanıydı. Wilson, Sudan'ın Kızıldeniz Eyaleti'nin Valisi ve majestelerinin Mekke Şerifi ile ilgili elçisiydi. Storrs, Kahire'de sırası ile Gorst, Kitchener ve McMahon'un ardından Doğu Sekreteri'ydi. Young, Cochrane ve ben, kadronun kuyruklarıydık. Mısır ordusunda bir general olan Seyid Ali, Arapların bu ilk girişimine yardım etmek için Serdar (komutan) tarafından gönderilen bir müfrezenin komutanıydı. Aziz el Mısri, şimdi düzenli Arap Ordusu'nun Kurmay Başkanı ama eski günlerde Enver'in rakibi, İtalyanlara karşı Türk ve Senusi güçlerinin lideri, İttihat ve Terakki'ye karşı Arap subaylarının Türk ordusu içindeki baş suikastçisi, Lozan Antlaşması'na uyduğu için Türkler tarafından ölüme mahkûm edilip, Times gazetesi ve Kitchener tarafından kurtarılmış bir kişiydi.

Türk müziğinden sıkıldık ve Alman müziği istedik. Aziz, balkona çıkıp bandocularla Türkçe konuşarak, yabancı bir şeyler çalmalarını istedi. Şerif, ziyafet müziğimizi dinlemek için Mekke'de telefonun başına geldiği sırada titrek bir şekilde 'Deutschland über Alles'i çalmaya başladılar. Biraz daha Alman müziği istedik. 'Eine feste Burg'u çaldılar. Daha sonra ortalara doğru gevşeyen davul telleri yüzünden müzik giderek azalıp yok oldu. Teller, Cidde'nin nemli havasında gerilip uzamıştı. "Ateş!" diye bağırdılar. Wilson'un hizmetçileri ile Abdullah'ın korumaları, onlara saman yığınları ve paketlenmiş kutular getirdiler. Davulları alevin önünde durmadan çevirerek ısıttılar ve daha sonra "Nefret İlahisi" dedikleri bir şeyi söylemeye başladılar. Ne de olsa hiçbiri Avrupa ilerlemesini kabul edemezdi. Seyid Ali, Abdullah'a döndü ve "Bu, ölüm marşıdır..." dedi. Abdullah'ın gözleri açıldı. Storrs, durumu kurtarmak için hızla söze girerek espri yaptı. Övgülerimizden zevk almayan ama evlerine gönderilmelerini rica eden kederli müzisyenlere ödül olarak ziyafetten arta kalanlar gönderildi. Ertesi sabah Rabih'e gitmek üzere gemiyle Cidde'den ayrıldım.

*) Çevirmenin Notu: *in partibus*: Adı olan, kendisi olmayan.

Bölüm 10

Nortbrook, Hindistan Denizcilik Şirketi'ne ait bir gemi, Rabih'e demir attı. Şerif Ali ile bağlantımızı sağlayan Albay Parker güvertedeydi. Abdullah'ın yazdığı, babasının beni hemen Faysal'a göndermesi için verdiği 'talimatları' içeren mektubu Ali'ye götürmüştü. Ali, bu duruma şaşırdı ama kendisi yardım edemezdi. Geminin telsiziyle sadece Mekke'ye telgraf gönderebildi ve kişisel şikayetlerini bizim aracılığımızla gönderdiği için mahcup olmuştu. Bu yüzden, elinden geleni yaptı ve benim için harika binek devesini hazırladı, kendi semerini bağladı ve örgü saçakları ve metal tabakalarla süslenmiş ağları olan farklı renklerle işlenmiş ve parça parça birleştirilmiş Necit deri işi deve örtüsü ile yastıklar da asıldı. Faysal'ın kampına gitmek için bana rehberlik edecek güvenilir bir adam olarak Havazim Harb kabilesinden Tafas el Raşid ile oğlunu seçti.

Bütün bunları bir zamanlar Kahire'de hasta olduğu sıralar dostça elimi uzattığım Bağdatlı kurmay subay Nuri Said'in onayı ile seve seve yerine getirdi. Nuri, şimdi Aziz el Mısri'nin yetiştirip eğittiği düzenli güçlerin komutasında yardımcı konumdaydı. Sarayda bulunan başka bir dost, katip olan Faiz el Hüseyn'di. O, Havranlı bir Sulut Şeyhi ve Türk hükümetinde çalışmış eski bir memurdu. Savaş sırasında Ermenistan'a kaçmış ve en sonünda Basra'da Bayan Gertrude Bell'e ulaşmıştı. Bayan Bell de sıcak bir tavsiye mektubuyla onu bana göndermişti.

Ali'yi gözüm tutmuştu. Orta boylu, zayıf ve daha şimdiden otuz yedi

yaşından büyük gösteriyordu. Biraz kambur gibi duruyordu. Teni solgundu... Geniş, derin ve kahverengi gözleri vardı... Burnu ince, hatta kanca gibiydi... Ağzı kederli ve mahzun görünüyordu... Gür olmayan siyah bir sakalı ve çok zarif elleri vardı. Davranışları, ağırbaşlı ve takdire değerdi ama doğrudandı. Hoş bir beyefendi, vicdan sahibi bir kişi olarak gözüme çarpmıştı. Güçlü bir karakteri yoktu, sinirli ama daha çok yorgun görünüyordu. Fiziksel zayıflığı (veremli bir kişiydi), onu ateşli, titrek sinir nöbetlerine maruz bırakıyor ve bunu uzun hastalıklı bir inatçılık dönemi izliyordu. Okumaya düşkün biriydi, hukuk ve din konularında bilgi sahibiydi, hemen hemen bağnazlığa yakın sayılabilecek kadar dindardı. Hırslı olamayacak kadar soylu mirasının farkındaydı. Karakteri, kişisel bir hesap peşinde koştuğunu görmek veya şüphelenmek için fazlasıyla temizdi. Bu nedenle, niyet ve davranışlannın saflığı, onunla doğrudan ilişkiye geçen insanlann sevgisini kazanmasına rağmen, daha çok sadık arkadaşlarının kurbanı oluyor ve büyük bir lider olarak öğüt dinleme konusunda aşırı hassas davranıyordu. Faysal'ın peygamber olmadığı anlaşılsaydı ayaklanma pekâlâ Ali'nin önderliğinde yürüyebilirdi. Kesinlikle onun Abdullah'tan da, Rabih'de ona yardım eden üvey kardeşi Zeyd'den de daha Arap olduğu kanısına varmıştım. Zeyd, benim yola çıkışımı görmek için Ali, Nuri ve Aziz ile birlikte palmiye korusuna gelmişti. Utangaç, beyaz, belki on dokuz yaşlarında sakalsız bir delikanlıydı. Sakin ve küstahtı, ayaklanma için fazla hevesli görünmüyordu. Aslında annesi bir Türk'tü ve haremde büyütülmüştü. Bu yüzden Arap uyanışına karşı büyük bir sempati beslemesi zordu. Ama bugün, belki de bir Hıristiyan'ın Mekke Emiri'nin himayesi altında Kutsal Kent'e doğru yola çıkmasından, duyguları fazla incinmediğinden Ali'yi bastırmak ve memnun etmek için elinden gelen her şeyi yaptı. Zeyd, elbette, aradığım doğuştan liderler arasında Abdullah'tan bile daha az yer tutuyordu. Ancak, ondan hoşlanmıştım ve uygun koşulları bulduğu zaman kararlı bir adam olacağını görebiliyordum.

Ali, kendisine eşlik eden kimsenin, benim kamptan ayrılışımı görmemesi için güneş batıncaya kadar yola çıkmama izin vermedi. Yolculuğumu kölelerinden bile sakladı ve karanlıkta devenin üzerinde uygun bir siluet vereyim diye üniformamı ve kendimi sarmam için bir Arap harmanisi ve başlığı verdi. Yanımda yiyecek yoktu, bu yüzden yaklaşık altmış mil uzaklıktaki ilk yerleşim birimi, Bir el Şeyh'ten yiyecek bir şeyler alması için Tafas'a talimat verdi ve yolda merak uyandırmaktan ve sorgulanmaktan beni korumasını, tüm kamp yerlerinden ve tesadüfi karşılaşmalardan uzak durmasını sıkı sıkıya tembihledi. Rabih ve çevresinde yaşayan Masruh Harb kabilesi, Şerif'e sadece yüzeysel bir bağlılık gösteriyordu. Onların gerçek bağlılıkları, Mekke Emiri'ni kıskanan ve onunla kavga eden, klanın tutkulu şeyhi

Hüseyin Mabeirig'e karşıydı. O, şimdi bir kaçaktı... Doğu'daki tepelerde yaşıyor ve Türklerle temas hâlinde olduğu biliniyordu. Halkı, dikkate değer bir şekilde Türk yanlısı değildi, ama ona itaat borçluydular. Yola çıktığımı duymuş olsaydı pekâlâ bölgesinden geçerken beni durdurmaları için kendilerine bağlı bir çeteye emir verebilirdi.

Tafas, Harb kabilesinin Beni Salim kolundan bir Hazimi'ydi ve bu yüzden Masruh'la araları iyi değildi. Bu nedenle bana yakınlık duyuyordu. Faysal'a giderken bana eşlik etme görevini bir kez kabul ettikten sonra ona güvenebilirdik. Yol arkadaşlarına sadakat, Arap kabile üyeleri için çok değerliydi. Rehber, kamu duyarlılığına karşı yolcusunun hayatı için kendi hayatını karşılık gösterirdi. Huber'i Medine'ye götürmek için söz veren ve onun bir Hıristiyan olduğunu anlayınca sözünden dönüp, onu Rabih yakınlarında yolda öldüren One Harbi, kamuoyu tarafından toplum dışına itildi ve lehine olan dinsel önyargılara rağmen, bundan sonra sefil bir şekilde tek başına tepelerde yaşadı, dostça ilişkiler kesildi ve kabileden her hangi bir kızla evlenme izni reddedildi. Bu yüzden Tafas ile oğlu Abdullah'ın iyi niyetine güvenebilirdik. Niyeti kadar performansının da iyi olması için detaylı talimatları yerine getirmek için çaba gösterdi.

Rabih köylerinin dağınık olan evlerinin etrafını bir kuşak gibi saran palmiye korularından ilerledik ve daha sonra oradan çıkıp yıldızların altında Tihame'den, deniz sahili ile taşlık tepeler arasında kalan Arabistan'ın batı sahilini sınırlayan, tekdüze yüzlerce mil süren kumlu ve bir özellik taşımayan çöl şeridi boyunca yol aldık. Gündüz vakti, bu alçak düzlük, dayanılmaz ölçüde sıcak oluyordu ve bölgenin susuz karakteri, burayı ürkütücü bir yol yapıyordu. Ama yine de daha verimli tepeler, yüklü hayvanlar için kuzeye ve güneye geçit veremeyecek ölçüde engebeli olduğundan bu hat kaçınılmazdı.

Gecenin serinliği, artık Rabih'de kalan kontroller ve tartışmalı günün ardından güzeldi. Tafas, konuşmadan rehberlik ediyordu ve develer, yumuşak düz kumun üzerinde sessizce ilerliyorlardı. Biz yol alırken düşüncelerim, sayısız nesiller boyunca bu hac yolculuğunun nasıl olduğuna kaydı. Kuzeyin insanları Kutsal Kent'i ziyaret etmek amacıyla yanlarında kutsal yerler için inanç hediyelerini taşıyarak gelmişlerdi. Arap ayaklanması bir anlamda kuzeyi, Suriye'yi geri almak için, bir ideal yerine başka bir ideali, geçmişte vahiyle gelen inanç yerine bir özgürlük inancını koymak için yapılan bir geriye dönüş haccı olacak gibi görünüyordu.

Develer, kuma gömülüp biraz yoruluncaya ve semerler gıcırdayıncaya kadar, zaman hariç hiçbir değişiklik olmaksızın saatlerce ilerledik. Bunlar, yumuşak düzlüğün, kum yığınları içinde kaybolmaya başladığının göstergeleriydi. Benekler hâlinde görülen bodur çalı öbekleri vardı. Bitkiler,

kökleri civarında küçücük tepecikler meydana getirdiklerinden ve deniz rüzgârlarının yarattığı anaforların, aralardaki boşluklarda çukurlar açtığından, yolun inişli çıkışlı, düz olmayan bir gidişi vardı. Develer karanlıkta emin adım atamıyor gibiydi ve yıldızlarla aydınlanan kum, biraz karanlıkta kalıyordu. Bu yüzden, tümsek ve çukurları görmek zordu. Gece yarısından önce durduk ve harmanime daha sıkı sarınıp kendime uygun bir çukur seçtim ve neredeyse şafağa kadar deliksiz uyudum.

Tafas, hissedilebilir bir değişiklikle havanın serinlediğini fark eder etmez kalktı ve iki dakika sonra da yeniden salınarak ilerliyorduk. Bir saat sonra, neredeyse tepesine kadar savrulan kumlara gömülmüş bir lav kıstağına tırmanırken, hava aydınlandı. Bu kıstak, Hicaz'ın ana lav alanı kıyısındaki küçük bir akıntıyla birleşiyordu. Batı ucu, sağ elimizin gösterdiği yönde yukarı doğru uzanıp, tam orada yatan bir sahil yolu oluşturuyordu. Kıstak, taşlı ama kısaydı. Mavi lav kütleler, her bir yanda düşük omuzlar meydana getiriyordu. Bu omuzlardan, Tafas'ın söylediği kadarıyla denizde seyreden gemileri görmek olanaklıydı. Hacılar, burada, yol kenarlarına taşları yığarak abideler yapmışlardı. Bazen, sadece üç taşın birbiri üstüne konularak dikilmiş tek tek kümeler hâlinde, bazen de yoldan geçmek isteyen kişinin makul bir neden veya bilinçli bir güdüyle değil ama sırf diğerleri yaptığı için belki de biliyorlardı, kendi taşını ekleyebileceği bir yığın biçimindeydi.

Sırtın ötesinde yol, geniş bir açık alana; Mestura'ya veya denize giden bir düzlüğe, Fura Vadisi'ne doğru alçalıyordu. Yüzeyi gevşek taştan birkaç inç derinliğinde sayısız iç içe geçmiş kanallarla kaplı, çatlamış sel yataklarıydı. Tareif'de yağmur yağdığı ender durumlarda, sel suları nehir gibi öfkeyle kopürerek denize akardı. Buradaki delta aşağı yukarı altı mil genişliğindeydi. Sular, birkaç senede bir bu deltanın aşağısına doğru bir ya da iki saat, hatta bir ya da iki gün akardı. Yüzeyin altında üzerini örten kum tabakası sayesinde, güneş ısısından korunan bol miktarda nem vardı. Dikenli ağaçlar ve seyrek makiler, nemden yararlanıp besleniyorlardı. Bazılarının gövdeleri bir kadem (foot), boyları yirmi kadem kadar olabiliyordu. Ağaçlar ve çalılar, bir dereceye kadar ayrı duruyorlardı. Salkımları ve fazla yüksek olmayan yaprakları aç develer tarafından yenirdi. Bu yüzden bakımlı görünüyorlardı ve sahrada, özellikle Tihame'nin şimdiye kadar sade bir çıplaklık olması kadar garip görünen, sanki önceden tasarlanmış bir havaları vardı.

İki saat akıntının kaynağına doğru yürüdükten sonra Tafas, son granit tepelerden Fura Vadisi'nin çıktığı yer olan boğaza geldiğimizi söyledi. Orada hurma yetiştiriciliği ile uğraşan serbest çiftçilerden oluşmuş küçük bir nüfusun barındığı, akan su kanalları ve kuyuları, palmiye korusu olan ufak bir köy, Hureybe vardı. Bu, önemliydi. Fura Vadisi'nin yatağının, Medine'nin

yakınlarından Rabih dolaylarına kadar uzanan kestirme bir yol olarak hizmet gördüğünü anlamamıştık. Faysal'ın, tepelerde tam olarak koruduğunu söyleyemeyeceği sözde mevzilerinin güneyine ve doğusuna kadar uzanıyordu. Düşmana, savaş gemilerimizin toplarından ve müdahalemizden uzakta kalan, emin, olası bir sulama alanı sunup, maddi olarak Rabih sorununu doğrudan etkilemesine rağmen Abdullah bizi, Hureybe'nin varlığı konusunda uyarmamıştı. Türkler, Rabih'de kurulan tugayımıza saldırmak için Hureybe'de büyük bir güç toplayabilirlerdi.

Tafas, sorduğum diğer sorulara karşılık verirken, Rabih'in doğusundaki tepelerde, Masruh'un elinde tuttuğu ve şimdi Türk hayranı şef Hüseyin Mabeirig'in karargâhı bulunan Hacar'da başka bir su kaynağı olduğunu açığa vurdu. Türkler, Rabih'i rahatsız etmeden ve zarar vermeden kanatlarında bırakarak burayı, Hureybe'den Mekke'ye doğru ilerlerken bir sonraki basamak yapabilirlerdi. Bu, talep edilen İngiliz tugayının Mekke'yi Türklerden koruyamayacağı anlamına geliyordu. Bu amaca ulaşmak ve düşmanı üç su kaynağından mahrum bırakmak için yaklaşık yirmi mil uzunluğunda bir cephesi veya eylem yarıçapı olan bir güce ihtiyaç vardı.

Bu esnada, günün ilk ışıklarıyla develerimizi ağaçların arasından geçen iyi durumdaki çakıl yataklarda tırısa kaldırıp, hacı yolu üzerinde Rabih'in dışında ilk durağımız olan Mestura kuyusuna doğru ilerlemeye başladık. Orada, develerimize su verdikten sonra biraz dinlenecektik. Devem benim için bir zevk kaynağıydı, çünkü daha önce hiç böyle bir hayvana binmemiştim. Mısır'da iyi develer yoktu. Sina Çölü'nün develerine, dayanıklı ve güçlü oldukları hâlde Arapların bu parlak binek hayvanları gibi uygun, yumuşak ve çabuk bir şekilde yürümesi öğretilmezdi.

Ancak, bugün onun başarıları cömertçe harcanıyordu. Çünkü o, sadece taşınılmayı bekleyen ve binicilik konusunda hiçbir fikri olmayan benim gibi birisine değil, ustalığı olan ve onları hak eden binicilere verilirdi. Düşmeden devenin sırtında oturmak kolaydı, ama biniciyi ya da hayvanı yormadan, uzun bir yolculuk yapmak için onu anlamak ve ondan en iyi sonucu elde etmek zordu. Tafas, yolda giderken bana öğütler vermişti. Gerçekten bu, onun konuştuğu birkaç konudan biriydi. Beni yeryüzü ile temas kurmaktan koruyan emirleri, devemin ağzını bile kapatmış görünüyordu. Yazık, onun şivesini merak ediyordum!

Mestura'nın kuzey setinin hemen yakınlarında, kuyuyu bulduk. Kuyunun yanında eski bir kulübeye ait, yıkılmaya yüz tutmuş taş duvarlar ve onun karşısında palmiye yaprakları ve dallarından yapılmış, altında birkaç Bedevi'nin oturduğu küçük barınaklar vardı. Onları selâmlamadık. Aksine Tafas, yıkık duvarları geçerek döndü ve devesinden indi. Tafas ve Abdullah hayvanlara su verip kendileri ve benim için su çekerken ben, onların gölge-

sinde oturdum. Kuyu, eski ve genişti, iyi bir taş işçiliği vardı ve üst kısmının çevresinde sağlam süslemeler vardı. Aşağı yukarı yirmi kadem derinliğindeydi. Bizim gibi ipi olmayan yolcuların kolaylığı için duvarcılar, bir adamın suya eğilip keçi derisi tulumunu doldurabilmesi için el ve ayaklarıyla köşelerini tutabileceği kare biçiminde bir kuyu ağzı yapmayı başarmışlardı.

Aylak eller, kuyunun hava bacasından aşağı o kadar çok taş atmışlardı ki, kuyunun dibi yarı yarıya dolmuş ve su, bol değildi. Abdullah, elbisesinin aşağı akan kollarını omuzları civarına bağladı, cüppesini fişek kemerinin altına soktu ve çevik bir şekilde aşağı yukarı hareket ederek, her seferinde dört beş galon su çekti. Suları, kuyunun yanındaki taş yalağa develeri sulamak için döktü. En son bir gün önce Rabih'de sulandıklarından, her biri aşağı yukarı beş galon su içti. Daha sonra, huzurla oturup denizden gelen hafif rüzgârı solurken, onların biraz dolaşmalarına izin verdik. Abdullah, çabalarının ödülü olarak bir sigara yaktı.

Harb kabilesinden birkaç kişi damızlık bir deve sürüsünü sürerek geldi ve onları sulamaya başladılar. Bir adamı, büyük deri kovalarını doldurmak için kuyunun aşağısına gönderdiler ve diğerleri, yüksek sesle bir skatato şarkısı söyleyerek, elden ele suları yukarı çektiler. Onlar Masruh'tan, bizse Beni Salim'den olduğumuz için herhangi bir ilişkiye girmeksizin onları seyrettik. İki klan şimdi barış hâlinde yaşamalarına ve birbirlerinin bölgelerinden geçebilmelerine rağmen, bu sadece Şerif'in Türklere karşı savaşı daha ileriye götürmesi için yapılmış geçici bir iyilikti ve içinde biraz da iyi niyet vardı.

Onları seyrederken iki binici, safkan develerin üzerinde hafif ve hızlı bir tırısla kuzeyden bize doğru geldiler. Her ikisi de gençti. Biri, zengin kaşmir bir elbise giyiyor ve başının üzerinde ağır ipekle işlenmiş bir kefiye taşıyordu. Diğeri daha sadeydi, beyaz pamuklu bir giysisi ve başının üzerinde kırmızı pamuklu bir kefiyesi vardı. Kuyunun yanında durdular ve daha da harikası, birisi, devesine diz çöktürtmeden zarafetle kayıp indi ve kaygısızca yularları arkadaşına fırlatarak "Ben oraya gidip dinlenirken sen onları sula..." dedi. Daha sonra gezinip umursamaz bir ilgiyle bize şöyle bir baktıktan sonra duvarımızın altına oturdu. Yeni sarıp yaladığı bir sigarayı, "Suriyeli misiniz?" diye sorarak ikram etti. Onun Mekkeli olduğunu ima ederek, soruyu kibar bir şekilde savuşturdum, aynı şekilde o da doğrudan bir cevap vermedi. Biraz savaş hakkında ve Masruh kabilesinin dişi develerinin zayıflıklan hakkında konuştuk.

Bu sırada diğer binici, yularları dalgınca tutarak kendi sırasını beklemeden, belki de Harblerin sürülerini sulamalarını bekleyerek dikiliyordu. Genç efendi, "Ne o, Mustafa? Onlara hemen su ver..." diye bağırdı. Uşak, sıkıntıyla "Bana izin vermeyecekler..." demek için yanlarına geldi. Efendi,

"Tanrı'nın lütfu..." diye öfkeyle bağırarak ayaklarının üzerine doğruldu ve talihsiz Mustafa'nın kafasına ve omuzlarına deve değneğiyle sert bir şekilde üç, dört darbe vurdu. "Git ve onlara sor..." dedi. Mustafa incinmiş, şaşkın ve sanki karşılık verecekmiş gibi öfkeli görünüyordu ama emri yerine getirmenin daha iyi olacağını düşünerek kuyuya doğru koştu.

Şaşıran Harbler, ona acıyarak yer açtılar ve iki devesinin de su yalağından su içmesine izin verdiler. "Kim bu?" diye fısıldadılar, Mustafa, "Efendimizin Mekkeli kuzeni!" dedi. Hemen seğirtip semerlerinde asılı duran bir bohçanın bağlarını çözdüler ve iki binek devenin önüne, dikenli ağaçların tomurcuk ve yeşil yapraklarından oluşan bir yem serdiler. Ağır bir sopayla alçak boylu çalılara, dalların kırık uçları bitkilerin altına serilen bir örtü üzerine yağana kadar vurarak bunları toplamaya alışkındılar.

Genç Şerif, memnunlukla onlan izledi. Devesi karnını doyurduktan sonra, yavaşça kalkıp devenin boynuna tutunup, görünüşte hiç çaba harcamaksızın semerin üzerine çıktı ve kendini rahatça yerleştirdi ve Tanrı'dan Arapları cömertçe ödüllendirmesini diledi. Onları abartılı bir şekilde uğurladık. Harbler ona iyi bir yolculuk dilediler ve Abdullah, develerimizi getirirken o, güneye doğru yola çıktı ve biz de kuzeye doğru hareket ettik. On dakika sonra, yaşlı Tafas'ın kıkırdadığını duydum, bozlaşmış sakalları ve bıyıkları arasında bir memnuniyet belirtisi vardı.

"Sana ne oluyor, Tafas?" dedim.

"Efendim, kuyudaki şu iki biniciyi gördünüz mü?"

"Şerif ve uşağını mı?"

"Evet... Ama onlar, Modhigli Şerif Ali ibn el Hüseyin ile kuzeni, Masruhların kan düşmanı olan Harislerin efendisi, Şerif Muhsin'di. Araplar, tarafından tanınıp, geç kalmaktan ve sudan uzaklaştırılmaktan korkuyorlardı. Bu yüzden Mekke'den gelen bir efendi ve bir uşak gibi davrandılar. Ali vurunca, Muhsin'in nasıl öfkelendiğini gördünüz mü? Ali, bir şeytandır. Daha on bir yaşındayken babasının evinden kaçıp, hacıları ticaret yoluyla soyan amcasının yanına gitti ve babası, onu yakalayıncaya kadar aylarca onun himayesinde yaşadı. Medine'de savaşın ilk gününden itibaren efendimiz Faysal'ın yanındaydı ve Aar ve Bir Dervish dolaylarında yaşayan Ateibaların başındaydı. Hep deve kavgaları yapılıyordu. Ali'nin yanında, kendisinin yaptığı gibi silah taşıyarak devenin yanında koşacak ve tek eliyle sıçrayıp semere çıkacak başka bir adam yoktur. Harisli çocuklar savaşın çocuklarıdır." İlk kez yaşlı adam dolu dolu konuşuyordu.

Bölüm 11

O konuşurken, gözleri kamaştıran bir düzlükte hızla ilerliyorduk. Şimdi neredeyse hiç ağaç yoktu ve ayaklarımızın altındaki zemin yavaş yavaş daha yumuşak bir hâle geliyordu. Önce çakıl gibi istiflenmiş gri yuvarlak taşlardan oluşmuş bir zemin vardı. Daha sonra kumlar çoğaldı ve tek tek pulları *(flake),* somakileri *(porfir),* yeşil şistleri, bazaltları ayırt ed ecek kadar taşlar seyrekleşti. En sonunda, altında daha sert bir tabaka yatan neredeyse salt beyaz kumlardan oluşmuş bir zemine geldik. Yolun durumu, develerimizin koşmasına uygun bir halı yığını gibiydi. Kum zerreleri temiz ve cilâlıydı, küçük elmaslar gibi ışığı şiddetle yansıtırlarken güneşin parıltısını yakalıyorlardı. Bir süre sonra buna dayanamadım. Sert bir şekilde baktım ve kefiyemi gözlerimin üst noktasına kadar çektim. Kefiyenin altında, yerden yükselen cam gibi ısı dalgalarını dışarıda tutmaya çalışıp, kendi yüzünü döven bir kunduz gibiydim. Önümüzde, seksen mil uzaklıktaki Yenbu'nun arkasında kalan Ruzva'nın kocaman doruğu, bir hayal gibi görünüyor ve eteklerinin görünmesine engel olan buğu tabakasının parlaklığıyla yavaş yavaş gözden kayboluyordu. Düzlüğün hemen yanında, yolu kapatıyormuş gibi görünen Hesna'nın küçük biçimsiz tepeleri vardı. Sağımızda Tihame ile Medine civarındaki yaylanın yüksek uçurumu arasında kalan dağ demetlerinin ilk ucunda yer alan Beni Ayub'un testere ağzı gibi dar ve dişli, sarp sırtları uzanıyordu. Bu Tareif Beni Ayub, karakter bakımından daha

yumuşak, arkaya doğru çentikli bir merdivende birbiri ardına yükselen olağanüstü granit tepeleri olan Cebel Subh'un yükseklerde bulunan ana kütlesine kadar tırmanan, şimdi güneş alçaldığı için kırmızı görünen, mavi küçük tepeler dizisinin kuzeyine düşüyordu.

Biraz sonra sağa dönüp hacı yolundan çıktık ve sadece en üst kümeleri yüzeyin üstünde görünebilecek kadar kuma gömülmüş, yassı bazalt sırtların yavaş yavaş yükselen zemininden geçen kestirme bir yola girdik. Bayırlarında sert ince otlar ve çalıların büyümesine yetecek miktarda nem tutuyor ve birkaç kuzu ve keçi otlanıyordu. Tam orada Tafas, bana, bir taş gösterdi, Masruh kabilesine ait bölgenin sınırına gelmiştik. Vahşi bir zevkle, şimdi kabilenin mülkiyet sınırları içinde, evinde olduğunu ve muhafızlığı bırakabileceğini söyledi.

Adamlar, çöle, isteyenin sahip çıkabileceği çorak bir toprak gözüyle bakıyorlardı; ama aslında her tepe ve vadinin sahibi kabul edilen, herhangi bir tecavüze karşı bölgenin ailesinin veya klanının hakkı olduğunu hemen ileri sürebilecek mutlaka bir adam bulunuyordu. Kuyuların ve ağaçların bile sahipleri vardı. Bu, birinin ihtiyaç duyduğu kadar yakacak odun ve diğerinin ise istediği kadar içecek su bulmasına izin veriyordu; ama hesap yapmak ve sömürmek için ya da diğerleri arasında özel çıkarları için ürünlerinden yararlandıkları bir mülke çevirmeye çalışacak birini derhâl denetleyebilirlerdi. Çöl, doğa ve unsurları, her tanıdık dost kişinin kendi amaçları doğrultusunda, daha fazlası için değil, serbest kullanımına açık olduğundan, çılgın bir komünizm koşullarında tutuluyordu. Bunun mantıki sonucu, çöl insanları tarafından verilen bu ayrıcalık haklarının azaltılması ve giriş hakkı veya güvenceden yoksun yabancılar için zorlaştırılmasıydı. Çünkü ortak güvenlik, erkek akrabaların ortak sorumluluğunda yatıyordu. Tafas, kendi topraklarında beni güvenle koruma yükümlülüğünü artık daha rahat yerine getirebilirdi.

Vadiler, temiz kum ve çakıl yataklarıyla keskin bir şekilde işaretleniyordu. Yataklarda sel sularıyla sürüklenerek getirilen daha büyük çakıl taşları da vardı. Göze huzur veren gri ve yeşil süpürge çalıları vardı, besin olarak yararsız da olsalar yakıt olarak iyiydiler. Hacı yolunun ana hattına kavuşuncaya kadar düzenli olarak yukarı çıktık. Yolumuza bu doğrultuda Bir el Şeyh köyünü gördüğümüz ana, günbatımına kadar devam ettik. İlk karanlıkta, akşam yemeği için ateşler yakıldığı sırada, geniş açık caddeye indik ve durduk. Tafas, yirmi yoksul kulübeden birine girdi ve fısıltıyla söylenen birkaç kelime ve uzun süren sessizliğin ardından un satın aldı. Su ile iki inç kalınlığında, sekiz inç genişliğinde hamur bir kek yoğurdu ve bunu, tanı-

yor göründüğü bir Subh kadınının sağladığı çalı ateşinin küllerine gömdü. Kek ısınınca ateşten çıkardı ve tozlarını silkelemek için eliyle hafifçe vurdu. Daha sonra, keki aramızda paylaştırdık ve Abdullah kendisine tütün satın almak için gitti.

Bulunduğumuz yerde, güney bayırının dibinde, iki tane taş astarlı kuyu olduğunu söylediler ama o gün, uzun süren deve yolculuğumuz, alışık olmayan kaslarımı aşırı yorduğundan ve ovanın ısısının sıkıntı vermesi nedeniyle kuyuları gidip görmek istemedim. Cildim sıcaktan kabarmış ve gözlerim, parıldayan çakıllar ve gümüş rengi kumlardan dik açı yaparak yüzüme çarpan ışığın göz kamaştırıcılığı yüzünden ağrıyordu. Son iki yılımı Kahire'de insanı çileden çıkartacak kadar gürültülü, aşırı kalabalık bir büroda, yüzlerce, aceleyle söylenip yapılması gereken şey arasında, bütün gün masada oturarak veya sıkı bir şekilde düşünerek geçirmiştim. Yine de otel ve büro arasında gidip gelmek dışında, beden hareketini gerektirecek bir şey yapmamıştım. Sonuç itibariyle, Arabistan güneşinin bu öldürücü darbesine ve uzun tekdüze deve yürüyüşlerine ağır ağır alışmaya vakit tanınmadığından, bu alışılmadık değişim çok sert oldu. Faysal'ın kampına ulaşmadan önce, bu gece bir başka konaklama ve yarın uzun bir gün olacaktı.

Bu yüzden bir saatlik yemek pişirme ve alışveriş molasına minnettar kalmıştım ve daha sonra ikinci bir saatlik dinlenmeye oybirliği ile razı olduk. Süre sona erdiğinde üzgündüm, yeniden develerimize bindik ve zift gibi karanlıkta vadilerden aşağı inip çıkarak, dar çukurlarda sıcak ama taze ve açık alanlarda canlandırıcı olan değişik hava kuşaklarından geçerek ilerledik. Ayağımızın altındaki zemin kumlu olmalıydı, geçişimizin sessizliği, gerilen kulaklarımı incitiyordu ve sanırım düz olmalıydı, çünkü semerin üzerinde ikide bir uyuyakalıp birkaç saniye sonra birden ve bezgin bir şekilde uyanarak, hayvanın düzensiz attığı bir adım sonucu bozulan dengemi düzeltmek için içgüdüsel bir hareketle semeri kavrıyordum. Çok karanlıktı ve arazi şekilleri, uyku basan gözlerimi merakla açık tutamayacak kadar nötrdü. En sonunda, gece yarısından çok sonra, kendimize bir iyilik yaparak durduk ve harmanime sarılıp, Tafas daha deveme diz çöktürtmeden, küçük kum mezarımda rahat bir şekilde uykuya daldım.

Üç saat sonra, yeniden harekete geçtik. Şimdi ayın son parıltısı bize yardım ediyordu. Marid Vadisi'nden aşağı indik. Gece sona eriyordu. Sıcak ve sessizdi. Bunaltıcı havada, her yanımızda siyah ve beyaz olarak yükselen sivri uçlu tepeler vardı. Birçok ağaç görünüyordu. En sonunda, rahatsız edici bir rüzgârın tozda kapris yaparak düz zeminini karışladığı, geniş bir alanın dar bir yerinden geçerken, şafak söktü. Gün, her şeyi, her zaman güçlü

kılmıştır ve şimdi tam sağımızda Bir ibn Hassan görünüyordu. Güvenlik uğruna bir araya gelmiş, anlamsız ölçüde küçük, beyaz ve kahverengi evlerden kurulmuş olan bu derli toplu köy, arkadaki Subh'un sarp kayalıklarının devasa gölgesinde, oyuncak bir bebek gibi görünüyordu ve çölden daha ıssızdı. Kapılarda bir yaşam izi görmeyi umarak köyü seyrederken, güneş hızla yükseliyordu ve başımızın üzerinde binlerce kadem yüksekliğindeki aşınmış kayalıkların dış hatları, beyaz ışığın zor kırılan ışınlarıyla, kısa süren şafağa rağmen hâlâ solgun kalan gökyüzünün aksine belirginleşti.

Büyük bir vadiden geçtik. Yaşlı ve geveze bir deve sürücüsü, evlerin arasından çıkıp bize katılmak için devesini tırısa kaldırdı. Çok candan bir şekilde, kendini Hallaf olarak tanıttı. Sohbetin basmakalıp akışında bir duraklama olunca, selâm verip uzaklaşıyor ve geri dönünce bizi konuşmaya zorluyordu. Bununla birlikte Tafas, onun arkadaşlığını çok görüp kısa cevaplar veriyordu. Hallaf ısrar etti ve sonunda karşılıklı ilişkiyi ilerletmek için eğildi ve semer torbasının içini karıştırarak, içinde bol miktarda Hicaz yolculuklarının temel besin maddesi bulunan emaye kaplı küçük bir kap çıkardı. Bu, dün yediğimiz mayasız hamur kekindendi ama daha sıcakken sıvı yağla ıslatılıp, parmaklar arasında parçacıklar istemeye istemeye ayrı düşene kadar ufalanmıştı. Daha sonra yenilebilmesi için toz şekerle tatlandırılmış ve parmaklarla küçük topaklar hâlinde sıkıştırılarak, nemli testere talaşı gibi bir araya getirilmişti.

Tafas ve Abdullah, yemekle haşır neşir olurken, ben, bu ilk girişimde çok az yedim... Cömertliği sayesinde Hallaf, yarı aç kaldı. Haklı olarak cömert davranmıştı, çünkü yüz millik kısa bir yolculuk için kumanya taşımak, Araplar tarafından kadınsılık olarak değerlendiriliyordu. Şimdi arkadaş olmuştuk. Sohbet yeniden başladı. Hallaf, bize son çarpışmadan ve önceki gün Faysal'ın ters bir gün geçirdiğinden bahsetti. Safra Vadisi'nin başında bulunan Heif'ten yenilerek çekilmiş görünüyordu ve şimdi, önümüzde çok yakın bir mesafede bulunan Hamra'daydı ya da en azından Hallaf, orada olduğunu sanıyordu. Bunu kesin olarak yolumuz üzerindeki ilk köyde, Vasta'da öğrenebilirdik. Çarpışma şiddetli değildi ama birkaç kayıbın hepsi de Tafas ve Hallaf'ın kabilelerindendi. Her birinin isimlerinden ve yaralarından sırayla bahsedildi.

Bu arada ben çevreme bakınıyor, yeni bir ülkede kendimi bulmakla ilgileniyordum. Önceki gecenin ve Bir el Şeyh'in kumları ve süprüntüleri ortadan kaybolmuştu. İki yüze beş yüz yarda genişliğinde, nadiren ortalarına serpiştirilmiş kırık yeşil taştan tepecikleri ile gayet sert, çakıllı ve açık

renk bir toprağı olan bir vadiden yukarıya doğru ilerledik. Birçok dikenli ağaç vardı. Bazıları, otuz kadem yüksekliğinde güzel bir yeşili olan, yanlarında şimdi sabahın erken saatlerinde uzun yumuşak gölgeler gibi görünen, çekici, iyi korunmuş bir park havası veren ılgınlar ve yumuşak çalıların bulunduğu akasya topluluklarıydı. Süpürülmüş zemin, öylesine düz ve temiz, çakıllar öylesine rengârenk, renkler öylesine zevkle kaynaşmıştı ki, bütün bunlar, akılda bir manzara resmi duygusu uyandırıyor ve bu duygu, tepelerin düz hatları ve keskinliği ile pekişiyordu. Tepeler, her yanda düzenli olarak yükseliyordu. Bin kadem yüksekliğinde yarları, üzerinde pembe lekeler bulunan granit kahverengi ve koyu porfir renkli kayalar vardı ve garip bir talihle bu parlak tepeler, alışılmadık renkleri, az büyümüş yosunları akla getiren, yüz kademlik damarları ters, taştan bir temel üzerinde oturuyorlardı.

Aşağı yukarı yedi sekiz mil, bu güzel yerden geçip şimdi biçimsiz bir taş yığınından biraz daha büyük görünen ama bir zamanlar bir engel oluşturduğundan hiç kuşku duyulmayan, granit parçalardan oluşmuş bir duvarla kesişen daha düşük bir havzaya ulaştık. Havza, kayalıklardan kayalıklara, hatta eğimleri tırmanılamayacak kadar dik olan tepelerin üst kenarlarına kadar uzanıyordu. Ortada, yolun devam ettiği güzergâhta ağıla benzer iki küçük yapı vardı. Hallaf'a duvarın amacını sordum. Karşılık olarak, Şam, İstanbul ve Kahire'de bulunduğunu ve Mısır'ın büyük adamları arasında pek çok arkadaşı olduğunu söyledi. Orada bulunan İngilizlerden birini tanıyor muydum? Hallaf, niyetim ve geçmişim konusunda meraklı görünüyordu. Mısır deyimlerinde hatamı yakalamaya çalıştı. Halep şivesiyle cevap verince de tanıdığı önde gelen Suriyelilerden bahsetti. Onları, ben de tanıyordum ve konuyu değiştirerek, sözü yerel politikaya getirdi. Dikkatli bir biçimde, incelikle ve dolaylı olarak Şerif ve oğulları ile Faysal'ın ne yapacağını düşündüğüm hakkında sorular sordu. Bu konuda ondan daha az anladığımı söyleyerek tutarsızca geçiştirdim. Tafas, beni kurtarmaya geldi ve konuyu değiştirdi. Sonradan Hallaf'ın Türklerin hizmetinde çalıştığını ve sık sık Bir ibn Hassan'dan Arap güçleri için neler geçtiğine ilişkin raporlar gönderdiğini öğrendik.

Duvarı geçerek daha az parlak tepeler arasında daha çok harcanmış ve taşlık bir vadi olan Safra Vadisi'nin ayağına geldik. Vadi diğer yöne, aşağıya, koyu palmiye ağaçlarından bir kümenin olduğu batıya doğru uzanıyordu. Orada Arapların Jedida dedikleri, Safra Vadisi'ndeki köle köylerinden biri vardı. Sağa döndük, başka bir belden geçtik ve daha sonra birkaç mil yokuş aşağı inerek, yüksek kayalıkların köşesine vardık. Kayalıkları dolaştık ve

birden kendimizi aradığımız Safra Vadisi'nde ve vadinin en büyük köyü olan Vasta'nın ortasında bulduk. Vasta, alüvyon toprak setlerin üzerinden geçen sel yataklarının kenarlarındaki tepelerin yamaçlarına yapışmış veya tümü birden ana vadiyi oluşturan çeşitli derinliklerdeki kanallar arasında varolan süprüntü adaları üzerine kurulmuş kuş yuvaları gibi evlerdi.

Bu bayındır adaların iki veya üçünün arasından geçerek, vadinin en uzaktaki setine doğru yöneldik. Yolumuz, gayet düz, beyaz çakıl ve iri kayalardan oluşmuş bir alandan, kış sellerinin ana yatağından geçiyordu. Yatağın ortasından aşağı doğru, dibi kumlu, berrak suyun hemen başında bulunan, belki iki yüz yarda uzunluğunda ve on iki kadem genişliğinde, kenarları kalın ot ve çiçeklerden oluşmuş on kademlik bir çayırla çevrili olan bir taraftaki palmiye korusundan diğer taraftakine geçerek ilerledik. Orada, bir an develerimizin başlarını suya gömüp doyasıya içmelerine izin vermek için durduk. Çakıl taşlarının gün boyu süren keskin parıltısından sonra, gözlerimizin otları görünce ferahlaması öyle ani oldu ki, istem dışı olarak, güneşin yüzünü bir bulutun kapatıp kapatmadığını görmek için şöyle bir baktım.

Taş astarlı bir kanaldan parıldayarak akan dereyi geçerek bir bahçeye girdik ve daha sonra palmiyelerin gölgeleri altında, bahçelerin çamurdan yapılmış duvarları boyunca ilerleyerek, tek tek duran köylerden bir diğerine yol aldık. Tafas, köyün küçük sokağında bize yol gösteriyordu (Evler öyle alçaktı ki, semerlerimiz üzerinden kilden yapılmış çatılarına yukardan bakıyorduk.) ve daha büyük evlerden birinin önünde durarak, açık bir avlunun kapısını çaldık. Bir köle bize kapıyı açtı ve develerimizden gizlice indik. Tafas, develere yular taktı, kemerlerini gevşetti ve kapının yanında duran güzel kokulu bir yığından aldığı yeşil yemleri önlerine serdi. Daha sonra beni evin misafir odasına götürdü. Koyu renk temiz çamurdan yapılmış olan küçük tuğlalardan örülmüş, çatısı alttan çekiçlenerek yarım palmiye kütükleriyle kapatılmış bir yerdi. Bir platforma serilen, palmiye yapraklarından yapılmış bir hasır üzerine oturduk. Bu boğucu vadide gündüzleri çok sıcak oluyordu ve yavaş yavaş yan yana uzandık ve daha sonra, bahçelerdeki arıların uğultusu ve örtülü yüzlerimizin üzerinde uçuşan sineklerin vızıltısı ile uykuya daldık.

Bölüm 12

Uyanmadan önce, ev halkı tarafından bize hurma ve ekmekten oluşan bir yemek hazırlanmıştı. Hurmalar tazeydi, hafifçe tatlı ve hoştu, daha önce tattığım hiçbir şeye benzemiyordu. Bir Harb'i olan mülk sahibi, komşuları ile birlikte Faysal'a uzaktan hizmet ediyordu... Kadınlar ve çocuklar, develeriyle birlikte tepelerde çadır kurmuşlardı. Kabileye bağlı olan Safra Vadisi'nin Arapları, köylerinde en fazla yılda beş ay kalıyorlardı. Diğer mevsimlerde bahçeler, bize tepsi getiren delikanlılar gibi zenci olan kölelere emanet ediliyordu. Kocaman el ve ayakları, parlayan tombul vücutları ile kuşa benzeyen Araplar arasında oldukça farklı duruyorlardı. Hallaf, bu siyahların köken olarak Afrikalı olduklarını, çocukken, Takruri olan babaları tarafından kandırılıp hac yolculuğu sırasında Mekke'de satıldıklarını anlattı. Büyüyüp güçlendikleri zaman, adam başına elli pounddan seksen pounda kadar bir değerleri oluyordu ve değerlerine uygun olarak özenle bakılıyorlardı. Bazıları, efendilerinin hizmetçisi veya uşağı oluyordu. Ama çoğunluğu, iklimi Arap emeği için çok kötü olan, bu akarsuları, sıtmalı vadilerdeki palmiye köylerine gönderiliyorlardı ama onlar, orada gelişiyorlar, kendilerine sağlam evler yapıyorlar, kadın kölelerle evleniyorlar ve arazinin ell emeği gerektiren tüm işlerini yapıyorlardı.

Sayılar çok fazlaydı örneğin, Safra Vadisi'nde yan yana on üç tane, nüfusu bu insanlardan oluşan köy vardı böylece, kendi toplumlarını oluşturmuşlar ve çoğunlukla istedikleri gibi yaşamışlardı. Yasal statüleri kötüydü,

çünkü kabilenin adaletine, hatta Şerif'in mahkemelerine bile başvuramıyorlardı. Ama kamuoyu ve kendi çıkarları, onlara karşı yönelen herhangi bir zalim davranışı hoş görmüyordu. Bir köleyi büyütmenin iyi bir iş olduğuna ilişkin inanç ilkesi, pratikte neredeyse tümünün sonunda özgürlüklerini kazanacakları anlamına geliyordu. Eğer becerikliyseler, hizmetleri boyunca cep harçlığı alıyorlardı. Mülk sahibi olanlarını da gördüm, hâllerinden memnun olduklarını söylüyorlardı. Kendi hesaplarına, hurmanın yanı sıra kavun, sakız kabağı, salatalık, üzüm ve tütün yetiştiriyorlar ve artan kısımları bir şekilde gemiyle Sudan'a gönderilip, orada mısır, elbise ve Afrika veya Avrupa'nın lüks eşyalarıyla değiş tokuş ediliyordu.

Öğle sıcağı geçtikten sonra, yeniden develerimize bindik ve berrak, ağır akan bir dereyi, güneşte kurutulan balçıktan yapılmış sınır duvarlarının arkasındaki palmiye bahçelerinin içinde kayboluncaya kadar izledik. Ağaç köklerinin arasına, hem içine hem de dışına, bir ya da iki kadem derinliğinde küçük kanallar kazılmıştı. Böylece, akarsuyun taş kanallardan geçmesine izin verilerek, her ağacın sıra ile sulanmasını mümkün kılmışlardı. Suyun başı topluluğun mülkiyetindeydi ve geleneksel kullanıma uygun bir biçimde, günlük veya haftalık olarak dakika veya saat hesabıyla toprak sahipleri arasında paylaştırılıyordu. Su, en iyi palmiyelerin ihtiyaç duyacağı gibi biraz tuzluydu. Ama korulardaki özel su kuyularında bulunan su yeterince tatlıydı. Bu kuyulardan çok vardı ve yüzeyin üç veya dört kadem altında su bulunuyordu.

Yolumuz bizi, doğruca merkezdeki köye ve onun çarşı caddesine götürdü. Dükkânlar küçüktü ve her yer çürümüş görünüyordu. Bir nesil önce Vasta, çok kalabalıktı. (Bin ev olduğundan bahsediyorlar.) Ama bir gün, kocaman bir su duvarı, Safra Vadisi'nin üzerinden silindir gibi geçti. Palmiye bahçelerinin setleri yıkıldı ve palmiye ağaçlarını süpürüp götürdü. Yüzyıllardır üzerinde ev bulunan bazı adalar sular altında kaldı ve talihsiz köleler boğulup ölürken, çamurdan yapılan evler, eriyerek yeniden çamura dönüştü. Geride toprak kalsaydı, insanların ve ağaçların yerine yenileri konulabilirdi. Ama bahçeler, yıllar süren bir emek sonucunda, normal taşmalardan kazanılan topraklar üzerinde özenle kurulup geliştirilmişti ve bu üç gün boyunca, hızla akan sekiz kadem derinliğindeki su dalgası, arazi parçalarının düzeyini eski taş setlerin hizasına kadar indirmişti.

Vasta'nın biraz daha yukarısında, akarsuyun kuzeyden gelen bir kolunun aktığı Harma'ya vardık. Zengin palmiye koruları olan minicik bir yerleşim birimiydi. Harma'nın ötesinde vadi, bir ölçüde, belki ortalama dört yüz yardaya kadar genişliyordu. Güzel çakıl ve kumdan oluşan yatağı, kış yağmurları tarafından düzleştirilmişti. Uçları ve kenarları bıçak ağzı kadar

keskin olan duvarları, kırmızı ve siyah çıplak kayalardan meydana gelmişti ve güneşi metal gibi yansıtıyordu. Ağaçların ve çayırların tazeliğini görkemli kılıyordu. Şimdi Faysal'ın askerlerinden bazı gruplar görmeye başladık... Semerli deve sürülerini otlatıyorlardı. Harma'ya varmadan önce, ağaç yığınları ya da kayaların her köşesi, bir ordugâh halini almıştı. Yeniden yaşama dönen Tafas'ı neşeyle selamlıyorlardı. Tafas, onlara el sallayıp seslenirken bana karşı görevini tamamlamak için aceleyle ilerliyordu.

Harma, solumuza doğru açılıyordu. Aşağı yukarı yirmi kadem yüksekliğindeki tepecikler arasında yer alan bahçeler içine gömülmüş, yaklaşık yüz evden oluşan bir köy gibi görünüyordu. Küçük bir dereyi geçip, bu tepeciklerden birinin zivesine doğru, ağaçlar arasındaki duvarlı bir yoldan tırmanarak çıktık. Uzun bir avlu kapısı bulunan, fazlaca yüksek sayılamayacak bir evin önünde develerimizi diz çöktürttük. Tafas, elinde gümüş kabzalı bir kılıçla, orada duran köleye bir şeyler söyledi. Beni iç avluya götürdü, avlunun öteki tarafında bulunan siyah kapının direkleri arasında, beni gerginlikle bekleyen beyaz bir şahıs ortaya çıktı. ilk bakışta bu kişinin Arabistan'a aramak için geldiğim adam, Arap Ayaklanması'na tam bir şan kazandıracak olan lider olduğunu anladım. Faysal, uzun beyaz ipek ihramı, parlak kırmızı ve altın renkli şeritler bağlı kahverengi kefiyesiyle çok uzun boylu ve ince bir sütun gibi görünüyordu. Göz kapakları kısıktı... Siyah sakalı ve renksiz yüzü, yabancılara karşı bir maske, bedeninin sakin bir ihtiyatlılık göstergesi gibiydi. Elleri, önündeki hançerinin üzerinde birleştirilmişti.

Onu selâmladım. Bana yol vererek odaya girdi ve kapının yanında bulunan halının üzerine oturdu. Gözlerim karanlığa alışınca küçük odanın, durmadan bana veya Faysal'a bakan, birçok sessiz insanla dolu olduğunu gördüm. Yavaş yavaş hançerinin yakınında bükülen ellerine bakarak öylece durdu. En sonunda, yumuşak bir şekilde, yolculuğumun nasıl geçtiğini sordu. Ben, sıcaklardan söz ettim ve bu mevsim için çok hızlı yol aldığımız yorumunu yapınca, Rabih'den buraya ne kadar sürdüğünü sordu.

"Ya buradan, Safra Vadisi'ndeki yerimizden hoşlandınız mı?"

"Güzel, ama Şam'dan çok uzakta."

Kelime ortalarına bir kılıç gibi düşmüştü. Bir kıpırtı oldu. Daha sonra, orada bulunan herkes, oturdukları yerde sertleşip bir an için nefeslerini tuttular. Bell'i bazıları çok uzak görünen zaferi hayal ediyor, bazıları da son yenilgilerinin kusurunu düşünüyorlardı. Faysal, sonunda bana gülümseyerek gözlerini kaldırdı ve "Allah"a hamdolsun ki, bize yakın Türkler var." dedi. Hepimiz ona gülümsedik ve ben ayağa kalkıp, o an için izin istedim.

Bölüm 13

Hoş bir çayırda, damarlı ve budaklı dalları olan palmiyelerin meydana getirdiği uzun pasajların altında, Mısır Ordusu'na mensup askerlerin derli toplu ordugahı ile Sir Reginald Wingate tarafından Arap isyanına yardım etmek üzere, geçenlerde Sudan'dan gönderilen Mısırlı binbaşı Nafi Bey'i buldum. Bir dağ bataryası ile birkaç makineli tüfekleri vardı ve kendileri, hissettiklerinden daha sert görünüyorlardı. Nafi'nin kendisi hoş bir adamdı, zayıf sağlığına ve gerekli olmayan ve yorucu bir savaşta hizmet etmek için çok uzaklara, çöle gönderilmesine gücenmesine rağmen, bana karşı kibar ve konukseverdi.

Mısırlılar, memleketlerini seven ve rahat insanlar olarak, yabancı olmayı her zaman bir yoksulluk olarak görüyorlardı. Bu kötü örnekte hayırlı bir amaç bulmakta zorlanıyorlardı. Bu, işleri daha da zorlaştırıyordu. Kendi dillerine benzeyen bir dil konuşan ama bu yüzden, karakter bakımından tamamen farklı ve yaşam bakımından kaba olduğu ortaya çıkan müttefik bir halk olan Arapların yararına, duygusal olarak saygı duydukları Türklere karşı savaşıyorlardı. Araplar, uygarlığın takdir edilmesinden çok maddi nimetlere karşı düşman gibi görünüyorlardı. İyi niyetle yapılan çıplaklıklarını donatma girişimleri, kaba bir yuhalamayla karşılaştı.

Kendi mutlak üstünlüklerinden emin olan İngilizler, fazla homurdanmadan yardım yapmaya devam edeceklerdi ama Mısırlılar inançlarını kay-

betmişlerdi. Ne kendi devletlerine karşı kolektif bir görev duygusuna ne de mücadele eden insanlığı yolun yukarısına itmek için bir bireysel zorunluluk duygusuna sahiptiler. İngilizlerin, başka bir adamın şaşkınlığa düşüp, ihtiyatlılıktan uzak bir şekilde diğer tarafı mümkün olduğunca görmezden gelerek, içgüdüsel bir biçimde saf değiştirdiği durumlarda hissettikleri en güçlü duygu, vekaleten polislik yapmaktır. Bu yüzden, bu askerlerle her şeyin yolunda gitmesine ve tayınlarının bol, sağlıkların iyi ve kayıplarının hiç olmamasına rağmen, yine de dünyanın yönetilmesinde kusur buluyorlar ve bu beklenmedik İngiliz'in gelip, her şeyi düzelteceğini umuyorlardı.

Faysal'a, Tekrit'li bağnaz bir Arap olan, Mevlud el Muklus'un geldiği haber verildi. Ateşli milliyetçiliğinden dolayı Türk ordusunda iki kez rütbesi indirilmiş ve Necit'te, İbni Raşit'in katibi olarak iki yıl sürgünde kalmıştı. Şeyba önlerinde Türk süvari birliğine kumanda ediyordu ve orada bizim tarafımızdan ele geçirildi. Şerif'in isyanını duyar duymaz onun için çalışmaya gönüllü olmuş ve Faysal'a katılan ilk muvazzaf subay olmuştu. Şimdi ismen onun danışmanıydı. (A.D.C. – emir subayı)

Acı acı, her bakımdan kötü bir şekilde donatıldıklarını anlatarak şikayet etti. Şu anki çıkmazlarının ana nedeni buydu. Şerif'ten bir ayda otuz bin pound almışlardı ama biraz un ve pirinç, biraz arpa, çok az tüfek ve yetersiz miktarda cephaneleri vardı. Makineli tüfekleri, dağ topları, teknik yardım ve istihbaratları yoktu.

Orada Mevlud'u durdurdum ve geliş amacımın, özellikle neyin eksik olduğunu öğrenmek ve bunu rapor etmek olduğunu ama bana sadece genel durumlarını açıkladıkları takdirde birlikte çalışabileceğimizi söyledim. Faysal, razı oldu ve ayaklanmalarının tarihini en başından itibaren özetlemeye başladı.

Medine'ye yapılan ilk saldırı umutsuz bir işti. Araplar kötü silahlanmışlardı ve cephaneleri azdı. Fahri'nin müfrezesi henüz geldiğinden ve Yemen'e giden von Stotzingen'e eşlik eden birlikler hâlâ şehirde olduklarından, Türkler çok güçlüydüler. Kriz yükselince Beni Ali, aykırı hareket etti ve Araplar, surların dışına çıkarıldılar. O zaman Türkler, topçu birlikleriyle üzerlerine ateş açtılar ve bu yeni silaha alışkın olmayan Araplar, dehşete düştüler. Ageyl ve Ateibalar, emin bir yere çekildiler ve yeniden çıkıp saldırmayı reddettiler. Faysal ve Ali ibn el Hüseyin, patlayan mermilerin ses çıkardıkları kadar ölümcül olmadığını göstermek için boş yere atlarına binip, açıkta adamlarının önünde dolaştılar. Karamsarlık, derinleşmişti.

Beni Ali kabilesinden oluşan birlikler, Türk komutanına, köylerinin

esirgenmesi karşılığında teslim olacakları önerisiyle yaklaştılar. Türk komutan Fahri, onlara oyun oynadı ve savaşın ardından gelen sessizlik ortamında, Avalilerin köylerini askerleriyle kuşattı ve daha sonra, birden oraya saldırılarak ele geçirilmesini ve duvarlar içinde yaşayan her varlığın katledilmesini emretti. Yüzlerce kişinin ırzına geçilip öldürüldü, evler yakıldı ve canlı veya ölü ayırt etmeksizin hepsi alevlerin içine fırlatılıp atıldı. Fahri ve adamları hep birlikte, kuzeyde Ermeniler üzerinde çalışarak hem yavaş hem de hızlı öldürme sanatını öğrenmişlerdi

Bu Türk savaş tarzının acı tadı, Araplar arasında bir sarsıntı yaratmıştı. Birinci Arap savaş kuralı, kadınların dokunulmazlığıydı. İkincisi, adamlarla savaşamayacak kadar genç olan çocukların, yaşam ve onurlarının korunmasıydı. Üçüncüsü, taşınması olanaklı olmayan malların hasar verilmeden bırakılmasıydı. Faysal'ın yanında bulunan Araplar, yeni adetlerle karşı karşıya olduklarını anladılar ve kendilerini yeniden düzenleyip, zaman kazanmak için temastan kaçınarak geri çekildiler. Artık, herhangi bir şekilde teslim olmak sorunu gündeme gelemezdi. Avah'nin yağmalanması, kan davası üzerine kan davası başlatmış ve onlara, güçlerinin sonuna kadar savaşma görevi vermişti. Ama bunun çok uzun bir iş olacağı ve ellerindeki biricik silah olan ağızdan dolma top ve tüfeklerle kazanmayı umut edemeyecekleri de şimdi açığa çıkmıştı.

Bu yüzden, Medine civarındaki düzlüklerden, Aar ile Raha ve Bir Abbas civarındaki Sultani yolunun geçtiği tepelere doğru geri çekildiler. Ali ve Faysal, taze kumanya, para ve silahların ne zaman beklenebileceğini öğrenmek için deniz üsleri olan Rabih'e haberci üstüne haberci gönderirken, orada biraz dinlendiler. Ayaklanma, babalarının açık emirleriyle gelişigüzel başlamıştı ve oğullarının kendisine tam olarak güvenmelerini sağlayamayacak ölçüde bağımsız hareket eden yaşlı adam, isyanı sürdürmek için onlarla oturup ayrıntılı bir plân hazırlamamıştı. Bu yüzden cevap, sadece biraz yiyecek oldu. Daha sonra, çoğu kırık olan birkaç tane Japon tüfeği geldi. Böyle silahların namluları, silahın bütünü gibi öylesine berbattı ki, onu kullanmaya can atan Araplar, daha ilk denemelerinde namluları patlattılar. Hiç para gönderilmemişti. Paranın yerini tutsun diye Faysal, uygun büyüklükte bir sandığı taşlarla doldurdu, kilitledi ve özenli bir şekilde iplerle bağladı, sandık günlük yürüyüşler sırasında köleleri tarafından korundu ve her gece titizlikle çadıra getirildi. Böyle yapmacık oyunlarla, kardeşler, eriyen güçlerini tutmaya çalıştılar.

En sonunda Ali, örgütlenmede neyin bozuk olduğunu sorup öğrenmek

için Rabih'e indi. Türklerin galip geldiğine inanan ve bundan dolayı izlenecek en iyi davanın onların yolu olduğuna karar veren yerel şef Hüseyin Mabeirig'i buldu. (Onlarla iki kez kendisi anlaşmaya çalışmış ama en kötüsünü elde etmişti.) Şerif için gönderilen mühimmat, İngilizler tarafından karaya çıkartılınca Hüseyin, bunlara el koyup gizlice kendi evlerinde depolamıştı. Ali, bir gösteri düzenleyip üvey kardeşi Zeyd'in takviye kuvvetleriyle birlikte Cidde'de kendisine katılması için acele haber gönderdi. Hüseyin, korkuya düşüp, bir kanun kaçağı olarak sıvışarak, tepelere kaçtı. İki Şerif, ona bağlı köyleri teslim aldı. Oralarda büyük miktarda silah ve ordularına bir ay yetecek kadar yiyecek buldular. Hâli vakti yerinde olmanın verdiği huzur döneminin baştan çıkarıcılığı onlara fazla geldi: Rabih'e yerleştiler.

Bu, Faysal'ı, ülkenin yukarısında yalnız bıraktı ve çok geçmeden kendini tecrit edilmiş, boş bir durumda buldu ve yerli kaynaklara güvenmek zorunda kaldı. Bir süre buna dayandı ama ağustos ayında yeni ele geçirilen Yenbu'ya inip, acil ihtiyaçlarının tam bir açıklamasını yapmak için Albay Wilson'un ziyaretinden yararlandı. Wilson, Faysal'dan ve anlattığı öyküden etkilenmişti. Sudan'daki Mısır Ordusu garnizonundan gelecek subay ve askerler tarafından kullanılacak dağ toplarından oluşan bir batarya ve bazı destekler için söz verdi. Bu açıklama, Nafi Bey ile onun birliğinin önünde yapılmıştı.

Batarya gelince, Araplar memnun oldular ve şimdi Türklerle eşit olduklarını düşünmeye başladılar. Ama toplar, ancak üç bin yarda erimi olan yirmi yaşındaki eski Kruppslardı ve topçu ekibi, kafa ve ruh olarak düzensiz bir savaş için yeterince istekli görünmüyordu. Bununla birlikte, ayak takımı ile birlikte ilerlediler ve ileri Türk karakollarını yerine çaktılar. O zaman arkadan gelen kuvvetler, Fahri'ye kadar, ciddi bir şekilde alarma geçirilince, kendisi aşağı inip cepheyi inceledi ve tehdit edilen birliği üç bin kişilik bir güçle hemen takviye etti. Türklerin yanlarında sahra ve havan topları vardı ve ayrıca da gözlem için tuttukları bölgenin yüksek olmasının avantajından yararlanıyorlardı. Arapların dolaylı ateşinden endişe etmeye başlamışlardı ve neredeyse, tam Faysal'ın çadırının üzerine, tüm önemli adamlarıyla görüşme yaparken, bir top mermisi düşüyordu. Mısırlı topçulardan ateşe karşılık vermeleri ve düşman toplarını bastırması istendi. Dokuz bin yardaya kadar ateş edemediklerinden silahlarının yararsız olduğunu açıklamak zorunda kaldılar. Onlarla alay edildi ve Araplar, yeniden geçitlere geri çekildiler.

Faysal'ın cesareti son derece kırılmıştı. Adamları yorgundu. Onların

çoğunu kaybetmişti. Düşmana karşı etkili olan tek taktiği, birdenbire düşmanın arkasından hızlı koşan deve birlikleriyle çıkarak onları kovalamaktı. Bu pahalı önlemlerle birçok deve öldürüldü, yaralandı ya da hızla tüketildi. Abdullah Mekke'de, Ali ve Zeyd Rabih'de oyalanırken, savaşın tüm yükünü kendi boynunda taşımaya itiraz ediyordu. En sonunda, Bir Abbas civarında yaşayan Harblere bağlı kabileleri, kendisinin bile sürdürmeyi olanaksız gördüğü sürekli tekrarlanan akınlarla, Türk erzak kolları ve haberleşmesi üzerinde baskı uygulamak için geride bırakarak, kuvvetlerinin büyük bir bölümünü geri çekti.

Türklerin birdenbire ilerleyerek, yeniden üzerine doğru gelmesinden korkmuyordu. Türkler üzerinde olumsuz anlamda herhangi bir izlenim bırakacak olan başarısızlığı aklına, onlara karşı en ufak bir saygıyı bile getirmiyordu. Hamra'ya bu son çekilişi, zorunlu değildi. Açıkça görülen yetersizliğinden sıkıldığından dolayı yaptığı bir nefret hareketiydi ve kısa bir süre içinde arkada bıraktığı saygınlığını yeniden kazanmaya kararlıydı.

Her şeye rağmen her iki taraf da hâlâ denenmemişti. Türklerin silahlanması, onları uzun erimlerde öylesine üstün kılmıştı ki, Araplar asla onların pençesine düşmemek zorundaydı. Bu nedenle, göğüs göğüse mücadeleler, topların kör olduğu gecelerde oluyordu. Kulağımda, her iki taraftan nükteli kişilerin, hazırlık niteliğinde savurdukları karşılıklı kelime yağmuru ile başlayan son derece garip, ilkel savaşlar yankılanır gibi oldu. Bildikleri dillerden yağdırdıkları en ağır hakaretler, daha çok Türkler Araplara öfkeyle "İngilizler!" diye bağırdıkları ve Araplar da karşılık olarak onlara, "Almanlar!" diye haykırdıkları zaman, zirveye ulaşırdı. Elbette Hicaz'da hiç Alman yoktu ve ben de ilk İngiliz'dim. Ama her iki taraf da sövmekten zevk alıyordu ve herhangi bir sıfat, bu türden sanatçıların dillerine batardı.

Faysal'a, şimdi plânının ne olduğunu sordum. Medine düşünceye kadar kaçınılmaz bir şekilde Hicaz'da, orada Fahri'nin nağmesiyle dans ederek, bağlanıp kaldıklarını söyledi. Ona göre Türkler, yeniden Mekke'yi ele geçirmeyi hedefliyordu. Kuvvetlerin büyük bir bölümü şimdi hareketli bir kol hâlindeydi. Arapları sürekli alârmda tutan yollardan birini seçerek Rabih'e doğru ilerleyebilirlerdi. Subh tepelerinin pasif savunulması, Arapların pasif direnişçiler olarak çok iyi olamayacaklarını gösterdi. Düşman harekete geçince, onlara bir saldırı ile karşılık verilmesi gerekiyordu.

Faysal, biraz daha geriye, büyük Cüheyne kabilesine ait olan Yenbu Vadisi sınırlarına kadar çekilmek istiyordu. Onlardan sağlayacağı yeni askerlerle Medine'nin arkasından doğuya, Hicaz demiryoluna doğru yürüyecekt.

Aynı anda Abdullah, doğudan Medine'ye saldırmak için lav çöllerinden geçerek ilerleyecekti. Zeyd, Bir Abbas'taki büyük Türk güçlerini meşgul edip, ana savaş alanı dışında tutmak için harekete geçerken, Ali'nin de aynı zamanda Rabih'den yola çıkacağını umuyordu. Bu plâna göre Medine'ye ya her taraftan birden tehdit yöneltilecek ya da saldırılacaktı. Saldırının başarısı ne olursa olsun, üç tarafta birden sağlanan yoğunlaşma, hiç olmazsa dördüncü taraftaki Türklerin hazır dış saldırı birliklerini parçalayacak ve Rabih ile güney Hicaz'a, kendilerini etkili bir savunma ya da karşı saldırı amacıyla donatmaları için bir nefes alma mesafesi bırakacaktı.

Uzun, ağır konuşmamızın başından itibaren yerinde sabırsızlıkla oturan Mevlud, artık kendini tutamadı ve "Bizim tarihimizi yazma. İhtiyaç duyduğumuz şey, savaşmak, savaşmak ve onları yok etmektir. Bana Scneider dağ toplarından bir batarya ve makineli tüfek verin, bu işi sizin için bitireyim." diye haykırdı. Ben, ılımlı bir şekilde cevap verince, muhteşem bir savaşçı olan ve kazandığı bir savaşı, eğer ona katıldığını kanıtlayan birkaç yara göstermezse kaybedilmiş bir savaş olarak kabul eden Mevlud, beni haşladı. Faysal yanımıza oturup, memnuniyetini sırıtarak ifade ederken biz tartışıyorduk.

Bu konuşma, onun için bir tatil gibiydi. Gelişim ona biraz cesaret vermişti, çünkü o, parlak bir ruh hâli ile umutsuzluk arasında gidip gelen, saati saatine uymayan bir adamdı ve şimdi ölü gibi yorgun duruyordu. Otuz birinden daha büyük gösteriyordu. Yüzünde biraz eğimli duran koyu, alımlı gözleri kanlanmış ve çukur yanakları, kaygıyla kırışmış ve büzülmüş görünüyordu. Doğası gereği düşünmeyi hor görüyordu, çünkü eylemde hızlı davranmasını engelliyordu. Bunun sıkıntısı, yüzünü hızla buruşturan acı hatlarıyla ortaya çıkıyordu. Görünüş itibariyle uzun, zarif ve sağlamdı, yürünebilecek en güzel şekilde yürüyor, baş ve omuzlarında görkemli bir onur taşıyordu. Elbette bunun farkındaydı, kamu önündeki görüntüsünün büyük bir kısmı, onun işaret ve jestlerinden oluşuyordu.

Hareketleri, aceleciydi. Kendini, sıcak kişilikli ve duyarlı, hatta aşırı duyarlı biri olarak gösteriyordu ve çabucak daldan dala sıçrardı. İştahı ve fiziksel zayıflığı, cesaretinin dürtüsüyle onda bir araya gelmişti. Kişisel çekiciliğine, tedbirsizliğine, bu mağrur karakterin biricik çekincesi olarak zayıf oluşuna yönelik imalar, onu, taraftarları arasında bir idol hâline getirmişti. Hiç kimse, onun dürüst olup olmadığını asla sormazdı ama o, daha sonra, güven için güvene, kuşku için kuşkuya dönebildiğini gösterirdi. Komiklikten ziyade nükteciliği çekiciydi.

Abdülhamid'in maiyetindeyken aldığı eğitim, onu diplomaside usta biri hâline getirmişti. Türklerle birlikte yaptığı askerlik hizmeti, ona işe yarar taktikler hakkında bilgi vermişti. İstanbul'da ve Türk parlamentosunda geçirdiği yıllar, Avrupai sorun ve tarzlara tanışık olmasını sağlamıştı. Adamlarıyla ilgili çok dikkatli bir yargıçtı. Rüyalarını gerçekleştirebilecek kudreti olsaydı çok ilerilere gidebilirdi. Çünkü sadece kendi işine sarılmış ve başka herhangi bir şey için yaşamıyordu. Ama endişe duyulan şey, her zaman gerçeğin biraz daha yukarısını hedefliyor gibi görünmeye çalışarak, kendini parçalaması ya da aşırı çalışmaktan tükenmesiydi. Adamları, onun, kendini koruyup sorumluluklarını yerine getirmek ve onları yönlendirip, cesaretlendirmek zorunda kaldığı uzun bir savaş döneminden sonra fiziksel olarak nasıl çöktüğünü ve baygın düşerek, dudaklarından sızan köpükle zaferinden uzak bir yere nasıl taşındığını bana anlattılar.

Bu esnada burada, ellerimize, görünebildiği kadarıyla, kabul edebileceğimiz kadar büyük, eğer gizlenebilirse, Arap ayaklanma çalışmasının arkasındaki görüşe ikna edici bir biçim kazandırabilecek olan bir peygamber sunuluyordu. Bu, umut ettiğimizden çok daha fazla bir şey, mükemmel olmayan gidişimizin layık olduğundan çok daha fazlasıydı. Yolculuğum amacına ulaşmıştı.

Şimdi görevim, haberleri en kısa yoldan Mısır'a ulaştırmaktı ve o akşam palmiye korusunda edindiğim bilgi, zihnimde büyüyüp meyve yüklü ve gölgeli yaprakları olan bin dallı bir ağaca dönüştü. Alaca karanlık koyulaşıp, gece çökerken altına oturdum ve palmiye ağaçlarının arasından kıvrılan patikadan bir sıra hâlinde ellerinde lambalarıyla köleler gelinceye kadar yarı dinlenip yarı hayaller kurdum. Faysal ve Mevlud ile birlikte bahçelerden geçerek, avlularında hâlâ bekleyen insanların olduğu küçük eve, tanıdık simaların toplandığı sıcak iç odaya doğru yürüdük. Orada, köleler tarafından akşam yemeği olarak hazırlanıp, yemek halısı üzerine bırakılan, buhar tüten pirinç ve et tepsisinin önüne hep birlikte oturduk.

Bölüm 14

Şerifler, Mekkeliler, Cüheyne ve Ateibaların şeyhleri, Mezopotamyalılar, Ageyllerden oluşan topluluğumuz çok karışıktı. Gecikmeden, cesaret ve inançlarını anlamak için aralarına alevlendirici sohbet konuları, anlaşmazlık elmaları fırlattım. Sayısız sigara tellendiren Faysal, en ateşli anında bile sohbete olan hakimiyetini sürdürdü ve bunu sağlarken onu izlemek güzeldi. Adamların duygularını, kendi arzusuna uygun bir hâle getirme yeteneğiyle tam bir incelik ustalığı sergiledi. Storrs da etkiliydi ama tüm zekâsını ve o ana uygun düşen tüm hareketlerini, yaratıkları bile dans ettiren el hareketleriyle sergileyerek gücünü gösterdi. Faysal, adamlarını, farkında olmadan yönetiyor gibiydi. Onların zihinlerine ne kadar işlediğini bilmek, itaat edip etmediklerine dikkat etmek zordu. Bu, Storrs'un sahip olduğu kadar büyük bir sanattı ve Storss kendini, Faysal bu yetenekle birlikte doğduğundan dolayı gizli tutmuştu.

Araplar, Faysal'ı açıkça seviyorlardı. Gerçekten tesadüfen yapılan bu toplantılar, kabilelerin, Şerif ve oğullarını nasıl kahraman gibi gördüklerini açıklığa kavuşturdu. Şerif Hüseyin, (Onlar, Seyyidna diye hitap ediyorlardı.) dıştan zayıf görünüşüne göre çok temiz ve kibar tavırlıydı ama bu görünüş, kurnaz bir politikayı, derin bir ihtirası ve Araplarda olmayan bir sağgörü, karakter sağlamlığı ve inatçılığı saklıyordu. Çerkes annesi, onu, hem Türklere hem de Araplara yabancı olan niteliklerle donatırken, doğal tarihe ilgisi, dürüst içgüdülerini kuvvetlendirmiş ve onu, (istediği zaman)

Bedevi bir prensin temiz bir kopyası hâline getirmişti. Miras aldığı becerilerinden hangisi o an avantajlıysa önce ona, sonra diğerine dönerek bir hayli kurnazlık sergiliyordu.

Ancak Türk politika okulu, öylesine adiydi ki, en iyiler bile etkilenmeden mezun olamazlardı. Hüseyin, gençken dürüst, açık sözlü biriydi. Sonradan sadece konuşmasını baskı altında tutmayı değil ama aynı zamanda dürüst amaçlarını gizlemek için konuşma yeteneğinden yararlanmayı da öğrenmişti. Bu sanata aşırı göz yumulunca, kendisinin bile kurtulamadığı kötü bir alışkanlığa dönüştü. Yaşlılık çağında, çift anlamlılık ve belirsizlik onun her mesajında yer almaya başladı. Bu, onun kişilik taşıyan kararlarını, dünya işlerine has bilgeliğini, neşeli kudretini bir bulut gibi sakladı. Birçok kişi, onun böyle nitelikleri olduğunu yadsı ama tarih bunun kanıtlarını vermiş bulunuyor.

Dünya işlerine has bilgeliğine bir örnek, onun oğullarını yetiştirmesiydi. Sultan, Türk eğitimi almaları için onları İstanbul'da kalmaya mecbur etmişti. Şerif Hüseyin, eğitimin genel ve yararlı olduğunu görüp, gereğini yapmıştı. Çocuklar, genç efendiler olarak Avrupalı giysileri ve Türk tavırlarıyla Hicaz'a geri dönünce onlara, Arap elbiseleri giymelerini ve Arapçalarını tazelemelerini emretti. Yanlarına Mekkeli arkadaşlar verip Deve Birlikleri'yle hac yollarında devriye gezmeleri için onları çöle gönderdi.

Genç adamlar, eğlendirici bir yolculuk olacağını sanıyorlardı ama babaları onlara özel yiyecek, yatak veya yumuşak yastıklı semerler verilmesini yasaklayınca yıkıldılar. Babaları, Mekke'ye dönmelerine izin vermeyecek ama her mevsim, aylar boyunca gece ve gündüz yollarda nöbet tutarak, her türlü adamla meşgul olarak yeni binicilik ve dövüş yöntemleri öğrenerek onları dışarıda tutacaktı. Çok geçmeden, melez ırklarda sık sık meydana geldiği gibi, yerli zekâsı ve kuvvetinin bir karışımına sahip olarak sertleştiler ve kendilerine güvenmeye başladılar. Heybetli olan aile gruplarına hayranlık duyulduğu için etkiliydiler ama garip bir şekilde kendi dünyalarında tecrit olmuşlardı. Hiçbir ülkenin yerlisi değillerdi, yeryüzünde hiçbir özel arazi parçasına aşık değillerdi. Gerçek dert ortakları veya elçileri yoktu, içlerinden biri, diğerine veya çekindikleri babalarına bile açılıyor görünmüyordu.

Akşam yemeğinden sonra canlı bir tartışma oldu. Karakter bakımından Suriyeli biri gibi, Şam'da, Cemal Paşa tarafından idam edilen Arap liderlerine yönelik sempatik bir gönderme yaptım. Beni sert bir şekilde azarladılar. Yayınlanan gazeteler, bu adamların yabancı hükümetlerle temas hâlinde olduklarını ve yardım karşılığında Fransız ya da İngiliz egemenliğini kabul etmeye hazır olduklarını açıklamışlardı. Bu, Arap milliyetine karşı bir suçtu ve Cemal, sadece zımnen verilen kararı uygulamıştı. Faysal, neredeyse göz

kırpar gibi yaparak bana gülümsedi ve "Görüyorsunuz işte, şimdi zorunlu olarak İngilizlere bağlıyız. Onların dostu olmaktan memnunuz, gelecekteki çıkarlarımızı karşılayan yardımlarından dolayı minnettarız. Ama biz, İngilizlerin uyruğu değiliz. Onlar, böyle orantısız müttefiklerimiz olmasaydı, daha huzurlu olurduk..." diye açıklama yaptı.

Hamra'ya gelirken yanımda olan Abdullah el Raşid ile ilgili bir öykü anlattım. İngiliz gemicilerin her gün Rabih'de sahile çıktıklarını bana sızlanarak anlatmıştı. "Yakında geceleri de kalacaklar ve sonra sürekli burada yaşayacaklar ve ülkeyi alacaklar." Onu teselli etmek için şimdi Fransa sahillerinde milyonlarca İngiliz bulunduğunu ve bunun Fransızları korkutmadığını söyledim. Hicaz topraklarıyla Fransa'yı karşılaştırmaya niyetimin olup olmadığımı sorarak bana küçümseyerek baktı.

Faysal, bir süre düşünceye daldı ve "Yetişme itibariyle Hicazlı değilim ama Allah'ın izniyle Hicaz konusunda titizim. Gerçi İngilizlerin orayı istemediklerini biliyorum ama istemeden de olsa Sudan'ı aldıklan zaman, ne diyebilirim ki? İngilizler, ıssız bölgeleri inşa edip geliştirmek için çok arzu duyuyorlar ve öyleyse, belki bir gün Arabistan onlara değerli gözükecektir. Senin iyiliğin ve benim iyiliğim belki bunlar birbirinden farklıdır ve ister zorla iyilik olsun, isterse zorla kötülük her ikisi de bir halkı acıyla ağlatacaktır. Bir cevher, kendisini dönüştüren ateşe hayranlık duyar mı? Saldırmak için neden yoktur, ancak çok zayıf bir halk kendi küçük hesabı üzerine gürültü kopartır. Bizim ırkımız kendi ayakları üzerinde duruncaya kadar bir sakatın doğasına sahip olacaktır."

Bizimle birlikte yemek yiyen, paçavralar giymiş, bitli kabile üyelerinin, ancak Hicaz şehirlerindeki eğitimli sınıflardan, Hintliler, Javalılar, Bohariotlular, Sudanlılar, Arap ideallerine sempati duymayan Türklerden ve gerçekten biraz acı çekerek, Türk kontrolünden birden kurtulduktan sonra çok yükseklere fışkıran yerel duyarlık güçlerinden zorlukla öğrenebilecekleri soyut bir fikri, yoğun politik milliyet sorununa ilişkin olağan kavrayışları beni şaşkınlığa düşürdü. Şerif Hüseyin'in kendi emirlerini Arapların dünyanın en iyi insanlan oldukları ve kendi kendilerine yetebileceklerine ilişkin içgüdüsel inancı üzerine dayandıracak kadar dünya işlerine has bir bilgeliği vardı. O zaman, bizimle kuracağı ittifakla öğretisinin silah ve para ile desteklenmesini mümkün kılabilirdi, onun başarısı kesindi.

Elbette bu başarı, her yerde aynı düzeyde değildi. Şeriflerin büyük bölümü, sekiz yüz ya da dokuz yüz kadarı, onun milliyetçi öğretisini anlıyorlar ve ona misyonerlik yapıyorlardı. Onlara gönüllü olarak sessizce itaat eden insanların zihinlerini ellerinde tutma ve onları yönlendirme gücü veren peygamberin saygı duyulan soyundan olmaları nedeniyle bu misyonerlik

görevini başarıyla yerine getirdiler.

Kabileler, ırksal bağnazlık dumanını izlediler. Kentler, Osmanlı yönetiminin gına getiren hareketsizliğine özlem duyabilirlerdi. Kabileler, özgür ve Arap olan bir hükümet kurduklarına inanıyorlardı ve her biri, kendisini hükümetin bir parçası sayıyordu. Onlar, bağımsızdılar ve hâllerinden memnundular. Aile bağları ile akraba sorumluluk ilişkilerini daha da sıkılaştırmasalar, onları anarşiye sürükleyecek inanç ve kararlılığa sahiptiler. Ama bu durum, merkezi bir iktidar boşluğuna yol açtı. Şerif, yüksek ses veren oyuncaktan hoşlanıyorsa yurtdışında yasal egemenliğe sahip olabilirdi. Ama ev işleri yerel adetlere göre yürütülmeliydi. Yabancı kuramcıların "Şam mı Hicaz"ı yönetecek, yoksa Hicaz mı Şam"ı yönetecek?" sorusu, onları hiç sıkıntıya sokmuyordu, çünkü bu soruyu sormayacaklardı. Samilerin milliyet fikri, klan ve köylerin bağımsızlığı ve ulusal birlik ideali, davetsiz bir misafire karşı safha safha gösterilecek bir birleşik direnişti. Yapıcı politikalar, örgütlü bir devlet, genişletilmiş bir imparatorluk, o kadar da nefret edecek kadar görüş alanlarının dışında değildi. İmparatorluktan kurtulmak için mücadele ediyorlardı, onu kurmak için değil.

Bu Arap ordularında yer alan Suriye ve Mezopotamyalıların duyguları dolaylıydı. Yerel saflarda burada, Hicaz'da bile savaşarak tüm Arapların ulusal varoluş için genel hakları olduğunu kanıtladıklarına inanıyorlardı ve bir devlet, hatta bir devletler konfederasyonunu bile göz önüne almadan, sadece bir Arap ailenin yönetiminde Şam ve Bağdat'a bir özerklik verilmesi amacıyla kesinlikle kuzeye bakıyorlardı. Maddi kaynak bakımından zayıftılar ve zaferden sonra bile zayıf kalacaklardı. Çünkü madenleri olmayan ve tarımsal ve kırsal bir dünyaları vardı, modern donatım bakımından asla güçlü olamazlardı. Başka türlü olsaydı, Ortadoğu'nun stratejik merkezinde böylesine güçlü, yeni ulusal hareketleri uyandırmadan önce duraksamamız gerekirdi.

Dini fanatizmin çok az izi vardı. Şerif, yuvarlak terimlerle ayaklanmasına dini bir anlam vermeyi reddetmişti. Mücadele inancı, milliyet sorunu ile sınırlıydı. Kabileler, Türklerin Müslüman olduklarını biliyorlar ve muhtemelen Almanların, İslam'ın gerçek dostu olduklarını düşünüyorlardı. Aynı zamanda İngilizlerin Hıristiyan olduklarını ve onların müttefikleri olduğunu da biliyorlardı. Bu koşullarda dinleri, onlara fazla yardımcı olamazdı ve onu bir kenara bıraktılar. "Hıristiyanlar Hıristiyanlarla savaşıyorlar, o hâlde neden Müslümanlar da aynısını yapmasınıar? İstediğimiz tek şey, kendi dilimizde, Arapça konuşan ve bizi huzur içinde yaşatan bir hükümettir. Aynı zamanda, şu Türklerden de nefret ediyoruz."

Bölüm 15

Ertesi sabah erkenden kalkıp kendi başıma Faysal'ın askerleri arasından geçerek, önceki gece şefleri huzurunda oynadıkları böyle oyunlar için ne düşündüklerini anlamaya çalışarak Heif tarafına doğru ilerledim. Zaman kazanmak, çalışmalarımın özünde vardı. Çünkü, genellikle aklımın yan yollara sapma sorunu olmakla birlikte, haftalar süren gözlemlerimin meyvesi olan izlenimlerimi titiz bir gayretle on gün içinde toplamak zorundaydım. Normalde bütün gün en yakın sesleri duyarak, ama her ayrıntıyı görmezden gelerek, sadece genelde var olan kırmızıların veya grilerin, fakat en yakınımdaki açık şeylerin farkına vararak ilerleyebilirdim. Bugün gözlerim, eski bulanık biçimlerinin aksine, bir bazı şeyleri daha berrak görebilmek için doğruca beynime yönelmek zorundaydı. Ne çiçekler gibi küçük, ne de renkler gibi nitelikleri olan böyle şeyler, hemen hemen her zaman kayalarda veya ağaçlarda dinlenen ya da hareket eden insan bedenlerine benzerdi.

Yine de burada heyecanlı bir gazete muhabirine şiddetle ihtiyaç vardı. Tekdüze ilerleyen bu savaşta, düzensizliğin asgari olması hepimiz için sevindirici olacaktı ve McMahon'un en güçlü yanı, Genelkurmay'ın gelişmemiş hayal gücünü sömürmekti. Arap hareketine inanıyor ve güveniyordum, buraya gelmeden önce Türkiye'nin parçalanması fikrine varmıştım. Ama Mısır'da bulunan diğerleri, buna inanmıyorlardı ve savaş alanındaki Arapların zekâsı konusunda bana hiçbir şey öğretilmemişti. Kutsal Kentler civarındaki tepelerde mevzilenen bu romantiklerin ruhları hakkında bir şeyler

söyleyerek, onlara yardım için gerekli olan daha fazla önlemin alınması konusunda Kahire'nin sempatisini kazanabilirdim.

Adamlar beni güler yüzle kabul ettiler. Her büyük kayanın veya çalının altında, ısıdan uzak durarak ve sabahın erken saatlerinde gölgeli taşların serinliğinde, kahverengi el ve ayaklarını serinleterek tembel akrepler gibi uzanmışlardı. Hâki renkli giysilerimden dolayı beni, Türk eğitimi alan ve sonra da onlardan kaçan bir subayın yanına götürdüler. Keyfi yerinde cömert biriydi, ama bana nasıl davranacakları konusunda öneride bulunurken kötüydü. Onların çoğu gençti... Gerçi Hicaz'da 'savaşçı' terimi, ateş edecek kadar akıllı, on iki ile altmış yaş arasındaki herkese söyleniyordu. Onlar, esmer tenli, bazıları zenciye benzer, sert görünümlü bir kalabalıktı. Fiziksel bakımdan inceydiler ama nefis bir şekilde yaratılmışlardı, onları birlikte bir faaliyet hâlindeyken izlemek zevkliydi. Adamların daha sert ya da katı olmaları mümkün görünmüyordu. Uçsuz bucaksız mesafelere atla günlerce gidebilir, sıcakta saatlerce çıplak ayakla kum veya kayalar üzerinde acı duymadan koşabilir ve keçiler gibi kayalara tırmanabilirlerdi. Giysileri genellikle bol bir gömlekti, bazen pamuklu kısa bir don giyiyorlar ve çoğunlukla gerektiğinde havlu, mendil veya çuval işini gören kırmızı kumaştan bir atkı takıyorlardı. Fişeklik taşıyorlar ve fırsat buldukça da havaya zevk için ateş ediyorlardı.

Savaşın on yıl sürebileceğini haykıran vahşi bir ruh hâlleri vardı. Tepelerin şimdiye kadar görmüş olduğu en verimli dönemdi. Şerif, sadece savaşçıları değil, aynı zamanda onların ailelerini de besliyordu ve adam başına ayda iki pound ve deve başına dört pound ödüyordu. Başka hiçbir şey, bir kabile ordusunu, beş ay sürekli savaş alanında tutma mucizesini gerçekleştiremezdi. Doğu askerlerinin ücret alma sevdalarını küçümseyerek dudak bükmek bizim alışkanlığımız olmuştur ama Hicaz seferi, bu alışkanlığın sınırlarını gösteren güzel bir örnek oldu. Türkler, büyük rüşvetler teklif edip karşılığında çok az hizmet alıyorlardı, hiçbir aktif hizmet sağlayamadılar. Araplar, paraları alıp karşılığında hoş güvenceler verdiler. Ancak, bu kabileler, aynı zamanda ödeme karşılığında hizmet sağlayan Faysal'la da temas hâlindeydiler. Türkler, koyun keser gibi bıçakla mahkûmlarının boğazlarını kesiyorlardı. Faysal, mahkûmların kellesi başına bir pound ödül önerdi ve çoğu ona sağ salim teslim edildi. Ele geçirilen katır ve tüfekler için de ödeme yapıyordu.

Fiili koşullar, İnsan doğasının kurallarına boyun eğerek sürekli değişiyordu. Bir aile kendi tüfeğine sahip olabilir ve oğulların her biri, birkaç günde bir sırayla değişerek hizmet edebilirdi. Evli adamlar, sıra ile kamp ile eşleri arasında gidip gelebilir ve bazen bütün bir klan sıkılıp dinlenmeye

çekilebilirdi. Bundan dolayı ücret alan adamların sayısı, seyyar olanlardan daha fazlaydı ve büyük şeyhlere sık sık ücret olarak para verilmesi politikası, dostça desteklerine karşılık ödenen kibar bir rüşvetti. Faysal'ın sekiz bin adamının onda biri deve birlikleri ve geri kalanı, tepe insanlarından oluşuyordu. Evleri yakında bulunan ve kendi yiyecek ve ulaşımlarını düzenleyen bu adamlar, sadece kendi kabile şeyhlerinin emri altında hizmet ediyorlardı. Görece olarak, her şeyhin yüz kadar taraftarı vardı. Şerifler, kendilerini kabile üyelerini engelleyen kıskançlıkların yukarısında tutan ayrıcalıklı konumlarından dolayı grup liderleri olarak hareket ediyorlardı.

Kan davaları, görünüşe göre yatıştırıldı ve Şerif'e ait olan bölgede gerçekten geçici olarak yürürlükten kaldırıldı. Faysa'ın ordusunda Billiler ile Cüheyneler ve Ateibalar ile Ageyller yan yana yaşayıp savaştılar. Bununla birlikte bir kabilenin üyeleri, başka bir kabilenin insanlarından çekiniyor ve kabile içinde hiçbir adam, komşusuna tam olarak güvenmiyordu. Bunlar olabilirdi ve oluyordu da. Sadece Türklere karşı olma fikrinde samimiydiler ama belki de hiçbiri, savaş alanında bir aile düşmanına karşı beslenen aile kinini yatıştırmakta başarısız kalma noktasında değildi. Bundan dolayı saldıramazlardı. Açık arazide sabırla siper kazan bir Türk bölüğü, böyle bir orduya meydan okuyabilir ve kayıplarıyla birlikte acı bir yenilgi, gerçek bir dehşetle savaşı sona erdirebilirdi.

Kabile üyelerinin sadece savunmada iyi oldukları sonucuna varmıştım. Açgözlü ve pervasız oluşları, onları ganimet konusunda istekli kılıyor ve demiryollarını söküp parçalamaya, kervanları yağmalamaya ve develeri çalmaya teşvik ediyordu. Ama takım hâlinde çalışamayacak ve emirlere tahammül edemeyecek kadar başına buyruk kişilerdi. Kendi başına iyi savaşan bir adam, genellikle kötü bir asker olur ve bu şampiyonlar, talim yapmaya uygun bir malzeme gibi görünmezler. Kendi başlarına idare edecek kadar onları Lewis tipi hafif otomatik silahlarla takviye etseydik, tepeleri tutma kapasitesine sahip olur ve etkili bir perde olarak hizmet ederlerdi. Biz, bu perdenin arkasında belki de Rabih'de gerilla savaşlarıyla çılgına dönen Türk birlikleriyle koşullar uygun olduğunda karşılaşıp, onları parça parça yenilgiye uğratma kapasitesine sahip olacak seyyar düzenli bir Arap birliği inşa edebilirdik. Böyle gerçek savaşçılardan kurulu bir birlik için Hicaz'dan gelecek yeni bir asker yoktu. Bu birlik, hâlihazırda elimizde tuttuğumuz ağırkanlı, barışsever Suriye ve Mezopotamya şehirlerinde yaşayan insanlardan kurulacak ve başlarında Aziz el Mısri veya Mevlud'un geçmişinde ve tipinde görüldüğü gibi Türk Ordusu'nda eğitim almış Arapça konuşan subaylar bulunacaktı. Sonuç olarak kabile üyeleri, yıpratıcı akınlarıyla Türklerle çarpışıp, onları engelleyip oyalarken, ana birliklerimiz asıl darbeyi in-

direrek savaşı sona erdirecekti.

Bu arada belirtelim ki Hicaz Savaşı, düzenli birliklere karşı dervişlerin savaşı olacaktı. Almanlar tarafından zengin bir şekilde donatılmış, düzensiz ve kuralsız bir savaşta neredeyse tüm değerlerini yitirmiş bir düşmana karşı (dağlarda yaşayan vahşi göçebe aşiretler tarafından desteklenen) kayalık, dağlık, çorak bir ülkenin mücadelesiydi. Tepelik bölgeler, saklanıp ateş etmek için bir cennetti ve Araplar, pusu kurma konusunda sanatçı sayılırlardı. Bu tepelerin yamaçları tırmanılamayacak kadar dik olduğundan, mesafeleri kestirebilen iki veya üç yüz kadar kararlı adamın bu bölgeleri tutmaları gerekiyordu. Uçurum veya dar bir geçit denemeyecek kadar millerce uzayan, pratikte kullanılabilen tek yol olan vadiler, dönemeç ve kıvrımlarla dolu, bazen iki yüz yarda genişliğinde, bazen de sadece yirmi yardaya kadar daralan, bin ile dört bin kadem derinliğinde, sadece cilâlı yamaçları değil ama metal kadar sert ve neredeyse keskin binlerce kırık parçadan oluşmuş sivri uçlu, girintili çıkıntılı ve yarılmış yığınların her tarafı acımasız granit, bazalt ve porfirle kaplı, toprağı çorak olan bölgelerdi.

Alışkın olmayan gözlerime kalırsa, dağ kabilelerinden bir ihanet gelmedikçe Türklerin bu yolu yarıp geçmeye cesaret etmeleri olanaksız görünüyordu. Bir müttefik ihanet etse bile, tepeleri geçmek yine de tehlikeli olurdu. Düşman, kararsız halkın yeniden dönmeyeceğinden asla emin olamazdı ve arkada haberleşmeyi kesen bir geçitler labirentinin olması, önde olmasından çok daha kötüydü. Kabilelerin dostluğu olmaksızın Türkler, sadece askerlerinin üzerinde duracağı bir toprağa sahip olabilirlerdi ve o kadar uzun ve karmaşık olan hatlar, iki hafta içinde binlerce adamı içine çeker ve kimseyi savaş cephesine bırakmazdı.

Endişe uyandıran tek konu, Türklerin gerçek başarısı sayılabilirdi toplarıyla Arapları ürkütmesiydi. Türkİtalyan Savaşı'nda Tripoli'de bulunan Aziz el Mısri, aynı dehşeti hissetmiş ama aynı zamanda bunun geçtiğini de keşfetmişti. Aynısının burada da yaşanmasını umabiliriz ama şu anda ateşlenen bir topun sesi, işitme mesafesi içinde olan her adamı siperlerin arkasına kaçırtmaya yetiyordu. Silahların gürültüleriyle orantılı olarak da yıkıcı olduklarını sanıyorlardı. Mermilerden korkmuyarlardı, gerçekten ölmekten de çok korkmuyarlardı, sadece top ateşiyle ölüm tarzını, dayanılmaz buluyorlardı. Kendilerine olan manevi güvenleri, ancak kendi taraflarında yararlı ya da yararsız ama gürültülü silahlara sahip olmakla yeniden sağlanacak gibi görünüyordu. Muhteşem Faysal'dan ordudaki en çıplak delikanlıya kadar, ana konu, toplar, toplar ve yine toplardı.

Beş inç çapındaki havan toplarının Rabih'de karaya çıkartıldığını söyleyince memnun oldular. Böyle haberler, Safra Vadisi'nden son çekilmele-

rinin hesabını zihinlerinde neredeyse dengeliyordu. Topların onlara gerçek bir yararı olmayacaktı. Gerçekten Araplara pozitif bir zarar da verecekti. Çünkü Arapların kendilerine has üstünlükleri, hareket ve zekalarında yatıyordu ve onlara top vererek, hareket ve verimliliklerine engel olacaktık. Ancak onlara top vermezsek, savaştan çekileceklerdi.

Bu kadar yakından bakınca, ayaklanmanın büyüklüğü beni derinden etkilemişti. Ümmü Lecc'den Kunfuda'ya kadar, on beş günlük deve yürüyüşünden biraz daha uzun olan, yoğun insan yerleşiminin olduğu bu bölge, rasgele göçebe soyguncular takımıyken Türklere karşı bir patlamaya geçerek birdenbire karakterini değiştirdi. Kutsal savaşta Doğu'yu bize karşı ayağa kaldıran dinsel farklılığa rağmen, kesinlikle bizim tarzımızda deği ama yeterince şevkle Türkiye'ye karşı savaşıyorlardı. Rakamlarla hesaplanabilen şeylerin ötesinde aynen olduğu gibi, çok zor ölebilen bağımlı kuşaklar tarafından hayata küstürülen, Türk karşıtı hislerden oluşmuş bir tutkuyu serbest bırakmıştık. Savaş bölgesinde olan kabileler arasında, sanırım tüm ulusal ayaklanmalara karşı ortak asabi bir coşku vardı, ama ulusal özgürlük, kurtarılması o kadar uzun süren bir ülkeden gelen birinin canını garip bir şekilde sıkarak, ağzımızda tatsız su gibi olmuştu.

Daha sonra Faysal'ı yeniden gördüm ve onun için elimden gelen her şeyi yapacağıma dair söz verdim. Üstlerim, Yenbu'da onun özel kullanımı için ihtiyaç duyacağı savaş gereçlerini ve erzakı karaya çıkartmak için bir üs hazırlayacaklardı. Mezopotamya ve Kanal'da ele geçirilen savaş tutsakları arasından, onun için gönüllü subaylar bulmaya çalışacaktık. Toplama kamplarındaki er ve onbaşılardan, top ve makineli tüfek ekipleri oluşturacak ve Mısır'dan elde edilebildiği kadarıyla onlara sahra topu ve hafif makineli tüfekler sağlayacaktık. Son olarak savaş alanında onun yanında danışman ve irtibat subayı olarak görev yapacak profesyonellerin, İngiliz ordusu subaylarının gönderilmesini tavsiye edecektim.

Bu sefer konuşmamız, çok hoş geçti ve onun sıcak teşekkürleri ile son buldu, olabildiğince çabuk geri dönmemi gerektiren bir davet aldım. Kahire'deki çalışmamın saha çalışmasını içermediğini ama belki daha sonra, talepler yerine getirilip, hareket başarılı bir şekilde ilerleyince, şeflerimin bana ikinci bir ziyaret için izin verebileceklerini açıkladım. Bu arada, Yenbu'ya inip Mısır'a geçmek için araç talebinde bulundum, yoksa eşyaları yaya olarak hemen götürebilirdim. Derhâl bana eşlik etmeleri için hepsi de Cüheyne Emiri, Muhammed Ali ibn Beydavi'nin akrabaları olan on dört kişilik bir gruba görev verdi. Beni salimen Yenbu'ya götürüp vali Şeyh Abdülkadir el Abdo'ya teslim edeceklerdi.

Bölüm 16

Alacakaranlık çökerken Hamra'dan ayrılıp Safra Vadisi'nden aşağı, Hamra'nın karşısına gelinceye kadar ilerledik. Oradan sağa, vadinin kenarından yukarıya doğru döndük. Semer çantalarımızın flamalarını dikenlerin lime lime etmesinden korkmamız nedeniyle, onları sararak sık aralıklarla büyümüş sert çalılıklar arasından develerimizi gayretle sürdük. İki mil sonra Zifran'ın dar geçidinden tırmanmaya başladık. Gece olmasına rağmen, yola sarf edilen emeğe tanıklık edebiliyorduk. Yapay olarak yol düzlenmişti ve taşlar da yağmurda akan suya karşı, koruma duvarı olarak her iki yana yığılmıştı. Yolun büyük bir bölümü aynı düzeye getirilmiş ve bazen yontulmamış, görünüşe göre altı ila sekiz kadem yüksekliğinde büyük taş bloklardan inşa edilmiş bir şose hâline getirilmişti. Ama yolun her kıvrımında yağmur suları gedikler açmıştı ve berbat bir harabe görünümü almıştı.

Tırmanma, belki bir mil sürdü ve diğer taraftaki dik iniş de aşağı yukarı aynı uzunluktaydı. Daha sonra düzlüğe vardık ve kendimizi, anlaşıldığı kadarıyla ana akışı, güneybatıya doğru olan karmaşık vadiler ağı ile sarılmış, sırtlarla kırılmış bir bölgede bulduk. Develerimiz için yol durumu iyiydi. Karanlıkta aşağı yukarı yedi mil yol aldık ve tepesinde, yıldızlı gökyüzüne karşı dikilen, kesme taş bloklardan yapılmış küçük bir kalenin kare şeklindeki alanının yer aldığı, fazla yüksek olmayan kayalıkların altındaki vadi yatağında bulunan bir kuyuya, Bir el Murra'ya vardık. Hem kale hem de şose, muhtemelen Mısırlı bir Memlük sultanı tarafından Yenbu'dan ge-

len hacı kervanları için bir geçit olarak inşa ettirilmişti.

Gece olduğunda, orada altı saat uyuyarak mola verdik. Bu dinlenme süresi, açık ordugâhımızı fark eden, yarı görünür atlı grupların tehdidiyle iki kez kesintiye uğramasına rağmen, yol için uzun bir lüks sayılırdı. Daha sonra, şafak, etrafımızı saran garip lav tepeleri ile yumuşak kum vadilerini aydınlatıncaya kadar daha küçük sırtların arasında dolaştık. Buradaki lavlar, Rabih civarındaki mavisiyah lav taşlarından oluşmuş bölgeye benzemiyordu. Pas rengindeydi... Büyük sarp kayalıkların akan yüzeyi üzerinde kümelenmiş ve sanki henüz yumuşakken garip bir şekilde oynayarak kıvrılıp bükülen bir yapıya ulaşmıştı. Dolerit tepelerin eteklerinde başlangıçta bir halı gibi uzanan kum, yavaş yavaş tepeleri ele geçiriyordu. Tepeler giderek alçalıyor ve sonunda zirveler bile yağan kum sağanakları altında, gözden kayboluncaya kadar daha büyük kum yığınlarıyla örtülüyordu. Böylece güneş yükselip yakıcı bir sıcaklığa ulaşırken, tepelerden denize, millerce güneye doğru yol alarak, ıssız kumullardan geçtik. Isıdan dolayı, yanıltıcı bir mesafede grimavi bir tonda görünüyordu.

Kumullar dardı. Saat yedi buçuğa doğru çakılla karışık camsı kumlardan oluşmuş, göz kamaştırıcı bir düzlüğe vardık. Yüzeyi uzun maki ve dikenli çalılarla kaplıydı. Birkaç iyi akasya ağacı vardı. Buradan çok hızlı geçtik. Usta bir binici olmadığımdan, kendimi biraz rahatsız hissettim. Ter, alnımdan aşağı akarak, güneşten çatlamış cesur göz kapaklarımı sızlatıp damlıyordu. Ter, bir saç tutamının ucundan damlayıp yanağa serin, ani ve beklenmedik bir su sıçraması gibi çarpınca gerçekten hoş oluyordu. Ama bu serinletici etki, sıcaklığın acısını karşılamayacak kadar az oluyordu. Kum, yerini salt çakıla bırakırken hızla yolumuza devam ettik ve zemin, sahilde birbirine karışan haliçler hâlinde denize kadar açılan büyük bir vadinin yatağında yeniden sertleşti.

Uzak kenarından Kuzey Hicaz'ın en büyük vadisi olan Yenbu Vadisi'nin deltasını gören geniş bir manzaraya bakmakta olan bir tepecikten geçtik. Canlı bir ılgın ve diken korusu gibi görünüyordu. Vadiden birkaç mil yukarı, sağa doğru bakınca Nahl Mübarek Köyü'nün koyu palmiye koruları ve Beni İbrahim Cüheyne'nin bahçeleri gözüküyordu. Önümüzde, uzakta, yirmi milden biraz daha uzakta bulunmasına rağmen Yenbu'nun hemen üzerinde asılı gibi duran, Cebel Ruzva'nın kütlesi uzanıyordu. Hicaz'ın en yüksek tepelerinden biri olan Mestura'dan orayı görmüştük. Mestura'nın açık yamacı, Tihame düzlüğünden zirvesine kadar yükseldiğinden dolayı daha güzeldi. Arkadaşlarım, onun koruması altında kendilerini evlerinde

hissediyorlardı. Böylece düzlük, şimdi dayanılmaz bir sıcaklıkla dans ediyordu ve yolun bitişiğinde bulunan yapraklı bir akasya ağacının dalları altında gölgeye sığındık ve öğle boyunca uyukladık.

Öğleden sonra hafif ve yumuşak, derli toplu duran bir ılgın çalılığının önünde durup, bir dere kolunun kumlu yatağında bulunan küçük, tuzlu su çukurunda develerimizi suladık ve ondan sonra, iki saat daha mutlu bir şekilde yolumuza devam ettik. Sonunda kumlu vadileri, hafifçe kabarık çıplak kum ve çakıl tepeleri olan tipik bir Tihame kırında gecelemek için durduk.

Şerifler, ekmek pişirip kahve kaynatmak için güzel kokulu bir odun ateşi yaktılar ve yaralanmış yüzlerimizi serinleten tuzlu deniz havasıyla tatlı bir şekilde uyuduk. Sabahın ikisinde kalkıp hiçbir özelliği olmayan sert çakıl ve nemli kumdan oluşan düzlük üzerinden, bizden yirmi kadem yukarıda, mercan kayalıkları üzerinde yükselen duvar ve kuleleriyle ayakta duran Yenbu'ya doğru develerimizi koşturduk. Yolları ufalayarak beni doğruca, bahçe kapılarından, boş caddelerden Hicaz Demiryolu açıldığından beri Yenbu, yarı ölü bir şehir gibiydi geçirerek, Faysal'ın ajanı olan, çok bilgili, etkili, sakin ve ağırbaşlı bir kişi olan Abdülkadir'in evine götürdüler. Mekke'de postane müdürü olduğu sırada onunla mektuplaşmıştık ve Mısır'daki İnceleme Kurulu (the Survey), yeni devlet için posta pulu hazırlıyordu. Buraya yeni gönderilmişti.

Abdülkadir'in, pek çok kervanın yola çıktığı yer olan terk edilmiş bir meydana bakan, derme çatma pitoresk evinde sanki randevusuna gelmeyecekmiş gibi görünen gemiyi dört gün bekleyerek kaldım. Bununla beraber sonunda Suva, kaptanı Boyle ile birlikte, beni Cidde'ye geri götürmek için çıkageldi. Boyle ile ilk karşılaşmamızdı. Ayaklanmanın başından itibaren çok işler yapmıştı ve gelecekte de çok daha fazlasını yapacaktı. Ama ben iyi bir izlenim edinemedim. Seyahat yapmaktan giysilerim lekelenmişti ve yanımda valizim yoktu. En kötüsü, Araplara hoş görünmek için bir yerli kefiyesi takıyordum. Boyle, bu davranışı uygun bulmuyordu.

Şapka konusundaki ısrarımız (güneş çarpmasının yanlış anlaşılan yönleri sayesinde) Doğu'yu buna bir önem atfetmeye götürmüştür. En akıllı olanları uzun uzun düşündükten sonra, Hıristiyanların şapka takmalarını, geniş kenarları sayesinde kendi zayıf gözleri ile Tanrı'nın onaylamayan bakışları arasına bir mesafe koymak şeklinde yorumlayarak, o iğrenç şeyleri taktıkları sonucuna varmışlardı. Bu yüzden, Hıristiyanlar tarafından Allah adından yanlış isimler verilip Allah'tan yanlışlıkla hoşlanmazlarken İslam

sürekli kalmıştır. İngilizler, kötü bir şekilde azarlanmayı hakeden bu önyargının, (kefiyeye duyduğumuz nefretten oldukça farklı olarak) bedeli ne olursa olsun, düzeltilmesi gereken bir yargı olarak düşünüyorlardı. İnsanlar bizi şapkalı olarak kabul etmeliydi ve bizi başka bir şekilde de kabul etmemesi gerekirdi. Şimdi ve savaştan önce Suriye'de gerek duyulduğunda olduğu gibi hiç yadırgamaksızın ve toplumsal olarak uzlaşma duygusuna kapılmaksızın, tüm Arap giysilerini giymek için eğitilmiştim. Etekler merdivenlerden çıkarken can sıkıcı oluyordu, ama kefiye, böyle iklimler için uygun bile sayılabilirdi. Bu yüzden, ülkenin içlerine giderken kefiyeyi kabul etmiştı. Şimdi ise, bir kasket satın alana kadar donanmanın onaylamayan ateşi altında kalmamak için onu fırlatıp atmak zorunda kaldım.

Cidde'de Amiral Wemyss yönetimde, Sudan'a gidecek olan Euryalus bekliyordu. Sir Rosslyn, Sir Reginald Wignate'i Hartum'da ziyaret edecekti. Sir Reginald, Mısır Ordusu'nun serdarı olarak, Sir Henry McMahon'un yerine Arap macerasında, İngiliz tarafın askeri komutanlığına getirilmişti ve Arap politikasını yönlendirmeyi sürdürecekti. İzlenimlerimi aktarmak için onu görmek zorundaydım. Bu yüzden Amiral'den denizi geçmek için izin isteyip Hartum'a giden trende yer ayarlamasını rica ettim. Beni uzun uzadıya sorguladıktan sonra bunu seve seve kabul etti.

Aktif ve açık görüşlü kavrayışının, daha başlangıcından itibaren Arapa ayaklanmasıyla meşgul olduğunu anladım. Amiral, gemisiyle, işler kritik noktaya geldiğinde yardım eli uzatmak için tekrar tekrar aşağı bölgelere inmiş ve sahile yardım etmek için yirmi kez rotasından ayrılmıştı. Bunlar, tamamıyla ordu işleriydi. Araplara sınırsız nakliye olanakları ve donanmanın işbirliğini sunmasının yanı sıra, top ve makinalı tüfek, çıkartma birliği ve teknik yardım da sağlamıştı. Her zaman talepleri büyük bir zevkle kabul etmiş ve fazlasıyla yerine getirmişti.

Amiral Wemyss'ın iyi niyeti ve öngörüsü ile Kaptan Boyle'un, onun dileklerini yerine getirirken gösterdiği hayranlık uyandıran tarzı olmasaydı, Sir Archibald Murray'ın kıskançlığı, Şerif'in isyanını daha başlangıcında mahvedebilirdi. Aslında Sir Rosslyn Wemyss, Araplar ayakları üzerinde duruncaya kadar onlara büyükbaba gibi davranmıştı. Londra'ya dönünce, Mısır'a yeni gelen Alienby, Arapları savaş cephesinde yeni bir etken olarak görüp, ordunun enerji ve kaynaklarını onların kullanımına sundu. Bu, yerinde bir davranıştı ve talih fırıldağının isabetli bir dönüşüydü. Çünkü diğer servisler, Wemyss onlara kendi astlarından daha kötü davranmadığı hâlde, Mısır'da bulunan donanma komutanlığındaki ardıllarını işe yarar

bulmadılar. Elbette Wemyss'ın başardığı zor bir görevdi.

Sudan Limanı'nda Rabih'e gitmek için bekleyen Mısır Ordusu'na mensup iki İngiliz subayla görüştük. Hicaz'daki Mısır birliklerine komuta edeceklerdi ve Aziz el Mısri'nin Rabih'de savaşı sona erdirecek Arap Düzenli Güçleri'ni hazırlamasına yardım etmek için ellerinden geleni yapacaklardı. Arap davasının yabancılara karşı şükran borcunun büyük bir bölümüne sahip olan bu iki İngiliz'le, Joyce ve Davenport'la benim ilk karşılaşmamdı. Joyce, uzun bir süre yanımda çalıştı. Sürekli gelen raporlar sayesinde Davenport'un güneydeki başarılarından haberdar olduk.

Arabistan'dan sonra Hartum, bana serin geldi ve Yenbu'da beklediğim günler sırasında kaleme aldığım uzun raporları Sir Reginald Wingate'e göstermek beni cesaretlendirdi. Durumun umut verici olduğu konusunda ısrar ettim. Temel ihtiyaç, becerikli bir yardımın sağlanmasıydı ve bizimle uygun bir biçimde bağlantı kuracak, mesleki bakımdan yetenekli ve Arapça konuşan birkaç muvazzaf subay, teknik danışman sıfatıyla Arap liderlerine bağlandığı takdirde kampanya verimli bir şekilde sürdürülebilirdi.

Wingate, umut verici bir görüş duymaktan memnun olmuştu. Arap ayaklanması, yıllardır onun rüyasıydı. Mc Mahon'a rağmen son noktasına kadar olgunlaştırılan ve İngiltere'ye geri çağrılmasıyla son bulan çalışmalar, başarılı olduğundan, ben Hartum'dayken şans ona başrolü oynama sorumluluğu vermişti. Sir Reginald Wingate'e Mısır'daki makamına dönmesi emredildi. Böylece Hartum'un konuk sarayında dinlenerek ve Morte d'Arthur'u okuyarak geçirdiğim iki üç rahat günün ardından, sorumlu kişinin benim tüm haberlerimi aldığını hissederek, Kahire'ye doğru yola çıktım. Nil yolculuğu, bir tatil gibi geldi.

Mısır, her zamanki gibi Rabih sorunuyla meşguldü. Oraya birkaç uçak gönderilecekti ve ardından bir tugay asker gönderilip gönderilmemesi tartışılıyordu. Cidde'de, Fransız askeri misyonunun başkanı olan Albay Bremond, (Yaptığı görev olarak Wilon'un konumuna karşılık geliyordu ama daha yetkiliydi, Fransız Afrikası'nda yerli savaşında bir başarı, bir uygulama ışığı olmuş ve Somme'deki kolordunun eski kurmay başkanıydı.) ısrarla müttefik kuvvetlerinin Hicaz'a çıkartma yapmasını tavsiye ediyordu. Bizi teşvik etmek için Süveyş'e Fransız subaylarla birlikte birkaç top, makinalı tüfek, atlı asker ve piyade, tüm Cezayirli er ve erbaşları göndermişti. Bunlar, İngiliz askerlerine eklenerek birliğe uluslararası bir hava verilecekti.

Arabistan'daki tehlikeli duruma ilişkin Bremond'un yanıltıcı değerlendirmesi, Sir Reginald'ı geride bıraktı. Wingate, gerçekte birkaç irtibat

subayı ile bir avuç eğitmen ve levazım subayından oluşan Hicaz Gücü'nün, sözde Sefer Gücü'nün komutanı olan bir İngiliz generaliydi. Bremond, istediğini elde etseydi, büyüme beklentileri ve resmi onaylanması, hoş olan tüm sorumluluk ve rapor mekanizması ile birlikte karma, İngiliz ve Fransız askerlerden oluşan gerçek bir tugayın G.O.C.'su olacaktı. Bundan dolayı doğrudan müdahaleye yarı eğilim gösteren ihtiyatlı bir rapor yazdı.

Harblerin ülkesinde Arap duygularına ilişkin yaşadığım deneyim, Rabih sorunu hakkında bana güçlü fikirler verdiğinden, (Gerçekten de fikirlerimin çoğu güçlüydü.) şimdi resmi olarak transfer olduğum Arap Bürosu'nun başında bulunan General Clayton'a tüm konu üzerine sert bir muhtıra yazdım. Clayton kabilelerin, eğer öğüt ve silah verilirse Rabih'i aylarca savunabileceklerini ama yabancıların zorla karaya çıktıklarını duyar duymaz, kesinlikle çadırlarına dağılıp gözden kaybolacaklarını bildiren görüşümden memnun oldu. Ayrıca müdahale plânlarının teknik olarak hatalı olduğunu, çünkü bir tugayın, bir mevziyi savunmak, civardaki Türklerin su kaynaklarını kesmek ve Mekke'ye giden yolu kapatmak bakımından gayet yetersiz kalacağını bildirdim. Ne Arapların çıkarlarını ne de ayaklanmanın bizim için önemini göz önüne alan Albay Bremond'u, askeri değil, kendi motiflerini izlemekle suçladım ve ona karşı kanıt olarak Hicaz'daki kendi söz ve davranışlarından aktarmalar yaptım. Suçlamalarım karşısında pek renk vermediler.

Clayton, muhtırayı Sir Archibald Murray'a götürdü.

Muhtıranın ekşiliğinden ve gücünden hoşlanan Murray, bunu bir kanıt olarak aceleyle tüm yönetim merkezlerine, Londra'ya telle gönderdi. Değerli askerlerini kurban etmesini isteyen Arap uzmanlar, kendi aralarında muhtıranın akıllılığı ve dürüstlüğü konusunda bölündüler. Londra, açıklamalar istedi ve daha yumuşak biçimde Rabih sorunu iki ay daha oyalanmasına rağmen atmosfer yavaş yavaş berraklaştı.

Mısır'daki kurmay grubu arasında, Sir Archibald'in önyargılarına beklenmedik bir şekilde sağladığım yardım sayesinde kazandığım popülerlik, oldukça garip ve gülünçtü. Bana kibar davranmaya, keskin tarz ve karaktere sahip, dikkatli biri olduğumu söylemeye başladılar. Zorluklar içinde yürüyen Arap davasına beni ayırmakla ne kadar iyi yaptıklarını hatırlattılar. Başkomutan tarafından çağrıldım ama ona giderken, heyecanla bekleyen yardımcısı tarafından yolumdan çevrilip önce Genelkurmay Başkanı General Lynden Bell'in huzuruna götürüldüm. İnsanlar, genellikle iki düşmanı bir düşmanla karıştırdıklarından, saçma arzuları olan Sir Archibald'ı des-

teklemeyi bir dereceye kadar görev olarak kabul ediyordu. Odasına girerken ayağa fırlayıp bana doğru ilerledi ve omzumu kavrayarak "Şimdi ondan korkma. Söylediğim şeyi unutma!" diye tıslayınca, şaşırdım.

Şaşkınlığım yüzümden belki de belli olmuştu. Çünkü tek gözü yumuşadı, beni oturttu ve güzel güzel Oxford'dan, üniversite öğrencisi olmanın ne kadar eğlenceli olduğundan bahsetti. Faysal'ın saflarında geçirdiğim günler hakkında hazırladığım rapora duyduğu ilgiden ve umudundan söz etti. Bu tatlı sözleri, Başkomutan'ın ne kadar sinirli olduğu ve her şeyden ne kadar endişelendiğine ilişkin sözlerle karıştırarak, oraya dönüp iyi bir şekilde başladığım işe devam etmemi ve ihtiyaç duyduğum tek şeyin olayların güven verici ama umut verici olmayan bir tablosunu sunmak olduğunu, yoksa gezilere güçlerinin yetmeyeceğini söyledi.

İçimden son derecede eğleniyordum ve iyi olacağına dair söz verdim. Ama amacımın Arapların ihtiyaç duyduğu ek mühimmat, silah ve subayları temin etmek olduğunu hatırlattım ve bu amaca varmak için daha ne kadar ilgi toplamak, eğer gerekirse (çünkü görevi engelleyen hiçbir şeyden çekinmeyecektim) Başkomutan'ın heyecanını bile kazanmak gerektiğini sordum. Bunun üzerine Lynden Bell, mühimmatın kendi sorumluluğunda olduğunu ve başvuru yapılmaksızın bile bu konuda her şeyi yaptığını ve hemen, şimdi burada, bizim için elinden gelen her şeyi yapmak için yeni bir karar kabul etmeyi düşündüğünü söyleyerek beni payladı.

Sözünü tuttuğunu ve bize karşı bundan sonra da dürüst davrandığını sanıyorum. Onun başkanlığı beni çok rahatlatmıştı.

Kitap II

Arap Saldırısını Başlatmak

Bölüm 17'den 27'ye

Üstlerim böyle olumlu haberler karşısında şaşırdılar, ama yardım etme sözü verdiler ve bu arada beni, istemime karşın, Arabistan'a geri gönderdiler. Faysal'ın kampına Türklerin Cebel Subh savunmasını yaptıkları gün vardım. Türkler böyle yaparak kabilesel savaşta kendime güvenim temeli yıkıldıı.

Pozisyonu yeniden ele geçirmeyi umarak bir süre Yenbu önlerinde kararsız kaldık, ama kabile üyeleri saldırının yararsız olacağını ortaya koydular ve isyan devam edecekse derhâl yeni bir mücadele plânı hazırlamak zorunda olduğumuzu anladık.

Vaat edilen İngiliz askeri uzmanlar henüz gelmediğinden bu, tehlikeliydi. Bununla birlikte inisiyatifi yeniden kazanmaya karar verdik. Düşmanın ana gövdesini görmezden gelmek ve dikkatimizi uzaklardaki demiryolu kanatlarına yoğunlaştırmak gerekiyordu. Atılan ilk adım, üssümüzü Vech'e taşımak oldu;böylece mükemmel bir şekilde çalışmamızı sürdürdük.

Lawrence

Bölüm 17

Clayton, birkaç gün sonra bana, Arabistan'a, Faysal'ın yanına dönmemi emretti. Bu hoşuma gitmediğinden, bu iş için tamamıyla uygun olmadığım konusunda ısrar ettim. Sorumluluktan nefret ettiğimi açıkça belirtmek gerekirse vicdanlı bir danışmanın pozisyonunun sürekli sorumluluk gerektireceğini ve tüm hayatım boyunca nesnelerin bana kişilerden, fikirlerin de nesnelerden daha çekici geldiğini anlattım. Bu yüzden, adamlarla başarılacak bu görev, onları bir amaç için seferber etmek, benim için iki kat daha zor olacaktı. Onlar benim kullanacağım araçlar değildi: Bu teknikte deneyimli değildim. Bir askere benzemiyordum, asker olmaktan nefret ediyordum. Elbette bilinen kitapları (çok fazla kitap), Clausewitz ve Jomini'yi, Mahan ve Foch'u okumuş, Napoleon'un kampanyalarında oynamış ve Oxford'da bulunan başka herhangi bir kişi gibi Anibal'in taktikleri ve Belisarius savaşları üzerinde çalışmıştım. Ama hiçbir zaman, kendi birliğini savaşa zorlayan gerçek bir komutanın yerine geçmeyi düşünmemiştim.

En sonunda, sırası gelmişken Serdar'ın Londra'ya, Arap savaşını yönetmek için bir miktar yetenekli muvazzaf subay istediğini bildiren telgraf çektiğini Clayton'a hatırlattım. Yanıt, oraya varmalarının aylar alabileceği biçiminde oldu ve bu arada Faysal bizimle bağlantı kurmalı ve ihtiyaçları derhâl Mısır'a bildirilmeliydi. Böylece kendi kurduğum Arab Bulletin'ı, çizmek istediğim haritaları, Türk ordusunun savaşı ve değişimi dosyasını, eğitimime yardımcı olan büyüleyici tüm etkinlikleri, diğerlerine bıraka-

rak, hiçbir eğilim hissetmediğim bir rolü üstlenmek için gitmek zorunda kaldım. İsyanımız başarıya ulaşırken seyirciler liderliği övmüşlerdi: Ama sahnenin arkasında amatör kontrolün tüm kötülükleri, deneysel konseyler, bölümler ve tuhaflıklar vardı.

Yolculuğum, şimdi Faysal ordusunun özel bir üssü olan, Garland'ın tek başına Şerif'in adamlarına demiryollarını dinamitle nasıl havaya uçuracaklarını ve ordunun savaş araç ve gereçlerinin sistematik bir düzenle nasıl muhafaza edeceklerini öğrettiği Yenbu'yaydı. İlk faaliyet daha iyiydi. Garland, fizik alanında bir araştırmacıydı ve patlayıcılar üzerine yıllarca pratik bilgi sahibi olmuştu. Trenleri mayınlamak, telgraf direklerini devirmek ve metalleri kesmek için kendi özel araçları vardı. Arapça bilgisi ve kendini nizami istihkâm okulu kuramlarından serbest görmesi, okuma yazma bilmeyen Bedevilere çabuk ve kolay yolla tahrip etme sanatını öğretmesini mümkün kıldı. Öğrencileri ne yapacağını asla bilemedikleri bu adama hayranlık duyuyorlardı.

Bu arada, bana da güçlü patlayıcılarla senli benli olmayı da öğretti. İstihkâmcılar, patlayıcıları bir ayin yapar gibi kullanıyorlardı ama Garland, ansızın cebine bir şerit barut, fitil ve fünye ile bir avuç patlayıcıyı doldurup neşe ile bir haftalık uzaklıktaki Hicaz demiryollarına gitmek için devesine atlardı. Sağlığı kötüydü ve iklim onu tam hasta ediyordu. Zayıf kalbi, gayretli bir çalışma veya krizden sonra ona sıkıntı veriyor ama bu sıkıntılara da patlatıcılara davrandığı kadar serbest davranıyordu ve ilk treni raydan çıkarıncaya ve Arabistan'da ilk su kanalını tahrip edinceye kadar görevini sürdürürdü.

Hicaz'da işler, geçen ay epey değişmişti. Faysal, eski plânını izleyerek Yenbu Vadisi'ne hareket etti ve demiryollarına genel tarzda bir saldırı başlatmak için ilerlemeden önce gerisini sağlama almaya çalışıyordu. Sıkıntı veren Harb kabilelerinden onu kurtarmak için genç üvey kardeşi Zeyd, Şerif Ali'ye bağlı olarak, Rabih'den Safra Vadisi'ne kadar yolu tutacaktı. İlerleyen Harb klanları, Medine ile Bir Abbas arasındaki Türk haberleşmesine etkili bir şekilde zarar veriyorlardı. Faysal'a hemen her gün ele geçirilen develerden oluşan bir konvoy, bir çatışmanın ardından toplanan tüfekleri, tutsak alınan kişileri veya asker kaçaklarını gönderiyorlardı.

Türk uçaklarının 7 Kasım'da ilk kez görünmesiyle allak bullak olan Rabih, Binbaşı Ross komutasında dört İngiliz uçağından ve B. E. makinelilerinden oluşan bir filonun gelişiyle yeniden kendine güvenini kazandı. Binbaşı Ross, o kadar ustaca Arapça konuşuyor ve o kadar harika bir liderdi ki getirdiği yardımın ustaca yönetimini sağlayacak başka iki tane kafalı

adam yoktu. Haftadan haftaya, parça parça, çoğu eski yirmi üç tane top ve on dört tane top maketi gönderildi. Ali'nin aşağı yukarı üç bin piyadesi vardı. Bunlardan iki bini, Aziz el Mısri'nin komutasında, hâkî renk üniforma giymiş düzenli birliklerdi. Bunların yanı sıra dokuz yüz kişilik, bir deve birliği Mısırlı asker vardı. Fransız topçular da temin edildi.

Şerif Abdullah, en sonunda 12 Kasım'da Mekke'den ayrıldı. On beş gün sonra Kasım, Kuveyt'ten gelen mühimmatın yolunu kesmek için Medine'nin güneyini, doğusunu ve kuzeydoğusunu sardı. Abdullah'ın yanında aşağı yukarı dört bin adamla beraber, sadece üç makineli tüfekle Taif ve Mekke'de ele geçirilen on tane etkisiz top vardı. Bundan dolayı, daha atılımcı bir plânı yerine getirmek, Ali ve Faysal'la birlikte Medine'ye saldırmak için yeterince güçlü değildi. Sadece kuşatma yapabilirdi. Bu amaçla kendini, Medine'nin seksen mil kuzeydoğusunda, fazla yardımcı olamayacak kadar uzakta bulunan çöllük bir alana, Henakiyeh'e yerleştirdi.

Yenbu'da kumanya sorunu gayet iyi yönetiliyordu. Garland, kumanyanın kontrolü ve dağıtımını, sistematik ve çabuk olan Abdülkadir'e, Faysal'ın valisine bırakmıştı. Onun becerikliliği, dikkatimizi daha aktif işlere ayırmamıza olanak tanıdığı için, bizi büyük oranda rahatlattı. Faysal, kendi köylülerini, kölelerini ve yoksul insanlarını Aziz el Mısri'nin yeni model ordusunun derme çatma bir taklidi olarak, taburlar hâlinde örgütlüyordu. Garland, bombalama derslerine devam ediyor, topları ateşliyor, tüfekleri, tekerlekli taşıtları ve koşum takımlarını tamir ediyor ve tüm silahların sorumluluğunu taşıyordu. Faal ve güvenli bir heyecan vardı.

Vech'in önemine ilişkin hatırlatmalarımıza uygun hareket etmeyen Faysal, Cüheyne'yi ele geçirmek için bir sefer tasarlıyordu. Bu esnada Billilerle, Vech'de karargâhı bulunan birçok kabileyle temas hâlindeydi ve onlardan destek almayı umuyordu. Onların en büyük şeyhi olan Süleyman Rifada, Türkler, onu Paşa yapıp nişan takması nedeniyle gerçekten düşmanca hareket ederek, oyalama taktiğine başvuruyordu. Yeğeni Hamit, Faysal adına başkaldırmış ve El Ula'dan yola çıkarak Vech'deki Türk garnizonuna, kumanya ve mühimmat götüren yetmiş deveden oluşmuş küçük bir kervanı daha yeni ele geçirmişti. Faysal'a, Vech plânını yeniden kabul ettirmek için Heif Hüseyin'e doğru yola çıkarken, Türklerin Bir ibn Hassan civarında geri püskürtüldükleri haberi geldi. Süvari ve deve birliklerinden oluşan bir keşif kolu, çok uzaklara, tepelere kadar sıkıştırılıp takip edilmişti. Araplar, onlara yetişip dağıtmışlardı. İşler iyiye gidiyordu.

Bölüm 18

Bu yüzden yolculuğuma, koruyuculuğumu üstlenen Cüheyne Emiri Muhammed'in üvey kardeşi Şerif Abdülkerim el Beydavî ile mutlu bir başlangıç yaptık. Şaşkınlığıma rağmen, katıksız bir Habeşli tipti. Daha sonra bana, annesinin, eski Emir ile yaşamının son zamanlarında evlendirilmiş köle bir kız olduğunu anlattılar. Abdülkerim, orta boylu, ince ve kömür karası ama kibar bir adamdı. Daha küçük görünmesine rağmen yirmi altı yaşındaydı ve sivri çenesinde sadece ince bir tutam sakal vardı. Hareketli ve aktifti... Basit, müstehcen bir mizah anlayışı vardı. Renginden dolayı kendisini küçümseyen Türklerden nefret ediyordu. (Arapların, Afrikalılara karşı daha az renk duyarlılıklan vardı. Irksal nefretlerini uyandıranlar, Hintlilerdi.) Çok neşeli ve bana karşı samimiydi. Üç veya dört adamı ile birlikte hepimiz develerimize binip, hızlı bir yolculuğa başladık. Abdülkerim, normalden üç kat hızla mesafeleri katetmekle gurur duyan meşhur bir biniciydi. Kendi deveme binmiyordum. Hava serin ve bulutluydu, yağmur yağacak gibi görünüyordu. Bu yüzden itirazım yoktu.

Hareket ettikten sonra, aralıksız üç saat develerimizi eşkin sürdük. Daha fazla yiyecek alacak kadar midelerimiz yeterince aşağı çökünce durduk ve günbatımına kadar ekmek yiyip kahve içtik. Bu arada Abdülkadir, halısını sarıp adamlarından biriyle it dalaşı yaptı. Yorulunca gelip oturdu ve kalkıp dansetmek için yeterince soluklanıncaya kadar öyküler anlatıp

şakalar yaptılar. Her şey çok serbest, iyi huylu ve hiç de ağırbaşlı değildi.

Yeniden yola çıktıktan sonra, alacakaranlıkta bir saatlik çılgın bir yarış, bizi Tihame'nin sonuna, kaya ve kumdan oluşmuş alçak bir bölgenin eteklerine getirdi. Bir ay önce, Hamra'dan gelirken bu bölgenin güneyinden geçmiştik ve şimdi tepeler arasında yer alan dar, dönemeçli, kumlu bir vadiye, Agida Vadisi'ne çıkmak için buradan geçiyorduk. Çünkü birkaç gün önce buraları sel basmış ve soluk soluğa kalan develerimiz için yol durumu sertleşmişti. Ama yokuş dikti ve yürüyüş hızıyla geçmek zorunda kaldık. Bu bizi memnun etti ama Abdülkerim'i çok öfkelendirmişti. Bir saatten daha kısa bir sürede, bir su havzasına vardıktan sonra, devesini yine ileri sürüp yumuşak bir gecede, tepeden aşağı doğru tehlikeli bir hızla inerek bize kılavuzluk yaptı. (Allah'tan ayağımızın altında kum ve çakıllardan oluşmuş uygun bir yol vardı.) Toprak düzleşinceye kadar, yarım saat geçti ve Nahl Mübarek'in uzaktan görünen fidanlıklarına, güney Cüheyne'nin en önemli hurma bahçelerine geldik.

Yaklaşırken, palmiye ağaçlarının alev alev yandığını ve pek çok yerden çıkan alevli dumanları fark ettik. Bu arada heyecanlanan binlerce devenin haykırışı, silahların yaylım ateşi veya karanlıkta arkadaşlarına katılmak için arayıp bulmaya çalışan kayıp adamların feryadıyla yer gök inliyordu. Yenbu'da duyduğumuz kadarıyla Nahl terkedilmişti. Bu kargaşa garip bir şey, belki de bir saldırganlık anlamına geliyordu. Sessizce, korunun ucuna doğru yöneldik. Bir adam boyundaki çamur duvarlar arasındaki dar sokaktan geçerek, usulca, bir grup eve doğru ilerledik. Abdülkerim, solumuzda bulunan ilk avlu kapısını zorladı, develeri içeri soktu ve görünmesinler diye, duvarın önünde onlara bukağı vurdu. Daha sonra tüfeğine bir fişek sürdü ve ne olup bittiğini anlamak için ayaklarının ucunu basarak sokağın aşağısına, gürültüye doğru sessizce ilerledi. Biz, onu bekledik. Gecenin serinliğinde, orada etrafı kollayarak otururken terimiz, yavaş yavaş elbiselerimiz üzerinde kurudu.

Yarım saat sonra, Faysal'ın deve birlikleriyle henüz geldiğini ve aşağı inip ona katılmamız gerektiğini söylemek için geri döndü. Bu amaçla, develerimizi dışarı çıkarıp bindik. Evler arasındaki bir set üzerinden geçen başka bir dar yoldan, aşağıya doğru sıra hâlinde indik. Sağımızda çökük bir palmiye bahçesi vardı. Bahçenin ucunda Arap ve develerden oluşan yoğun bir kalabalık vardı. Çılgın bir kargaşa içinde bir araya toplanmışlar ve herkes yüksek sesle bağırıyordu. Onların yanından aceleyle geçtik ve birden yokuş aşağı, geniş, açık bir alan olan Yenbu Vadisi'nin yatağına indik. Üzerinde parıldayan nöbetçi ateşlerinin düzensiz hatlarından, ne kadar geniş olduğu

sadece tahmin edilebilirdi. Yine belirtmek gerekirse çok nemliydi... İki gün önce akan sığ sel sularının kalıntıları yüzünden çamurluydu, ancak her yanı taşlarla kaplıydı. Develerirniz ayaklarının altını kaygan buldular ve çekinerek yürümeye başladılar.

Şimdi, buna ya da gerçekten vadiyi baştan aşağı dolduran Faysal'ın ordusunun kütlesi haricinde başka bir şeye dikkat etmek için fırsatımız yoktu. Dikenli bitkilerin odunlarından yüzlerce ateş yakılmıştı, etrafında yemek yiyip kahve içen ya da develerin kargaşasında birbirlerine yakın bir şekilde kümelenen, pelerinlerine sarılıp ölü gibi uyuyan Araplar vardı. O kadar çok devenin yarattığı karmaşa anlatılamaz... Her zaman olduğu gibi ya uzanıyorlardı ya da kampın her yanında bağlı duruyorlardı. Yeni develer geldikçe yaşlı develer, açlık ve heyecanla bağırarak onlara katılmak için üç bacakları üzerinde sıçrıyorlardı. Devriyeler çıkıp dolaşıyor, kervanlar yükleniyor ve sahnenin ortasında düzinelerce Mısır katırı inatla ayak diriyordu.

Bu gürültüyü yarıp geçtik ve vadi yatağının tam ortasında, sakin bir adada Şerif Faysal'ı bulduk. Hemen yakınında develerimizi durdurduk. Halısı taşlar üzerine çıplak olarak serilmişti. Hem İmaret'in hem de Taif'in kaymakamı olan kuzeni, Şerif Şerraf ile şimdi yanında danışman (emir subayı) olarak bulunan, güçlü kuvvetli, eski Mezopotamya yurtseveri olan Mevlud arasında oturuyordu. Önünde, bir katip diz çökerek oturmuş bir emri kaydediyor, arkasında bir başkası, bir kölenin tuttuğu gümüş kaplı bir lambanın ışığında yüksek sesle raporları okuyordu. Gece rüzgârsızdı, ağır bir hava vardı, korumasız yanan alevi orada düz ve dik olarak dengede tutuyordu.

Faysal, her zaman olduğu gibi sakin, katibine emir yazdırması sona erinceye kadar beni bir gülümsemeyle karşıladı. Ondan sonra, düzensiz kabulünden dolayı özür diledi ve kölelerin gelip bize özel olarak hizmet etmesi için elini salladı. Görevliler, seyircilerle birlikte çekilirlerken, önlerindeki açık alana boru gibi ses çıkaran ve gemi gibi baş kıç vuran bir deve fırladı. Mevlud, uzağa çekmek için hayvanın başına atıldı ama aksine, deve Mevlud'u sürükledi. Deve yemi olarak üzerine halatlarla bağlı olan ot yük çözüldü ve bir saman yağmuru olarak az konuşan Şerraf'ın, lambanın ve benim üzerime yağdı. Faysal, ciddi bir tavırla, "Allaha şükür, ne yağ ne de altın keseleriydi..." dedi. Daha sonra bana, son yirmi dört saatte hangi beklenmedik olayların meydana geldiğini anlattı.

Türkler, Safra Vadisi'ndeki Arap sınır güçlerinin merkezinin etrafını, tepelerdeki yan yolları kullanarak, sessizce sarmışlar ve geri çekilme yollarını kesmişlerdi. Harbler, panik hâlinde dar ve derin vadinin içine dağıl-

mışlar, tehdit edilen ailelerin durumundan endişelenerek ikili, üçlü gruplar hâlinde kaçmışlardı. Türk atlılar, komutanları Galip Bey ile birlikte, boş vadiye, Zifran Geçiti üzerinden Bir Said'e akın etmişler ve bu arada, neredeyse çadırında uyuyan Zeyd'i gafil avlamaları işten bile değilmiş. Bununla birlikte, tam zamanında uyarı yapıldı. Emir Zeyd, eski Haris savaşçısı olan Şerif Abdullah ibn Sevab'ın yardımıyla düşman saldırısını, bazı çadır ve ordu mallarını develere yükleyip, uzaklaştırmaya yetecek kadar durdurmayı başardı. Daha sonra kendisi de kaçtı. Ama Yenbu'ya doğru gece boyunca çılgın bir şekilde giderken, emrindeki güçler, kaçaklardan kurulu gevşek bir ayaktakımı hâline gelerek dağıldı.

O bölgede Yenbu'ya giden yol, Türklere açılmıştı ve Faysal, aceleyle, bizim gelişimizden sadece bir saat önce, uygun bir savunma sağlanıncaya kadar, üssü korumak için beş bin adamıyla birlikte gelmişti. Faysal'ın casusluk sistemi, çökmüştü. Karanlıkta akıllarını kaybeden Harbler, Türklerin güçleri, hareketleri ve niyetleri hakkında bir uçtan bir uca giden çelişkili ve deli zırvası raporlar gönderiyorlardı. Faysal, Türklerin, güçlerinin büyük bir kısmını sahilden aşağıya, Rabih ve Mekke'ye doğru sürerek Yenbu'ya saldırıp saldırmayacaklarını ya da Yenbu Vadisi'nden Safra Vadisi'ne kadar tüm geçitleri tutmakla yetinip yetinmeyeceklerini tahmin edemiyordu. Durum, her iki hâlde de tehlikeliydi. Olabilecek en iyi şey, Faysal'ın varlığının onları buraya çekmesi ve biz, Yenbu'yu sağlamlaştırırken onların, sahra ordusunu ele geçirmeye çalışarak daha fazla gün kaybetmelerine neden olmasıydı. Faysal bu sırada, elinden gelen her şeyi gayet neşeli bir şekilde yapıyordu. Bu yüzden ben de oturup haberleri veya onun önüne getirilip kısa yoldan çözümlenen ricaları, şikâyetleri ve zorlukları dinledim. Yanımda duran Şeraf, parıldayan çenesiyle bir aşağı, bir yukarı koşturup, sadece çok acele eden şikâyetçileri paylamak için saatte bir veya iki kez konuşarak kendini işe vermişti. Mevlud, ortak çıkarlarımız için hemen ve resmen başlatılacak bir karşı saldırının, durumu lehimize çevirebileceğinden bahseden bir rapordan birkaç kelimeyi şevkle tekrarlayarak sık sık, Faysal'ın tarafsız duran vücudundan bana doğru eğiliyordu.

Bu, sabah dört buçuğa kadar böylece sürdü. Vadinin nemi, halılardan geçip elbiselerimizi ıslatırken hava iyice soğudu. Yorgun adamlar ve hayvanlar, birer birer uykuya daldıkça, kamp yavaş yavaş sakinleşti, üzerlerinde yavaşça beyaz bir sis tabakası birikti ve ocaklardan tüten ağır duman sütunları oluştu. Hemen arkamızda, sis yatağından çıkarak yükselen, her zamankinden daha sarp ve dik görünen Cebel Ruzva, sessiz ay ışığı tarafından öyle yakına getirilmişti ki, sanki üzerimizde asılı gibi duruyordu.

Faysal, sonunda acil işlerini bitirdi. Soğuk bir teselli olarak yarım düzine hurmayı birlikte yedik ve ıslak halının üzerine kıvrıldık. Orada titreyerek uzanırken Bişa muhafızlarının, Faysal'ın uyuduğundan emin olunca sessizce gelip üzerine pelerinini yavaşça örttüklerini gördüm.

Bir saat sonra, sahte şafakta ayağa kalktık (hava uzanıp uyur gibi yapamayacak kadar soğuktu). Şerraf ve ben, o an için yetecek kadar yiyecek ve yakıt ararken, köleler bizi ısıtmak için palmiye kaburgalarından bir ateş yaktılar. Haberciler, hâlâ her yandan ani saldırı hakkındaki kötü haberlerle geliyorlardı ve kamp, panik olmaktan çok uzak değildi. Bu yüzden Faysal, kısmen tepelerde bir yere yağmur yağarsa ıslanacağımızdan ve kısmen de adamların zihinlerini meşgul edip huzursuzluklarını gidermek için başka bir yere geçmeye karar verdi.

Davullar çalmaya başlayınca, develer aceleyle yüklendi.

İkinci bir işaretten sonra, herkes develerine atlayıp Faysal'ın kısrağı ile geçmesi için dar bir geçit bırakarak sağa veya sola çekildiler. Faysal'ın bir adım gerisinden Şerraf ve onun ardından, şahine benzer yüzünü, şakaklarından aşağı dökülen uzun parlak siyah saç örgülerinin sardığı, Necit bölgesinden harika vahşi bir adam, standart eşyaların taşıyıcısı olan Ali geliyordu. Ali, gösterişli bir şekilde giyinmiş ve uzun bir deveye biniyordu. Onun arkasından bütün şerifler, şeyhler ve köleler takımı ile ben, dağınık bir şekilde ilerliyorduk. O sabah koruma olarak sekiz yüz kadar insan vardı.

Faysal, kamp kurmak için bir yer arayarak bir aşağı bir yukarı dolaştı ve sonunda Nahl Mübarek Köyü'nün hemen kuzeyinde yer alan küçük, açık bir vadinin daha uzak tarafında durdu. Köyün evleri ağaçların arasına öyle gömülmüşlerdi ki, dışarıdan ancak birkaç tanesi seçilebiliyordu. Faysal, bu vadinin güney seti üzerinde bulunan yuvarlak, kayalık tepeciklerin altında gösterişsiz iki çadır kurdu. Şerraf da kendi kişisel çadırını kurdu. Diğer şeflerden bazıları, gelip bizim yanımızda kaldılar. Muhafızlar, kendi çadır ve barınaklarını kurdular. Mısırlı topçular, bizim tarafımızda, biraz daha aşağıda durup kendilerine ait yirmi çadırı, güzel bir askeri hava vermek için aynı hizada kurdular. Böylece kısa süre içinde, eğer ayrıntılara girmezsek, kalabalıklaşmıştık.

Bölüm 19

Burada iki gün kaldık ve zamanımın çoğunu Faysal'a eşlik ederek geçirdim. Böylece, adamlarının moralleri gelen bozgun haberleri ve Kuzey Harblerin ayrılmasından dolayı ağır bir şekilde bozulduğu için bu ilginç dönemde, onun yöntemleri hakkında daha derin bir gözlem yapma fırsatını elde etmiş oldum. Kayıp ruhları kazanmak için mücadele eden Faysal, ulaşabileceği herkese kendi cesaretini vererek şüphesiz elinden gelen her şeyi yaptı. Çadırın dışında ayakta duran ve işaret bekleyen herkes, yanına girebilirdi. Kısa rica ve dilekleri dinlemeye hiç ara vermedi, hatta adamlar karanlıkta koro hâlinde gelip, etrafımızda birçok kıtadan oluşan kederli şarkılarını söyledikleri zaman bile kesmedi. Her zaman dinlerdi ve bir davayı kendisi hâlledemeyecekse kendi adına çözüme kavuşturmaları için Şerraf veya Faiz'i çağırırdı. Bu aşırı sabır, benim için Arabistan'da başkanlığın ne anlama geldiğine ilişkin önemli bir ders sayılırdı.

Kendine hakimiyeti de aynı oranda büyüktü. Bozguna uğramalarının utanç verici öyküsünü anlatmak için Zeyd'den gelen baş misafirleri, Merzuk el Tiheymi, içeri girince Faysal, felaketin asıl sorumlusu olarak, düşüncesizlikleri nedeniyle Harb ve Ageyl şeyhlerini gördüğünden herkesin içinde ona sadece güldü ve beklemesi için bir kenara gönderdi. Bunu veya şunu yaptıklarından, böyle zararlara yol açtıklarından veya o kadar çok kaybettiklerinden dolayı onlara takılarak, tatlı bir şekilde dalga geçerdi. Daha

sonra, Merzuk'u geri çağırdı ve çadırın kapı örtüsünü indirdi. Bu, yapılacak özel bir iş olduğunu gösteriyordu. Faysal isminin anlamını düşündüm (darbeyi indirirken parıldayan kılıç) ve böyle bir sahneden korktum ama halısında Merzuk'a yer verdi ve "Gel! Bize gecelerinizden ve savaşın mucizelerinden bahset. Eğlendir bizi..." dedi. İyi görünümlü, akıllı bir delikanlı (biraz fazla keskin yüz hatları) olan Merzuk, geniş, Ateibilere has genizden konuşmasıyla, olayın özüne inen kelimelerle, kaçan genç Zeyd'in, meşhur eşkıya İbn Sevab'ın dehşete düşmesinin ve en büyük utanç, Harisilerden Şerif Ali'nin babası olan el Hüseyin'in kahve cezvelerini nasıl kaybettiğinin tablosunu çizmeye başladı.

Faysal'ın konuşmasında, zengin müzikal bir ses vardı ve bunu, dikkatli bir şekilde adamları üzerinde kullanıyordu. Onlarla kabilesine özgü bir ağızla konuşurdu ama meraklı, duraksamalı bir tarzı vardı. Sanki kelime grupları arasından içlerine bakarak, tam kelimeyi seçecekmiş gibi sıkıcı bir şekilde duraksayarak konuşurdu. Belki de sadece düşünceleri konuşmasından biraz daha önde gidiyordu, çünkü en sonunda seçtiği kelime grupları, genellikle duygulu ve samimi bir etki yaratan, en basit gruplar oluyordu. Sözcüklerden oluşan perde öylesine inceydi ki, parıldayan saf ve cesur ruhunu görmek olanaklı gibiydi.

Diğer zamanlarda tamamen nükteli oluyordu ve bu, Arap iyi niyetinin değişmez çekiciliğiydi. Bir gece Rifaa şeyhleriyle konuşmuş ve onları, Bir el Fakir'in bu yakasındaki düzlüğü, Bruka ile Bir Said'i birleştiren uzun bir çukurluktan meydana gelen, gözle görülemeyen bir su havzası üzerinde yer alan, akasya ve ılgın ağaççıklarıyla kaplı karışık bir bölgeyi işgal etmek için göndermişti. Onlara, tatlılıkla Türklerin yaklaşmakta olduğunu, görevlerinin onları durdurmak olduğunu ve Allah'ın zaferlerine yardım edeceğini ama uyurlarsa bunun mümkün olmayacağını ekleyerek anlatmıştı. Yaşlıadamlar ve Arabistan'da yaşlılara daha çok önem veriliyordu bu zevkli konuşmayı, Allah, ona bu zaferi nasip etsin ya da daha ziyade iki zafer kazandırsın diyerek kesiyorlardı ve dileklerini, yaşamı beklenmedik pek çok zafer kazanacak kadar uzun olması duasıyla kapatıyorlardı. Daha iyisi, tembihin gücüyle bütün gece etkili bir nöbet tuttular.

Kampta yaşamımızın rutini basitti. Tam şafak öncesi, ordunun imamı, uyumakta olan askerlerin yukarısında duran küçük bir tepenin üzerine tırmanır ve oradan duaya benzer, şaşırtıcı bir çağrı yapardı. Sesi kulak tırmalayıcı ve çok güçlüydü. Çukur bölge, ses veren bir levha gibi, yankıları tepelere gönderir ve oradan yansıyarak geri dönerdi. Dua veya lânet edelim,

sert bir şekilde uyandırılırdık. Bu sona erer ermez Faysal'ın imamı, hemen çadırın dışında tatlı ve müzikal bir sesle bağırdı. Bir dakika içinde Faysal'ın beş kölesinden biri, (Hepsi de azat edilmiş adamlardı ama kendi istekleriyle gitmeyi reddediyorlardı, çünkü efendinin uşağı olmak iyiydi ve karşılıksız kalmıyordu.) Şerraf ile benim yanıma tatlandırılmış kahvelerle gelirdi. Şafağın serinliğinde, birinci fincan için şeker uygun oluyordu.

Bir saat veya daha uzun bir süre sonra, Faysal'ın uyuyan çadırının kapı örtüsü geriye doğru fırlatılır ve çadırdakilerden ziyaretçilere davet gelirdi. Dört ya da beş kişi hazır bulunurdu. Sabah haberlerinden sonra, bir kahvaltı tepsisi getirilirdi. Tepsideki başlıca ürün, Yenbu Vadisi'nden getirilen hurmalar olurdu. Ara sıra Faysal'ın büyükannesi, Mekke'den ona bir kutu meşhur baharatlı keklerinden gönderirdi ve bazen Hecris, muhafız köle, kendi ürünü olan garip bisküviler ve tahıl ürünleri verirdi. Kahvaltıdan sonra Faysal, katiplerine mektuplarını yazdırmakla meşgul olurken biz, sırayla bir acı kahve veya tatlı çay içerek oyalanırdık. Katiplerden biri, maceraya düşkün bir adam olan Faiz el Hüseyn'di ve diğeri, semerinin bağında asılı duran kocaman şemsiyesiyle ordu içinde dikkatleri çeken, kederli bir yüzü olan İmam'dı. Bu saatte, ara sıra bir adam özel olarak huzura kabul edilirdi ama bu çok sık olmazdı. Çünkü uyku çadırı, kesinlikle Şerif'in kendi kullanımına ayrılmıştı. Bu, alelâde çan biçiminde bir çadırdı. Çadırın içi sigaralar, bir kamp yatağı, oldukça iyi bir Kürt halısı, Şiraz işi fakir bir kitaplık ve üzerinde dua ettiği harika bir Baluş namaz seccadesi ile donatılmıştı.

Saat sekiz sularında Faysal, tören hançerini kuşanır ve iki berbat kilimin serili olduğu kabul çadırına geçerdi. Faysal, çadırın en ucuna, yüzü açık tarafa bakacak biçimde otururdu ve biz, onun çevresinde yarı halka oluşturarak, sırtımız duvara dönük otururduk. Köleler, arkamızdan yürüyerek gelirler ve hemen çadırın ağzında, kumda yatan, insanın yakasını bir türlü bırakmayan ricacıları kontrol etmek için açık duvarın önünde toplanırlar ya da sırayla bekleyerek ötede dururlardı. İşler, eğer olanaklıysa Emir'in artık ara verip ayağa kalkmak istediği öğle vaktine kadar bitirilirdi.

O zaman biz, çadır halkı ve misafirler, yeniden oturma çadırında toplanırdık. Hecris ve Salim, üzerinde koşulların izin verdiği kadar çok tabak olan bir öğle yemeği tepsisi getirirlerdi. Faysal, çok aşırı sigara içiyor ama çok hafif yemek yiyordu. Bizim yeterince yediğimize hükmedinceye kadar parmaklarıyla veya bir kaşıkla fasulye, mercimek, ıspanak, pilav ve tatlı keklerin arasında dolaşarak, yalancıktan yemek yer gibi yapar ve sonra bir el işaretiyle tepsi ortadan kaldırılır ve diğer köleler ellerimize su dökmek

için çadır kapısına gelirlerdi. Muhammed İbn Şefia gibi şişman adamlar, Emir'in hızlı ve nefis yemeklerinin ardından komik bir şekilde kederlenirler ve ayrıldıktan sonra, kendileri için hazırladıkları yiyeceklerden atıştırırlardı. Öğle yemeğinden sonra, iki fincan kahveyi yudumlayıp tam iki bardak dolusu, yeşil çaya benzer bir şurubun tadını çıkarırken biraz sohbet ederdik. Öğleden sonra saat ikiye kadar oturma çadırının perdesi, Faysal'ın uyuduğunu, okuduğunu veya özel bir işle meşgul olduğunu göstermek amacıyla kapalı kalırdı. Daha sonra, yeniden onunla görüşmek isteyen herkesle işlerini tamamlayıncaya kadar kabul çadırında otururdu. Bir Arabın, ondan hoşnutsuz veya incinmiş ayrıldığını hiç görmedim. Onun inceliğine ve hafızasına saygı duyuyorlardı. Çünkü o, asla, ne bir gerçeğin kaybedilmesi uğruna duraksayacak ne de bir akrabası için dili sürçecek gibi görünüyordu.

İkinci kabulün ardından, eğer zaman kalırsa arkadaşlarıyla birlikte bitkilerden ve atlardan bahsederek, develere bakarak ya da göze çarpan arazi niteliklerinin isimlerini sorarak yürüyüş yapardı. Faysal, dıştan sofu görünmemesine rağmen günbatımı ibadeti, her zaman birlikte yapılırdı. Bundan sonra, sahra çalışmasının büyük bölümü karanlıktan sonra yapıldığından, gece devriyeleri ve karakollarını plânlayarak, tek tek insanları görürdü. Altı ile yedi arasında akşam yemeği getirilir ve karargâhta hazır olan herkes, köleler tarafından çağrılırdı. İştahımızın temel direği olan büyük bir tepsi pilav, Medf'a el Suhur içine ayrılarak dizilmiş, haşlanmış koyun eti parçaları haricinde öğle yemeğine benzerdi. Yemek bitinceye kadar ağzımızı açmazdık.

Bu akşam yemeği ile günümüz sona eriyordu. Uzayan aralarla, çıplak ayaklı bir köle tarafından üzerinde çay bardakları olan bir tepsi getirilerek sessizlik korunuyordu. Faysal, geç saatlere kadar uyumazdı ve gidişimizi çabuklaştırmak için asla bir istekte bulunmazdı. Akşamları, mümkün olduğu kadar çok dinlenir ve sakınabileceği işlerden uzak dururdu. Kabile ve soylarının tarihlerini, bölgelerinin öykülerini anlatması için bazı yerel şeyhleri gönderir veya kabile ozanları, her kuşağın çabasıyla yeni parçalar eklenen elde hazır bulunan benzetmeler, duyarlıklar ve olaylarla süslenmiş kendi savaş öykülerini şarkı söyleyerek anlatırlardı. Faysal, Arap şiirinin tutkulu bir hayranıydı. Sık sık ezberden şiir okunmasını teşvik ederek, gecenin en iyi şiirlerine karar verip ödüllendirirdi. Çok nadiren, bir eskrimcinin düşünmeksizin yaptığı hamlelerin doğrudanlığı ve parlaklığıyla satranç oynardı. Ara sıra, belki de benim yararıma, Suriye'de gördüklerine ilişkin öyküler, Türk gizli tarihine ilişkin parçalar ve aile sorunlarını anlatırdı. Onun dudaklarından Hicaz'da varolan insanlar ve gruplar hakkında çok şey öğrendim.

Bölüm 20

Faysal birdenbire bana, kampta kendisi gibi Arap kıyafetleri giyip giymeyeceğimi sordu. Bana kalırsa rahat bir giysi olduğundan, gerektiği gibi Arap adetlerini yaşamak için bunu uygun bulurdum. Ayrıca, kabile üyeleri beni nasıl kabul etmeleri gerektiğini o zaman anlayacaklardı. Geçmiş deneyimlerinde, hâki üniforma giyenler sadece Türk subaylarıydı. Bu, onlarda içgüdüsel bir savunmaya yol açıyordu. Mekke kıyafetleri giyersem gerçekten de bana liderlerinden biriymişim gibi davranacaklardı. Faysal'ın her seferinde yabancılara açıklamak zorunda kaldığı gibi bir merak uyandırmaksızın çadırına sessizce girip çıkabilecektim.

Hemen, memnuniyetle kabul ettim. Çünkü ordu üniforması, deveye binerken veya yere otururken berbat oluyordu ve savaştan önce kullanmayı öğrendiğim Arap eşyaları, çölde daha temiz ve daha uygundu. Hecris de memnun kaldı ve geçenlerde Faysal'a Mekke'deki büyük halası tarafından gönderilen (Bu bir ima mıydı?) harika beyaz ipekten yapılmış, altın işlemeli nikâh elbiselerini bana uydurmaya çalışarak beğenisini gösterdi. Giysilerin serbestliğine kendimi alıştırmak için Mübarek ve Bruka'nın palmiye bahçeleri civarında gezintiye çıktım.

Bu köyler, palmiye bahçelerini kuşatan yüksek tümsekler üzerine çamur tuğlalarla inşa edilmiş küçük, hoş yerlerdi. Kuzeyinde Nahl Mübarek

yatıyor ve Bruka, dikenli bir vadinin karşısında, tam güneyde yer alıyordu. Evler küçüktü, içerden çamurla sıvanmıştı, serin ve çok temizdi, eşyaları bir veya iki hasır, kahve havanı, yiyecek kapları ve tepsilerden ibaretti. Dar sokaklar, tek tük iyi yetişen palmiye ağaçları tarafından gölgeleniyordu. Ekilmiş alanların etrafındaki yeryüzü setleri, bazen elli kadem yüksekliğinde oluyordu ve çoğu bölümü, yapay olarak, ağaçların arasının kazılmasıyla elde edilen toprak artıklarından, evlerden atılan çöplerden ve vadiden toplanan taşlardan meydana getirilmişti.

Setler, yetişen ürünleri selden koruyordu. Aksi hâlde Yenbu Vadisi, hemen bahçelerle dolardı, çünkü sulanabilmeleri için vadi zemininin aşağısında bulunmaları gerekiyordu. Dar parseller, palmiye kaburgalarından yapılmış çitler ya da çamur duvarlarla bölünüyordu. Onların etrafında yükseltilmiş kanallardan akan dar, tatlı su dereleri vardı. Bahçe kapıları suların üzerinde olduğundan eşek ya da develerin geçebilmesi için birbirine paralel bağlanmış üç veya dört palmiye kütüğünden yapılmış köprüler vardı. Her parselin, sulama sırası kendisine geldiğinde, suyu içeri alacak çamurdan yapılmış bir bent kapağı vardı. Düzenli sıralar hâlinde ekilen ve iyi bakılan palmiyeler, başlıca ürünleriydi. Ama palmiyeler arasında arpa, bayır turpu, sakız kabağı, salatalık, tütün ve kına yetiştiriliyordu. Yenbu Vadisi'nin daha yukarı kısımlarında bulunan köyler, üzüm yetiştirmek için kafi serinlikte oluyordu. Faysal'ın Nahl Mübarek'deki karargâhı, olayların doğal akışı içinde sadece bir durak olabilirdi. Yenbu'ya dönmenin, bu limanın ciddi bir şekilde hem karadan hem de denizden donanma her yardımı yapmaya söz vermişti savunulmasını düşünmek için daha iyi olacağı kanısına varmıştım. Zeyd'e danışmaya ve en iyisi olarak göründüğünden onunla birlikte hareket etmeye karar verdik. Geri dönüş yolculuğu için Faysal bana muhteşem, doru renkli bir deve verdi. Daha düz bir hatta Türk devriyelerle karşılaşmaktan korkarak yeni bir yolu, Messarih Vadisi'ni izleyerek, Agida tepelerini aştık. Bedr ibn Şefia yanımdaydı ve mesafeyi yavaş yavaş altı saatlik tek bir etapta tamamlayarak, şafaktan önce Yenbu'ya vardık. Sürekli alarmlar ve heyecanlar arasında çok az uyuyarak geçirdiğimiz faal üç günün ardından yorularak doğruca Garland'ın evine gittim (Garland, limanda bir geminin güvertesinde yaşıyordu.) ve bir sıranın üzerinde uyuya kaldım. Ama daha sonra Zeyd'in geldiği haberiyle tekrar çağrıldım ve yenilen orduyu görmek için şehrin duvarlarına gittim. Aşağı yukarı sekiz yüz kadar adam vardı, sessizdiler ama hiçbir şekilde utançtan küçü düşürülmediler. Zeyd'in ken-

disi de incelik göstererek umursamaz görünüyordu. Kente girerken onun arkasından devesini süren Vali Abdülkadir'e dönerek, "Neden sizin şehriniz harap? Kamu binalarını tamir ettirmek için babama telgraf çekip kırk taş ustası isteyeceğim!" diye bağırdı ve bunu gerçekten de yaptı. Yenbu'nun ciddi bir şekilde tehdit edildiğini Kaptan Boyle'a telgraf çekerek haber verdim. Boyle, hemen cevap vererek, filosunun daha erken olmasa da zamanında orada olacağını bildirdi. Bu hazırlıklı oluş, uygun bir teselliydi. Ertesi gün daha kötü haberler gelmeye devam etti. Türkler, henüz kararsız olduklarından Bir Said'den Nahl Mübarek'e güçlü bir birlik göndererek Faysal'ın askerlerine yaklaşmışlardı. Kısa bir çarpışmadan sonra Faysal, birdenbire durmuş, üzerinde bulunduğu toprakları teslim etmiş ve buraya doğru geri çekiliyordu. Savaşımız, son evresine girmiş gibi görünüyordu. Kameramı aldım ve Medine kapısının siperinden gelen iki kardeşin güzel bir fotoğrafını çektim. Faysal'ın yanında aşağı yukarı iki binadam vardı ama Cüheyne kabilesinden kimse yoktu. Kabilelerin gerçekten çekilmesi bir ihanet gibi görünüyordu. Her ikimizin de görmezden geldiği olayların mahkeme dışında çözülmesi olanaksız hâle gelmişti.

Hemen evine uğradım ve bana gelişmeleri anlattı. Türkler, üç taburla saldırmışlardı, katırlara binmiş çok sayıda piyade ve deve süvarisi vardı. Birliklerin komutası, askerlerini büyük bir akıllılıkla yöneten Galip Bey'in ellerindeydi, Kolordu Komutanı'nın gözetimi altında görevini yerine getiriyordu. Fahri Paşa sefere özel olarak, rehberlik ve arabuluculuk yaptığı Araplarla birlikte eşlik ediyordu. Arapların başında Cüheynelerin kalıtsal kanun yapıcısı, Şerif Muhammed Ali el Beydavi'nin rakibi ve kabilede ondan sonra ikinci adam olan Dahilallah el Kadi vardı.

İlk hücumlarında, Yenbu Vadisi'nden karşıya geçip Bruka korularına kadar ilerlediler ve böylece, Yenbu ile sürdürülen Arap haberleşmesini tehdit ettiler. Aynı zamanda, yanlarındaki yedi topla Nahl Mübarek'i serbest top ateşi altına aldılar. Faysal zerre kadar korkmamıştı ama sol kanadında bulunan Cüheyneleri, büyük vadinin aşağı kısımlarını hâlletmeleri için ileri sürmüştü. Nahl Mübarek'te merkezi ve sağ kanadı kendisi tutuyordu. Cebel Agida'yı Türklerden korumak için Mısırlı topçuları oraya mevzilenmeye göndermişti. Daha sonra Bruka'ya kendi on beş librelik iki topuyla ateş açtı.

Türk ordusunda eski batarya komutanı olan Rasim, bu iki topla savaşıyordu ve büyük bir gösteri yaptı. Toplar, tıpkı Şerif'e teslim edilen Gelibolu Savaşı kalıntısı, kullanılamaz diye hüküm verilmiş altmış bin tüfek gibi, her

nasılsa bu eski döküntülerin, vahşi Arapların işine yarayacağı düşünülerek Mısır'dan hediye olarak gönderilmişti. Bu yüzden Rasim'in ne nişangâhı, ne mesafe ölçeği, ne uzaklık tablosu ne de yüksek patlayıcılı mermileri vardı.

Mesafe altı bin yarda kadardı ama Şarapnel tapaları, yeşil küfle doldurulmuş, Boer Savaşı antikalarıydı. Patladığı zaman ya menzilleri havada kısa kalıyor ya da sıyırıp geçiyordu. Bununla birlikte, işler ters gitseydi hiçbir şekilde kendi cephesinden kaçmanın yolu yoktu, bu yüzden, bu savaş tarzında kahkahalar atıp haykırarak hızla ateş etmeye devam etti. Kumandanlarını bu kadar keyifli gören kabile üyelerinin, kendilerine olan güvenleri arttı ve içlerinden biri, "Tanrı hakkı için, bunlar gerçek silahlar. Gürlemesinin gücüne bakın!" dedi. Rasim, Türklerin sürü hâlinde öldüğüne yemin etti ve Araplar, onun sözleriyle coşarak hücuma geçtiler.

İşler iyi gidiyordu. Vadideki sol kanat, birdenbire kararsızlık gösterip durmasaydı Faysal'ın kesin bir başarı umudu vardı. En sonunda, düşman karşısında gerileyip telaşla kamp yerine geri çekildiler. Merkezde bulunan Faysal, Rasim'e dörtnala koşup Cüheynelerin çözüldüğünü, topları kurtarması gerektiğini bağırarak haber vermişti. Rasim, yük hayvanlarını toplayıp hızla Agida Vadisi'ne gitmişti. Orada Mısırlılar, çaresizce birbirlerine akıl danışıyorlardı. Onun ardından Ageyl ve Atbanlar, İbn Şefia'nın adamları, Harbler ve Bişalar akıp geçtiler. Faysal ve maiyeti, geri hatları oluşturdular ve temkinli bir yürüyüşle, savaş alanında Türklerle Cüheyneleri baş başa bırakarak Yenbu'ya doğru çekildiler.

Bu kederli sonu dinleyip, onunla birlikte hain Bedevi kardeşlere lanet yağdırırken, kapıda bir hareketlilik oldu ve Abdülkadir, kölelerin arasından sıyrılarak oturduğumuz kürsüye gelmeyi başardı. Selâmlamak için Faysal'ın boynunda taşıdığı kemendi öptü ve yanımıza oturdu. Faysal, ona nefes kesen bir bakışla "Nasıl?" diye sordu. Abdülkadir, Faysal'ın birden uçup gitmesi karşısında duydukları korkuyu, kardeşi ve cesur adamlarıyla birlikte palmiye kornları artık savunulamaz bir hâle gelinceye ve Agida Vadisi'ne kadar sürülünceye kadar Türklerle bütün gece, tek başlarına, topçu desteği olmaksızın nasıl savaştıklarını anlattı. Kardeşi, kabilenin erkeklerinin yarısı ile birlikte şimdi şehir kapısından giriyordu. Diğerleri, su için Yenbu Vadisi'nin yukarılarına kadar çekilmişlerdi.

"Ya savaş sürerken neden arkamızdaki kamp alanına çekildiniz?" diye sordu, Faysal. "Sadece kendimize bir fincan kahve yapmak için!" dedi Abdülkerim. "Gündoğumundan itibaren savaşmıştık ve hava kararmıştı. Çok

yorgunduk ve susamıştık." Faysal'la ben, arkaya yaslanıp gülmeye başladık. Daha sonra şehri korumak için ne yapılabileceğini görüşmeye başladık.

İlk adım, basitti. Cüheynelerin hepsini, diğerleri ile birlikte, Keif'te toplanmaları ve Türk haberleşme hatları üzerinde sürekli baskı kurmaları emriyle, geriye, Yen bu Vadisi'ne gönderdik. Aynı zamanda birliklerin yolunu keserek, Agida tepelerinden aşağı süreceklerdi. Bu oyalama, pek çok Türk'ü bağlayacak, Yenbu karşısına, orayı savunanlardan daha büyük bir güç yığmalarını engelleyecek ve ayrıca iyi bir pozisyona sahip olmanın üstünlüğünü kullanacaklardı. Düz mercan kayalıkların tepesinde bulunan şehir, denizden belki yirmi kadem yüksekliğindeydi ve iki tarafı deniz tarafından kuşatılmıştı. Diğer iki tarafı ise millerce uzunluğunda örtüden yoksun, yer yer yumuşak, düz kum alanlarından oluşmuş gibi görünüyordu ve üzerinde herhangi bir yerde tatlı su kaynağı bulunmuyordu. Gün ışığında top ve tüfek ateşiyle savunulduğu takdirde ele geçirilmesi olanaksız gibiydi.

Toplar, her dakika geliyordu. Çünkü Boyle, her zamanki gibi verdiği sözden daha iyisini yerine getirerek yirmi dört saatten daha kısa bir sürede, beş gemisini bizim için bir araya getirmişti. Limanın güneydoğusuna düşen koyun ucuna, bu görev için uygun sığ su çekimi olan M.31 izleme muhribini (monitor) yerleştirdi. Altı inçlik toplarıyla Türklerin olası ilerleme yönlerini tarayacaktı.

Geminin kaptanı Crocker, bu kaşıntı topları ateşlemek için can atıyordu. Daha büyük gemiler ise, şehrin üzerinden daha uzun mesafelere ateş etmek ya da kuzey limanından diğer kanadı taramak amacıyla demir attılar. Dufferin ile M.31'in ışıldakları şehrin ötesindeki düzlüğe ulaşıyordu.

Limandaki gemileri sayarak memnun olan Araplar, kendi adlarına gece eğlencesine katkıda bulunmaya hazırdılar. Daha fazla panik olmayacağı konusunda bizde iyi bir umut uyandırdılar. Ama güvenlerini tam olarak kazanmak için ortaçağ usulü savunma için bir çeşit sipere ihtiyaç duyuyorlardı. Bastıkları zemin mercan kayalığı olduğundan siper kazmanın yararı yoktu, ayrıca da siperde savaşma deneyimleri yoktu ve bu işe güvenle bakılamazdı. Bu yüzden sarayın ufalanan, tuzdan delik deşik olmuş duvarlarını alıp, hiç olmazsa on altıncı yüzyılın tüfek işlemez ve muhtemelen Türk dağ toplarına karşı da dayanaklı olan kale burçları hâline getirinceye kadar yükselttik. Surların dışına, duvarların ötesinde bulunan yağmur havzaları üzerindeki sarnıçlar arasına dikenli teller yerleştirdik. En iyi açılarla tüfek yuvaları kazdık ve Faysal'ın düzenli topçularına, buralarda görevler verdik.

Başka herkes gibi plânda bir yer verilen Mısırlılar, çok mutluydular. Garland, baş mühendis ve baş danışmandı.

Günbatımından sonra şehir, bastırılmış bir heyecanla titriyordu. Gün sürdüğü müddetçe bağırışlar, zevk için havaya ateş etmeler ve ortalığa işçiler arasında vahşi taşkınlık patlamaları oluyordu. Fakat hava kararınca herkes yemek için dönüyor ve bir sessizlik çöküyordu. Hemen herkes geceleri uyanık oturuyordu. Saat on bir civarında alarm verildi. İleri karakollarımız şehrin hemen üç mil dışında düşmanla karşılaşmıştı. Garland, bir tellâlla birlikte birkaç caddeyi gözden geçirip garnizonu uyandırdı. Doğruca dışarıya fırlayıp ne bir silah atışı ne de dikkatsiz bir bağırış olmadan, ölüm sessizliğiyle yerlerini aldılar. Minarelerdeki gemiciler, gemileri uyardılar. Gemilerin ışıldakları birleşerek, karmaşık arakesitler hâlinde yavaş yavaş düzlüğü baştan aşağı taramaya başladılar. Saldırı güçlerinin geçmesi gereken düzlükler üzerinde çizim kalemleri gibi ışığı çevirip durdular. Bununla birlikte bir belirti yoktu, ateş açmak için bir neden olmadı.

Daha sonraları yaşlı Dahilallah bana, karanlıkta Yenbu'ya saldırmak için Türklere rehberlik yaptığını anlattı. Faysal'ın ordusunu son kez ezip geçebilirlerdi ama şehrin sessizliği ve geçmek zorunda kalacakları bölgenin çıplaklığını açığa vuran ışıldakların korkutucu ışınları ile limanın bir ucundan öteki ucuna sıralanmış ışıklı gemilerin gözkamaştırıcı parlaklığı karşısında cesaretleri kırıldı. Bu yüzden geri döndüler ve işte o gece, "Türklerin savaşı kaybettiklerine inanıyorum..." dedi. Ben şahsen, rahatsız edilmemek ve sonunda harika bir şekilde uyumak için Suva'ya geçmiştim. Bu yüzden, Türklerin dikkatini çeken ihtiyatlılığından dolayı Dahilallah'a minnettarım. Belki de sanki parlak bir zafer kazanmış gibi sadece sekiz saatlik kesintisiz bir dinlenme için çok daha fazlasını vermeye hazırdım.

Bölüm 21

Ertesi gün kriz sona ermişti. Türkler, açıkça başarılı olamadılar. Cüheyneler, Yenbu Vadisi'nden, onların kanat pozisyonlarını rahatsız ediyorlardı. Garland'ın, şehir civarında gerçekleştirdiği mimari çabalar etkileyici olmuştu. Türklerin Medine'ye hizmet etmeleri için daha fazla geri çekilmelerini önlemek amacıyla Faysal'ın, Sina'da bir gösteri düzenlenmesi için yaptığı başvuruya Sir Archibald Murray, cesaret verici bir cevap verince, herkes rahat bir nefes aldı. Birkaç gün sonra Boyle, bir başka uyarı üzerine bir başka yıldırım buluşma için yeniden söz vererek gemileri ayrı ayrı gönderdi. Rabih'e inme fırsatını yakalamıştım. Orada heybetli bir sakalı olan Fransız Askeri Misyonu'nun şefi Albay Bremond'la görüştüm. Hicaz'daki, tek gerçek askerdi. Bir İngiliz tugayının Rabih'e nakledilmesi için Süveyş'te bulunan Fransız müfrezesini hâlâ bir kaldıraç olarak kullanıyordu. Düşüncelerine tamamen katılıp katılmadığımdan kuşku duyduğu için beni inandırmak için epey çaba harcadı.

Devam eden tartışma sırasında, Medine'ye derhâl saldırmak gerektiği konusunda bir şey söylemiştim, çünkü İngilizlerden geriye kalanlarla birlikte Medine'yi düşürmenin, Arap ayaklanmasının daha fazla ilerlemesinin önkoşulu olduğuna inanıyordum. Arapların Medine'yi almasının hiçbir şekilde uygun olmadığını söyleyerek beni payladı. Arap hareketi, onun görüşüne göre, sadece Mekke'de ayaklanarak, sağlayabileceği en yüksek

yararı sağlamıştı ve Türkiye'ye karşı askeri operasyonların Büyük Britanya ve Fransa'nın yardımı olmaksızın sürdürülmesi daha iyiydi. Müttefik güçleri Rabih'e çıkarmak istiyordu, çünkü bu hareket, kabilelerin gözünde Şerif'i şüpheli kılarak, onların mücadele şevkini kıracaktı. O zaman yabancı askerler, Şerif'in temel savunma gücü olacak ve savaşın sonuna kadar onun korunması, bizim temel işimiz ve tercihimiz olacaktı. Türkler, yenilgiye uğrayınca Medine bir antlaşma ile Sultan'dan koparılıp alınacak ve sadık hizmetlerinin bir karşılığı olarak Hicaz'ın yasal egemenliği ile birlikte Hüseyin'e verilecekti.

Küçük müttefiklerimizden vazgeçecek kadar yeterli güce sahip olduğumuza ilişkin, onun kendi gücüne olan güvenine sahip değildim. Bu yüzden kısaca, düşüncelerine karşı olduğumu belirttim. En büyük ağırlığı doğrudan Medine'nin ele geçirilmesine vermiştim ve demiryolları üzerindeki tehdidini sürdürmesi için Faysal'ın Vech'i ele geçirmesini öneriyordum. Özetle bana göre, hareketin coşkunluğu Arapları Şam'a götürmezse Arap hareketi, kendi yaradılışını haklı gösteremezdi.

Bu görüşleri hoş karşılamadı, çünkü Fransa ve İngiltere arasındaki SykesPicot Antlaşması, tam da bu olasılığı göz önüne alarak Sykes tarafından kaleme alınmıştı ve ödül olarak Şam, Halep ve Musul'da bağımsız Arap devletlerinin kurulmasını şart koşuyordu, aksi takdirde bu bölgeler, Fransa'nın sınırsız kontrolünde kalacaktı. Ne Sykes ne de Picot, olayların gerçekten böyle gelişeceğine inanmıyorlardı; ama ben, böyle olacağını biliyor ve Arap hareketinin gücünün daha sonra Batı Asya'da haksız yere bizim ve diğerleri tarafından tasarlanan 'sömürgesel' sömürü plânlarının gerçekleşmesini önleyeceğine inanıyordum.

Bremond, hemen işin teknik yönüne sığındı ve kurmay bir subay olarak onuru üzerine yemin edip, Faysal'ın, Yenbu'dan ayrılıp Vech'e gitmesinin askeri bakımından bir intihar olacağı konusunda beni ikna etmeye çalıştı. Ama akıcı bir tarzda bana yönelttiği kanıtların bir hükmü yoktu ve ona, bunu ifade ettim. Süslü elbiseler giyen eski bir asker ile genç bir adam arasında acayip bir görüşme olmuştu ve ağzımda kötü bir tat kaldı. Albay, aşkta ve savaşta kendi hemşehrileri gibi, gerçekçiydi. Şiirle ilgili durumlarda bile Fransızlar, nesnelerin özüne, hayal gücü kuvvetli bir İngiliz'in tarzıyla yarı kapalı gözlerle, sisli olarak bakmak yerine, doğrudan doğruya her şeyi aklın ve kavrayışın ışığında görerek, iflah olmaz nesir yazarları gibi davranırlardı.

Bu yüzden bu büyük girişimde iki ırk, birlikte zevk almadan çalıştılar. Bununla birlikte, bu konuşmadan hiçbir Araba söz etmeyecek kadar kendimi tuttum. Ama Albay Wilson'a konuşmanın tam bir raporunu gönderdim.

Albay, kısa bir süre sonra tüm yönleriyle Vech'in geleceğini tartışmak için Faysal'ı görmeye geldi.

Wilson gelmeden önce, Türklerin ağırlık merkezi birden bire değişmişti. Fahri Paşa, Yenbu'ya saldırmanın ya da Heif Hüseyin'de elle tutulup gözle görülmeyen Cüheyneleri sıkıştırmanın yararsızlığını anlamıştı. Üstelik kendisi, Nahl Mübarek'te, çöl üzerinde zorlu uçuşlar yapan ve şarapnellerine rağmen düşmana iki kez güzel bir darbe vuran bir çift deniz uçağı tarafından bombalanmıştı.

Bundan dolayı Cüheyneleri denetlemek için küçük bir kuvvet bırakarak aceleyle Bir Said'e çekilmeye ve adamlarının büyük bir bölümü ile Rabih'e doğru Sultani yoluna inmeye karar verdiler. Hiç şüphe yok ki, bu değişikliklerin yapılmasını, kısmen, Rabih'de bulunan Ali'nin olağanüstü gücü sağlıyordu. Ali, Zeyd'in yenilgiye uğradığını duyar duymaz, ona takviye güçler ve top göndermişti. Faysal'ın kendisi çökünce, tüm ordusuyla kuzeye yürümeye, Safra Vadisi'nde Türklere saldırmaya ve onları Yenbu'dan sürmeye karar vermişti. Ali'nin aşağı yukarı yedi bin adamı vardı. Faysal, onunla birlikte eşzamanlı olarak hareket edebilirse, Fahri'nin güçlerinin arada kalıp tepelerde ezileceğini düşünüyordu. Bunu öneren bir telgraf çekti ve sarsılan adamlarının yeniden hazır olması için birkaç günlük bir erteleme istedi.

Ali, heyecanlanmıştı ve beklemeyecekti. Bu yüzden Faysal, hazırlık yapması için Zeyd'i aceleyle Yenbu Vadisi'ndeki Masahali'ye gönderdi. Hazırlıklar tamamlanınca Zeyd'i, Bir Said'i işgal etmesi için gönderdi. Zeyd, görevini başarıyla yerine getirdi. Daha sonra Cüheynelere, desteklemeleri için ilerleme emri verdi. İtiraz ettiler, çünkü ibn Beydavı, Faysal'ın kabileler arasında artan gücünü kıskanıyordu ve kendi vazgeçilmezliğini korumak istiyordu. Faysal, yanına refakatçi almadan Nahl Mübarek'e gitti ve bir gecede Cüheyneleri, kendisinin lider olduğu konusunda ikna etti. Ertesi sabah Safra Vadisi'ndeki Türklerin geri çekilmesini engellemek için Tasha Geçidi'nde kuzey Harbleri toplarken herkes harekete geçmişti. Aşağı yukarı altı bin adamı vardı ve Ali, vadinin güney setini tutabilirse zayıf Türkler, iki ateş arasında kalacaklardı.

Maalesef bu olmadı. Gerçekten ilerlerken, Ali'den duyduğuna göre, Bir İbn Hassan'ı barışçıl bir tarzda geri aldıktan sonra Subhların ihanet ettiğine ilişkin gelen yanlış haberlerle adamları allak bullak olmuş ve hızla, düzensiz bir şekilde Rabih'e geri çekilmişlerdi.

Bu uğursuz duraklama anında Albay Wilson, Vech'e karşı acil bir harekat yapılmasının gerekliliği konusunda bizi ikna etmek için çıkıp Yenbu'ya gelmişti. Plân yeniden düzenlenerek hazırlandı. Plâna göre Faysal, Cühey-

nelerin tümünü ve Albay'ın sürekli taburlarını, emri altına alarak donanmanın azami desteğiyle Vech'e karşı yürüyecekti. Bu güç, başarıyı makul ölçüde kesin kılıyordu ama Yenbu'yu boş ve savunmasız bırakıyordu. Faysal, şimdilik böyle bir riske, girmekten korkuyordu. Faysal, hiç de mantıksız olmayan bir biçimde, çevrede bulunan Türklerin hâlâ hareketli olduğunu, Ali'nin güçlerinin içi boş olduğunu, ciddi bir saldırı karşısında Rabih'i bile savunmalarının olası olmadığını ve Rabih'in, Mekke'nin siperi olduğundan, kaybettiğini anlar anlamaz Yenbu'dan vazgeçip, sahilde savaşarak ölmek için kendini ve adamlarını oraya taşıyacağını belirtti.

Wilson, onun içini rahatlatmak için Rabih güçlerinin sıcak renklerle bir tablosunu çizdi. Faysal, Rabih garnizonunun İngiliz donanmasının desteğiyle, Vech düşünceye kadar düşman saldırısına karşı koyacağı konusunda kişisel bir söz vermesini isteyerek, onun samimiyetini kontrol etti. Wilson, (biz görüşme hâlinde olduğumuzdan) Dufferin'in sessiz güvertesinden destek aradı ve mertçe gerekli güvenceyi verdi. Akıllıca oynanmış bir kumardı. Mademki bu güvence olmaksızın Faysal kıpırdamıyordu o zaman Vech'e karşı yapılacak bir şaşırtma saldırısı, Arap güçlerinin yapabileceği tek saldırı olarak, sadece Medine'nin inandırıcı bir şekilde kuşatılmasını sağlamak için değil ama aynı zamanda Mekke'nin Türkler tarafından zapt edilmesini önlemek için de son şanslarıydı. Wilson, birkaç gün sonra Faysal'a, babasından, Şerif'ten gelen, varolan tüm askerleriyle derhâl Vech'e yürümelerini bildiren emirleri göndererek kendini sağlamlaştırdı.

Bu arada Rabih'in durumu kötüleşti. Safra Vadisi ve Sultani yolundaki düşmanın, aşağı yukarı beş bin kişi olduğu tahmin ediliyordu. Kuzeyin Harb kabileleri, palmiye korularının korunması için onlara yalvarıyorlardı. Güney'in Harbleri, başlarında Hüseyin Maneirig'in de bulunduğu kabileler, geri hatlarda bulunan Şerif yanlılarına saldırmak için ilerlemelerini bekliyorlardı. Wilson, Bremond, Joyce, Ross ve diğerlerinden oluşan bir konferans, Noel arifesinde Rabih'de toplandı. Sahilde küçük bir yerde yapılacak üzerinde çalışılmış şeylerdi ve bir havaalanının plânlarını çizmeye karar verdiler. Mısırlılar tarafından yönetilen gemi toplarının koruması altında olacak, Uçan Birlikler ile Minerva'dan bir deniz çıkarma grubu orada yer alacak ve savaş gereçlerini gemiye yüklemek veya imha etmek için sadece birkaç saate ihtiyaç duyulacaktı. Türkler adım adım ilerliyorlardı ve yer, sahra toplarıyla desteklenen, iyi yönetilen bir tabura karşı koymak için elverişli değildi.

Bununla birlikte Fahri, çok yavaş hareket ediyordu. Ocak ayının ilk haftasının sonuna kadar Bir el Shaik'ten hiçbir kuvvet geçmedi ve yedi gün

sonra Ali'nin birkaç yüz kişiden oluşan bir ileri karakol tuttuğu Hureybe'ye hâlâ saldırmaya hazır değildi. Devriyeler, temas hâlindeydi ve her gün bir saldırı bekleniyordu ama bu düzenli olarak erteleniyordu.

Aslında Türkler, önceden tahmin edilmeyen güçlüklerle

karşılaşıyorlardı. Karargâhları, askerler arasında baş gösteren yüksek hastalık oranları ve hayvanların artan zayıflığı ile karşı karşıya kalmıştı. Bunlar, aşırı çalışmanın ve uygun yiyecek yokluğunun belirtileriydi. Arkalarında kabile üyelerinin sürekli faaliyetleri, onların faaliyetlerini güçleştiriyordu. Klanlar, bazen Arap davasından uzaklaşıyorlardı ama bu yüzden Türklerin güvenilir taraftarları da olmadılar. Çok geçmeden, kendilerini aynı anda her yeri düşman bir ülkede buldular. Kabile saldırıları, ocak ayının ilk on beş gününde onların günde ortalama kırk deve kaybetmelerine neden oldu, yirmi kadar adam öldürüldü ya da yaralandı ve benzer oranlarda mühimmat kaybı oldu.

Bu saldırılar, Medine'den denize doğru on millik bir mesafeden tepelere doğru yetmiş millik bir mesafeye kadar, herhangi bir noktada meydana gelebiliyordu. Yarı Alman, karmaşık bir donanıma sahip yeni Türk Ordusu'nun karşılaştığı engelleri örnekleriyle gösterdiler, yolu olmayan demiryolundan uzak bir mesafede son derece engebeli ve düşman bir ülkede, Türkler zorda olsa ilerlemeye çalışıyorlardı. Bilimsel savaşla ilgili yönetsel gelişmeler, onların hareketliliğini engelleyip atılganlıklarını yok etmişti. Kendileri ile kötü kurulmuş, güvenilmez ve elverişsiz bir üs olan Medine arasında yerleştirilen subayların karşılaştıkları zorluklar, her yeni milde aritmetik değil, geome rik oranlarda büyüyordu.

Durum Türkler için hiç de umut verici değildi. 1916 yılının son günlerinde Abdullah ve Faysal'ın birden ortaya çıkan hareketlerini Hicaz Savaşı'na ilişkin stratejik kavrayışı değiştirince, Fahri, muhtemelen yarı yarıya memnun olmuştu ve Hicaz seferini (18 Ocak 1917'den sonra) hızlandırdı. Medine'nin duvarlarının görüş alanı içinde, siperlerde pasif bir savunma hattını korumak için Sultani, Fara ve Gaha yollarını izleyerek, Safra Vadisi'nden çekildi. Bu statik pozisyon, mütareke savaşa son verip, Türkler, Kutsal Kenti ve çaresiz garnizonu kederle teslim etmek zorunda kalıncaya kadar devam etti.

Bölüm 22

Faysal, bir şeyi kabul ettiği zaman onu canı gönülden yerine getiren istekli, mükemmel bir işçiydi. Derhâl Vech'e yürüyeceğine dair söz vermişti. Bu yüzden, yeni yılın ilk günü onunla birlikte oturup bu hareketin Türkler ve bizim için ne anlama geleceği hakkında konuştuk. Çevremizde, Yen bu Vadisi yukarı ve aşağı doğru millerce uzanırken, kalın ağaçların altında, palmiye bahçelerinin çevresinde ve ırmak kollarının bulunduğu her yerde, güneş ya da yağmurdan korunacak her nereyi buldularsa veya develerin iyi bir şekilde otlanabileceği herhangi bir yerde, ordumuzun adamları küçük gruplar hâlinde dağılmışlardı. Dağlılar, yarı çıplak uşaklar, sayıca daha azdı. Varolan altı bin adamdan çoğu, varlıklı binicilerdi. Kahve pişirmek için kullanılan altlıklar, uzaklardan deve semerlerinde getirilir ve yemek aralarında uzanarak dirseklerinin üzerinde dinlenen adamlar için ateşin etrafına halkalar hâlinde yerleştirilirdi. Arapların fiziksel mükemmeliyeti, kendini bırakmış ceset gibi yerin engebeliliğine göre kendilerine biçim vererek, taşlık zemine kertenkeleler gibi gevşeyip uzanmalarına izin veriyordu.

Sessiz ama kendilerinden emindiler. Altı ay veya daha uzun bir süredir Faysal'a hizmet eden bazıları, Hamra'dayken beni o kadar heyecanlandıran o ilk heveslilik ateşini yitirmişlerdi; ama karşılığında deneyim kazanmışlardı. İdeallerdeki kudretin kalması, bizim için başlangıçtaki şiddetten daha kârlı ve daha önemliydi. Yurtseverlikleri şimdi bilinçliydi ve verdikleri

hizmet, evlerinden uzaklaştıkça daha düzenli bir hâle geliyordu. Emirlere ilişkin kabilesel bağımsızlıkları hâlâ devam ediyordu; ama kamp yaşamında veya yürüyüş hâlindeyken ılımlı bir rutini yakalamışlardı. Şerif, yaklaştığı zaman dağınık bir hâlde sıraya geçip, birlikte kavis oluştururlar ve silahlarının dirseklerini dudaklarına götürürlerdi. Bu, resmi bir selâmlama biçimiydi. Tüfeklerini yağlamazlardı. Kumun silahlarını tıkayacağından korktukları için böyle yaptıklarını söylüyorlardı, üstelik yağları da yoktu ve dış kaplamalarında rüzgarın bıraktığı tozları yumuşatmak için ovulması daha iyiydi. Ama tüfekler uygun bir şekilde korunuyorlardı ve sahiplerinden bazıları, uzun mesafelere atış yapabiliyorlardı.

Bir kitle olarak ne ortak bir ruhları, ne disiplinleri ne de karşılıklı güvenleri olduğundan korkutucu değillerdi. Bin kişi, eğitimli bir Türk bölüğü karşısında etkisiz bir ayaktakımıydı. Ancak, tepelerde üç veya dört Arap, bir düzine Türk'ü durdurabilirdi. Napoleon, Memlüklerin bu özelliğini fark etmişti. Biz, henüz üstünkörü pratiğimizi ilkelere çevirecek kadar nefes alamamıştık. Taktiklerimiz, zorluktan kaçmak için aklımıza gelen ilk çarenin deneyimsel kavranışıydı. Ama biz, adamlarımız gibi öğreniyorduk.

Nahl Mübarek Savaşı'ndan sonra, Mısırlı topçuları düzensizlerle bir araya getirmekten vazgeçtik. Mısırlı subay ve erleri, tüm donatımlarını Rasim, Faysal'ın topçusu Abdullah el Deleimi'ye Faysal'ın makineli tüfekçisi devrettikten sonra gemilere bindirdik. Yerel malzemenin dışında, Türk eğitimi almış Suriyeli ve Mezopotamyalı asker kaçaklarının pekiştirmesiyle Arap bölükler oluşturmuşlardı. Mevlud, ateş yiyen A.D.C. benden elli katır rica etti. Eğitimli elli piyadenin karşısına onları koydu ve onlara, süvari olduklarını söyledi. Katı biriydi ve doğuştan süvari subayıydı. Onun Spartalılara benzeyen talimleriyle çok dayak yiyen katır sürücüleri, sancılı bir şekilde hemen itaat eden ve açık saldırı yapma yeteneğine sahip mükemmel askerler hâline geldiler! Arap saflarında bunlar, harika askerlerdi. Keşif için böylesine sert bir birliğin değerinden dolayı, katırlı piyadelerin miktarını iki katına çıkarması için telgraf çekerek elli katır daha istedik.

Faysal, kitleye kabilesel bir karakter vermek için hemen hemen tüm Cüheyneleri ve onlara, ek olarak yeter sayıda Harb ve Billileri, Ateiba ve Ageylleri de yanına alarak, Vech'e gitmeyi önerdi. Batı Arabistan'ın enine boyuna her yanında bir haberi yaymak için Kuzey Hicaz'da yaklaşan bir savaş hareketinin yolda olduğunu göstermek amacıyla bu yürüyüşü istiyorduk. Arapların anılarındaki en büyük harekât olacaktı. Gelecekte, arkamızda yer alacak kabileler arasında mücadelemizin ortasında, aile politikalarıyla bizi

felce uğratacak aptalca ihanet ve kıskançlıklar olmasın diye dünyalarının gerçekten değiştiği duygusuna kapılanlara isterlerse evlerine dönmelerine izin verecektik.

Hemen karşılık beklemiyorduk. Yetenek ve deneyimlerine rağmen bu acemi kalabalığı yanımızda Vech'e götürmek için canımızı sıkıyorduk. Çünkü programda çatışma yoktu. Yanımızda tanımlanamayan aktifler vardı. Her şeyden önce Türkler, şimdi ya Rabih'e saldıran yedek güçlerle veya daha çok, Rabih'e saldırmak için işgal etmiş oldukları bölgelerde, varlıklarını sürdürmekle meşgul oluyorlardı. Bunları kuzeye geri göndermek günler alacaktı. Ayrıca Türkler, aptaldı ve hareketimizden hemen haberdar olmayacaklarını, hareketimizle ilgili ilk dedikoduya inanmayacaklarını ve daha sonra da ellerine geçecek şansları görmeyeceklerini hesaplıyorduk.

Yürüyüşümüzü üç hafta içinde gerçekleştirebilseydik Vech'i sürpriz yaparak alabilirdik. Sonuç olarak Harblerin tek tük gerçekleştirdikleri baskın faaliyetlerini ganimet elde etmek, eğer olanaklı olursa kendi geçimimizi kendimiz sağlamak ama öncelikli olarak çok sayıda Türk'ü savunma durumunda kilitlemek için bilinçli operasyonlar hâlinde geliştirebilirdik. Zeyd, Türklerin geri hatlarında, benzer can sıkıcı iğneleme eylemleri düzenlemek için Rabih'e gitmeyi kabul etti. Yenbu'nun muhafız gemisi Dufferin'in kaptanına vermek üzere, ona mektuplar verdim. Kaptan, onun hızlı bir şekilde denizden gitmesini sağlayacaktı. Çünkü Vech plânından haberdar olan herkes, yardım beklemek konusunda sabırsızdı.

Baskın tarzına kendimi alıştırmak için 1917'nin ikinci gününde Nahl Mübarek'ten beri yanımda bulunan otuz beş Mahamid'den oluşan test grubumu, Rabih'den Yenbu'ya yaptığım ilk yolculuğum sırasında uğradığım eski gözetleme evi ve kuyunun olduğu yere götürdüm. Hava kararınca develerimizden indik ve olası bir Türk devriyesine karşı koruması için onları, on adamımız ile birlikte bıraktık. Arta kalanlar, Zifran'a tırmandılar. Zorlu bir tırmanış oldu. Çünkü tepelerin, tabandan doruğa kadar eğik hatlar oluşturarak koşan ve kenarlarında bıçak keskinliğinde tabakalara dönüşen bir yapısı vardı. Her yanı kırık yüzeyle kaplıydı ama tutmak için elverişli sayılmazlardı. Çünkü taşlar inceden inceye öyle çatlamışlardı ki, herhangi bir parçası yatağından kopup elinize gelebilirdi.

Zifran'ın zirvesi, soğuk ve sisliydi... Şafağa kadar zaman geçmek bilmedi. Kendimizi kayanın çatlaklarına yerleştirdik ve sonunda altımızda, sağa doğru, bir çıkıntının arkasında birkaç yarda uzaklıkta çan biçimindeki çadırların uçlarını gördük. Tam görüş sağlayamıyorduk, bu yüzden tepele-

rinden mermi yağdırmakla yetindik. Bir Türk kalabalığı, kendilerini çadırların dışına domuzlar gibi siperlere attı. Çok hızlı hareket eden hedeflerdi ve muhtemelen çok az zarar gördüler. Karşılığında her yönden hızla ateş açtılar ve sanki Hamra'daki güçlerine çıkıp yardıma gelmeleri için işaret verir gibi dehşet verici bir gürültü yarattılar. Düşman takviye birlikleri bizim geri çekilmemizi engelle yebilirlerdi... Bu yüzden, yavaş yavaş sürünerek geri çekildik ve birinci vadiye varıncaya kadar koşarak ilerledik. Orada sabah talimi yapan iki Türk'ün üzerine çullandık ve elbiselerini çıkarttık. Lime limeydiler ama yine de görülmeye değerdi. Onları yanımızda eve doğru sürükledik. Verdikleri haberler oldukça işimize yaradı.

Faysal, şimdilik onun zorunlu üssü ve Hicaz'ın ikinci limanı olan Yenbu'yu bıraktığından dolayı sinirliydi ve Türkleri işlerinden alıkoyacak daha fazla çare bulmaya çalışırken, birden aklımıza Sidi Abdullah in Henakiyeh geldi. Aşağı yukarı beş bin düzensiz savaşçısı, birkaç topu ve makineli tüfeği, ayrıca başarılı Taif kuşatması (çok yavaş olsa bile) ile ilgili bir şöhreti vardı. Sahranın ortasında onu boş yere harcamaya bırakmak bir utanç gibi görünüyordu. İlk akla gelen, onun Medine'nin kuzeyinde bulunan demiryollarını tehdit etmek için Hayber'e gelebileceğiydi. Ama Faysal, bu fikri Ruzva'nın arkasından, doğudan Hedia yakınındaki Hamd'a kadar uzanan ele geçirilmez Cüheyne tepelerinden geçerek akan kaynakları ve palmiye köyleri olan tarihi Ais Vadisi'ni hatırlayarak büyük ölçüde geliştirdi. Vadi, Medine'nin tam yüz kilometre kuzeyinde yatıyor ve Fahri'nin Şam'la demiryolu haberleşmesi için doğrudan bir tehdit oluşturuyordu. Abdullah, bunun sayesinde Medine üzerinde uyguladığı ablukasını doğudan tamamlayabilir, İran Körfezi'nden gelen kervanlara karşı hareketini sürdürebilirdi. Ayrıca, Yenbu'ya yakındı ve orada onu kolaylıkla erzak ve mühimmat ile besleyebilirdik.

Öneri, açıkça bir ilham kaynağı oldu ve Raca el Hulvi'ye durumu anlatması için derhâl Abdullah'a gönderdik. Abdullah'ın kabul edeceğinden o kadar emindik ki, cevabı beklemeden Faysal'ın Yenbu Vadisi'nden kuzeydeki ilk durak Vech'e doğru ilerlemesi için ısrar ettik.

Bölüm 23

Kabul etti ve Yenbu'nun kuzeyinde aşağı yukarı on beş mil uzakta bir grup kuyunun yer aldığı Ovais'ten dolayı Messarih Vadisi'ne giden daha üstteki geniş yolu tercih ettik. Tepeler, bugün güzeldi. Aralık ayında bol yağmur yağmıştı ve ardından açan ılık güneş, baharın geldiğine inandırarak yeryüzünü kandırıyordu. Bu yüzden bütün çukur ve düz yerlerde ince bir ot tabakası bitmişti. Taşların arasından küçük bitkilerin yaprakları (tek, düz ve ince) boyatıyordu. Bir adam semerinden eğilip aşağıya doğru baktığında, yeryüzünde yeni bir renk göremezdi. Ama ileriye doğru bakıp gözüyle karşıdaki bayırı düz açıyla alırsa arduvaz mavisi ve kahverengikızıl kayaların üzerinde yer yer, soluk yeşil canlı bir pus tabakasını fark ederdi. Uygun yerlerde çalılar güçlü bir şekilde büyümüştü ve hamarat develerimiz, onları atlayarak ilerlemekte başarı gösteriyorlardı.

Hareket işareti verildi ama sadece bizim ve Ageyller için, ordunun diğer birliklerindeki adamlar ise, yatan develerinin yanında ayakta durarak yolumuzun kenarında bir sıra oluşturdu ve Faysal yaklaşırken sessizce onu selâmladılar. Neşeyle "Huzur içinde kalın!" diyerek karşılık verdi ve baş şeyhler, akıllı bir şekilde cevapladılar. Biz geçtikten sonra şeflerinin isteği üzerine acele etmeden develerine bindiler ve böylece, birlikler, göz alabildiğince geriye uzanan, su havzasına giden dar geçit boyunca kıvrılarak ilerleyen deve ve adamlardan bir hat oluşuncaya kadar arkamızda toplandılar.

Faysal'a gönderilen selâmlar, vadinin açıldığı ve kuma gömülmüş çak-

mak taşı ve yumuşak çakıldan oluşmuş ileriye doğru hafifçe eğimli bir yükseltinin daha tepesine varmadan önce sadece belirsiz seslerden ibaret kaldı. Ama orada, iki yıl önce Ageyllerin Türkiye'ye yardım etme olasılığını ortaya çıkarıp ayaklanma başlayınca Şerif'e zarar gelmeden onları ikna eden Russların akıllı şeyhi ibn Dahil, bir veya iki adım geride kalmış, arkamızdan gelenleri geniş düzenlenmiş saflar hâlinde bir sıraya sokuyor ve davulları çaldırıyordu. Herkes, Emir Faysal ve ailesinin onuruna, boğazını çatlatırcasına bağırarak şarkı söylemeye başladı.

Yürüyüş oldukça görkemli ve barbarca bir görüntü kazandı. En önde giden Faysal, beyazlarını giymişti. Daha sonra onun sağında bulunan Şerraf, kırmızı bir kefiye ve kına rengine boyanmış bir asker ceketi ile pelerin giyiyordu, solunda ise ben, beyaz ve kırmızı giyinmiştim. Arkamızda, yaldızlı başakları olan soluk koyu kırmızı renginde üç ipek bayrak, onların da arkasında, marş çalan davulcular ve daha da geride, hareket edebilecekleri kadar birbirlerine yakın duran korumaların bin iki yüz deveden oluşan vahşi kalabalığı geliyordu. Adamlar, her renkten çeşitli giysiler giyinmiş ve develer, süslü koşum takımları kadar parlak görünüyorlardı. Parıldayarak akan bir sel gibi vadiyi setlerine kadar doldurduk.

Messarih'in ağzında bulunan bir haberci, Yenbu'da kalan Abdülkadir'in Faysal'a yolladığı mektuplarla bize yetişti. Aralarında, Dufferin'den bana üç gün önce gönderilen, benimle görüşüp yerel durum hakkında ayrıntılı bilgi alıncaya kadar Zeyd'i gemiye bindirmeyeceklerini bildiren bir mektup da vardı. Gemi, ıssız bir koy olan Sherm'de, sahilden sekiz mil açıkta bekliyordu. Subaylar, Yenbu'yu istilâ eden sinek belasından uzakta, kumsalda kriket oynayabiliyorlardı. Elbette, bu kadar uzakta kalarak kendilerini haberlerden de yoksun bırakmışlardı. Bu, aramızdaki eski bir sürtüşme konusuydu. Geminin iyi niyetli komutanı, ne ateşli bir politikacı ve devrimci bir anayasacı olan Boyle'un büyüklüğüne ne de uğradığı her limanda duyduğu sahil söylentileri ile kendini dolduran ve devriye gezdiği bölgelerde her sınıfın doğasını anlamak için çok dikkat eden Hardinge'in kaptanı, Linberry'nin beynine sahipti.

Görünüşe göre Dufferin'e koşturup işleri düzenlesem daha iyi olacaktı. Zeyd, iyi bir adamdı ama zoraki tatilinde kesinlikle garip bir şey yapacaktı ve tam bu sırada huzura ihtiyacımız vardı. Faysal, yanıma birkaç Ageyl verdi ve hızla Yenbu'ya doğru yola çıktık. Bana eşlik eden bezgin adamları, (Benim sabırsızlığım yüzünden ne develerini ne de kıçlarını yoracaklarını söylemişlerdi.) düzlüğü geçen yolda yarı mesafe geride bırakarak, gayet iyi tanıdığım yorgunlukla oraya gerçekten üç saatte vardım. Yukarıda tepelerdeyken harika olan güneş, şimdi, akşam olduğunda, doğruca yüzümüze

karşı ak bir kızgınlıkla parlıyordu. Elimi bir kalkan gibi güneşin önünde, gözlerimin üzerinde tutmak zorunda kalıyordum. Faysal, Necit Emiri'nden babasına bir hediye olarak gelen yarış devesini, bana vermişti. Bindiğim en güzel ve en sert hayvandı. Daha sonra bu deve, aşırı çalışmaktan, uyuzdan ve Akabe yollarında zorunlu ihmalden dolayı öldü.

Yenbu'ya varınca işlerin umduğum gibi olmadığını gördüm. Zeyd, gemiye binmiş ve Dufferin, Rabih'e doğru sabah yola çıkmıştı. Bu yüzden, Vech'e giderken donanmanın hangi yardımlarına ihtiyacımızın olacağını düşünmek ve nakliye araçlarının plânını çıkarmak için oturdum. Faysal, her şeyin hazır olduğuna ilişkin benden haber alıncaya kadar Ovais'te bekleyecekti.

İlk kontrolde ortaya çıkan sonuç, sivil ve askeri güçler arasındaki çatışmaydı. Enerjik ama değişken mizaçlı bir vali olan Abdülkadir, üssümüz hacim bakımından büyürken, Faysal, ordu donatım malzemelerinin bakımı için Humus doğumlu bir Suriyeli olan Tevfik Bey'i, askeri komutan olarak yanına ekleyinceye kadar bütün görevlere koşuşturup durmuştu. Ne yazık ki, ordu donatım malzemelerini belirleyecek söz sahibi biri yoktu. O sabah, boş silah sandıkları üzerine kavga etmişlerdi. Abdülkadir, depoyu kilitleyip öğle yemeğine gitmişti. Tevfik, rıhtıma dört adam, bir makineli tüfek ve bir balyozla gelip kapıyı açmıştı. Abdülkadir, bir tekneye binip kürek çekerek, İngiliz muhafız gemisi küçücük Espiegle'ye gitmiş ve konuksever kaptana sıkıntısını, gelip kalmak zorunda olduğunu anlatmıştı. Uşağı ona sahilden yemek getirmiş ve gece olunca da arka güvertede bir kamp yatağında uyumuştu.

Acele etmek istiyordum, bu yüzden Abdülkadir'in kararını bildirmesi için Faysal'a bir mektup yazmasını ve Tevfik'in depoyu bana teslim etmesini sağlayarak, tıkanıklığı çözmek için adım attım. Küçük yelkenlinin yanına balıkçı gemisi Arethusa'yı getirdik. Abdülkadir, kendi teknesinden tartışma konusu sandıkların yüklenmesi için emir verebilirdi ve son olarak geçici bir uzlaşma sağlamak için Tevfik'i Espiegle'ye getirmeyi başardık. Uzlaşma, tesadüfen de olsa kolaylıkla sağlandı. Çünkü Tevfik, borda iskelesinde onur muhafızına selâm vermişti. (Bu muhafız, tam anlamıyla meslekten bir asker değildi ama politik bir kişiydi.) Tevfik'in yüzü ışıldadı ve Espiegle'ın, Dicle'de bir muharebe sırasında batırdığı Türk gambotu Marmaris'ten savaş hatırası olarak alınan bir tabelasına işaret ederek "Bu gemi, beni Kurna'da esir almıştı..." dedi. Abdülkadir, Tevfik'e olduğa kadar öyküye de ilgi duydu ve sorun sona erdi.

Şeffaf, ertesi gün Faysal'ın yerine emir olarak Yenbu'ya geldi. Güçlü bir adamdı, belki de ordudaki şerifler arasında en yeteneklisiydi ama tutkudan

yoksundu. İteklemeyle değil, görevinden dolayı harekete geçerdi. Zengindi ve Şerif'in mahkemesinde yıllarca başyargıçlık yapmıştı. Kabile üyelerini herhangi bir kişiden daha iyi tanıyor ve yönetiyordu. Kabile üyeleri ondan korkuyorlardı çünkü sert ve tarafsız bir adamdı. Meymenetsiz bir yüzü vardı, sol kaşı (eski bir darbenin etkisiyle) sarkık duruyor ve ona sert, yasaklayıcı bir hava veriyordu. Suva'nın cerrahı, gözünü ameliyat edip hasarın büyük bölümünü iyileştirmişti ama yüzü, aşırı serbestlik ya da zayıflıkları azarlamak için sert bir görünüm almıştı. Birlikte çalışmak için iyi biriydi, çok açık fikirli, akıllı ve nazik bir adamdı, hoş bir gülümsemesi vardı. O zaman gözleri korkunç kaldığı hâlde, ağzı yumuşuyordu ve bunu her zaman uygun bir şekilde yapabilmek bir kararlılık istiyordu.

Vech'i avlamaya giderken Yenbu'nun düşme riskinin büyük olduğunu ve depoları boş bırakmanın akıllıca olacağını kabul ediyorduk. Boyle, ya Dufferin'in, ya da Hardinge'in nakliye için kullanılabileceğine işaret ederek, bana bir fırsat tanıdı. Zorluklar ciddi olacağından Hardinge'i tercih edeceğimi bildirdim. Kaptan Warren, gemisinin yolunu kesen mesajı gereksiz görmüştü ama iki gün sonra iyi mizacıyla Hardinge'i beraberinde getirdi. Bir Hint asker taşıma gemisiydi ve askerlerin taşındığı en düşük güvertede, su seviyesi boyunca büyük kare lumboz kapakları vardı. Linberry, bunları bizim için açtı ve içine sekiz bin tüfek, üç milyon mermilik cephane, binlerce top mermisi, pirinç ve un, bir baraka dolusu üniforma, iki ton yüksek dereceli patlayıcı ve tüm petrolümüzü, karmakarışık bir hâlde doldurduk. Bir posta kutusuna doldurulmuş mektuplara benziyordu. Gemi, şimdiye kadar hiç, bin tonluk bir yükü hiç taşımamıştı.

Boyle, haber almak için hevesle geldi. Harekât boyunca her ne zaman ihtiyaç duyulursa karaya su ve yiyecek çıkarmak için Hardinge'i bir depo gemisi olarak kullanabileceğimiz üzerine söz verdi ve bu, temel bir güçlüğü çözdü. Donanma, şimdiden toplanıyordu. Kızıldeniz Filosu'nun yarısı hazır olacaktı. Amiral bekleniyordu ve her gemide çıkarma birliklerine talim yaptırılıyordu. Herkes, beyaz kumaş üniformalarını hâkî renklere boyuyor, süngülerini bileyliyor veya tüfekleriyle alıştırma yapıyorlardı.

Onlara rağmen sessizce, hiç savaş olmayacağını umuyordum. Faysal'ın, tüm Billi ülkesini silahlı gruplarla doldurmaya ve çok fazla ağır veya sıcak olmadıktan sonra, her şeyi başarmaya yetecek kadar yaklaşık on bin adamı vardı. Billiler bunu biliyorlardı ve tamamen Arap milliyetine dönerek, şimdi Şerif'e karşı sadakatini esirgemiyordu.

Vech'i alacağımız kesindi. Korkumuz, yolda Faysal'ın ordusunun açlık ve susuzluktan kırılması endişesiydi. Levazım sorunu, benim işimdi ama daha çok bir sorumluluktu. Bununla birlikte, yolun yarısı, Ümmü Lecc'e

kadar olan bölge, dosttu. Oraya kadar trajik bir şey olamazdı. Bu yüzden, Faysal'a her şeyin hazır olduğu haberini gönderdik. Abdullah'ın Ais plânını hoş karşıladığını ve oraya doğru hemen harekete geçeceğini belirten cevabının geldiği gün, Faysal, Ovasis'den ayrıldı. Aynı gün beni ferahlatan haberler de geldi. Hicaz'a askeri misyonumuzun başkanı olarak gönderilen muvazzaf Albay Newcombe, Mısır'a varmış ve onun iki kurmay subayı, Cox ve Vickery, gerçekten bu sefere katılmak için yola çıkmış, Kızıldeniz'den geliyorlardı.

Boyle, Suva ile beni Ümmü Lecc'e götürdü ve haber almak için sahile çıktık. Şeyh bize, Faysal'ın, denizden dört mil uzakta su kaynakları bulunan Bir el Vuhaydi'ye bugün varacağını söyledi. Ona bir mesaj gönderip Boyle'un birkaç ay önce Fox'tan top ateşine tuttuğu kaleye doğru yürüyerek çıktık. Şimdi moloz hâlinde gelmiş bir kışlaydı. Boyle, yıkıntılara bakıp "Böyle basit bir yeri yıktığımdan dolayı kendimden çok utanıyorum!" dedi. Tam bir profesyonel askerdi. Dikkatli, işini seven ve resmi biriydi. Gevşek bırakılan işlere ve insanlara karşı biraz tahammülsüzdü. Kızıl saçlı adamlar, nadiren sabırlı olurlar. Ginger Boyle, ona seslendikleri gibi, sıcaktı.

Harabeleri incelerken, köyden kurşuni renkli pejmürde kıyafetleri olan dört adam çıkıp geldi ve konuşmak için izin istedi. Birkaç ay önce, iki bacalı bir geminin gelip kalelerini bombaladığını söylediler. Şimdi onların, Arap hükümetinin kolluk güçleri için orayı yeniden inşa etmeleri gerekiyordu. Bu barışsever tek bacalı geminin cömert kaptanından, restorasyona yardım amacıyla biraz kereste veya diğer malzemelerden isteyebilirler miydi? Boyle, onların uzun konuşmaları karşısında huzursuz olmuştu. Beni tersleyerek "Ne o? Ne istiyorlar?" diye sordu. "Hiçbir şey. Fox'un bombardımanının korkunç sonuçlarını anlatıyorlar..." dedim. Boyle, bir an etrafına bakındı ve acımasızca gülümseyerek "Güzel bir mezbele..." dedi.

Ertesi gün, Vickery geldi. Topçuydu ve Sudan'da on yıllık hizmeti sırasında Arapçayı hem edebi hem de konuşma diline özgü olarak o kadar güzel öğrenmişti ki, bizi tümüyle bir tercüman ihtiyacından kurtarmıştı. Boyle'la birlikte Faysal'ın kampına giderek, saldırı için program yapmayı kararlaştırdık ve öğle yemeğinden sonra İngilizler ve Araplar, birlikte çalışıp Vech'e yürüyüşün geri kalan kısmını tartıştılar.

Orduyu parçalara ayırmaya karar verdik. Bu birliklerin bağımsız olarak Hamd'da bulunan Ebu Zereibat toplanma bölgesine ilerlemeleri gerekiyordu, buradan sonra Vech'e kadar su yoktu. Ama Boyle, Hardinge'in tek bir gecede olası bir liman olarak kabul edilen Şerm Habban'da istasyon kurup sahile bizim için yirmi ton su çıkartabileceğini kabul etti. Böylece bu konu da hâlledildi.

Vech'e saldırmak için, adamlarını büyü ve ricalarla makul bir düzen içinde tutan ve onlar veya bizim tarafımızdan, kendi onuruna karşı ne kadar kötü davranılırsa davranılsın, asla aldırmayan (iyi niyete yetenekli) sağlam bir cesarete sahip zenci bir çocuk olan Salih ibn Şefia yönetiminde birkaç yüz Harb ve Cüheyne köylüsü ile azat edilmiş kölelerden oluşan bir Arap çıkartma birliği önerisini Boyle'a götürdük. Boyle, kabul etti ve onları çok karınlı Hardinge'in başka bir güvertesine yerleştirdi. Onlar, bahriye birliği ile birlikte, Türklerin bir çıkartmayı engellemek için bir karakollarının bulunmadığı şehrin kuzeyine çıkacaklardı ve oradan Vech ve limanı en iyi biçimde çevrilmiş olacaktı.

Boyle'un, Türklerin zihinlerini meşgul edecek elli top taşıyan en az altı gemisi ve toplara yol gösterecek bir deniz uçağı gemisi olacaktı. Biz, ayın yirmisinde Ebu Zereibat'ta olacaktık. Hardinge, suyu yirmi ikisinde Habban'a getirecek ve çıkartma birliği, yirmi üçü şafağında sahile çıkacaktı. Bu zamana kadar bizim develi süvarilerimiz, şehirden tüm kaçış yollarını kapatmış olacaklardı.

Rabih'den gelen haberler iyiydi. Türkler, Yenbu'nun çıplaklığından yararlanmak için hiçbir girişimde bulunmamışlardı. Bunlar, bizim risklerimizdi. Boyle'un telsizi, onların içlerini rahatlatınca fazlasıyla cesaretlendik. Abdullah, neredeyse Ais'teydi. Biz, Vech'e giden yolu yarılamıştık. İnisiyatif, Araplara geçmişti. Öyle keyiflenmiştim ki, bir an kendimi kontrol etmeyi unutarak muzaffer bir tavırla, bir yıl içinde Şam'ın kapılarını çalacağımızı söyledim. Çadırda, duyguların üzerine soğuk bir hava çöktü ve mutluluğumu yitirdim. Daha sonra, Vickery'nin öfkeyle Boyle'a gidip beni, bir palavracı ve hayalperest olmakla kınadığını duydum. Ama bu patlama aptalca olmasına rağmen, benim düşüncelerim olanaksız bir rüya değildi. Çünkü beş ay sonra ben, Şam'daydım ve bir yıl sonra oranın de facto (fiilen) valisiydim.

Vickery, beni hayal kırıklığına uğratmıştı ve onu öfkelendirmiştim. Beni askeri bakımdan yetersiz ve politik bakımdan saçma buluyordu. Onun, davamızın ihtiyaç duyduğu eğitimli bir asker olduğunu biliyordum, ancak davamızın gücü konusunda kör görünüyordu. Araplar, gerçekten daha çok barışçıl bir doğaya sahip, belki de sadece ulusal bir vuruş olan isyanın, savaş olmadığını göremeyen Avrupalı danışmanların bu körlüğü sayesinde, neredeyse kazaya uğrayacaklardı. Bir fikir, Samilerin birleşmesi ve silahlı bir peygamber, sınırsız olanaklara sahipti. Hünerli eller sayesinde 1918'de sadece Şam'a değil, İstanbul'a da ulaşıldı.

Bölüm 24

Ertesi sabah erkenden, Hardinge'in yükünü çatışma olmaksızın boşalttığını gördükten sonra, Şeyh Yusuf'u görmek için sahile çıktım. Onu, ana caddenin sonuna doğru aceleyle bir barikat kurmaya çalışan Bişa polisi, korkuya kapılan köylüler ve Mevlud'un eski adamlarından oluşan bir gruba yardım ederken buldum. Sabah vakti gemiden yularsız, dizginsiz ve semersiz elli vahşi katırın sahile başıboş bırakıldığını söyledi. Hünerden çok tesadüfen pazar yerine kaçmaları sağlanmıştı. Şimdi çıkışlar, emniyetle kapatılmıştı ve katırların teslim edilmesi gereken kişi olan Mevlud, sahrada eyer ve koşum takımlarını ayarlayıncaya kadar onlar orada, ahırların civarında şaha kalkıp tekme atarak kalmalıydılar. Bu, süvari birlikleri için gönderilen ikinci bir elli katırlık gruptu. Bereket versin ki, Yenbu'da korkulu günler yaşadığımız sırada Hardinge'in güvertesinde, onlara yetecek miktarda halat ve gem takımı ayırmıştık. Böylece, öğlene kadar dükkânlar yeniden açıldı ve hasarların bedeli ödendi.

Faysal'ın kampına gittim. Herkes meşguldü. Bazı kabileler aylık ücretlerini alıyordu. Hepsi, sekiz günlük yiyecek alıyordu. Çadırlar ve ağır yükler depolanmıştı. Yürüyüş için son düzenlemeler yapılıyordu. Oturup, kurmay grubunun gevezeliklerini dinledim. Aralarında bir Bedevi şeyhi, eski bir Türk memuru, Ermeni katliamlarının tarihini yazan ve şimdi de katip olan Faiz el Hüseyn, Şamlı bir toprak sahibi ve Faysal'ın Suriye'deki ev sahibi olan ve şimdi ölüm cezasına mahkûm olması nedeniyle ülkesinden sürgü-

ne kaçan Nesib el Bekri; Nesib'in kardeşi ve Hukuk Okulu'ndan mezun olan ve şimdi mutemet yardımcısı olan Sami, eski gazeteci ve şimdi katip yardımcılığı yapan biraz beyaz yüzlü ve fısıldar gibi konuşma tarzıyla sinsi, vatanseverliğinde dürüst ama özel yaşamında ters ve bu yüzden huysuz bir meslektaş olan Şefik el Eyr vardı.

Sadece yaşamını değil, servetini de Arap davasının hizmetine harcayan, soylu bir adam olan karargâh doktoru Hassan Şerraf, sandığının dibinde baş belası ilaçlar ile kırılan şişeleri bulunca aşırı bir nefretle sızlanırdı. Şefik, ona takılarak, 'İsyanın rahat olacağını mı bekliyordun?' dedi ve tavırlarındaki soluk sefalete rağmen bizi memnun etti. Zorluklar karşısında basmakalıp bir nükte bile tüm akıl dünyasından daha etkili olurdu.

Faysal'la birlikte akşam üzeri, yaklaşan yürüyüş hakkında konuştuk. Palmiye korularının ve suyu bol olan kuyuların bulunduğu Semna'ya yapılan ilk etap, kısaydı. Ondan sonra yollardan birini, ancak gözcülerimiz toplanan yağmur suyu miktarını bize bildiren raporlarla geri döndükten sonra, belirleyebilecektik. Sahile kadar, dümdüz bir yoldu, bir sonraki kuyuya kadar susuz altmış mil vardı ve bizim yaya çoğunluğumuz bu mesafeyi çok uzun bulacaktı.

Bir el Vuheyda'daki ordu, dört Krupp dağ topu, on makineli tüfekle birlikte, beş bin yüz deve sürücüsü, beş bin yaya askerden oluşuyordu ve nakliye için seksen yük devesi vardı. Her şey, en düşük seviyeye, Türk standartlarının altına gelinceye kadar kısıldı. Hareket tarihi 18 Ocak, tam öğleden sonra olarak saptandı ve dakikası dakikasına Faysal'ın çalışmasının sona erdiği öğle yemeği vaktine kadar yola çıkmak üzere hazırlık yapıldı. Neşeli bir gruptuk. Grupta Faysal'ın kendisi, sorumluluklarını yerine getirmiş olmanın rahatlığıyla gevşemişti, Abdülkadir, asla ciddi olmazdı. Şerif Cabir, Nesib ve Sami, Şefik, Hassan Şerraf ve ben vardım. Öğleden sonra çadır söküldü. Develer halka olmuş yatıyorlardı. Hepsi de semerli ve yüklenmişlerdi. Her biri katlanmış ön ayakları üzerinde ayakta duran köleler tarafından sıkıca tutuluyordu. Korumalara komuta eden ibn Dahil'in yanında bekleyen orkestranın davulcusu, davulunu yedi veya sekiz kez gümbürdetti ve her şey, sessizleşti. Faysal'ı izliyorduk. Abdülkadir'e son bir kelime söyleyerek halısından kalktı, semerin kayışlarını elleriyle tuttu, dizini deveye dayayıp yüksek sesle "Allah yardımcınız olsun!" dedi. Köle, ayağa kalkması için deveyi serbest bıraktı. Deve ayakları üzerinde dikilince Faysal, diğer ayağını devenin arkasına dayayıp kolunun bir hareketi ile etek ve ihramını devenin üzerinden sıyırır gibi geçirdi ve kendini semere yerleştirdi.

Devesi hareket edince, biz de bindik ve tüm kalabalık birlikte ayağa kalktı. Bazı hayvanlar bağırıyordu ama çoğu, eğitimli olan dişi develer gibi, sessizdi. Sadece erkek ve kötü beslenmiş genç bir hayvan yolda homurdanıp

durdu. Kendilerine saygı duyan Bedeviler, böyle hayvanlara binmezlerdi. Çünkü gürültü, gece olduğunda kendisini ele verir ve sürpriz saldırılara neden olabilirdi. Develerimiz kendi içgüdüsel önlemlerini aldılar. Biz biniciler, ayaklarımızı çabucak ön askılara çengelleyip sürati ayarlamak için başından sarkan ipleri tutmak zorundaydık. Daha sonra Faysal'ın nerede olduğuna baktık ve onun yanında aynı hizaya gelinceye kadar hayvanlarımızın başına hafifçe vurup, çıplak ayaklarımızla omuzlarına baskı yaparak, biraz koşturduk. İbn Dahil de geldi, bölgeye ve yürüyüşün doğrultusuna bir göz attıktan sonra, Ageyllerin kanatlarda, sağımıza ve solumuza doğru açılıp iki veya üç yarda mesafede kendilerini düzenlemeleri için kısa bir emir geçti. Develer, ayak altında bir kazaya neden olacak kadar birbirine yakın ve sıralanmış olarak yürüyorlardı. Manevra, düzenli bir şekilde gerçekleştirildi.

Bu Ageyller, düzenli deve birliklerinde bir yıllık dönem için askerlik yapmak için anlaşma yapmış Necit'in şehirlileri, Aneyza, Broeida ya da Russların gençleriydi. İri gözlü, neşeli, biraz eğitimli, Katolik (açık fikirli), zeki, yolda iyi arkadaşlık yapan, on altı ila yirmi beş yaşlarında genç ve hoş adamlardı. İri yapılı olanlar, nadirdi. Uykularında bile bu delikanlılar, (çoğu doğulunun yüzü, yaşamdan kopar) canlı görünümlü ve yakışıklıydı. Zarif ve esnek bir Arapça konuşuyorlardı ve bir alışkanlık sonucu, özentili ve sık sık züppece davranıyorlardı. Kent görmüş olan zihinlerinin yumuşaklığı ve aklı başındalığı, tekrar tekrar verilen talimatlar olmaksızın kendilerine ve efendilerine bakmalarını mümkün kılıyordu. Babaları deve alıp satardı ve ticareti çocukluklarından itibaren izlemişlerdi. Bu nedenle, Bedeviler gibi içgüdüsel olarak gezip dolaşırlardı. Doğalarında varolan yozlaşmış yumuşaklık, onları, Doğu'da dıştan disiplinin kanıtları olan şiddet ve fiziksel cezalandırmaya karşı tahammüllü ve yumuşak başlı yapmıştı. Aslında uysal insanlardı ama yine de bir askerin doğasına sahiptiler ve olağan bir şekilde yol gösterildiği zaman, cesaret ve beyinleriyle savaşıyorlardı.

Bir kabile olmadıkları için kan düşmanları yoktu ama çöllerden serbestçe geçebiliyorlardı. İç bölgelerde yapılan ticaret ve alışverişi ele geçirmişlerdi. Çölün gelirleri çok kıttı ama yurtlarındaki yaşam koşulları çok rahat olmadığından, onları dışarıya çıkmaya teşvik ediyordu. Bağnaz bir Müslüman mezhebinin taraftarı olan Vahhabiler, rahat ve uygar Kasım üzerinde sıkı kurallar koymuşlardı. Kasım'da bir parça kahve konukseverliğinin dışında, bol bol dua ve oruç tutma vardı. Tütün, kadınlarla bir sanatçı duyarlılığı ile oynaşma, ipek giysiler, altın ve gümüş baş takıları veya süslemeler yoktu. Her şey zorunlu olarak sofuca ve aşırı sertti.

Orta Arabistan'da, dünyadan el etek çekmeyi öneren bu inançların bir yüzyıldan daha kısa aralıklarla dönemsel yükselişleri, doğal bir olguydu.

Her zaman kendilerini bir şeye adayan kimseler, komşularının inançlarını, vaizlerinin ateşli hayallerinde kafirce saydıkları gereksiz şeylerle dolu, karmakarışık bulurlardı. Tekrar tekrar ortaya çıkmışlar, kabilelerin ruh ve bedenlerine hükmetmişler ve kendilerini, şehirli Samilerin, tüccarların ve dünyanın şehvetli erkeklerinin üzerine atıp parçalamışlardı. Onların rahat egemenlikleri etrafında yeni inançlar göndere çekilir ve zaman veya değişen mevsimler gibi akıp giderdi... Erken ölümün tohumlarını taşıyan her hareket, kendi doğruluklarının aşırılığında yok olurdu. Şüphesiz davaları, açık alanların boşluğunda hareket eden güneş, ay, rüzgâr gibi çöl sakinlerinin telaşsız ve sıkıntısız zihinlerinde kontrol edilmeksizin değerli kaldığı sürece, yeniden gelmek zorundaydı.

Bununla birlikte, bu öğleden sonra Ageyrler, bizden başka bir şey, hatta Tanrı'yı bile düşünmüyorlardı. İbn Dahil, onları sağa ve sola yöneltip ayırınca, büyük bir istekle saflara bölündüler. Tam o sırada davullardan uyarı sesleri geldi ve sağ kanadın şairi, Faysal'la ve Vech'de bize sunacağı zevklerle ilgili tek beyitlik, kafasından uydurduğu bir şarkıyı, tiz sesiyle okumaya başladı. Sağ kanat, beyiti dikkatle dinledi, şarkıyı kavradıktan sonra birlikte, gururla, kendinden memnun ve gülünç bir şekilde bir kez, iki kez, üç kez tekrar etti. Bu arada, onlar dördüncüyü savuramadan önce sol kanadın şairi, doğaçlama bir cevapla, beyite karşılık verip duyguları bastırarak, aynı uzunlukta başka bir şarkı ile ortaya çıktı. Sol kanattakiler, bir zafer gürlemesiyle şarkıyı alkışladılar. Davullara hafifçe yeniden vuruldu ve bayraktarlar, koyu kırmızı bayraklarını açtılar, sağ ve sol ve merkezdeki tüm muhafızlar, birlikte heyecan verici bir alay korosu oluşturdular.

"Britanya'yı kaybettim ve Galya'yı kaybettim, Roma'yı da kaybettim ama her şeyden kötüsü Lalaga'yı kaybettim..."

Kaybettikleri sadece Necit ile Maabda'nın kadınlarıydı.

Gelecekleri, Cidde'den Süveyş'e uzanan hatta yatıyordu. Yine de develerin hoşuna giden ritmik vuruşuyla güzel bir şarkıydı. Bu yüzden, şarkı sürerken başlarını aşağı doğru indirip, boyunlarını ileri doğru gerdiler ve dalgın dalgın, uzun adımlı bir tempoyla ayaklarını sürüyerek ilerlediler.

Bugün yol, onlar için sadece sert kum yokuşların, çıplak sırtları olan uzun, yavaşça yükselen kumul dalgaları üzerinde olmasından dolayı değil ama aynı zamanda nemli çukur bölgelerde, oyuklarda biten çalılıklar ya da kısır palmiye ağaçlarının varlığından dolayı da kolaydı. Daha sonra geniş bir düzlükte, eşkin giden iki atlıya rastladık, Faysal'a selâm vermek için soldan yaklaştılar. Birincisini tanıyordum, Cüheynelerin Emiri, kirli, yaşlı, gözü akan Muhammed Ali el Beydavi'ydi. İkincisi, garip görünüyordu. Daha da yakına gelince hâkî üniformalar giydiğini gördüm, üniformayı örten bir pelerin, ipek bir kefiye ve baş tarafında sarılı ipler vardı, çoğu

yan duruyordu. Birini arayarak baktı ve karşımda, çeneleri arasında güçlü, nükteli sırıtışı, sert ağzı ve gerilmiş gözleri ile Newcombe'un kırmızı ve soyulmuş yüzü duruyordu. Bu sabah Ümmü Lecc'e varmıştı ve bizim henüz yola çıktığımızı duyunca Şeyh Yusuf'un en hızlı atını alıp arkamızdan dört nala gelmişti.

Ona benim yedek devemi verdim ve Faysal'la tanıştırdım. Eski bir okul arkadaşına selâm verir gibi onu selâmladı ve hemen yıldırım hızıyla öneriler getirip, tartışıp, plânlayarak olayların ortasına daldı. Newcombe'un başlama hızı müthişti. Günün tazeliği, ordunun yaşamı ve mutluluğu, yürüyüşe ilham vermiş ve sancısız bir şekilde bizdeki çağıldayarak akmakta olan geleceği ortaya çıkarmıştı.

Engebeli bir palmiye korusu olan Guvaşi'dan geçtik ve bir lav sahasının üzerinden kolaylıkla ilerledik. Kuma gömülme sertliği, onları düzleştirecek kadar derin ama fazla yumuşak olacak kadar derin değildi. En yüksek lav kümelerinin tepeleri aradan görünüyordu. Bir saat sonra, birden aşağıya bir kum yamacı gibi düşen ve bir kum kayalığı olarak adlandırılabilecek kadar düz, yuvarlak çakılları olan geniş, harika bir vadiye açılan bir doruğa geldik. Burası, Semna'ydı ve yolumuz, palmiye taraçalarından geçerek aşağıya dik iniyordu.

Rüzgâr yürüyüşümüzü izliyordu ve bu yüzden, vadinin dibinde büyük kum setlerinin kuytuluklarında hava, çok sakin ve ılıktı. Suyumuz buradaydı ve başrehberimiz Abdülkadir'in tavsiye ettiği gibi, önümüzden giden ve yağmur havzalarını arayan öncü ekipler geriye dönünceye kadar, burada bekleyecektik. Vadiden karşıya dört yüz yarda ilerleyip, sel sularından emin oluncaya kadar ilerideki yamaçlara çıktık. Orada Faysal, devesinin boynuna, çakılları eşeleyip kenara atmasını ve dizlerini gömrek kendisini yerleştirinceye kadar hafifçe vurdu. Hecris, bizim için halıyı serdi ve diğer şeriflerle birlikte oturduk, kahve pişirilirken şakalaştık.

Faysal'a karşı Kuzey Mezopotamya'daki Kürtlerin lideri olan İbrahim Paşa'nın büyüklüğünü savundum. Sefere çıkacağı zaman, onun kadınları, şafaktan önce kalkarak, gergin çadır bezinin üzerinde sessizce yürürler, diğerleri alttan tutup çadırın direklerini kaldırırken çadırı bağlayan şeritleri şişlerinden çıkartır ve sonunda her şeyi söküp indirirler ve yükü develere uygun olarak bölüp yüklerlerdi. Daha sonra Paşa, gece vakti, saraya benzer çadırının zengin iç bölümünde uzandığı yerde kalan şiltesinin üzerinde tek başına açık havada uyansın diye arabalarıyla uzaklaşırlardı.

Uygun bir zamanda kalkar ve halısında kahve içerdi. Daha sonra atlar getirilir ve yeni kamp yerine doğru giderlerdi. Ama eğer yolda susarsa, uşaklara doğru parmağını şıklatırdı. Kahveci, yürüyüş sırasından, semerine yerleştirdiği bakır destek üzerinde yanan mangalı ve cezvesini hazır tutarak,

atından inmeksizin fincanla kahve servisi yapmak için onun yanında giderdi. Günbatımında, bir önceki akşam olduğu gibi, çadırı dikip hazır eden kadınları bulurlardı.

Bugün kurşuni bir hava vardı, günlerdir akın eden güneşli zamanların ardından bu, öyle garipti ki, Newcombe ile birlikte benim ne umduğum ve onun ne istediği hakkında sohbet ederken, gölgelerimizin nereye gittiğine bakmak için eğilerek yürümüştük. Aynı şeylerdi. Bu yüzden Semna'ya ve onun ölü dikenlerden örülmüş küçük çitler arasında yer alan güzel, bakımlı palmiye korularına bakmak için beynimizi rahat bıraktık. Şurada burada, zaman zaman gübreleme veya hasat için gelen koru sahiplerinin veya ailelerinin barınacağı kamış ve palmiye kaburgalarından yapılmış kulübeler vardı. En aşağıdaki bahçelerde ve vadi yatağında, sularının oldukça tatlı ve asla tükenmediği söylenen ahşap astarlı sığ kuyular vardı. Ama o kadar az akıyordu ki, deve ordumuzu sulamak geceyi buldu.

Faysal, Semna'dan Billi, Hoveitat ve Beni Atiyeh kabilelerinden yirmi beş lidere, ordusuyla birlikte hemen Vech'e yürüyeceğini ve gereğini yapmalarını bildiren mektuplar yazdı. Muhammed Ali, hemen harekete geçti ve hemen hemen tüm adamlarımız onun kabilesinden olduğundan, müfrezeleri düzenlemesi ve ertesigün için geçilecek yolu ayrıntılı olarak anlatması yararlıydı. Su aramak için giden öncüler döndüler ve sahil yolunda aralıklarla dizilmiş iki noktada, sığ su havzaları olduğunu rapor ettiler. Onları sorguladıktan sonra, dört kolu o yöne ve diğer beş kolu da tepelere göndermeye karar verdik. Böyle bir yöntemle Ebu Zereibat'a en çabuk ve en güvenli bir şekilde varabileceğimizi düşündük.

Bize bilgi sağlayan Musa Cüheyne'nin yetersiz yardımıyla hangi yolu seçeceğimize karar vermek kolay değildi. Yarım günden daha kısa sürecek bir mesafe yok gibi görünüyordu veya hedefe varış süresiyle katedebileceğimiz süre arasında büyük bir fark vardı ve bir etap, adamların iradesi ile develerin dayanma gücüne bağlı olarak altı veya on altı saat sürebilirdi. Birliklerimiz arasındaki haberleşme, çoğu kez okuma ve yazma bilmeyen kimseler olduğundan, engelleniyordu. Gecikme, şaşkınlık, açlık ve susuzluk bu seferin tadını kaçırıyordu. Yolu daha önceden incelememize zaman elverseydi bu zorluklardan kaçınılabilirdi. Hayvanlar, neredeyse üç gündür gıda almamışlardı ve adamlar son elli mili bir şey yemeden, yarım galon su içerek yürümüşlerdi. Hiçbir şekilde ruhları kararmamış ve boğuk sesleriyle şarkılar söyleyip yükümlülüklerini eğlenir gibi yerine getirerek yeterince neşeli bir şekilde Vech'e doğru koşturmuşlardı. Ama Faysal, sıcak ve sıkıcı geçecek bir başka öğle vaktinin, onların hız ve enerjilerini kesebileceğini söyledi.

İşlerimiz sona erince Newcombe ile uyumak için Faysal'ın özel bir lüks olarak bize verdiği çadırımıza çekildik. Taşıdığımız yük, bizim için öylesi-

ne önemli ve zordu ki, gereksiz eşyaları yanında taşımayan zengin adamlar gibi yolculuk yapmakla gurur duyuyorduk ve daha önce hiç kendime ait bir çadırım olmamıştı. Çadırı, tepenin eteklerinde bulunan bir uçurumun tam kenarında kurmuştuk. Uçurum, çadırımızdan ve çevresinden daha geniş değildi. Öyle ki, eğim, çadırın kapı kanatlarını tutan kazıklardan aşağıya doğru iniyordu. Genç Bedevi Şerifi Abdülkerim'i, orada oturmuş bizi beklerken bulduk. Akşam serin ve yağmur yağacak gibi olduğundan gözlerine kadar kefiyesine ve pelerinine sarınmıştı. Eğeri ve yuları olan bir katır istemek için gelmişti. Mevlud'un pantolonlu ve dolaklı birliğinin şık görünüşü ve Ümmü Lecc'deki pazar yerinde bekleyen yeni, güzel hayvanları, arzusunu uyandırmıştı.

Onun bu hevesliliği ile dalga geçtim ve Vech'e başarılı bir şekilde varışımızdan sonra istemesi gerektiği koşulunu öne sürerek başımdan savdım. Buna razı oldu. Uykunun özlemini çekiyorduk, sonunda gitmek için kalktı ama tesadüfen vadiye bakınca da çukurların aşağısında ve çevresinde dağınık bölükler hâlinde bize göz kırpan solgun kamp ateşlerini gördü. Bakmam için beni dışarı çağırdı, kolu ile çevreyi tarayıp yarı kederli "Biz artık Arap değiliz ama bir halkız!" dedi.

Yarı gururluydu da çünkü Vech'e ilerlemek onların en büyük çabası olmuştu. Anılarında, ilk kez bir kabilenin erkekleri, silahları, yiyecekleri ve nakliye araçlarıyla iki yüz millik bir yol için kendi bölgelerinden ayrılmışlar ve bir yağma umudu veya kan davası dürtüsü olmaksızın, bir başka bölgeye yürümüşlerdi. Abdülkadir, kabilesinin bu yeni hizmet ruhunu gösterdiğinden dolayı memnundu ama aynı zamanda üzgündü. Çünkü onun için hayatın zevkleri, hızlı bir deve, en iyi silahlar ve komşunun sürüsüne yapılan kısa ve çabuk akınlardı. Faysal'ın tutkusunun yavaş yavaş başarı kazanması, sorumluluklardan dolayı böyle zevkleri giderek daha da zorlaştırıyordu.

Bölüm 25

abah boyunca ısrarla yağmur yağdı ve ayağımıza kadar gelen bu suyu görıekten memnun olmuştuk. Semna'da çadırlarımızda öylesine rahattık ki, areketimizi, öğlenin ilk saatlerinde güneş yeniden açıncaya kadar erteledik.)aha sonra tatlı bir aydınlıkta vadiden aşağı batıya doğru harekete geçtik. 3enim arkamdan ilk gelenler, Ageyllerdi. Onların arkasından Abdülkadir, endi Gufa adamlarına önderlik ediyordu. Aşağı yukarı yedi yüz develi dam vardı ve bu sayıdan daha da fazlası onları yaya olarak izliyordu. Adamır, kırmızı ve siyah şeritli pamuktan yapılmış büyük baş atkılar takmış ve eyaz giyinmişlerdi. Bayrak yerine yeşil palmiye dallarını sallıyorlardı.

Onların yanında, yaşlı bir aşiret reisi olan uzun, kıvrık sakalları ve dik uruşu ile Şerif Muhammed Ali Ebu Şerrain ilerliyordu. Onun süvarileri, erifler olarak bilinen, Aiaishi (Cüheyne) soyundan gelme Eşraflardı ama escil edilmiş bir soy olmadıklarından sadece bir küme olarak kabul ediliorlardı. Siyah pelerinlerin altına, kına renginde boyanmış pas kırmızısı eketler giyiyorlar ve kılıç taşıyorlardı. Her birinin savaş anında tüfeği ve ançeri ile kendilerine yardım edecek, develerine bakıp yolda yemeklerii pişirecek, devenin sağrısında, arkalarında çömelerek oturan birer kölei vardı. Yoksul sahiplerine yaraşır bir biçimde kölelerin üzerinde çok az iysi olurdu. Yürüyüşlerde develerin pisliğinden ve idrarından kendilerini orumak için hayvanların belleri civarındaki örgü sırımlara kendi paçavra ömleklerini düğümlerlerken, zayıf tüneklerinde güçlü ve siyah bacakları

ile kaçınılmaz sarsıntıları azaltmak için kötü bir alışkanlıkla hayvanların yünlü yan taraflarını sıkarlardı. Semna'nın suları şifalıydı ve o gün hayvanlarımızın arkalarından pislikleri yeşil çorba gibi akıp gitti.

Eşrafların arkasından bizim son kabile birliğimiz Rifaaların koyu kırmızı bayrağı geliyordu. Başlarında, Stotzingen misyonunu soyup onların telsizini ve Hintli uşaklarını Yenbu'da denize atan yaşlı, tatlı dille kandırılan bir deniz korsanı olan Ovdi ibn Zuveyd vardı. Köpekbalıkları telsizi herhâlde reddetmişlerdir ama biz, limanın dibinde telsizi arayarak boş yere zaman harcamıştık. Ovdi, hâlâ uzun, zengin, kürk astarlı Alman subaylarının giydiği türden bir palto giyiyordu. İklime çok az uyan bir elbiseydi ama o, muhteşem ganimetini giymekte ısrar ediyordu. Aşağı yukarı bin adamı vardı ama onların dörtte üçü yayan yürüyordu. Onun yanında tıpkı Mısır Ordusu'ndan aşırdığımız gibi yük katırlarının sırtında taşınan eski dört Krupp topu ile birlikte, topçuların komutanı olan Rasim geliyordu.

Rasim, her krize gülerek karşılık veren ve işler iyi gittiğinde şikayetleri olan, hayal kırıklığına uğramış insanlardan sıvışıp kaçan alaycı bir Şamlıydı. Bugün makineli tüfeklerden sorumlu, Abdullah el Deleimi ile yan yana gittiği için korkunç homurdanıyordu. Deleimi, hızlı, akıllı, yüzeysel ama daha çok profesyonel tipte, çekici bir subaydı. En büyük zevki, Rasim'in içini kemiren, sonunda gelip Faysal'a veya bana patlamasına neden olan bir sorun geliştirmekti. Bugün, Rasim'e gülümseyerek, ona yardım ettim. Çeyrek günlük aralarla kabilelerin alt gruplarının yerleştiği kademeler arasında dolaşıyorduk. Rasim, yeni ıslanmış çalılıklara göz gezdirdi. Yağmur damlaları, bulut dalgalarından oluşan bir tavandan geçerek gelip batmakta olan güneşin, kızıl ışıklarıyla parıldıyordu. Yalın ayak oraya buraya, kuşların, tavşanların, dev kertenkeleler ile aktavşanların ve birbirlerinin peşinden koşturan vahşi Bedevi kalabalığını izlediler. Hırçın bir şekilde yakında kendisinin de bir kabile üyesine benzeyeceğini söyleyerek, durumu kabullendi. Kademelerin bir ucuna veya diğerine gitmesi yarım gününü alıyor ve sineklerden de kurtuluyordu.

Önceleri, kalabalık içinde bir adam semerinden doğrularak gördüğü bir tavşana ateş ederdi ama vahşice yaralanma riskinden dolayı Faysal, bunu sonradan yasaklamıştı. Daha sonra develerimizin ayaklarıyla avlarını yerinden kaldırıp sopalarla kovalamaya başladılar. Av peşinde koşan birliğin birdenbire koparttığı gürültüye gülüyorduk. Biniciler, haykırışlar arasında develerini şiddetle yolundan çevirip, ellerindeki kamışlarla vahşi bir şekilde avlarını öldürmek veya ölenleri toplamak için aşağı atlayıp, kendilerini parçalıyorlardı. Faysal, ordunun bu kadar çok et elde ettiğini görünce mutlu oldu ama kertenkele ve aktavşanlar için Cüheynelerin gösterdikleri arsız iştah tiksindiriciydi.

Dikenli ağaçlar arasından geçen düz kum üzerinden, sahile varıncaya kadar yola devam ettik. Burası verimli ve genişti. Daha sonra kuzeye doğru yönelip geniş, üzerinden geçe geçe açılmış, Mısırlıların hacı yolundan ilerledik. Yol, denize elli yarda mesafede uzanıp gidiyordu ve yan yana şarkı söyleyerek yürüyen otuz veya kırk kol ile buradan geçebilirdik. Kumlara yarı gömülmüş eski bir lav yatağı, tepelerden iç kısımlara doğru dört veya beş millik bir çıkıntı yapıyor ve yüksekçe bir burun meydana getiriyordu. Yol, bu burunla kesiliyordu ama hemen yanı başında çamurlu birkaç düzlük vardı ve üzerlerinde varolan sığ su alanları, batının son ışıklarıyla yanar gibi görünüyordu. Varmayı umduğumuz yer burasıydı ve Faysal, mola vermek için işaret verdi. Develerimizden indik ve gerindik, denize karşı yenilecek akşam yemeğinden önce, oturduk veya yürüyüş yaptık. Yüzlerce kişi, denize girip yüzdü. Balık gibi çıplak, su sıçratan, haykıran, yeryüzünün tüm renklerine sahip kalabalık bir insan yığını vardı.

O öğleden sonra bir Cüheyne, Faysal için bir ceylan avladığından akşam yemeğini sabırsızlıkla bekliyorduk. Ceylan etini, çölde yediğimiz herhangi bir şeyden çok daha iyi bulduk. Çünkü bu hayvan, toprak çorak ve su çukurları kuru olmasına rağmen, her zaman dolgun sulu bir vücuda sahipmiş gibi görünüyordu.

Yemek, beklenilen başarıyı yakaladı. Kendimizi fazlasıyla tok hissederek erkenden dinlenmeye çekildik. Ama Newcombe ile ben, çadırımızda uzandıktan kısa bir süre sonra, koşan develer, silah atışları ve bağrışmalar arasında gidip gelen bir heyecan dalgasıyla uyandık. Bir köle, soluk soluğa başını çadır kapısının altından uzatarak, “Haber! Haber! Şerif Bey yakalandı!” diye bağırdı. Hemen fırlayıp doğruca Faysal’ın çadırı etrafında toplanan kalabalığa koştum. Arkadaşlar ve uşaklar, şimdiden onun etrafını sarmışlardı. Olağan olmayan ve bir kötülüğe işaret eder gibi gürültüyle toplanan kalabalığın arasında Faysal’ın yanında oturan bir kabile üyesi, Abdullah’a Ais Vadisi’ne ilerlemesi için haber götüren Raca vardı. Faysal ayağa fırlayıp gürültü arasında bana, “Abdullah, Eşref Bey’i yakalamış!” diye bağırırken gözleri neşeyle büyümüş, ışık saçıyordu. O zaman, ne kadar büyük ve iyi bir olay olduğunu öğrendim.

Eşref, Türk siyasetinin daha alt düzeylerinde dillere düşmüş bir maceracıydı. Çocukluk çağında, İzmir’deki evinin yakınlarında sadece basit bir eşkıyaydı ama yıllar sonra devrimci oldu ve sonunda yakalanınca Abdülhamit, onu, beş renkli yıl geçireceği Medine’ye sürgüne gönderdi. Başlangıçta orada dikkatle hapsedilmişti ama bir gün tuvalet penceresini kırıp ayyaş bir Emir olan Şehad’ın yanına, Avali’nin varoşlarına kaçtı. Şehad, her zaman olduğu gibi Türklerle savaş hâlindeydi ve bu nedenle Eşref’e sığınacak bir yer sağladı. Ama Eşref, orada hayatı sıkıcı bularak, sonunda, güzel bir kıs-

rağı ödünç alarak Türk kışlalarına doğru gitti. Kışlanın meydanında, düşmanı olarak gördüğü valinin subay olan oğlu, bir jandarma birliğine talim yaptırıyordu. Atını dörtnala onun üzerine sürüp, eyerinin arkasına atarak, şaşkın polis durumu kavramaya bile zaman bulamadan oradan uzaklaştı.

Beslenmeleri için gerekli olan su tulumlarını ve otuz somun ekmeği tutsağına yükleyerek, ona eşek diye hitap edip zorla önünde yürüterek, insan yerleşiminin olmadığı bir bölge olan Cebel Uhud'a (Uhud Dağı) götürdü. Oğlunu kurtarmak için Paşa, Eşref'e özgürlük için söz ve beş yüz pound verdi. Develer, bir çadır ve bir eş satın aldı ve Jön Türk oluncaya kadar kabileler arasında dolaştı. Daha sonra İstanbul'da yeniden ortaya çıktı ve bu kez Enver'in cinayetlerini işleyen bir suikastçı olmuştu. Hizmetleri karşılığında Makedonya'da mültecilere yardım etme işi ile ilgili müfettişliğe atandı ve bir gayrimenkûlden sağlanacak emin bir gelirle, bir yıl sonra emekli oldu.

Savaş patlak verince Sultan'ın, tarafsız Araplara gönderdiği mektuplar ve paralarla Medine'ye geldi. Görevi, Yemen'de tecrit olan Türk garnizonuyla açık haberleşmeyi sağlamaktı. Yolculuğunun ilk etabında yolu, tesadüfen Hayber yakınlarında Ais Vadisi'ne giden, Abdullah'la kesişiyordu. Bazı Araplar, öğle molası sırasında develerine göz kulak olurlarken Eşref'in adamları tarafından durdurulup, sorgulanmışlardı. Onlar, Heteym olduklarını ve Abdullah'ın ordusunun Medine'ye giden bir erzak kervanı olduğunu söylemişlerdi. Eşref, sorgulamak için diğerlerini de getirmesini tembih ederek içlerinden birini serbest bırakmıştı ve bu adam, Abdullah'a yukarıdaki tepelerde kamp kuran askerlerden bahsetmişti.

Abdullah, şaşırmış ve atlı adamlarını araştırmak için göndermişti. Bir dakika sonra, birden patlayan makineli tüfeklerin takırtısıyla ürküp yerinden fırlamışt. Türklerin, yolunu kesmek için uçan bir birlik gönderdikleri sonucuna varmış ve süvarilerine umutsuzca, saldırmaları için emir vermişti. Makineli tüfeklerin üzerine dörtnala gitmişler ve birkaç kayıpla Türkleri dağıtmışlardı. Eşref, yaya olarak tepenin zirvesine kaçmıştı. Abdullah, onun için bin poundluk bir ödül koymuş, akşam karanlığının çökmesine yakın, yaralı bir hâlde bulunmuş ve sert bir çatışmadan sonra Şerif Fevzan el Haris tarafından yakalanmıştı.

Eşref'in sandığında sikkeler hâlinde yirmi bin poundluk para, onur giysileri, pahalı hediyeler, bazı ilginç belgeler, develerin heybelerinde tüfek ve tabanca bulunmuştu. Abdullah, Fahri Paşa'ya (onun esir alındığından bahseden) coşkulu bir mektup yazmış ve ertesi gece Ais Vadisi'ne kapanmamış yoldan, demiryoluyla giderken görmesi için yol kenarındaki kırık taşlar arasından söktükleri bir telgraf direğine çivilemişlerdi. Raca, Abdullah'ı orada bırakmış sessizce ve kolaylıkla kamp kurmuştu. Haber, bizim için çift katlı bir talihti.

Neşeli adamlar arasına İman'ın kederli siması kaydı ve elini kaldırdı. Bir an sessizlik oldu. "Dinleyin beni!" dedi ve olaya bir övgü olarak hazırladığı şiirini okudu. Abdullah, özellikle kayrılıyordu. Faysal'ın sıkı çalışmayla yavaş yavaş ama kesin olarak zafer kazandığı hâlde, Abdullah'ın çabucak zafere ulaştığı anlamında uzayıp gidiyordu. Şiir, sırf on altı dakika süren uzunluğuyla övgüye değerdi ve şair, altınla ödüllendirildi. Faysal, tam o sırada Raca'nın kemerinde asılı duran, gösterişli bir şekilde mücevherlerle süslenmiş hançeri gördü. Raca, Eşref'in hançeri olduğunu kekeleyerek söyledi. Faysal, ona kendi hançerini attı ve diğer hançeri de Albay Wilson'a vermek üzere aldı. "Kardeşim Eşref'e ne dedi?" "Bu geri dönüşün, konukseverliğimiz için mi?" Eşref, süt çocuğu gibi cevap verirken "Doğru ya da yanlış olsun, imanla savaşabilirim..." demişti.

Açgözlü bir adam olan yaşlı Muhammed Ali, Abdullah'ın kabilelere avuç dolusu altın dağıtarak ele geçirilen sandıkla meşgul olduğunu duyunca soluyarak "Araplar kaç milyon ele geçirmişler?" diye sordu. Raca, her yerde sıcak bir talep görüyordu ve Abdullah'ın Ais'e yürüyüşü, Medine'nin durumunu kesinleştirdiğinden, o gece, haklı olarak daha zengin bir adam olarak uyudu. Sina'da Murray'ın baskısı, Faysal'ın Vech'e yaklaşması ve Vech ile Medine arasında Abdullah'ın tuttuğu konum ile Türklerin Arabistan'daki durumu sadece savunmacı bir biçime büründü. Talihimizin kötü gidişi artık tersine dönmüştü ve memnun yüzlerimizi gören kamp, şafağa kadar gürültülü kaldı.

Ertesi gün kolaylıkla ilerledik. Yeryüzünden üflenerek oluşturulmuş granit köpükler gibi olağanüstü üç tepeden oluşan bir grup olan El Suhur'dan aşağı doğru akan çıplak vadide, birkaç küçük su havzası daha bulduğumuzdan, aklımıza kahvaltı yapmak geldi. Hava serin olduğunda, yolculuk güzeldi. Bizden çok insan vardı ama sadece bizim, iki İngiliz'in, kendimizi kapatıp yalnız kalabileceğimiz bir çadırımız vardı. Çölün bezdiren bir yanı da her zaman toplu hâlde yaşanmasıydı. Her grup, gece ve gündüz, diğerleri tarafından yapılan her şeyi görüyor ve söylenen her şeyi duyuyordu. Ancak, yalnızlığa duyulan özlem, kısmen kendi kendine yeterliliğin bir aldatmacası olarak görünüyor, kısmen de garipliğini artırmak için kişinin, kendi gözünde yapay olarak kendisini nadir bulunur kılmasından kaynaklanıyordu. Newcombe'un ve benim sahip olduğum gibi dokunulmazlığa sahip olmak, açık hayattan bin kez daha dinlendirici oluyordu. Ama çalışma, liderler ile adamlar arasında böyle bir set yaratılmasından zarar görüyordu. Araplar arasında tanınmış bir şeyhe, başarısından dolayı verilen bilinçsiz bir iktidarın dışında, geleneksel ya da doğal olarak ayırt edici hiçbir üstünlük yoktu. Araplar, bana, askerlerin yemeğini yemeden, elbiselerini giymeden, onlarla aynı düzeyde yaşamadan ve yine de kendilerinden daha iyi görünmeden

hiçbir adamın, kendilerinin liderleri olamayacağını da öğrettiler.

Sabahın erken saatlerinde, bulutsuz bir gökyüzü altında güneşin akkor ışıklarıyla Ebu Zereibat'a doğru yolumuza devam ettik. Cilalanmış kum ve çakmaktaşları üzerinde, güneş ışınları her zamanki gibi dans edip gözlerimizi kamaştırıyordu. Yolumuz, aşınmış kanatları olan sert bir kireçtaşı sırtı üzerinde hafifçe yükseliyordu. Bizimle deniz arasında kalan, geniş, çıplak ve siyah çakıldan meydana gelmiş yamacı gözden geçirdik. Bu yamaç, şimdi batıya doğru aşağı yukarı sekiz mil uzanıyordu ama görünmüyordu.

Sadece bir kez mola verdik ve önümüzde büyük bir çukur havzanın yattığını farketmeye başlamıştık ama yeryüzüne çıkıntı yapan bazalt bir katmanı geçtikten sonra, öğleden sonra saat iki oluncaya kadar, tepelerden kaçarcasına uzaklaşan, on beş mil uzunluğundaki bu çukur bölge üzerinde, Hamd Vadisi'nde olacağımızı ummuyorduk. Kuzeybatıya, Hamd'ın, yirmi ağzıyla döküldüğü büyük bir deltaya doğru uzanıp gidiyordu ve altımızda, tepenin sırtından inip düzlüğü geçen, içe ve dışa doğru kıvrılarak ilerleyen sel kanallarının kuru yataklarında, koyu çizgiler hâlinde çalı koruları gördük. Bunlar, bizden yirmi mil ötede, solumuza doğru, görünmeyen denizin yakınlarında, güneşin yarattığı pus içinde kayboluyorlardı. Hamd'ın arkasındaki düzlükte, sarp bir çifte tepe olan Cebel Raal yükseliyordu. Ortasından yarılmış domuz sırtına benziyordu. Hamd'a onur kazandıran Raal, sivri uçlu ve diğerlerinden farklı görünen güzel bir tepeydi. Hoş bir manzarası vardı. Gözlerimiz küçük şeylerle tatmin oluyordu. İlk kez Doughty tarafından keşfedilmeden önce, Arabistan'ın en büyük vadisi olduğu anlaşılan bu kuru nehir, Dicle'den daha uzundu.

Tam bir tatmin duygusuyla çakıl bayırdan aşağı indik.

Ot kümeleri sıklaşmıştı ve saat üçe doğru vadinin içine girdik. Aşağı yukarı bir mil genişliğinde bir yatağı olduğu anlaşılıyordu ve her taraf, her biri birkaç kadem yüksekliğindeki kum tümseklerinin etrafını saran çalı kümeleri ile kaplanmıştı. Kumları saf değildi, eski sel düzeylerinin son göstergeleri olan kuru ve kolay kırılabilir kil hatları ile birbirlerine kaynaşmışlardı. Bunlar, kumlu toprağı, keskin bir şekilde tuzlu çamurla çürüyüp pul pul dökülen tabakalar hâlinde bölüyordu ve bu yüzden develerimiz, kuru pastayı kırarken çıkan bir çıtırdama sesiyle topuklarına kadar gömülüyorlardı. Kalın bulutlar hâlinde bir toz tabakası kalkınca, güneşin ışığı koyulaştı. Çünkü boşluktaki ölü havada sadece bir parlaklık kalmıştı.

Arkamızdan gelen saflar, nereye gittiklerini göremiyorlardı. Bu, onlar için zordu. Çünkü tümsekler birbirlerine daha da yaklaşmışlar ve nehir yatağı, kısmen yıldan yıla akan sel sularının çabasıyla yaratılan sığ kanallardan oluşan bir labirenti baştan aşağı yarıp geçiyordu. Vadinin ortasına gelmeden önce her şey, tepeciklerin kenarlarında filizlenen ve eski

bir kemik kadar kuru, tozlu ve kırılgan olan sürgünleri ile birbirlerine bağlanan çalılıklarla kaplanmıştı. Süslü eyer çantalarımızın flamalarını, çalıların çekip yırtmasını önlemek için katladık, pelerinlerimizi sıkıca elbiselerimizin üzerine çektik, gözlerimizi korumak için başımızı eğdik ve sazlar arasında bir fırtınaya yakalanmış gibi çarpışarak ilerledik. Toz, insanı kör ediyor ve boğuyordu, dalların çatırdayıp kırılması, develerin homurdanması ve adamların kahkaha ve naraları arasında geçen benzeri görülmedik bir maceraydı.

Bölüm 26

Vadinin uzak setine daha tam olarak varmadan önce, toprak, birden kil bir taban olarak açıldı ve önümüzde seksen yarda uzunluğunda, on beş yarda genişliğinde, koyu kahverengi bir su birikintisinin olduğunu gördük. Bu, hedefimiz olan Ebu Zereibat'ın sel sularıydı. Son çalılığı geçip birkaç yarda daha ilerledik ve açık kuzey setine ulaştık. Faysal, orada kamp kurmaya karar verdi. Raal'ın eteklerine kadar uzanan, tüm Arap Ordusu'nu içine alacak kadar yeri olan kum ve çakmaktaşından oluşmuş, çok büyük bir düzlüktü. Böylece develerimizi durdurduk ve köleler yükleri indirip çadırlarımızı kurarken, uzun günlük yürüyüşün ardından susayarak, yaya askerlerle birlikte gölcüğe koşup tatlı suda keyifle çifte atarak su fışkırtan katırları görmek için arkaya doğru yürüdük. Yakacağın bol olması, ek bir mutluluktu. Her arkadaş grubu kamp kurmak için her nereyi seçerse seçsin, önlerinde gürüldeyerek yanan bir ateş vardı. Bu, sevindiriciydi çünkü nemli bir akşam sisi yerden sekiz kadem kadar yükselmiş ve yün pelerinlerimiz, kaba kumaş üzerindeki gümüş boncuk taneleriyle sertleşip soğumuştu.

Aysız, karanlık bir geceydi ama sisin yukarısı yıldızlarla pırıl pırıldı. Çadınmızın yakınında bulunan küçük bir höyüğün üzerinde toplanıp yuvarlanan beyaz sis denizini seyrettik. Sislerin arasından çadırların tepeleri ve dağılan dumanın uzun sarmalları yükseliyordu. Yalazlar, sanki görünmeyen ordunun gürültüsüyle kaçarken, temiz havaya doğru yükselip daha yukarıları yaladıkça altta ışıldamalar meydana geliyordu. Yaşlı Avda ibn Zuveyd'e bunu söyleyince ağırbaşlı bir tavırla beni düzelterek, "Bu bir ordu

değil, Vech'e doğru ilerleyen bir dünya..." dedi. Israrından memnun olmuştum çünkü kaba ve acemi adamlar kalabalığıyla böylesine zorlu bir yürüyüşte tam da bu duyguyu yaratmak için kendimize engel olmuştuk.

O akşam Billiler, Hamd Vadisi onların sınırı olduğundan utangaç bir şekilde gelip bağlılık yemini etmeye başladılar. Aralarından Hamid el Rifada, Faysal'a saygısını sunmak için kalabalık bir birlikle gelmişti. Kabilenin en önemli adamı olan kuzeni Süleyman Paşa'nın uzun hayatı boyunca, kazançlı bir şekilde yön değiştirip denge sağlamaya çalışan kaypaklığı ile bu defa umutsuzca karar vermeye çalışarak, kuzeyimizde on beş mil yukarıdaki Ebu Acac'da beklediğini anlattı. Tam o sırada bir uyarı olmaksızın birden içeriye Medineli Şerif Nasır girdi. Faysal ayağa fırlayıp onu kucakladı ve aramıza getirdi.

Nasır, çok güzel bir izlenim bıraktı. Onun hakkında çok şey duymuştuk ve ondan çok şey bekliyorduk. Faysal hareketinin müjdecisi, yolları açan kişiydi. Medine'de ilk ateşi açan ve Türklerin ateşkes istedikleri gün Halep'in karşısındaki Muslimieh'te son kez ateş eden de oydu. Başından sonuna kadar onun hakkında anlatılan her şey, iyiydi.

Medine Emiri Şehad'ın kardeşiydi. Aileleri, Ali'nin çocukları arasında en genci olan Hüseyin'in soyundan geliyordu ve Sadeh değil, Eşraf kabul edilen Hüseyin'in torunları sadece onlardı. Kerbela günlerinden beri Şi-i'ydiler ve Hicaz'da onlara gösterilen saygı, Mekke emirlerinden hiç de aşağı kalmıyordu. Nasır'ın kendisi, bahçeleri olan bir adamdı, çocukluğundan beri savaşlara karşı hep isteksiz olmuştu. Düşük, geniş alnı, duyarlı gözleriyle uyumluydu. Zayıf ve hoş ağzı ile küçük çenesi, kırpılmış siyah sakalları arasından açıkça görünüyordu.

İki aydır burada, Vech de dahil, olup biten her şeyden haberi vardı. Son haberlere göre, yolumuz üzerinde bulunan Türk deve birliklerine ait bir ileri karakol, bu sabah ana savunma mevzilerine çekilmişti.

Ertesi gün kendimizi zorunlu konuşma saatlerine alıştırmak için geç uyuduk. Faysal, bu yükün büyük bir bölümünü kendi omuzlarında taşıdı. Nasır, komutan yardımcısı olarak ona destek verdi ve Beydavı kardeşler, yardım etmek için yanlarında oturdular. Parlak ve ılık bir gündü, daha sonra sıcak olacağının habercisiydi. Newcombe ile hayvanların sulanmasına, adamlara ve yeni gelenlerin bolluğuna bakarak dolaştık. Güneş yükseldiği sırada doğudan yükselen büyük bir toz bulutu, daha büyük bir grubun geldiğini müjdeliyordu ve Faysal'ın yeni gelen, kurnaz, fare suratlı baş misafiri olan Merzuk el Tiheymi'yi görmek için çadırlara geri döndük. Bir gösteri yapmak için eşkin koşuyla Emirlerini geride bırakan Cüheyne kabilesinden adamlara önderlik ediyordu. Büyük bir kırmızı ve beyaz bayrak taşıyan bir düzine şeyhten oluşan bu öncü grup, kılıçlarını çekip çadırlarımızın etra-

fında defalarca dolaştığından bizi toza boğdular. Ne ata binişlerine ne de kısraklarına hayran kalmıştık, belki de bizim için bir baş belasıydılar.

Öğleye doğru Vuld Muhammet Harb ve İbn Şefia taburundan süvariler geldi. Şeyh Salih ve Muhammed ibn Şefia'nın yönetimi altında üç yüz kişiydiler. Muhammed, sağduyulu ve enerjik, elli beş yaşında kısa boylu, şişman ve kaba bir adamdı. Elle yapılabilecek herhangi bir işi kendisi yaptığından, Arap ordusunda hızla isim yapmıştı. Adamları, Yenbu'nun süprüntüleriydi, topraksız ve ailesiz ya da Yenbu'nun şehirlileri için çalışan kişilerdi, kendilerine miras olarak geçen herhangi bir asalet engeline sahip değillerdi. İşçi hâline gelemeyecek kadar güzel olan beyaz elli Ageyller dışında, askerlerimizin geri kalanından çok daha uysaldılar.

Biz, şimdiden donanmaya verdiğimiz sözün iki gün gerisinde kalmıştık ve Newcombe, bu gece devesine atlayıp doğruca Habban'a gitmeye karar verdi. Orada Boyle ile görüşüp Hardinge'le randevumuza yetişemeyeceğimizi, ancak, su ihtiyacının gelip çatacağı ayın yirmi dördü akşamı geri dönerlerse memnun kalacağımızı açıklayacaktı. Aynı zamanda, deniz kuvvetlerinin saldırısının, ortak programı korumak amacıyla, ayın yirmi beşine kadar ertelenip ertelenmeyeceğini de görecekti.

Hava karardıktan sonra Süleyman Rifada'dan Faysal'a, hediye bir deve ve eğer dost ise deveyi tutmasını ama eğer düşman ise deveyi geri göndermesini bildiren bir mesaj geldi. Faysal, öfkelendi ve böyle bir zayıf adamın anlama yeteneksizliğine isyan etti. Nasır, "Balık yediğinden dolayı, böyle. Balık, kafayı büyütüyor ve bu davranışlara yol açıyor!" diye iddia etti. Suriyeliler ve Mezopotamyalılar, Cidde ve Yenbu'dan gelenler katıla katıla güldüler. Yukarı Araplarının bu görüşlerini paylaşmadıklarını göstermek için bir adam, elinde tutuğu üç kalem gıdanın, balık, yumurta ve tavuğun tadına bakarak bu düşünceyi gözden düşürdü. Faysal, yapay bir ağırbaşlılıkla "Topluluğa hakaret ediyorsunuz, biz balıktan hoşlanırız!" dedi. Diğerleri "Biz, balığa yüzümüzü çeviririz ve Allah'a sığınırız..." diyerek itiraz ettiler ve Merzuk, konuyu değiştirerek "Süleyman'ın doğal olmayan bir doğumu oldu, ne hamdı ne de olgun!" dedi.

Sabah erkenden, ayrı gruplar hâlinde Hamd Vadisi'nden aşağı doğru üç saat ilerledik. Daha sonra vadi sola dönüyordu ve biz, bu çukur, ıssız ve hiçbir özelliği olmayan bölgeden geçerek yolumuza devam ettik. İlerlerken, Vech yönünden gelen aralıklarla ateşlenen ağır silahların seslerini duyduk ve donanmanın sabrını yitirip biz gelmeden harekete geçtiğinden korktuk. Bununla birlikte boşa geçirdiğimiz günleri telafi edemezdik. Böylece, birbiri ardına Hamd'ın zenginliklerinden geçerek, tümüyle can sıkıcı olan bu etaba devam ettik. Düzlük, bir yapraktaki damarlar kadar çok ve karışık, tümüyle sığ, düz ve çıplak olan bu vadilerle yol yol yarılmıştı. Sonunda

Kuma'da, Hamd'a yeniden girdik ve kilden zemini sadece çamur tutmasına rağmen, orada kamp kurmaya karar verdik.

Oraya yerleşirken birdenbire bir koşuşturma oldu. Develer, otlanarak doğuya doğru uzaklaşmış görünüyordu. Cüheynelerin enerjik adamları, sel gibi akıp develeri yakalayıp bağladılar. Faysal, öfkelendi ve onlara durmaları için bağırdı ama onu duyamayacak kadar heyecanlıydılar. Tüfeğini kavrayıp en yakındaki adama ateş etti, adam korkuyla semerinden yuvarlandı ve böylece diğerleri de ne yaptıklarına baktılar. Faysal, adamları kendi huzurunda yargıladı, deve sopasıyla liderlerinin sağına soluna vurdu ve çalınan develerle hesap tam olarak tutuncaya kadar, hırsızların develerine el konuldu. Daha sonra hayvanları Billili sahiplerine kendi elleriyle teslim etti. Böyle yapmasaydı sabah, müttefikimiz olmalarını beklediğimiz Billilerle yapılacak özel bir savaşta Cüheynelere katılmış ve Vech'den öteye uzanmamızı önlemiş olurdu. Başarımız, böyle önemsiz şeylere bağlıydı.

Ertesi sabah, sahile doğru yürüdük ve Habban'a dört saatte vardık. Hardinge, olması gerektiği gibi bizi ferahlatmak için oradaydı ve sığ koy, küçük bir sığınak sağlamasına ve gemiye yalpalar vurduran sert deniz, kayıklarla yapılan tüm çalışmaları tehlikeli kılmasına rağmen karaya su çıkardılar. ilk postayı katırlara ayırdık ve su olarak geriye ne kaldıysa hepsini daha fazla susayan yaya askerlere verdik. Ama zor bir geceydi ve acı çeken bir insan kalabalığı İtişip kakışarak, bir başka içecek bulabilme umuduyla, ışıklarıyla su tanklarına bakıp, gemiciler yeniden su getirirler diye bekleyip durdular.

Gemiye çıktım ve kara ordusu hazır olmasına rağmen Boyle, bekledikleri takdirde Türklerin kaçıp gideceğinden korktuğu için savaş gemilerinin saldırıyı gerçekleştirdiğini öğrendim. İşin doğrusu Ebu Zereibat'a vardığımız gün, Türk Vali Ahmet Tevfik Bey, Vech'i kanlarının son damlasına kadar savunmaları gerektiğini söyleyerek garnizona hitap etmişti. Daha sonra da akşam karanlığında, devesine atlayıp kaçmaya uygun birkaç atlıyı yanına alıp demiryoluna gitmişti. İki yüz piyade ise, çıkarma birliğine karşı onun terk ettiği görevi yerine getirmek için karar almıştı. Ama sayıca bire üç üstün olmalarına rağmen, gemilerin top ateşi, mevzilerinin uygun kullanımına izin vermeyecek kadar ağırdı. Hardinge'in bildiği kadarıyla savaş sona ermemişti ama Vech şehri, denizciler ve Salih'in adamları tarafından işgal edilmişti.

Bölüm 27

Söylentiler fazlasıyla yararlı oluyor, orduyu heyecanlandırıyordu. Gece yarısından önce ağır ağır kuzeye doğru ilerlemeye başladık. Şafakta şehrin on iki mil güneyinde, Miya Vadisi üzerinde, değişik tesadüflerle yeniden toparlanıp sıra ile ilerledik. Yolda birkaç Türk'e rastladık, birlikleri kısa bir direniş gösterip dağılmıştı. Ageyller develerinden inip pelerinlerini, kefiyelerini ve gömleklerini çıkarttılar ve yarı çıplak kahverengi bedenleriyle yola devam ettiler. Vurulurlarsa bunun, yaralarının temiz kalmasını sağlayacağını ve değerli elbiselerinin de hasar görmeyeceğini söylediler. Komutanları olan ibn Dahil, emirlere düzenli bir şekilde itaat edilmesini sağlıyordu. Eşit sayıda destek birliği ile varolan zayıf korumadan yararlanarak, nöbetleşe değişen birliklerle dört ya da beş yarda aralıklarla açık düzende ilerlediler.

Güneşin yaktığı, ortasında turkuaz renkli suları tuzlu olan bir gölcüğün yer aldığı vadide temiz, kahverengi adamları izlemek güzeldi. Öncü grupta, iki bayraktarın taşıdığı koyu kırmızı bayraklar göze çarpıyordu. Uzun adımlı bir tempoyla yaklaşık altı mili bir saatte aşarak, ölüm sessizliğinde ilerlediler. Tek bir silah bile atılmadan tepenin sırtına varıp tırmandılar. Böylece, bizim için işin sona erdiğini biliyorduk ve şehrin sahibi olan ibn Şefia'nın oğlu Salih'i bulmak için acele ettik. Bize, kayıplarının yaklaşık yirmi ölü olduğunu söyledi. Daha sonra, Hava Kuvvetleri'nden İngiliz bir teğmenin bir deniz uçağı keşf'inde ölümcül bir şekilde yaralandığını ve bir İngiliz denizcinin ayağından yara aldığını öğrendik.

Muharebeyi yöneten Vickery tatmin olmuştu ama ben, onun memnuniyetini paylaşamadım. Bana göre, gereksiz yapılan her eylem, bir atış ya da bir kayıp, sadece bir israf değil ama aynı zamanda bir günahtı da. Tüm başarılı eylemleri kazanç hanesine yazan profesyonel bakış açısını kabul edemiyordum. İsyancılarımız, askerler gibi maddi değildi ama liderlerine güvenen bizim gibi dostlardı. Ulusal olarak komuta edilmiyorduk ama çağrı ile bir araya gelmiştik. Adamlarımız, gönüllüler, bireyler, yerel insanlar, akrabalardı. Bu nedenle, bir ölüm, ordudaki pek çok insan için kişisel bir keder konusuydu. Salt askeri bakış açısından bile saldırı, bana ahmakça yapılmış bir hata gibi görünüyordu.

Vech'de bulunan iki yüz Türk'ün ne bir ulaşım aracı ne de yiyeceği vardı ve birkaç gün yalnız bırakılsalardı, kendileri teslim olurlardı. Kaçmış olsalardı bile, bunun, bir Arabın yaşamının değeri karşısında hiçbir önemi yoktu. Vech'i demiryollarına karşı bir üs olarak kullanmak ve cephemizi genişletmek için istiyorduk. Kenti tahrip edip, adam öldürmek insanlık dışıydı.

Kent, hiç de uygun olmayan bir biçimde tahrip edilmişti. Kent halkı, Faysal tarafından, yaklaşan saldırı konusunda uyarılmış veya ayaklanarak bunun önüne geçmeleri ya da şehri boşaltmalarını tavsiye etmişti. Ama onlar, çoğunlukla Türkleri bize karşı tercih eden, Kuseyir'den gelme Mısırlılardı ve beklemeye karar verdiler. Bu yüzden Şefia'nın adamları ve Bişalar, evleri ganimetle dolu buldular ve hepsini silip süpürdüler. Gizli hazineleri bulmak için dükkânları soydular, açık kapıları kırdılar, her odayı aradılar, sandıkları ve dolapıarı kırıp döktüler, tüm sabit mobilyaları parçaladılar ve her şilteyi ve yastığı yardılar. Bu esnada filonun ateşi, göze çarpan her duvar ya da binada büyük delikler açmıştı.

Ana zorluğumuz, erzak ve mühimmatın karaya çıkartılmasıydı. Fox, yerel mavna ve kürekli kayıkları batırmıştı ve iskele türünden bir şey yoktu. Fakat becerikli Hardinge, yeterince geniş ama çok kısa olan iskeleye kadar ilerleyip, kendi filikaları ile malzemelerimizi karaya çıkardılar. İbn Şefia'nın taraftarlarından yorgun düşmüş bir çalışma birliğini ayağa kaldırdık ve onların beceriksiz ya da bezgince yardımlarıyla şehre, şimdilik ihtiyacımızı karşılayacak kadar yiyecek aldık. Kent halkı, aç karnına geri dönmüş ve mülklerine yapılanlar karşısında öfkeye kapılmışlardı. Başında nöbet tutulmayan her şeyi çalarak, hatta sahildeki pirinç çuvallarını yararak açıp, eteklerine doldurabildikleri kadarını taşıyarak öç almaya başladılar. Faysal, merhametsiz Mevlud'u şehrin valisi yaparak bu durumu düzeltti. Mevlud, sert süvarilerini getirdi ve bir günde gerçekleştirdiği toptan tutuklama ve seri cezalandırmalarla, herkesi, nesneleri olduğu yerde yalnız bırakma konusunda ikna etti. Bundan sonra. Vech, korkudan dolayı sessiz kaldı.

Kahire'ye hareket etmeden önce geçen birkaç gün içinde bile, olağa-

nüstü yürüyüşümüzün yararları ortaya çıkmaya başladı. Arap hareketinin Batı Arabistan'da şimdi rakibi bulunmuyordu ve çökme tehlikesinin ötesine geçmişti. Çok tartışılan Rabih sorunu sona ermiş ve Bedevi savaşının ilk kurallarını öğrenmiştik. Yeni bilginin yararları açısından geçmişe dönüp baktığımızda, Vech sokaklarında esef duyulan şu yirmi adamın ölümü hiç de o kadar korkunç görünmüyordu. Vickery'nin sabırsızlığı, belki de soğukkanlılığı, haklı çıkmıştı.

Kitap III

Bir Demiryolu Harekatı

Bölüm 28'den 38'e

Vech'i ele geçirmemiz, Türkler üzerinde arzu edilen etkiyi yarattı. Medine'nin ve demiryollarının pasif savunması için Mekke'ye yürümekten vazgeçtiler. Uzmanlarımız onlara saldırmak için plânlar hazırladı.

Almanlar, kuşatma tehlikesini gördüler ve Enver'i, Medine'yi hemen boşaltma emri vermesi konusunda ikna ettiler. Sir Archibald Murray, geri çekilen düşmanı yok etmek için bizden sürekli saldırı yapmamızı istedi.

Faysal, kendi kısmında çok geçmeden hazır hale geldi ve işbirliğini sağlamak için Abdullah'a gittim. Yolda hasta düştüm ve çaresiz, tek başıma yatarken mecburen savaşımızı düşündüm. Son pratiğimizin teorimizden daha iyi olduğu kanısına vardım.

İyileşince demiryolları için pek bir şey yapmadım ve Vech'e yeni fikirlerle döndüm. Bu fikirleri, savaştan önce herkese vaaz ederek kabul ettirmeye ve yönetici ilkemiz olarak, savaş güçlerimizin yayılmasını benimsetmeye ve hayata geçirmeye çalıştım. Onlar ise Medine'nin sınırlı ve doğrudan hedef olmasını tercih ettiler.

Bu yüzden kendi teorimi sınamak için sessizce Akabe'ye gitmeye karar verdim.

Thomas Edward Lawrence

Bölüm 28

Kahire'de, henüz heveslerini yitirmemiş olan yetkililer, altın, tüfek, katır, daha çok makineli tüfek ve dağ topu vaat ettiler; ama elbette, bu sonuncuları hiç alamadık. Top sorunu, sonsuz bir eziyet yaratıyordu. Ülke tepelik ve yolsuz olduğundan sahra topları işimize yaramıyordu. İngiliz ordusunda sadece ok ve yaylara karşı işe yarayan onluk havanlar dışında, hiç dağ topu yoktu. Bremond'un Süveyş'te Cezayirli topçuları ile birlikte birkaç mükemmel altmış beşlik Schneider'i vardı ama bunları ilkesel olarak müttefik askerlerinin Arabistan'a girmesine yardım edecek bir kaldıraç gibi görüyordu. Bu topları adamlarıyla birlikte ya da adamsız olarak bize göndermesini istediğimiz zaman, öncelikle Arapların, topçu ekiplerine karşı doğru düzgün davranmadıklarını ve sonra toplara karşı da doğru düzgün davranmadıkları karşılığını veriyordu. Bunun bedeli, Rabih'te tutulan bir tugaydı ve bunu ödememize gerek yoktu.

Arap ordusunun, yenilmesi güç bir ordu hâline gelmesinden korkuyordu bu, herhangi bir kişinin anlayabileceği bir tanıtlamaydı ama Britanya hükümetinin işine akıl sır ermezdi. Bu, kötü niyetten dolayı değildi çünkü istediğimiz başka her şeyi bize vermişlerdi, cimrice davranmamışlardı. Araplara sağlanan malzeme ve para toplamı, on milyonu çoktan geçmişti. Bunun tam bir aptallık olduğuna inanıyordum. Ama pek çok girişime gücümüzün yetmeyişi ve diğerlerini de teknik nedenlerden dolayı başaramayışımız çıldırtıcı oluyordu. Toplarının menzili bizimkilere kıyasla üç ya da dört bin yarda uzun olduğundan, Türk topçularıyla baş edemiyorduk. Bre-

mond, topları bir yıl Süveyş'te boş yere tuttuktan sonra, sonunda Allah'tan başarılı olamadı. Ardılı olan Binbaşı Cousse, onların aşağı gönderilmelerini emretti ve topların yardımıyla Şam'a girdik. O boşa geçen bir yıl boyunca bütün bunlar, Süveyş'e giren her Arap subayının fark ettiği gibi, Arap hareketine karşı gösterilen Fransız kötü niyetinin açık ama sessiz kanıtlarıydı.

Türk ordusunda Bağdatlı bir subay olan Cafer Paşa'dan davamıza büyük bir destek sağladık. Alman ve Türk ordularında seçkin bir hizmet verdikten sonra Enver Paşa tarafından, Seyh el Senusi'nin zorla toplanan askerlerine bir düzen vermek için görevlendirilmişti. Oraya denizaltı ile gitti, vahşi adamlardan ortaya oldukça iyi bir güç çıkardı ve İngilizlere karşı iki muharebede taktik yeteneklerini sergiledi. Daha sonra yakalandı ve diğer subay savaş tutsaklarıyla birlikte Kahire'deki kalede misafir edildi. Bir gece kalenin hendeğine sessizce sarkıttığı battaniyelerden hazırladığı bir halatla kaçtı. Ama battaniyeler, gerginliğe dayanamamış ve düşerken ayak bileğini zedelemişti, çaresiz kalınca da yeniden yakalandı. Hastanede şeref sözü verdi ve yırtık battaniyenin parasını ödedikten sonra serbest bırakıldı. Ama bir gün Şerif'in isyanını ve dostları olan önde gelen Arap milliyetçilerinin Türkler tarafından idam edildiğini Arapça bir gazetede okuduktan sonra, yanlış tarafta olduğunu anladı.

Faysal'ın elbette, Cafer'den haberi vardı ve düzenli birliklerine komutan yardımcısı olarak onu istiyordu. Şimdi temel gayretimizi, düzenli güçlerin geliştirilmesine ayırmıştık. Cafer'in, bir ordunun zorluklarını ve karşılıklı olarak hoş olmayan öğelerini bir arada kaynaştırabilecek yeterli şöhrete ve kişiliğe sahip, çok az adamdan biri olduğunu biliyorduk. Bununla birlikte Kral Hüseyin, bu yeteneğe sahip değildi. Yaşlı ve dar görüşlüydü, Mezopotamyalılar ve Suriyelilerden hoşlanmıyordu. Mekke, Şam'ı kurtarmalıydı. Cafer'in hizmetlerini reddetti. Faysal, onu kendi sorumluluğunda kabul etmek zorunda kaldı.

Kahire'de Hogarth ve George Lloyd, Storrs ve Deedes ile pek çok eski dost vardı. Onların arkasında, Araplar için iyi niyet dileğinde bulunanların çemberi şimdi garip bir şekilde büyüdü. Lynden Bell, arkadaşlarımıza sıkça karşı koyuyor ve bu yöntemin Arap çılgınlığından kaynaklandığına yemin ediyordu. Sir Archibald Murray, ani bir sarsıntı ile Türk askerlerinin kendisinden çok Araplarla savaştığını kavradı ve her zaman nasıl Arap ayaklanmasının yanında olduğunu hatırlamaya başladı. Amiral Wemyss, Rabih civarındaki zor günlerimizde olduğu gibi şimdi yine yardıma hazırdı. Mısır'da Yüksek Komiser olan Sir Reginald Wingate, yıllardır savunduğu çalışmanın başarısından dolayı mutluydu. Bu mutluluğu ona çok görüyordum çünkü hareketi gerçekten başlatma riskini göze alan McMahon, daha başarısı ortaya çıkmadan engellenmişti. Bununla birlikte bu, Wingate'in hatası da sayılmazdı.

Bütün bu gelişmeler, benim tüy kadar hafif acınacak engellerimin

arasında birden kaba bir sürpriz oldu. Albay Bremond, beni, Vech'in ele geçirilmesini kutlamak için çağırmıştı. Bu zaferin, benim askeri yeteneğimi onayladığını ve başarının genişletilmesi için benden yardım beklemek için ona cesaret verdiğini söyledi. İngilizFransız güçleri ve donanmanın desteğiyle Akabe'yi işgal etmemi istedi. Akabe'nin önemine dikkat çekti. Akabe, Süveyş Kanalı ile Hicaz Demiryolu'nun en yakınında bulunan ve Kızıldeniz'de kalan tek Türk limanıydı ve Beersheba Ordusu'nun sol kanadında bulunuyordu. Maan'da ezici bir darbe vurmak için yukarıya, İtm Vadisi'ne ilerlemesi gereken karma bir tugay tarafından işgalin yapılmasını önerdi. Toprağın doğası hakkında ayrıntılı olarak bilgi vermeye başladı.

Savaştan önce Akabe'yi tanıdığımı ve plânının teknik olarak olanaksız olduğu kanısına vardığımı söyledim. Körfezin kumsalını ele geçirebilirdik ama orada Gelibolu sahilinde olduğu kadar, elverişsiz koşullarda yerleşen güçlerimiz gözetim altında olacak ve sahildeki tepelerden açılacak top ateşine maruz kalacaktı. Binlerce kadem yüksekliğindeki bu granit tepelerden, ağır silahlar taşıyan askerlerin geçitler boyunca ilerleyerek geçmesi olanaksızdı. Saldırmak ya da savunmak bize çok pahalıya mâl olurdu. Benim görüşüme göre, önemi Bremond'un anlattıklarından çok daha fazla olan Akabe, en iyi şekilde, donanma desteği olmaksızın iç taraflardan baskın yapan Arap düzensiz güçleri tarafından ele geçirilebilirdi.

Bremond, Arap hareketinin Arabistan'a sınırlı kalması ve enerjisini Medine'ye karşı boşa harcaması için Akabe'ye çıkartma yapıp, önlerine (Rabih'de olduğu gibi) karma bir birlik koyarak yollarını kesmek istediğini bana anlatmamıştı. (Ama ben biliyordum.) Araplar hâlâ Şerif'in bizimle kurduğu ittifakın, sonunda kendilerini satmak için hazırlanmış gizli bir anlaşmaya dayandırılmış olabileceğinden korkuyorlardı ve böyle bir Hıristiyan istilası bu korkuları doğrulayacak ve işbirliğini yok edecekti. Bana gelince, çabalarını boşa çıkartıp, Arapları yakında Şam'a götürmeye niyetli olduğumu Bremond'a söylememiştim. (Ama o, biliyordu.) Yaşamsal hedefler üzerine çocukça düşünülerek yürütülen bu rekabet, beni eğlendiriyordu ama konuşmaya uğursuz bir şekilde, her nasılsa plânını Vech'de Faysal'a sunmak için gideceğini söyleyerek son verdi.

Şimdi, Bremond'un bir politikacı olduğu konusunda Faysal'a uyarıda bulunmamıştım. Newcombe, dostça hareketi sürdürmek arzusuyla Vech'deydi. Akabe sorunu hakkında konuşmamıştık. Faysal, ne bölgeyi ne de kabileleri tanıyordu. Duyarlılık ve bilgisizlik, bir insanın kendisine yapılan öneriler lehinde harekete geçmesini sağlayabilirdi. Benim için yapılacak en iyi şey, oraya acele gidip kendi tarafımı korumaya çalışmaktı. Bu yüzden, aynı gün öğleden sonra Süveyş'e hareket ettim ve o gece gemiyle açıldık. İki gün sonra Vech'deydim. Geliş nedenimi açıkladım. Böylece Bremond, on

gün sonra gelip kalbini ya da bir bölümünü Faysal'a açınca taktikleri düzeltilerek kendisine iade edildi.

Fransız talim subayları da yanında altı Hotchkiss otomatik tüfeği hediye ederek işe başlamıştı. Bu, asil bir hediye idi. Ama Faysal, Vech için Yenbu bölgesini bıraktığından dolayı üzgün olduğunu, Vech'in, hedefleri olan Medine'den çok daha önemli olduğunu ve İngiliz ordusu tarafından kendilerine verilen eski toplarla ya da tüfeklerle Fransız topları olan Türklere karşı saldırmasının gerçekten olanaksız olduğunu açıklayarak, Süveyş'te bekleyen, hızlı ateşlenebilen dağ toplarından bir batarya gönderme cömertliğinde bulunmasını istemek için bir fırsat yakaladı. Adamlarının, kötü bir aracın iyi bir aracın üstesinden gelmesini sağlayacak teknik mükemmeliyetleri yoktu. Sadece sayı ve hareketlilik bakımından sahip oldukları üstünlüklerden yararlanmak zorundaydı ve donatımları geliştirilmedikçe, bu cephe uzamasının nerede son bulacağını kimse söyleyemezdi!

Bremond, Hicaz Savaşı'nda topların yararsız olduğunu (Pratik olarak bu gayet doğruydu.) öne sürerek konuyu kapatmak istedi. Ama Faysal, adamlarını derhâl keçiler gibi kırsala çıkarıp demiryolunu tahrip ederse savaş sona erecekti. Bu eğretilemeye (Arapça'da kaba bir deyimdi.) kızan Faysal, Bremond'un altı kadem uzunluğundaki rahat vücuduna bakıp, kendisinin hiç 'keçi' olmaya çalışıp, çalışmadığını sordu. Bremond, cesurca Akabe sorununa değinip, orada kalan Türklerin, Araplar için gerçek bir tehlike olduğundan söz etti. Oraya yapılacak bir sefer için gerekli araçlara sahip olan İngilizlerin bu işi üstlenmesi için baskı yapılması gerektiği üzerinde durdu. Faysal, karşılık olarak, ona, Akabe'nin arkasındaki bölgeyi gösteren coğrafi bir kroki gösterdi (Ben, bu kısmı daha az heyecan verici buldum.) ve kabilesel güçlüklerle yiyecek sorunundan bahsetti, ciddi engel oluşturan tüm noktaları açıkladı. Rabih'de müttefik askerleri üzerine yağan emirler, karşı emirler ve kargaşa bulutlarından sonra gerçekten yeni bir gezintiye çıkmak için ricada bulunmak üzere, bu kadar çabuk Sir Archibald Murray'a yaklaşmaya yüzünün tutmayacağını söyleyerek konuşmasına son verdi.

Ben, nispet yapar gibi orada gülümseyerek oturuyordum.

Bremond, bana bir Parth atışı yaparak Süveyş'te bulunan İngiliz zırhlı arabalarının Vech'e gönderilmesi konusunda ısrar etmesini Faysal'dan rica ederek, güzel bir düzenle geri çekilmek zorunda kaldı. Ama mademki kendileri başlatmıştı, bu bile bir bumerang etkisi yapacaktı! Bremond gittikten sonra neşeli bir hafta geçirmek için Kahire'ye döndüm. İyi öğüt vermekten çok daha iyisini başardım. Homurdanır gibi rahatsız bir şekilde Tullibardine'in tugayını Akabe'ye ayıran Murray, o program dışı gösteri aleyhindeki görüşlerimi açıklayınca beni canı gönülden onayladı. Daha sonra Vech'e döndüm.

Bölüm 29

Vech'de yaşam ilginçti. Şimdi çadırlarımızı sıra ile kurmuştuk. Sahilden başlayarak tatlı bir şekilde limanla kilitlenen bölgeden geçip yıldız gibi ışıldayan geniş vadilerin üzerinde yüzü doğu ya ve güneye bakan sarp bir yamaçta sona erinceye kadar uzanan mercan kayalıklarının ucunda denizden yaklaşık bir mil mesafede Faysal, çadırları kurdurmuştu. (Burada bir çadır bolluğu vardı: Oturma çadırları, kabul çadırları, kurmay çadırları, misafir çadırları, uşakların çadırları ve diğerleri...) Asker ve kabile üyelerinin çadırları, bu kumlu vadilerde gruplar hâlinde kurulmuştu ve bize soğuk yükseltiyi bırakmışlardı. Akşam olduğunda denizden esen meltem, Londra caddelerinde akan trafiğin yankısı gibi zayıf ve uzak dalgaların mırıltısını bize taşıdığı zaman, orası biz kuzeyliler için çok nefis oluyordu.

Hemen altımızda, düzensiz ve birbirine yakın kurulmuş bir grup çadırda Ageyller kalıyordu. Bunların güneyinde Rasim'in topçuları ve onların yanında arkadaşlık yapmak için Abdullah'ın makineli tüfekçileri düzenli sıralar hâlinde yerleşmişlerdi. Yanlarında hayvanları, profesyonel askerleri öfkelendiren şu resmi sıralar hâlinde kazıklara bağlanmıştı ve yer değerli olduğu zaman bu uygun oluyordu. İleride toprak üzerinde sade bir şekilde pazar kuruluyordu. Malların etrafında, her zaman kabaran bir insan kalabalığı oluyordu. Çevrede dağınık duran çadırlar ve kabile üyelerinin barınakları, su kanallarını ya da rüzgârsız yerleri doldurmuştu. Kabile üyelerinin yerleştiği yerlerin ötesinde, deve gruplarının, en yakın palmiye ağaçlarının ve tuzlu su kuyusunun yanından geçerek girip çıktığı açık kırsal

bölge uzanıyordu. Arka plânda sahil alanının ufkuna doğru sarp bir şekilde yükselen tepeler, kayalıklar ve harabe kalelere benzeyen taş kümeler vardı.

Vech'de geniş aralıklarla, çok geniş aralıklarla kamp kurmak adet olduğundan, yaşamım, bir aşağı bir yukarı, Faysal'ın kampına, İngilizlerin kampına, Mısır Ordusu'nun kampına, şehire, limana, telsiz istasyonuna giderek, bütün gün bu mercan yolları bir aşağı bir yukarı tez canlı bir şekilde sandalet ya da çıplak ayaklarla geçerek, ayaklarımı sertleştirerek, keskin ve yanan zemin üzerinde hafif bir ağrı ile yürümeye hazır olacak şekilde, yavaş yavaş güçlenerek, zaten eğitimli olan vücudumu daha büyük gayretler için sertleştirerek geçiyordu.

Zavallı Araplar, benim neden bir kısrağımın olmadığını merak ediyorlardı ve kendimi sertleştirmekle ilgili akıl almaz konularla onları şaşırtmaktan ya da hayvanlara kıyamadığım için onlara binmekten çok yürümeyi tercih ettiğimi söyleyerek, onları altüst etmekten vazgeçmiştim. Ancak, ilk söylediğim de doğruydu ikincisi de doğru. Yaşamın bu daha alt biçimlerine karşı içimde gururuma dokunan, hoş olmayan bir şey gelişti. Onların varoluşu, sanki insan soyu üzerinde köleliğe özgü bir fikir uyandırıyor gibi görünüyordu. Tanrı'nın bize baktığı tarzda onlara bakıp sonra da onlardan yararlanmak ve onları sakınılabilir zorunluluklar altında bırakmak bana utanç verici görünüyordu. Bu, tıpkı her gece tepenin altında tam tam çalarak kendilerini kızıl çılgınlığa iten zencilere yaptığımıza benziyordu. Bizimkilerden açıkça farklı olan yüzleri, hoş görülebilirdi; ama vücutlarımızın bütünüyle tam karşılığına sahip olmaları insanı yaralıyordu.

Faysal, içeride, gece ve gündüz kendi devlet işleriyle uğraşıyordu. Bu yüzden, aramadan pek az kişi ona yardım edebilirdi. Dışarıdaki kalabalık, gösteriler, zevk için havaya ateş etmeler ve zafer yürüyüşleri ile bizi meşgul edip oyalıyordu. Bu arada kazalar da oluyordu. Bir keresinde Boyle'un şehri ele geçirmesi döneminden hatıra kalan patlamamış bir mermiyi, bir deniz uçağı bombasını çadırımızın arkasında oynarken patlattılar. Patlama sırasında adamların kol ve bacakları, çadır bezleri üzerinde kırmızı kan lekeleri bırakarak etrafa saçıldı. Lekeler, hemen donuk kahverengiye dönüştü ve sonra da soldu. Faysal, çadırları değiştirtip kanlı çadırların yok edilmesini emretti. Tutumlu köleler, onları yıkadılar. Başka bir gün bir çadır ateş aldı ve ziyaretçilerimizden üçü, kısmen kızardılar. Bütün kamp, çadırın etrafına toplanıp yangın sönene kadar kahkahalar attı ve daha sonra mahcup bir şekilde adamların yaralarıyla ilgilendik. Üçüncü gün, bir kısrak, zevk için atılan bir merminin isabet etmesiyle yaralandı ve birçok çadır, mermilerle delindi.

Bir gece Ageyller, kendilerini çok genel olarak cezalandıran ve çok sert bir şekilde döven komutanları, ibn Dahil'e karşı isyan ettiler. Bağırarak ve ateş ederek onun çadırına saldırıp uşaklarına dayak attılar. Bu, öfkelerini

dindirmek için yeterli olmadı, Yenbu akıllarına gelince Ateibaları öldürmeye kalkıştılar. Faysal, bizim bulunduğumuz yamaçtan meşaleleri görünce, çıplak ayakla adamların arasına daldı ve kılıcının düz yanıyla dört adama bedel bir şekilde onlara saldırdı. Faysal'ın öfkesi onları geciktirmişti, bu arada köleler ve süvariler, bağırış çağırış ve koşuşturmalar arasında yardım çağırıp, kaplama kılıç darbeleriyle tepeden aşağı hızla hücum ettiler. Biz, adamlara doğru çok hafif bir ateş açarak grupları dağıtırken, biri Faysal'a atını verdi, o da doğruca elebaşlarının üzerine yürüdü. Sadece iki kişi öldü ve otuz kişi yaralandı. İbn Dahil, ertesi gün görevinden istifa etti.

Murray, Doğu Afrika seferinden kalan iki zırhlı arabayı, Rolls Royceları bize vermişti. Gilman ve Wade, zırhlı araç birliğine kumanda edecekti. Ekipler, arabaları sürmek için A.S.C.'den ve ateş etmek için Makineli Tüfek Birlikleri'nden gelen İngilizlerden kurulmuştu. Vech'de bunlara sahip olmak işimizi daha da güçleştirdi. Çünkü yediğimiz yiyeceği ve içtiğimiz suyu, tıbbi bakımdan hemen kınadılar. Bütün bunlara rağmen İngiliz birlik, dengeleyici bir zevk kaynağı oldu ve Vech civarında, umutsuz kum boyunca otomobil ve motosikletleri sürerek oyalanmak müthişti. Kırsal bölgede araba sürmenin korkunç zorluğu, adamların kollarını boksörler gibi geliştirdi... Yürürken profesyonelce omuzlarını döndürebiliyorlardı. Zamanla, kendi tarzlarını ve kumda araba kullanma sanatını geliştirerek, daha iyi zeminlerde dikkatle gidip yumuşak zeminler üzerinde hız yaparak hüner kazandılar. Bu yumuşak alanlardan biri, Cebel Raal'ın önünde yer alan son yirmi millik düzlüktü. Arabalar, bir kumul tepeciğinden diğerine sıçrayarak ve kavisli yerlerde tehlikeli bir şekilde sallanarak, bu mesafeyi, yarım saatten daha kısa bir sürede geçiyorlardı. Araplar, yeni oyuncaklardan hoşlanmışlardı. Bisikletlere, şeytanın atları, arabaların çocukları adını takmışlardı, kendileri trenlerin oğul ve kızlarıydı. Bu durum, bize, üç nesil mekanik nakliye aracını bir arada sundu.

Donanma, Vech'deki çıkarlarımızı daha da arttırıyordu.

Espiegle, Boyle tarafından istasyon gemisi olarak gönderilmişti. Gemiye, bizi memnun edecek, bir ayrıcalık tanındığının açıkça görülmesinin koşulları yaratılarak, Albay Newcombe tarafından önerilen plânlar kapsamında işbirliği yapmak için geminin gücü dahilinde elinden gelen her şeyi yapması emri verilmişti. Geminin komutanı, Türkiye'de iyi bir şöhreti olan Komutan Fitzmaurice, konuksever ruhlu bir adamdı ve sahildeki çalışmalarımızı gayet eğlenceli buluyordu. Bize binlerce yoldan, her şeyden önce bir telsiz uzmanı olduğundan işaretlerle haberleşirken yardımcı oldu. Bir gün, öğle vakti *Northbrook* geldi ve üzerinde bir ordu telsiz cihazı taşıyan hafif bir kamyonu, bizim için karaya çıkardı. Kimse bir açıklama yapmadığından biz, ne olduğunu anlayamamıştık. Ama Fitzmaurice, adamlarının yarı-

sıyla sahile koşturdu, arabayı uygun bir yere çekti, anten direklerini profesyonelce taktı, motoru çalıştırıp etkili bir şekilde bağlantı kurmayı başardı. Daha güneş batmadan önce şaşkın *Northbrook*'a seslenip telsiz operatörü ile uzun bir konuşma yapmıştı. İstasyon, Vech'deki üssün verimliliğini arttırdı ve Kızıldenizi üç dilden mesajlarla doldurarak gece ve gündüz durmadan çalıştı. Orduya ait yirmi farklı şifre kodu kullanılıyordu.

Bölüm 30

Fahri Paşa, hâlâ bizim oyunumuzu oynuyordu. Medine'nin çevresinde, Arapların sadece şehri bombalamasını olanaksız kılacak uzaklıkta siperler kazarak korunan bir hat oluşturdu. (Böyle bir girişim, Medine'yi bombalamak gibi, asla yapılmadı ya da tasarlanmadı.) Diğer askerler, demiryolu boyunca Medine ve Tebuk arasında yer alan tüm su istasyonlarında varolan güçlü garnizonlara ve günlük devriyeler yolu garantiye alsın diye bu garnizonlar arasına kurulan daha küçük karakollara dağıtılmışlardı. Kısacası, düşünülebilecek en aptalca savunma pozisyonuna düşmüşlerdi. Garland, demiryollarının zayıf noktalarını arayıp bulmak için yüksek patlayıcıları yanına alıp Vech'den güneydoğuya, Newcombe'da kuzeydoğuya gitmişlerdi. Demiryollarını ve köprüleri havaya uçuracaklar ve hareket eden trenler için otomatik mayınlar yerleştireceklerdi.

Araplar, kuşkudan güçlü bir iyimserlik duygusuna geçmişler ve örnek bir hizmet vereceklermiş gibi görünüyorlardı. Faysal, Billilerin çoğunu ve kendisini, demiryolu ile deniz arasında kalan bölgede Arabistan'ın efendisi ilân eden Moahibleri askere kaydetti. Bunun üzerine Cüheyneleri Ais Vadisi'nde Abdullah'ın yanına gönderdi.

Şimdi Hicaz Demiryolu ile ciddi bir şekilde uğraşmak için hazırlık yapabilirdi. Ama benim ilkelerimden daha iyi olan bir pratikle hareket edebilirdi. Bir keresinde Vech'de oyalanmasını ve bizim dışımızdaki kabileler arasında yoğun bir hareket başlatmasını ondan rica etmiştim. Böylece ayak-

lanmamız yayılabilecek ve demiryollan, Maan kadar kuzeyden, Tebuk'dan (şu an etki sınırımız orasıydı) tehdit edilebilecekti. Arap savaşının gidişine ilişkin benim görüşüm, hâlâ yarı kör bir şekilde ilerlemekte oluşuydu. Vaaz vermenin bir zafer ve savaşmanın bir hayal olduğunu şimdiye kadar görmemiştim. Şimdilik onları birbirlerine bağlamıştım ve bereket versin ki Faysal, demiryollarını tahrip etmekten çok, adamların zihinlerini değiştirmekten hoşlandığından vaaz verme işi daha iyiye gidiyordu.

Kuzey komşularıyla, sahilde yaşayan Hoveitatlarla zaten bir başlangıç yapmıştı. Ama şimdi daha güçlü bir halk olan Beni Atiyehleri kuzeydoğuya doğru gitmeye zorlamış ve şefleri olan Asi ibn Atiyeh, gelip bağlılık yemini edince büyük bir ilerleme kaydetmiştik. Onun böyle davranmasının nedeni, erkek kardeşlerinin kıskançlığıydı. Bu yüzden ondan aktif bir yardım beklemiyorduk. Ama anlaşmamızın yanısıra ekmek ve tuz, kabile bölgelerinden geçerken bize büyük bir hareket özgürlüğü sağladı. Bunların dışında çölün tehlikeli prensleri arasında yer alan Şerif, ibn Saud ve ibn Rashid'den sonra dördüncü gelen Ruvallaların büyük Emiri, Nuri Şaalan'a itaat eden değişik kabile grupları vardı.

Nuri, kendi Anazeh kabilesini otuz yıldır yöneten yaşlı bir adamdı. Kabilesi, Ruallaların en önemli ailesiydi, ama Nuri, onlar arasında ne doğum bakımından önde geliyor, ne seviliyor ne de savaşta büyük bir adamdı. Liderliği, saf karakter gücüyle ele geçirmişti. Kazanmak için iki erkek kardeşini öldürmüştü. Daha sonra kendisini izleyenlerin sayısını Sherat ve diğerlerini ekleyerek artırmıştı ve onun sözü çölde mutlak bir yasa hâline gelmişti. Sıradan şeyhlerin tatlı dilli diplomasi yeteneği onda hiç yoktu. Bir söz ile karşıtlıklar sona ererdi ya da onun karşıtı yok olurdu. Herkes, ondan korkuyor ve itaat ediyordu. Yollarını kullanmak için onayını almak zorundaydık.

Allah'tan bu, iş kolaydı. Faysal, yıllar önce bunu sağlamış ve Medine ve Yenbu'dan karşılıklı hediye değişimi ile bu ilişkiyi korumuştu. Şimdi Faiz el Hüseyn, Vech'den onun yanına gidiyordu. Yolda bize hoş bir hediye, yüzlerce iyi yük devesi getiren, Ruvallaların önemli adamlarından biri olan ibn Dughmi ile karşılaştı. Nuri, elbette Türklerle dostça ilişkilerini sürdürüyordu. Şam ve Bağdat, onun pazarıydı. Ondan şüphelenmiş olsalardı, üç ay içinde kabilesini yarı aç bırakarak öldürebilirlerdi. Bununla birlikte, zamanı geldiğinde onun silahlı desteğini alabileceğimizi biliyorduk ve o zamana kadar Türklerle ilişkilerinde küçük bir gedik hariç başka bir şey beklemiyorduk.

Onun izni, bize, Sirhanları, meşhur bir şoseyi, kamp bölgesini ve güneydoğuda Nuri'nin başşehri olan Ceuf'ten kuzeydoğuya, Suriye'de Cebel Druz yakınlarındaki Azrak'a kadar uzanan birbirine bağlı bir dizi çöküntü bölgeler hâlinde bulunan bir su havzaları zincirini açacaktı. Doğu Hoveitatların çadırlarına ve onların meşhur ebu Tayilerine ulaşmak için ihtiyaç duyduğumuz

tek şey Sirhanların özgürlüğüydü. Başlarında şef olarak Kuzey Arabistan'ın en büyük savaşçısı olan Avda bulunuyordu. Ancak Avda, ebu Tayi'nin yardımıyla Maan'dan Akabe'ye kadar tüm kabileleri öylesine kuvvetle kendi lehimize etkileyebilirdik ki, Akabe'yi ve tepelerinde yer alan Türk garnizonunu ele geçirmek için bize yardımcı olabilirlerdi. Ancak onun aktif desteğiyle Vech'den Maan'a, uzun bir yolculuğa çıkmayı göze alabilirdik. Yenbu günlerimizden beri onu çok istiyor ve davamıza kazanmaya çalışıyorduk.

Vech'de ileriye doğru büyük bir adım attık. Ebu Tayi'nin kuzeni ve savaş liderinden biri olan ibn Zaal, her bakımdan talihli bir günde, şubatın on yedisinde geldi. Şafakta Tebuk'un doğusundaki çöllerden Sheratların önde gelen beş adamı, yanlarında, seyrek geçilen çöllerinde bol bulunan Arap deve kuşu yumurtalarından bir hediye getirerek gelmişlerdi. Onlardan sonra köleler, Maan yaylasından orta Hoveitatların en önemli adamı olan Hamd ibn Cazi'nin kuzeni olan Ebu Tiyur ile Daifallah'ı buyur ettiler. Bunlar, sayıca çok ve güçlüydüler; harika savaşçılardı. Ama Avda ile Hamd arasında kökü geçmişe dayanan bir kavga nedeniyle kuzenleri olan göçebe Ebu Tayi'nin kan düşmanlarıydı. Onların bizi selâmlamak için uzaklardan böylece gelmelerini görmekten gurur duyuyorduk, ancak Akabe'ye saldırı niyetimizi ebu Tayi'den daha az uygun bulduklarından razı olmuyarlardı.

Onların hemen arkasından, Navvaf tarafından Faysal'a bir kısrakla gönderilen, Nuri Şaalan'ın en büyük oğlu olan Navvaf'ın bir kuzeni geldi. Düşman olan Shaalanlar ve Caziler, birbirlerine gözlerini dikerek bakmaya başladılar, bu yüzden grupları ayırdık ve yeni bir misafir çadırı fikri o an aklımıza gelmişti. Ruallalardan sonra sahil kesimine yerleşmiş olan Hoveitatların şefi, Ebu Tageiga'nın geldiği bildirildi. Kabilesinin saygılarını ve Türklerin Kızıldeniz'e açılabilecekleri son iki nokta olan Daba ve Moveilleh'in yağmalanmasından elde ettikleri ganimetleri getirmişti. Faysal'ın halısının üzerinde ona bir yer açıldı ve bizi Akabe'nin sınırlarına kadar taşıyan kabilesinin faaliyetlerinden dolayı ona en sıcak teşekkürlerimiz iletildi. Yollar, güçlerimizin harekât yapamayacağı kadar engebeliydi ama telkinde bulunmak için elverişliydi ve haberler gelmeye başladığından biraz daha fazla telkine ihtiyaç vardı.

Öğleden sonra Avda'nın baş izleyicilerinden olan diğer on kişi ile birlikte ibn Zaal geldi. Faysal'ın elini bir kez Avda için ve bir kez de kendisi için öptü ve otururken Avda'nın selâmlarını sunmak ve emirleri sormak için geldiğini açıkladı. Faysal, siyaset gereği neşesini dışarıya vurmayıp kontrol ediyordu ve ciddiyetle ona kan düşmanları olan Cazi Hoveilat'ı takdim etti. İbn Zaal, onları mesafeli olarak kabul etti. Daha sonra, onunla büyük özel sohbetler düzenledik ve sonra zengin hediyeler ve daha zengin vaatlerde bulunarak gitmesine izin verdik. Yanında Faysal'ın Avda'ya gönderdiği,

yüz yüze Vech'de görüşünceye kadar zihninin rahat etmeyeceğini bildiren mesajını da götürdü. Avda, oldukça mert bir kişiydi ama bizim için bilinmeyen bir niceliği vardı ve bu, Akabe için en ufak bir hatayı bile kaldıramayacağımızdan dolayı yaşamsal bir öneme sahipti. Aşağı gelmeli ve biz, onu tartmalıydık. Gerçekten, onun huzurunda ve onun yardımıyla, gelecek plânlarımızı hazırlamalıydık.

Bunun dışında tüm olaylar, mutlu bir şekilde sona erdi.

Bugün, aslında Faysal'ın her günkü işlerinden pek farklı değildi. Haberlerin akını, günlüğümü şişirmişti. Vech yolları, bağlılık yemini etmek için gelen büyük şeyhler, gönüllüler ve elçilerle kaynıyordu. Sabit geçiş ücretlerinin yayılması, Kayıtsız Billileri bizim için her zamankinden daha yararlı bir hâle getirmişti. Faysal, yeni taraftarlara törenle, elleri arasında tuttuğu Kuran'la yemin ettiriyordu: 'O beklerken bekleyeceğime, o yürürken yürüyeceğime, hiçbir Türk'e boyun eğmeyeceğime, Arapça konuşan herkesle (ister Bağdatlı, ister Halepli, ister Suriyeli ya da isterse saf kan olsun) nezâketle ilişki kuracağıma ve bağımsızlığı, hayatımın, ailemin ve malların üzerinde tutacağıma ant içerim.'

Aynı zamanda, hiç gecikmeden onları kabilesel düşmanlıklarıyla yüzleştirip, kan davalarını yatıştırmaya başladı. Gruplar arasında kâr ve zarar hesabı çıkarılacaktı, Faysal, anlaşma sağlanmasını çabuklaştırmak için aralarına girip onları yumuşatıyor, sık sık kalan bakiyeyi ödüyor ya da kendi kaynaklarından katkıda bulunuyordu. Faysal, iki yıl boyunca, Arap toplumunu meydan getiren sayısız küçük parçayı bir araya getirip, doğal düzenlerinde sıraya koymak ve Türklere karşı savaş plânına uygun olarak, onları birleştirmek için epey emek harcadı. Geçtiğimiz herhangi bir bölgede aktif bir kan davası kalmamış ve batı Arabistan'ın en son ve tartışılmaz İstinaf Mahkemesi olmuştu.

Bu başarıya yaraşır bir şekilde kendisini kanıtlamıştı.

Asla taraf tutan bir karar vermemiş, ne sırf düzensizliğe yol açacak ne de uygulanması olanaksız bir karar almıştı. Hiçbir Arap ne onun yargılarına karşı çıkar ne de kabilesel sorunlarda onun sahip olduğu akıl ve yeteneği sorgulardı. Dirayeti, harika hafızası ve doğru ile yanlışı dikkatle ayırt eden sabrı sayesinde, Medine'den Şam'a ve daha ötelere kadar tüm göçebeler üzerinde bir otorite kazanmıştı. Kabileleri aşan, safkan şefleri geride bırakan, kıskançlık duyulamayacak kadar büyük bir güç olarak kabul ediliyordu. Arap hareketi, tüm Araplar tek bir yumruk olup tüm özel çıkarları bir yana bıraktıklarından, en iyi anlamıyla ulusal bir hareket hâline gelmiş ve bu harekette en önemli yer, hem kendi isteği hem de yeteneği sayesinde bu adam tarafından kazanılmıştı. Şam'ın kurtarılmasından sonra, birkaç hafta süren zafer ve sonra aylar süren çözülme döneminde de bu yeri hakkıyla doldurmuştu.

Bölüm 31

Bu neşeli çalışma Clayton'dan gelen acil mesajlarla sona erdi. Vech'de iki gün bekleyip haber getiren Nur el Bahr, bir Mısır devriye gemisi ile buluşacaktım. Sağlığım yerinde değildi ama seve seve bekledim. Gemi tam zamanında geldi ve MacRury'i karaya çıkarttı. Cemal Paşa'dan Medine'deki Fahri Paşa'ya çekilen uzun bir telgraf mesajının kopyasını bana verdi. Enver ile İstanbul'daki Alman kurmayından kaynaklanan bu talimatlar, Medine'nin derhâl boşaltılmasını ve askerlerin toplu hâlde yürüyerek önce Hedia'ya, sonra El Ula'ya, daha sonra Tebuk'a ve en sonunda, yeni bir demiryolu merkezi ve siperlerle korunacak bir mevzi kurulacak olan Maan'a çekilmesini emrediyordu.

Bu hareket, Arapları mükemmel bir şekilde memnun edecekti. Ama bizim Mısır Ordusu'nun, birden Beersheba cephesine inen yirmi beş bin Anadolu askeri ve daha da kötüsü yanlarındaki olağan topçu birliğinin manzarası karşısında huzuru kaçacaktı. Clayton, mektubunda bana, gelişmelerin azami bir ilgi ile ele alınmasını, Medine'nin zapt edilmesi ya da onlar çıkar çıkmaz, garnizonlarının yok edilmesi için her türlü çabanın gösterilmesini de bildirmişti. Newcombe, faal bir şekilde yalanlama ve düzeltme yaparak hatta bulunuyordu, bu yüzden anın sorumluluğu bana düşüyordu. Mesaj, günlerce eski olduğundan ve zamanlaması çok daha önceden tespit edilen şehrin boşaltma işlemi hemen başlayabileceğinden, anında çok az şey yapabilmekten korkuyordum.

Faysal'a durumu açık bir şekilde anlattık ve bu durumda müttefiklerin

çıkarının fedakârlık ya da en azından Arapların doğrudan doğruya avantajına olan bir erteleme talep ettiklerini söyledik. Her zamanki gibi bir onur ifadesiyle ayağa kalktı ve elinden gelen her şeyi yapacağını hemen kabul etti. Olası kaynaklarımızı düşünüp saptadık ve demiryolu ile bağlantılı olarak onların üzerine yürümeye karar verdik. Dürüst ve sakin bir yaşlı adam olan Şerif Mestur ve Rasim, kabile üyeleri, katıra binmiş bir piyade birliği ve bir top ile birlikte Abdullah'ın kuzey kesimlerinden demiryolunu keseceğimiz ilk bölgeyi tutmak için Ais Vadisi'nin kuzeyinde ilk rastlayacağımız iyi bir su üssü olan Fagair'e doğru ilerleyeceklerdi.

Jeida'dan gelen Ali ibn Hüseyin, Mestur'un kuzeyinde kalan hattın diğer kesimine saldıracaktı. İbn Mahanna'ya El Ula'ya yaklaşıp izlemesini söyledik. Şerif Nasır'a, Kalaat el Muadhdham yakınlarında bekleyip, adamlarını bir girişim için elinde hazır tutmasını emrettik. Haber elde etmesini istemek için Newcombe'a yazdım. Yaşlı Muhammed Ali, şehrin boşaltılması şimdiye kadar yapıldıysa hazır olmamız için Dhaba'dan Tebuk dolaylarında bulunan bir vahaya gidecekti. Böylece yüz elli millik bir hattın her yanı sarılırken Faysal, Vech'de hangi kesimin yardıma ihtiyacı olursa koşmak için hazır bekliyordu.

Benim görevim, Ais Vadisi'ndeki Abdullah'a gidip, neden iki aydır hiçbir şey yapmadığını öğrenmek ve Türkler şehirden çıkarsa doğruca üzerlerine yürümesi için ikna etmekti. Bu upuzun hat üzerinde, trafiği ciddi bir şekilde karıştıracak ve her ana durakta ordu için gerekli erzağın depolarda toplanmasını pratikte olanaksız kılacak pek çok küçük saldırı düzenleyerek, onları gitmekten caydırabileceğimizi umuyordum. Medine güçleri, hayvanlarla yapılacak nakliye dışında yanlarında çok az şey taşıyabilirdi. Enver, topların ve erzağın trenlere yüklenmesini, askeri kolların trenleri sarmasını ve demiryolu boyunca birlikte yürümelerini emretmişti. Bu, benzeri görülmedik bir manevraydı. Oraya varmak için on günümüz olsaydı ve o zaman böyle aptalca bir şeye girişselerdi, onların tümünü imha etme şansımız olurdu.

Ertesi gün, uzun bir yolculuk için hasta ve uygunsuz bir hâlde Vech'den ayrıldım. Faysal bana, aceleyle, çeşitli kaygılar duyarak değişik adamlardan oluşmuş garip bir yolculuk ekibi seçmişti. Rehber olarak dört Rifaa ile bir Meravi Cüheyne vardı. Arslan, ekmek ve pilav hazırlayan ve ayrıca Arapların maskarası gibi davranan Suriyeli bir asker hizmetçiydi. Bunların dışında dört Ageyı, bir Faslı ve Süleyman adlı bir Ateiba vardı. Bu kuru Billi bölgesinde, kötü bir şekilde otlandıklarından dolayı zayıf kalan develer, yavaş yavaş yol alacaklardı.

Yolculuğumuzun başlangıcında, gece saat dokuza kadar erteleme üzerine erteleme oldu ve ancak o zaman istemeye istemeye yola çıktık. Ama ben,

her nasıl olacaksa sabah olmadan önce Vech'den uzaklaşmaya kararlıydım. Bu yüzden dört saat gittik ve uyuduk. Ertesi gün beşer saatlik iki etap tamamladık ve kışı geçirdiğimiz eski bölge olan Ebu Zereibat'ta kamp kurduk. İki ay içinde büyük su gölcüğü küçülmüştü ama suları fark edilebilir bir şekilde daha tuzluydu. Birkaç hafta içinde içmeye uygunsuz bir hâle gelmişti. Gölcüğün yanındaki sığ kuyunun her zaman hoş görülebilir bir ölçüde su verdiği söyleniyordu. Bu kuyuyu aramadım, çünkü sırtımdaki çıbanlar ve ağır ateş, devenin sarsıntısını sancılı bir hâle getirmişti ve yorgundum.

Şafaktan uzun bir süre önce yola koyulduk ve Hamd'ı geçtikten sonra yüksek olmayan tepelerin bulunduğu bir bölgede, Agunna'nın kırık yüzeylerinde yolumuzu şaşırdık. Gün ağarınca yönümüzü yeniden bulduk ve El Hubat'a dik bir şekilde inen bir havza üzerinde, Suckur'a kadar uzanan bir düzlükle birleşen tepeden aşağı ilerledik. Ümmü Lecc'den itibaren, yolumuz üzerinde hâkim olan granit tepe kabarcıklarıydı. Zemin, filizleri ve meyveleri günün ilk ışıklarında şenlikli görünen kolosinitle (colocynth) doluydu. Cüheyne, hem yapraklarının hem de saplarının, onları yiyen atlar için mükemmel bir gıda olduğunu ve onları saatlerce susuzluktan koruduğunu söyledi. Ageyl, deriyi delip vantuzlanarak çıkarılan deve sütünü içmenin en iyi müshil olduğunu söyledi. Ateibi, ayaklarının tabanıyla sıkarak çıkardığı meyve suyunun, bağırsaklarını yeterince çalıştıracağını söyledi. Faslı Hamid, kurutulmuş iliğin güzel kav olduğunu söyledi. Bununla birlikte tek bir noktada, deve yemi olarak kullanılan tüm bitkilerin yararsız ve zehirli olduğu konusunda anlaştılar.

Hoş bir şekilde, üç mil süren bu konuşma, bizi, yüksek olmayan bir sırttan diğerine geçerek Hubt'un karşı tarafına taşıdı. Biz şimdi Suhur'un kuzeydoğuya uzanan, gri çizgili, güneşin kavurmasından ve kumlu rüzgârların zedelemesindeın korunan yerlerde kırmızımsı görünen, iki büyük volkanik kaya kümesini görebiliyorduk. Üçüncü küme, Sahara, bir parçası ayrı duran, merakımı her zaman uyandırmış olan köpük biçimindeki kayalıklardı. Yakından bakılınca daha çok toprağa yarı gömülmüş bir futbol topunu andırıyordu. Renk bakımından da kahverengiydi. Güney ve doğu yüzleri, gayet düz ve kırılmamıştı. Düzgün ve kubbeli olan doruğu cilâlı gibi görünüyor ve parlıyordu, üzerinde aşağı ve yukarı doğru uzayan, yukarıdan bakılınca, dikilerek birleştirilmiş gibi görünen güzel çatlaklar vardı. Garip tepeler ülkesi olan Hicaz'da en garip tepelerden biri de buydu. Yavaş yavaş ilerliyorduk, garip bir şekilde eğimli olarak yağan ve güzel bir şekilde güneş ışığını kapatan küçük bir yağmur sağanağı gelip geçti. Yolumuz bizi, kumlu bir zemini ve dik, çıplak duvarları olan Sahara ile Suhur arasında yer alan dar bir geçite götürdü. Zirvesi engebeliydi. İki sert ve eğik duran, kızıl kayalık arasındaki yamaç boyunca ve yüzleri kaba görünen taşlarla kaplı

bir alandan tırmanarak ilerlemek zorunda kaldık. Geçidin zirvesi, bir bıçağın ağzı gibiydi ve oradan, bu yolu kullanan her nesilden insanın kabilesel işaretlerini bıraktıkları, emek harcanarak açılmış, düşen bir kütüğün yarı yarıya kapattığı, üzeri taşlarla doldurularak düzlenmiş bir gedikten aşağı indik. Daha sonra, önümüzde, kışın yağmur sularının Suhur'un cilâlı yamaçlarından aşağı akıp biriktiği yerlerde, ağaçların boyattığı bir alan açıldı. Orada burada yeri delerek çıkmış granit kayalıklar ve hâlâ nemli olan su kanallarında ayaklarımızın altında yatan gümüş rengi güzel bir kum vardı.

Suyun boşalma yönü, Hayran'a doğruydu. Derken rasgele alçak tepecikler hâlinde kümelenmiş sert granit parçacıklardan oluşan karmaşık bir bölgeye girdik. Duraksayan develerimizin geçmesine elverişli bir yol bulabilmek için bir aşağı bir yukarı dolaştık. Öğle vaktinden hemen sonra burası geniş, ağaçlı bir vadiyle yer değiştirdi ve güçlüklerimiz yeniden başlayıncaya kadar, bir saat yol aldık. Daha sonra develerimizden inip, yıllardır geçen insanların adımlarıyla cilâlanmış, nemli havalarda tehlikeli olan, kırık taş basamaklı dar bir patikadan hayvanlarımızı çekerek ilerledik. Tepelerin sırtına çıkıp, daha küçük tepecik ve vadilerin arasından geçerek aşağı indik ve sonra başka bir kayalık zikzak yoldan aşağı yönelerek bir sel yatağına vardık. Burası kısa bir süre sonra, yüklü develerimizin geçmesine izin vermeyecek kadar daraldı ve yol buradan ayrılarak tehlikeli bir şekilde, bir kayadan inip, diğerine çıkarak tepenin yamacına yapışık bir hâlde devam etti. On beş dakika sonra, daha önce geçen yolcuların minnettârlıklarını belirtmek ve bir anı bırakmak için küçük taşları üst üste yığdıkları yerde, develerimizin yüksek semerlerine yeniden binmekten memnunluk duyduk. Bu taş yığınlarının doğası, ilk Arabistan yolculuğum sırasında, Rabih'ten Faysal'a giderken Mestura civarında, yol kenarlarında gördüğüm yığma taş anıtlara benziyordu.

Bir taş daha eklemek için durduk ve sonra kumlu bir vadiden aşağı inerek Hamd'ın bol ağaçlı kollarının aktığı, geniş Hanbag Vadisi'ne vardık. Saatlerce engebeli bir arazide hapis olduktan sonra, Hanbag'ın açıklığı bizi canlandırmıştı. Vadinin temiz ve beyaz yatağı, görüş alanımız içinde bir ya da iki mil inişli çıkışlı bir şekilde devam eden kızıl ve kahverengi sarp tepelerin altında güzel bir kıvrım yaparak, ağaçların arasından kuzeye doğru uzanıyordu. Akarsuyun daha alçak kum yamaçlarında yabani otlar ve çimenler boyatmıştı. Develerimizin bol sulu ve sağlıklı gıdaları yemelerine izin vermek için orada yarım saat mola verdik.

Develer Bir el Vuhaydi'den beri bu kadar eğlenmemişlerdi ve otları obur bir şekilde parçalayıp, çiğnemeden yutarak, rahatça sindirim yapmak için uygun bir zaman buluncaya kadar içlerine yerleştirdiler. Daha sonra, vadinin karşı yakasına geçip giriş yaptığımız yerin karşısında bulunan büyük

bir kola girdik. Bu Kitan Vadisi'de güzeldi. Gevşek kayaların bulunmadığı çakıl yüzeyinde bol miktarda ağaç yetişip büyümüştü. Sağda alçak tepeler ve solda Cidva diye adlandırılan dik, kırık granitten paralel yamaçları olan büyük tepeler vardı. Şimdi güneş, yağmur habercisi olan bulut kümelerinin arasından batarken çok kızıl görünüyordu. Sonunda kamp kurduk ve develerin yükleri indirilip otlanmaları için uzaklaştırıldıktan sonra kayaların altına uzanıp dinlendim. Vücudum, baş ağrısı ve yüksek ateş nedeniyle çok berbattı. Bütün bunlara, yol boyunca beni sıkıntıya sokan keskin bir dizanteri krizi de eklendi ve o gün iki kez kısa bayılma nöbeti geçirip yere serildim. Tırmanmanın daha güç kısımları, benim gücümden çok daha fazlasını talep ediyordu. Dizanterinin bu Arabistan sahillerinde görülen çeşidi, bir çekiç darbesi gibi inerdi ve kurbanını birkaç saat ezerdi. Aşırı etkileri geçip gittikten sonra insanı acayip yorgun bırakıyordu ve söz konusu kişinin birkaç hafta içinde, sinirleri aniden çöküyordu.

Beni izleyen adamlar, bütün gün kavga ediyorlardı ve kayaların yakınında yatarken bir el ateş edildi. Vadide tavşan ve kuşlar olduğundan aldırış etmedim. Ama kısa bir süre sonra Süleyman, beni uyandırdı ve vadinin karşısında kayalıklar arasında yer alan başka bir girintiye kadar onu izledim. Bir Boreida adamı, Ageyllerden biri, şakaklarında bir kurşunla taşların üzerinde ölü yatıyordu. Mermi yakından ateşlenmiş olmalıydı, çünkü yaranın olduğu yerde deri yanmıştı. Geride kalan Ageyller sağa sola koşuşturuyorlardı. Başlarındaki Ali'ye ne olduğunu sorduğumda, bir Faslı olan Hamid'in cinayet işlediğini söyledi. Ben, Yenbu ile Vech arasında tamamen yanıp sona eren Atbanlar ve Ageyller arasındaki kan davasından dolayı Süleyman'dan şüphelenmiştim. Ama Ali, ateş edildiği sırada Süleyman'ın vadide üç yüz yarda yukarıda, yanında çalı çırpı topladığı konusunda beni inandırdı. Herkesi Hamid'i aramaya gönderip bu olayın bütün günler içinde bugün, ağrıdan kıvrandığım sırada olması gerekmezdi diye düşünerek yüklerin olduğu yere sürünerek gittim.

Orada uzanırken bir hışırtı duydum ve gözlerimi yavaşça açınca, Hamid'i arkası dönük, hemen kayanın ötesinde duran semer çantasına eğilmiş olarak gördüm. Tabancamı ona doğrulttum ve sonra konuştum. Koşum takımlarını kaldırmak için tüfeğini bırakmıştı ve diğerleri gelinceye kadar kaderi benim elimdeydi. Hemen bir mahkeme topladık ve bir süre sonra Hamid itiraf etti. Salim ile atışmışlar, öfkelenmiş ve birden onu vurmuştu. Soruşturmamız sona ermişti. Ageyller, ölü adamın akrabaları olarak kana kan istediler. Diğerleri onu desteklediler. Boş yere Ali ile nazikçe konuşmaya çalıştım. Ateşten başım çatlıyor ve düşünemiyordum. Ama sağlık durumuma rağmen, zorlukla tüm konuşma yeteneğimi kullanarak, Salim'in dost bir adam ve bu ani cinayetin, önü arkası düşünülmeden işlen-

miş bir suç olduğundan, Hamid'in mazur görülmesini rica ettim.

O zaman, ücretle çalışan bir cellat gibi onu cezalandırmaya gerek görmezsek uygar bir adamı vebadan kaçırır gibi adaletten sakınmasını sağlamış olacağımız korkusu boy attı. Ordumuzda başka Faslılar da vardı ve kan davasında Ageyllerin birini öldürmelerine izin vermek, birliğimizi tehlikeye düşürecek misillemelere neden olabilirdi. Resmi bir infaz olması gerekiyordu ve sonunda, çaresiz cezalandırmak için Hamid'e ölmesi gerektiğini söyledim ve onu öldürme sorumluluğunu ben yüklendim. Kan davası konusu olarak belki beni hesaba katmazlardı. En azından beni izleyenlere karşı herhangi bir öç alma hareketi olmayacaktı, ben ise yabancı ve ailesiz biriydim.

Ağaçlarla kaplı, nemli, alacakaranlık bir yerde dürterek onu bir hendeğe soktum. Son yağmurdan kalan su birikintileri kayalardan aşağı sızıp hendeğin kumlu yatağına damlıyordu. Sonunda hendek birkaç inç genişliğinde bir çatlak hâline gelinceye kadar daralıyordu. Duvarları dikeydi. Girişte durdum ve yerde ağlayarak zaman geçirmesi için ona biraz süre tanıdım. Daha sonra onu doğrultup göğsüne doğru ateş ettim. Feryat ederek yabani otların üzerine düştü, kan elbiselerinden fışkırarak çıkıyordu ve bulunduğum yere yuvarlanıncaya kadar sarsıla sarsıla geldi. Yeniden ateş ettim ama silahı öyle titrettim ki, sadece bileği kırıldı. Daha düşük bir sesle haykırmaya devam ediyordu, şimdi ayakları bana yönelik sırt üstü yatıyordu. Eğildim ve çenesinin altından boynunun kalın yerine son kez ateş ettim. Vücudu bir süre çırpındı ve Ageylleri çağırdım. Onu düştüğü yere, hendeğe gömdüler. Daha sonra, uykusuz gecede, şafak öncesine kadar saatler bir türlü geçmek bilmedi, Kitan Vadisi'nden bir an önce kurtulmaya can atarak, adamları uyandırıp develeri yüklettim. Beni semerime çıkartıp oturtmak zorunda kaldılar.

Bölüm 32

Kitan Vadisi'nden dışarı açılan kısa, sarp bir geçitten karşıya, birbirini izleyen tepeler arasında yer alan, ana su akımının bulunduğu vadiye geçerken şafak bizi yakaladı. Su bulmak için aslında bir ırmak kolu olan Reimi Vadisi'ne döndük. Uygun bir kuyu yoktu, sadece vadinin taşlı yatağında sızıntı yapan bir çukur vardı. Suyu, bir dereceye kadar burunlarımızla bulduk ama tadı, kirlilik nedeniyle kokusu hiç suya benzemiyordu. Su tulumlarımızı yeniden doldurduk. Arslan, ekmek pişirdi ve iki saat dinlendik. Daha sonra develerimiz için yürüyüşün daha kolay olduğu hafif yeşil bir vadiye, Amk Vadisi'ne doğru ilerledik.

Amk'da, batıya doğru sapınca, vadiden ayrılıp Hicaz'da bölgenin yukarı kesimlerinde yaygın olan, soğuk karamelaya benzeyen çarpık gri granit kümelerin arasından yukarı doğru çıktık. Geçit doğal bir rampa ve merdivenin dibinde son buluyordu. Son derecede engebeli, dönemeçli ve develer için geçmesi zor ama kısa bir yoldu. Daha sonra bir saat boyunca sağ tarafında alçak tepelerin, sol tarafında dağların olduğu açık bir vadiden ilerledik. Sarp kayalıklarda, su birikintileri ve düzlüğe serpilmiş güzel ağaçların altında Meravin çadırları vardı. Yamaçların verimliliği, yüksekti. Koyun ve keçi sürüleri oralarda otlanıyordu. Araplardan süt aldık. İki yıllık kuraklıkta benim Ageyllerime ilk kez süt veriliyordu.

Vadinin başına ulaşınca dışarı uzanan yol berbat ve öteye, Marrah Vadisi'ne iniş neredeyse tehlikeliydi. Ama zirvedeki manzara, bunun bedelini ödüyordu. Geniş, huzur verici bir bulvara benzeyen Marrack Vadisi, tepelerin oluşturdu-

ğu iki düz duvar arasından ilerleyip dört mil ötede sağdan, soldan ve önden gelen vadilerin meydana getirdiği bir çemberle buluşuyordu. Giriş kesiminin ötesinde berisinde yapay olarak yığılmış, yontulmamış taş kümeler vardı. İçeri girince, yarım bir çemberin her bir yanına dizilmiş tepelerden meydana gelen gri duvarların geriye doğru uzayıp gittiğini gördük. Önümüzde, güneye doğru, çemberin kavisi, üzerinde dikenli ağaçlardan küçük bir korunun yer aldığı düz bir duvar ya da mavisiyah lav bir eşik tarafından kesiliyordu. Koruya doğru ilerleyip böylesine sıcak ve sıkıntılı bir havada bir serinlik vesilesi olarak memnunluk verici olan ağaçların zayıf gölgeleri altına serildik.

Şimdi en üst noktasında olan gün, çok sıcaktı ve dermanım öylesine kesilmişti ki, başımı zorlukla dik tutabiliyordum. Alev alev yanan rüzgârın esintisi, gözlerimizi yakıyor ve ateşli elleriyle bastırır gibi yüzümüzü ütülüyordu. Ağrı, ağzımdan nefes almamı güçleştirmiş, rüzgâr dudaklarımı çatlatmış ve boğazımı konuşamayacak kadar kurutmuştu. Su içmek boğazımı acıtıyordu ama susuzluğum beni rahat yatırmadığından ve özlediğim huzuru bulmak için yine de suya ihtiyacım oluyordu.

Vadinin yatağı, güzel kuvars çakıl ve beyaz kumdan oluşmuştu. Parıltısı, göz kapaklarımın arasından içeri saplanıyordu. Rüzgâr, uzayan otların beyaz uçlarını sağa sola savurdukça, toprağın yüzeyi dans eder gibi görünüyordu. Develer, aşağı yukarı on altı inç yüksekliğinde, kümeler hâlinde yetişen arduvaz yeşili sapları olan bu otlardan hoşlanıyordu. Adamlar, onları sürüp önümde yatırıncaya kadar bol miktarda yiyorlardı. Böylesi anlarda onlardan nefret ediyordum çünkü çok fazla yiyecek onların nefeslerini pis pis kokutuyordu. Uzun uzun çiğneyip yuttukları her lokmanın ardından geğirerek, midelerinden yeni bir ağız dolusu lokma daha çıkartıyorlar ve yeşil bir salya dişlerinin kenarından sızıp, gevşek dudakları arasından geçerek, sarkık çenelerinden aşağıya damlayıncaya kadar çiğnemeye devam ediyorlardı.

Öfkeyle, orada yatıyorken, en yakında durana bir taş fırlattım, hayvan ayağa kalktı ve hemen başımın arkasında kararsız bir şekilde duraksadı. Sonunda, arka bacaklarını açıp geniş, şiddetle püsküren bir fıskiye gibi idrarını yaptı. Isı, zayıflık ve ağrıdan dolayı o kadar yorgun düşmüştüm ki, oraya uzanıp, çaresizlikle ağlamaktan başka bir şey yapamadım. Adamlar, ateş yakmak için gitmişler ve bereket versin ki, içlerinden birinin vurduğu ceylanı pişirmişlerdi. Ertesi gün, bu molanın bana çok iyi geldiğini anladım. Çünkü tepeler, çok garip ve renkleri çok canlı görünüyordu. Tepelerin zirveye yakın yerlerinde dar, granit renginde olan taş damarlar, uzaktan görülen terkedilmiş bir demiryolunun paslı metalleri gibi ufuk çizgisinin dış hatlarını izleyerek uzanırken, tabanları, eskiden beri gün ışığını depoladıklarından sıcak kurşuni renkte görünüyorlardı. Arslan, tepelerin horozlar

gibi tarandığını söyledi, daha keskin bir gözlem.

Adamlar, yemeklerini yiyip bitirdikten sonra develerimize yeniden bindik ve lav selinin ilk dalgasına kolaylıkla tırmandık. Tepesinde geniş bir terasın uzandığı ikinci lav dalgası kısaydı. Terasın ortasında kum ve çakıldan bir kesim yer alıyordu. Lavın, demir artığı kırmızı kayalardan oluşan neredeyse tertemiz bir zemini vardı, üzerinde yer yer gevşek taş alanlar bulunuyordu. Üçüncü ve diğer dalgalar, birden güneye doğru yükseliyordu. Ama biz, doğuya, Gara Vadisi'ne döndük.

Gara, belki de lavın yavaş yavaş akarak doldurduğu granit bir vadiydi ve lav tabakaları ortada yığılarak bir kemer biçimini almıştı. Lav ile tepelerin yamaçları arasında kalan her taraf, derin çukurlarla doluydu. Yağmur suları, tepelerde fırtına koptukça aşağı doğru sel olup akıyordu. Lav akıntısı, pıhtılaşırken bir halat gibi bükülmüş, çatlamış ve düzensiz bir şekilde kendi üzerine geriye doğru kıvrılmıştı. Yüzeyi, parçalı ve gevşekti. Birçok nesil boyunca üzerinden geçen deve grupları, bu yetersiz ve zahmetli patikayı aşındırmıştı.

Çıkıntılı uçlar, nazik ayaklarını kaydırdığından, her adımlarını ürkerek atan develerimizle yavaş yavaş ilerleyerek saatlerce mücadele ettik. Patikalar, ancak hayvan gübreleri ya da sürtünerek aşınmış taşların hafifçe mavi olan yüzeyleri sayesinde görülebiliyordu. Araplar, bu yolların inanıldığı kadarıyla karanlıkta geçilemez olduklarını açıkladılar. Çünkü sabırsızlıkla hayvanları ileri sürdüğümüz her seferinde, onları topallatarak riske sokuyorduk. Bununla birlikte, öğleden sonra daha saat beş olmadan önce yol, daha kolay bir hâle geldi. Vadinin başına yaklaşmış gibi görünüyorduk, yol giderek daralıyordu. Önümüzde sağda, ağzından tabanına kadar üzerinde sanki çentiklenerek bırakılmış düzenli izler olan tam bir koni krater, uygun bir yol durumu olduğu umudunu uyandırıyordu çünkü sanki elekten geçirilmiş kadar temiz, siyah küllerden meydan gelmişti. Surada burada daha katı toprak ve maden artığından oluşmuş setler vardı. Ötede, taşları giderek pürüzsüz bir hâle geldiğinden belki de vadilerden daha yaşlı olan başka bir lav alanı vardı. Taşların aralarında, üzerlerinde yabani otlar yetişen toprak katmanlar vardı. Bu açık alanlarda Bedevi çadırları kurulmuştu. Çadır sahipleri, bizim geldiğimizi görünce koştular ve konuksever bir zorlamayla dizginlerimizden tutup bizi içeri götürdüler.

Onların, Şeyh Fahad el Hansa ve adamları olduğu ortaya çıktı. Şeyh Fahad el Hansa bizimle birlikte Vech'e yürüyen ve o büyük olayda, Gariand'ın ilk otomatik mayınını, Toveria İstasyonu yakınlarında asker taşıyan bir trenin altına başarıya yerleştirdiği sırada yanında bulunan yaşlı ve geveze bir savaşçıydı.

Çadırın dışında, sessizce dinlenmeme izin vermedi ama çöl adamlarına özgü bir düşüncesizlikle beni, kendi aşağılık adamları arasında talihsiz bir

yere yerleştirdi. Orada, bana Avrupa, kendi kabilem, İngiliz deve çayırları, Hicaz'daki savaş ve diğer savaşlar, Mısır ve Şam, Faysal'ın nasıl olduğu, neden Abdullah'ı aradığımız ve kalpleri ve elleriyle benim imana gelmemi bekledikleri hâlde neden inatla Hıristiyan kaldığım hakkında sorular yöneltirlerken, durmadan kase kase ishal yapıcı deve sütünden içirdiler.

Böylece, gece on oluncaya kadar uzun saatler geçti. Koyunlar sürüklenerek getirilmiş ve gövdeleri parçalanarak, krallara layık büyük bir yağlı pilav yığınının üzerine paylaştırılmıştı. Adet olsun diye yedim, pelerinime sarılıp uyudum. Hayal edilebilecek en kötü yürüyüşten daha berbat geçen saatlerin ardından bedenim, bit ve pire saldırısına karşı beni korumaktan bitkin düşmüştü. Bununla birlikte hastalık, benim genellikle uyuşuk duran hayal gücümü canlandırmıştı. Gece coşkunca azan rüyalarımda, karanlık bir sonsuzluk içinde, ayak altında böcek ısırıkları kadar keskin bir zemini olan (demir mavisine çalan çırpılarak pişirilmiş yumurtaya benzeyen ve çok berbat görünen) sonsuz bir lav tabakası üzerinde çıplak, belki de arkamızdan durmadan tırmanarak gelen ölü Faslı yüzünden, biraz da korkuyla dolaşıp durdum.

Sabahleyin, elbiselerimizin üzeri iğne gibi batan, bizimle beslenen sıcak noktalarla dolu olarak erkenden uyandık. Kuvvetimiz yerine gelmişti. Doymak bilmez Fahad'ın bize sunduğu sütün üzerine bir kase süt daha içtikten sonra, deveme yardım almaksızın yürüyüp, canlı bir şekilde hayvanın sırtına çıktım. Gara Vadisi'nin son kesiminden ilerleyip doruğa doğru çıktık, siyah kül koniler arasında geçerek kraterden güneye doğu ilerledik. Oradan vadinin bir koluna döndük. Burası dik ve kayalık bir yanardağ ağzı ile sona eriyordu. Develerimizi çekerek yukarı çıkarttık.

Biraz ileride, ortası galvanize demir gibi lavlarla kaplı, her tarafında düzgün kum yatakları olan, develerimizin gidişine uygun görünen Murrmiya Vadisi'ne rahat bir şekilde indik. Bir süre sonra, lav akıntısı üzerinde diğer tarafa geçmek için yol gibi hizmet gören bir kırığa geldik. Oradan karşıya geçince, son derece zengin görünüşlü toprakla gizlenmiş bir lav tabakasına vardık. Çiçeklerle süslü gerçek otların ve yapraklı ağaçların bulunduğu bu yer, tüm yolculuğumuz boyunca rastladığımız, otlanmak için en elverişli alandı. Çevrede bulunan kayaların mavisiyah olan dış tabakalarından dolayı çok daha harika bir yeşil görünümü vardı. Lav, karakterini değiştirmişti. Burada bir kafatası ya da bir adamın kafası büyüklüğünde sürtünerek aşınmış ve yuvarlak bir hâle gelmiş, gevşek taşların yığılmasıyla oluşmuş kümeler yoktu ama metalik kayaların katlanarak kristalleşmiş tabakaları vardı. Bir araya geldikleri zaman çıplak ayaklarla üzerinden geçmek olanaksız oluyordu.

Yolculuğumuzun bundan sonraki durağı bizi, Juhenialaların, çalı kümeleri altında, aşağı yukarı sekiz dönüm (acre) genişliğindeki kalın olmayan

bir toprağı sürdükleri açık bir alana götürdü. Arapların sebat ve cesaretinin başka sessiz tanıklarına çevrede rastlanabileceğini söylediler. Buraya Chetf Vadisi diyorlardı. Daha sonra, karşılaştıklarımız içinde en kötüsü olan başka bir engebeli lav nehrine vardık. Üzerinde belli belirsiz bir patika zikzak yaparak ilerliyordu. Bir çukura basarak tökezlemesi sonucunda ön ayağı kırıldığından bir deve kaybettik. Sağda solda yatan kemik parçaları, geçitte kazaya uğrayan tek grubun biz olmadığımızı gösterdi. Bununla birlikte, rehberlerimize göre, burada lav sona eriyordu. Sonunda oradan, karanlık basana kadar, uzun mesafeli tatlı eğimleri olan bir vadi boyunca ilerledik. Yolun durumu o kadar iyi ve havanın serinliği o kadar ferahlatıcıydı ki, alışkanlığımıza rağmen alacakaranlığa kadar mola vermedik ama Murrmiya Vadisi havzasından geçerek Ais Vadisi havzasına kadar ilerledik ve orada, Tleih yakınlarında, açık havada son kampımızı yapmak için mola verdik.

Neredeyse hedefimize varmak üzere oluşumuza seviniyordum çünkü ateşim, çok yükselmişti. Belki gerçekten hasta olurum diye korkuyordum ve böyle bir durumda iyi niyetli kabile üyelerinin eline düşme olasılığı, hoş değildi. Her hastalığa karşı onların tedavi yöntemi, etkilenen kısmı iyileştireceğine inandıkları birkaç noktada, hastanın bedenindeki çukur yerleri yakmaktı. Böyle olduğuna inananlar için bu, dayanılabilir bir tedaviydi fakat inanmayanlar için tam bir işkenceydi. İstemeyerek bile olsa, böyle bir tedaviye uğramak aptalca olurdu ama kesinlikle, midelerinin iyi hazmetmesi kadar bencil olan Araplar, iyi niyetlerinden dolayı, asla hasta bir adamın karşı çıkışlarına kulak asmayacaklardı.

Sabahları açık vadilerin üzerinde yol almak kolaydı ve yavaş bir tempoyla Ais Vadisi'ne ilerledik. Su bulabileceğimiz en yakın yere, Ebu Marka vardık. Birkaç dakika sonra Şerif Abdullah, orada devesinden inip, kuyunun biraz ilerisindeki akasya ağaçları arasındaki boşlukta çadırların kurulması için emirler vermeye başlamıştı. Daha önceki kamp yeri olan Murabba'dan ayrıldığı gibi, şimdi de vadinin daha aşağısında bulunan Bir el Amri'deki kamp yerini terk ediyordu, çünkü bölge, umursamaz bir hayvan ve insan kalabalığı tarafından kirletilmişti. Medine'deki durumdan ve demiryollarının gecikilmeden kesilmesi gerektiğinden bahsederek, Faysal'dan getirdiğim belgeleri ona verdim. Kayıtsız bir şekilde karşıladığı kanısına varmıştım ama tartışmaya girmeksizin, konuşmayı sürdürerek yolculuk sonrasında bir parça yorgun olduğumu ve izin verirse yatıp bir süre uyumak istediğimi söyledim. Büyük otağının yanında bana bir çadır kurdurdu ve sonunda çadıra girip kafamı dinledim. Zayıflığıma rağmen, gün boyu semerin üzerinde buraya varmak için mücadele etmiştim ve şimdi mesajımı teslim ettikten sonra iç gerilimim sona ermişti. Bir sonraki saatin yeni bir kırılma noktası getireceğini hissediyordum.

Bölüm 33

O çadırda, utancım geçene kadar aşağı yukarı on gün, hayvani benliğimle sürünüp saklanmama yol açan bedensel zayıflığa katlanarak yattım. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi zihnim açıktı, duyularım daha da keskinleşmişti ve sonunda ağrıya karşı dayanmak için alışkanlık hâline gelen bir görev olarak sürekli Arap ayaklanması hakkında düşünmeye başladım. Daha önce uzun uzun düşünülüp çözümlenmiş olması gerekirdi ama Hicaz'a ilk çıktığım zaman, büyük bir eylem ihtiyacı vardı ve içgüdülerimize dayanarak bize en iyi görünen şeyi yapmıştık. Ne derinlemesine nedenini araştırmış ne de her şeyin sonunda gerçekten ne beklediğimizi formüle etmiştik. İçgüdü, böylece geçmiş bilgi temeli olmaksızın malzemeyi kötü kullanmış, derin düşüncelerse sezgiselliği ve kadınsılığı geliştirmişti. Ve şimdi de güvenimi ağartıyordu. Bu yüzden bu zorunlu hareketsizlik döneminde, kitaplardan okuduklarım ile yaptığım hareketler arasında bir denklem kurmaya çalıştım ve varolan durumun kargaşasından beni çekip koparan, hiç de kolay geçmeyen uyku ve rüya aralarını bunun için harcadım.

Daha önce ifade ettiğim gibi maalesef çok istediğim ama deneyimsiz olduğum bir mücadelenin başındaydım. Oxford merakıyla şöyle böyle okuduğum askeri kuram beni geçmişe, Napoleon'dan. Clausewitz'e ve okuluna, Caemmerer ve Moltke'ye ve sonra Fransızlara götürdü. Bunların hepsi tek taraflı gibi görünüyordu ve Jomini ile Willisen'e baktıktan sonra Saxe ve Guibert'te XVIII. yüzyılda daha geniş ilkeler buldum. Bununla birlikte Clausewitz, entelektüel olarak hepsinden daha üstündü ve kitabı, öylesine

mantıklı ve büyüleyiciydi ki, farkında olmaksızın onun kesinliğini kabul etmiştim. Ta ki, Kuhne ile Foch'un bir karşılaştırması beni askerlerden nefret ettirip, onların yarı resmi zaferlerinden bezdirinceye kadar bu böyle gitti ve artık, tüm bunların ışığında eleştirel olmaya başladım. Durum ne olursa olsun, benim ilgim soyuttu ve teoriyle, özellikle de metafizik yönü bakımından, savaşın felsefesiyle ilgileniyordum.

Şimdi, savaş alanında her şey, somuttu, özellikle de şu usandırıcı Medine sorunu. Kendimi somut olaylardan çekmek için modern ve bilimsel savaşın yönetilmesi hakkında yazılmış uygun parçaları hatırlamaya başladım. Ama bunlar, uygun değildi ve beni endişelendiriyordu. Şimdiye kadar Medine hepimiz için bir takıntı olmuştu ama şimdi hastaydım ve Medine'nin imgesi, ister ona çok yakın olalım (Bir kimse, nadiren ulaşılabilir olmaktan hoşlanır.), isterse de gözlerim amaca aşırı sabit bakmaktan puslu olsun, net değildi. Bir öğleden sonra, üzerimden terler fışkırır ve sinekler sokarken hararetle bir rüyadan uyandım. Acaba Medine'nin bizim için ne yararı var, diye merak ettim. Yenbu'da bulunuyorken, onun zararlı olduğu açıktı ve Türkler, oradan Mekke'ye yürüyorlardı. Ama Vech'e yürüyerek her şeyi değiştirmiştik. Bugün demiryollarını kuşatıyorduk ve Türkler, sadece buraları savunuyorlardı. Saldırgan olmayan bir boyuta indirilen Medine garnizonu, siperlerde oturup nakliye için gerekli olan, artık yememeleri gereken erzağı tüketerek kendi hareket yeteneklerini yok ediyorlardı. Bize zarar vermek için güçlerini alıp götürmüştük ve yine de şehirlerini alıp götürmek istiyorduk. Orası bizim için Vech gibi bir üs değildi, ne de Ais Vadisi gibi bir tehdit merkeziydi. Neden orayı istiyorduk peki?

Kamp, öğle saatlerinin uyuşukluğundan sonra canlanıyor ve dış dünyanın gürültüleri, sarı hatları olan çadır bezinden içeri sızıp, bana gelmeye başlıyordu. Çadırdaki her yırtık ve deliğe, güneş ışığının uzun hançerleri saplanıyordu. Ağaçların gölgesinde bekleyen, üzerlerine uçuşan sineklerden bezen atların tepinme ve öfkeyle solumalarını, develerin şikayetlerini, kahve dövülen havanların çınlamasını ve uzaktan atılan silah seslerini duyuyordum. Bu gürültülerin ağırlığıyla savaşta hedefi dövmeye başladım. Kitaplar, tek bir savaş sürecinde düşmanın silahlı güçlerinin yok edilmesinden bahsediyorlardı. Zafer, ancak kanla kazanılabilirdi. Bunu, bizim için söylemek zordu. Arapların düzenli güçleri olmadığından bir Türk Foch'unun*(Ferinand Foch, bir Fransız mareşali.)bir hedefi olamazdı. Araplar, kayıp vermeye dayanamazdı. Bizim Clausewitz, zaferi nasıl kazanabilecekti? Von der Goltz, düşmanı yok etmek gerekmediğini, ancak cesaretinin kırılması gerektiğini söyleyerek daha derine inmiş görünüyordu. Biz, düşmanın cesaretinin kırılması olasılığını kanıtlayamazdık.

Bununla birlikte Goltz, bir şarlatandı ve bu akıllı adamlar, eğretileme-

lerle (metafor) konuşmak zorundaydılar. Çünkü biz, hiç şüphe yok ki savaşımızı kazanmak üzereydik. Yavaş yavaş akıl yürütünce Hicaz Savaşı'nı zaten kazanmış olduğumuzu kavramaya başladım. Hicaz'ın her bin mil karesinden dokuz yüz doksan dokuzu şimdi serbestti. Vickery'de isyanın savaştan çok barış olduğuna ilişkin yaptığım kışkırtıcı espri, söylendiği kadar çabuk bir şekilde gerçek mi olmuştu? Belki savaşta kurallar mutlaktı ama barışta bir oy çokluğu, yeterince iyi görünüyordu. Eğer oyalanmayı sürdürürsek Türkler bunu, dayandıkları ufacık kesimde memnuniyetle karşılayacaklar ve sonunda barış ya da kıyamet, bizim pencere kenarlarına tutunmanın onlara yararsız olduğunu gösterinceye kadar bu, böyle devam edecekti.

Sabırla yüzümden bir kez daha aynı sinekleri kovaladım.

Hicaz Savaşı'nın kazanılıp bittiğini bilmekten dolayı memnundum. Demek oluyor ki, anlamamıştık ama Vech'i ele geçirdiğimiz gün savaşı kazanmıştık. Sonra yine dışarıyı dinlemek için akıl yürütmenin akışını kestim. Uzaktan atılan silah sesleri çoğalmıştı ve uzun, kulak tırmalayıcı yaylım ateşleriyle birleşiyordu. Sonra sesler, kesildi. Bunu izleyeceğini bildiğim diğer sesleri duymak için kulaklarımı zorladım. Bir süre sessizlik olduğundan emindim... Derken, çadırımın ince duvarları çevresinde, bir eteğin çakmaktaşları üzerinde sürüklenmesine benzer bir hışırtı duydum. Bir duraklama oldu ve sonra deve binicileri durup hayvanları diz çöktürtmek için boyunlarındaki kalın yere ıslak sopalarıyla hafifçe vurdular.

Gürültü yapmaksızın diz çöktüler ve hafızamdan bunun zamanını hesapladım. Develer, önce yere bakıp duraksayarak, yumuşak bir yer bulmak için bir ayaklarıyla yeri yokladılar ve sonra nefeslerini tutarak arka ayakları üzerine çöktüler ve aniden nefeslerini bırakarak ön ayakları üzerine oturdular. Bu grup, uzaktan geldiğinden yorgundu. Develer, daha sonra arka ayaklarını sürüyerek kavuşturdular. Biniciler, toprak üzerinde kuşlar gibi serbest, çıplak ayaklarıyla hızlı ve yumuşak adımlarla ya kahve ocağına ya da işleriyle ilgili olarak Abdullah'ın çadırına giderlerken, develer bir o tarafa bir bu tarafa yalpa vurur gibi sallanıp dizlerini yanan çakmaktaşlarının altında toprağın en serin yerine gömmek için debelenip duruyorlardı. Develer, sahipleri onları serbest bırakıncaya ya da onları bırakabilecekleri bir ahır buluncaya kadar orada, çakıl üzerinde kuyruklarını huzursuz bir şekilde sallayarak dinleneceklerdi.

Doktrine rahat bir başlangıç yapmıştım ama hâlâ geride savaşa alternatif bir son ve uygun araçlar bulmak kalmıştı. Bizim kuram, Foch'un papazlığını yaptığı ayine benzemiyordu. Onunki ile bizimki arasındaki farkı aynen görmek için onu yeniden hatırlayıp gözden geçirdim. Mutlak savaş adını, verdiği modern savaşta karşılıklı olarak birbirine uymayan felsefelerini açıkça ortaya koyan iki ulus, tezlerini güç sınavına sokmak zorundaydı.

Fikirler tartışılabilir olduğundan, inançların iyileştirilmesi için karşı çıkılmaya ihtiyaç duyulacağından ve mücadele ancak manevi ilkelerden birini savunanların, diğerini savunanlar karşısında direnme araçları kalmayınca son bulacağından dolayı, bu, felsefi bakımdan ahmakçaydı. Mantıki sonucu bir inancın tamamen yok edilmesi olan ve kahramanları Tanrı'nın yargısının üstün geleceğine inanan insanlar olan dinsel savaşların, XX. yüzyılda yeniden ifade edilmesi gibi görünüyordu. Bu, Fransa ve Almanya için geçerli olabilir ama İngiliz tutumunu yansıtmayacaktır. Ordumuz, akıllı bir şekilde Flanderlarda ve Kanal'da felsefi bir anlayış izlememiştir. İnsanlarımızı düşmandan nefret ettirme çabaları, genellikle onların savaştan nefret etmeleriyle sonuçlanmıştır. Gerçekten Foch, eski ordu anlayışının hâlâ bir İngiliz ideali ve bu tarzın, askerlerimizin tutkusu olduğu hâlde böyle bir savaşın kitlesel olarak zorunlu askerliğe bağlı olduğunu ve profesyonel ordularla olanaksız olduğunu söyleyerek, kendi kanıtlamasını yere sermiştir. Bence Foch'a göre savaş, sadece, diğerinden daha mutlak olmayan bir yok etme biçimi olarak görünüyordu. Buna anlaşılabilir bir şekilde 'cinayet savaşı' denilebilir. Clausewitz, her türden savaşı sıralamıştı... Kişisel savaşlar... Hanedanlığı ilgilendiren sorunlardan dolayı ortak vekâletname düelloları... Parti politikaları gereği partiden ihraç etme savaşları... Ticari hedefler için ticaret savaşları... İki savaş nadiren birbirine benzer görünürdü. Çoğu kez taraflar, amaçlarını bilmezler ve olayların gelişimi kontrolü ele geçirinceye kadar aptalca hareket ederlerdi. Genel alışkanlık olarak zafer, açık görüşlülükten yana eğilim gösterirdi ama talih ve üstün zekâ, 'acımasız' doğa yasalarından kederli bir kargaşa yaratabilirdi.

Faysal'ın neden Türklerle savaştığını ve Arapların ona neden yardım ettiklerini merak ediyordum... Ama hedeflerinin, Asya'da Türkleri Arapça konuşulan bölgelerden atmak olduğunu anladım. Onların barış idealleri de böylece kendini gösterebilirdi. İdeal koşulların ardından giderek Türkleri öldürebilirdik çünkü onlardan çok fazla hoşlanmıyorduk ama öldürmek, katıksız bir lüks sayılırdı. Türkler sessizce giderse savaş sona erecekti. Gitmezlerse, onları zorlayacak ya da kovmayı deneyecektik. Son çare olarak umutsuz bir kan yoluna ya da 'cinnet savaşı'nın aşırılıklarına zorlanıyorduk. Ama Araplar, özgürlük için savaştıklarından ve sadece canlı bir adamın böyle bir zevkin tadına varılabileceğinden dolayı, kendimizi mümkün olduğu kadar ucuz kurtarabilirdik. Bir adam ne kadar kendi çocuklarını severse sevsin ya da başka insanlar zaten ne kadar çok çocuk yapmış olurlarsa olsunlar, gelecek nesiller için çalışmak gerçekten soğuk bir şeydi.

Bu sırada bir köle çadırımın kapısına vurup, Emiri ziyaret edip etmeyeceğimi sordu. Bu uyarı üzerine elbiselerimi giymek için çabaladım ve savaş konusunda sahip olduğu güdülerin derinliğini ölçmek için büyük çadıra

doğru yavaş yavaş ilerledim. Rahat bir yerdi... Konforlu bir şekilde donatılmış ve zemin Rabih'de Hüseyin Mabeirig'in evinden alınma anilin boyalı ganimetlerle, gıcırtılı ses çıkaran halılarla kaplanmıştı. Abdullah, günün büyük bir bölümünü çadırda arkadaşlarıyla gülüp eğlenerek ve saray soytarısı olan Muhammed Hasan'la oyun oynayarak geçiriyordu. Konuşma sırasını o an tesadüfen orada bulunan, içlerinde Yiğit Motlog'un oğlu, ateş yürekli Ferha el Aida'nın da bulunduğu şeyhlerden, Şakir ve Abdullah'ın arasına yuvarladım ve karşılığını aldım. Çünkü Abdullah'ın sözleri açıktı. Dinleyicilerin önünde Türkiye'ye eski kölelikleriyle şimdiki bağımsızlıklarını karşılaştırdı. Yuvarlak biçimde Türklerin düşünce sapkınlıklarından, ahlâksız Yeni Turan öğretisinden ya da bunların yanı sıra, gayrı meşru halifelik sorunundan bahsetti. Burası Arap ülkesiydi ve Türkler, burada bulunuyorlardı. Sorunlardan birisi de buydu. Benim tanıtlamam, kendisini kanıtlıyordu.

Ertesi gün yüzümde hafifleyen ateşimi gizleyip beni bu pis kokan çadırda daha uzun bir süre güçsüz bırakıp zincirleyecek olan büyük bir çıban komplikasyonu baş gösterdi. Hava, rüyasız geçen uyuklamaları bile engelleyecek kadar sıcak olduğunda karışık düğümü yeniden ele alıyor ve onu ilmek ilmek açıyordum. Şimdi tüm yapısal yönleriyle bir savaş kamarasını düşünüyordum. İşte strateji, yapılan hazırlıklar, işte taktikler, yerli halkın düşünceleri, işte psikoloji ve benim kişisel görevim bu savaşa komuta etmekti ve baş mimar gibi her şeyden sorumlu bir komutandım.

İlk karışıklık, strateji, savaşın amacı, her parçayı kendi bütünü ile bağlantılı olarak gören özet bakış açısı ile taktikler, stratejik amaca varma araçları, hedefe giden yoldaki belirli aşamalar arasında hatalı olarak kurulmuş karşıtlıktı. Bunlar, savaşın öğeleri, eşyanın cebirsel öğeleri, canlıların biyolojik öğeleri ve fikirlerin psikolojik öğeleri gibi üzerinde düşünülecek bakış açıları gibi görünüyordu.

Cebirsel öğeler bana, insanların dahil olmadığı, matematik yasalarına bağlı saf bir bilim olarak görünüyordu. Bilinen değişkenleri, sabit koşulları, uzay ve zamanı, tepeler, iklimler ve demiryolları gibi inorganik nesneleri, bireysel çeşitlilik bakımından haddinden fazla büyük olan kitleler hâlindeki insanları, mekanik icatlar sayesinde yeteneklerimize katkıda bulunan tüm suni destekleri ve uzantılarını ele almaktaydı. Bunlar, aslında formüle edilebilir konulardı.

İşte görkemli, profesörlere yakışan bir başlangıç. Soyut konulara düşman olan kavrayışım, yeniden Arabistan'a sığındı. Arapça'ya çevrildiği zaman cebirsel etken, her şeyden önce kurtarmayı arzu ettiğimiz bölgenin pratik bakımdan göz önüne alınması anlamına geliyordu ve aylak aylak kaç mil kare olduğunu hesaplamaya başladım: Altmış, seksen, yüz, belki de yüz

kırk bin mil kare. Peki, ya Türkler, tüm bölgeyi nasıl savunacaklardı? Hiç şüphesiz, bayraklarını açmış bir ordu ile yürüseydik bölgenin dip kesimlerine kuracakları bir siper hattı ile bunu başaracaklardı. Ama bir de bizim, bir etki, bir fikir, ele avuca gelmeyen, yaralanmayan, önü ya da arkası olmayan, gaz gibi sürüklenen bir şey olduğumuzu (olabilirdik de) farz edin? Ordular, bitkiler gibi gövdelerinden tepelerine kadar beslenen, sabit bir şekilde kök salmış, hareketsiz varlıklardı. Biz, listesini önceden yaptığımız yerlerde esen bir buhar olabilirdik. Krallığımız, her insanın zihninde yatardı. Yaşamak için maddi hiçbir şey talep etmediğimizden büyük kazanç sayılabilecek maddi hiçbir şey sunmayabilirdik. Bu, sadece oturduğu yere sahip olabilen ve emirle sadece kurcaladığı tüfeğine söz geçirebilen, hedefi olmayan, meslekten bir askerin çaresizliğine benzer bir durumdu.

Daha sonra, bütün bu alana oturmak için şu yüz bin mil karenin işgal edilmemiş her bir mil karesinde ortaya çıkan isyandan, bizim derinlemesine yapacağımız bir saldırıdan korunmak için, kaç adama ihtiyaç duyacaklarını hesapladım. Türk ordusunu kesinlikle tanıyordum ve son zamanlarda savaş yeteneklerini yeryüzünü küçük bir savaş alanına çeviren uçaklar, toplar ve zırhlı trenlerle büyütmüş olsalar bile, her dört mil karede bir kuvvetlendirilmiş bir karakola ve her karakolda en az yirmi adama ihtiyaçları olacak gibi görünüyordu. Eğer öyleyse, birkaç gayretli adamın aktif düşmanlığıyla birleşen tüm Arap halklarının kötü niyetine karşı çıkmak için en az altı yüz bin adama ihtiyaçları olacaktı.

Bizim kaç tane gayretli adamımız olabilirdi? Şu an yaklaşık elli bin adamımız vardı ve bu sayı bugün için yeterliydi. Savaşın bu öğesinde varlıklar, bizden yana görünüyordu. Hammaddelerimizi anlayıp onlara eğilim göstermiş olsaydık, o zaman iklim, demiryolu, çöl ve teknik silahlar da bizim çıkarlarımıza bağlanmış olacaktı. Türkler aptaldı ve onların arkasında duran Almanlar da dogmatikti. İsyanın savaş gibi mutlak bir şey olduğuna inanıyorlar ve sorunu, savaşla analoji kurarak ele alıyorlardı. İnsanla ilgili konularda analoji, her ne olursa olsun, boş bir laftı ve isyana göre savaş, bıçakla çorba içmek gibi karmakarışık ve yavaştı.

Bu, yeterince somuttu. Bu nedenle episthmh'dan, matematik öğelerden ayrıldım ve kumanda etme ile ilgili biyolojik etkenin doğası konusuna girdim. Buradaki kriz, yaşam ve ölüm ya da daha az kesinlikle söylersek, kullanma ve eskime arasındaki kırılma noktası gibi görünüyordu. Savaş filozofları, uygun bir şekilde bunun sanatını yapmışlar ve çok sıcak olan bir maddeyi, 'kan dökülmesini,' savaşta insanlığa yakışır bir zorunluluk ve bedensel varlığımızın her yanına dokunan bir sanat düzeyine yükseltmişlerdi. Bir değişkenlik hattı... Fikirleri üzerinde maya gibi sağlam duran insanlar, bunları düzensiz bir hâle getireceklerdi. Bileşenleri, duyarlı ve mantıksızdı

ve generaller, sanatlarının tam ortasında kendilerini yedek bir birlik aracılığıyla korurlardı. Goltz, "Düşmanın gücünü biliyorsanız ve tamamen açıldıysa, o zaman yedek bir kuvvet bulundurmaktan vazgeçin!" demişti. Malzemelerde bir kusur ya da bir kaza olasılığı, her zaman generallerin aklındaydı ve buna karşılık bilinçsiz bir şekilde her zaman yedek tutuyorlardı.

Sayılarla hesaplanamayan askerlerdeki 'keçe' ihtiyacı, Platon'un djaz'ına eşdeğer olan bir kişi tarafından tahmin edilmek zorundaydı ve en büyük komutan, sezgileri en isabetli bir şekilde gerçek olan insanlardı. Taktiklerin onda dokuzu, okullarda öğretilebilecek kadar kesindi ama akla aykırı gelen onuncusu, suya birden dalıp çıkan yalıçapkını gibiydi ve generallerin sınavı, buradan geçiyordu. Krizde bir refleks gibi doğal olarak ortaya çıkıncaya kadar bu, sadece içgüdüler tarafından (vuruş pratiği yapan düşüncenin keskinleştirdiği içgüdüler tarafından) yaratılabilirdi. Djaz'ın mükemmeliyetine yaklaşan adamlar olmuştur, onun yolundan geçerek episthmh'ın kesinliğine ulaşmışlardır. Yunanlılar, ayaklanmayı ussallaştırmak için canlarını sıksalardı, komuta için böyle bir dahiyi çağırırlardı.

Zihnim, bu ilkeyi kendimize uygulamak için tahterevalli gibi inip çıkıyordu ve hemen, sadece insanlıkla sınırlı kalmamasını, maddi nesnelere de uygulanması gerektiğini biliyordum. Türkiye'de eşyalar az bulunur ve değerliydiler, insanlara donatımdan daha az önem verilirdi. Bizim hedefimiz, Türk ordusunu değil ama onun malzemelerini yok etmeye yönelikti. Bir Türk köprüsünün ya da demiryolunun, makine, top ya da bir yüksek patlayıcı yükünün tahrip edilmesi, bizim için bir Türk'ün öldürülmesinden çok daha yararlıydı. Arap ordusunda şu an biz, hem malzemeyi hem de adamları gözümüz gibi koruyorduk. Hükümetler, insanları sadece kitleler olarak görüyorlardı ama bizim adamlarımız, düzensiz güçler olarak, bir oluşum değillerdi ama bireylerdi. Bir bireyin ölümü, suya düşen bir çakıl gibi bir çukur ama küçük bir çukur oluşturur, oradan keder halkaları genişlerdi. Biz, kayıplara katlanamazdık.

Malzemelerin yerine yenilerini koymak daha kolaydı. Elle tutulabilir bir alanda üstün olmak, topların pamuk fitillerinde ya da makineli tüfeklerde ya da kesin olabilecek herhangi bir şeyde üstün olmak bizim açık politikamızdı. İnanç sağlamlığı (orthodoxy), her zaman kritik bir anda ya da saldırı anında üstün olabilmek için insanlara başvurulmasında yatmıştır. Belirleyici bir anda ya da konuda donanım bakımından üstünlük sağlayabilirdik. Ama hem nesne hem de insan bakımından bir nokta ya da konu dışında, her yerde düşmandan zayıf olduğumuzdan ucuzluk uğruna öğretiye çarpık olumsuz bir yan katabilirdik. Verilen her kritik karar, her zaman, bizim kendi kararımız olacaktı. Savaşların çoğu, karşılıklı temas hâlinde yapılan savaşlar olmuş ve her iki güç de taktik sürprizlerden sakınmak için

teması korumaya çalışmışlardır. Bizim savaşımızın temas kurmaktan sakınılarak yapılan bir savaş olması gerekiyordu. Saldırıncaya kadar kendimizi göstermeyerek, bilinmeyen geniş çölün sessiz tehdidiyle düşmanı bastırmak zorundaydık. Saldırılar, doğrudan düşmanın kendisine yönelmeden ama malzemelerini hedef alarak yapılan sözde saldırılar olabilirdi. Bu yüzden düşmanın güç ya da zayıflığına bakmayacak ama en ulaşılabilir malzemelerini arayacaktık. Demiryollarının kesilmesi genellikle yolun boş olduğu bir alanda olacaktı ama ne kadar boş olursa, taktik başarıdan daha fazlasını sağlayacaktı. Bu ortalama davranışımızı bir kural hâline (bir yasa hâline değil, çünkü savaş her zaman karşıt anlamları bağrında taşıyabilirdi) dönüştürebilir ve düşmanla temas kurmamayı bir alışkanlık hâline getirebilirdik. Bu, asla bir hedef yaratmadığından dolayı sayısız pek çok savunma biçimine uygun düşecekti. Cephemizde yer alan birçok Türk'ün, tüm savaş boyunca bize ateş etme şansı olmayacak ve yapılan hata ya da kazalar dışında asla savunma konumuna düşmeyecektik.

Böyle bir kuralın doğal sonucu, kesin bir biçimde plânlayabileceğimiz mükemmel bir 'istihbarat' olması gerekiyordu. Baş ajan, generalin kafası olmalı ve kavrayışı, şansa yer bırakmayacak kadar hatasız olmalıydı. Moral, eğer bilgi üzerine inşa ediliyorsa, bilgisizlikten dolayı da bozulabilirdi. Düşman hakkında her şeyi öğrendiğimiz zaman rahat olabilirdik. Haber alma servisinde, düzenli bir kurmaydan çok daha fazla sancı çekmemiz gerekiyordu.

Dersimi tamamlıyordum. Cebirsel etken, Arabistan'ın koşularına çevrilmiş ve bir eldiven gibi uymuştu. Bir zafer umudu veriyordu. Biyolojik etken, kabile üyelerinin dehası ile tam bir uyum hâlinde taktik çizgimizi geliştirmek için bizi zorladı. Geriye uygun bir şekilde psikolojik öğenin kurulup geliştirilmesi kaldı. Buna bir isim takmak için Xenophon'a gidip, daha önce Cyrus'un sanatını dile getiren, diathetics sözcüğünü çaldım.

Propagandamız, bu sözcüğün lekelenmiş ve utanç duyulacak bir ürünüdür. Kısmen, kalabalıkları ilgilendirdiği kadarıyla, eylemlerinden yararlanmak amacıyla faydalı olacağı noktada ruh hâlinin ayarlanması ve değişen bu ruh hâlinin belirli bir hedefe doğru yönlendirilmesiydi. Kısmen de bireyleri ilgilendiriyordu ve o zaman, önceden tasarlanan heyecanlar yardımıyla insan zihninin aşamalı, mantık sırasını aşarak, nadir rastlanan bir nezâket sanatı hâline geliyordu. Taktiklerden çok daha inceydi ve yapmaya değerdi çünkü doğrudan yönetilme olanağı olmayan konularla kontrol edilemeyen etkenleri ele alıyordu. Adamlarımızın mizaç, kompleks ve kararsızlık kapasiteleriyle veamacımıza yarar sağlamayı vaat eden her türlü inceliklerini hesaba katıyordu. Adamlarımızın zihinlerini, diğer subayların onların bedenlerini düzenledikleri kadar resmi ve dikkatli bir şekilde savaş düzeninde

hazırlamak zorundaydık. Doğal olarak öncelik taşımalarına rağmen sadece kendi adamlarımızınkini değil ama aynı zamanda ulaşabildiğimiz ölçüde düşmanın zihnini de düzenlemek zorundaydık. Mademki savaşın yarısından fazlası geride geçiyordu, o hâlde ateş hattının gerisinde kalarak bize destek veren ulusun diğer bireylerinin zihinlerini ve sonra, sonucu bekleyen düşman ulusun zihinlerini ve halka halka tarafsız görünenlerin zihinlerini de düzenlemek zorundaydık.

İnsanın burnunu sürtecek pek çok maddi sınırlama vardı ama moral olanaksızlıklar yoktu. Bu yüzden diathetical faaliyetlerimizin sınırı yoktu. Temel olarak Arap cephesindeki zafer araçlarına güvenmemiz gerekiyordu ve bunun yeni oluşu, bizim üstünlüğümüzdü. Matbaa makinesi ve yeni keşfedilen iletişim araçları, fiziksel olandan çok zihni olanın yanındadır ve uygarlık, her zaman bedenin fonlarından zihne ödeme yapmıştır. Biz, ana okul askerleri, yirminci yüzyılın atmosferinde silahlarımızı hiçbir önyargıya sahip olmaksızın taşıyarak kendi savaş sanatımızı oluşturuyorduk. Meslekten subay olanlara göre arkasında kırk nesillik bir hizmet geleneği bulunan antik ordular, en onurlu askeri güçlerdi. Kendimizle, adamlarımızın ne yaptığı ile çok seyrek ama ne düşündükleri hakkında her zaman ilgilendiğimizden dolayı, bizim için diathetical, yarı komuta etmekten çok daha fazla bir şeydi. Avrupa'da bu yaklaşım kenara atıldı ve Genelkurmay'ın dışındaki adamlara da görev verilmeye başlandı. Asya'da düzenli öğeler o kadar zayıftı ki, düzensiz güçler, metafizik silahın kullanılmadan paslanmasına izin veremezdi.

Arabistan'daki savaşlar bir hataydı çünkü sadece düşmanın ateş edip harcadığı cephaneden yararlanıyorduk. Napoleon, çarpışmalara katılmak için gönüllü olacak bir general bulmanın çok zor olduğunu söylemişti. Ama bu savaşın laneti, yapılacak başka bir şeyin olmamasıydı. Saxe, bize, akıldışı savaşların aptalların sığınağı olduğunu söylemişti ama bu, daha çok, bana, kendisinin daha zayıf olduğuna inanan tarafın bir aldatmacası olarak görünmüştü. Tehlikelerden ya barınılacak bir yerin olmaması ya da askerlerin canlarından daha değerli olan maddi malların korunması bahanesiyle kaçınılamazdı. Bizim, maddi olarak kaybedecek hiçbir şeyimiz yoktu, bu yüzden en iyi çizgi, hiçbir şeyi savunmamak ve hiçbir şeye ateş etmemekti. Kartlar, hız ve zamandı, asla bir güce vurmak değildi. Konserve sığır etinin keşfi bize, barutun keşfinden çok daha yararlı olmuştur. Ancak bize, taktik bir güçten çok stratejik bir güç sağlamıştır. Çünkü Arabistan'da mesafe, güçten ve alanın büyüklüğü, orduların gücünden daha önemliydi.

Şimdi bu uzak çadırda yatarak, fikirlerimin genellemesini yaparak*(Belki buradakiler kadar başarılı olmamışlardı. Sorunları, temel olarak Hicaz koşullarında çözümledim, bölgenin insanları ve coğrafyası hakkında ne bili-

yorsam anlattım. O zaman kaleme alınmış olsaydı, çok fazlaca uzun olurdu. Tanıtlama, bir alandan çok bir ışık gibi görünen soyut bir biçim hâlinde sıkıştırılmıştır. Tüm askeri yazılar, talihsizlik eseri tamamlandılar.)düşüncelerimi desteklemeyecek ölçüde hasta olan beynim, bir irade gücü ile işinin başına çekilip bu iradenin gevşediği bir dozda sönünceye kadar tam sekiz gün geçirmiştim. Ateşim geçti. Dizanteri kesildi ve gücüm eski hâline gelince gerçekten kendime geldim. Somut ve ilgili gerçekler, kendilerini rüyalarıma kadar sokmuşlardı ama kararsız aklım, bunları bir yana bırakıp kaçış yolları aramaya başlamıştı. Bu yüzden, gücüm fikirlerimi soldurmadan önce, bir kez daha onları iyice kavramak için karanlık ilkelerimin çizgisini aceleyle izledim.

İsyanımızın saldırıya uğraması olanaksız bir üsse sahip olduğu, sadece saldırılardan değil ama saldırı korkusundan da korunduğu konusu bana kanıtlanmış gibi görünüyordu. İsyanımızın, güçlendirilmiş karakollarla etkili bir şekilde yönetebileceğinden çok daha büyük bir alanda bir işgal ordu su olarak kendisine bir düzen veren, deneyimli, yabancı bir düşmanı vardı. Aşağı yukarı yüzde ikisi aktif olan dost bir nüfusa sahipti ve geri kalanı, azınlığın hareketlerine ihanet etmeyecek bir düzeyde sessizce sempati besliyorlardı. Aktif olan isyancıların, sır saklama ve kendilerine hâkim olma erdemleri, hızlı hareket etme ve dayanıklılık nitelikleri ile bağımsız stok kanalları vardı. Düşman haberleşmesini felç edecek ölçüde bir teknik donatıma sahipti. Sivillere, özgürlük ideali uğruna ölmeyi öğrettiğimiz zaman bir eyaleti kazanalabilirdik. Düşmanın varlığı, ikincil plânda kalıyordu. Savaş bunu hazırlayacak kadar uzun sürerse son zafer, kaçınılmaz görünüyordu.

Bölüm 34

Besbelli ki yeniden iyileşmiştim ve Ais Vadisi'ne yaptığım yolculuğun nedenini hatırladım. Türkler, Medine'den çekilmek istiyorlardı ve Sir Archibald Murray, bizden, onlara profesyonel bir tarzda saldırmamızı istiyordu. Bizden yabancı faaliyetleri sorarak, Mısır'dan gösterimize burnunu sokmak için gelmesi gerekiyordu. Bu, bezdirici olacaktı. Ancak, İngilizler daha büyüktü ve Araplar, sadece onların iyiliği sayesinde yaşıyorlardı. Biz, Sir Archibald Murray'a bağlanmıştık ve onunla uzlaşmadıkları takdirde temel olmayan kendi çıkarlarımızı onun için feda ederek çalışmak zorundaydık. Aynı zamanda biz, bir ihtimal benzer bir şekilde hareket edemezdik. Faysal, boş bir gevezelik olabilirdi. Belki de dünyadaki en hantal güç olan Sir Archibald'ın ordusu, güçlükle onun karnına doğru ilerlemek zorundaydı. Arap Hareketi kadar çevik bir şekilde ahlâksal kavramlarla yürüyüşlerini sürdürebileceklerini farz etmek gülünçtü, bunu anlayıp anlamadıkları bile şüpheliydi. Bununla birlikte, belki demiryolunu engelleyerek Türkleri korkutup Medine'yi boşaltma plânlarından caydırabilir ve şehirde savunmacı bir konumda kalmaları için onlara bir bahane vermiş olurduk. Hem Araplar hem de İngilizler için en elverişli karar bu olurdu, gerçi muhtemelen bunu da anlamayacaklardı.

Bu nedenle tamamen iyileştiğimi ve Hicaz demiryolunda bir şeyler yapmak istediğimi söylemek için dolaşa dolaşa Abdullah'ın çadırına gittim. İşte adamlar, toplar, makineli tüfekler ve otomatik mayınlar her şey elimizin altındaydı. Temel bir çaba için yeterli sayılırdı. Ama Abdullah, ilgisizdi.

Avrupa'nın kraliyet aileleri ve Somme Savaşı hakkında konuşmak istiyordu. Kendi savaşının yavaş seyri, onu sıkmıştı. Bununla birlikte, kuzeni ve komutan yardımcısı olan Şerif Şakir, coşkuyla ateşlenmişti ve elimizden geleni ardımıza koymamamız için bize yetki verdi. Şakir, Ateibaları seviyordu ve onların yeryüzündeki en iyi kabile olduğu üzerine yemin etti. Böylece çoğunlukla yanımıza Ateibaları almaya karar verdik. Daha sonra, Faysal tarafından Vech'den Abdullah'a bir hediye olarak gönderilen Mısır ordusunun Krupp emeklilerinden bir dağ topunu yanımıza alabileceğimizi düşündük.

Şakir, kuvvet toplamak için söz verdi ve benim önden (zayıflığıma uygun olarak, yavaşça) ilerleyip bir hedef bulmam konusunda anlaştık. En yakın ve en büyük hedef, Aba el Naam İstasyonu'ydu. Benimle birlikte, Bremond'un misyonunda çalışan, Fransız ordusunda Cezayirli bir subay olarak görev yapan, çok çalışkan ve dürüst bir adam olan Raho, geldi. Rehberimiz, Muhammed el Kadi'ydi. Yaşlı babası, Cüheynelerin kalıtsal olarak töre başı (lawrnan) olan Dahilallah, geçen aralık ayında Yenbu'ya inerlerken Türklere rehberlik yapmıştı. Muhammed, on sekiz yaşındaydı, sağlam ve sessiz bir doğası vardı. Janbila'da Eşref'i ele geçiren meşhur savaşçı Şerif Fevzan el Haris, aşağı yukarı yirmi Ateiba ve macera düşkünü beş veya altı Cüheyne ile birlikte bize eşlik ediyordu.

Sir Archibald Murray'ın, Gazze'ye saldırdığı gün olan 26 Mart'ta bizde yola çıktık ve Ais Vadisi'nden aşağı İndik. Ama üç saat sonra, sıcaklığın benim için çok fazla olduğu belli oldu ve büyük bir sedir (sidr) ağacının (seyrek meyve veren lotus ya da hünnap ağacının) altında durup, öğle saatleri boyunca dinlendik. Sedir ağaçları büyük gölge veren ağaçlardandı. Serin bir doğu rüzgarı esiyor ve birkaç sinek uçuşuyordu. Ais Vadisi, dikenli ağaç ve çayır bakımından bereketliydi. Hava, beyaz kelebeklerle ve yabani çiçeklerin kokusuyla doluydu. Bu yüzden, öğleden sonra geç saatlere kadar develerimize yeniden binemedik. Daha sonra, sadece Ais Vadisi'ni sağda bırakıp, harap teras ve sarnıçları olan bir vadinin köşesinden geçerek kısa bir süre ilerledik. Bir zamanlar burada bahçelerinde yeraltı sularını özenle kullanan ama şimdi boş olan köyler vardı.

Ertesi sabah, Cebel Serd'in çıkıntısından dolaşarak, iki saat süren zorlu bir yolculuk yaptık ve Yenbu Vadisi'ne kolay bir geçitle bağlanan tarihi Turaa Vadisi'ne vardık. Bu öğleni de bir ağacın altında geçirdik. Çevrede birkaç Cüheyne çadırı vardı ve biz uyurken Muhammed, onlara misafir oldu. Sonra, oldukça dolambaçlı bir yoldan iki saat daha ilerledik ve hava karardıktan sonra kamp kurduk. Tam uyumak için uzandığım sırada, talihsizlik eseri bir ilkbahar akrebi beni sol elimden acı bir şekilde soktu. Elim kabarıp şişti ve kolum katılaşıp ağrımaya başladı.

Uzun bir geceden sonra, ertesi sabah saat beşte yeniden yola çıktık ve

güneyde bir sınır taşı gibi yükselen kenarları yarık ve kuleli bir krater olan Cebel Antar'a doğru uzanan engebeli açık bir alana, Curf'a ulaşmak için son tepeleri de geçtik. Hamd Vadisi'nden saklanan yatağından demiryolunun geçtiği alçak tepelerin siperlerine varmak için düzlüğün yarı yolundan sağa döndük. Bu tepelerin ardından Aba el Naam'a varana kadar güneye doğru ilerledik. Orada kamp kurmak için mola verdik. Düşmana yaklaşmıştık ama gayet emniyetli bir yerdeydik. Tepenin zirvesi onlara hâkim bir konumdaydı ve istasyonu ilk kez görmek için günbatımından önce tepeye tırmandık.

Tepe, belki altı yüz kadem yüksekliğinde ve dikti. Dinlene dinlene birçok mola vererek tepeye çıktım. Tepeden görüntü iyiydi. Demiryolu üç mil uzaklıktaydı. İstasyonda iki katlı siyah mermerden yapılmış bir çift bina, yuvarlak bir su kulesi ve diğer yapılar vardı. Çan biçiminde çadırlar, barakalar ve siperler vardı ama toplardan bir işaret yoktu. Aşağı yukarı üç yüz adam vardı.

Türklerin, geceleri, çevrede aktif bir şekilde devriye gezdiklerini haber almıştık. Bu, kötü bir alışkanlıktı. Bu yüzden iki adamımızı büyük binanın yakınında yatıp, hava karardıktan sonra birkaç el ateş etmeleri için gönderdik. Biz, rahat bir şekilde uyurken düşman bunun bir saldırı başlangıcı olduğunu düşünerek bütün gece siperlerde bekleyecekti. Ama Curf'tan esen, kampımız etrafındaki büyük ağaçlarda uğuldayarak ses çıkaran huzursuz bir şafak rüzgarı, bizi erkenden uyandırdı. Gözetleme noktasına tırmanırken güneş, bulutlara baskın çıktı ve bir saat sonra hava çok ısındı.

Tepenin zirvesinde bulunan taş yığınlarının etrafını saran uzun otların arasına kertenkeleler gibi uzandık ve garnizonun talim alanını seyrettik. Küçük oyuncak adamlar gibi üç yüz doksan dokuz piyade, boru çalınınca sağdan soldan koşturup, siyah binanın altında bükülmez, sert sıralar oluşturuyorlardı. Boru bir kez daha çalındığında dağılıyorlardı. Birkaç dakika sonra, yakılan ateşin dumanları çıkmaya başladı. Yırtık pırtık giyinmiş küçük bir çocuğun baktığı koyun ve keçi sürüsü bize doğru geliyordu. Çocuk daha bize gelmeden önce, tepenin eteklerinde bir gürültü koptu. Kuzeyden, vadinin aşağısına doğru tiz bir düdük sesi geldi ve minicik, resim kitaplarındakine benzer bir tren, çukur bir köprüden geçerek, ağır ağır görüş alanımızın içine girdikten sonra, beyaz dumanlar çıkartarak istasyonun tam önünde durdu.

Çoban delikanlı, tepenin batı yakasında daha iyi otlaklar olduğu için tiz çığlıklar atarak keçilerini durmadan yukarı doğru sürmeye devam ediyordu. İki Cüheyne'yi düşmanın görüş alanı dışındaki sırttan aşağı gönderdik ve iki taraftan birden koşarak çocuğu yakaladılar. Delikanlı, Heteymlerden dışlanmış çölün paryalarındandı. Paryaların fakir çocukları, genellikle ci-

varda bulunan kabilelere çoban olarak kiralanırdı. Çocuk durmadan ağlıyor ve tepede keçilerinin başıboş kalıp yoldan uzaklaştığını gördükçe kaçmak için çaba gösteriyordu. Sonunda adamlar, sabırlarını kaybedip onu sıkıca bağladılar, dehşete düşüp haykırırsa onu öldüreceklerini söylediler. Fevzan, onu sakinleştirmek için epeyce çaba harcadı ve sonra ona Türk efendileri hakkında sorular sordu. Ama çocuğun tüm düşüncesi sürüsüne takılıp kalmıştı. Gözlerine yaşlar dolup, kirli yüzünden aşağı süzülürken mutsuz bir hâlde sürüsünü izliyordu.

Çobanlar, ayrı bir sınıftı. Sıradan bir Arap için aile ocağı, yaşamlarının geçtiği ve en iyi konuşmaları, kabile haberlerini, şiirleri, tarihleri, aşk öykülerini, davaları ve pazarlıkları duydukları bir üniversiteydi. Aile meclislerinde, böyle sürekli paylaşım yoluyla herhangi bir toplantıda onurla oturabilen ve dokunaklı bir sözle asla şaşırmayan söz ustaları, tartışmacı ve hatipler olarak büyüyüp gelişirlerdi. Çobanlar, bütün bunlardan yoksundu. Çocukluklarından itibaren her mevsim ve havada, gece ve gündüz kendilerini tepelere götüren ve kendilerini yalnızlığa ve zalim bir arkadaşlığa mahkûm eden çağrıları izlemişlerdi. Kırlarda, doğanın kuru kemikleri arasında insanlık ve insanlık sorunlarından habersiz olarak, doğal bir şekilde büyümüşlerdi. Alelâde bir konuşmayı, akıllı bir şekilde yürütemezler, ama bitkiler, vahşi hayvanlar ve kendi keçi ve kuzuları hakkında çok şey bilirlerdi. Başlıca gıdaları, hayvanlarının sütüydü. İnsanlığa karşı küsmüşlerdi. Onların (içlerinden) bazıları, insandan çok hayvana benzemiş, sürülere musallat olup, daha meşru muhabbetler haricinde yetişkin insan arzularının tatminini onlarda bularak, tehlikeli bir şekilde vahşileşmişlerdi.

Çobanın zorla tutulmasından sonra geçen saatler içinde sadece güneş, görüş alanımız içinde hareket etti. Güneş yükseldikçe şiddetini azaltmak için pelerinlerimizi değiştiriyor ve rahat bir sıcaklıkta güneşleniyorduk. Tepenin sakin doruğu, hasta olduğumdan beri kaybetmiş olduğum duyusal meraklarımdan bir şeyleri bana yeniden kazandırdı. Tepenin tipik manzarasını bir kez daha yazabilirdim. Doruğu sert taştandı, kenarlarında çıplak kayalar vardı ve yamacının daha alt kısımlarında kayan, gevşek, yuvarlak çakıl taşları istiflenmişti. Üsse doğru yaklaşıldıkça zemin, aralıksız olarak ince, kuru bir toprak tabakasıyla kaplanmıştı. Taşların kendisi, yüzüklerdeki metal gibi parıldıyordu, sarı, güneş yanığına benzer bir doğaları vardı ve kırılgan oluyorlardı. Durum izin verdiği ölçüde kırmızı, yeşil ya da kahverengi olarak parçalanıp dağılmışlardı. Yumuşak olan her yerde dikenli çalılar boyatmış ve genellikle saman renginde, bir kökten bir düzine sağlam yaprak çıkaran ve diz yüksekliğinde olan otlara sıkça rastlanıyordu. Başları, gümüş renginde sayısız tüyün arasından çıkan boş kulaklara benziyordu. Tepelerin yamaçları bunlarla ve ayak bileğine kadar

ulaşan, şişe fırçası başına benzeyen gümüşi renkli daha kısa otlarla bembeyaz kaplanmış ve rüzgârın rastgele her esişinde, mütevazı bir şekilde bize doğru eğilip selâm veriyorlardı.

Yeşillik değildi ama mükemmel otlaklardı. Vadilerde kaba, bel yüksekliğinde ve tazeyken parlak yeşil görünen ama çok geçmeden solarak günlük yaşamın yanık sarı rengine dönüşen daha büyük ot kümeleri vardı. Kum ve çakıl damarları olan tüm su yataklarında, ara sıra dikenli ağaçlar arasında yoğun bir şekilde yetişiyorlar, bazılarının boyu, kırk kademe kadar yükseliyordu. Kuru, şekerli bir meyvesi olan Sedir ağaçları, nadir yetişiyordu. Kahverengimsi ılgın çalılıkları, uzun katırtırnakları, diğer kaba ot çeşitleri, bazı çiçekler ve dikenleri olan her şey kampımızın çevresini süslemişler ve Hicaz dağlık bölgesindeki bitki örtüsünün, zengin bir örneğini gözler önüne sermişlerdi.

Karanlık çökünce, keçi sürüsünü güden tutsağımız ile birlikte tutuna tutuna aşağı inip sürüsünü topladık. Ana birliğimiz bu gece gelecekti. Bu yüzden Fevzan ile birlikte karanlık düzlükte istasyondan iki bin yardadan daha uzak olmayacak şekilde yüksek olmayan sırtlarda, uygun top mevzileri buluncaya kadar dolaştık. Dönüşümüzde çok yorulmuştuk ve ağaçların arasında ateşler yanıyordu. Şakir, yeni gelmiş ve onun adamlarıyla bizimkiler, hâllerinden memnun, keçi eti kızartıyorlardı. Çoban, sorumlu olduğu hayvanların gayri meşru bir şekilde kesilmesi karşısında çılgına dönünce, benim uyuduğum yerin arkasında bağlanmıştı. Akşam yemeğini tatmayı reddetti ve konukseverliğimize hakaret ettiği takdirde, dehşet bir şekilde cezalandıracağımız tehdidiyle ona sadece pilav ve ekmek yedirebildik. Ertesi gün istasyonu ele geçirip efendilerini öldüreceğimizi söyleyerek onu ikna etmeye çalıştılar. Ama teselli olmadı ve sonra kaçmasın diye korkuyla onu yeniden ağacına bağladık.

Akşam yemeğinden sonra, Şakir bana, kararlaştırılan sekiz ya da dokuz yüz adam yerine, sadece üç yüz adam getirdiğini söyledi. Ne de olsa bu, onun kendi savaşı ve bu nedenle de kendi tavrı sayılırdı. Bu yüzden aceleyle plânlarda değişiklikler yaptık. İstasyonu almayacaktık, treni durdurarak tuzağa düşürme umuduyla kuzeyden ve güneyden demiryolunu mayınlarken, cepheden bir topçu ateşiyle düşmanı korkutacaktık. Buna uygun olarak, şafakta köprünün kuzeyinde bir yerde hattı havaya uçurup o yönü kapatmak için Garland'ın eğittiği dinamitçilerden bir grup seçtik. Ben de istasyonun güneyine, Türklerin muhtemelen arayacakları ya da aceleyle yardım gönderecekleri bir yöne, yanıma ekibiyle birlikte bir makineli tüfek ve yüksek patlayıcı alarak gidecektim.

Muhammed el Hadi, gece yarısından hemen önce, rehberilik ederek bizi hattın ıssız bir noktasına getirdi. Devemden indim ve savaş boyunca ilk

kez heyecanla raylara dokundum. Daha sonra, bir saatlik sıkı bir çalışmayla mayını yerleştirdik. Üstten geçen trenin ağırlığı, metallere basınç yapıp saptırınca, yirmi poundluk patlayıcı jelatini ateşleyecek ve bir tetikleme mekanizması harekete geçecekti. Daha sonra makineli tüfekçilerimizi, trenin raydan çıkacağını umduğumuz yere tam olarak hâkim olan ve oradan dört yüz yarda mesafede bulunan bir noktaya, küçük çalılıklar tarafından gizlenen bir dere yatağına yerleştirdik. Biz, telgraf hatlarını kesmek için yola devam ederken onlar, orada saklanacaklardı. Bu yalıtma işlemi, ana saldırımız gelişirken Aba el Naam'ı takviye istemek için trenlerini göndermeye ikna edebilirdi.

Böylece, yarım saat daha ilerledik ve sonra demiryolu hattına döndük, şansımıza yine boş bir alana rastlamıştık. Maalesef bizimle kalan dört Cüheyne, bir telgraf direğine tırmanamayacaklarını kanıtladılar ve kendim uğraşmak zorunda kaldım. Hastalığımdan sonra yapabileceğim her şeyi yapmıştım ve üçüncü teli kesiyorken, çürük direk öyle bir sallandı ki, tutunamayıp on altı kadem yükseklikten aşağı kayarak doğruca düşmemi önlemek için koşan Muhammed'in sağlam omuzları üzerine çöktüm, neredeyse kendisi parçalanacaktı. Nefes almak için birkaç dakika durduk ama sonra develerimize yeniden döndük. Sonunda, diğerleri gitmek için hazırlanıp develerine semer vururken, kampa ulaştık.

Mayın yerleştirme işi, plânladığımızdan dört saat daha uzun sürmüştü ve bu gecikme bizi, ya dinlenmeme ya da ana birliğin biz olmadan hareket etmesine izin verme gibi bir ikilemle karşı karşıya bıraktı. Sonunda Şakir'in isteğiyle gitmelerine izin verdik ve düpedüz düşüp bayıldığımızı hissetmeksizin, bir saat uyumak için ağaçların altına serildik. Zaman, gün ağarmasından hemen önceydi, tam havanın tedirginliğinin, ağaçları ve hayvanları etkilediği ve uyuyan adamları bile, iç çekerek sağa sola döndürdüğü bir saatti. Savaşı seyretmek isteyen Muhammed, uyanmıştı. Beni kaldırmak için gelip sabah ezanını kulağıma bağırarak okudu. Boğuk sesi, rüyalarıma savaş, cinayet ve ani bir ölüm gibi girdi. Dua ve uyku hakkında şiddetli bir şekilde tartışırken kalkıp oturdum ve gözlerimin kızarmış kenarlarından kumları ovarak çıkardım. Her gün savaş olmadığını bir mazeret olarak öne sürdü ve gece boyunca bana yardım ederken açılan yara ve bereleri gösterdi.

Öfkeme rağmen onu anlayabiliyordum ve hâlâ üzüntülü duran çoban çocuğun iplerini çözüp, biz dönünceye kadar beklemesini öğütledikten sonra, orduya yetişmek için yola çıktık.

Etrafı kumlarla çevrili bir alanda pırıldayarak akan bir dereyi, düzensiz bir şekilde takip eden şerit bize yolu gösteriyordu ve tam toplar ateşlendiği sırada onların yanına vardık. Mükemmel bir şekilde görevlerini yapmışlardı ve bir binanın tepesi tamamen parçalanmış, ikincisi hasar görmüş, pom-

pa odası isabet almış ve su deposu delinmişti. Şanslı bir mermi, trenin ön vagonuna yandan isabet etmiş ve vagon birden alev almıştı. Bu, lokomotif için bir tehlike işaretiydi, diğer vagonlardan bağlantısını koparararak güneye doğru hareket etti. Büyük bir arzuyla mayınımıza yaklaşmasını izledik ve tam üstüne gelince yumuşak bir toz bulutu yükseldi ve bir patlama sesi duyuldu. Tren, hareketsiz kalmıştı. Tren, geri geri gittiğinden ve patlayıcılar geç ateş aldığından dolayı hasar ön tarafta olmuştu. Ama makinistler, aşağı indiler, ön tekerlekleri kriko ile kaldırıp kabaca tamir ettiler. Biz, makineli tüfeklerin ateş açmasını boşuna bekleyip durduk. Sonradan öğrendiğimize göre, makineli tüfekçilerimiz, yalnızlıktan korktukları için biz ateş açmaya başlayınca silahlarını yüklenip, bize katılmak üzere yerlerini bırakmışlardı. Yarım saat sonra, tamir edilen makine, yürüyüş hızında ilerleyip gürültüyle şakırdama sesleri çıkararak Cebel Antar'a doğru uzaklaştı.

Bizim Araplar, biz makineli tüfekçilere öfkeyle dişlerimizi gıcırdatırken, bombalama bahanesiyle istasyona doğru ilerlemeye başladılar. Yanan yük vagonlarından tüten dumanlar, Arapların ilerlemesini gizlerken, önce düşmanın bir ileri karakolunu tamamen yok ettiler ve sonra diğerini ele geçirdiler. Türkler, geri kalan birliklerini ana mevzilerine çekip siperlerde saldırımızı kuvvetli bir şekilde beklediler. Bizim onlara indirdiğimiz darbeyi püskürtmeye cesaret edecek kadar iyi bir ruh hâline sahip değillerdi. Faysal'ın adamlarından bazılarını görevlendirmiş olsaydık, bölgedeki üstünlüğümüzle birlikte bu yer, bizim için bir hediye gibi olurdu.

Bu esnada istasyondaki odunlar, çadırlar ve yük vagonları yanıyordu ve duman, ateş etmemizi engelleyecek kadar yoğunlaşmıştı. Bu nedenle çatışmayı kestik. Otuz esir, bir kısrak, iki deve ve biraz da koyun ele geçirmiştik. Bizden sadece bir kişinin hafifçe yaralanması pahasına garnizondan yetmiş kişiyi öldürmüş ya da yaralamıştık. Trafik, üç günlük tamir işleri ve araştırma için kesilmişti. Bu yüzden tamamen başarısız sayılmazdık.

Bölüm 35

Ertesi gün, demiryolu hattına hasar vermek için çevrede iki grup bıraktık ve sonra, 1 Nisan'da, Abdullah'ın kampına döndük. Mükemmel alışkanlıkları olan Şakir, kampa girerken büyük bir geçit töreni düzenledi ve kısmi zaferimizin şerefine havaya zevk için binlerce el ateş edildi. Sakin olan kamp, birden şenlik havasına girmişti.

Akşam olduğunda, çadırların arkasındaki dikenli koruda dolaşırken kalın dalların arasından vahşi bir ışık gördüm, yalımlar yükseliyordu. Alev ve dumanlar arasından, el çırpmalarla uyum hâlinde davul ritimleri ve kabile korosunun gür sesi geliyordu. Sessizce yaklaştım, yüzlerce Ateiba yan yana oturarak büyük bir ateşin etrafında halka olmuşlar ve ortada, tek başına şarkıya uygun bir şekilde dans eden Şakir'i dikkatle izliyorlardı. Şakir, pelerinini çıkarmış, üzerinde sadece beyaz bir elbiseyle beyaz bir kefiye vardı. Güçlü alevin ışıkları beyaz giysilerinde ve solgun, yıpranmış yüzünde yansıyordu. Şarkı söylerken başını arkaya atıyor ve her dizenin sonunda kollarını havaya kaldırıp, elbisesinin kollarının omuzlarına kadar dökülmesine izin vererek, çıplak kollarını garip bir şekilde sallıyordu. Çevresini saran kabile, elleriyle tempo tutuyor ya da nakaratlarda başlarını sallayarak, ulur gibi sesler çıkarıyorlardı. Ağaç korusuna, ışık çemberinin dışında durduğum yere, yabancı kabilelerden Araplar, Atbanları seyredip fısıldaşarak doluştular.

Sabah, Aba el Naam'da yarı başarısız kalan otomatik mayın eyleminin daha tam bir denemesi için demiryollarına bir ziyaret daha yapmaya karar

verdik. Yaşlı Dahilallah, bu yolculukta benimle birlikte geleceğini söyledi, bir treni yağma etme projesi onun aklını çelmişti. Bizimle birlikte, iyi yetişmiş Ateibalardan çok daha sağlam görünen aşağı yukarı kırk Cüheyne geldi. Bununla birlikte, Abdullah ve Şakir'in neşeli bir dostu, Ateibaların şeflerinden biri olan Sultan el Abbud, geride kalmayı reddetti. Kabilenin yoksul bir kesiminin şeyhi olan bu iyi huylu ama kafasız adam, savaşta, herhangi bir Ateibi savaşçısından çok daha fazla at öldürmüştü. Aşağı yukarı yirmi altı yaşındaydı ve büyük bir süvariydi. Alaycı ve pratik şakalardan hoşlanan, çok gürültücü biriydi. Uzun boylu ve sağlam görünüşlüydü. Büyük, kare biçiminde bir kafası, kırışık bir alnı ve çukura kaçmış, parlak gözleri vardı. Yeni uzamış bıyığı ve sakalı, kurt gibi sıkılmış parıldayan beyaz dişleri ile merhametsiz çenesini ve geniş, düz ağzını saklıyordu.

Yanımıza bir makineli tüfek ile treni ele geçirince üzerine yerleştirmek için on üç askerden oluşan bir makineli tüfek ekibi aldık. Emir'in misafirine ciddi bir saygısı olan Şakir, ilk yarım saat bize yolda eşlik etti. Bu defa Ais Vadisi'nin yolunu tutup, neredeyse Hamd'la birleşme yaptığı yere doğru ilerledik. Bu kış, şimdiden iki kez sel bastığından vadi, yemyeşildi ve otlarla kaplanmıştı. Sonunda, bir hendeğin üzerinden geçerek sağa döndük ve bir düzlüğe ulaştık. Orada, kumların üzerinde uyuduk. Gece yarısına doğru yerde küçük derecikler meydana getiren sağanak yağmur, canımızı oldukça sıktı. Ama ertesi sabah, hava parlak ve sıcaktı. Kocaman bir düzlük boyunca ilerledik. Düzlüğün üzerinde üç büyük vadi, Tubca, Ais ve Cizil uzanıyor ve Hamd'la tek bir vadi hâlinde birleşiyorlardı. Ana su yolu, tıpkı Ebu Zerebat'ta olduğu gibi aynı alçak ve yuvarlak kum tepecikleriyle dolu cüzzamlılara benzeyen yatağı ile asla korularıyla kaplanmıştı. Ama çalılık, sadece iki yüz yarda genişliğindeydi ve daha ötede, üzerinde sığ sel sularının millerce uzanan, karmakarışık damarlı hatlarının bulunduğu düzlük yatıyordu. Öğlen vakti, kır bahçesine benzeyen bir yerde mola verdik. Üzerinde bele kadar yükselen sulu ot ve çiçekler vardı. Develerimiz mutlu bir şekilde bir saat boyunca kendilerini doyurup tok ve şaşkın bir hâlde oturdular.

Gün, sanki gitgide daha da ısınıyormuş gibi görünüyordu. Güneş yaklaşmış ve bizi, araya havayı sokmaksızın kavuruyordu. Temiz, kumlu toprak, güneşte öylesine pişmişti ki, çıplak ayaklarımın dayanması mümkün değildi ve kalın ayak tabanları hafif ateşe bile dayanabilen Cüheynelerin eğlencesi pahasına, sandaletlerle yürümek zorunda kalıyordum. Öğleden sonra, saatler ilerledikçe ışık donuklaşmıştı ama sıcaklık, beklenmedik bir şekilde bende sıkıntı ve boğuntu yaratarak durmadan artmıştı. Arkamda havayı kesen bir kitle var mı diye bakmak için ikide bir başımı çevirip duruyordum.

Bütün sabah, tepelerde uzun uzun gök gürlemeleri olmuş ve iki zirve; Serd ve Casim, hareketsiz ve dayanaklı görünen, koyu mavi ve sarı renk-

li buhar katmanlarıyla sarılmışlardı. Sonunda, o sarı bulut tabakasının rüzgâra karşı hareket edip, ayaklarının altında tozu dumana katarak bize doğru yavaş yavaş geldiğini gördüm.

Bulut, neredeyse bir tepe yüksekliğindeydi. Bize doğru yaklaşırken, birisi sağında diğeri de solunda olmak üzere iki tane toz püskürten sıkı ve simetrik baca da ilerliyordu. Dahilallah, sorumluluk duyarak sığınak bulmak için sağa sola baktı ama bir tane bile yoktu. Fırtınanın sert geçeceği konusunda beni uyardı.

Fırtına yaklaşırken bizi nefessiz bırakıp, yüzümüzü dağlayan rüzgâr, birden değişti ve kısa bir süre sonra sırtımızdan buz gibi soğuk ve nemli bir şekilde esti. Rüzgârın şiddeti alabildiğine arttı ve aynı zamanda güneş, başımızın üzerinden geçen kalın, sarı toz bezine benzer hava tabakasının arkasına gizlenip gözden kayboldu. Toprak sarısı renginde ve sürekli değişen korkunç bir ışıkta duruyorduk. Tepelerden yükselen kahverengi bir bulut duvarı şimdi daha da yakına gelmişti, yüksek bir sesle gıcırdayarak yönünü değiştirmeden doğruca üzerimize geliyordu. Üç dakika sonra bize çarptı, etrafımızı tozdan bir battaniye sarmıştı, kum taneleri batıyor ve kıvrılarak dönen şiddetli anaforlar meydan geliyordu. Güçlü bir fırtına hızıyla doğuya doğru ilerliyordu.

Develerimizin sırtlarını fırtınaya doğru çevirmiştik ama kendi etrafında dönen bu iç rüzgârlar, develerimizi bulundukları doğrultudan sağa sola çevirip, bazen tamamen devirdikleri gibi sıkı sıkıya sarıldığımız pelerinleri ellerimizden alıp parçaladı, gözlerimize doldu ve bizi yön duygusundan tümüyle yoksun bıraktı. Büyük çalılar, ot kümeleri, hatta küçük ağaçlar bile çevrelerindeki yoğun toprak dalgalarıyla birlikte, köklerinden kopup parçalanıyor, bize doğru sürükleniyor ya da başlarımızın üzerinden tehlikeli bir kuvvetle uçarak geçiyorken, bir kez düştüğümüz bu girdapta birlikte çaresizce çarpışıyorduk. Hiç kör olmadık, yedi ya da sekiz kadem mesafeyi her zaman görmek olanaklıydı ama şiddetle esen kum rüzgârlarına ek olarak uçan bir ağaca, bir çakıl taşı hücumuna ya da toz yüklü bir ot tufanına rastlayıp rastlamayacağımızı asla bilemeyeceğimizden, dikkatli bir şekilde bakmak riskliydi.

Bu fırtına, on sekiz dakika sürdü ve daha sonra, geldiği gibi birdenbire üzerimizden çekilip gitti. Grubumuz, bir mil kare ya da daha geniş bir alana dağılmıştı. Daha bir araya toplanamadan, elbiselerimiz ve develerirniz tepeden tırnağa kadar yoğun, sarı bir toza boğulmuş bir hâldeyken, birden, sel gibi yağmur yağmaya başladı ve derimize kadar çamurlara bulandık. Vadi, su sesleriyle çağıldamaya başladı ve Dahilallah, vadiyi çabucak geçmek için bizi sıkıştırdı. Rüzgâr, bir kez daha yön değiştirdi, bu defa kuzeye doğru esmeye başladı ve yağmur, rüzgârın önünde sürüklenerek sert

bir serpinti tabakası olarak yağıyordu. Bir süre yün pelerinlerimizi dövüp gömleklerimizle birlikte vücudumuza uygun bir şekil verdi ve iliklerimize kadar donduk.

Öğleden sonra tepenin sınırlarına ulaştık... Vadiyi çıplak ve sığınaksız bulduk, üstelik her zamankinden daha soğuktu. Üç ya da dört mil daha ilerledikten sonra mola verdik ve hemen arkasında yattığını söyledikleri demiryolunu görmek için büyük bir kayalığa tırmandık. Kayanın tepesinde rüzgâr öyle korkunç esiyordu ki, pelerin ve eteklerimizin sağa sola vurup şişmesi karşısında ıslak kaygan kayalara tutunamadık. Mayını çıkardım ve yolun kalan kısmını yarı çıplak bir hâlde daha kolay tırmandım. Öncekinden çok daha soğuktu. Ama çabaların yararsız olduğu ortaya çıktı. Hava, gözlem yapılamayacak kadar sisliydi. Bu yüzden çizik ve bereler içinde çalışmayı kesip, diğerlerinin yanına indim ve her yanım uyuşmuş bir hâlde elbiselerimi giydim. Geri dönerken, bu yolculuğun tek kaybını verdik. Sultan, bizimle gelmek için ısrar etmişti ve yüksek tepelerde soğukkanlılığını kaybetmesine rağmen, onu izlemek zorunda kalan Ateiba uşağı, kötü bir yerden kayıp kırk kadem yüksekliğindeki bir yamaçtan taşların üzerine kafa üstü düşmüştü.

Geri döndüğümüzde ellerim ve ayaklarım artık bana hizmet etmeyecek kadar güçten düşmüştü. Böylece diğerleri, ölü adamı vadinin bir kenarına gömerken ben, uzanıp bir saat boyunca titredim. Geri dönerken, birdenbire yollarını kesen deve üzerinde, tanınmadık bir süvari ile karşılaşmışlardı. Onlara ateş etmişti. Yağmurda telaşla ateş ederek karşılık vermişler fakat karanlık, adamı yutmuştu. Dostlarımıza yapılan bu sürpriz saldırı, huzurumuzu kaçırmıştı. Sadece geriye dönüp Türklere, civarda akıncılar olduğu konusunda uyarıda bulunmayacağını umarak rahatladık.

Patlayıcı yüklü ağır develerimiz bize yetiştikten sonra, hattın daha da yakınına gitmek için yeniden hayvanlarımıza bindik. Ama henüz harekete bile geçmeden, puslu vadide gözle görülebilen rüzgârın peşi sıra tiz bir şekilde Türk borularının yemek çağrısı geldi. Dahilallah, sesin geldiği yöne kulak verdi ve orada, harekât yapmayı tasarladığımız küçük Madahrij İstasyonu'nun bulunduğunu anladı. Böylece bu nefret uyandıran sese doğru yöneldik. Nefret uyandırıyordu, çünkü korunaksız olduğumuz hâlde, bize akşam yemeğini ve çadırları hatırlatıyordu. Böyle bir gecede ateş yakıp, semer çantalarımızda bulunan un ve su ile ekmek pişirmeyi umut edemezdik ve bu nedenle açlığımız devam ediyordu.

Demiryoluna, gece saat ondan sonra, bir makineli tüfek mevzi bulma çalışmalarımızın boşa gideceği, görme koşullarının olmadığı bir zamanda vardık. Rastgele mayın yerleştirmek için Şam'dan 1121 kilometre uzaklığı seçmiştik. Bu, merkezi bir tetik mekanizması, patlayıcı maddeyi eşzaman-

lı olarak ateşleyip otuz yarda mesafeye fırlatacak yetenekte olan karmaşık bir mayındı ve bu yoldan ister güneye, isterse kuzeye geçsin bir lokomotif yakalamayı umut ediyorduk. Yağmur, toprak yüzeyini sertleştirip çürüttüğünden mayını gömmek dört saatimizi aldı. Ayaklarımız, düzlükte ve setler üzerinde sanki bir fil grubu orada dans etmiş gibi iri ve büyük izler bırakmıştı. Bu izleri gizlemek tamamen olanaksızdı, bu yüzden sorunu başka türlü hâllettik. Aşağı yukarı yüzlerce yardayı sanki vadiden bir ordunun yarısı geçmiş gibi görününceye kadar hatta yardım için develerimizi bile getirterek ayaklarımızla çiğnedik ve sonunda mayını yerleştirdiğimiz yer, diğer kesimlerden ne daha iyi ne de daha kötü görünüyordu. Daha sonra, emniyetli bir uzaklığa, zavallı bir tepeciğin arkasına çekildik ve günün doğmasını bekleyerek açıkta sindik. Hava son derece soğuktu. Dişlerimiz takırdıyor ve ellerimiz bir pençe gibi büzülürken irade dışı titreyip tıslıyorduk.

Şafakta bulutlar dağılmış ve demiryolunun karşısındaki güzel, kırık görünümlü tepelerin üzerinden parlamaya başlayan kızıl güneş, umut vererek yükseliyordu. Gece, aktif rehberimiz ve liderimiz olan Dahilallah, şimdi genel sorumluluğu üstlenmiş ve bizi, birer ikişer saklandığımız yerin giriş kısımlarına gönderiyordu. Önümüzdeki demiryolunda olup bitenleri kendi gözlükleriyle izlemek için tepenin üzerine sürünerek çıkmıştı. Güneş güç kazanıp bizi ısıtıncaya kadar hiçbir olayın olmaması için dua ediyordum, çünkü titreme nöbeti, beni hâlâ sarsmaya devam ediyordu. Bununla birlikte, kısa bir süre sonra güneş yükselip açıldı ve her şey, düzeldi. Elbiselerim kuruyordu. Öğleye kadar hava, aşağı yukarı önceki gün kadar sıcak bir hâle gelmiş ve gölgede güçlükle nefes alabiliyorduk, güneşe rağmen üzerimizde kalın giysiler vardı.

Her şeyden önce saat daha sabahın altısıydı. Dahil, güneyden ray üzerinde el ile yürütülen bir aracın geldiğini haber verdi ve mayının üzerinden zarar vermeden geçip gitti. Memnun olmuştuk, çünkü sadece dört adam ve bir çavuşla yaptığımız güzel ve karmaşık bir iş değil aynı zamanda önemliydi de. Daha sonra Madahric'den altmış adam çıktı. Önceki gün öğleden sonraki fırtınanın devirdiği beş telgraf direğini değiştirmek için geldiklerini anlayıncaya kadar tedirgin olduk. Derken, saat yedi buçukta, on bir adamdan oluşan bir devriye hattan aşağı indi. İkisi, inceden inceye her rayı inceliyor, ikisi, setlerin her bir yanında çaprazIama rayları arıyor ve muhtemelen gedikli erbaş olan biri de kurumla, bir şey yapmadan raylar boyunca yürüyordu.

Ama bugün 1121. kilometrede bizim ayak izlerimize rastlayınca, bir şey bulmuş oldular. Hemen her zamanki yolun üzerinde yoğunlaştılar, dikkatle baktılar, ayakları ile yere vurdular, taş kırıklarını eşelediler ve enine boyuna düşündüler. Onlar araştırma yaparken, zaman bizim için akıp geçti. Ama

mayınımız gayet iyi bir şekilde saklanmıştı. Böylece, en sonunda durumdan tatmin olarak güneye doğru ilerleyip, oradan gelen Hedia devriyesi ile buluştular. Her iki grup da görevlerini tamamladıktan sonra, bir köprü kemerinin serin gölgesine oturup dinlendiler. Bu arada bir tren, ağır yük taşıyan bir tren güneyden geldi. Yüklü vagonlardan dokuzunda eveşyaları ile birlikte Medine'den gelen kadın ve çocuklar, Suriye'ye sürgün edilen sivil mülteciler vardı. Tren, patlama olmaksızın mayınımızın üzerinden geçip gitti. Bir sanatkâr olarak öfkelenmiştim ama bir kumandan olarak da derin bir nefes alarak rahatladım, çünkü kadın ve çocuklar bizim için uygun bir ganimet sayılmazlardı.

Cüheyneler, trenin geldiğini duyunca onun parçalara ayrıldığını görmek için Dahilallah'la birlikte gizlice uzandığımız tepeye koşturdular. Bizim taş siperimiz ancak iki kişi için yapılmıştı, bu yüzden iş başındaki grubun tam karşısında duran çıplak konisiyle göze çarpan, tepenin tacı, birden gözle görülebilir bir şekilde kalabalıklaştı. Buna Türklerin sinirleri dayanmazdı, hemen Madahric'e kaçtılar ve oradan, aşağı yukarı beş yüz yarda mesafeden tüfekleriyle sert bir ateş açtılar. Hemen Heida'ya da telefon etmiş olmalıydılar. Ama bu taraftaki en yakın karakol, yaklaşık altı mil uzak olduğundan garnizon ateş etmeyi sürdürdü ve bütün gün boru çalarak, yaptıkları seçimden memnun kaldıklarını gösterdiler. Mesafe, bunu güzel ve ciddi bir hâle getiriyordu.

Tüfek ateşi, bize zarar bile vermiyordu ama kendimizi açığa vurmamız bir talihsizlikti. Madahric'de iki yüz ve Hedia'da bin yüz adam vardı. Bizim geri çekilmemiz, Hedia'nın bulunduğu Hamd düzlüğüne doğru olacaktı. Atlı birlikler, hücum edip yolumuzu arkadan kesebilirlerdi. Cüheynelerin iyi develeri vardı ve bu yüzden emniyetteydiler; ama makineli tüfek, ele geçirilmiş kızaklı bir Alman Maxim'iydi. Zayıf katırlar için ağır bir yüktü. Makineli tüfek ekibi ya yaya olarak ya da diğer katırların sırtında gelmişlerdi. En yüksek hızları, saatte altı mil olabilirdi ve tek bir makineli tüfekle dövüşmelerinin fazla bir önemi yoktu. Bu yüzden bir savaş meclisi topladıktan sonra, tepelere kadar yolun yarısını onlarla birlikte geçtik ve oradan, onların on beş Cüheyne ile birlikte Ais Vadisi'ne doğru ilerlemelerine izin verdik.

Bu, bizi hareketlendirmiş ve Dahilallah, Sultan, Muhammed ve ben, grubumuzun geri kalanı ile birlikte, demiryolu hattına bir kez daha bakmak için geri dönmüştü. Güneyden eserek yakıcı bir sıcaklık taşıyan baygın bir rüzgârla birlikte, güneş ışıkları şimdi daha dehşet vericiydi. Saat ona doğru demiryolunu güzel bir şekilde gören ve güneşin en kötüsünden bizi koruyan, geniş ağaçların olduğu bir yere sığındık. Ekmek pişirip öğle yemeği yedik. Etrafımızdaki çakılların üzerine düşen körpe yaprakların solgun gölgeleri, gri, belli belirsiz böcekler gibi sağa sola koşturuyor, ağacın narin

dalları rüzgârda gönülsüzce aşağı inip kalkıyordu. Pikniğimiz, Türkleri kızdırmıştı. Bütün gün, akşam oluncaya kadar biz, nöbetleşe uyurken onlar, ateş edip boru çaldılar.

Aşağı yukarı saat beşe doğru sakinleştiler ve biz, develerimize binip açık vadiden geçerek yavaşça demiryoluna indik. Türklerin ateş etme nöbeti yeniden baş gösterdi ve Hedia'nın boruları yeniden çaldı. Maymunca bir zevkle, büyük ve etkileyici bacakları üzerimize çekiyorduk. Bu yüzden, hatta ulaşınca develerimize demiryolunun yanında diz çöktürdük ve İmam olarak başı çeken Dahilallah, rayların arasında sakince ikindi ezanını okudu. Bu, muhtemelen bir yıl ya da daha uzun süredir Cüheynelerin ilk ibadetleriydi ve ben de acemi biriydim. Ama belli bir uzaklıkta sıraya girdik ve Türkler, şaşkınlıkla ateş etmeyi kestiler. Arabistan'da ilk ve son kez bir Müslüman gibi ibadet etmiştim.

İbadetten sonra, hâlâ hareketlerimizi saklayamayacak kadar çok ışık vardı. Bu yüzden, karanlık basıncaya kadar sigara içerek setlere oturduk. Daha sonra mayının neden patlamadığını öğrenmek ve gelecek sefer işe yarayıp yaramayacağını anlamak için kendim gidip kazmayı denedim. Bununla birlikte Cüheyneler de bu merakla, mayınla benim kadar ilgileniyorlardı. Birlikte, sürü hâlinde geldiler ve araştırma yaparken rayların üzerinde toplandılar. Yüreğimi ağzıma getirdiler, çünkü sırf mayının nerede gizlendiğini bulmak bir saatimi almıştı. Bir Garland mayınını yerleştirmek keyifsiz bir işti, ama zifiri karanlıkta yüz yarda uzunluğunda bir demiryolu hattını bir aşağı, bir yukarı eşeleyerek aramak, aynı zamanda saç teli kalınlığındaki tetiği taş kırıkları arasından hissetmek, hemen hemen hiçbir garantisi olmayan bir iş gibi görünüyordu. Tetiğe bağlanmış olan iki ayrı patlayıcı öyle kuvvetliydi ki, yetmiş yarda uzunluğundaki bir hattı kökünden söküp atabilirdi ve birden patladığını hayal ediyordum, sadece kendim değil, tüm birlik her an yok olabilirdi. Elbette böyle olağanüstü bir başarı, Türklerin şaşkınlığını lâyıkıyla tamamlardı!

Sonunda onu buldum. Ya benim hatalı yerleştirmem yüzünden ya da zeminin yağmurdan sonra çökmesi sonucu, emniyet kilidinin bir inçin on altıda biri kadar derine gömüldüğünü elimle yoklayarak anladım. Mayını olduğu yerde sağlamlaştırdım. Daha sonra, kendimizi düşmana karşı makul bir şekilde açıklamak için mayının kuzeyindeki şeyleri havaya uçurmaya başladık. Dört kemerli küçük bir köprü bulduk ve tahrip ettik. Sonra raylara geri dönüp aşağı yukarı iki yüz yarda kadar kestik. Adamlar uzanmış bir hâlde yükleri yakıyorken Muhammed'e, tahta bir direğe nasıl tırmanılacağını öğrettim. Birlikte telleri kestik ve diğer direkleri makaralarından çekerek devirdik. Bütün bunlar hızlı bir şekilde yapıldı, çünkü Türklerin arkamızdan geleceğinden korkuyorduk. Patlayıcı işimiz sona erince, yabani

tavşanlar gibi koştuk ve develerimize bindik. Hiç mola vermeksizin rüzgârlı vadiden bir kez daha geçerek Hamd'ın düzlüğüne tırıs koşarak vardık.

Orada güvendeydik ama yaşlı Dahilallah, demiryolunda yarattığımız kargaşadan dolayı, aklı başında bir şekilde gidemeyecek kadar memnun olmuştu. Kumlu bir düzlüğe gelince, devesine vurarak hayvanı eşkine kaldırdı ve onun arkasından biz de renksiz ay ışığında, çılgınlar gibi develerimize vurarak koşturduk. Yolun durumu mükemmeldi ve dönüş yolunda yorularak kamp yapan bizim makineli tüfekçilere ve onlara eşlik edenlere rastlayıncaya kadar, üç saat boyunca hiç durmadan ilerledik. Askerler, gece olduğunda bizim bozguna benzer haykırışlarımızı duymuşlar, bizi düşman sanmışlar ve maximleriyle ateş açmışlardı. Ama makineli tüfek, şeridin yarısında tutukluk yapınca, Mekkeli terzi olmadıklarından bu konuda beceriksizdiler. Bu yüzden bizden kimse yaralanmadı ve onları, neşeyle esir aldık.

Ais Vadisi'nde rastladığımız ilk kuyu olan Rubiaan'da sabahleyin tembel tembel uzun bir süre uyuduk ve kahvaltı yaptık. Daha sonra sigara içip sohbet ettik, tam develerimizi getirmek üzereyken, birdenbire arkamızdan, uzaktan, demiryolundan gelen büyük bir patlamanın sarsıntılarını hissettik. Mayının hem keşfedilip keşfedilmediğini hem de görevini yapıp yapmadığını merak ediyorduk. Haber almak için iki gözcü geride bırakıldı ve gerek onlar yüzünden, gerekse iki gün önce yağan yağmurun Ais Vadisi'ne bir kez daha sel sularını getirmesinden dolayı, ağır ağır ilerledik. Vadinin yatağı, gümüş rengi çamur setler arasını dolduran yumuşak, kurşuni renkte sığ su birikintileri ile tamamen benek benek görünüyordu ve su akıntıları üzerinde balık büyüklüğünde dalgalanmalar oluşuyordu. Güneşin sıcaklığı, vadinin yüzeyini zamk gibi yaptığından develerimiz çaresiz komik bir şekilde yayılarak oturuyor ya da zorla gömülüyorlardı, böyle gururlu hayvanlar için tam bir sürpriz olmuştu. Bizim gülme krizlerimiz, her seferinde onların öfkelerini kabartıyordu.

Gün ışığı, kolay yol alışımız ve gözcülerden tatmin edici bir haber alacağımız umudu, her şeyi neşeli kılmıştı ve hoş sohbet toplantı yapar gibi ilerleme becerisini kazanmıştık. Ama bir önceki günkü gayretlerimizden sonra, tüm organlarımızın tutulmuş olması ve yiyeceğimizin de bol olmasından dolayı gece olduğunda Ebu Marha'ya varamayacağımıza karar verdik ve böylece günbatımına yakın, uyumak için vadide kuru bir teras seçtik. Tepeye, ilk önce ben çıktım ve aşağıda batan güneşin yakıcı ışığı altında grup hâlinde, bakır heykeller gibi doru renkli develerinin üzerinde durup bekleyen adamlara dönüp baktım. İçlerinden fışkıran bir alevle yanıyor gibi görünüyorlardı.

Ekmeklerimizi pişirmeden önce, gözcüler geldi. Şafakta Türklerin, hâlâ bizim yarattığımız hasarla meşgul olduklarını, bir süre sonra demiryolu üze-

rinden kalabalık bir çalışma grubu taşıyan vagonları çeken bir lokomotifin Hedia'dan geldiğini ve tekerleklerinin başından sonuna kadar mayını patlattığını anlattılar. Bu, bizim beklediğimiz sonuçtu ve mükemmel bir bahar sabahında, şarkı söyleyen bir birlik hâlinde Abdullah'ın kampına döndük. İyi yerleştirilen bir mayının mutlaka patlayacağını ve mayını iyi bir şekilde yerleştirmenin, onu yapmayı keşfeden imalatçıların işinden bile zor olduğunu kanıtlamıştık. Newcombe, Garland ve Homby, sürekli olarak yakıp yıktıkları demiryollarının şimdi dışında kaldıklarından dolayı bu noktalar önemliydi ve mayınlar, düşmanımız olan Türklerin düzenli çalışan trenlerini pahalı ve güvenilmez kılacak şimdiye kadar keşfedilmiş en iyi silahtı.

Bölüm 36

Nezaket ve çekiciliğine rağmen Abdullah'tan ve kampından da hoşlanmamıştım. Belki de ben, sokulgan biri değildim ve bu adamlar, kişisel yalnızlık duymuyorlardı. Belki de keyifli mizaçları, sadece benimkinden daha iyi oldukları için değil, diğerlerini daha iyi kıldıkları için bana, çektiğim Palomides ağrılarından daha boş geliyordu. Oysa Faysal'ın yönettiği kampta, yüksek düşünce ve sorumluluk atmosferinde, hiçbir şey boş değildi. Abdullah, keyifli günlerini, sadece dostlarının girebildiği büyük soğuk çadırında geçiriyordu. Ricada bulunacak kişileri ya da yeni taraftarların gelmesini sınırlandırıyor ve öğleden sonra, dava duruşmalarını sadece tek bir oturum ile hâllediyordu. Kalan zamanda evrakları okuyor, özenle yemek yiyor ve uyuyordu. Özellikle oyun oynuyor... Ya kurmaylarıyla satranç oynuyor ya da Muhammed Hasan'a kaba şakalar yapıyordu. Asıl ismi Müezzin olan Muhammed, gerçekten bir saray soytarısıydı. Hastalığım beni, her zamanki şakacı olan ruh hâlimden bile yoksun kılması nedeniyle onu yorgun yaşlı bir aptal olarak görüyordum.

Abdullah ve arkadaşları, Şakir, Fevzan ve Şeritler arasında Hamza'nın iki oğlu, Ateibalardan Sultan el Abbud ve Hoshan ile baş misafirleri, ibn Mesfer, günlerinin çoğunu ve tüm akşam saatlerini Muhammed Hasan'a eziyet ederek geçiriyorlardı. Diken saplıyorlar, taşa tutuyorlar, güneşte ısınmış çakıl taşlarını sırtından aşağı bırakıyorlar, onu ateşe verip tutuşturuyorlardı. Bazen, şakalar dikkatle hazırlanıyordu. Kilimlerin altına kadar giden bir barut izi hazırlayıp, sonunda Muhammed Hasan'ın oturması için orayı

çekici bir hâle getiriyorlardı. Bir keresinde Abdullah, bir kahve cezvesini üç kez yirmi yarda mesafeden kafasına fırlatmış ve sonra uzun süre acı çekerek katlandığı eziyet için üç aylık maaş vermişti.

Abdullah ara sıra biraz ata biniyor, biraz atıcılık yapıyor ve çadırına yorgun bir hâlde masaj yaptırmak için dönüyordu ve sonra baş ağrısını dindirmek için ezberden şiir okuyan kişiler içeri kabul ediliyordu. Arap şiirine düşkündü ve olağanüstü derecede güzel de okuyordu. Yerel şairler onu, yararlı bir dinleyici olarak görüyorlardı. Ayrıca tarih ve mektuplarla da ilgileniyor, çadırında dilbilgisi ile ilgili tartışmalar yapılıyor ve para ödülleri konuyordu.

Babasına, Büyük Britanya'nın sözüyle garanti edilen Arapların özerkliği konusunu hesaba katarak ve bu desteğe rahatlıkla güvenerek, Hicaz'ın durumundan kaygı duymuyormuş gibi görünüyordu. Yarım akıllı ihtiyarın, bizden somut olarak herhangi bir şey elde etmediğini ya da bir tür mutlak garanti almadığını ve gemilerinin politik aptallık engeline çarpıp batacağını ona söylemek için can atıyordum ama bu, İngiliz efendilerimi ele vermek olurdu ve dürüstlük ile sadakat arasındaki bu zihni halat çekme oyunu, bir süre yana yattıktan sonra, yeniden uygun bir şekilde dengede tutmaya karar kılıyordu.

Abdullah, Avrupa'daki savaşa büyük ilgi duyduğunu açıkça söylüyor ve savaşı basından yakından inceliyordu. Batı politikasını da yakından biliyor ve Avrupa'nın bakanlıklarını, mahkemelerini, hatta İsviçre Cumhurbaşkanı'nın adını bile ezberleyip öğrenmişti. Bizim hâlâ bir Kral'a sahip olmamızın bu Asya dünyasında, ne kadar rahat koşullarda İngiltere'nin tanınmasına yol açtığını yeniden fark ediyordum. Arabistan gibi, feodal şeflerin ve şeriflerin sahip olduğu türden eski ve suni toplumlar, bizimle ilişkiye girerken devletimizin en yüksek kademesinin yetenek ya da ihtirasın bir ödülü olmaması gibi bir kanıta bakarak, onurlu bir güvenlik duygusu buluyorlardı.

Zaman, Abdullah'ın karakterine ilişkin lehte olan ilk görüşümü yavaş yavaş zayıflattı. Bir zamanlar bende merhamet uyandıran, sürekli rahatsızlıklarının nedeninin açıkça tembellik ve kendi isteklerine düşkünlük olduğu ortaya çıkınca ve bunlara aşırı boş zamanını doldurmak için değer verdiği anlaşılınca, bu rahatsızlıkları küçümsemek daha uygun bir hâle geldi. Onun çekici gelen rastgele keyfi hareketleri, şimdi kapris kılığına bürünmüş zayıf bir tiranlık olarak görünüyordu. İyi niyeti, bir kapris; iyi mizacı, zevk düşkünlüğü hâline gelmişti. Samimiyetsizlik mayası, vücudunun her bir teline yayılmıştı. Hatta onun sadeliği bile, benim için hatalı bir deneyim oldu. Miras olarak devraldığı dini önyargıların, zihni faaliyetleri üzerinde egemenlik kurmasına izin veriyordu. Çünkü bu, onu, bilinmeyen düşünce-

lerden çok daha az sıkıntıya sokuyordu. Beyni sık sık, anlaşılması güç, bir fikir üzerine başka bir fikri sıkıca sarmak suretiyle gösterilebilen karmaşık kalıplar ortaya koyuyordu ve böylece tembelliği, hazırladığı plânların da tadını kaçırıyordu. Yaratılan ağlar, umursamazlığı yüzünden onları bitirmeden terk ettiği için durmadan çözülüyorlardı. Henüz doğrudan ifade edecekleri arzularını hiç ayırmamışlar ya da etkili arzular geliştirmemişlerdi. Her zaman masum görünen sorularına, bizim verdiğimiz karşılıklara tatlı ve açık gözünün ucuyla dikkat eder, her duraksamaya, her belirsizliğe ya da dürüstçe yapılan her hataya özel bir anlam yükleyerek bir böcek inceliğinde okumaya çalışırdı.

Bir gün, onu bulmak için çadırına girdim. Orada her iki yanağında kırmızı bir leke ile gözleri açılmış, dik oturuyordu. Albay Bremond'un gönderdiği masum bir mektup taşıyıcısı olan eski özel öğretmen Çavuş Prost, henüz gelmişti. Bremond, mektubunda İngilizlerin Arapları nasıl her yandan, Aden'de, Gazze'de, Bağdat'ta sardığına dikkati çekiyor ve Abdullah'ın durumu anlayacağını umut ettiğini belirtiyordu. Heyecanla benim düşündüğüm şeyi istiyordu. Cevabımda kurnazlığa başvurdum ve güzel bir deyim kullanarak, özel mektuplarımızda müttefiklerimizin arkasından konuştuğumuzu fark ettiği zaman dürüstlüğümüzden kuşkulanacağını umduğumu belirttim. İnce bir şekilde Arapça'yla zehirlenmiş olduğumu anlayınca memnun oldu ve bizim samimi olduğumuzu bildiğini, yoksa Cidde'de Albay Wilson tarafından temsil edilemeyeceğimizi söyleyip, uç noktada bir iltifat yaparak karşılık verdi. Burada, muhtemelen karakteristik olarak kendisini olumsuzlayan çifte inceliği kavramaksızın, kendisi bir incelik yapmıştı. Dürüstlüğün, hiçbir şeye sahip olmayan hergelelerin ödeyebilecekleri en yüksek bedel olduğunu anlayamamıştı ve Wilson da kendi üstleri olan yüksek makam sahiplerinin kötü niyetinden kolayca ve çabucak şüpheye düşmekte hiç duraksamazdı.

Wilson, gerçeğin asla yarısını bile söylemezdi. Aylık olarak ödenen devlet yardımının şimdilik artırılamayacağını Kral'a diplomatik bir şekilde bildirmesi talimatı verildiğinde, doğruca Mekke'ye telefon eder ve "Efendi, efendi, daha fazla para yok!" derdi. Yalan söylemeye gelince, sadece bunu beceremezdi ama tüm yaşamları, zaten sisli bir yalan perdesi arkasında geçenlere ve kusursuzlukları en iyi düzeye gelmiş kişilere karşı oynanabilecek en kötü kumarın bu olduğunu anlayabilecek kadar bir kavrayışa sahipti. Arap liderler, bizim merkezkaç zihinlerimizin nefesini kesen bir içgüdü mükemmeliyeti, kendi sezgilerine güven ve anlaşılamayan bir önceden tahmin etme yeteneği sergiliyorlardı. Kadınlar gibi her şeyi çabucak, çaba göstermeksizin, mantıklı olmayan bir tarzda kavrayıp karar veriyorlardı. Doğuda, kadınların politika dışında tutulmalarından dolayı, sanki onların tüm

yetenekleri erkeklere geçmiş gibi görünüyordu. Zaferimizin hızlı ve gizli bir şekilde gelişmesi ve düzenliliği, belki de başından sonuna kadar Arap hareketinde develer hariç, hiçbir kadının yer almaması gibi nadir bir özelliğe vurgu yapan ve onların boşluğunu dolduran bu çifte yeteneğe atfedilebilir.

Abdullah'ın çevresinde yirmi dokuz yaşında ve dört Emir'le çocukluklarından beri arkadaş olan Şerif Şakir göze çarpıyordu. Annesi, büyükannesi gibi Çerkes'di. Onların ten rengini almıştı ama çiçek hastalığı nedeniyle yüzü, delik deşik olmuştu. Bu beyaz harabeden parlak ve iri, durmadan hareket eden iki göz dışarıya bakıyordu. Kirpiklerinin ve kaşlarının zayıf oluşu, sabit bakışına şaşırtıcı bir hava veriyordu. Görünüş itibariyle uzun boylu, ince ve erkeklere özgü sürekli atletik faaliyetler nedeniyle neredeyse çocuk gibi görünüyordu. Bağırdığı takdirde sert, kararlı ama hoş sesi, biraz da sinir bozucu oluyordu. Tavırları, hoş bir şekilde samimi olduğu hâlde, sert, otoriter bir havası ve gıdaklamaya benzer gülüşü kadar çatlak bir mizah anlayışı vardı.

Konuşma özgürlüğünün patlaması, yeryüzünde Kral Hüseyin'den başka kimseye saygı gösterilmiyormuş gibi bir hava yaratmıştı. Kendi arkadaşlarına, rahat olduğu zamanlar, çevresinde toplanan ipek kumaşlar giymiş bir topluluğa bile her zaman oyunlar oynayan Abdullah'tan bile daha çok, kendisine saygı gösterilmesini istiyordu. Şakir, vahşi bir şekilde eğlencelere katılıyor ama her laubaliliği sert bir şekilde cezalandırıyordu. Sade ama çok temiz giyiniyor ve Abdullah gibi, diş çubukları ve kürdanlarla saatlerini harcıyordu. Kitaplara hiç ilgi duymuyor ve derin düşüncelerle kafasını yormuyordu ama akıllıydı ve konuşmakla ilgileniyordu. Dindardı, ama Mekke'den nefret ediyordu. Abdullah Kuran okurken, o, tavla oynuyordu. Ama dönem dönem, sonu gelmezcesine dua ederdi.

Savaşta el üstünde tutulan bir adamdı. Başarıları, onu kabilelerin sevgilisi yapmıştı. Sırasıyla kendisini bir Bedevi, bir de Ateiba olarak tanıtıyor ve onların davranışlarını taklit ediyordu. Siyah saçlarını, yüzünün her iki yanından örerek bırakıyor, saçlarına yağ sürerek parlak tutuyor ve deve idrarıyla sık sık yıkayarak güçlendiriyordu. Bir Bedevi atasözüne uyarak, bit sirkelerine cesaret veriyordu. Çöl kafası, verimli olmayan bir zihniyet sergiliyordu. Karnı, sınırlayıp desteklemek için bel etrafına üç, dört kez sarılan ince deri, sırımlardan örülerek hazırlanmış bir kemer, brim, takıyordu. Harika at ve develeri vardı. Arabistan'daki en iyi binici kabul ediliyordu ve herhangi bir kimseyle her an yarışmaya hazırdı.

Şakir, bende, çabaları sürdürmek için yükselen bir enerji dalgasını tercih ediyormuş gibi bir duygu uyandırdı ama onun çılgın tavırlarının ardında, denge ve kurnazlık vardı. Şerif Hüseyin, savaştan önce Kahire'deki elçilikte, Mısır Hidivi ile özel işlerini düzenlemek için ondan yararlanmıştı.

Bedevi kişilik, Abdin sarayının bu sıvadan görkemi içinde, garip görünmüş olmalıydı.

Abdullah, Şakir'e sınırsız bir hayranlık duyardı ve dünyayı onun neşeli umursamaz gözleriyle görmek isterdi. Aralarındaki ilişki ne olursa olsun, benim Ais Vadisi görevimi ciddi bir şekilde güçleştirmişlerdi.

Bölüm 37

Taktik durumla ilgili olarak Abdullah, huysuz bir şekilde Faysal'ın işini yapıyor gibi görünerek aslında hiçbir şey yapmıyordu. Küçük kardeşini memnun etmek için Ais Vadisi'ne gelmiş ve orada kalacaktı. Baskınları sürdürmeyecek ve yapanları da hemen hiç desteklemeyecekti. Burada hasetle Faysal'ın bir parmağı olduğunu hissettim, kardeşinin verimliliğiyle ilgili uygunsuz bir karşılaştırma yapılmasını önlemek amacıyla, sanki askeri harekatları gösterişli bir şekilde ihmal etmek istiyordu. Şakir, önceleri bana yardım etmemiş olsaydı, her ne kadar Abdullah, kendi enerjisini gerektirıneyen her hangi bir şeye nezaketle izin verip vaktinde teslim ettigi hâlde, daha başlangıçtan itibaren güçlükle karşılaşıp gecikmek zorunda kalabilirdim. Bununla birlikte, şimdi demiryollarında hemen hemen her gün, bir şekilde tahribat yaparak içleri rahat eden iki grup dolaşıyordu. Bundan çok daha az bir müdahale bile, trenlerin çalışmasını engellemek için yeterli olacak ve boşaltılmasından çok daha az güçlük çıkartan Medine'deki Türk garnizonunun tıpkı bir gölge gibi varlığını sürdürmesini mümkün kılarak, İngiliz ve Arapların çıkarlarına eşit oranda hizmet edecekti. Bu yüzden Ais Vadisi'nde çalışmalarımın yeterince tamamlandığı ve mükemmel bir şekilde yerine getirildiği sonucuna vardım.

Bu dinlenme kampını bırakıp yeniden kuzeye gitmek istiyordum. Abdullah, istediğim her şeyi yapmama izin verebilirdi, ancak kendisi bir şey yapmayacaktı. Oysa bana göre ayaklanmanın en büyük değeri, Arapların bizden yardım almaksızın kendi başlarına girişecekleri eylemlerde yatı-

yordu. Faysal, kendi elleriyle özgürlüğü kazanarak, haklı bir ün kazandığını kanıtlayacak olan eski yarışı başlatma fikriyle fiilen coşku duyuyordu. Yardımcıları olan Nasır, Şeraf ya da Ali ibn Hüseyin, kafa ve yürekçe onun plânlarına yardımcı oluyorlardı. Bu yüzden, benim katılmam biraz yapay olacaktı. Ama onların gevşek kıvılcım yağmurlarını sabit bir ateş hâlinde birleştirecek ve onların birbirlerinden kopuk olaylar dizisini bilinçli harekâtlara dönüştürecektim.

Abdullah'la hoş bir şekilde vedalaştıktan sonra, 10 Nisan sabahı yola çıktık. Üç Ageyl, yine benimle birlikteydi ve Suriyeli kısa boylu şişman bir Kukla (Punch) karakterine benzeyen Arslan da vardı. Arap giysileri konusunda çok bilinçliydi ve tüm Bedevilerin sahip oldukları tavır ve komik dış görünüşe sahipti. Devesine utanç verici bir tarzda binmiş ve hayvanın attığı rahatsız edici adımlara bütün yol boyunca kederle katlanmıştı. Ama Şam'da terbiyeli hiçbir adamın deveye binmeyeceğine işaret edip, nükteyle Arabistan'da bir Şamlı dışında hiç kimsenin kendisi kadar kötü bir şekilde deveye binmeyeceğini göstererek, kendisine saygısını kazandı. Altı Cüheyne ile birlikte Muhammed el Kadi, bizim rehberimizdi.

Tleih Vadisi'ne çıkıp gidebildiğimiz kadar yol aldık ama vadi çatallaşınca, lav yatağından sakınarak sağa doğru ilerledik. Yanımıza yiyecek almamıştık, bu yüzden pilav ve süt ikramı için birkaç çadırın yanında durduk. Tepeler bu bahar zamanı, Araplar için bolluk zamanıydı. Çadırları, deve, koyun ve keçi sütüyle doluydu ve herkes gayet iyi beslenmiş ve iyi görünümlüydü. Daha sonra, İngiltere'deki yaz gününe benzeyen bir havada develerimize binip, beş saat boyunca sel sularının süpürdüğü dar bir vadiden, Osman Vadisi'nden aşağı indik. Vadi, tepeler arasında dönerek kıvrılıyordu ama geçilmesi kolay bir yol veriyordu. Yolculuğumuzun son kısmı, karanlıkta geçmişti ve mola verdiğimiz zaman Arslan, kaybolmuştu. Arkamızdan gelir umuduyla yaylım ateş açtık, ateşler yaktık. Ama şafak oluncaya kadar ondan bir haber çıkmadı ve Cüheyneler kuşkuyla öne arkaya koşturarak bir arama yaptılar. Ama o, sadece bir mil gerimizdeydi ve bir ağacın altında uyuyakalmıştı.

Hızla geçen bir saatin ardından, yemek için Dahilallah'ın karısına ait olan bir çadır grubunda mola verdik. Muhammed, yıkanmaktan geri kalmadı, gür saçlarını ördü ve elbiselerini temizledi. Yemeği beklemek epey zaman aldı ve sonunda geldiğinde neredeyse öğle olmuştu. Büyük bir kâse dolusu safran rengi pilav ve üzerinde pilavla karıştırılmış parçalanmış kuzu etleri vardı. Muhammed, benim onuruma, serviste nazik olmanın kendi görevi olduğunu hissederek büyük tabağı kaptı ve küçük bakır bir tasa kendisinin ve benim doyacağım kadar bir öğün yemek doldurdu. Daha sonra, kampın geri kalanına yemeği almaları için eliyle işaret verdi. Muhammed'in

annesi, beni tanımak için kendisini yeterince yaşlı görüyordu. Beyaz tenime şaşarak, Hıristiyan kabilelerindeki kadınlar ve onların yaşam tarzları hakkında sorular sordu ve bana, berbat mavi gözlerimin, boş bir kafatasının göz deliklerinde parlayan gök gibi göründüğünü söyledi.

Bugün, Osman Vadisi'nde geçeceğimiz hat, daha az düzensizdi ve yavaş yavaş genişliyordu. İki buçuk saat sonra yol, birdenbire bir gedik yüzünden sağa doğru kıvrıldı ve kendimizi dar, sarp kayalık duvarları olan bir geçitte, Hamd'da bulduk. Her zaman olduğu gibi sert kum yataklarının kenarları çıplaktı ve orta kısımlar, Hamd'ın asla ağaçları, yeşil, tuzlu, pıtrak gibi büyüyen çalılıklarla doluydu. Önümüzde selden kalma bir tatlı su göleti vardı. En büyüğü, yaklaşık üç yüz kadem uzunluğunda ve son derece derindi. Dar yatağı, hafif su geçirmez kille kaplıydı. Muhammed, gölcüğün sularının yılın sonuna kadar kalacağını ama yakında tuzlanıp yararsız bir hâle geleceğini söyledi.

Su içtikten sonra, gölette banyo yaptık ve suyun sardalyaya benzer küçük gümüş rengi balıklarla dolu olduğunu fark ettik. Hepsi kurt gibi açtı. Banyo yaptıktan sonra vücutlarımızı zevkle gererek aylak aylak dolaştık ve karanlıkta yine develerimize binerek, uykumuz gelene kadar altı mil yol aldık. Daha sonra, gece kampı için dönüp daha yüksek bir yere çıktık. Hamd Vadisi, Hicaz'ın diğer vahşi vadilerinden havasının soğuk olması ile ayrılıyordu. Bu, elbette, geceleyin tuzlu bir ter gibi vadiyi cilâlayan beyaz bir sis tabakasının birkaç kadem yükselip havada hareketsiz kaldığı zaman çok belli oluyordu. Ama gündüz, güneş parlarken bile Hamd, doğal olmayan bir biçimde nemli ve soğuk görünüyordu.

Ertesi sabah erkenden yola çıktık ve vadideki büyük göletlerden geçtik. Ama sadece çok azı, içmeye elverişliydi. Geri kalanı ise yeşillenmiş ve yüzeyinde yüzen, ölerek turşulaşmış beyaz küçük balıklar yüzünden acılaşmıştı. Daha sonra, vadinin yatağını geçip Vech'deki uçuş komutanımız Ross'un, kısa süre önce bir havaalanı yapmış olduğu Ugila düzlükleri üzerinden kuzeye yöneldik. Arap muhafızlar, petrol varilleri üzerinde tünemişlerdi ve onlarla kahvaltı yaptıktan sonra, Mehtar Vadisi boyunca, gölgeli bir ağaç buluncaya kadar ilerledik ve orada dört saat uyuduk.

Öğleden sonra, herkes canlanmış ve Cüheyneler develerini birbirleriyle yarıştırmaya başlamışlardı. Önce ikişer ikişer ama sonra diğerleri de katıldı, altı kişi yan yana gelip yarıştılar. Yol kötüydü ve sonunda delikanlılardan biri, hayvanı taş kümeleri arasından eşkin sürmeye başladı. Deve kaydı ve delikanlı hayvanın üzerinden düşüp kolunu kırdı. Bu, bir talihsizlikti ama Muhammed, soğukkanlı bir şekilde adamın kolunu paçavra bezler ve deve kolonlarıyla bağladı ve gece Ugila'ya gitmeden önce, bir süre dinlenmesi için rahat bir şekilde bir ağacın altına bıraktı. Ais Vadisi'nde bir çadırda, daha

önce önkolu eğri bir şekilde kaynamış olan bir genç görmüştüm. Bunu anlayınca, hançeriyle kendi kolunu kemiğe kadar kazıyıp soymuş ve kemiği yeniden kırıp düzeltmişti. Bu yaralı da orada sakince sineklere tahammül ederek yosun ve kille sarılarak iri görünen sol kolunun iyileşmesini bekliyordu.

Sabah olunca Hauthila kuyusuna doğru ilerledik ve orada develerimizi suladık. Su, temiz olmadığı için içine dolan çer çöpü temizledik. Akşamolunca da tüm gücümüzle koşturup, yeniden sekiz mil daha kat ederek, uzun süren son bir günün ardından doğruca Vech'e varmayı plânlıyorduk. Bu yüzden, gece yarısından hemen sonra erkenden kalktık ve daha gün doğmadan önce Raal'dan inip Hamd'ın ağızlarından geçerek denize ulaşan bir düzlüğe varmak için uzun bir yamaçtan aşağı doğru ilerliyorduk. Toprak, araba izleriyle kaplanmıştı. Bu, Faysal'ın ordusundaki yeni mucizeleri görmek için Cüheyneleri heyecanlandırdı ve canlı bir tutkuyla hızla ilerlediler. Hicaz Bedevileri için alışılmadık uzun bir süre, durmadan sekiz saat boyunca ilerlemiştik. Bunun şerefine havaya ateş ettiler.

Önceki günkü kahvaltıdan sonra, hiçbir şey yemediğimizden hem develer hem de adamlar, oldukça yorulmuşlardı. Bu yüzden, yarış yapmak için koşullar Muhammed'e uygun görünüyordu. Devesinden atladı, elbiselerini çıkardı ve bir İngiliz Pound'una, önümüzdeki yamaçta görünen diken kümesine kadar yarışmak için hepimize meydan okudu. Herkes öneriyi kabul etti ve develer, kalabalık bir grup hâlinde koşmaya başladı. Yoğun bir kum zemin üzerinde, üç çeyrek mil yokuş yukarı olan mesafe, muhtemelen Muhammed'in umduğundan çok daha fazlaydı. Bununla birlikte, şaşırtıcı bir güç sergiledi ve inç farkıyla bile olsa yarışı kazandı. Hemen ardından ağzından ve burnundan kanlar gelerek düşüp bayıldı. Develerimizden bazıları iyiydi ve birbirleriyle kapıştıkları zaman en yüksek hızlarıyla gidiyorlardı.

Burada hava, tepe yerlileri için çok sıcak ve ağırdı. Muhammed'in bitip tükenmesi gibi sonuçların ortaya çıkabileceğinden korkuyordum. Ama bir saat dinlenip ona bir fincan kahve yaptıktan sonra, yeniden kendine geldi ve her zamanki gibi neşeyle, Ebu Marha'dan beri uzun yolculuğumuzu şenlendiren küçük muziplikler yapmayı sürdürerek, Vech'e kalan altı saatlik yolculuğumuz için harekete geçtik. Bir adam, bir başkasının devesinin arkasından sessizce yaklaştığında, birden hayvanın arkasını sopasıyla dürtüp keskin bir çığlık atıyordu. Heyecanlı bir erkek deve olarak bunu yanlış anlayıp çılgın bir şekilde dörtnala koşmaya başlayarak üzerindeki binicisini allak bullak ediyordu. İkinci güzel oyun, bir deveye diğeriyle dörtnala koşarken hafifçe yandan bindirip, en yakın ağaca çarpmasını sağlamaktı. Ya ağaç devriliyor (ince Hicaz toprağında yetişen vadi ağaçları, özellikle dayanaksız şeylerdi) ya da binicinin derisi çizilip bereleniyordu. Bazen de en iyisi, ağacı süpürürken semerinden fırlayıp eğer şiddetle yere düşmezse dikenli bir dala

takılıp çaresiz kalıyordu. O, artık bir boğa olarak nitelendiriliyor ve çarpan kişi hariç, bu oyun, herkes tarafından çok seviliyordu.

Bedeviler, garip insanlardı. Bir İngiliz'in deniz kadar derin ve engin bir sabrı yoksa onlarla birlikte bir süreliğine bile olsa kalması hiç de tatmin edici olmazdı. Zihinlerinde dayanma gücü olmadığından, arzularının mutlak köleleri olmuşlardı, kahve, süt ya da su ayyaşları, haşlanmış et oburları ve utanmaz tütün dilencileriydiler. Nadir cinsel ilişkilerinden önce ve sonra haftalarca hayal kuruyorlar ve olaylar arasında sıkışan günlerde, müstehcen öyküler anlatarak kendilerinin ve dinleyenlerin duygularını okşuyorlardı. Yaşam koşulları fırsat verseydi, düpedüz şehvet düşkünü olurlardı. Onların gücü, dayanılmaz isteğin ötesinde coğrafi olarak erkeklerin sahip olduğu güçtü. Arabistan'ın fakirliği, onları basit, ölçülü ve sabırlı yapmıştı. Uygar yaşama zorlanmış olsalardı, her hangi bir vahşi ırk gibi hastalıklara, adiliklere, lüks eşyalara, namussuzca yapılan işlere ve hilelere yenik düşecekler ve bunlardan koruyacak bir aşı olmadığından, vahşiler gibi aşırı acı çekeceklerdi.

Kendilerini kullanmak istediğimizden şüphelenselerdi ya katır gibi inatçı olurlar ya da çekip giderlerdi. Onları içimize alıp da zaman tanısaydık ve kendilerine çekici gelen şeyleri yaptırmak için zora soksaydık, o zaman, bizim zevkimiz için büyük sıkıntılara katlanırlardı. Başarıya ulaşılsın ya da ulaşılmasın, harcanan emeğe değdiğini hiç kimse söyleyemezdi. Büyük dönüşler yapmaya alışkın olan İngilizler, böyle zayıf sonuçlar almak uğruna şeyhlerin ve emirlerin her gün yaptığı gibi düşünce ve incelikler için zaman harcamazlardı ve gerçekten harcayamazlardı. Arapların yöntemleri açıktı. Arapların zihinleri, kendileri kadar mantıklı bir şekilde, öncüller hariç, radikal olarak anlaşılmaz ya da farklı herhangi bir şey ortaya koymaksızın çalışırdı. Tembellik ya da ihmal dışında mazeretleri ya da nedenleri olamazdı. Bu yüzden onları, akıl sır ermez ya da Doğulu olarak adlandırıyor ya da yanlış anlaşılmış olarak bırakıyorduk.

Onlara katlansaydık ve oyunu, onların kurallarına göre oynasaydık, bizi izleyeceklerdi. Ama maalesef sık sık böyle hareket etmeye başladığımız hâlde, öfkeyle onları kırıp terk ediyor, kendi hatalarımız yüzünden onları suçluyorduk. Bir generalin kötü askerlerinden şikayetçi olmasına benzer bu tür eleştiriler, aslında kendi hatalı öngörümüzün bir kabulüydü ve genellikle bunu belli etmek, yine hatalı bir şekilde ılımlı bir maskaralığa yol açıyordu. Ama hiç olmazsa, hatalı olsak bile, hatamızın farkında olan bir aklımız vardı.

Bölüm 38

Temizlik ihtiyacı nedeniyle Vech'in dışında durup kirli giysilerimi değiştirdim. Rapor verdikten sonra Faysal beni, konuşmak için iç çadıra götürdü. Her şey gayet iyi görünüyordu. Mısır'dan daha fazla araba gelmişti. Yenbu, son asker ve mühimmata kadar boşaltılmış ve Şerraf'ın kendisi, beklenmedik bir birlikle, garip kökenli yeni bir makineli tüfek birliği ile çıkıp gelmişti. Biz ayrılırken Yenbu'da yaralı ve hasta otuz adam, bir yığın kırık silah ve onları tamir eden iki İngiliz silahtarçavuş bırakmıştık. Yoğun bir şekilde çalışmak için zaman bulan çavuşlar, tamir edilen Maximlerle hastaları almışlar ve onları, birleştirip, bir pandomim sergiler gibi adamakıllı bir şekilde eğiterek bir makineli tüfek birliği hâline getirmişlerdi. Sahip olduğumuz en iyi birlik kadar mükemmeldiler.

Rabih de terk ediliyordu. Uçaklar, uçarak buraya gelmişler ve uygun bir şekilde yerleştirilmişlerdi. Onların ardından Mısırlı askerler gemiyle sevk edilmişti. Yanlarında Joyce, Goslett ve Rabih kurmayı da vardı, şimdi Vech'deki işlerden sorumlu olacaklardı. Newcombe ve Hornby, gecegündüz durmadan, ülkenin yukarılarına çıkıp, yardımcıları olmadığından hemen hemen her zaman kendi elleriyle demiryollarını tahrip etmekle uğraşıyorlardı. Kabilesel propaganda da gelişiyordu ve her şeyin en iyisi yapılıyordu. Baş misafir, Süleyman, aceleyle çadıra girip Faysal'a bir şeyler fısıldadığı zaman ayrılmak üzereydim. Faysal, sakin olmaya çalışarak parlayan gözleriyle bana döndü ve "Avda, burada!" dedi... "Avda ebu Tayi!" diye bağırdım ve o an çadırın bez kanadı, geriye çekilerek açıldı ve önce, "Efendimiz, Sadık

Kumandan!" diye gürleyen tok selâmlama sesleri duyuldu. Derken, içeriye çökük yüzlü, uzun boylu ve güçlü, ihtiraslı ve trajik görünüşlü bir şahıs girdi. Bu, Avda'ydı ve arkasından bir çocuk gibi görünen oğlu Muhammed geldi, gerçekten daha on bir yaşındaydı.

Faysal, ayağa fırlamıştı. Avda, Faysal'ın elini yakalayıp öptü. Bir ya da iki adım kenara çekilip birbirlerine baktılar. Birbirine benzemeyen harika bir çift, Arabistan'da tipik olarak rastlanabilecek en iyi örnek bunlardı. Faysal, bir peygamber ve Avda, onun savaşçısıydı. Her biri kendi görevini mükemmel bir şekilde yerine getiriyor ve birbirlerine düşkünlük gösterip birbirlerini hemen anlayabiliyorlardı. Oturdular. Faysal bizi, teker teker tanıştırdı ve Avda, ölçülü bir sözcükle söylemek gerekirse, her kişiyi aklına yazıyormuş gibi inceledi.

Avda hakkında çok şey duymuştuk ve Akabe'yi açmak için onun yardımına güveniyorduk. Bir süre sonra bu adamın gücü ve doğrudanlığı sayesinde amacımıza varabileceğimizi anladım. Vech'deki gecikmemize sinirlenen, tek kaygısı, kendi topraklarında Arap özgürlüğünün gerçeklik kazanması olan gezici bir şövalye, yardımımıza gelmişti. Eğer yaptıkları, arzu ettiklerinin bir buçuk katıysa başarılı ve talihli olmamız gerekiyordu. Akşam yemeğine başlamadan önce, tartma işlemi zihinlerimizde sona ermişti.

Neşeli bir gruptuk. Nesib, Faiz, Avda'nın politik kuzeni olan Muhammed el Deilan, yeğeni olan Zaal ve seferler arasında birkaç gün Vech'de dinlenmekte olan Şerif Nasır vardı. Faysal'a, Abdullah'ın kampı ile ilgili garip öyküler ve demiryolunu tahrip etme keyfini anlattım. Avda, birden "Allah saklasın!' diye bağırarak ayağa kalktı ve çadırdan dışarı fırladı. Birbirimize baktık ve tam o sırada dışarıdan çekiçle vurma sesleri geldi. Bunun ne anlama geldiğini öğrenmek için dışarı çıktım. Avda, bir kayanın üzerine bükerek koyduğu takma dişlerini bir taşla vurup parçalara ayırıyordu. "Unutmuşum, bunları bana Cemal Paşa vermişti. Neredeyse Efendimin ekmeğini Türk dişleriyle yiyecektim!" diye açıklamada bulundu. Maalesef kendisinin birkaç dişi vardı, bu yüzden bundan sonra çok sevdiği et yemeklerini zorlukla yiyecek ve yedikten sonra ağrı çekmek zorunda kalacaktı. Akabe'yi ele geçirinceye kadar yarı beslenmiş bir hâlde dolaştı ve Sir Reginald Wingate, Mısır'dan bir dişçi göndererek ona bir 'müttefik seti' yaptırdı.

Avda, kuzey tarzında son derece basit beyaz pamuklu bir kıyafet giyiyor ve kızıl bir Musul kefiyesi takıyordu. Elli yaşın üzerinde olabilirdi ve yol yol beyaz kırçılların çıktığı, siyah saçları vardı. Ama hâlâ güçlü ve derli topluydu, gevşek bir şekilde duruyor ve zayıftı, genç bir adam kadar aktif görünüyordu. Yüzü, çizgi ve çukurlarıyla son derece güzeldi. Yüz hatlarında, gerçekten, gözde oğlu Annad'ın savaşta ölmesinin tüm hayatı üzerinde ne kadar büyük bir keder yarattığı yazılıydı. Ebu Tayi isminin büyüklüğü-

nü gelecek kuşaklara taşıma rüyası sona ermişti. Siyah kadife parlaklığında büyük, anlamlı gözleri vardı. Alnı düşük ve genişti. Güçlü bir kanca gibi görünen burnu, çok yüksek ve sivriydi, ağzı oldukça büyük ve hareketliydi. Bıyık ve sakalları, Hoveitat tarzında bir noktada kesilip düzeltilmiş, çenesinin alt kısmı tıraş edilmişti.

Yüzyıllar önce Hoveitatlar, Hicaz'dan çıkmışlar ve kendi göçebe klanlarının gerçekten Bedevi olmasıyla iftihar ediyorlardı. Misafirperverliği, rahatsızlık duyacak olan aç ruhlar haricinde herkesi kapsıyordu. Yüzlerce akının kazancına rağmen, cömertliği yüzünden her zaman fakir kalıyordu. Yirmi sekiz kez evlenmiş ve on üç kez yaralanmıştı. Kendi çıkardığı savaşlarda tüm kabile üyelerinin yaralandığını ve akrabalarının çoğunun öldürüldüğünü görmüştü. Savaşta kendi elleriyle yetmiş beş Arap öldürmüştü, savaş haricinde tek bir adam bile öldürmemişti. Öldürdüğü Türklerin sayısını ise hesaplayamıyordu. Onlar, kayıtlara geçmemişti. Yönetimi altındaki Tuveihalar, yapılacak iş ve yaşamları sürdüğü müddetçe kendilerini asla terk etmeyen bir üstünlük duygusu ve gözü pek bir cesaret geleneği ile çölün başta gelen savaşçıları olmuşlardı. Ama sayıları, otuz yıl içinde standart göçebe savaşları çıktıkça, iki binden beş yüze inmişti.

Avda, fırsat bulduğu kadar çok ve yapabildiği kadar geniş alanlara akınlar yapmıştı. Seferleri sırasında Halep, Basra, Vech ve Davasir Vadisi'ni görmüştü. Çölde hemen hemen her kabileyle düşmanlık yaratmaya dikkat etmişti, çünkü akın yapılacak uygun alanlar bulmalıydı. Soygunculuk döneminde, bir dereceye kadar öfkeli olduğu kadar dik kafalıydı da ve en çılgın kahramanlıklarını, ona yol gösteren bir olasılığın nesnel ipuçlarını, izleyerek kazanmıştı. Hareket hâlindeyken son derece sabırlıydı. Öğüt alır ama kulak asmazdı. Eleştiri ya da küfürleri, çekiciliği kadar sürekli olan gülümsemesiyle karşılardı. Öfkelendiği zaman yüzünü kontrol edemez, şiddetle sarsılarak bir sinir krizine girerdi. Ancak öfkesi dindikten sonra sakinleşebilirdi. Böyle dönemlerde vahşi bir hayvan gibi olur ve adamları, yanından kaçarlardı. Dünyadaki hiçbir şey, onu fikrinden vazgeçiremez ve ne de onaylamadığı bir emre, bir şeyler yapmak adına itaat ederdi. Yüzü sertleştiği zaman, adamlarının duygularına hiç aldırış etmezdi.

Yaşamı, bir destan olarak görüyordu. Bu destandaki her olay önemliydi, kendisi ile ilişki hâlinde olan her kişi kahramanca davranırdı. Zihnini, eski akın şiirleri, epik kavga öyküleriyle doldurmuştu ve bunları, en yakınındaki dinleyicilere durmadan anlatırdı. Dinleyicisi yoksa muhtemelen olağanüstü sesiyle, bu öykülerin şarkılarını söylerdi. Derin, çın çın öten ve gür bir sesi vardı. Ağzını tutmaz, bu yüzden berbat bir şekilde kendi çıkarlarına ters hareket eder ve dostlarını sürekli kırardı. Kendisinden üçüncü bir şahıs olarak bahsederdi. Şöhretinden o kadar emindi ki, kendi aleyhine anlatı-

lan öyküleri bile yüksek sesle dile getirmekten hoşlanırdı. Bazen, muzip bir şeytan tarafından yönetiliyormuş gibi görünürdü ve herkesin katıldığı bir toplantıda konuk ya da misafirlerin özel yaşamlarıyla ilgili berbat öyküler uydurur ve doğru olduğu üzerine yemin ederdi. Ancak, bütün bunlara rağmen ılımlı, bir çocuk kadar basit, doğrudan, dürüst, şefkatli ve en çok sıkıntıya soktuğu dostları tarafından bile içtenlikle sevilen bir adamdı.

Joyce, büyük ve küçük çadırların yan yana dizildiği, Mısırlı askerlerin yayıldığı hatların hemen yanında sahilde kalıyordu. Şimdiye kadar yapılan ve bundan sonra yapılacak işler hakkında konuştuk. Tüm çabalar, hâlâ demiryollarına yöneltiliyordu. Newcombe ve Garland, Muadhdham yakınlarında Şerif Şerraf ve Mevlud ile birlikte bulunuyordu. Yanlarında Billiler, katıra binmiş bir piyade birliği, toplar ve makineli tüfekler vardı. Oradaki kaleyi ve demiryolu istasyonunu ele geçirmeyi umuyorlardı. Newcombe, daha sonra, Faysal'ın tüm adamlarını Medain Salih yakınlarına kadar ileri sürerek demiryolunun bir bölümünü ele geçirip korumak ve böylece, Medine'nin yolunu keserek, onları erkenden teslim olmaya zorlamak istiyordu. Bu harekâtlara yardım etmek için Wilson geliyordu ve Davenport, Arap saldırısını takviye etmek için Mısır Ordusu'ndan, nakliye edebildiği kadar çok adam ve malzeme alacaktı.

Vech'i ele geçirdiğimiz zaman, Arap ayaklanmasının daha da ileri gitmesi için bütün bu programın gerekli olduğuna inanmıştım. Bu programın bir kısmını zaten kendim hazırlayıp düzenlemiştim. Ama şimdi, düzensiz savaşın strateji ve taktiği üzerine düşünmek için bana bir fırsat tanıyan Abdullah'ın kampında geçirdiğim o mutlu dizanteri ve yüksek ateş günlerinden sonra bu plân bana, sadece ayrıntıları bakımından değil, özü bakımından da yanlış görünüyordu. Bu yüzden değişen fikirlerimi açıklamayı kendime iş edindim ve eğer mümkün olursa yeni teorimi izlemeleri için üstlerimi ikna etmeye çalıştım.

Bu yüzden üç öneri ileri sürerek konuşmaya başlıyordum.

Birincisi, düzensiz güçler, bir yere saldırmayacaklar ve bir karar vermeye zorlanmaksızın öylece kalacaklardı. İkincisi, onlar bir hattı ya da bir noktayı, saldırdıkları gibi koruyamazlardı. Üçüncüsü, onların güçleri yüzeyde değil derinde yatıyordu.

Arap savaşı, coğrafya ile ilgili bir olaydı ve Türk ordusu ise sadece bir rastlantıydı. Amacımız, düşmanın en zayıf maddi hatlarını arayıp bulmak ve sonunda zaman onları tümüyle tüketinceye kadar sadece dayanmaktı. Savaşı üzerlerinde yükseltmemiz gereken en büyük kaynağımız olan Bedeviler, biçimsel harekâtlara alışkın değillerdi ama hareket yetenekleri, inatçılıkları, kendilerine güvenleri, ülke hakkında bilgileri, akıllı bir cesaretleri vardı. Bu nedenle, Türkleri olanaklı olan en edilgen savunma konumunda

tutmak için cephemizi azami ölçüde genişletmek zorundaydık. Çünkü bu, savaşın maddi bakımdan en pahalı biçimiydi.

Görevimiz insan yaşamından azami tasarruf sağlayarak amacımıza ulaşmaktı, çünkü yaşam, bize göre, para ve zamandan daha değerliydi. Yeterince sabra ve üstün insan hünerlerine sahip olsaydık, matematik ve psikolojik üstülüklerimiz üzerinde ısrarla durarak savaş yapmadan zafere ulaşmak için Sax'ın talimatlarını izlerdik. Maalesef, fiziksel zayıflığımız bunu talep etmemize izin vermiyordu. Nakliye araçları, makineli tüfekler, arabalar, yüksek patlayıcılar bakımından Türklerden daha varlıklıydık. En küçük boyutta son derece hareketli, iyi şekilde donatılmış vurucu bir güç oluşturup bunu peş peşe Türk hatlarının değişik noktalarında kullanarak Türkleri, savunma kapasiteleri en az yirmi adam olan karakollarını güçlendirmek zorunda bırakabilirdik. Bu, başarıya giden kestirme bir yol lacaktı.

Medine'yi almamalıydık. Türkler, orada zararsızdılar. Mısır'daki hapishanelerde bize yiyecek ve muhafız masrafı çıkaracaklardı. Onların, Medine'de ve diğer uzak yerlerde büyük sayılarla toplu hâlde kalmalarını istiyorduk. İdealimiz, demiryollarını, sadece çalışır bir hâlde ama elbette azami bir zarar ve rahatsızlık yaratarak, tutmaktı. Yiyecek etkeni onları demiryollarına hapsedecek ve savaş süresince Hicaz Demiryolu'nu, TransÜrdün Demiryolu'nu, Filistin ve Suriye demiryollarını, bize Arap dünyasının geride kalan binde dokuz yüz doksan dokuzunu bıraktıktan sonra memnuniyetle karşılayacaklardı. Sayılarının gerçekten etkili olabileceği daha küçük bir alanda yoğunlaşmak için bir adım atarak, şehri hemen boşaltma eğilimi içine girerlerse o zaman kendilerine güvenlerini yeniden sağlamak amacıyla onlara karşı girişimlerimizi azaltmak zorunda kalacaktık. Aptallıkları, bizim müttefikimiz olacaktı, çünkü eski eyaletlerini mümkün olduğu kadar çok ellerinde tutmak isteyecekler ya da tutmayı düşüneceklerdi. İmparatorluk mirası ile ilgili bu gururları, onları şimdiki saçma konumda tutacaktı. Çünkü cepheleri yoktu ve her yanları kanat pozisyonundaydı.

Ayrıntılı olarak şimdi yürürlükte olan plânı eleştirdim. Demiryollarının tam ortasında bir mevzi tutmak pahalıya mal olacaktı, çünkü orada tutulan güç, her taraftan tehdit altında kalacaktı. Kabile üyeleri ile Mısırlı askerleri karıştırmak, morallerin zayıflamasına yol açacaktı. Şu an profesyonel askerler olsaydı, Bedeviler, bir kenara çekilip onların çalışmalarını izlerler ve önderlik rolünden muaf tutuldukları için memnun kalırlardı. Aşırı güç takviye etmenin sonucu, kıskançlık nedeniyle etkisizlik olacaktı. Ayrıca, Billilerin ülkesi, çok kuraktı ve büyük bir gücü demiryolu hattı boyunca tutmak, teknik olarak çok zordu.

Bununla birlikte ne benim akıl yürütmemin ne de özel itirazlarımın bir ağırlığı vardı. Plânlar yapılmış ve hazırlıklar ilerliyordu. Kendi plânımı

başlatmak için bana özel bir yetki verebilecek konumda olan herkes, kendi işiyle aşırı derecede meşguldü. Tüm elde ettiğim, huzura kabul edilip dinlenmek ve önerdiğim karşısaldırının yararlı bir harekât olacağına ilişkin koşullu bir kabuldü. Avda Ebu Tayi ile birlikte Suriye çöllerinin bahar çayırlarında, Hoveitatlara gitmek için bir yol bulmaya çalışıyordum. Onlardan hareketli bir deve birliği toplayabilir, top ve makineli tüfekler olmaksızın doğudan Akabe'ye saldırabilirdik.

Doğu kesimi, korunmayan, en az direnişin yapılacağı, bizim için en kolay olan taraftı. Yürüyüşümüz, bir dönme hareketinin en uç örneği olacaktı. Çünkü gemilerimizin top ateşi desteğiyle bir siperi ele geçirmek için altı yüz millik bir çöl yolculuğu yapmak gerekiyordu. Ama bunun, uygulanabilir başka bir seçeneği yoktu. Hasta yatarken, uzun uzun düşüncelerimin asıl amacı tamamen bu şekildeydi ve sonuç, pekâlâ da hayırlı olabilir ve hiç şüphesiz ki, öğretici de olacaktı. Avda, dinamit ve parayla her şeyin çözülebileceğini ve Akabe civarındaki daha küçük klanların bize katılabileceğini düşünüyordu. Onlarla zaten bağlantı hâlinde olan Faysal da Maan yakınlarında kazanacağımız ilk başarıdan sonra bize yardım edeceklerini ve daha sonra, güçlü bir şekilde liman üzerine yürüyebileceğimize inanıyordu. Biz, düşünürken donanma saldırıya geçmiş ve tutsak aldıkları Türkler, bize öyle yararlı bilgiler sunmuşlardı ki, derhâl yola çıkmak için büyük bir istek duydum.

Akabe'ye giden yol, öylesine zor ve uzundu ki, yanımıza ne top, ne makineli tüfek, ne erzak ne de meslekten bir asker alabilirdik. Bu nedenle, kendimi yabancı hissettiğim demiryolu plânından çekilecektim ve bu koşullarda bunun fazla bir önemi yoktu. Çünkü orada kalırsam gönülsüz bir şekilde yardım edeceğime dair içimde güçlü bir his vardı. Bu yüzden, bir emir olsun ya da olmasın, kendi yolumda ilerlemeye karar verdim. Clayton'a özürlerimi bildiren bir mektup yazarak, niyetimin en iyiyi yapmak olduğunu bildirdim ve gittim.

Arabistanlı Lawrence

Kitap IV

Akabeye Ulaşmak

Bölüm 39'dan 54'e

Akabe Limanı, doğal olarak öyle sağlam bir konumdaydı ki ancak bölgenin iç kısımlarından yapılacak sürpriz bir saldırı ile gafil avlanabilirdi. Bununla birlikte Avda abu Tayi'nin tam zamanında Faysal'a bağlılığını bildirmesi, sahile yapılacak böyle bir baskın için doğu çöllerinde yaşayan kabilelerden yeterince adam bulabileceğimiz konusunda bizi umutlandırdı.

Nasır, Avda ve ben, hep birlikte uzun bir yolculuğa çıktık. Faysal, artık bir halk lideri olmuştu. Ama onun Wejch'de bıraktığı insanlar, bu kuzey seferinin tatsız yükünü benim üzerime yıktılar. Bu yükü ve ikiyüzlü anlamını zaferimizin yegane aracı olarak kabul ettim. Türkleri faka bastırdık ve şansımızın yardımıyla Akabe'ye girdik.

Arabistan çöllerinde kurulan bir askeri karargah çadırı.

Bölüm 39

9 Mayıs'a kadar her şey hazırdı ve öğleden sonrasının göz kamaştırıcı ışığında Faysal'ın çadırından ayrıldık, iyi dilek ve temenniler arkamızda çınlarken tepeye tırmanıp uzaklaştık. Şerif Nasır, bize önderlik yapıyordu. Yoldan çıkmış insanları bile, kendilerini bir davaya adamaya özendiren ışıl ışıl parıldayan iyiliği; başarı şansı çok az olan bu tehlikeli girişimde onu tek lider (ve bir hayır duası) yapmıştı. İsteklerimizi ona söylediğimiz zaman derin bir iç çekerdi; çünkü aylar süren öncülük görevinden sonra, vücudu iyice bitkin düşmüş ve kaygısız geçen gençlik yıllarının ardından zihni yorulmuştu. Yaşı ilerledikçe çocukluğun şiirselliğini kaybedip olgunlaşmaktan, hayatın sonunu hazırlayan düşünce, beceri ve sanatın gelişip mükemmelleşmesiyle kendisini gösteren olgunluktan korkuyordu. Fiziksel olarak henüz gençti ama değişken ve ölü ruhu, bedeninden daha çabuk yaşlanıyordu ve çoğumuzda olduğu gibi, bedeninden daha önce ölecekti.

Kısa mesafede hedefimiz, Mısırlı hacıların hayvanlarına su vermek için mola verdikleri Wejch'in denizden uzak iç kesimlerinde yer alan Sebeil Kalesi'ydi. Büyük tuğla sarnıcın yanında, kalenin perde duvarlarının ya da palmiye ağaçlarının gölgesinde kamp kurup bu ilk yürüyüşün ortaya çıkardığı eksiklik ve yetersizlikleri giderdik. Avda ve erkek akrabaları bizimle birlikte geliyordu ve ayrıca Suriyeli köylüler nezdinde Faysal'ı temsil eden Şamlı politakacı, Nesib el Bekri de vardı. Daha önceki başarılı bir çöl yolculuğunun kahramanı, son derece zeki ve kişisel görüşleri olan

bir adamdı. Dolaylı olarak varolan yerli tutkularının üstesinden genellikle gelebilen yurtseverliği, politik zihniyeti, becerileri ve ikna edici keyifli konuşma yeteneği olduğu kadar, Suriyeliler arasında ender rastlanan yaşadığı maceralara neşeyle katlanma özelliği ile de adamlarımız arasında ayrı bir yer tutuyordu. Arkadaş olarak Suriyeli bir subay olan Zeki'yi seçmişti. Bize, otuz beş Ageyl eşlik ediyordu. Başlarında insanlardan uzak duran, dalgın ve kendine güvenen karakteriyle çevresine duvar ören bir adam, ibn Dgheithir, vardı. Faysal, bize katılacağını umduğumuz yeni insanların ücretlerini ödemek ve Hoveitatların daha çabuk harekete geçmesini teşvik edecek bazı ön ödemelerde bulunmak için de yirmi bin pound değerinde altın olan bir yük hazırlamıştı. Bu iş için ayırabileceği tüm para buydu ve bizim istediğimizden çok daha fazlaydı.

Dört yüz kırk sekiz libre ağırlığında olan bu altın yükünü yolda kaza olma olasılığına karşı aramızda pay ettik. Şimdi, yine erzaktan sorumlu olan Şeyh Yusuf, her birimize, bir adamın altı haftalık gereksinmesine kıt kanaat yeteceği hesaplanan kırk beş pound* (Pound/Libre: 453.6 grama karşılık gelen ağırlık ölçüsü. (y.n))ağırlığında yarım çuval un verdi. Bu çuvallar, semerlerin yanından halatla sarkıtıldı ve Nasır, yanına, ilk on beş günlük yürüyüşten ve çantalarımızdaki miktarı yiyip bitirdikten sonra adam başına on dört pound daha dağıtmak için yeterli sayıda yük devesi almıştı.

Hediye olarak yanımıza biraz yedek cephane ve birkaç tüfek almıştık. Altı deveye de kuzeydeki demiryolları, trenler ya da köprülerde kullanmak amacıyla fazla ağır olmayan paketler halinde patlayıcı jelâtin yüklenmişti. Kendi bölgesinde büyük bir Emir olan Nasır, ziyaretçi kabul etmek için yanında güzel bir çadır taşıyordu ve ayrıca ziyafetler için gerekli olacak olan pirinç, bir deveye yüklenmişti. Haftalar süren kızarmış hamur ve sudan oluşan perhiz yemeğimiz bıkkınlık verince, pirinci kendi aramızda büyük bir rahatlıkla tükettik. Bu tip yolculukların acemisi durumunda olduğumuzdan, en hafif yiyecek olan kuru unun, uzun bir seyahat için en iyi gıda olduğunu bilmiyorduk. Altı ay sonra ne Nasır ne de ben, pirinç lüksü için ne zahmete girdik ne de taşımak için boşuna çaba harcadık.

Benim emrimde olan Ageyller Mukheymer, Merjan, Ali Hauran bölgesindeki köylerden birinden gelen tombul ve kırmızı yanaklı itaatkâr bir köylü çocuğu olan Muhammed ve sığır vergisi üzerine çıkan bir tartışma sırasında, bir Türk memuru öldürdükten sonra çöle kaçıp Hoveitatlara sığınan uzun sarı dişleri ve solgun bir yüzü olan Maanlı kanun kaçağı Gasim tarafından tamamlanıyordu. Vergi toplayıcılara karşı işlenen suçların hepimize sempatik gelen bir yanı vardı ve bu, Gasim hakkında doğru gibi gözüken ama aslında gerçeklerden tamamen uzak sevimli bir söylenti dalgası yaratmıştı.

Yeni bir eyalet fethetmek için yola çıkmış küçük bir birlik gibi görünüyorduk ve anlaşıldığı kadarıyla diğerleri de böyle düşünüyordu. Kısa bir süre sonra Bremond'un Faysal nezdindeki temsilcisi olan Lamotte, devesine binip bir veda fotoğrafı çekmek için gelmişti. Çok geçmeden yürüyüşümüz için başarı dilemek amacıyla yanında iyi bir doktorla birlikte Yusuf ve onların arkasından Şefik ve Nesib'in kardeşi geldiler. Tedbirli bir adam olan Yusuf'un yanında getirmiş olduğu malzemelerle hazırlanan akşam yemeğini toplu olarak yedik. Belki de ekmekten ibaret olan akşam yemeğimiz onun hiç de zayıf olmayan yüreğini korkutmuştu, yoksa acı ve kötülük sahrasında kaybolmadan önce, bize son bir ziyafet çekmek acaba güzel bir arzu muydu?

Onlar gittikten sonra develerimizi yükledik ve gece yarısından önce yolculuğumuzun diğer durağı olan Kurr vahasına doğru yola çıktık. Rehberimiz olan Nasır, bu ülkeyi, hemen hemen kendisini tanıdığı kadar iyi tanıyordu.

Yıldızlı ve mehtaplı bir gecede ilerlerken anıları da sessizce kendi evine doğru kayıyordu. Bana yolları taşla döşenmiş olan evinden bahsetti. Evin çukur salonlarını güneş ısısına karşı koruyan kubbeli çatısı ve içinde her türlü meyvenin yetiştiği, güneşe aldırış etmeksizin rahatça dolaşabilecekleri gölgeli yolları olan bir bahçesi vardı. Kuyunun üzerinde bulunan bir çarktan söz etti. Çarkın etrafında dönen deri kovalardan ibaret olan mekanizması, çiğnenerek sertleştirilmiş eğik bir düzlem üzerine çıkan öküzler tarafından çevriliyordu. Bir haznede biriken suyun nasıl beton kanallardan aşağı, yol kenarlarını izleyerek akıp gittiğini anlattı. Avluda, içi parlak çimento ile astarlanmış, etrafı asma dallarıyla sarılı olan, gün ortasında erkek kardeşiyle birlikte tüm ev halkının kendilerini yeşil derinliklerine bıraktıkları büyük yüzme sarnıcının yanında gürül gürül akan çeşmeler vardı.

Nasır, genellikle neşeli olmasına rağmen, acı çeken hassas bir damarı vardı ve bu gece, zengin ve güçlü, bahçeli sarayında huzur içinde yaşayan bir Medine Emiri olduğu halde, çölde umutsuz maceralara katılan zayıf bir lider olmak için neden her şeyden vazgeçtiğini merak ediyordu. İki yıldır tehlikeli her işte, her ilerlemede öncü olarak seçilmiş, her zaman Faysal, ordusunun ön saflarından da ötede savaşarak her şeyden yoksun bir adam haline gelmişti ve bu arada Türkler, meyve ağaçlarını harap edip palmiyelerini kesip devirerek, evinde kalmaya devam ediyorlardı. Hatta altı yüzyıldır öküzlerin çevirdiği çark yüzünden gıcırtılı sesler çıkartan büyük kuyunun bile, artık sessiz kaldığını söyledi. Sıcaklık yüzünden çatlayan bahçe toprağı, üzerinden geçtiğimiz kör tepeler kadar çorak bir hâle gelmişti.

Dört saat ilerledikten sonra iki saat kadar uyuduk ve güneşle birlikte kalktık. Wejch'in lanetli uyuz hastalığı yüzünden zayıf düşen yük develeri, yol boyunca otlanarak ağır ağır hareket ettiklerinden, hafif develere

binmiş olan bizim gibi süvariler, rahatlıkla onları geçip gidebilirdi. Ancak, yürüyüşümüzü düzenleyen Avda, cephede karşılaşacabileceğimiz güçlüklerden dolayı bunu yasaklamıştı, çünkü hayvanlarımızın, koruyabildiğimiz ölçüde sağlıklı olmaya ihtiyaçları vardı. Bu yüzden, yüksek sıcaklıkta altı saat boyunca ılımlı bir tempoyla güçlükle ilerlemeye çalıştık. Wejch'in arkasında yer alan ve beyaz kumlarla kaplı bu bölgede, yaz güneşi, gözlerimizi acımasızca kamaştırırken, yolumuzun her yanında bulunan çıplak kayalar, başımızı ağrıtıp döndüren ısı dalgaları yayıyordu. Bu nedenle, öğleden önce saat on bire doğru, Avda'nın hâlâ devam etme isteği karşısında isyan ettik ve sayede mola verip saat iki buçuğa kadar ağaçların altındaki gölgeliklerde uzandık. Her birimiz yüksek dalların dikenlerine takılan, ikiye katlanmış bir battaniye aracılığıyla yer dğiştiren bir gölge elde ettiğimiz halde, daha elverişli bir yer bulmak için de çaba harcıyorduk.

Bu moladan sonra, yeniden develerimize binip büyük vadinin yatağından duvarlarına doğru yavaş yavaş ilerleyerek, üç saat boyunca yol aldık ve tam önümüzde uzanan El Kurr'un yeşil bahçesini gördük. Palmiyler arasından beyaz çadırlar gözüküyordu. Develerimizden inerken bizi karşılamak için Rasim ve Abdullah, Doktor Mahmut ve yaşlı süvari Maulud bile çadırlarından çıkıp geldiler. Bundan sonraki durağımız olan Abu Raga'da buluşmak istedğimiz Şerif Sharraf'ın, birkaç gün sürecek bir akın için uzaklara gittiğini söylediler. Bu, aceleye gerek olmadığı anlamına geliyordu ve El Kurr'da iki gecelik tatil yaptık.

Bu durum beni memnun etmişti çünkü Aish Vadisi'nde beni engelleyip yatağa mıhlayan yüksek ateş ve çıban sıkıntısı, daha güçlü bir şekilde yeniden ortaya çıkmıştı. Hastalık, her yolculuğu bir ıstırap ve her dinlenmeyi irademin mutlu bir gevşemesi haline getirerek uzayıp gidiyordu. Molalar, zaten azalan dayanıklılık gücümü takviye etmek için bir şanstı. Bu yüzden, hareketsiz bir şekilde yattım ve çöldeki bu bahçeyi güzel kılan huzur duygusunu, yeşilliği ve suyun varlığını tadarak, sanki daha önce uğrayıp da kafama takılmış gibi, zihnime iyice yerleştirdim. Yoksa bütün bunlar, sadece, uzun süre önce gördüğümüz baharda büyüyen taze çayırlar mıydı?

Kurr'un sakinleri, sadece o bölgeye yerleşmiş olan Belluwiler ve yaşlı DhaifAllah, atalarından miras aldıkları bu küçük teraslı arazide gece ve gündüz kız evlatlarıyla birlikte çalışıyorlardı. Bahçe, yontulmamış taşlardan örülmüş kütlesel bir duvar tarafından sel sularına karşı korunan bir koyda, vadinin güney ucunda meydana getirilmişti. Ortasında soğuk ve temiz suları olan bir kuyu açılmıştı, üstünde çamurdan bir denge kolu ve kaba saba sırıklar vardı. DhaifAllah, bunu kullanarak sabah ve akşam, gneşin alçakta olduğu zamanlarda büyük kaplarla su çekiyor ve suyu, bahçenin her yanındaki ağaç kökleri arasından geçecek şekilde düzenlenmiş kil dereciklere

döküyordu. Alçak boylu palmiyeler yetiştirmişti, çünkü palmiyelerin geniş yaprakları ektiği fideleri güneşten koruyordu. Aksi halde, bu dazlak vadide hepsi güneşten solup kuruyabilirdi. Taze tütün yetiştiriyordu (onun en kârlı ürünü, buydu); daha küçük parsellerde mevsimine göre fasulye, kavun, salatalık ve patlıcan yetiştiriyordu.

Yaşlı adam, karılarıyla birlikte kuyunun hemen yanında bulunan çalı bir kulübede oturuyordu. Bu öfkeli çaba ve kanlı özverilerin yiyecek ve içecek olarak daha fazla ne getireceğini sorarak politikamızı küçümsüyordu. Tatlılıkla bağımsızlık kavramından, Araplar için Arap ülkelerinin özgürlüğünden söz ederek onu sıkıştırıyorduk. "Bu bahçe, DahifAllah ya tam olarak sana ait olmasaydı, ne yapardın?" Bununla birlikte sözlerimizden bir şey anlamaz ama göğsüne gururla vurarak ayağa kalkar ve "ben! Ben Kurr'um!' diye bağırırdı.

Özgürdü ve başkası için hiçbir şey istemiyordu, sadece kendisi için bahçesini düşünüyordu. Tutumluluğa benzer bir durumda yaşayarak, diğerlerinin neden zengin olamayacağını da anlamıyordu. Büyük babasının bir yüzyıl önce İbrahim Paşa'nın Wejch'de bulunduğu sırada satın alıp kullandığı, kurşuni renk ve koyuluğa sahip, terle yağlanmış keçe bir takkeye sahip olmakla gurur duyuyordu. Gerekli olan diğer giysi, bir gömlekti ve yılda bir kez tütünle birlikte kendisine ve ayrıca, kızlarından her birine ve yaşlı kadına, karısına da bir gömlek satın alıyordu.

Yine de ona minnettâr kalmıştık. Çünkü gereksiz iştahın köleleri olan bizlere kanaatkâr olmanın bir örneğini sunmuştu. Ayrıca bize sebze de sattı. Ondan aldığımız sebzelerle ile Rasim, Abdullah ve Mahmud'un cömertçe sağladıkları konserveli yiyecekler sayesinde bol bol ziyafet yaşadık. Her akşam ateşin çevresinde toplanıp müzik yapıyorlardı. Bu, ne kabilelerin avazlarından çıktığı kadar bağırarak çıkardıkları tekdüze gürlemelere ne de Ageyllerin heyecan verici armonilerine benziyordu ama kentli Suriyelilerin yüksek perdeden (falsetto) çeyrek tonlarla seslerini titreterek söyledikleri şarkılardı. Maulud'un birliğinde müzisyenler vardı ve her akşam utangaç askerler, gitar çalmak ve Şam'ın kahve şarkılarını söylemek ya da köylerinin aşk şiirlerini okumak için yetiştiriliyorlardı. Misafir edildiğim Abdullah'ın çadırında uzaktan dökülen güzel kokulu suyun çağıltısı ve ağaç yaprakları müziği yumuşatıyor ve böylece kulaklarımıza hafif, hoş bir ses geliyordu.

Nesib el Bekri de sık sık, ateşli ama ilkesiz bir devrimci olan Selim el Cezari'nin şarkılarını el yazısı ile kaydederdi. El Cezari, Kurmay Okulu'nda yürüttüğü mücadele ve efendileri olan Jön Türkler adına gerçekleştirdiği kanlı görevler sırasında kalan boş zamanlarında kendi ırkına gelmekte olan özgürlük hakkında genel halk diliyle yazılmış şiirler hazırlamıştı. Nesib ve arkadaşları, kamp ateşinin ışığında ay büyüklüğünde görünen solgun Şamlı

yüzleri ter içinde kalırken, tüm umut ve tutkularını sözlere katarak söyledikleri bu şarkılarda etkileyici bir ritim kullanıyorlardı. Şiir sona ererken askeri kamp, ölüm sessizliğine bürünür ve sonra her adam iç çekerek gelir, son sözlerin tekrar edilmesini isterdi. Sadece yaşlı DhaifAllah, su sıçratmaya devam eder ve nasıl olsa ahmaklığımız sona erdikten sonra, birilerinin sebzelerine ihtiyaç duyup satın alacağından emin olarak dolaşırdı.

Bölüm 40

Bu bahçe, kentte yaşayanlar için savaşla aklımızı yitirmeden ve kendimizi çöllere sürmeden önceki dünyanın bir hatırasıydı. Avda'ya göre, burada alalâde bir bitki zenginliği sergileniyordu ve boş bir manzara görmeyi özlemişti. Bu yüzden cennette geçirdiğimiz ikinci geceyi kısa kestik ve sabahın ikisinde, vadiden yukarı doğru ilerledik. Zifiri karanlıktı ve gökyüzündeki yıldızlar ışıklarını, dolaştığımız bölgenin derinliklerine gönderebiliyordu. Bu gece rehberimiz, Avda'ydı ve kendisine güvenmemizi sağlamak için Hoveitatların bitmek bilmeyen, 'Ho! Ho! Ho!' şarkısını söyleyerek sesini yükseltiyordu. İleri ve geri, yukarı ve aşağı, üç bas notaya dayanarak söylenen, destana benzer bir şarkıydı bu. Sesi öyle bir perdeden çıkıyordu ki, sözlerini ayırt etmek olanaksızdı. Bir süre sonra söylediği şarkı için ona teşekkür ettik, çünkü yol sola doğru kıvrılıyor ve arkamızdan gelen uzun kuyruk, ay ışığında siyah kayalıklar üzerinde yuvarlanan sesinin yardımıyla onun hareketlerini takip ediyordu.

Bu uzun yolculuk sırasında Şerif Nasır ve Avda'nın, ekşi bir gülümsemeye sahip olan yeğeni Muhammed el Dheilan, sırasıyla klasik Medine dili ve canlı çöl dili hakkında dersler vererek, Arapçamı ilerletmek için epeyce emek harcadılar. Başlangıçta Arapçam, Orta Fıratların (karmaşık bir biçime sahip olmayan) kabilesel ağızlarının egemenliği altındaydı ama şimdi Suriye'nin kitabi biçiminin yanı sıra öğrendiğim berrak Nejdi diyalektinin günlük ev yaşantısında kullanılan kelime ve kelime grupları ile kuzey kabilelerinin şiirleri ve Hicaz argosunun bir karışımı hâline gelmişti. Dilde

sağladığım akıcılığın dilbilgisi kurallarından yoksun oluşu, konuşmalarımı dinleyenlere sürekli maceralar yaşatıyordu. Grubumuza yeni katılanlar, okuma yazma bilmeyen, bilinmeyen bir bölgeden geldiğimi, bir atımlık çöp gibi terk edilmiş bir bölgenin konuşma tarzını kullandığımı sanıyorlardı.

Bununla birlikte Avda'nın üç sözcüğünü henüz anlayamıyordum ve yarım saat sonra şarkısı beni yormaya başladı. Eski ay, en yüksek tepelerin üzerinden geçip yavaş yavaş gökte yükselirken, vadimize karanlıktan daha az emin diyebileceğimiz aldatıcı bir ışık yaymaya başladı. Bütün gece deve sırtında ilerleyip yorulan insanların itirazlarına rağmen durmadan, güneşin ilk ışıklarına kadar yolumuza devam ettik.

Kahvaltıyı, kendi unumuzu kullanarak yaptık. Böylece, günler süren ikramlardan sonra zavallı develerimizin yiyecek yükü, sonunda az da olsa hafiflemişti. Sharraf, henüz Abu Raga'ya gelmediğinden su ile ilgili zorluklar bizi sıkıştırmadıkça acele etmemize gerek yoktu. Yemekten sonra, battaniyelerimizi yine yüksek bir yere bağlayıp kendimize çatı yaptık ve öğleden sonraya kadar uzandık. Battaniyenin sabit olmayan gölgesi, huysuz bir şekilde bizden durmadan kaçıyor, ısıyla nemleniyor ve sinekler sürekli bizi ısırıyorlardı.

Sonunda Nasır, yürüyüş için işaret verdi. Her iki tarafında da gösterişli tepeler bulunan boğazdan yukar doğru, vadi yatağında yeniden kamp yapmaya karar verinceye kadar, dört saat boyunca ilerledik. Yakacak olarak çevremizde bol miktarda çalılık vardı ve sağımızdaki sarp kayalıkların üstündeki taşlar arasında, bize nefis bir içecek sunan taze su havuzcukları oluşmuştu. Nasır, heyecanlanmıştı. Öğle yemeği için pilav yapılmasını emretti ve bu bizimle birlikte dostları da doyurdu.

Yürüyüş kurallarımız garip ve ayrıntılıydı. Nasır, Avda ve Nesib, hepsi de ayrı ayrı, soylu kişilerdi ama ben sadece Nasır'ın üstünlüğünü kabul ediyordum. Çünkü onun yanında misafir olarak kalmış ve onlara bir saygı örneği sunmuştum. Her biri, nerede ve ne zaman mola vereceğimizi ve gidişimizle ilgili tüm ayrıntıların görüşülmesini istiyordu. Asla efendi tanımayan bir savaş çocuğu olan Avda ile bu kaçınılmazdı, çünkü küçücük bir çocuk olarak her zaman kendi devesine ilk binen kişi olmak istiyordu. Bu, titiz Suriyeli soyun bir mensubu olan Nesib için de akla uygundu. Kıskançtı, liyakata ya da liyakatin tanınmasına karşı düşmanca davranıyordu.

Böyle insanlar, birleşmek için dışarıdan bir savaş çığlığına ya da bayrağına ihtiyaç duyuyorlardı ya da kendilerine önderlik edecek, üstünlüğünü, içgüdülerin kabul edebileceği ama aklın kabul ya da reddetmek için akılcı bir kıstas bulamayacağı, mantıksız, yadsınamaz, çelişkiler içeren bir fikre dayandıran bir yabancıya ihtiyaç duyuyorlardı. Bu yüzden, Faysal'ın gururuna sahip olan, başlarında dünyasal bir makam sahibi olarak bir Mekke Emi-

ri, peygamberin bir torunu, bir Şerif bulunan bu ordu, utanç duymaksızın Âdemoğullarından birine saygı gösterebilirdi. Bu, Arap hareketinin zorunlu bir farzıydı. Bu özelliğe sahip olmak, harekete etkinlik kazandırıyordu.

Sabahleyin saat beşte yola koyulduk. Vadimiz, giderek daralıyordu ve dik bir şekilde tırmanarak sivri bir burnun etrafından dolaştık. Yol, bir yamaçtan yukarı zikzak yaparak çıkan bir keçi yolu hâline gelmişti. Dört ayakla yürümek hariç, tırmanılamayacak kadar dikti. Develerimizden inip yularlarından çekerek onların önünde yürüdük. Bir müddet sonra birbirimize yardım etmek zorunda kaldık. Adamlardan biri deveyi arkadan iterken diğeri de önden çekiyordu; en kötü yerlerde hayvanlara cesaret verdik ve onları rahatlatmak için yüklerini düzenledik.

Kayaların çıkıntı yapıp yolu daralttığı yerlerde patika tehlikeli oluyordu. Bu yüzden yüklerinin yarı ağırlığında otlanan hayvanlar, zorunlu olarak uçurum kenarında ilerliyorlardı. Yiyecek ve patlayıcıları yeniden denk yapmak zorunda kaldık. Ama gösterdiğimiz tüm özene karşın zayıf olan iki devemizi kaybettik. Hoveitatlar, kırık ayaklarıyla yatan develeri, başlarından tutup semere doğru çekerek boyunlarını gerdikten sonra, keskin bir hançer darbesiyle göğüslerine yakın bir yerde boğaz atardamarlarını keserek hemen orada öldürdüler. Hayvanlar, anında kesilip parçalandı ve et olarak dağıtıldı.

Geçidin baş tarafının bir düzlük değil ama önümüzden doğuya doğru hafif bir eğimi olan geniş bir yayla olduğunu anlayınca memnun olduk. İlk yardalar*(Yarda: 91,44 cm.'ye karşılık gelen uzunluk ölçüsü. (y.n)) inişli çıkışlı ve kayalıktı; zemin, süpürge otu gibi küçük boylu dikenli bir bitki tabakasıyla kaplanmıştı. Daha sonra, beyaz yuvarlak çakılları olan bir vadiye geldik. Vadinin yatağında Bedevi bir kadın, çakıl taşları arasında bir dirsek derinliğinde kazılarak açılmış, bir ayak genişliğindeki küçük bir delikten süt gibi, gayet saf ve tatlı suyu, elindeki bakır bir kapla su tulumuna dolduruyordu. Burası Abu Saad'dı. Buranın ismi ve suyu hatırına ve semerlerimizde çarpıp duran büyük kemikli et parçaları aşkına, Sharraf, demiryollarına düzenlediği seferden henüz dönmeden önce, geçirilmesi gereken epey zaman olduğundan geceyi burada geçirmeye karar verdik.

Böylece, geniş ağaçların altında birbirine yakın büyümüş dikenli fundalıklar arasında kamp kurmak için dört mil daha ilerledik. Barınak gibi görünen dal ve çalılıklar altındaki boşluklara yerleştik. Gün içinde bunlar, bir çadır iskeleti gibi, hükmeden güneşe karşı gerdiğimiz battaniyeleri taşıdılar. Gece ise uyuduğumuz yer, bir çardağa benziyordu. Başımızın üzerinde ay ve yıldızlar hariç hiçbir şey olmadan uyumayı öğrenmiştik ve etrafımızda gecenin gürültüsünü ve rüzgârları uzak tutacak hiçbir şey yoktu. Aksine, yukarıda bir çatı altında ve duvarlar arasında yatıp dinlenmek, sakinleştirici olsa da garipti. Hatta duvarlar ve çatı, yıldızların saçılmış ol-

duğu gökyüzünü sadece daha karanlık bir ağ gibi kapatan ince dal ve sürgünlerden örülmüş olsa bile durum aynıydı.

Yeniden hasta olmuştum. Ateşim yükseldi ve vücudum, ter içinde kalan semere sürtünmekten ve çıkan çıbanlardan dolayı çok ağrıyordu. Nasır, ben hatırlatmadan yarı yolda mola verince dönüp ona sıcak bir şekilde teşekkür ettim. Şaşırıp kaldı. Şimdi Shefa Tepesi'nin kireç taşları üzerindeydik. Önümüzde büyük koyu renk bir lav alanı uzanıyordu daha da aşağıda ise kırmızı ve siyah çizgiler taşıyan, koni biçiminde kumtaşı kayalıklardan oluşmuş bir sıra vardı. Yüksek yaylada hava o kadar sıcak değildi. Sabah ve akşam, üzerimizden, vadilerin sakinliğini bir süre erteleyip serinleten serbest bir hava akımı geçiyordu.

Deve etiyle kahvaltı yaptık ve güne daha neşeli bir şekilde, kızıl kum taşlarından oluşmuş yayladan aşağı doğru yavaşça ilerleyerek başladık. Daha sonra, yüzeydeki ilk kırığa vardık. Burası, dibinde çalıların büyüdüğü kumlu bir vadiye inen sarp bir geçitti. Her yanımızda, biz aşağı doğru indikçe kademe kademe yükseklikleri artan, sabah gökyüzüne karşı kendilerini keskin bir şekilde ayıran dik kumtaşı kayalar ve sivri tepeler vardı. Kayalıklar vadinin dibine gölge veriyor ve hava, içimizi kurutsa bile ağzımızda nemli ve çürümüş bir tat bırakıyordu. Çevremizdeki kayalıkların kenarları, sanki hayali bir siper gibi garip bir şekilde kesilmişti. Kıvrıla kıvrıla yerden daha derin bir noktaya kadar indik ve yarım saat sonra keskin bir köşeden saparak, bu kum taşı bölgenin tek suyolu olan Jizil Vadisi'ne girdik. Vadinin sonunda Hedia yakınlarını görebildik.

Jizil, iki yüz yarda genişliğinde derin bir boğazdı. Sel sularının girdapları, yirmi kadem* yüksekliğinde yumuşak setler meydana getirmiş ya da rüzgâr, kayalıkların dönüş yerlerinde daha yoğun toz, toprak yığmıştı. Vadinin tabanında yığılan kum yataklarında ılgınlar boy atıyordu. Her yanında düzenli kumtaşı şeritler bulunan duvarlar, çoğu zaman gölgede yol yol kırmızı görünüyordu. Karanlık kayalıklar, pembe zemin ve açık yeşil çalılıkların birliği, aylarca gün ışığı ve isli gölgelerle tatmin olan gözlerimiz için güzel bir ödül olmuştu. Akşam olduğunda alçalan güneş, vadinin bir tarafını kızıllığı ile koyu kırmızı bir renge boyarken, diğer tarafı, mor bir alacakaranlıkta bırakıyordu.

Kampımızı, vadinin dirseğindeki yabani otlarla kaplı, kabarık görünen kumulların üzerinde kurduk. Dar bir çatlaktan bir su akıntısı başlamış ve geçen kış akan sellerin bıraktığı tuzlu su kalıntılarını tutan bir havzayı kazmıştı. Sharraf'ın çadırlarının beyaz zirvelerini gördüğümüz bir zakkum korusundan haber almak için vadiye bir adam gönderdik. Onu ertesi gün

---

*) Kadem: 30,48 cm.'ye karşılık gelenuzunluk ölçüsü. (y.n)

bekliyorlardı. Bu yüzden bu garip renkli, yankı yapan yerde iki gece geçirdik. Tuzlu su birikintisi, develerimiz için uygundu ve biz de öğle saatlerinde banyo yapıyorduk. Daha sonra yemek yiyip bol bol uyuyorduk. Kayaların düz gövdeleri sanki kalemle çizilmiş, daha açık ya da daha koyu zeminleri ince kalemlerle boyanmış gibi meydana gelen değişik desenleri zevk alarak seyretmek ve kayaların genel kızıllığını ortaya çıkaran ufka paralel kırmızı, pembe, kahverengi ve krem rengi şeritleri görmek için yakında bulunan vadileri gezdik. Bir öğleden sonrayı, ılık yumuşak bir havada ve gün ışığında, başımın üzerinde yükselen pürüzlü duvarın tepesini zorlayan rüzgârın daha hafif yükü ile kumtaşı blokların arkasında bulunan çoban ağıllarında geçirdim. Vadi, huzur vericiydi ve rüzgârın yaptığı sürekli uğultu bile sabırlı görünüyordu.

Gözlerim kapalı, tam rüya görüyordum ki, dinç bir ses önümde bağdaş kurarak oturmuş bir yabancıyı, sıkıntılı bir Ageyl olan Davud'u fark etmemi sağladı. Arkadaşı olan Farraj, eğlenirken çadırlarını yakmıştı ve Sharraf'ın Ageyllerinden biri olan Yüzbaşı Saad, onu cezalandırmak için dayak atacaktı. Onun adına ricada bulunursam serbest bırakılacaktı. Tam o sırada Saad tesadüfen çıkageldi ve Davud, ağzı sabırsızlıkla hafif bir şekilde açık; gözkapakları, iri ve koyu renk gözlerinin üzerinde kısılmış; düz kaşları, sıkıntıyla çatılmış bir şekilde oturmuş biz seyrederken, durumu Saad'a açıklayıp kararı vermeyi ona bıraktım. Davud'un gözyuvarlarının tam ortasında belli belirsiz seçilen gözbebekleri, ona, aşırı hassas bir iyi niyet havası veriyordu.

Saad'ın cevabı, rahatlatıcı değildi. İkili, her zaman sıkıntı yaratmışlardı ve son zamanlarda oynadıkları oyunlar, öyle rezilceydi ki, ciddi bir adam olan Sharraf, onlara örnek bir ceza uygulanmasını emretmişti. Benim hatırıma yapabileceği tek şey, emredilen cezayı Davud'un paylaşmasını sağlamaktı. Davud, bu fırsatı bir kazanç olarak gördü, benim ve Saad'ın elinden öptü ve gecikmeden vadiye koştururken Saad, gülerek, bu meşhur ikilinin öykülerini anlattı. Bunlar, kadınların ayrı tutulmasının kaçınılmaz kıldığı doğudaki erkek çocukların ve oğlan sevgisinin bir örneğiydi. Böyle dostluklar, sık sık yiğitçe aşklara ve bizim bedenlerimize işlemiş gururumuzun ötesinde bir güce yol açardı. Masum oldukları zamanlar, sıcak ve arsızdırlar. Ama işe cinsellik karıştığı takdirde, aşağı yukarı, evlilik gibi karşılıklı alıp vermeye dayanan bir ilişkiye geçerlerdi.

Ertesi gün Sharraf, gelmedi. Sabahı, Avda ile birlikte önceki yürüyüşümüz hakkında konuşarak geçirdik. Bu arada Nasır, çadırının karşısında duran kutudan çıkarttığı çıtırdayan kibritleri, işaret parmağı ile başparmağını kullanarak bize doğru fiskeliyor, vuruyordu. Eğlencemizin ortasında, gözlerinde acı ama dudaklarında sahte bir gülümseme olan beli bükülmüş

iki kişi topallayarak geldi ve selâm verdiler. Bunlar, aceleci Davud ile onun masum, düz bir yüze ve baş döndürücü gözlere sahip olan, güzel, yumuşak hatlı ve genç kız gibi görünen aşk arkadaşı Farraj'dı. Benim hizmetimde olduklarını söylediler. Onlara ihtiyacım yoktu ve dayak yedikten sonra deveye binemeyeceklerini ileri sürerek karşı çıktım. Şimdi devenin çıplak sırtına binerek geldiklerini söylediler. Hizmetçi kullanmaktan hoşlanmayan basit bir adam olduğumu söyledim. Davud, yüzünü başka bir yöne çevirdi, yenilmiş ve öfkelenmişti. Ama Farraj, bizim gibi adamların yardımcıları olması gerektiğini söyleyerek yalvardı. Minnettarlıklarını göstermek ve eşlik etmek için beni izleyeceklerdi. Daha sert olan Davud, isyan ederek doğruca Nasır'a gitti ve yalvarmak için diz çöktü. Onun tüm kadınsılığı istekliliğinde ortaya çıkmıştı. Sonunda Nasır'ın tavsiyesi ile ama esas olarak çok genç ve temiz göründüklerinden dolayı her ikisini de kabul ettim.

Bölüm 41

Sharraf, üçüncü sabaha kadar gelişini erteledi; ancak o zaman gürültülü bir şekilde geldiğini duyduk. Çünkü akın birliğindeki Araplar, havaya yavaş tempoyla yaylım ateşi açıyorlardı ve yankılar, sanki çıplak tepeler de selâmlamaya katılıyor gibi vadinin kıvrımlarında dağılıp gidiyordu. Onu ziyaret etmek için, gidip en temiz elbiselerimizi giydik. Avda, Wejch'den satın aldığı muhteşem giysisini, kadife yakalı, iyi cins yün kumaştan fare rengindeki büyük bir palto ile yan kenarları esnek olan sarı botlarını giymişti. Bunların altında uzun saçları ve harap olmuş yüzüyle tıpkı yorgun bir trajedi oyuncusu gibi duruyordu! Sharraf, bize karşı nazik davrandı. Çünkü demiryolunda esirler ele geçirmiş, rayları ve bir su kanalını havaya uçurmuştu. Haberlerinden bir bölümü yolumuz üzerindeki Deraa Vadisi ile ilgiliydi. Son yağışlardan sonra tatlı su göletleri oluşmuştu. Bu durum, Fejr'e elli mil kadar olan susuz yürüyüşümüzü kısaltacak, susuz kalma tehlikesini ortadan kaldıracak ve toplam su yükümüz, yirmi galon, yani elli adamın emniyetle kullanabileceği paya göre çok düşük olduğundan, bize büyük bir yarar sağlayacaktı.

Ertesi gün ikindi üzeri Abu Raga'dan ayrıldık. Üzgün değildik, çünkü bu güzel yer, bizim sağlığımız için yararlı değildi ve üç gün boyunca bizi yataktan çıkartmayan yüksek ateş canımızı sıkmıştı. Avda, bizi, vadinin bir koluna götürdü. Vadi, çok geçmeden bir kum düzlük olarak genişledi, Shegg düzlüğüne gelmiştik. Kızıl kumtaşlarından sivri tepeler ve küçük adacıklar çevreye karışık bir hâlde dağılmışlar ve temellerini rüzgârın aşın-

dırdığı, düşüp yolu kapatacak gibi duran kaya parçaları, buzdan kaleler gibi gruplaşmışlardı. Yol, kayalıklar arasından bir içe, bir dışa dönerek ilerliyor, bazen geçit vermeyecek kadar daralıyor ama her seferinde kör geçitlerden geçerek başka bir koya açılıyordu. Avda, hiç tereddüt etmeden bizi bu labirentlerden geçirdi. Devesi üzerinde kafa yorarken, dirseklerini dışa çıkartıp ellerini omuzlarından itibaren boşlukta sallayarak dengesini sağlıyordu.

Yerde ayak izleri yoktu. Rüzgâr, kum yüzey üzerinde gezen büyük bir fırça gibi son geçen yolcuların izlerini silip süpürmüş ve yüzeyi, iğneyle oyup resim yapar gibi, henüz el değmemiş sayısız küçük dalgacıklardan oluşan yapısına kavuşturmuştu. Sadece, kumdan daha hafif olan kurumuş deve gübreleri ve ceviz gibi yuvarlak nesneler, küçük kum dalgaların üzerinden kaçabiliyorlardı.

Bunlar, uğuldayan rüzgâr tarafından yuvarlanıp köşelerde yığılıyordu. Avda, rakipsiz bir yol bulma yetisine sahip olmasının yanı sıra, belki de bunlar sayesinde yolu bulabiliyordu. Kayaların biçimleri, bizim için, sürekli bir kurgulama ve şaşkınlık konusuydu. Tanecikli görünen yüzeyleri, kırmızı renkleri ve kum fırtınalarının oyduğu kıvrımlar, gün ışığını yumuşatıp gözlerimize bir ferahlama veriyordu.

Yürüyüşümüzün ortasında, demiryolundan gelen beş ya da altı biniciyi fark ettik. Ben, Avda ile birlikte grubun önündeydim ve tedbirli olarak tüfek tutan kollarımızı ani bir ateş için serbest tutarak, avantajlı olan tarafa çekilmemize rağmen çölde yabancıları karşılarken hissedilen o nefis heyecanı yaşadık. "Acaba onlar dost mu yoksa düşman mıydı?" Ama daha da yaklaşınca, onların Arap kuvvetlerine bağlı insanlar olduklarını anladık. İngiliz Deve Birlikleri'nde kullanılan kaba Manchester yapımı ahşap bir semeri olan, hantal bir deveye gevşek bir şekilde binen öndeki adam, sarı saçlı, kaba sakallı, yırtık pırtık bir üniforma giymiş bir İngilizdi. Bu kişinin, Newcombe'un öğrencisi, demiryollarını tahrip ederken onunla yarışan vahşi mühendis Hornby olduğunu tahmin etik. Selâmlaştıktan sonra, bu ilk görüşmemizde bana, Newcombe'un geçenlerde Faysal'la karşılaştığı güçlükler hakkında konuşmak ve bunları gidermek için yeni plânlar yapmak amacıyla Wejch'e gittiğini anlattı.

Newcombe, aşırı gayretleri yüzünden sürekli güçlüklerle karşılaşıyordu ve herhangi bir İngiliz'in yapacağı işin dört kat fazlasını yapma alışkanlığı, Arapların gerekli ya da akıllıca olarak düşündükleri miktarın on kat fazlasıydı. Hornby, çok az Arapça konuşuyordu ve Newcombe'un Arapçası, emir vermek için yeterli olmakla birlikte başka birini ikna etmek için hiç de yeterli değildi ama emirler, ülkenin iç kısımlarında konuşmanın yerini tutmuyordu. İnatçı ikili, hemen hiç yardım almadan, genellikle yiyeceksiz kalarak, hem patlayıcılarını hem de develerini tüketinceye kadar haftalarca

demiryolu civarında tutunmuşlar ve daha fazlasını yapmak için dönmek zorunda kalmışlardı. Tepelerin çoraklığı, seferleri sırasında develeri aç bırakıyor ve Faysal'ın en iyi hayvanlarını sırayla tüketiyorlardı. Bu işte baş günahkâr, Newcombe'du. Çünkü yolculuklarını, hayvanları tırıs koşturarak yapıyordu. Aynı zamanda bir araştırmacı olarak geçtiği bölgede bulunan her yüksek tepeye bakmadan duramazdı. Ona eşlik edenler öfkelerini ya onu kendi yolunda yalnız bırakarak (Bir yol arkadaşını terk etmek, sürekli gözden düşmeyi kabul etmek anlamına geliyordu.) ya da onunla aynı hızı koruyarak kendi değerli ve yeri doldurulamayan develerini sakatlayarak çıkarıyorlardı. "Newcombe, bir ateş gibidir!" diye şikâyet ediyorlardı, "hem dostu hem de düşmanı yakar!" Bir sonraki seferde onun dostça kurbanı olmaktan çekindikleri halde şaşkınlık uyandıran enerjisi karşısında hayranlık duyuyorlardı.

Araplar, bana, Newcombe'un rayların başı hariç hiçbir yerde uyumadığını ve Hornby'ın, pamuk barutu yanmadığı zamanlar metalleri dişleriyle ısırmaya kalktığını anlatmışlardı. Bunların hepsi masaldı ama anlatılanların arkasında onların doymak bilmeyen, yok edilecek bir şey kalmayana kadar her şeyi tahrip eden ortak vahşetleri yatıyordu. Su kanallarını onararak, traversleri yerleştirerek, yeni rayları döşeyerek çalışan Türklerin dört işçi taburunu sürekli oyalamışlar ve onların iştahlarını karşılamak amacıyla, giderek artan miktarda tonlarca pamuk barutu Wejch'e gelmek zorunda kalmıştı. Harikaydılar ancak, zayıf olan ekiplerimizin cesaretlerini çok mükemmel bir şekilde kırdıktan sonra, onların daha aşağı düzeyde olan yeteneklerini sergilemekten utanır hale getirmişlerdi. Bu yüzden Newcombe ve Hornby, sahte meyveden yedi kat daha kısır olan bireyciler olarak kalmışlardı.

Gün batımında, harabeye dönmüş bir kumtaşı bölgesinin kuzey sınırlarına ulaştık. Güzel, sert, siyah kül kalıntılarından oluşan bir zemin üzerine düzenli bir şekilde döşenen kaldırım taşları gibi, her yana dağılmış, bir adamın eli kadar küçük, aşınmış bazalt bloklarla kaplı, eski, mavisiyah ve volkanik bir araziden altmış kadem daha yüksek olan yeni bir düzeye çıktık. Uzun sağanak halinde yağan, yüzeyde ve arada bulunan daha hafif kum tabakalarını yıkayıp süpüren yağmurlar, bu taşlık yüzeyin başlıca sorumlusu olarak görünüyordu. Sonunda taşlar, yan yana gelerek düzlüğün tüm yüzeyini bir halı gibi kaplamış ve altta bulunan lav akıntısındaki yarıkları dolduran tuzlu çamurla havanın doğrudan bağlantısını kesmişlerdi. Yolculuğumuz giderek kolaylaşıyordu ve Avda, hava karardıktan sonra gökyüzündeki Kutup Yıldızı'na bakarak yola devam etmeyi göze aldı.

Çok karanlık ve yeterince berrak bir geceydi. Ayaklarımızın altındaki siyah taşlar, yıldızların ışıklarını yutuyordu. Sonunda mola verdiğimizde saat yedi olmuştu ve grubumuzdan sadece dört kişi bizimle birlikte gelebil-

mişti. Yatağı henüz nemli, kumlu ve yumuşak olan tatlı bir vadiye gelmiştik. Her taraf, maalesef deve yiyeceği olarak işe yaramayan dikenli çalılıklarla doluydu. Sağa sola koşturup bu acı çalıları köklerinden koparttık ve büyük bir yığın yaptık. Avda, yığını yaktı. Ateş, çevreyi ısıtınca uzun siyah bir yılan, kıvrıla kıvrıla grubumuza doğru yavaşça yaklaştı. İnce dallarla uyuşuk hayvanı, yerden almak zorunda kaldık. Alevler, bugün yolda fazlasıyla oyalanan develer için bir işaret ateşi gibi karanlık katları aydınlatıyordu. Son grup gelmeden önce iki saat geçmişti. Adamlar, bu hayalet gibi düzlükte kısmen kendilerine ve aç develerine cesaret vermek kısmen de gelenlerin dost olduğunu bilelim diye en yüksek perdeden şarkı söylüyorlardı. Sıcak ateşin ısısından daha fazla faydalanmak amacıyla, yavaş gelişlerinin daha da yavaş olmasını diliyorduk.

Gece, develerimizden bazıları yolu kaybetmişlerdi ve adamlarımız, onları arayarak uzun bir süre geçirmek zorunda kaldılar. Aşağı yukarı saat sekizdi ve yeniden harekete geçmeden önce ekmek pişirip yedik. Yolumuz, yine lav sahanın üzerinden geçiyordu ama sabahın gücüyle taşlar daha nadir görünüyordu ve önümüzde uzanan kum dalgaları ya da sert yüzeyler, taşları, genellikle üzerinde yürümesi neredeyse bir tenis sahasındaki gibi hoş olan bir örtüyle düzgün bir şekilde altta bırakmışlardı. Altı ya da yedi mil, bu zemin üzerinde hızla ilerledik ve sonra, Jizil'i, demiryolunun geçtiği havzadan ayıran düz, koyu renk ve taşlık setin karşısında daha aşağıda bulunan bir kül kraterden batıya döndük. Mavisiyah düzlüğü baştan aşağı anlaşılması güç sarı çizgiler çizerek geçen sığ kumlu yataklar, buradan doğan büyük su sistemlerinin izleriydi. Bulunduğumuz yükseklikten toprağın biçimi, millerce öteye kadar, başlıca özellikleri kat kat renklendirilmiş bir harita gibi apaçık görünüyordu.

Hiç durmadan öğleye kadar ilerledik ve sonra, saat üçe kadar çıplak zemin üzerinde oturduk. Çok uzun süreden beri sadece sahildeki düzlüklerin kumlu yollarında yürümeye alışkın olan mahzun develerimizin yumuşak ayaklarının, güneşin pişirdiği taşlar tarafından kavrulabileceği ve yolda giderken bizimle birlikte sakatlanabilecekleri korkusuyla bu sıkıntılı molayı vermek zorunda kalmıştık. Develerimize yeniden bindikten sonra gidişimiz daha da kötüleşti; sürekli olarak kümelenmiş büyük bazalt alanlarını ve üzerine bastıkça yerdeki kabuk olan alanların çatlayarak, develerin ayaklarının alttaki yumuşak taşlara gömülmesinden dolayı derin sarı dere yataklarını kollamak zorunda kalıyorduk. Bir süre sonra kızıl kum taşları, yeniden çılgın bacalar gibi yükselmeye başladılar. Daha sert katmanlar, yumuşak, ufalanan kayaların dışında, düz kayalıklar üzerinde bıçak keskinliğinde çıkıntılar meydana getiriyordu. Sonunda bu kum taşı harabeler, önceki gün olduğu gibi yine çoğaldı ve yolumuzun etrafında yarda yarda, ışıklı gölgeli,

inişli çıkışlı gruplar halinde bir araya gelerek dikilip durdular. Avda'nın, küçük grubumuzu güvenilir bir şekilde karmakarışık kayalar arasından geçirerek bize rehberlik yapma tarzına yine şaşırıp kaldık.

Kumtaşı bölge geride kaldı ve volkanik zemine yeniden girdik. Çoğunlukla ikisi üçü bir araya gelmiş, küçük sivilce gibi kraterler göze çarpıyordu. Yüksek ve kırık bazalt taşlarından oluşan omurgaları, düzensiz geçitler gibi çıplak sırtlara yol veriyordu. Ama bu kraterler, yaşlı görünüyorlardı, Aish Vadisi yakınlarında gördüğümüz Ras Gara gibi sivri ve iyi korunmuş değillerdi. Aşınmış ve alçalmışlardı, bazı yerlerde hemen hemen yeryüzüyle aynı seviyeye gelmiş, ortası çukurlaşmış büyük bir koy gibi duruyorlardı. Kraterlerden dışarı uzanan bazalt taşlar, Suriye doleritine (dolantaşı) benzer kaba kabarcıklı kayalardı. Kum taşıyan rüzgârlar, etkiledikleri açık yüzeyleri, aşındırarak portakal kabuğu gibi girintili çıkıntılı bir düzlük haline getirmişler ve gün ışığı, taşların maviliklerini soldurup, umutsuz bir gri renk vermişti.

Kraterler arasında bazalt kümeler, köşeleri aşınıp yuvarlaklaşmış küçük dört yüzlü parçalar halinde dağılmışlar ve taşlar, pembesarı çamur bir yatak üzerinde küçük mozaik parçalar gibi sıkı sıkıya bir araya gelerek dizilmişlerdi. Develerin sürekli geçtiği böyle düzlükleri baştan aşağı kesen aşınmış yollar, çok belirgin oluyordu. Çünkü ağır ağır ilerlerken attıkları her adım, kayaları yol kenarlarına itmiş ve nemli havanın yarattığı ince çamur tabakası, oluşan bu çukurları doldurmuştu. Şimdi maviye karşın solgun bir renk, bu hat üzerinde işlenmiş gibi duruyordu. Yüzlerce yarda uzunluğundaki daha az kullanılan yollar, taşlık alanlar üzerinde uzanan dar merdivenler gibi görünüyordu. Adım atılan her basamak, temiz sarı çamurla dolmuş ve basamaklar arasında kalan çıkıntılı yer ya da çubuklar, mavigri renklerini korumuşlardı. Taşların böyle serildiği alanın ardından, güneşin pişirdiği çamurun içinde beton kadar sertleşmiş, simsiyah bazalt küllerinden oluşan bir alan ve daha sonra, tabanında siyah kumların yer aldığı yumuşak bir vadi geliyordu. Bu siyahlıklardan ya da çürümüş yüzeylerden kopan, rüzgârın savurarak bir araya topladığı kırmızı ve sarı taneciklerden meydana gelen dalgalardan yükselen daha soluk renkli kumtaşlarından oluşmuş sert kayalıklar vardı.

Yürüyüşümüzde hiçbir şey, normal ya da güven verici değildi. Zaman, yüzeyden akıp geçerken böyle seyrek karşılaştığımız yollar haricinde yaşama yeteneği olmayan, hatta yaşamın geçip gitmesine bile düşman olan uğursuz bir bölgeden geçmekte olduğumuzu hissediyorduk. Yorgun develerimizi tek sıra halinde yürümeye mecbur edip saatlerce büyük kaya bloklarının arasından duraksayarak adım adım ilerledik. Sonunda Avda, ilerde birbirine sarılmış büyük bloklardan oluşan elli kadem yüksekliğindeki bir

tepeyi gösterdi. Kaya parçaları, sanki soğurken kıvrılıp bükülmüşler gibi birbiri üstüne binerek yerleşmişlerdi. Lav sahanın da bir sınırı vardı. Onunla birlikte ilerliyorduk ve önümüzde güzel fundalıkları ve altın rengi kumları olan inişli çıkışlı, açık bir düzlük (Aish Vadisi) gördük. Yeşil çalılıklar, öteye beriye dağılmışlardı. Üç hafta önce yağan yağmurdan geriye, adamlarımızın çukurlardan kepçeyle çıkarabilecekleri çok az su kalmıştı. Bunların yakınında kamp kurduk ve yükleri indirilen develerimizi, Abu Raga'dan beri ilk kez uygun bir zaman bularak, otlanmaları için gün batımına kadar yanımızdan uzaklaştırdık.

Tam develer arazide dağıldıkları sırada, doğu ufkunda suya doğru ilerleyen süvariler ortaya çıktı. İyi niyetli olup olmadıklarını anlayamayacak kadar hızla yaklaştılar ve çobanlarımıza ateş açtılar. Ama arta kalan diğer adamlar, derhal ateş ederek ya da bağırarak kayalık ve tepeciklere koştular. Bizim o kadar kalabalık olduğumuzu anlayınca develerinin gidebildiği kadar hızla geri çekildiler. Akşam karanlığı çökerken tepeden onları gördük. Topu topu hepsi bir düzine kadar adamdı ve hızla demiryoluna doğru kaçıyorlardı. Bizden tamamen sakındıklarını gördüğümüz için memnun olmuştuk. Avda, onların bir Shammar devriyesi olduklarını tahmin ediyordu.

Şafakta, Sharraf'ın bahsettiği su göletlerini bulmak amacıyla Deraa'ya yapacağımız kısa yolculuk için hayvanlarımızın semerlerini bağladık. İlk millerde Aish Vadisi'nin güzel kum ve çalılıkları arasından ilerledik ve sonra basit bir lav düzlükten geçtik. Daha sonra sığ bir vadiye geldik. Bir önceki gün herhangi bir yerde gördüğümüzden daha fazla kumtaşından sütunlar, mantarlar ve sivri tepeler vardı. On kademden altmış kademe kadar yükseklikleri olan ve dokuz zirveden oluşan çılgın bir bölgeydi. Aralarından geçen kum yollar, sadece bir kişinin geçebileceği genişlikteydi ve uzun bir sıra oluşturan birliğimiz, kıvrıla kıvrıla kör bir şekilde ilerliyordu. Gidişimiz hakkında genel bir görüşe sahip olan bir düzine kadar adam dahi yoktu. Bu pürüzlü, çalılıklarla kaplı taşlık alanın genişliği, belki de bir milin üçte biri kadardı ve yolumuzun sağına ve soluna doğru kızıl bir koru gibi uzanıp gidiyordu.

Bunun da ötesinde, çürük taşlardan oluşan siyah kayalıklar üzerinden geçen düz bir yol, bizi, küçük, gevşek, mavisiyah bazalt kırıklarıyla kaplanmış olan bir yaylaya götürdü. Bir süre sonra, Deraa Vadisi'ne girdik ve bazen gevşek kurşuni taşlarla bazen de kayaların alçak kenarları arasında kumlu bir tabanla kaplı olan vadinin yatağından aşağı, bir saat ya da daha fazla ilerledik. Terk edilmiş bir kamp yeri, boş sardalye kutularıyla Newcombe ile Hornby'ın kanıtlarını sunuyordu. Kampın arkasında berrak su birikintileri vardı ve burada öğlene kadar mola verdik. Şimdi demiryoluna çok yakın olduğumuzdan, Fejr'e yapacağımız uzun bir koşuya hazır olmak için mi-

delerimiz patlayıncaya kadar içmek ve çok az sayıda olan su tulumlarımızı doldurmak zorundaydık.

Mola sırasında Avda, geçenlerde devemin yüzünde çıkan tahammül edilmesi çok güç bir hastalık olan uyuzun neden olduğu kaşıntıya karşı bir rahatlama sağlaması amacıyla yağla pansuman yapan Farraj ve Davud'u görmeye geldi. Billi ülkesinin kuru otlakları ile Wejch'in hastalık bulaştıran zemini, hayvanlarımıza çok zarar vermişti. Faysal'ın harasında bulunan binek develerin arasında bir tane sağlıklı hayvan yoktu. Bu küçük seferimize katılan bütün develer, günden güne zayıflıyordu. Nasır, zorunlu yürüyüş sırasında birçoğunun bizden önce kırılmasından ve binicilerini çölde zor durumda bırakmasından çok korkuyordu.

Uyuz ilacımız yoktu ve gerekli olmasına karşın çok az şey yapabiliyorduk. Bununla birlikte yağ sürerek ovmak hayvanımı biraz olsun rahatlatmıştı ve bu işlemi, Farraj ile Davud, grubumuzda yağ bulabildikleri her seferinde tekrarladılar. Bu iki çocuk, bana, büyük bir memnuniyet duygusu veriyordu. Arap uşak soyunun ortalamasından çok daha cesur ve neşeliydiler.

Ağrı ve sızıları yavaş yavaş geçtikçe kendilerini etkin insanlar, iyi biniciler ve canı gönülden çalışan emekçiler olarak gösteriyorlardı. Benim karşımdaki özgürlüklerinden hoşlanıyor ve dünyanın sayısız talebine karşılık, içgüdüsel olarak birbirlerini anlamalarına hayranlık duyuyordum.

Bölüm 42

Saat dört civarında, semerlerimize oturup Deraa Vadisi'nden aşağı indik. Değişen kum yapılardan oluşan dik ve yüksek sırtlara vardık. Bazı tepelerin üzerinde, bir şapka gibi görünen çıkıntı yapmış sert kırmızı kayalar duruyordu. Bir süre sonra, üç ya da dört kişi ile birlikte, ana gruptan ayrılıp demiryolunu iyice gözetlemek amacıyla ellerimiz ve dizlerimizi kullanarak bir kum tepesine tırmandık. Rüzgâr yoktu ve yaptığımız idman, ihtiyaç duyduğumuzdan çok fazlaydı. Ama ödülümüzü hemen aldık. Çünkü derin bir vadinin ağzında yeşil bir düzlük üzerinde bulunan hat, sakin ve terk edilmiş görünüyordu. Birliğimizin geride kalan kısmı, silahlar elde hazır, ihtiyatlı bir şekilde ilerlemeye devam ediyordu.

Demiryolunu incelerken, dar kum çukurların diplerinde adam olup olmadığını kontrol ettik. Gerçekten de her şey, bizimle demiryolu arasında kalan, yabani ot ve çimenlerin gür bir şekilde boy attığı zengin tarih üzerine kurulmuş gözetleme kalesi bile sakin ve boştu. Kayanın ucuna koşup güzel kuru kumların üstüne atladık ve harika bir kayışla yuvarlanarak aşağı indik. Birliğimizin hemen yanında, yer seviyesine gelince ani ve oldukça hırpalayıcı bir şekilde durduk. Otlanmaya niyetlenen develerimize aceleyle binip demiryoluna koşturduk ve hayvanları orada bırakarak diğerlerinin gelmesi için seslendik.

Bu ıssız kalmış geçidi bulmamız oldukça sevindiriciydi çünkü Sharraf, katıra binen piyade ve deve birliklerinden oluşan düşman devriyelerine karşı bizi ciddi bir şekilde uyarmıştı. Devriyeler, çevresine siper kazılarak korunan

karakollardan gelen piyadelerle takviye edilmiş ve rayda el ile yürütülen araçlar üzerine makinalı tüfekler yerleştirilmişti. Binek hayvanlarımızı, beslenmeleri için birkaç dakikalığına çayıra kovaladık, bu arada ağır develer, hattı geçip vadinin karşı tarafına doğru ilerliyorlardı. Daha düz olan demiryolunun öteki tarafında, sahranın kum ve kaya ağızlarında sığınılacak bir yer buluncaya kadar yollarına devam ettiler. Hattı geçtiğimiz yerin yakınlarına, zaman bulabildiğimiz ölçüde ve mümkün olduğu kadar çok raya jelâtin patlayıcı ve pamuk barutu yerleştirirken Ageyller, bizi güldürüyorlardı. Otları hatır hutur yiyen develerimiz, güvenlik gereği demiryolundan uzak bir yere çekilerek uzaklaştırıldıktan sonra fünyeleri uygun sırayla yakmaya başladık ve boş vadi tekrarlanan patlamaların yankılarıyla çınladı.

Avda, daha önceden dinamit nedir hiç bilmiyordu ve bir çocuğun ilk kez duyduğu zevkle coşarak, güçlü bir görkem duygusu uyandıran, aceleyle yazılmış bu şiir karşısında duygulandığı gibi bir ruh hali içerisindeydi. Üç telgraf telini kesip serbest kalan uçları, Hoveitatların altı binek devesinin semerlerine bağladık. Hayrete düşen ekibimiz, doğudaki vadiye doğru çekerek sürükledikleri kırılan direklerle ve gerilip karmakarışık olmuş bir şekilde tıngırdayan tellerin artan ağırlığıyla epeyce uğraştılar. Sonunda artık hareket edemez bir hale geldiler. Bu yüzden telleri kesip bıraktık ve kervanın peşinden kahkahalar atarak yolumuza devam ettik.

Karanlık çökerken, önümüzde eklemlerinden çıkmış parmaklar gibi görünen sırtlar arasından geçerek beş mil ilerledik. Sonunda, yolun iniş ve çıkışları karanlıkta zayıf hayvanlarımızın güvenle geçemeyecekleri kadar keskin bir hâle geldi ve mola verdik. Yük ve ağırlıkları taşıyan süvarilerimiz, biz demiryoluyla oyalanırken elde ettikleri avantajlarını korudukları için hâlâ bizim önümüzdeydiler. Gece onları bulamadık, çünkü Türkler, sert bir şekilde bağırıyor ve arkamızdaki hatlar üzerinde kalan istasyonlarından gölgelere doğru ateş ediyorlardı. İhtiyatlı davranarak sessizliğimizi korumaya karar verdik; ne ateş yaktık ne de dikkati çekecek bir işaret gönderdik.

Bununla birlikte ana gruptan sorumlu olan ibn Dgheithir, arkasında bir bağlantı birliği bırakmıştı. Biz uykuya dalmadan önce, iki adam gelip birliğin geride kalan kısmının biraz ileride dik bir kum setinin arkasında saklı kalan bir çukurda, güvenli bir şekilde kamp kurduğunu haber verdi. Heybelerimizi yeniden develerimizin üstüne attık ve kasvetli karanlıkta (Bu gece neredeyse ayın son gecesiydi.) rehberlerimizi, tepelerdeki sessiz nöbetçilere ulaşıncaya kadar zorlukla izledik ve kimseye tek bir kelime bile etmeden yatıp uyuduk.

Sabah Avda, yokuş yukarı çıkarken dördümüzün de önünde ilerliyordu ve sonunda bir tepeye tırmanıp bir yamaçtan aşağı kumlara gömülerek indik. Develerimiz, dizlerine kadar kumlara battılar, onlara sarılmamıza

rağmen kendilerini dik tutuyorlardı. Vücutlarının ağırlığını yok sayarak, sadece ayaklarını kırıp kendilerini gevşek yüzeyde aşağı yukarı atarak ilerleyebiliyorlardı. Yamacın dibine indiğimizde kendimizi akış yönü demiryoluna doğru olan bir suyun bulunduğu vadinin başında bulduk. Bir yarım saat kadar daha ilerleyince de vadiye akan suların kaynak yerine ulaştık ve Hicaz ile Sirhan arasındaki sınır olan yaylanın düşük yükseklikteki ucunu göğüsledik. On yarda kadar sonra, haklı olarak bölgenin merkezi su boşaltma sisteminin (drenaj) gizeminin başladığı yere, Arabistan'ın Kızıl Deniz yamacının ötesine geçtik.

Görünüşe göre burası, doğuya doğru eğim yapan ve sınırsız bir manzaraya sahip geniş bir düzlüktü. Daha yumuşak bir maviliğe ve sisli görüntüye sahip olduğu için de uzak denilebilecek bir mesafeye kadar, bir düzeyden diğerine geçerek yavaşça alçalıyordu. Doğan güneş, kusursuz düzeyde yaydığı ışığı ile tüm yaşamın, karmaşık bir yer sistemi oyununun ve hemen hemen hiç görülemeyen tepelerin uzun gölgelerini yere vurarak alçalan bu düzlüğü istilâ etmeye başlamıştı. Ama güneş gelip geçici bir yolcu olduğundan, biz manzarayı seyrederken gün ağardıkça gölgeler giderek kısaldılar, ana setlerin arkasında son ana kadar titreşip durdular ve sanki ortak bir işaretle yok olup gittiler. Sabah olmuştu. Bir gün ışığı nehri, bizi hasta edercesine yüzümüzün tam ortasında küçük yaratıkları harekete geçirip, geçmek zorunda olduğumuz çöldeki her taşın üzerine ayrım gözetmeden dökülüyordu.

Avda, yüksek olmayan Ugula sırtlarını, bizim solumuzda yer alan aşağı yukarı üç mil uzaktaki dağ silsilesine bağlı yüksek tepelerle birleştiren küçük bir bele varmayı hedefleyerek, kuzey doğuya doğru ilerledi. Dört mil sonra beli geçtik ve yerde, ayaklarımızın altından geçen küçük dereciklerin sığ kanallarını fark ettik. Avda, kanalları göstererek bunların Sirhan'da, Nebk'e doğru aktıklarını ve kabarık yataklarını kuzeye ve doğuya doğru izleyerek yaz kamplarında olan Hoveitatları bulabileceğimizi söyledi.

Bir süre sonra doğal arduvaz taşına benzer bir yapıda, bazen çok küçük ama çoğu kez de on kadem uzunluğa ve belki de dört inç kalınlığa sahip olan, büyük dilimler halinde yapılaşmış kumtaşı parçalarından oluşan düşük yükseklikteki bir sırtın üzerinde ilerliyorduk. Avda, devemin yanına geldi ve binici sopasıyla işaret ederek bölgenin doğası ve isimlerini haritama kaydetmemi söyledi. Solumuzdaki vadiler, Selhub'da ortaya çıkan, büyük dağ silsilesinden gelen pek çok ardılı tarafından beslenen ve kuzeye, Tebuk yakınlarında bulunan Cebel Rufeiya'ya kadar uzanan Seil Abu Arad'tı. Sağımızdaki vadiler, düzlüğün karşısına bir akın yapar gibi büyük dağ silsilesini doğuya ve kuzey doğuya taşıyan, gerilmiş bir yay gibi çevremizde kıvrılan Ugula, Agidat el Jemelein, Lebda ve diğer sırtlardan çıkan Siyul el Kelb'di. Bu iki su sistemi, bizden elli mil önce Fejr'de birleşiyordu. Fejr'de

bir kabile, kabilenin kuyusu ve kuyunun bağlantılı olduğu bir vadi vardı. Avda'ya seslenerek, el sürülmemiş ülkelerin yazarı ya da coğrafya meraklısı yağmacı bir asker (pandar) olmadığıma yemin edip saydığı isimlerden dolayı beni affetmesini istedim. Çok memnun görünen Avda, yürüyüş hattımızın önünde ilerlerken, bizimle birlikte gelen şefler hakkındaki haberleri ve kişisel şöhretini anlatmaya başladı. İhtiyatlı konuşması, berbat bir şekilde ıssız olan bir geçitten yavaş yavaş geçişimizi hoş kılmıştı.

Fejr Bedevileri, mülkiyetine sahip oldukları bu düzlüğe, ıssızlığından dolayı El Houl adını takmışlardı ve bugün hiçbir yaşam belirtisi görmeden, ne bir ceylanın izine, ne kertenkelelere ne de tünel kazan tarla farelerine, hatta kuşlara bile rastlamadan ilerliyorduk. Kendimizi bu düzlükte küçücük hissediyorduk ve bu sınırsız enginliği ısrarla geçmeye çalışarak ilerlemek, sonuçsuz bir çabayla durgunluğa ya da hareketsizliğe gömülmek gibi görünüyordu. Duyduğumuz, sadece üzeri kubbelerle kapatılan taş zeminlerde olduğu gibi, taş tabakalar üzerine binen çürük taş tabakaların develerimizin ayakları altında devrildikleri zaman çıkan seslerin boşlukta yankılanmasıydı. Kumların, her kayalığa aşınmış, kabuğa benzer bir biçim kazandırarak çıkıntı yapan daha sert şapkaların altında, yıpranmış kum taşları boyunca esen sıcak rüzgârın önünde yavaş yavaş batıya doğru sürüklenirken çıkardıkları düşük ama keskin bir sesle hışırdamasıydı.

Hamsin dönemi geldiğide Mısır'da da tanınan, ara sıra ocak tadı veren, insanı nefessiz bırakan bir rüzgâr esiyordu. Gün ilerleyip güneş gökyüzünde yükseldiğinde daha da güçlü bir şekilde eser ve hemen yakınımızda bulunan ama sis yüzünden görünmeyen Kuzey Arabistan'ın büyük kum çölü, Nefudh'un tozlarını taşırdı. Öğlende yarı bora halinde esen rüzgâr, öylesine kuru oluyordu ki, gözkapaklarımız, tanecik haline gelen küçülen gözlerimiz yüzünden çıplak ve geriye çekilmiş gibi görünüyor, büzülüp çatlayan dudaklarımız aralık kalıyor ve yüzümüzün derisi çatlıyordu. Araplar, kefiyelerini sıkıca burunlarına kadar çekip kaşları hizasındaki kıvrımları, bir şapka siperi gibi ileri doğru kıvırıp sadece dar, gevşek, açılıp kapanabilir bir görüş aralığı bırakırlardı.

Sıcaktan boğulma pahasına bedenlerini zedelenmekten koruyorlardı. Çünkü kum taneciklerinin açılan çatlakları bereleyip sancılı yaralara dönüştüreceğinden korkuyorlardı. Bana gelince, her zaman sıcak rüzgârı (hamsin) tercih etmişimdir. Çünkü sıcaklık belâsı, sanki bilinçli olarak düzenlenmiş kötü bir niyetle insanlığa karşı mücadele ediyor görünüyordu ve sıcaklığın gücüne meydan okuyup verdiği ıstırabı yenerek doğrudan doğruya ona karşı koymak hoş bir duyguydu. Aynı zamanda alnımdaki uzun saçlardan aşağı birer birer süzülerek yanağıma buzlu su gibi damlayan tuzlu ter damlaları da memnuniyet veriyordu. Önceleri ter damlalarını ağzımla

yakalamaya çalışarak eğleniyordum ama sonra çölde daha fazla ilerleyip saatler geçtikçe rüzgâr, daha güçlü ve kalın, ısıdan daha berbat olan bir toz bulutuna dönüşüyordu. Dostça yapılan bir karşılaşmayla olan benzerliği tamamen yok oluyordu. Devemin yürüyüş hızı, önü kesilen toz dalgalarının tahriş etme gücünü artıracak kadar yeterliydi. Rüzgârın kuruluğu cildimi bozuyor ve boğazımı öyle ağrıtıyordu ki üç gün sonra bile hazmı güç olan ekmeğimizden çok az yiyebiliyordum. Sonunda akşam olduğunda sıcaktan yanmış yüzümün karanlığın daha hafif olan havasını ve diğer şeyleri hâlâ hissedebildiği için memnun oluyordum.

Bütün gün yavaş yavaş ve zahmetle ilerledik. (Bizi engelleyen rüzgâr olmasaydı bile el Fejr'de sağlam develeri olan bozulmamış adamlara ulaşabilseydik, battaniyelerin gölgesi altında daha fazla lüks mola verilmeyebilirdi.) Öğleden sonra saat üçü geçinceye kadar hiçbir şey bize göz açtırmadı ya da düşündürtmedi. Daha sonra doğal iki höyüğün ötesine, sonunda tek bir tepe halinde yükselen çapraz bir sırta geldik. Avda, kısık bir sesle bana yeni isimler saydı.

Sırtın ilerisinde ara sıra akan sel sularıyla yatağı yol yol aşınmış çakıl bir yüzeye sahip olan uzun bir yamaç, derece derece batıya doğru alçalıyordu. Kervanın tahammül edilemez yavaşlığı karşısında rahatlamak amacıyla Avda ile birlikte develerimizi tırısa kaldırdık. Günbatımı, bu yanda kuzeye doğru yolumuzu kapatan gösterişsiz tepelerden oluşan bir duvarı kızıla boyamıştı. Kısa bir süre sonra tam, bir mil genişliğinde yatağı olan, doğuya kıvrılan, Seil Abu Arad, önümüzde uzanıyordu. Tabanı, inçlerce derinliğinde, ölü bir orman kadar kuru çalılıklarla kaplıydı. Mola verdiğimiz yeri, diğerlerine göstermek amacıyla çalıları toplamaya başladığımız zaman küçük toz bulutları çıkartarak çatırdayıp parçalanıyorlardı. Büyük bir gayretle yakmak için büyük bir yığın hazır oluncaya kadar toplayıp durduk. Derken aramızda kimsede bir kibrit bulunmadığını fark ettik.

Rüzgâr, giderek hafifleyip dindiği sırada grubumuzun çoğunluğu, bir saat ya da daha uzun bir süre geçmesine rağmen henüz gelmemiş; sakin, karanlık ve yıldızlarla dolu akşam, üzerimize çökmüştü. Bu bölge, baskın yapan birliklerin sınırında olduğundan, Avda, gece boyunca nöbetçi koydu... Arabistan'da karanlık saatlerde dost yoktu. Bugün aşağı yukarı elli mil katetmiştik. Mola vermeden geçebildiğimiz tüm mesafe buydu ve programımıza göre de yeterliydi. Bu yüzden, kısmen develerimizin zayıf ve hasta olması nedeniyle otlanmanın onlara yararlı olacağından kısmen de Hoveitatların, bu bölgeyle içli dışlı olmadıklarından ve görmeden cesaretle ilerlemek zorunda kalırlarsa yollarını kaybetmekten korktukları için gece saatlerinde mola verdik.

Bölüm 43

Ertesi gün şafaktan önce, Seil Abu Arad yatağından aşağı doğru hareke-te geçip önümüzde duran Zibliyat tepeleri üzerinde solgun güneş ortaya çıkıncaya kadar ilerledik. Vadinin bir köşesinden geçmek için yönümüzü biraz daha kuzeye çevirip ana grubun gelişini görünceye kadar, yarım saat mola verdikten sonra, eğik duran başımızın üzerine çekiç gibi inen güneşin darbelerine daha fazla dayanamayıp sarsıntılı bir tırısla ilerledik. Düzlüğün karşı tarafında, bir kaynaktan çıkıyormuş gibi titreşen ısı buharının içinde diğerlerinin görüntüsü birden kayboldu ama yol belliydi; Fejr Vadisi'nin çalılarla kaplı yatağından aşağı iniyordu.

Öğlenin en sıcak anında, varmayı arzuladığımız kuyuya ulaştık. Aşağı yukarı otuz kadem derinliğinde, taş astarlı ve görünüşüne bakılırsa da çok eski bir yapıydı. Biraz acımtırak olan suyu boldu ama deri su tulumların-da çabuk bozulmasına rağmen, taze içildiğinde kötü bir tat vermiyordu. Vadiyi önceki yıl, birden bastıran yağmurlar yüzünden sel basmış ve bu yüzden şimdi kuru ve susuz kalmış bol miktarda çayır vardı. Bu nedenle de develerimizi serbest bıraktık. Geride kalanlar da geldi, su çekip ekmek pişirdiler. Akşam oluncaya kadar develerimizin iştahla otlanmalarına izin verdik, daha sonra onlara yeniden su verip yarım mil uzakta bulunan bir setin altında topladık. Bu şekilde, karanlık saatlerde akıncılar, suya ihtiyaç duyup gelebilirler diye, kuyunun çevresini rahat bıraktık. Ancak, nöbetçi-lerimiz herhangi bir şey duymadılar.

Her zaman olduğu gibi şafaktan önce yola çıkmıştık. Gerçi önümüzde

kısa bir mesafe kalmıştı ama çölün kızgın parıltısı öyle yorucu oluyordu ki, öğle vaktini bir sığınakta geçirmeyi plânlıyorduk. İki mil sonra vadi, alabildiğine açıldı ve ardından Seil Raugha Dağı'nın karşısında, doğu seti üzerinde bulunan düşük yükseklikteki kırık kayalıklara vardık. Burada sahra daha yeşil görünüyordu ve Avda'dan gidip av eti getirmesini istedik. Bir yöne Zaal'ı gönderdi ve kendisi de görüş alanımızın dışına çıkan açık bir alandan geçerek batıya doğru gitti. Bu arada biz, kayalıklara dönüp altı oyulmuş düz çıkıntıların ve devrik duran kayaların altında güneşe karşın serin kalmış ve alışkın olmayan gözlerimiz için dinlendirici olan çok sayıda gölgeli, kuytu yerler bulduk.

Avcılar, öğleden önce geri döndüler, her biri yanında iyi bir ceylan getirmişti. Fejr'de su tulumlarımızı doldurmuştuk. Hepsini içip bitirebilirdik çünkü Abu Ajaj'ın su kaynakları yakındaydı. Böylece, taş mağaralarımızda kendimize et ve ekmekle güzel bir ziyafet çektik. Uzun süreli yürüyüşler sırasında, yavaş yavaş ortaya çıkan yorgunluklar arasında gösterilen bu tür hoşgörüler, aramızdaki nazik kentliler için; benim için, Zeki için, Nesib'in Suriyeli uşakları ve Nesib'in kendisine göre daha alt rütbede olanlar için memnuniyet vericiydi. Nasır'ın ev sahibi olarak nezaketi ve doğuştan bir iyilik kaynağı olması, yolun izin verdiği her seferinde bize karşı gösterdiği özen, onu mükemmel bir insan hâline getirmişti. Kabile Araplarının hız ve düzenlerini bozmadan yürüyüşlerine eşlik etme yeteneğini en çok onun sabırlı öğretmenliği sayesinde kazanmıştım.

Öğleden sonra saat ikiye kadar dinlendik. Fejr Vadisi'ni doğuya doğru uzanan, donuk bir düzlükten yürüyüşle geçerek tam gün batımından önce, hedefimiz olan Khabr Ajaj'a vardık. Gölet, bu yılın yağmurlarıyla dolmuştu. Şimdiden koyulaşmış ve acılaşmıştı. Develer için iyi olmasına karşın, insanlar içmeyi güçlükle kabul edebilirdi. Gölet, Fejr Vadisi'nin kenarında sığ, iki ayrı çöküntü üzerinde uzanıyordu. Sel suları, iki yüz yarda genişliğindeki bir alanı iki yarda derinliğinde doldurmuştu. Kuzey ucunda kumtaşından alçak boylu bir tepecik vardı. Hoveitatları burada bulacağımızı sanıyorduk ama onlar geçerken hayvanların otlatılması yüzünden zemin çıplak kalmış ve su, hayvanlar tarafından kirletilmişti. Avda, onların izlerini araştırdı ama bir şey bulamadı. Rüzgâr, fırtına ve kum yüzeyi süpürmüş, geride temiz, yeni dalgalı bir yapı bırakmıştı. Bununla birlikte, buraya Tubaik'ten geldiklerinden, Sirhan'a doğru gitmiş olmaları gerekiyordu. O halde kuzeye doğru ilerlersek onları bulabilecektik.

Ertesi sabah, uzun bir zaman geçmiş gibi görünmesine rağmen, henüz Wejch'ten ayrılışımızın on dördüncü günündeydik ve ilerlerken güneş yeniden üzerimize doğdu. Öğleden sonra oldukça kuzey doğuda bulunan bir noktaya, Sirhan'daki Arfaja'ya varmak için sonunda Fejr Vadisi'nden

ayrıldık. Bu yüzden, kum ve kireç taşlarından oluşan düzlükler üzerinde sağa doğru yöneldik ve Cebel Shammar'ı Suriye çöllerinden ayıran, meşhur kumul şeridi olan Büyük Nefudh'u uzak köşesinden gördük. Tarihi öneme sahip yolcular arasından Palgrave, Blunts ve Gertrude Bell, Büyük Nefudh'dan geçmişlerdi. Avda'dan biraz o yöne gitmesini, bizim ile birlikte birliklerinin de oraya girmesine izin vermesini rica ettim. Ama adamlarının sadece akın yaptıkları zaman o da zorunlu olursa Nefudh'a girdiklerini ve "babasının oğlu"nun, sendeleyen uyuz develerle akın yapmayacağını homurdanarak söyledi. Sorunumuz, Arfaja'ya salimen ulaşmaktı.

Böylece, tekdüze parıldayan kumlar, daha da kötüsü neredeyse çizgili bir kâğıt kadar beyaz ve düz, çoğunlukla millerce kare büyüklüğünde olan 'Giaan' denilen cilalanmış çamurdan oluşan bir zemin üzerinde, akıllıca davranıp yürüyüşümüze devam ettik. Camlaşmış yüzey, güneş ışığını şiddetli bir şekilde yüzümüze yansıtıp parıldıyordu. Böylece, başımızın üzerine doğrudan ok gibi inen ve yerden yansıyarak akseden bu parıltı karşısında, yetersiz kalan gözkapaklarımızı delip geçen ışık yağmuru altında ilerledik. Bu, sabit bir basınç değildi ama sürekli alçalıp yükselen bir sancıydı. İlk seferinde, neredeyse bayılacak bir hale gelinceye kadar arttıkça artıyor ve sonra gözün içinden geçen kara bir ağ gibi, yalancı bir gölgenin oluştuğu esnada kayıtsızca kayboluyordu. Bu, bize, boğulan bir adamın su yüzeyine çıkmak için gösterdiği çabaya benzer bir şekilde, yeniden güç depolayıp acı çekmemiz için bir anlık nefes alma imkânı tanıyordu.

Birbirimize kısa kısa cevaplar vererek konuşuyorduk ama saat altıya doğru akşam yemeği için mola verip kendimize taze ekmek pişirdiğimiz zaman biraz olsun ferahladık. Benim payıma düşen deveyi hibe ettim, çünkü zavallı hayvan bu kötü yürüyüşte yorulmuş ve acıkmıştı. Nejd'li ibn Saud tarafından Kral Hüseyin'e ve onun tarafından da Faysal'a armağan edilmiş, seceresi olan bir deveydi. Kaba ama tepelerde emin adımlarla yürüyen, yüce gönüllü, harika bir yaratıktı. Araplar, dişi develer hariç başka bir hayvana asla binmezlerdi. Çünkü semer vurulduğu zaman erkek develerden daha düzgün ilerliyorlar, daha az gürültü yapıyorlardı ve daha iyi huyluydular. Aynı zamanda sabırlıydılar ve iyice yorulup tükendikten sonra bile uzun bir süre yürümeye tahammül edebiliyorlardı. Gerçekten de bitkinlikten sallanıp yolda düşüp kalıncaya kadar yürüyorlar ve sonra da ölüyorlardı. Oysa daha kaba olan erkek develer, yoruldukları zaman öfkeleniyorlar, kendilerini yere atıyorlar ve sırf öfkelerinden dolayı gereksiz yere orada ölüyorlardı.

Karanlık çöktükten sonra, üç saat kadar daha ağır ağır ilerleyerek bir kum tepesinin zirvesine ulaştık. Yakıcı rüzgâr, toz fırtınaları ve kızaran yüzümüzde birikip sızlatan kum taneleriyle birlikte, bazen yolun görüntüsünü bizden gizleyip şikâyet eden develerimizi bir aşağı bir yukarı sürük-

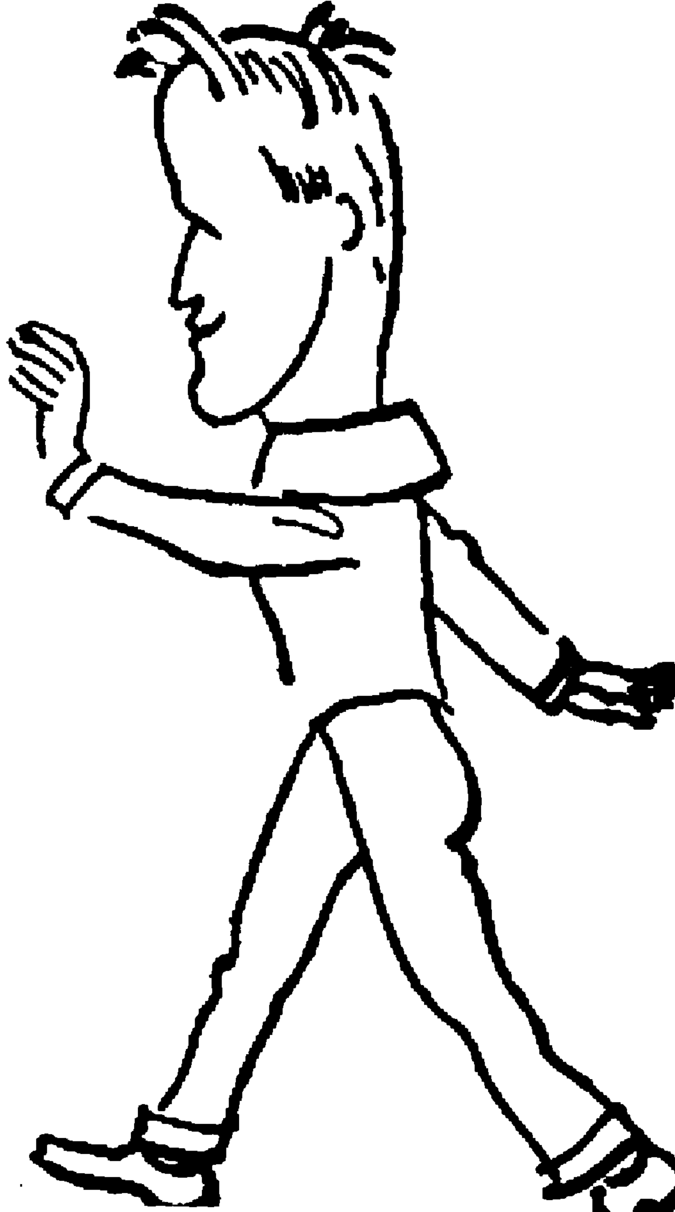
leyen aniden beliren boranlarla geçen berbat bir günün ardından, büyük bir memnunluk içerisinde orada uyuduk. Ama Avda, sonraki gün için kaygılıydı, çünkü önümüzde esecek başka bir sıcak pruva rüzgârı, çölde bizi, bir günün üçte biri kadar geciktirecekti ve hiç suyumuz da kalmamıştı. Bu yüzden, gece erkenden bizi çağırdı ve gün doğmadan önce, Biseita düzlüğüne (Güya büyük boyutu ve düzlüğü ile alay etmek için böyle adlandırılmıştı.) indik. Güneşte esmerleşmiş çakmak taşlarından meydana gelen güzel yüzeyi, güneşin doğmasından sonra akan gözlerimiz için dinlendirici olan koyu bir renge sahipti ama yol durumu, develerimiz için sıcak ve oldukça sertti. Bazı develerimiz, ayaklarındaki ağrılardan dolayı, şimdiden topallamaya başlamışlardı.

Arabistan sahillerinin kumlu düzlüklerinde yetiştirilen bu develerin ayaklarının tabanları oldukça inceydi ve böyle hayvanlar, çakıl taşları üzerinde uzun yürüyüşler için birden ülkenin iç kısımlarına ya da ısı tutan diğer zeminlere götürülürse, tabanları yanacak ve sonunda tabanın ortasında iki inç ya da daha büyük bir genişlikte hassas bir et tabakası bırakarak çatlayıp kabaracaktı. Bu durumda, kum üzerinde her zamanki gibi yürüyebilirlerdi ama kazara ayağı bir çakıl taşı üzerine geldiği takdirde, tökezleyecek ya da sanki ateşe basmış gibi ürkeceklerdi ve çok cesur olmadıkları durumda da uzun yürüyüş tamamen yarıda kalabilirdi. Bu yüzden Avda ile ben, önde en yumuşak yerleri bularak dikkatle ilerliyorduk.

Biz ilerlerken küçük toz ponponlar, rüzgârın gözüne doğru koşuyorlardı. Avda, bunların devekuşları olduğunu söyledi. Bir adam koşturarak bize fildişi renginde iki büyük yumurta getirdi. Biseita'nın bu cömertliği üzerine kahvaltı yapmaya karar verdik ve yakacak bir şeyler aradık, ama yirmi dakikada ancak bir demet ot bulabildik. Çorak çöl, bizi bozguna uğratıyordu. Yük taşıyan develer yanımızdan geçti ve gözüm, patlayıcı jelâtin yüküne ilişti. Bir paket açtık ve taşlarla desteklenen yumurtanın altına yaktığımız bir ateşin içine pişirme işi bitine kadar dikkatli bir şekilde küçük parçacıklar halinde jelâtin doğradık. Gerçekten meraklı olan Nasır ile Nesib, bizimle dalga geçmek için develerinden indiler. Avda, gümüş kabzalı bıçağını çekti ve ilk yumurtanın tepesinden küçük parçacıklar kopardı. Bulaşıcı bir hastalık gibi pis bir koku etrafımızı sardı. Sıcak olan ikinci yumurtayı, yumuşak tekmelerle önümüzde yuvarlayarak temiz bir yere kaçtık. Bu, yeterince tazeydi ve kaya gibi sertti. İçindekileri hançerle kazıyarak tabak olarak kullandığımız çakmaktaşlarının üzerine çıkartıp parça parça yedik. Hayatında daha önce yumurta yiyecek kadar alçalmamış olan Nasır'ı bile, payını almaya ikna ettik. Genel hüküm, yumurtanın kaba ve sert olduğuydu, ama Biseita için iyiydi.

Zaal, bir antilop gördü, yaya olarak onu sinsice izledi ve öldürdü. Daha

yi olan kemikli et parçaları, gelecek mola için yük develerimize bağlandı ve yürüyüşümüz devam etti. Daha sonra, açgözlü Hoveitatlar, uzakta daha fazla antilop görüp peşlerinden gittiler. Hayvanlar, akılsızca birazcık koşturup sonra hareketsiz kalıyorlar ve adamlar yaklaşıncaya kadar uzun uzun bakıyorlardı ve çok geç, yeniden kaçıyorlardı. Parlayan beyaz karınları, onları ele veriyordu. Serapların görüntüyü büyütücü etkisinden dolayı her hareketleri uzaktan bize göz kırpıyordu.

Bölüm 44

Dünyanın en nadir hayvanı için bile olsa, doğru yoldan çıkamayacak kadar yorgundum ve fazla keyfim de yoktu. Bu yüzden kervanın peşinden gittim. Devem, hızlı ve uzun adımlarla koşarak onlara yetişti. Adamlarım devemin peşi sıra yürüyorlardı. Rüzgâr daha sert eserse akşam olmadan önce, hayvanlardan birkaçının ölebileceğinden korkuyorlardı ama yolculuğu tamamlayabilecekleri umuduyla develeri elleriyle çekip götürüyorlardı. Kuvvetli, ağırkanlı bir köylü olan Muhammed ile soylu kişiler olan, Farraj ve Davud gibi hoplayıp zıplayan, çıplak ayaklı, ince, esnek Ageyller arasındaki karşıtlığa hayran oldum. Orada, sadece Gasim yoktu. Hoveitatlar arasında olduğunu sanıyorlardı. Çünkü onun somurtkanlığı, neşeli askerleri bile gücendiriyor ve huyu fazlasıyla benzediğinden onu genellikle Bedevilerle birlikte tutuyorlardı.

Arkada kimse yoktu, bu yüzden devesinin nasıl olduğunu görmek için ilerledim ve sonunda hayvanı, binicisiz, Hoveitatlardan biri çekerken buldum. Heybesi, tüfeği ve yiyeceği devenin üzerindeydi ama kendisi ortada yoktu. Zavallı adamın kaybolmuş olduğu, yavaş yavaş kafamıza dank etti. Bu, korkunç bir şeydi. Çünkü hafif puslu ve seraplı ortamda kervan, iki mil öteden görülemezdi ve kayalık zemin üzerinde hiç iz kalmıyordu. Yaya olarak bize asla yetişemezdi.

Herkes, onun, dağınık olan sıranın başka bir yerinde olduğunu düşünerek yola devam etmişti. Ama epey zaman geçmiş ve neredeyse öğle olmuştu fakat ortalarda yoktu, demek ki millerce geride kalmıştı. Yüklü devesi,

onun gece molası sırasında unutulmadığını kanıtlıyordu. Ageyller, belki de onun, semerinde uyuklarken düştüğünü ve böylece öldüğünü ya da sersemleyip kaldığını ileri sürdüler; belki de grup içinde birisi ona kin beslemişti. Sonuç olarak, ne olduğunu bilmiyorlardı. Huysuz bir yabancıydı, içlerinden herhangi birinin sorumluluğu yoktu ve fazla da umursamıyorlardı.

Gerçek böyleydi. Ama hemşerisi ve arkadaşı, teknik olarak onun yoldaşı olan Abdullah'ın çöl hakkında hiçbir şey bilmediği, sakatlanmış bir deveye sahip olduğu ve onun için geriye dönemeyeceği de bir gerçekti. Onu gönderirsem bir cinayet olurdu. Zorluk benim omuzlarıma yıkılmıştı. Yardım edebilecek olan Hoveitatlar ise, avlanmak ya da çevreyi keşfetmek için serabın içinde uzaklaşıp görüş alanımızın dışına çıkmışlardı. İbn Dgheithir'in Ageylleri ise, öyle bir kabileye mensuptular ki, birbirlerini tutmak haricinde kendilerini ortaya koymazlardı. Üstelik Gasim, benim adamımdı ve onun sorumluluğu bana düşüyordu.

Âciz bir halde yorgun adamlarıma baktım, bir an onu kurtarmak için adamlarımdan birini kendi devemle geri gönderecek olsam, benimle yer değiştirip değiştirmeyeceklerini merak ettim. Benim, görevden yan çizmem anlayışla karşılanacaktı, çünkü ben, bir yabancıydım. Ama bu, kesinlikle ileri sürmeye cesaret edemeyeceğim bir bahaneydi çünkü şimdiye kadar Araplara kendi ayaklanmalarında yardım etmeyi ben kabul etmiştim. Bir yabancının başka bir halkın ulusal hareketine etki yapması, nasıl olursa olsun zordu; hele hele bir Hristiyanın ve yerleşik yaşam tarzı olan bir kimsenin Müslüman göçebeleri etkilemesi iki kat daha zordu. Her iki toplumun ayrıcalıklarını talep etmek ise benim için olanaksızdı.

Bu yüzden, bir şey söylemeden gönülsüz duran deveme döndüm ve deve arkadaşlarına homurdanıp inlerken uzun insan sırası ve arkada boşlukta duran yüklerin yanından geçerek, onu geri dönmeye zorladım. Mizacım, fazla kahramanlığa yatkın değildi. Çünkü diğer uşaklarıma, bir Bedevi gibi rol yaparak kendi sahnelediğim oyuna ve en çok da dişleri ayrık duran, durmadan homurdanan, her yürüyüşümüzde sorun çıkaran, ters, kuşkucu, zalim, hizmetime aldığım için pişmanlık duyduğum ve bir boşaltma bölgesine varır varmaz, başımdan savmak için söz verdiğim bir adam olan Gasim'e kızmıştım. Beş para etmez bir adam için Arap macerasında sahip olduğum nüfuzu tehlikeye atmak zorunda kalışım, bana saçma geliyordu.

Devem de için için homurdanarak bunu anlamış görünüyordu, ama bu, aslında kötü muamele edilen develerin sürekli başvurdukları bir davranış biçimiydi. Yavru olduklarından beri sürüler halinde yaşamaya alışkındılar ve bazıları, tek başına yürüyemeyecek kadar geleneksel şekilde yetiştirilmişlerdi. Benimkinin gösterdiği gibi hiçbiri, alışkın olduğu gruptan gürültücü bir tarzda keder ve isteksizliklerini belirtmeden ayrılmazlardı. Dinlenmek

için böğürerek başını uzun boynu üzerinden geriye çeviriyor ve çok yavaş, ama sağlam adımlarla yürüyordu. Yola devam etmesi için dikkatli bir rehberliğe ihtiyacı vardı ve hareketini sürdürmesi için her adımda bir, hafifçe sopamla okşuyordum. Bununla birlikte bir ya da iki mil sonra kendisini daha iyi hissetti ve daha az zorlamayla ilerlemeye başladı, ama hâlâ yavaş yürüyordu. Bütün gün yönümüze yağ pusulasıyla dikkat ettiğimden, pusulanın yardımıyla on yedi mil gerideki başlangıç noktasına üç aşağı beş yukarı dönebileceğimi umuyordum.

Yirmi dakika önce kervan, gözden kaybolmuştu ve gerçekten Bisaita'nın ne kadar çorak olduğunu fark etmeye başladım. İlerlemenin olanaklı olduğu her yerde göze çarpan tek işaret, kumla kaplı, eski susam (samh) çukurlarıydı, çünkü devemin bıraktığı izler, kendini gösteriyor ve arkada, yolda pırıltılar görülüyordu. Bu susam, deve sürüleri dışında her alanda yoksul olan Sheraratların kullandığı yabani undu. Çölü her ihtiyaçları için yeterli görenler için bu, bir övünç kaynağıydı. Hurma ile karıştırılıp yağ ile yumuşatılınca iyi bir yiyecek oluyordu.

Küçük harman yerleri olan bu çukurlar, on kadem genişliğinde bir çember üzerine dizilen çakmaktaşları bir kenara itilerek meydana getirilmişti. Kenarlara yığılan çakmaktaşları, çukuru daha da derinleştiriyordu. Kadınlar, bu çukur yerlerde küçük kırmızı tohumları yığıp dövüyorlardı. Başından beri çukurları süpürerek esen rüzgârlar, çakmaktaşı yüzeyi eski haline getirememiş (Belki de binlerce kış yağacak olan bir yağmur gerçekten bunu başarabilirdi.) ama rüzgârın savurduğu soluk renkli kum tabakasıyla aynı düzeye indirmişti, bu yüzden çukurlar, siyah taşlık yüzeyde gri gözler gibi görünüyordu.

Arkadan esen hafif rüzgâr, kızaran gözlerimde biriken tortuları silmeme yardımcı oldu ve böylece, ağrı duymadan ileriye bakabildiğim için aşağı yukarı bir buçuk saat kolaylıkla yol aldım. Tam o sırada, önümde bir şekil veya büyük bir çalı ya da en azından siyahımsı bir şey gördüm. Serabın değiştirdiği görüntü, yükseklik ya da mesafeyi tam açığa vurmuyordu ama bu şey, yolumuzun biraz doğusunda hareket ediyor gibi görünüyordu. Bir olasılık olarak devemin başını o yöne çevirdim ve birkaç dakika sonra onun Gasim olduğunu anladım. Ona seslenince şaşkın bir hâlde donakaldı. Yanına ulaşınca neredeyse körleşmiş ve aptallaşmış olduğunu anladım. Siyah ağzı açık bir şekilde, kollarını bana uzatmış duruyordu. Ageyller son suyumuzu deri tuluma koymuşlardı. Suyu içmek için acele edip deli gibi yüzüne ve göğsüne döküp saçtı. Saçma sapan konuşmayı kesti ve kederinden ağlamaya başladı. Onu devemin arkasındaki mindere oturttum ve sonra devemi ayağa kaldırıp ben de bindim.

Dönerken hayvan rahatlamış görünüyordu ve serbestçe ilerledi. Doğ-

rultumuzu tam pusulanın gösterdiği yöne çevirdim. O kadar doğruydu ki, kahverengisiyah çakmaktaşı yüzey üzerinde, az çok saçıldıkları halde küçük ama daha solgun görünen kum birikintileri şeklinde eski izlerimizi genellikle bulabiliyordum. İki kat ağırlığımıza rağmen deve, uzun adımlar atarak koşmaya başladı, arada bir başını öne eğiyordu. En iyi hayvanlar, gençken usta biniciler tarafından terbiye edildiklerinden, birkaç adımlık yol için bile olsa en hızlı ve en rahat bir şekilde ayaklarını sürüyerek ilerleme alışkınlığı kazanmışlardı. Ararken fazla zaman kaybetmediğim için devemin gösterdiği bu şevk beni sevindirdi.

Gasim, susuzluk korkusu ve ağrıları yüzünden, durmaksızın dokunaklı bir şekilde sızlanıp duruyordu. Ona sızlanmayı kesmesini söyledim ama durmadı ve gevşek bir şekilde oturmaya başladı; her adımda arkada ağlar gibi sesler çıkartıp deveye çarptıkça daha hızlı gitmesi için hayvanı mahmuzlamış oluyordu. Bu hareketi tehlikeliydi, çünkü deveyi kolaylıkla sakatlayabilirdik. Yeniden ona kesmesini söyledim. Daha yüksek sesle feryat etmeye başlayınca ona vurdum ve bir daha ses çıkartırsa onu atacağıma dair yemin ettim. Öfkemi belli eden bu tehdit işe yaradı. Bundan sonra ses çıkartmadan asık bir suratla deveye sarıldı.

Dört mil daha geçmemişti ki, yine önümüzde serap içinde sallanıp hareket eden bir karartı gördüm. Görüntü üçe bölünüp büyüdü. Düşman olup olmadıklarını merak ettim. Bir dakika sonra sis, şaşırtıcı bir çabuklukla açıldı ve beni aramak için geri dönen Nasır'ın iki adamı ile birlikte Avda ortaya çıktı. Çölde bir dostu yüzüstü bıraktılar diye onlara sitemle bağırarak dalga geçtim. Avda, sakalını sıvazlayıp, kendisi olsaydı benim asla dönmemiş olacağımı söyleyerek homurdandı.

Gasim, hakaretler işiterek daha iyi bir binicinin semer arkasına geçti ve birlikte rahvan koşarak ilerledik.

Avda, zavallı kamburu çıkmış adamı göstererek beni açıkça kınadı. "Bu şey için," dedi, "bir devenin değerinde bile değil!" "Yarım metelik bile etmez, Avda!" diyerek sözünü kestim. Basit aklıyla, bu yanıta memnun kalan Avda, Gasim'in yanına gitti ve ona bir papağan gibi değerini tekrar ettirmek için sert bir şekilde vurdu. Gasim, öfkeyle sırıtarak, kırılan dişlerini gösterdi ve sonra somurtup durdu. Bir saat daha yük develerinin izlerini takip ettik ve kervanın hattını merakla izleyip ilerlerken Avda, her iki adımda bir belki de kırk defa benim şakamı tekrar etti. Artık tümüyle bunun bir zayıflık olduğunu düşünüyordum.

Gasim, rahat bir doğallıkla devesinden indiğini ve sonra da grubunu karanlıkta kaybetmiş olduğunu açıkladı. Ama açıktı ki, biz sıcakta yorgun, yavaş yavaş ilerlerken o, devesinden indiği yerde uyuyup kalmıştı. Keşif kolunda ilerleyen Nasır ve Nesib'e yetiştik. Nesib, geçici bir heves ile Av-

da'nınki ile kendi yaşamımı da tehlikeye attığım için bana gücendi. Ona göre; onların, benim için geri döneceklerini hesaba katarak böyle davranmış olduğum çok açıktı. Nasır, bu merhametsiz görüş karşısında şok oldu. Avda, kabile ile kent arasındaki paradoksa işaret edip çölün kolektif sorumluluk ve grup kardeşliği ile kalabalık bölgelerin tecrit edilmiş ve rekabete dayanan yaşamını karşılaştırarak bir kentliyi sıkıştırdığı için mutluydu.

Bu küçük sorun üzerinde tartışarak saatler geçmişti ve gün bitimine fazla zaman kalmamış gibi görünüyordu. Gerçi sıcaklık daha da kötüleşmiş ve kum taşıyan rüzgârlar yüzümüzde daha da sert esmeye başlamışlardı. Duman gibi develerimizin yanından ıslık öttürerek geçen hava, neredeyse görülebilecek ve duyulacak bir hâle gelmişti. Saat beşe kadar yer dümdüzdü ve hiçbir özellik taşımıyordu. Tam o sırada, ileride yüksek olmayan tepecikler gördük ve az sonra kendimizi, seyrek olarak ılgınlarla kaplı olan kum tepelerinin arasında göreceli olarak huzur içinde bulduk. Bunlar, Sirhan bölgesinin Kaseim Tepeleri'ydi. Çalılık ve kumullar rüzgârı kesiyordu ve güneş batmak üzereydi. Batıdan, üzerimize bir kızıllık vururken akşam yavaş yavaş çöküyordu. Bu yüzden günlüğüme Sirhan'ın güzel olduğunu yazdım.

Sina'da kırk yıl geçiren insanlar için Filistin, süt ve bal ülkesiydi. Bu kuzey çölünün çakmaktaşı zemininden geçerek haftalar süren zahmetli bir yürüyüşten sonra, ancak girebildikleri Şam, kabilelere göre bir yeryüzü cennetiydi. Aynı şekilde beş gün sonra, alev alev yanan Houl'u bir kum fırtınasına rağmen geçtikten sonra, o geceyi geçirdiğimiz Arfaja'daki Kaseim bölgesi de bize serin, kırlık bir bölge gibi görünmüştü. Biseita'dan sadece birkaç kadem daha yüksekti ve buradan başlayan vadiler doğuya, ortasında bizim aradığımız kuyunun bulunduğu büyük bir çöküntüye doğru uzanıyordu. Ama şimdi, çölü geçip salimen Sirhan'a varmıştık, susuz kalacağımız korkusu geçmişti ve başlıca rahatsızlığımızın yorgunluk olduğunu biliyorduk. Bu yüzden, geceyi geçirmek için olduğumuz yerde durup kamp yapmaya ve Gasim gibi bugün kervandan kaybolan Nuri Shalan'ın kölesi için işaret ateşleri yakmaya karar verdik.

Onun için fazla telaşa düşmedik. Bölgeyi tanıyordu ve altında devesi vardı. Bizim hediyelerle geldiğimizi ilk haber verip ödül kazanmak için bilinçli olarak Nuri'nin başkenti Jauf'a doğrudan gitmiş olabilirdi. Bununla birlikte ne o gece ne de ertesi gün geri dönmedi ve aylar geçtikten sonra Nuri'ye sorduğumda, bir süre önce sahrada uzak bir yerde, yağmalanmamış devesinin yanında yatar bir halde, kurumuş cesedinin bulunduğunu söyledi. Kum sisi içinde kendisini kaybetmiş olmalıydı, devesi çatlayıncaya kadar dolaşmış ve hemen orada susuzluk ve sıcaktan ölmüştü. Yazın en güçlü adamın bile direnci iki günde tükeneceğinden, ölümün gelmesi fazla uzun

sürmemiştir ama çok acı çektiği kesindi. Çünkü susuzluk, aktif bir hastalık durumuydu. Korku ve panik, beyni parçalayıp en cesur adamı bile bir ya da iki saat içinde sendeletip, saçma sapan konuşan bir manyak durumuna getirir ve daha sonra güneş onu öldürürdü.

Bölüm 45

Ağız dolusuyla su içemediğimiz gibi, elbette hiçbir şey de yememiştik. Bu yüzden gece, bir nefse hâkimiyet gecesi haline gelmişti. Ancak, sabah su içeceğimizin kesin olması, rahat bir şekilde uyumamızı sağlarken, gıdasızlıktan karınlarımızın şişmesini önlemek için yüzükoyun yattık. Arapların alışkanlığı, her kuyuda kendilerini kusma noktasına gelinceye kadar doldurmaktı, yoksa diğer kuyuya varıncaya kadar kuruyorlardı. Yanlarında su taşısalar dahi, ilk molada hepsini içerek ya da ekmek pişirerek savurganca kullanıyorlardı. Benim tutkum, onlardan farklı olduğuma ilişkin herhangi bir yorumdan sakınmak olduğu için fiziksel üstünlüklerinin beni tuzağa düşürüp zarar verdirecek kadar büyük olmadığına güvenerek, onları kopya ediyor olmamdı. Gerçekten de susuzluktan sadece bir kez hasta olmuştum.

Ertesi sabah, birinci sırtı geçip yamaçtan aşağı indik ve sonra da ikincisinden ve sonra üçüncüsünden geçtik. Her üç milde bir, diğer sırta geçiyorduk. Saat sekize doğru, Arfaja kuyularının önünde develerimizden indik. Her yanımızda hoş kokulu denilebilecek türden, tatlı tatlı kokan çalılıklar vardı. Sirhan'ın bir vadi değil ama yatağında, art arda gelen çöküntü alanlarında suları toplayıp bölgenin her bir yanından gelen suları akıtan uzun bir fay hattı olduğunu anladık. Bölgenin yüzeyi, çakmaktaşından oluşan çakıllarla kaplıydı, arada bir çakıllar yerini yumuşak kuma bırakıyordu. Herhangi bir hedefi yok gibi görünen vadilerin yavaş ve çapraşık değişen düzeyleri, gevşek kumullar arasında belli bile olmuyordu, üzerinde kalın kökleriyle yamaçlara bağlanan tüy gibi hafif ılgınlar boy atmıştı.

Taşlarla içi sıvanmamış kuyular, aşağı yukarı on sekiz kadem derinliğinde kazılmıştı. Güçlü bir kokusu ve acımsı tadı olan, kaymak gibi bir suyu vardı. Suyu lezzetli bulduk. Etrafımızda, develerin yiyebileceği yeşilliklerden bol olduğundan, Maigua'yı Hoveitatları aramak için Sirhan'ın en güneyindeki kuyuya göndererek, gündüz burada kalmaya karar verdik. Böylece, onların arkamızda olup olmadıklarını saptayabilecek ve eğer arkamızda değillerse izledikleri yolu takip ederek, güvenle kuzeye doğru ilerleyebilecektik.

Bununla birlikte, Hoveitatlardan biri kuzeyimizdeki çalılıklarda saklanan süvarileri fark ettiği sırada habercimiz daha yeni yola çıkmıştı.

Hemen silahlarına sarıldılar. Semerine ilk atlayan Muhammed el Dheilen, diğer Hoveitatlarla birlikte, düşman olduğunu sandığımız adamların üzerine dörtnala gittiler. Nasır'la birlikte Ageylleri (Bedevilerle Bedevi tarzı dövüşmekten çekinen Ageylleri) bir araya toplayıp yükümüzü savunmak için, makul bir şekilde onları kumulların çevresine gruplar halinde yerleştirdik. Ancak, bu esnada düşman çoktan uzaklaşıp gitmişti. Yarım saat sonra Muhammed, devesinin durumuna acıdığından merhametsizce takip etmekten vazgeçtiğini söylemek için geri döndü. Sadece üç iz görmüştü ve adamların, civarda konaklayan, genellikle Shammar bölgesinden gelip Arfaja'yı istilâ eden yağmacı bir grubun keşif kolu olduğunu sanıyordu.

Avda, tüm Hoveitatlar içinde en keskin gözlü olan yeğeni Zaal'ı çağırarak, düşmanın sayı ve niyetini öğrenip gelmesini istedi. Zaal, küstahça değer biçici bir bakışı, zalim dudakları ve ince bir gülüşü olan metal gibi esnek bir adamdı. Bu göçebe Hoveitat, köylülerden alınıp yetiştirildiği için gaddarlık doluydu. Gidip araştırdı ama civarımızdaki çalı korularının izlerle dolu olduğunu keşfetti. Ilgınlar, rüzgârı kumlu zeminden uzak tuttuğundan, içlerinden özellikle bugüne ait olan ayak izlerini ayırt etmek olanaksızdı.

Öğle sonrası, sakin bir şekilde geçti. Rahatlamıştık ama yine de her ihtimale karşı, su çukurlarının olduğu yerin arkasındaki büyük kumulun başında bir nöbetçi bulunduruyorduk. Gün batımında, aşağı inip her yanımı sızlatan tuzlu suyla yıkandım. Yerime dönerken, Ageyllerin yaktığı ateşin önünde durup onlarla birlikte kahve içerek, Nejdi Arapçalarını dinledim. Riyad'da, ibn Saud tarafından kişisel bir dost olarak kabul edilen Yüzbaşı Shakespear hakkında uzun öyküler anlatmaya başladılar. Basra Körfezi'nden Mısır'a kadar tüm Arabistan'ı baştan aşağı geçmiş ve sonunda Nejd'in savunucularının devresel olarak girdikleri savaşlardan birinde bir başarısızlık anında, Shammar yakınlarında bir çatışmada öldürülmüştü.

İbn Dgheithir'in Ageyllerinden çoğu, onunla birlikte, ya ona eşlik ederek ya da onun taraftarı olarak, uzun yolculuklar yapmışlardı ve onun ola-

ğanüstü bir okadar da garip, gece ve gündüz kendisine hâkim olarak yaşadığı inziva hakkında ilginç öyküler anlattılar. Çoğunlukla kümeler halinde yaşayan Araplar, bu aşırı özenli inzivanın arkasında başka gizli nedenler olabileceğinden kuşkulanmışlardı. Onlarla birlikte dolaşırken, bunu hatırlamak ve o bencil huzur ve sessizlikten tümüyle vazgeçmek, çöl savaşının en az hoşnut kaldığım derslerinden biriydi ve ayrıca aşağılayıcıydı da. Çünkü yalnızlığa sarılmak İngiliz gururunun bir parçasıydı; hâlihazırda rekabet edilecek bir şey olmadığında, kendimizde kendimizi bulmak olağanüstü bir duyguydu.

Biz konuşurken kavrulmuş kahve, üç zencefil tanesiyle birlikte havana atıldı. Abdullah, havandan trinktrenk, trinktrenk sesleri çıkartarak, Nejd köylerine has havaneli vuruşuyla, birbirine eşit iki çift legato temposu tutturarak karışımı dövdü. Muhammed el Dheilan, sesi duyunca kumlardan geçip sessizce geldi ve deve gibi inleyerek yanımdaki boşluğa yavaşça oturdu. Muhammed; arkadaş canlısı, güçlü, çok çarpık bir mizah anlayışı olan düşünceli bir adamdı ve bazen davranışları tarafından da doğru olduğu kanıtlandığı gibi, titizlikle yapılan sanata sevgi gösterir fakat genellikle alaycı doğasını da dostça açığa vururdu. Bedenen olağanüstü bir şekilde gelişmiş ve iyi bir şekilde yetiştirilmişti; boyu altı kademin altında değildi, kararlı ve aktif, belki otuz sekiz yaşında olan bir adamdı; soylu yüzü kaba hatlarla çizilmiş ve anlaşılması güç ifadesi olan gözleri vardı.

Ebu Tayi'nin ikinci adamıydı. Avda'dan daha zengindi ve daha çok taraftarı vardı. Olgunluğun daha çok zevkini çıkarıyordu. Maan'da ("Sığır" diye fısıldanıyordu.) Tafileh yakınlarında, mülkiyeti üzerine kondurduğu küçük bir evi vardı. Onun etkisi altında Ebu Tayi'nin savaş birlikleri, güneşin kızgın ışınlarından kendilerini koruyan güneş şemsiyeleri ve heybelerinde taşıdıkları, serinlemek için kullandıkları maden suyu şişeleriyle nefis bir şekilde yolculuk yapıyorlardı. Kabile meclislerinin beyni ve politikayı yönlendiren kişi oydu. Sonuçları kabul etmeyen eleştirel ruhu beni memnun ediyordu ve yeni bir fikir ortaya atmadan önce onu yanıma çekebilmek için sık sık onun zekâ ve aç gözlülüğünden yararlanıyordum.

Birlikte yapılan bu uzun yolculuk, zihin ve bedenlerimizin dostlarını ortaya çıkarmıştı. Tehlikeli hedef, gece ve gündüz aklımızdan çıkmıyordu. Bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde arzularımızı tek bir hedefe indirerek kendimizi eğitiyorduk. Bir akşam ateşi etrafında, böyle garip sohbet anlarında bizi en çok meşgul eden konu buydu. Kahveci, kahveyi kaynatırken öyle düşüncelere dalmıştık ki, yeniden cezveye vurduğunu fark etmedik bile. Cezveyi boşaltmadan önce, kahveyi süzmek için palmiye liflerden bir süzgeç hazırlamıştı. (Fincanda kalan telveler, onların kötü alışkanlıklarıydı.) Tam o sırada, doğumuzda bulunan karanlık kumullardan birinden yaylım

ateş açıldı. Ageyllerden biri, ateşin aydınlattığı çemberin ortasına doğru acı bir çığlık atarak yuvarlandı.

Muhammed, kocaman ayaklarıyla ateşin üzerine kum atıp söndürdü. Kör karanlıkta çabucak hareket ederek, ılgın kümelerinin arkasına yuvarlanıp tüfeklerimizi almak için dağıldık. Bu arada uzakta duran nöbetçilerimiz, aceleyle silahların çıkardığı kıvılcımlara nişan alarak, ateşe ateşle karşılık vermeye başladılar. Elimizde sınırsız cephane vardı ve bunu göstermek için kendimizi kısıtlamadan ateş ettik.

Düşman ateşi yavaş yavaş şiddetini kaybetti, belki de hazırlıklı oluşumuz karşısında şaşırmışlardı. Sonunda ateşi kestiler. Yeni bir yönden yapılabilecek herhangi bir akın ya da saldırıya kulak kesilerek kendimizi tuttuk. Yarım saat sessiz ve sakin yattık ama sonunda ilk yaylım ateşinde vurulan adamın ölüm mücadelesi ve iniltileriyle sessizlik sona erdi. Sonra sabırsızlık gösterip daha uzun bekleyemedik. Zaal, düşmana ne olduğunu öğrenip haber vermek için peşlerinden gitti. Yarım saat sonra, erişebildiği kadar alanda hiç kimsenin kalmadığını bildirdi. Onun kanısına göre, aşağı yukarı yirmi kadar adam develerine binip uzaklaşmışlardı.

Zaal'ın güvencesine rağmen huzursuz bir gece geçirdik. Sabah şafaktan önce, ilk kaybımız olan Assaf'ı toprağa verdik ve çoğunlukla solumuzda kalan kum tepeleriyle çukur bölgenin tabanını izleyerek kuzeye doğru yola koyulduk. Beş saat ilerledik ve sonra güney batıdan Sirhan'a doğru uzanan sel yataklarının döküldüğü geniş bir alanın güney setinde kahvaltı yapmak için mola verdik. Avda, bunların, baş tarafını Sethub'da gördüğümüz ve yatağını tam Houl'u geçerken takip ettiğimiz Seil Fejr vadisinin ağızları olduğunu söyledi.

Burada otlanmak, Arfaja'ya göre daha iyiydi ve develerimize öğle vaktinde kendilerini doyurmaları için dört saat izin verdik. Aslında bu, kötü bir hareket tarzıydı çünkü öğle otlamasının onlara bir yararı yoktu. Bu arada biz, battaniyelerimizin gölgesinde eğleniyor ve önceki gece kaçırdığımız uykumuzu tamamlıyorduk. Burada, açıkta, her türlü gizli yaklaşma olasılığından ve rahatsız edilme korkusundan uzakta kalmıştık. Güç ve güven sergilememiz, görünmeyen düşmanımızı caydırmış olabilirdi. Temennimiz, Türklerle savaşmaktı ve Araplar arasındaki bu sorunlar, tamamen boş şeylerdi. Öğleden sonra, bizim için yeterince büyük açık bir alanın etrafını çeviren ve çevresindeki bölgeye hükmeden sağlam, sivri uçlu bir grup kum tepesine doğru on iki mil yol aldık. Başka bir gece saldırısı bekleyerek orada mola verdik.

Ertesi sabah, bodur palmiye ağaçlarının yetiştiği çukur bir vahaya doğru hızla beş saat ilerledik. (Develerimiz, dünü rahat geçirdiklerinden bugün hayat doluydular.) Orada burada ılgın kümeleri boy atmıştı. Yerin altından

aşağı yukarı yedi kadem derinden çıkartılan su boldu ve Arfaja'da içtiğimiz sudan daha tatlıydı. Yine de 'Sirhan suyunu da kendimiz deneyerek sonuca vardık. İlk kez içildiğinde orta karardı ama sabun sürdüğümüzde köpük çıkartmıyor ve (kapalı kaplarda iki gün bekledikten sonra) pis bir koku ve tat veriyordu, kahve, çay ve ekmekten beklenen tat ve kokuya göre berbattı.

Nesib ve Zeki, hâlâ kendileri tarafından kurulacak bir Arap Hükümeti hesabına burada yapacakları ağaçlandırma ve ıslah çalışmaları için şimdiden plânlar yaptıkları hâlde, Sirhan Vadisi'nde gerçekten yorulmuştuk. Böyle süreçleri atlayarak kurulan hayaller, Suriyeliler için tipikti, kendilerini kolayca, zafere inandırıyorlar ve şimdiki sorumluluklarını başkaları üzerine yıkıyorlardı. "Zeki!" dedim bir gün, "devenin her yanını uyuz sarmış!" Kederli bir şekilde "Vah! Vah! Yazık!" diye düşüncemi onayladı. "Hemen acele edip akşam, güneş alçaldığı zaman derisine merhem süreceğiz."

Daha sonra, yine birlikte deveyle gezerken ona, bir kez daha uyuzdan bahsettim. "Ah!" dedi Zeki, "bu, bana güzel bir fikir verdi. Şam, bizim olduğunda Devlet Veterinerlik Dairesi'nin Suriye'de kurulduğunu bir düşün. Hünerli cerrahlardan oluşan bir personelimiz, stajyer hekim ve öğrencilerin devam ettiği bir okul, develer ve atlar, eşek ve sığırlar için ve hatta (neden olmasın?) koyun ve keçiler için bile merkezi bir hastane ya da tercihen merkezi hastanelerimiz olacak. Hayvan hastalıklarının evrensel tedavileri için araştırmalar yapan bilimsel ve bakteriyolojik bölümlerin de kurulması gerekir. Ya yabancı kitaplar için bir kütüphaneye ne dersin? Merkezi destekleyen bölge hastaneleri ve dolaşan müfettişler!.." Nesib'in yürekten işbirliği ile Suriye'yi, dört genel müfettişlik bölgesi ile pek çok alt bölgeye böldüler.

Sabah olduğuda yeniden uyuzdan söz açtım. İşleri sırasında uyumuşlardı ve plân gecikiyordu. "Henüz tamam değil, canım! Doğamız kusursuz olmayanı yapmamızı engelliyor. Sadece uygun bir fırsat yakaladığın için böyle tatmin olduğunu görmek gerçekten bizi üzüyor. Bu, bir İngiliz kusurudur!" Damarlarına bastım. "Ya Nesib! Ya Zeki" dedim, "nesnelerin en küçüğünde bile mükemmeliyet, bu dünyanın sonuna neden olmaz mı? Bunun için hazır mıyız? Öfkeli olduğum zamanlar, küremizi kızgın güneşe savurup henüz doğmamış olanların üzüntülerini önlemesi için Tanrı'ya yalvarırım. Ama halimden memnun olduğum zamanlar, sonsuz kadar bir gölgede, ta ki kendim bir gölge oluncaya kadar yatmak isterim." Konuşmayı güçlükle damızlık at yetiştiren çiftliklere çevirdiler ve altıncı gün zavallı deve öldü. Çok samimi olarak Zeki'ye işaret ederek "çünkü sen, deveye merhem sürmedin!" dedim. Avda, Nasır ve geri kalan herkes, hayvanlarımızı sürekli bakımdan geçirerek koruyorduk. İyi donatımlı bir kabilenin kamp yerine ulaşıncaya kadar, belki de bu sayede uyuzu geciktirebilecek ve hastalıkla gayretli bir şekilde mücadele etmek için ilaç bulabilecek tik.

Deveye binmiş bir adam, hızla üzerimize doğru geldi. Bir an bir gerginlik oldu ama sonra Hoveitatlar, ona seslendiler. Kendi çobanlarından biriydi ve çölde uygun olduğu üzere, acele edilmeden yüksek bir ses tonuyla selâmlaşıldı. Gürültü, kaba bir işte en iyi ama kentte en kötü kabul ediliyordu.

Endişeyle haberlerimizi bekleyen Hoveitatların önümüzde, Isawiya'dan Nebk'e kadar uzanan bölgede kamp kurduklarını söyledi. Çadırlarında durum iyiydi. Avda'nın sıkıntısı geçti ve coşkusu alevlendi. Bir saat boyunca hızla Isawiya'ya, Avda'nın kabilelerinden birinin şefi olan Ali Ebu Fitna'nın kampına doğru ilerledik. Yaşlı gözleri nemli, uzun burnu sürekli damlayan, çıkıntı yapan sakalı kızıl ve dağınık olan Ali, sıcak bir şekilde karşılayıp çadırın konukseverliğini göstermek için bizi ısrarla davet etti. Çok çok özür dileyip hemen yakında bulunan dikenli ağaçların altına kamp kurduk. Bu arada Ali ve diğer çadır sahipleri, sayımızı tahmin etmeye çalışıp akşam için bize ziyafet hazırladılar. Her çadıra, küçük bir ziyaretçi yığını düştü. Yemeği hazırlamaları saatler sürdü ve bizi çağırdıkları zamansa hava çoktan kararmıştı. Uyandım, sendeleyerek gidip yemek yedim ve yatan develerimizin yanına geri dönüp yine uyudum.

Yürüyüşümüz, başarılı bir şekilde sona ermişti. Hoveitatları bulmuştuk. Adamlarımız, mükemmel durumdaydı. Altınımız ve hâlâ el sürmediğimiz patlayıcılarımız vardı. Böylece, sabah, mutlu bir şekilde ciddi bir eylem konseyi toplantısı için bir araya geldik. İlk önce, altı bin poundu Nuri Shaalan'a sunmak için anlaşma sağladık. Shaalan'ın hoşgörüsüyle Sirhan'da bulunuyorduk. Ondan, asker kaydedip savaşçılarımızı hazırlarken bölgede kalma özgürlüğü ve ayrıldığımız zaman bize katılan savaşçıların ailelerine, çadırlarına ve sürülerine bakmasını isteyecektik.

Bunlar, büyük sorunlardı. Dost olduklarından dolayı Avda'nın elçi olarak Nuri'ye gitmesi kararlaştırıldı. Nuri'nin kabilesi, Avda'nın savaşamayacağı kadar yakın ve büyük bir kabileydi, bununla birlikte mağrur bir şekilde savaşsalardı, büyük bir zevk alacaktı. Böylece, kişisel çıkarları, iki büyük adamın ittifak kurmalarına yol açmıştı. Her biri, sabırla diğerinin gariplikler ine katlandığı için bu tanışıklık kaprisli bir ilişki doğurmuştu. Avda, Nuri'ye ne yapmak istediğimizi ve Faysal'ın arzusunu açıklayacaktı. Faysal, Nuri'nin Türkiye'ye bağlılığını bildirmek için bir kamu açıklaması yapmasını istiyordu. Ancak bu şekilde Türklerin gönlünü hoş tutarken, bizi de koruyabilirdi.

Bölüm 46

Bu arada biz, Ali Ebu Fitna'nın yanında kalıp onunla birlikte yavaş yavaş kuzeye, Nebk'e doğru harekete geçecektik. Avda, tüm Ebu Tayilerin toplanması için emir verecekti. Onlar bir araya gelmeden önce, Nuri'den geri dönmüş olacaktı. Bu, bir işti, Avda'nın heybelerine altı torba altın yükledik ve yola çıktı. Fitenna'nın şefleri, bizi bekliyorlardı. Onlarla kaldığımız sürece sabah ve akşam, günde iki kez, bize yemek vermekten onur duyacaklarını söylediler ve söyledikleri şeyi yaptılar. Hoveitatların konukseverliği sınırsızdı, sözde çöl yasasının üç günlük cimriliği onlar için geçerli değildi ve çok ısrarcıydılar. Göçebelerin iyilik yapma sevdalarından onurlu bir şekilde kurtulmanın yolu yoktu.

Her sabah sekiz ile on arasında kamp yerine, eyer ve koşum takımları eksik, küçük bir grup cins kısrak geliyor ve biz; Nasır, Nesib, Zeki ve ben, atlara binip yanımızda belki bir düzine yaya adamla birlikte, merasimle çalılar arasında dolaşıp vadinin kumlu yollarından geçiyorduk. Atlar, serbest binmek ya da hızlı sürmek için arsız olduklarından uşaklarımız tarafından çekiliyordu. Böylece, sonunda o dönem ziyafet salonumuz olan çadıra varıyorduk. Her aile sırayla bize sahip çıkıyor ve düzenlemeyi yapan Zaal, doğru sırayı atlayıp başka birini tercih ederse acı acı sitem edip kırılıyorlardı.

Çadıra vardığımızda köpekler üzerimize saldırdılar ama seçilen çadır etrafında her zaman bir kalabalık toplandığından, bizi seyredenler köpekleri kovup uzaklaştırdılar ve sonra bu özel gün nedeniyle çok büyük yapılmış, gölge versin diye güneş alan tarafı özenle perde bir duvar ile örtülmüş,

halatların altında kurulan misafir yerine girdik. Mahcup olan şölen sahibi, söylenip yine ortadan kayboldu. Açık tozlu alanın üç tarafına oturalım diye perde bölmenin altında arka duvar boyunca ve onun tam karşı ucuna düşen yerlere serilen Beyrut malı solgun kırmızı, kabile işi kilimler, bizim için hazırlanmıştı. Topu topu elli adamdık.

Şölen sahibi yeniden ortaya çıktı, direğin kenarında dikiliyordu. Yerel misafirlerimiz, el Dheilan, Zaal ve diğer şeyhler, üzerine yaslandığımız katlanmış keçe kilimlerle desteklenmiş yük semerlerini bizimle paylaşarak, geniş alanda aramızda kalan boşluklara çekine çekine yerleştiler. Çadırın önü temizlendi. Heyecanlı çocuklar, daha küçük çocukları da peşlerinden çekerek, boş alanda karşılaştıkları köpekleri sık sık kovalıyorlardı. Giysileri, yaşlarına göre daha küçük ve şiş vücutları daha tombuldu. Genişçe açtıkları ayakları üzerinde sağlam bir şekilde dengede duran en küçük çocuklar, çırılçıplak, sabırsızlanan karınlarını dışarı çıkartıp baş parmaklarını emerek, simsiyah gözleriyle topluluğumuza dik dik bakıyorlardı.

Daha sonra sıkıntılı bir ara oldu. Dostlarımız, tüneğinde duran çadırın sahiplerine ait bir şahini (Muhtemelen Kızıl Deniz sahillerinde küçük yaşta yakalanmış bir deniz kuşuydu.), horozlarını ya da tazılarını göstererek boşluğu kapatmaya çalıştılar. Takdirimizi kazanmak için bir seferinde evcil bir dağ keçisi, başka bir sefer de bir antilobu sürükleyerek getirmişlerdi. Bu tür şeylere gösterilen ilgi tükendiğinde, çadır halkının yaptığı gürültülerden ve üzerinden duman tüten lezzetli et parçaları ve kaynayan yağın keskin kokusu ile birlikte mutfak işlerinin yapıldığı yerden, arada bulunan perdeyi geçerek gelen kaçınılmaz fısıldaşmalardan dikkatimizi uzaklaştırmak için ortaya küçük bir sohbet konusu bulup atıyorlardı.

Bir sessizlik anından sonra şölen sahibi ya da yardımcısı geldi, “siyah mı yoksa beyaz mı?” diye fısıldayarak çay ya da kahve seçmemiz için bize bir davette bulundu. Nasır, her zaman, “siyah,” diye cevap verirdi ve bir elinde gagalı bir cezve ve diğerinde üç ya da dört tane beyaz taştan, şıngırdayan fincan taşıyan bir köleye gelmesi için işaret edildi. İlk fincana birkaç yudum kahve döküp Nasır’a sundu, sonra ikinciyi benim için, üçüncüyü Nesib için doldurdu. Kahvenin en zengin son damlasından bile zevk almak için fincanları elimizde çevirip dikkatli bir şekilde soğururken, köle, bizi bekliyordu.

Boşalır boşalmaz, sıradaki misafir için fincanları daha az bir gösterişle çalkalayıp gürültülü bir şekilde üst üste koyması için kölenin eline uzattık ve böylece, meclisteki herkes içinceye kadar fincanlar elden ele dolaştı. Daha sonra, sıra yine Nasır’a geldi. Bu ikinci fincan, kısmen kahvenin cezvede iyice demlenip koyulaşmasından kısmen de daha önce içen pek çok insanın artıklarının fincanlarda birikmesinden dolayı, ilkinden daha

lezzetli oluyordu. Etin pişirilip dağıtılması daha da uzarsa üçüncü ve dördüncü turlarda kahvenin tadı, şaşırtıcı bir lezzete ulaşıyordu.

Bununla birlikte, sonunda, kalaylanmış bakır bir sini ya da büyük bir mangal gibi bir ayak üzerine oturtulan beş kadem genişliğinde sığ bir tabla üzerinde, pilav ve et taşıyan iki adam, heyecanlı kalabalığın şaşkın bakışları arasından geçerek geldi. Kabilede bu büyüklükte sadece bir tane yemek tepsisi vardı. Çevresinde, gösterişli Arapça harflerle oyularak işlenmiş bir yazı vardı: "Allah'ın büyüklüğüne ve sonsuz merhametine güvenen zavallı kulu Avda Ebu Tayi'nin malıdır." Bizi davet eden şölen sahibi tarafından bu seferlik ödünç alınmıştı. Israrcı zihnim ve bedenim beni uyutmadığından, daha günün ilk ışıklarında battaniyenin altından, kırı geçerek götürülen tabakları görebiliyordum ve vardıkları hedefe dikkat ederek, o gün yemek yiyeceğimiz yeri önceden öğreniyordum.

Tepsi, şimdi ağzına kadar doluydu. Koyun etinden but ve iskeletler, tepsinin ortasına devrilecek kadar yüksek yığılmış ve bir kadem genişliğinde, altı inç derinliğinde bir set meydana getiren pilav, kenarlara bir halka gibi yayılmıştı. Onur duygusu uyandıran bu et piramitini meydana getirmek için herhalde iki ya da üç koyun kurban edilmişti. Ortada kalan parçalar, boyunları kesildikten sonra kalan kısımları üzerinde dik duran burunları yukarı kalkık, haşlanmış kellelerdi ve eski yapraklar gibi kahverengi olan kulakları, pilavın üzerine sarkıyordu. Boğaz boşluğu ile arka dişlere yapışık, hâlâ pembe kalan dilini göstermek için çekilip açılan çeneleri, boş boş yukarı bakıyordu. Uzun ön dişleri, burun deliklerinin yukarısında dikilen çok belirgin beyazımsı tüyler ve bunlardan uzakta alay eder gibi uzanan siyahımsı dudaklarla tamamlanıyordu.

Bu ağır yük, aramızda açılan bir boşlukta toprak üzerine yerleştirildi. Sıcak sıcak tütüyordu ve bu arada ikinci dereceden yardımcılardan oluşan bir alay, aşçılık hünerlerinin sergilendiği küçük karavana ve bakraçları taşıdılar. Bu kaplardan, sıvı yağ ve iç yağ kullanılarak kaynatılmış yüzen her şeyi, küçük, sarı bağırsak parçalarını, beyaz, yağlı kuyruk sokumunu, kahverengi kasları, etleri ve kıllı deriyi, koyunun içini ve dışını bütünüyle, oldukça yıpranmış emaye demir kâselerle kepçeleyerek ana tabağa boşalttılar. Seyirciler, çok sulu bir parça düşüp "plof" diye ses çıkardıkça memnuniyetle mırıldanarak ama sabırsızlıkla izliyorlardı.

Yağ, kaynıyordu. Ara sıra adamlardan biri, bir çığlık atarak elindeki kabı bırakıyor ve yanan parmaklarını serinletmek için istemeye istemeye ağzına sokuyordu. Ama sonunda kepçelerken, kapların dibinden gürültüyle metalik sesler çıkmaya başlayıncaya kadar sebatla işlerini sürdürdüler ve bir zafer işareti yaparak, et suyu içinde saklandıkları yerde dokunulmadan kalan karaciğerleri bulup çıkardılar ve esneyen çenelerin üstünü onlarla örttüler.

İki kişi, daha küçük olan kazanı kaldırıp eğerek, içindeki sıvının etlerin üzerine, pirinç krater doluncaya kadar dökülmesinine izin verdiler. Kenarlardaki gevşek taneler, bolluk içinde yüzmeye başladı. Bununla birlikte, arada bizden hayret çığlıkları yükselmesine rağmen, kap dolup taşıncaya kadar dökmeye devam ettiler ve toz toprak içinde donarak katılaşan sıvı, yerde küçük bir gölcük oluşturdu. Bu, tantanalı gösterinin son safhasıydı ve şölen sahibi, gelip yememiz için bizi davet etti.

Âdet gereği, önce sağır gibi davranıp onu duymazlıktan geldik ve sonra çağrıyı duyup birbirimize şaşkın şaşkın baktık. Önce kendi arkadaşlarının gitmesi için sıkıştırdıktan sonra Nasır, çekingen bir şekilde sonunda ayağa kalktı ve ardından hepimiz gidip tepsinin etrafına yanaşıp araya sıkışarak, tek dizimiz üzerine çöktük. Yemeğin çevresinde oturulacak sadece yirmi iki kişilik yer olduğundan gruplara ayrılmıştık. Gömleklerimizin sağ kolunu dirseğimize kadar kıvırdık ve Nasır'dan önderliği alıp kısık bir sesle, "esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla" diyerek hep birlikte yemeğe daldık.

Hiç olmazsa ilk lokmayı, her zaman ihtiyatla yerim. Sıvı yağ öyle sıcaktı ki alışkın olmayan parmaklarım, lokmaları güçlükle tutabiliyordu. Yağdan çıkartıp soğuttuğum et parçasıyla oyalanırken diğerleri, önümdeki pilavlı kesimi kazıyıp bitirdiler. Parmaklarımızın arasında (avuç içini kirletmeden) sade pilav, yağ, karaciğer ve et topaklarını sıkıp yoğuruyor ve başparmağımızı kaldıraç gibi kullanarak, kıvrılan işaret parmağı ile ağzımıza atıyorduk. Doğru bir teknik ve doğru bir tarzla küçük parça, parçalanmadan bir arada tutuluyor ve el tamamen temiz kalıyordu. Ama yağ artığı ve garip parçalar soğuyarak parmaklara yapıştığı zaman, gelecek sefere daha kolay kayıp gitmesi için parmakları dikkatli bir şekilde yalamak gerekiyordu.

Et yığını, yavaş yavaş tükenirken, (Et, bizim için lüks olduğundan gerçekten pilava aldırış eden yoktu.) bizimle birlikte yemek yiyen Hoveitat şeflerinden biri, kabzası gümüş, firuze işlemeli bir şaheser olan Jauf'lu* Muhammed ibn Zari'nin imzasını taşıyan hançerini çekip çapraz çizgiler çizerek, zorunlu olarak iyice kaynatılıp yumuşatıldığından parmaklar arasında kolaylıkla parçalanan daha büyük kemik parçalarına yapışık kalan et üzerinden uzun baklava biçimli dilimler çıkarttı. Bütün işi, muteber kabul edilen sağ elle tamamlanmak zorundaydı.

Şölen sahibi, çemberin kenarında ayakta beklerken sahte naralarla iştahımızı teşvik ediyordu. Son hızımızla parçaları kıvırıp büktük, parçaladık,

*) Benim devrin en meşhur kılıç yapımcısı, Hail'li ibn Raşit soyundan gelen bir zanaatkar olan ibn Bani'ydi. Bir keresinde Rualla'lara karşı Shammarlarla bir yağmaya katılmış ve yakalanmıştı. Nuri, onu tanıyınca, kendi ustası ibn Zari ile birlikte onu hapishaneye kapatıp, ürünlerinin birbirinden ayırt edilemez hâle gelinceye kadar dışarı çıkmayacaklarına yemin etmişti.

kestik ve karnımızı tıka basa doyurduk. Hiç konuşmuyorduk, çünkü konuşma, yemeğin kalitesine karşı bir hakaret kabul ediliyordu. Ama teklifsiz bir misafir, seçme bir parçayı yemeğe başladığında veya Muhammed el Dheilan, ciddi bir edayla lütuf olarak iri, çıplak bir kemik parçasını uzattığında, minnettarlıkla gülümsemek uygundu. Böyle durumlarda, Hoveitatları memnun eden bir küstahlıkla, imkânsız ölçüde çirkin bazı barsak parçalarını uzatarak iltifata karşılık veriyordum, ama nazik, aristokratik Nasır, bunu uygun görmüyordu.

Sonunda aramızdan bazıları, neredeyse tamamen doymuştu ve parçalarla oynayıp seçmeye başladılar. Geride kalan yemeklere şöyle yanlamasına bir bakıp iyice yavaşlayıncaya kadar yemeğe devam ettiler ve sonunda durdular. Dirsekleri dizlerinde, elleri bileklerinden aşağı tepsinin kenarlarına sarktı. Bu arada yağ, iç yağ ve dağılmış pilav taneleri, parmaklarımızı birbirine yapıştıran beyaz, katı bir yağ tabakası halinde soğuyup dondu. Herkes durunca Nasır, anlamlı bir şekilde boğazını temizledi ve hep birlikte ayağa kalkarken "Allah bereket versin, ya evsahibi!" diye gürleyip dışarıda çadır halatları arasında gruplaşırken, geride kalan yirmi kişilik misafir grubu bizden arta kalanları yemek için yerimize geçti.

İçimizden hassas olanlar, çadırın ucuna son direklerin ötesinde, çadırın çatı örtüsünün bir çadır kapısı olarak en uçta bir perde gibi aşağı sarkıtıldığı yere gittiler ve kabile mendiliyle (kaba keçi kılından yapılmış olan ağı, çok kullanışlı, esnek ve parlaktı) ellerimizde kalan en kalın yağ izlerini bile kazıyıp çıkardık. Daha sonra oturduğumuz yere geri dönüp iç çekerek eski yerlerimize geçtik. Bu arada köleler, paylarına düşen koyun kellerini bir yana bırakıp tahta bir su kabı ile kepçe olarak bir kahve fincanı alıp yanımıza geldiler. Kabileye has bir sabun kalıbı ile parmaklarımızı ovuştururken ellerimize su döktüler.

Bu arada ikinci ve üçüncü gruplar, yemeğin önünde sıralarını savıyorlardı. Bir fincan daha kahve içtik ya da şurup gibi bir fincan daha çay ikram ettiler. Sonunda atlar getirildi, hemen savuşup gitmek için şölen sahiplerinin yanından geçerken, sessizce hayır duası edip atlarımıza atladık. Arkamızı döner dönmez, çocuklar kargaşayla perişan bir hâle gelen yemek tepsisi üzerine üşüştüler, kemirdiğimiz kemik parçalarını birbirlerinden koparıp aldılar ve değerli parçalar bulduklarında, açık alana doğru kaçıp biraz ötede güvenle yiyebilecekleri çalıların arkasına gittiler. Kampın bütün bekçi köpekleri, bir şeyler kapmaya çalışıp sinsi sinsi etrafta dolaşıyorlardı ve çadırın sahibi, en seçme artıklarla tazısını besledi.

Bölüm 47

İlk gün bir kez, ikinci gün iki kez ve üçüncü gün İsaviya'da iki kez daha ziyafete katılıp doyasıya yiyip içtikten sonra, mayısın on üçünde develerimize semerlerini vurup üç saat boyunca rahatça ilerleyerek, kumlarla kaplı eski lav alanından geçip çevremize dizilen, her zaman olduğu gibi suları acı olan, yedi kadem derinliğinde kuyuların bulunduğu bir vadiye geldik. Ebu Tayi'ye rastladığımız zaman, çadırlarını sökmüş bizim tarafa doğru yolculuk yapıyordu ve çevremizde yeniden kamp kurdu. Böylece, bugün ilk kez, bir Arap kabilesinin tam ortasında bir seyirci ve onların yürüyüş alışkanlıkları içinde bir aktör olmuştum.

Burası, garip bir şekilde alıştığımız çöl sürekliliğinden farklıydı. Bütün gün, griyeşil görünen taş ve çalılıklardan oluşan alanlar, yaya yürüyen adamların, atlıların, deve üstündeki insanların, katlanıp dürülmüş keçi kılından siyah çadır bezleri taşıyan ya da kavak ağacından, gümüş rengi çadır direklerini sürükleyen kadınların kanatlı ve saçaklı koltukları altında, kelebek gibi garip bir şekilde sallanan ve mamutlar gibi uzun dişli ya da ibikli kuşlar gibi kuyruklu görünen develerin hareketleri ile birlikte serap gibi titreşip duruyordu. Diğerlerinden farklı olarak, bu yürüyüşün ne bir düzeni, ne kontrolü ne de bir rutini vardı. Sayısız kuşakların birbirine karşı güvensizliği, artık bir içgüdü haline geldiğinden, aynı anda harekete geçip kendi kendine yeten gruplar halinde, geniş bir cephede ilerliyorlardı. Günlük olarak dağınık yaşamaları, her adama ayrı bir değer kazandıran çölün, bugünkü farklılığı, insan sayısının birden artmış görünmesindeydi.

Yürüyüşümüz kolaylaşmıştı. Haftalardır kendi yaşamlarımızı korumak zorunda kalarak yaptığımız yolculuktan sonra, bize eşlik eden ama aynı zamanda az da olsa bir tehlike olasılığını bizimle paylaşan bir ev sahibinin var olduğunu bilmek, hissettiklerimizin ötesinde bizi rahatlatmış, bu yürüyüşü bir gevşeme anı olarak görmüştük. En ağırbaşlı süvarilerimiz bile kendilerini koyverdiler ve daha vahşi olanlar, arsızlık yapmaya başladılar. Bunların arasında, hâliyle en başta benim iki yaramaz şeytanım, Farraj ve Davud geliyordu. Yolun tüm yoksunlukları, bir an için bile olsa onların canlılıklarını yok etmemişti. Bastırılamayan yaramazlıkları artık öyle bir noktaya varmıştı ki, yürüyüş hattımızda onların bulundukları yer, bir kaza ya da faaliyet alanı çevresinde oluşan iki ayrı sabit anafor gibi dikkati çekiyordu.

Katı ve sabırlı bir adam olmama karşın yılanlar, beni bile sinirlendirmeye başlamıştı. Çünkü Sirhan'a ilk girdiğimiz andan itibaren, bugüne kadar bize musallat olan yılan belâsı, giderek anılmaya değer bir boyuta erişmiş ve bir dehşet yaratmıştı. Araplar, yılanların, burada, olağan zamanlarda çölde başka yerlerde, su kenarlarında olduğundan biraz daha kötü olduklarını söylemişlerdi ama bu yıl vadi, engerekler, boynuzlu engerekler, kobralar ve karayılanlarla birlikte yavaş yavaş sürünerek ilerliyor gibi görünüyordu. Gece hareket etmek oldukça tehlikeliydi ve en sonunda, çıplak ayakla ihtiyatla adım atarken, her tarafımızda var olan çalılara sopalarla vurarak yürümeyi bir zorunluluk olarak gördük.

Yılanlar, su birikintilerinde yüzdüklerinden ya da su kenarlarında engebeli yerlerde bir araya toplandıklarından, hava karardıktan sonra, kaygısızca su çekemiyorduk. Engerek yılanları, iki kez, kahve etrafında toplanan tartışma çemberinin yarattığı uyarı seslerini takip ederek, kıvrıla kıvrıla gelmişlerdi. Adamlarımızdan üçü ısırıklardan dolayı ölmüş, dördü büyük ağrı ve korkulardan sonra iyileşmiş ve zehirlenen ayak ve kolları şişmişti. Hoveitatların tedavi yöntemi, ısırılan kısma yılan derisinden bir plaster sarmak ve acı çeken kişi ölünceye kadar Kuran'dan bölümler okumaktan ibaretti. Geç saatte dışarı çıktıkları zaman, nasırlı ayaklarına, kırmızı renkli, mavi püsküllü, at nalı biçiminde topukları olan, üzerine kalın kakmalar işlenmiş kısa boylu botlar giyiyorlardı.

Yılanların gece olduğunda, muhtemelen de sıcaklıktan dolayı, battaniyelerin altında ya da üstünde yatma alışkanlıkları, garip bir şeydi. Bunu öğrendikten sonra, yattığımız yerden kalkışımız son derece dikkatli oluyordu ve ilk ayağa kalkan kişi, arkadaşlarının çevresinde bir sopayla dolaşıp, artık kalkmaları için bir engel kalmadığını haber verinceye kadar araştırma yapıyordu. Elli kişilik grubumuz, belki her gün yirmi yılan öldürüyordu. Sonunda, öyle sinirlerimize dokunmaya başladılar ki, en cesurlarımız bile toprağa dokunmaktan korkar hâle geldi. Tüm sürüngenlerden dolayı kor-

kuyla titreyen benim gibiler, Sirhan'daki kalışımızın sona ermesini canı gönülden istiyordu.

Sadece Farraj ve Davud, böyle düşünmüyordu. Onlara göre bu, yeni ve harika bir oyundu. Sürekli uyarmak için bağırmaları ve ilgilerini çeken her kök ya da zararsız her sürüngenin başına öfkeyle vurarak sopalamaları, insanlarda rahatsızlık yaratıyordu. Bir daha dudaklarından yüksek sesle, yılan sözcüğü çıkmasın diye onları sıkı sıkıya tembihledim. Daha sonra, kumların üzerine kurduğumuz tuzakların yanına huzurla oturduk. Zeminde otururken kalkıp yürümek çok zor olduğundan, bu durum, hareketsiz kalma eğilimini de beraberinde getiriyordu ve üzerinde düşünülmesi gereken pek çok şey vardı. Bana gücenen, birbirlerine gülümseyip dürtükleyen çifti fark etmeden önce, aşağı yukarı bir saat geçmişti. Gözlerim dalgın bir şekilde onları izlerken, birden, hemen yanımda bulunan çalılıklara baktıklarını fark ettim. Çalıların altında, kangal olmuş yatan kahverengi bir yılanın parıltısı görünüyordu.

Hızla dorulup Ali'ye seslendim. Binicilik sopasıyla hemen fırlayıp sorunu halletti. Ona, iki çocuğun her birine, bir dahaki sefere benim emirlerime harfiyen uymaları gerektiğini öğretmek için yarım düzine sopa vurmasını söyledim. Arkamda uyuklayan Nasır, olanları duydu ve neşeyle bağırarak kendisinden de altı tane eklemesini söyledi. Nesib, onu izledi ve sonra Zeki ve daha sonra ibn Dgeithir, adamlarımızın yarısı öçlerini alıncaya kadar bir şamata koptu. Kabahatliler, gurupta hiç kimsenin kendilerini affettirecek bir şey yapmadıklarını görünce mahcup oldular. Bununla birlikte, onları bu utancın yükünden kurtardım ve ceza vermek yerine, onların ahlâki olarak iflâs ettiklerini açıkladıktan sonra, odun toplayıp çadırlara su götürmeleri için, kadınların hizmetine verdik.

Böylece, Abu Tarfeiyat'ta geçirdiğimiz iki gün boyunca utana sıkıla çalıştılar. Orada, bize birinci ve ikinci gün ikişer kez ziyafet verildi. Bunun ardından Nesib, birden güçten düştü ve hastalığı nedeniyle Nasır'ın çadırında kalmaya başladı. Minnettarlıkla kuru ekmeğe talim ediyordu. Zeki, yolda rahatsızlandı, Hoveitatların sulu et ve yağlı pilavı, onu daha ilk denemesinde dermansız bırakmıştı. Bize karşı nefret ve dizanteri soluyarak o da çadıra uzandı. Nasır'ın midesi, kabilesel yemek usullerine karşı oldukça deneyimli olduğundan, sınava muhteşem bir şekilde dayandı. Misafirliğimiz onuruna verilen her davete katılmak görevi ona düştü ve daha da büyük bir onur vererek beni de yanında götürmek için zorladı. Bu yüzden biz, iki lider olarak, bizimle birlikte gelmeyi çok arzu eden uygun sayıda Ageyl'i de yanımıza alıp her gün kampı temsil ediyorduk.

Elbette bu, sıkıcı bir hâle gelmişti ama şölen sahiplerinde yakaladığımız duru mutluluk, gözlerimizde okunan tatminin bir karşılığıydı ve bunu

parçalamak bir suç olurdu. Oxford ve Medine, beni ve Nasır'ı, boş inanç önyargısından kurtarmak için epeyce uğraşmış ve basitliği yeniden yakalama noktasına varmamızı güçleştirmişti. Bu insanlar, göçebe tutkularının doruğunda, haşlanmış koyun etiyle sürekli âlem yaparak, bizim davamızı başarmışlardı. Benim cennetim, tek başına, yumuşak bir koltuk, bir kitap standı ve Caslon'da dizilmiş, sert kâğıda basılmış bütün şairlerin kitapları olabilirdi. Ama ben, yirmi sekiz yaşında, iyi yetiştirilmiş bir insandım ve Arapların hayalleri, eğer yemek kapları üzerinde koşturuyorsa, bunun, çok daha erişilebilir bir zevk olması yüzündendi. Onlar, açıkça bizim hesabımıza daha ihtiyatlı davranıyorlardı. Biz gelmeden birkaç gün önce bir celep, onların yanında misafir kalmış ve Avda'nın emriyle, bizi layık olduğu gibi ağırlamak amacıyla adamın elli koyununu satın almışlardı. On beş yemekte (bir hafta içinde) bunların hepsini tüketmiş ve ikramlar, oluk oluk akmıştı.

Sindirim yeteneğimiz geri gelmişti ve bu sayede, hareket gücümüzü yeniden kazandık. Sirhan'dan çok sıkılmıştık. Şimdiye kadar geçmiş olduğumuz tüm açık çöllerden daha derin bir hzün ve umutsuzluk duygusu uyandıran bir manzarası vardı. Kumdan, çakmak taşından ya da çıplak kayalardan oluşan çöl, bazen heyecan verici bir görünüme bürünüyor bazen de verimsiz ıssızlığın inanılmaz güzelliği ortaya çıkıyordu. Ama yılanlara tahsis edilen bol miktarda tuzlu suyun, kısır palmiyelerin ve ne otlanmaya ne de yakmaya yarayan çalıların olduğu Sirhan'da aktif olarak kötü, uğursuz bir şey vardı.

Böylece, bir gün ilerledik ve sonra bir gün daha yol alıp Ghutti'nin ötesinde düzeyi zayıf ama suyu az çok tatlı olan kuyulara vardık. Ageila'ya yaklaştığımız zaman çok sayıda çadırın kurulmuş olduğunu gördük ve çok geçmeden bizi karşılamak için bir topluluk çıkageldi. Bunlar, Nuri Shaalan'dan salimen geri dönen Avda Ebu Tayi ile Wejch'deki yaşlı misafirimiz, tek gözlü, Dürzî ibn Dughmi idi. Onun varlığı, yanlarında getirdikleri başları çıplak, acı acı kişneyen Rualla atlarından da anlaşılabileceği gibi, Nuri'nin taraftarlığını kanıtlıyordu. Ellerimizde mızraklar, toz duman arasında dörtnala koşturup tüfek ve tabancalarımızı vahşi bir şekilde havaya ateşleyerek, büyük bir gösteri yaptıktan sonra, bizi ağırlayacakları Nuri'nin boş evine vardık.

Bu basit Malikâne'nin çevresinde, meyve veren palmiye ağaçları yükseliyordu ve bahçenin hemen yanında beyaz bezden bir Mezopotamya çadırı kurulmuştu. Otuz beş metre uzunlğunda, on beş metre genişliğinde, büyük bir alanı kaplayan Avda'nın çadırı da buraya kuruldu. Onun yanında Zaal'ın ve sonra diğerlerinin çadırları, peş peşe kümelendiler. Öğleden sonra bütün gün hava, bizimle ilgili olarak Avda'nın gönüllülerinin, Türklere karşı derhâl hizmet beklediklerini belirten çığlıkları ile dolup taşarken, biz,

yaylım ateşi gibi gelen onurlandırma ve saygı gösterilerini, ziyarete gelen heyetleri ya da bize verilen deve kuşu yumurtası, Şam işi zarif eşya, deve ya da zayıf at gibi hediyeleri kabul ettik.

İşler, iyi görünüyordu. Nasır'a birer birer ya da gruplar halinde gelerek Wejch formülünde olduğu gibi, Faysal'a ve Arap Hareketi'ne bağlılık yemini edip birlikleriyle birlikte, Nasır'ı izleyip ona itaat edeceklerine dair söz veren ziyaretçilere kahve yapmak için üç adam görevlendirmiştik. Verilen resmi hediyelerin yanı sıra her yeni grup, halının üzerine kazara, kendi özel hediyelerini, bitlerini, bırakıp gidiyordu. Günbatımından çok önce, öfkeden, Nasır'la beni nöbetleşe ateş bastı. Avda'nın, dirsek eklemindeki eski bir yaranın etkisiyle, kolu tutulmuştu. Bu yüzden kendisini tam olarak kaşıyamıyordu ama tecrübesi ona bir yöntem öğretmişti. Çapraz başlı deve sopasını elbisesinin sol kolundan içeriye sokup içeride kaburgalarının üzerinde çevirip durarak, kendisini kaşıyordu; bu yöntem, kendimizi pençelerimizle kaşımamızdan çok daha rahatlatıcı gibi görünüyordu.

Bölüm 48

Bundan sonraki durağımız suyu bol, biraz da otlanmaya elverişli olan Nebk'ti. Avda, Blaidat ya da "tuz köyleri"ne uygun yakınlığından dolayı burayı toplanma yeri olarak seçmişti. Avda ve Şerif Nasır, çevrede yaşayan kabileler ve şeyhlere yaklaşarak geçeceğimiz yolları hazırlamak ve gelen adamları asker kaydetmek için günlerce Nebk'te oturdular. Nasib, Zeki ve bana boş zaman kalmıştı. Her zamanki gibi kararsız, erdemin dar bakış açısına bağlı kalmakta zorlanan Suriyelilere has düşünce, yaşadığımız bu çember karşısında tereddüde düşmüştü. Dik kafalı ilk coşkunluk atmosferinde bizi buraya getiren basit amaca rağmen, Akabe'yi ihmâl ettiler. Nesib, Shaalanları ve Dürzîleri tanıyordu. Onları, zihniyle askere kaydetti, Hoveitatları almadı; Deraa'ya hücum etti, Maan'ı atladı; Şam'ı işgal etti, Akabe'yi boşladı. Türklerin tamamen hazırlıksız olduğuna dikkati çekip gerçek bir sürprizle ilk hedefimize ulaşacağımızın kesin olduğunu ve bu yüzden, hedefimizin yüksek tutulması gerektiğini belirtti. Kaçınılmaz kaderin parmağı, Şam'ı gösteriyordu.

Ona boş yere Faysal'ın daha Wejch'te olduğunu, İngilizlerin henüz Gazze'nin yanlış yerinde bulunduğunu ve yeni Türk Ordusu'nun Mezopotamya'yı kurtarmak için Halep'te toplanmakta olduğunu hatırlattım. Kaynaklar ve bir düzenleme olmaksızın ya da bir üs kurulmaksızın, hatta dostlarımızla bir haberleşme hattı oluşturmadan Şam'da nasıl destekсiz kalacağımızı gösterdim. Ama Nesib, coğrafyanın üzerinde yükselip taktiklerin ötesine geçiyordu ve sadece adi yöntemler onu aşağıya çekebi-

lirdi. Bu yüzden Avda'ya gidip yeni hedef para ve kredilerin Nesib'e değil, Nuri Shaalan'a gitmesi gerektiğini söyledim. Nasır'a gidip bir şerif ile bir Şamlı arasında, Ali ve Şehit Hüseyin'in otantik Şii torunu ile çok şüpheli de olsa 'Halife' Ebu Bekir'in ünlü torunu arasında kolaylıkla tutuşabilen kıskançlığı körükleyerek, plânımı sürdürmesi için birbirimize karşı var olan düşkünlüğümüzden ve nüfuzumdan yararlandım.

Hareketimiz için bu, bir ölüm kalım sorunuydu. Eğer Şam'ı alsaydık, orayı altı hafta bile elimizde tutamayacağımızdan emindim. Çünkü Murray, Türklere karşı hemen saldırıya geçemeyeceği gibi, bir İngiliz ordusunu derhal Beyrut'a çıkarmak için gerekli deniz nakliye araçlarından da yoksundu. Emin sulardaki son üssümüz ve bana göre Orta Fırat hariç, Suriye'ye kesinlikle başarılı bir girişin yolunu açacak tek kapı olan Akabe'yi kazanmaksızın Şam'ı kaybedersek destekçilerimizi de kaybetmek zorunda kalacaktık. (Destekçilerimizin ilk coşkunlukları yararlıydı. Hareketsiz kalan ya da gerileyen bir isyan, kaybedilecekti.)

Akabe'nin Türkler için taşıdığı özel değer, istedikleri zaman İngiliz Ordusu'nun sağ kanadına bir tehdit oluşturabilmesinde yatıyordu. 1914 sonunda yüksek komutanlıkları, burayı Kanal'a giden ana yol olarak düşünmüşlerdi ama büyük ölçüde su ve yiyecek bulma güçlükleri ile karşılaşınca, Beersheba yolunu tercih etmişlerdi. Bununla birlikte İngilizler, şimdi, Kanal mevzilerini terkedip Gazze ve Beersheba'ya doğru ilerlemişlerdi. Bu, yolu kısaltarak Türk Ordusu'nun beslenmesini daha da kolaylaştırmıştı. Türklerin sonuç olarak, ek nakliye araçları da vardı. Akabe, ayrıca eskisinden daha büyük bir coğrafi değere sahip olmuştu çünkü şimdi, İngiliz sağ kanadının arkasında yatıyordu ve oradan harekete geçen küçük bir güç, ya El Arish'i ya da Süveyş'i etkin bir şekilde tehdit edebilecekti.

Arapların ilk olarak, taktik ilke gereği, cephelerini genişletmek ve ikinci olarak da İngilizlerle bağlantı kurmak için Akabe'ye ihtiyaçları vardı. Akabe'yi ele geçirirlerse bu hareket, onlara Sina'yı kazandıracak ve Sir Archibald Murray ile aralarında gerçek bir bağlantı noktası olacaktı. Böylece, gerçekten yarar sağlayarak, maddi yardım alabileceklerdi. Murray'ın kurmaylarının insani zayıflıkları öyle bir noktaya gelmişti ki, başarıyla kurulacak fiziksel bir bağlantı dışında hiçbir şey, bizim önemimiz hakkında onları ikna edemezdi. Murray, samimi bir insandı. Böyle olmakla birlikte, yalnızca onun sağ kanadı olduğumuz takdirde, bize tek bir soru bile sormadan uygun bir şekilde donatımımızı sağlayabilirdi. Bundan dolayı Akabe, Araplar için, yiyeceğin, paranın, silahların ve danışmanların bolluğu anlamına geliyordu. Filistin ve Suriye'nin fethi sırasında, müttefik güçlerin sağ kanadı olarak harekete geçmek ve Arapça konuşan halkların isteklerini ya da çölün özgürlük ve özerkliğini ileri sürmek amacıyla İngilizlerle gö-

rüşmek istedim. Bana göre ayaklanma, Türkiye'ye karşı yapılan bu savaşta temel savaş alanına kadar ulaşamadığı takdirde, başarısızlığını itiraf etmek zorunda kalacak ve program dışı bir gösterinin son perdesi olarak kalacaktı. Daha ilk görüşmemizden itibaren Faysal'a özgürlüğün verilmediğini, ancak alındığını, defalarca anlatmıştım.

Allah'tan hem Nasır hem de Avda, benim fısıltı halinde söylediğim fikirleri kabul ettiler. Karşılıklı olarak birbirimizi suçladıktan sonra Nesib, bizden ayrılıp Zeki ile birlikte büyük Şam plânını başlatmak için gerekli ön hazırlıkları yapmak amacıyla, Dürzî Dağı'na gitti. Ortaya bir şey koyma konusunda yeteneksiz olduğunu biliyordum; ancak gelecekte kullanacağımız malzemeyi çar çur etmesine ve orada acemice bir çıkış yapmasına izin vermek aklımdan bile geçmedi. Bu yüzden daha harekete geçmeden önce, Faysal'ın aramızda paylaştırdığı paradan onun payına düşen kısmın büyük bölümünü geri alarak, dişlerini sökmeye özen gösterdim. Sersem herif, istediği her şeye zaten yeterince sahip olmadığını bildiğinden, bunu benim adıma kolaylaştırdı ve kendi dar kafalılığıyla, İngiltere'nin ahlâkını tartmak için bana gelip kendi liderliği altında, Faysal'dan bağımsız bir Suriye hareketi toplayabilirse daha da fazlasını vereceğini vaat etti. Böyle ters bir mucize gerçekleşecek diye korkmuyordum ama ona doğrudan kalleş demek yerine, şimdilik dengeyi benden yana bozup genel ihtiyaçlarımızı karşılamak için, kaynak bulabileceğimiz Akabe'yi ele geçirmemize yardım ettiği takdirde, ona, gelecekte yardım edeceğime dair basmakalıp sözlerimden birini verdim. İstemeye istemeye koşulumu kabul etti ve Nasır, hiç beklemediği bir anda iki torba para bulunca memnun oldu.

Yine de Nesib'in iyimserliğinin üzerimizde etkisi oldu. Ben, hâlâ Suriye'nin kurtuluşunun adım adım gerçekleşeceğini düşündüğüm halde, şimdi bu adımların giderek daha da yakınlaştığını hissediyordum. Akabe, zorunlu olarak ilk adımdı. Nesib, benden kopmuş ve daha çok kendi tarzında, kuzey ülkesinde uzun bir yolculuğa çıkmak için plânlanan yoldan ayrılmıştı. Suriye hakkında farklı bir görüşün ortaya çıkması, Haçlılar ve ilk Arap fetihleri tarafından bana kazandırılan stratejik görüşün düzeltilip onlara iki yeni faktör daha demiryolları ile Sina'daki Murray faktörlerinin eklenmesi gerektiği sonucuna vardım.

Üstelik atılgan bir macera, benim aşırı serbest ruh halime uygun düşüyordu. Görünürdeki yaşantımda, azami çaba harcayıp kendi yolumda ilerlerken ve hava kadar özgür, dışarıda yatıyorken, bu, mutluluk anlamına geliyordu. Ama işin içinde sır gibi sakladığım bir çıkarımın olduğunu bilmek, kendime duyduğum tüm güveni sarsıyordu.

Arap ayaklanması, aldatmacalarla başlamıştı. Şerif'ten yardım sağlamak amacıyla Kabinemiz, Sir Henry McMahon aracılığıyla "müttefikimiz olan

Fransa'nın da çıkarlarını korumak koşuluyla" Suriye ve Mezopotamya'da yerel hükümetlerin kurulmasına destek olmayı vaat etmişti. Ilımlı son koşul, aslında bir antlaşmayı gizliyordu. (Bu antlaşma, son zamanlara kadar McMahon'dan ve dolayısıyla Şerif'ten de gizli tutulmuştu.) Fransa, İngiltere ve Rusya, vaat edilen bu topraklardan bir kısmını ilhak etmek ve geri kalan her yerde, kendi etki alanlarını kurmak için anlaşmışlardı.

Kötü niyetli söylentiler, Türkiye'den Arapların kulaklarına ulaştı. Doğuda kurumlardan çok, kişilere güven duyuluyordu. Bu yüzden Araplar, ateş altında dostluğumu ve samimiyetimi sınamak için, İngiliz Hükümeti'nin vaatlerini özgür bir insan olarak onaylamamı istediler. McMahon'un vaatleri ve SykesPicot Antlaşması hakkında ne önceden haberim vardı ne de gizli bir bilgiye sahiptim. Her ikisi de savaş zamanında Dışişleri Bakanlığı'nın şubelerinde tasarlanmıştı. Ama tam bir aptal olmadığımdan, savaşı kazanırsak Araplara verilen sözlerin geçersiz birer belge olarak kalacağından hiç kuşkum yoktu. Onurlu bir danışman olsaydım, adamlarımı evlerine gönderip böyle şeyler için yaşamlarını tehlikeye atmalarına izin vermezdim. Yine de Arap ilhamı, Doğu Savaşı'nı kazanırken kullandığımız en temel araçtı. Bu yüzden İngiltere'nin sözlerini harfi harfine, özüne bağlı kalarak tutacağına dair onları temin ettim. Araplar, bunun rahatlığıyla güzel işler başardılar. Ama elbette, birlikte gerçekleştirdiğimiz işlerden gurur duymak yerine, sürekli acı çekerek utanç duydum.

Bir gece, yaşlı Nuri Shaalan, koridorları olan büyük çadırında otururken 'belgelerle dolu bir dosya gösterip İngilizlerin hangi sözlerine inanmak gerektiğini sorunca' kendi durumuma ilişkin berrak bir kavrayışa varmıştım. Faysal'ın başarı ya da başarısızlığı, onun keyfine göre yorumlayacağı cevabıma bağlıydı. Tavsiye olarak, zihnimde bir parça ıstırap duyarak, tarih bakımından çelişkili görünen belgelerden en sonuncusuna güvenmesi gerektiğini söyledim. Kurnazca verdiğim bu cevap, beni, altı ay içinde en güvenilir adam (dolandırıcı) konumuna yükseltmişti. Hicaz'da, Şerifler her şeydi ve Faysal'a, dayandığı temelin ne kadar boş olduğunu söyleyerek vicdanımı rahatlatmıştım. Suriye'de İngiltere çok güçlü, Şerif ise çok zayıftı. Böylece, en önemli adam oldum.

Bunun acısını çıkartmak için, Arap ayaklanmasının hem kendi başarısının aracı hem de bizim, Mısırlıların girişimlerinin tamamlayıcı bir parçası olması için çalışacağıma ve kendi çıkarlarının, büyük devletlere, Arapların meşru talepleri ile ilgili adil bir anlaşmaya varmalarını öğütleyeceği, ayaklanmanın çılgınca son zaferi kazanacağı bir noktaya gelinceye kadar, onlara yol göstereceğime dair yemin ettim. Bu durum, her şeye rağmen yapılan işlerin ölçülüp biçildiği Meclis Salonu'nda bundan sonraki savaşı kazanmak için utanmazca bir tahminde bulunarak, benim bu savaştan sağ çıkacağımı

varsayıyordu.* Ama dolandırıcılık konusunun bununla ilgisi yoktu.

Açıkça, bu ölüm kalım oyununda, herhangi bir şeyden haberi olmayan Arapların sorumluğunu üzerime almaktan vazgeçeceğime ilişkin hiçbir belirti yoktu. Kahramanca çabalarımızın acı meyvesini, haklı olarak ve kaçınılmaz bir şekilde yarattığımız nefreti biçmek zorundaydık. Bu yüzden, aldatıcı konumuma gücenerek (Bir teğmen, kendi üstleri için böyle ortalıkta dolaşmalı mıydı?) Faysal'ın gizli dostlarından çok daha önemli olanları görmek ve gelecekteki mücadelemizle ilgili temel önerileri incelemek için bu uzun, tehlikeli girişimi üstlendim. Ama elde edeceğimiz sonuçlar, alacağımız risklerle karşılaştırılamaz ve hareketimiz, ustaca haklı gösterilemezdi. Bunun son şans olduğunu ve Akabe'nin başarılı bir şekilde ele geçirilmesinden sonra güvenlik gereği hiç kimseyle bağlantı kurmaksızın onların koruyucu gölgesinde, karanlıkta saklı kalarak, kendime yine asla kolaylıkla hâkim olamayacağımı gördüğümden, "bırakın, biz harekete geçmeden önce, bunu şimdi ben deneyeyim!" diye kendi kendime fısıldadım.

Önümde, düşüncelerimin karmaşık doğasından nefret eden bir sorumluluk ve komuta zinciri uzanıyordu. Sahip olduğum değer ölçütleri, onların ölçütlerine karşı bilinçli bir tepki oluşturduğundan, bir eylem adamının yerini doldurmanın ne anlama geldiğini anlıyor ve onların mutluluklarını hor görüyordum. Çoğu insanın sezgilerinden çok daha yavaş hareket eden kavrayışım, bir görüşe ulaşmak için ilişkilerde doğrudanlığa gerek duyduğundan, ruhum, her zaman, sahip olduğundan çok daha azını istemiştir. Onlar dereceleri değil, sadece türleri ayırt ediyorlardı.

Geri döndüğümde haziranın on altısıydı ve Nasır, hâlâ çadırında çalışıyordu. Nasır ve Avda, karşılıklı olarak birbirlerinin iyiliği için gereğinden çok görüşüyorlardı; son zamanlarda araları açılmıştı ama bu sorunu kolaylıkla hâllettik. Bir gün sonra yaşlı şef, her zamanki gibi yine bizimle birlikte ve her zamanki gibi nazik ve inatçıydı. İçeri girdiği her seferinde ayağa kalkıyorduk. Bunu şeyh olduğu için değil ama o, Avda olduğu için böyle yapıyorduk. Çünkü daha yaşlı şeyhlerin çoğunu oturarak kabul ediyorduk. Avda, işte böyle harika bir konumdaydı. Yaşlı adam, bundan hoşlanıyordu. Bununla birlikte, sık sık ağız dalaşı da yapıyorduk ama herkes, bizim Avda'nın gerçek dostları olduğumuzu biliyordu.

---

*) 1919 Ama iki yıl sonra Ortadoğu hesaplaşmasından rahatsız olan hükümetimiz tarafından sorun, Bay Winston Churchill'e havale edildi ve birkaç hafta içinde Kahire'de topladığı konferansta imparatırluğumuzun ya da ilgili halkların çıkarlarını feda etmeksizin, (sanırım mümkün olduğunca insanca)vaatlerimizin özüne uygun çözümler bularak tüm karışıklıklara son verdi. Böylece, savaş zamanı bulaştığımız Doğu maceasından temiz ellerle çıktık ama üç yıllık süre, halkların, eğer devlet değillerse bir minnettarlık ifadesi olarak sunacakları şükran duygularını hak etmek için çok geçti.

Wejch'ten ayrılalı şimdi beş hafta olmuştu. Yanımızda getirdiğimiz paranın tümünü neredeyse harcamış, Hoveitatların kuzularının tümünü yiyip bitirmiş, eski develerimizin tümünü dinlendirmiş ya da yenileri ile değiştirmiş, harekete geçmemizi engelleyecek hiçbir şey kalmamıştı. Hazırlanmakta olduğumuz maceranın yeniliği, bizi her şeye karşın teselli ediyordu. Avda, harekete geçmeden bir gün önce, daha fazla koyun eti getirterek, büyük çadırında bir veda ziyafeti verdi. Bu, katıldığımız ziyafetlerin en büyüğü oldu. Yüzlerce kişi katıldı ve beş büyük tepsi dolusu yemek, pişirilip taşınması kadar süratli bir şekilde nöbetleşe yenilip bitirildi.

Güneş, nefis bir şekilde kızıl ışıklar saçarak battı ve ziyafetten sonra tüm grup, dışarıda kahve ocağının etrafında uzanıp yıldızların altında oyalanırken Avda ve diğerleri, bize öyküler anlattılar. Bir ara, damdan düşer gibi bu öğleden sonra Muhammed el Dheilan'ı çadırında aradığımı, bana hediye ettiği süt veren deve için teşekkür etmek istediğimi ama onu bulamadığımı söyledim. Avda, neşeyle herkes ona bakıncaya kadar bağırdı ve sonra sessizlik çökünce şakayı anlayabildiler. Avda, kahve dibeğinin yanında sıkıntıyla oturan Muhammed'i gösterip gür sesiyle, "hey! Muhammed'in on beş gündür neden çadırında uyumadığını anlatayım mı?" dedi. Herkes keyifle kıkır kıkır güldü ve konuşmalar kesildi. Bütün kalabalık, elleri çenelerinde yere uzanmış bir hâlde, belki de yirmi kez dinledikleri öykünün keyifli noktalarını yakalamaya hazırlandılar. Yemek pişiren ya da başlarında taşıdıkları yük nedeniyle uzun adımlar atıp salınır gibi karınlarını bir o yana bir bu yana atarak yürüyen, tesadüfen oradan geçen kadınlar, Avda'nın üç karısı, Zaal'ın karısı ve Muhammed'in karılarından bazıları, perde duvarın yakınına kadar gelip, oradan diğerleri ile birlikte, Avda'nın başından sonuna kadar anlattığı, Muhammed'in Wejch'deki çarşıdan nasıl, açıkça çok pahalı inci bir gerdanlık satın aldığı, bunu karılarından hiçbirine vermediği ve bu yüzden hepsinin bir olu, onu ortak olarak reddetmelerinin yanı sıra, aralarının da açıldığına ilişkin öyküyü dinlediler.

Öykü, elbette tamamen uydurmaydı ayaklanmanın yarattığı dürtü, Avda'nın haşarı mizah yeteneğini canlandırmıştı ve kabile üyelerinden biri ya da diğeriyle birlikte on beş gündür kayıtsızca misafir kalmaya zorlanan talihsiz Muhammed, Allah'tan merhamet diledi ve benden, Avda'nın yalan söylediğine ilişkin tanık olmamı istedi. Ciddi bir tavırla boğazımı temizledim. Avda, sessizlik istedi ve benden sözlerini onaylamamı rica etti.

Geleneksel olan bir masalın başlangıç deyimlerini kullanarak sözlerime başladım: "Merhametli ve şefkatli Allah'ın adıyla! Wejch'de altı kişiydik. Avda, Muhammed, Zaal, Gasim el Shimt, Mufaddhi ve bendeniz fakir (yani bizzat kendim) vardı. Bir gece, şafak sökmeden az önce Avda, 'çarşıya bir baskın yapalım!" dedi. Biz, 'Allah'ın adıyla!' dedik ve yola çıktık. Avda,

beyaz bir kaftan ve kırmızı bir kefiye, Kasım, birbirine yamanmış deri parçalarından yapılan çarıklarını, Muhammed, 'yedi kral'dan aldığı ipekli tuniğini giymiş ve yalınayatı, Zaal... Zaal'ı unuttum. Gasim, pamuklu bir gömlek ve Mufaddhi, nakışlarla süslenmiş bir kefiye ile mavi çizgili ipekten bir elbise giyiyordu. Bendeniz de gördüğünüz gibiydim."

Duraklayınca herkes şaşırdı. Yaptığım parodi, Avda'nın destansı tarzına yakın olmakla birlikte, onun acemice bir taklidiydi. Elini kolunu sallayışını, gür sesini, ucu sonu belli olmayan öykülerinde, vurgulamak istediği konularda ya da isabetli olduğunu düşündüğü yerlerde yaptığı gibi, ses tonumu yükseltip alçaltarak onu taklit ediyordum. Ölü gibi sessiz oturan Hoveitatlar, terden sertleşmiş gömleklerinin içinde dolgun vücutlarını keyifle kıvırmışlar ve olayın aslını anladıkları için de gözlerini aç kurtlar gibi Avda'ya dikmişlerdi. Taklit, hem Hoveitatlar hem de Avda için yeni bir sanattı. Kanlı bir suçtan dolayı Shammar'dan göç etmiş ve kendisi de garip bir adam olan kahveci Mufaddhi, öyküyü dinlerken olayın sürekliliğini kaçırmamak için ocağına taze diken yığmayı unutmuştu.

Çadır listesini tek tek sayarak çadırlardan nasıl ayrıldığımızı, gördüğümüz her deveyi, her atı, yoldan geçip giden herkesi ve tepeleri, "hepsi otlanmaktan dolayı çıplak kalmıştı, vallahi billahi ülke çoraktı," diye tasvir ederek köye doğru nasıl yürüyerek indiğimizi anlattım. "Yürüdük ve ardından bir sigara içimi kadar yol aldıktan sonra bir şey duyduk. Avda, durdu ve 'delikanlılar! Bir şey duydum,' dedi. Muhammed durdu ve 'delikanlılar! Ben de bir şey duydum,' dedi ve Zaal, 'vallahi billâhi, haklısınız,' dedi. Durup dinledik. Bir şey yoktu. Yoksul kulunuz, "vallahi billâhi, bir şey duymuyorum,' dedi. Zaal, "vallahi billâhi, ben de bir şey duymuyorum,' dedi. Muhammed, 'vallahi billâhi, ben de bir şey duymuyorum,' dedi ve Avda, 'vallahi billâhi, haklısınız,' dedi.

"Yürüdük de yürüdük, ülke çoraktı. Hiçbir şey duymadık. Ve sağ yanımızdan eşeğin üzerinde bir adam geldi; bu bir zenciydi. Eşeğin bir ayağı ve kulakları siyah, kendisi de griydi. Omuz tarafında, bunun gibi bir işaret vardı.' (Havada işareti karalar gibi yaptım.) 'Hayvan kuyruğunu ve bacaklarını oynatıyordu. Avda gördü ve 'vallahi billâhi, bir eşek,' dedi. Muhammed, 'hay Allah! Bir eşek ve bir köle,' dedi ve yürümeye devam ettik. Bir tepe vardı, fazla büyük değildi ama büyüklüğü buradan, ne diyorsunuz ona (lil biliyek el hok) şuraya kadar olan bir tepeydi. Tepeye doğru yürüdük ve tepe, çıplaktı. O topraklar, çoraktı... Çoraktı... Ve çorak...

"Ve yürümeye devam ettik. İleride, bu vesileyle ne diyorsunuz ona, buradan şuraya kadar olan mesafede bir şey vardı ve ondan sonra da bir sırt geliyordu. Sırta vardık ve o sırta tırmandık. Çıplaktı. Bütün toprak, çoraktı. O sırta tırmanırken, sırtın tepesine kadar çıktık; vallahi billâhi, o

sırtın tepesinin ucuna kadar geldik. Aman Allahım, ey büyük Allahım, ne görelim, güneş üzerimize doğuyordu."

Bu, toplantıyı sona erdirdi. Günün doğuşunu herkes, belki de yirmi kez mükemmel bir basmakalıplıkla dinlemişti. Sonunda hiçbir şey olmayan bir baskın öyküsünün heyecanını saatlerce sürdürebilmek için, birbirleriyle bağlantılı cümleler Avda tarafından nefes kesen bir heyecanla, durmadan tekrar edilerek bir sıkıntı abartılıyor ve geride kalan önemsiz şeyler de Avda'nın herhangi bir öyküsünde olduğu ölçüde şişiriliyordu. Yine aynı şekilde, aramızdan birçok kişinin katıldığı Wejch'te alışveriş yapmak için çıktığımız yürüyüşün öyküsü de böyle bir abartmaydı. Kabile halkı, yerde, kahkaha dalgalarıyla kırılmıştı.

Avda, kendisi hakkında yapılan bu şakadan hoşlandığı için alabildiğine yüksek sesle, uzun uzun güldü ve benim destanımın ahmakça oluşu, onun bir eylemi anlatırken sahip olduğu kesin ustalığını ortaya koymuştu. Muhammed'i kucakladı ve gerdanlık hikâyesinin uydurma olduğunu kabul etti. Muhammed, yeniden kazandığı çadırında minnettarlığını göstermek amacıyla bütün kampı, sabahleyin Akabe'ye saldırmak için yola çıkmadan bir saat önce, kahvaltı yapmaya davet etti. Kahvaltıda, mükemmel birer aşçı ve efsanevi güzellikleri olan karıları tarafından ekşimiş süt içinde kaynatılarak hazırlanan yavru süt devesinin tadına baktık.

Daha sonra, Nuri'nin malikânesinin duvarlarının kenarına oturup kadınların, Avda'nın çadırından bile daha büyük olan, kabilede diğer herkesin çadırından daha yüksek, daha uzun ve daha geniş ve Muhammed'in diğer malları gibi yeni olan yirmi dört direkli, sekiz bölmeli devasa çadırını sökmelerini seyrettik. Ebu Tayi, savaşçılar uzaklaşıp gittikten sonra, güvenliği sağlamak için kamplarını yeniden düzenliyordu. Bütün öğleden sonra kampa çadırlar getirilip kurulmaya devam etti. Yere dikdörtgen düz bir örtü seriliyor, uçta, kenarlardaki halatlar direk demirlerinden gerilip kazıklara bağlanıyordu. Daha sonra ev kadını, örtünün altına tek tek yerleştirdiği hafif direklerle her şey yerli yerine oturuncaya kadar çadırı yukarı kaldırıyordu. Rüzgâr işini ne kadar güçleştirirse güçleştirsin, çadır, tek başına zayıf bir kadın tarafından kuruluyordu.

Yağmur yağdığı takdirde, bir sıra direk yere devrilmeden çekiliyor ve böylece çatı örtüsü sağanağa karşı eğimli bir hâle getirilip çadır makul ölçüde su geçirmez kılınıyordu. Yazın, gevşek dokunmuş kıl ve yün kumaşlar güneş ısısını emmediğinden ve ayrıca bu kumaşların iplikçikleri arasında hava boşlukları ve akımları olduğundan, Arap çadırları, bizim keten bezi çadırlarımızdan daha serin oluyordu.

Bölüm 49

Öğle vaktinden bir saat önce yola çıktık. Nasır, antik bir gemi gibi kemerli ve iri kaburgalı, hayvanlarımız üzerinde çok iyi bir etki bırakan, mükemmel bir şekilde orantılı, deve kuşu gibi adım atan, Hoveitat develeri içinde en iyi şekilde yetiştirilmiş ve en soylu, lirik bir hayvan olan, anılmaya değer dokuz ana deveden biri kabul edilen Ghazala'sına binerek bize rehberlik ediyordu. Avda, onun yanındaydı ve bana en son verilen, aslında bir yarış devesi olan Naama'nın, "dişi deve kuşu"nun, üzerinde onların ağırbaşlılıklarını çekiştirerek ilerliyordum. Arkamdan, hantal Muhammed ile birlikte benim Ageyller geliyordu. Muhammed'e şimdi, başka bir köylü olan Ahmet eşlik ediyordu. Bir kavga heveslisi olarak tanınan Ahmet, gücü ve zekâsı sayesinde altı yıldır Hoveitatların arasında yaşıyordu.

Altmış kademlik bir tırmanış, bizi Sirhan'dan çıkarıp kireç taşı ve kireçli toprak zemin üzerinde, siyah çakmaktaşlarından oluşan, genelde fazla sert olmayan, ama deve ayaklarının yüzyıllardır geçe geçe bir iki inç aşındırdığı patikalarda, yeterince sertleşmiş bir yüzeye sahip olan Ard el Suwan'ın ilk taraçalarına götürdü. Hedefimiz, Hicaz demiryolunun otuz ya da kırk mil doğusunda, çölde tarihi bir grup Ghassanid kuyusu ve kalıntılarının bulunduğu Bair'e varmaktı. Demiryolu, altmış mil kadar ilerideydi ve keşif kollarımız, bize, Ölü Deniz'in yukarısındaki dağ köylerinden un getirinceye kadar, orada birkaç gün kamp yapacaktık. Wejch'ten getirdiğimiz yiyecek (Nasır'ın büyük olaylar için sakladığı, geriye hâlâ bir miktar kalan değerli pirinç haricinde) neredeyse bitmek üzereydi ve Akabe'ye varış

tarihimizi henüz, kesin olarak tahmin edemiyorduk.

Şimdiki grubumuz, toplam beş yüz adamdan daha fazlaydı ve çöl yüzeyinde vahşice ceylan kovalayan, kendine güvenen kuzeylilerden oluşan bu cesur şen ayaktakımının görünüşü, girişimimize ilişkin sorunlar karşısında duyduğumuz üzüntüyü, kaygıları bir an için bile olsa bizden alıp götürdü. Bu gece, bir pilav ziyafeti olacağını hissediyorduk ve Ebu Tayi'nin şefleri, bize katılmak için akşam yemeğine geldiler. Yemekten sonra, bu yüksek kuzey ülkesinin serinliğine karşı, aramızda hoş bir şekilde yanan kahve ateşinin kızıl korlarını seyrederek kilimlere oturduk ve daldan dala atlayarak, bize uzak kalan şeyler hakkında sohbet ettik.

Nasır, sırtüstü uzanıp sağa sola dönerek, dürbünümle yıldızları incelemeye başladı. Önce bir grubu sonra diğerini, yüksek sesle sayıp daha önce çıplak gözle hiç fark edemediği küçük ışıkları keşfederek, şaşkınlıkla çığlıklar atıyordu. Avda, bizi, teleskoplar büyük teleskoplar hakkında konuşmaya sürükledi. İlk denemelerden bugüne kadar, üç yüz yıl içinde insanoğlunun ne kadar ilerlemiş olduğu, şimdi çadır uzunluğunda teleskoplar yapıldığı ve bunlarla bilinmeyen binlerce yıldızın sayılabildiği hakkında konuştuk. "Ya yıldızlar! Nedir onlar?" Sohbet, güneşin ötesindeki güneşlere, kavrayışımızın ötesindeki büyüklük ve uzaklıklara doğru kaydı. Muhammed, "şimdi bu bilgi ile ne yapılacak?" diye sordu. "Biz, birçok bilgin ve akıllı adamla birlikte şimdi elimizde var olan teleskoplar Galileo'nun sahip olduğundan çok daha güçlü olduğu halde, daha iyi dürbünler yapmaya koyulacağız ve yine yüzlerce astronom, şimdi görünmeyen binlerce yıldızı daha fark edip sayacak, onların haritasını çıkartıp her birine isimler vereceklerdir. Hepsine birden baktığımızda, cennette gece olmadığını anlayacağız."

"Avda, kışkırtırcasına "Batılılar, neden hepsini birden istiyorlar?" diye sordu. "Milyonlarca yıldızın arkasında göremediğiniz Allah'ı biz, bildiğimiz birkaç yıldızın arkasında görebiliyoruz," dedi. "Dünyanın amacını öğrenmek istiyoruz, Avda" dedim. Zaal, yarı öfkeyle, "ama bu, Tanrı'nın işi" diye itiraz etti. Muhammed, konunun değişmesine izin vermedi. "Bu daha büyük dünyalarda insanlar var mı?" diye sordu. "Allah bilir." "Ya her birinin peygamberi, cenneti ve cehennemi var mı?" Avda, Muhammed'in sözlerini kesti. "Delikanlılar, biz bölgemizi, develerimizi, kadınlarımızı tanıyoruz. Aşırılık ve görkem, Allah'a aittir. Eğer aklın amacı, yıldızlara yıldızlar eklemekse, o zaman akılsızlığımız, memnuniyet verici bir şeydir." Daha sonra paradan söz etti ve hepsi birden fısıldaşmaya başlayıncaya kadar zihinleri başka yöne çekti. Sonra da dönüp bana, Akabe'yi ele geçirince, kendisi için Faysal'dan değerli bir hediye kopartmam gerektiğini fısıldadı.

Şafakta yürüyüşe geçtik, bir saat içinde bir su havzası olan Wagf'a vardık ve onun daha uzakta bulunan kenarından aşağı doğru ilerledik. Tepe,

çakmaktaşından bir doruğu olan birkaç yüz kadem yüksekliğinde, kütlesi sırf tebeşirden oluşmuş bir setti. Şimdi, güneyde Snainirat ile kuzeyde gün ışığında kar gibi parlayan bir konik tepeler grubu olan Thlaithukhwat'ın üç beyaz zirvesi arasında yer alan çukur bir bölgede ilerliyorduk. Çok geçmeden, Bair Vadisi'ne girip saatlerce yol aldık. Burada baharda meydana gelen bir sel, bodur çalılar arasında gür büyümüş otların yetişmesine neden olmuştu. Yeşildiler ve Sirhan Bölgesi'nin uzun süren düşmanlığının ardından aç kalan develerimizin damak tatları ve gözlerimiz için hoş görünüyorlardı.

Avda, hemen Bair'e gideceğini söyledi. Ben de mi geleyim? Hızla gittik ve iki saat sonra, yayvan bir tepenin altında karşımıza birden bir mezarlık çıktı. Avda, oğlu Annad'ın mezarını ziyaret etmek için acele ediyordu. Motalgalı beş yeğeni, teke tek yapılan bir kavgada Annad tarafından öldürülen şampiyonları Abtan'ın intikamını almak için yolunu keserek, öldürmüşlerdi. Avda, Annad'ın beş kişiye karşı tek başına olduğu halde, onların üzerine nasıl yürüdüğünü ve nasıl gerektiği gibi öldüğünü anlattı ama geriye kendisi ile çocuksuzluğu arasında sadece küçük Muhammed kalmıştı. Ölüsünün matemini fazlasıyla tuttuğunu göstermek için beni de yanında getirmişti.

Bununla birlikte, mezarlara doğru inerken, kuyuların olduğu yerden yükselen dumanları görünce şaşırdık. Yönümüzü hemen değiştirip harabelere dikkatli bir şekilde yaklaştık. Etrafta kimse görünmüyordu ama kuyunun çevresinde kalın bir gübre tabakası yakılarak kömürleştirilmiş ve kuyuya azami ölçüde zarar verilmişti. Sanki bir patlama olmuş gibi toprak parçalanmış ve siyahlaşmıştı. Kuyu boşluğuna bakınca, kuyu astarının kırılıp parçalandığını, taş bloklar aşağı atılarak dipteki suyun üzerinin kapandığını ve çukurun yarı yarıya tıkandığını gördük. Havayı kokladım, sanırım dinamit kokuyordu.

Avda, vadi yatağındaki mezarların aşağısında bulunan diğer kuyuya koştu. Onunda üst kısmı parçalanmış ve çukur, düşen taşlarla tıkanmıştı. "Bu, Jazilerin işidir" dedi. Vadiyi yürüyerek geçip üçüncü kuyuya Beni Sakr Kuyusu'na gittik. Yalnızca tebeşirden oluşmuş bir kraterdi. Zaal, yanımıza geldi, felâket manzarası karşısında donmuştu. Virane hâle gelen eski hanın çevresini araştırdık, gece belki de yüz atın bıraktığı izler kalmıştı. Dördüncü kuyu, harabelerin kuzeyinde açık düzlükte bulunuyordu. Bair tamamen tahrip edildiyse bize ne olacak diye tasalanarak umutsuzca oraya gittik. Hasar görmediğini anlayınca keyfimiz yerine geldi.

Bu, bir Jazi kuyusuydu ve dokunulmadan bırakılmış olması, Avda'nın teorisinin gerçek olduğuna ilişkin güçlü bir izlenim bıraktı. Türklerin bu kadar hazırlıklı olduğunu görünce canımız sıkılmıştı ve saldırıya geçmeden önce toplanmayı plânladığımız Maan'ın doğusunda, kuyuların bulunduğu El Jefer'e de belki baskın yapmış olabilir, diye korkmaya başladık. Onların engellemeleri, gerçek bir sıkıntı yaratırdı. Bu arada dördüncü kuyu sayesin-

de durumumuz rahat olmasa bile, tehlikeli sayılmazdı. Ancak su olanakları, ne olursa olsun, beş yüz deve için yeterli değildi. Bu yüzden harabe haline gelmiş, ağızları çevresinde biten otların hâlâ yanmakta olduğu diğer kuyular arasından en az hasarlı olanı açmak şart oldu. Nasır ve Avda ile birlikte, kuyulara yeniden bakmak için harekete geçtik.

Bir Ageyl, Türklerin kullandığı patlayıcı olduğu açıkça belli olan, üzerinde Nobel yazan boş bir jelâtinli dinamit kutusu getirdi. Yerdeki izlerden, kuyunun üst kısmında ve çukurda aynı anda birkaç patlayıcının birden ateşlendiği anlaşılıyordu. Gözlerimiz karanlığa alışıncaya kadar dikkatle bakınca, birden aşağıda yirmi kadem kadar derinde kuyu boşluğunu kesen birçok çıkıntı olduğunu fark ettik. Hâlâ duvara sıkıştırıldıkları gibi duruyorlardı ve aşağı sarkan telleri vardı.

Bunların, ikinci bir patlayıcı serisi olduğu açıktı ya etkisiz bir şekilde bağlanmışlar ya da çok uzun zamanlı fitil koymuşlardı. Aceleyle kova halatlarını açıp birbirlerine sararak ördük ve sağlam çapraz bir kirişe bağlayarak kuyunun ortasına doğru serbestçe sarkıttık. Kenarlara doğru öyle bir salladık ki, halatın bir parçası blokları yerinden sökebilirdi. O zaman patlayıcıların küçük olduğunu anladım, her biri üç pounddan daha güçlü değildi ve sahra telefonu kablosuyla birbirlerine seri olarak bağlanmışlardı. Ama bir şeyler ters gitmişti. Türkler, ya işlerini baştan savma yapmışlardı ya da yeniden bağlamaya vakit bulamadan gözcüler, bizim geldiğimizi görmüşlerdi.

Böylece, çok geçmeden, sağlam iki kuyuya sahip olduğumuz gibi otuz poundluk düşman dinamiti de ele geçirerek, açıkça kârlı çıktık. Bu uğurlu yerde, Bair'de bir hafta kalmaya karar verdik. Şimdi yiyecek bulma ve Maan ile Akabe arasında yaşayan kabilelerin ruh hâllerini öğrenme ihtiyacımızın yanı sıra, üçüncü bir hedef Jefer kuyularının durumunu anlama görevi ortaya çıkmıştı. Bir adamı, Jefer'e gönderdik. Hoveitatlara has işaretler taşıyan yük develerinden oluşan küçük bir kervan hazırlayıp tanınmayan, bizimle ilişkili olduklarından asla kuşku duyulmayacak üç ya da dört kabile üyesiyle birlikte, demiryolunun öteki tarafında bulunan Tafileh'e gönderdik. Bulabildikleri bütün unu satın alıp beş, altı gün içinde geri döneceklerdi.

Akabe yolu üzerinde yaşayan kabilelere gelince, Wejch'te kabataslak hazırladığımız plânı gerçekleştirmek için, Türkler'e karşı onların aktif yardımına ihtiyacımız vardı. Düşüncemiz, El Jefer'den hiç beklenmedik bir anda ilerleyip demiryolu hattını geçmek ve büyük geçidi, yani Maan Yaylası'ndan kızıl Guweira düzlüğüne doğru inen yolu, Nagb el Shtar'ı ele geçirmekti. Bu geçide egemen olmak için Maan'dan aşağı yukarı on altı mil uzakta ve zirvesinde büyük bir kaynak bulunan Aba El Lissan'ı ele geçirmemiz gerekiyordu. Garnizonu küçük olduğundan, bir saldırıda ezip geçeceğimizi umuyorduk. İşte, o zaman yola egemen olabilirdik. Karakollar, büyük bir olasılıkla hafta

sonuna kadar açlıktan düşecekler ya da belki de daha önce, başarılı bir başlangıç yaptığımızı duyan dağlı kabileler, bize katılıp onları temizleyeceklerdi.

Plânımızın can alıcı noktası, Aba el Lissan'a yapacağımız saldırıda yatıyordu. Tek korkumuz, Maan'daki güçlerin hemen harekete geçip onlara yardım göndermek için zaman bulmalarıydı. Bu durumda, bizi Shtar'ın başına kadar geri sürebilirlerdi. Şu anda olduğu gibi onların gücü, sadece bir tabur askerden ibaretse harekete geçmeye cesaret edemeyecekler ve takviye güçlerinin gelmesini beklerken, kentin düşmesine izin verdikleri takdirde Akabe, bize teslim olacaktı. Böylece, denize dayanacak ve bizimle düşman arasında var olan İtm Geçiti'nin üstünlüğüne sahip olacaktık. Bu yüzden başarımızın güvencesi, Maan'ı kötü niyetli varlığımızdan kuşkuya düşürmeksizin çevresinde olup bitenlere karşı kayıtsız ve zayıf bir pozisyonda tutmaktı.

Yerel halka telkinde bulunarak yaşarken, hareketlerimizi gizli tutmak hiç de kolay değildi ve bize inanmayan kişiler, Türkler'e anlatacaklardı. Sirhan Vadisi'ne yaptığımız uzun yürüyüş, düşman tarafından biliniyor ve tek uygun hedefin Akabe olduğunu sadece en sivil konumda olan bir baykuş anlayamazdı. Bair'in tahrip edilmiş olması ve aynı zamanda Jefer'in de, çünkü Jefer'in yedi kuyusunun tahrip edildiğini öğrenip doğrulatmıştık Türklerin bir dereceye kadar alârmda olduğunu gösteriyordu.

Bununla birlikte, Türk Ordusu'nun ahmaklığının bir ölçüsü yoktu. Bunun zaman zaman yararı dokunsa da aslında onları küçümsemekten kendimizi alamadığımızdan dolayı, sürekli olarak bize zarar veren bir husustu. (Oysa Araplar, olağanüstü kıvrak bir zekâya sahip, yetenekli bir ırktı ve buna fazlasıyla değer veriyorduk.) Bir ordu, düşmanının saygısını kazanamadığı zaman, bunun acısına katlanmak zorundaydı. Şimdilik aptallıklarından yararlanabilirdik ve bu yüzden hedefimizin Şam'a daha yakın bir yerlerde olduğu konusunda onları ikna etmek için, uzun süre önceden bir aldatma kampanyası başlatmıştık.

Şam'dan gelip kuzeyde Deraa'ya ve güneyde Amman'a giden demiryolu, sadece Hicaz'ın değil ama aynı zamanda Filistin'in de ulaşım ve haberleşme hattı olduğundan, o yörelerde baskı yapmaya daha yatkındılar. Demiryollarına saldırmış olsaydık, çifte zarar vermiş olacaktık. Bu yüzden, kuzey ülkesinin civarında yaptığımız uzun yolculuk sırasında, yakında Jebel Druse'ye varacağımızı sezdirip kötü şöhretli Nesib'i gürültüyle ama sahip olduğu küçük kuvvetleriyle oraya çıkarttığımdan dolayı memnun olmuştum. Nuri Shaalan da aynı tarzda Türkleri bizim için uyarmıştı. Newcombe da güzel bir buluş yaparak, Wejch yakınlarında içinde bir plân da bulunan resmi belgeleri kaybetmişti. Plâna göre (Biz, ileri karakolduk.), Wejch'ten yola çıkarak Jefer ve Sirhan'dan geçip Şam ve Halep'e saldırmak için Tadmor'a gidecektik. Türkler, bu belgeleri çok ciddiye alıp bizim için çok avantajlı olacak bir şekilde, savaşın sonuna kadar bir garnizonlarını Tadmor'da bağlı tuttular.

Bölüm 50

Bair'de geçirmek zorunda kalacağımız bir hafta boyunca, aynı doğrultuda bazı somut adımlar atmak akıllıca görünüyordu ve Avda, Zaal'ın, Deraa yakınlarında bir demiryoluna hücum etmek için hazırlanacak bir birliğe komuta ederek, benimle birlikte gelmesine karar verdi. Zaal, teker teker yüz on adam seçti. Gece ve gündüz, altı saat ilerleyip bir ya da iki saat mola vererek, zorlu bir yolculuk yaptık. Arapları durgunlaştıran nedenler olduğundan, yani kuruluş itibariyla geleneksel yolları izleyen kabilelere has, alelâde bir baskın grubu gibi göründüğümüzden, bu benim için maceralı bir yolculuk oldu. Ama sonradan, pratik, üretilen bu yapının etkili olduğunu ortaya çıkardı.

İkinci gün öğleden sonra, Amman'ın kuzeyinde bir Çerkes köyü olan Zerga'nın hemen yukarısında bulunan demiryoluna vardık. Sıcak güneş ve hızlı yolculuk, develerimizi yormuştu ve Zaal yer altı sarnıçları son yağmurlarla dolan, harap olmuş eski bir Roma köyünde durup hayvanları sulamaya karar verdi. Demiryolundan bir mil uzaklıkta bulunuyorduk ve Çerkesler, Araplardan nefret ettikleri için bizi görürlerse düşmanca davranabilecek olmaları nedeniyle dikkatli olmak zorundaydık. Üstelik demiryolu hattının hemen altında bulunan yüksek bir köprü üzerinde, yirmi çadırdan oluşan bir karakol kurulmuştu. Türkler, faal görünüyorlardı. Sonradan bir generalin teftişini beklediklerini duyduk.

Hayvanları suladıktan sonra altı mil daha ilerledik ve karanlık çöker-

ken, Zaal'ın büyük ve tahrip edilmeye uygun bir köprü olarak anlattığı Dhuleil Köprüsü'ne vardık. Zaal ile birlikte köprüye bir göz atmak için inerken adamlarımız ve develer, ters bir şey olursa geri çekilirken, bizi ateş açarak korumak için demiryolunun doğusundaki yüksek zeminde beklediler. İki yüz yarda ileride Türkler vardı. Çadırlarını kurmuşlar ve yemek pişirmek için ateşler yakmışlardı. Köprüye varıp da yeniden inşa edildiğini görünceye kadar, şaşırıp güçlerini açıklamakta güçlük çektik. İlkbahar selleri, köprünün dört kemerini alıp götürmüş ve hat, geçici olarak yan bir yoldan geçirilmişti. Yeni kemerlerden biri bitirilmiş, diğerinin kemeri henüz döndürülmüş ve kereste kemer kalıpları, bir üçüncüsü için hazırlanmıştı.

Elbette, böyle bir durumda köprüyü havaya uçurmakla uğraşmanın yararı yoktu. Bu yüzden, ayak bileklerimizin burkulma riskinden sakınmak amacıyla bir bakıma büyük bir dikkat göstererek, çıplak ayaklarımızın altında dönen gevşek taşların üzerinde (işçileri alârma geçirmemek için) sessizce yürüyerek geri çekildik. Bir keresinde ayağımı soğuk ve yumuşak, hareket eden bir şeye basıp güçlükle adım atabilmiştim. Galiba tesadüfen bir yılana denk gelmiştim ama bana bir zararı dokunmadı. Parlak yıldızlar, üzerimize aydınlatıcı olmayan, aldatıcı ışıklar gönderiyordu ama taşların altındaki gölgeleri uzatıp yerin griliğini artırarak havayı şeffaflaştırıyordu.

Kuzeye, Zaal'ın tren mayınlamak için elverişli bir bölge olarak düşündüğü Minifer'e doğru ilerlemeye karar verdik. İhtiyacımız politik bir sonuç almak olduğundan, Türkleri yanıltıp ana birliğimizin doğuda Sirhan bölgesinde, elli mil ötede bulunan Azrak'ta olduğunu düşünmelerini sağlamak için bir treni havaya uçurmak, bir köprüden daha uygun görünüyordu. Kumları çok seyrek olan, güzel çakıllı bir nehir yatağından geçerek düz bir alana çıktık. Bu bölgenin üzerinde kolaylıkla ilerlerken uzun bir gürüldeme sesi geldi. Ne olduğunu merak ederek kulaklarımızı kabarttık. Birden, kuzey yönünden rüzgârın hızıyla aşağı doğru eğilerek, dans eden bir alev sorgucu çıktı. Arkasından duman perdesi bırakarak uzanan alevler, başımızın üzerinden geçerken bizi aydınlatır gibi oldu. Demek ki, demiryolunun yakınına gelmiştik. Tren hızla geçerken biz geriye çekildik. İki dakika önceden bir uyarı yapılmış olsaydı, lokomotifi hurdaya çevirmiş olacaktım.

Daha sonra yolculuğumuz, şafağa kadar sakin geçti. Kendimizi dar bir vadide ilerlerken bulmuştuk. Vadinin baş tarafı, sola doğru keskin bir dönüş yaparak, kırık kayalıkların basamak basamak zirveye kadar yükseldiği, aslında bir tepe olan taş bir amfiteatra çıkıyordu. Zirvede, abideye benzer taş bir yapı duruyordu. Zaal, demiryolunun oradan görülebileceğini, söyledi. Eğer bu doğruysa, pusu kurmak için ideal bir yere gelmiştik. Üstelik develerimiz, mükemmel bir otlak olan vadinin çukur yatağında, başlarında bir muhafız olmaksızın yayılabileceklerdi.

Hemen taş yapının olduğu zirveye tırmandım. Hristiyan dönemden kalma, bir Arap gözetleme kalesinin yıkıntıları duruyordu. Tepenin etekleri boyunca hafifçe kavis yaparak ilerleyen demiryolunun öteki tarafına doğru uzanan, verimli çayırların boy attığı yaylaya egemen olan bir manzarası vardı ve belki de beş millik bir görüş mesafesine sahipti. Aşağıda, solumuzda birkaç küçük askerin hımbıl hımbıl oturduğu bir demiryolu durağı, aslında bir kahvehane olan, kare biçiminde bir kulübe vardı. Nöbetleşe gözetleyip uyuyarak, saatlerce oraya uzandık. Bu arada bir tren, zor yokuşu ağır ağır tırmanarak geçti. O gece tren hattına, her neresi mayınlamak için uygun görünüyorsa oraya baskın yapmak için plân yaptık.

Bununla birlikte, sabahın ortasında kuzeyden yaklaşan karanlık bir grup ortaya çıktı. Doğruca bizim tepeye doğru ilerleyen, muhtemelen yüz elli kadar atlıdan oluşan bir birliği seçebildik. Sanki bizden haberleri varmış gibi görünüyordu. Bu, son derece olanaklıydı. Çünkü bütün bu bölgede, Belga kabilelerinin koyunları otlanıyordu ve çobanları, bizim gizlice hareket ettiğimizi görünce bizi, hırsızdüşman sanıp çadırları uyarmış olabilirlerdi.

Demiryoluna karşı olağanüstü olan pozisyonumuz, daha üstün hareketli bir güç tarafından ele geçirilebilir olması nedeniyle bir ölüm tuzağıydı. Bu yüzden aşağıya inip tehlikeyi bildirdik, develerimize binip giriş yaptığımız vadiden gizlice uzaklaştık. Doğudaki sırtın üzerinden geçip hayvanlarımızı eşkin koşturabileceğimiz küçük bir düzlüğe vardık. Düzlüğün daha uzak kenarında bulunan düşük boylu höyüklere doğru ilerleyip düşman bizi görme pozisyonuna girmeden tepeciklerin arkasında gizlendik.

Buradaki arazi, taktik bakımdan daha uygun görünüyordu ve düşmanı bekledik. Ama herhalde eksik bilgilendirilmişlerdi. Çünkü eski saklanma alanımızın yanından hızla geçip bizi hayretler içinde bırakarak güneye doğru, gözden uzaklaştılar. Aralarında Araplar yoktu; hepsi, askerdi. Bu yüzden iz sürüyorlar diye korkmamız için bir neden de yoktu. Ama yine, burada da Türkler sanki alarma geçmiş gibi görünüyorlardı. Benim de istediğim bu olduğundan memnun olmuştum. Ama askeri sorumluluk Zaal'a düştüğü için, bu durumdan endişe duyuyordu. Bu yüzden de bölgeyi tanıyan diğer adamlarla bir toplantı yaptı ve sonunda develerimize yeniden binip eski tepemizin oldukça kuzeyinde ama yeterince tatmin edici bir yer olan bir başka tepeye gittik. Özellikle kabilelerin yaratacağı engellemelerden uzak kalacaktık.

Zirvesi yuvarlak, üzerinde ot yetişen, iki omuzlu Minifir Bölgesi'ne has bir tepeydi. Omuzlar arasında kalan doğu yakasına açılan yüksek boğaz, çöle emin bir şekilde geri çekilmemizi mümkün kılacak kuzeyden, güneyden ve batıdan gelecek saldırılara karşı mükemmel bir şekilde korunan geniş bir yol meydana getirmişti. Boğaz, en yüksek yerinde çukurlaştığından

burada biriken yağmur suları, toprağı verimli hâle getirip zengin otlakların yetişmesine neden olmuştu. Ama serbest bırakılan develere sürekli dikkat etmek gerekiyordu. Çünkü başıboş dolaşıp iki yüz adım daha ileri giderlerse tepenin batı cephesinden, dört yüz yarda kadar aşağıdan geçen demiryolundan, görülebileceklerdi.

Her yanda yükselen omuzlar, çıkıntı yaparak arada sığ kesim üzerinden geçen hattı sıkıştırıyordu. Kazılarak çıkarılan toprak, çukurun kenarına bir set halinde yığılmış ve böylece meydana gelen kanal, boğazdan zikzak yaparak inen küçük suyolu tarafından taşınan akıntının, aşağıda demiryolunu çapraz kesen daha büyük bir vadinin yatağına boşaltılmasını olanaklı kılmıştı.

Demiryolu, kuzeye doğru kavis yaparak zorlu bir yokuşu tırmanıp gri bir gök gibi alabildiğine yayılan ve 'Bizans Suriyesi'nin eski bazalt kentleri olan küçük karanlık bulutlarla lekelenen güney Hauran'ın geniş yüzeyinde gözden kayboluyordu. Güneyde ise demiryoluna tepeden bakan altı mil, hatta daha da uzağı görebildiğimiz, anıt vardı.

Karşımızda batıya doğru uzanan Belga Yaylası, yaz dönemini geçiren köylülerin siyah çadırdan köyleriyle benek benek olmuştu. Tepenin üzerinde dururken onlar da bizi görebiliyorlardı, bu nedenle kim olduğumuzu onlara bildirdik. Bu yüzden de oradan ayrılıncaya kadar sessiz kaldılar ve sonra açıkça ve hevesle bizim doğuya, Azrak'a doğru gittiğimizi kanıtlayan birer tanık oldular. Habercilerimiz, geri dönünce bir lüks olan yiyecek ekmeğe kavuştuk. Bair'deki kıtlık, bizi kurutulmuş mısıra mahkûm etmişti ve pişirme olanaklarımız olmadığından, adamlar mısırı çiğ olarak çiğniyorlardı. Bunu denemek dişlerim için çok zor olduğundan oruç tutarak yola devam ediyordum.

Zaal ile birlikte o gece, eşzamanlı bir fünye ile birbirine paralel olarak bağlanmış, birleşik, üç patlayıcılı, otomatik, büyük Garland mayınlarından birini su kanalına gömdük ve sonra uyumak için yattık. Karanlıkta bir tren gelip de mayını patlatacak olursa gürültüyü duyabileceğimizden emindik. Bununla birlikte, hiçbir şey olmadı ve kırık taşlar üzerine yerleştirdiğim (tetikleme hareketine yardımcı olan) tapaları yerinden kaldırdım. Daha sonra, bütün gün bekledik, karnımız tok ve rahattık. Sert çayırların yetiştiği tepeyi dalgalandırıp bir dalga gibi sesler çıkartan kuvvetli bir rüzgâr sayesinde serinliyorduk.

Saatlerce hiçbir şey olmadı. Ama sonunda Araplar arasında bir hareketlenme oldu. Zaal, Hubsi ile birlikte daha aktif olan birkaç adamı da yanına alarak demiryoluna fırladı. Altımızda, görüş alanımızın dışında kalan yerden, iki el silah sesi duyduk ve yarım saat sonra grubumuz, yeniden ortaya çıktı. Önceki gün gördüğümüz atlı birlikten firar etmiş olan, yırtık pırtık kıyafetli iki Türk askerini de yanlarında getiriyorlardı. İçlerinden biri,

demiryolundan kaçmaya çalışırken kötü bir şekilde yaralanmıştı. Öğleden sonra kendisi ve kaderi için olabilecek en kötü sona ulaştı ve öldü. İstisnai bir andı. Ölüm kaçınılmaz bir hâle geldiğinde, çoğu insan kendilerini bekleyen mezar sessizliğini hissedip gönüllü bir şekilde gittiler. Diğer adam da yaralıydı, ayağında kötü olmayan bir kurşun yarası vardı. Ama çok zayıf olduğundan yaranın soğumasıyla birlikte sancısı artınca düşüp bayıldı. Zayıf vücudu, yara ve berelerle, askerlik hatıralarıyla ve kaçma nedenini gösteren izlerle öylesine kaplıydı ki, ancak kendi yüzüne karşı yalan söylemeye kalkışabilirdi. Ona son ekmeğimizi ve biraz da su verdik. Bundan başka elimizden gelen her şeyi, fazla olmasa da yaptık.

Öğleden sonra, geç saatlerde bize doğru yaklaşan, katıra binmiş bir piyade birliği görünce heyecanla sarsıldık. Kurduğumuz pusunun altından geçeceklerdi. Zaal ve adamları, düşmanın üzerine birden saldırmak konusunda ısrar ettiler. Biz, yüz kişi kadardık, onların sayısı ise iki yüzü biraz geçiyordu. Daha yüksek bir yerde durduğumuzdan, ilk açacağımız yaylım ateşinden sonra semerlerden bazılarını boşaltacağımızı umuyorduk. Sonra da develerle hücuma geçebilirdik. Develer, özellikle hafif eğimli bir yokuştan aşağı koşarken birkaç adımda katırlara yetişebilirler ve hareketli bedenlerini kullanarak, daha hafif hayvanlarla binicilerini oldukları yerde fırıldak gibi döndürebilirlerdi. Zaal, kovalamaca yöntemiyle yapılacak bu mücadelede, sadece katıra bindirilmiş piyade birliği bir yana bırakılacak olursa, karşımızda kabile develeriyle başa çıkabilecek düzenli bir süvari gücünün olmadığı konusunda, beni temin etti. Sadece adamları değil, değerli hayvanlarını da ele geçirmemiz gerekiyordu.

Kaç kayıp verebileceğimizi sordum. Beş ya da altı olarak tahmin etti ve bu sözlerinin ardından, hiçbir şey yapmayıp geçip gitmelerine izin vermeye karar verdim. Bizim sadece tek bir hedefimiz vardı: Akabe'yi ele geçirmek. Burada, ancak Türkleri hatalı iz peşinde sürükleyerek, bizim Azrak'ta olduğumuzu düşünmelerini kolaylaştıracak adımlar atılması söz konusu olabilirdi. Böyle bir gösteride beş ya da altı adam kaybetmek, her ne kadar mali açıdan kârlı olduğunu kanıtlasa da aptallık sayılırdı. Çünkü en son silahımız bile, bizim için yaşamsal öneme sahip olan Akabe'yi ele geçirmek için gerekli olabilirdi. Ancak, Akabe düştükten sonra, eğer duygularımızı yitirirsek, adamlarımızı harcayabilirdik ama daha önce asla böyle bir şeye kalkışamazdık.

Gözleri dönmüş olan Hoveitatlar, tereddütle ilerleyen Türkleri bayır aşağı kovalayacaklarını belli ediyorlardı. Durumu Zaal'a anlattım, pek memnun kalmadı. Ganimet olarak katırları istiyorlardı. Özellikle de bizi yolumuzdan alıkoyacağı için bunu kabul etmedim. Kabileler, savaşa genellikle onur ve servet kazanmak için katılıyorlardı. Onlar için üç soylu gani-

met vardı: Silahlar, binek hayvanları ve giysiler. İki yüz katırı ele geçirdiğimiz takdirde bu gururlu adamlar, Akabe'den vazgeçip kadınlarının önünde övünüp zaferlerini kutlamak amacıyla, ganimetlerini Azrak yolundan geçirip yurtlarına, çadırlarına, götüreceklerdi. Esirlere gelince, Nasır, getireceğimiz faydasız iki yüz ağızdan dolayı hiç de minnettar kalmayacaktı. Bu yüzden onları ya öldürmek zorunda kalacaktık ya da sayımızı düşmana belli ederek gitmelerine izin verecektik.

Oturduk ve dişlerimizi gıcırdatarak geçmelerine izin verdik. Çetin bir sınavdı. Ancak, şerefimizle bu sınavdan çıktık. Zaal, bunu başardı. Benden, daha sonra gözle görülebilir ölçüde minnettarlık beklese de bu, onun en iyi davranışıydı ve bu arada, Bedeviler üzerindeki otoritesini bana gösterdiğinden dolayı memnun olmuştu. Avda'nın vekili ve tanınmış bir savaşçı olması nedeniyle, ona saygı gösteriyorlardı. Bir iki küçük isyanda, duruma hâkim olma becerisini ortaya koymuştu.

Şimdi en uç noktada sınavdan geçiyordu. Ateşli bir delikanlı olan Avda'nın kuzeni, Hubsi, heyecandan yerinde duramayan tüfeklerimizin namlularından aşağı yukarı üç yüz yarda kadar ilerde Türkler sıraya girmişler, bön bön bize doğru yaklaşırken, birden ayağa fırlayıp onları üzerimize çekip savaşa zorlamak amacıyla bağırarak koşmaya başladı. Ama Zaal, on adımda onu yakalayıp yere fırlattı ve zalim bir şekilde, tekrar tekrar sopasıyla vurdu. Delikanlının şimdi çok farklı olan çığlıklarının, ilk amacını gerçekleştireceğinden korktuk.

Ellerimizin arasından hoş ve sağlam, küçük bir zaferin göz göre göre geçip gitmesini seyretmek keder vericiydi. Hava kararıncaya kadar orada mahzun mahzun oturduk ve içimizden geçen bir kez daha bu fırsatı yakalayamayacağımız hissini onayladık. Susuzluk bizi tehdit ettiğinden, bu son fırsattı ve yarın develerimizi sulamak gerekiyordu. Bu yüzden, hava karardıktan sonra demiryoluna dönüp rayların en çok kavisli olduğu yerlere otuz dinamit yerleştirdik ve acele etmeksizin hepsini ateşledik. Kavisli rayları, Türkler, yenilerini Şam'dan getirmek zorunda kalacaklarından dolayı seçmiştik. Gerçekten de bu, onların üç gününü aldı ve ardından inşaat trenleri, bıraktığımız mayının (Tahrip yeminin arkasına bağlanarak atılan bir olta gibiydi.) üzerinden geçti ve lokomotifleri hasar gördü. Hat, adım adım tuzaklara karşı kontrol edilirken trafik üç gün kesildi.

Elbette ki, o an için bu iyi şeylerin hiçbirini önceden tahmin edemezdik. Tahribatı gerçekleştirip kederli bir şekilde develerimize döndük ve gece yarısından az sonra yola çıktık. Esirimizi, tepenin üzerinde bıraktık. Ne yürüyebilir ne de bir hayvana binebilirdi; üstelik onu taşıyacak bir arabamız da yoktu. Yattığı yerde açlıktan öleceğinden korkuyorduk ve gerçekten de şu an çok hastaydı. Bu yüzden hasar gören bölgede rayların üzerine devirdi-

ğimiz bir telgraf direğine onun nerede olduğu hakkında bilgi veren ve zorlu bir çatışmadan sonra yaralı olarak ele geçirildiğini bildiren, Fransızca ve Almanca olarak yazdığımız bir mektubu bıraktık.

Bu mektubun, onu, Türklerin suçüstü yakaladıkları asker kaçaklarına uyguladıkları cezalardan ya da bizimle gizli bir anlaşma yaptıklarını düşünürlerse vurulmaktan kurtarabileceğini umuyorduk. Ama altı ay sonra Minifer'e geri döndüğümüzde, eski kamp yerimizin olduğu yerde, iki cesedin sıyrılmış kemikleri, çevreye dağılmış bir halde yatıyordu. Biz, Türk Ordusu'na mensup insanlar adına her zaman üzüntü duyduk. Subaylar, gönüllüler ve meslekten askerler, tutkularıyla neredeyse tüm varoluşlarıyla savaşa neden olmuşlardı ve biz, onların sadece kendilerine uygun düşen çölleri değil ama her şeyi alabilmelerini dilerdik. Ancak, yaptıkları hatalara, hep zorunlu olarak askere alınmış gençler katlanmak zorunda kalıyordu.

Bölüm 51

Gece olduğunda, Dhuleil'in taşlık bayır ve vadilerinde yolumuzu kaybettik ama şafak sökene kadar ilerlemeye devam ettik. Böylece, güneş doğduktan yarım saat kadar sonra, gölgeler henüz yeşil çukurluklar üzerinde uzayıp giderken, suyun bulunduğu eski yerimize, Khau'ya ulaştık. Harabeler, tıpkı bir yaranın kabuğu gibi, Zerga'nın karşısındaki tepede kırılıp son buluyordu. İki sarnıçta çok çalışıp Bair'e geri dönüş yolculuğumuz için develerimize su verirken, üç ineğini harabeler tarafındaki zengin yeşil otlaklara doğru süren genç bir Çerkes ortaya çıktı.

Böyle olmayacaktı, bu yüzden Zaal, çobanı gizlice izleyip yiğitliklerini uygun bir şekilde ortaya koymaları için, önceki gün gereğinden fazla enerjik davranan kabahatlileri gönderdi. Ona zarar vermeden getirdiler ama çok korkmuştu. Çerkesler, açık yollarda başıboş kalmış zorbalar, kabadayılık taslayan adamlardı ama sertlikle karşılaştıklarında pes ediyorlardı ve bu delikanlı, saygı anlayışımızı rencide ederek korkudan bir yazı, bir tura der gibi durmadan değişiyordu. Kendine gelinceye kadar onu su ile ıslattık ve sonra ondan kurtulmak için, yürüyüş sırasında hırsızlık yaparken yakalanan genç bir Sherari ile hançerle dövüşmeye zorladık. Fakat bir sıyrık aldıktan sonra da ağlayarak kendini yere attı.

Şimdi, başımızda bir bela vardı. Eğer, onu serbest bırakırsak, tehlikeyi haber verip köyündeki tüm süvarileri üzerimize gönderecekti. Böyle gözlerden uzak bir yerde onu bağlayarak bırakırsak, açlıktan ya da susuzluktan ölecekti; ayrıca ona ayıracak fazla ipimiz de yoktu. Onu öldürmek, hayal

gücü kıt bir öneri gibi görünüyordu, üstelik yüz adam için de değmezdi. Sonunda genç Sherari, kendisine bir fırsat tanınırsa sorunu çözüp onu sağ bırakacağını söyledi.

Bir halatı, Çerkes çocuğun bileğinden ilmik yaparak semere bağladı ve onu nefessiz bırakıncaya kadar bizimle birlikte bir saat boyunca çekerek koşturdu. Hâlâ demiryolunun yakınında fakat Zerga'nın dört ya da beş mil uzağındaydık. Orada, çocuğun üzerindeki giysiler çıkarıldı çünkü elbiseler, bir onur sorunu olarak sahibinin payına düşüyordu. Sherari, onu yüzükoyun yere devirdi, ayaklarını kaldırıp hançerini çekti ve tabanlarını derin bir şekilde yardı. Çerkes, sanki öldürülüyormuş gibi acı ve korkuyla feryat etti.

Gösteri, garip olduğu kadar etkili fakat ölümden çok daha merhametli görünüyordu. Kesikler, ellerini ve dizlerini kullanarak bir saat içinde demiryoluna ulaşmasına engel değildi ve çıplaklığı, güneş batıncaya kadar onu gölgede tutacaktı. Şükran duyup duymadığı belli değildi ama otlak olarak çok zengin görünen inişli çıkışlı bir araziden yürüyerek uzaklaştık. Develerimiz başları aşağıda ot ve bitkileri kopartarak ilerlerken biz, eğilen boyunlarının ortaya çıkardığı oluk üzerinde rahatsız bir şekilde dikiliyorduk. Ama yemelerine izin vermek zorundaydık, çünkü şafak ve günbatımında alacakaranlıkta, sadece nefes almak için verdiğimiz kısa molalar dışında günde seksen mil yol alıyorduk.

Gün ışıdıktan hemen sonra, batıya döndük ve kırık kireçtaşı kayalıkları arasından geçip demiryolunun aşağısında yatan Atwi istasyonu'na, gizlice sürünerek ilerlemek için develerimizden indik. Hat üzerinde, biri diğerini gizleyen, iki taş bina vardı. (Birincisi sadece yüz yarda ilerdeydi.) Adamlar, orada kaygısızca şarkı söylüyorlardı. Güne yeni başlıyorlardı ve bir asker, istasyonla vadi arasındaki verimli çayırlarda otlatmak için küçük bir koyun sürüsünü dışarı çıkartırken, nöbetçi odasından havaya ince mavi bir duman yükselmeye başladı.

Kuru tahıldan oluşan atlara özgü beslenme rejiminin ardından, ete çok ihtiyaç duyduğumuzdan bu sürü, yapacağımız işe kesinlikle damgasını vuracaktı. Araplar, on, on beş, yirmi beş, yirmi yedi diye sayarlarken dişlerini gıcırdatıyorlardı. Zaal, demiryolunun köprü ile birleştiği yerde, vadi yatağına hızla süzülüp peşi sıra gelen bir grup adamla birlikte, çayırın öteki tarafında bulunan istasyonun karşısına gelinceye kadar sürünerek ilerledi.

Bulunduğumuz tepeden, istasyonun avlusunu kontrol edebiliyorduk. Zaal'ın toprak tümseğin üzerindeki otların arkasında, başını son derece ihtiyatlı bir şekilde koruyarak tüfeğini eğdiğini gördük. Acele etmeden, bilet gişesinin dışında sandalyelerine oturup gölgelik yerde kahvelerini yudumlayan subay ve memurlara nişan aldı. Tetiğe basar basmaz, en şişman adam, yavaş yavaş aşağı sarkıp arkadaşlarının donmuş bakışları altında yere çöker-

ken, patlama sesi, merminin taş duvara çarpışına yetişti.

Bir an sonra Zaal'ın adamları, yaylım ateşine başladılar, vadiden çıkıp ileri atıldılar. Ama kuzeydeki binanın kapısı, gürültüyle kapandı ve çelik pencere panjurların arkasından silahlar konuşmaya başladı. Karşılık verdik ama çok geçmeden etkisiz kaldığımızı görünce, düşmanın yaptığı gibi ateşi kestik. Hoveitatlar, suçlu koyunları doğuya, tepelere doğru sürdüler. Develerimiz oradaydı. Geride kalan herkes, daha yakın ve savunmasız durumda bulunan Zaal'a katılmak için koştu.

Yağmalamanın doruğuna yaklaşırken, bir duraklama ve panik oldu. Araplar, gözcülük yapmaya öyle alışmışlardı ki, neredeyse daha akılları ikna olmadan önce duyguları önlem alıyor, tehlike ortaya çıkmadan önce hissedebiliyorlardı. Güneyden, hattan aşağı doğru dört adam taşıyan ve elle yürütülen bir taşıt salınarak yaklaşıyordu. Gıcırtılı sesler çıkartan tekerlekleri, adamların kulaklarını, silah atışlarımıza karşı sağırlaştırmıştı. Rualla müfrezesi, üç yüz yarda yukarıdan geçen bir su kanalının altına doğru sürünürken, geri kalanımız, sessizce köprünün yakınında toplandık.

Taşıt, hiçbir şeyden kuşkulanmadan, kurduğumuz pusuya doğru tekerleklerinin üzerinde sallanarak yaklaştı. Önümüzdeki çayırın karşısında, heybetli bir şekilde sıralanırken seti geçip karşımıza çıktılar. Türkler, dehşetle yavaşladılar, aşağı atlayıp engebeli arazide koşmaya başladılar. Ama tüfeklerimiz bir kez daha patladı ve hepsi öldü. Taşıt, bakır tel ve telgraf aletlerinden oluşan bir yükü ayaklarımıza kadar getirmişti. Uzun mesafeli telleri kullanarak 'dünyaları' birleştirebilirdik. Zaal, istasyonun yarısını tutuşturdu. Binanın benzin sıçratılarak ıslatılan ahşap kesimleri de hiçbir engelle karşılaşmadan alev aldı. Kalaslar ve kumaş perdeler, çırpınır gibi kıvrılıp bükülürken, yalımlar her şeyi yalayıp yutuyordu. Bu arada Ageyller, jelatin patlayıcıyı ölçerek ayırıyorlardı ve kısa bir süre sonra da patlayıcıları ateşleyerek bir su kanalını, birçok rayı ve yardalarca telgraf telini tahrip ettiler. Dizleri üzerinde bekleyen yüz kadar devemiz, ilk patlamanın gümbürtüsüyle hızla ayağa fırlayıp bunu izleyen her patlamanın ardından daha da çıldırmış bir halde, üç ayaklarının üzerinde sıçradıktan sonra aşağı yukarı dördüncü patlamada bağlarından kurtularak, boşluğa saçılmış sığırcıklar gibi her yöne dağıldılar. Türklerin büyük nezaket göstererek bahşettikleri deve ve koyunları kovalayıp yakalamak üç saatimizi aldı, yoksa bazılarımız yurtlarına yürüyerek dönmek zorunda kalacaklardı.

Koyun eti ziyafetine oturmadan önce, demiryolu ile aramızda beş millik bir mesafe bıraktık. Bıçaklarımız yetersizdi ve nöbetleşe değişerek koyunları öldürdükten sonra, onları kesip parçalayabilmek için rastgele bulduğumuz çakmaktaşlarına başvurduk. Adamlar böyle aletlere alışkın olmadıklarından, onları taş devri ruhuyla kullanıyorduk. Mademki demir, sürekli

olarak nadir bulunuyordu, o halde günlük aletlerimizi taşları hünerle yontarak, yontma taşlar gibi hazırlayabileceğimiz aklıma gelmişti. Hangisi olursa olsun, hiçbir metale sahip olmadığımızdan sanatımızı, mükemmel ve cilalı taşlar üzerinde bol bol harcayabilirdik. Yüz on adam, bir oturuşta yirmi dört koyunun en iyi parçalarını yiyip bitirdi. Bu arada develerimiz, ya civarda otlanıyorlardı ya da en iyi binek develer, pişmiş etten hoşlanması öğretildiğinden sofrada arta kalanları yediler. Ziyafet sona erdiğinde, develerimize binip gece boyunca Bair'e doğru yol aldık. Şafak sökerken Bair'e hiç kayıp vermeden, başarı kazanmış, karnımız tok ve zenginleşmiş bir halde girdik.

Bölüm 52

Nasır, büyük bir iş başarmıştı. Hareket özgürlüğümüzü yeniden kazanmak için Tafileh'ten bize bir haftalık un gelmişti. Açlıktan ölmeden önce, pekâlâ Akabe'yi ele geçirebilecektik. MaanAkabe yolunda ilk zorlu geçit olan Nagb El Shtar'da yaşayan üç Hoveitat kabilesinden, Dhumaniyeh, Darausha ve Dhiabat'lardan iyi mektuplar getirmişti. Bize yardım etmeye hazırdılar. Aba El Lissan'a çabuk ve güçlü bir şekilde darbe indirirlerse bu büyük sürpriz faktörü, muhtemelen onların çabalarını başarıya ulaştıracaktı.

Umutlu oluşum beni yanıltarak, sonuç vermeyecek başka bir çılgın yolculuğa çıkmama neden oldu. Türkler, henüz alarma geçmemişlerdi. Birliğim, tam yola çıkmıştı ki, Nuri Shaalan'dan aceleyle bir haberci geldi. Nuri'nin selâmını ve haber getirmişti. Türkler, bizi aramak için yola çıkan dört yüz süvariyi Deraa'dan Sirhan'ın aşağı bölgelerine götürmek amacıyla, yanlarına rehine rehber olarak oğlu Nawal'ı almak istemişlerdi. Nuri ise, daha iyi yetiştirmiş olduğu yeğeni Trad'ı göndermişti. Trad, adamları ve atlarını, müthiş bir şekilde susuzluk çekmek zorunda kalacağı dolambaçlı yollardan geçirerek Türklere rehberlik yapıyordu. Eski kamp yerimiz olan Nebk yakınlarındaydılar. Türk Hükümeti, süvariler geri dönünceye kadar, bizim hâlâ daha vadide olduğumuzu zannedecekti. Bair'i havaya uçuran istihkâm subayları, bütün su kaynaklarının tahrip edilmiş olduğunu rapor ettiklerinden, özellikle Maan için hiç endişe etmiyorlardı. Bu arada, birkaç gün önce Jefer kuyularının da icabına bakmışlardı.

Jefer'in gerçekten bizi kabul etmeyebileceği olasılık dahilindeydi; da-

hası, orada da bu aşağılık Türkler tarafından zarar vermek amacıyla gerçekleştirilmiş, teknik tahrip etme çalışmalarına rastlayacağımızdan hiç kuşkumuz yoktu. Wejch'e gelip bağlılık yemini eden, Jazi Hoveitatlarının en önemli adamı olan DhaifAllah, Kral Kuyusu'nun ağzına yerleştirilen bir dinamitle patlatıldığı sırada Jefer'de bulunuyordu ve Maan'dan bize gizlice haber göndererek, kuyunun ağzının üzerine taş yığılıp kapatıldığını duyduğunu bildirdi. Kanısına göre, kuyu boşluğuna dokunulmamıştı ve orayı temizlemek birkaç saat sürecek basit bir işti. Biz de öyle umuyorduk ve yirmi sekiz haziran günü, durumu öğrenmek için hep birlikte düzenli bir şekilde Bair'den ayrıldık.

Tekin olmayan Jefer düzlüğünden hızla geçtik. Ertesi gün, öğlene doğru kuyulara vardık. Tamamen tahrip edilmiş görünüyorlardı. Harekât plânımızın karşısına ilk engel olarak kuyuların çıkabileceğinden korkmaya başladık. Ayrıntılı olarak hazırladığımız plânın önüne çıkabilecek herhangi bir engelin çok etkili sonuçlar doğurabileceğini biliyorduk.

Bununla birlikte Avda'nın ailesinin mülkiyetinde olan, DhaifAllah'ın bize haberini ilettiği kuyuların yanına gittik ve sonra da incelemeye başladık. Tokmağımızla vurunca, yerden sanki boşmuş gibi bir ses geliyordu ve kuyu kazıp inşa edecek gönüllülerin ortaya çıkmasını istedik. Başlarında Nasır'ın deve çobanı olan genç çocuk Mirzugi'nin bulunduğu bir grup Ageyl, öne çıktı. Bulabildiğimiz birkaç aletle çalışmaya başladılar. Geri kalanımız ise, kuyu çukurunun etrafında bir halka oluşturup onların çalışmalarını izledi. Şarkılar söyleyip suyu buldukları takdirde, altınla ödüllendireceğimizi vaat ettik.

Bu, yaz güneşinin parlak ışıkları altında gerçekleştirilmeye çalışılan zorlu bir görevdi, çünkü insanı körleştiren tuzlu bir beyazlığa sahip olan Jefer düzlüğü, yirmi mil kadar genişlikte, sertleşmiş çamurdan oluşmuş el kadar düz bir araziydi. Ama zamanımız dardı, başaramadığımız takdirde diğer kuyuya varmak için gece karanlığında elli mil yol katetmek zorunda kalabilirdik. Bu yüzden, öğle sıcağından nedeniyle, çalışan adamları uysallaştırmak için hızla nöbet değişimi sağlayarak, işi çabuklaştırmaya çalıştık. Patlama taşları yerinden oynatıp toprağı gevşettiğinden kazma işi de kolaylaşmıştı.

Kazıp toprağı dışarı attıkça kuyunun göbeği, çukurun ortasında kaba taşlardan yapılmış bir kule gibi ortaya çıktı. Çok dikkatli bir şekilde, taş ve toprak yığınının altından kuyunun harabeye dönmüş boşluğunu açmaya başladık. Taşlar düşerken birbirlerine kenetlendikleri için oldukça zor bir işti. Ama bu, durumun iyi olduğunu gösteriyordu, bu yüzden moralimiz düzeldi. işçiler, güneş batmadan önce, aşağıda daha fazla yığılı toprak kalmadığını ve taş bloklar arasındaki çatlakların temiz olduğunu, bağırarak haber verdiler. Çamur parçacıklarının kayarak, birkaç kadem aşağıda suda

sıçrar gibi sesler çıkardıklarını duymuşlardı.

Yarım saat sonra kuyunun ağzında taşlar, gürültüyle kayıp yuvarlandı; ardından suya düşen bir şeyin sesi geldi ve çığlıklar yükseldi. Telaşla koştuk ve Mirzugi'nin meşalesi ile bakınca, kuyunun dibinin yarılarak açıldığını gördük. Artık, bir tüp gibi değil ama tabanı, yirmi kadem genişliğinde, şişe gibi omzu olan derin bir çukur gibi görünüyordu. Kuyunun dibinde su simsiyahtı ve bir Ageyl, çukura kayan anahtarının peşinden aşağı yuvarlanmıştı. Boğulmamak için gayret göstererek yüzmeye çalışırken çıkardığı su zerrecikleri yüzünden kuyunun ortası beyaz görünüyordu. Herkes, ona bakıp güldü. Sonunda Abdullah, ucu ilmiklenmiş bir ip sarkıttı ve onu yukarı çektik. Çok ıslanmış ve öfkelenmişti. Ama düşüşünden dolayı hiçbir zarar görmemişti.

Kuyuyu kazanları ödüllendirdik ve bugünkü yürüyüş sırasında iyice güçten düşen zayıf bir deveyle onlara güzel bir ziyafet çektik. Daha sonra, koro halinde söylenen uzun bir şarkı eşliğinde Ageyllerden oluşan bir grup, yer seviyesine kadar çamur ve taşları kullanarak, sekiz kadem genişliğinde bir boğaz örerken bütün gece hayvanlara su verdik. Şafakta, kuyunun çevresindeki toprak çiğnendi ve kuyu, her zamanki kadar tam ve sağlıklı bir görünüşe kavuştu. Yalnız, suyu fazla değildi. Yirmi dört saat dinlenmeden çalışıp krema gibi bir suya denk gelmiştik. Develerimizin bazıları, henüz suya doymamıştı.

Jefer'den harekete geçtik. Süvariler, Fuweilah'a, Aba El Lissan Geçidi'nin başını kontrol eden gözetleme kalesine karşı söz verdikleri saldırıyı başlatmak için Dhumaniyeh'lerin çadırlarına doğru ilerlediler. Maan'dan gelen haftalık kervan, müşterileri olan garnizonları yeniden ikmal etmeden önce, iki gündür yapacağımız saldırıyı plânlıyorduk. Açlık, onların, dostlarından ne kadar umutsuz bir şekilde ayrı düştüklerini iyice kafalarına sokarak bu uzak bölgelerin fethedilmesini kolaylaştıracaktı.

Bu arada, saldırının kaderini öğrenmek için Jefer'de oturup bekledik. Gelecek yürüyüşümüzün yönü, saldırının başarı ya da başarısızlığına bağlıydı. Durmamız hoş değildi. Çünkü konumumuzun komik bir yanı vardı. Maan'ın görüş alanı içindeydik, günün bu zamanında serap, gözlerimizi ve dürbünlerimizi faydasız kılıyordu. Yine de yeni kuyu ağzını hayran hayran seyrederek, tam güvenli olarak civarda dolaştık. Çünkü Türk garnizonu, burada ya da Bair'de su bulmanın olanaksız olduğuna inanıyor ve bizim şimdi, Sirhan'da umutsuzca süvarileriyle çatışmaya girdiğimiz gibi hoş bir düşünceye sarılıyorlardı.

Sıcağa rağmen gayet tembel bir şekilde, uyur gibi yaparak, sineklere karşı bir önlem almak amacıyla gömleğin ipekten geniş yenini, yüzümün üzerine çekip kuyunun yakınındaki çalılıkların altında saatlerce saklan-

dım. Avda, yatmayıp en iyi öykülerini, olağanüstü bir tarzda anlatarak bir ırmak gibi konuşup durdu. Sonunda, gülümseyerek çok konuşup az iş yaptığından dolayı ona çıkıştım. Gelecek işin zevkiyle dudaklarını emdi.

Ertesi gün şafakta yorgun bir atlı, kampımıza haberlerle geldi. Öğleden önce adamlarımız varır varmaz Dhumaniyehler, Fuweilah karakoluna ateş açmışlardı. Tam bir sürpriz olmamıştı. Türkler, kuru taş siperleri takviye edip onları püskürtmüştü. Süngüleri düşen Araplar, saklanmak için çekilmişlerdi. Bunun sadece olağan kabilesel bir kavga olduğuna inanan düşman, en yakında bulunan bir kamp yerine atlı bir saldırı düzenlemişti.

Orada, sadece yaşlı bir adam, altı kadın ve yedi çocuk vardı. Askerler, güçlü kuvvetli ve aktif olarak düşmanca hiçbir şey bulamamanın öfkesiyle kampı yakıp yıkmışlar ve çaresiz insanların boğazlarını kesmişlerdi. Tepelerde bulunan Dhumaniyehlerin, her şey olup bitinceye kadar hiçbir şeyden haberleri olmamıştı. Ama daha sonra öfkeyle, katilleri dönüş yolu üzerinde yakalamışlar ve saldırarak hemen hemen hepsini son adama kadar kesip doğramışlardı. Öçlerini tamamlamak için, şimdi daha da zayıf düşen kaleye şiddetle saldırarak ilk hamlede ele geçirmişler ve hiç kimseyi esir almamışlardı.

Develerimizi eyerlemek için hazırdık. On dakika içinde hayvanları yükleyip, gittiğimiz Aba El Lissan yolu üzerinde bulunan, Maan'ın güneyindeki ilk istasyon olan Ghadir El Haj'a doğru yola çıktık. Aynı anda küçük bir birliği, Maan'ın hemen yukarısından demiryolunu geçip o kesimde bir şaşırtma harekâtı yapması için gönderdik. Özellikle, Türklerin, yeniden hizmete hazır oluncaya kadar Shobek düzlüklerine otlanmak için bıraktıkları, Filistin cephesinin kayıpları sayılan hastalıklı büyük deve sürülerini tehdit edeceklerdi.

Fuweilah felâketi ile ilgili haberlerin sabaha kadar Maan'a ulaşamayacağını, hastalıklı develeri süremeyeceklerini (eğer kuzey birliğimiz onlardan önce yetişmeyi başaramazsa) ve akşamdan önce bir yardım seferi düzenleyemeyeceklerini hesaplıyorduk. Bu durumda Ghadir El Haj'da demiryoluna saldırdığımız takdirde, muhtemelen oraya gönderecekleri yardımın yönünü bu tarafa çevirecekler ve böylece rahatsız edilmeden Akabe'ye doğru ilerleyebilecektik.

Bu umutla, sürekli hareket eden serabın içinde hiç durmadan ilerleyerek, öğleden sonra demiryoluna indik. Geniş bir alanı muhafız ve devriyelerden kurtardıktan sonra, zorla ele geçirdiğimiz kesimdeki köprüleri tahrip etmeye başladık. Ghadir El Haj'ın küçük garnizonu, cehaletin verdiği cesaretle bize karşı saldırıya geçti ama ısının yarattığı pus, onları körleştiriyordu ve kayıp verdirerek onları geri püskürttük.

Telgrafın başındaydılar. Maan'a haber vermiş olmaları gerekiyordu, üstelik peş peşe tekrarlanan patlamaların gümbürtüsünü duymamış ola-

mazlardı. Amacımız, düşmanı gece saatlerinde üzerimize çekmek ve daha da iyisi buraya getirmekti. Hızla çalışıp büyük hasar verdiğimiz içindir ki, geldikleri zaman hiç kimseyi bulamayacaklardı, sadece yıkılmış köprüleri göreceklerdi. Köprü kemerlerinin köşe yerlerindeki su boşaltma deliklerine, üç ya da beş pound dinamit yerleştirilebiliyordu. Altı dakikadan daha uzun sürmeyen bir çalışmayla, kısa fitilli mayınlarımızı ateşleyerek köprülerin kemerlerini yıktık, kirişlerini tahrip edip yan duvarlarını söktük. Böylece, on köprü ile pek çok rayı harabeye çevirip patlayıcılarımızı bitirdik.

Akşam karanlığından sonra, hareketimiz görünmez hale gelince, kendimizi gizlemek için hattın batısına doğru beş mil yol aldık. Orada ateşler yakıp ekmek pişirmeye başladık. Bununla birlikte, atlarını eşkin koşturan üç süvari, Maan'dan harekete geçen yeni askerlerden piyade ve toplardan oluşan uzun bir birliğin Aba El Lissan'da ortaya çıktığını haber vermek için geldiği sırada, yemeklerimiz henüz pişmemişti. Zafer nedeniyle düzenleri bozulan Dhumaniyehler, savaşmadan yerlerini terk etmek zorunda kalmışlardı. Bizi beklemek için Bara'ya gitmişlerdi. Tek bir el bile ateş etmeden Aba El Lissan'ı, gözetleme kalesini, geçidi, Akabe yolunun kontrolünü kaybetmiştik.

Sonradan, bu hoş olmayan ve alışılmadık hareketin Türkler açısından tamamen bir rastlantı olduğunu öğrendik. Tam o gün, nöbet değişimi için bir tabur asker, Maan'a gelmişti. Aynı anda, Arapların Fuweilah'a karşı bir gövde gösterisi yaptığı haberi de gelmişti. Nakledildikten sonra, kışlaya yürümek için istasyon bahçesinde hazırlanıp sıraya sokulan tabur, aceleyle bir topçu birliği ve bir miktar süvari ile takviye edilip kuşatıldığı farz edilen karakolu kurtarmak için cezalandırıcı bir kuvvet olarak doğruca gönderildi.

Doğal Kafkas karlarından sonra, bu güney ülkesinin sıcağında terleyen ve büyük bir hararetle her kaynaktan su içen adamlarla birlikte, sabah saatlerinde Maan'dan ayrılıp motorlu taşıt yolundan yavaş yavaş ilerlemişlerdi. Aba El Lissan'dan yukarı tırmanıp duvarlarının üzerinde yavaş yavaş kararsız daireler çizerek uçan sessiz akbabalar haricinde terk edilmiş olan eski gözetleme kalesine varmışlardı. Tabur komutanı, manzarayı genç askerler kaldıramaz diye korktuğundan onları geri çevirmiş ve yılan gibi kıvrılan dar bir vadiden aşağı inerek Aba El Lissan'a giden yolun kenarında bir kaynağın yanında kamp kurmuşlardı. Böylece bütün geceyi suyun kenarında huzur içinde geçirmişlerdi.

Bölüm 53

Böyle haberler, hassas yaşantımızı altüst ediyordu. Hemen develerimizi yükleyip Suriye Yaylası'nın bu ucundaki inişli çıkışlı kum tepeleri üzerinde yola çıktık. Sıcak ekmekler ellerimizdeydi. Vadi diplerinden geçerken büyük birliğimizin çıkarttığı tozun tadı ve yamaçları kaplayan pelinlerin garip, keskin kokusu, yediğimiz ekmeklerin tadına karışıyordu. Tepelerde uzun yaz günlerinin ardından akşam çöktüğünde, insanı nefessiz bırakan havada her şey duyularımıza çok keskin geliyordu ve bizim gibi büyük bir grupla ilerlediğimiz zaman önden giden develer, çalılıkların güzel kokulu, toz yüklü dallarına vurdukça, koku zerrecikleri havaya yükseliyor ve arkadan gelenlere güzel kokulu bir yol bırakarak uzun bir sis tabakası gibi havada asılı kalıyorlardı.

Yamaçlar, pelinlerin keskin kokusu ile temiz ve çukurlar daha sık daha gür büyümelerinin bereketi ile kasvetli görünüyordu. Gece yolculuğumuz sanki ekili bir bahçede geçiyor ve bu çeşitlilik, birbirini izleyen çiçek setlerinin göze görünmeyen güzelliklerinin bir parçası gibiydi. Sesler de çok netti. Biraz uzakta önümüzde ilerleyen Avda, birden şarkı söylemeye başladı ve adamlar, zaman zaman tüm içtenlikleriyle savaşa giden bir ordunun büyüklüğünü hissederek şarkıya katıldılar.

Bütün gece yol aldık ve şafak sökerken Batra ve Aba El Lissan arasında yer alan, yeşil ve altın sarısı Guweira düzlüğü üzerinde yükselen, batıya doğru harika bir manzarası olan tepelerin doruklarında develerimizden indik. Tepelerin ötesinde, Akabe'yi ve denizi saklayan kızıl dağlar görünüyordu.

Sıkıntıyla bizi bekleyen Dhumaniyehlerin reisi Gasim Ebu Dumeik'in etrafı, gergin gri yüzleri, dünkü savaşın kanlarıyla lekelenmiş yaman kabile üyeleri ile sarılıydı. Avda ve Nasır'ı, derin bir saygıyla selâmladılar. Geçide egemen olan bu tabura rağmen, Akabe'ye ilerleyeceğimizi bildiğimizden aceleyle plânlar yapıp görevleri dağıtmıştık. Onları yerinden söküp atamazsak, iki aydır gerçekleştirdiğimiz bütün tehlikeli girişim ve çabalar daha ilk meyvesini bile vermeden başarısızlıkla sonuçlanacaktı.

Bereket versin ki, düşmanın zayıf denetimi, bize hiç de hak etmediğimiz bir avantaj sağladı. Çevremizdeki ve onların gözetleyemedikleri geniş bir çember üzerinde bulunan tepelerde hızla mevzi alırken, onlar vadide uyuyorlardı. Yamaçların altında ya da su kenarlarındaki kayaların üzerinde bulunan mevzilerinden onları çıkartıp tepelerde bize karşı saldırıya geçmeye kışkırtabiliriz umuduyla, siperlerimizden gizlice ateş edip tek tek vurmaya başladık. Bu arada Zaal, süvarileriyle çıkıp düzlükte Maan'a giden telgraf ve telefon hatlarını kesti.

Bu, bütün gün sürdü. Hava dehşet sıcaktı, daha önce Arabistan'da hissettiğimden bile daha sıcaktı. Sürekli hareket ve endişe, bizi yoruyordu. Güneşin zalimliği karşısında, dayanıklı bazı kabile üyeleri bile boyun eğip kayaların altına süründüler ya da kendilerine gelinceye kadar, gölgelik yerlere bırakıldılar. Hareket kabiliyetimiz sayesinde sayıca eksik oluşumuzu telafi etmek için, bir aşağı bir yukarı koşturuyor, şu ya da bu Türk girişimine karşı koymak amacıyla, elverişli olabilecek yeni mevziler bulmak için tepelerin uzak köşelerini gözden geçiriyorduk. Yamaçlar, dikti ve nefesimizi kesiyordu. Koşturup dururken, otlar, ayak bileklerimize küçük eller gibi sarılıp bizi geriye çekiyordu. Sırtların üzerinde toprağı delerek yüzeye çıkmış olan keskin kireçtaşı kayalıklar, ayaklarımızı parçalamıştı ve hava kararmadan çok daha önce enerjik adamlar, attıkları her adımda yerde pas rengi izler bırakıyorlardı.

Güneşten ve ateş etmekten dolayı tüfeklerimiz öyle ısınmıştı ki, ellerimizi yakıyordu ve her atıştan önce iyice düşünüp taşınmak, emin olmak için büyük gayret sarf etmek ve mermilerimizi esirgemek zorundaydık. Nişan almak için üzerine atıldığımız kayalar, yanıyordu. Bu yüzden, göğüs ve kollarımız hafifçe kavrulmuştu. Daha sonra derimiz, parçalanmış tabakalar halinde soyulacaktı. Şu an duyduğumuz acı, bizi susatıyordu. Ancak su bile bizim için çok az bulunuyordu. Batra'ya gidip yeterince su getirmesi için adamlarımızı ayıramazdık. Herkes içemeyecekse hiç kimsenin içmemesi daha iyiydi.

Düşmanın kuşatılmış olduğu vadinin bizim bulunduğumuz açık tepelerden daha sıcak olduğunu düşünerek, kendimizi teselli ediyorduk. Üstelik Türkler, sıcak hava için daha az elverişli beyaz tene sahip adamlardı. Bu

yüzden de onları sıkı sıkı sarıp bize karşı basit bir şekilde harekete geçmelerine, bir araya gelmelerine ya da yarma hareketine girişmelerine izin vermedik. Karşılığında, makul olarak yapabilecekleri hiçbir şey yoktu. Garip bir şekilde, hızla hareket ettiğimiz için onların tüfeklerine bir hedef teşkil etmiyorduk. Üstelik, bize karşı ateşledikleri küçük dağ toplarına da gülebilirdik. Çünkü mermiler başımızın üzerinden geçip arkada, havada patlıyorlardı. Elbette, yine de her şeye rağmen tepelerin düşmana bakan zirvelerinin yukarısında, aramızda olup bitenleri çukur yerlerinden görebiliyorlardı.

Tam öğleden sonra beni sıcak çarptı ya da öyle davranmaya başladım. Çünkü her şeyden bıkıp usanmıştım ve artık işlerin nasıl gittiğini merak etmiyordum. Bu yüzden, suyun tepelerin çamurlu çanaklarından birinden aşağı sızarak, damla damla süzüldüğü bir çukura süründüm ve gömleğimin yenini süzgeç gibi kullanarak toprağın kirini süzüp biraz nem emdim. Nasır, çatlak ve kanayan, sıkıntıyla büzülmüş dudaklarıyla nefesi kesilmiş bir hayvan gibi soluyarak yanıma geldi. Ardından, Yaşlı Avda da göründü. Güçlü ve uzun adımlar atarak yaklaştı. Kanlanmış gözleriyle bize dik dik bakıyordu. Heyecanla kıpırdayan yüzünden bir şey anlamak mümkün değildi.

Bizi, orada, setin altında serinlik bulmak için yayılmış yatarken görünce muziplikle sırıttı ve kulakları tırmalayan bir sesle bana gürledi. "Ya, Hoveitatlarla olmak nasıl? Hep konuşuyorlar, iş yok, ha?" Kendime ve herkese kızdığımdan, onunla yine ağız dalaşına girdim. "Vallahi billâhi, öyle! Çok ateş ediyorlar ama çok az vuruyorlar." Öfkeyle, neredeyse sararıp titreyen Avda, kefiyesini çıkarıp yanıma, yere fırlattı. Sonra, çılgın bir adam gibi son derece gergin ve hışırdayan sesiyle adamlarına seslenerek, tepeye yeniden çıktı.

Adamları etrafında toplandılar ve kısa bir süre sonra yamaçtan aşağı doğru dağıldılar. Bir şeylerin ters gittiğinden korkmaya başladım ve Avda'nın tepede tek başına durup düşmana öfkeyle baktığı yere güçlükle çıktım. Ama bana sadece, "yaşlı adamın nasıl çalıştığını görmek istiyorsanız, develerinize binin!" dedi. Nasır devesini çağırdı ve bindik.

Araplar, fazla yüksek olmayan bir tepenin doruğuna çıkmak için önümüzden geçip çökük bir alana girdiler. İlerideki tepenin hafif bir eğimle Aba El Lissan'ın ana vadisine, kaynağın olduğu yerin biraz altına indiğini biliyorduk. Hepimiz, dört yüz develi adam, burada düşmanın görüş alanının dışında sıkışarak toplandık. Grubun başına doğru ilerledik ve Shimtlere ne olduğunu, atlıların nereye gittiğini sorduk.

Nasır, yukarıda bulunan öteki vadinin sırtına işaret ederek, "işte orada, Avda ile birlikteler!" dedi. Konuşurken tufan gibi bastıran silah sesleri ve çığlıklar birden her yanı kapladı. Sırtın uç tarafına gitmek için develerimizi tekmeledik. Elli atlı, dörtnala kaçar gibi eyerlerinin üzerinde ateş ederek, son yamaçtan ana vadiye doğru iniyorlardı. Seyrederken iki ya da

üç atlı düştü ama geride kalanlar, olağanüstü bir hızla gürler gibi ilerlediler. Maan'a giden çıkış yolunu umutsuzca kesmeye hazırlanıp karmakarışık bir halde kayalığın altında toplanan Türk piyadeleri, akşamın ilk alacakaranlığında kararsız kalmaya başladılar ve sonunda saldırılar karşısında, Avda'nın saldırılarına kendi kaçışları da eklenince çözüldüler.

Nasır, kanayan ağzıyla bana "haydi!" diye haykırdı. Develerimizi çılgın gibi tepenin üzerinden aşağı doğru sürerek, kaçan düşmanın önünü kesmeye çalıştık. Yamaç, bir devenin dörtnala gitmesi için fazla dik değildi ama adımlarının dehşet verici ve gidişinin konrol edilemez bir hâle gelmesi için yeterince dikti. Ama Araplar, sağa sola uzanıp Türk kahverengi güçlerine ateş edebiliyorlardı. Türkler, arka cephelerinden gelen Avda'nın öfkeli saldırılarının dehşetine kendilerini öyle kaptırmışlardı ki, bizim doğu yamacından inişimize dikkat bile edemediler. Böylece, biz de onlara sürpriz yaparak, kanatlarından yakalamıştık. Saatte yaklaşık otuz mil giden develerle yapılan bir saldırıya karşı konulamazdı.

Sherarilerin yarış devesi olan, benim bindiğim, Naama, gerinip kendisini bayır aşağı öyle bir güçle fırlattı ki, az sonra bütün develeri geride bıraktı. Türkler, birkaç el ateş ettiler ama çoğunlukla sadece haykırıp kaçmaya devam ediyorlardı. Bize gönderdikleri mermiler, fazla zararlı olmadı, çünkü en çok bir yük devesini vurup cansız bir yığın halinde yere serdiler.

İçlerinden ilkini haklamıştım. Elbette, böyle yokuş aşağı koşan hayvanların üzerinde ancak bir uzman tüfek kullanabileceğinden, dolayısıyla da tabanca ile ateş ediyordum. Birden, devem tökezleyip sanki baltayla devrilen bir direk gibi boş bir şekilde yüzükoyun düştü. Semerden tamamen kopup uzun bir mesafeyi muhteşem bir şekilde havada uçarak kat ettikten sonra, sert bir şekilde yere çarptım. Sanki, tüm güç ve hislerimi kaybetmiş gibiydim. Türklerin gelip beni öldürmesini bekleyerek pasif bir şekilde orada yatıyor ve tepeden aşağı inerken aklıma gelen, ritmi, belki de bir devenin attığı sürekli adımlara benzeyen, yarı unuttuğum bir şiirin dizelerini mırıldanmayı sürdürüyordum:

"Çiçeklerinden yoksun kaldım, Tanrımız ama dünyanın en kederli güllerini seçtim."

"İşte, bu nedenle ayaklarım yırtıldı ve gözlerim terden görmez oldu. İnsan ve develerden oluşan kalabalık akıp geçerken zihnimin diğer yarısı, ne kadar on şeye bakmam gerekiyor diye düşünüyordu.

Uzun bir süre sonra şiirimi bitirdim. Hiçbir Türk gelmediği gibi hiçbir deve de beni çiğnemedi. Kulaklarımdan bir perde kalkmış gibiydi. İleride büyük bir gürültü vardı. Doğruldum ve savaşın bittiğini gördüm. Adamlarımız, düşmanın son kalıntılarını birlikte kovalıyor ve vurup öldürüyorlardı. Devemin ölü bedeni, arkamda bir kaya gibi yatıyordu ve yükü iki yana

devrilmişti. Kafatasının arkasında, silahımı beşinci kez ateşleyerek gönderdiğim büyük bir mermi vardı.

Muhammed, yedek devemi, Obeyd'i getirdi ve Nasır, Muhammed el Dheilan'ın gazabından yaralı olarak kurtardığı Türk kumandanıyla birlikte geldi. Salak adam teslim olmayı reddetmiş ve bir cep tabancasıyla kendi açısından günü kurtarmaya çalışmıştı. Hoveitatlar, önceki gün kadınlarının katledilmesiyle savaşın yeni ve dehşet verici yanıyla birdenbire karşılaştıklarından dolayı çok serttiler. Böylece, çoğu yaralı olan yüz altmış esirimiz oldu ve üç yüz ölü ya da ölmekte olan adam, açık vadide dağınık bir halde yatıyorlardı.

Düşmanın sadece küçük bir bölümü, Jazi rehberleriyle birlikte birkaç atlı adam ve subay, ekipleriyle birlikte topçular kaçıp kurtulmuştu. Muhammed el Dheilan, peşlerinden hakaretler yağdırarak, onları Mreiga'ya doğru üç mil kovalamıştı. Kendisini tanımış ve yolundan uzak durmuş olabilirler. Avda ve kuzenlerinin kan davası, politik zihniyetli Muhammed için asla geçerli olmadı. Böyle davranırken tek başına kalsa bile, kabilesinin tüm adamlarına karşı dostluğunu gösteriyordu. Kaçaklar arasında, Jefer'de Kral Kuyusu yakınlarındayken bize iyi bir dönüş yapan DhaifAllah da vardı.

Avda, ayaklarının üzerinde yaylanarak geldi, savaşın sevinciyle mest olmuş bir halde gözleri parlıyordu ve ağzından sözcükler, düzensiz bir hızla akıyordu. "iş, iş, işte sözcükler, iş, işte mermiler ve Abu Tayi!.." Ve kırılan sahra dürbününü, delinen tabanca kılıfını ve kurdeleleri kesebilen deri kılıç kınını yukarı kaldırarak gösterdi. Bir yaylım ateşinin hedefi olmuş ve altındaki kısrak ölmüştü. Ama elbiselerini delerek geçen altı mermi, ona zarar vermemişti.

Daha sonra bana bir sır olarak, on üç yıl önce yüz yirmi pounda muska biçiminde bir Kuran satın aldığını ve o zamandan beri hiç yaralanmadığını anlattı. Gerçekten ölüm yüzünü ondan hep sakınmış ve alçakça, erkek kardeşlerinin, oğullarının ve takipçilerinin peşinden dolaşmıştı. Kitap, on sekiz pence değerinde bir Glasgow nüshasıydı. Ama Avda'nın öldürücü bakışı, insanların, kendi batıl inancı karşısında gülmelerine izin vermezdi.

Savaşın sonucundan dolayı, özellikle de beni şaşırtıp kabilesinin neler yapabileceğini gösterdiği için çılgınlar gibi seviniyordu. Ama Muhammed, bir çift ahmak olduğumuzdan dolayı bize öfkelenmişti. Her ne kadar sadece iki kişi, bir Rueili ve bir Sherari ölmüş olsa da taş atar gibi sözlerimle hakaretler yağdırıp neredeyse hepimizi öldürtecek aptalca bir hareketi kışkırttığımdan dolayı Avda'dan daha çok beni payladı.

Elbette adamlarımızdan birini bile kaybetmek, çok üzücü bir olaydı ama zaman da bizim için önemliydi ve bu yüzden, bizimle deniz arasında kalan küçük Türk garnizonunu şaşırtıp teslim olmalarını sağlamak için

Maan'a egemen olmak zorunluydu. Bunun için iki adamdan çok daha fazlasını seve seve feda edebilirdim. Böyle durumlarda ölüm, kendi haklılığını kanıtlayabilir ve bu, kolaydı.

Tutsaklara, kendileri ve Maan'daki askerler hakkında sorular sordum. Ama dayanılamayacak ölçüde sinir krizi geçiriyorlardı. Bazıları, ağızlarını açmış alık alık bana bakıyor, bazıları da anlaşılmaz bir şekilde konuşarak sözü ağzında geveliyordu. Bu arada çaresizce gözyaşı döken diğerleri, dizlerime sarılarak söylediğimiz her söze, dost Müslümanlar ve sadık kardeşler olduklarını söyleyerek karşı çıkıyorlardı.

Sonunda, öfkelenip içlerinden birini kenara çektim ve kavrayışının yarım olmasının verdiği ıstırapla onu sarsarak sert bir şekilde konuştum. O andan sonra sorularıma yeterince açık ve güven verici cevaplar verince, taburlarının sadece bir takviye gücü olduğu ortaya çıktı. Onlar, sadece yedek bir taburdular ve Maan'da bulunan iki bölük, çevreyi savunmak için yeterli güce sahip değildi.

Bu, Maan'ı kolaylıkla ele geçirebileceğimiz anlamına geliyordu. Hoveitatlar, burada zengin bir ödül kazanmış olmamıza rağmen sınırsız bir ganimet kazanma hayaliyle kendilerinden geçip oraya gitmek için şamata yapıyorlardı. Bununla birlikte, Nasır ve sonra Avda, onları yatıştırmama yardım ettiler. Destek güçlerimiz, düzenli birliklerimiz, toplarımız, Wejch'den daha yakın bir üssümüz, haberleşmemiz, altınlar tükendiği için de paramız bile yoktu. Günlük masrafları karşılamak için "Akabe alındığı zaman" ödeme vaadinde bulunarak kendi senetlerimizi bile çıkartmıştık. Ayrıca, taktik bir başarı kazanma uğruna stratejik bir plân değiştirilemezdi. Sahile hücum edip Süveyş'le deniz bağlantısını yeniden kurmak zorundaydık.

Ancak, Maan'ı daha fazla ürkütmek iyi olacaktı. Bu yüzden süvarilerimizi Mreigha'ya ve sonra Waheida'ya gönderip ele geçirdik. ilerleyişimiz, Shobek yolundaki develerin kaybolması, El Haj'ın tahrip edilmesi ve yardım için gönderilen taburun toptan katledilmesi haberleri, hepsi birden Maan'a ulaştı ve tam bir paniğe yol açtı. Askeri karargâh, telgraf çekerek yardım istedi. Sivil yetkililer, devlet arşivini yük vagonlarına yükleyip son süratle Şam'a doğru yola çıktılar.

Bölüm 54

Bu arada bizim Araplar, Türklerin yük trenlerini ve kamplarını yağmalamışlardı. Avda, ay doğduktan kısa bir süre sonra gelip hemen harekete geçmemiz gerektiğini söyledi. Bu karar, Nasır'la beni çileden çıkardı. Bu gece, nemli batı rüzgârı esiyordu ve Aba El Lissan'ın dört bin kadem uzağında günün sıcaklığı ve alevlenen tutkusunun ardından rüzgârın nemli soğukluğu, yara ve berelerimize sert bir şekilde çarpıyordu. Pınarın kendisi, gümüş rengi sudan bir iplik gibi, pelerinlerimize sarılıp üzerine uzandığımız yeşil ve yumuşak, nefis çimenlerden akarak geçen çakıl taşlı bir derecikten ibaretti. Hazırlamaya değer yiyecek bir şey olup olmadığını merak ediyorduk. Çünkü şu an hiçbir şeyin yapılmaya değer olmadığı ve değerli hiçbir şeyin yapılmadığı ortaya çıkınca zafere bir tepki olarak başarının fiziksel utancını yaşıyorduk.

Avda, üsteledi. Bu, kısmen bir batıl inançtı. Çevremizde yatan, yeni ölmüş insanlardan korkuyordu. Kısmen Türklerin güç toplayıp geri dönmesinden kısmen de diğer Hoveitat kabilelerinin bizi, orada, ayrı ayrı yatıp uyuyorken yakalamasından korkuyordu. Bazı kabileler, onun kan düşmanıydılar ama diğerleri savaşımıza yardım etmek için gelebileceklerini söyleyebilirlerdi ve karanlıkta bizi Türk sanıp körlemesine ateş edebilirlerdi. Bu yüzden, gayret edip kalktık ve kederli tutsaklarımızı dürterek bir sıraya soktuk.

Çoğu yürümek zorundaydı. Yirmi kadar deve ya ölmüş ya da görev yaparken aldıkları yaralardan dolayı ölmek üzereydiler ve diğerleri de iki

kat yük taşıdıklarından dolayı aşırı zayıf düşmüşlerdi. Geri kalanlara da bir Arap ile bir Türk yüklenmişti. Ama Türklerden bazıları, kendilerini binicinin arkasındaki yastıkta tutamayacak kadar yaralıydılar. Sonunda yirmi kadar yaralıyı bir derenin kenarındaki sık otların olduğu bir yere bırakmak zorunda kaldık. Hiç olmazsa susuzluktan ölmeyeceklerdi ama yaşamaları ya da kurtulmaları için çok az umut vardı.

Nasır, yarı çıplak terk edilen bu adamlar için battaniye isteme işini üslendi ve Araplar, battaniyeleri istiflerken ölen adamların yedeklerinde sakladıkları herhangi bir giysi olup olmadığını anlamak için vadiden aşağı, muharebenin olduğu yere indim. Ama Bedeviler, benden önce gelip ölü adamların giysilerini çıkarıp derilerine kadar soymuşlardı. Böyle davranmak onlar için bir onur sorunuydu.

Bir Arap için zafer kazanmanın en önemli yanı, düşmanın giysilerini giymekti ve ertesi gün birliğimizin (yarısından çoğu) bir Türk birliği haline geldiğini gördük. Her adam bir asker ceketi giymişti. Doğrudan evlerinden gelen bir müfreze olduklarından yeni üniformalarını gayet rahat bir şekilde bulup giyinmişlerdi.

Ölüler, harika bir şekilde güzel görünüyordu. Gece, yeni fildişi renkler katarak yumuşattığı cesetlerin üzerinde usulca parıldıyordu. Türkler, örtülü kısımlarında beyaz tenliydiler, Araplardan daha beyazdılar ve bu askerler, çok gençtiler. Çevreleri, şimdi çiyle ağırlaşmış, yaprak uçlarında ay ışığının deniz suyu zerrecikleri gibi parıldadığı karanlık pelin otlarıyla sarılmıştı. Cesetler, acınacak bir halde öylece yere fırlatılmışlar, düşük boylu kümeler halinde rastgele yığılmışlar gibi görünüyordu. Düzeltildikleri takdirde en sonunda huzur bulacaklardı. Bu yüzden benim için çok yorucu olsa bile onları birer birer sıraya koydum ve kazanalım ya da kaybedelim, ölümle birlikte tarihin sona ermesini beklerken ne kadar eziyet ve acıya katlanıldığını Tanrı bildiği halde ganimet üzerinde kavga eden, hız ve güçleriyle böbürlenen, huzursuz, gürültücü, vadinin yukarısını özleyen bu ayaktakımından biri değil de sessiz yatan cesetlerden biri olmayı çok arzuluyordum.

Sonunda küçük ordumuz hazırdı. Yavaş yavaş bir tepeye tırmandık ve daha ötede rüzgâra karşı korunaklı çukur bir bölgeye geldik. Orada yorgun adamlarımız uyurken sahilde yaşayan Hoveitat kabilelerinin şeyhlerine göndereceğimiz mektupları yazdırdık. Onlara zaferimizden söz edip yakınlarında bulunan Türkleri kuşatıp biz gelinceye kadar denetim altında tutmalarını istedik. Asker meslektaşları tarafından hor görülen ve aslında bir polis memuru olan tutsak subaylardan birine nazik davranıp bizim Türk katibimiz olması için ikna ettik. Bizimle Akabe arasında var olan üç karakolun, Guweira, Kethera ve Hadra'nın komutanlarına bizi öfkelendirmedikleri takdirde kendilerini tutsak alacağımızı, hemen teslim olanlara

ise iyi davranıp emin bir şekilde Mısır'a teslim edilmelerinin sağlanacağını bildiren birer mektup yazdık.

Bu işlem, şafağa kadar sürdü ve sonra Avda, yola çıkmak için hepimizi düzene sokup top gibi yuvarlak tepelerin arasından geçen, her yanı yumuşak çalılarla kaplı bir vadinin son miline kadar bize rehberlik etti. Yeşil olan son bayıra varıncaya kadar her şey sevimli ve cana yakın görünüyordu. Birden, buranın yolun sonu olduğunu anladık. Daha ötede açık havadan başka bir şey yoktu. Bu hoş değişiklik karşısında şaşkınlıktan donakalmıştım. Bununla birlikte, burası her zaman zihnimizde bir arzu olarak kaldığından daha sonra sık sık görmeye geldik. Zirvenin üzerinden açıklığı görmek için devemizi biraz daha ileri dürtükleyip ayağa kalkıyorduk.

Yaz sabahı bulutlarının kütlesine çarparak parçalandığı Shtar'ın yamacı, kale burçları gibi kıvrımlar yaparak aşağı doğru yüzlerce kadem iniyor ve tabanından itibaren Guweira düzlüğünün yeni topraklarına açılıyordu. Aba El Lissan'ın yuvarlak kireç taşından meydan gelen sinesi, toprak ve fundalıklarla kaplanmış, yeşil ve iyi sulanmıştı. Guweira, çalı bir örtü ile kaplı, uzun su yollarıyla çizik çizik boyanmış pembe kumlu bir bölgeydi. Bu bölgenin dışında ve sınırlarında, sabahın ilk ışıklarıyla ilâhi bir şekilde renklenmiş, yağmurun aşındırıp rüzgârın kestiği parlak kumtaşlarından meydana gelen kayalık ve tepeler yükseliyordu.

Günlerce, yaylalar üzerinde hapishaneye benzer vadilerde yaptığımız uzun yolculuklardan sonra bir özgürlük koyuna rastlamak, tıpkı yaşam duvarında bir pencere açılması kadar tatmin edici bir görüntüydü. Shtar'ın zikzak yaparak alçalan geçidinin olağanüstülüğünü hissetmek için yürüyerek aşağı indik. Çünkü develerimizin üzerinde başka bir şeye bakmaya cesaret edemeyecek kadar çok sallanıp uyukluyorduk. Geçidin dibinde hayvanlarımız, çenelerine zevk veren karmakarışık yığınlar halinde dikenli bitkilerin yetiştiği bir yer buldular. Burada mola verip bir yatak kadar yumuşak olan kumların üzerinde yuvarlandık ve kendimize hâkim olamayıp uyuyup kaldık.

Avda geldi. Perişan olan tutsaklarımıza merhamet etmesi için yalvardık. Sözlerimize karşılık olarak, ilerlediğimiz takdirde sadece yorgunluktan ölebileceklerini ama oyalandığımız takdirde şu anda gerçekten hiç yiyeceğimiz kalmadığından ve çok az da suyumuz olduğundan dolayı her iki grubun da ölebileceğini söyledi. Bununla birlikte, elimizden fazla bir şey gelmedi ve Guweira'ya on beş mil kala geceyi geçirmek için durduk. Guweira'da, daha da güçlenmek için denge politikası yürüten Feyh ibn Jad vardı. Bugün biz daha güçlüydük ve yaşlı tilki, bizimle birlikte olacaktı. Bizi tatlı konuşmalarla karşıladı. Garnizonda bulunan yüz yirmi Türkü esir almıştı. Onun huzuru ve esirlerin rahatı için adamları Akabe'ye nakletmeye karar verdik.

Bugün dört Temmuz'du. Aç olduğumuzdan dolayı zaman bizi sıkıştırıyordu. Akabe, hâlâ uzakta, iki savunma noktasının gerisindeydi. En yakınımızda bulunan karakol Kethira, azimli bir şekilde bayraklarımızla barış görüşmesi yapmayı reddediyordu. Üzerinde durdukları kayalıklar, vadiye egemen konumdaydı ve sağlam bir yer olduğundan almaya çalışmak pahalıya mal olacaktı. Karakolu ele geçirme şerefini istihza eder gibi ibn Jad ve onun yorgun olmayan adamlarına vererek, karanlık olduktan sonra harekete geçmelerini tavsiye ettik. Görevden ürktü, güçlükler çıkardı ve dolunayı mazeret olarak gösterdi. Ama bu bahanesine, bu gece ayın bir süre için hiç görünmeyebileceği haberini vererek, sert bir şekilde karşı çıktık. Günlüğüme göre bu gece ay tutulması olacaktı. Tutulma tam zamanında oldu. Batıl inançlı askerler, tehdit altındaki Ay'ı kurtarmak için bakır kapları çalıp havaya tüfekleriyle ateş ederken, Araplar, hiç kayıp vermeden karakolu ele geçirdiler.

Gücümüzü yeniden kazandıktan sonra, kumsala benzer bir düzlüğü baştan aşağı geçmek için yola çıktık. Türk taburunun komutanı olan Niyazi Bey, Nasır'ın misafiriydi. Bedevilerin saygısızca aşağılamalarından kurtarmak için onu yanına almıştı. Şimdi de sinsi sinsi benim yanıma yaklaştı. Şişmiş gözleri ve adamın asık suratlılığına ihanet eden uzun bir burnu vardı. Araplardan birinin kendisine, kaba Türkçe bir sözcük kullanarak hakaret ettiğini söyleyip şikayet etmeye başladı. Dost Türk valilerinden birinin ağzından duyarak öğrenmiş olabileceğini söyleyerek özür diledim. Arap, Sezar'a karşılığını vermişti.

Sezar, tatmin olmadığından cebinden iri, pörsümüş bir ekmek parçası çıkartarak, bu bir Türk subayının kahvaltısına yakışıyor mu diye sordu. Benim ilâhi ikizlerim, Guweira'da yiyecek ararken bir Türk askerinin payına düşen bir somun ekmeği ya satın almışlar ya bulmuşlar ya da çalmışlardı ve biz, o ekmeği dörde bölmüştük. Bunun bir kahvaltı olmadığını ama aynı zamanda öğlen ve akşam yemeği ve belki yarının da yemeği olabileceğini söyledim. Ben, İngiliz Ordusu'nun kurmay bir subayı olarak (Türklerden çok daha az beslenmiş değildim) zaferin tadını çıkara çıkara kendi payımı yemiştim. Onun boğazına takılan ekmek değil, yenilgiydi ve her ikimize de şeref kazandıracak bir savaş sorunundan dolayı beni kınamamasını rica ettim.

İtm Vadisi'nin dar boğazının karmaşık doğası ve engebeliliği, biz daha derine indikçe artıyordu. Kethira'nın aşağısında birbiri peşi sıra Türk karakollarını boş bulduk. Adamlar, siperlerle çevrili bir mevki olan, denizden yapılacak bir çıkartmaya karşı Akabe'yi çok iyi bir şekilde koruyan Kadra'ya (İtm'in ağzında bulunuyordu) çekilmişlerdi. Ne yazık ki düşman, iç kısımdan yapılacak bir saldırıyı hiç düşünmemişti ve yaptıkları büyük eserlerinin

hepsinde tek bir karakol ya da siper bile ülkenin iç kısmına bakmıyordu. Böyle yeni bir yönden yaptığımız ilerleme, onları paniğe düşürmüştü.

Öğleden sonra, bu ana mevzi ile temas kurduk. Yerel Araplardan, Akabe civarında bulunan ikincil derecedeki karakolların ya içeriye çekildiğini ya da sayılarının azaltıldığını öğrendik. Bu yüzden, denizden yapacağımız bir saldırıya karşı koymak için sadece üç yüz kişilik son bir grup kalmıştı. Bir konsey toplayıp, yeni bir artezyen kuyusuna sahip olan düşmanın bomba işlemeyen siperlerin arkasında sağlam bir şekilde direnebileceğini görüşmek üzere develerimizden indik. Sadece, dolaşan söylentiye göre, çok az yiyecekleri vardı.

Daha fazla bilgiye sahip değildik. Bu, içinden çıkılmaz bir durumdu. Konseyimiz, kararsız kalıp bir o yöne bir bu yöne fikir değiştirip durdu. Tartışmalar, tedbirli olmak ile atılganlık arasında geçiyordu. Yeterince soğukkanlılık yoktu. Granit tepelerin sayısız parıldayan ışık noktasında, güneş gibi ışıyarak akkor gibi göründüğü vadinin boğazında insanlar huzursuzdu ve vadinin yılan gibi kıvrılan yatağının derinliklerinde hiçbir rüzgâr, ısının yardımına rağmen yavaş yavaş doygunluk noktasına ulaşan havayı hafifletemezdi.

Sayımız iki katına çıkmıştı. Adamlar, dar alanı yoğun bir şekilde doldurmuşlardı ve neredeyse bizi eziyorlardı. Tartışırken bize kulak misafiri olmalarını doğru bulmadığımızdan ve ayrıca bunaltıcı kısıtlılık koşullarında su yüzü görmeyen vücutlarımızın kokusu rahatsız edici olduğundan dolayı toplantıya iki üç kez ara verdik. Başımızda şiddetli bir nabız atışı, saat gibi zonkluyordu.

Türkler'e önce beyaz bayrakla, sonra da Türk esirlerle davet gönderdik ama her ikisine de ateş ederek karşılık verdiler. Bu, bizim Bedevileri, çileden çıkartmıştı. Biz daha ne yapacağımızı tartışırken birden bir insan dalgası kayalıklara doğru fırlayıp düşmana kurşun yağdırmaya başladı. Nasır, yalın ayak koşup onları durdurmak istedi ama yanan zeminde on adım koştuktan sonra bağırarak çarıklarını istedi. Bu arada aşırı yorgun düşen (zihinlerinde benim üniformalarımı giyen) bu adamların ateşli tepkilerini kimin yönlendirdiğini düşünerek, atom kadar küçük gölgeme çömelip oturdum.

Bununla birlikte Nasır, kolaylıkla kalabalığa hâkim oldu. Farraj ve Davud, elebaşlarıydı. Özür dileyinceye kadar, ceza olsun diye onları sıcaktan kavrulan kayaların üzerine oturttuk. Davud, hemen boyun eğdi. Ama yumuşak bedenine rağmen ikisi içinde daha üstün bir ruha sahip olan Farraj, giydiği kabarık çizgili kumaş sayesinde ilk kayanın üzerine oturup kalktıktan sonra sadece güldü, ikinci kayanın üzerinde somurtarak sonuna kadar oturdu ve ancak üçüncü kayaya oturması emredildikten sonra istemeye istemeye pes etti.

İnatçılığının sert bir şekilde cezalandırılması gerekiyordu. Ama bu serseri yaşamda elimizden gelen tek olanaklı cezalandırma yöntemi, bu ikili üzerinde o kadar sık ve yararsız bir şekilde uygulamaktan artık gına getirdiğimiz, maddibedeni cezalardı. Zulüm bu yanı ile sınırlı tutulduğu takdirde çektirilen yüzeysel acı, sanki mahkûm edildikleri şeyleri daha vahşi bir şekilde yapmaları için kaslarını kaşımış gibi görünüyordu. Günahları, haylazca neşeli oluşları, dengelenmemiş gençlik heyecanı yüzünden yapmış oldukları patavatsızlıklar ve kederli olduğumuz zamanlarda neşeli görünmeleriydi. Böyle aptallıklar yüzünden onlara, suçlular gibi kendilerine hâkimiyetlerini kaybedip yiğitlikleri, bedenlerinin hayvanca ıstırabı altında yok oluncaya kadar, merhametsizce eziyet etmek bana son derecede alçaltıcı görünüyordu. Bu, tanıdığım en cesur, en güzel, dünyanın gölgesinin henüz üzerlerine düşmemiş olduğu, güneşle aydınlanmış iki varlığa karşı işlenmiş büyük bir saygısızlık sayılırdı.

Türklerle üçüncü kez iletişim kurmak için nasıl hareket edeceğini anladığını söyleyen genç bir asker yardımıyla girişimde bulunduk. Soyundu ve üzerinde çizmeleri dışına kalan birkaç giysi parçasıyla vadiden aşağı indi. Bir saat sonra gururla bize, iki gün içinde Maan'dan yardım gelmediği takdirde teslim olacaklarını kibarca bildiren bir mesaj getirdi.

Böyle bir aptallık (adamlarımızı belirsiz bir şekilde tutamayacağımızdan dolayı) tek tek her Türkün katledilebileceği anlamına geliyordu. Onları fazla savunamazdım ama sırf bunu seyretme ıstırabından kurtulmak için bile olsa öldürülmemeleri daha iyiydi. Ayrıca, biz de kayıp verebilirdik. Ay ışığında yapılacak gece harekâtları, aşağı yukarı gündüz yapılanlar kadar tehlikeye açık olacaklardı. Ne de bu, Aba El Lissan'da olduğu gibi, zorunlu bir savaştı.

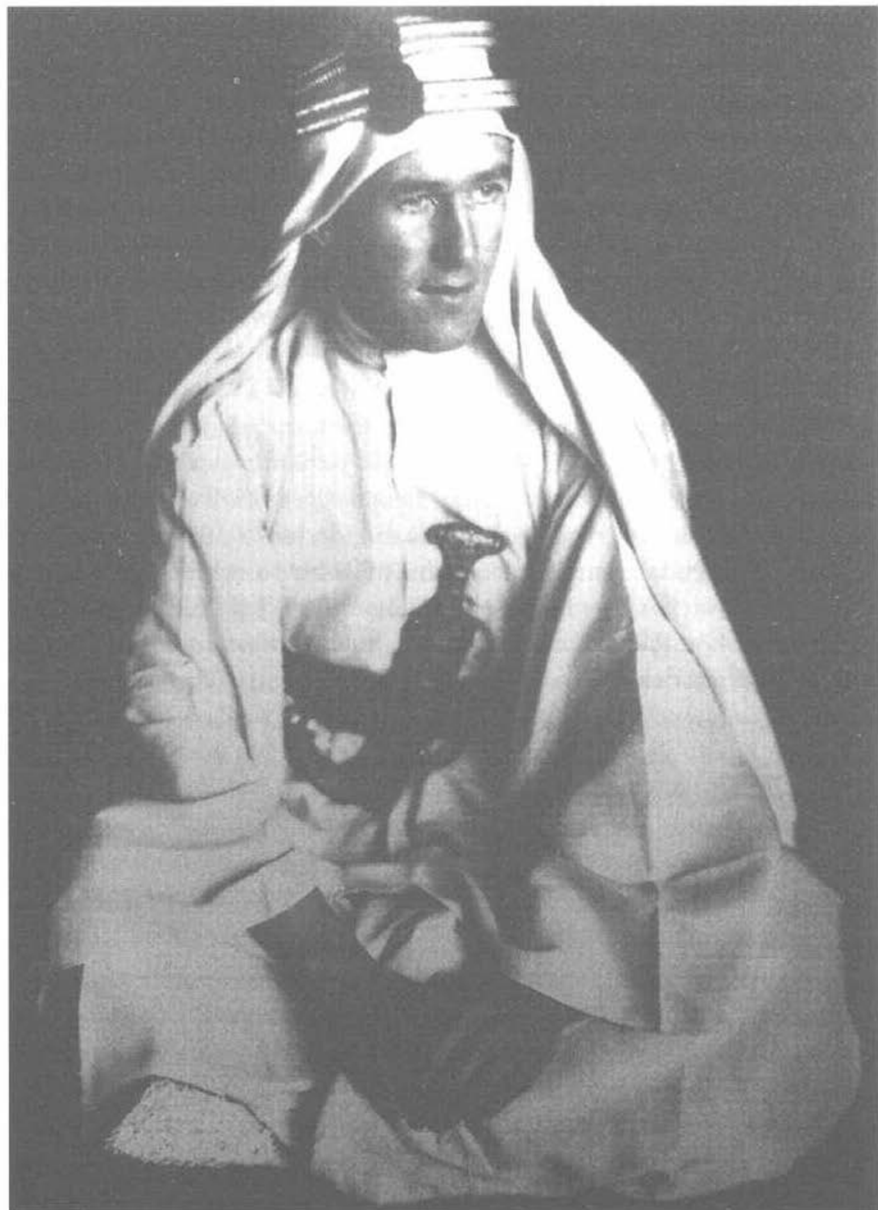
Küçük adamımıza, içten bir ödül olarak bir altın İngiliz Lirası verdik, onu yanımıza alarak siperlerin yanına kadar yürüyerek indik ve bizimle konuşacak bir subay çağırdık. Biraz tereddütten sonra bu, gerçekleşti. Arkamızdaki yolun durumundan, büyüyen güçlerimizden ve adamlarımızın öfkeleri üzerindeki zayıf denetimimizden söz ettik. Sonuç olarak, gün ışıyınca teslim olacaklarına söz verdiler. Böylece, susuzluğumuza rağmen bir güzel uyuduk. (Kayıtlarıma bakılırsa bu, yeterince nadir bir olaydı.)

Ertesi gün şafakta, her yanda birden savaş patlak verdi. Gece gelerek sayımızı yine ikiye katlayan ve yaptığımız anlaşmadan haberi olmayan yüzlerce dağ adamı, kendilerini savunan Türklere ateş etmeye başlamışlardı. Nasır, ibn Dgheithir ve dörtlü gruplar halinde yürüyen Ageylleriyle birlikte çıkıp vadinin açık yatağına indi. Adamlarımız ateş etmeyi kestiler. Daha sonra Türkler de askerleri daha fazla savaşmak istemedikleri için durdular. Fazla yiyecekleri yoktu ve bizim, iyi bir şekilde ikmal edil-

diğimizi sanıyorlardı. Böylece, en sonunda sessizce teslim oldular.

Araplar, yağma yapmak için içeri dalarken, kızıl sakalları ve şaşkın mavi gözleri olan gri üniforma giymiş bir mühendisi fark edip onunla Almanca konuştum. Kuyu açma işleriyle uğraşıyordu ve Türkçe bilmiyordu. Son olaylar onu hayrete düşürmüştü ve benden özür dileyerek niyetimizin ne olduğunu açıklamamı istedi. Bizim, Türkler'e karşı Arapların isyanı olduğumuzu söyledim. Bunu değerlendirip takdir etmesi epeyce zaman aldı. Liderimizin kim olduğunu öğrenmek istedi. Mekke Şerifi olduğunu söyledim. Mekke'ye gönderileceklerini zannediyordu. Ben, daha çok Mısır'a dedim. Şekerin fiyatını sordu. "Ucuz ve bol" diye yanıtlayınca memnun kaldı.

Kişisel eşyalarını kaybetmesini filozofça karşıladı fakat kendi eseri olmasından dolayı, çok az bir çalışmayla tamamlanacak olan kuyuya üzülüyordu. Kuyunun nerede olduğunu bana gösterdi. Tulumbasının henüz yarısı inşa edilmişti. Susuzluğumuzu gidermek için çamur kovasını kullanarak kuyudan yeterince temiz ve nefis bir su çektik. Daha sonra, şiddetli bir kum fırtınasından geçerek dört mil uzakta bulunan Akabe'ye kadar yarıştık ve Wejch'ten ayrıldıktan tam iki ay sonra, altı Temmuz'da, suları sıçratarak denize daldık.

Arabistanlı Lawrence

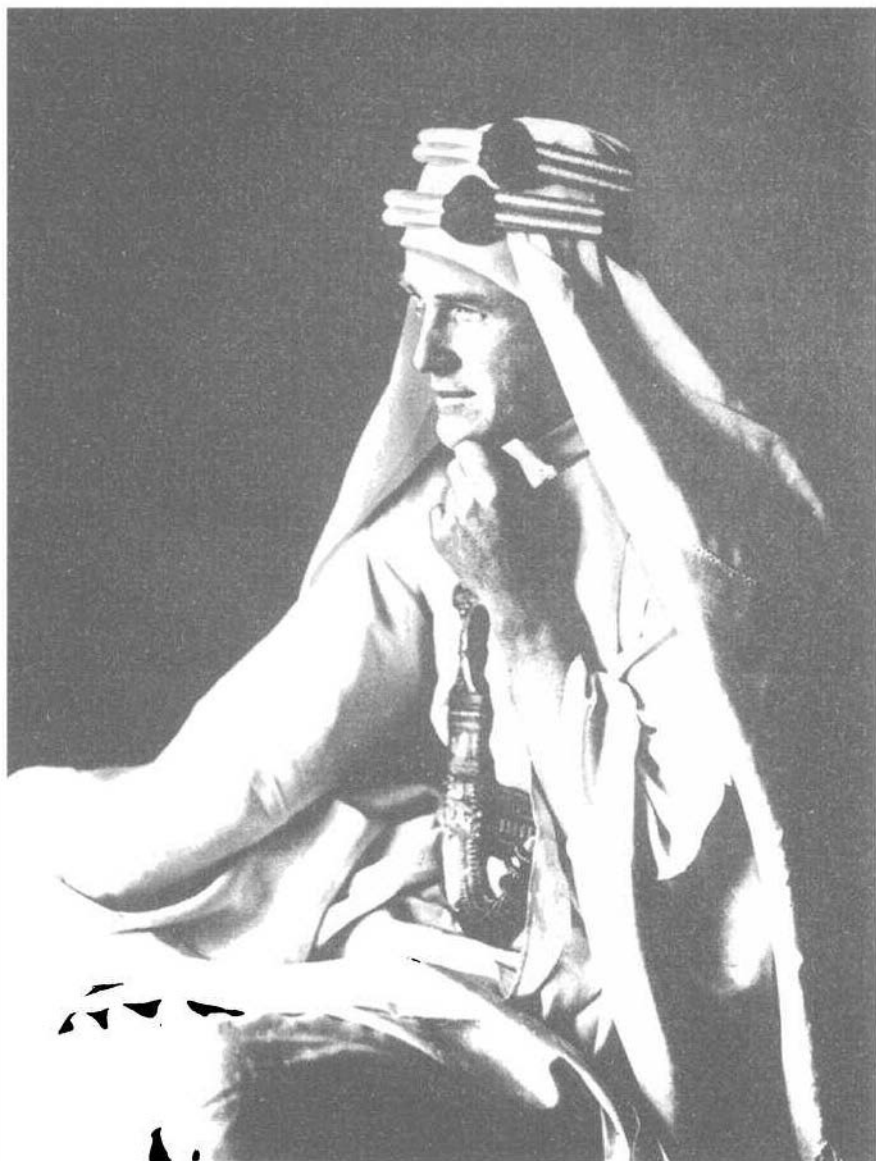
Kitap V

Yerinde Saymak

Bölüm 55'den 68'e

Akabe'yi ele geçirmemiz Hicaz Savaşı'nı sona erdirdi ve bize, İngilizlerin Suriye'yi istila etme plânlarına yardımcı olma görevini verdi. Akabe'de işe yarayan Araplar, Sina'da Allenby'ın ordusunun gerçek sağ kanadını oluşturdular.

Faysal, değişen ilişkiyi açıkça göstermek için ordusu ile birlikte Allenby'ın komutasına girdi. Allenby, şimdi onun harekâtlarından ve donanımından sorumlu olmuştu. Bu arada, Hicaz demiryolunu engellemek için Akabe bölgesini, saldırılması olanaksız bir üs olarak organize ettik.

Arabistanlı Lawrence

Bölüm 55

Dönüp savrulan tozlardan Akabe'nin tamamen bir harabe hale geldiğini anladık. Fransız ve İngiliz savaş gemilerinin peş peşe yaptıkları bombardımanlar, kenti, gerçek bir moloz yığınına çevirmişti. Zamana meydan okuyan iskeletlerinin dayanıklılığı sayesinde kazandıkları onurdan tamamen yoksun kalan zavallı evler, eski kalıntıları üzerinde kir pas içinde aşağılık bir döküntü gibi ayakta kalmışlardı.

Sıçrayan dalgaların tam kırıldığı yerde, gölgeli korudaki palmiyelerin altında dolaşıp bize bir mesaj vermeden, dalgın, kızarmış yüzleriyle sıralar halinde akıp geçen adamlarımızı seyretmek için oraya oturduk. Akabe, aylardır zihnimizin ufkunda duran bir hedefti. Başka bir düşüncemiz yoktu, Akabe'den başka herhangi bir şey düşünmeyi kesinlikle reddetmiştik. Başarı kazandıktan sonra, aslında elde ettikten sonra ne zihnimizde ne de bedenimizde herhangi bir radikal değişiklik yapmayan bir hedef üzerinde harcadığımız bütün bu çabaları şimdi biraz küçümsemeye başlamıştık.

Zaferin solgun ışıklarında, kendimizi hemen hemen hiç tanımlayamıyorduk. Şaşkınlıkla konuşuyor, boş bir şekilde oturuyor, beyaz eteklerimize parmaklarımızla dokunuyor, kim olduğumuzu anlayıp anlamadığımız ya da öğrenip öğrenmediğimiz belli değildi. Diğer insanların gürültüsü, bir düş gibi gerçek dışıydı, suda derinlere daldığımızda kulaklarımızda yankılanan bir şarkı gibiydi. Bu, davet edilmeden gelen sürekli yaşamın şaşkınlığı içinde, kazandığımız hediyeden nasıl yararlanacağımızı bilmiyorduk. Özellikle bu, benim için zordu. Çünkü gözlerim keskin olmasına karşın,

insanların yüzünü hiç görmüyordum. Kendimi her zaman şunun ya da bunun öz gerçekliği olarak hayal ederek, daha öteye bakmaya çalışıyordum. Bugün herkes arzularını tam olarak gerçekleştirmişti. Tatmin olduklarından artık bunun da bir anlamı kalmamıştı.

Açlık, bizi, kendimize gelmeye davet ediyordu. Şimdi, kendi beş yüz adamımız ve beklenen iki bin müttefik askerine ek olarak yedi yüz esirimiz vardı. Hiç paramız (ya da doğrusunu söylemek gerekirse, bir pazarımız) yoktu. Son yemeğimizi iki gün önce yemiştik. Binek develerimizi de hesaba katarsak altı hafta yetecek etimiz vardı. Ama bu, yetersiz ve pahalıya patlayacak bir beslenme, gelecekte hareketsiz kalmamıza neden olacak bir düşkünlük sayılırdı.

Palmiyelerin tepeleri, yeşil hurmalarla doluydu. Ham hurmaların tadı, aşağı yukarı karşılamaya çalıştığımız ihtiyaçlarımız kadar iğrençti. Pişirilseler bile, yine de damakta berbat bir tat bırakıyordu. Bu yüzden tutsaklarımızla birlikte maalesef, ya sürekli açlık çekmek ya da gerekli gıdalardan çok, oburluk yapmaya elverişli olan yiyecekleri tüketerek, her gün şiddetli sancılarla baş etmek gibi bir ikilemle karşı karşıya bulunuyorduk. Bir ömür boyu süren düzenli yemek alışkanlığı, her öğünün yenildiği sabit saatlerde hiç şaşmadan karnımızın üst kısmına sinirsel bir uyarı gönderecek derecede İngiliz vücudunu eğitmişti. Bağırsaklarımızda daha fazla yemek için yer açıldığını gösteren bu işarete bazen açlıkla ilgili onurlu bir isim takıyorduk. Arapların açlığı, zayıflıktan bayılacak hale gelen ve uzun süredir nafile çabalayan bedenlerinin bir çığlığıydı. Onlar, bizim yediğimiz yemek miktarının çok daha küçük bir kısmı ile idare ediyorlardı ve sistemleri, aldıkları gıdayı tamamen sindirip tüketiyordu. Bir göçebe ordusu, yan ürünlerle yeryüzünü zengin bir şekilde gübrelemiyordu.

Kırk iki subay tutsağımız, katlanılması güç bir belâydı. Ne kadar kötü bir şekilde donatıldığımızı anlayınca küplere binmişlerdi. Gerçekten, canlarını sıkacak bir aldatmaca olmadığına inanmayı da reddediyorlardı ve sanki Kahire, semer torbalarımızda saklı duruyormuş gibi durmadan, bizden güzel yiyecekler isteyerek başımızın etini yiyorlardı. Onlardan kaçıp kurtulmak için Nasır'la gidip uyuduk. Tamamladığımız her safhayı, daima küçük bir ek huzur dönemi ile göstermeye çalışıyorduk. Çünkü çölde, ancak yüzümüzü pelerinimizle örtüp sırtüstü yatarak uyuyup kaldığımız ya da uyur gibi yaptığımız zaman adamlarımız ve sinekler tarafından yalnız bırakılıyorduk.

Akşam, başarı karşısında gösterilen ilk tepkiler sona erdikten sonra, Akabe'yi nasıl koruyacağımız üzerinde düşünmeye başladık. Avda'nın Guweira'ya dönmesine karar verdik. Orada, Shtar'ın eğimli yapısı ve Guweira'nın kumları tarafından korunacaktı. Aslında gerekli olduğu ölçü-

de güvenli olacaktı. Ama biz, yine de aşırı önlemler alarak onu daha da emin bir hale getirecektik. Yirmi mil kadar kuzeyinde Nabathean Petra'nın zapt edilemez kayalık harabeleri üzerinde ileri bir karakol kurup onların, Avda ile bağlantılarını Delagha'daki karakolumuz aracılığıyla sağlayacaktık. Avda, aynı zamanda adamlarını Batra'ya gönderecek ve böylece Hoveitatlar, Maan Yaylası'nın sınır kesiminde bir yarı çember üzerinde bulunan dört mevkiyi kontrol ederek Akabe'ye açılan her yolu kapatacaklardı.

Bu dört mevki, birbirinden bağımsız olarak varlıklarını sürdürüyordu. Düşman, Goltz'un güçlü karakollarının karşılıklı olarak birbirlerinden bağımsız olabilecekleri hakkındaki küstahça görüşünü hiç itiraz etmeden kabul etmişti. Düşen bir karakola karşı diğerlerinin canlı bir kurtarma harekâtına girişeceklerini umuyorduk ve sonra şaşkınlıktan rahatsız bir şekilde bir ay boyunca oturup beklerken geride kalan, kafalarını kaşıyıp diğerlerinin neden düşmediğini merak eden üç karakola karşı harekete geçemedik.

Akşam yemeği, yüz elli mil ötede bulunan Süveyş'e, acele haber gönderip İngilizlerden bir yardım gemisi isteme gerekliliğini aklımıza getirdi. İçlerinde Nowaseraların Beni Sakhr'da buldukları, yedi yaşındaki meşhur Jedhah'ın da olduğu en iyi develeri alarak, çoğu Hoveitat olan sekiz kişilik bir grupla birlikte kendim gitmeye karar verdim. Körfez boyunca ilerlerken yolculuk tarzımızı tartıştık. Hayvanları kollayarak, yavaş ilerleme durumunda açlıktan kırılabilirlerdi. Hızlı gidersek de çölün ortasında yorgunluktan ya da ağrıyan ayaklarından dolayı çökebilirlerdi.

Sonunda, yüzeyin durumuna göre dayanıklılığımızın el verdiği ölçüde, yirmi dört saatin büyük bölümünde durmadan ilerlemeye karar verdik. Böyle zamanlar, insanlar için bir sınav zamanıydı. Adam, eğer bir yabancıysa genellikle hayvanlardan önce yığılıp kalıyordu. Özellikle ben, geçen ay, günde elli mil yol kat ederek gücümün son sınırına yaklaşmıştım. Dayanabildiğim takdirde elli saatlik bir yürüyüşle Süveyş'e varabilecektik. Yolda yemek pişirme molalarının önüne geçmek için semerlerimizin arkasındaki paçavra torbalarda haşlanmış iri deve parçaları ve kurutulmuş hurma taşıyorduk.

Granit kayalar oyularak açılmış, üçte biri eğimli olan hacı yolundan geçerek Sina yamacına tırmandık. Bu, aceleyle yaptığımız ciddi bir tırmanıştı. Günbatımından önce zirveye ulaştığımızda, yorgunluktan hem develerimiz hem de adamlarımız titriyordu. Yolculuk için uygun olmayan bir deveyi oradan geri gönderdik. Diğerleriyle birlikte güçlükle bir düzlükten ilerleyerek dikenli fundalıklara vardık. Develerimiz orada bir saat otladılar.

Gece yarısına doğru, yolumuz üzerinde kuyu bulabileceğimiz tek yer olan Themed'e vardık. Sina güvenlik güçleri tarafından terk edilmiş olan askeri karakolun hemen altında, temiz bir vadinin dirseğinde yer alıyordu. Develerimizi nefes almaları için bıraktık, onlara su verip kendimiz de

su içtik. Daha sonra yeniden ilerledik. Gecenin sessizliğinde, güçlükle yol alıyorduk. Sessizlik o kadar yoğundu ki, sürekli olarak semerlerimizde dönerek, yıldız örtüsü kadar uzaklardan gelen hayali sesleri duymaya çalışıyorduk. Ama enerjinin kaynağı bizdik, çünkü çevremizde var olan hayalet çiçeklere benzer güzel kokulu çalılıklar, üzerlerinden geçerken çıtırdar gibi sesler çıkartıyorlardı.

Şafağa kadar yavaş yavaş ilerledik. Güneş doğarken Arish taraflarında bir araya toplanan su yolları demetinden geçerek, düzlükte epeyce yol aldık. Develerimizin otlaması için dalga geçiyor gibi birkaç dakikalık bir mola verdik. Daha sonra yeniden semerlerimize binip öğlene kadar ve öğleden sonrası da dahil, serabın arkasında Nekhl Harabeleri tek başına yükselinceye kadar hiç durmadan ilerledik. Harabeleri sağımızda bıraktık. Güneş batarken bir saat mola verdik.

Develerimiz, uyuşuk bir şekilde son derece ağır hareket ediyorlardı ve biz de yorgunluktan tükenmiştik. Ama Jedhah'ın tek gözlü sahibi olan Motlog, harekete geçmemiz için seslendi. Yeniden develerimize bindik ve mekanik bir yürüyüşle Mitla Tepeleri'ne tırmandık. Ay, yükseldi ve tepelerin üzerinde sanki karlı bir billur gibi, kireçtaşı katmanların dış hatlarını belli ederek parladı.

Şafakta, hangi orduya ait olduğu henüz belli olmayan bu topraklar üzerinde ilerlerken, bazı maceracı Araplar tarafından ekilen bir kavun tarlası gördük. Bezgin develerimizi kum vadisinde yiyecek aramak için serbest bırakarak, değerli saatlerimizden birinde daha mola verdik. Ham kavunları çatlatıp özlü olan içiyle sıcaktan çatlayan dudaklarımızı serinlettik. Yeni günün sıcaklığında yeniden yolumuza devam ettik. Süveyş Körfezi'nden gelen esintiler, kanal vadisini sürekli serinletmesine rağmen hiç bu kadar bunaltıcı olmamıştı.

Öğlene kadar kum tepelerinde ilerledik. Kum dalgalarında inip çıkarak yol aldıktan sonra, mutlu bir dönemeçten dönerek daha düz bir alana çıktık. Önümüzde, uzakta frize halı gibi serilen kanal boşluğunun serabı içinde aşağı yukarı hareket ederek yere yapışan belirsiz noktalar arasında Süveyş'i seçmeye çalıştık

Çökmeye yüz tutmuş demiryolu ve yolların olduğu, tabya ve dikenli tellerle desteklenmiş büyük siperlerin bulunduğu hatta vardık. Herhangi bir itirazla karşılaşmadan geçtik. Hedefimiz, Süveyş'in karşısında Kanal'ın Asya yakasında bulunan Shatt'a gitmekti. Nihayet öğleden sonra, Akabe'den ayrıldıktan tam kırk dokuz saat sonra saat üçe doğru oraya vardık. Bu, bir kabile akıncı grubu için oldukça iyi bir süreydi ve üstelik yola çıkmadan önce de yorgunduk.

Shatt, garip bir düzensizlik içindeydi. Bizi durduracak bir nöbetçi bile

yoktu. İki üç gün önce orada bir veba olayına rastlanmıştı. Bu yüzden askerler, temiz çölde açık ordugâhta gecelerken, sökülmeden bırakılan çadırlar aceleyle temizlenmişlerdi. Elbette, bundan haberimiz yoktu ama bir telefon buluncaya kadar boş büroları dolaştık. Telefonla Süveyş'i aradım ve karşıya geçmek istediğimi söyledim.

Üzülerek bunun kendi işleri olmadığını söylediler. Dahili Su Taşımacılığı, kendi yöntemleriyle Kanal'dan geçiş işlerini hallediyordu. Bu yöntemlerin Genel Kurmay'ın usullerine benzemediğine ilişkin açık bir imada bulundular. Kendi servisimin bir partizanı olmadığımdan, cesaretle Su İdaresi'nin bürosunu arayıp Karargâha götürülmek üzere acil haberlerle çölden Shatt'a henüz geldiğimi açıkladım. Üzgündüler, ancak şu an ellerinde serbest bir tekne yoktu. Beni karantina bölümüne götürmek için, sabahleyin kesinlikle ilk tekneyi göndereceklerdi. Telefonu kapattım.

Bölüm 56

Arabistan'da sürekli hareket halinde geçirdiğim süre, şimdi tam dört ay olmuştu. Son dört hafta içinde, savaşı ileri götürmek amacıyla kendimi hiçbir şeyden esirgemeden, deveyle bin dört yüz mil yol kat etmiştim. Ama her zamanki ayaktakımı ile gereksiz bir gece daha geçirmeyi reddettim. Banyo yapmak, içecek buzlu bir şey, üzerimdeki elbiseleri değiştirmek, pislik içindeki semerimin açtığı yaraları tümüyle soymak, yeşil hurma ile deve kirişinden daha yumuşak bir şey yemek istiyordum. Dahili Su Taşımacılığı ile yeniden bağlantı kurdum ve Chrysostom* gibi konuştum. Etkisi olmadı, bu yüzden parladım. Daha sonra bir kez daha beni engellediler. Askeri santralden gelen dost kuzey aksanları hatta gezinip durdukça, daha da çok öfkeleniyordum: "Lanet olası, iyi değil, efendim, şu kahrolası su nakliyecileriyle konuşuyordum."

Bu, görünen gerçeği ortaya koyuyordu ve kaba bir şiveyle konuşan operatör, beni Yükleme Bürosu'na bağlamaya çalıştı. Burada en meşgul subaylardan biri olan Binbaşı Lyttleton, sayısız görevleri arasına Süveyş'e demirlemek için giren Kızıl Deniz savaş gemilerini teker teker yakalayıp kaptanlarını ikna ederek (bazıları, bu işi ne kadar da çok severdi, ya(!)) güvertelerine Wejch ya da Yenbo'ya gönderilmek üzere hazırlanan erzak ve mühimmatın yüklenmesi işini de eklemişti. Bu yöntemle, rutin işlerinin

---

*) MS 347407 yılları arasında yaşamış, büyük kilise babalarından biri, eski İstanbul Başpiskoposu (ç.n.)

yanı sıra gerçekleştirdiği ikincil bir görev olarak binlerce balya ve adamı para harcamadan nakletmiş ve bizim garip halkımızın oynadığı garip oyunlara gülümsemek için vakit de bulmuştu.

Bizi asla yüzüstü bırakmadı. Benim kim olduğumu, nerede bulunduğumu ve Dahili Su Taşımacılığı'nda sorunun ne olduğunu öğrenir öğrenmez güçlük, sona erdi. Teknesi hazırdı, yarım saat içinde Shatt'ta olacaktı. Doğruca onun bürosuna gidecektim ve genel amaçlı bir liman teknesinin Su Müdürlüğü'nün izni olmaksızın kutsal kanala girdiğini (savaştan sonra, belki de şimdiye kadar) açıklamayacaktım. Her şey, söylediği gibi oldu. Adamlarımı ve develerini kuzeye, Kubri'ye gönderdim. Süveyş'ten telefon ederek, onların Asya sahilinde hayvan kampında kalacak yerlerini ve kumanyalarını ayarladım. Elbette, bunun ardından telaşlı ve şaşırtıcı günlerin armağanını Kahire'de buldum.

Lyttleton, yorgun olduğumu görünce hemen otele gitmem için izin verdi. Otel, uzun bir süre önce bana sefil bir yer gibi görünmüştü ama şimdi mükemmel görünüyordu. Bana ve elbiselerime karşı gösterilen ilk düşmanca izlenimin üstesinden geldikten sonra, sıcak banyo, soğuk içkiler (altı çeşit), akşam yemeği ve rüyalarımın yatağı hazırdı. Sina Oteli'nde kalan, kılık değiştirmiş bir Avrupalı tarafından casuslar konusunda uyarılan çok meraklı bir haber alma subayı, Kubri'deki adamlarımın bakımı işini üzerine aldı ve ertesi gün Kahire'ye gitmek için gerekli olan bilet ve geçiş izinlerini sağladı.

Kanal bölgesinde sivil hareketliliğin gayretli bir şekilde "kontrolü" donuk yolculuğumuza renk kattı. Mısır ve İngiliz askeri polisinden oluşan karma bir birlik, bize sorular sorup geçiş izinlerimizi kontrol etmek için treni dolaşıyordu. Ruhsat sahibi adamlarla dalaşmak için uygun bir zamandı. Bu yüzden Arapça sorularına akıcı bir İngilizce'yle sert bir şekilde, "Mekke Şerifi'nin Kurmayı!" diye cevapladım. Şaşırdılar. Çavuş, benden özür diledi. Bu cevabı duymayı beklemiyorlardı. Üzerimde Mekke Şerifi'nin kurmay üniformasının olduğunu tekrarladım. Çıplak ayaklarıma, beyaz ipekli elbiseme, başlığımdan sarkan altın iplere ve hançere baktılar. Olanaksızdı. "Hangi ordu, efendim?" "Mekke Ordusu!" "Bunu hiç duymadım. Üniformalarını bilmiyorum." "Karadağlı bir süvari erini tanıyabilecek miydin?"

Bu, hedefe tam isabet eden bir vuruştu. Üniformalı herhangi bir müttefik askeri, geçiş izni olmaksızın yolculuk yapabilirdi. Polis, bütün müttefikleri tanımıyordu ve onların üniformalarını çok daha az biliyordu. Benim giysim, gerçekten çok ender rastlanan ordularından birinin üniforması olabilirdi. Koridora geri çekildiler ve telgrafla haber gönderirken beni seyrettiler. İsmailiye'ye varmadan hemen önce, terden nemlenmiş hâkî renkli bir üniforma giymiş olan bir haber alma subayı, açıklamalarımı kontrol etmek için trene bindi. İstasyona varmak üzereyken, ona özel geçiş iznimi göster-

dim. Süveyş'in tedbirliliği, masumluğumu iki kez ortaya koyuyordu. Pek memnun olmadı.

İsmailiye'de Kahire yolcuları, aktarma yapmak için Port Said'den kalkan ekspres tren gelinceye kadar beklediler. Diğer trenin zengin salonu ışıldıyordu. Amiral Wemyss, Burmester ve Neville, çok büyük ve yüksek rütbeli bir generalle birlikte trenden indiler. Grup önemli konuşmalar yaparak bir aşağı bir yukarı yürürken platformda gerilim müthiş bir şekilde yükseldi. Subaylar, bir kez, iki kez selâm verdiler. Onlar, hâlâ bir aşağı bir yukarı yürümeye devam ediyorlardı. Üç kez selâm vermek çok fazlaydı. Bazıları, parmaklıkların arkasına çekilip olup bitenlere dikkat etmek için ayakta beklediler. Bunlar, basit ruhlu insanlardı. Bazıları da kaçtı, bunlar alçaklardı; kitap tezgâhına dönüp hevesle kitap arkalarını incelediler. Bunlar, utangaçtı: Sadece biri, pervasızca davranıyordu.

Burmester'in gözleri, benim bakışlarımı yakaladı. Kim olduğumu merak etti, çünkü tenim koyu kırmızı yanmış ve yolculuktan sonra çok çelimsiz görünüyordum. (Daha sonra yedi stone'nun* altında karar kılarak kendi ağırlığımı buldum.) Bununla birlikte sorular sordu ve ben, Akabe'ye habersiz yaptığımız baskını anlattım. Bu, onu heyecanlandırdı. Amiralden derhal oraya bir erzak gemisi göndermesini istedim. Burmester, o gün Süveyş'e gelen Dufferin'in hazır bulduğu bütün yiyecekleri yükleyip doğruca Akabe'ye gideceğini ve tutsakları buraya getireceğini söyledi. (Mükemmel!) Amiral ve Allenby'ın sözlerini kesmemek için emirleri doğrudan kendisi verdi.

"Allenby! O, burada ne yapıyor?" diye bağırdım. "Şimdi o, kumandan!" dedi. "Ya Murray?" "Yurda döndü." Önem bakımından beni en çok ilgilendiren haber buydu. Geri çekildim ve bu iri yarı, güneşten yanmış adamın alelâde generallere benzeyip benzemediğini ve altı ay ona bir şeyler öğretmeye çalışarak, sıkıntı çekip çekmeyeceğimizi merak etmeye başladım. Murray ve Belinda öyle bıktırıcı olmaya başlamışlardı ki, ilk günlerde düşüncemiz, düşmanı yenilgiye uğratmak değil, kendi liderlerimizin bizi rahat bırakmasını sağlamaktı. Ancak, zaman geçtikçe ve başardığımız işler sonucunda Sir Archibald ile Kurmay Başkanı'nı ikna edebilmiş ve son aylarında Savaş Bakanlığı'na yazarak Arap girişiminden ve özellikle de Faysal'dan övgüyle söz etmişlerdi. Bu, onların cömertliği ve bizim de gizli zaferimizdi. Çünkü onlar, çift tekerlekli, çift atlı bir savaş arabasına binmiş garip bir çiftti. Güçlü bir beyne ve pençelere sahip olan Murray, sinirli, esnek ve çabuk karar değiştiren bir adamdı. Lynden Bell, hükümeti sınayıp onay aldıktan sonra profesyonel düşünce kademelerini sağlam bir şekilde bir araya getirip yapıştırıyor ve sonra meydana gelen yapıyı düzeltip cilâlıyordu.

---

*) Stone: 6,35 kg'lik bir ağırlık ölçüsü. (y.n)

Kahire'de, Clayton'un odasına giden Savoy tarzı sessiz koridorlarda sandaletli ayaklarım, "slip slap" diye sesler çıkartıyordu. Clayton, her zamanki gibi, yığılan işleriyle baş etmek için öğle yemeğini kısa kesmişti. İçeri girince masasından "Mush fadi!" (İngiliz asıllı Mısırlıların dilinde 'Meşgul!' anlamında kullanılıyor) diye söylenerek bana şöyle bir baktı. Ama onunla konuştum ve beni şaşırtıcı bir şekilde sıcak karşıladı. Süveyş'te, önceki gece aceleyle kısa bir rapor yazmıştım. Bu yüzden, sadece neye ihtiyacımız olduğu üzerine konuştuk. Daha bir saat dolmadan Amiral, telefon ederek Dufferin'in acil yolculuk için hazırlanıp unla yüklendiğini haber verdi.

Clayton, on altı bin altın pound çekti ve muhafızların eşliğinde saat üç treniyle Süveyş'e gönderdi. Nasır'ın borçlarını karşılayabilmesi için bu paranın acilen gönderilmesi gerekiyordu. Bair, Jefer ve Guweira'da çıkarttığımız borç senetleri, ordunun telgraf formları üzerine kurşun kalemle yazılmış belgeyi taşıyanlara Akabe'de ne kadar para ödeneceğini gösteren ödeme vaatleriydi. Mükemmel bir sistemdi. Ama daha önce Arabistan'da kimse borç senedi çıkarmaya cesaret edememişti. Çünkü Bedevilerin ne gömleklerinde bir cebi ne de çadırlarında sağlam bir odası vardı. Ayrıca senetler, emniyetli bir şekilde gömülemezlerdi. Bu yüzden senetlere karşı baş edilemez bir önyargı vardı ve iyi isimlerimizin hatırı için bir an önce bedellerinin ödenip geri alınması zorunluydu.

Daha sonra, otelde açıkça Arap kıyafetlerimden çok daha az heyecan uyandıran giysiler bulmaya çalıştım. Ama dolabımdaki eski elbiselerimin tümünü güveler delik deşik etmişti.

Bu arada Allenby'ın üstünlükleri ile Londra'nın karşı konulamayacak ölçüde zayıf ya da politik sıkıştırmaları sonucunda, Gazze üzerine ikinci bir saldırı düzenleyen Murray'ın son trajedisini duymuştum. Oraya nasıl girdiğimizi, generallerden kurmay subaylara, hatta askerlere kadar herkesin, yenileceğimize inandığını ve bu arada Murray'ın, karargâhta, gayret gösterdiğini kanıtlamak için yeter sayıda ama bir felâket sayılamayacak ölçüde adam harcayarak, nasıl mükemmel bir şekilde emin bir yenilgi almak için çalıştığını öğrendim.

Kayıp faturası, beş bin sekiz yüz ölüydü. Allenby'ın orduya yeni adamlar ve yüzlerce top getirdiğini, her şeyin farklı olduğunu söylediler. Giyinmeden önce Başkomutan, garip bir şekilde beni çağırttı. Raporumda Saladin ile Abu Obeida'yı düşünerek Suriye'deki doğu kabilelerinin stratejik öneminden ve bu kabilelerin, uygun bir şekilde Kudüs'ün haberleşmesine bir tehdit olarak kullanılabileceğinden bahsetmiştim. Bu, onu tutkuyla yerinden sıçratmış ve beni tartmak istemişti.

Komik bir görüşme oldu. Çünkü Allenby, bana kıyasla fiziksel olarak iri yarı ve kendinden emin bir adamdı ve ayrıca, manevi bakımdan öyle

olağanüstüydü ki, bizim dar görüşlü kavrayışımız, ona ancak ayak bağı olabilirdi. Bana doğrudan değil ama alışkanlık gereği yandan bakarak, şaşkınlıkla sandalyesinde oturuyordu. Düşmanı öğüten büyük bir mekanizmanın bir dişlisi olarak yıllarca kaldığı Fransa'dan yeni gelmişti. Kafası, silah gücü ve ağırlıklarıyla ilgili olarak Batılı görüşlerle doluydu. Savaşımızın alabileceği en kötü biçim bu olabilirdi. Ama bir süvari olarak, Asya'nın farklı dünyasında yeni bir okul kurmaya zaten yarı yarıya ikna olmuştu. Dawnay ve Chetwode ile birlikte manevra ve hareketlerle aşınmış olan bu yoldan hızla ilerlemeye başlamıştı. Ama silah ve mühimmatın yanı sıra, yanına çektiği adamları ikna edip kontrol altında tutmak için iki bin altın İngiliz Lirası isteyen ve böylece düşmana engel olmayı öneren küçük çıplak ayaklı, ipek etekli bir adam görmeyi; benim kadar garip bir şey görmeyi hemen hemen hiç beklemiyordu.

Allenby, benim nereye kadar gerçek bir uygulayıcı ve ne ölçüde şarlatan olduğumu çıkartamadı. Gözlerinin arkasında problem mayalanıyordu ve sorunu çözmesi için ona yardım etmedim. Çok soru sormadı, ne de fazla konuştu. Ama harita üzerinde çalışıp benim Suriye ve Suriye halkı hakkında anlattıklarımı dinledi. Sonunda, çenesini kaldırıp doğrudan doğruya, 'pekâlâ, senin için elimden geleni yapacağım!' dedi ve toplantı sona erdi. Onu ne kadar etkileyebildiğimden emin değildim. Ama kesinlikle söylemiş olduğu şeyi kastettiğini, zaman içinde anladık ve General Allenby'ın yapabildiği şeyler, onun en açgözlü hizmetçisi için yeterli sayılırdı.

Bölüm 57

Kendimi tamamen Clayton'a açtım. Akabe, benim plânımla ve benim çabalarım sayesinde alınmıştı. Bunun bedelini ödemek benim sinir ve beyin gücüme düşmüştü. Kendi başıma çalışma hakkını kazandığımı düşündüğü takdirde, yapmayı istediğim ve yapabileceğim daha çok şey vardı. Araplar, her adamın bir an gelip de ceylan olacak sakırgalara inandıklarını söylemişlerdi. Ben, bunu gayret ederek başarmıştım.

Clayton, bunların yararlı ve cesur sakırgalar olduklarını kabul etti ama gerçek kumandanlığın diğer subayların yanında kıdemsiz kalan birine verilebileceği fikrine itiraz etti. Akabe'ye komutan olarak Joyce'u önerdi. Bu fikir, mükemmel bir şekilde bana uyuyordu. Joyce, sakin, değişmeyen, rahat ruhlu bir adamdı, dünyada ne olursa olsun onun yanında huzur içinde kalabilirdiniz. Kafasında, kırsal (pastoral) bir manzara gibi, özenli, dost, sınırlı ya da gösterişçi bakış açısına göre değişen dört köşe vardı.

Akabe'de zorunlu olarak gündeme gelecek olan bir ordu ve üs kurma işinin zorluğunu Rabig ve Wejch'te bizzat deneyerek öğrenen Joyce, orada altın fikirler kazanmıştı. Birbirine karşı direnen kurumlar arasında Joyce, Clayton gibi, iyi bir kıkırdaklı doku oluşturuyordu ama ondan daha geniş ve altı kademi aşan bir boya sahip olan bir adamdı. İrlandalı olduğundan, çok daha fazla kahkaha atıyordu. Doğası gereği, daha uzak ufukların ardından şimdi de kendisini hiç zora koşmadan, en yakın işlere hasredecekti. Ayrıca, kitaplarda bahsi geçen herhangi bir melekten çok daha sabırlıydı ve her ne zaman devrimci tasarılarla yanına gitsem sadece neşeli bir şekilde

gülümseyerek yavaş yavaş, büyüttüğü vahşi yaratığın boynunu yeni hayali kurdelelerle süslüyordu.

Gerisi kolaydı. İkmal subayı olarak yanımıza kaos içindeki Wejch'i düzene sokan Londralı işadamı Goslett'i alacaktık. Uçaklar, henüz orada hareket edemezdi ama Amiral, cömert davrandığı takdirde bir sahil güvenlik gemisi ile zırhlı araçlar hemen gelebilirdi. Son derece cömert olan Sir Rosslyn Wemyss'e telefon ettik. Sancak gemisi olan Euryalus'un, birkaç haftalığına orada kalması gerekiyordu.

Arabistan'da gemilere, baca sayısına göre değer verildiğinden ve Euryalus da gemiler içinde istisnai olarak dört bacaya sahip olduğundan dolayı bu, dahiyane bir fikirdi. Geminin sahip olduğu olağanüstü şöhret, dağların güvence altına alınmasını sağlayabilirdi ve biz, gerçekten kazanan tarafta bulunuyorduk. Euryalus'un kalabalık mürettabatı, Everard Feilding'in de ön ayak olmasıyla bize, neşeyle iyi bir iskele inşa edebilirdi.

Arap tarafına gelince, çok masraflı ve engellerle dolu olan Wejch'i bırakıp Faysal'ın bütün ordusuyla birlikte Akabe'ye geçmesini istedim. Bu ani talep, Kahire'den gelmiş gibi görünecekti. Böylece, YenboMedine kesiminin artık zamanının doldurduğuna dikkati çekerek daha da ileri gittim ve şimdi Ali ile Abdullah'a tahsis edilmekte olan araç ve gereçlerin, para ve subayların Akabe'ye gönderilmesini tavsiye ettim. Bu, olanaksız olduğu için emrediliyordu. Ama Wejch ile ilgili bu isteğim, bana bir uzlaşma yolu bulunmasının kapısını açacaktı.

Daha sonra Mekke'den sekiz yüz mil, merkezden ancak yüz mil uzakta bulunan Akabe'nin, Allenby'ın sağ kanadı olduğunu gösterdim. Araplar, başarı kazandıkça Filistin bölgesinde görevlerini giderek daha çok yerine getirebileceklerdi. Bu yüzden, Faysal'ın Kral Hüseyin'in bölgesinden ayrılıp Allenby'ın komutası altındaki müttefiklerin, Mısır sefer gücünde bir ordu komutanı olarak getirilmesi mantıklıydı.

Bu fikir, bazı güçlükleri içeriyordu. "Faysal, kabul edecek mi?" Aylar önce Wejch'te onunla bu konu hakkında konuşmuştum. "Yüksek Komiser mi?" Faysal'ın ordusu, Hicaz birlikleri içinde en büyük ve en seçkin bir güç haline gelmişti. Geleceği, sönük değildi. General Wingate, şöhretini riske atarak en karanlık anında Arap hareketinin tüm sorumluluğunu üzerine almıştı. Şimdi tam da başarının eşiğinde, ondan öncülüğü bırakmasını istemeye cesaret edebilecek miydik?

Wingate'i çok iyi tanıyan Clayton, fikri ona açmaktan çekinmedi. Wingate, eğer Allenby, Faysal'dan doğrudan doğruya ve büyük ölçüde yararlanmak istiyorsa gösterinin iyiliği açısından ondan vazgeçmenin kendisi için hem bir görev ve hem de bir zevk olduğunu söyleyerek derhal cevap verdi.

Transfer ile ilgili üçüncü güçlük, Kral Hüseyin'den gelebilirdi. İnatçı,

dar kafalı, şüpheci bir karakter olan Hüseyin, yönetimin birliği adına muhtemelen bir parça kendini beğenmişliğinden fedakârlık yapmak zorunda kalacaktı. Onun karşı çıkması plânımızı tehlikeye düşürebilirdi. Bu yüzden, onunla konuşmak için aşağı gitmeyi önerdim. Bu arada ben yolda iken, Faysal'dan, böyle bir değişimi öğütleyecek ve Wingate'in Kral'a yazdığı güçlü mektupları destekleyecek tarzda mektuplar yazmasını isteyecektim. Önerim, kabul edildi. Dufferin, Akabe'den döndükten sonra beni Cidde'ye götürmekle görevlendirildi.

Wejch'e ulaşması iki gün sürdü. Faysal, Joyce, Newcombe ve tüm ordu ile birlikte Jeida'da, yüz mil kadar içerde bulunuyordu. Arabistan hava filosuna komutanlığını Ross'dan devralan Stent, beni havadan uçakla gönderdi. Böylece, deve sırtında zahmet çekerek öğrendiğim tepelerin üzerinden saatte altmış mil yaparak rahatça geçtik.

Faysal, Akabe hakkındaki ayrıntıları duymak için can atıyordu ve bizim acemice yaptığımız savaşlara kahkahalarla güldü. Bütün gece oturup plânlar yaptık. Babasına mektup yazarak, derhal Akabe'ye yürümek için deve birliklerini istedi ve Cafer Paşa ile ordusunun cefakâr Hardinge ile denizden nakledilmesi için gerekli olan ilk düzenlemeleri yaptı.

Şafakta, beni Wejch'e uçakla geri gönderdiler ve bir saat sonra Dufferin, Cidde'ye doğru yol alıyordu. Wilson'un güçlü desteği sayesinde her şey kolayca halloluyordu. En umut verici bölge olan Akabe'yi güçlendirmek için bir gemi dolusu yedek erzak ve cephane gönderdi, istediğimiz subayı almamızı önerdi. Wilson, Wingate okuluna mensuptu.

Kral, Mekke'den Cidde'ye indi ve daldan dala atlayarak konuştu. Wilson, kararsız durumlarda başvurabileceğimiz şahane bir mihenk taşıydı. Onun sayesinde Faysal'ın Allenby'a gönderilmesi önerisi, derhal kabul edildi ve Kral Hüseyin, ittifakımıza tam bağlılığını vurgulamak için bir fırsat yakalamış oldu. Daha sonra konuyu değiştirerek, her zaman olduğu gibi belli bir tutarlılık gözetmeden dini pozisyonunu açıklamaya başladı. Daha çok imanın basit, mezhepleşme öncesi yorumunu hedeflediğinden dolayı, ne güçlü bir Şii ne de güçlü bir Sünni sayılırdı. Karşıtlarının dürüst olduğunu reddeden küçük adamlara has, yıkıcı eğilimlere sahip olan Hüseyin, dış politikada maddi olmayan şeylerin genişliği ölçüsünde dar bir bakış açısı ortaya koyuyordu. Modern Faysal'ı, babasının sarayında kuşkulu kılan belli bir kıskançlığın farkına vardım ve kötü niyetli insanların Kral'ı ne kadar kolaylıkla çürütebileceklerini anladım.

Cidde'de rolümüzü ilginç bir şekilde oynarken beklenmedik bir anda Mısır'dan gelen iki telgraf, huzurumuzu bozdu. Birincisi, Hoveitatların haince Maan'la haberleştiklerini bildiriyor ve ikincisi de bu gizli bir tertip ile Avda arasında bağ kuruyordu. Bu, bizi dehşete düşürdü. Wilson, Avda

ile seyahat etmiş ve kusursuz samimiyetiyle kaçınılmaz yargısını vermişti. Ancak Muhmmed el Dheilan, ikili oynayabilirdi. ibn Jad ile arkadaşlarının durumu belli değildi. Hemen Akabe'ye gitmek için hazırlık yaptık. Nasır'la birlikte kentin savunulması için plân yaparken ihaneti hesaba katmamıştık.

Allah'tan, Hardinge, bizim için limanda bekliyordu. Üçüncü gün öğleden sonra Akabe'ye vardık. Nasır'ın ters giden herhangi bir şeyden haberi yoktu. Ona, sadece Avda'yı selâmlamak istediğimi söyledim. Bana hızlı bir deve ve bir rehber verdi. Şafakta Guweira'da bir çadırda Avda'yı, Muhammed'i ve Zaal'ı bulduk. Haber vermeden birden ziyaretlerine gidince şaşırdılar ama her şeyin iyi olmasını protesto ettiler. Birlikte dost olarak yemek yedik.

Diğer Hoveitatlar da geldiler. Savaş hakkında neşeli konuşmalar oldu. Kralın hediyelerini dağıttım ve kahkahalar arasında Nasır'ın Mekke'ye gitmek için aylık izin aldığını söyledim. Ayaklanmayı coşkuyla karşılayan Kral, kullarının mertçe çalışacaklarına inanıyordu. Bu yüzden kimsenin Mekke'ye ziyaret etmesine izin vermeyecekti, halbuki zavallı adamlar, sürekli askerlik hizmetini karılarından uzakta geçirdikleri ağır bir sürgün gibi görüyorlardı. Nasır, Akabe'yi ele geçirirse bir tatili hak edeceğini belki de yüz kere şaka olsun diye söylemiştik. Ancak, önceki akşam Hüseyin'in mektubunu ona verinceye kadar bunun gerçekleşeceğine hiç inanmamıştı. Bu yüzden, minnettarlık duyarak Hoveitatlardan kazandığı krallara layık devesini, Ghazala'yı, bana sattı. Devenin sahibi olarak Ebu Tayi'nin yeni ilgi alanına girdim.

Öğle yemeğinden sonra uyku bahanesiyle ziyaretçilerden kurtuldum ve sonra, birden, Avda ve Muhammed'den eski kale ile su sarnıcını görmek için benimle birlikte gelmelerini istedim. Yalnız kalınca Türklerle yaptıkları söz konusu mektuplaşmalara değindim. Avda, gülmeye başladı. Muhammed, tiksinmiş görünüyordu. Sonunda olayı ayrıntılı olarak anlattılar. Muhammed, Avda'nın mührünü alıp Maan Valisin'e, Şerif'in davasını bırakmayı öneren bir mektup yazmıştı. Türkler, büyük ödüller vaat ederek memnunlukla cevaplamışlardı. Muhammed, kendi hesabına bir şeyler istemişti. Avda, daha sonra bunu öğrenmiş, haberci hediyelerle gelinceye kadar yolda beklemiş, adamı yakalamış ve derisine kadar soymuştu. Muhammed'e ise ganimetten bir pay vermeyi reddetmişti. Gülünç bir öyküydü ve haklı olarak güldük. Ama bu olayın arkasında daha başka şeyler vardı.

Kendilerini destekleyecek top ve askerlerin henüz gönderilmediğinden ve ayrıca, Akabe'yi aldıkları halde kendilerine hiçbir ödül verilmediğinden kızgındılar. Gizli alışverişlerinden nasıl haberdar olduğum ve daha ne kadar çok şey bildiğim hakkında endişeye düşmüşlerdi. Kaygan bir zemin üzerinde duruyorduk. Umursamaz görünüp kahkahalar atarak, mektubun gerçek

sözcüklerini sanki onlar değiştirmiş de ben, kendi sözcüklerimle aktarma yapıyormuşum gibi, gereksiz yere onlarla dalga geçerek korkularıyla oynadım. Bu davranışım, onların üzerinde, istediğim izlenimi yarattı.

Sırası gelmişken, Faysal'ın tüm ordusuyla yolda olduğunu ve Allenby'ın, Akabe'ye nasıl top, tüfek, yüksek patlayıcı, yiyecek ve para gönderdiğini anlattım. Sonuç olarak, Avda'nın şu an konuksever olarak yaptığı masrafların çok büyük olduğunu ima ettim ama Faysal geldiği zaman, kendisine kişisel olarak takdim edeceği büyük ödülden önce ona avans olarak bir şeyler verirsem acaba bunun bir yararı dokunur muydu? Avda, şimdiki anın hiç de kârsız olmadığını, Faysal'ı beklemesinin son derece yararlı olacağını ve diğer kaynaklar tükendiği zaman Türkleri her zaman yanında bulabileceğini anlamıştı. Bu yüzden, çok uysal bir şekilde benim avansımı kabul ederek bununla Hoveitatları iyi besleyip neşeli tutmaya karar verdi.

Çok geçmeden güneş batacaktı. Zaal, bir koyun kesmişti ve gerçek dostluk ortamını yeniden yaratarak birlikte oturup yedik. Daha sonra Mufaddih (Avda'nın ödeneğini çekmek için geliyordu) ve Muhammed'in gizlice kulağıma fısıldayarak, kendisine ayrı olarak göndermeyi istediğim herhangi bir şeyi alıp getirmesi için görevlendirdiği uşağı Abd el Rahman ile birlikte develerimize bindik. Bütün gece Akabe'ye doğru yol aldık. Oraya varınca, son işimizi görüşmek için Nasır'ı uykudan uyandırdım. Daha sonra şafağın ilk ışıkları, batıdaki tepelerden sessizce aşağı doğru süzülerek inerken, "Euryalus iskelesi'nden" eski bir kanoya binerek Hardinge'e kürek çektim.

Aşağı indim, banyo yaptım ve öğlene kadar uyudum. Güverteye çıktığımda gemi, dar körfez boyunca, heybetli bir şekilde Mısır'a doğru tam hızla ilerliyordu. Ortaya çıkışım, belli bir heyecan yarattı. Çünkü kendime güvenerek Guweira'ya gidip altı ya da yedi günden önce geri dönebileceğimi hayal bile etmemişlerdi. Ancak, daha sonraki vapuru yakalayabileceğimi düşünüyorlardı.

Kahire'ye telefon ederek Guweira'da durumun tamamen iyi olduğunu ve dışarıda ihanet olmadığını haber verdim. Bu, tam doğru sayılmazdı. Ama mademki Mısır, sürekli olarak kendisini esirgeyerek bizi yaşatmaya devam ediyordu, o zaman onun güvenini ve bir efsane olarak kendimizi korumak için siyasete ters düşen gerçeği biraz düzelterek vermek zorundaydık. Halkın kitap kahramanlarına ihtiyacı vardı ama yaşlı Avda'nın, savaş ve cinayetlerinden sonra, kalbinin, kendi serbest seçimiyle sağ bırakılmak ya da öldürülmek koşuluyla aslında hiç de hoş olmayan bir tercihle, yenilen düşmana boyun eğmek istemesinde ne kadar insanca bir yan olduğunu anlayamazdı.

Bölüm 58

Çalışmalarımda yeniden bir duraklama oldu ve düşüncelerim yeniden kendi kendine büyümeye başladılar. Faysal, Cafer, Joyce ve ordu gelinceye kadar düşünmekten başka yapacak fazla bir şey yoktu. Ama bu, zaten kendi güvenilirliğimizin temel yöntemiydi. Şimdiye kadar, savaşımızda Akabe'ye yürüyüşten başka incelenmiş bir harekât olmamıştı. Liderliğini üzerimize aldığımız hareket ve insanlarla böyle rastgele oynamak, niyetimizi gözden düşürüyordu. Bundan böyle, harekete geçmeden önce nereye gideceğimiz ve hangi yollardan geçeceğimiz hakkında bilgi sahibi olmak için kendi kendime söz verdim.

Wejch'de, Hicaz Savaşı kazanılmıştı. Akabe'den sonra ise sona ermişti. Faysal'ın ordusu, Arapların tüm yükümlülüklerini yerine getirmiş ve şimdiki görevi, ortak Başkomutan General Allenby'ın yönetimi altında Suriye'nin askeri kurtuluşuna katılmaktı.

Hicaz ve Suriye arasındaki fark, çöl ile ekilmiş tarla arasındaki fark kadardı. Karşılaştığımız sorun, bir karakter sivil olmayı öğrenmek sorunuydu. İlk köylü askerlerimizi Musa Vadisi Köyü'nden toplamıştık. Biz de köylüleşmiş olmasaydık, bağımsızlık hareketi daha fazla ilerleyemezdi.

Hareketin henüz başlarında, daha gelişme sağlanmadan önce bu değişikliğin kendisini kabul ettirmiş olması, Arap ayaklanması için iyi olmuştu. Umutsuzca çorak toprakları sürmeye, tüm umutları yasaklayan ölümcül bir kesinliğin, Tanrısal kesinliğin hüküm sürdüğü bir yerde, bir milliyeti geliştirmeye çalışıyorduk. Kabileler arasında yarattığımız inanç, yalnızca günün sonunda sıcaklıktan solgun düşen güzel çöl bitkileri gibi baharın çabucak

gelip geçen güzel bir görüntüsü kadar olabilirdi. Amaçların ve fikirlerin, maddi deyimler kullanılarak somut bir hale getirilmesi gerekiyordu. Çöl insanları, birliği ifade edemeyecek ölçüde birbirlerinden bağımsız, başkalarını taşıyamayacak ölçüde, malca çok fakir ve karmaşıklıktan uzak yaşıyorlardı. Yaşamımızı sürdürebilirsek, bu topluma şeref katan toprakları, insanların gözlerini aşağıda tutarak uzağı görmelerini engelleyen tarla ve evleriyle köyleri ve çevresini kazanabilirdik. Aish Vadisi'nde yaptığımız gibi, yeni savaş alanımız olan Suriye'nin doğası hakkında harita üzerinde çalışmalar yapıp hafızamızı yoklayarak mücadelemize başladık.

Ayaklarımız, güney sınırı üzerindeydi. Göçebe çölü, doğuya doğru uzanıp gidiyordu. Suriye, batıda Gazze'den İskenderun'a kadar Akdeniz ile sınırlanmıştı. Kuzeyde Anadolu'nun Türk nüfusu, bölgeyi sona erdiriyordu. Bu sınırlar arasında toprak, doğal bölünmelerle daha alt bölümlere ayrılıyordu. Göze çarpan ilk ve en büyük doğal yapı, boydan boya kuzeyden güneye inen, iç kesimde var olan geniş düzlüğü sahil şeridinden ayıran, dağların engebeli sırtlarıydı. Bu bölgeler, o kadar belirgin iklim farklılıklarına sahipti ki, neredeyse her biri kendi nüfusuna sahip iki ülke, iki ırk meydana getirmişlerdi. Sahil Suriyelileri, farklı evlerde yaşıyorlar, farklı bir şekilde beslenip çalışıyorlar ve iç bölgelerde yaşayanlardan değişik bir şive ve ses tonlamasıyla ayrılan değişik bir Arapça kullanıyorlardı. İç bölgelerden gönülsüzce, vahşi bir kan ve terör ülkesi olarak bahsediyorlardı.

Coğrafi olarak iç kesimdeki düzlük, nehirler tarafından kesilerek şeritler halinde alt bölümlere ayrılmıştı. Bu vadiler, ülkenin en verimli şekilde sürülen, en güvenilir arazileriydi. Bu bölgenin sakinleri, bunu yansıtıyordu. Çöl kesiminde ise garip bir şekilde Bedevi saldırılarıyla, kuraklıkla ve çekirge sürüleriyle uğraşan ya da bunlar başarılı olmazsa iflah olmaz kan davalarıyla birbirini kıran ve her yola başvurarak geçinmeye çalışan insanlar, mevsimden mevsime doğuya ya da batıya gitmekte kararsız kalarak, durmadan sınır bölgelerinin nüfusunu değiştiriyorlardı.

Doğa, ülkeyi bölgelere ayırmıştı. Doğayı özenle işleyen insanlar, her bölgeye ayrı bir karmaşıklık kazandırmışlardı. Bunlar, temel kuzeygüney şeritlerinde varolan bölümlerden her biri, toplulukları suni olarak bölüp aralarında anlaşmazlıklar yaratan duvarlar örmüştü. Türkler'e karşı saldırmak için onları elimiz altında toplamamız gerekiyordu. Faysal'ın sahip olduğu fırsatlar ve güçlükler, sosyal bir harita gibi zihnimizde sıraya koyup düzenlediğimiz Suriye'nin bu politik karmaşıklığında yatıyordu.

Tam kuzeyde bizden en uzak noktada dil sınırı, uygun bir şekilde İskenderun'dan Halep'e giden araba yolunu, Bağdat demiryolu ile buluşuncaya kadar izliyor ve sonra yukarıya Fırat Vadisi'ne kadar çıkıyordu. Ama Antakya'nın kuzeyinde ve güneyinde yer alan Türkmen köylerinde ve bun-

ların arasına serpilmiş Ermeni köylerinde Türkçe konuşulan yerleşme bölgeleri, bu genel hattın güneyinde uzanıyordu.

Bunun dışında sahil nüfusunun ana bileşeni, Ensari (Nusayri) topluluğuydu. Bunlar, bereket mezhebine (cult) mensup, tamamıyla pagan, yabancı karşıtı, İslam'a güvenmeyen, yaygın uygulanan zulümler yüzünden Hristiyanlığa doğru çekilen bir gruptu. Kendileri için yaşamsal öneme sahip olduğundan mezhep (sect), duygu ve politika bakımından içine kapanıktı. Bir Nusayri, bir diğerine ihanet etmezdi ve inanmayan birine ihanet etmemesi çok güçtü. Köyleri, ana tepelerden Tripoli yarığına inen arazi parçalarında yatıyordu. Arapça konuşuyorlardı ama Suriye'de Yunan harflerinin kullanılmaya başladığı dönemden itibaren orada yaşamaktaydılar. Genellikle olayların dışında kalmışlar ve karşılıklı olması umuduyla Türk Hükümeti'ni yalnız bırakmışlardır.

Suriyeli Hristiyan topluluklar, Ensarilerin arasına karışmışlardı. Asi Irmağı'nın kıvrımında Türkiye'ye düşman, katı Ermeni topluluklar yaşıyorlardı. İç kısımlarda Harim civarında Arap kökenli Dürzîler ve Kafkasya'dan gelmiş Çerkesler vardı. Bunların, her işte parmakları vardı. Onların kuzeydoğusunda, birkaç nesil önce bölgeye yerleşmiş olan ve Araplarla birleşip onların siyasetini benimseyen Kürtler vardı. En çok yerli Hristiyanlardan, onlardan sonra Türklerden ve Avrupalılardan nefret ediyorlardı.

Kürtlerin biraz ötesinde Arapça konuşan küçük bir grup Yezidi vardı. Ama düşünceleri, İran ikiciliğinden (düalizminden) etkilenmişti ve kötülük ruhunu onaylamaya eğilimliydiler. Aklın (reason) önüne vahyi koyan topluluklar, Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, Yezidilere tükürmekte birleşmişlerdi. Ülkenin iç kısmında, Türkiye'nin tüm ırk ve dinlerinin modeli olan iki yüz bin kişilik bir kent, Halep vardı. Halep'in altmış mil doğusunda, yarı göçebeliğin sona erip Bedeviliğin başladığı tarım alanlarının sınırına yaklaştıkça özellik ve tavırları giderek kabilelere benzemeye başlayan Araplar yerleşmişti.

Bir parça daha güneyde denizden çöle kadar olan kesimde Suriye'nin karşı tarafında sahile yakın yerlerde Müslüman Çerkes toplulukları yaşıyordu. Yeni nesilleri, Arapça konuşan hünerli ama Arap komşularıyla geçinemeyen kavgacı bir ırktı. İç kısımlarda İsmaililer vardı. Bu İranlı göçmenler, yüzyıllar boyunca Araplaşmışlardı ama aralarından bir Muhammed'e, şahıs olarak Ağa Han'a saygı gösteriyorlardı. Dostluğuyla İngilizlere onur veren Ağa Han'ın büyük ve harika bir hükümdar olduğuna inanıyorlardı. Müslümanlardan uzak duruyorlar ama ortodoksluk yaldızının altında zayıf da olsa onların iğrenç fikirlerini saklıyorlardı.

Onların ilerisinde şeyhlerin yönetimi altında yaşayan Hristiyan Arap kabilelerine ait garip görüntülü köyler vardı. Tepelerdeki ağlayıp sızlayan

kardeşlerine hiç benzemeyen çok sağlam Hristiyanlara benziyorlardı. Çevrelerinde bulunan Sünniler gibi yaşıyorlar, onlar gibi giyiniyorlar ve onlarla çok iyi dost olmuşlardı. Hristiyanların doğusunda yarı kırsal Müslüman topluluklar vardı ve tarım alanlarının son ucunda İsmaililerden dışlanmış insanların yaşadığı, huzur arayan insanların kabul edemeyeceği köyler vardı. Bunların ötesinde Bedeviler yaşıyordu.

Suriye'den bir derece daha aşağıda kalan üçüncü kesim, Tripoli ile Beyrut arasına düşüyordu. Birinci grup, sahile yakın yerlerde yaşayan Lübnanlı Hristiyanlardı. Çoğunluğu, Maruni ya da Rum'du. İki kilisenin politikalarını çözmek kolay değildi. Yüzeysel olarak biri Fransız, diğeri Rus kilisesine benziyordu. Ama nüfusun bir bölümü, yaşamını kazanmak için Birleşik Devletler'e gitmiş ve orada taklit olduğu halde hiç de daha az gayret göstermeyen AngloSakson bir damar geliştirmişlerdi. Rum kilisesi, eski Suriyeli, yerli olmakla övünüyor ve Roma Katolik Kilisesi'ne egemenliğini bir kez kaptırıp bir daha geri alamamaktansa Türklerle ittifak kurabilecek ölçüde yoğun yöresel bağlarına özen gösteriyordu.

iki mezhebin taraftarları da cesaret ettikleri zaman Müslümanlara karşı ölçüsüz iftiralarda bulunurlarken birlik ve uyum içinde davranıyorlardı. Böyle sözlü aşağılamalar, doğal olarak aşağılık duygusuna sahip vicdanlarını rahatlatıyor gibi görünüyordu. Daha az yapmacıklı bir şiveyle konuşup göç ve sonuçlarıyla ilgili daha az gösteri yapmaları haricinde, alışkanlık ve ırksal özellik bakımından özdeş olan Müslüman aileler arasında yaşıyorlardı.

Tepelerin daha yüksek yamaçlarında nesiller önce İran'dan göç etmiş olan Şii Müslümanların, Metawalaların köyleri kümelenmişti. Kendi imam ve ileri gelenlerini izleyen, Sünnileri de Hristiyanlar kadar kötü kabul eden, kafirlerle yemek yiyip içmeyi reddeden asık suratlı ve bağnaz, kirli ve cahil insanlardı. Karakter güçleri, onların erdemiydi. Bu, boşboğaz Suriye'de nadir rastlanan bir özellikti. Tepelerin taçları üzerinde sanki Lübnan'ın sızlanmalarını hiç duymamış gibi Müslüman komşularıyla koşulsuz bir barış içinde yaşayan Hristiyan toprak sahiplerine ait köyler vardı. Onların doğusunda, yarı göçebe Arap köylüleri yaşıyordu ve daha sonra açık çöl başlıyordu.

Bir derece daha güneyde yer alan dördüncü kesim, Akra yakınlarına denk düşüyordu. Sahilden itibaren bölgeye sırayla önce Sünni Araplar, sonra Dürzîler ve daha sonra Metawalalar yerleşmişlerdi. Ürdün Vadisi'nin setlerinde, Yahudi köylerine bakan aşırı kuşkucu Cezayirli mülteci toplulukları yaşıyordu. Yahudiler, kendi içlerinde farklılıklar taşıyorlardı. Gelenekçi kalıba bağlı kalan Musevi bilginlerden bazıları, ülkeye uygun düşen bir yaşam standardı ve tarzı geliştirmişlerdi. Çoğu Almanya'dan esinlenen daha sonra gelenler ise ülkeye garip tavırlar ve garip ürünler getirdiler. Onların girişimlerine aynı şekilde karşılık veremeyecek ölçüde fakir ve küçük gözü-

ken Filistin topraklarına Avrupai evler (hayırsever fonların katkısıyla) inşa ettiler. Ama bölge onlara hoşgörüyle yaklaştı. Galile (Lut Gölü'nün çevresi), Judea'nın (eski Filistin'in güney bölgesi) hemen dibinde sevimsiz bir niteliği sahip Musevi yerleşimcilere karşı derin bir hoşnutsuzluk göstermedi.

Yoğun bir şekilde Arapların yaşadığı doğu düzlüklerinin karşısında, yüzeyi çatlak lav tabakalarından oluşan bir dar geçitler ağı uzanıyordu. Sayısız kuşaklardan beri Suriye'nin başı boş ve kolu kanadı kırılmış insanları burada toplanmışlardı. Bu insanların çocukları, orada Türklerden ve Bedevilerden korudukları kanun tanımayan köylerde yaşıyorlar ve zaman buldukça aralarında her iki tarafa da kayıplar verdiren, kan davalarını hallediyorlardı. Bu kesimin güney ve güneydoğusu, savaştan hoşlanan, kendine güvenen ve refah içinde yaşayan Arap köylülerinden oluşan, kalabalık bir nüfusu olan verimli büyük bir bölgeye, Hauran'a açılıyordu.

Bunların doğusunda deli ve ölmüş bir Mısır Sultanı'nın sapkın Müslüman izleyicileri olan Dürzîler yaşıyordu. Dönem dönem hükümet ya da Şam'ın yobazları tarafından cesaretlendirildikleri zaman, ifadesini büyük cinayetlerde bulan amansız bir kinle Marunilerden nefret ediyorlardı. Yine de Dürzîler, Müslüman Araplar tarafından sevilmiyordu ama buna karşılık olarak da onları hor görüyorlardı. Bedevilerle aralarında düşmanlık vardı ve dağlarda özerk Emirler devrinden kalma, Lübnan'ın şövalyeliğe benzeyen yarı feodalizminin bir görüntüsü olarak sürdürülüyordu.

Kudüs'le aynı enlemde bulunan beşinci kesim, Almanca ya da AlmancaEskenazice (Yiddish) konuşan Almanlar ve Roma devri Yahudilerinden bile daha inatçı olan Alman Yahudileriyle başlıyordu. Kendi ırklarından başka kimseyle ilişki kurmaya tahammül edemeyen, bazıları çiftçi ve çoğu esnaf olan bu insanlar, Suriye nüfusunun en yabancı, en katı yürekli unsurlarıydı. Çevrelerinde, düşmanlarına dik dik bakan, Kuzey Suriye'nin toprak sahiplerinden çok daha aptal görünen, Mısırlılar gibi maddi kazanç peşinde koşup iflas etmiş olan Filistin'in asık suratlı köylüleri vardı.

Onların doğusunda gündelikçi serfler tarafından yurt edinilen Ürdün'ün derinlikleri uzanıyordu ve bu bölgenin karşısında Asi Vadisi'nin tarımsal bölgelere has dindaşlığından sonra, ülkede kendine özgü inancımızın en az çekingen örneklerini sunan Hristiyanların kendine saygı duyan köyleri küme küme dizilmişlerdi. Bu köylerin arasında ve doğusunda Hristiyan komşularının cömertliği ve korkusu sayesinde yaşamlarını sürdüren, çöl inancına bağlı kalan on binlerce yarı göçebe Arap vardı. Osmanlı Hükümeti, bu tartışmalı toprakların aşağı kısımlarına, Rus Kafkasyası'ndan göç etmiş Çerkesleri bir hat etrafında yerleştirmişlerdi. Çerkesler, topraklarını sadece kılıç zoru ve ister istemez sadık kalmak zorunda oldukları Türklerin kayırması sayesinde tutabiliyordu.

Bölüm 59

Suriye'nin öyküsü, bu garip ırkların ve dinlerin hesabında sona ermemişti. Kır halkından farklı olarak altı büyük kentin –Kudüs, Beyrut, Şam, Humus, Hama ve Halep– her birinin kendi karakteri, doğrultusu ve fikri olan ayrı bir varlığı vardı. En güneyde Kudüs, bütün Sami dinlerinin kutsal kabul ettiği, bakımsız bir kentti. Hristiyan ve Müslümanlar, geçmişin kutsal yerlerini görüp hacı olmak için geliyorlar ve bazı Yahudiler de ırklarının politik geleceğini burada arıyorlardı. Bu geçmişin ve geleceğin birleşik güçleri öylesine güçlüydü ki, kent, bir şimdiye sahip olmayı başaramadı. Kudüs halkı, ender istisnalar haricinde, gelip geçen ziyaretçiler kalabalığından geçinen otel uşakları gibi karaktersiz bir topluluktu. Arap milliyetinin idealleri, onlara uzaktı. Gerçi en ıstıraplı bilinç anlarında Hristiyanlarla farklılıklarının iyice kavranmış olması, Kudüs'ün toplumsal tabakalarının bizi küçümsemesine yol açmıştı.

Beyrut, tamamen yeni bir kentti. Yunan Limanı ve Amerikan Koleji de olmasa kent, dil bakımından olduğu kadar duygu bakımından da Fransız taklidi sayılırdı. Beyrut'un kendisi hiçbir şey üretmediğinden, kamuoyu, Hristiyan tacirlerin, mübadele yaparak geçinen şişman insanların fikirlerini yansıtıyordu. Kentin tacirlerden sonra gelen en güçlü unsuru, tasarruflarını zengin oldukları Washington Bulvarı'na en çok benzeyen Suriye kentine yatırdıklarından dolayı memnun olan, kesin geri dönüş yapmış göçmenler sınıfıydı. Beyrut, Suriye'nin kapısıydı. Renkli Levanten kafesinden ucuz ya da vitrinde satılmadan eskiyen mallara benzeyen yabancı etkiler hızla içeri

giriyordu. Soho'nun Londra civarındaki kontlukları (Home County) temsil ettiği kadar Suriye'yi temsil ediyordu.

Buna rağmen Beyrut, savaştan önce, coğrafi konumu, okulları ve yabancılarla yürüttüğü ilişkilerden doğan özgürlüklerinden dolayı, Fransa'da devrime zemin hazırlayan kuramcı Ansiklopedistler gibi düşünen, konuşan, yazan insanlardan oluşan bir çekirdeği bağrında taşıyordu. Bu insanların çıkarları, zenginlikleri ve aşırı yüksek sesle dile getirdikleri zekice dilekleri sayesinde Beyrut'un hesaba katılması gerekecekti.

Şam, Humus, Hama ve Halep, yerli Suriyelilerin gurur duydukları dört eski kentti. Çöl ve tepeler arasındaki bereketli vadiler boyunca bir zincir gibi dizilmişlerdi. Konumlarından dolayı sırtlarını denize dönmüşler ve doğuya bakıyorlardı. Bunlar, Arap kentleriydi ve kendilerini böyle biliyorlardı. Bu kentlerin ve Suriye'nin kaçınılmaz olarak başı, hükümetin bulunduğu yer ve dini merkez, Şam'dı. Şeyhler, düşünsel liderlerdi, başka yerlerde yaşayanlardan çok daha "Mekkeli"ydiler. Her zaman saldırmaya istekli olan küstah ve kavgacı yurttaşlar, zevklerinde olduğu kadar söz ve düşüncelerinde de aşırıydılar. Kent, Suriye'nin herhangi bir kesiminden önce harekete geçmekle övünüyordu. Türkler, Şam'ı, Arap muhalefeti, Oppenheim ve Şeyh Shawish kadar kesin bir şekilde kendilerine askeri karargâh olarak seçmişlerdi. Şam, Arapları doğal olarak çeken bir kutup yıldızı ve herhangi bir yabancı ırka kolaylıkla boyun eğmeyecek bir başkentti.

Humus ve Hama, birbirlerinden hoşlanmayan ikizlerdi. Her çeşit üretim bu iki kentte yapılıyordu. Humus'da genellikle pamuklu ve yünlü kumaşlar, Hama'da sırma işlemeli ipekliler üretiliyordu. Sanayilerinin işleri yolundaydı ve gelişiyordu. Tacirleri, Kuzey Afrika'da, Balkanlar'da, Küçük Asya'da Arabistan'da, Mezopotamya'da yeni pazarlar bulmakta ve yeni beğenilere cevap vermekte kıvrak davranıyorlardı. Beyrut, dağıtım konusundaki yeteneklerini kanıtlarken, bu kentler, Suriye'nin yabancılar tarafından yönlendirilmeyen üretici yeteneklerini sergiliyorlardı. Ancak, Beyrut'un zenginliği, orayı Levantenleştirirken, Humus ve Hama'nın zenginlikleri, onların yöresel özelliklerini güçlendirmiş, onları daha sıkı ve daha kıskanç bir şekilde yerlileştirmişti. Tıpkı fabrikalara ve güce aşina olmanın insanlara, babalarının tarzının en iyisi olduğunu öğretmesi gibi görünüyordu.

Halep, Suriye'nin büyük bir kentiydi. Ama tek başına Suriye'ye ait olmadığı gibi, ne Anadolu'ya ne de Mezopotamya'ya ait sayılırdı. Osmanlı İmparatorluğu'nda birbirleriyle uzlaşma ruhu içinde karşılaşıp tanışan ırklar, inançlar ve diller vardı. Caddeleri bir kaleydoskopa çeviren ayırıcı özelliklerin çatışması, Haleplilere uçarı bir nezaketle Şam'da açıkça belli olduğu gibi kendilerini düzeltmelerini telkin ediyordu. Halep, çevresinde kurulan tüm uygarlıklara katılmıştı. Bunun sonucu olarak, sanki insanların

inançlarında hiç heyecan kalmamış gibi görünüyordu. Öyle olsa bile onlar, Suriye'nin geri kalanından çok daha üstündüler. Daha fazla mücadele edip daha çok ticaretle uğraşmışlar, daha fazla fanatik olup daha çok ahlaksızlık yapmışlar ve en güzel şeyleri gerçekleştirmişlerdi, ama yaptıkları her şeyi, çok parçalı güçlerini faydasız hale getiren inanç yokluğu ile yapmışlardı.

Müslümanlık duyguları güçlendiği halde, Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında, Ermeni, Arap, Türk, Kürt ve Yahudiler arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun belki de başka büyük kentlerinde görülebilenden çok daha fazla dostluk havası egemendi ve törelerden bir parça ayrılma görülse bile, Avrupalılara daha fazla yakınlık gösterilmesi Halep için tipik bir durumdu. Büyük hisarının taca benzer kemerinden doğuya ve güneye uzanan, her yana dağılmış, üzerlerinde paha biçilmez ortaçağ camileri bulunan, aşırı büyümüş yarı göçebe köylerine benzer Arap yerleşim alanlarını koruduğu halde kent, politik bakımdan tamamen ayrı duruyordu. Kendiliğinden ekilen yoğun yurtseverlik tohumları, kentlerin dışında yaşayan yurttaşların büyük bölümünü, Şam'ın Beyrut'la uyum halinde kazanmış olduğu renklerden çok daha sönük yerel bilinç renkleriyle etkilemişti.

Bütün bu Suriye halkları, Arapça dilinin ortak anahtar olması nedeniyle, bizi kabule hazırdı. Aralarındaki ayrılıklar, politik ve diniydi. Aslında sadece deniz sahilindeki nevrotik bir duyarlılıktan iç bölgelere gittikçe yavaş yavaş değişen bir farklılık sergiliyorlardı. Kıvrak zekâlı, gerçeğe hayranlık duyan, ama gerçek peşinde koşmayan, kendi halinden memnun insanlardı. Mısırlılar gibi soyut fikirler karşısında âciz kalmıyorlardı , ama beceriksizdiler ve her zamanki yüzeysellikleriyle zihinsel yönden tembeldiler. İdealleri, başkalarının işleriyle uğraşıp onları kolaylaştırmaktı.

Çocukluklarından itibaren, sadece fiziksel cezalandırılma korkusu nedeniyle babalarına ve yine aynı nedenle hükümete itaat ederek başı boş yaşamışlardı. Ancak, çok az ırk, yaylalarda yaşayan Suriyelilerin geleneksel yasalarına saygı gösteriyordu. Bütün ırklar, yeni bir şeyler istiyorlardı, çünkü yüzeysellikleri ve yasaya aykırılıklarıyla birlikte politik bir tutku geliştirmişler ve kaçınılmaz olarak Suriyelilerin üstünkörü öğrenebilecekleri kadar kolay, ama iyice öğrenip egemen olamayacakları kadar da zor bir bilimi anlamaya çalışıyorlardı. Böyle entelektüel bir gurur geliştirdiklerinden dolayı, sahip oldukları hükümetten hiçbir zaman hoşnut olmuyorlardı. Ama içlerinden çok azı, dürüstçe işe yarayan bir alternatif üzerinde kafa yormuş ve çok daha azı da bir alternatif üzerinde anlaşabilmişlerdi.

Yerleşik Suriye'de köyden daha büyük yerel politik bir varlık ve ataerkil Suriye'de kabileden daha karmaşık bir yapı yoktu. Kamuoyu çok yavaş oluştuğundan, başlarında sadece belli bir unvana sahip olan aileler bulunan bu birimler, gayri resmi ve iradiydi, herhangi bir yaptırım gücünden yok-

sundu. Daha yüksek düzeydeki tüm yapılar, son çare olarak başvurulduğunda işe yaramakla birlikte, insani araçların kusurlarına göre (genellikle jandarmalarda olduğu gibi) pratikte oldukça iyi ya da kötü sonuçlar verebilen Türklerin bürokratik sisteminden ithal edilmişti.

İnsanlar, en iyi eğitim almış olanları bile, ülkelerinin önemsizliği karşısında garip bir körlük gösteriyorlar ve olağan eğilimleri, silahsız ırkların önünde kendi çıkarlarını hesaba katmak olan büyük güçlerin bencilliklerini yanlış anlıyorlardı. Bazıları, bir Arap krallığı istediklerini yüksek sesle dile getiriyorlardı. Bunlar, genellikle Müslümanlardı. Katolik Hristiyanlar ise, kontrolün uzaktan sağlanacağı bir düzenle Avrupa koruması talep ederek Müslümanlara karşı çıkıyorlardı ve yükümlülükler olmaksızın ayrıcalıklar tanınmasını istiyorlardı. Elbette, her iki öneri de Suriye'nin özerkliğini (autonomy) talep eden ulusal grupların yüreklerinin çok uzağında duruyordu. Özerkliğin ne olduğu hakkında bilgileri vardı, ama Suriye sözcüğünün ne demek olduğunu bilmiyorlardı, çünkü Arapça'da ne böyle bir sözcük vardı, ne de bütün ülkede bu anlama gelen bir isim vardı. Roma'dan ödünç alınan bu isimle ilgili dilsel yetersizlik, politik bir parçalanmaya işaret ediyordu. Kent ile kent, köy ile köy, aile ile aile ve inanç ile inanç arasında Türkler tarafından durmadan teşvik edilen gizli kıskançlıklar vardı.

Böyle bir ülkede özerk bir birliğin olanaksız olduğu, zamanla ortaya çıkacak gibi görünüyordu. Suriye, tarih boyunca denizle çöl arasında var olan, Afrika'yı Asya'ya, Arabistan'ı Avrupa'ya bağlayan bir geçit olmuştu. Anadolu'nun, Yunanistan'ın, Roma'nın, Mısır'ın, Arabistan'ın, İran'ın ve Mezopotamya'nın bir vasalı, bir ganimet halkası olmuştu. Komşularının zayıflıkları yüzünden Suriye'ye geçici bir süre bağımsızlık tanınacak olursa birbirleriyle çelişen, en iyi kesimi Yorkshire ve en kötüsü Rutland gibi olan kuzey, güney, doğu ve batı "krallıkları"na şiddetli bir şekilde bölünüp parçalanacaktı. Çünkü Suriye, doğası gereği vasal bir ülkeyse o zaman, aynı zamanda alışkanlık gereği durmak bilmeyen kışkırtmaların ve sürekli ayaklanmaların olduğu bir ülke konumundaydı.

Düşüncemizin ana anahtarı, ortak dil olgusunda yatıyordu. Ama aynı zamanda hayallerimizin anahtarı da orada yatıyordu. Ana dilleri Arapça olan Müslümanlar, bu nedenle kendilerini seçilmiş bir halk olarak görüyorlardı. Kuran'ın ve klasik edebiyatın mirası, Arapça konuşan halkları bir arada tutuyordu. Genellikle toprak ya da ırkla ilgili yurtseverlik, dile doğru bir sapma eğilimi gösteriyordu.

Arap motifli bir hükümet biçiminin ikinci destek noktası, yüzyıllar süren Türklerin kötü yönetimi sayesinde insanlar arasında anıları hâlâ canlı kalan ilk Halifelerin belli belirsiz şöhretleriydi. Garip bir tesadüfle bu geleneklerin izleri, Arap halk tabakaları arasında süren, geçmişlerinin Osmanlı

Türklerinin bugününden çok daha parlak olduğuna ilişkin inanç, gerçek tarihten çok, 'Binbir Gece Masalları'nda yaşamaktaydı.

Ancak biz, bunların hayal olduğunu biliyorduk. Suriye'deki Arap Hükümeti, Arap önyargılarından destek bulsa bile ya Türk Hükümeti'nin ya yabancı bir himayenin ya da tarihi bir halifenin "buyurduğu" kadar olacaktı. Suriye'nin canlı renklere sahip olan ırksal ve dinsel mozaiği olduğu gibi kalacaktı. Birlikten sonra geniş ölçekte başlatılacak herhangi bir girişim, içgüdüleri gereği, durmadan yerel ev kurallarına geri dönen, halkın gözünde güçlükle yamanıp bohçalanmış bir nesneye karşı yapılan bir nankörlük olarak kabul edilecekti.

Uygun durumları aşan aşırılıklarımız için mazeretimiz, savaştı. Çatışan mezhep ve sınıfları engellemek için Beyrut Ansiklopedistleri'nin merkezcil milliyeçiliklerinin gerçekleştirilmesini öneren yeni bir etken ortaya çıktığı takdirde, düzensiz yerel ayaklanmalar için zaten olgun olan Suriye, isyan noktasına kadar ilerletilebilirdi. Suriye'nin isteği yasak olduğundan, yabancılardan değil de kendinden kaynaklanan bir kıskançlığın yükselmesine engel olmak için gündeme gelecek etken, yeni olmalıydı.

Görüş alanımız içinde kabul edilebilir bir temeli ve savaşan taraftarları olan tek bağımsız etken, Emeviler'in ya da Eyyübiler'in görkemli günlerini yeniden canlandıracağını ileri süren Faysal gibi Sünni bir prens olabilirdi. Başarı kazanılıncaya kadar, iç bölgelerde yaşayan insanları geçici bir süre için birleştirebilirdi. Bunun ardından, taraftarların sefih coşkularının düzenli bir hükümetin hizmetine transfer edilmesi gereksinimi gündeme gelecekti. Bunun üzerine tepkiler doğacaktı, ama zaferden sonra bu olabilirdi ve zafer kazanmak için her şey maddi olduğundan, ahlâk rehin bırakılabilirdi.

Geriye yeni ayaklanmanın tekniği ve yönü kalıyordu. Ama ayaklanmanın yönünü kör bir adam görebilirdi. Her çağda Suriye'nin kritik merkezleri, Yarmuk Vadisi, Hauran ve Deraa'ydı. Hauran, bize katıldığında mücadelemiz iyi bir şekilde sona erecekti. Yöntemimiz, kabileleri kullanarak Wejch'ten Akabe'ye giderken kurduğumuz merdiven ile, kıyaslanabilir bir başka merdiven kurmaktı. Gerçi bu sefer bizi, Hauran ve Jebel Druse'nin en yakınında bulunan vaha olan, Azrak'a kadar üç yüz mil taşıyacak olan merdivenimizin basamakları, Hoveitatlar, Beni Sakrlar, Sheraratlar, Ruallalar ve Serahinlerden oluşacaktı.

Son darbeyi vurmak için geliştirilecek olan harekâtlarımız karakter bakımından hareketli bir karaktere sahip olan, aynı anda her yerde varolabilen, üslerden ve haberleşmeden bağımsız hareket edebilen, yeryüzü özelliklerini, stratejik alanları, sabit yönelişleri ve sabit noktaları ihmal eden, bir deniz savaşı gibi olmalıydı. "Denize hâkim olan kişi, büyük bir özgürlüğü sahiptir ve savaşı az ya da çok istediği gibi yürütebilir." Biz, çöllere egemen-

dik. Gemiler gibi kendine yeterli olan, baskın birliklerinde yer alan develer, düşmanın ekim alanlarının sınırları boyunca güvenle ilerleyebilirler ve herhangi bir engelle karşılaşmadan Türklerin keşfedemeyecekleri çöl alanlarına emin bir şekilde geri çekilebilirlerdi.

Düşman organizmasının hangi noktalarını dağıtacağımız konusunda bir ayrım yapmak için savaş pratiğimiz bize yol gösterecekti. Vur kaç taktiğini kullanmalıydık. Zorlama yapmayacaktık, ama darbeler indirecektik. Bir avantajı geliştirmek için asla daha fazla uğraşmamalıydık. En küçük birliği kullanarak en uzak yere en çabuk sürede ulaşmalıydık.

Uzaktan yürütülen savaşta gerekli hız ve mesafeye, çöl adamlarının tutumluluğu ve develerin verimliliği sayesinde ulaşacaktık. Doğanın anlaşılması güç olağanüstü bir parçası olan develer, uzman ellerde dikkate değer bir verim sağlıyordu. Her adam, develerin üzerinde kırk beş pound ağırlığında yarım çuval unu semerlerine asarak taşırsa, altı hafta boyunca erzak sorunu olmayacaktı.

Bir pintten* fazla su taşımak istemiyorduk. Develer, su içmek zorundaydı ve kendimizi binek hayvanlarımızdan daha varlıklı kılmamızın bir yararı yoktu. Bazı adamlarımız kuyular arasında hiç su içmezdi,ama bunlar, dayanıklı insanlardı. Adamlarımızın çoğu, her kuyuda bol bol su içer ve kuyular arasında geçecek kuru bir gün için yanlarında bir yudum su taşırlardı. Yazın develerimize bir kez su verildikten sonra aşağı yukarı iki yüz elli millik bir yolu kat edebilirler ya da üç günlük zorlu bir yürüyüşe dayanabilirlerdi. Kolay bir etap, elli mildi. Seksen mil, iyiydi. Acil bir durumda yirmi dört saat içinde yüz on mil gidebilirdik. En muhteşem devemiz olan Ghazala, benimle birlikte tek başına yüz kırk üç mili kat etmişti. Kuyular, yüz mil aralarla çok nadir bulunuyordu. Bu yüzden yanımıza alacağımız bir pintlik yedek, bize gerekli özgürlüğü veriyordu.

Altı haftalık yiyecek, bize, evden uzakta bin mil yol alma kapasitesi sağlıyordu. Develerimizin dayanıklılığı, açlık korkusu çekmeden otuz günde bin beş yüz mil ilerlememizi olanaklı (orduda benim gibi bir deve acemisi için olanaklı yerine "sancılı" demek daha uygun olurdu) kılacaktı. Çünkü zamanı aşmış olsak bile her birimiz iki yüz poundluk potansiyel et yığını üzerinde oturuyorduk ve devesiz kalan adamlar, acil durumlarda ikisi birden deveye binerek çift kişi gidebilirlerdi.

Baskın birliklerinin donatımı basitliği hedeflemeliydi fakat kritik görevlerde Türkler üzerinde teknik üstünlüğü sağlamalıydık. Gizlenerek ateş etmek için elverişli olan hafif otomatik Hotchkiss ya da Lewis tüfeklerinden büyük miktarda talep ederek Mısır'a haber göndermiştim. Silahları kullan-

*) Pint: Galonun sekizde biri, 0,568 litreye karşılık gelen hacim ölçüsü. (y.n)

mak için eğittiğimiz adamlara, hareket halindeyken bakım yapma gayretine düşüp hız kaybetmesinler diye, silahların mekanizması hakkında kasten bilgi vermedik. Çünkü savaşlarımız saatte on sekiz mil hızla giderken yaptığımız, dakikalık çatışmalardı. Tüfek sıkışıklık yaparsa avcı asker, silahını atıp kendi tüfeği ile savaşa devam edecekti.

Diğer ayırt edici özellik ise yüksek patlayıcılardı. Özel dinamitleme yöntemleri geliştirmiştik. Savaşın sonuna kadar tutumlu ve güvenli bir şekilde kullanarak istediğimiz miktarda yol ve köprüyü tahrip edebilirdik. Allenby, patlayıcılar konusunda cömertti. Son aya kadar elimize geçmeyen tek şey, toplar oldu,ama ne gam! Bir manevra savaşında uzun erimli bir topun değeri yüzde doksan dokuz azalıyordu.

Baskın birliklerinin dağılımı yürürlükteki kurallara uygun değildi. Birbirlerine karşı güvensizlikleri nedeniyle kabileleri karıştırıp birleştiremezdik ne de birini diğerinin bölgesinde kullanabilirdik. Bunu gidermek için güçlerin en geniş dağılımını hedefledik ve pazartesi günü bir bölgeyi, salı günü ikinciyi ve çarşamba günü üçüncü bölgeyi kullanarak gidişimizi hızlandırmak için akışkanlıktan yararlandık. Böylece, doğal hareket yeteneği güçlendirildi. Bunun ardından bize katılan her kabileden aldığımız yeni adamlarla saflarımızı doldurduk ve başlangıçtaki enerjimizi koruduk.

Baskın birliklerimizin iç ekonomisi, düzensizlik yaratıp aşırı eklemlenmeyi başardı. Koşullarımızın ikinci bir benzeri yoktu, bu yüzden onlara ikinci kez uyacak bir sistem bulamazdık. Farklılığımız sayesinde düşman istihbaratını atlatacaktık. İstihbarat, özdeş tabur ve tümenlerden geçerek oluşturuluyordu. Kolorduya gelinceye kadar üç birlikten kolordular sonucu çıkartılabiliyorlardı. Gücümüz, garipliklere bağlıydı.

Kabilesel rekabete kapılmadan ortak bir ideale hizmet ediyorduk, bu yüzden, bireyler arasında birlik ve beraberlik ruhu (esprit de corps) olmasını bekleyemezdik. Meslekten askerler ya büyük ödüller, elbise ve ayrıcalıklar karşılığında hoş olmayan işlere koşuluyor ya da hor görülerek yaşamla bağları kesiliyordu. Kabile üyeleri, gönüllü olarak askerde oldukları için onları öyle adam adama bir araya getirip kaynaştıramazdık. Pek çok ordu, askerlerini gönüllü olarak topluyordu, çok azı gönüllü olarak hizmet ediyordu. Araplarımızdan hiçbiri, her ne kadar kanıları onları yanıltsa da ceza korkusu olmadan yurtlarına gidemezlerdi. Onları bağlayan tek şey, onurdu.

Bu yüzden, kısıtlayıcı, kişilikten yoksun adamlarımızın "en küçük ortak paydası"nı hedefleyen bir disiplin anlayışımız yoktu. Barış ordularında disiplin, ortalama değil ama mutlak anlamda av peşinde koşmak anlamına geliyordu. Disiplin standardının yüzde doksan dokuzu, talim alanında yürüyüş yapan en zayıf adamın düzeyine uygun olduğu için küçümseniyordu. Hedefimiz, çabaların ve toplu çıktının, tek tek ve toptan olarak hesapla-

nabilmesi için birliğimizin bir birim, adamlarımızın da bir model haline getirilmesiydi. Disiplin ne kadar kuvvetli olursa o kadar daha az bireysel mükemmeliyete ihtiyaç olacak, ama o oranda da daha kesin bir verimlilik sağlanacaktı.

Olası bir şaheser yaratmak amacıyla bir işyerine böyle kesin bir disiplini koymak suretiyle askerlik bilimi, gönüllü askere yazılan insanoğlunda var olan belirsiz öğeleri, çevrebilimsel etkenleri azaltmak için, bilinçli olarak kendi kapasitesinden fedakârlıkta bulunmuştu. Disiplin, zorunlu olarak esir kampları ya da toplumsal savaşla birlikte anılıyordu. Klasik savaş biçiminde bir savaşçı, savaş alanında canlı kalmasını sağlayan atölyelerden iaşe birliklerine kadar, uzun bir hiyerarşinin göstereceği çeşitli çabaların bir ürünü sayılırdı.

Arap savaşı, buna tepki gösterecek, basit ve özel bir olay olarak kalacaktı. Askere alınan her adam, savaş hattında hizmet verecek ve orada kendi kendine yeterli olacaktı. Güçlerimizin etkinliği, tek tek, her adamın kişisel etkinliğine bağlıydı. Farklı unsurları tutarlı bir bütün halinde birbirlerine eklemleyerek yürüttüğümüz savaşımızda, tek tek adamlar tarafından sağlanan toplam gücün değeri, aynı gücün yarattığı bileşik sistemin sonucuna eşit gibi görünüyordu.

Uygulamada, çok sayıda insanı ateş hattında görevlendirmek zorunda değildik. Yaptığımız saldırı (yarattığımız tehdide karşıt olarak) gereğinden fazla uzamasın diye basit bir sistemi teorik olarak yürürlüğe koymuştuk. Tecrit edilerek yürütülen bir mücadelenin moral gerilimi, kendilerinden özel bir inisiyatif, dayanıklılık ve coşku beklenen askerler için basit bir savaşı son derece güç bir hale getiriyordu. Düzensiz bir çete savaşı, bir süngü saldırısından çok daha zekice; düzenli bir ordunun sahte bir itaatle rahatça yürüttüğü hizmetlerinden çok daha yorucuydu. Gerilla savaşlarının, çalışma odalarına girmesine izin vermek gerekiyor. Düzensiz bir savaşta, iki adam birlikte bulunuyorsa adamlardan biri boşa harcanıyor anlamına geliyordu. İdealimiz, savaşımızı, tek tek bir dizi muharebeyle yürütüp saflarımızı, çevik bir komutanın yönetiminde mutlu bir ittifakla örmekti.

Bölüm 60

Gemiler, Akabe Körfezi'ni buharla kapladılar. Faysal, karaya çıktı ve yanında kurmay subayı Cafer ile perilere benzer vaftiz anası, Joyce vardı. Zırhlı araçlar, Goslett, Mısırlı işçiler ve binlerce asker de geldi. Altı haftalık huzurun bedelini ödetmek isteyen Falkenhayn, Türkler'e öğüt vermek için aşağı inmiş ve ince zekâsı, onları daha değerli bir karşıtımız haline getirmişti. Maan, eski Sina Komutanı (G.O.C.) Behçet'in yönetimi altında özel bir komutanlıktı. Emrinde altı bin piyade, bir süvari ve atlı piyade alayı vardı ve Maan'ı, savaş tatbikatı standartlarına uygun olarak ele geçirilemez bir hâle gelinceye kadar hendeklerle takviye etti. Daha o zaman, uçaklar her gün grup halinde uçarak faaliyete geçmişlerdi. Büyük cephane stoku toplanmıştı.

Şimdiye kadar Türk hazırlıkları tamamlanmıştı. Hedeflerinin Guweira olduğunu belli ederek ilerlemeye başladılar. Akabe'ye giden en iyi yol buydu. İki bin piyade, Aba El Lissan'a giden yolları güçlükle açıp sağlamlaştırdılar. Arapların Musa Vadisi yönünden yapabilecekleri herhangi bir karşı saldırı olasılığına karşı süvariler, kentin dış kesimlerini tuttular.

Bu sinirlilik, söz sırasının bize geldiğini gösteriyordu. Düşmanla oynayıp doğal engellerin olağanüstü büyük olduğu, bu yüzden insan savunma etkeninin tahmin edilebileceği ölçüde zayıf kalacağı ama yine de bölgenin saldırılara karşı korunabileceği Musa Vadisi'nde üzerimize saldırtmak için onları kışkırtabilirdik.

Oltada yem olmak için civardaki Delaghalı adamlar görevlendirildi.

Türkler, cesaretle karşı saldırı yaptılar ama acı bir şekilde cezasını çektiler. Delaghalı rakipleri tarafından şimdi sevilen zengin bir ganimet olarak görülen Musa Vadisi'nin köylüleriyle temas kurduk. Yaşlı ve tecrübeli bir savaşçı olan Maulud, katıra binmiş alayı ile meşhur Petra Kalıntıları'na kadar çıkıp oraya yerleşti. Tek gözlü şeyhlerinin, Khalil'in yönetimi altında cesaret kazanan Liatheneler, yaylanın karşı tarafına akınlar yapıp ikişerli üçerli gruplar halinde Türk binek ya da nakliye hayvanlarını ve ara sıra da muhafızlarının silahlarını kapıp getirmeye başladılar. Zaten öfkeli olan Türkler, daha da sinirlenirken, bu durum haftalarca sürdü.

General Salmond'ın söz vermiş olduğu, Maan üzerine yapılacak uzun mesafeli bir hava akınını talep ederek biz de Türkleri rahatsız edebilirdik. Bu, zor olduğundan Salmond, Rabig ya da Wejch'te deneyim kazanmış pilotlarla birlikte Stent'e görev verip ellerinden geleni yapmalarını emretti. Çöl yüzeyine zorunlu iniş yapma konusunda deneyim kazanmışlar ve haritası yapılmamış tepeler üzerinden geçerken, bilinmeyen bir hedefi tespit edip tanıyabiliyorlardı. Stent, mükemmel denilebilecek bir biçimde Arapça konuşuyordu. Uçuşların havada kontrollü olarak yürütülmesi gerekiyordu ama diğer sinirli adamlar gibi var olan kaynaklarla ve gösteriyle meşgul olan komutanları, kendilerini cezalandırmak için akla hayale gelmeyecek işler yapıyordu. Bir seferinde, hedeften emin olmak için alçaktan uçuş emri verdi ve Maan'a ulaşıp hazırlıksız yakaladığı istasyona ve çevresine otuz iki bomba bırakarak büyük bir yarar sağladı. Kışlaya düşen iki bomba, otuz beş adamı öldürdü ve ellisini de yaraladı. Sekiz bomba, lokomotif deposuna isabet ederek binaya ve stoklara ağır bir şekilde hasar verdi. Generalin mutfağına düşen bir bomba, aşçısı ve kahvaltısının icabına baktı. Havaalanına dört bomba düştü. Şarapnellere rağmen pilotlarımız ve uçaklar, Akabe'nin yukarısında Kuntilla'da bulunan geçici iniş yerine sağlam bir şekilde döndüler.

O öğleden sonra, makineleri tamir edip hava kararınca da uçakların kanatları altında uyudular. Ertesi gün, şafakta bir kez daha yola çıktılar. Bu sefer üçü birden Aba El Lissan'a uçtular. Büyük bir ordugâhın görüntüsü, Stent'in ağzının sularını akıtmıştı. Atların bulunduğu alanları bombalayıp hayvanları tepelediler, çadırlara uğrayıp Türkleri dağıttılar. Önceki gün olduğu gibi yine alçaktan uçtular ve ölümcül olmasa da epey darbe vurdular. Öğleden çok önce Kuntilla'ya döndüler.

Stent, geride kalan benzin ve bomba stoklarını gözden geçirip bir saldırıya daha yetecek kadar malzeme olduğuna karar verdi. Bu yüzden, sabahleyin onları rahatsız eden topçu bataryasını arayıp bulmak amacıyla, uçakların yeniden hazırlanması için herkese talimat verdi. Öğle sıcağında harekete geçtiler. Yükleri öyle ağırdı ki, yükselemiyorlardı, bu yüzden, Aba El Lissan'ın arkasında bulunan zirvenin üzerinde aptalca hareket ederek va-

diden aşağı doğru yaklaşık üç yüz kadem indiler. Öğle vakti, her zamanki gibi uykulu olan Türkler, tamamen gafil avlandılar. Otuz bomba bıraktılar. Bombalardan biri bataryayı susturdu, diğerleri ise düzinelerce adam ve hayvanı telef etti. Bundan sonra, makineler hafiflediğinden kolayca yükselip eve, El Arish'e döndüler. Araplar, memnun olmuşlardı. Türkler, ciddi bir şekilde alarma geçtiler. Behçet Paşa, adamlarını kazılan sığınaklara yerleştirdi ve uçaklar tamir edildikten sonra ordugâhın savunulması için onları fazla dikkat uyandırmadan yaylanın çevresine uygun bir şekilde mevzilendirdi.

Hava akınları sayesinde Türkleri kaygılandırmıştık. Sinirlendirici baskınlarla dikkatlerini yanlış bir hedefe çekmeyi başarmıştık. Saldırılarını çökertmek için kullanacağımız üçüncü kaynak, demiryolunu engellemekti. İhtiyaç karşısında vurucu güçlerini, savunma görevleri arasında bölüştürmek zorunda kalacaklardı. Bu yüzden, eylülün ortasına kadar pek çok tahrip eylemi plânladık.

Ben de eski tren mayınlama fikrini yeniden canlandırmaya karar verdim. Otomatik mayınlardan çok daha güçlü ve emin bir şeye gereksinim vardı ve patlayıcı maddenin tam lokomotifin altında elektrikle doğrudan ateşlenebileceğini tasarlamıştım. İngiliz istihkâmcılar, özellikle de Mısır'da baş mühendis olan, deneyimleriyle benim aykırılıklarıma sportmence bir ilgi gösteren, General Wright, bunu denemem için bana destek oldular. Tavsiye edilen araçları, bir patlatıcı ile biraz yalıtılmış kablo gönderdiler. Bu malzemeleri alıp yeni muhafız gemimiz olan H.M.S. Humber'in güvertesine çıktım ve kendimi geminin komutanı olan Albay Snagge'e takdim ettim.

Snagge, Brezilya'da inşa edilmiş ve İngiliz savaş gemilerinden çok daha rahat olan gemisinde mutluydu. Konukseverlik ruhuna sahip olduğundan hem kendisinden hem de gemisinden dolayı biz iki kat mutlu olmuştuk. Araştırmacı doğası gereği sahile ilgi duymuş ve bizim ufak tefek kazalarımızın gülünç yanlarını bile görmüştü. Bir başarısızlık öyküsünü ona anlatmak, onu güldürüyor ve iyi bir öykü her zaman bana, uçuşan kumlardan uzakta, sıcak bir banyo ve uygar takımlarla sunulan bir çay kazandırıyordu. Nezaketi ve yardımları sayesinde tamir işleri için Mısır'a gitmekten kurtulduk ve aylar süren beceriksizce çabaları yüzünden hüsrana uğrayan Türkleri ezmemize yardımcı oldu.

Patlatıcı, çok ağır, heybetli beyaz bir kutunun içinde kilitliydi. Kutuyu açmak için yarıp parçaladık, mandallı kolu olan bir aygıt bulduk ve gemiye hasar vermeden kolu aşağı indirdik. Tel, kalın kauçukla yalıtılmış bir kabloydu. Teli ikiye böldük, uçlarını kutunun üzerinde bulunan kutuplara vidalayarak bağladık ve tellerin uçlarına ikna edici bir şekilde elektrik şokları gönderdik. Çalışıyordu.

Fünyeleri alıp getirdim. Kablonun serbest uçlarını bir fünyeye sokuş-

turup kolu, tulumba gibi aşağı yukarı hareket ettirdik. Bir şey olmadı. Boş yere tekrar tekrar denedik. Kederlenmiştik. Sonunda Snagge'ın aklına tüm devreler hakkında bilgisi olan topçu astsubay geldi. Adam, bize özel elektrikli fünyeleri önerdi. Gemide altı tane vardı, üçünü bana verdi. Bunlardan birine kablolarımızı uzatıp kutumuzla bağlantısını kurduk. Kol aşağı indirilince güzel bir şekilde gürledi. Böylece, her şeyi tamamen öğrendiğimden emin olduktan sonra, baskının ayrıntılarını plânlamaya giriştim.

En umut verici ve en kolay ulaşılacak hedef olarak Maan'ın seksen mil güneyinde bir su istasyonu olan Mudowwara görünüyordu. Orada tahrip edilen bir tren, düşmanı sıkıntıya sokardı. Yanıma deneyimli Hoveitatları alacaktım ve aynı zamanda giriştiğimiz bu sefer, kişisel maiyetime eklediğim üç Hauran köylüsünü de sınavdan geçirecekti. Hauranların yeni önemlerinden dolayı onların şivelerini, yapılarını, kabile sınırları içinde hassas oldukları konuları, isimlerini ve yollarını öğrenmemiz gerekiyordu. Sohbet ederek işimize doğru yol alırken bu üç adam, Rahail, Asaf ve Hemeid, hiç farkına varmadan bana iç sorunlarını anlatacaklardı.

Trenin durmasını sağlamak için top ve makineli tüfek talep ettik. Birincisi için, "neden havan topu olmasın?" dediler. İkincisi için, "Lewis tüfekleri mi?" diye sordular. Mısır, bu vesileyle böyle şeylerin nasıl kullanılacağını Akabe'deki Arap birliklerine öğretmek amacıyla, Zeitun'daki Ordu Okulu'nda görev yapan girişken iki eğitmen çavuşu gönderdi. Sahilde henüz uygun bir İngiliz ordugâhı olmadığından Snagge, merhamet ederek onlara gemisinde yer verdi.

İsimleri, Yells ve Brooke olabilirdi. Ama kıskançça sevdikleri araçlarına uygun olarak Lewis ve Stokes adını aldılar. Lewis, uzun boylu, ince ve kıvrımlı, askeri olmayan kavisler çizen esnek bir bedene sahip olan bir Avustralyalıydı. Sert yüzü, yay gibi kaşları ve çapulculara benzeyen burnu, kayıtsızca çok yakında yeni bir şeyler yapma istek ve yeteneğine sahip olduğunu gösteren garip Avustralyalı havasını belirginleştiriyordu. Stokes, tıknaz bir İngiliz toprak sahibiydi, daha çok bir işçiye benziyordu ve sessizdi. Her zaman, itaat edilecek bir emir bekliyordu.

Ne zaman halledilmesi gereken bir şey olsa daima önerilerle dolu olan Lewis, zevkten kabına sığmayarak ortaya çıkıyordu. Stokes, iş olup bitinceye kadar asla bir fikir önermiyor ve düşünceli bir şekilde şapkasıyla oynayarak, gelecek sefere sakınılması gereken hataları birer birer dikkatle sayıyordu. Her ikisi de olağanüstü adamlardı. Bir ay içinde ortak bir dil ve tercüman olmaksızın kendi sınıflarıyla çok iyi anlaştılar ve onlara, bilimsel bilgiden çok daha yararlı bir şey, bizim gelişigüzel akınlarımızın ruhuna çok daha uygun düşen, kendi pratik alışkanlıklarını öğrettiler.

Baskını örgütlemeye çalışırken iştahımız kabardı. Mudowwara İstasyonu, savunmasız görünüyordu. Üç yüz adam, aniden oraya baskın yapabilirdi. Derin kuyusu, Maan'ın aşağı kesimlerinde susuz bölgede bulunan tek kuyu olduğundan, bu, bir başarı olacaktı. Bu bölgeden su almadan geçmek, tren hizmetlerine ekonomik olmayan bir yük bindirecekti.

Bölüm 61

Bir Avustralyalı olan Lewis, böyle hırslı oldukları bir anda Stokes ile birlikte benim grubumda yer almak istediklerini söyledi. Bu, yeni ve çekici bir fikirdi. Onlarla birlikte iyi korunan bir garnizona saldırırken, teknik ekibimizin yeterli olduğundan emin olacaktık. Üstelik, çavuşlar gelmek için can atıyorlar ve başarılı çalışmaları, bir ödülü hak ediyordu. Yaşantılarının şu an görüldüğü gibi hep neşeli geçmeyebileceği konusunda uyarıldılar. Hiçbir kural yoktu ve ülke içlerinde yürüyüşün, beslenmenin ya da savaşın hiçbir yatıştırıcı etkisi olmayabilirdi. Geldikleri takdirde, İngiliz Ordusu'nun rahatlık ve ayrıcalıklarını kaybedecekler ve her şeyi Araplarla (ganimetler hariç) paylaşmak zorunda kalacaklardı. Yiyecek ve disiplin konusunda tamamen rastlantıyla ortaya çıkan olayların acısını çekeceklerdi. Bana bir şey olacak olursa Arapça konuşamadıklarından dolayı nazik bir durumla karşılaşacaklardı.

Lewis, yaşamın tam da bu gariplikIerini aradığını söyleyerek karşılık verdi. Stokes, biz bunu başardıysak kendisinin de başarabileceğini farz ediyordu. Bu yüzden en iyi develerimden ikisini onlara ödünç verdim (semer torbalarını konserve sığır eti ve bisküvi ile doldurmuştum) ve yedi Eylül'de, Guweira'da bulunan Avda'dan Hoveitatlarımızı almak için hep birlikte İtm Vadisi'ne doğru yola çıktık.

Çavuşların hatırına kendilerini yavaş yavaş sertleştirip alıştırmak için söylediğim her iş, daha uygun bir hale getiriliyordu. Bugün kendi başımıza

buyruk kolayca ilerledik. Deveye daha önce hiç binmemişlerdi ve yolculuk henüz tam olarak başlamadığından, Itm'in çıplak granit duvarlarının dehşet verici sıcaklığının onları yere serme tehlikesi daha yoktu. Eylül kötü bir aydı. Birkaç gün önce, Akabe sahilinde palmiye ağaçlı bahçelerinin gölgesinde termometre, yüz yirmi dereceyi göstermişti. Bu yüzden, öğle vakti bir kayalığın altında mola verdik ve akşam sadece on mil ilerleyip gece olduğunda kamp yapmak için durduk.

Pirinç, et ve sonra da sıcak çay bardakları elimizde keyfimiz yerindeydi. İki adamın çevrelerinde yarattıkları sarsıntıyı gizlice seyretmek eğlenceli oluyordu. Her biri, kendisinden beklendiği gibi tepki veriyordu.

Avustralyalı başından itibaren sanki evindeymiş gibi rahat davranıyordu ve Araplara karşı teklifsizce hareket ediyordu. Araplar, onun neşesine kapılıp arkadaşlığına karşılık verdikleri zaman, bir beyaz ile bir esmer arasındaki farkı unutup samimiyeti yüzünden adamların yoldan çıkabileceklerini hiç düşünmediğinden, neredeyse alınganlık gösterip hayrete düşüyordu.

Yeni hizmetkârlarımdan çok daha esmer oluşu, aslında duruma gülünç bir hava katıyordu. içlerinden en genci ile daha çok ilgileniyordum. Rahail, harikulade bir gençti, iri yarı, güçlü bir adamdı. Sürdürdüğümüz bu yaşam tarzı için fazlasıyla toplu görünüyordu ama bu yüzden de acılara karşı daha dayanıklıydı. Yüzü; koyu renkli, yanakları, biraz dolgun ve neredeyse sarkık, küçük bir torba gibi görünüyordu. Küçük ağzı, bir gonca gibi açılıyordu. Çenesi, çok sivriydi. Güçlü bir gurur temelinde gönüllü olarak üstlenilen ve bezdirici bir sabırla yürütülen yolculuğumuzda tabloya bir de yüksek, gür kaşlar ve kısılmış gözler eklendiği zaman ona, hem becerikli hem de alıngan, karma bir hava katıyordu. Karmakarışık bir şekilde (Arapçasını ağzında geveleyerek) konuşuyordu, kaba bir şivesi vardı, konuşma tarzı küstahça ve kabaydı, her zaman söze karışıyor, gösteriş yapıyor, yerinde duramıyordu ve sinirliydi. Karakteri, bedeni kadar sağlam değildi ama canlı, oynak biriydi. Çok yorulduğu ya da bir şeye itiraz ettiği veya bir müdahale ile bir yerden uzaklaştırıldığı zaman, kolaylıkla sefil gözyaşlarını dökebiliyor ve daha sonra da sabırla hareket edebiliyordu. Maiyetimde bulunan Muhammed ve Ahmet ile gözaltından serbest bırakılan tutsaklar olan Raşit ve Assaf, kısmen onun hayvani çekiciliğinden kısmen de onun kendi şahsını reklâm etme eğiliminden dolayı, ona fazlasıyla hareket özgürlüğü tanıyorlardı. Çavuşlarla da laubalilik yapmaya kalkışınca bir iki kez uyarmak zorunda kaldık.

Bir İngiliz olan Stokes, Arapların garipliği yüzünden daha fazla kendine dönmeye, daha fazla içine kapanmaya zorlanıyordu. Utangaç dürüstlüğü, adamlarıma her hareketlerinde onun kendilerine hiç benzemediğini, bir İngiliz olduğunu hatırlatıyordu. Böyle düşününce karşılığında

saygı doğuyordu. Araplara göre o, bir "çavuş"tu, oysa Lewis, sadece "uzun boylu bir adam"dı.

Bunlar, bir karakter sorunuydu, tümüyle kendi seviyelerini gösteriyordu. Bütün ülkeler ve yaşlar hakkında kitaplardan elde ettiğimiz bilginin, bizi, hâlâ çamaşırcı kadınlar gibi önyargılı bıraktığını keşfetmek utandırıcıydı ama yabancılarla anlaşmak için dilsel yeteneklerimiz olmasaydı bunu anlayamayacaktık. Ortadoğu'da İngilizler, iki sınıfa ayrılıyorlardı. Zeki ve sinsice göze girmeye çalışan insanlardan oluşan birinci sınıf, çevresindeki insanların niteliklerini, konuşmalarını, düşünce alışkanlıklarını ve hemen hemen tüm tavırlarını kavrıyordu. Elinden geldiği gibi adamlara rehberlik ederek onları gizlice yönlendiriyordu. Böyle sürtüşmesiz etkide bulunma alışkanlığı, onların doğalarında fark edilmeden, saklı duruyordu.

John Bull'un kitaplarından tanıdığımız ikinci sınıf ise, İngiltere'den ne kadar uzağa giderse o kadar daha çok şahlanan İngilizlerden oluşuyordu. Kendisi için, hatırlanan tüm erdemlere sahip bir yurt, bir "Eski Ülke" yaratmıştı. Uzakta, öyle harika bir yerdi ki, geri döndüğünde gerçeği genellikle kederli bir çöküş olarak görüyor ve iyi eski zamanların inatçı bir savunmasını yapmak için kendi kalın kafalılığına çekiliyordu. Yurtdışında zırhlanıp koruduğu kesinliğinden dolayı bize has özelliklerin olgun bir örneği sayılırdı. Tam bir İngiliz adamını temsil ediyordu. Çok daha sürtünmeli bir yolda ilerliyor ve akıllı tipin izlediğinden çok daha pürüzlü bir doğrultuda yol alıyordu. Ancak, bu sağlam örneğin gösterişi daha fazlaydı.

Her iki tip de örneklerini anlatırken biri bağırıp çağırarak, diğeri ima ederek aynı doğrultuda ilerliyordu. Her ikisi de bir İngilizin, seçilmiş, eşsiz bir varlık olduğunu farz ediyor ve onu kopya etmeye kalkışmanın kutsal bir şeye karşı gösterilen bir saygısızlık ya da kendini bilmezlik olarak değerlendiriyordu. Bu kendini beğenmişlikle, insanları, bundan sonra yapılabilecek en iyi şeyi yapmak için teşvik ediyorlardı. Tanrı, onlara İngiliz olmak gibi bir ceza vermemişti; baki kalan görevleri, türlerinin en iyisi olmaktı. Bu nedenle yerli âdetlerine hayran olduk, dillerini inceledik, mimarileri, folklorları ve can çekişmekte olan sanayileri hakkında kitaplar yazdık. Daha sonra bir gün, bu gizemli ruhun politikleştiğini fark ettik ve kederle kafamızı sallayarak, gerçekten masum çabalarımızın güzel bir çiçeği olan bu nankör milliyetçiliği kınadık.

Fransızlar, benzer bir öğreti ile bir Fransızın mükemmel bir insan olduğu biçiminde ifade edilen bir düşünce ile (bu, onlarda bir içgüdü değil, sadece kabul ettikleri bir dogmaydı) yola çıkmalarına rağmen, bizden farklı olarak uyruklarını kendilerini taklit etmeleri için cesaretlendiriyorlardı. Gerçek seviyeye asla ulaşamasalar bile, hedefe yaklaştıkça değerleri daha fazla oluyordu. Biz, taklit olayına acemice bir güldürü olarak bakarken, on-

lar, bir iltifat olarak görüyorlardı.

Ertesi gün, sabahın ilk sıcaklığıyla, gri yeşil çalılıklarla kaplı, huzur verici pembe bir renge sahip kumlu düzlükten rahat bir şekilde geçerek Guweira'ya yaklaştığımız sırada, havada bir vızıldama sesi oldu. Çabucak develerimizi, açık yolun dışına, düşman havacılarının fark edemeyeceği karışık renklerin olduğu çalılarla beneklenmiş alana sürdük. Çünkü taşımakta olduğum en gözde ve en güçlü malzeme olan patlayıcı jelatin yükü ile Stoke'un havan toplarının amonal* yüklü mermileri, bir bombalama saldırısında kötü komşularımız olabilirdi. Develerimiz, ağızlarına layık olan çalılarla bir parça otlanırken orada ağırbaşlı bir şekilde bekledik. Uçaklar, bu arada Guweira'nın kayalıkları üzerinde iki kez daire çizerek, üç tane yüksek sesle patlayan bomba attılar.

Kervanımızı toplayıp yeniden yola koyulduk ve ağır adımlarla kampa doğru ilerledik. Guweira, yaşam doluydu ve hem tepelerde hem de yaylalarda yaşayan Hoveitatlar için bir pazar yeriydi. Göz alabildiğine uzanan düzlük, uzaktan geçen deve sürüleriyle hafifçe kıpırdar gibi görünüyordu. Sürülerle birlikte hareket eden kervan halkı, sabah şafaktan önce, çevrelerinde var olan su birikintilerini içip kurutuyor ve böylece daha geç kalanlar, su içmek için birkaç mil daha yolculuk yapmak zorunda kalıyorlardı.

Bu, küçük bir sorundu. Çünkü Arapların sabahki uçağı beklemekten ve uçak geçtikten sonra, gece olunca tam bir uyku çekebilmek için konuşup zaman öldürmekten başka yapacak bir şeyleri yoktu. Konuşma ve boş zaman öyle boldu ki, eski çekememezlikler canlanmaya başlamıştı. Avda, kabileleri sınıflandırırken ona güvenmek zorunda kalışımızdan yararlanmak istiyordu. Hoveitatların ücretlerinin büyük bölümünü çekti ve parayla, özgür olan daha küçük müfrezeleri liderliği altında toplamaya çalıştı.

Serbest gruplar, buna alınıp ya tepelere çekilmek ya da Türklerle yeniden temasa geçmek tehdidinde bulunmaya başladılar. Faysal, arabulucu olarak Şerif Mastur'u gönderdi. Yüzlerce müfrezede binlerce Hoveitat, uzlaşmaz, dik kafalı, açgözlü emlâk avukatlarına benziyorlardı. Avda'yı öfkelendirmeden onları hoşnut tutmak çok titiz bir beyin için bile yeterince hassas bir görevdi. Üstelik, gölgede yüz on derece sıcaklık vardı ve gölgelik yerler, sinek dalgalarının istilasına uğramıştı.

Baskın için yanımıza almayı düşündüğümüz üç güney kabilesi, anlaşmazlık çıkaranlar arasında bulunuyordu. Mastur, onlarla konuştu; Ebu Tayi'nin reisleri konuştu, hepimiz konuştuk, bir etkisi olmadı. Plânlarımız daha işin başında suya düşecek gibi görünüyordu.

---

*) Alüminyum tozu, amonyum nitrat ve TNT ile yapılan kuvvetli bir patlayıcı (ç.n)

Bir gün, öğleden önce kayanın altına doğru yürürken Mastur, beni, güneylilerin kampı boşaltıp ayrılmak için hazırlık yaptıkları haberi ile karşıladı. Can sıkıntısıyla Avda'nın çadırına koştum. Avda, güler yüzlü bir kız olan, yeni elbisesinin çivit rengi boyası ile kahverengi teni lacivert görünen sonuncu karısı ile çadırın kum zeminine oturmuş, yufka ekmeği yiyordu. Birdenbire ortaya çıkınca küçük kadın, bir tavşan gibi çadırın arka kapısından girip gözden kayboldu. Onunla durumu iyileştirmek için, artık çok yaşlandığını ama yine de bizim komik üreme yöntemlerimizi hijyenik olmayan bir zevk olarak değil de temel bir yaşam sorunu olarak ele alan ırkının geri kalanı kadar ahmak olduğunu söyleyerek, yaşlı adamla dalga geçmeye başladım.

Avda, mirasçısı olacak çocuklar istediğini belirterek sözlerime karşı çıktı. Kendisini dünyaya getiren, tesadüfen sahip olduğu ailesine teşekkür edecek ya da henüz doğmamış bir cana bencilce şüpheli bir hediye verecek kadar yaşamı yeterince iyi bulup bulmadığını sordum.

Kendisini savundu. Kesin bir şekilde, "gerçekten, ben Avda'yım," dedi, "ve sen, Avda'yı tanıyorsun. Babam (Allah, rahmet eylesin) Avda'dan daha büyük bir efendiydi ve büyükbabamı överdi. Dünya, geçmişe gidebildiğimiz ölçüde büyüktür." "Ama Avda, biz, oğul ve kızlarımızın şerefinden, biriktirdiğimiz servetin mirasçılarından, eksik bilgeliğimizin tamamlayıcılarından bahsediyoruz. Her nesil ile birlikte dünya daha da yaşlanıyor ve insanlık çocukluktan biraz daha uzaklaşıyor..."

Bugün hiç öfkelenmeyen yaşlı yaratık, kısık gözleriyle bana keyifle baktı ve dışarıda önümüzdeki düzlükte yeni bir deveyle uğraşan oğlu, Ebu Tayi'yi işaret etti. Deveye, sanki bir safkan gibi boş yere düzgün adım attırmaya çalışarak sopasıyla boynuna vurup duruyordu. "Ey, dünyanın haylazı," dedi, "Allah kabul ederse benim servetim ona miras kalacak ama Allah'a şükür, gücüm hâlâ yerinde ve onun bir kusurunu yakalarsam, kuyruğunu kızartacağım. Hiç şüphe yok, sen, çok akıllısın!" Konuşmamızın sonucu olarak olayların gelişmesini beklemek için benim temiz bir bölgeye geçmem gerekiyordu. Patlayıcıları taşımak için yirmi deve kiraladık ve sabah, uçaktan iki saat sonra hareketimiz kararlaştırıldı.

Uçak, Guweira kampındaki kamu işlerinin garip bir şekilde düzenleyicisi olmuştu. Araplar, şafaktan önce ayağa kalkıp uçağın gelmesini bekliyorlardı. Mastur, ilk uyarıyı yapması için sarp kayalıkların tepesine bir köle yerleştirmişti. Uçağın saati yaklaştıkça Araplar, aylak aylak dolaşıp umursamazca geçit töreni yapar gibi gevezelik ederek, kayanın dibine gidiyorlardı. Kayaya vardıklarında her adam kendi tercih ettiği çıkıntılı ve korunaklı bir yere tırmanıyordu. Mastur tırmandıktan sonra, mangalda kahvesini ve halısını taşıyan kölelerinden oluşan bir grup arkasından geliyordu. Gölgelik

kuytu bir yerde Avda ile birlikte oturup sohbet ediyorlardı. Shtar geçidinin üzerinde motorun şarkısı ilk kez duyulunca, aşağıya ve yukarı doğru küçük bir heyecan ürpertisi, kalabalık çıkıntılarda mevzilenen adamlar arasında dolaşmaya başlıyordu.

Herkes kendisini duvarın arkasına atıp sessizce beklerken, düşman, yüzeyinin her çatlağında ibis kuşları gibi yuva yapmış, gösterişli bir şekilde giyinmiş binlerce Arabın toplandığı bu garip manzaralı, koyu kırmızı kayanın tepesinde boş yere daireler çiziyordu. Uçak, haftanın hangi gündeysek o güne uygun olarak üç, dört ya da beş bomba bırakıyordu. Bombalar patlayınca çıkan duman, rüzgârsız havada yavaş yavaş dağılıp gözden kaybolmadan önce, dakikalarca kıvrılarak adaçayı kokan yeşil düzlüğün üzerine kremalı pasta gibi çöküyordu. Bunun bir tehlike olmadığını bilmemize rağmen, yine de düşen bombalarının şiddetle büyüyen sesleri, tepemizde uçan uçağın motor gürültüsüyle birleşince nefeslerimizi tutmadan duramıyorduk.

Bölüm 62

Guweira'nın gürültüsünden ve husumetinden memnuniyetle ayrıldık. Bize eşlik eden sineklerden uzaklaşır uzaklaşmaz mola verdik. Gerçekten acele etmeye gerek yoktu ve benimle birlikte gelen talihsiz iki adam, daha önce hiç tatmadıkları böyle bir sıcaklığı ilk kez deniyorlardı. Boğucu hava, yüzümüze metal bir maske gibi çökmüştü. Onların sıcaktan hiç yakınmadan mücadele ettiklerini görmek takdire değerdi. Araplar kadar dayanaklı olmayı taahhüt ederek Akabe'nin ruhunu koruyabilirlerdi ama çavuşlar, böyle sessiz kalarak verdikleri sözün de ötesine geçmişlerdi. Onları bu kadar cesur kılan, Arapça ile ilgili cahillikleriydi. Çünkü Araplar, nefessiz kalışlarına ve zalim güneşe karşı yüksek sesle veryansın edip duruyorlardı. Ama sınavın sonucu, sağlıklıydı ve bu yüzden gösteriş olsun diye halimden memnun gibi görünerek oyalanıyordum.

Öğleden sonra, geç saatlere kadar epeyce yol aldık ve gece için yoğun ılgın ağaçlarının olduğu bir yerde mola verdik. Kamp yerimiz çok güzeldi. Arkamızda, günbatımı seviyesinde koyu kırmızı görünen, belki de dört yüz kadem yüksekliğinde olan bir kayalık yükseliyordu. Ayaklarımızın altında, her yöne yarım mil kadar uzanan ahşap bir malzemeyle kaplanmış gibi sert, bir göl kadar düz, sarımtırak kahverengi görünen çamur bir zemin vardı. Düzlüğün bir tarafında, yüksek olmayan bir sırtın üzerinde, kahverengi kütüklü ılgın ağaçlarından oluşmuş bir koru vardı. Kuraklık ve güneş ışığı, ılgınların seyrek ve tozlu yeşil püsküllerini, tıpkı Les Baux civarında zeytin yapraklarının, nehir ağzından gelen rüzgârın, vadinin otları üzerinden hı-

şırdayarak esip ağaçları soldurduğu dönemde, aşağı yukarı gümüşümsü gri bir renk almasına benzer biçimde soldurmuştu.

Beni Atiyehlerin kuzeyindeki sulak alan içinde yer alan, eskiden beri beni heyecanlandıran ve duygusal olmayan Hoveitatların bile hoş bir yer olarak bahsettikleri, Rumm'a gidiyorduk. Yarın, oraya girişimizle birlikte yeni bir gün başlayacaktı. Ama henüz yıldızlar parladığından vakit çok erkendi. Bize eşlik eden alçakgönüllü Harithi Şerifi Aid, beni uyandırdı. Bana sessizce sokularak soğuk bir sesle, "efendim, ben kör oluyorum," dedi. Adamı sırtüstü yatırdım, sanki üşümüş gibi titriyordu. Ama bana söyleyebildiği kadarıyla gece yarısı uyandığında hiçbir şey görmemiş, sadece gözlerinde bir ağrı hissetmişti. Güneşin ışıldaması, gözlerini kavurmuştu.

Kumtaşından oluşmuş iki büyük sivri tepenin arasından geçip, önümüzde kubbe biçimindeki tepelerden aşağı akan uzun, yumuşak eğilimli bir yamacın eteğine vardığımızda gün, daha yeni başlıyordu. Her taraf ılgınlarla kaplıydı. Rumm Vadisi'nin başlangıcı olduğunu söylediler. Solumuzda bin kadem yüksekliğinde bir dalga gibi görünen, vadinin ortasına doğru yönelen uzun kaya duvara baktık. Vadinin sağa doğru açılan diğer yayı, dik, kırmızı, testere ağzı gibi kırık çizgili, tepelere karşı koyan bir hattı. Yolumuz üzerindeki zeminde bulunan gevrek bitki dokusunu çatırdatarak yamaçtan yukarı tırmandık.

Biz yol alıyorken fundalıklar, çalı kümeleri halinde kümelenmişlerdi. Yoğun yaprakları, insanın gönlünü açan nefis bir pembe renge sahip açık kum tarhlarda konumlanışlarına zıt olarak, daha saf olanlardan daha güçlü bir yeşile sahip olanlara kadar değişik renk ve biçim alabiliyordu. Vadi, sınırlı eğimli bir düzlük haline gelinceye kadar yokuşun eğimi azaldı. Sağdaki tepeler, diğer tarafta bulunan kızıl kütleli düz bir set halini almış büyük akranlarından daha uzun ve keskindiler. İki mil sonra, çatallara ayrılıncaya kadar birlikte bir sıra halinde dizilmişlerdi. Daha sonra tepelerin paralel siperleri, üzerimizde bir kule gibi yavaş yavaş bin kadem yüksekliğe kadar tırmanıyor ve bir bulvar boyunca millerce uzanıyordu.

Bunlar, hiç kesintisi olmayan düz kaya duvarlar gibi değildi. Ama sarp kayalıklar, caddenin her iki yanında ayrı ayrı bloklar halinde inşa edilmiş dev binalar gibi sıralanmışlardı. Elli kadem genişliğindeki derin geçitler, kayalıkları birbirinden ayırıyordu. Hava koşulları, iri girinti ve çıkıntılar yaratarak genel plânı düzeltmiş ve tasarlandığı gibi kayaların yüzeylerini aşındırıp çatlatarak süslemişti. Dik kayaların üst kısmında bulunan büyük mağaralar, pencere gibi yuvarlaktı ve tabanlarına yakın yerlerde bulunan mağaralar ise kapı gibi içeri açılıyordu. Yüz kadem yüksekliğindeki gölgeli ön cepheden aşağı inen koyu lekeler, yararlı engebeler gibi görünüyordu. Pürüzlü kaya parçacıklarından oluşan sarp kayalıklar, dikey olarak yiv gibi

çizik çizik görünüyorlardı. Temel düzenleri, iki yüz kadem yüksekliğinde renk bakımından daha koyu ve yapı bakımından daha sağlam kırık taşlar üzerinde kurulmuştu. Kumtaşlarına benzer bir biçimde bu taban, kumaş gibi kıvrımlarla kaplı değildi. Ama bir duvarın tabanında görülebileceği gibi yatay, gevşek taş yığınları halinde ufalanıp parçalanmıştı.

Sarp kayalar, tepelerin gövdelerinden çok daha donuk bir kırmızıya sahip, daha çok gri ve yüzeysel görünen kubbeli yuvalarla kaplanmıştı. Yuvalar, bu çok çekici, baştan çıkarıcı yere Bizans mimarisinin tamamlayıcı görüntüsünü katıyordu. Bu tören yolu, hayal edilebileceğinden çok daha muhteşemdi. Geçitin bir ucundan diğerine varıncaya kadar Arap orduları kaybolabilir, duvarları arasında bir uçak filosu, düzenli daireler çizerek uçabilirdi. Bizim küçük kervanımız, giderek daha çekingen olmaya başlamıştı, ölüm sessizliğini derinden hissediyor, korkuyor ve heybetli tepelerin huzurunda küçüklüğü aşağılandığı için utanıyordu.

Manzaralar, ancak çocukluk rüyalarında bu kadar geniş ve sessiz olabilirdi. Belleğimizi yoklayarak adamlarımızla birlikte böyle duvarlar arasından geçip, önümüzdeki sanki yolun sona ermiş gibi göründüğü, açık bir alana çıktığımızı hatırladık. Daha sonraları, sık sık ülkenin iç kısımlarına yolculuk yaptığımızda zihnim, yoldan ayrılıp bana dönüyordu. Duygularımı temizlemek için ya Rumm'da bir gece geçiriyor ya şafak ışığının aydınlattığı vadilerden ışıldayan düzlüklere iniyor ya da çekingen önsezilerimin asla ulaşmama izin vermediği o parıldayan alana gitmek için günbatımında sonra vadiden yukarı çıkıyordum. "Bu defa Khazail'in ötesine gidelim mi ya da orayı biliyor musun?" gibi sorular soracaktım. Ama gerçekten Rumm'u çok fazla seviyordum.

Bugün saatlerce yol aldık. Manzara düzenli bir plânda giderek daha geniş ve daha muhteşem oluyordu. Sağımızdaki kayanın yüzünde var olan bir yarık, yeni bir mucizeye açılıyordu. Belki üç yüz yarda genişliğinde olan bu yarık, duvarda açılmış bir çatlak gibi görünüyordu ve oval biçimli, ön tarafı sığ, sağa ve sola uzun dilimler halinde uzanan bir amfiteatra götürüyordu. Duvarlar, Rumm'un bütün duvarları gibi sarp kayalıklardı ama çukur kesim, hâkim olan bir tepenin tam ortasında bulunduğundan bu duvarlar daha büyük görünüyorlardı. Yapının küçük oluşu, insanı bunaltan yükseklikleri karşı konulamaz ölçüde güçlü kılıyordu.

Güneş, çukur alanı gölgede bırakarak batı duvarının arkasından batmıştı. Ama solmakta olan parlaklığı, girişin her yanında bulunan odaları ve ileride büyük vadinin karşısında duran duvarın ateş rengi gövdesini ürkütücü kırmızı renklere boğmuştu. Nemli kumlar, çukur zemini örtmüş ve her tarafı, belirsizce çalılıklar kaplamıştı. Bu arada, sarp kayalıkların aşağı yukarı her basamağında, yukarıdaki yüksekliklerden koparak düşmüş, ev-

lerden, hatta bazen de hisarlardan bile daha büyük olan taş bloklar vardı. Önümüzde, kullanıla kullanıla rengi solmuş olan bir patika, kayaların çıkıntıları etrafında yılan gibi kıvrılarak tepenin temel cephesinin yükseldiği noktaya kadar çıkıyor ve oradan kararsız bir şekilde güneye doğru dönerek yamacın raf gibi çıkıntı yaptığı yerde, dış hatları tek tük yapraklı ağaçlarla belirlenmiş olan kumlu bir zemin üzerinde ilerliyordu. Bu ağaçlar arasından geçerken kayaların gizli çatlakları, garip sesler çıkartıyordu. Baharda, zeminden üç yüz kadem yükseklikte akın akın geçerken develerini sulayan Arapların sesleri, çıkarttıkları yankılar, bir melodiye dönüşüyordu.

Tepelerin doruklarındaki gri kubbelere düşen yağmurlar, yavaş yavaş gözenekli kayalara işlemiş gibi görünüyordu. Zihnim, yağmur sularının, tabanda yatay su geçirmez bir tabaka buluncaya kadar, bu kumtaşı dağlardan aşağı milim milim süzülmesini ve üstündeki basıncın etkisiyle yol arayıp, iki kayalık katmanın birleştiği noktada yüzeyi patlatarak dışarı fışkırmasını izledi.

Muhammed, amfiteatrın sol tarafındaki yuvarlak bölüme döndü. Tiyatronun uzak ucunda Arap zekâsı, aşağı sarkan bir kayanın altında kalan alanı temizlemeyi akıl etmişti. Yüklerimizi orada indirdik ve huzura kavuştuk. Bu yüksek, hapishaneye benzer yerde karanlık üzerimize çabucak çöktü ve su zerrecikleriyle yüklü soğuk hava akımının, güneşten yanmış tenimizden geçtiğini hissettik. Patlayıcı yüküne göz kulak olan Hoveitatlar, tepeye çıkan patikaya doğru bağırıp yankı denemeleri yaparken, sürdükleri develerini bir araya toplayıp Guweira'ya eski dönüş yolunun karşısında bulunan pınarda sulamaya götürdüler. Ateşleri yaktık ve çavuşların konserve sığır etlerine eklemek üzere pilav pişirdik. Bu arada kahve pişirmekle görevli olan adamlarım, gelebilecek ziyaretçiler için hazırlık yaptılar.

Suyun kaynadığı çukur alanın dışında çadırlarında olan Araplar, girişimizi görmüşler ve hakkımızdaki haberleri öğrenmekte geç kalmamışlardı. Bir saat sonra etrafımızda oturan Darausha, Zelebani, Zuweida ve Togatgaların has adamları olmuştuk. Büyük konuşmalar yapıldı, kimse fazla mutlu olmadı. Şerif Aid, ziyaretçileri ağırlamanın yükünü omuzlarımdan almak için, düşüncesizce hareketleriyle kendisini gerçekten parçalıyordu. Böyle özel talepleri olan bir çalışmanın, benim tarafımdan yapılması iyi olmayacaktı. Ebu Tayilere öfkeli olan bu küçük kabileler, kendileri üzerinde bir üstünlük kurmak için Avda'nın tutkularını desteklediğimizden kuşkulanıyorlardı.

Aba El Lissan zamanında yayladan gelen adamlara önderlik yapan, güzel bir süvari olan Gasim Ebu Dumeik, özellikle kötü niyetli görünüyordu. Mağrur bir yüzü olan ve ince dudaklarıyla gülümseyen esmer bir adamdı. Samimiyeti bakımından yeterince iyiydi, ama küstahlık yapıyordu. Bugün

Toweihaların kıskançlıklarına öfkelenmişti. Tek başıma onunla asla baş edemezdim, bu yüzden bir ayrıcalık olarak onun düşmanlığını kazanmak için onu bir düşman yerine koyup sessiz kalıncaya kadar onunla sert bir şekilde ağız dalaşına giriştim. Dinleyicileri, utanarak onu terk edip yavaş yavaş beni desteklemeye başladılar. Zihinlerinde titreşerek parlamaya başlayan yargılarıyla şeflerine karşı homurdanıp benimle birlikte yürümeyi savundular. Bu arada Zaal'ın sabahleyin burada olacağını, Gasim'in sözlerinden dolayı Faysal'ın defterinden silinecek ve kazanmış oldukları tüm iyi niyet ve ödülleri kaybedecek olan Dhumaniyehler haricinde herkesi kabul edeceğimizi söyleme fırsatı buldum. İhtiyatlı dostları boş yere susturmaya çalışsalar da Gasim, büyük bir öfkeyle, derhal Türklere katılacağına yemin billah ederek ocak başından çekildi.

Bölüm 63

Ertesi sabah, saçma sapan istekleri sona erdiğinden adamlarıyla birlikte ya bize katılmaya ya da karşı koymaya hazır bir şekilde orada hazır bekliyordu. Kararsızlıkla duraksarken, Zaal geldi. Gasim'in asık suratlılığı, çok geçmeden Zaal'ın metal gibi sert gaddarlığı ile çatıştı ve ikili, yüksek sesle birbirlerine bağırmaya başladılar. Kavga başlamadan önce aralarına girdik ama gecenin zayıf anlaşmasını fırlatıp atmak için yeterince zaman geçmişti. Gasim'in şiddetinden bezen diğer kabileler, ikili üçlü gruplar halinde sessizce bize geldiler ama harekete geçmeden önce Faysal'a sadakatlerini bildirmemi benden rica ettiler.

Şüpheli durumlarından dolayı, kısmen bu zorluğun uzlaşma sağlanıp yatıştırılabileceğinden, kısmen de patlayıcıları taşıyan deve sayısını arttırmak zorunda olduğumuzdan dolayı, derhal Faysal'la görüşmeye karar verdim. Dhumaniyeh develerini kiralamak uygun olmayabilirdi ve burada deve bulabileceğimiz başka bir grup da yoktu. En iyisi benim gitmemdi. Çünkü Gasim, bir haberciyi durdurabileceği hâlde, beni engellemeye kalkışmazdı. İki çavuş, yaşamlarından dolayı sorumlu olacağına dair ant içen Zaal'a emanet edildi. Ahmet ile birlikte Akabe'ye acele gidip dönmek amacıyla, iki çıplak deveye binerek yola çıktık.

Biz, sadece İtm Vadisi'ne giden en uzun yolu biliyorduk. Kestirme bir yol vardı ama orayı bilen bir rehber bulamadık. Vadide boş yere aşağı inip yukarı çıkarak yolu bulmaya çalıştık. Tam umudumuzu kesmiştik ki bir

çocuk, sağ tarafımızda bundan sonra gelecek olan vadi boyunca ilerlememiz gerektiğini söyledi. Böylece, bir saat sonra, vadilerin batıya doğru yöneldiği bir su havzası üzerinde yol almaya başladık. Bu vadiler, bizi yalnızca İtm Vadisi'ne götürebilirdi. Çünkü bu civarda, tepelerden denize dökülen başka bir boşaltma sistemi yoktu. Vadilerden aşağı hızla indik, ara sıra tahmin ettiğimiz yolu daha da kısaltmak için sağımızda yükselen tepeleri cesaretle geçerek vadinin paralel kollarında ilerledik.

Başlangıçta hoş kaya şekilleri olan, temiz, kumtaşından oluşmuş bir bölgeden geçtik ama yol aldıkça önümüzde sahil malzemesinden granit sırtlar yükselmeye başladı. İyi bir şekilde tırıs koşulan bir yokuştan aşağı otuz mil gittikten sonra, Güney İtm'i geçip Akabe'nin teslim olduğu kuyunun hemen yukarısında bulunan ana vadiye vardık. Yolculuk sadece altı saatimizi almıştı.

Akabe'de doğruca Faysal'ın evine gittik. Benim ani dönüşüm, onu korkuttu ama tek bir sözcük, Rumm'da sahneye konulan küçük oyunu açıklamaya yetti. Yemek yedikten sonra gerekli önlemleri aldık. Patlayıcıları taşımak için Faysal'ın devecilerinden yeteri kadar adam ve onları korumak için kişisel kölelerinden birkaçı ile birlikte yirmi yük devesi, iki gün içinde yola çıkacaktı. Şimdi, kampta bulunan en güvenilir adamı olan Şerif Abdullah el Feir'i arabulucu olarak bana verdi. Benimle birlikte demiryoluna kadar gelecek olan adamların aileleri, benim belgemi kullanarak ambarlardan erzak alabileceklerdi.

Abdullah ile birlikte şafaktan önce yola çıktık ve öğleden sonra, dostça yapılan bir yolculuğun ardından, her şeyi güven içinde bulduğumuz Rumm'a vardık. Büyük sıkıntı dağılmıştı. Şerif Abdullah, derhal çalışmaya başladı. Dik kafalı Gasim de dahil, Arapları bir araya topladıktan sonra, bir Arap liderin doğum işaretine sahip olan Abdullah, hazır ikna yeteneğini ve tüm deneyimlerini, sorunları aşma konusunda kullanarak adamların üzüntü ve dertlerini yatıştırmaya başladı.

Lewis, yokluğumuzda aylaklığın zorlamasıyla kayalıkları keşfetmeye çıkmış ve yıkanmaya elverişli olan pek çok kaynak olduğunu rapor etmişti. Bu yüzden uzun yolculuğun tozundan ve geriliminden kurtulmak için bir zamanlar su musluğundan vadinin tabanındaki bir Nabetaen (eskiden Filistin'de yaşamış bir halk) devri evin raf biçimindeki çıkıntısına suyun aktığı yıkık kanal boyunca ilerleyerek, doğruca tepenin bu yakasındaki dereye gittim. Yorgun bir insan için on beş dakikalık bir tırmanış gerekiyordu ve zor değildi. Çağlayan, Arapların verdiği adla El Şelale, tepede sadece birkaç yarda uzaklıktaydı.

Tepenin koyu kırmızı yüzeyinde bir kale burcu gibi çıkıntı yaparak hızla akan şelalenin gürültüsü sol tarafımdan geliyordu. Sular, yeşil yapraklı

uzun köklü bitkileri de sürükleyip götürüyordu. Patika, şelaleyi alttan kesen bir kayanın kenarından geçiyordu. Yukarıdaki kaya çıkıntısının üzerinde düzgün Nabathean yazıları vardı ve suya gömülü kesimde bir simge ya da sembol hakedilmişti. Şelalenin etrafında ve yakınlarında, bazıları geçmişte unutulup giden göçlerin tanıklarına ait, bazıları da kabile işaretlerine benzeyen Arapça çizimler vardı. Ama benim dikkatimi, sadece yukarda asılı duran kayanın gölgesi altındaki bir yarığın içine düşen suların sıçraması çekiyordu.

Bu kayadan, gümüş rengi bir dere gün ışığına çıkıyordu. Derenin, bileğimden biraz daha ince olan bir ağızdan çıkışını görmek için durup baktım. Sular, yukarıdaki çatlaktan sert bir şekilde fışkırıp bir giriş bölümü olarak hizmet gören basamağın arkasındaki sığ havuza köpükler çıkararak düşüyordu. Duvar ve çatlağın olduğu çıkıntıdan nem damlıyordu. En güzel yeşile sahip olan otlar ve kalın eğreltiotları, tam beş kadem kare büyüklüğünde olan bir cennet meydana getirmişlerdi. Suyun temizlediği hoş kokulu kayanın üzerinde, kirli vücudumdan elbiselerimi çıkarıp hiç olmazsa yorgun cildimde hareket eden suyun ve havanın zevkine varmak için küçük havuzun içine adım attım. Tatlı bir şekilde serindi. Temiz, koyu kırmızı suyun dalgalı bir akıntıyla üzerimden akmasına izin vererek, yavaşça oraya uzandım ve yolculuk kirini üzerimden ovarak çıkardım. O kadar mutlu olduğum bir anda yırtık pırtık giyinmiş, gri sakallı, yontulmuş gibi görünen yüzünden büyük bir kudretin yanısıra yorgunluk da okunan bir adam, pınarın karşısındaki patikadan yürüyerek yavaş yavaş geldi ve bir iç çekerek kendisini, üşüşen haşaratları güneş ısısı kovup uzaklaştırsın diye patikanın yanındaki bir kayanın üzerine serdiğim elbiselerimin üzerine bıraktı.

Beni duydu ve nemli gözleriyle güneşin yarattığı puslu örtünün arkasında çukur yerde yıkanan bu beyaz şeyin ne olduğunu merak ederek bakmak için öne eğildi. Uzun uzun baktıktan sonra tatmin oldu ve inler gibi, "Sevgi, Allah'tan gelir, Allah'ındır ve Allah'a yönelir," diye mırıldanarak, gözlerini kapattı.

Alçak sesle söylediği sözler, yıkandığım havuzdan anlayamadığım bir yolla kesinlikle duyulmuştu. Bu sözleri duyduktan sonra birden durup düşündüm. Samiler'in, kendileri ile Tanrı arasında bağ kurarken sevgi sözcüklerini kullanmadıklarını biliyordum ve Tanrı'yı, bir karşılık beklemeden, hatta daha çok böyle bir karşılık beklemeye bile izin vermeden, o kadar akla uygun, cinsiyetsiz ve aşkın bir şekilde seven Spinoza'nın zihinsel yeteneği dışında böyle bir ilişkiyi gerçekten düşünemeyeceklerine inanıyordum. Hristiyanların bu üst sözcükle aşklarını ilân etmeleri, bana göre imanlarının birinci şartı gibi görünüyordu, oysa çöl ve Yahudiler (Musa'dan Zeno'ya kadar) bu sözcüğü dışarıda bırakmışlardı ve Hristiyanlık da temel olarak

Sami olmayan ilk kökleri haricinde bir melez sayılırdı.

Hıristiyanlığın Galilee'de doğmuş olması, onu, tam olarak Yahudiliğin sayısız açıklamalarından biri gibi olmaktan kurtarmıştı. Galilee, Suriye'nin Yahudi olmayan, mükemmel Yahudilere göre ise, neredeyse mundarlıkla bağlantılı sayılan bir bölgesiydi. Londra'ya göre Whitechapel neyse Galilee de Kudüs'ten tamamen farklı bir yerdi. İsa, kendi özgür fikri ile yürüttüğü görevinde tercihini kullanarak, bir Suriye köyünün çamurdan yapılmış kulübeleri arasında değil ama daha çok yabancı bir eyaletin ya da çürümüş Yunan uygarlığının ürünleri olan meydanlar, sütunlu evler ve rokoko tarzı hamamlar arasında, cilalı caddelerde zamanını geçirmişti.

Bu garip yerleşim merkezinin halkı Yunan değildi en azından çoğunluğu değildi ama Yunan kültürünü taklit eden çeşitli Levanten gruplardan oluşuyordu. Öç almak için bu yorgun ülkenin artık basmakalıp hâle gelen doğru Helenizm'ini değil ama Yunan sanatı ve Yunan mükemmelliğinin sahip olduğu ritmik dengeyi Doğu'nun süslü ve tutkulu renkleri ile birleştirip yeni ve bayağı biçimler üretiyorlardı.

Kendilerine egemen olan heyecanlarını bastıramayıp şiirlerini kekeleyerek okuyan telaşlı şairler, çağlarının ve mekânlarının karmaşık şehvet duygularını aktararak, insanların, cinsel düşkünlükleri ile hayal kırıklığı yaratan yazgıcı anlayışlarına ayna tutmuşlardı. Sofu Yahudi dindarlığı, belki de dünya ile bağlarını koparmadığından, İsa'nın sunduğu ahenkten farklı olan, ama Yahudilik ve İslam'ın asla başaramayacağı bir tarzda Avrupalı yürekleri silip süpürecek bir anlayışın, insanlık ve gerçek aşkın acı tadına varmıştı.

Üstelik, Hıristiyanlığın daha sonra gelen yetenekli kuruculara sahip olma şansı olmuştu. Kara Avrupası'nda, çağlar ve ülkeler boyunca İskenderiye'nin kitabi soyutlamalarından Latin düzyazısına geçişi, hiç değişmeyen Musevilikle kıyaslanamayacak ölçüde büyük değişikliklere maruz kalmıştı. Bizim en soğuk tartışmalarımıza uygun düşen resmi bir sentezle Töton'laştığı zaman, bunlar içinde en berbat ve en son geçiş tamamlanmış oldu. Hristiyanlığın birinci ya da ikinci düzenlemesine bağlı olarak, Presbiteryen inanç, Ortodoks inançtan öylesine uzaktı ki, savaştan önce daha yumuşak görünen bu Doğu Hıristiyanlarına, bizim mantıki Tanrı sunuşumuzu anlatıp ikna etmek için misyonerler gönderiyorduk.

İslam da kıtadan kıtaya geçtikçe kaçınılmaz bir şekilde değişti. İranlı sofuların içe bakışı temel alan gizemciliği dışında metafizikten uzak durdu. Ama Afrika'da fetişist renkler (tam doğru olmayan bir sözcükle ifade etmek gerekirse karanlık kıtanın değişik hayvani inançlarını) kazandığı gibi Hindistan'da, Müslümanlığa geçen insanların zihinlerindeki meşruiyet ve

harfi harfine yorumlama eğilimlerine boyun eğmek zorunda kalmıştı. Bununla birlikte, Arabistan'da Sami karakterine saygı göstermiş ya da daha doğrusu Sami karakteri, açık alanların tek tanrıcılığını, kamu tanrıcılığın sonsuzluğunu ve her şeyi kapsayan ev halkı tanrısının günlük yararlılığını ifade ederek (kentte oturanlar, hangi inanç döneminde olursa olsun bağlandıkları inanca sürekli olarak sadelik kazandırmaya çalışmışlardı) bütün İslam devri boyunca dayanmayı başarmıştı.

Bu kararlılığa karşıt olarak ya da benim yorumuma göre, Rumm'daki bu yaşlı adam, kısa, tek bir cümle ile söylemek gerekirse, göründüğünden daha olağanüstü biri olmalıydı ve Arapların doğası ile ilgili teorimi alt üst edecek gibi görünüyordu. Bunun açığa çıkacağı korkusuyla banyo yapmaya son verip, elbiselerimi almak için ilerledim. Elleriyle gözlerini kapattı ve kederli bir şekilde söylendi. Kibar bir şekilde, ayağa kalkıp giyinmeme izin vermesi için onu ikna ettim ve daha sonra da develerin bir kaynaktan diğerine tırmanırken açtıkları bu çılgın patikadan benimle birlikte gelmesini istedim. Kahve pişirilen yerin kenarına oturdu. Muhammed, ateşi üfleyerek canlandırmaya çalışıyordu. Bu arada ben de ona öğretisini söyletme yollarını araştırıyordum.

Akşam yemeği hazır olunca adamın karnını doyurduk. Böylece, birkaç dakika için inilti çıkarma ve yarım sözcükler söyleme eğilimine hâkim olabildi. Gece geç saatte, güçlükle ayağa kalktı ve karanlıkta sarsak adımlarla yürüyerek sağır bir insan gibi uzaklaştı. Yanında, eğer varsa inançlarını da alıp götürmüştü. Hoveitatlar, aralarında garip şeyler mırıldanarak, bu adamın ömrü boyunca gece ya da gündüzü fark etmeden ve yiyecek, iş ya da kalacak yer konusunda kendisini sıkıntıya sokmadan dolaşıp durduğunu anlattılar. Acı çeken bir adam olduğu için, herkes ona cömert davranıyordu ama dışarıda tek başına kaldığı ya da koyun ve keçilerin arasında olduğu zamanlar haricinde ne tek bir kelimeyle karşılık veriyor ne de yüksek sesle konuşuyordu.

Bölüm 64

Abdullah, işe başlamasıyla birlikte ilerleme kaydetmişti. Artık karşı koymayan ama somurtan Gasim, genel öğütler vermiyordu. Bu yüzden daha küçük kabilelerden gelen aşağı yukarı yüz kadar adam, bizimle birlikte gelmeyi vaat ederek ona meydan okumaya kalkıştılar. Zaal'la birlikte bu konuyu konuştuk ve elimizin altındaki gücü azamiye çıkarmak için talihimizi denemeye karar verdik. Kabilelerin öfkeli tavırları yüzünden diğer grupları kazanma umudumuz çok olmadığından, daha uzun süre oyalanarak, aslında şimdi sahip olduğumuz taraftarlarımızı tehlikeye atıyorduk.

Küçük bir birliktik, umduğumuz sayının ancak üçte biri kadar adamımız vardı. Zayıf oluşumuz, bizi, maalesef plânlarımızı değiştirmeye zorlayacaktı. Aynı zamanda, güvenilir bir lidere ihtiyacımız vardı. Zaal, her zaman olduğu gibi şef olma yeteneğine sahip olduğunu kanıtlamıştı, öngörülüydü ve somut tüm hazırlıklara aktif olarak katılıyordu. Büyük bir cesareti vardı ama diğerleriyle uyum sağlayamayacak ölçüde Avda'ya yakındı. Keskin dili ve lacivert, nemli dudaklarından hiç ayrılmayan alaycı havası, güvensizliği körüklüyor ve en iyi öğütlerine bile itaat ederken adamların isteksiz davranmasına yol açıyordu.

Ertesi gün Faysal'ın gönderdiği yük develeri geldi. On azat edilmiş köle, yirmi deveden sorumluydu ve Faysal'ın dört muhafız kölesi hepsinin güvenliğini sağlıyordu. Kişisel hizmet olarak yerine getirdikleri görevlerini gerçekten hakkını vererek yorumlayan bu adamlar, ordudaki en güvenilir

muhafızlardı. Efendilerini yaralanmaktan korumak için kendileri ölebilir ya da efendileri yaralandıysa onunla birlikte ölebilirlerdi. Çavuşlarımızın her birinin emrine bu kölelerden iki tane verdik. Böylece bana ne olursa olsun onların güvenli bir şekilde geri dönüşleri sağlama bağlanmış oluyordu. Sınırlı bir şekilde yürütmek zorunda kalacağımız baskınlar için gerekli olan malzeme seçilip ayrıldı ve bütün yük, sabah erkenden yola çıkacak bir şekilde hazırlandı.

Buna uygun olarak, on altı Eylül şafağında Rumm'dan harekete geçtik. Görme yeteneğini kaybedip kör olmasına rağmen Şerif Aid, bizimle birlikte gelmekte ısrar ediyordu. Ateş edemese bile deveye binebileceğini, Allah bizi başarılı kıldığı takdirde, zaferin coşkunluğuyla Faysal'dan ayrılmak için izin isteyip geride kalan boş yaşamını geçirmek için evine fazla üzülmeden dönebileceğini söylüyordu. Zaal, Şerif'in grubuna, kendilerinin artık benim adamım olduklarını ilân eden, Avda'ya bağlı Arap kabilelerinden biri olan ve çölde semerli develerinden dolayı meşhur olan yirmi beş Nowasera'ya komuta ediyordu. Zorlu biniş tarzım, bana eşlik etmek konusunda onlara cesaret vermişti.

Kuzey Arabistan'daki en güzel dişi deveye, El Jedha'ya sahip olan yaşlı Motlog el Awar, bu öncü harekâtımızda, ona biniyordu. Onunla ilişkimizin düzeyine göre herkes deveye gururla ya da hırslı gözlerle bakıyordu. Benim Ghazala, daha uzun boylu ve daha cüsseliydi; daha hızlı tırıs koşabiliyordu fakat dörtnala sürülemeyecek kadar yaşlıydı. Bununla birlikte grubumuz içinde ya da bu çölde Jedha ile aşık atabilecek tek deve, Ghazala'dan başkası değildi ve asaleti ile bana onur kazandırıyordu.

Birliğimizin geri kalanı, kopuk bir kolye gibi toplanan dağınık gruplardan oluşuyordu. Zuweida, Darausha, Togatga ve Zelebanilerden katılan gruplar vardı. Bu harekat sırasında aklıma gelen ilk olay, Hammad el Tugtagi'nin gösterdiği erdemdi. Harekete geçtikten yarım saat sonra, utangaç utangaç bakan bazı Dhumaniyehler yandaki vadiden çıkıp yanımıza geldiler. Diğerleri savaşa giderken, kendilerinin kadınlarla birlikte aylak aylak oturmasına katlanamamışlardı.

Gruplardan hiçbiri, birbirleriyle konuşup birlikte ilerleyemezlerdi. Bütün gün bir mekik gibi bir öne bir arkaya geçerek, önce daha alt düzeyde olan bir şeyhle, daha sonra da diğerleriyle tek tek konuşup savaş emri vermeden önce aralarında bir dayanışma sağlansın diye onları bir araya getirmeye çalıştım. Ancak, en akıllı ve en deneyimli bir savaşçı olarak kabul edildiği halde, yürüyüşümüzün düzenini sağlamak için Zaal'dan tek bir kelime bile duymamak koşuluyla anlaştılar. Özel olarak bana gelince, görme yeteneğinin ötesinde güvenebilecekleri tek adam, bendim. Diğerlerinin ne sözlerine ne öğütlerine ne de silahlarına güven duyulabilirdi.

Kabilelerin özel akıncılık yapma sanatları, yiyecek molalarının detayları, otlaklar, yolun yönünü saptama, ödemeler, tartışmalar, yapılan yağmanın bölüştürülmesi, kan davaları ve yürüyüş düzeni, Oxford Modern Tarih Okulu'nun ders programının oldukça dışında kalan konular olduğundan, hem ilkelere hem de kanılara karşı olmasına rağmen, ismen bir lider olsa bile, zavallı Şerif Aid'in bir işe yaramaması, beni, emirleri tek başıma almak zorunda bıraktı. Bu sorunlarla baş etme gereksinimi, beni ülkeyi göremeyecek ölçüde meşgul ettiği gibi, Mudowwara'ya nasıl saldıracağımız, patlayıcıları en şaşırtıcı bir şekilde nasıl kullanacağımız konularını düşünüp endişelenmekten de kurtardı.

Kumlu, eğimli bir alan üzerine düşen sonbahar yağmurlarının, develerimizin sevdiği kalın püsküllü, gümüş rengi otların yetiştiği verimli bir yerde öğle molası verdik. Hava, İngiltere'de Ağustos ayında olabileceği kadar yumuşak ve mükemmeldi. Büyük bir memnuniyetle orada oyalandık. Sonunda, harekete geçmeden önceki günlerde yaşadığımız münakaşa etme isteğinden ve geçici bir yerleşim yeri bile olsa bir yerden ayrılınca kaçınılmaz olarak sinirlerin hafifçe yıpranmasından kurtulmuştuk. İnsanoğlu, koşullarımıza çok çabuk kök salıp alışıyordu.

Günün geç saatlerinde yeniden yola çıktık. Ilımlı bir yüksekliği olan kumtaşı duvarlar arasından geçen dar bir vadiden aşağı kıvrıla kıvrıla ilerledik. Güneş batmadan önce sarı, çamur bir tabakayla kaplı, harika görünen başka bir düzlüğe çıktık. Burası, Rumm'un görkemi için bir giriş sayılabilirdi. Düzlüğün kenarında kamp kurduk. Çıtırdayarak yanan ılgınların parlak ateşinin yanına sadece üç grup halinde oturunca, endişelerim biraz da olsa artmıştı. Bir grupta benim adamlarım yemek yiyorlardı, ikincisinde Zaal ve üçüncüsünde de diğer Hoveitatlar vardı. Ancak, gece geç saatte bütün şefler, gazel etini ve sıcak ekmeği halledip bitirdikten sonra, benim tarafsız ateşimin etrafında toplanmak ve yarın izleyeceğimiz yol üzerine makul bir şekilde tartışmak olanaklı oldu.

Tartışmanın sonucuna göre; öyle görünüyordu ki, aşağı yukarı güneş battıktan hemen sonra istasyondan iki ya da üç mil uzakta, kapalı bir vadide bulunan Mudowwara kuyusunda hayvanlarımızı sulamak gerekecekti. Daha sonra, gecenin ilk saatlerinde istasyonu incelemek için ilerleyecek ve bu zayıf halimizle oraya bir darbe indirmeye kalkışıp kalkışamayacağımızı anlayacaktık. Ben, bu noktayı (genel eğilime karşıt olarak) güçlü bir şekilde savundum. Çünkü istasyon, hattın en kritik noktasında bulunuyordu. Araplar, Türk cephesinin acil talepleriyle bağlantı kurup, uzun bir tabloyu zihinlerinde canlandıramadıklarından dolayı bunu anlayamıyorlardı. Bununla birlikte kendi içimizde uyumu sağlamıştık ve emin bir şekilde uyumak için dağıldık.

Önümüzde sadece altı saatlik bir mesafe kaldığından, sabah, yeniden yemek yemeyi erteledik. Daha sonra çamur düzlüğü geçip sert kireçtaşı parçacıklarından oluşmuş bir düzlüğe vardık. Her taraf, hava koşullarının aşındırıp körleştirdiği kahverengi çakmak taşlarıyla kaplıydı. Bu bölgenin ardından da fazla yüksek olmayan tepeler geliyordu. Ara sıra, daha dik olan yamaçların altında, fırıl fırıl dönen rüzgârın tozlarını dökerek biriktirdiği yumuşak kum yataklar oluşmuştu. Bu yataklardan geçip sığ vadilerden yukarı çıkarak bir zirveye ulaştık ve daha sonra, birden bir vadiden iniyormuş gibi tepenin uzak köşesinden aşağı doğru, gölgede kalan taş kümelerini güneşin iyice işlediği geniş düzlüğe fırlatarak ilerlemeye başladık. Düzlüğün karşı tarafında, rastgele oluşmuş düşük boylu bir kum tepesi, kumların yığıldığı bir hat boyunca uzanıyordu.

Bu engebeli araziye ilk girişimizde öğle molası vermiştik ve gerektiği gibi öğleden sonra geç saatlerde kuyuya vardık. Büyük taş bloklar, çakmaktaşı ve kumdan meydana gelen çukur bir vadide kazılmış, birkaç yarda kare genişliğinde açık bir havuzdu. Durgun suyu, hiç de davet edici görünmüyordu. Yüzeyinde, yeşil yapışkan çamurdan kalın bir tabaka oluşmuştu. Garip, yağ gibi yüzen pembe kabarcık adacıklar dipten kaynayıp duruyordu. Araplar, Türklerin, suyu kirletmek için ölü develeri havuza fırlatıp attıklarını ama bunun üzerinden epey zaman geçtiğini ve etkisinin azaldığını söylediler. Gösterdikleri çabaların kriteri eğer benim tat ölçüm olsaydı, herhalde kötü etkinin daha da zayıflamış olduğunu kabul ederlerdi.

Ancak Mudowwara'yı ele geçirmedikçe burada ulaşabileceğimiz başka bir su kaynağı yoktu. Bu yüzden, işe koyulup deri tulumlarımızı doldurmaya başladık. Hoveitatlardan biri yardımcı olurken, havuzun ıslak kenarından kayıp suya düştü. Üstte yağ gibi yeşil halı tabaka adamın başının üzerini örttü ve bir an için onu kaybettik. Daha sonra nefes nefese soluyarak suyun yüzeyine fırladı ve kahkahalarımız arasında sürünerek dışarı çıktı. Arkasında, köpükler arasında kara bir delik bırakmıştı. Oradan gözle görülebilir bir sütun gibi bayat bir et kokusu yükseldi ve can sıkıcı bir şekilde bizim, adamın ve vadinin üzerinde asılı kaldı.

Alacakaranlıkta, Zaal'la birlikte yanımıza çavuşları ve diğer adamları da alarak sessizce sürünerek ilerledik. Türklerin özenle hazırladıkları, etrafına hendekler kazıp taş duvarlarla ördükleri, tırtıklı siperleri olan ileri karakolu görebileceğimiz son tepeye, yarım saat içinde vardık. Bu karanlık yeni ay gecesinde baskın yapmak boşunaydı. Önümüzde, aşağı tarafta istasyon bulunuyordu. Kapı ve pencereleri, garnizondan gelen ışıklar ve sarı aşçı ateşi ile belli oluyordu. Gözlem sonucuna göre, istasyon yakın görünüyordu ama Stokes'ın toplarının, ancak üç yüz yardalık bir menzilleri vardı. Bu nedenle, düşmanın gürültülerini dinleyecek kadar yaklaştık ve havlayan köpekler,

bizi açığa çıkarmasınlar diye son derece dikkatli bir şekilde hareket ettik. Çavuş Stokes, toplarını yerleştireceği uygun pozisyonları araştırması için sağa ve sola gönderildi ama tatmin edici bir yer bulamadı.

Bu arada, Zaal'la birlikte son düzlüğe kadar ilerledik. Işıksız çadırları sayabiliyor ve konuşan adamları duyabiliyorduk. Biri, bize doğru birkaç adım attı, sonra tereddüt etti. Sigarasını yakmak için bir kibrit çaktı ve göz kamaştıran bir ışık seli, adamın yüzünden akıp geçti. Adamın genç olduğunu açıkça görebildik, hastalıklı çökük bir yüzü vardı. Çömeldi, bir an için bir şeylerle meşgul göründü ve adamlarının yanına döndü. O geçerken adamları konuşmayı kesiyorlardı.

Tepeye geri döndük ve fısıldayarak görüş alışverişinde bulunduk. İstasyon, çok uzun, taş binalardan meydana gelmişti. Duvarları o kadar sağlamdı ki, zaman ayarlı fitille yerleştireceğimiz bir bomba bile işlemeyebilirdi. Garnizon, aşağı yukarı iki yüz askerden oluşmuş gibi görünüyordu. Biz, yüz altmış tüfekten ibarettik ve mutlu bir aile değildik. Yarar sağlayacağından emin olabileceğimiz tek şey, sürpriz yapmaktı.

Bu yüzden, sonuç olarak düşmanı alarma geçirmeden, yakında gerçekleşebilecek başka bir fırsatta yeniden gelmek üzere buradan ayrılmamızı önerdim. Ama gerçekten de birbiri ardı sıra gelen aksilikler sonucu Mudowwara kurtuldu. Sanırım bu, 1918 Ağustosu'na kadar sürmedi. Sonunda Buxton'un Deve Kolordusu, vadesi çoktan dolmuş olan bu yeri ele geçirdi.

Bölüm 65

Sessizce develerimize dönüp uyuduk. Ertesi sabah düzlükte kıvrımlı bir arazinin bizi demiryolundan saklamasını sağlayarak, kendi yolumuzdan geri döndük. Daha sonra kumlu düzlükten geçerek, güneye doğru ilerledik. Ceylan, antilop ve deve kuşu izlerine rastladık, bir yerde eskiden bir parsın geçmiş olduğunu gösteren taban izleri vardı. Bir treni havaya uçurmak niyetiyle, vadinin uzak kenarında bir sınır gibi dikilen ama fazla yüksek olmayan tepelere doğru yol aldık. Zaal, burada demiryolunun mayın yerleştirmek için ihtiyaç duyacağımız bir kavis çizerek tepelere yaklaştığını ve tepeler üzerinde bölgeye egemen olan bir çıkıntının bize pusu kurmak ve makineli tüfeklerimizle ateş etmek için bir fırsat yaratacağını söyledi.

Böylece, güneydeki sırtlardan doğuya doğru dönüp hattın yarım mil uzağına kadar ilerledik. Birliğimiz orada, otuz kadem derinliğinde olan bir vadinin içine girip mola verdi. Birkaç kişi, hattan aşağı yürüdü. Ayaklarımızın altında uzanan demiryolu, zemin üzerinde daha yüksek bir bölgeden geçmemek için hafifçe doğuya yönelmişti. Yüksek yer, vadinin ortasından geçip kuzeye yönelen yolun elli kadem yukarısında bulunan düz bir tepede son buluyordu.

Raylar, altından yağmur suları akan çift kemerli bir köprünün yarıp geçtiği yüksek bir set üzerinde çukur bir alandan geçiyordu. Burası, patlayıcı yerleştirmek için ideal bir yer gibi görünüyordu. Elektrikle mayın patlatmayı ilk kez deneyecektik ve ne olacağı hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Ama kemerlerden birinin altına yerleştireceğimiz patlayıcı ile daha kesin sonuçlar alacağımız apaçık görünüyordu. Çünkü patlayıcının lokomotif

üzerinde etkisi ne olursa olsun, köprünün yıkılacağı ve lokomotifi izleyen yolcu vagonlarının kaçınılmaz bir şekilde raydan çıkacağı kesindi.

Tepenin dışa doğru yaptığı çıkıntı, Stokes için olağanüstü güzel bir mevzi olacaktı. Otomatiklere gelince burası oldukça yüksekti ama tren ister hattan yukarı çıksın, isterse aşağıya insin, yukarıdan aşağı, derinlemesine açacağımız ateş, bölgeye egemen olacaktı. Bu yüzden düşünmeden açılacak ateşin yaratacağı sakıncalara katlanmaya karar verdik. İki Britanyalının, sürprizlerden uzak ve engebeli araziye bağımsız olarak geri çekilme olasılığına karşı tek bir yerde benim sorumluluğum altında olmaları iyiydi. Bugün Stokes, dizanteriden dolayı ağrı çekiyordu. Muhtemelen Mudawwara suyu, midesini bozmuştu. Böylece yetiştirilme itibariyle hastalıklara karşı organik bir direniş gösterme konusunda çok az İngiliz'e bir yetenek verildiği ortaya çıkıyordu.

Develerimizle geri dönüp yükleri boşalttık ve hayvanları, Arapların tuz kazıdıkları, alt kesimleri biraz yontulmuş olan kayalıkların yanında bulunan emin otlaklara gönderdik. Azat edilmiş köleler, Stokes'un havan toplarıyla mermilerini, Lewis tüfeklerini, izole edilmiş tel ile jelatin patlayıcıyı, manyetoyu ve gerekli aletleri seçtiğimiz yere taşıdılar. Çavuşlar, terasın üzerinde oyuncaklarını kurarlarken, biz elli tonluk jelatin patlayıcıyı saklamak amacıyla çelik iki traversin uçları arasında kalan yatağı kazmak için köprüye indik. Patlayıcı tapaları saran kâğıtları tek tek çıkarıp etraflarını güneş ısısının yardımıyla, bir kum torbasının içinde pelte gibi titreyen jelatinle sarıp iyice yoğurduk.

Bombayı gömmek kolay değildi. Üzerinden demiryolu hattının geçtiği set dikti ve set ile tepenin yamacı arasında kalan korunaklı cep, rüzgârın biriktirdiği kum yığınları ile dolmuştu. Dikkatli bir şekilde adım atarak benden başka kimse buradan geçemedi ama yine de kumun düz yüzeyi üzerinde kaçınılmaz olarak büyük izler bıraktım. Rayların altından kazılarak çıkarılan kırma taşları, menfeze kadar sürekli gidip gelerek taşımak için pelerinimde toplamak zorunda kaldım. Taşlar, oradan doğal olarak alttan geçen su yolunun çakıl yatağına dökülebilirdi.

Çukuru kazıp patlayıcının üzerini kapatmak yaklaşık iki saatimi aldı. Bundan sonra zor iş geliyordu. Patlatıcıdan itibaren mayını ateşleyeceğimiz yere, tepelere kadar ağır kabloları açıp döşeyecektik. Kumun üzerinde kabuk gibi bir tabaka vardı. Bu yüzden telleri gömerek getirmek için bu tabakanın kırılması gerekiyordu. Bunlar, bükülmesi zor, sert tellerdi. Rüzgârın hafifçe kırıştırdığı yüzeyin üzerinden sanki akıl almaz ölçüde dar ve ağır olan yılanlar geçmiş gibi uzun çizgiler bırakıyorlardı. Bir yerde üzerine basılınca öteki tarafta havaya kalkıyorlardı. Sonunda, yerin yarattığı rahatsızlık pahasına gömülmek zorunda olduklarından üzerlerine sırayla taşlar konu-

larak ağırlık yapıldı.

Daha sonra bir kum torbası ile dalgalı kum yüzey üzerinde işaretler yapmamız gerekti ve son olarak bir körük kullanarak ve pelerinimi bir süpürge gibi yelpazeleyerek çalıştığımız alanı, rüzgârın kum yığarak meydana getirdiği düzlüğe benzetmeye çalıştık. Bütün çalışmayı bitirmek beş saatimizi aldı; ancak o zaman iş lâyıkıyla tamamlanmış oldu. Ne kendim ne de içimizden biri, ne patlayıcıların gömüldüğü yeri ne de oradan iki yüz yarda uzakta, silahlı adamlarımıza işaret veren tepenin arkasında bulunan ateşleme noktasına kadar, yeraltından döşenen ikili kabloyu görebiliyorduk.

Teller, yalnızca bu tepeden geçip aşağıdaki çukurluğa varıncaya kadar uzatılmıştı. Orada, iki ucu birbirine yaklaştırıp elektrikli patlatıcıya bağladık. Burası, köprünün görülememesi dışında, hem patlatıcı aygıt hem de onu ateşleyecek adam için ideal bir yerdi.

Bununla birlikte; bu, sadece bir adamın, elli yarda kadar uzakta bulunan, hem köprüye ve hem de tellerin uçlarına hâkim olan bir yerden verilecek bir işaretle, patlatıcının koluna basması anlamına geliyordu. Faysal'ın en iyi kölesi olan Salem, bu onurlu göreve talip oldu ve alkışlarla önerisi kabul edildi. Öğleden sonrasının son saatlerini, işini kusursuz bir şekilde başarıncaya kadar ona ne yapacağını (tellere bağlı olmayan patlatıcı üzerinde) göstererek geçirdik. Köprüye hayali bir trenin girmesiyle birlikte elimi kaldırınca, titizlikle mandallı kolu gürültü çıkararak aşağı basıyordu.

Hattı gözetlemesi için bir adam bırakarak kampa geri döndük. Yüklerimiz, ortada bırakılmıştı. Diğer adamlar nerede diye etrafa şaşkın şaşkın baktık. Birden, onların günbatımının altın ışıklarını seyretmek için yüksek bir sırtın tepe noktasında oturduklarını fark ettik. Ya yatın ya da aşağı inin diye onlara seslendik. Ama tüneklerinde dikilen alaca karga sürüsü gibi güneyden ve kuzeyden tamamen göründükleri halde orada oturmakta ısrar ettiler.

Sonunda, yukarı koşup onları ufuk çizgisinden aşağı püskürttük ama çok geç kalmıştık. Dört mil güneyimizde, Hallat Ammar'ın karşısında küçük bir tepede bulunan Türk karakolu, onları görmüş ve alârma geçerek uzun gölgelere ateş açmışlardı. Batan güneş, yamaçların gölgesini yavaş yavaş karakola doğru yaklaştırıyordu. Bedeviler, ülkeyi kullanma sanatında çok ustaydılar ama Türklerin aptallıklarını sürekli olarak küçümsedikleri için onlarla savaşmayı hiç umursamıyorlardı. Bu sırt, aynı anda hem Mudowwara'dan hem de Hallat Ammar'dan görülebiliyordu ve onlardan beklenileceği gibi birden ortaya çıkıp tehditkâr bir şekilde nöbet tutmaları, her iki tarafı da korkutmuştu.

Bununla birlikte, karanlık üzerimize çökmüştü. Yarını sabırla bekleyerek, gece uzakta uyumamız gerektiğini biliyorduk. Belki de Türkler, sabah yerimizin boşaltıldığını görünce gittiğimizi düşünebilirlerdi. Bu yüzden

derin çukurluk alanda ateşler yakıp ekmek pişirdik. Çok rahattık. Ortak görevler, bizi bir birlik haline getirmiş, sırtın tepesinde oturma aptallığı ise herkesi utandırmış ve Zaal'ın liderimiz olması konusunda bir anlaşmaya varılmasını sağlamıştı.

Gün, sessizce ağarmaya başladı. Saatlerce boş demiryolunu ve huzur içinde uyuyan kampları izledik. Zaal'ın ve topal kuzeni Howeimil'in sürekli dikkati sayesinde, güçlüklere rağmen kendimizi saklı tutmayı başardık. Bedeviler, dinmek bilmeyen huzursuzlukları yüzünden asla on dakika bile yerlerinde oturmuyorlar, bir şeyler yapıp söylemek için durmadan dolaşıyorlardı. Bu kusurları, bir savaşı beklerken hissettikleri uzun süreli yorucu bir gerilime rağmen duygularını hiç belli etmeyen İngilizlere kıyasla, onları daha aşağı konumda tutuyordu. Bu, kısmen savunmada kalmanın yarattığı belirsiz bir öfkeyi de açığa çıkarmıştı. Bugün yaşananlar bizi çok öfkelendirmişlerdi.

Bununla birlikte Türkler, belki de bizi görmüşlerdi. Çünkü saat dokuzda, Hallat Ammar'ın karşısındaki tepenin üst kesiminde kurulmuş olan çadırlardan, aşağı yukarı kırk kadar adam çıktı ve açık bir düzenle güneye doğru yürümeye başladılar. Onları yalnız bırakırsak bir saat içinde, bizimle mayın arasındaki bağı keseceklerdi; onlara üstün gücümüzle karşı çıkıp geri püskürtecek olursak da demiryolu idaresi, durumun farkına varıp trafiği durduracaktı. Bu, içinden çıkılması zor bir durumdu. Sonunda otuz adam göndererek sorunu çözmeye çalıştık. Düşman devriyesini yavaş yavaş kontrol edip eğer mümkün olursa onları başka bir yöne, kırık uçlu tepelere doğru çekmeyi deneyeceklerdi. Bu hareket, temel pozisyonumuzu saklı tutacak, gücümüzün ve amacımızın önemsizliği konusunda onları rahatlatacaktı.

Birkaç saat için bu, umduğumuz gibi işe yaradı. Silah sesleri giderek düzensizleşti ve uzaklaştı. Düzenli bir devriye, güvenle güneyden gelip mayınımızın üstünden, tepemizin önünden geçip bizi fark etmeden Mudowwara'ya doğru ilerledi. Sekiz asker ve sıcaktan terleyen alnını mendille kurulayan şişman bir onbaşı vardı. Saat, şimdi on biri geçmiş ve gerçekten çok sıcaktı. Bizi, bir ya da iki mil geçtikten sonra, bu yürüme angaryası, onbaşı için çok fazlaydı. Mangasını, demiryolunun altından geçen uzun bir su kanalına doğru yürüttü. Menfezin kemerleri altında doğudan gelen serin bir esinti, yavaş yavaş üzerimize geliyordu. Orada rahatça kumların üzerine uzandılar, mataralarından su içtiler, sigaralarını tüttürdüler ve sonunda uyudular. Bunun, Arabistan'ın sıcak yaz günlerinde, her gerçek Türk'ün bir ilke sorunu olarak gördüğü bir öğle şekerlemesi olduğunu tahmin ettik ve kendilerine bir mola verecek kadar rahat olmaları ya bizim varlığımızın onaylanmadığını ya da ihmal edildiğimizi gösteriyordu. Böyle olmakla birlikte yine de yanılıyorduk.

Bölüm 66

Öğle vakti, dikkatimizi yeniden toplamamıza neden oldu. Güçlü dürbünümle, Mudowwara istasyonu'ndan çıkıp kumlu düzlüğü geçerek, doğruca bizim bulunduğumuz yere gelen yüz Türk askeri gördük. Çok yavaş; hiç şüphesiz sevgili öğle uykularından oldukları için gönülsüz bir şekilde ilerliyorlardı. Ama en kötü yürüyüş tarzı ve huysuzluklarıyla bile olsa bize ulaşmaları, iki saatten fazla sürmezdi.

Oradan ayrılmadan önce mayını ve kabloları, belki Türkler onları bulamayabilir ve daha sonra geri dönüp tümüyle dikkatli bir çalışma için avantaj sağlayabiliriz diye orada bırakmaya karar vererek, yüklerimizi toplamaya başladık. Güneyde gözden kaybolan grubumuza bir haberci göndererek onlarla daha uzakta, otlanan develerimiz için bir perde hizmeti görecek olan dik yamaçlı kayalıkların arkasında buluşmamız gerektiğini bildirdik.

Adam tam yola çıkmıştı ki gözcü, Hallat Ammar'dan bulutlara yükselen bir duman gördüğünü bağırarak haber verdi. Zaal'la birlikte hemen koşarak tepeye çıktık. Dumanın biçiminden ve kalınlığından, gerçekten o istasyonda bekleyen bir tren olduğu sonucunu çıkardık. Tepenin üzerinden bu durumu görmeye çalışırken, trenin birdenbire harekete geçerek bizim tarafa doğru gelmeye başladığını anladık. Araplara, mümkün olduğu kadar çabuk mevzilerine geçmeleri için haykırarak, emir verdik. Kumların ve kayaların üzerinde müthiş bir koşuşturma oldu. Stokes ve Lewis, çizme giymekle uğraştıklarından, yarışı kazanmadılar ama ağrılarını ve dizanteriyi unutup pekâlâ da tepeye tırmandılar.

Tüfekli adamlar, patlatıcının ilerisinde duran havan toplarının önünden geçerek vadinin ağzına kadar koşup tepenin çıkıntı yaptığı yerin arkasında, uzun bir hat boyunca mevzilendiler. Yüz elli yardadan daha kısa bir mesafede, raydan çıkan vagonlara oradan ateş edebileceklerdi. Oysa Stokes ve Lewis'in havan toplarının menzili, aşağı yukarı üç yüz yardaydı. Gerekli bir önlem olarak bir Arabı, topların arkasında bulunan yüksek bir yere çıkarıp bize trenin ne yaptığını söylemesini istedik. Çünkü, tren, askerleri taşıyıp da onları, bizim durduğumuz tepenin arkasında bırakırsa şimşek gibi bir anda onlarla karşılaşabilir ve canımızı kurtarmak için savaşarak vadiden yukarı geri çekilmek zorunda kalabilirdik. Bereket versin ki tren, odun yakıtı kullanan iki lokomotifinin yapabileceği tüm hızla yoluna devam etti.

Tren, bizim bulunduğumuz yer olarak bildirilen bölgeye yaklaşınca çöle rastgele ateş etmeye başladılar. Patlatıcının etrafında dizlerinin üzerinde dans ederken, heyecanla ağlayıp ısrarla Allah'ın kendisini başarılı kılması için yalvaran Salem'e işaret vermek için oturduğum köprünün karşısında duran tümsekten, yaklaşan şamatayı duyabiliyordum. Türklerin oldukça yoğun bir şekilde ateş açtıkları belli oluyordu. Kaç adamla savaşacağımızı ve seksen adamımızı, onlarla baş edebilmek için kullanacağımız bu mayının yeterli olup olamayacağını merak ediyordum. İlk elektrikli deneyimimizi, daha basit koşullarda yaşasaydık, çok daha iyi olacaktı.

Bununla birlikte, tam o sırada virajı dönerek görüş alanımız içine giren, oldukça büyük görünen lokomotifler sarsıla sarsıla ilerlerken, acı acı düdüklerini öttürüyorlardı. Onların arkasından,kalabalık on yolcu vagonu geliyordu. Pencere ve kapılarından tüfeklerin namlu ağızları uzanıyor ve çatılarında küçük kum torbalarından yapılmış yuvaların içinde Türkler, bize ateş etmek için tehlikeli bir konumda bekliyorlardı. İki lokomotif olacağını düşünmemiştim ve o an, patlayıcıyı ikincinin altında patlatmaya karar verdim. Böylece, küçük mayının etkisi ne olursa olsun, yara almayan lokomotif, aradaki bağlantıyı çözemeyeceği gibi vagonları da çekip götüremeyecekti.

Bu nedenle, ikinci lokomotifin öndeki makinisti köprünün üzerine gelince, Salem'e işaret vermek için elimi kaldırdım. Hemen ardından korkunç bir gürleme oldu ve demiryolu, yüz kadem yükselen ve yayılan kara bir toz ve duman sütununun arkasında gözden kayboldu. Karanlıktan dışarıya yağan demir levha ve parçacıklar ile birlikte çatırdayarak parçalanan çelik parçalarının gürültüsü her yanı kapladı. Bu arada lokomotiflerin birinden fırıldayarak, döne döne fırlayan bütün bir tekerlek, bulutların karattığı gökyüzünde ahenkli sesler çıkartarak başımızın üzerinden geçti ve yavaşlayarak arkamızdaki çöle sert bir şekilde düştü. Bunun ardından, uçuşan şeylerin çıkardığı seslerin haricinde bir ölüm sessizliği çöktü. Adamlardan ne bir haykırma ne de silah sesi geliyordu. Şimdi, patlamadan sonra meydan gelen

gri sis, demiryolundan bize doğru geldi ve tepelerde kayboluncaya kadar bulunduğumuz sırtı sardı.

Bu bekleme anında, çavuşlara katılmak için güneye koştum. Salem, tüfeğini kaldırıp karanlığa doğru ateş etmeye başlamıştı. Daha havan toplarının yanına varmadan önce, çukur bölge, yükselen silah sesleri ve düşmanla kapışmak için ileriye fırlayan Bedevilerin kahverengi görüntüleri ile canlandı. Bu kadar çabuk ne olduğunu anlayabilmek için çevreye bir bakınca, trenin hat boyunca parçalanıp hareketsiz kaldığını ve Türklerin demiryolu setinde sığınak bulmak amacıyla, kendilerini delik deşik eden mermi yağmurunun altında, uzaktaki kapıları kullanarak vagondan kaçmak için aşağıya atladıklarını gördük.

Çevreyi seyrederken, başımın üzerinde makinalı tüfeklerimiz takırdamaya başladı ve vagonların çatıları üzerinde duran uzun Türk sıraları, teker teker devrildi. Kalaslardan kopan sarı yonga bulutları gibi saçılan ve vagonların çatısı boyunca fırtına gibi esen öfkeli mermi sağanağının önünde, pamuk balyaları gibi tepeden aşağı yuvarlandılar. Makineli tüfeklerin egemen konumu, şimdiye kadar bize büyük bir avantaj sağlamıştı.

Stokes ile Lewis'in yanına çıktığımda çarpışma, bir başka safhaya geçmişti. Arta kalan Türkler, buradan on bir kadem yüksekte bulunan setin arkasına geçip tekerlekleri siper alarak kumla dolu olan çukur alanın karşısında yirmi yarda ötede duran Bedevilere doğrudan ateş edebiliyorlardı. Hilal gibi kavis yapan hattın en uzak kısmında bulunan Türkler, makineli tüfeklerimize karşı güven altındaydılar. Ama Stokes, ilk havan mermisini namluya sürdü ve birkaç saniye sonra mermi, trenin ötesinde çölde patlarken şiddetli bir gürültü oldu.

Yükseltme vidasına dokundu ve ikinci mermi, tam vagonların yanına, Türklerin sığınmaya çalıştıkları köprünün altındaki derin çukura düştü. Orayı, bir mezbahaya çevirdi. Gruptan sağ kalanlar, panik içinde koşarken tüfeklerini ve donatımlarını atarak çölde kaçmaya başladılar. Bu, Lewis otomatik tüfeklerini kullanmak için bir fırsattı. Çavuş, açık kum alan insan vücutlarıyla bir mezbele haline gelinceye kadar peş peşe tokmaklanan davul gibi ses çıkaran silahını sağa sola çevirerek kararlı bir şekilde ateş etti. İkinci makineli tüfeğin arkasında duran Sherari çocuk Mushagraf, savaşın bittiğini görünce bir nara atarak silahını bir yana attı ve eline bir tüfek alarak, vahşi hayvanlar gibi vagonları parçalayıp yağmalamaya başlayan diğer adamlara katılmak için yokuş aşağı koşturdu. Yağma, aşağı yukarı on dakika sürdü.

Dürbünümle hattan yukarı bakınca trenden kaçıp alabildiğine hızla kuzeye doğru koşan askerleri karşılamak için tereddüt ederek yeniden demiryoluna çıkan Mudowwara devriyesini gördüm. Güneye baktım. Ganimeti paylaşmak için başa baş yarış yapar gibi develerini eşkin koşturarak bize

doğru gelen otuz adamımızı gördüm. Oradaki Türkler, son derece tedbirli davranarak bizim adamların gittiğini görünce yaylım ateşi açarak onların peşi sıra gelmeye başladılar. Besbelli ki yarım saat gecikmiştik ve ayrıca bize yönelen çifte tehditle karşı karşıya bulunuyorduk.

Mayının ne yaptığını görmek için trenin enkazına koştum. Köprü yıkılmış ve meydana gelen boşluktan aşağı içi hasta askerlerle dolu olan öndeki vagon düşmüştü. Çarpışma, üç ya da dört kişi hariç hemen herkesi ya öldürmüş ya da ölüme sürüklemişti; vagonun parçalanan uç kısmına yığılanlar, kanlı gözyaşları dökerek ölümü bekliyorlardı. İçlerinden henüz canlı olan biri, çılgın gibi, "Tifüs! Tifüs!" diye bağırıp duruyordu. Bu yüzden vagonun kapısını kamayla sıkıştırarak kapattım ve onları orada yalnız bıraktım.

Arkadan gelen vagonlar, raydan çıkıp parçalanmışlardı. Bazılarının metal ve ahşap çerçeveleri, onarılamayacak ölçüde çarpılmıştı. İkinci lokomotif, rengi atmış, duman tüten bir demir yığını haline gelmişti. Lokomotif ocağının bir bölümünü alıp götüren patlama sırasında hareketi sağlayan tekerlekler de tahrip olmuşlardı. Makinist kabini ile lokomotifin hemen arkasından gelen yakıt vagonu, köprüye destek vermek amacıyla yığılan taşlar arasında üst üste binip devrilmişlerdi. Bu lokomotif, artık bir işe yaramazdı. Öndeki lokomotif ise daha az hasarla kurtulmuştu. Buna rağmen bütün ağırlığıyla raydan çıkmış, yan yatmış ve makinist kabini patlamıştı. Buhar kazanında hâlâ basınç vardı ve işletme çarkına bir zarar gelmemişti.

En büyük amacımız, lokomotifleri tahrip etmekti ve böyle bir durumdan emin olmak için yanımda getirdiğim pamuk barutu, fitil ve bağlanmaya hazır fünyeleri kolumda tutuyordum. Şimdi onları silindirin dışında bir yere yerleştirdim. Patlayıcıyı kazanın üzerine yerleştirmek daha iyi olacaktı ama aşırı sıcak olan buharın genel bir patlamaya neden olmasından, çevreye saçılan parçacıkların (ganimetin üzerine karıncalar gibi üşüşen) adamlarımı silip süpüreceğinden korktum. Ancak Türkler gelmeden önce yağmalamaya son vermeyecekleri belliydi. Bu yüzden fitili yaktım ve fitilin yandığı yarım dakikalık süre içinde bizim yağmacılar, güçlükle, biraz geriye çekildiler. Daha sonra patlayıcı madde, hem silindiri, hem de dingili küçük parçacıklar halinde dağıtarak gürledi. O an hasarın yeterli olup olmadığı belirsiz olduğundan dolayı ıstırap duydum ama daha sonra Türkler, lokomotifi tamamen kullanılamaz ve tahrip olmuş bir halde buldular.

Vadinin garip bir manzarası vardı. Araplar, çılgına dönmüş gibi başları açık, yarı çıplak, çığlıklar atıp havaya ateş ederek birbirleriyle itiş kakış içinde hızla sağa sola koştururlarken, parçalayarak açtıkları vagonlarda buldukları büyük eşya denklerini aşağıya atıp demiryolunun kenarında karışık bir düzenle yığıyorlar, yırtıp içlerine bakıp istemedikleri eşyaları kırıp telef ediyorlardı. Tren, Şam'a dönen Türk subay aileleri, Fırat'ta gemide görev

yapacak olan gönüllüler, hastalar ve göçmenlerle doluydu.

Yirmişerlik gruplar halinde halılar, düzinelerce döşek, çiçekli desenlerle işlenmiş yorganlar, süs eşyaları, her çeşit kadın ve erkek giysisi, kap kacak, yiyecek ve silahlar her tarafa dağılmıştı. Saçlarını ve elbiselerini parçalayarak kendi kendilerine çılgına dönüp çığlıklar atan, yüzleri açık, otuz ya da kırk kadar isterik kadın bir tarafta toplanmıştı. Araplar, onlara aldırış etmeksizin talanlarını tam olarak tamamlamak için ev eşyalarını kırıp parçalamaya devam ettiler. Develer, ortak mülk haline gelmişti. Her adam, telaşla en yakınında bulduğu deveye taşıyabileceği kadar eşya yükleyip hayvanı, batıdaki ıssız alana doğru kışkışlıyor ve sonra yeniden hayallerindeki vurgun alanına dönüyordu.

Kadınlar, hemen hemen hiçbir şey yapmadan ortalıkta dolaştığımı görünce, "Merhamet!" diye yalvararak başıma üşüştüler. Her şeyin düzeleceği konusunda onları temin ettim. Ama içlerinden bazılarının kocaları beni kurtarıncaya kadar yanımdan ayrılmadılar. Karılarını defedip anlık ölüm korkusunun acısıyla ayaklarıma sarıldılar. Böyle dayanamayıp çöken bir Türk'ü seyretmek iğrenç bir manzaraydı. Çıplak ayaklarımla vurabildiğim kadar onları tekmeledim ve sonunda serbest kaldım.

Daha sonra Avusturyalı bir grup subay ve astsubay, sessizce, merhamet, dilemek için bana başvurdular. Onlara aksayan Almancam ile karşılık verdim. Bunun üzerine içlerinden biri, İngilizce, yaraları için bir doktor rica etti. Doktorumuz yoktu ama ölümcül bir şekilde yara aldığından ve ölmek üzere olduğundan dolayı bunun bir önemi yoktu. Onlara Türklerin bir saat içinde geri döneceğini ve kendilerine bakacağını söyledim. Ama bunu daha söyleyemeden o da diğer pek çok insan gibi ölüp gitti. (Bu adamlar, Hicaz Savaşı için Türkiye'ye verilen yeni Skoda dağ havan topları için eğitmen olarak gönderilmişlerdi.) Bu yüzden onlarla benim muhafızlarım arasında bir tartışma çıktı ve Avusturyalılardan biri, genç Rahail'e tabancasıyla ateş etti. Çılgına dönen adamlarım, müdahale etmek için geri dönmeye fırsat bulamadan ikisi ya da üçü hariç, hepsini birden kesip doğradılar.

Heyecanla görülebildiği kadarıyla hiç kayba uğramamıştık. Doksan askeri tutsak arasında çamaşırlarıyla duran beş Mısırlı asker vardı. Beni tanıyorlardı. Aish Vadisi civarında Davenport'un düzenlediği gece baskınlarından birinde yolları Türkler tarafından kesilip yakalanmışlardı. Abdullah'ın bölgesinde sürekli olarak çabalayıp duran Davenport'un işleri hakkında bana bilgi verdiler. Başarı ya da yerel bir coşku ile sağlanabilecek herhangi bir teşvik olmadan aylarca bölgeyi canlı tutmayı başarmıştı. Onun en iyi yardımcıları, bu askerler gibi duygularını belli etmeyen böyle piyadelerdi. Onları alıp tuzlu kayalıklara, önceden kararlaştırdığımız toplanma yerine götürdüm.

Bölüm 67

Lewis ve Stokes, bana yardım etmek için aşağı inmişlerdi. Onlar için biraz endişe duyuyordum; çünkü Araplar, kendilerini kaybettiklerinde bir düşmana olduğu kadar, bir dosta da saldırmaya hazırdılar. Beni tanımıyor gibi davranıp eşyalarımı alıp götürmeye kalkıştıkları zaman, kendimi üç kez savunmak zorunda kalmıştım. Bununla birlikte çavuşların savaşı hatırlatan hâkî renk üniformaları, daha az çekici görünüyordu. Lewis, demiryolunun doğusuna çıkıp öldürdüğü otuz adamı saydı ve tesadüfen sırt çantalarında Türklerin altın ve madalyalarını buldu. Stokes, yıkılan köprü boyunca dolaşırken ikinci merminin paramparça ettiği yirmi Türk'ün cesedini görünce, aceleyle geri çekildi.

Ahmet, kolları ganimetlerle dolu olarak çıkageldi ve bağırarak (zaferin heyecanıyla hiçbir Arap normal bir şekilde konuşamıyordu) son vagonda yaşlı bir kadının benden başka kimseyle görüşmek istemediğini söyledi. Onu, boş ellerle, derhal benim devemi getirmesi ve havan toplarını taşımak için birkaç yük devesi bulması göreviyle gönderdim. Çünkü düşman ateşi, açıkça duyulabiliyor ve talana doyan Araplar, önlerinde sallanarak ilerleyen develerini güvenli bir yere sürmek için teker teker tepelere kaçıyorlardı. Topları son dakikaya kadar bırakmak kötü bir taktikti. Ama bu ilk ezici başarı deneyinin getirdiği şaşkınlık, muhakeme gücümüzü körleştirmişti.

Vagonun sonunda çok yaşlı ve ürkek, Arap bir hanımefendi oturuyordu. Bana, bütün bu olanların ne olduğunu sordu. Durumu açıkladım.

Faysal'ın eski bir dostu ve ev sahibesi olduğu halde yolculuk yapamayacak kadar zayıf düştüğünü ve ölümünü beklemek için oraya gitmesi gerektiğini söyledi. Kendisine zarar verilmeyeceği karşılığını verdim. Türkler, neredeyse gelmek üzereydi ve trenden geriye kalan her şeyi kurtaracaklardı. Bunu kabul etti ve benden, kendisine su getirmesi için zenci kadın hizmetçisini bulmamı istedi. Köle kadın, ilk lokomotifin arkasına bağlı olan vagondan fışkıran sudan bir bardak doldurdu. (Harika bir suydu. Lewis de susuzluğunu oradan giderdi.) Daha sonra kadını, güzel bir döşeğe götürdüm. Aylar sonra Şam'dan bana gizli bir şekilde bir mektup ve garip bir buluşmanın anısına Medineli Celal el Lel'in kızı, Ayesha Hanımefendi'den küçük hoş bir Bülücistan halısı geldi.

Ahmet, develeri asla getirmedi. Develere açgözlülükle sahip çıkan adamlarım, Bedevilerle birlikte arazide kaybolmuşlardı. Çavuşlarla ben, şimdi garip bir sessizlik çöken enkazın yanı başında yapayalnız kalmıştık. Topları terk etmek zorunda kalacağımızdan korkmaya başlayıp koşmaya başladık. Ama tam o sırada iki devenin koşturarak bize doğru geldiğini gördük. Zaal ile Howeimil, beni kaybedince aramak için geri dönmüşlerdi.

Eşi bulunmaz silahımız olan yalıtılmış kabloları sardık. Zaal, benim binip gitmem için devesini bıraktı. Ama hayvana, benim yerime, telleri ve patlatıcıyı yükledik. Zaal, trenden yağmalanan onca altın ve gümüşten sonra bizim bulduğumuz tuhaf ama gülünç görünen ganimete gülmek için vakit buldu. Howeimil, dizindeki eski bir yaradan dolayı tamamen bitkin düşmüş, yürüyemiyordu. Ama devesini çökertip oturtmasını sağladık. Makas gibi uzanması için dipçiklerinden bağladığımız Lewis tüfeklerini kaldırıp semerin arkasına yerleştirdik. Geriye havan topları kalmıştı. Ama bir ara gözden kaybolan Stokes, başıboş dolaşırken yakaladığı bir yük devesini beceriksizce yularından çekerek getirdi. Havan toplarını aceleyle yükledik. Stokes'u (dizanteriden oldukça güçsüz düştüğünden dolayı) Lewis tüfeklerini taşıyan Zaal'ın devesinin semerine yerleştirdik ve üç deveyi Howeimil'in sorumluluğu altında gidebilecekleri en iyi rahvan tempoyla gönderdik.

Bu arada Zaal ve Lewis, havanların eskiden durduğu yerin arkasında bulunan korunaklı ve görünmeyen bir çukurlukta mermi kutularını, benzin ve işe yaramayan malzemeleri toplayarak bir ateş yakıp etrafını Lewis tüfeklerinin boş kasnakları ve hafif silahların yedek cephaneleri ile sardılar ve bunların üzerine dikkatle ıskartaya çıkan Stokes mermilerinden birkaç tanesini yerleştirdiler. Daha sonra koşarak kaçtık. Alevler, dumansız barut ve cephaneye ulaşınca uzayıp giden muazzam bir gürültü çıktı. Binlerce mermi, sanki büyük bir makineli tüfekle ateş ediliyormuş gibi seri halde patladılar ve havan mermileri, kalın bir toz ve duman sütunu çıkararak gümbürdediler. Çevreyi sarmakta olan Türkler, bu olağanüstü savunma

yöntemi karşısında etkilenerek bizim çok kalabalık olduğumuzu ve sağlam bir şekilde mevzilendiğimizi sandılar. Telaşla durup siper aldılar. Biz, tepelerin arasında bulunan saklanma yerimize doğru hızla, nefes nefese koşarken, onlar kurallara uygun bir şekilde çevrede keşif yapıp yavaş yavaş bulunduğumuz bölgeyi kuşatmaya başladılar.

Sorun, mutlu bir şekilde sona ermiş gibi görünüyordu. Develer ve yükler hariç, her ne kadar bunlar çavuşların baş tacı ettikleri araç gereç takımı olsalar da, daha fazla kayıp vermediğimizden dolayı memnunduk. Bununla birlikte yiyeceği Rumm'da bulabilirdik. Zaal, belki de mallarımızı diğer adamlarla birlikte ilerde bizi beklerken bulabileceğimizi düşünüyordu. Onları bulduk. Adamlarım, ganimetlerini yüklenmişlerdi ve yanlarında develerimiz vardı. Semerlerinden yağmalanan mallar birden boşaltılınca binmemize hazır hale geldiler.

Ateş kesilince develeri getirmeleri emredilen iki adam hakkında ne düşündüğümü yumuşak bir dille açıkladım. Patlamanın dehşetiyle herkesin dağıldığını ve ayrıca Arapların, her adama gördükleri herhangi bir hayvanı tahsis ettiklerini söyleyerek kendilerini savundular. Muhtemelen bu, doğruydu. Ama benim adamlarım da güçlü, kuvvetliydiler ve kendi hayvanlarını araklayabilmişlerdi. Herhangi bir kişinin yaralanıp yaralanmadığını sorduk. Bir ses, çok atılgan bir delikanlı olan Shimt çocuğun trene yapılan ilk saldırıda öldürüldüğünü söyledi. Emir verilmeden yapılan bu saldırı, bir hataydı. Çünkü eğer mayın, uygun bir şekilde görevini yaptıysa Lewis ve Stokes'un otomatik tüfekleri işi kesin olarak bitireceklerdi. Bu yüzden bu kaybın doğrudan doğruya benim kusurum olmadığını düşündüm.

Üç adam hafifçe yaralanmıştı. Daha sonra Faysal'ın kölelerinden biri, Salem'in kayıp olduğunu söyleme lütfunda bulundu. Herkesi bir araya çağırıp Salem'i sorduk. Sonunda bir Arap, onu, lokomotifin biraz ilerisinde vurulmuş yerde yatıyorken gördüğünü söyledi. Bu sözler, bizden biri olduğu halde cahil kalan Lewis'e, orada yerde yatan, kötü bir şekilde yaralanmış bir zenci gördüğünü hatırlattı. Bana bir şey söylemediklerinden dolayı sinirlendim. Üstelik Hoveitatların yarısının bundan haberi olması gerekiyordu ve Salem, benim sorumluluğum altındaydı. Şimdi ikinci kez, onların hatası yüzünden bir dostu, geride bırakmıştım.

Dönüp onu bulmak için gönüllü adam istedim. Kısa bir süre sonra Zaal ve arkasından on iki Nowesera, gönüllü olmayı kabul etti. Düzlüğü geçip demiryoluna doğru hayvanlarımızı hızla tırıs koşturarak ilerledik. Biri hariç son tepeye çıktığımızda tren enkazının etrafında Türklerin kum gibi kaynadığını gördük. Yüz elli kişi kadar olmalıydılar ve girişimimizin bir sonu yoktu. Türkler, Arap esir almadıklarından, Salem, ölmüş olabilirdi. Gerçekten Arapları korkunç bir şekilde öldürüyorlardı. Bu yüzden bir yeri

terk ederken kötü bir şekilde yaralanmış, çaresiz bırakmak zorunda kalacağımız adamlarımızı, merhamet ederek kendimiz öldürüyorduk.

Salem'den vazgeçmek zorunda kalmıştık ama bu geriye dönüşümüzden bir kazanç sağlamak için Zaal'a vadinin yukarısına sessizce kayarak çavuşların araç gereç takımlarını kurtarmamızı önerdim. Zaal, hazırdı ve Türklerin açtıkları ateş, bizi bir toprak yığınının arkasında siper almaya zorlayıncaya kadar ilerledik. Kampımızı, düzlüğün yüz yarda kadar ötesinde bir sonraki çukurlukta kurmuştuk. Bu yüzden zamanı da gözeterek daha hızlı hareket eden gençlerden biri ya da ikisi, bir koşu karşıya gidip semer torbalarını çekip getirdi. Türkler, uzaktaydılar ve Türklerin uzun menzilli atışları kötüydü. Ama üçüncü turda bir makineli tüfeği ileri sürdüler ve koyu renk çakmaktaşları üzerinde tozlar çıkarak seken mermiler, etrafımızda iyi bir şekilde kümelenmelerini olanaklı kıldı.

Koşan çocukları gönderdim, geride kalan yükten hafif ve en iyi parçaları alıp gruba yeniden katıldım. Bayır aşağı ve karşıya doğru paldır küldür koşarak geçtik. Açık alanda Türkler, sayımızın az oluşunu açıkça anlayabilirlerdi. Giderek cesaretlendiler ve yolumuzu kesmek için her iki kanattan koşarak ilerlediler. Zaal, kendisini deveden attı ve beş adamla birlikte az önce geçtiğimiz sırtın tepesine tırmanıp arkamızdan gelenlere ateşle karşılık verdi. Olağanüstü bir nişancıydı. Semerinin üzerinden üç yüz yarda uzakta koşan bir ceylanı ikinci bir mermi ile vurup düşürdüğünü görmüştüm ve açtığı ateş, onları durdurdu.

Bizim, yük taşıyan adamlara seslenip hızla bundan sonra gelen çukur alanı geçip kendisi geri çekilirken orayı tutmamızı istedi. Bu tarzda, düşmanın hareketlerini iyice geciktirerek ve dört devemizin yaralanması pahasına on üç ya da on dört Türk'ü vurarak bir tepeden diğerine geçerek, geri çekildik. Sonunda destekçilerimizle aramızda sadece iki tepe kalmıştı. Oraya kolaylıkla varacağımızdan emindik. Derken tek bir binici çıkageldi. Bu, Lewis'ti. Uyluklarında yetenekli bir şekilde bir Lewis tüfeği taşıyordu. Yaylım ateşlerini duyunca yardıma ihtiyacımızın olup olmadığını anlamak için yola çıkmıştı.

Lewis, gücümüzü ve aynı zamanda zihnimi de çok çabuk değiştirdi. Çünkü Salem'i bizden aldıklarından ve ayrıca toz, sıcaklık ve akan terler içinde bizi bu kadar çok takip edip nefessiz bıraktıklarından dolayı Türkler'e öfkeliydim. Böylece bizi takip edenlere bir darbe vurmak için hazırlandık. Ama ya sessizliğimizden şüphelenmişlerdi ya da kat ettikleri mesafeden dolayı korkuya kapılmışlardı; durum her neyse, onları, daha fazla görmedik. Birkaç dakika sonra serinledik ve diğerlerinin peşinden gitmeyi düşünecek kadar aklımız yerine geldi.

Çok ağır yükleri taşıyarak yol almışlardı. Doksan tutsağımızdan on

tanesi, Faysal'ın yolunu kullanarak Mekke'ye gitmeyi seçen dost Medineli kadınlardı. Yirmi iki binicisiz devemiz vardı. Kadınlar, beş semeri paylaştılar ve yaralılar, geride kalan develere ikişer ikişer bindiler. Öğleden sonra geç olmuştu. Yorgunduk. Tutsaklar, bütün suyumuzu içmişlerdi. Rumm'a kadar dayanmak için bu gece Mudowwara'daki eski kuyuda sularımızı yeniden doldurmak zorundaydık.

Kuyu, istasyona yakın olduğundan bir an önce oraya varıp geçmek istiyorduk, aksi taktirde Türkler, yolumuzu tahmin edip bizi orada savunmasız yakalayabilirlerdi. Küçük gruplara ayrılıp kuzeye doğru güçlükle ilerledik. Bir zafer, her zaman bir Arap birliğini mahvediyordu. Bu yüzden biz, artık bir baskın grubu sayılmazdık ama bir Arap kabilesinin yıllarca zengin yaşamasına yetecek ölçüde, kırılma noktasına kadar ev eşyasıyla yüklenmiş, sallanarak ilerleyen bir yük kervanı haline gelmiştik.

Çavuşlarım, katıldıkları bu ilk özel savaşın anısına, kendileri için birer kılıç istediler. Eşyalarım arasından bir şeyler seçip getirmek için yürüyüş kolundan aşağı ilerlerken birden Faysal'ın azat ettiği kölelere rastladım ve hayretler içinde azatlıklardan birinin arkasında her yanı kana bulanmış, baygın olduğu için devenin sağrısından düşmesin diye sıkıca kayışlarla adama bağlanmış olan bizim kayıp Salem'i gördüm.

Devemi tırıs koşturarak hemen Ferhan'ın yanına gittim ve onu nerede bulduklarını sordum. Stokes topunun ilk mermisi ateşlendiği sırada Salem'in koşarak lokomotifin öteki yanına geçtiğini ve Türklerden birinin onu arkadan vurduğunu anlattı. Kanısına göre mermi, onu ölümcül bir şekilde yaralamadan bel kemiğinden çıkıp gitmişti. Tren ele geçirildikten sonra Hoveitatlar onun elbisesini çıkarıp hançerini, tüfeğini ve kefiyesini almışlardı. Azatlı kölelerden biri olan Mijbil, onu bulmuş, doğruca devesine bindirip bize söylemeden evin yolunu tutmuştu. Ferhan, yolda ona yetişerek Salem'in yükünden onu kurtarmıştı. Salem, daha sonra eskiden olduğu gibi mükemmel bir şekilde sağlığına kavuşunca, benim maiyetimde olmasına ve yaralanmasına rağmen onu arkada bıraktığımdan dolayı, bana her zaman bir parça kin duydu. Güvenlerini boşa çıkarmıştım. Bir şerifin arkasına sığınma alışkanlığım, kendi giysilerini giyip kendi tavırlarını taklit eden yabancılara karşı acımasız davranan merhametsiz Arap standartlarıyla karşılaşmamı önlüyordu. Her zaman Kör Şerif Aid gibi zavallı bir kalkan bulmak kolay olmuyordu.

Üç saat içinde kuyuya ulaşıp herhangi bir aksilikle karşılaşmadan sularımızı doldurup hayvanlarımızı suladık. Daha sonra takip edilme korkusu olmadan, on mil ya da biraz daha fazla yol aldık. Orada yatıp uyuduk ve sabahleyin tatlı bir yorgunlukla uyandık. Stokes'un dizanterisi önceki gece ağırlaşmıştı ama uyuduktan sonra sıkıntı geçince ferahladı. Yük taşıma der-

di olmayan sadece ben, o ve Lewis olduğundan, büyük çamur bir düzlükten ve sonra bir ötekinden geçerek, önden ilerleyip gün doğmadan önce Rumm Vadisi'nin aşağı kısımlarına vardık.

Bu yeni yolumuz, zırhlı araçlar için önemliydi, çünkü yirmi mil uzunluğundaki sert çamurlu düzlük, araçlarımızın rahatlıkla Mudowwara'ya ulaşmasını sağlayabilirdi. Eğer bu mümkün olursa istediğimiz zaman tren seferlerini engelleyebilecektik. Bunları düşünürken gün doğumunun renkleriyle hâlâ harikulade görünen Rumm bulvarında ilerliyorduk. Kayalıklar, batıdaki bulutlar kadar kıpkırmızı görünüyordu ve bulutlara yetişecek ölçüde gökyüzüne yükseliyorlardı. Rumm'un huzur verici güzelliğinin heyecanlarımızı nasıl bastırdığının yeniden farkına vardık. Böyle ezici bir büyüklük, bizi küçültmüş ve o keyifli düzlükler üzerinden geçerken yüzümüze oturan o güler yüzlü ifadeyi, bizden çekip almıştı.

Karanlık çöktü ve vadinin manzarası, ürkütücü bir havaya büründü. Gözle seçilemeyen kayalıklar, doğaüstü varlıklar gibi duruyorlardı. Hayal gücümüz, yıldızların saçaklarını kesen kayalıkların karanlık yapılarını izleyerek mazgallı kale surlarına benzeyen plânlarını çıkartmaya çalışıyordu. Derinliklerdeki siyahlık, gerçek anlamıyla koyu bir karanlıktı. İnsanın hareket etme umudunu kıran bir geceydi. Önümüzde daha yakında ve arkamızda ilkinden daha uzakta bulunan bir duvar olmadığından, sınırları çitlerle belirlenmemiş olan yol boyunca saatlerce tekdüze ve düzgün adımlarla ilerleyen develerimizin, her türlü zayıflığı omuzlayarak yaptıkları işi hissedebiliyorduk.

Geceleyin aşağı yukarı saat dokuzda, suyun ve eski kamp yerimizin bulunduğu çukurluğun önüne geldik. Oradaki zifiri karanlık giderek daha koyu nemli bir karanlık haline geldiğinden eski yerimizi biliyorduk. Develerimizin başını sağa çevirip kayalıklara doğru ilerledik. Kubbeli tepeler, üzerimizde öyle yükseliyordu ki boynumuzu çevirip yukarı baktığımızda kefiyelerimizin ipleri geriye sarkıyordu. Deve sopalarımızı bile öne uzatsak hiç kuşkusuz karşımızda yükselen duvarlara dokunabilecek ölçüde yaklaştık. Ancak tepelerin dorukları altında bir süre daha sürünerek ilerledik.

Sonunda uzun çalıların olduğu yere geldik. Daha sonra hep bir ağızdan bağırdık. Bir Arap bağırarak karşılık verdi. Kayalıklarda yuvarlanarak dolaşan sesimin yankıları, adamın yükselen haykırışıyla karşılaştı ve sesler birbirlerine sarmalanıp sarp tepeler arasında güreş tutuştular. Sol tarafımızda solgun bir alev titreşiyordu ve gözcümüz Musa'yı orada bulduk. Hoş kokulu odunları kullanarak güçlü bir ateş yaktı. Ateşin yaydığı ışığın çevresinde toplanıp içinde sığır eti olan konserve kutularını kırarak açtık ve aç kurt gibi hepsini yiyip bitirdik. Günlerdir boğazımızı yakan Mudowwara'nın kötü suyundan sonra yemek boyunca buranın insanın başını döndüren buz

gibi nefis suyundan kase kase içtik.

Diğerleri gelinceye kadar uyuduk. İki gün sonra Akabe'ye vardık. Değerli eşyaları taşıyan grup kente şerefle girdi ve trenlerin artık bizim merhametimize kaldığını söyleyerek övündüler. İki çavuş, Akabe'den Mısır'a acele giden bir gemiye bindi. Kahire, onları hatırlayıp geri dönmeyeceklerinden korkarak titizlenmeye başlamıştı. Bununla birlikte onlar, bunun cezasını neşeli bir şekilde çekmeye hazırdılar. Tek başlarına bir savaş kazanmışlar, dizanteriye yakalanmışlar, deve sütüyle yaşamışlar ve bir deveye sıkıntı çekmeksizin günde elli mil nasıl bineceklerini öğrenmişlerdi. Üstelik Allenby, onlara birer altın madalya taktı.

Bölüm 68

Yeni harekât için hazırlıklarımız ilerlerken, günler, Faysal'la siyaset, örgütlenme ve strateji hakkında konuşarak geçiyordu. Şansımıza kamp canlanmıştı ve değişik birliklerden yeterince adama mayının çalışma tekniğini öğretebilirsek tren mayınlama işi daha da yaygınlaşacak gibi görünüyordu. Yüzbaşı Pisani, gönüllü olan ilk kişiydi. Akabe'de Fransızların deneyimli bir kumandanı, rütbe ve üstünlük kazanmak için yanıp tutuşan aktif bir askerdi. Faysal, bana, kabilesel baskınlara katılmaya hevesli olan, aileye mensup üç Şamlı genç buldu. Rumm'a gidip bu baskını özel olarak Gasim'in kabilesinin yapacağını açıkladık. Kötülüğe iyilikle karşılık vermemiz, onların vicdanlarını sızlattı; ancak hırsları, reddetmelerine izin vermedi. Günlerce herkes katılmak için akın akın geldi. Çoğu reddedildi. Yine de yüz elli adam ve kazanılacak ganimeti taşımak için boş yük develerinden oluşan büyük bir kervan yola çıktı.

Değişiklik olsun diye Maan taraflarında çalışmaya karar verdik. Böylece sıcaktan soğuğa, Arabistan'dan Suriye'ye, ılgınlardan pelin otlarına geçerek Batra'ya doğru ilerledik. Geçidi aştıktan sonra sülüklü kuyuların yukarısında tepelerin üzerinde kan kırmızısı lekeleri görünce havası anlatılamayacak kadar güzel olan, olağanüstü yalnızlığı, kurumuş otları ve alev gibi yanan çakmaktaşları üzerinde parlayan güneşi hatırlatan kuzey çölünün ilk soluğu bizi karşıladı.

Rehberlerimiz, 475 kilometrenin mayınlamak için uygun olduğunu söylediler. Ama oraya varınca çevresinin gözetleme kuleleriyle sarıldığını

anladık ve utangaççа sıvışıp uzaklaştık. Demiryolundan aşağı yürüdük. Hat, yüksek bir set üzerinde bir vadiyle karşılaşıyordu. Köprüler, seti, her iki yanından ve ortasından yarıp geçerek hattı vadinin karşısına geçiriyordu. Gece yarısından sonra oraya yeni ve çok güçlü bir lidit* tip otomatik mayın yerleştirdik. Mayını gömme işlemi, saatlerce sürmüş ve biz daha çalışırken şafak sökmeye başlamıştı. Hissedilebilir bir aydınlanma yoktu. Karanlığın nerede boyun eğdiğini görmek için gözlerimizi açıp çevreye bakınca günün özel olarak başladığı herhangi bir yer göremedik. Uzun dakikalar sonra yeryüzünü belirleyen sınır çizgilerinin yukarısında, gölgelenmiş uçsuz bucaksız bir sis setinin üzerinde güneş ortaya çıktı.

Bu katlanılması zor günde pusu kurmak için bin yarda yukarıya, vadinin çalılarla kaplı yatağına çekildik. Saatler ilerledikçe güneş yükselip neşeyle parıldayan hendeğimizin üzerinde öyle bir parladı ki güneş ışınlarının hepimizi sıkıştırıp ezdiğini hissettik. Başarı umudu, adamlarımızın şaşkınlığını güçlendirdiğinden çılgın bir grup haline gelmiştik. Benden başka hiç kimsenin sözünü dinlemiyorlardı. İçinden çıkamadıkları durumlarda, hüküm vermek için beni çağırıyorlardı. Altı günlük akın sırasında on iki silahlı saldırı, dört deve kaldırma, bir evlilik, iki hırsızlık, bir boşanma, on dört kan davası, iki kem göz ve bir de büyü olayı gündeme geldi ve halledildi.

Bu kararlar, mükemmel olmayan Arapça bilgime rağmen alınıyordu. İşimle ilgili olarak yaptığım bu sahtekârlık, bana acı veriyordu. İşte, ayaklanmanın en önemli adamı olmak için Akabe'de aldığım kararların meyveleri, acı meyveleri. Arapları, sahte bahanelerle toplayıp, bir yıldır güneş ışığına maruz kaldıktan sonra zonklamaya başlayan, hafifçe sulanıp diken gibi batan gözlerimin görebildiği kadarıyla, yüzlerinden daha fazla kanıta sahip olmayan, ama beni körü körüne izleyen bu adamlar üzerinde sahte bir otorite uyguluyordum.

Bütün gün ve gece bekledik. Güneş batarken uzanmış, günün bezdirici işlerini not ederken çalılıklardan çıkan bir akrep sol elime sarılarak beni defalarca soktu. Şişen kolumun ağrısı beni ikinci şafağa kadar uyanık tuttu. Aşırı yüklü olan zihnim rahatlamıştı. Çünkü böyle birkaç yüzeysel yaranın yarattığı ateş, uyuşan sinirlerimi silip süpürünce, bedenim, kendi kendimi sorgulamayı bıraktıracak derecede ön plâna çıkmıştı.

Ancak bu nitelikte bir ağrı, zihinsel bir hastalığı gerçekten tedavi edecek kadar uzun sürmüyordu. Bir gece sonra, düşünceyi kışkırttığı halde kurbanını, ancak dayanabileceği ölçüde zayıf bırakan bu içten duyulan acı, onurlu havasını yitiriyor ve sıkıcı bir hale geliyordu. Böyle koşullarda savaş, benim sahte liderliğim altında büyük bir aptallık, adeta bir suç gibi görünü-

*) Litid: Ana maddesi pikrik asit olan kuvvetli bir patlayıcı. (ç.n)

yordu. Bölük başı, bir trenin geldiğini haber verdiği zaman neredeyse şeyhleri gönderip her şeyden vazgeçmek ve iddialarımı onların şaşkın ellerine bırakmak üzereydim.

Bir su treni, Maan'dan aşağı inip mayının üzerinden bir kaza olmadan geçip gitti. Arapların hayali, bir su trenini talan etmek olmadığı için bana teşekkür ettiler. Mayın eylemi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu yüzden öğle vakti öğrencilerimle birlikte liditli mayının üzerine elektrikli bir mayın yerleştirmek amacıyla aşağı indik. Birinin patlaması, diğerini de ateşleyebilirdi. Gizlenmek için seraba ve Türklerin öğle uykusuna güveniyorduk. Tahminimiz bizi haklı çıkardı. Patlayıcıyı gömmek için harcadığımız bir saat boyunca herhangi bir alarm verilmedi.

Güneydeki köprüden orta köprüye elektrik tellerini getirdik. Köprünün kemerleri, patlatıcıyı, yukarıdan gelebilecek olan bir trenden saklayacaktı. Mayın patladığı zaman trenin uzakta kalan tarafını taramak için kuzey köprüsünün altına Lewis tüfeklerini yerleştirdik. Demiryolunda bulunduğumuz taraftan üç yüz yarda uzakta bulunan vadinin çapraz kanallarından birine Araplar, çalılar gibi dizildiler. Daha sonra güneş ışığının altında sineklerle boğuşarak bütün gün bekledik. Düşman devriyeleri, hat boyunca sabah, öğleden sonra ve akşam hamarat bir şekilde dolaştılar.

İkinci gün sabahleyin saat sekiz sularında Maan'dan bir duman sütunu ayrıldı. Aynı anda birinci devriye yaklaşıyordu. Sadece yarım düzineydiler ama yapacakları bir uyarı, treni durdurabilirdi. Hangisinin yarışı kazanacağını merak ederek gergin bir şekilde bekledik. Tren çok yavaş geliyordu ve devriye, ara sıra duruyordu.

Tren geldiğinde bizden iki ya da üç yüz yarda uzakta olabileceklerini tahmin ettik. Bu yüzden herkesin mevzilere geçmesini emrettik. On iki yük vagonunu çeken lokomotif, puf puf, diye buhar salarak yokuş yukarı tırmanıyordu; durmadan yoluna devam ediyordu. Mayından yüz yarda uzakta bir dere yatağında bulunan bir çalının dibine oturdum. Mayın, patlatıcı ekip ve makineli tüfekler görüş alanımın içindeydi. Faiz ile Bedri, lokomotifin kemerin üzerine geldiğini duyunca küçük elektrik kutusunun etrafında bir savaş dansı yaptılar. Hendekteki Araplar, yumuşak bir sesle bana, "Tam ateşleme zamanı," diye fısıldıyorlardı. Ama lokomotif, kesin olarak kemerin üzerine gelmeden önce ayağa kalkıp pelerinimi sallamadım. Faiz, anında kola bastı ve bir hafta önce Mudowwara'da olduğu gibi büyük bir gürültü koptu, toz ve siyahlık her yanı kapladı. Dumanlar oturduğum yeri sararken enkazın çevresinde yeşilsarı tiksindirici bir lidit dumanı hareket etmeden asılı kaldı. Lewis tüfekleri, birden takırdamaya başladılar, üç ya da dört kısa patlama oldu. Kadınlar gibi titrek bir sesle savaş çığlığı atan Pisani'nin başını çektiği Araplar, vahşi bir sürü gibi akarak trene hücum ettiler.

Sondan dördüncü vagonun tamponlarında bir Türk belirdi ve vagonlar arasındaki bağlantı cıvatalarını gevşeterek trenin kuyruk kısmının gerisin geriye, yokuş aşağı kaymasını sağladı. Tekerleklerden birinin arkasına taş koymak için isteksizce bir hamle yaptım ama bunu başarmak fazla da umurumda değildi. Ganimetin bu büyük bölümünü kaçırmak daha akıllıca görünüyordu. Bir Türk albayı, pencereden bana Mauser tabancasıyla ateş etti, kurşun kalçamı sıyırıp geçti. Onun bu büyük cesaretine gülüp geçtim. Meslekten bir subay gibi bir bireyi öldürerek savaşı ilerletebileceğini sanıyordu.

Mayınımız, köprünün yakın kemerinde patlamıştı. Lokomotifin kazanı, parçalanarak açılmış ve pek çok boru patlamıştı. Makinist kabini boşaltılmış; bir piston yuvası parçalanmış, şasisi çökmüş, gücü aktaran tekerleklerle yatak içindeki miller parçalanmıştı. Lokomotife bağlı olan ilk vagon, lokomotifle iç içe girmişti. Aşağı yukarı yirmi Türk ölmüş ve diğerleri, Arapların almak için umursamadıkları canları için hat boyunca dizilmiş, göz yaşı döken dört subay da dahil olmak üzere herkes, esir alınmıştı.

Vagonlarda, irsaliye faturasına göre Medain Salih'te "acilen ihtiyaç duyulan" yaklaşık yetmiş ton yiyecek malzemesi vardı. Başarımızı ayrıntılı olarak anlatmak için faturanın bir nüshasını Faysal'a gönderdik; alındı nüshasını vagonda bıraktık. Medine'ye gittiklerini sandığımız birkaç düzine sivili de tekmeleyerek kuzeye doğru kovaladık.

Pisani, ganimetin alınıp götürülmesi ve kalanların imha edilmesi işine göz kulak oldu. Araplar, şimdi, önceden olduğu gibi, yük taşıyan hayvanların peşinden yürüyen basit deve sürücüleri haline gelmişlerdi. Salem ve Dheilan, patlatıcı ile aşırı ağır olan kabloları yüklememe yardım ederlerken, Farraj, devemi tutuyordu. Biz, işimizi bitirdiğimizde Türklerin kurtarma birliği dört yüz yarda kadar öteye gelmişti. Ama tek bir adamı bile öldürmeden, hatta yaralamadan yola çıkmıştık.

Öğrencilerim, daha sonra kendi başlarına mayınlama sanatını kullandılar ve diğerlerine öğrettiler. Onların talihleriyle ilgili söylentiler, kabileler arasında büyüyen dalgalar halinde dolaşıp durdu ama bunlar, her zaman zekice olmuyordu. Atiyehler, Faysal'a, "Bize biraz yem gönderin, trenleri havayı uçuracağız!" diye yazmışlardı. Faysal, onlara kurnaz ve atılgan bir Ageyl olan Saad'ı göndermişti. Saad'ın yardımıyla yirmi bin poundluk altın ve değerli ganimetin yanı sıra Wejch'te eskiden başımıza bela olan Süleyman Rifada'yı taşıyan bir treni ele geçirmişlerdi. Saad, sadece payına düşen kabloları kurtararak tarihi tekrarladı.

Daha sonra gelen dört ay boyunca Akabe'den gelen uzmanlarımız, on yedi lokomotifi tahrip ettiler. Yolculuk yapmak düşman için sonu belli ol-

mayan bir dehşet haline gelmişti. Şam'da insanlar, trenlerin arka koltuklarını kapışmak için çekişiyorlar, hatta üstüne fazladan ücret ödüyorlardı. Makinistler, işi bıraktılar. Sivil trafik neredeyse kesildi ve bir gece, sadece Şam Kent Sarayı'na, iyi Arapların, bundan böyle Suriye demiryolları ile yolculuk yaptıkları takdirde kendilerini tehlikeye atmış olacaklarını bildiren bir duyuru asarak tehdidimizi Halep'e kadar uzattık. Lokomotiflerin kaybı, Türkler için acıklı bir durumdu. Taşıtlar, Filistin ve Hicaz'da biriktiğinden dolayı yarattığımız tahribat, sadece Medine'nin kitlesel olarak boşaltılmasını olanaksız kılmadı aynı zamanda büyüyen İngiliz tehdidi karşısında ordu, Kudüs civarında sıkışmaya başladı.

Bu arada Mısır, bana bir telgraf göndermişti. Bir uçak beni G.K. (Genel Karargâha) götürdü. Allenby, görkemli bir irade ile, işlemez durumda olan İngiliz Ordusu'nu yeniden yaratıyordu. Bana, demiryolu faaliyetlerimizin amacının ne olduğunu ya da Faysal'ın davasına melodramatik bir tanıtım sağlamanın ötesinde bir anlamı olup olmadığını sordu.

Hattı sırf Medine'ye işleyecek şekilde çalışır durumda tutma niyetimi açıkladım. Böylece Fahri'nin kolordusu, Kahire'de hapishanede kalmalarından çok daha az masrafla iaşesini temin edebilecekti. Hattı tamamen durdurmadan sınırlandırmanın en emin yolu, trenlere saldırmaktı. Araplar, mayın yerleştirmeye, amaçları sırf tahrip etmek olmayan bir zevk için talip olmuşlardı. Bir demiryolu istasyonu madem ki bir demiryolu hattının en güçlü noktasıydı ve en yakınımızda bulunan düşmanın zayıf kalmasını tercih ediyorduk; o zaman düzenli ordumuz, eğitilip donatılıncaya ve Maan'ı kuşatacak kadar yeterli bir güce ulaşıncaya kadar hattı, henüz tamamen tahrip edemezdik.

Musa Vadisi hakkında sorular sordu. Çünkü Türklerden ele geçirilen mesajlar, niyetlerinin derhal oraya saldırmak olduğunu gösteriyordu. Türkleri, sürekli olarak Musa Vadisi'ne saldırmaları için kışkırttığımızı ve onları şaşkına çevirip faka bastırmak suretiyle yakında tuzağımıza düşürüp ödüllendireceğimizi anlattım. Gruplar halinde dolaşıyorduk ama katı bir düzen izlemiyorduk; bu yüzden uçaklar, bizim hakkımızda bir hüküm veremezdi. Hiçbir casus, sayımızı tam olarak tahmin edemezdi, çünkü herhangi bir anda gücümüzün ne olduğu hakkında kendimizin bile en küçük bir fikri yoktu.

Diğer yandan biz, onların ileri sürdükleri tek tek her askeri ve her birliği tam olarak biliyorduk. Bizi düzenli bir birlik gibi görüyorlardı ve harekete geçmeden önce onların karşısına çıkartabildiğimiz tüm gücü hesaplıyorlardı. Genel inançlara daha az bağlı olduğumuzdan bize karşı nasıl karşılık vereceklerini tam olarak biliyorduk. Bu şekilde dengeyi sağlıyorduk. Bu yıllarda Arap harekâtı, "yapabiliriz" ile "yapacağız" arasında eğlendirici

ama kaygan bir zeminde yaşıyordu. Aksilikler için hiç hata payı bırakmıyorduk. Gerçekten herkesin sürekli olarak ağzında dolaşan Akabe deyişi, "hata yok"tu.

Sonunda Cemal'in Musa Vadisi için plânladığı büyük saldırısı gerçekleşince hiç de büyük bir gürültü kopmadı. Maulud, savunmayı güzel bir şekilde idare etti. Merkezini açtı ve büyük bir keyifle Türklerin kafalarını, Arapların sığınakları olan dik kayalıklara çarpıncaya kadar ilerlemelerine izin verdi. Daha sonra Türkler, hâlâ şaşkın ve rencide olmuş bir durumda beklerlerken aynı anda iki kanattan birden tepelerine bindi. Türkler, bir daha asla hazırlanmış bir Arap mevzisine saldırmaya cesaret edemediler. Kayıpları ağırdı ama bizim birden ortadan kaybolduğumuzu anlayınca soğukkanlılıklarını yitirmeleri ve gösterdikleri şiddetli tepki, kendilerine, kayıplarından çok daha fazlaya mal oluyordu. Maulud sayesinde Akabe, şu an, güvenliğini tehdit eden tüm korku ve kaygılardan kurtulmuştu.

Kitap VI

Köprülere Baskın

Bölüm 69'dan 81'e

Allenby, 1917 Kasımı'a kadar Türkler'e karşı tüm cephede genel bir saldırı başlatmaya hazırdı. Arapların da kendi bölgelerinde aynı şeyi yapmaları gerekiyordu. Ama her şeyi bir yana atacağımızdan korkuyordum ve nitekim hazırlanmak yerine, Türklerin beklenen geri çekilme düzenini bozmak için yüzeysel olarak bakıldığında doğru gözüken, ama aslında yanlış olan bir harekâtı, Yarmuk Vadisi demiryolunu baltalama harekâtını plânladım. Bu yarı önlem layık olduğu gibi başarısızlıkla sonuçlandı.

Lawrence Askeri karargah önünde

Bölüm 69

Allenby'ın Bols ve Dawnay ile birlikte GazaBeersheba hattına saldırmak için plân yaptığını bildiğimizden Ekim ayı, bu nedenle, bizim için bir bekleme dönemi oldu. Bu arada mükemmel bir şekilde yan haberleşme ağlarını kuran, gayet küçük olan ordularını sağlam bir şekilde kazılan siperlere yerleştiren Türkler, art arda kazandıkları başarılardan dolayı övünüyorlardı. Bütün bunlara bir de İngiliz generallerin kendileri için hangi askerlerin gerçekten sert bir mücadele vererek zafer kazandığını izlemekte yetersiz kaldıklarını eklemeyi düşünün.

Kendilerini aldatıyorlardı. Allenby'ın gelişi, İngilizleri yenilemişti. Geniş bir kişiliğe sahip oluşu, arkasında Murray ve adamlarının faaliyet gösterdiği özel ve kurumsal kıskançlıklar sisini süpürüp atmıştı. General Lynden Bell, Allenby'ın Fransa'daki Kurmay Başkanı olan General Bols'un yolunu açmıştı. Bols, ufak tefek, kıvrak, cesur, hoş bir adam, taktik bir askerdi ama belki de Bols'un sağladığı destek sayesinde içini rahat tutan Allenby'ın takdire değer, arka plânda kaldığı halde kendisine güç veren bir yardımcısıydı. Bereket versin ki her ikisinin de adam seçme yetkisi yoktu. Ama Chetwode'un sağduyusu, bu ekibi, kurmayın üçüncü üyesi olan Guy Dawnay ile tamamladı.

Bols'un ne bir fikri, ne de bilgisi vardı. Dawnay, esas itibariyle zeki bir adamdı. Bols'un istekliliği ile insanların birlikte çalışmak isteyecekleri bir adam ve bizim taparcasına sevdiğimiz bir kişilik olan Allenby'ın

sahip olduğu sakin kudret ve insan kavrayışından yoksundu. Dawnay'ın soğuk, sıkılgan zihni, umutsuz gözlerle bizim çabalarımızı ilgiyle izliyor, durmadan düşünüyor, düşünüyordu. Bu matematik yüzeyin altında Dawnay'ın tutkuları, çok yönlü kanıları, yüksek savaş konusundaki makul bilgisi ve bize ve yaşama karşı hayal kırıklığına uğramış olan parlak bir sezginin acı tadı gizliydi.

Dawnay, askerler arasında en az profesyonel olan kişiydi. Yunan tarihi okumuş bir bankacı, utanmaz bir strateji uzmanı ve günlük olaylar üzerinde güçlü şiirler yazan ateşli bir şairdi. Savaş boyunca Suvla'ya saldırı plânladığı (bu saldırı, beceriksiz taktikçiler tarafından berbat edilmişti) ve Gazze'de savaşa giriştiği için başını derde sokmuştu. Yarattığı eserlerden her biri mahvedilirken, bağnaz bir adam olduğundan donmuş gururunun katılığına çekildi.

Allenby, hoşnutsuzluğunu görmezden gelerek ona yolu açtı ve Dawnay, fazlasıyla sahip olduğu tüm yeteneklerini Kudüs harekâtı için kullanarak karşılığını verdi. Böyle iki adamın yürekten kurdukları bu birlik, daha başından itibaren Türk mevzilerini umutsuz bir duruma sokmuştu.

Birbirlerinden farklı olan karakterleri, karmaşık bir plânda gerçekçi bir şekilde yansıtılmıştı. Gazze'nin etrafı Avrupa ayarında siperlerle ve yedek olarak birbiri ardına gelen savunma hatlarıyla sarılmıştı. Düşmanın en güçlü noktası olduğu o kadar açıktı ki İngiliz yüksek komutanlığı, buraya iki kez cepheden saldırmayı tercih etmişti. Fransa'dan yeni gelen Allenby, bundan sonra yapılacak herhangi bir saldırı için ezici sayıda adama ve topa ihtiyaç duyulacağı ve atağın çok büyük miktarlarda kullanılacak her türden nakliye aracıyla sürdürülebileceği konusunda ısrar etti. Bols, onun görüşlerini onayladı. Dawnay, doğrudan bir muharebede savaşacak bir adam değildi. Düşmanın gücünü, en az çabayla tahrip etmenin yollarını araştırıyordu. Usta bir politikacı gibi, haklılığı kanıtlanabilir bir incelikle son bilgisini değerlendirmek için tok sözlü Şefini bir pelerin gibi kullandı. Beersheba yakınlarında bulunan Türk savunma hattının en uzak ucuna, bir yarma harekâtının yapılmasını tavsiye etti. Zaferi kolaylaştırmak için düşmanın ana gücünün Gazze'nin arkasında toplanmasını istiyordu. İngiliz güçlerinin yoğunlaşması gizli tutulduğu takdirde en güvenilir yol buydu. Böylece Türkler, bir kanat saldırısının sığ bir savaş hilesi olduğuna inanacaklardı. Bols, bu görüşleri onayladı.

Bu nedenle hareketler, büyük bir gizlilik içinde hazırlandı. Ama Dawnay, kendisine, negatif önlemlerin ötesine geçip düşmana olgunlaştırdığı plânları hakkında açık (ama özellikle yanlış) bilgiler vermesini tavsiye eden, haber alma servisinden bir müttefik buldu.

Bu dost, Meinertzhagen'di. Göçmen kuşlar gibi dolaşırken, askere sürüklenmiş olan bir öğrenciydi. Düşmana karşı duyduğu ahlaki olmayan ateşli öfkesi, şiddet kullanmaya olduğu kadar, kolaylıkla hile yapmaya da hazır olduğunu gösteriyordu. Dawnay'ı ikna etti. Allenby, gönülsüzce ikna oldu. Bols, onayladı ve çalışma, başladı.

Meinertzhagen, yarım önlem nedir, bilmiyordu. Mantıklı ve samimi bir idealistti. İyilik arabasına, kötülük atını koşmakta hiç sakınca görmeyen bir inanca sahipti. O, bir strateji uzmanı, bir coğrafyacı ve Afrikalı yerlilerin ucu topuzlu değnekleriyle köşeye kıstırdıkları kalabalık bir Alman grubun beyinlerini teker teker parçalayıp saçmaları gibi pervasız bir jestle düşmanını (ya da dostunu) aldatmaktan neşeyle zevk alan, sessizce kahkaha atan yetenekli bir adamdı. İçgüdüleri, kendini herhangi bir kuşku ya da alışkanlıkla sınırlandırmayan, amaca giden en iyi yolu kolaylıkla bulabilen vahşi beyni ve sahip olduğu iri yarı, güçlü vücudu tarafından destekleniyordu. Meiner, özenle birtakım gizli ama sahte olan ordu belgelerinin hazırlanmasını tasarladı. Eğitimli bir kurmay subay, Allenby'ın ana güçleri için yanlış pozisyonlar gösterecek, gelişecek saldırı için yanlış bir yön tespit edecek ve birkaç gün daha geç bir tarih verecekti. Bu bilgi, sözü dolaştırıp kodlu telsiz mesajlarıyla verilen dikkatli öğütlere kadar uzanacaktı. Bu belgeleri düşmanın aldığını öğrenince Meinertzhagen, not defterlerini yanına alıp keşfe çıktı. Düşman kendisini görünceye kadar ilerledi. Daha sonra dörtnala kaçarken, kendisine çok yaklaştıkları sırada gevşek bağladığı bütün araç ve gereçlerini kaybetti ama karşılığında düşman yedeklerinin Gazze'nin arkasında tutulduğunu, tüm hazırlıkların sahil ekseninde döndüğünü ve fazla acele etmediklerini görerek ödülünü kazandı. Aynı anda Ali Fuat Paşa tarafından verilen bir ordu emri, kurmayını, belgelerin demiryolundan taşınmasına karşı uyarıyordu.

Biz, Arap cephesinde düşmanla çok yakın bir temas halindeydik. Arap subaylar, eskiden Türk ordusunda subaylık yapmışlar ve karşı taraftaki her lideri kişisel olarak tanıyorlardı. Aynı eğitimden geçmişler, aynı şeyleri düşünmüşler ve aynı bakış açısına sahip olmuşlardı. Araplar üzerinde çeşitli yaklaşım yöntemleri deneyerek Türkleri keşfediyorduk. Neredeyse içlerine, zihinlerine kadar girip anlamaya çalışıyorduk. Bizimle onlar arasındaki ilişki evrenseldi, çünkü düşman bölgesindeki sivil nüfus, tümüyle herhangi bir bedel ödemeden ya da ikna çabası olmadan bizden yanaydı. Bu nedenle bizim haber alma servisimiz, hayal edilebilecek en geniş, en tam ve en kesin örgütlenmeydi.

Düşmanın kofluklarını ve İngiliz kaynaklarının büyüklüğünü, Allenby'dan daha iyi biliyorduk. Allenby'ın gerekli olandan daha büyük olan topçu gücünün felç edici etkisi ile, romatizmalı bir adam gibi sadece ağır aksak

hareket eden piyade ve süvari sınıfının sıkıntı yaratan karışıklığını küçümsüyorduk. Allenby'a bir ay süreyle güzel bir hava bahşedilmesini diliyorduk. Bu takdirde Türkleri perişan ederek tepelerden süpüreceğini, sadece Kudüs'ü değil ama aynı zamanda Hayfa'yı da ele geçirebileceğini göreceğimizi umuyorduk.

Böylece sıra bize gelecekti. Ağırlığımıza ve taktiklerimize en az ihtiyaç duyulacağı ama en çok zarar vereceğimiz noktada hazır olmamız gerekiyordu. Bana göre çekim merkezi, Kudüs HayfaŞamMedine demiryollarının kavşak noktası, Suriye'deki Türk Ordusu'nun merkezi ve tüm Türk cephelerinin ortak noktası olan Deraa'ydı ve iyi bir tesadüf eseri, Akabe'de Faysal tarafından silahlandırılıp eğitilen Arap savaşçılarının henüz el atılmamış yedeklerinin en büyük bölümü bu bölgede yatıyordu. Orada Ruallalar, Serahinler, Serdiyehler, Khoreishalar ile kabilelerden çok daha güçlü olan Hauran ve Cebel Druse'nin yerleşik topluluklarını kullanabilirdik.

Bir süre için bütün bu insanları silah altına toplamakla uğraşmayıp hali hazırda yürürlükte olan Türk haberleşme ağlarının icabına bakmamız gerektiğini düşündüm. On iki bin adamın, basit bir yönetim becerisi ile Deraa'ya hücum edecek, bütün demiryolu hatlarını tahrip edecek ve hatta sürpriz bir saldırıyla Şam'ı bile ele geçirecek yetenekte olduğundan emindik. Bu şeylerden herhangi birisinin gerçekleşmemesi halinde Beersheba Ordusu'nun konumu tehlikeye düşecek ve benim ayartmam karşılığında çok hassas olan bu sorun üzerinde sermayemizi tehlikeye atmış olacaktık.

İlk ve son kez olmuyordu ama iki efendiye birden hizmet vermek zorunda olmak beni usandırmaya başlamıştı. Allenby'ın subaylarından biriydim ve bana güveniyordu ama karşılığında onun için elimden gelen her şeyi yapmamı bekliyordu. Aynı zamanda Faysal'ın danışmanıydım ve çoğu zaman tartışmadan beni kabul edecek kadar önerilerimin dürüstlüğüne ve yeterliliğine güveniyordu. Ancak ne Allenby'a Arapların genel durumunu tam olarak açıklayabiliyor, ne de Faysal'a İngilizlerin tam plânlarından bahsedebiliyordum.

Yerel halk, gelmemiz için yalvarıyordu. Deraa'nın çevresinde çukurda kalan bölgenin lideri olan Şeyh Talal el Hareidhin, tekrar tekrar mesaj göndererek Arapların desteğinin kanıtı olarak birkaç binici ile geldiğimiz takdirde Deraa'yı bize teslim edeceğini açıklamıştı. Böyle bir macera Allenby'ın işine yarayabilirdi, ancak açıkça orada kendisini kabul ettirme umudu olmadan, Faysal'ın, vicdanının sesini dinleyerek yardım etmesi uygun değildi. Bir geri çekilmenin ardından Deraa'nın birden zapt edilmesi, bir katliama ya da bölgedeki mükemmel köylülerin tümünün mahvolmasına yol açabilirdi.

Sadece bir kez ayaklanabilirlerdi. Bu nedenle çabaları, kesin olarak sonucu tayin edici bir hareket olmak zorundaydı. Ama Allenby'ın ilk saldırısının bu harekâttan önce düşmanı silip süpüreceği ve Kasım ayının yağmursuz oluşunun da, hızlı bir ilerleme sağlanması bakımından elverişli olacağı düşünülecek olursa, şimdi onları göreve davet etmek, Faysal'ın nihai başarı için elinde tuttuğu en iyi varlıkları tehlikeye atmak anlamına gelecekti.

İngiliz Ordusu'nu zihnimde tarttım. Dürüstçe söylemek gerekirse onlardan emin olamadım. Adamlar, çoğunlukla yiğit savaşçılardı ama generalleri, çoğu zaman olduğu gibi, cahillikle kazandıkları şeyleri aptallıkla armağan ediyorlardı. Fransa'dan bize hiç de masum olmayan bir sicille gönderilen Allenby, tam anlamıyla denenmemiş biriydi. Askerleri, yenilgiye uğramış ve Murray döneminde mahvedilmişti. Elbette Müttefiklerin bir zafer kazanması için savaşıyorduk ve madem ki İngilizler, en önemli ortak konumundaydılar, o halde Arapların eninde sonunda onlar için feda edilmeleri gerekecekti. Ama son çare, bu muydu? Savaş, genellikle ne çok iyi, ne de çok kötü olarak gelişir ve gelecek yıl sanki başka bir şeyi denemeye vakit bulacakmışız gibi görünürdü. Bu yüzden Arapların hatırına tehlikeli girişimi erteledim.

Bölüm 70

Bunula birlikte Arap Hareketi, Allenby'ın iyi niyetiyle yaşamını sürdürüyordu. Bu yüzden düşmanın geri hatlarına sarkarak genel bir ayaklanmadan daha alt düzeyde gerçekleştirilebilecek bazı harekatlara girişmek gerekliydi. Yerleşik halkı işe karıştırmadan bir baskın grubuyla halledilebilecek ve İngilizlerin düşmanı takip etmelerine maddi olarak yardım ederek Allenby'ı da memnun edecek bir harekâta ihtiyacımız vardı. Bu koşullar ve nitelikler göz önüne alındığı takdirde her şey çok açık bir şekilde Yarmuk Vadisi üzerinde büyük köprülerden birine yapılacak bir baltalama girişimine işaret ediyor gibiydi.

Filistin'den gelen demiryolu, Şam'a gitmek için Yarmuk Nehri'nin dar ve sarp boğazı üzerinden geçerek Hauran'a tırmanıyordu. Ürdün çöküntüsünün derinliği ve doğu yaylasının bu yakasının sarp oluşu, demiryolu hattının bu kesiminde inşaatı güçleştirmişti. Mühendisler, köprüyü kıvrıla kıvrıla ilerleyen nehir ya da vadi boyunca kurmak zorunda kalmışlardı. İlerleme sağlamak amacıyla hat, akarsuyu sürekli olarak bir dizi köprü aracılığıyla peş peşe kesiyordu. Yerleri doldurulması en güç olan köprüler, en batıda ve en doğuda yer alanlardı.

Bu köprülerden birini baltalamak, Türk Ordusu'nu on beş gün Şam'daki üssünden uzakta Filistin'de yalıtacak ve Allenby'ın ileri harekâtından kaçarken güçlerinin tahrip olmasına yol açacaktı. Yarmuk'a ulaşmak için Akabe'den çıkıp Azrak yolundan geçerek aşağı yukarı dört yüz yirmi mil ilerlememiz gerekecekti. Türkler, bizden gelecek tehlikenin çok uzak olduğunu düşündüklerinden köprüleri yetersiz bir şekilde koruyorlardı.

Buna uygun olarak plânımızı Allenby'a önerdik. Bizden harekâtımızı beş Kasım'da ya da bu tarihi izleyen üç günden birinde yapmamızı istedi. Harekat başarıya ulaşır ve on beş gün daha hava sükûnetini korursa von Kress Ordusu'na mensup tutarlı hiçbir birliğinin Şam'a geri çekilirken sağ kurtulamayacağı olasılık dahiline giriyordu. Arapların, işte o zaman, İngilizlerin, bir yerden bir yere nakledilmenin yorgunluğu ile ilk itiş güçlerini neredeyse tüketmiş oldukları bir sırada, yolun yarısından harekete geçerek büyük başkente doğru ilerleme fırsatı olacaktı.

Böyle bir olasılığa hazır olmak için Azrak'ta potansiyel yerel taraftarlarımızı yönlendirecek bir otoriteye ihtiyacımız vardı. Her zamanki öncümüz olan Nasır, ortada yoktu. Ama Medine civarında Faysal'ın o ilk umutsuz günlerinde kendisini gösteren ve daha sonra El Ula yakınlarında Newcombe'a yardımcı olan genç ve çekici bir Harith Şerifi olan Ali ibn El Hüseyin, Beni Sakrlar'la birlikte ortaya çıkmıştı.

Şam'da Cemal'in misafiri olarak da kalmış olan Ali, Suriye hakkında bir şeyler öğrenmişti. Bu yüzden Faysal'dan onu ödünç olarak rica ettim. Cesareti, becerikliliği ve enerjisi kanıtlanmıştı. Daha başlangıcından itibaren Ali, ne altından kalkamayacağı kadar tehlikeli bir maceraya girişmiş, ne de acı kahkahalarla karşılaşacak kadar derin bir felaketle karşılaşmıştı.

Fiziksel bakımdan olağanüstü bir kişiydi. Uzun boylu olmadığı gibi ağır bir adam da değildi ama öyle güçlüydü ki avuç içi yukarı bakacak şekilde ön kollarını yere dayayarak diz çöker ve kollarında bir adamı kaldırarak ayağa kalkabilirdi. Ayrıca Ali, çıplak ayaklarıyla koşarak tırıs koşan bir deveyi geçebilir, hızını, yarım milden daha fazla koruyabilir ve sonra devenin semerine sıçrayarak çıkabilirdi. Laubali, dik kafalı, kendini beğenmiş, kısaca ifade etmek gerekirse pervasız olduğu kadar aslında, önemli kamu olaylarında (eğer isterse) etkileyici olabilen ve yerli tutkuları, savaşta ve sporda çöl göçebelerini bile geçen, oldukça eğitimli bir adamdı.

Ali, bize, Beni Sakrlar'ı getirecekti. Azrak'taki Serahin kabilesine karşı iyi umutlarımız vardı. Ben, Beni Hassanlar'la temas halindeydim. Bu mevsimde Ruallalar, elbette kışlık bölgelerinde kaldıklarından uzakta bulunuyorlardı. Bu yüzden Hauran'daki en büyük kartımızı, oynayamayacaktık. Faiz el Ghusein, bir işaret geldiği takdirde Hauran demiryollarına karşı harekete geçmek için hazırlamak amacıyla Lejah'lara gitmişti. Arzu edilen yerlerde patlayıcılar toplandı. Şam'daki dostlarımız uyarıldılar. Kentteki masum Türklerin Askeri Valisi ve aynı zamanda Şerif'in baş ajanı ve suikastçısı olan Ali Rıza Rikabi Paşa, olağanüstü bir durum gelişirse kontrolü elden kaçırmamak için sessizce önlemler aldı.

Ayrıntılı olarak hazırladığım plâna göre bir avuç, belki de elli adamla birlikte Rafa'nın (Haziran'da beni gizlice götürmüş olan en yiğit şeyh) reh-

berliği altında Azrak'tan Um Keis'e kadar olan mesafeyi bir ya da iki büyük etapta hızla katedecektik. Um Keis, Menippus ve Meleager'in anılarından dolayı değer kazanmış olan Gadara'ydı. Ahlaksız bir SuriyeliYunan melezi olan Meleagar'in kendi anlatımına göre anıları, Suriye mektup sanatının en üst zirvesine damgasını basmıştı. Um Keis, çelik birer şaheser olan Yarmuk köprülerinin en batı ucunda, üst kesimde yer alıyordu. Köprüler tahrip edildiği takdirde beni, hakkaniyetle Gadarene okuluna kaydedecekleri açıktı. Köprünün kiriş ve ayaklarına sadece yarım düzine nöbetçi yerleştirilmişti. Nöbet devirleri, altmış kişilik bir garnizondan ayarlanıyordu. Garnizon, Gadara Kaplıcaları'nın yerel hastaların yararına hâlâ gürül gürül akmakta olduğu yerde, Hemme istasyonu'na bağlı binalarda yerleşmişti. Umudum, Ebu Tayilerden bir kısmını, Zaal'ın yönetimi altında benimle birlikte gelmeye ikna etmekti. Bu kurt adamlar, köprünün altını üstüne getirmeyi gerçekten başarabilirlerdi. Düşmanın takviye güçlerinin çıkıp gelmesini önlemek için yaklaşanlar, Fransa'daki süvari tümeninden gönüllü olarak ayrılarak gelen, sağlam ve deneyimli bir adam olan teğmen Hassan Shab'ın yönetimi altında bulunan, Yüzbaşı Bray Hint Gönüllüleri Birliği tarafından kullanılacak olan makineli tüfeklerle taranacaktı. Aylardır bu ülkede yaşamışlar ve Wejch'ten itibaren demiryollarını baltalayarak gelmişlerdi. Gelecekte karşılaşacakları zorunlu yürüyüşlere uygun olarak deve sırtında durma konusunda uzman oldukları farz ediliyordu.

Sınırlı miktarda patlayıcı kullanarak üstte asılı duran büyük kirişleri tahrip etmek hassas bir işlemdi ve patlayıcı jelatinden bir gerdanlık hazırlayıp elektrikle ateşlememiz gerekiyordu. Humber, bağlama işlemini kolaylaştırmak için bize keten bezi şeritler ve tokalar hazırladı. Ama yine de geriye işin ateş altında gerçekleştirilecek en zor kısmı kalıyordu. Bir kayıp olabilir korkusuyla Akabe'de üs mühendisi olarak görev yapan ama onu sadece bir istihkâm eri gibi çalışırken bulabileceğiniz Wood'u benimle birlikte gelmeye ve yerimi doldurmaya davet ettik. Fransa'da başını delerek geçen bir mermi yüzünden tıbben aktif hizmette çalıştırılamaz diye bir karar alındığını bilmesine rağmen davetimizi hemen kabul etti. Esefle anılan müttefikler arası bir komisyon toplantısına katılmak için Versay'a gitmeden önce son birkaç gününü Akabe'de geçiren George, bizimle birlikte Jefer'e gelebileceğini söyledi. En iyi adamlarımızdan biri ve dünyadaki en az engel çıkarıcı yolculardan biri olduğundan dolayı onun gelişi, umutsuz beklentilerimizi büyük ölçüde artırıyordu.

Fransızlara karşı Cezayir'i cesur bir şekilde savunan bir kahramanın torunu olan Emir Abd el Kader el Jezairi, beklenmedik bir dost, geldiği sırada son hazırlıklarımızı yapıyorduk. Sürgün edilen aile, bir kuşaktan beri Şam'da yaşıyordu. Ailenin bir üyesi olan Ömer, Picot belgelerinde açığa

çıkartılan ihanet nedeniyle Cemal tarafından asılmıştı. Ailenin diğer üyeleri sürgün edilmişti. Abd el Kader, Bursa'dan kaçışının uzun öyküsünü bize anlattı. Bin bir macera yaşayarak Anadolu'dan geçip Şam'a varmıştı. Aslında Hidiv Abbas Hilmi'nin ricası üzerine Türkler tarafından serbest bırakılmış ve Abbas Hilmi tarafından Mekke'ye özel bir iş için gönderilmişti. Oraya gidip Kral Hüseyin'i gördü. Koyu kırmızı bir bayrak ve soylu hediyeler alarak geri döndü. Çılgın zihni, haklı oluşumuza yarı yarıya ikna olmuştu ama heyecandan titreyen yüzü ışık saçıyordu.

Faysal'a, Yarmuk Vadisi'nin kuzey sahili boyunca yoğun bir şekilde yaşayan, gürbüz, çelik gibi zor işlenen Cezayirli sürgünlerden oluşan köylülerinin tüm varlıklarını önerdi. Cezayirliler, yabancılardan nefret ettiklerinden ve Arap köylülüğü de onlara katılmayacağından dolayı ayağa kalkan kırsal kesimin güçten düşmesine izin vermeksizin iki ya da üç ana köprü içeren, vadi demiryolunun orta kesimi üzerinde kısa bir süre için de olsa bize kontrol olanağı sağlayan bu şansa dört elle sarıldık. Bu nedenle Azrak'ta buluşmak için Rafa'yı çağırmayı erteledik ve Zaal'a tek bir kelime bile etmeyip bunun yerine düşüncelerimizi Khalid Vadisi ve köprüleri üzerinde yoğunlaştırdık.

Zihin idmanımıza devam ederken Albay Bremond'dan bir telgraf aldım. Abd el Kader'in Türkler'in hizmetinde çalışan bir casus olduğu konusunda bizi uyarıyordu. Bu, can sıkıcı bir durumdu. Onu sıkı bir şekilde izledik ama suçlamayla ilgili bir kanıt bulamadık. Meslektaşımız olmaktan çok, bir engelimiz olan Bremond'dan gelse bile bu iddia, körü körüne kabul edilemezdi. Abd el Kader'in uluorta halkın önünde ve özel toplantılarda Fransa ile ilgili suçlamalarını duyunca askeri mizacı, muhakeme yeteneğini başından alıp götürmüştü. Fransızların kendi ülkelerini güzel bir kadın olarak kavramaları, ülkelerinin çekiciliğini hor gören insanlara karşı bir çeşit ulusal kin duymalarına yol açıyordu.

Faysal, Abd El Kader'e benimle ve Ali ile birlikte gitmesini söyledi. Bana da, "Onun deli olduğunu biliyorum. Ama dürüst olduğunu sanıyorum. Kellelerinizi koruyun ve onu kullanın," dedi. Bir sahtekârın bizim dürüstlüğümüze inanmayacağı ve dürüst bir adamın da şüphe yüzünden çok geçmeden sahtekâr bir adam haline gelebileceği ilkesiyle hareket ederek ona tam güvenimizi göstererek yola devam ettik. Aslında o, kendisine şiddetle inanan ve dinsel coşkuyla yarı çıldırmış bir İslam fanatiğiydi. Samimi bir Hıristiyan oluşum, onun Müslüman duyarlılığına dokunuyordu. Arkadaşlığımızdan dolayı gururu inciniyordu. Çünkü kabileler, Ali'yi kendisinden daha büyük olarak selâmlıyorlar ve bana ondan daha iyi davranıyorlardı. İnatçı bir aptal oluşu, iki üç kez Ali'nin kontrolünü kaybetmesine ve zor anlar yaşamamıza neden olmuştu. Son çabası, yürüyüşümüzü engelleyip elinden geldiği kadar bizi ve plânlarımızı altüst ettikten sonra umutsuz bir anımızda bizi güç bir durumda bırakıp gitmekti.

Bölüm 71

Yola çıkmamız, her zamanki gibi güç oldu. Muhafız olarak yanıma altı acemi asker almıştım. Bu adamlardan biri, Yarmuk bölgesinin yerlisi olan Mahmut'tu. On dokuz yaşında canlı ve hareketli, öfkeli bir delikanlıydı. Huysuzluğuna çoğu zaman kıvırcık saçları eşlik ediyordu. Diğer adam, daha yaşlı olan Aziz'di. Tafaslıydı ve üç yılını askerlikten kaçmak için Bedevilerle birlikte geçirmişti. Develerden anlamasına rağmen sığ bir kavrayışı ve neredeyse tavşana benzer bir ağzı vardı ama gururluydu. Üçüncü adam, Deraalı olan Mustafa'ydı. Çok nazik ve dürüst bir çocuktu. Sağır olduğu için uzun süre kendi başına kederli kederli dolaşıp durmuştu. Hastalığından dolayı utanç duyuyordu. Bir gün sahilde gezerken muhafızıma kısa ve açık sözcüklerle kendisinin askerliğe alınmasını rica etmişti. Reddedilmeyi o kadar çok bekliyordu ki kendisini kabul edince, şaşırıp kaldı. Diğerlerine kıyasla iyi bir seçimdi. Çünkü diğer adamlar, aşağılık ayak işlerini zoraki yaptıkları halde o, nazik bir köylüydü. Bununla birlikte umutsuz adamlarla birlikte olduğundan dolayı mutlu olmuştu ama bütün herkes onun umutsuz olduğunu düşünecekti. Yürüyüş sırasında yetersiz kalacağı konuları dengelemek için iki Sherari deve çobanı, Showak ve Salem ile Riyad'tan kaçak gelen bir köle olan Abd el Rahman'ı muhafız grubuma aldım.

Eski muhafızlarım olan Muhammed ve Ali'ye dinlenmeleri için izin verdim. Tren tahrip etme maceralarından sonra yorgun düşmüşler ve develeri gibi bir süre için sessizce çayırlarda otlanmaya ihtiyaçları vardı. Bu durumda Ahmet, kaçınılmaz olarak baş adam konumuna geçti. Acımasız

enerjisi, terfi ettirilmeyi hak ediyordu. Ama apaçık belli olan bu tercih, her zaman olduğu gibi başarısızlığa uğradı. Güçlerini kötüye kullanıp zalim oldular. Bu yüzden bu yürüyüş, benimle birlikte çıktığı son sefer oldu. Develer için Kerim'i ve ayrıca, güçlü, kendini beğenmiş Hauran'lı bir delikanlı olan Rahail'i, çok aşırı çalıştığı zamanlar bile kendine hâkimiyetini koruma inceliğini gösterebildiğinden dolayı aldım. Beni Hassanlar'dan gelen, asalak bir adam olan Matar, kendisini bize yamadı. Köylünün şişman poposu, devenin semerini tamamen dolduruyor ve bu yüzden de müstehcen ya da iğrenç şakalardan aşağı yukarı en büyük payı almaktan kurtulamıyordu. Böylece yürüyüşte muhafızlarımın boş zamanlarını geçirmelerine yardımcı oldu. Sözümüzün bir ölçüde geçtiği Beni Hassan bölgesine girebilirdik. Beklentileri tükeninceye kadar Matar'ın göstermiş olduğu utanmak bilmez açgözlülüğü, kendisinin ne mal olduğunu anlamamıza yardımcı oldu.

Verdiğim hizmet, şimdi yararlı olacaktı. Çünkü hareket için taşıdığım değeri biliyor ve kendimi güvende tutma konusunu kolaylıkla harcamaktan çekinmeyecektim. Söylentiler, hiç olmazsa bu seferlik işe yarayarak açık elimi olduğundan daha iyi göstermeyi başardı. Farraj ve Davud, iki Biasha olan Khidr ve Mijbil ile birlikte grubu tamamladılar.

Farraj ve Davud, yolda yetenekli ve keyifliydiler. Bütün kıvrak Ageyllerin sevdiği gibi yolda olmaktan hoşlanıyorlardı. Ama kamp yaptığımızda aşırı canlı oldukları için sürekli olarak muziplik peşinde koşuyorlardı. Bu defa sabahleyin yola çıkma zamanında ortadan kaybolarak çizmeyi aştılar. Öğlenleyin Şeyh Yusuf'tan onların hapiste olduğunu bildiren bir mesaj geldi: Acaba, bu konu hakkında onunla görüşebilir miydim? Evine çıktım ve binanın büyük bölümünün yükselen kahkaha sesleri ve öfkeli haykırışlar arasında sarsıldığını fark ettim. Krem renginde ve safkan olan binek devesini henüz yeni satın almıştı. Akşamleyin hayvan palmiye bahçesine girip benim Ageyllerimin kamp kurduğu yerde yolunu kaybetmişti. Devenin Valiye ait olabileceğinden hiç kuşkulanmayan bizim ahbap çavuşlar, şafak sökene kadar çalışarak hayvanın başını kına ile parlak kırmızıya ve ayaklarını çivitle maviye boyadıktan sonra salıvermişlerdi.

Akabe, anında bu sirk hayvanının etrafında toplanıp şamatayla kaynaşmaya başlamıştı. Yusuf, hayvanını güçlükle tanıyabilmiş ve dışarıdaki tüm polislere avazından çıktığı kadar bağırarak suçluları bulmalarını emretmişti. Dirseklerinde boya lekeleri olan iki kafadar, sürüklenerek mahkemeye getirilmişler ve bağırarak tamamen masum olduklarını iddia ediyorlardı. Bununla birlikte koşullar sertti ve Yusuf, palmiye dalından bir sopayla onların duygularını incitmek için elinden geleni yaptıktan sonra bir hafta boyunca ağır ağır düşünmeleri için parmaklıklar arkasına atmıştı. Kendi devesi temizlenene kadar ona bir deve ödünç vererek zararını karşılamak da,

benim payıma düştü. Daha sonra bu günahkârlara hemen ihtiyaç duyduğumuzu açıkladım ve derileri hazır olunca onlara uyguladığı cezanın aynısını uygulamaya söz verdim. Böylece onların serbest bırakılmasını emretti. Hangi koşul altında olursa olsun bitli hapishaneden kurtulduklarına seviniyorlardı ve şarkı söyleyerek yeniden aramıza katıldılar.

Bu iş, bizi geciktirmişti. Bu yüzden kampın lüksünden yararlanıp son defa akşamleyin enfes bir yemek yedik ve akşamleyin harekete geçtik. Dört saat boyunca yavaş yavaş ilerledik. İlk yürüyüş her zaman yavaş oluyordu. Hem develer, hem de adamlar, yeni bir tehlikeye doğru yola çıkmaktan nefret ediyorlardı. Yükler kayıyor, semerlerin kolonları yeniden bağlanmak zorunda kalıyor ve biniciler yer değiştiriyorlardı. Kendi develerim (Ghazala, yaşlı büyükanne, şimdi ileri derecede hamile olduğu için bir de yavrulayacaktı ve Rima, Sukhur'ların Rualla'lardan çalıp getirdiği göze çarpan bir Sherari devesi) ile muhafızlarıma sağladığım develere ek olarak Hintlilere de binek deve buldum. Bir tanesini, Wood'a (semerinde nazik davranıyor ve aşağı yukarı her gün yeni bir deveye biniyordu) ve bir tanesini de Lloyd'un küçük bir çiftçi olan askerine, Thorne'a verdim. Bir Arap gibi semere oturuyor ve hâki renk üniformasının üzerine giydiği şeritli pelerini ve kefekisiyle bir işçi gibi görünüyordu. Lloyd, Faysal'ın kendisine ödünç verdiği safkan Dheraiyeh'e biniyordu. Güzel, sabit bakışlı bir hayvandı ama uyuza yakalanıp zayıf düştüğü zaman tüyleri kırpılmıştı.

Birliğimiz, dağınık bir şekilde yol alıyordu. Wood, geride kalmıştı. Yeni olan ve Hintlileri bir arada tutmak için çok uğraşan adamlarım, onunla bağlantıyı kaybetmişlerdi. Bu yüzden Thorne ile birlikte tek başlarına kaldıklarını anlamışlardı. Geceleyin ayın tepede doğrudan parladığı dönemler haricinde Itm Boğazı'nın derinliklerini kaplayan zifiri karanlıkta doğuya dönüşümüzü kaçırmışlardı. Guweira'ya giden ana yoldan yukarı saatlerce ilerlemişler ama sonunda vadinin yamacında gündüzü beklemeye karar vermişlerdi. Her ikisi de ülkenin acemisiydiler ve Araplar'a güvenmiyorlardı. Bu yüzden sırayla nöbet tutmuşlar. Geceyarısı molasında adamlar ortaya çıkmayınca ne olduğunu tahmin ettik. Şafaktan önce Ahmet, Aziz ve Abd el Rahman, kayıp ikiliye bakmak için geri döndüler. Kullanılmaya elverişli üç ya da dört yolda dağılarak adamları arayıp bulacaklar ve Rumm'a getireceklerdi.

Lloyd'un ve ana grubun başında rehber olarak ben kalmıştım. Ilgın yeşili vadilerden ve pembe kumtaşından oluşmuş eğimli yamaçlardan geçerek Rumm'a doğru ilerledik. Hava ve ışık öyle harikaydı ki hiç olmazsa yarın ne olacak diye düşünmeden yol alıyorduk. Gerçekten Lloyd'la konuşmam gerekmiyor muydu? Dünya çok hoş bir hale bürünmüştü. Dün akşam yağan hafif sağanak yeryüzünü ve gökyüzünü yumuşak bir günde bir araya

getirmişti. Kayalıklarda, ağaçlarda ve topraktaki renkler o kadar saf, o kadar canlı görünüyorlardı ki onlarla gerçekten temas kurmayı özlediğimizi ama kösteklenmiş yetersizliklerimiz yüzünden bu güzelliklerden bir şeyler alıp götüremediğimiz için acı çektiğimizi hissettim. Farraj ve Davud, kendilerini millerce mesafeyi yürüyerek geçmek zorunda bırakan, "yusufiyeh" dedikleri yeni bir çeşit semer ağrısından yakınırlarken Hintliler de develer konusunda kötü bir uzman olduklarını kanıtladılar.

Sonunda koyu kırmızı güneş, her iki yanında duvar gibi kayalıkların yükseldiği bulvarın aşağısında puslu bir parıltısı olan eğimli merdivenlerin ve muazzam kayalıkların üzerini kavururken, Rumm'a girdik. Wood ve Thorne, pınarlardan oluşan kumtaşı amfiteatra çoktan gelmişlerdi. Wood hastalanmış ve eskiden kamp kurduğum düzlüğün üzerinde yatıyordu. Abd el Rahman, öğlenden önce onlara ulaşmıştı. Wood ve Thorne'un Mısır dilinde bildikleri birkaç kelime, onun kullandığı kısaltılmış Aridh lehçesi ya da eksiğini tamamladığı Howeiti argosuna yardımcı olmadığı için karşılıklı olarak anlaşmakta bir hayli güçlük çektikten sonra Abd el Rahman, onları, kendisini takip etmeleri konusunda ikna etmişti. Büyük rahatsızlık vermesine karşın zor bir yolu izleyip tepelerden kestirme gelmişlerdi.

Wood'un karnı acıkmış, ateşi yükselmiş ve kaygılanmıştı. Abd el Rahman, onlar için yol kenarında derme çatma bir çadır kurduğundan dolayı yerlilerin yüzlerine gözlerine bulaştırarak yaptıkları acemice işleri reddederek öfkelenmişti. Bizi bir daha asla göremeyeceğine inanmaya başlamıştı. Saygıyla karışık bir korku duyduğumuz Rumm bölgesinin, gelen ziyaretçileri, bir adamın çektiği acılara karşı her zaman içtenlikle ilgi göstermeye zorladığını kanıtlayınca nankörce davrandığı ortaya çıktı. Nitekim gözlerimizi Wood'un üzerine dikip "Evet!" diye sorduk ve sonra onu orada yatıyorken bırakıp bölgenin harikuladeliği hakkında fısıltıyla konuşarak gezmeye başladık. Bereket versin ki Ahmet ile Thorne, yiyecek konusunu daha fazla düşünüyorlardı. Akşam yemeğinde dostça ilişkiler yeniden kuruldu.

Ertesi gün, develerimize semer vururken Ali ile Abd el Kader, ortaya çıktılar. Ağız dalaşı yaptıklarından dolayı Lloyd ile birlikte onlarla ikinci kez öğle yemeği yedik. Misafirlere sahip olmak onları kontrol altında tutuyordu. Lloyd, her ne zaman ve her nasıl olursa olsun herhangi bir kimseyle bir şeyler yiyebilen nadir yolculardandı. Daha sonra rahvan ilerleyerek grubumuzun ardından sadece tasarım alanında mimariye yetişemeyen tepelerin yükseldiği dev vadiden aşağı indik.

Vadinin dibine varınca develerimizin kadife yüzey üzerinde fırlayıp gitmesine elverişli olan Gaa düzlüğünde dörtnala koşarak ana grubumuza yetiştik. Koşumuzun heyecanıyla grup sağa sola dağıldı. Hintlilerin ılımlı bir şekilde yüklenmiş olan develeri, demir eşyalar gibi yerlerinde zıplayıp

yüklerini sağa sola saçtılar. Daha sonra sakinleşip yaylada derin bir kılıç yarası gibi açılmış olan Hafıra Vadisi'nden yukarı hep birlikte yavaş yavaş ilerledik. Yukarıda vadiyi Batra'nın yüksekliklerine bağlayan sarp bir geçit vardı. Ama bugün tembellik ve rahatlık isteği yüzünden oraya varamadık ve vadinin korunaklı olan dip kısmında mola verdik. Serin akşamlarda neşe kaynağımız olan büyük ateşler yaktık. Farraj, her zaman olduğu gibi benim için kendi tarzıyla pilav hazırladı. Lloyd, Wood ve Thorne, yanlarında konserve sığır eti ile İngiliz Ordusu bisküvilerinden getirmişlerdi. Böylece askerlere katılıp kendimize ziyafet çektik.

Ertesi gün aşağıda orta kesimden yükselen koni biçimli bir tepenin çevresinden dolaşan inişli çıkışlı, zikzak yaparak ilerleyen geçitten, çimenlerle kaplı Hafıra yolundan yukarı tırmandık. Arka plânda Rumm Dağları'nın şaşkınlık uyandıran gri kubbeleri ve parlak piramitleri yükseliyor ve tepelerin üzerine çöken kitlesel bulutlar, günü, daha geniş bir hayal alemine çekiyordu. Uzun kervanımızın yoldan kıvrıla kıvrıla yukarıya çıkışını seyrettik. Öğlen olmadan develer, Araplar, Hintliler ve yükler, kazaya uğramadan geçidin tepesine vardılar. Zirvenin üzerinde rastladığımız ilk yeşil vadide büyük bir memnuniyetle kendimizi yerlere attık, rüzgâra karşı korunduk ve bu yüksek yaylada serin geçen sonbahar havasını yumuşatan zayıf güneş ışıklarıyla ısındık. Birisi yeniden yemek hakkında konuşmaya başladı.

Bölüm 72

Rumm'da soruşturmadan askere aldığımız, genç bir Sherari deve çobanı olan Awad ile birlikte keşfe çıkarak kuzeye doğru uzaklaştım. Birliğimizde çok fazla yük devesi vardı ve Hintliler, develerini gerek yüklerken, gerekse sürerken acemi olduklarını kanıtladıklarından dolayı muhafızlarım, kendileri için uygun olan bana eşlik etme görevinden uzak kalıyorlardı. Bu yüzden Showakh, bana her koşulda hizmet verebilecek olan kuzenini, bir Khayal Sherari'yi, önerdiği zaman, çocuğu bir bakışta kabul ettim ve şimdi tehlikeli bir durum karşısında onun ne değer taşıdığını anlamak için yola çıkmıştık.

Türklerin ancak ani bir uyarı aldıkları zaman Batra üzerine atlı bir devriye çıkarma alışkanlıkları olduğundan ve henüz birliğimizi gereksiz yere bir eyleme sokmak istemediğimden dolayı, Türklerin gerektiği gibi aylak aylak oturduklarından emin olmak için Aba El Lissan'ın çevresinde dolaştık. Awad, pejmürde kılıklı, kahverengi tenli belki de on sekizinde olan bir delikanlıydı. Son derecede güzel bir vücudu vardı, bir atletin kas yapısına ve gücüne sahipti. Bir kedi kadar çevikti. Muhteşem bir şekilde bindiği semerinin üzerinde zinde duruyor ve üzerine Sheraratların temel görünüşlerinden bir şeyler kalsa da çirkin bir görünüşü yoktu. Vahşi gözlerinde sürekli ve oldukça şüpheli bir bekleyiş havası vardı. Sanki bir an durup da yaşamda yeni bir şeyi ama neyi aramakta olduğu anlaşılamıyor, ne ısmarladığı, ne de tümüyle minnettar kaldığı bir şeye bakıyor gibi görünüyordu.

Bu Sheraratlı köleler, çölün bir gizemiydi. Diğer insanların, bir umut

ya da bir hayali olabilirdi. Ama Sheraratlar, bu dünyada ya da bir başkasında insanlık tarafından kendilerine gönüllü olarak bağışlanan fiziksel varoluştan ötede daha iyi bir şeye sahip olamayacaklarını biliyorlardı. Kendilerini böyle aşırı derecede alçaltmaları, onlara güvenebilmemizin gerçek temelini oluşturuyordu. Tıpkı maiyetimde bulunan diğer insanlara olduğu gibi, kesinlikle onlara da aynı biçimde davranıyordum. Bu tavrımı şaşırtıcı bulmuşlar ama benim korumamın aktif ve yeterli olduğunu kavrayınca memnun olmuşlardı. Bana hizmet ederlerken tamamen benim mülkiyetim altına girdiler. Bunlar, iyi kölelerdi. Çünkü çölde yapılabilecek olan hiçbir iş, onların onurlarından daha aşağıda ya da onların ılımlı güç ve deneyimlerinin ötesinde bulunmuyordu.

Awad, diğer arkadaşlarının yanında neşeli ve şakacı olduğu halde benim huzurumda şaşkın ve utangaç biri olduğunu kanıtladı. Benim hizmetime girmiş olması, rüyaların ötesinde beklenmedik bir şanstı ve acınacak ölçüde benim düşüncelerime uygun davranmaya kararlıydı. Şu anda görevi, Türklerin dikkatini çekmek için Maan ana yolunda dolaşmaktı. Bunu başardık ve Türkler, bizi takip etmek için hayvanlarını tırısa kaldırınca geri döndük. Daha sonra yine geldik ve böylece katır sürücülerini kuzeye, tehlike yönünün dışına çekerek onları yanılttık. Awad, coşkuyla bu oyuna katıldı ve yeni tüfeğini de gayet iyi kullanıyordu.

Daha sonra Batra'yı ve ayrıca Aba El Lissan'a inen vadileri gözetlemek amacıyla bir tepeye tırmandık. Öğlene kadar tembel tembel orada uzanıp sonuç alamayacakları yönlere doğru koşturan Türkleri, uyuyan adamlarımızı, otlanan develerimizi ve çimenler üzerinde solgun güneş ışıklarını kovalarken yüzeyde hafif çukurlar gibi görünen alçaktan geçen bulutların gölgelerini seyrettik. Huzur dolu, serin ve sıkıntı veren dünyadan çok farklı bir yerdi. Yüksekliklerin sadeliği, içimizde taşıdığımız kaygıların bayağı yükünden dolayı bizi utandırdı. Sonuçlar yerine özgürlüğü, yalnız kalma gücünü, bize eşlik eden uyduruk çıkarları görmezden gelmeyi, varolmanın huzurlu ve unutkan zincirini koydu.

Ama Awad, ilk kez kervanımda tattığı, her gün tatmin edilmesi gereken yeni iktidar heyecanını ve hırsını unutamıyordu. Bu yüzden ağzında değişik bitkilerin saplarını çiğneyip atarak karın üstü yere uzanmış yerinde duramıyor ve yüzü başka yöne dönük olduğu halde kesik kesik konuşarak bana hayvani zevklerinden bahsediyordu. Tam o sırada Ali'nin gösterişli geçit töreninin, geçidin tepesine gelmeye başladığını gördük. Onları karşılamak için yokuş aşağı koştuk ve dört develerini nasıl kaybettiklerini dinledik. Kayalık çıkıntılar yapan geçitten yukarı tırmanırlarken iki deve düşüp bacaklarını kırmış ve diğer ikisi de zayıf oldukları için düşüp kalmışlardı. Bu arada yine Abd el Kader ile kavga etmişler, onun sağırlığından, kibir-

liliğinden ve hoyratça tavırlarından kendisini kurtarması için Allah'a dua etmişler. Yol hakkında hiçbir kavrayışı olmayan Emir, büyük bir sıkıntıyla ilerliyordu ve güvenlik gereği Lloyd ve benimle birlikte tek bir kervan halinde birleşip ilerlemeyi soğuk bir tavırla reddetti.

Karanlıktan sonra bizi izleyeceklerinden dolayı yanlarından ayrıldım ve rehberleri olmadığı için onlara Awad'ı ödünç bıraktım. Yeniden Avda'nın çadırlarında bir araya gelebilecektik. Daha sonra sığ vadilerden ve çapraz sırtlardan geçerek, güneş, yüksek olan son setin arkasında batıncaya kadar ilerledik. Setlerin üzerinden, millerce ötede birdenbire yapay olarak yükselen Ghadir El Haj'daki istasyonun kare biçimindeki kulübesini gördük. Vadide arkamızda süpürge otlarından oluşan bir fundalık vardı. Bu yüzden mola verip akşam yemeği için ateşler yaktık. Bu akşam Hassan Shab, (daha sonra bir alışkanlık haline gelen) hoş bir fikir icat ederek yemeğin hemen ardından kendi Hint çayından sundu. Bu teklifi reddedemeyecek kadar aç gözlü ve nankördük. Üsten yeni bir istihkak gönderilmeden önce adamın çayını ve şekerini utanmazca tükettik.

Lloyd ile birlikte, Sheida'nın hemen aşağı kısmında demiryolunu geçmeyi tasarladığımız yeri işaretledik. Yıldızlar yükselirken Orion'a (avcı burcu) doğru ilerlememiz gerektiğine karar verdik. Böylece hareket edip saatlerce Orion yönünde yol aldık ama bunun sonucunda Orion, hiç de daha yakına gelmiş gibi görünmedi ve aramızda başka herhangi bir burç yoktu. Sırtlardan geçip geniş bir düzlüğe çıkmıştık. Düzlüğün ucu bucağı yoktu ve ak yıldızların ışığı altında varmayı umduğumuz demiryolu gibi her zaman toprak bir tümsek gibi görünen alçak, yassı, düz setleri olan sığ vadi yatakları tarafından tekdüze olarak yol yol ayrılmıştı. Ayağımızın altındaki toprak sertti ve yüzümüze vuran çölün serin havası, develerimizin serbestçe salınarak yürümesine neden oluyordu.

Lloyd ile birlikte tesadüfen karşımıza Türklerin bir gözetleme kulesi ya da gece devriyesi çıkarsa ana birliğimiz çatışmaya girmesin diye hattı gizlice gözetlemek için önden ilerledik. Zahmet çekmeden bindiğimiz develerimiz, uzun adımlarla ilerlemeye başladılar. Böylece hiç fark etmeden yük taşıyan Hintlileri giderek daha çok geride bıraktık. Teğmen Hassan Shab, bizi gözden kaçırmamak için, grubu, askeri kollar arasında birbirleriyle bağlantıyı koruyarak ilerleyen bir sıra haline gelinceye kadar arkamızdan bir adam, daha sonra ikinci bir adam ve arkasından üçüncü bir adam daha gönderdi. Daha sonra yavaş gidilmesi için yukarıya fısıltıyla acil bir mesaj gönderdi. Ama üç dilden geçtikten sonra bize ulaşan mesaj, anlaşılamaz bir hale gelmişti.

Mola verdik ve bu sayede, kuruyan otların kokuları ölgün rüzgârla birlikte çevremizde bir gelip bir giderken sessiz gecenin seslerle dolu olduğunu

fark ettik. Daha sonra yine saatlerdir yaptığımız gibi daha yavaş ilerlemeye başladık. Dikkatimizi üzerinde topladığımız düzlük, hâlâ aldatıcı setlerle yol yol görünüyordu. Yıldızların yerlerini değiştirdiğini ya da bizim yanlış yöne gittiğimizin farkına vardık. Lloyd bir yerlere pusulasını koymuştu. Durup semer torbalarının diplerini el yordamıyla aradık. Thorne, üzerini sıvazladı ve pusulayı buldu. Parlak ok ucuna güvenerek durup baktık ve daha uygun görünen kutup yıldızını seçerek Orion'u bıraktık. Daha sonra yine sonu gelmez gibi görünen yolumuza devam ettik. Daha yüksek bir setin üzerine tırmanırken Lloyd, bir soluk almak için devesini durdurdu ve karşıyı işaret etti. Ufukta yolumuz üzerinde gökyüzünden daha karanlık olduğu için oldukça açık görülebilen, küp biçiminde iki yapı vardı. Doğruca Sheida İstasyonu'na gidiyorduk ve neredeyse oraya varmıştık.

Sağa döndük ve aceleyle açık alanı tırıs koşarak geçtik. Arkamızdan sırayla ilerleyerek gelen kervanın bir bölümünün, aniden yaptığımız bu yön değişikliğini fark etmeyip kaçırabileceğinden az da olsa endişe ediyorduk. Ama her şey yolunda gitti ve birkaç dakika sonra bir sonraki çukur alandan geçerken İngilizce ve Türkçe, Arapça ve Urduca (Pakistan dili) heyecandan titreme nöbetleri karşılıklı olarak yer değiştirmeye başladı. Birden, arkamızda bulunan Türk ordugâhlarından köpeklerin çıkarttığı, zayıf atan nabızlarımızı hızlandıran bir gürültü koptu.

Şimdi nerede olduğumuzu biliyorduk ve Sheida'nın arkasındaki ilk gözetleme kulesinden sakınmak için yeniden yönümüzü belirledik. Kısa sürede hattı geçeceğimizi umarak güvenle harekete geçtik. Bununla birlikte zaman yine uzadı ve hiçbir şey kendini belli etmediğinden hattı bulamıyorduk. Gece yarısı olmuştu, altı saatten beri yol almaktaydık. Lloyd, sabahleyin herhalde Bağdat'a varacağız diye acı acı konuşmaya başladı. Demiryolu burada olamazdı. Thorne, bir dizi ağaç gördü ve ağaçların hareket ettiğini söyleyince tüfeklerimizin sürgülerini şakırdattık ama onlar, sadece birer ağaçtı.

Umudumuzu kesmiştik ve semerlerimizde uyuklayıp yorgun gözlerimizin kapanmasına izin vererek umursamazca yola devam ettik. Benim Rima, birdenbire öfkelendi. Domuz gibi bağırarak birden kendisini yan yola atıp koşmaya başladı. Neredeyse beni düşürüyordu. Vahşi bir şekilde iki tümseğin ve bir hendeğin üzerinden sıçrayarak geçti ve kendisini tozlu bir arazi üzerinde bulunan düzlüğe attı. Hayvanın başına vurdum. Kendisini dikleştirip sinirli sinirli rahvan koşmaya başladı. Hintliler, yine biz aceleyle yol alırken arkamızda oyalanıyorlardı. Ama bir saat sonra bu gece önümüzde yükselen son set, gerçekte olduğundan çok daha farklı, büyük ve korkunç görünüyordu. Düzgün bir biçimi vardı ve yeraltından yüzeye çıkan su yollarının gölgeli ağızları diyebileceğimiz daha koyu renk yamalar

set boyunca uzanıp gidiyordu. Bu yeni ilgi odağı zihinlerimizi mahmuzladı ve hayvanlarımızı, yeni hedefe doğru hızla ve sessizce sürdük. Yaklaşınca setin kenarları boyunca sivri uçlu direklerin bir çit gibi dikildiğini gördük. Bunlar, telgraf direkleriydi. Bir an beyaz başlıklı bir şahıs bize dikkatle baktı ama kıpırdamadan durdu. Böylece onun kilometreyi gösteren bir işaret direği olduğunu anladık. Birliğimiz aceleyle durdu. Karanlıkta bize birden ateş açılacağını ve sessizliğin tüfeklerin yaylım ateşiyle kesileceğini umarak bu yerin sessizliğinin arkasında ne yatarsa yatsın, meydan okumak için önce bir tarafa doğru ilerledik; daha sonra doğruca sete yöneldik. Ama hiçbir tehlike belirtisi yoktu. Sete ulaşınca bölgenin ıssız olduğunu anladık. Develerimizden inip hem aşağıya, hem de yukarıya doğru koşarak iki yüz yarda kadar olan bir mesafeyi kontrol ettik. Kimse yoktu. Geçmemiz için uygun bir yerdi.

Diğerlerinin derhal hattın üzerinden geçerek doğuya doğru, boş ama dost olan çöle gitmelerini emrettik. Şarkı söyleyen tellerin altında rayların üzerine kendimizi bıraktık. Gölgeli kısımları olan uzun hat, karanlıkta belirsizce titreşiyor, demiryolu setinin ve rayların altına serilen kırma taşların üzerinde ayak sürüyerek ilerliyor ve develerin gerilim yüklü gece yürüyüşlerinin sessizliğiyle arkamızdan geçerek karanlıkta kayboluyordu. Son adam da geçti. Küçük grubumuz bir telgraf direğinin etrafında toplandı. Kısa bir tartışmadan sonra Thorne, yavaş yavaş direğe tırmanıp en alttaki teli yakalayarak fincan kolunu salladı. Üstteki tele ulaşıp çekti ve bir an sonra gergin telden yüksek metalik tıngırdama sesleri gelmeye başladı. Tel, kesilince, direği sarsarak havada her iki yönde geriye doğru sıçrayıp altı ya da yedi direkten kurtularak kendini yere bıraktı. Bunu, taş zemin üzerinde gürültüyle kıvrılan ikinci ve üçüncü teller izledi. Ama geceleyin bu seslere bir yanıt gelmemesi, tam doğru yerden, iki gözetleme kulesi arasındaki boş alandan geçtiğimizi kanıtlıyordu. Thorne, parçalanmış elleriyle sallanan direkten aşağı kayarak indi. Dizleri üzerine oturarak bekleyen develerimizin yanına gittik ve birliğimizin peşinden tırıs koşmaya başladık. Bir saat daha geçti ve şafağa kadar dinlenmek için emir verdik. Ama şafaktan önce kuzeyden, uzaktan gelen kısa, telaşlı tüfek ateşleri ve bir makineli tüfeğin tıkırtıları ile uyandık. Küçük Ali ve Abd el Kader, hattan bizim kadar temiz bir geçiş sağlayamamışlardı.

Ertesi sabah neşeli bir gün ışığının altında Maan'dan gelen ilk treni selâmlamak için demiryoluna paralel ilerledik ve sonra garip Jefer düzlüğü üzerinden iç kısımlara yöneldik. Gün yakındı ve güneşin gücü giderek artıyor, ısınan düzlükler üzerinde seraplar yaratıyordu. Dağınık ilerleyen birliğimizden biraz uzaklaşınca grubumuzun bir kısmının gümüş rengi bir sel içinde boğulduğunu ve diğerlerinin ise develerin etkilemesi ya da ze-

mindeki farklılıklardan dolayı uzayıp büzülen, durmadan değişen yüzeyin üstünde yüzdüklerini gördük.

Öğleden sonra erken saatlerde, Avda'nın, kuyuların güneybatısında geniş, engebeli ve çalılık bir arazide göze çarpmadan mütevazı bir şekilde kurduğu kampını bulduk. Büyük çadırlar ile kadınları, Türk uçaklarının ulaşamayacağı kadar uzak bir yere göndermişti. Yanında çok az Toweiha vardı ve kabilesel kazançların bölüşümü üzerinde aralarında şiddetli bir anlaşmazlık çıkmıştı. Yaşlı adam, kendisini böyle zayıf gördüğümüzden dolayı çok üzgün görünüyordu.

Sorunları yatıştırmak için diplomatça elimden gelen çabayı gösterip zihinlerine yeni bir doğrultu vererek çıkarlar arasında denge sağlamaya çalıştım. Başarılı da oldum. Çünkü Araplar, kendi aralarında çoğu zaman yarı savaş halinde oldukları halde gülümsemeye başlamışlardı. Muhammed el Dheilan ile yemek yemeyi daha avantajlı bir zamana kadar ertelemiştik. Muhammed, daha iyi bir diplomattı. Çünkü Avda'dan daha az açıktı ve gerçek ne olursa olsun, eğer düşüncesine uyuyorsa olaya neşeyle bakmayı biliyordu. Böylece pirinç, et ve kurutulmuş domateslerle donatılmış tabaklarla çok iyi bir şekilde karşılandık. Muhammed, çok iyi beslenmiş, yürekten köylü olan bir adamdı.

Yemekten sonra sel sularının life benzer çamur tabakalarını yararak yol açtığı, Mamut yatağına benzer, kuru, kül rengi hendekler üzerinde gezerken Yarmuk köprülerine sefer yapma plânlarımı Zaal'a açtım. Bu fikirden fazla hoşlanmadı. Ekim'deki Zaal, Ağustos'taki Zaal değildi. Başarı, baharın zorlu, yiğit binicisini, ihtiyatlı bir adam haline getirmişti. Yeni sahip olduğu zenginliği, yaşamı kendisi için değerli kılmıştı. Baharda beni istediğim herhangi bir yere götürebilirdi. Ama son yaptığımız akın, onun sinirlerini yormuştu ve şimdi sadece bu konuya kişisel bir önem veriyorsam gelebileceğini söyledi.

"Nasıl bir grup oluşturabiliriz?" diye sordum. Umutsuzluk içinde bir umut sayılmasa da kampta iyi adam olarak üç kişinin adını verdi. Kabilenin geri kalanı hoşnutsuzluk gösterip uzaklaşmıştı. Üç Toweiha'yı almak yararsız olmasının yanı sıra, daha da kötü olacaktı. Çünkü tek başlarına işe yaramadıkları halde sırf gururları yüzünden diğer adamları öfkelendirebilirlerdi. Bu yüzden başka yerde şansımı deneyeceğimi söyledim. Zaal, ferahladığını belli etti.

Ne yapmamız gerektiği hakkında tartışırken (yaşayan en iyi akıncılardan ve ancak yarısı ortaya çıkan plânım hakkında fikir yürütebilecek en yetenekli adamlardan biri olduğu için Zaal'ın öğütlerine ihtiyacım vardı) kahve ocağını kurduğumuz yere bir delikanlı panik içinde koşarak geldi ve

Maan tarafından binicilerin hızla, toz bulutu çıkartarak geldiklerini söyledi. Orada Türklerin bir katır ve bir de süvari alayları vardı. "Bir gün Abu Tayi'yi görmeye geleceğiz," diye her zaman böbürlenip duruyorlardı. Bu yüzden onları karşılamak için ayağa fırladık.

Avda'nın, on beş adamı vardı. Bunlardan beşi sağlam ve geri kalanı da gri sakallı ihtiyar ve çocuklardan oluşuyordu. Buna karşılık bizim sağlam otuz askerimiz vardı. Sürpriz yapıp Hoveitatları ziyaret etmek için tesadüfen işlerini iyi bilen Hintli makineli tüfekçilerden oluşan bir birliğin hazır beklediği günü seçen Türk komutanının ters talihi üzerinde uzun uzun düşündüm. Develerimizi daha derin olan suyu kesen setlerin arkasında çömeltip dizlerinden yularlarla bağladık. Her yöne doğru sekiz yüz yarda kadar uzanan, düz bir alanı kontrol eden ve alkali çalılarla hayranlık uyandıracak bir şekilde gizlenen bu doğal siperlere Vickers ve Lewisleri yerleştirdik. Avda, çadırını indirdi ve tüfekli adamlarını ateşimize destek olmak amacıyla yanımıza gönderdi. Daha sonra ilk atlı, bizim durduğumuz siperin hizasında görünen bir setin üzerine çıkıncaya kadar, rahat rahat bekledik. Sete çıkan adamların, düşman yönünden gelip de Jefer'e gitmekte olan Ali ibn Hüseyin ile Abd el Kader olduklarını anladık. Sevinçle bir araya geldik. Bu arada Muhammed, Ali'yi teskin etmek için domatesli pilav ziyafetinin ikinci baskısını hazırladı. Geceleyin demiryolunda ateş edilince, iki adamlarını ve bir de kısrak kaybetmişlerdi.

Bölüm 73

Lloyd'un buradan Versailles'a dönmesi gerekiyordu ve Avda'dan onu hattın karşısına götürecek bir rehber bulmasını istedik. Rehberle ilgili bir sorun yoktu ama en büyük güçlük, Hoveitat develerinin hepsinin otlaklarda olması ve bu yüzden en yakın otlağa varmak için bu çorak kuyuların güney doğusuna doğru tam bir günlük yolculuk yapmak zorunluluğundan dolayı, adamı bir hayvana bindirmekte yatıyordu. Yeni rehbere kendi binek hayvanlarımdan birini vererek bu güçlüğün önüne geçtim. Seçim, hamileliği tahminimden daha zor geçeceği belli olan yaşlı Ghazala'ya isabet etti. Bu uzun seferimiz sona ermeden önce hızla yapacağımız işler için uygun görünmüyordu. Böylece Hoveitatlar ağızları açık bakarken sahip olduğu iyi mevki ve coşkulu ruhun onuruna Ghazala'ya Thorne geçti. Ghazala'yı çöldeki tüm develerden daha üstün görüyorlardı ve ona binme onuruna erişmek için değerinden çok daha fazlasını ödeyebilirlerdi. Burada ise hayvan, pembe yüzlü ve göz kapaklarındaki iltihaptan dolayı nemlenmiş şiş gözleriyle kadınsı görünen, Lloyd'un söylediği gibi az da olsa kaçırılmış bir rahibeye benzeyen bir askere veriliyordu. Lloyd'un gittiğini görmek üzücü bir şeydi. O, bizi anlıyor, akıllıca yardım ediyor ve davamızın daha iyi olmasını diliyordu. Ayrıca bizimle birlikte kendisini Arabistan'da tam olarak eğitilmiş olan tek adamdı ve bu birkaç gün içinde hayalimizden geçen gökyüzünde ya da yeryüzünde olanaklı olan herhangi bir konu ya da kitap üzerinde tartışarak, zihinlerimiz, birlikte dış dünyaya uzandı. O ayrıldıktan sonra her şey; savaş, kabileler ve develer, sonu gelmez bir şekilde yine bizim

omuzlarımızda kalacaktı.

Gece, böyle bıktırıcı işlerle başladı. Hoveitat sorunu çözüme kavuşturulmalıydı. Karanlık bastırdıktan sonra Avda'nın ocağının etrafında toplandık ve saatlerce bildiğim bütün aldatma sanatlarını kullanarak, bu çemberin etrafında toplanmış olan adamlarla oynayıp ateşin aydınlattığı yüzlerine ulaşmaya çalıştım. Şimdi kâh birini, sonra kâh ötekini yakalıyordum. (Bir kelime onların yüreklerine isabet ettiğinde gözlerinde çakan parıltıyı görmek kolaydı.) Sonra yine hatalı bir yol izleyip karşılık almadan değerli dakikaları boşa harcıyordum. Abu Tayi'nin onların sert vücutları kadar katı fikirleri vardı ve uzun süreden beri çalışma stresiyle yoğunlaşan inançlarının şiddeti, onları yakıp tüketiyordu.

Yavaş yavaş benim görüşlerim üstün gelmeye başlamıştı ama gece yarısına doğru Avda değneğini kaldırıp herkesi sessiz olmaya davet edinceye kadar, tartışma hâlâ devam ediyordu. Tehlikenin ne olduğunu merak ederek dinledik ve bir süre sonra yavaşça ilerleyen bir yankılanma, kulaklarımızın kolayca tepki gösteremeyeceği kadar zayıf ve dağınık, sanki yavaş bir tempoyla bir şeylere vuruluyormuş gibi çıkan sesleri duyar gibi olduk. Uzaktan gelen bir homurtu, sanki çok alçak sesle duyulan gök gürültülü bir fırtına gibiydi. Avda, vahşi gözlerini batıya doğru dikti ve "İngiliz topları!" dedi. Allenby, saldırmak için hazırlanmaya başlamıştı ve topların yardımcı sesleri sayesinde, toplantıda ele alınan konu, tartışmanın ötesinde kapandı.

Ertesi sabah kampta sakin ve samimi bir hava vardı. Bu defa güçlükleri aşan Avda, bizim için huzur dileyerek sıcak bir tavırla beni kucakladı. En sonunda elim yatmakta olan devemin üzerinde beklerken, Avda, yine koşarak geldi, kollarını uzatarak beni bir kez daha bağrına bastı ve rüzgâr hızıyla, "Abd el Kader'e dikkat et" diye fısıldarken, sert sakallarının kulağımı fırçaladığını hissettim. Bizim hakkımızda söylenecek daha çok, çok şeyler vardı.

Uçsuz bucaksız ama esrarengiz bir güzelliği olan Jefer düzlüklerinde gece oluncaya kadar yol aldık. Düzlükte bir kayalık gibi yükselen, çakmaktaşı kırıntılarından oluşmuş bir sırtın dibinde durduk. Orada fundalıklarda yılan kaynayan bir cepte kamp kurduk. Yürüyüşlerimiz çok kısa ve çok yavaş oluyordu. Hintliler, yolda acemi olduklarını kanıtlamışlardı. Haftalarca Wejch'den uzakta iç kısımlarda yaşadıklarından, onların iyi birer binici olduklarını hiç düşünmeden kabul etmiştim. Ama şimdi en iyi hayvanlarla ellerinden geleni yaptıkları halde dinlemek için tatile çıkmış bir grup gibi, günde ortalama ancak otuz beş mil yol alabiliyorduk.

Bu yüzden bizim için günler çaba harcamadan, bedensel gerilimden uzak, kolay bir yolculuk olarak geçiyordu. Puslu şafakların altın renkli havası, yumuşak gün ışığı ve akşamların serinliği, doğanın garip huzuruna

yürüyüşümüzün sakinliğini ekliyordu. Bu hafta, sanki akılda kalan bir rüya gibi, geçip gitmekte olan Aziz Martin yazıydı. Sadece havanın çok yumuşak, çok rahat olduğunu hissedebiliyordum. Havadan mutluluk akıyordu ve arkadaşlar, hallerinden memnundular. Koşullar, o kadar mükemmeldi ki zamanımızın sona ermekte olduğunu birinin bize önceden bildirmesi gerekiyordu. Ama bu kesinlik hali, herhangi bir isyankâr umut tarafından sorgulanmadığından, sadece, yaşamakta olduğumuz bu sonbahar sessizliğinin daha da artmasına hizmet ediyordu. Hiçbir düşünce ya da endişe yoktu. Zihnim, hayatımda her zaman geçirdiğim günlerde olduğu kadar rahatlamış ve sakindi.

Dinlenmek için kamp kurduk. Askerlerin günde üç öğün yemek yemeleri gerekiyordu. Birdenbire bir panik oldu. Batıdan ve kuzeyden atlara ve develere binmiş adamlar ortaya çıkıp çabucak yaklaştılar. Tüfeklerimize sarıldık. Hintliler, kısa uyarılara alışkın olduklarından şimdi Vickers ve Lewis'lerini çarpışmalara hazır monte edilmiş durumda taşıyorlardı. Otuz saniye sonra bu sığ bölgede mevzimizin çok az bir avantajı olmasına rağmen hepimiz, tam bir savunma konumuna geçtik. Önümde her iki kanatta parlak giysileri olan muhafızlarım, sevgiyle yanaklarına dayadıkları tüfekleriyle yaban otları arasında alabildiğine dağılarak uzanmışlardı. Onların yanında hâkî üniformalı düzgün görünümlü dört Hintli grup makineli tüfeklerinin civarına sinmişlerdi. Onların arkasında Şerif Ali'nin adamları yatmıştı. Ortalarında rahatça tüfeğinin üzerine eğilirken çok hevesli görünen Şerif Ali'nin kendisi mevzilenmişti ve kafası çıplaktı. Arka plânda deveciler, otlanan hayvanlarımızı açacağımız ateşten korumak için sürerek uzaklaştırıyorlardı.

Bu, birliğimizin oluşturduğu bir tabloydu. Kendimizi takdir ediyordum ve Awad, neşeli bir kahkaha atarak, ayağa fırlayıp başının üzerinde gömleğinin kolunu bir dostluk işareti yapar gibi sallayarak düşmana doğru koşmaya başlayınca Şerif Ali, saldırı gerçekleşene kadar ateş etmememiz için bizi uyardı. Etkisiz bir şekilde, ona ya da biraz daha yukarıya ateş ettiler. Yere yatıp ateşe, ateşle karşılık verdi. En öndeki binicinin hemen başının üstünü hedefleyen tek bir atış yaptı. Bu ateş ve sessizce arkada hazır bekleyişimiz, onları tereddüde düşürmüştü. Kararsız kalan bir grup gibi durup beklediler ve bir dakikalık tartışmadan sonra işaretimize yarı gönüllü bir yanıt vererek pelerinlerini çıkarıp salladılar.

İçlerinden biri, yürüyüş hızıyla bize doğru atını sürdü. Tüfeklerimiz tarafından korunan Awad, onu karşılamak için iki yüz yarda kadar ilerledi. İsimlerimizi duyunca büyük bir şaşkınlık geçiren adamın bir Sukhuri olduğunu anladı. Bizim barışçı selâmımızı gördükten sonra, birlikte Şerif Ali'ye doğru yürüdük. Yeni gelenlerin arta kalanı, belirli bir mesafeden bizi takip

ediyordu. Zebn Sukhur'lara mensup bir baskın grubuydular ve tahmin ettiğimiz gibi Bair'de cephede kamp kurmuşlardı.

Bize haince saldırdıklarından dolayı öfkeye kapılan Ali, onları her türlü cezaya çarptırabileceğini, söyleyerek tehdit etti. Azarlamaları asık suratla dinleyerek kabul ettiler. Yabancılara ateş açmanın bir Beni Sakhr tarzı olduğunu söyleyerek kendilerini savundular. Ali, bu mazereti çölde olabilecek iyi bir alışkanlık olarak kabul etti ama bize karşı üç yandan birden haber vermeksizin ortaya çıkmalarının önceden düşünülerek hazırlanmış bir tuzak olduğunu kanıtladığını söyleyerek onların bu sözlerine itiraz etti. Beni Sakhr'lar, tehlikeli bir topluluktu. Ne göçebelerin onur yasalarını kabul edip ruhen çöl yasalarına boyun eğecek kadar yeterince saf göçebe, ne de yağma ve baskın işlerinden yemin ederek vazgeçecek köylülerdi.

Bize son saldıran grup, gelişimizi haber vermek için Bair'e girmişti. Kabilenin şefi olan Mifleh, bir halk gösterisi yaparak kötü karşılamanın izlerini silmenin en iyi davranış olacağını düşündü. Bizi çılgınlar gibi alkışlarken, bütün adamlar ve atlar etrafımızda toplandılar. Atlarını şaha kaldırıp dörtnala koşturmaya başladılar; bol bol havaya ateş edip naralar atıyorlardı. Atlarını kayalıkların üstünde takırdatarak koşturup pervasızca biniciliklerini sergilerken, bizim ağırbaşlı duruşumuza çok az saygı gösterip saflarımıza girip çıkıyorlar ve sürekli olarak develerimizin boyunları altından tüfeklerini ateşleyerek, çılgın bir kovalamaca ile etrafımızda dönüp duruyorlardı. Güneşten kavrulmuş tebeşir tozları bulut halinde yerden kalktı ve adamların sesleri, karga gibi gaklayarak çıkmaya başladı

Sonunda gösterinin gerilimi azalıp kayboldu ama o zaman Abd el Kader, ancak aptalların arzu edebileceği türden bir kanıya kapılarak erdemlerini gösterme sırasının kendisine geldiği düşündü. Adamlar, eyerlerinin üzerinde Ali ibn Hüseyin'e, "Allah, Şerif'imize zaferi bağışlasın!" diye bağırarak geçiyor ve sonra yanıma gelince dizginleri çekip atlarını durdurarak, "Hoş geldiniz, Auran'lar, eylemin müjdecileri!" diye selâmlıyorlardı. Bunun üzerine Abd el Kader, kısrağına tırmanıp yüksek Fas işi semerine oturdu ve onun arkasında düzgün bir şekilde sıraya giren yedi Cezayirli kölesi ile birlikte, azametle yürümeye başladı. Büyük bir incelikle yavaşça kıvrımlar çiziyor, gırtlağından çıkan bir sesle, "Hop! Hop!" diye bağırıyor ve tabancasıyla düzensiz bir şekilde havaya ateş ediyordu.

Bu gösteriyi ses çıkarmadan seyreden Bedevilerin şaşkınlıktan ağızları açık kalmıştı. Mifleh, yanımıza gelip tatlı bir dille, "Efendiler, yalvarıyorum size, şu kulunuzu uzaklaştırın, ne ateş edebiliyor, ne de ata binebiliyor. Kazara birini vuracak olursa, bugünün güzel talihini mahvedecek!" dedi. Mifleh, sinirsel bir heyecana sahip olan ailenin geçmişini bilmiyordu. Abd el Kader'in erkek kardeşi, Şam'da bir arkadaş grubu içinde otomatik si-

lahla, peş peşe üç ölümcül kazaya neden olarak bir dünya rekoru kırmıştı. Yerel baş gladyatör olan Ali Rıza Paşa, "Özellikle üç şey olanaksızdır: Bir, Türkiye'nin bu savaşı kazanması; iki, Akdeniz'in şampanya olması; üç, eğer Muhammed Said silahlı ise beni, onunla aynı yerde bulabilmeniz olanaksızdır!" demişti.

Yüklerimizi harabelerin yanında indirdik. Biraz ötede Beni Sakhrların siyah çadırları, vadide benek benek dağılmış bir keçi sürüsü gibi görünüyorlardı. Ama ilk önce Ali'nin bir soruşturma yapması gerekiyordu. Beni Sakhrlar'ın ricası üzerine Faysal, Nasır'la benim Akabe'ye giderken jelatinli patlayıcıyı bulup çıkardığımız gibi, tahrip edilen kuyulara yeniden astar yapmak için Bisha duvar ustalarından ve kuyu kazıcılarından bir grup göndermişti. Adamlar, aylardır Bair'de bulunuyorlardı ve çalışmanın henüz bitirilmediğini daha yeni rapor etmişlerdi. Faysal, pahalıya mal olan bu gecikmenin nedenlerini öğrenmek için, bize görev vermişti. Ali, Bishaların rahat bir şekilde yaşadıklarını, et ve un bulmaları için Arapları zorladıklarını ortaya çıkardı. Onları, bu gerekçelerle suçladı. Boş yere yalan söyleyerek gerçeği farklı göstermeye çalıştılar; oysa Şerif'lerin eğitimli yargıçlara özgü sağlam bir içgüdüleri vardı. Mifleh, bizim için büyük bir akşam yemeği hazırlıyordu. Adamlarım heyecanla kulaktan kulağa çadırların arkasında mezarların yukarısında bulunan yayvan tepenin üzerinde, koyunların kesildiğini gördüklerini fısıldıyorlardı. Böylece yemek tepsisi taşınmadan önce, Ali'nin adaleti aceleyle yerine getirildi. Kısa bir süre içinde her şeyi halletti, siyahları dinleyip mahkûm etti. Verilen karar, kendi köleleri tarafından yıkıntıların içinde uygulandı. Biraz utangaç tavırlarla geri döndüler; nezaket ve affedilmenin işareti olarak ellerini öptüler ve böylece uzlaşma sağlandıktan sonra, grup, bizimle birlikte yemek yemek için sofraya diz çökerek oturdular.

Hoveitat şölenleri, yağlı, sulu yemeklerden oluşuyordu. Beni Sakhrlarınki ise çok boldu. Yemekler elbiselerimize sıçradı, ağzımızdan taştı ve parmaklarımızın uçları, yemeğin sıcaklığı ile haşlandı. Açlığımızın şiddeti yatıştıkça ellerimizi yemeğe daha ağır daldırıyorduk ama Abd el Kader, mırıldanarak birden ayağa kalkıp ellerini bir mendile sildikten sonra çadır duvarının dibinde bulunan halıların üzerine oturduğunda, yemek hâlâ bitmekten çok uzaktı. Kalkıp kalkmamakta tereddüt ediyorduk ama Ali, 'Haydi, fellahlar!" diye mırıldandı ve oturan tüm adamlar doyuncaya kadar çalışma devam etti. Daha tutumlu davrananlar, sızlayan parmaklarına bulaşan inatçı yağları yalamaya başladılar.

Ali, boğazını temizledi ve ikinci ve üçüncü gruplar, kapların etrafına toplanıp kendilerini doyururlarken, biz halıların üzerine çekildik. Beş altı yaşlarında ufak bir şey, kirli önlüğüyle ciddi bir havayla sofraya oturup şöle-

nin başından sonuna kadar her iki elini kullanarak kendini tıka basa doyurdu ve sonunda şiş göbeği ve yağla parlayan yüzüyle seçilmemiş iri bir pirzola parçasını zafer edasıyla göğsüne bastırıp sessizce sallana sallana uzaklaştı.

Çadırın önünde köpekler, gürültüyle kuru kemik parçalarını çatır çutur parçalıyorlardı. Mifleh'in kölesi, köşede koyunların kafataslarını yarıp beyinlerini soğurarak emiyordu. Bu arada Abd el Kader, tükürüp geğirerek, dişlerini temizleyerek oturuyordu. Sonunda kölelerinden birini ilaç sandığını alıp getirmesi için gönderdi ve kayış gibi etin midesinin hazmı için zararlı olduğunu söyleyerek bir miktar ilacı ağzından aşağı boşalttı. Böyle nezaketsiz tavırlarla kendisine büyük bir şöhret sağlamayı tasarlıyordu. Hiç şüphe yok ki böyle davranarak kendi köylülerini yıldırabilirdi ama Zebnler, sırf köylü ölçütleriyle değerlendirilemeyecek ölçüde çöle yakın yaşıyorlardı. Üstelik bugün gözlerinin önlerinde zıt bir örnek, çöl doğumlu bir efendi olan Şerif Ali ibn el Hüseyin duruyordu

Yemek dolayısıyla birden değer kazanan davranış tarzı, merkezi çöllere özgüydü. Yarı göçebeler arasında kibarlığın bir uzantısı olarak her misafir, karınları doyunca bir kenara çekiliyordu. Kuzeydeki en uzak bölgeden gelen Anazehler, kendi kendilerini yabancı konumuna koydular ve böylece karanlıkta iştahlarından dolayı utanmayacaklardı. Bütün bunlar, değişik tarzlardı. Ama önemli kabileler arasında Şeriflerin tarzları, genellikle övülmekteydi. Bu yüzden zavallı Abd el Kader, anlaşılamadı.

Abd el Kader, çekip gitti ve şimdi yukarıdaki gökyüzünün bir yansıması ya da taklidi gibi görünen çadır ateşlerinden meydana gelen küçük takımyıldızlarıyla süslenen karanlık çukur bölgenin yukarısında, çadırın ağzına oturduk. Köpeklerin birbirlerini kışkırtarak koro halinde uludukları zamanlar haricinde sakin bir geceydi ve havlamalar, nadirleştikçe sessizliği yeniden dinleyebiliyor, Filistin'e saldırmaya hazırlanan ağır topların gümbürdemelerini işitebiliyorduk.

Bu top atışlarının eşliğinde Mifleh'e, Deraa bölgesine bir baskın düzenlemek üzere olduğumuzu ve ayrıca onu ve on beş kadar kabile üyesini develeriyle birlikte yanımızda görürsek memnun kalacağımızı anlattık. Hoveitatlarla başarısızlığa uğradıktan sonra eylemin umutsuz karakteri, taraftarlarımızı caydırmasın diye doğrudan hedefimizi açıklamamaya karar vermiştik. Bununla birlikte Mifleh, hemen kabul etti. Görünüşe göre acele hareket edip önerimize hevesle atlamıştı. Yanında kabilesinin en iyi on beş adamı ile birlikte, kendi oğlunu da getireceğine dair söz verdi. İsmi Türki olan bu delikanlı Ali ibn el Hüseyin'in eski aşkıydı. Her biri diğerinin hayvanını çağırarak biniyor ve birbirlerine dokunmaktan ve sessizlikten zevk alarak aşağı yukarı hiç ayrılmadan dolaşıyorlardı. Daha on yedisinde, açık tenli, temiz yürekli bir çocuktu. Uzun boylu değildi ama kalıplı ve güç-

lüydü. Yuvarlak çilli bir yüzü, yukarı kalkık bir burnu ve güçlü dişlerini gizlemeyen ama mutlu gözlerini saklayan, yüzüne daha çok asık suratlı bir hava kazandıran çok küçük, üst dudakları vardı.

Önemli iki durumda onun cesur davranıp sadık kaldığı sonucuna vardık. Hırsla yanıp tutuştuğu yüzünden okunan babasından bir parça rica etme alışkanlığı kapması, yumuşak başlılığı ile uyuşuyordu. Erkekler arasında adam yerine konulup konulmadığından emin olmak, Türki'nin en büyük sıkıntısıydı ve kabilesindeki kızların önünde cesaretini göstermesine izin verecek harika ve cesurca şeyler yapmayı her zaman iple çekiyordu. Akşam yemeğinde ona hediye ettiğim yeni ipek elbiseyi o kadar çok beğendi ki, üzerinde pelerini olmaksızın yeni elbisesini göstermek için baştan aşağı çadır köyü iki kez yürüyerek geçti ve bu arada buluşmaya katılmayıp kendisini geriye çekmiş görünenlere de sövüp saymaktan geri kalmadı.

Bölüm 74

Hayvanlarımızı suladıktan sonra kervanımız daha Bair'den ayrılmadan önce karanlık çökmüştü. Biz, şefler, uzun süreden beri sakin bir şekilde Zebnlerin hazırlanmasını bekliyorduk. Mifleh'in hazırlıklarına, Annad'ın mezarına yakın bir yerde süslü bir türbede yatan, kabilenin atası kabul edilen Esat'a yapılacak bir ziyaret de dahildi. Beni Sakhrlar, kendilerini yeterince, kutsal yerlere, kutsal ağaçlara ve cenaze törenlerinin yapıldığı kutsal tapınaklara ilişkin boş Sami köy inançlarıyla donatmışlardı. Şeyh Mifleh, bu vesileyle Esat'ın mezar taşının etrafına sarılarak bırakılan yırtık pırtık bez koleksiyonuna kendi başlığından kopartarak bağlayacağı başka bir şerit parçası eklemesinde bir sakınca görülmeyeceğini düşünüyordu ve bizden âdet olduğu üzere hediye istedi. Erdemin, bağış yapmaktan geçtiğini, söyleyerek ona benim koyu kırmızı ve ipek rengi gümüş, Mekke işi süslemelerimden birini uzattım. Tutumlu Mifleh, karşılık olarak elime zorla bir yarım Penny sıkıştırdı. Böylece verdiğim hediyeyi satın aldığını iddia edebilecekti. Birkaç hafta sonra geri dönüp de değersiz süslemenin ortadan kaybolduğunu görünce, benim işitebileceğim tarzda, atasını soyan bazı allahsız Sherari'lerin kutsal emanetlere karşı saygısızlıklarına sövüp saydı. Türki, bana daha fazlasını anlatacaktı.

Eski dik patika bizi Bair Vadisi'nin dışına götürdü. Diğer adamlarımızı, bir sırtın tepesinde geceleyin bir ateşin etrafında toplanmış, kamp yaparken bulduk. Ama bu defa aralarında ne konuşma geçiyor, ne de kahve yapılıyordu. Birlikte yan yana uzandık, susup Allenby'ın top atışlarını duymak

için kulaklarımızı zorladık. Açık ve net bir şekilde konuşuyorlardı. Batıda uzaktan çakan şimşekler, ateşlenen topların yerini tutuyordu.

Ertesi gün Thlaithukhwat'ın, "Üç Kız Kardeşler"in sol tarafına geçtik. Topu topu bir günlük yolculukla ulaşılabilecek bir mesafede bulunan temiz karlı zirveleri, yüksek su havzaları üzerinde sınır taşları gibi yükseliyordu. Bu harika kasım sabahı, tıpkı bir İngiliz yazı gibi yumuşaktı ama güzelliğinin eşi yoktu. Molaları ve yürüyüş etaplarını, Beni Sakhrlar'ın saflarında geçiriyordum. Kulaklarım onların şivelerini öğreniyor ve ağızlarından kaçırdıkları kabilesel, ailesel ya da kişisel bilgileri hafızamda topluyordum.

Yerleşimin az olduğu çöllerde, saygıdeğer her insan, diğer her insanı tanıyor ve kitaplar yerine birbirlerinin soylarını inceliyorlardı. Böyle bir bilgiye ulaşamamak ya görgüsüzlük ya da yabancı bir insan olarak damgalanmanız sonucunu doğurabilirdi ve yabancılar, samimi görüşmelere, toplantılara ya da gizli ilişkilere asla kabul edilmezlerdi. Hiçbir şey, bu kadar bezdirici olamazdı ama amacımın başarıya ulaşması için hiçbir şey de bu kadar önemli değildi. Bu yüzden yeni bir kabileyi karşıladığım her seferinde bu sürekli zihin jimnastiği sayesinde apaçık her şeyi bilmek istiyordum.

Akşam karanlığında bizim yakacak odun sağlayacağımız ve develerimizin hoşlanacağı türden solgun griyeşil yaprakları olan çalılıkların bulunduğu Jesha Vadisi'nin bir kolunda mola verdik. O gece top sesleri, belki de arada bulunan Ölü Deniz çukurluğu, yankıları, kalmakta olduğumuz yüksek yaylanın üzerine tekrar tekrar gönderdiğinden dolayı çok net ve güçlü bir şekilde duyuluyordu. Araplar, "Toplar daha da yaklaştı, İngilizler ilerliyorlar, Allah, bu yağmurun altında savaşan adamları kurtarsın!" diye fısıldaşıyorlardı. Uzun süreden beri güçten düşmüş olan zalimlerine, Türklere, merhamet ederek yanlarına geçmeyi düşünüyorlardı. Çünkü ayrım gözetmeyen kör adalet anlayışları ile, zalim de olsalar zayıf düştüklerinden dolayı onları, güçlü yabancılardan daha çok seviyorlardı.

Araplar, güce karşı çok az saygı duyuyorlardı. Daha çok hüner karşısında eğiliyorlar ve çoğu zaman da gıpta edilecek ölçüde hünerli kişiler oluyorlardı. Ama her şeyden çok, söylenen şeylerin içtenliğine karşı körlemesine bir saygıları vardı. Tanrı'nın onları silahlanmaktan yoksun bıraktığı tek silah da galiba buydu. Türkler, sırası geldiğinde Arapların her şeyi olmuş ve bir süre için Arapların öyle hoşlarına gitmişti ki toplu olarak onlardan korkmuyorlardı. Ama toplu olmak ile birey olmak arasındaki bu ayrımın altında çok şeyler yatıyordu. Arapların tek tek herhangi bir Türk'e ya da yabancıya karşı tercih edeceği İngilizler vardı, ama bunun gücünü genelleyip, Arapların İngiliz yanlısı olduklarını ilan etmek aptallık olurdu. Onların arasında yaşayan her yabancı kendi yaptıklarının sorumluluğunu taşıyordu.

Günbatımına kadar Ammari'ye giden uzun yol boyunca ilerlemek niye-

tiyle, erkenden kalktık. Güneşin kavurduğu çakmaktaşı kayalıklarla kaplı sırtların üzerinden peş peşe geçtik. Yamaçlarında yetişen minicik safran bitkileri, o kadar sık ve parlak görünüyorlardı ki, tüm manzara altın sarısı bir renge bürünmüştü. Sukhurlar, buraya Safra el Jesha adını vermişlerdi. Vadiler sadece birkaç inç derinliğindeydi. Son yağmurlardan sonra meydana gelen sayısız derecik yüzünden, yüzeyde oluşan eğri büğrü, karmaşık ağa benzer yapılardan dolayı vadilerin yatakları, Fas derisi gibi damar damar açılmıştı. Vadilerin her dönemecinde göze çarpan kabarıklık, çamurla sertleşmiş kum setlerinden meydana gelen gri çıkıntılardı. Bazen tuz kristalleriyle parlıyor, bazen de çalıların yarı gömülü dallarının çıkıntı yapması yüzünden pürüzlü görünüyordu. Sirhan'a akan vadilerde biriken bu tortular, her zaman hayvanların otlanması için zengin bir kaynak sağlıyordu. Çukurlarda su biriktiği zaman, kabileler toplanıp bu bölgelere çadır köyleriyle yerleşiyorlardı. Bizimle birlikte gelen Beni Sakhrlar, sürekli böyle kamp kuruyorlardı. Tekdüze yeşilliklerle kaplı yamaçlardan geçtikçe önce belli belirsiz bir ocak yeri, düz su kanalları ve hendekleri olan çukurluk bir bölgeyi ve daha sonra da başka bir yeri göstererek, "Burada benim çadırım vardı, orada Hamdan el Salih yerleşmişti. Bak, benim kuru taşlardan yatak yerime, yanında Tarfa'nın yeri vardı. Allah merhamet eylesin. Kadını engerek yılanı soktuğundan susam (samh) yılında Snainirat'ta öldü," diye anlatıyorlardı.

Öğlene doğru köprünün üzerinde develerini tırıs koşturan bir grup ortaya çıktı ve çok hızlı hareket ederek açıkça, bize doğru gelmeye başladılar. Küçük Türki, ne yapmaya çalıştıklarını anlamak için uyluklarına yerleştirdiği horozlu karabinasını sıkıca kavradı ve yaşlı dişi devesini eşkin koşturarak öne çıktı. Adamlar daha bir mil uzaktayken "Ha!"diye bağırdı Mifleh. "Önde Shaara'sına binmiş Fahad geliyor. Bunlar bizim akrabalarımızdır." Onlar oldukları yeterince kesindi. Zebn'lerin başlıca savaş liderleri olan Fahad ile Adhub, bir Gomani, onlara bizim yürüyüş haberimizi ulaştırdığı sırada, Ziza yakınlarında demiryolunun batı yakasında kamp kurmuşlardı. Hemen semerlerine atlayıp zorlu bir binişle bizi ancak yarı yolda yakalamışlardı. Fahad, babasının oğulları çadırlarında yatıp uyuyorken, bölgelerinde bir maceraya girişmeye kalkıştığımdan dolayı, bana, saygılı bir tarzda, hafifçe çıkıştı.

Fahad, beyaz bir yüzü, düzgün sakalları ve hüzün dolu gözleri olan, belki de otuz yaşlarında, az konuşan, tatlı sesli, dalgın görünümlü bir adamdı. Küçük erkek kardeşi, Adhub, ondan daha güçlü ve daha uzun boyluydu ama orta boyu da geçmiyordu. Fahad'dan farklı olarak canlı, gürültücü ve kaba bakışları olan bir adamdı. Küçük ve ucu kalkık bir burnu, tüysüz bir çocuk yüzü ve büyük bir açlıkla nesneden nesneye seğiren parıldayan yeşil

gözleri vardı. Onun sıradanlığı, karışık saçları ve kirli elbiseleri ile kendini açıkça gösteriyordu. Fahad, daha şıktı ama yine de sade bir şekilde giyinmişti ve iki kardeşin bindikleri kaba tüylü yerli develeri, onların şöhretli şeyhleri gibi hayal edebileceğiniz ölçüde küçüktü. Bununla birlikte bu adamlar, tanınmış savaşçılardı.

Ammari'de aşırı soğuk vardı ve esen gece rüzgârı, kuyuların etrafındaki tuzlu zeminden kül rengi toz bulutlarını kaldırıyor ve ağzımıza dolan tozlar ekşi bir nefes gibi tat bırakarak dişlerimizde gıcırdıyordu. Sudan yana kazançlı değildik. Sirhan'ın çoğu bölgesinde olduğu gibi yüzeyde su vardı ama su gölcüklerinin çoğu içilemeyecek kadar acıydı. Bununla birlikte dikkate değer yerler teker teker sayılırken Bir El Emir denilen yerdeki göletin suyunun diğerlerinden farklı olarak çok iyi olduğu akıllarına geldi. Kum tepecikleri arasında küçük, çıplak kireç taşı bir zemin üzerinde bulunuyordu.

Su, (saydam değildi ve tuzlu suamonyum karışımının tadına sahipti) kaya kütlelerinin bulunduğu düzeyin hemen altında, pürüzlü alttan oyulmuş dudakları olan taş bir havuzun içinde yer alıyordu. Davud, Farraj'ı üzerinde elbiseleriyle birlikte suya iterek göletin derinliğini ölçtü. Farraj, suyun sarılığında gözden kaybolup battı ve daha sonra sessizce alacakaranlıkta görülemeyeceği bir yerde, çıkıntı yapan bir kayanın altında su yüzeyine çıktı. Davud, gergin bir şekilde bir dakika bekledi ama kurbanı ortaya çıkmayınca ihramını hızla çıkarıp attı ve peşinden suya atladı. Farraj'ı, kayanın altında kendisine gülümserken buldu. Körfezde inci avcılığı yapmış olmaları, onları suda balık gibi yapmıştı.

Sudan çekip çıkartıldılar ve ardından göletin yanında kumların üzerinde azgın bir şekilde boğuştular. Birbirlerinin canını yakmışlardı; saçları, yüzleri, ayakları, kolları ve vücutları çamur ve diken içinde, su damlayan, kan sızan paçavralarıyla ateşin başına döndüler. Aramızda olan ince, nazik insanlardan çok, kasırganın cinlerine benziyorlardı. Dans ederken çalıların üzerine tökezleyerek düştüklerini, kendilerine yeni elbise armağan edersem cömertliğimi göstermiş olacağımı söylediler. Onların umutlarını kırdım ve gidip hasarlarını tamir etmeleri için, yanımdan kovdum.

Muhafızlarım, özellikle içlerinde Ageyl olanlar, yaradılış itibariyle züppe karakterli adamlardı. Aldıkları ücretlerini elbiselere ve süslere harcıyorlar ve zamanlarının büyük bölümünü parlayan saçlarını örerek geçiriyorlardı. Yağ, saçlarına parlaklık veriyordu. Bit ve pirelerin çoğalmasını önlemek için kafalarını sık sık güzel bir tarakla tarıyorlar ve saçlarına deve idrarı serpiyorlardı. Türklerin zamanında Beersheba'da bulunan Alman bir doktor, (bu adamlar, Sina'da sisli bir şafak vakti küçük çiftçilerden oluşan gönüllü bir süvari birliğine –Yeomanry'e– birden saldırıp bir karakolumuzu yok etmişlerdi) üstü başı bit dolu adamları ordugâhlarda kurulan apteshanelere hap-

sederek bitlerden nasıl temizlenileceğini onlara öğretmişti. Adamlar, kendi bitlerini yiyip bitiriyorlardı.

Şafakta rüzgâr hafifledi ve yarım günlük yürüyüş mesafesinde bulunan Azrak'a doğru yola çıktık. Bununla birlikte bir tehlike uyarısı yapılınca kuyuların yanındaki birikintileri, hemen hemen hiç temizlemeden bırakmıştık. Fundalıklarda atlı adamlar görülmüştü. Bu bölge baskın gruplarının küçük av peşinde koştukları yerlerdi. Hep birlikte en iyi yere çekilip durduk. Hint müfrezesi, dar su kanallarının açtıkları izlerle yarık yarık görünen küçük bir sırtı tercih ettiler. Develerini arkadaki çukurluk alana yatırdılar ve makineli tüfeklerini uygun bir sırayla bir anda kurdular. Ali ve Abd el Kader, ara sıra esen rüzgâra karşı büyük, koyu kırmızı sancaklarını açtılar. Ahmet ve Awad tarafından yönlendirilen avcılarımız, sağa sola koşturuyorlardı. Karşılıklı olarak uzun uzun atışlar yapıldı. Sonra birdenbire her şey sona erdi. Düşman saklandığı yerden çıktı ve havada pelerin ve elbise yenlerini sallayıp savaşta karşılama marşını söyleyerek bize doğru sıraya girip yürümeye başladılar. Bu adamlar, Faysal'a bağlılık yemini etmek için yola çıkan Serhan kabilesinin savaşçılarıydı. Bu kabile, genellikle savaşçı ya da göçebe bir topluluk olmadığından bizimle ilgili haberleri duyunca, yoldan kurtulduklarına sevinerek bize katılmak için geri dönmüşlerdi. Azrak'ın birkaç mil doğusunda tüm kabilenin toplanıp çadır kurduğu Ain el Beidha'ya ortak olarak girişimiz üzerine küçük bir gösteri düzenlediler ve o sabah kadınlar, erkeklerinin isyan tehlikesine atılmak üzere yola çıktıklarını görünce büyük bir korku ve üzüntüye kapıldıklarından dolayı bizi, büyük bir velveleyle karşıladılar.

Bununla birlikte, işte, aynı gün, yanlarında kendilerinden bir Şerif, Arap bayraktarlar, makineli tüfekler, yan yana yürüyen pejmürde kılıklı yüz adamla birlikte geri dönmüşler ve tıpkı yola çıktıkları zamanki kadar neşeyle, marş söylüyorlardı. Gözlerim, ikinci sırada ilerleyen bir Sirhani'nin bindiği, dikkatleri çeken, belki de yedi yaşlarında olan kızıl bir devenin üzerindeydi. Uzun boylu hayvanın kendini ezdirmeye hiç niyeti yoktu, nitekim kalabalıkta bir eşi olmadığından salına salına uzun adımlar atarak yavaşça öne geçti ve orada kaldı. Ahmet, devenin sahibiyle tanışmak için sessizce adamın yanına kaydı.

Kampta şefler, birliğimizi, özel olarak ağırlamak için kendi çadırları arasında bölüştürdüler. Ali, Abd el Kader, Wood ve ben, kabilenin en önemli şeyhi olan Mteir tarafından kabul edildik. Yaşlı, dişsiz, dost canlısı bir adamdı. Konuşurken sarkan gevşek çenesini eliyle hep destekliyordu. Bizi telaşla karşılayıp haşlanmış koyun eti ve ekmek sunarak konukseverliğini cömertçe gösterdi. Serahinler, yemek disiplini konusunda ilkel göründüklerinden, belki Wood ile Abd el Kader'in biraz mideleri bulanmış olabilir.

Ortaya konulan ortak kaptan yemekler en iyi çadırlarda görülmesi uygun olandan çok daha fazla sıçrayıp saçılıyordu. Daha sonra Mteir'in ısrarlarına dayanamayıp bir geceyi halıların üzerinde geçirdik. Bölgenin bütün yerel kene, bit ve pireleri, bitmez tükenmez Serhan diyetinden hasta olduklarından yemek değişikliği olsun diye, taze vücutlarımızın etrafında toplandılar. Zevkten öyle açgözlü kesilmişlerdi ki dünyadaki en iyi niyetli adam bile olsam onlara ziyafet çekmeyi sürdüremezdim. Görünüşe göre Ali de sürdüremezdi. Çünkü o da kalkıp oturdu ve kendini uyanık hissettiğini söyledi. Bu yüzden Şeyh Mteir'i uyandırıp genç, hareketli ve onların savaşlarını yönetmeye alışkın olan Mifleh ibn Bani'yi çağırttık. Onları rahatlatmak için Faysal'ın ihtiyaçları ile bizim plânımızdan bahsettim.

Ciddi bir şekilde bizi dinlediler. Batı köprüsü, tamamen olanaksız, dediler. Türkler, bölgeye zaten daha yeni yüzlerce oduncu asker getirip doldurmuştu. Hiçbir düşman birlik onların arasından kendisini fark ettirmeden geçemezdi. Faslı köylülere ve Abd el Kader'e karşı büyük bir şüphe duyduklarını açıkça ifade ettiler. Başkalarının rehberliği altında bu köyleri gidip görmeyi kesinlikle kabul edemezlerdi. En yakın köprü olan Tell el Shehab'a gelince köklü düşmanları olan köylülerin arkadan saldıracağından korkuyorlardı. Üstelik yağmur yağarsa develer, Remthe civarındaki çamurlu düzlüklerden tırıs koşarak geçemeyecekler ve bütün birliğin yolunun kesilip imha edilmesi olanaklı olacaktı.

Şimdi büyük bir sıkıntıyla karşılaşmıştık. Serahin'ler, bizim son kaynağımızdı. Bizimle gelmeyi reddederlerse Allenby'ın projesini, tespit ettiğimiz zamanda gerçekleştiremezdik. Bu nedenle Ali, küçük ateşimizin etrafına kabilenin iyi adamlarından daha fazlasını toplayıp Fahad, Mifleh ve Adhub'u da getirerek işin cesaret kısmını takviye etti. Onların huzurunda Serahinlerin bu kaba öngörüleriyle sözcüklerle savaşmaya başladık. Uzun konaklamamızın ardından aydınlanan çölde şimdi her şey, bize daha utanç verici görünüyordu.

Soyut olarak değil ama somut olarak onların durumunda büyük zorluklar içinde yaşanılan ve sevilen kitlesel yaşamın aslında sadece tensel olabileceğini ortaya koyduk. Ayaklanmanın dinlenme konutları ya da parça parça ödenen zevk hisseleri olmayabilirdi. Ayaklanmanın ruhu, sürekli büyüme eğilimi göstermek, duyguların dayanabildiği kadar dayanmak, böylece her ilerlemeyi, daha ileri bir macera, daha büyük bir sıkıntı ve daha keskin bir acı için bir üs olarak kullanmak zorundaydı. Duyularımızın geçmişe ya da geleceğe ulaşması olanaksızdı. Farkına vardığımız her duygu, aslında o an için yakaladığımız bir algılama, açıklamaya kalkarken aslında gömmekte olduğumuz ölmüş bir deneyimdi.

Kendilerinin de bildiği gibi, çölde yaşamak, umudun kendisinden baş-

ka, ne dünya ile, ne hayatla, ne de herhangi bir şeyle sorunu olmayan bir düşmana karşı, sonu gelmeyen bir savaşı sürdürmeye mahkûm olmak demekti. Başarısızlık, Tanrı'nın insanlığa sunduğu bir özgürlük gibi ortaya çıkıyordu. Biz, bu özgürlüğümüzü sadece yapma gücümüz olduğu halde bir şeyi yapmayarak kullanabilirdik. İşte o zaman hayat bize ait olabilir ve hayata değer vermeyerek, ona egemen olabilirdik. Ölüm, tüm eserlerimiz içinde en iyisi, kendi kavrayışımız içinde özgürce kanıtlayacağımız son sadakatimiz ve son kullanacağımız boş zaman olarak görünüyordu. Biz, ölüm ve yaşam ya da daha az sonal dille ifade etmek gerekirse, başı boş gezme ile çalışma arasında kalırsak, bu iki kutuptan sadece çalışmaktan (yaşamın temeliydi) sakınmak ve boşta gezmeye sıkıca sarılmak zorundaydık. Böylece bir şey yapmış olmaktansa hiçbir şey yapmamaya hizmet etmiş olurduk. Yaratıcı olmayan bazı adamlar için boş zamanın fazla bir anlamı olmayabilir ama bu etkinlik sayesinde maddi sonuçlar elde edilebilirdi. Bedenin değil ama ruhun katıldığı, maddi olmayan şeyler, yaratıcı nesneler meydana getirmek için zamanı harcarken kıskanç davranmak zorundaydık; yoksa çoğu insanın ruhu, bedenlerinden çok daha önce yaşlandığından dolayı bedensel taleplerin baskısı altında sıkıntı çekip ezilecektik. Köle gibi çalışmanın insanlığa daha fazla yararı yoktu.

Kesin bir başarı kazanmanın bir onuru olmayabilirdi ama kesin bir yenilgiyle uğraşmaktan çok daha iyiydi. "Mutlak güç" ve "Sonsuz" kavramları, bizim en kötü iki düşmanımızdı; gerçekten bunlar, olgun bir adamın karşılaşabileceği, bizzat kendi ruhunun yarattığı canavarlardı ve her zaman en sağlam düşmanlar, hane halkı içinden çıkıyordu. Mutlak güçle savaşırken onurumuz, sahip olduğumuz en kıt kaynakları göğsünü gererek bir yana fırlatıp atacak ve ona karşı boş ellerle karşı koymaya cesaret edecekti. Sadece onun daha güçlü zihni karşısında değil ama onun daha iyi olan araçlarının üstünlüğü karşısında da yenilmek için meydan okuyacaktık ve ileriyi görmek gerekirse başarısızlığa uğramak, ulaşmayı düşündüğümüz tek hedefti. "Mutlak güç"e daha da sıkı vurmak için umutsuzluktan da ötesini davet edip başarısızlık için haykırıp mücadele vererek ölüme gitmekten başka bir zafer olmadığına kesinlikle inanmak zorundaydık. Böylece tam bir darbe indirerek kendi yıkıcı silahlarına kıyasla kendimize yaptığımız işkenceyi yumuşatabilirdi.

Bu, sönmekte olan ateşin etrafında toplanan masum insanların zihinlerini sanki örsün altına yatırmış gibi süren, son derece ihtiyaç duyduğumuz ama zaman zaman umutsuz bir şekilde başarısızlığa uğrayan, insanı tereddüt içinde bırakan, yarı anlaşılır bir konuşmaydı ve yaptığım konuşmanın anlamını, ben bile, daha sonraları güçlükle hatırlayabiliyordum. Hiç olmazsa insanların zihinlerine çizdiğim tablo, kendi müşterilerini unutmuş

ve sadece Serahinler yavaş yavaş küçük düşmeye başladıklarını hissetmişlerdi. Gecenin sessizliğinde dilsizlikleri sona erdi ve sonunda hangi amaç için olursa olsun bizimle birlikte gelmeye razı olduklarını belli ettiler. Gün ışımadan önce yaşlı Abd el Kader'i çağırıp onu kumlu arazide çalılıklar arasında bir yere çekerek Serahinlerin gün doğduktan sonra onun himayesi altında Khalid Vadisi'ne bizimle birlikte geleceklerini ağır işiten kulağına bağırarak söyledik. "İyi," diye homurdandı. Yaşamımız sürer ve fırsatımız olursa bir daha asla sağır bir adamı omuzdaş olarak yanımıza almayacağımızı söyleyerek birbirimize söz verdik.

Bölüm 75

Yorgunluktan kısa bir süre için yatıp uzandık ama Sirhanlı devecileri denetlemek için çok erkenden ayağa kalktık. Çalım satarak, vahşi ve karmaşık bir gösteri yapmışlardı ama biz, onların gevşek biniciler olduklarını düşünüyorduk ve gayet inandırıcı olmak için yüksekten atıp tutmuşlardı. Ne yazık ki gerçek liderleri yoktu. Mteir, askerlik yapamayacak kadar yaşlıydı ve ibn Bani ise bir savaşçıdan çok, bir politikacı gibi hırslı olan, ne olduğu tam anlaşılamayan bir adamdı. Bununla birlikte şimdi onlar, bizim sahip olduğumuz bir güç haline gelmişlerdi, bu yüzden sorun sona ermişti. Çadırda bir gece daha geçirmek kuru kemiklerimizi de bizden ayıracağından öğleden sonra saat üçte Azrak'a gitmek üzere develerimize bindik. Abd el Kader ve köleleri, savaş hattının yakın olduğunun bir göstergesi olan kısraklarına bindiler. Hemen arkamızdan yürüyorlardı.

Bu sefer sayesinde Ali, Azrak'ı ilk kez görecekti. Bu bölgeyi seven, isimleri bir müzik gibi olan ilk çoban kralların tutkularından, şarkılarından ve savaşlarından, erken dönemlerde burada kurulan garnizonlarda sıkıntıyla yaşayan Romalı lejyon askerlerden bahsederek, yüksek bir coşkuyla taşlık sırtlara hızla tırmandık. Daha sonra birden görüş alanımızın içine mavi bir kale girdi. Hışırdayarak sallanan palmiyelerin yukarısında, bir kayanın üzerine oturmuştu. Çevrede körpe çayırlar ve parıldayarak akan pınarlar vardı. Adamlardan biri, Azrak'dan, tıpkı Rumm için olduğu gibi 'Tanrı'nın mucizesi' (Numen inest) diye söz etti. İnsanlar, bu mucizeyi görmek için her ikisini sık sık ziyaret ediyorlardı. Rumm, geniş, yankı yapan, hariku-

lade bir yer iken Azrak'ın, sanki üzerinden gelip geçen gezginci şairlerin, savaşçıların, kayıp krallıkların, tüm günah, yiğitlik ve geçmişte kalan debdebeleriyle Hira ve Ghassan'ın varlığından haberdarmış gibi giderek derinleşen, anlaşılması güç bir sessizliği vardı. Her taş ya da taşın ağzı, uzun süreler önce buradan geçip gitmiş olan parlak, ipek gibi yumuşak Cennetin izlerini taşıyordu.

Sonunda Ali, dizginleri salladı ve deve, donmuş lav akıntısı üzerinde dikkatlice inerek pınarların arkasında yer alan zengin çayırlara doğru yürüdü. Haftalardır yansıyan güneş ışıklarının yarattığı ıstırap artık sona erdiğinden büzüşen gözlerimizi ferahlıkla açtık. Ali, "Otlar!" diye bağırarak kendisini semerinden aşağı attı. Ellerini dayayarak yere uzandı ve yüzünü çölde çok hoş görünen otların arasına gömdü. Havaya sıçrayıp Harith savaş çığlıkları atarak coştukça coştu, kefiyesini çıkarıp attı. Kamışlar arasında suların pıhtılaştığı kızıl kanallar üzerinden sıçraya sıçraya geçerek bataklık boyunca var gücüyle koşturdu. Keşmir kumaşından yapılma kaftanın savrulan kıvrımları arasından beyaz ayakları görünüyordu. Dengede hareketsiz beklerken ya da atılan her adımda işleyiş mekanizması açıkça belli olan kas ve kirişlerin oyunları sayesinde vücudumuz, çıplak ayaklarımız üzerinde hafifçe dengeye kavuştuğu ya da hareketin ritmi ve zarafeti, gözle görülebilir bir hale geldiği zaman biz, batılı insanlar, davranışlarımıza ayrı bir güzellik katmayı hemen hemen hiç denememişizdir.

Döndüğümüzde Abd el Kader, ortada görünmüyordu. Kalede, palmiye bahçesinde, pınarın etrafında onu aradık. En sonunda onu daha uzaklarda aramak için adamlarımızı gönderdik ve Abd el Kader'i gördüklerini söyleyen bazı Araplarla birlikte döndüler. Biz harekete geçtikten kısa bir süre sonra pul pul ufalanan tepelerden geçerek kuzeye, Jebel Druse'ye doğru uzaklaşmışlardı. Askerler, plânlarımızı bilmiyorlardı ve ondan nefret ediyorlardı, bu yüzden onun gittiğini görünce memnun oldular. Ama bu, bizim için kötü haberdi.

Üç seçeneğimiz vardı. Um Keis'ten vazgeçilmişti. Abd el Kader olmadan Khalid Vadisi'ne gitmek olanaksızdı. Bu, zorunlu olarak Tell el Shehab'taki köprü için bir girişimde bulunacağımız anlamına geliyordu. Oraya ulaşmak için Remthe ile Deraa arasındaki açık araziden geçmemiz gerekiyordu. Abd el Kader, plânlarımız ve gücümüz hakkındaki bilgilerle düşmana gitmişti. Türkler, en akla uygun önlemleri aldıkları takdirde bizi köprüde tuzağa düşürebilirlerdi. Fahad ile bir toplantı yaptık ve her şeye rağmen düşmanımızın her zamanki yeteneksizliğine güvenerek yola devam etmeye verdik. Bu, hiç de güvenilir bir karar değildi. Kararı alırken güneş ışıkları sanki daha az parlak görünüyordu ve Azrak, korkulardan o kadar uzak olan bir yer değildi.

Ertesi sabah düşünceli düşünceli çakmaktaşlarıyla kaplı vadide bir süre ilerledikten sonra bir sırtı aşarak el Harith Vadisi'ne indik. Vadinin yeşil yolu insanı rahatsız edecek ölçüde ülkedeki bazı bölgelere benziyordu. Ali, kendi ailesinin adını taşıyan ve zengin otlaklara sahip olan bu vadiyi görünce mutlu olmuştu ve geçen hafta yağan yağmurlardan sonra çalılar arasında kalan çukurların berrak sularla dolu olduğunu anlayınca, develerimiz kadar memnun kalmıştı. Durduk ve uzun bir mola verdik. Bu arada öğle yemeği için ne bulabiliriz diye keşif yapmaya karar verdik. Adhub, Ahmet ve Awad'ı yanına alarak ceylan aramaya gitti. Üç ceylanla birlikte geri döndüler. Bu yüzden molamızı uzatıp ziyafet verir gibi ikinci bir öğle yemeği hazırladık. Büyük et parçalarını, tüfeklerin harbileri üzerine yerleştirerek içleri tatlı bir şekilde sulu kaldığı halde dışları kömür gibi siyahlaşıncaya kadar kızarttık. Çölün geçici misafirleri, böyle tesadüfi ödüllerden hoşlanıyorlardı. Ama her gecikmeden sonra memnun kalacağımız yerde bir isteksizlik günlük yürüyüşlerimizin temposunu düşürüyordu.

Dinlenme vaktim, maalesef bir adalet sorunu yüzünden bozuldu. Gazel avı sırasında Ahmet ile Awad arasında bir kavga çıkmış ve iş düello yapmaya kadar varmıştı. Awad, Ahmet'in kefiyesinden sarkan iplere ateş etmiş ve Ahmet, Awad'ın ihramını delmişti. Silahlarını alıp yüksek sesle her ikisinin de baş parmakları ile işaret parmaklarının kesilmesini emrettim. Emrin dehşeti karşında bir an dona kalıp herkesin önünde öpüşüp barışmak zorunda kaldılar. Az sonra bütün adamlarım, onlara kefil oldular. Sorun sona ermişti. Davayı Ali ibn el Hüseyin'e havale ettim. Ağır bir hançerin keskin kenarıyla başlarına sert bir şekilde tekrar tekrar vurup fışkıran kanlar bellerine ininceye kadar sürdürülen, eski ve garip bir göçebe cezasını uygulayarak verdikleri sözleri kafalarına mühürledikten sonra, onları koşullu olarak serbest bıraktı. Bu uygulama acı veriyordu ama kafa derisinde ölümcül bir yara açmıyordu. Öncelikle bu acının ve sonra da yara izlerinin verdikleri sözlerin töhmeti altında olduklarını kendilerine hatırlatacağı farz ediliyordu.

İlerlemesi kolay bir güzergâhta millerce yol aldık. Develerimiz için zengin otlakları olan bir bölgeden geçip dibi çakmaktaşlarıyla kaplı çukur bir alana, Abu Sawana'ya vardık. İki kadem derinliğinde, aşağı yukarı on kadem genişliğinde ama yarım mil uzunluğunda olan dar bir kanalın nefis ve temiz yağmur sularıyla dolu olduğunu gördük. Köprü baskını için burası bize bir başlangıç noktası olarak hizmet edebilirdi. Güvenli olup olmadığından emin olmak için birkaç yarda daha ilerleyip taşlarla dolu bir tümseğe tırmanınca, içmelerin işgal edilip edilmediğini araştırmak için Türkler tarafından keşfe çıkartılan Çerkes süvarilerinden oluşan bir geri çekilme birliğinin geçip gitmekte olduğunu fark ettik. Karşılıklı çıkarlarımıza uy-

gun olarak beş dakika farkla bizi kaçırmışlardı.

Burası ile köprü arasındaki mesafede içecek başka su bulamayacağımızdan dolayı, ertesi sabah tulumlarımızı doldurduk ve daha sonra temiz bir düzlüğün uç kesiminde üç kadem derinliğinde çöküntü yapan bir alanda, çöl sona erinceye kadar yavaş yavaş ilerledik. Birkaç mil ötede raylar düz bir şekilde uzanıyorlardı. Geçişimizi olanaklı kılmak için alacakaranlığa kadar mola verdik. Plânımız, gizlice demiryolundan geçmek ve daha ileride Deraa'nın alt kısmında bulunan fazla yüksek olmayan tepelerde saklanmaktı. Baharda bu tepelerin daha alt yamaçları yağan yağmurlar nedeniyle yeni çim ve çiçeklerle kaplanınca her taraf otlanan koyunlarla dolup taşardı. Yazın gelişiyle birlikte çayırlar kuruyunca ıssızlaşan yamaçlar, gizli işleri olan yolculara geçip gitme şansı verirdi. Hiç rahatsız edilmeden bir gün boyunca çukurluk bir yerde yatarak güvenle bekleyebilirdik.

Fırsat bulduğumuz her seferinde kaygısızca yemek yediğimizden dolayı, yine yemek vesilesiyle mola verdik. Böylece yüklerimiz hafifliyor ve düşünmekten kurtuluyorduk. Ama yemeğin yardımına rağmen gün çok uzun sürdü ve sonunda güneş battı. Düzlük, içürpertir gibi bir hal aldı. Bir saat içinde karanlık, karşılıklı olarak birbirine bakan tepeler arasında yoğunlaşıp yavaşça düzlüğe aktı ve her yanı kapladı. Develerimize bindik. İki saat sonra çakıllar üzerinde hızlı bir yürüyüşten sonra Fahad ile birlikte keşif için önden ilerleyerek demiryoluna vardık. Hiçbir güçlükle karşılaşmadan kervanımızın iz bırakmadan geçebileceği taşlık bir alan bulduk. Türk demiryolu muhafızları açıkça huzur içinde dolaşıyorlardı. Abd el Kader, kendisi ile birlikte yanında her ne haber götürdüyse anlaşılan henüz bir paniğe neden olmamış gibi görünüyordu.

Yarım saatte hattın diğer tarafına geçtik ve daha sonra her tarafı körpe bitkilerle kaplı hafif kayalık çukur bir alana doğru indik. Burası, Mifleh'in bize pusu kurmak için tavsiye ettiği Ghadir el Abyadh'tı. Mifleh'in bu şaşırtıcı önerisine güvenip saklandık ve kısa bir uyku çekmek için yüklü hayvanlarımızla yan yana yatıp uzandık ya da aralarına dağıldık. Şafak, saklanmaktan ve güvende olmaktan ne kadar uzakta olduğumuzu bize gösterdi.

Gün ağarırken Fahad, beni aşağı yukarı onbeş kadem yukarıda olan çukur alanın kenarına götürdü ve oradan doğruca yavaş yavaş azalmakta olan çayırların karşısında uzanan, aşağı yukarı ateş menzilimiz içinde bulunan demiryoluna baktık. Hat, son derece uygunsuz bir şekilde çok yakınımızdan geçiyordu ama Sukhurlar daha iyi bir yer bilmiyorlardı. Bütün gün beklemek zorunda kalacaktık. Yukarıdan her haber gelişinde adamlarımız, bakmak için koşturuyorlar ve yüksek olmayan set boyunca bir dizi insan kafası yükseliyordu. Aynı zamanda otlanan develerin başı boş dolaşarak görüş alanına girmelerini önlemek için pek çok muhafızın görev

yapması gerekiyordu. Devriyelerin geçtiği her seferinde hayvanları kontrol ederken çok dikkatli olmak zorundaydık. Çünkü içlerinden biri böğürür ya da kargaşa çıkartırsa düşmanı çekebilirdi. Dün, uzun bir gündü, bugün ise hiç geçmek bilmiyordu. Yemek yiyemezdik ve suyumuzu, yarın kıtlaşacağından dolayı kıskançlıkla koruyup idareli kullanmak zorundaydık. Bunu bilmek bizi susatıyordu.

Ali ile birlikte, yolculuk için son ayarlamaları yaptık. Güneş batana kadar burada hapis beklemek zorundaydık. Daha sonra Tell el Shebab'a ulaşmak, köprüyü uçurmak ve şafağa kadar demiryolunun doğu tarafına dönmek gerekiyordu. Bu, karanlıkta on üç saat içinde en azından seksen millik bir mesafeyi katetmek ve ayrıca özenle hazırlayacağımız bir tahrip eylemini gerçekleştirmek anlamına geliyordu. Böyle bir performansı göstermek çoğu Hintli askerin kapasitesini aşıyordu. İyi binici değillerdi ve Akabe'den bu yana yaptıkları yolculukta develerine çile çektirmişlerdi. Araplar, hayvanlarını koruduklarından dolayı zor bir çalışmanın ardından onları iyi durumda kendi yurtlarına götürebilirlerdi. Hintliler, ellerinden geleni yapıyorlardı ama süvarilik eğitimleri sırasında kazandıkları disiplin, kendilerini ve hayvanları, kolay geçilen her etaptan sonra yorgun düşürüyordu.

Bu yüzden içlerinden en iyi altı süvariyi seçip onları altı deveye bindirdik. Başlarında subayları ve en yürekli adamları olan Hassan Shab vardı. Bu küçük birliğin sadece tek bir Vickers makineli tüfeğiyle en uygun bir şekilde silahlanacağına karar verdi. Bu, saldırı gücümüzde çok ciddi bir indirim anlamına geliyordu. Ben, ne kadar özen gösterirsem göstereyim, bizimkilerin bu Yarmuk plânının gelişmesinden yana o kadar az talihe sahip olduğu belli oluyordu.

Beni Sakhrlar, savaşçı adamlardı ama Serahinlere güvenmiyorduk. Bu yüzden Ali ile birlikte, Beni Sakhr'ları, Fahad'ın yönetimi altında hücum birliği yapmaya karar verdik. Serahinlerin bir kısmını develeri korumak için bırakacaktık, bu arada diğerleri, köprünün üzerinde indireceğimiz cephane olan patlayıcı jelatini taşıyacaklardı. Karanlıkta dik yamaçlarda yükün aceleyle taşınmasını olanaklı kılmak için, patlayıcı malzeme otuz poundluk yumrular halinde bölündü ve görülmesini sağlamak için her yumru, kendi beyaz torbası içine yerleştirildi. Wood, jelatinin yeniden paketlenmesi işini üstlendi ve böylece beni bununla uğraşmaktan kurtararak ender rastlanan bir baş belasını paylaştı. Bütün bunlar, zamanın geçmesine yardımcı oldu.

Muhafızlarım dikkatli bir şekilde paylaştırıldı. Değerleri sadece ülkeyi tanımak olan daha az uzman, yerel adamlardan her birinin başına iyi bir süvari verildi. Böylece oluşturulan ikililer, sorumluluğum altındaki yabancılardan biri ya da diğeri ile ilişkilendirilerek bütün geceyi onları yakından izleyerek geçirmeleri emredildi. Ali ibn el Hüseyin, altı kölesini yanına aldı

ve birliğimiz, yirmi Beni Sakhr ve kırk Serahin'in katılımı ile tamamlandı. Sakat ve zayıf develeri, geride kalan adamlarımızın sorumluluğu altında Abyadh'ta bıraktık. Yarın şafaktan önce Ebu Sawana'ya geçip bizden gelecek haberleri bekleyeceklerdi. Adamlarımdan ikisi birdenbire hastalandılar. Bizimle birlikte gelemeyecek kadar kendilerini kötü hissediyorlardı. Onları önce bu gece seferinden ve sonra da yaptıkları tüm işlerden muaf tuttum.

Bölüm 76

Tam güneş batarken, Allah'a ısmarladık, dedik ve devam etme konusunda hiçbir istek duymadan, kendimizi son derecede berbat hissederek vadiden yukarı doğru tırmandık. Karanlık çökerken ilk sırtı aşıp terkedilmiş hacı yoluna girmek için batıya döndük. Tekerlek izleri, bizim en iyi rehberimiz olacaktı. Bir yamaçtan aşağı bozuk bir yoldan tökezleye tökezleye inerken öndeki adamlarımız, birden ileri atıldılar. Onların peşine düştük ve dehşete düşmüş bir seyyar satıcının etrafını sardıklarını gördük. Adamın yanında iki karısı ve kurutulmuş üzüm, un ve kumaş taşıyan iki eşeği vardı. Tam arkamızda bulunan istasyona, Mafrak'a gidiyorlardı. Bu, uygun değildi. Sonunda onlara kamp yapmalarını söyledik ve bir yere kıpırdamadıklarını görmek için yanlarına bir Sirhani bıraktık. Şafakta onları serbest bırakıp hattı geçerek Ebu Sawana'ya kaçacaktı.

Şimdi zifiri karanlıkta ağır ağır ilerleyerek bölgeyi geçtik. Hacı yolundaki beyaz tekerlek izlerinin pırıltıları görülebiliyordu. Burası, Rabegh'ten ayrıldıktan sonra dışarıda geçirdiğim ilk gecede Araplarla birlikte geçtiğimiz yoldu. O zamandan bu yana on iki ay boyunca Medine, Hedia, Dizad, Mudowwara ve Maan'dan geçerek aşağı yukarı bin iki yüz kilometre yol katetmiştim. Şam'da hedefine varacak olan silahlı hac yolculuğumuzun sona ermesine az kalmıştı.

Ama bu gece korkuyorduk. Deneyimlerimize tek başına ihanet eden Abd el Kader'in kaçışından dolayı sinirlerimiz bozulmuştu. Dürüstçe her şeyi hesaba katarsak ona rağmen başarı şansımızın olduğunu biliyorduk.

Ama şu an soğukkanlı bir muhakeme yapacak durumda değildik. Yarı umutsuz bir şekilde Arap Ayaklanması'nın asla son aşamasına varamayacağını, coşkuyla bulanık bir hedefe varmak için yola çıktıktan sonra başarı olasılığı henüz solmadan adamların sahrada teker teker öldüğü kervan örneklerinden biri daha yaşanacak diye tasalanmaya başlamıştık.

Bir çoban ya da başka biri, karanlıkta bizim sessizce ve şüpheli bir şekilde yaklaştığımızı görünce kervanımıza tüfekle ateş ederek, bu karanlık düşüncelerimizi dağıttı. Büyük bir farkla ıskalamıştı ama dehşetle haykırmaya ve kaçarken peş peşe karartılarımıza ateş etmeye başladı.

Bize rehberlik eden Mifleh el Gomaan, çılgın gibi yoldan ayrıldı. Kör bir tırısla bayır aşağı koştuktan sonra, tehlikeli bir zeminden hızla geçip bir tepenin omzundan döndük. Orada bir kez daha gecenin rahatsız edilmemiş huzuruna kavuştuk ve yıldızların altında oldukça düzenli bir şekilde, sallana sallana ilerledik. Bundan sonraki tehlike işareti arkamızdan havlayan köpekler oldu ve daha sonra hiç beklemediğimiz bir anda yolumuz üzerinde bir deve belirdi. Ama o, başı boş geziyordu ve süvarisi yoktu. Yeniden yolumuza devam ettik.

Mifleh, karanlıkta, beni yabancılar karşısında açığa çıkartmayan bilinen ismimle hitap ederek, "Arap!" diye seslendi ve birlikte ilerledik. Kül kokularını duyduğumuz sırada çok derin çukur bir bölgeden aşağı iniyorduk. Yolun kenarındaki bir çalılıktan karanlık bir kadın figürü sıçradı ve çığlık atarak koşup gözden kayboldu. Bir çingene olmalıydı, takip etmeye gerek yoktu. Bir tepeye vardık. Zirvesinde biz henüz uzaktayken yolumuzu gösteren bir köy vardı. Mifleh, geniş sürülmüş bir alanın tam üzerinden döndü ve semerlerimiz gıcırdayarak yavaş yavaş tepeye tırmandık. Zirvenin kenarında durduk.

Bulunduğumuz düzeyin altında, kuzeye doğru uzanan parlak ışık salkımları vardı. Bunlar, Deraa istasyonu'nun askeri trafik için yakılmış lambalarıydı. Belki de bu ışıklarda bizi biraz yatıştıran bir şeyler hissettik. Ama yine de Türklerin bize aldırış etmemesinde küstahça bir şey vardı. (Onların son kez akıllarını başlarına getiren hareket herhalde bizim öcümüz oldu. Deraa, düşünceye kadar bütün yıl boyunca geceleyin karartıldı.) Sıkışarak grup halinde zirvenin kenarından sola doğru ilerledik ve uzun bir vadiden aşağı inerek, Remthe düzlüğüne vardık. Ara sıra köyden karanlıkta kuzey doğuya doğru savrulan kızıl kıvılcımlar çıkıyordu. Yol giderek düzleşti ama burası yarı sürülmüş gibi yumuşak, tavşan yuvalarıyla delik deşik olmuş bir araziydi. Hızla ileri atılan develerimiz, topuklarına kadar gömülüyor ve güçlükle ilerleyebiliyorlardı. Her şeye rağmen olaylar ve yerin engebeli yapısı bizi geciktirdiğinden hızımızı artırmak zorundaydık. Mifleh, isteksiz yürüyen devesini tırıs koşmaya zorladı.

Beidha'ya ilerleyen yürüyüş alayımızın başında kızıl devenin üzerinde her zamankinden daha iyiydim. Uzun, dayanılması çok güç, büyük piston gibi adımlar atarak çok hızlı koşabilen bir hayvandı. Paldır küldür adımlar atıyordu ama hareketleri mekanik değildi. İnatçı bir çabayla kendisini yürüyüş hattının başına taşıyacak cesarete sahipti. Tüm rakiplerini geride bıraktıktan sonra hevesi azaldı ve diğer hayvanlar gibi normalden birkaç inç daha uzun, sağlam adımlar atarak ilerlemeye başladı ama onlardan farklı olarak güç ve dayanıklılık bakımından daha büyük bir yedeğe sahip olduğunu belli ederek insana güven veriyordu. Saflarımıza geri döndüm ve adamlara, daha hızlı ilerlemeleri için hayvanlarını zorlamalarını söyledim. Süvariler gibi develerine acemice binen Hintliler, çoğumuzun yaptığı gibi ellerinden geleni yapıyorlardı. Ama zemin öyle kötüydü ki gösterdikleri bütün çabalar boşa gidiyordu. Saatler ilerledikçe önce bir binici, sonra diğeri geride kalıyordu. Bu yüzden ender rastlanan yaşlı yarış develerinden birine binen Ali ibn el Hüseyin ile birlikte geride kalmayı tercih ettim. Ali'nin devesi, on dört yaşında olabilirdi ama bütün gece ne güçten düştü, ne de sarsıldı. Binicisi için çok rahat bir şekilde Necid tarzında başı aşağıda hızla dizini kırıp ayağını sürüyerek rahvan koşuyordu. Bizim hızımız ve elimizdeki deve değnekleri, geride kalan adam ve develer için, yaşamı çekilmez kıldı.

Saat dokuzdan kısa bir süre sonra yumuşak zeminli bölgeden ayrıldık. Yol durumu iyileşti ama yağmur çiselemeye başladı ve verimli olan toprağın yüzeyi kayganlaştı. Bir Sirhani devesi düştü. Binicisi hayvanı bir anda ayağa kaldırıp tırıs koşturdu. Beni Sakhrlardan biri düştü. Her şeye rağmen yaralanmamıştı ve telaşla yine devesine bindi. Daha sonra Ali'nin kölelerinden birini duran devesinin yanında dikilirken bulduk. Ali, ona tıslayarak çıkıştı. Adam, bir mazeret mırıldanmaya kalkınca vahşi bir şekilde kafasına sopayla vurarak, sözlerini kesti. Dehşete düşen deve ileri atıldı ve köle, devenin arkasındaki kolonu kavrayarak semere asılabildi. Ali, peş peşe darbeler indirerek adamının peşinden koştu. Benim adamım olan Mustafa, acemi bir binici olduğundan iki kez devesinden düştü. Onunla aynı safta ilerleyen Awad, her seferinde hayvanı yularından yakalayıp biz daha yetişmeden semerine çıkmasına yardımcı oluyordu.

Yağmur durdu ve daha hızlı ilerlemeye başladık. Şimdi yokuş aşağı iniyorduk. Mifleh, birden semerinden kalkarak başının üstündeki havayı kırbaçladı. Geceleyin sert metalik bir şeyle kurduğumuz temas, Mezerib'e giden telgraf tellerinin altında olduğumuzu gösterdi. Daha sonra önümüzde uzanan gri ufuk, daha da uzaklaştı. Önümüzde ve her yanda koyulaşan karanlıkla birlikte sanki dışbükey bir arazinin yay kısmında ilerliyor gibiydik. Çok uzaklardan, rüzgârın, ağaçların arasından geçerken çıkarttığı sese benzeyen zayıf bir uğultu, kulaklarımıza geliyordu.

Ama ses, yavaş yavaş, durmadan yükseldi. Bu sesin Tell el Shehab'ın alt kısmında bulunan büyük bir şelaleden geliyor olması mümkündü; bu nedenle yolumuza güvenle devam ettik.

Birkaç dakika sonra Mifleh, devesini durdurdu ve hayvan, sessizce dizleri üstünde çökünceye kadar hafifçe boynuna vurdu. Yıkılmış bir anıtın dibinde otlarla kaplı olan bu düzlükte Mifleh'in yanına yaklaşıp develerimizi durdurup beklerken o, devesinden aşağı indi. Önümüzde karanlık bir vadinin ağzından hızla akan, kulaklarımızda uğuldayan bir nehrin gürültüsü yükseliyordu. Yarmuk Boğazı'nın kenarına gelmiştik ve tam altımızda sağda bir köprü vardı.

Hintlilerin yüklü develerinden inmelerine yardımcı olduk. Çıkarttığımız hiçbir ses, casus kulaklara ulaşamazdı. Daha sonra fısıldaşarak nemli çimlerin üzerinde toplandık. Ay, henüz Hermon'un üzerindeydi ama gece, sanki şafağı haber verir gibi yarı karanlıktı. Mor gökyüzünde parça parça, vahşi, saçaklı bulutlar sürüklenip gidiyordu. Patlayıcıları on beş hamal arasında paylaştırıp harekete geçtik. Adhub'un komutası altındaki Beni Sakhrlar yolu gözetlemek için bizden önce karanlık yamaçlara çöküp oturdular. Fırtınayla birlikte gelen yağmur dik tepeleri tehlikeli bir şekilde kayganlaştırmıştı. Ancak çıplak ayak parmaklarımızla sert bir şekilde toprağı sürüyerek, ayağımızı basacak emin bir yer bulabiliyorduk. İki ya da üç adam, bütün ağırlıklarıyla kayıp düştüler.

Kayaların bir testere ağzı gibi kesik kesik yüzeyden çıkıntı yaptıkları en inatçı yere geldiğimizde gürüldeyerek akan suyun sesine yeni bir gürültü eklendi. Galilee'den kalkan tren, ağır ağır metalik sesler çıkartarak geliyordu. Virajlarda tekerleklerin dış kenarları uğulduyor ve lokomotiften puflayarak çıkan buharlar, vadinin gizli derinliklerine, beyaz hayaletler gibi dağılıyordu. Serahin'ler, duraksadılar. Wood, onları, bizim peşimizden ileri sürdü. Fahad ile birlikte sağa sıçradık ve yanan ocağın alevleri ışığında açık vagonlarda hâki renk üniforma giymiş adamlar gördük. Belki de onlar, Anadolu'ya götürülen tutsaklardı.

Biraz daha ilerledik. Sonunda ayaklarımızın altında vadinin karanlık uçurumunda daha koyu bir şey gördük ve diğer uçta titreşen bir alev beneği vardı. Dürbünle bakmak için durduk. Karartı gibi duran şey plânda bu yükseklikten görülen köprüydü ve karşıdaki sette tepesinde karanlık bir köyün bulunduğu duvarın altında bir nöbetçi çadırı kurulmuştu. Nehir dışında her şey sessiz ve sakindi, çadırın dışında dans eden alevin dışında hiçbir şey kıpırdamıyordu.

Vurulduğum takdirde tek başına aşağı inecek olan Wood'un, sorun genelleşirse nöbetçi çadırını püskürtmek için Hintlileri hazırladı. Bu arada Ali, Fahad, Mifleh ve diğerleri, Beni Sakhrlar ve patlayıcıyı taşıyan ha-

mallar ile birlikte bizi köprünün ayağına götürecek olan eski inşaat yolunu buluncaya kadar sürünerek ilerlediler. Yukarı kısımlarda ve aşağıdaki derinliklerde bulunan kireçtaşlarıyla mükemmel bir şekilde uyum sağlayan kahverengi pelerinlerimiz ve kirli giysilerimizle tek bir grup halinde saklana saklana ilerledik ve köprüye doğru son bir dönemeç yapmadan önce raylara ulaştık. Orada kalabalık durdu ve Fahad'la birlikte sürünerek ilerledik.

Köprünün çıplak ayağına ulaştık. Yüzümüzü parmaklıkların gölgesinde saklayarak kendimizi ileriye doğru çektik ve alt çeneleri çıkık kirişlerin gri iskeletine dokunacak kadar ilerledik. Uçurumun karşısında altmış yarda kadar uzakta, köprünün diğer ayağına yaslanarak bekleyen tek bir nöbetçi gördük. Onu seyrederken yaktığı ateşin önünde insanın başını döndüren köprüye tek bir adım bile atmadan, bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Fahad, köprünün yamaca dayanan destek duvarının arkasına güçlükle sürünürken çaresiz ve plânsız öylece adama bakarak yattım. Doğrudan kirişlere saldırmak istediğimden bu durum, hiç de iyi değildi. Ama yine de jelatini taşıyan adamları getirmek için sürünerek uzaklaştım. Onlara varmadan önce, setten takır tukur kayarak düşen bir tüfeğin gürültüsü geldi. Nöbetçi, harekete geçti ve gözlerini gürültünün geldiği yere dikti. Ağır ağır yükselen ay, boğazı güzelleştirirken adam, aydınlanan bölgede yukarı tırmandı ve geri çekilen gölgelerin arkasında yeni mevzilerine inen, makineli tüfekçilerimizi gördü. Bize meydan okuyup avazı çıktığı kadar bağırırken, tüfeğini kaldırdı ve nöbetçiler dışarı diye haykırarak ateş etti.

Anında her şey karıştı. Yukarıda dar patikada görülmeden çömelerek oturan Beni Sakhrlar, rastgele ateş etmeye başladılar. Nöbetçiler, siperlere koştular ve silahlarımızdan çıkan kıvılcımları hedef alarak, hızla ateş açtılar. Hintliler, hareket halindeyken yakalandıklarından Vickerslerini çalıştırıp çadırı daha boşalmadan önce delik deşik edememişlerdi. Açılan ateş, yaygınlaştı. Dar alanda yankılanarak patlayan Türk tüfeklerinin açtığı yaylım ateş, birliğimizin arkasında yükselen kayalara çarparak seken mermiler sayesinde, etkisini iki katına çıkarmıştı. Serahin hamallar, muhafızlarımdan taşıdıkları jelatinin isabet aldığı takdirde patlayacağını öğrenmişlerdi. Bu yüzden çevrelerinde kurşun yağmaya başlayınca torbaları yamacın kenarına bırakıp kaçtılar. Ali, aşağı atlayıp Fahad'la benim yanıma geldi. Göze batmadan köprünün karanlıkta kalan ayağında, elimiz boş bekliyorduk. Patlayıcıların şimdi boğazın derin yatağında bir yerlerde olduğunu söyledi.

Böyle bir cehennemden kurtulsak bile, patlayıcıları kurtarmayı düşünmek umutsuz bir çaba olurdu. Bu yüzden bir kazaya uğramadan Türk ateşini atlatıp patikadan hızla yukarı koşarak soluk soluğa zirveye tırmandık. Orada öfkeyle bekleyen Wood ile Hintlilerle karşılaştık. Onlara her şeyin bittiğini söyledik. Aceleyle abideye doğru koştuk.

Serahinler, develerine binmiş uzaklaşıyorlardı. Olabildiğince çabuk biz de onları taklit ettik ve develerimizi hızla tırısa kaldırdık. Türklerin silahları vadinin dibinde hâlâ takırdıyordu. En yakında bulunan Turra Köyü, gürültüyü duyunca bize katıldı. Diğer köyler de uyandılar ve düzlüğün her yanında ışıklar parlamaya başladı.

Deraa'dan dönmekte olan bir grup köylüye yetiştik. Oynadıkları rol nedeniyle mahcup görünen Serahinler (ya da kaçışın heyecanıyla bana öyle görünmüştü) bela arıyorlardı ve köylüleri çırılçıplak kalıncaya kadar soydular.

Kurbanlar, kadınlar ile birlikte ay ışığında koşarak kaçarlarken Arapça yardım istemek için kulakları delen çığlıklar atıyorlardı. Remthe, onları duydu. Acı acı, toplu olarak atılan çığlıklar, civarda uyuyan herkesi uyardı. Millerce uzaklıkta bulunan yerleşim birimlerinde insanlar evlerin damına çıkıp yaylım ateş açarken, atlı adamlar, bize yandan saldırmak için bir araya geldiler.

Suçlu olan Serahinleri yüklendikleri ganimetlerle baş başa bırakıp asık suratlı bir sessizlikle insanları bir arada tutup elimizden geldiği kadar düzeni koruyarak hızla ilerledik. Eğitimli adamlarım deveden düşenleri ayağa kaldırıp develeri, eşkin koşamayacak kadar yaralı olanları arkalarına bindirerek olağanüstü bir şekilde görevlerini yapıyorlardı. Zemin, hâlâ çamurluydu ve sürülmüş arazi parçaları her zamankinden daha çok zahmet veriyordu. Ama arkamızda bizi ve develerimizi gayret gösterip kaçmaya zorlayan, tepelerde sığınacak yer bulana kadar bizi bir sürü gibi takip edecek olan bir kargaşa patlak vermişti. Sonunda tepelik bir araziye girdik ve şafak vakti yaklaştığından yorgun hayvanlarımızı mümkün olduğu kadar zorlayarak, bizi huzura kavuşturacak olan daha iyi bir yol bulduk ve hızla uzaklaştık. Arkamızdan gelen gürültü yavaş yavaş kesildi. Önceden olduğu gibi Ali ibn el Hüseyin ve ben arkadan bir harman döveni gibi gelerek yolunu kaybedip başı boş dolaşan hayvanları ve son adamlarımızı toplayıp birlikte ilerledik.

Demiryoluna doğru inerken, gün ağarmaya başladı. Yolu sınamak için, şimdi önden giden Wood, Ali ve kabile şefleri, yürüyüş alayımızın geçtiği pek çok yerde telgraf tellerini keserek eğleniyorlardı. Önceki gece Tell el Shehab'daki köprüyü havaya uçurmak için demiryolu hattını geçmiştik. Böylece Filistin'i Şam'a bağlayan hattı kesmeyi plânlıyorduk. Oysa şimdi, katlandığımız tüm sıkıntı ve tehlikelerden sonra, Medine'ye giden telgraf hatlarını kesiyorduk! Hâlâ sağ kanadımızda havayı sarsarak patlayan Allenby'ın topları, sanki uğradığımız başarısızlığı acı acı haykırıyordu.

Gri şafak, tüm nezaketiyle arkasından gelen gri yağmur çiselemesini önceden haber vererek yaklaşıyordu. Yağmur, öyle yumuşak, öyle ümitsiz

yağıyordu ki, ağır aksak kırılmış ayağımızla Ebu Sawana'ya yürüyüşümüzle dalga geçiyor gibiydi. Gün batarken uzun su gölcüğüne ulaştık. Orada bekleyen birliğimizden ıskartaya çıkartılan kişiler, hatalarımızın ayrıntılarını merak ediyorlardı. Biz, aptal adamlardık, hepimiz eşit oranda aptaldı ve bu yüzden öfkemizin bir hedefi yoktu. Ahmet ve Awad, birbirleriyle yeniden kavga ettiler; genç Mustafa, pilav yapmayı reddetti; Farraj ve Davud, ağlatıncaya kadar onu hırpaladılar; Ali, iki kölesine dayak attırdı ve bizden ya da onlardan hiç kimse bir parça bile umursamadı. Zihinlerimiz, başarısızlıktan dolayı hastalanmış ve bedenlerimiz, kötü bir bölgede, kötü koşullarda, gergin bir şekilde günbatımından bir sonraki günbatımına kadar hiç mola vermeden ve yemek yemeden, aşağı yukarı yüz mil yol katettikten sonra yorgun düşmüştü.

Bölüm 77

Bundan sonra zihnimizi en çok meşgul edecek olan konu, yiyecek sorunuydu ve soğuk yağmur şiddetle yağarken ne yapacağımız hakkında düşünüp taşınmak için bir toplantı yaptık. Fazla yük taşımamak adına, Azrak'tan, bizi bu geceye kadar idare edecek üç günlük tayın almıştık. Ama elimiz boş dönemezdik. Beni Sakhrlar, şeref kazanmak istiyorlardı ve Serahinler, son hareketleriyle daha fazla macera isteyemeyecek kadar gözden düşmüşlerdi. Yedek çantamızda hâlâ otuz poundluk patlayıcı jelatinimiz vardı. Ali ibn el Hüseyin, Maan'ın alt kısımlarında gerçekleştirdiğimiz gösterileri duyduğundan ve herhangi bir Arap kadar Arap olduğundan, "Hadi bir treni havaya uçuralım!" dedi. Sözleri, genel bir keyifle alkışlandı ve bana baktılar. Ama ben, onların umutlarını hemen paylaşamazdım.

Tren havaya uçurmak, yeterli bir birlik tarafından uygun mevzilere yerleştirilmiş makineli tüfeklerin yardımıyla önceden tasarlanarak yapıldığı takdirde tam bir bilim işiydi. Aceleye getirilerek hareket edilirse tehlikeli olabilirdi. Bu seferki güçlük, elimizdeki makineli tüfekçilerin Hintli olmasından kaynaklanıyordu. Besili, iyi adamlar olmalarına rağmen soğukta ve aç kaldıklarında yarım adam oluyorlardı. Yeterli tayınları olmadan onları bir hafta sürecek bir maceraya çekmeye, hiç de niyetli değildim. Arapları, aç bırakmak ise eziyet sayılmazdı. Birkaç gün ziyafetten yoksun kalırlarsa ölmeyecekleri gibi, aç karnına da her zamanki kadar mükemmel bir şekilde savaşabilirlerdi. Üstelik işler sarpa sararsa öldürülüp yenecek binek develerimiz vardı. Ama Hintliler, Müslüman olmalarına rağmen ilke olarak deve

etini reddediyorlardı.

Bu perhizin inceliklerini anlattım. Ali, hemen atılarak, makineli tüfek desteği olmaksızın treni tahrip etmek için ellerinden geleni yapacak olan Arapları ve kendisini bir yana ayıracak olursam, bunun treni havaya uçurmak için yeterli olacağını söyledi. Kuşku duyulmayan bu bölgede sivil yolcu ya da yedek askerlerden oluşan küçük bir muhafız birliğini taşıyan, bir ikmal treniyle karşılaşma olasılığı her zaman olduğundan, bu tehlikeyi göze almayı kabul ettim. Verdiğim bu karar alkışlanırken, yere serilen bir örtünün etrafında çember halinde en sonuncu ve soğuk akşam yemeğini (yağmur, yakacak çalı çırpıyı ıslattığından ateş yakmak olanaksızdı) yemek için oturduk. Yüreğimiz yeni bir başarı umuduyla bir parça rahatlamıştı.

Şafakta Hintliler, bu sefer için uygun olmayan Araplar ile birlikte, mutsuz bir şekilde Azrak'a doğru yola çıktılar. Benimle birlikte gerçekten askeri bir harekata katılmak umuduyla yola çıkmışlar ama önce yüzümüze gözümüze bulaştırdığımız bir köprü girişimine tanık olmuşlar ve şimdi de olası bir tren baskınını kaçırıyorlardı. Onlar adına zor bir durumdu. Onurlarına dokunan bu darbeyi yumuşatmak için, Wood'dan onlara eşlik etmesini istedim. Benimle tartıştıktan sonra onların hatırı için kabul etti. Ama kendisini rahatsız eden bir hastalığın, zatürreenin ilk belirtileri ortaya çıkmaya başladığından, bu, onun için de akıllıca bir hareketti.

Geride kalan aşağı yukarı altmış adam, demiryoluna geri döndü. Hiç kimse bölgeyi bilmiyordu. Bu yüzden baharda Zaal ile birlikte harabeye çevirdiğimiz Minifer'e doğru giderken gruba ben rehberlik yapıyordum. Geriye doğru eğim yapan bir tepenin zirvesi, mükemmel bir gözlem noktası, kamp yeri, otlanma alanı ve geri çekilirken kullanabileceğimiz bir yoldu. Güneş batıncaya kadar eski yerimize oturup bir harita gibi Jebel Druse'nin bulutlu zirvelerine kadar uzanan engin düzlüğü, Um el Jemal'i ve yağmurdan dolayı mürekkep lekeleri gibi görünen kardeş köyleri titreyerek seyrettik.

Karanlığın ilk çökmesiyle birlikte mayın yerleştirmek için aşağı yürüyerek indik. Yeniden inşa edilen 172. Kilometredeki menfez, yine en uygun yer olarak görünüyordu. Menfezin yanında dikilirken birdenbire bir gürültü koptu ve yoğunlaşan karanlık ve sisin içinden sadece iki yüz yarda kadar uzakta kuzeydeki virajı dönen bir tren ortaya çıktı. Uzun kemerin altına koşarak saklandık ve başımızın üzerinden trenin geçişini dinledik. Bu, can sıkıcıydı. Ama yol yine açılınca patlayıcıyı gömmeye giriştik. Akşam son derece soğuktu ve yağmur suları, vadiden aşağı sürüklenip birikiyordu.

Kemer, dört metre uzunluğunda, sağlam bir taş duvardan ibaretti ve üzerinde durduğumuz tepeden aşağı gelen çakıl bir su yatağının üzerinde kurulmuştu. Kış yağmurları, burayı dört kadem derinliğinde dar ve dönemeçli bir kanal haline getiriyor ve demiryoluna üç yüz yarda kadar yaklaş-

mamıza olanak sağlayan güzel bir geçit olarak hizmet görüyordu. Orada çukurlarda biriken sel suları genişliyor ve doğruca, rayların üzerinde duran herhangi bir adamın görüş alanı içinde olan menfeze akıyordu.

Hat üzerinde gezen devriyeler, ayaklarının altında peltemsi bir yumuşaklık hissetmesinler diye patlayıcıyı dikkatli bir şekilde her zamankinden daha derin kazarak kemerin en yüksek noktasına, bir traversin altına gömdük. Devriyelerin ulaşabileceği bir mesafede olduğundan ve ayrıca daha çabuk gizlenebileceğinden dolayı telleri setten aşağı gönderip su yolunun çakıl yatağına indirdik. Maalesef Mısır'da yalıtkan kablo sıkıntısı yaşandığından ve sefere çıkacağımız sırada daha fazla kablo bulmak olanaklı olmadığından, altmış yarda kablo ile yetinmek zorundaydık. Altmış yarda, bir köprü için bol bol yeterdi ama bir tren için azdı. Bununla birlikte kabloların uçları, tesadüfen su kanalının kenarında yetişmiş olan aşağı yukarı on inç yüksekliğindeki küçük bir çalıya kadar uzanıyordu ve burası çok uygun bir işaret olduğundan, uçların hemen çalının dibine gömdük. Bu nokta nöbetçilerin sürekli olarak devriye gezdikleri yerden açıkça görülebildiğinden dolayı kablo uçlarını patlatıcıya uygun bir şekilde bağlı olarak bırakmak olanaklı değildi.

Çamur yüzünden işimiz her zamankinden daha uzun sürdü ve neredeyse tamamlanmadan önce şafak sökecekti. Gün ağarıncaya kadar hava akımına açık, loş ve rutubetli olan kemerin altında bekledim; daha sonra bütün araziyi gezip yarattığımız kargaşaya baktım. Yarım saat daha harcayarak her izin üzerini kuru ot ve yapraklarla örtüp sığ yağmur gölcüklerinin etrafında çiğnenerek ezilmiş çamur alanları sulayıp yumuşatarak bütün belirtileri ortadan kaldırdım. Daha sonra ilk devriyenin geldiğini haber vermek için bana el salladılar, bunun üzerine onlara katılmak için yukarı tırmanmaya başladım.

Daha yanlarına varmadan önce onlar, yerlerinden çıkıp önceden plânlamadığımız yerlerden, su yolundan ve kanalın her iki yanında bulunan çıkıntılar arasından koşarak aşağı indiler. Kuzeyden bir tren geliyordu. Faysal'ın uzun boylu kölesi, Hamud, bana patlatıcıyı getiriyordu. Ama daha bana ulaşamadan önce kapalı yolcu vagonları olan tren, olanca hızıyla önümüzden geçip gitti. Düzlükte yağmaya devam eden fırtınalı yağmur ve yoğun geçen sabah, iş işten geçinceye kadar treni, gözcülerimizin gözlerinden saklamıştı. Bu ikinci başarısızlık, bizi daha fazla üzdü ve Ali, bu yolculukta hiçbir şey yolunda gitmiyor, diye söylenmeye başladı. Böyle bir açıklama, şimdi de kem bir göz arama riskini taşıdığından, dikkatleri başka yöne çekmek için yeni gözetleme noktalarının daha uzakta tespit edilmesi gerektiğini, ileri sürdüm. Gözcülerden bir kısmı kuzeye, harabelerin olduğu yere, diğerleri de güneydeki sırtın üzerindeki büyük abidenin yanına gidecekti.

Geride kalanlar, kahvaltı yapmadıkları halde aç değilmiş gibi hareket ediyorlardı. Böyle davrandıkları için hepsi de mutluydu. Bir süre yağmurun altında birbiri ardı sıra dizilen develerimizin göğüs siperlerinin arkasında ısınmak için, yan yana sıkışarak keyifle oturduk. Develerimizin tüyleri ıslanınca, koyun postu gibi kıvrılıp büküldüğünden, hayvanlar, çok garip ve perişan görünüyorlardı. Yağmur durunca genellikle olduğu gibi inleyerek esen soğuk bir rüzgâr, vücudumuzun korunaksız kalan kısımlarını iyice bir yokladı. Bir süre sonra ıslak elbiselerimizin yapışkan ve rahatsız edici olduklarını anladık. Yiyecek bir şeyimiz, yapacak bir işimiz ve ıslak kaya, ot ya da çamurdan başka, oturacak bir yerimiz yoktu. Bununla birlikte bu inatçı hava, bana, sürekli olarak Allenby'ın Kudüs'e ilerlemesini geciktirip büyük fırsatlar yakalamasını önleyeceğini, hatırlatıp duruyordu. Aslanımız öyle büyük bir talihsizliğe yakalanmıştı ki fareler bile yarı yarıya cesaretlenmişti. Gelecek yıl onlarla ortak olabilirdik.

En iyi koşullarda bile olsa bir eylemi beklemek zordu. Bugün ise berbattı. Düşman devriyeleri bile, sırf iş olsun, diye yağmura karşı umursamazca sallanarak yürüyorlardı. Sonunda öğlene doğru kısa bir süre için de olsa havanın güzelleştiği bir sırada güney zirvesindeki gözcülerimiz, bir trenin geldiğini haber vermek için çılgınca pelerinlerini salladılar. Son saatlerde başka bir fırsatı kaçırmamak için, hatta yakın bir yerde bulduğumuz bir hendeğe girip ökçelerimizin üzerinde çömelerek beklediğimizden hemen mevzilerimize geçtik. Araplar, uygun bir şekilde siper aldılar. Ateşleme noktasından dönüp pusuda bekleyip beklemediklerini görmek için arkama baktım ama tepelerin gri yamaçlarından başka bir şey göremedim.

Trenin gelişini duyamıyordum ama geleceğinden emindim. Merakla bekleme süresi, artık dayanılamaz bir hale geldiğinde, belki de yarım saattir dizlerimin üzerinde hazır bekliyordum. Ne olup bittiğini, öğrenmek için, bir işaret yaptım. Son derece büyük uzun bir trenin ağır ağır gelmekte olduğunu söylemek için birini gönderdiler. Hırsımız artmıştı. Tren ne kadar uzun olursa, ganimet o kadar büyük olurdu. Daha sonra trenin durduğunu haber verdiler ve sonra yeniden hareket etti.

Sonunda saat bire doğru trenin çıkarttığı sesleri duymaya başladım. Lokomotif, hiç şüphe yok ki arızalıydı (odun yakan bütün bu trenler kötüydü) ve ağır yükün yokuş yukarı çıkarken lokomotifin kapasitesini fazlasıyla zorladığı çok açıktı. Beklediğim çalının arkasına çömelerek oturdum. Bu arada tren, güneydeki boğazdan çıkarak, yavaş yavaş görüş alanımıza girdi ve başımızın üzerinde yükselen set boyunca ilerleyerek menfeze doğru geldi. İlk on vagon, asker yüklü, açık vagonlardı. Bununla birlikte artık seçim yapmak için çok geçti. Bu yüzden lokomotif tam karşıda mayının üzerine gelince patlatıcının kolunu aşağıya bastım. Hiçbir şey olmadı. Bıç-

kı ile biçer gibi kolu dört kez aşağı yukarı zorladım. Yine bir şey olmadı. Birden patlatıcının çalışmadığını ve elli yarda ötede Türk askerleri ile dolu bir tren güçlükle ilerlerken çıplak setin üzerinde diz çökmüş beklediğimi fark ettim. Bir kadem yüksekliğindeki çalı, sanki büzülmüş, bir incir yaprağından daha küçük görünüyordu. Kendimi kırın ortasında açık bir hedef gibi hissediyordum. Arkamda iki yarda ötede açık bir vadi vardı ve Araplar, orada siperlerinde benim ne yaptığımı merak ederek bekliyorlardı. Ne vadiye kaçmak, ne de Türklerin bizi bitirmek için trenden inmeleri olanaklıydı. Ama sakin bir şekilde oturup beklersem beni rastgele bir Bedevi sanıp ihmal etme olasılıkları vardı.

Bu yüzden sırf yaşamı hesaba katarak öylece oraya oturdum ve lokomotifin çektiği on sekiz açık yük vagonunu, üç yolcu vagonunu ve üç subay vagonunu tek tek saydım. Lokomotif, ağır ağır, "Puf! Puf!" diye buharlar çıkartarak ilerliyordu. Her an arıza yapabileceğinden korkuyordum. Askerler, bana fazla dikkat etmediler, ama subaylar ilgiyle baktılar. Vagonlardaki küçük sahanlıklara çıkıp beni göstererek uzun uzun süzdüler. Çekingen bir şekilde sırıtarak onlara el salladım. Mekke tarzı kıyafetim ve kefiyemin etrafında sarılı olan altın sarısı burma halkalarla kendimi inanılması olanaksız bir çoban gibi görüyordum. Belki de üzerimdeki çamur lekeleri, ıslaklık ve cahillikleri beni kabul edilebilir kılmıştı. Yük vagonlarının son kısmı, yavaş yavaş kuzeydeki boğazda gözden kayboluyordu.

Tren uzaklaşınca hemen ayağa fırlayıp kabloları gömdüm ve arızalı patlayıcıyı yerden alarak hızla bir tavşan gibi koşarak güvenli olan tepeye tırmandım. Orada soluk aldım ve bir türlü uzaklaşmak bilmeyen trenin sonunda gözden kaybolup kaybolmadığını görmek için dönüp geriye baktım. Mayından beş yüz yarda uzakta hâlâ bekliyordu. Aşağı yukarı bir saat sonra lokomotif yine buhar salmaya başladı. Bu arada subaylardan oluşan bir devriye geri dönüp tam oturduğum yeri çok dikkatli bir şekilde araştırdılar. Ama teller, uygun bir şekilde gizlenmişlerdi. Bir şey bulamadılar. Lokomotif yeniden harekete geçmek için cesaret toplamıştı ve uzaklaşıp gittiler.

Bölüm 78

Gözyaşları döken Mifleh, trenin geçip gitmesine kasten izin verdiğimi düşünüyordu, ama Serahinler'e gerçek nedeni açıklayınca, "Kötü talih, bizi izliyor!" dediler. Tarihsel olarak haklıydılar. Ama talihsizliği bir kehanet anlamında kullanıyorlardı. Bu yüzden deve muhafızları gibi elleri kolları bağlı oturmanın kabilesel tercihleri olabileceğini ima ederek önceki hafta köprüde gösterdikleri cesaretleri için alaycı bir dokundurmada bulundum. Hemen köpürdüler. Serahinler, öfkeyle saldırırken Beni Sakhrlar, beni savunmaya çalıştılar. Ali, kargaşayı duyunca koşarak geldi.

Kavgadan sonra barış sağlanınca bu orijinal umutsuzluk durumu yarı yarıya azaldı. Ali, sefil çocuk, her ne kadar soğuktan morarmış ve bir ateş nöbeti yüzünden tir tir titriyorsa da, mert bir şekilde beni destekledi. Güçlükle kesik kesik konuşarak Peygamber olan atalarının Şeriflere bir tür "görü" yeteneği bağışladığını ve bu sayede şansımızın dönmekte olduğunu, bildiğini, söyledi. Bu sözler, onlar için rahatlatıcıydı. Sırılsıklam bir halde hançerden başka bir alet kullanmadan patlatıcının kutusunu açıp da elektrik donatımını bir kez daha uygun bir şekilde çalışması için ikna edince iyi bir talihle ilk kez böyle bir cihazı söküp takmış oldum.

Gece nöbeti tutmak için tellerin yanına döndük. Ama bir şey olmadı. Akşam, daha fazla fırtına getirerek berbat bir şekilde üzerimize çöküyordu; herkes, söylenip şikâyet ediyordu. Tren yoktu. Her şey ateş yakamayacak kadar çok ıslaktı. Potansiyel tek yiyeceğimiz, develerdi. O gece çiğ et yemek kimseye çekici gelmedi. Bu yüzden hayvanlarımız yarına kadar sağ kaldılar.

Ali, yüksek ateşten kurtulup uyumaya çalışarak açlık ağrısını hafifletecek uygun bir pozisyonda karnı üzerine yatmıştı. Ali'nin kölesi olan Khazen, kendi pelerinini ona ek bir örtü olarak vermişti. Bir süre için Khazen'i benim örtümün altına aldım ama çok geçmeden örtünün altı dolunca örtüyü ona bırakıp patlatıcıyı bağlamak için, tepeden aşağı indim. Daha sonra şarkı söyleyen telgraf tellerinin yakınında hemen hiç uyku uyumayı düşünmeden geceyi tek başıma orada geçirdim. Soğuk, son derecede acı veriyordu. Bütün o uzun saatler boyunca hiçbir şey olmadı. Nemi kıran şafak bile, her zamankinden daha çirkin görünüyordu. Şimdiye kadar Minifir'den de, demiryolundan da, gözleyip tahrip ettiğimiz trenlerden de, illallah, demiştik. İlk devriye demiryolunu araştırmak için tur atmaya başlayınca ana birliğimizin yanına döndüm. Daha sonra gün biraz daha açık geçti. Ali, uyandı, kendisini toparlamıştı ve yeniden kazandığı canlılığı bizi neşelendirdi. Kölesi, Hamud, bütün gece rahatça uyuması için elbiseleri ile teni arasına yerleştireceği sopaları hazırlamıştı. Sopalar, hemen hemen kuruydular. Kazıdığımız bir parça patlayıcı jelatinin sıcak aleviyle bir ateş yaktık. Sukhur'lar binek hayvanlarımız içinde en zayıf olan uyuz bir deveyi aceleyle öldürüp siper kazmaya yarayan küçük kürekleri kullanarak hayvanın işe yarar et parçalarını kesip ayırmaya başladılar.

Tam o sırada kuzeydeki gözcü, "Bir tren!" diye haykırdı. Ateşin başını bırakıp eski mevzilerimize geçmek için bayır aşağı altı yüz yardalık mesafeyi soluk soluğa koştuk. Düdüğünü tiz bir şekilde öttürerek virajı dönen tren hızla geliyordu. On iki yolcu vagonu, çift lokomotifi olan harika bir şeydi. Tercih edeceğimiz bir hızda ilerliyordu. İlk lokomotifin hareketi sağlayan ilk tekerleklerinin altında kolu aşağı bastım ve korkunç bir patlama oldu. Yüzüme siyah siyah topraklar fışkırırken dönerek savruldum ve omzuma kadar yırtılan gömleğimle yere oturdum. Sol kolumda açılan, çizik çizik görünen uzun sıyrıklardan kan damlıyordu. İsli, bükülmüş bir demir tabakasının altında kalarak parçalanan patlatıcı, dizlerimin arasında duruyordu. Önümde haşlanarak yanmış, üstünden duman tüten, yarım bir adam vardı. Patlamanın çıkardığı toz ve dumanın ardından dikkatlice bakınca, ilk lokomotifin buhar kazanı tamamen kaybolmuş gibi görünüyordu.

Aptal aptal şimdi bizim adamlara yardım etmek için, tam harekete geçme zamanı, diye düşündüm. Ama kıpırdayınca sağ ayağımda müthiş bir ağrı olduğunu hissettim. Ancak topallayarak yürüyebiliyordum. Patlamanın sarsıntısıyla başım dönüyordu. Aksaya aksaya tepeye çıkarken, bu şaşkınlığı dağıtacak hareket başladı. Araplar, şimdi kalabalık vagonlara, peş peşe ateş etmeye başlamışlardı. İngilizce yüksek sesle, "Ah!", "Keşke bu fasıl olmasaydı!" sözlerini tekrarlayarak, sersemce kendi kendimi neşelendirmeye çalıştım.

Düşman ateşe, ateşle karşılık vermeye başlayınca, kendimi iki ateş arasında buldum. Ali, benim düştüğümü gördü ve kötü bir şekilde vurulduğumu düşünerek Türki, Beni Sakhrlar ve kölelerinden oluşan aşağı yukarı yirmi adamla birlikte bana yardım etmek için siperlerinden çıkarak koştular. Türkler, hedeflerini bulmuşlardı; birkaç saniye içinde yedi adamı vurup düşürdüler. Diğerleri bir koşuda yanıma geldiler. Çevikliklerine rağmen bir heykeltıraş için uygun birer model olabilirlerdi. Tüysüz kahverengi vücutları üzerine giydikleri, çan gibi yukarı çektikleri, ince bel ve ayak bileklerini saran, beyaz pamuklu donları ve şakaklarının her iki yanında uzun boynuzlar gibi sarkan, sıkıca örerek bıraktıkları saç kakülleri ile, daha çok Rus dansçılarına benziyorlardı. Birlikte sürünerek güçlükle siperlerin arkasına geçtik. Orada hiç belli etmeden kendimi yokladım. Kırık bir ayak parmağı ve kazandan kopup gelen metal levhanın yarattığı berelenme ve kesiklerin yanı sıra üzerimde beş ayrı mermi sıyrığı (bazıları endişe verecek kadar derindi) olmasına rağmen ciddi bir yara almadığımı anladım. Ama giysilerim paramparça olmuştu.

Su yolundan çevremizi görebiliyorduk. Patlama, menfezin kemerli başını parçalamıştı ve ilk lokomotifin karoser'i yuvarlandığı setin hemen dibinde yatıyordu. İkinci lokomotif menfez boşluğuna devrilmiş, birinci lokomotifin kömür vagonunun karşısında yatıyordu. Şasisi, eğrilip bükülmüştü. Her ikisinin de tamir edilemeyeceği sonucuna vardım. İkinci kömür vagonu, öteki tarafa devrilmiş, görülmüyordu. İlk üç vagon, birbirine girip parçalanmıştı.

Trenin geri kalan kısmı, kötü bir şekilde raydan çıkmış ve yan yatan yolcu vagonları, bir uçtan bir uca değişik açılarla zikzak yaparak, ray boyunca dizilmişlerdi. Vagonlardan birinde bayraklarla süslenmiş bir salon vardı. Salonda, Allenby'a karşı Kudüs'ü savunmak için hızla bölgeye inen Sekizinci Kolordu Kumandanı Mehmet Cemal Paşa vardı. Yükleri, birinci vagona, otomobili ise trenin son vagonuna konulmuştu. Otomobile ateş açtık. Kurmayları arasında Assad Shukair olduğunu tahmin ettiğimiz, Ahmet Cemal Paşa'nın imamı ve tanınmış bir Türk yanlısı pezevenk olan şişman bir rahip vardı. Bu yüzden vurulup düşünceye kadar, üzerine ateş ettik.

Bu, uzun süren bir şenlik gibiydi. Ganimeti götürme şansımızın çok az olduğunu görebiliyorduk. Vagonlarda aşağı yukarı dört yüz kişi vardı ve şimdi şoktan kurtulan sağ kalanlar, korunaklı yerlerde siper alıp yoğun bir şekilde bize ateş ediyorlardı. İlk anda tepenin kuzey çıkıntısından inen birliğimiz düşmanı sıkıştırmış, neredeyse oyunu kazanıyorlardı. Kısrağına binen Mifleh, salondan kaçan subayları derin olmayan bir hendeğe kadar kovalamıştı. Durup ateş edemeyecek kadar heyecanlıydı. Bu yüzden subaylar, yara almadan kaçıp kurtulabilmişlerdi. Mifleh'i izleyen Araplar, yere

dökülüp saçılan tüfek ve madalyaları toplamak için dönmüşler, daha sonra da trenden çanta ve kutuları sürükleyerek çıkarmışlardı. Mayıncılık deneyimime göre trenin uzakta kalan kısmını tehdit eden makineli bir tüfeğimiz olsaydı, tek bir Türk bile kaçıp kurtulamazdı.

Mifleh ve Adhub, tepede bize katıldılar ve Fahad'ı sordular. Serahin'lerden biri, ben, patlatıcının yanında baygın yatıyorken Fahad'ın nasıl başta koşarak aşağı indiğini ve orada vurulup öldüğünü anlattı. Fahad'ı kurtarmaya çalıştıklarını ama öldüğüne ilişkin kanıt olarak kemeri ile tüfeğini gösterdiler. Adhub, tek bir kelime bile söylemedi ama hendeğin üzerinden atlayarak bayır aşağı koşmaya başladı. Onu izlerken ciğerlerimiz ağrıyıncaya kadar nefeslerimizi tuttuk. Ama Türkler, görecek halde değillerdi. Bir dakika sonra sol eliyle çekerek bir vücudu getirmeye başladı.

Mifleh, kısrağına koşarak bindi ve bir çıkıntının arkasında atından indi. Birlikte hareketsiz duran adamı, eyerin üzerine kaldırıp koydular ve geri döndüler. Bir mermi Fahad'ın dört dişini parçalayıp dilinde uzun ve derin bir yara açarak yüzünü delip geçmişti. Düşüp bayılmıştı ama Adhub, yanına ulaşmadan kısa bir süre önce kendine gelmiş ve kandan körleşmiş bir halde elleri ve dizlerini kullanarak sürünmeye çalışıyordu. Şimdi bir semere yapışıp dengesini koruyacak kadar kendisine gelmişti. Bu yüzden onu ilk gördükleri deveye bindirip hemen uzaklaştırdılar.

Türkler, bizi böyle sessiz görünce yamaçtan yukarı çıkmaya başladılar. Yarı yola kadar gelmelerine izin verdik ve sonra yaylım ateşi açtık. Aşağı yukarı yirmi kişi öldü ve diğerleri geri çekildiler. Trenin etrafına ölüler saçılmıştı ve tahrip olan vagonların içi de ölü doluydu. Ama onlar, Kolordu Komutanlarının gözetimi altında savaşıyorlardı ve korkusuzca bizi kuşatmak için tepenin çıkıntı yaptığı yerin etrafında çalışmaya başladılar.

Şimdi geriye sadece kırk adamımız kalmıştı ve hiç şüphesiz, onların karşısında bu sayı bir işe yaramazdı. Bu yüzden düşmanı geciktirmek için rastgele atışlar yaparak korunaklı olan her köşeden dönüp küçük dere yataklarından yukarı çıkarak hep birlikte kaçmaya başladık. Küçük Türki, kıvraklılığı ve soğukkanlılığı ile kendisini fazlasıyla göstermişti. Bunun yanı sıra düz kundaklı Türk süvari tüfekleri de kefiyesinde dört delik açarak kafasını iyice belirgin hale getirmişti. Yavaş yavaş geri çekildiğimden dolayı Ali, bana kızıyordu. Aslında sızlayan yaralarım, hareketlerimi güçleştiriyordu ama bu gerçek nedeni ondan saklamak için rahat davranıp Türklerle ilgilenip inceliyormuşum gibi davranıyordum. Yeni bir koşu için cesaret toplamak amacıyla, böyle ikide bir durup dinlendikçe diğerlerinin gerisinde kalıyorduk.

Sonunda tepenin üst kısmına ulaştık. Her adam, orada bekleyen, en yakınında bulunan deveye atlayarak hızla doğuya, çöle doğru uzaklaştı. Bir

saat yol aldıktan sonra, güvenle herkes kendi devesini aldı. Olağanüstü bir adam olan Rahail, çevresinde hâkim olan heyecana rağmen, tren geldiği sırada kesilen deveden büyük bir but ayırıp semer kayışına bağlayarak, yanında getirmeyi başarmıştı. Uygun bir mola vermek için artık bir gerekçemiz vardı. Beş mil daha ilerledikten sonra bizimle aynı yönde ilerleyen dört develi küçük bir grup ortaya çıktı. Arkadaşımız olan Matar, köylülerin hazırladıkları değişik mal, lezzetli yiyecek ve kuru üzümle yüklü olan kervanıyla kendi köyünden Azrak'a gidiyordu.

Böylece, fazla gecikmeden ortasında kısır bir incir ağacı olan Dhuleil Vadisi'nde büyük bir kayanın altında mola verdik ve üç gündür ağzımıza ilk kez koyacağımız yemeğimizi pişirdik. Ciddi ve ağır yaralanmaların yol açtığı yorgunluk yüzünden uyuklayan Fahad'ın yaralarını sardık. Adhub, bunu görünce, Matar'ın yeni kilimlerinden birini aldı ve katlayarak deve semerinin kenarına yerleştirdi, kilimin uçlarını büyük cepler meydana getirecek şekilde birbirine dikti. Ceplerden birine Fahad'ı yerleştirdik, ağırlık yapması için diğer cebe de Adhub güçlükle girdi. Deve, ikisini birden taşıyarak güneye, kendi kabilelerinin çadır kurduğu yere gönderildi.

Diğer yaralı adamlara aynı anda bakılıyordu. Mifleh, birliğin en genç delikanlılarını çağırdı ve kaba bir mikrop kırıcı (antiseptik) olarak sidiklerini yaraların üzerine serpmelerini istedi. Bu arada dinlenip tamamen kendimize gelmiştik. Daha fazla et yiyelim diye, uyuz bir deve satın aldım, ödülleri dağıttım; öldürülenlerin akrabalarına tazminat ödedim ve ele geçirdiğimiz altmış ya da yetmiş tüfek için ayrıca ganimet parası verdim. Ganimet küçüktü ama küçümsenemezdi. Bazı Serahinler eyleme tüfeksiz katılmışlar, boş yere sadece taş atmışlardı ama şimdi adam başına iki tüfek düşüyordu. Ertesi gün kendimizden gayet memnun ve zafer kazanmış insanlar gibi övünerek –Allah affetsin Azrak'a hareket ettik.

Bölüm 79

Sürekli olarak yağmur yağmaya başladı ve ülke, baştan aşağı ıslandı. Allenby, hava koşullarını ihmal etmişti. Bu yıl büyük bir ilerleme sağlanamazdı. Ama yine de ilerleme adına Azrak'ı elimizde tutmaya kararlıydık. Azrak, kısmen kuzeyde hareketimizi yaymak için destekleyici bir üs, kısmen de haber alma merkezimiz olacak ve ayrıca Nuri Shaalan'ın Türklerle bağını da kesecekti. Shaalan, sırf Suriye'deki zenginliğinden dolayı kendini açığa vurmaktan çekiniyordu ve doğal pazarlarından yoksun kaldıkları takdirde, kabile halkı muhtemelen zarar görecekti. Shaalan'ın önde gelen malikânelerinden birinde kalmaya başlarsak onu düşmana gidip gelme utancından kurtaracaktık. Azrak, çok elverişli bir yerde bulunuyordu ve eski kalesini kalınabilir bir hale getirirsek kış ne kadar şiddetli geçerse geçsin bizim için uygun bir karargâh olarak işlev görecekti.

Bu yüzden güney kapısındaki kuleye yerleştim ve gökyüzüne açık olan eski çatlak taş kirişleri çamurla sıvayıp çalı çırpı ve palmiye dalları ile kapatmak için benim altı Haurani delikanlıyı (el işleri, utandırıcı olmadığından) görevlendirdim. Ali, yerleşmek için güney doğu köşesindeki kuleyi seçti ve düzgün bir çatı yaptırdı. Hintliler, her türlü hava koşuluna dayanıklı olan kuzey batıdaki odalara yerleştiler. Kalenin en sağlam ve en kuru yerine, küçük bir kapısı olan batı kulesinin zemin katına erzak ve mühimmatımızı yerleştirdik. Biashalar, benim altımda güney kapısında yaşamayı tercih ettiler. Bu yüzden güney girişini kapatıp bir hol haline getirdik. Daha sonra saraydan palmiye bahçesine kadar duvarı delerek büyük bir kemer açtık ve

develerimiz her gece içeri girebilsinler diye bir rampa yaptık.

Hassan Shab'ı kaleye kahya olarak atadık. İyi bir Müslüman olarak ilk kaygı duyduğu yer, meydandaki küçük cami oldu. Çatısının yarısı yıkılmıştı ve Araplar, koyunlarını camiinin içine kapatıyorlardı. Kirleri kazıyıp çıkartmak ve kaldırımları yıkayıp temizlemek için yirmi adama görev verdi. Cami, işte o zaman, çok çekici bir ibadet yeri haline geldi. Sadece Allaha ayrılıp kapatılan bir yerin anlamı neydi ki!.. Zaman, rüzgârın, yağmurun ve güneş ışığının yardımıyla bu yerleri parçalayıp açıyor ve yok ediyordu. Buraya ibadet etmek için girenlere her ikisinin de, hem içerinin, hem dışarının nasıl da bir olduğunu, öğretiyordu.

Bizim işini bilir Hintli teğmenin bundan sonraki işi, kulelerin üst kısmında makineli tüfekler için mevziler hazırlamaktı. Bundan böyle kaleye yaklaşanlar, makineli tüfeklerin insafına kalacaktı. Daha sonra temel görevi güneş batınca yan kapıyı kapatmak olan (Arabistan'da bu, bir merak ve kehanet konusu oldu) resmi bir nöbetçi koydu. Kapı, havada asılı duran, alt ve üst eşiklere giren miller aracılığıyla kendi ekseni etrafında dönen, bir kadem kalınlığında siyah mermerlerle süslenmiş büyük bir kereste parçasıydı. Kendi ekseni etrafında dönmeye başlaması için büyük bir çaba harcanması gerekiyordu ve sonunda eski kalenin batı duvarlarını titreten bir tangırtı ve çatırtıyla kapanıyordu.

Bu arada kendi alacağımız önlemler üzerinde çalışma yapıyorduk. Akabe, uzaktaydı ve kışın uzakta kalan yollar, son derecede insafsız olacaktı. Bu yüzden sadece bir gün uzaklıkta bulunan, tarafsız bölge içinde yer alan Jebel Druse'ye gitmek için bir kervan hazırladık. Matar, bu seferin sorumluluğunu bizim için üstlendi. Uzun bir deve katarıyla birbirine benzemeyen gruplardan oluşan birliğimize çeşitli yiyecekler getirecekti. Ne bulurlarsa onunla yaşamayı öğrenen muhafızlarımın yanı sıra bibersiz yemeğe, yemek demeyen Hintlilerimiz vardı. Ali ibn el Hüseyin, kendi adamları ve Biesha'lar için et, yağ ve kavrulmuş buğday istiyordu. Üstelik buraya yerleştiğimize ilişkin söylentiler Şam'a ulaşır ulaşmaz beklediğimiz misafir ve göçmenler olacaktı. Onlar gelmeden önce dinlenmek için sadece birkaç günlük zamanımız vardı. Yağmur ve güneşin nöbetleşe yer değiştirdiği sonbaharın kalan son günlerinden zevk almak için oturup keyfimize baktık. Koyunumuz, unumuz, sütümüz ve yakacağımız vardı. Şu uğursuz çamur da olmasa hayatımız kalede yeterince iyi geçiyordu.

Ama sessizlik, düşündüğümüzden çok daha çabuk sona erdi. Bir süredir rahatsız olan Wood, sert bir dizanteri krizi geçirince, Akabe'ye döndü. Bu, kendi kendine geçecek bir şey değildi. Kış ciddi bir şekilde başlayınca zayıf olduğundan yaşamı tehlikeye girebilirdi. Üstelik Wood, Akabe'de üs mühendisiydi. Arkadaşlarının rahatı haricinde onu daha fazla tutmak için bir

nedenimiz yoktu. Bu yüzden Ahmet, Abd el Rahman, Mahmut ve Aziz'i seçerek onu sahile kadar götürecek bir birlik hazırladık. Adamlar, özellikle Hintlilerin tayınlarını içeren yeni bir erzak kervanıyla, Akabe'den Azrak'a hemen döneceklerdi. Adamlarımın geri kalan kısmı, gelişen olayları izleyerek soğuk bir aylaklıkla bekleyeceklerdi.

Derken ziyaretçi akını başladı. Her gün, durmadan sabahtan akşama kadar geldiler. Şimdi havaya ateş ederek koşan, kısık sesleriyle haykıran ve deve adımlarıyla yürüyen askeri bir kol, Bedevilere has bir gösteri yapıyordu. Gösteri, Ruallalara, Sherarat, Serahin ya da Serdiyeh'lere ya da Beni Sakhrlara ait olabilirdi. İbn Zuhair, ibn Kebir, Rafa el Khoreisha gibi büyük isimlere sahip şeflerin yanı sıra Ali ibn el Hüseyin'in taraf tutmayan gözleri huzurunda iyi niyetli oldukları kadar hırslı da görünen ailelerin daha küçük babaları da gelmişlerdi. Daha sonra atlılar dörtnala koştular. Dürzîler ya da Arap düzlüklerinden çıkıp gelen savaşçı köylüler, durmadan davul çalarak huzurumuza çıktılar. Bazen binek develerden oluşan bir kervan dikkatle yavaş yavaş ilerleyerek yaklaşıyor ve develerden ya Suriyeli politikacılar ya da yola alışkın olmayan tüccarlar dik bir şekilde iniyorlardı. Bir gün perişan halde yüz kadar Ermeni, geçici olarak yürürlükten kaldırıldığı halde Türk teröründen ve açlıktan kaçıp kurtularak kaleye ulaştılar. Sonra yine Türk Ordusu'ndan firar eden tertemiz giyimli atlı Arap subaylar geldi. Pek sık görülmese de onları Arap erlerden oluşan tam bir birlik izliyordu. İnsanlar, durmadan günlerce peş peşe geldiler. Buraya ilk geldiğimiz zaman yolu, izi belli olmayan çöl üzerinde giderek gri yollar belirginleşmeye başladı.

Ali, bu yeni gelenler dalgasını karşılamak için önce bir, sonra iki ve en sonunda üç adamını birden misafirbaşı olarak görevlendirdi. Garip kılıklı adamlardan saygıdeğer olanlara kadar herkesi sıraya koydular ve uygun zamanlarda benim ya da Ali'nin huzuruna çıkardılar. Hepsi de Şerif, Arap Ordusu ve İngilizler hakkında bir şeyler öğrenmek istiyordu. Şam'dan gelen tüccarlar, şekerleme, susam, kavrulmuş şeker, kayısı pestili, kabuklu kuru yemişler, bizim için ipekli giysiler, üzerinde kabartmalı işlemeler olan kaftanlar, kefiyeler, koyun postları, renkli kenarlarına arabesk desenler işlenmiş keçe kilimler, İran halıları gibi hediyeler getiriyorlardı. Kahve, şeker, pirinç ve pamuklu bez ruloları gibi savaşta kıt bulunan temel maddeleri onlara geri veriyorduk. Herkes, artık dünyanın tüm pazarlarından açık denizleri aşarak gelen ürünlerin, Akabe'de bol bulunduğunu biliyordu. Böylece duygu, içgüdü ya da eğilim olarak bağlandıkları Arap davası, giderek çıkarları bakımından da kendilerine uygun gelmeye başladı. Yavaş yavaş ama çok ağır bir şekilde kendi tercihimizle onlara kendi örneğimizi sunarak, onları eğiterek dönüştürdük ve çok daha emin bir şekilde bize bağlandılar.

Kuzeyde yürüttüğümüz bu çalışmada Faysal davasının en büyük varlı-

ğı, Şerif Ali ibn el Hüseyin'di. En vahşi işlerde bile, daha vahşi kabilelerin çılgın rakibi olan Ali, şimdi tüm gücünü daha büyük bir amaç için kullanıyordu. Belki de kendi karakterinden gelen kısım haricinde sahip olduğu çok yönlü doğası yüzünden ve vücudundan çok açıkça belli olan tüm güçlü ricalarının gerçekleşmesini sağlıyordu. Özellikle nadir olarak yaptığı gibi, hem ağzıyla hem gözleriyle aynı anda gülümsediği anlarda olduğu gibi o, herhangi bir kimseyi yeniden görme arzusu duymadan kimse onu yeniden göremezdi. Güzelliğini bilinçli bir silah olarak kullanıyordu. Ya bütünüyle siyah ya da bütünüyle beyaz, tertemiz giyiniyordu. Yüz ve beden hareketlerine özen gösteriyordu.

Talih, fiziksel kusursuzluk ve olağanüstü çekiciliği bir araya getirmişti. Ama bu nitelikler, aslında sadece sahip olduğu güçleri açığa vuran biçimlerdi. Bunlar, ona asla boyun eğmeyen, tuttuğunu kopartmasına izin veren bir cesaret kazandırmıştı. Gururunu, “Ben, bir Harith'im!” diye nara atıp iki bin yıllık çapulcu bir kabileye mensup olduğunu, belirterek belli ediyordu. Büyük siyah gözbebekleri ile gözün ak kısmı kocaman gözleri içinde yavaş yavaş dönerken ideal duruşu olan soğuk asaletini belirgin bir hale getiriyordu ve bu yüzden kendisini daima sakin tutmak için çaba harcıyordu. Ama ne kadar uğraşırsa uğraşsın her zaman olduğu gibi, farkında olmadan ağzından tükürükler saçarak kahkahayı basıyordu. Delikanlılığı, kız ya da erkek çocukları gibi geçsin hiç fark etmez, coşkusu ve şeytanlığı, ihtiyarladığında bir güneş gibi doğup karanlık günlerini aydınlatacaktı.

Bütün bu zenginliğe rağmen, yine de bir sıkıntısı vardı, zihinlerini tatmin etmekten uzak soyut düşünceler uğruna kendilerini zorlayan basit, huzursuz insanların duyduğu o tanımlanamayan arzuya sahipti. Bedensel gücü gün geçtikçe artıyor ve çok daha fazlasını istediği için, bu aşağılık şeyi nefret ederek tıka basa dolduruyordu. Onun vahşi gülüşü, sadece arzularının boş yere tükenip gidişinin bir göstergesiydi. Bir türlü yakasını bırakmayan yabancılar, onun herkesten uzak duruşunu, dostlarından gönülsüz uzaklığını özellikle vurguluyorlardı. İçten itiraflarda bulunma ya da arkadaşlık yapma konusunda, doğal bir yeteneğe sahip olmasına rağmen kendisine candan bir dost bulamıyordu. Ama yalnız da kalamazdı. Misafirleri olmadığı zaman, Ali ve köleler birlikte yemek yediklerinden, uşağı Khazen onlara hep birlikte yemek servisi yapıyordu.

Bu uzun gecelerde dünyaya karşı kendimizi güvende hissediyorduk. Her şeyden önce mevsim kıştı ve birkaç adam, yağmurda ve karanlıkta kalemize yaklaşmaya kalkıştıkları takdirde, sadece iki yolu kullanarak, ya labirentli lav alandan ya da bataklıktan geçerek gelmek zorundaydılar. Üstelik çevrede hayalet gibi gezen muhafızlarımız vardı. İlk akşam Serahinlerle birlikte oturuyorduk, Hassan Shab, sırayla herkesi dolaşıyor ve ocağın dibinde kah-

ve dövülüyordu. Tam o sırada garip bir şey oldu. Dışarıda kulelerin etrafında uzun uzun uluma sesleri geldi. İbn Bani, kolumdan tuttu ve titreyerek bana sarıldı. Fısıldayarak, "Bu, nedir?" diye sordum. Nefes nefese kalenin efsanevi kurucuları olan Beni Hilallerin köpeklerinin her gece ölü sahipleri adına altı kuleyi de dolaşıp kontrol ettiklerini, söyledi.

Tüm dikkatimizi vererek dinledik. Ali'nin siyah mermer pencere çerçevesinden içeri yeni düşmüş yapraklar üzerine yağan İngiliz yağmurunun ara sıra çıkarttığı seslere benzer ya da solmuş palmiyelerden geçen gece rüzgârının neden olduğu hışırtılar geliyordu. Daha sonra uluma sesleri yeniden geldi. Havlamaların gücü giderek artıyordu. Derin dalgalar halinde gelen ulumalar, bizim duvarın dibine gelince bir tür iniltiye, hıçkırır gibi ağlama seslerine dönüştü ve köpekler, üzgün, boğulur gibi sesler çıkartarak uzaklaştılar. Böyle zamanlarda adamlarımız, kahveyi daha sert bir şekilde dövüyorlar ve Araplar, herhangi bir şey duyup talihsizliğe uğramamak için birdenbire bir şarkı patlatıp kulaklarını meşgul ediyorlardı. Bu anlaşılması güç olayı anlamak için hiçbir Bedevi, dışarıda yatıp beklemeyi göze alamazdı ve penceremizden dışarı bakınca nemli havada alevlerin aydınlığında sürüklenen su zerreciklerinden başka bir şey göremedik. Böylece efsane yaşamaya devam etti. Ama kurtlar ya da çakallar, sırtlanlar ya da av köpekleri, hayalet gibi dolaşan nöbetçiler, bizi, silahların yapabileceğinden çok daha sıkı bir şekilde koruma altında tutuyorlardı.

Akşamleyin kalenin kapısı kapanınca misafirler, ya benim, ya da Ali'nin odasında toplanıyorlardı. Akşam yemeği yenilinceye ve sonra uyku vakti gelinceye kadar kahveler içiliyor, öyküler anlatılıyordu. Fırtınalı gecelerde, çalı çırpı ve tezek getirip odanın ortasında büyük bir ateş yakıyorduk. Aydınlanan odada ateşin etrafına halılarımızı ve koyun postu semerleri çekerek girdiğimiz savaşları anlatıyor ve ziyaretçilerin geleneklerini dinliyorduk. Sıçrayan alevler, garip bir şekilde dumanın hafifçe dalgalandırdığı, gölgelerimizi arkamızdaki kaba taş duvarın girintili çıkıntılı yüzeyi üzerinde kovalıyor, figürlerimizi çarpıtıyordu. Kahve fincanları şıngırdayarak dolaşırken anlatılan hikâyelerde bir duraklama anı geldiğinde sıkışarak yan yana oturan halka biraz zorlanarak ya dizlerini ya da dirseklerini değiştiriyor ve uşaklardan biri pelerinini kullanarak ateşten çıkan mavi dumanları mazgal deliklerine doğru yelpazeleyip yarattığı hava akımıyla parlayan külleri karıştırıp kıvılcımlar çıkartıyordu. Öykü anlatan adamın sesi yeniden çıkıncaya kadar, taş kirişlerden sızıp ateşin ortasına düşerken kısa bir süre cızırdayan yağmur damlalarının sesini dinliyorduk.

Sonunda sürekli olarak yağmur yağmaya başladı ve artık kimse bize yaklaşamazdı. Yalnız kalınca böyle eski, harçla sıvanmadan yapılmış, kasvetli yerlerde kapanıp kalmanın tüm dezavantajlarını öğrendik. Yağmur,

duvarların kalınlıklarına rağmen sızıyor ve çatlaklardan odanın içine fışkırıyordu. Dere gibi akan zeminden kurtulmak için palmiye dallarından sallar yapıp üzerlerini keçe ile kapladık ve yukarıdan düşen sulardan korunmak için üzerimize kalkan gibi başka bir örtü alarak koyun postlarının altına büzüşerek oturduk. Hava buz gibi soğuktu. Orada puslu gün ışığından karanlığa kadar hareket etmeden otururken atış pencerelerinden içeri durmadan dondurucu bir sisin beyaz bir bayrak gibi dalgalanarak dolduğu bu büyük duvarların içinde sanki zihnimiz havada asılıp kalmış gibi görünüyordu. Geçmiş ve gelecek, üzerimizden, hiç girdap yapmadan akan bir nehir gibi sakince akıp geçiyordu. Kuşatmaları, ziyafetleri, baskınları, cinayetleri, geceleyin söylenen aşk şarkılarını hayal ederek kendimizi buranın ruhu gibi görüyorduk.

Aklımızın, prangaya bağlanmış gibi tutsak kalan bedenimizden bu kaçışı, güçsüz düşüşüne karşı ancak sahnenin değişmesinin yararlı olabileceği bir durumda bir tür kendini tatmindi. Çok sancılı bir şekilde dikkatimi yine şimdiki ana çektim ve zihnimi, Deraa'nın çevresini saran bölgenin keşfedilmesi için bu soğuk kış havasının yararlı olacağını, söylemeye zorladım.

Oraya nasıl gideceğimi düşünürken bir sabah yağmurda haber vermeksizin Tafas şeyhi Talal el Hareidhin çıkıp geldi. Başına ödül konulan meşhur bir kaçaktı. Ama ismi öyle büyüktü ki, canının istediği gibi dolaşabiliyordu. Çılgın gibi geçen iki yıl boyunca, raporlara göre aşağı yukarı yirmi üç Türk'ü öldürmüştü. Kendisini izleyen, harika bir şekilde ata binen altı adamı vardı. Hauran modasının en gözde olduğu dönemlerde en gösterişli bir şekilde giyinen kişilerden biriydi. En iyi cins tiftik olan keçi derisinden paltosu, ipek yamalar ve şerit halinde desenler ile yeşil, çift enli, bir tür yünlü kumaşla kaplanmıştı. Diğer giysileri ipektendi. Uzun çizmeleri, gümüş eyeri, kılıcı, hançeri ve tüfeği, şöhretiyle uyumluydu.

İyi karşılanacağından emin bir adam olarak, kaba bir şekilde Ali'yi selâmlayıp (kabilelerle uzun bir süre kaldıktan sonra bütün köylüler kabalaşmış gibi görünüyordu) geniş ağzıyla havaya, eski kalemize ve düşmana gülerek kasıla kasıla kahve ocağımıza girdi. Aşağı yukarı, otuz beş yaşında görünüyordu, kısa boylu ve güçlüydü; geniş bir yüzü, taranmış sakalları ve uzun, sivri uçlu bıyıkları vardı. Köylü tarzı yuvarlak gözleri, antimuanla yüklü olduğundan daha yuvarlak, daha büyük ve daha karanlık görünüyordu. Ateşli bir şekilde bizim taraftarımızdı ve ismi, Hauran'da en önemli ve en nüfuzlu isimlerden biri olduğundan buna memnun olmuştuk. Bir gün kendisinden iyice emin olmak için onu gizlice palmiye bahçesine götürüp yaşadığı bölgeleri gezip görme tutkumdan bahsettim. Bu fikir, onu memnun etti ve ancak iyi bir ata binen bir Suriyelinin duyacağı keyifle yolculuğun başından sonuna kadar bana eşlik etti. Özellikle muhafız olarak

seçtiğim adamlar, Halim ve Faris, benimle birlikte geldiler.

Yolları, kuyuları ve lav alanları inceleyerek Umtaiye'den geçtik ve sonra demiryolunu geçerek Şeyh Saad'a vardık ve ardından güneye dönerek Talal'ın yurdu olan Tafas'a gittik. Ertesi gün hem Deraa'ya egemen olan, hem de Şam demiryolunu kapatan harika bir mevkide bulunan Tell Arar'a gittik. Daha sonra inişli çıkışlı uzayıp giden geçilmesi zor bir bölgeden ilerleyerek, Filistin demiryolu üzerinde bulunan Mezerib'e vardık. Gelecek sefer için plânlar yapıyordum. Bu bölgeye adamlarımız, para ve toplarla gelip kaçınılmaz zaferimizi kazanmak için genel ayaklanmayı başlatacaktık. Belki de gelecek bahar, Allenby'ın ileriye sıçradığına tanık olacaktık.

Bölüm 80

Çukurda kalan Hauran Bölgesi'ni uygun bir şekilde dolaşıp incelememizi tamamlamak için en önemli yerleşim birimi olan Deraa'yı ziyaret etmemiz gerekiyordu. Üç demiryolunu tahrip ederek bölgenin kuzey, batı ve güney bağlantılarını kesebilirdik. Ama önce kavşaklara saldırmak ve dışardan çalışmak daha uygun olacaktı. Bununla birlikte Talal, Deraa'da çok iyi tanındığından benimle birlikte gelip kendisini tehlikeye atamazdı. Bu yüzden karşılıklı olarak birbirimize teşekkür ederek, ondan ayrıldık. Deraa'ya yaklaşıncaya kadar demiryolu boyunca güneye doğru ilerledik. Orada atlarımızdan indik. Genç olan Halim, midillileri alıp Deraa'nın güneyinde bulunan Nisib'e doğru yola çıktı. Plânım, Faris'le birlikte demiryolu istasyonunun ve kentin etrafında yürüyerek dolaşmak ve güneş battıktan sonra Nisib'e ulaşmaktı. Faris, basit bir köylü, babam olacak kadar yaşlı ve saygı duyulacak bir adam olduğundan dolayı bu yolculukta benim en iyi dostum oldu.

Saygınlığımız, sanırım, dün gece yağan yağmurdan sonra ıslak bir günde yaya dolaşmamızla kıyaslanacak olursa, tartışılabilir bir hale gelmiş gibi görünüyordu. Yer çamurluydu, ayaklarımız çıplaktı ve çamura bulanmış elbiselerimiz, kirli havanın tüm pisliklerini taşıyordu. Elbiselerimiz, bizi ele verebilirdi. Halim'in yırtık Hurani ceketiyle, ıslak eşyalarını giymiştim ve Cemal'in trenini havaya uçurduğumuz sırada kırılan ayak parmağımdan dolayı, hâlâ topallıyordum. Ayak parmaklarımızla geniş bir şekilde basıp yeri kavramadan adım atmak zor olduğundan kaygan yol, yürüyüşümüzü güçleştiriyordu. Böyle yürüyerek millerce yol kat etmek benim için son de-

rece sancılı oldu. Ağrı, canımı o kadar yaktığı halde ayaklanma süresince ağrılara hiçbir zaman fazla önem vermedim. Ama yine de Arabistan'da fiziksel ağrı duymadan geçirilen tek bir gün bile yoktu. Üstelik Araplara karşı aldatıcı bir ek çalışma yürütmenin yarattığı çürüme duygusu ve sorumlu bir komutanlık görevini yerine getirirken giriştiğimiz bütün yasal yorucu çalışmalarla birlikte ağrılar, kendilerini daha şiddetli bir şekilde hissettiriyorlardı.

Filistin demiryolunun dönemeç yaprak uzanan setine çıktık ve setin elverişli olan konumundan yararlanarak Deraa istasyonu'nu gözden geçirdik. Ama zemin, sürpriz bir saldırıyla geçilemeyecek kadar açıktı. Savunma hatlarının doğusundan aşağı inmeye karar verdik. Böylece yavaş yavaş yürüyerek ilerledik. Burada dikenli teller ve yeni kazılmaya başlanmış siperler vardı. Alman savaş malzemeleri dikkatimizi çekiyordu. Türk askerleri, çadırları ile bizim tarafımızda kazılmakta olan hela çukurları arasında hiç ilgilenmeden, kayıtsız bir şekilde geçip gidiyorlardı.

İstasyonun güney ucunda bulunan havaalanının köşesinden kente doğru ilerledik. Hangarlarda eski Albatros uçakları ve etrafta aylak aylak dolaşan adamlar vardı. Bu adamlardan biri, Suriyeli bir subay, köylerimiz ve daha çok da yaşadığımız yerde, "hükümet" olup olmadığı, hakkında bize sorular sormaya başladı. Muhtemelen kendisine sığınacak bir yer arayan asker kaçağı olmaya niyetli bir adamdı. Ondan yakamızı kurtarıp dönüp gittik. Birisi Türkçe bağırdı. Biz sağır gibi yürümeye devam ettik. Ama bir çavuş peşimizden geldi ve sert bir şekilde kolumdan tutarak, "Bey, sizi görmek istiyor!" dedi. Dövüşmek ya da kaçmak için çok fazla tanık vardı, bu yüzden zorluk çıkarmadan gittim. Faris'e aldırış etmedi.

Uzun çitlerin önünden yürüyüp geçerek birçok baraka ve birkaç binadan oluşan karmaşık bir yapı kompleksine geldik. Çamurdan yapılmış bir odadan geçtik. Dışarıda doğal, düz bir yeryüzü seti vardı. Şişman bir subay, bir bacağını kıvırıp altına almış, orada oturuyordu. Çavuş, beni önüne götürüp uzun uzun Türkçe bir rapor verince, zoraki başını çevirip bana baktı. İsmimi sordu. Ona, "Ahmet ibn Begr!" dedim ve Kuneitra'lı bir Çerkes olduğumu söyledim. "Asker kaçağı mısın?" "Ama biz, Çerkesler, askerlik yapmayız." Dönüp bana baktı ve yavaşça "Sen bir yalancısın!" dedi. "Hasan Çavuş, bunu senin bölüğe yazdır ve Bey, onu çağırtıncaya kadar gerekli her şeyi yap!" dedi.

Perişan kılıklı bir düzine adamın oturup yattığı, içinde büyük tahta karyolalar olan bir muhafız odasına götürdüler. Kemerimi, bıçağımı alıp dikkatli bir şekilde yıkanmama olanak sağladılar ve karnımı doyurdular. Orada uzun bir gün geçirdim. Hiçbir koşulda çıkıp gitmeme izin vermediler ama beni teskin etmeye çalıştılar. Bir askerin hayatı hiç de kötü değildi.

Bu akşam Bey'i memnun edebilirsem belki de yarın gitmeme izin verebilirlerdi. Bey, galiba Vali Nahi'ydi. Kızgın olduğu takdirde beni, Baalbek'teki istasyona piyade eğitimi için gönderebileceğini söylediler. Zihnimden, sanki, dünyada bundan daha kötü bir şey olamaz, diye geçirerek düşünceli görünmeye çalıştım.

Hava karardıktan kısa bir süre sonra benim için üç adam geldi. Bu, kaçıp kurtulmak için bir şans gibi görünüyordu. Ama adamlardan biri, beni sürekli olarak tuttu. Küçük oluşuma lanet okudum. Lokomotif atölyesine giden yan hatların yanı sıra altı ray olan bir demiryolu hattından geçtik. Yan yoldan ilerleyip bir caddeden aşağı indik ve bir meydanı geçerek müstakil, iki katlı bir eve vardık. Dışarıda bir nöbetçi vardı ve karanlık girişte yayılıp oturan diğer nöbetçilerin parıltıları görülebiliyordu. Beni üst kata beyin odasına, daha doğrusu yatak odasına götürdüler. İri yarı bir adamdı, belki de kendisi bir Çerkesdi. Bir gecelik giymiş yatağın üstünde oturuyordu. Sanki yüksek ateşten terleyip titriyormuş gibi görünüyordu. Muhafızlar beni öne doğru itince başını hiç kaldırmadan adamlara çıkmaları için eliyle işaret yaptı. Cansız bir sesle onun önünde, yere oturmamı söyledi ve sonra büyük başının üzerine bakıyorken bir sessizlik oldu. Kirpi gibi dikilen saçları, çene ve yanaklarında uzayan, tıraş zamanı gelmiş koyu renk sakallarından daha uzun görünmüyordu. Sonunda bana şöyle bir bakıp inceledi ve ayağa kalkmamı söyledi. Sonra da kendi etrafımda dönmemi istedi. İtaat ettim. Kendisini hızla geriye doğru, yatağa fırlattı ve kollarıyla beni de çekerek düşürdü. Ne istediğini anlayıncaya kadar tekrar tekrar kıvrılıp büküldüm ve her ne olursa olsun güreş yaparken ona eşit olduğumu görünce memnun oldum.

Ne kadar beyaz ve körpe olduğumu, ellerimin ve ayaklarımın ne kadar güzel olduğunu ve beni emir eri yaparak görev ve talimlerden nasıl uzak tutacağını, hatta onu seversem ücretini bile paylaşabileceğini, söyleyerek yaltaklanmaya başladı.

Ben, katı bir şekilde davrandım, bu yüzden ses tonunu değiştirdi ve sert bir şekilde donumu çıkartmamı emretti. Duraksayınca beni yakalamaya çalıştı; onu geriye ittim. Nöbetçiyi çağırmak için ellerini çırptı. Nöbetçi hızla içeri daldı ve ellerimi, kollarımı bağladılar. Bey, korkunç tehditler savurarak bana lanet okuyordu. Beni tutan adama tek tek bütün giysilerimi parçalattı. Gözleri, kısa bir süre önce derimi sıyırıp geçen, yarı iyileşmiş mermi izlerine takıldı. Sonunda bakışlarında bir pırıltıyla bana doğru hantal hantal yürüyerek geldi ve kaba bir şekilde beni ellemeye başladı. Çok hayvanca oluncaya kadar buna dayandım ve sonra dizimle onu ittim.

Kendisini zorlayınca, acı ile inleyerek yatağa düşecek gibi oldu. Bu arada asker, ellerimden ve ayaklarımdan tutmak için onbaşıyı ve diğer üç

adamı çağırdı. Ellerim kollarım bağlı, çaresiz bir durumda kalınca Vali yeniden cesaretini topladı. Beni af dilemek zorunda bırakacağını söyleyerek yemin edip bir tokat patlattı. Terliğini çıkartıp yüzüme tekrar tekrar vurdu. Onbaşı, gelen darbelerden kaçmayayım diye saçımdan tutup başımı destekliyordu. Öne eğilip dişlerini boynuma geçirdi ve kan gelinceye kadar ısırdı. Daha sonra beni öptü. Bunun ardında adamlardan birinin kasaturasını çekti. Beni öldüreceğini düşünüp üzüldüm. Ama sadece kaburgalarım üzerinden bir et dokusunu kaldırdı ve o nokta üzerinde bir hayli sıkıntı vererek çalıştıktan sonra birden kasaturanın ağzını yarım tur çevirdi. Bu yaranın acısıyla ürkerek geri çekildim. Kan, kesik kesik çıkarak sızmaya başladı ve uyluklarıma damladı. Memnun olmuş görünüyordu ve parmaklarının ucuyla karnımın yukarısında açılan yaraya su serpti.

Umutsuzca konuştum. Yüzü değişti ve sakin bir şekilde durdu. Sonra önemli bir şey söyleyecekmiş gibi çaba göstererek sesini kontrol etti. "Bildiğimi anlamalısın ve eğer istediğim gibi davranacak olursan her şey daha kolay olacak!" dedi. Dilim tutulmuştu. Askerler, bu sözlerin altında deneyimlerinin ötesinde gizli bir anlam olduğunu sezinlediklerinden huzursuz bir şekilde yerlerinde duramayıp kıpırdarlarken, biz, sessizce birbirimize bakıyorduk. Ama korktuğum şeyi kastetsin ya da kastetmesin, bunun kör bir atış olduğu belliydi. Olağanüstü durumlarda her zaman kekeleyen, seğiren ağzıma bir daha güvenemezdim. Bu yüzden sonunda çenemi yukarı kaldırarak doğuda "hayır" anlamına gelen bir işaret yaptım Bunun üzerine oturup kaldı ve onbaşıya yarı duyulur bir şekilde fısıldayarak beni dışarı çıkartıp her şeyi öğretmelerini emretti.

Merdivenlerin başına kadar beni tekmelediler ve sonra yumruklayarak bir muhafız sırasının üzerine serdiler. İkisi, dizlerimin arkasından bastırarak ayak bileklerimin üzerine çökerken diğer ikisi, çatırdayıncaya kadar el bileklerimi büktüler ve sonra bileklerimi ve boynumu tahtaya bastırıp ezdiler. Onbaşı, alt kata koşarak gitmişti ve şimdi Çerkes tipi bir kamçıyla geri döndü. Esnek, yuvarlaklaştırılmış, siyah deriden yapılmış bir sırımı vardı. Sapında (gümüş işlemelerle sarılıydı) bir baş parmak kalınlığında olan kamçı aşağı doğru inildikçe, giderek incelerek bir kurşun kalemin sert ucundan daha sivri bir hale geliyordu.

Sanırım bir dereceye kadar soğuktan titrediğimi görmüştü ve kulağıma ıslık öttürerek, vücudumda daha onuncu yara açılmadan, "Merhamet!" diye uluyacağımı, Bey'in okşamaları için yirminci kez rica ettiğim zaman ise beni bırakacağını söyleyerek alay etti. Bütün gücüyle çılgın gibi tüm vücudumu kamçılamaya başladı. Alev çıkartan bir tel gibi vücudumu saran bu şeye karşı dayanmak için dişlerimi kenetledim.

Aklımı kontrol etmek için darbeleri saydım ama yirmiden sonra sayıla-

rın ucunu kaçırdım. Hazırlandığım halde vücuduma inen müthiş pençeleri değil, sadece ağrının şekilsiz ağırlığını hissedebiliyordum. Ama tüm varlığımı yavaş yavaş parçalara ayıran bu devasa gücün yarattığı dalgalar, omurgamdan yuvarlanarak yukarıya çıkıp beynimin içinde müthiş bir şekilde birbirleriyle çarpışıyorlardı. Bir yerlerde ucuz bir saat, gürültülü bir şekilde "tik tak" diye sesler çıkartarak çalışıyordu. Saatin vuruşu, sanki zamanı göstermiyormuş gibi, beni kederlendiriyordu. Debelendim, kıvrandım ama öyle sıkı bir şekilde tutuyorlardı ki, çaba göstermenin yararı yoktu. Onbaşı ara verince, çok temkinli bir şekilde nefes almak için beni kaldırdılar ve sonra ara boyunca gelecek sefer ne yapacaklarını tartışarak birbirleriyle dalaştılar, kendilerini rahatlattılar ve ağza alınamayacak derecede benimle oynadılar. İşkenceye sık sık ara veriyorlardı; her seans on dakikadan fazla sürmüyordu. Her yeni serinin başlangıcında başımı zorla çekip geri çevirerek her darbe anında derimin üzerinde sıçrayan, bir demiryolu gibi uzanan sert, beyaz bir kabartının nasıl yavaş yavaş karararak koyu kırmızıya dönüştüğünü ve iki kabartının kesiştiği yerde nasıl kan damlalarının fışkırdığını gösteriyorlardı. Cezalandırma sürerken kamçı, giderek daha çok zaten açılmış olan yaraların üzerine düşüyor, daha fazla karartıp yakıyor ya da nemlendiriyordu. Artan acı ve gelecek darbenin dehşetiyle vücudum ürperiyordu. Çok geçmeden haykırmamak için gösterdiğim kararlılığı yendiler ama iradem, dudaklarıma, Arapça dışında başka bir sözcük kullandırmayacak kadar hâkimdi ve daha fasıl sona ermeden önce merhametli bir hastalık beni tıkayarak söz söylememi engelledi.

Sonunda tamamen bitkin düşünce, tatmin olmuş göründüler. Her nasılsa kendimi bankın üzerinden pis yere inmiş, sırtüstü yatarken buldum. Sık sık soluyarak ısınmak için tortop oldum, sersemlemiş bir haldeydim ama biraz rahatlamıştım. Ölünceye kadar tüm ağrıları öğrenmeye azmetmiştim ve artık bir aktör olarak değil ama bir seyirci gibi davranarak bedenimin ne kadar sarsılıp ıstırapla haykırdığını umursamamayı düşünüyordum. Ancak üzerimden ne geçtiğini biliyor ya da hayal edebiliyordum.

Onbaşının kabaralı çizmesiyle beni kaldırmak için tekmelediğini hatırladım. Bu, gerçekti. Çünkü ertesi gün sağ yanımın incinip morardığını fark ettim. Zarar gören bir kaburga kemiği, her nefes alışımda, sivri bir şekilde batıyordu. Her yanımı kabarttığından dolayı ona, boş yere harika bir şekilde sıcak bakarak muhtemelen seksi bir şekilde gülümsediğimi, buna karşılık bana yumruk atıp kırbacının tüm gücüyle kasıklarıma vurduğunu hatırlıyorum. Haykırarak ya da daha doğrusu, güçsüzce haykırmaya çalışarak, sadece ağzım açık tir tir titreyerek iki büklüm oldum. Biri, kıkır kıkır güldü. Bir ses, "Utan, onu öldürdün!" diye bağırdı. Bir kamçı darbesi daha geldi. Boğazımdan bir hırıltı çıktı ve gözlerim karardı. Bu esnada yaşamın

çekirdeği, hırpalanan sinirlerden yukarı çıkıp anlatılması çok güç son bir kasılmayla, sanki vücuttan dışarı fırlayacak gibi oldu.

Çürüklere bakılırsa belki de beni daha fazla dövmüşlerdi. Ama daha sonra sanki vücudumu ayıracak gibi her biri bir bacağımdan asılarak çeken iki adam tarafından sürüklendiğimi fark ettim. Üçüncü bir adam ata biner gibi üzerime oturmuştu. Bu, bir an için bile olsa kırbaçlanmaktan daha iyiydi. Daha sonra Nahi, çağırdı. Su serpip yüzümdeki pislikleri silip temizlediler. "Merhamet!" diye hıçkırıp kusmaya çalışırken, aralarına alıp beni ayağa kaldırdılar ve Nahi'nin yattığı yere götürdüler. Ama şimdi yatağı için beni fazlasıyla hırpalanmış ve kanlı bir şey olarak gördüğünden, derhal dışarı çıkarttı. Askerlere de aşırı gayret gösterip beni perişan ettikleri için çıkıştı. Oysa hiç şüphe yok ki adamlar, bana her zaman yaptıkları gibi davranmışlardı ve kabahat, aslında bir Arap'tan daha çabuk pes eden derimde gizliydi.

Bu yüzden muhafızlar içinde en genç ve en iyi görünen, süngüsü düşmüş olan onbaşı, diğerleri beni dar merdivenlerden aşağı indirip caddeye taşırlarken, geride kalmak zorunda kaldı. Dehşetle geçen saatlerden sonra yanan tenime değen gecenin serinliği ve yıldızların kayıtsız parıldamaları, beni yeniden ağlattı. Şimdi konuşmakta serbest olan askerler, insanların ya da subaylarının arzularına katlandıklarını ya da şimdi benim çektiğim gibi daha büyük sıkıntılara uğradıklarını söyleyerek, beni uyardılar.

Beni, ıssız ve karanlık, açık bir alana götürdüler. Arkada hükümet binasına bitişik, eğik çatılı, ahşap bir bina vardı. Oda kirli yorganlarla doluydu. Ermeni bir pansumancı gelip uykulu bir tez canlılıkla yaralarımı yıkayıp sardı. Daha sonra hepsi gitti. Sadece yanımda bir an oyalanan son asker, Dürzî aksanıyla, bitişik odaya açılan kapının kilitli olmadığını, fısıldadı.

Orada keyifsiz bir uyuşuklukla yattım. Başım çatlar gibi ağrıyordu. Soğuktan ellerim ve ayaklarım yavaş yavaş donup uyuşmuştu. Barakanın çatlaklarından şafağın ilk ışıkları gelmeye başladı ve bir tren, düdüğünü öttürdü. Bunlar ve boğazımı kurutan susuzluk beni yaşama yeniden döndürdü. Hiç acı hissetmediğimi fark ettim. Çocukluğumdan beri en küçük bir ağrı bile benim için bir saplantı ve gizli bir dehşet konusuydu. Şaşkınlık anında acaba bana uyuşturucu bir ilaç mı vermişlerdi? Ancak ilk hareketim ıstırap vericiydi. Çıplak bir halde ayağa kalkmaya çalıştım. İnleyerek doğruldum ve harika bir şekilde ayakta sallanarak durabiliyordum. Beş yıl öncesine döndüm. Khalfati'de utangaç bir acemi erin başından daha az iz bıraksa da, bu çeşit bir şey geçmişti.

Yandaki kapı, bir eczaneye açılıyordu. Kapının üzerinde eski bir elbise takımı asılıydı. Ağır ağır ve şişmiş bileklerimden dolayı beceriksizce hare-

ket ederek elbiseleri giydim ve yeniden yakalanmaya karşı bir tedbir olarak ilaçlar içinden ak sülümeni (civa klorür) seçtim. Pencere, uzun, soluk renk bir duvara bakıyordu. Dik duvara tırmandım ve titreyerek yoldan aşağı yürüyüp köye gittim. Yataktan yeni kalkmış olan birkaç adamla karşılaştım. Bana aldırış etmediler. Gerçekten üzerime giydiğim koyu renk çift enli, geniş yün elbise, kırmızı fes ve terliklerde garip bir şey yoktu. Ama durumun gerçek dehşeti karşısında sadece dilimin kendi kendine yaptığı sessiz telkinler sayesinde aptalca davranmaktan sakındım. Deraa, ahlaksızlığı ve zalimliği ile insanlık dışı görünüyordu. Caddede arkamdan bir er kahkaha atınca başımdan aşağı su dökülmüş gibi donakaldım.

Köprünün yanında kuyular vardı. Kuyuların etrafında kadınlar ve erkekler su çekiyorlardı. Yanda duran bir olukta kimse yoktu. Uç kısmından elime kepçeyle biraz su döküp yüzümü ovuşturdum. Sonra su içtim. Bu, benim için çok değerliydi. Daha sonra fazla göze batmadan görüş alanından uzaklaşarak güneye doğru yürüyüp vadinin alt kısmında kayboldum. Bu vadi, tasarladığımız baskın için Deraa kasabasına gizlice ulaşıp Türkleri şaşırtmak için bize gizli bir yol sağlıyordu. Böylece kaçarken beni Deraa'ya getiren sorunu çok geç olsa da çözdüm.

Biraz daha ileride Nisib'e doğru yolda topallayarak ilerlerken devesinin üzerinde bir Serdi, bana yetişti. Orada bir işimin olduğunu ve şimdiden ayaklarımın şiştiğini söyledim. Merhamet sahibi bir adamdı. Beni arkasına oturtarak zayıf devesine bindirdi. Yolun geri kalan kısmını ona sarılarak tamamladım. Onun penceresinden herkes tarafından benimsenen artık azize çıkmış olan ismim hakkında ne düşündüğünü öğrendim. Kabilenin çadırları tam köyün önünde kurulmuştu. Benim için endişeye kapılan Faris ve Halim'i kampta beklerken buldum. Nasıl kaçıp kurtulduğumu merak edip öğrenmek istiyorlardı. Halim, geceleyin Deraa'ya kadar inmiş ve söylenti olmamasından gerçeğin açığa çıkmadığını anlamıştı. Onlara işin içine rüşvetin ve hilenin karıştığı eğlenceli bir öykü anlattım. Türklerin ahmaklıklarına kahkahalarla gülerek hikâyeyi kendilerine saklayacaklarına dair söz verdiler.

Geceleyin bir yolunu bulup Nisib yakınındaki büyük taş köprüyü gidip gördüm. Şimdi Arap Ayaklanması (ya da ayaklanmanın kendi kendini ıslah etmesi dışında başka herhangi bir şey) sakatlanmış olan irademin hiç de umurunda değildi. Ama mademki savaş benim bir hobim haline gelmişti, o halde sırf adet yerini bulsun, diye kendimi zorlayıp işi sonuna kadar götürmek için çaba harcayacaktım. Daha sonra atlarımıza binip Azrak'a doğru yavaş yavaş ve dikkatli bir şekilde ilerledik. Wuld Ali'nin akıncı grubunun bizim kim olduğumuzu öğrenince soyulmadan geçmemize izin vermesi dışında, herhangi bir ciddi olayla karşılaşmadık. Wuld Ali, bizimle henüz bir

ortaklık kurmadığından, bu, hiç de beklenmedik bir cömertlikti. Onların gösterdikleri saygı (sanki adamların saygısını hak ediyormuşuz gibi derhal saygı göstermişlerdi) gün geçtikçe kesinliği doğrulanacağı gibi giderek zihnimde taşıdığım yükten beni kurtardı. O gece Deraa'da bütünlüğümün kalesini bir daha geri alamamacasına nasıl da kaybetmiştim.

Bölüm 81

Şerif Ali'ye ilk ziyaretini yapan Salkhadlı Dürzî Emir, Xury, benden kısa bir süre önce eski kaleye varmıştı. Cezayirli Emir, Abd el Kader'in öyküsünün geri kalan kısmını anlattı. Bizden gizlice kaçtıktan sonra doğruca kendi köyüne gitmiş ve yanında eşkin koşan yedi süvari ile birlikte zafer kazanmış bir eda ile Arap bayraklarını açıp havaya zevk için ateş ederek köye girmişti. Halk şaşırmış ve Türk Vali, böyle hareketlerin kendisi için bir hakaret olduğunu söyleyerek protesto etmişti. Abd el Kader, divanında gururla otururken Vali içeri kabul edildi. Şerif'in şimdi vekilleri aracılığıyla Jebel Druse'yi ele geçirdiğini ve var olan tüm memurların görevlerinin saptandığını açıklayarak tumturaklı bir konuşma yaptı.

Ertesi sabah köyden ikinci kez geçti. Istırap duyan Vali yine şikâyet etti. Emir Abd el Kader, altın kakmalı Mekke işi kılıcını çekip bununla Cemal Paşa'nın kafasını keseceğini söyleyerek ant içti. Dürzîler, kendi evlerinde Ekselansları Valinin huzurunda böyle şeylerin söylenmemesi gerektiğini ileri sürerek ona çıkıştılar. Abd el Kader, odada bulunan herkesin duymasını sağlayarak onlara "Piçler! Ocak başı kazaları! Orospu çocukları! Boynuzlu ibneler! Pezevenkler!" diye bağırarak hakaretler savurdu. Dürzîler öfkelenmişlerdi. Abd el Kader, öfkeyle köpürerek evden fırlayıp çıktı ve ayak bastığı zaman tüm Jebel Druse'nin onun yanında ayaklanacağını söyleyerek atına bindi.

Yedi kölesi ile birlikte yoldan aşağı atını dörtnala sürerek Deraa istasyonu'na gitti ve oraya da Salkhad'a girdiği gibi girdi. Türkler, onun yaş-

lılıktan dolayı delirdiğini bildiklerinden oyununu oynamasına izin verdiler. O gece Ali ile benim Yarmuk Köprüsü'nde bir girişimde bulunacağımız masalına da inanmadılar. Bununla birlikte biz harekete geçince, daha ciddi bir tutum takınıp onu tutuklayarak Şam'a gönderdiler. Cemal'in zalim mizah anlayışı, çok gülünçtü. Elâlemin maskarasıyla sanki bir tanıkmış gibi oturup ayrıntılı bir şekilde konuştu. Abd el Kader, yavaş yavaş uysallaştı. Türkler, bir kez daha onu bir ajan provokatör ve yerel Suriyeli milliyetçilerin yarattıkları enerjinin dağıtıcısı olarak kullandılar.

Hava, şimdi berbattı. Sürekli sulusepken atıştırıyor, kar yağıyor ve fırtına esiyordu. Azrak'ta, gelecek aylara kadar insanlara bir şeyler öğretmek ve vaaz vermekten başka yapılacak bir şey olmadığı açıktı. Bu yüzden isteksli davranmıyordum. Gerektiği zamanlar, insanı dinden imandan çıkaran yorgunlukları elimden geldiği kadar değişmeye çalışarak paylaşmış ve her zaman için yabancı oluşumun ve yabancı bir toplumun ulusal özgürlüğünü savunmanın ne kadar uygunsuz bir şey olduğunun farkında olarak mücadele etmiştim. Benim için savaş, konu dışı düşüncelerden, yan fikirlerden yararlanarak doğal ve güvenilir bir şekilde bir halkın tutumunu değiştirip ayaklanmayı kabullenmelerini sağlamak için mücadele yürütmekti. İngiliz Hükümeti'nin gerçekten verdiği sözlerin ruhuna sadık kalacağına, kendimi inandırmak zorundaydım. Bu, özellikle yorgun ve hasta olduğum ve beynimin hezeyan içindeki faaliyeti, tüm sabrımı parça parça dilimleyip attığı zamanlar çok zor oluyordu. Sonra bana güvenip "Ya! Muhterem!" ("Ya Auruns") diye selâm veren, hiç iltifatta bulunmadan doğruca ihtiyaçlarını ortaya koyan açık sözlü Bedevilerden başka tüm kent halkı, kendi prensleri, beyleri, lordları ya da kurtarıcıları olan bir izleyiciler topluluğunun lütfu için yerlerde sürünmekten dolayı, çılgına dönmüşlerdi. Bir düelloda bedene giyilen bir zırh gibi böyle tartışmalı unvan ve kişiler, hiç şüphesiz yararlıydı ama aynı zamanda rahatsızlık veren birer araçtılar.

Hiçbir zaman kendini yükseklerde tutan bir insan olmadım. Aksine sürekli olarak her gün herkesin beni görmeye geldiklerini hissettiğim zamanlarda bile, kendimi her zaman ulaşılabilir bir insan olarak tutmaya çalıştım. Elimden geldiği kadar düzgün bir şekilde sade bir yaşam standardı tutturarak, kendi örneğimi sunmaya çalıştım. Çadırlarım, aşçılarım, muhafız kölelerim yoktu. Sadece savaşçılar arasından seçilen muhafızlarım vardı ve bunlar köle gibi değillerdi. Üstelik sahip olduğumuz tüm sadeliği çürütmek için çaba gösteren şu Bizans bozuntusu bezirganlara da bir bakın! Bu yüzden onlardan kaçıp kurtuldum. Bu soğuk havada güneye inip düşmanın bizi Filistin'den ayıran bir siper gibi elinde tuttuğu, Ölü Deniz civarında dolaşarak yapılabilecek aktif bir şey olup olmadığını, görmeye karar verdim.

Bende kalan parayı, bahara kadar masraflarını karşılasın, diye Şerif

Ali'ye teslim ettim ve Hintlileri, ona emanet ettim. Türklerin Azrak'ı tehdit edeceklerine ilişkin her gün çıkan haberleri genç Ali, küçümseyerek fazla dikkate almadığı halde kışın aniden hareket etme zorunluluğu ortaya çıkabilir, diye, özellikle onları düşünüp yeni binek develer satın aldık. O ve ben, karşılıklı olarak sevgi ve saygılarımızı belirterek, vedalaştık. Ali, bana, elbiselerinin yarısını, gömlekler, kefiyeler, kemerler ve tunikler verdi. Ben de buna karşılık olarak benimkilerin yarısını ona verdim. Birbirlerinin elbisesini giyen David ve Jonathan gibi sarılıp öpüştük. Daha sonra yanıma en iyi iki devemi ve Rahail'i alarak güneye doğru yola çıktım.

Bir akşam kızıllaşan batıya doğru yol alarak Azrak'tan ayrıldık. Başımızın üzerinden sürüler halinde geçen turna kuşları öne fırlayan ok uçları gibi günbatımına doğru uçtular. Daha başından itibaren işimiz zordu. Butum Vadisi yakınlarında karanlık bir gece çöktü. Koşullar daha da berbatlaştı. Düzlüğün her tarafı yaştı ve zavallı develerimiz, yan yan kayarak ilerliyor ve sık sık da düşüyorlardı. Onlar düştükçe biz de yuvarlanıyorduk ama hiç olmazsa düşüşler arasında yerde oturup sakince bekleme faslı, hareket etme faslından çok daha rahat oluyordu. Gece yarısına doğru Ghadaf'ı geçtik ve bataklık arazide daha fazla ilerlemenin daha berbat olacağı sonucuna vardık. Üstelik Deraa'da hırpalanmış olmak, beni garip bir şekilde zayıf düşürmüştü. Kaslarım, lapa gibi olmuş ve aynı zamanda iltihaplanmıştı. Girişilecek her çaba beni peşin olarak ürkütüyordu. Bu yüzden mola verdik.

Durduğumuz yerde çamur içinde uyuduk ve şafakta her yanımız çamurla kaplanmış olarak uyandık. Birbirimize gevrek gevrek güldük. Rüzgâr esiyordu ve yer, kurumaya başladı. Bu önemliydi. Çünkü Wood'un adamları dönüş kervanıyla yola çıkmadan önce, onlara yetişmek istiyordum ve sekiz gün sonra harekete geçecek olmaları bizim hızla yol almamızı gerektiriyordu. Ayrıca bedenimin sıkı bir biniş yapma konusunda gösterdiği isteksizlik, kendimizi zorlayarak yapacağımız bir ilerlemeyi gerekli kılan diğer bir etkendi. Öğlene kadar çok az ilerleyebildik. Develerimiz, hâlâ gevşek çakmaktaşlarından oluşan yüzey üzerinde güçlükle ilerleyebiliyor ve tabanda oluşan kırmızı kil tabaka onları tökezletiyordu. Öğleden sonra daha kolay yol aldık ve Thlaithakwat'ın zirveleri olan gök çadırlara hızla yaklaşmaya başladık.

Birden yakın mesafeden atılan silah sesleriyle her yer çınladı ve deveye binen dört adam hızla yokuş aşağı koşarak, bize doğru geldi. Sakin bir şekilde devemi durdurdum. Bunu görünce develerinden inip kollarını sallayarak yanımıza koştular. Kim olduğumu, sordular. Daha sormadan kendilerinin Jazi Hoveitat olduklarını, söylediler. Bu, açıkça yalandı, çünkü develerinin üzerinde Faiz olduklarını gösteren damgalar vardı. Tüfekleriyle bize dört yardadan nişan alarak, develerden inmemizi söylediler. Onlara güldüm. Bu,

Bedevilerin kriz anlarında kullandıkları iyi bir taktikti. Adamlar, şaşırdılar. Yüksek perdeden, kendi ismini bilip bilmediğini, sordum. Çıldırdığımı düşünerek, gözlerini bana dikti. Parmağı tetiğin üzerinde biraz daha yaklaştı. Ona eğilip, “Teras!” (pezevenk) diye fısıldadım. Hiçbir tüccar bu kadar kaba olamazdı. Konuşurken pelerinimin altına sakladığım bir tabancayla ona nişan almış hazır bekliyordum.

Bu, onu can evinden vuran bir hakaretti. Ama hiç kimsenin silahlı bir adamı kışkırtmaması gerektiğinden adam öyle şaşırdı ki, bir an için bizi öldürme düşüncesinden vazgeçip geçmemekte tereddüt etti. Bir adım geri attı, çevresine bakındı. Bize bu güveni veren bir yerlerde bir yedek güç olduğundan korkuyordu. Rahail’e beni izlemesi için seslenerek hiç beklemeden devemi yavaşça ileri sürdüm. Sırtımda dolaşan ürpertici bir his vardı. Zarar görmeden onun da geçmesine izin verdiler. Yüz yarda kadar uzaklaşınca pişman oldular ve ateş etmeye başladılar. Ama hızla bir su havzasının üzerinden geçip çukur bir bölgeye girdik ve oradan eşkin koşarak daha güvenli bir bölgeye vardık.

Günbatımında bir sırta tırmanıyorken, bir an dönüp kuzey düzlüğüne baktık. Bizden uzakta toprak yavaş yavaş kurşunileşirken şurada burada koyu kırmızı ateş gibi parıldayan benekler, ya da büyük ışık lekeleri ile düzlük üzerinde yağmur sularından oluşan sığ gölcüklerde batan güneşin son yansımaları kalmıştı. Damlayan kan kızıllığında olan bu gözler, düzlükten çok daha net görünüyor ve görüş alanımızı millerce öteye, yerden kopup yukarı yükselen bir serap gibi gökyüzünde asılı kalan bir sis tabakasına kadar götürüyordu.

Karanlık çöktükten çok sonra, Bair’den geçtik. Sadece son yakılan kamp ateşleri parlamaya devam ediyordu. İlerlerken, yıldızların vadinin tabanında yansıdıklarını fark ettik ve soluksuz kalan develerimizi dün yağan yağmurun meydana getirdiği havuzcuklarda sulayabildik. Su içtikten sonra, hayvanları yarım saat yavaş sürdük. Bu gece yolculukları hem insanlar, hem de hayvanlar için zor oluyordu. Gündüzleyin develer yoldaki düzensizlikleri görebiliyor, üzerlerinden rahatça inip çıkarak geçebiliyorlardı. Biniciler ise uzun ya da kısa atılan adımların yarattığı sarsıntıdan kurtulmak için devenin üzerinde serbestçe salınabiliyorlardı. Ama geceleyin her şey görünmez hale gelince, yürüyüş, sarsıntılarla, rahvan sürüyordu. Beni öfkelendiren, şiddetli bir ateş nöbeti geçiriyordum. Bu yüzden Rahail’in dinlenmek için yalvarmalarına aldırış etmedim. Bu genç adam, aylardır aşırı enerjisini sergileyip zayıflığımızla dalga geçerek, hepimizi çileden çıkartmıştı. Bu nedenle bu sefer hiç merhamet göstermeden dayanabildiği yere kadar ilerlemeye kararlıydım. Kendisini duymayayım, diye acınacak halde sessiz ağlamaktan, gözleri şişmişti.

Geldiğini hiç fark ettirmeden Jefer'de şafak, söktü. Gün ışığı, sisler arasından geçen bir hayalet gibi yere dokunmadan kalıyor ve sadece gözlerimizde parıldayan bir ışıltı gibi kendisini gösteriyordu. Cisimlerin üst kısımları, inci grisi ufuk karşısında donuk renklerde görünüyor, alt kısımlara inildikçe renkler yumuşakça eriyip yerde kayboluyordu. Gölgelerimizin keskin kenarları yoktu. Aşağıda toprağın üzerindeki bu zayıf lekelerin bizden mi, yoksa başkasından mı kaynaklandığı, konusunda şüpheye düşüyorduk. Öğlenden önce Avda'nın kampına vardık. Onu selâmlayıp birkaç Jauf hurması yemek için, mola verdik. Avda, bize yedek bir deve takımı sağlayamadı. Akşamın ilk saatlerinde demiryolundan geçmek için yeniden develerimize bindik. Rahail'in şimdi itiraz etmesi olanaksızdı. Rahail, yanımda yüzü solgun, umutsuz ve sessiz bir şekilde ilerliyordu. Bu yolculuğun çok uzun sürmesinden dolayı, sadece biraz sinirliydi ama ağrılarından dolayı, az da olsa gurur duymaya başlamıştı.

Bu yolculuğa eşit olarak başlamış olsak da, yine de güç bakımından bana karşı bir üstünlüğü vardı ve şimdi ben, neredeyse tükenmek üzereydim. Duyularımın kapılarını kapatan tekdüze bir yolculuğun yol açtığı uyuşukluk ve şiddeti azalan ateş ile birlikte ortaya çıkan bıktırıcı bir ağrıya, yavaş yavaş teslim oluyordum. Her zaman erişebileceğimden daha ötede duran bir duyarsızlık noktasına sanki sonunda ulaşmışım gibi görünüyordu. Ama bu nokta, enfes bir yerdi. Çünkü tembel dokuyla doğan insanlar için ruhun ancak bayılmayla serbest kalacağı, böyle bir yer mümkün olamazdı. Şimdi kendimi parçalara ayrılmış gibi hissediyordum. Yolculuğu akıllı bir şekilde sürdürmenin tek yolu, artık yorulan hayvanların attığı her adımda onlara yardım etmek, ya da nazik davranmaktı. Birbirlerinin etrafında dolaşıp duruyorlar ve garip bir şekilde sağa yatıyorlardı. İnsanoğlu neler yapıyor, diye sordum. Canlı yaratık cevap vermedi. Çünkü gerçekten, sadece yola devam etmek için aldığı yönetici emirlerin farkındaydı. Ama üçüncü bir geveze, söze karıştı ve bedenin kendi kendine yeterli çalışması ile sıkıntı karşısında beynin gösterdiği kibri eleştirel gözle değerlendirerek şaşkınlığını belirtti.

Gece böylece karşılıklı olarak konuşarak geçti. Görmeyen gözlerim, önümde günün ağardığını, geçitin başını, aşağıda aydınlık bir harita gibi uzanan Rumm'un diğer kesimini gördü. Öğelerimin her biri, yürüttüğüm mücadelenin değerli olup olmadığını tartıştı. Ama son bir aptallık yüzünden bütün güçlükler yeniden doğuyordu. Tükenen vücut, sebat göstererek yoluna devam ediyordu ve gayet haklı olarak yorgunluğa önem vermiyordu. Çünkü bölünüp parça parça ayrılan organlarım, soğukkanlılıkla düşünme yeteneğine sahip olmadığım konusunda hiçbir şey söylemiyorlardı. Bütün hepsi benim, doğal parçalarımdı. Böyle deneyimler-

den ders alarak, sürekli ve düzenli olarak ilerlemek ruhumu parçalamıştı. Yorgunluğun en üst sınırına varıncaya kadar daha da ilerlemiş olsaydı, akbabalar gibi gören, ayrı yaratıklar gibi sıraya dizilen, kendilerine can veren ortak varlığın içinden geçen düşüncelerin, davranışların ve hislerin meydana getirdiği bir topluluğun doğuşunu görecekti.

Rahail, devemin dizgin başlığından çekip bana vurarak daldığım ölüm uykusundan beni uyandırdı. Yönümüzü kaybettik, doğruca Aba el Lissan'daki Türk hatlarına doğru gidiyoruz, diye feryat etti. Haklıydı. Emin bir şekilde Batra'ya ulaşmak için hızla geri dönüp uzun bir yolu kat etmek zorundaydık. Geçitin daha dik olan kesimlerinden yürüyerek indik ve sonra Hafıra Vadisi boyunca düşe kalka ilerledik. Vadinin ortasında ufak tefek, belki de on dört yaşında olan cesur bir Howeiti, parmağı silahın tetiğinde birden karşımıza dikilerek" Olduğunuz yerde kalın ve kim olduğunuzu açıklayın!" dedi. Gülerek, dediğini yaptık. Çocuğun yüzü kızardı. Tarlada babasının develerine her zaman kendisinin göz kulak olduğunu ve bizi ne görünüşümüzden, ne de tariflerden çıkaramadığını, söyleyerek mazeretini açıkladı. Hatasını yüzüne vurarak kendisini utandırmamızı rica etti. Bu olay, Rahail ile aramızdaki gerilimi sona erdirdi ve sohbet ederek Gaa'ya doğru ilerledik. Orada ılgınlar altında günün orta saatlerini uyuyarak geçirdik. Batra üzerinde yürüyüşümüzün yavaşlamasından dolayı Azrak'tan yola çıkıp üç gün içinde Akabe'ye varma olanağını kaybetmiştik. Bu amacımızın iflas ettiğini sessizce kabul ettik. Rumm'un görkemli huzuru, bir adamın boşu boşuna kendisini telaşlı kaygılarla yiyip bitirmesine izin vermezdi.

Öğleden sonranın ilk saatlerinde vadiden yukarı tırmandık. Uzun kış akşamı yavaş yavaş çökerken, şimdi daha kolay yol alabiliyor ve karşılıklı olarak birbirimize şakalar yapıyorduk. Yokuş üzerinde bulunan Khazil'i geçince, batıda düz setlerin arkasında güneşin fazla yüksek olmayan bulutlar tarafından örtüldüğünü gördük. İngiliz tipi bu canlı alacakaranlıktan hoşlanmıştık. İtm'de topraktan yavaş yavaş bir sis tabakası yükseldi ve çukurların üzerinde yün beyazı kitleler halinde toplandı. Gece yarısı Akabe'ye vardık ve kahvaltı vaktine kadar ordugâhın dışında uyuduk. Joyce'u görmeye gidince kervanın henüz yola çıkmaya hazır olmadığını öğrendik. Gerçekten sadece birkaç gün geçtikten sonra Wood, geri gönderildi.

Daha sonra acil emirler geldi. Uçakla derhal Filistin'e gitmem gerekiyordu. Croil, beni, uçakla Süveyş'e bıraktı. Oradan Gazze'nin ilerisinde kurulan Allenby'ın karargâhına gittim. Kazandığı zaferlerle öyle meşguldü ki, Yarmuk Köprüsü'nde başarıya ulaşamadığımıza ilişkin yaptığım kısa bir açıklama onun için yeterli oldu ve bu berbat başarısızlığın ayrın-

tıları gizli kalabilirdi.

Hâlâ Allenby'ın yanında bulunduğum sırada Chetwode'dan bir haber geldi. Kudüs, düşmüştü. Allenby, Kudüs'e, Mark Skyes'ın tasarladığı tarzda genel, liberal bir havayla resmi bir törenle girmek için hazırlık yaptı. Yeterince iyi bir adamdı. Başarı için hiçbir şey yapmamış olmama rağmen, Clayton'un o tarihi gün için beni yanında kurmay subayı olarak götürmesine izin verdi. İngiliz Ordusu'nda bir binbaşı gibi görününceye kadar bütün personel, beni yedek kıyafetleriyle giydirip donattılar. Dalmeny, bana kırmızı şeritlerini, Evans, pirinçten yapılmış miğferini ödünç verdi. Böylece kendimi değersiz eşyalarla süslenmiş buldum. Ama Jaffa kapısında yapılan bu tören, benim için savaşın en önemli anıydı.

Lawrence

Kitap VII

Ölü Deniz Seferi

Bölüm 82'den 91'e

Kudüs ele geçirildikten sonra, Allenby, sağ kanadını rahatlatmak amacıyla bize sınırları belirlenmiş bir görev verdi. Gayet güzel bir şekilde işe koyulduk; ancak Ölü Deniz'e (Lût Gölü'ne) vardıktan sonra kötü hava koşulları, kötü huylarımız ve hedefin bölünmesi yüzünden saldırgan ruhumuz giderek zayıfladı ve güçlerimiz dağıldı.

Zeid ile aramızda bir anlaşmazlık çıktı ve yenilgiyi kabul ettim. Başarısızlığa uğradığımızı haber vermek ve başka bir görev rica etmek amacıyla Filistin'e geri döndüm. Allenby, yaklaşan bahar için hazırlıklarını yaptığı büyük bir plânın ortasında umutlu görünüyordu. Yeni yetkiler ve görevler vererek beni derhâl Faysal'ın yanına gönderdi.

1919 - Artık barış görüşmelerinin yapıldığı etkinlikler, buluşmalar...

Bölüm 82

Zafer alayı ile birlikte arabanın içinde utangaç bir tavırla Shea'nın karargâhına döndük. Çevreye egemen olan ruha bakılırsa, Allenby tarafından öyle fazla abartılan bir zafer havası yoktu. Yaverler, herkesi sağa sola iterek yer açtılar ve büyük sepetlerden çeşit çeşit, özenerek hazırlanmış, lezzetli öğle yemeklerini çıkardılar. Kente girişte, Allenby tarafından Clayton'un yanında yürümesine izin verilen Fransızların politik temsilcisi, Bay Picot, kısa bir süre için de olsa üzerimize çöken sessizliği, flüt gibi çıkan sesiyle bozdu: "Ve yarın, Sayın General'im, bu kentte sivil yönetim kurmak için gerekli adımları atacağız!"

Bunlar, kayda değer çok cesur sözlerdi. Sanki cennette yedinci mühür açılıyormuş gibi Picot'un sözlerini bir sessizlik izledi. Şaşkınlıktan ağzımız açık dönüp Allenby'a bakarken, çiğneyemediğimiz salata, mayonezli tavuk ve kaz ciğerleri ıslak ağızlarımızdan sarktı. Allenby, bir an için ne diyeceğini bilemez gibi göründü. Gözbebeğimizin bir zaaf göstereceğinden korkmaya başladık. Ama yüzü kızardı, yutkundu ve tam konuşacağı an çenesini ileri çıkartarak (tam sevdiğimiz tarzda) sert bir şekilde, "Askeri bölgede yetki, sadece Başkomutana, yani bana aittir!" dedi. Bay Picot, "Ama Sir Grey, Sir Edward Grey, demişti ki..." diye kekeledi. Sözü fazla uzatmasına izin verilmedi. "Sir Edward Grey, sivil yönetimin, ancak askeri durum uygun olduğu takdirde ben karar verdikten sonra kurulabileceğini kastetti." Gün ışığında dağ yamaçlarını selâmlayarak, yine büyük bir minnettarlıkla arabayla ordugâhımıza gittik.

Orada Allenby ve Dawnay, İngilizlerin, Ramleh'ten Kudüs'e kadar uzanan bir hat boyunca ilerlediklerini ve top mermilerinin ve kurşunların delik deşik ettiği, girinti çıkıntı ve uçurumlarla dolu olan yalçın tepelerde savaşın, neredeyse durma noktasına geldiğini anlattılar. Bu yüzden, bizim bu durgunluk anında kuzeye, Ölü Deniz'e doğru yürüyüp, eğer olanaklı olursa cephenin tam güney ucu ile bağlantı kurarak, cepheyi yeniden kesintisiz bir biçimde kurmamızı, istedi. Bereket versin ki, gerekli bir ilk adım olarak Tafileh üzerine yapılacak böyle bir saldırı için hazırlık yapan Faysal'la bu konu hakkında zaten bir süre önce konuşulmuştu.

Allenby'a daha sonra ne yapacağını sormak için tam zamanıydı. Eriha'yı sıkıştırıp baskı kuracağı şubatın ortasına kadar hareketsiz kalmayı, düşünüyordu. Düşman yiyeceğinin büyük bir bölümü, Ölü Deniz'den mavnalarla taşınıyordu ve Tafileh girişimi başarılı olduğu takdirde ikinci bir hedef olarak bu trafiğe dikkat etmemiz gerektiğini söyledi.

Bu konuyu daha da geliştirmek umuduyla Türkler sürekli olarak caydırılacak olursa, Ölü Deniz'in kuzeyinde kendisine katılabileceğimiz, karşılığını verdim. Faysal'ın günlük olarak ihtiyaç duyduğu elli tonluk erzak ve cephane ile gerekli araç ve gereçleri Eriha'ya gönderebilirlerse Akabe'den vazgeçip karargâhımızı Ürdün Vadisi'ne taşıyabilecektik. Şimdi sayıları aşağı yukarı üç bini bulan, güçlü askerlerden oluşan düzenli Arap birlikleri, nehrin doğu yasını güvenli bir şekilde elimizde tutmak için yeterli olacaktı.

Allenby ve Dawnay, bu fikri uygun buldular. Demiryolu, gelecek ocak ayının sonlarına doğru Kudüs'e kadar ulaştığı zaman bu tür olanakları vaat edebileceklerdi. Hat tamamlandıktan iki ay sonra üssümüzü taşıyabilecektik.

Bu konuşma, yapacağımız harekâtın rotasını bize açık bir şekilde gösterdi. Araplar, mümkün olduğu kadar çabuk Ölü Deniz'e varacaklar, şubatın ortasından önce Eriha'ya yapılan tüm yiyecek naklini durduracaklar ve martın sonuna kadar Ürdün'e ulaşacaklardı. Tüm hazırlıkların tamamlanması ve ilk harekete geçmek için bir aylık zamana ihtiyacımız olduğundan, iznimi kullanabilirdim. Bu yüzden Kahire'ye gittim ve orada yalıtılmış kablo ve patlayıcı madde araştırarak bir hafta geçirdim.

Bir hafta sonra, dönme zamanı gelmişti. Noel günü, Akabe'ye vardık. Britanya Topluluğu'na akşam yemeği verip eğlendirmek için Akabe'deki en kıdemli subay olan Snagge'ı buldum. Arka güvertede, ev sahipleri ile garip kılıklı yirmi misafiri alacak genişlikte bir yeri ayırıp masalar koymuştu. Snagge, geminin doktorunu ve çalışma odasını emanet alarak, konukseverliğini göstermek ve insanları neşelendirmek için adamı karaya çıkartıp baba gibi dikti.

Ayaklanmanın ilk günlerinde bizi himaye etme görevini Hardinge üst-

lenmişti. Bir keresinde Faysal, kışın yağmurlu günlerinden birinde üşümüş, ıslanmış, perişan ve yorgun bir hâlde tepelerden Yenbo'ya inmiş ve Kaptan Linberry, sahile bir bot göndererek onu gemiye davet etmişti. Faysal, gemiye çıkınca ılık bir kamaranın, huzurlu bir yemeğin ve suyu bol, sıcak bir banyonun kendisini beklediğini gördü. Daha sonra, her zamanki sigaralarından birini tüttürerek, koltuğa sırtüstü uzandı ve dalgın dalgın bana şimdi cennetteki mobilyaların neye benzediğini anladığını söyledi.

Joyce, olayların gayet iyi geliştiğini söyledi. Maulud'un zaferinden beri durum, oldukça değişmişti. Türkler, Aba el Lissan'da yığılmışlardı. Maan'ın güneyinde hattın karşısına geçerek yaptığımız akınlarla onları çılgına çeviriyorduk. Abdullah ve Ali, aynı şeyleri Medine yakınlarında yapıyorlardı. Demiryollarını korumakta sıkıntıya düşen Türkler, zayıf kesimleri güçlendirmek amacıyla, Aba el Lissan'dan adam çekmek zorunda kaldılar.

Maulud, cesur bir adım atarak, yayla üzerinde karakollar kurdu ve Maan'dan gelen erzak kervanlarına saldırmaya başladı. Yükseklerdeki şiddetli soğuk, yağmur ve kar, onları engelliyordu. Gerçekten kötü bir şekilde giyinmiş olan adamlarından bazıları, açıkta kalmaya dayanamayıp öldüler. Ama Türkler de aynı oranda adam kaybettiler ve çok daha fazlasını mal ve insan naklederken kaybettiler. Uyuza yakalanan develeri, fırtına ve çamurda teker teker kırılıp tükendi. Kayıplar, yiyecek taşıma işinde giderek onları sıkıntıya düşürdü ve Aba el Lissan'dan daha da geriye çekilmek zorunda kaldılar.

Sonunda geniş bir mevziyi tutamayacak kadar zayıf düştüler ve Maulud, onları, ocak ayının ilk günlerinde Mreigha'ya doğru çekilmeye zorladı. Bedeviler, hareket hâlindeyken Türkleri yakaladılar ve en arkada kalan taburu bozguna uğrattılar. Bunun üzerine Türkler, kendilerini aceleyle Maan'dan sadece altı mil uzakta bulunan, Uheida'ya attılar. Tehdidimizi sürdürerek yine sıkıştırınca, Maan'ın üç mil dışında kalan, ileri karakol hattında bulunan Semna'ya çekildiler. Böylece Maulud, daha 7 Ocak olmadan Maan'ı doğrudan kontrolü altına almıştı.

Başarı, bize on günlük bir boş zaman kazandırdı. Joyce ile birlikte nadiren serbest kaldığımızdan, çamur düzlüklerde Mudowwara'ya doğru arabayla yolculuk yaparak, bu olayı kutlamaya karar verdik.

Arabalar, şimdi Guweira'da bulunan sürekli kampımızda duruyorlardı. Gilman ve Dowset, kendi ekipleri ve elli Mısırlı asker ile birlikte İtm Vadisi'nde aylarca mühendis gibi çalışarak, vadinin dar geçidini baştan aşağı geçen bir otomobil yolu inşa etmişlerdi. Bu, büyük bir eserdi ve şimdi Guweira'nın hizmetine girmişti. Böylece Rolls Royceları ve şoförleri aldık, arabaları yakıt, yedek tekerlek ve bize dört gün yetecek yiyecekle doldurduk ve keşif turumuza çıktık.

Çamur düzlükler, kupkuruydu ve yol durumu mükemmeldi. Geniş düzlükte zikzak çizerek süratle yol alırken, tekerleklerimiz kadife yüzey üzerinde sadece zayıf, beyaz bir iz bırakıyordu. Ilgın kümelerinin etrafından dolaşarak geçiyor ve büyük kumtaşı kayalıklar boyunca, gürültü çıkartarak ilerliyorduk. Şoförler, dokuz aydır ilk kez keyiflenmişlerdi ve yan yana hızla ileriye atılarak çılgın bir yarışa başladılar. Hız ölçerleri, altmış beş mile dokundu. Aylardır sadece şoförler, zaman buldukça ve kendilerine gerekli aletler verildikçe yol onarımları için, çalıştırılan ve çölde saban sürülüyormuş gibi izler bırakan bu arabalar için hiç de fena bir hız sayılmazdı.

Kumlu kıstaktan ilerleyip birinci düzlükten, ikincisine geçmek için çalı çırpıları yığarak bir geçit oluşturduk. Yol hazır olunca, arabalar, duman çıkartıp tıslayarak harekete geçtiler ve kuma saplanıp hareketsiz kalmamak için tehlikeli bir tarzda hızla ileri atılıp yayları için ciddi sonuçlar doğuracak şekilde, tümsekler üzerinden sarsılarak geçtiler. Bir Rolls Royce'un bozulmasının hemen hemen olanaksız olduğunu bildiğimizden, daha çok şoförlerimiz Thomas, Rolls ve Sanderson için endişeleniyorduk. Sarsıntılar, neredeyse direksiyonun kontrolünü ellerinden alıyordu ve karşıya geçtikten sonra, kanayan elleriyle nefes nefese durup beklediler.

Öğle yemeğini yedik ve dinlendik. Daha sonra, düzlük üzerinde bir ceylan görünce hayvanı çölün ortasında sıkıştırmak için, vahşi bir şaşırtma hareketi yaparak sinsice yaklaştık ama iki büyük arabanın sağa sola yalpalayarak hızla ilerlemesine rağmen, takibimiz sonuç vermedi.

Aşağı yukarı bir mil yol aldıktan sonra, ikinci düzlüğün, Disi Gaa'nın sonuna geldik ve üçüncü düzlüğe, Abu Sawama'ya geçerek, çamur ve aynı oranda sert çakmaktaşı düzlükler üzerinde son kez muhteşem bir koşuyla on beş mil daha ilerledik. Orada mola verdik. Toplayıp tutuşturduğumuz yabani çalılıklardan yükselen kıvılcım sağanağının altına oturduk. Parlak ateşin etrafında, konserve sığır eti, çay ve bisküvi ile karnımızı doyururken İngilizce sohbet edip kahkahalar attıktan sonra, mutlu bir şekilde o serin gecede uyuduk. Bütün bu şeylerden sonra yorgun düşmüş yatarken, bedenlerimizin altında yumuşak kum ve üzerimize örttüğümüz iki battaniye vardı. Benim için bu, yanımda bir Arap olmadan, kendi sıkıcı rolümü oynamama gerek kalmadan geçirdiğim bir tatildi.

Sabah olduğunda toprak zemini mükemmel bulduğumuz için, su havzası boyunca ilerleyerek neredeyse Mudowwara'ya kadar çıktık. Böylece keşif gezimiz, çabuk ve kolay bir başarı kazandı. Gidip zırhlı araçları getirmek ve Talbot dağ topları birliğinin desteği ile fazla gecikmeden, bir harekâta girişmek için hemen geri döndük.

Bu birlik, General Clayton'un Mısır'da bulduğu ve başarılı olduğumuz

bir anda bize gönderdiği garip bir kıtaydı. Birlik, özellikle ağır işler için donatılmış altı Talbot topu, İngiliz topçular ile birlikte iki onluk mermileri de taşıyordu. Böyle çürük araçlara iyi adamları vermek kötü bir hareketti. Ama adamların mücadele ruhu, böyle bayağı silahlardan etkilenmiş gibi görünmüyordu. Sessiz bir İskoçyalı olan kumandanları Brodie, asla çok neşeli ya da çok üzüntülü görünmezdi. Zorluklara karşı dikkat çekilmesini utanç verici bulan ve adamları üzerine damgasını vurmuş olan bir adamdı. Bununla birlikte, onlara verilen ve kendi iradeleri ile razı oldukları, her zaman kaygısız bir kararlılıkla üzerine atıldıkları görevler, hiç de kolay değildi. Önemli her durum ve her krizde, açıklama yapmak ya da şikâyette bulunmak için ağızlarını açıp tek bir sözcük bile etmeden ter dökerek mücadele ediyorlar, soğukkanlı bir şekilde olmaları gereken yerde kesinlikle tam anında oluyorlardı.

Ertesi gün gösterişli sekiz araba Guweira'dan yola çıktı ve güneş batmadan önce Mudowwara'nın arkasında bulunan eski mola yerimize ulaştık. Bu, mükemmel bir durumdu. Sabah, demiryoluna çıkan bir yol bulmak umuduyla orada kamp yaptık. Bu yüzden erkenden kalktık ve bir Rolls Royce konvoyu ile yola çıktık. Fazla yüksek olmayan, ama çok tehlikeli tepelerde dolaşarak araştırma yaptık. Akşam oluncaya kadar Mudowwara'nın kuzeydoğusunda bulunan ikinci istasyonun, Tell Shahm'ın yukarı kısımlarında yer alan, son sırtların arkasına varıncaya kadar ilerlemiştik.

Tren mayınlama konusunu belli belirsiz konuştuk, ancak bölge çok açıktı ve çevremizde çok sayıda düşman gözetleme kulesi vardı. Bunun yerine, saklandığımız yerin tam karşısında yer alan, etrafı siperlerle çevrili olan, küçük bir binaya hücum etmeye karar verdik. Böylece, İngiltere'de iyi bir yaz günü kadar serin olan, yeni yılın ilk sabahında geç bir saatte, güzel bir kahvaltı yaptıktan sonra, taşlık bir zeminde yavaş yavaş ilerleyerek Türk karakoluna yukarıdan bakan küçük bir tepeye vardık. Joyce ile birlikte arabalarımızdan inip çevreye bakmak için zirveye tırmandık.

Joyce, sorumlu konumdaydı ve ben, ilk kez savaşa bir gözlemci olarak katılıyordum. Çelikle kaplı zırhlı araçlarla savaşa girmek, askerlerimiz yaralanmayacağından dolayı bir lüks gibi görünüyordu. Böylece bir savaş tatbikatına katılan en iyi generaller gibi tepede kısa bir konferans yaptıktan sonra, muharebeyi dikkatli bir şekilde dürbünlerimizle izledik.

Üç zırhlı araç, iz süren büyük köpekler gibi Türk tabyalarının kanat kısmına doğru kendilerini belli etmeden gizlice ilerlerken, Talbot bataryası bulunduğumuz noktanın tam altında, canla başla ateş etmeye başlayarak savaşı başlattı. Düşman askerleri, çevreye bakmak için dışarı fırladılar. Arabalar, Vicker'lerini sağa sola çevirip siperlere ateş püskürtmeye başlayıncaya kadar, her şey yolunda ama garip görünüyordu. Daha sonra Türkler, bunun bir saldırı olduğunu anlayınca, siperlerine girdiler ve arabalara vahşi bir şe-

kilde ateş etmeye başladılar. Bu, ancak kuş avlamaya yarayan saçmalarla ateş ederek, bir gergedanı vurup düşürmeye çalışmak kadar öldürücü olabilirdi. Bir süre sonra dikkatlerini Brodie'nin toplarına çevirdiler ve topların bulunduğu yerin etrafını mermi yağmuruna tuttular.

Açıkça görülebildiği kadarıyla, teslim olmaya hiç niyetleri ve bizim elimizde de onları buna zorlayacak herhangi bir araç yoktu. Demiryolu hattının aşağısına ve yukarısına gizlice geçmiş; zeminin, makul bir hızla arabayla yürütülecek eylemler için yeterince sert olduğunu kanıtlamıştık. Bu yüzden kendimizden memnun geri çekildik. Bununla birlikte, adamlarımız daha fazlasını bekliyorlardı onların gönüllerini hoş tutmak için Shahm'ın karşısına varıncaya kadar güneye ilerledik. Brodie, orada Shahm'ı iki bin yarda uzaktan gören bir top mevzisi seçti ve hünerle istasyonun çevresine birbiri ardına top mermileri göndermeye başladı.

Arabalar, istasyonun kapı ve pencerelerine acele etmeksizin, yavaş yavaş ateş ederken bundan hiç hoşlanmayan Türkler, teker teker gözetleme kulesine kaçtılar. Böyle hareket etmelerinin bir yararı varsa, artık oraya güvenli bir şekilde girebilirlerdi. Çünkü herkesi yeniden geri çağırıp, saklandığımız tepelere döndük. Bütün sıkıntı ve öngörülerimiz, düzlük ve tepelerin karşımıza çıkaracağı değişik güçlükleri aşıp demiryoluna ulaşmaktı. Demiryoluna ulaştığımız zaman ise harekete geçmek için tamamen hazırlıksız olduğumuzu anladık. Bu, taktik ve yöntemlerimizin ne olması gerektiğine ilişkin bir kavrayış sorunu değildi. Ancak, kararsız kalışımızdan epey şey öğrendik.

Kesin olan şuydu: Guweira'dan ayrıldıktan sonra, bütün bir gün demiryolu hattı boyunca hiç engelle karşılaşmaksızın rahatça hareket etmiştik. Bu, artık trafiğin bizim merhametimize kalmış olduğunu gösteriyordu. Arabistan'daki Türklerin hepsi bir araya gelse, açık arazide tek bir zırhlı araçla baş edemezdi. Bu yüzden, zaten kötü koşullar altında yaşayan Medine'nin durumu, artık iyice umutsuz bir hâle gelmişti. Alman Kurmayı, bunu gördü ve Falkenhaym'ın Maan'ı ziyaretinden hemen sonra, bu merkezin güneyinde kalan her şeyden vazgeçilmesi konusunu tekrar tekrar gündeme getirip ısrarcı oldu. Ama yaşlı Türk ekibi, halifelik üzerindeki iddialarını sürdürebilmek adına, 'Kutsal Yerler'deki egemenliklerinin son kalıntısı olarak Medine'ye özel bir değer veriyordu. Duyguları, askeri çıkarların önüne geçip aldıkları kararları etkilemişti.

İngilizler de garip bir şekilde dikkatlerini Medine üzerinde yoğunlaştırmış görünüyorlardı. O kentin ele geçirilmesi gerektiği konusunda ısrar edip, Ali ve Abdullah'ın Yenbo üssünden sürekli olarak giriştikleri faaliyetlere destek vermek amacıyla para ve patlayıcı gönderiyorlardı. Aksini savununca, görüşümü zekice bir paradoks olarak değerlendirdiler. Bu durumda,

kuzeydeki bilinçli hareketsizliğimizi haklı göstermek amacıyla Türklerin, Maan yakınlarında Arapların demiryollarını kesemeyecek ve hatta kesseler bile kesik tutamayacak kadar korkak olduklarını anlamalarını sağlayacak bir güçsüzlük gösterisi yapmak zorundaydık. Bu gerekçe, onların duygularını tatmin etti. Çünkü yerel halkın eylemlerinin her zaman beceriksizce olduğuna inanmaya hazır olan askerler, bu aşağılamayı bir övgü olarak kabul ediyorlardı. Böylece, hiç de cömert olmayan, ama çok kolay kabul edilen bir savaş hilesi sayesinde kötü şöhretimizi biraz daha artırmış olduk. Kurmay heyetinde görev alanlar, savaş hakkında benden çok daha fazla bilgiye sahip olduklarından, düzensiz Arap güçlerinin hareket etmek zorunda oldukları garip koşullar hakkında bir şeyler öğrenmeyi reddettiler. Ama onların yararına olduğunu düşündüğüm bir anaokulu açmaya hiç de niyetim yoktu.

Bölüm 83

Akabe'ye dönünce geriye kalan boş zamanımı iç sorunlarla uğraşarak geçirdim. Söylentiler, giderek önemimi abartarak yansıttığından, kendi özel korumamı sağlamak için en çok muhafız sorunuyla ilgilendim. Rabig ve Yenbo'dan ülkeye ilk çıkışımızda, Türkler bizi merakla izlemişlerdi. Daha sonra ise tıpkı bizim, Türklerin yeteneğini Alman etkisine bağlayarak yanlış bir kanıya kapılmamız gibi, Türkler de Arap ayaklanmasının hareket gücü ve yönünü İngilizlere mal ederek öfkelenmişlerdi.

Bununla birlikte Türkler, bunun bir sadakat sorunu olduğunu sık sık dile getirip bir İngiliz subayını ölü ya da diri getirene, yüz poundluk bir ödül vaat etmeye başladılar. Zaman geçtikçe, sadece genel rakamı arttırmakla kalmadılar, aynı zamanda benim için özel bir fiyat da teklif ettiler. Akabe ele geçirildikten sonra ödül, oldukça iyiydi. Ama Cemal Paşa'nın trenini havaya uçurduktan sonra, Ali ile beni listenin başına koyup, canlı getirene yirmi bin, ölü getirene de on bin poundluk bir ödül vaat ettiler.

Elbette ki ileri sürülen bu ödül, söz sanatının etkili bir şekilde kullanılmasından başka bir şey değildi; aslında ödülün altınla mı yoksa kağıt parayla mı ödeneceği, hatta ödenip ödenmeyeceği bile kesin değildi. Ama yine de bazı endişeleri haklı çıkarabilirdi. Emrimdeki insanların sayısını arttırmak amacıyla, bulabildiğim kadarıyla başıboş dolaşan, atılganlıkları yüzünden başlarını başka yerlerde belâya sokmuş olan kişileri toplayıp, onları bir birlik hâlinde örgütledim. Sıkı binicilere ve sert yaşam koşullarına alışkın, aileleriyle değil, kendileriyle gurur duyan adamlara ihtiyacım vardı.

İyi talihin yardımıyla daha işin başında, istediğim tarz ve standarda sahip bu türden üç ya da dört kişi bana katıldı.

Akabe'de bir öğleden sonra, Marshall'ın çadırında oturmuş (Kampta kaldığım zamanlar, bizim İskoç doktorun, Marshall'ın yanında misafir kalıyordum.) sessizce kitap okurken; ince, esmer, kısa boylu ama olağanüstü güzel giyinmiş bir Ageyl, kum üzerinde ses çıkarmadan yürüyerek içeri girdi. Omzunda, daha önce hiç görmediğim en değerli türden bir Hasa heybesi taşıyordu. Yeşil ve kırmızı, beyaz, turuncu ve mavi renklere sahip bu yünlü gergef işinin, kenarlarına beş sıra hâlinde püsküller örülmüş ve heybenin dibinden aşağı püskül ve saçak biçiminde geometrik desenleri olan beş ayaklı bir flama sarkıyordu.

Genç adam saygıyla beni selâmladıktan sonra, "Bu, sizin!" diyerek, heybeyi halının üzerine attı ve geldiği gibi birden gözden kayboldu. Ertesi gün, aynı oranda güzel, eski Yemen işi harikulâde oymalarla süslenmiş, uzun, pirinçten uçları olan bir deve semeri ile geri döndü. Üçüncü gün, boş ellerle yeniden ortaya çıktı. Basit pamuklu bir gömlek giymişti ve hizmetime girmek istediğini söyleyerek, önümdeki toprak yığınının üstüne çöktü. Üzerinde ipek kaftan olmadan bir garip görünüyordu. Çünkü bir delikanlının kıvrak vücuduna ve pervasızlığına sahip olmasına rağmen, çiçek hastalığı yüzünden delik deşik olmuş, kırışık, tüysüz yüzüne bakıp yaşını tahmin etmek zordu.

Parıldayan uzun siyah saçları, özenle örülüp yanaklarından aşağı bırakılmıştı. Gözleri zayıftı, dar bir aralık hâlinde kapanıyordu. Ağzı, şehvetli, sarkık ve nemliydi; ona yarı kinik, yarı güler yüzlü bir hava veriyordu. İsmini sordum. Abdullah, diye cevap verdi. Soyadı el Nahabi ya da lakapları, 'Eşkıya'ydı. Bu lakabın, saygıdeğer bir adam olan babalarından miras kaldığını söyledi. Kendi başından geçen maceralar, bir işe yaramazdı. Boreida'da doğmuştu ve gençken, saygısızca davranışlarından dolayı sivil yönetimden çok çekmişti. Yarı yetişkin yaşlarında, evli bir kadının evinde yaşadığı bir talihsizlik sonucu, kendi kentini terk etmek zorunda kalmış ve Nejd Emiri ibn Saud'un hizmetine girmişti.

Bu hizmetteyken, ağzından çıkan sert küfürler yüzünden kırbaç ve hapis cezaları ile ödüllendirildi. Bunun üzerine Kuveyt'e kaçtı ve orada yeniden âşık olup başını belâya soktu. Serbest bırakılınca Hail'e gitti ve Emir ibn Rashid'in hizmetkârlığına yazıldı. Maalesef, orada da herkesin gözü önünde kendisine deve sopasıyla vuran subayından hoşlanmadı. Aynı şekilde misillemede bulundu ve hapishanede bunun bedelini yavaş yavaş ödedikten sonra, bir kez daha dünyada yalnızlığa itildi.

Hicaz demiryolu inşa ediliyordu ve talihini ararken karşısına bu iş çıkmıştı. Ama bir müteahhit, öğlen vakti uyuduğunu gerekçe göstererek üc-

retinde kesinti yapınca o da müteahhidin saçlarını keserek karşılık verdi. Türk Hükümeti olaya müdahale etti ve Medine'de hapis yatmak gerçekten zordu. Bununla birlikte, sonunda bir vesileyle Mekke'ye geldi. Kanıtlanmış olan namusluluğu ve deveciliği sayesinde, Mekke ile Cidde arasında posta taşımacılığına başladı. Bu iş sayesinde huzura kavuştu ve gençlik aşırılıklarını bir yana bıraktı. Annesini ve babasını Mekke'ye getirip, onları, kendi adına çalıştıracakları bir dükkânın başına geçirdi. Dükkânın sermayesini tüccarlardan ve soygunculardan elde ettiği komisyonlarla biriktirmişti.

Bir yıl refah içinde yaşadıktan sonra, yolu bir gün, soyguncular tarafından kesildi. Devesini ve taşıdığı eşyaları kaybetti. Zararı telâfi etmek için dükkânına haciz koydular. Ama bu yıkımdan da kurtuldu. Şerifin develi polis gücünde, silahlı bir adam olarak, kendisine uygun bir yer bulmayı başardı. Meziyetleri sayesinde onbaşı oldu. Ama hançerlerle dövüşme alışkanlığı ve bozuk ağzı yüzünden, birliğinde fazlasıyla göze batıyordu. Arabistan'daki her büyük kentte endişeyle izlenen bir rahatsızlık kaynağı olmuştu. Dudakları, yalan söylerken alaycı bir havayla kıvrılıyor, zevkle ve şehvetle titriyordu. Rütbesi indirilince, kıskanç bir Ateibi'yi bu düşüşünden dolayı sorumlu tuttu ve adamı, mahkeme salonunda Şerif Sharraf'ın öfkeli bakışları önünde bıçakla yaraladı.

Sharraf'ın kamu törelerine acımasızca uyma anlayışı, Abdullah'a, uygulanabilecek en ağır dayak cezasının verilmesini sağladı. Neredeyse ölecekti. Yeterince iyileştikten sonra, Sharraf'ın hizmetine girdi. Savaş patlak verince, Faysal'ın yanında Ageyllerin reisi olarak bulunan ibn Dakhil'in emireri oldu. İtibarı arttı. Ama Wejch'te isyan başlayınca ibn Dakhil, bir büyükelçi oldu. Abdullah, askerlerin yoldaşlığını özleyince ibn Dakhil, ona yazılı bir not vererek, benim hizmetime girmesi için gönderdi. Mektup, onun iki yıldır yanında bulunduğunu; sadık ama saygısız, it oğlu itliğe alışkın bir adam olduğunu yazıyordu. Olağanüstü kişiliğinden dolayı, işlediği suçlar yüzünden hapis yatıp onbaşılık yaptıktan sonra, bütün Arap prenslerine hizmet vermiş ve her işten kovulmuş çok deneyimli bir Ageylliydi. İbn Dakhil, develer konusunda uzman olan Nahabilerin onun yanında ikinci plânda kaldıklarını söyledi. Tehlikeyi kolayca göremeyecek kadar gözleri körleştiğinden, herhangi bir Ademoğlu kadar cesur biriydi. Aslında mükemmel bir hizmetkârdı ve bu yüzden onu derhâl göreve aldım.

Benim hizmetimdeyken sadece bir kez hücreleri tattı. Allenby'ın karargâhındaydık. Üzüntülü bir sesle konuşan inzibat amiri, Başkomutan'ın kapısının önünde otururken buldukları silahlı, vahşi bir adamı kargaşa çıkartmadan nezarethaneye götürdüklerini, adamın sanki orada çalışan bir ücretli gibi portakalları yediğini ve kendisini, Faysal'ın köpeklerinden biri, benim oğlum olarak tanıttığını bildirmek için telefon

etti. Portakallar azalıyordu.

Böylece Abdullah, telefonla ilk kez konuşmayı denedi. Böyle cihazların tüm hapishanelere yerleştirilmesinin büyük bir rahatlık sağlayacağını 'askeri inzibat'a anlatmış ve merasimle ayrılmıştı. Ramleh civarında silahsız dolaşabileceği fikrini küçümseyerek reddediyordu. Bu yüzden ona, kılıcını, hançerini, tabanca ve tüfeğini yasal kılan bir izin belgesi verildi. Bu belgeyi ilk kullanışında, nezarethaneyi yeniden ziyaret edip, askeri polise sigara götürdü.

Benim hizmetimde çalışmak için başvuran kişileri inceledi. O ve diğer komutanım Zaagi (Normal subaylıktan ilişiği kesilmiş sert bir adamdı.) sayesinde etrafımda harika bir uzmanlar çetesi oluştu. Akabe'deki İngilizler, onlara katiller diyorlardı ama sadece benim emrimle adam öldürüyorlardı. Benimkinden başka bir otorite tanımadıkları için, başkalarının gözünde belki de bu, bir hataydı. Ama uzakta bulunduğum zamanlar Binbaşı Marshall'a nazik davranıyorlardı. Şafaktan gece oluncaya kadar develer, develerin soyları ve hastalıkları konusunda akıl almaz konuşmalar yaparak, adamı meşgul ediyorlardı. Marshall, çok sabırlıydı. Daha sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, ikisi ya da üçü nazikçe adamın başucuna oturup, hemen uyanır uyanmaz eğitimini sürdürmesini bekliyorlardı.

En az yarısı (doksan kişiden ellisi) sinirli ve çevik Nejdi köylüleri olan Ageyllerden oluşuyordu. Faysal'ın ordusuna renk katıp, geçit törenlerine katılmışlardı. Binek develere bakım yapmaları, yaptıkları hizmetin en önemli özelliğiydi. Develeri, yüz yarda uzaktan isimleriyle çağırabiliyorlar ve deveden indikleri zaman, bütün araç ve gereçlerini hayvanların gözetimine bırakabiliyorlardı. Paralı asker olan Ageyller, kendilerine iyi ücret ödenmediği takdirde işlerini doğru dürüst yapmazlar ve bu koşul da yerine getirilmediği zaman saygınlıklarını kaybederlerdi. Ama yine de Arap savaşında tek başına gerçekleştirilen en cesur girişimler, Ageyllerden birine aitti. Yeraltındaki su kanallarından yüzerek iki kez Medine'ye gitmiş ve kuşatma altındaki kent hakkında tam bir rapor getirmişti.

Adamlarıma ayda altı pound ödüyordum. Bu, bir adam ve bir deve için ödenen standart ordu ücretiydi. Üstelik, benim develerime biniyorlardı ve bu yüzden aldıkları ücret, net bir gelirdi. İzlediğim bu politika, yaptıkları görevi imrenilir kılmış ve kamptaki bütün hevesli ruhları, emrime girmeye hazır bir duruma getirmişti. Program nedeniyle her zamankinden daha fazla meşgul olduğumdan, beklenmedik bir anda çıkan yolculuklarım çok daha uzun sürüyor ve zorlu geçiyordu. Sahip olduğu devesi, servetinin yarısını temsil eden sıradan bir Arap, benim hızımda yolculuk yaparak, bir insan için oldukça zahmetli bir şekilde ilerlemeyi ve kendi hayvanını sakatlamayı göze alamazdı.

Bu yüzden, benim hayvanlarıma binerek bana eşlik edecek seçkin binicilere ihtiyacım vardı. Bulabileceğimiz en hızlı ve en güçlü develeri yüksek fiyatlar ödeyerek satın aldık. Develeri, hızları ve güçlerinden dolayı seçmiştik; semerin altında ne kadar sert koştuklarının ya da yorucu olduklarının önemi yoktu. Gerçekten de daha dayanıklı oldukları için, sert adımlarla koşan develeri tercih ediyorduk. Zayıflayıp güçten düştükleri zaman, hayvanları ya bizim deve hastanesine getirip değiştiriyor ya da dinlenmeye çekiyorduk. Binicilere de aynı şekilde davranıyorduk. Zaagi, her adamı, tek tek, kendi koşum takımlarından ve binicilik kondisyonundan dolayı sorumlu tutuyordu.

Adamlar, bana muhafızlık yaptıkları için büyük bir gurur duyuyorlardı. Gösterişli, profesyonelce bir tutum geliştirmişlerdi. Ben, sürekli olarak beyaz elbiseler giyip dolaştığım için, hadlerini aşmış gibi görünmek istemediklerinden, bir lâle bahçesi gibi rengârenk, beyaz hariç her renkte değişik giysiler giyip dolaşıyorlardı. Eyer kaşında taşınabilecek yiyecek sınırlı olduğu hâlde, altı haftalık bir sefere yarım saat içinde hazırlanabiliyorlardı. Ayıp olarak gördükleri için yanlarına yük devesi almaktan çekiniyorlardı. İsteğim üzerine gece ve gündüz hiç durmadan yol alabiliyorlar ve yorgunluktan asla söz etmemek, onlar için artık bir onur sorunu hâline gelmişti. Aramıza yeni katılan biri homurdanacak olursa diğerleri, onu sert bir şekilde ya susturuyor ya da şikâyetinin yönünü değiştiriyorlardı.

İstediğim zaman, hatta bazen istemediğim zaman bile, özellikle Türklere ya da diğer yabancılara karşı şeytanlar gibi dövüşüyorlardı. İçlerinden birini, bir asker vuracak olursa adamın yaptığı hayatının son saldırısı oluyordu. Aşırı ödüllendirme ya da aşırı cezalandırma bekliyorlardı. Katlandıkları zahmet ve elde ettikleri kazançlardan dolayı ordunun her kesiminden övgü kazanmışlardı. Bu çılgınlığa uygun olarak herhangi bir derecede girişilecek herhangi bir risk ya da faaliyet için, hazır bekletiliyorlardı.

Abdullah ve Zaagi, muhafızları, benden aldıkları yetkiyle ancak her adamın istediği zaman görevinden ayrılma hakkı saklı kalmak koşuluyla, gaddarca yönetiyorlardı. Bununla birlikte, bir kişi hariç hiç kimse görevinden ayrılmadı. Diğerleri, bu düzensiz yaşamın baştan çıkardığı, bakımlı, zengin, heyecanlı, cinsel tutkularla yanıp tutuşan delikanlılar olmalarına rağmen, çektikleri acılarla büyülenmiş, aldıkları riski kabullenmiş görünüyorlardı. Beden ve ruh arasındaki karşıtlıkla ilgili saplantıları yüzünden köleliğin anlamı, diğer tutum ve davranışlarında olduğu gibi, doğulu kafalarda tamamen değişmişti. Bu delikanlılar, itaat etmekten, bedenlerini hor görmekten zevk alıyorlardı. Bu yüzden kafalarındaki eşitlik duygusuna rağmen, kendilerini daha rahat hissetmek için, özgürlüklerinden vazgeçiyorlardı. Köleliği, günlük dertlere daha az bağımlı ve neredeyse otoriteden

daha zengin bir deneyim olarak gördükleri için tercih ediyorlardı.

Bu nedenle, Arabistan'da efendi ile köle arasındaki ilişki, başka yerlerde tanık olduklarıma oranla hem çok daha serbest hem de çok daha özneldi. Köleler, adaletin kılıcından ve kâhyanın kamçısından korkuyorlardı. Ama bu korkularının kaynağı, adamın birinin gelip keyfi olarak varlıklarına son vermesi ya da başka birinin çıkıp, vücutlarını acılar içinde kıvrandıran kırmızı kan nehirleri açması değildi; asıl neden, kılıcın ve kamçının, itaat etmek için üzerine yemin ettikleri semboller ve araçlar olmasıydı. Alçalmaktan memnunluk duyuyorlardı, aynı düzeyde varlık olmalarına rağmen, efendilerine sonuna kadar hizmet vermek, onların razı oldukları gerçek özgürlükleriydi. Çünkü ruhlarını onunla eşit görüyorlardı ve aralarındaki sözleşmeyi gönüllü olarak kabul etmişlerdi. Böyle sınırsız bağlılık göstermeleri, onur kırıklığı hissetmelerini, yakınmalarını ya da pişmanlık duymalarını engelliyordu.

Bu adamlar, dayanma güçleri üzerine ant içtikleri için, sinir zayıflığı ya da cesaret eksikliği yüzünden kendilerine verilen bir görevi yerine getiremedikleri zaman, gözden düşüyorlardı. Katlandıkları acılar, artık onlar için yaşamları boyu kullanacakları oldukça yıpratıcı olan bir tür çözücü, bir cins müshil hapı ya da neredeyse göğüslerinde taşıyacakları bir çeşit madalya gibiydi. Miskin bir adamı harekete geçiren en güçlü dürtü olan korkular, bir davaya ya da bir kişiye duyulan aşk ortaya çıktığı andan itibaren, dağılıp kayboluyordu. Böyle bir amaca ulaşmak için cezalarda indirimler yapılıyor ve sadakat, sadece itaatli olmak değil, bilinçli olarak olayların farkında olmak anlamına geliyordu. Buna uygun olarak adamlar, tüm varlıklarını adıyorlar ve içlerinde erdemli olmak ya da kötü olmak gibi bir eğilime yer bırakmıyorlardı. Canı gönülden nerede besleniyorlarsa, oraya destek veriyorlardı. Yaşamlarını, hatta çok daha fazlasını, bir adama kendisini kurban etmesini teklif etmek, kurban olmaya katlanmaktan çok daha zor olduğu hâlde, arkadaşlarının canlarını bile feda ediyorlardı.

Gergin bakışlarımızdan da anlaşılacağı gibi, hepimizin ortak olarak kabul ettiği ideal, daha önce dünyanın normal ölçüsü olarak kabul edilen kişiselliğin aşılması olarak görünüyordu. Acaba bu eğilim, birbirine uyumsuz kişiliklerin, makul, kaçınılmaz ortak bir amaç etrafında birleşerek, hepimizin, nihai olarak içinde mutlu bir şekilde erimeyi kabul edeceği ortak bir kalıbın varolduğuna mı işaret ediyordu? Ama işte, tam da bu noktada kişisel zayıflığın aşılması sorunu, aslında sahip olduğumuz idealin geçici niteliğini açığa vuruyordu. Böylece temel ilke, atomik yapımızın dışında kalan en önemli özellik olarak, her türlü dayanma noktasının ötesinde, kendisini ancak zihinsel, ruhsal ve bedensel hoşnutsuzlukla ifade edebilen etkinlik oluyordu. Bu yüzden, idealin mükemmelliği, her zaman olduğu gibi ken-

disine inananların güç ve sabrını tüketerek ortadan kaybolup gitti, ancak, insanlar bir kez izlemeye başladıkları hatalarını sürdürmeye devam ettiler.

Bununla birlikte Araplar, şimdilik kendilerini bu ideale kaptırmışlardı ve yönetimin zalimliği onların ihtiyaçlarına cevap veriyordu. Ayrıca otuz kabilenin can düşmanıydılar ve ancak benim verdiğim yetkiyle her gün birilerini öldürebilirlerdi. Aralarındaki kan davaları, bana karşı birleşmelerini engelliyordu ve farklılıkları sayesinde Akabe ile Şam, Beersheba ile Bağdat arasında her nereye gitsem ya da içlerinden bazılarını göndersem, her zaman bana destek veren ya da casusluk yapan birini bulabiliyordum. Bana hizmet verirken, adamlarımdan aşağı yukarı altmış kişi öldü.

Garip bir adaletle olaylar, beni, muhafızlarımla benzer bir yaşantı sürdürmeye zorladı. Onlar kadar sert, onlar kadar atak, onlar kadar pervasız oldum. Benim karşımda ciddi bir üstünlükleri vardı ve iklim, onların lehine zar tutuyordu. Kısa süren kış mevsiminde, müttefiklerim olan don ve kar sayesinde onlara baskın çıkıyordum. Ama sıcakta onlar üstün geliyordu. Dayanıklılık bakımından aramızda fazla bir eşitsizlik yoktu. Savaştan önce, yıllarca kendime fazla özen göstermeyerek, zaten her türlü zor koşula hazır bir hâle gelmiştim. Bir oturuşta aşırı yemek yemeyi, daha sonra iki, üç ya da dört gün hiçbir şey yemeden yol almayı ve sonra yine tıka basa karnımı doyurmayı öğrenmiştim. Yemek konusundaki kurallardan sakınmayı bir kural hâline getirmiş ve istisnalar dışında hiçbir adeti alışkanlık hâline getirmemeyi başarmıştım.

Bu yüzden, organik olarak çöl için yeterli bir insandım; ne açlık ne de aşırı tokluk hissediyordum ve yiyecek düşüncesi ile rahatsız olmuyordum. Yürüyüşlerde kuyular arasında susuzluğa dayanabilir ve Araplar gibi dünün ve yarının susuzluğunu, bugün aşırı su içerek giderebilirdim.

Aynı şekilde, benim için dünyadaki en değerli zevk olarak geriye sadece uyku kalmış olsa da uykusuzluğumu gece yürüyüşleri sırasında, semerin üzerinde rahatsız bir şekilde sallanırken gideriyor ya da aşırı çalışma gerektiren geceler boyunca fazla yorgunluk hissetmeden uykusuz kalabiliyordum. Böyle özgürlükler, denetim altında geçen yıllardan kaynaklanıyordu (Kontrolün yararının küçümsenmesi, pekâlâ da bizim için bir insanlık dersi olabilirdi.) ve yaptığımız işe uygun olarak da özellikle bana tam uyuyordu. Ama elbette bu yetenekler, Araplarda olduğu gibi hiç çaba göstermeksizin kendiliğinden değil, yarı yarıya eğitimle yarı yarıya deneyerek, hem tercihin hem de zorunluluğun bir karması olarak ortaya çıktılar. Ancak, bütün bu çabaları dengeleyen güç, beni harekete geçiren enerjide saklıydı. Benim sıkı iradem gevşemeden önce, onların iradeleri güçten düşüyor ve böylece onlara kıyasla daha sert ve aktif görünüyordum.

Sahip olduğum irade gücünün kaynaklarını araştırmaya hiç kalkış-

madım. Arapların kendi benliklerinden vazgeçme düşüncesinin temelinde yatan çelişkili zihin ve madde kavrayışlarının bana bir yardımı dokunmadı. Tam karşıt yoldan, zihinsel ve bedensel güçlerin birbirleriyle ayrılmaz bir şekilde bağlı oldukları anlayışı sayesinde benliğimden özveride bulunmayı (başarabildiğim ölçüde) başardım. Vücutlarımızın, evrenin, düşüncelerimizin ve dokunma hissimizin, aynı evrensel elemanın, yani maddenin molekülsel çamurunun, değişik yoğunlukta yapı ve topakçıklar hâlinde birikmesiyle oluştuğunu düşünüyordum. Atomların bir araya toplanmasını, atomsal koşullar dışında düşünmek bana olanaksız gibi görünüyordu. Farklı olan değer anlayışım, beni soyut ile somutun, belirti olarak liberal ve tutucudan daha ciddi karşıtlıklar ifade etmediğini kabul etmeye zorladı.

Ayaklanma pratiğimiz, bende varolan nihilist tutumları güçlendirdi. Bu süreç boyunca dayanıklılıkla ilgili olarak kendilerini acımasızca aşırılıklara iten ya da sürüklenen insanlar gördük. Ama asla fiziksel olarak çöktüklerine ilişkin bir imada bulunmadılar. İçlerinden hiçbir zaman bir hain çıkmadığı hâlde, bedenlerini yiyip tüketen moral bir zayıflık olduğu zaman, çöküş ortaya çıkıyordu. Yoksa iradelerinin üstünde bir güç yoktu. Hayvanların sırtında yol alırken kötü durumda olan bedenlerimizin, hatta duygularımızın bile farkında olmuyorduk. Ama yürüyüşe ara verildiği zaman, bu heyecan gücünü yitiriyor ve elbette ki, bedenlerimizin de farkına varıyorduk. Biraz düşmanlıkla biraz da küçümser bir havayla seyrettikleri, ruhun araçları olarak görmedikleri bedenlerinde, aslında en yüksek amaçlarına ulaşmışlardı. Ama bedenleri çözülüp ayrıştığı zaman, öğeleri ancak bir tarlayı gübrelemeye yarayacaktı.

Bölüm 84

Savaş hattından uzakta, Akabe'deki bu bekleme döneminde, kalkanın öteki yüzünü gördük. Üssün manevi koşulları tatmin edici olmaktan uzaktı. Tutkularımız giderek çürüyordu. Sonunda, Guweira yakınlarındaki temiz, zindelik veren tepelere kaçabildiğimiz zaman büyük bir memnunluk duyduk. Kışın ilk günleri, bazen sıcak ve güneşli bazen de bulutlu oluyordu. Bulutlar, dokuz mil ötede yaylanın tepesinde toplanıyordu. Maulud, yağmur ve sisin içinde o bölgeye göz kulak oluyordu. Akşamları hava, kalın bir gocuğun ve ateşin değerini artıracak ölçüde serin oluyordu.

Ölü Deniz'in güney ucuna egemen olan köylerin düğüm noktası olan Tafileh'e karşı harekâtımızı başlatmak için, Guweira'da oturup gelecek haberi bekledik. Tafileh'e hem batıdan, hem güneyden hem de doğudan aynı anda saldırarak zapt etmeyi plânlıyorduk. Hicaz hattında en yakın istasyon olan Jurf'a saldırarak, doğu kanadında oyunu başlatacaktık. Bu saldırıyı yönetecek olan talihli Şerif Nasır'a güveniyorduk. Jaafar'ın Kurmaybaşkanı olan, emrinde birkaç asker, bir top ve birkaç makineli tüfek bulunan Nuri Said de onunla birlikte gitti. Jefer'den harekete geçtiler. Üç gün sonra gönderdikleri atlı haberci geldi. Her zaman olduğu gibi Nasır, baskını dikkatli ve becerikli bir şekilde yönetmişti. Hedefimiz olan Jurf, dış çevresi hendek ve siperler kazılarak sağlamlaştırılmış üç taş binadan oluşan güçlü bir istasyondu. İstasyonun arkasında, üzerinde siper ve duvarların olduğu fazla yüksek olmayan bir set vardı. Türkler, oraya iki makineli tüfek ve bir dağ topu yerleştirmişlerdi. Setin arkasında, Jefer'i Bair'den ayıran yüksek tepe-

lerin son çıkıntısı olan sarp bir tepe yükseliyordu.

Savunmanın zayıflığı bu tepede gizliydi. Türkler, hem tepeyi hem de istasyonu, her ikisini birden savunamayacak ölçüde zayıftılar. Tepenin zirvesi, demiryoluna egemen bir konumdaydı. Nasır, bir gece ortalığı velveleye vermeden tüm tepeyi ele geçirdi ve sonra demiryolunu istasyonun hem aşağısından hem de yukarısından kesti. Birkaç dakika sonra, hava etrafı görebilecek kadar aydınlanınca Nuri Said, dağ topunu tepenin ucuna kadar getirdi ve görüş açısının altında kalan Türk topunu, üçüncü şanslı denemede doğrudan bir atışla susturdu.

Nasır, son derecede heyecanlanmıştı. Beni Sakhrlar, derhâl hücuma geçecekleri üzerine yemin ederek develerine bindiler. Nuri, Türklerin makineli tüfekleri siperlerde hâlâ çalışır durumdayken, saldırıya geçmenin bir çılgınlık olacağını düşünüyordu. Ama sözlerinin Bedeviler üzerinde fazla bir etkisi olmadı. Çaresiz kalınca, Türk mevzilerine elinden geldiği kadar yoğun bir şekilde ateş açtı. Beni Sakhrlar, göz açıp kapayıncaya kadar setin üzerini ve ana tepenin çevresini süpürüp temizlediler. Türkler, üzerlerine doğru koşarak gelen bu deve sürüsünü görünce, tüfeklerini atıp istasyona kaçmışlardı. Sadece iki Arap, ağır bir şekilde yaralanmıştı.

Nuri, koşarak setin üzerine indi. Türk topu, hasar görmemişti. Topu olduğu yerde çevirip bilet gişesinin tam ortasına nişan alarak ateş etti. Beni Sakhr çetesi, tahta ve taşların havaya uçtuğunu görünce neşeyle çığlıklar atıp, develerinin üzerinde bir kez daha sıçradılar ve Türklerin teslim olması üzerine, develerini istasyona doğru eşkin adım koşturdular. Yedisi subay ve aşağı yukarı iki yüz kadar Türk, esir olarak sağ kurtuldu.

Bedeviler, zengin olmuşlardı. Silahların yanı sıra, yirmi beş katır buldular ve demiryolunun yan hattında bekleyen yedi yük vagonunda, subayların Medine işi karavanalarına layık nefis yiyecekler vardı. Kabile üyelerinin sadece ismini bildikleri yiyeceklerin yanı sıra, hiç duymadıkları yiyecekler de vardı. Son derece mutlu oldular. Hatta talihsiz subaylar da paylarını alıp, zeytinin, susam ezmesinin, kurutulmuş kayısının, Suriye'de yarı unutulmuş diğer tatlı ya da salamurası yapılmış yerli ürünlerin zevkine bir kez daha varabildiler.

Nuri Said, yapay ürünlerden hoşlanıyordu. Vahşi adamların elinden konserve etleri ve likörleri kurtardı. Bir vagon dolusu tütün vardı. Howeitatlar sigara içmediklerinden, bütün tütün Beni Sakhrlar ile düzenli askerler arasında bölüştürüldü. Bu vagonun kaybı yüzünden Medine garnizonu tütünsüz kaldı. Adamların kederli durumu, müzmin bir tiryaki olan Faysal'ı daha sonra öyle etkiledi ki, birkaç yük devesine ucuz sigara yükleyip hayvanlara selâmlarını da iliştirdikten sonra Tebuk'a doğru sürdü.

Yağmadan sonra istihkâmcılar, iki lokomotifin altında, su kulesinin di-

binde, tulumbaların içinde ve yan hatlarda belli noktalar arasında patlayıcıları ateşlediler. Ele geçirilen vagonları ateşe verdiler ve bir köprüyü tahrip ettiler. Ama bütün bunlar, zaferden sonra her zaman olduğu gibi adamlar, yağmaladıkları mallarla aşırı yüklü ve özgeci bir çalışmayı umursamayacak ölçüde heyecanlı olduklarından dolayı, tamamen baştan savma yapılmıştı. İstasyonun arkasında kamp kurdular. Aşağı yukarı gece yarısına doğru, bir trenin gürültü ve ışıkları güneyden yaklaşırken alarm verildi. Tren, belli ki önceki akşam olup bitenlerden haberdar olmuştu. Bu yüzden, durup beklemeye başladılar. Auda, ne olup bittiğini öğrenmek için gözcüler gönderdi.

Gözcüler daha dönmeden önce, Şerif'in ordusuna gönüllü olarak katılmak isteyen bir çavuş, tek başına Nasır'ın kampına yürüyerek geldi. Adam, istasyonun durumunu incelemek için Türkler tarafından gönderilmişti. Çavuşun anlattığı öyküye bakılırsa, yardım treninde sadece altmış asker ve bir de dağ topu vardı. Düzgün haberlerle geri döndüğü takdirde, tek bir el bile ateş etmeden gafil avlanabilirlerdi. Nasır, Auda'yı çağırdı. Auda, Howeitatlara haber verdi. Pusu kurmak için sessizce ilerlediler. Ama tam oraya varmadan önce gözcülerimiz, destek almadan ellerinden gelen en iyi hareketi yapmaya karar verdiler ve yolcu vagonlarına ateş açtılar. Korkuyla lokomotifi geri geri sürdüler ve zarar görmeden Maan'a döndüler. Jurf'la ilgili üzüntü verici tek olay buydu.

Bu baskından sonra, hava bir kez daha kötüleşti. Üst üste üç gün kar yağdı. Nasır'ın birliği Jefer'deki çadırlarına güçlükle dönebildi. Maan dolaylarındaki bu yayla, deniz seviyesinden aşağı yukarı üç ile beş bin feet yüksekliğinde, kuzeyden ve doğudan esen tüm rüzgârlara açık bir konumda bulunuyordu. Orta Asya ya da Kafkaslardan esen rüzgârlar, büyük çöl üzerinden müthiş bir hızla geçiyor ve şiddetinin ilk kez kırıldığı Edom'un (Ölü Deniz ile Akabe Körfezi arasındaki bölge) alçak tepelerine kadar ulaşıyordu. Rüzgârlar, tepelerin doruklarını yalayarak geçiyor ve aşağıda, Judea (eski Filistin'in güney bölgesi) ve Sina'da oldukça sert bir kışa neden oluyordu.

İngilizler, Beersheba ve Kudüs'ün ötesini soğuk buluyorlardı. Ama bizim Araplar da ısınmak için oralara kaçıyorlardı. Maalesef İngiliz Levazım Daire Başkanlığı, küçük Alpler'de savaştığımızı çok geç fark etti. Askerlerimizin dörtte birine hiç çadır düşmedi; ne yünlü giysi, ne bot ne de dağ garnizonlarında adam başına ikişer tane dağıtılan battaniyelerden verdiler. Askerlerimiz, bu arada eğer firar edip ölmedilerse umutlarını donduran ıstırap verici bir sefalet içinde varlıklarını sürdürdüler.

Plânlarımıza göre Jurf'dan gelen iyi haberler, Şerif Abd el Main yönetimindeki Petralı Araplara gönderilecekti. Adamlar, hemen tepelere çıkıp ormanlara girerek Shobek'e doğru ilerleyeceklerdi. Bu, koyun postu giymiş, ayakları donan köylülerin ak sis içindeki soğuk vadilerden ve tehlikeli ya-

maçlardan geçerek yaptıkları olağanüstü bir yürüyüştü. Kar yığınları, gönülsüzce yaprak veren gri demir dökümler gibi çıkıntı yapan, kalın gövdeli ardıç ağaçlarının etrafında birikmişti. Buz ve don, hayvanların ve pek çok adamın sakatlanmasına neden oldu. Ama kış boyunca havanın aşırı soğuk olmasına alışkın olan bu cesur dağlılar, inatla ilerlemeye devam ettiler.

Yavaş yavaş hedeflerine ulaşmak için mücadele verirlerken, Türkler geldiklerini duydular ve ağaçlar arasında bulunan mağara ve barınaklarından kaçarak, en yakınlarında bulunan demiryolu istasyonuna inmeye çalıştılar. Panik hâlinde kaçarlarken, üzerlerinden attıkları askeri yük ve donatımlarla yolları mezbeleye çevirdiler.

Çevrede bulunan ve fazla yüksek olmayan sırtlar üzerine yerleştirilen Arap makineli tüfekleri, geçici olarak kurulan birkaç kulübeden ibaret, orman demiryolu istasyonuna tamamen egemen konumdaydı ve binalar, bir tuzaktan başka bir şey değildi. Kabile üyeleri, yanan ve çöken duvarlardan kaçan askerlere sürüler hâlinde saldırıp düşmanı dağıttılar. Arnavut bir subayın emri altında savaşan özel askerlerden kurulu olan disiplinli bir birlik, ana hatta çıkmak için kendi yolunu açarak ilerledi ama Araplar, diğer askerleri ya öldürdüler ya da teslim aldılar. Kıvrıla kıvrıla uzanan bir vadinin yukarısında, koni biçiminde tebeşirden oluşmuş bir tepenin yamacında asılı gibi duran Shobek'te, Monrealeli yaşlı bir Haçlı tarafından yaptırılmış olan eski kalede buldukları erzak ve malzemeleri de ele geçirdiler. Abd el Mayein, karargâhını oraya kurdu ve Nasır'a haber gönderdi. Mastur'a da durum anlatıldı. Mastur, Motalga süvari ve yayalarını Arabistan'ın güneşli derinliklerindeki çadırlarında yaşadıkları keyiften çekip aldı ve onlarla birlikte tepelere çıkıp, doğuya, Tafileh'e açılan geçitleri tuttu.

Bununla birlikte üstünlük, Nasır'ın ellerindeydi. Bir gün, Jefer'den harekete geçip kasırgalı bir geceden sonra, şafakta Tafileh'i gizleyen derin bir vadinin kayalıkları üzerinde ortaya çıktı. Kasabayı topa tutmakla tehdit ederek teslim olmalarını istedi. Nuri Said, toplarla birlikte Guweira'ya döndüğünden aslında bu, boş bir tehditti. Kasabada sadece yüz seksen Türk vardı ama köylü bir kabile olan Muhaisinlerden destek alıyorlardı. Aslında Muhaisinlerin tümü, Türklere karşı o kadar çok sevgi duymuyordu. Diğer bir hizbin başkanı olan Dhiab, Faysal'a bağlılığını bildirmişti. Bu yüzden, iyi nişan almadan ateş ederek, Nasır'ı kurşun yağmurunda tuttular.

Howeitatlar, kasabalıların ateşine karşılık vermek için, kayalıkların her yanına yayıldılar. Çıkarcı bir kasaba halkının yüzyıllardır efendileri olan Abu Tayilere karşı direnmeye kalkışmalarına sinirlenen yaşlı aslan Auda, bu durumdan hiç de memnun kalmamıştı. Bu yüzden, devesinin yularını hızla sallayarak hayvanı yokuş aşağı eşkin koşturdu ve kasabanın en doğu kesimindeki evlerden görünmek amacıyla, düzlüğe çıktı. Orada

devesini durdurup evlere doğru el sallarken, olağanüstü sesiyle gürledi: "Köpekler! Auda'yı tanımıyor musunuz?" Bağıran adamın savaşın oğlu acımasız Auda olduğunu anlayınca, cesaretlerini yitirdiler ve bir saat sonra Şerif Nasır, kaymakamlık konağında misafir olarak kabul ettiği Türk kaymakamı ile birlikte çayını yudumlarken, şansı aniden döndüğü için adamı teselli ediyordu.

Akşam olunca Mastur geldi. Motalgaları, en iyi evlerin önüne yan gelip oturan kan düşmanları Abu Tayilere pis pis baktılar. İki Şerif, söz dinlemez asi ruhlu adamları ayrı ayrı tutmak amacıyla kaldıkları yerleri ayırdılar. Her iki adamın da arayı bulmak için, fazla bir otoritesi yoktu. Çünkü zaman geçtikçe Nasır, az çok Abu Tayileri, Mastur da Jazileri benimsemişti.

Sabah olunca, hizipler arasında ağız dalaşı çıktı ve gün sıkıntıyla geçti. Bu kan düşmanlarının yanı sıra, Muhaisinler de köylüler arasında egemenlik kurmak için mücadele ediyorlardı ve iki yabancı unsurdan kaynaklanan daha karmaşık sorunlar vardı: Bunlardan birincisi, Kuzey Afrika'da korsanlık yaparak geçinen bir Senussi topluluğunun, Türkler tarafından getirilip, zengin ama yarı terkedilmiş durumda olan sürülebilir topraklara yerleştirilmiş olması; diğeri, 1915'de Genç Türkler tarafından gerçekleştirilen iğrenç sürgün hareketinden sağ kurtulabilen bin kadar çalışkan Ermeni'nin, kenar mahallelere gelip yerleşmesiydi.

Tafileh halkı, geleceğinden dehşetli bir şekilde korkuyordu. Bizim de her zaman olduğu gibi yiyeceğimiz ve nakliye araçlarımız yetersizdi. Durumu düzeltmek için bize ne yardım ettiler ne de düşmanca davrandılar. Ambarlarında buğday ve arpa vardı ama sakladılar. Yük hayvanları, eşek ve katırları vardı ama hayvanları güvenlik gerekçesiyle sürüp uzaklaştırdılar. Bizi de kovup uzaklaştırabilirlerdi ama Allah'tan bize karşı harekete geçmek için ortak bir nedene sahip değillerdi. İlgisiz kalışları, zorla kabul ettirdiğimiz bu düzende, en güçlü müttefikimizdi. Doğu yönetimleri, öyle halkın rıza göstermesi ya da zorlama gibi etkenlere dayanmıyordu. Çünkü halkın genel kayıtsızlığı, tembelliği ve gevşekliği, bir azınlığa aşırı bir güç kazandırıyordu.

Faysal, Ölü Deniz'e yapılacak olan bu saldırıyı yönetme yetkisini, genç üvey kardeşi Zeid'e verdi. Bu, Zeid'in kuzeyde üstlendiği ilk görevdi ve umutla işe koyuldu. Yanında danışman olarak generalimiz olan Jaafar Paşa vardı. Jaafar Paşa'nın piyade erleri, topçuları ve makineli tüfekçileri, yiyecek yokluğundan Petra'da saplanıp kaldılar ama Zeid'le birlikte Tafileh'e geldiler.

Olaylar, hemen hemen kesilmişti. Auda, içlerinde kendi oğlunu öldüren Abtan'ın oğulları olan Metaab ve Annad'ın da bulunduğu Motalga delikan-

lılarına karşı son derece rahatsız edici bir şekilde, yüce gönüllülük sergiliyordu. Kıvrak, kararlı, kendini bilen insanlar olan bu delikanlılar, intikam konusunda atıp tutmaya başladılar; baştankara kuşları, bir şahini tehdit ediyorlardı. Auda, bir kabalık yaptıkları takdirde, onları pazar yerinin ortasında kırbaçlayacağını açıkladı. Bu, çok iyi oldu ama Auda'nın her adamına karşılık onların iki adamı vardı. Öfkeyle tutuşan bu kasabayı kontrol altında tutmamız gerekiyordu. Genç adamlar, beni sinirlendiren Rahail ile birlikte, caddelerde caka satarak dolaşmaya başladılar.

Zeid, Auda'ya teşekkür edip parasını ödedi ve çöle geri gönderdi. Muhaisinlerin bilgili şefleri, zorunlu misafir olarak Faysal'ın çadırına gittiler. Onların düşmanı olan Dhiab, bizim dostumuzdu. Esef duyarak şu atasözünü hatırladık: 'Zorbalıkla başarı kazanan her yeni rejimin en iyi müttefiği, kendi taraftarları değil; muhalifleri oluyordu.' Zeid'in getirdiği altınlar sayesinde ekonomik durum düzeldi. Bir subayı kaymakam olarak atadık ve ele geçirdiğimiz beş köyü, bundan sonra yapacağımız daha ileri saldırılar için düzenledik.

Bölüm 85

Her şeye rağmen hazırladığımız bütün plânlar, olayların akışına kapılıp geride kalmaya başladı. Daha plânlar üzerinde bir anlaşma sağlanmadan önce, Türklerin bizi yerimizden söküp atmak için ani bir girişimde bulunmaları, hepimizi şaşkınlığa uğrattı. Bunu hiç beklemiyorduk, çünkü Tafileh'i ele geçirmeyi umut etmeleri ya da bölgeyi korumak istemeleri olanaksız gibi görünüyordu. Allenby, şimdi Kudüs'teydi ve Türkler açısından savaşın sonucu, Ürdün'ü, Allenby'a karşı başarılı bir şekilde savunmalarına bağlı olabilirdi. Eriha düşürülmeden ya da düşürülünceye kadar, Tafileh, herhangi bir çıkar beklenmemesi gereken sapada kalan bir kasabaydı. Biz de orayı ele geçirdik diye özel bir değer vermiyorduk, sadece düşmana ulaşmak için geçmeyi arzu ettiğimiz bir yerdi. Türklerin yaptığı gibi adamlarımızı öyle tehlikeli bir şekilde yerleştirmiştik ki, Tafileh'i yeniden ele geçirmeye kalkışıp tek bir adam bile harcamak, son derece çılgınca görünüyordu.

48. Tümen ve Amman Bölgesi'ne komuta eden Hamit Fahri Paşa ya aksini düşünüyordu ya da öyle emir almıştı. Dokuz yüz piyadeyi topladı, yüz kişilik bir süvari birliği, iki dağ havanı ve yirmi yedi makineli tüfekle birlikte üç tabur oluşturup (1918 Ocak'ında bir Türk Taburu, çok zavallı bir birlikti.) askerleri trenle ve karayolundan Kerak'a gönderdi. Orada, tüm yerel ulaşım araçlarına el koydu, Tafileh'te yeni bir yönetim oluşturmak için, tüm sivil memur kadrosunu çekip aldı ve bizi şaşırtmak için güneye doğru yürüdü.

Bizi gafil avlamıştı. Onlardan, ilk kez öncü süvari birlikleri, son derece

derin ve geniş bir boğazı olan Hesa Vadisi'ndeki ileri karakollarımıza saldırdığı zaman haberimiz olmuştu ve Tafileh'ten, Kerak ve Edom'dan da Moab yolunu kesmek oldukça zordu. Hava kararıncaya kadar güçlerimizi çekilmeye zorlayıp tepemize dikilmişti.

Jaafar Paşa, Türkler saldırdığı takdirde kasabayı terk edip bölgeyi yukarıdan tehdit eden tepeleri savunmayı önererek, kısaca Tafileh'te büyük boğazın güney yakasında tutacağımız savunma konumundan söz etti. Bu, bana iki kat mantıksız göründü. Yamaçlar çoraktı ve tepelere saldırmak zor olduğu kadar, savunmak da zordu. Üstelik doğudan dolaşıp gelebilirlerdi ve kasabayı terk ederek, oylarını ve ellerini kendi evlerini işgal edenlerin hizmetine verecek olan yerel halkı fırlatıp atmış oluyorduk.

Bununla birlikte Zeid'in de tamamen onayladığı egemen düşünce buydu. Böylece, aşağı yukarı gece yarısına doğru, Zeid emir verince ve köleler ve uşaklar, eşyaları yüklemeye başladılar. Silahlı adamlar, güney zirvesine doğru ilerlerken, yük treni güvenli olan daha aşağıdaki yola gönderildi. Bu hareketler kasabada panik yarattı. Köylüler, (benim düşündüğüm gibi) kaçtığımızı düşündüler ve can ve mallarını korumak amacıyla, koşuşturmaya başladılar. Dondurucu, sert bir hava vardı ve toprağın üzeri çıtırtıyla parçalanan ince bir buz tabakası ile kaplanmıştı. Uğuldayan bu gece boyunca dar caddelerde yaşanan kargaşa ve yükselen haykırışlar, korkunçtu.

Şeyh Dhiab, gösterdiği sadakatin görkemini abartmak amacıyla, kasaba halkının hoşnutsuzluğuna ilişkin yürek parçalayıcı öyküler anlatıyordu. Ama benim edindiğim izlenime göre, bu adamlar, yarar sağlama potansiyeli yüksek, sağlam kişilerdi. Bunu kanıtlamak için sonuna kadar evin çatısına çıkıp oturdum ya da karanlıkta tanınmamak için kendimi pelerinimle gizleyip, muhafızlarım, göze batmadan seslenince duyacak kadar yakın bir mesafeden beni izlerken, dar sokaklarda bir aşağı bir yukarı dolaştım. Böylece, ne olup bittiğini öğrendik. İnsanlar, herkese ve her şeye küfrederek çok güçlü, neredeyse tehlikeli sayılabilecek bir korku hezeyanına kapılmışlardı. Ama dışarıda, Türk yanlısı diyebileceğimiz hiç kimse yoktu. Türklerin dönüşünden dehşete kapılmışlardı. Türklere karşı savaşma niyeti olan bir lideri, fiziksel kapasiteleri yettiği kadar desteklemeye hazırdılar. Bu, tatmin ediciydi. Çünkü bu, benim, olduğumuz yerde durup karşı koymak ve sıkı bir şekilde savaşmak isteğime uygun düşüyordu.

Sonunda, güzel ipekliler giymiş, gümüş silahları parlayan genç Jazi şeyhleri olan Metaab ve Annad'a rastladım. Amcaları Hamd el Arar'ı bulup getirmeleri için onları gönderdim. Adam yanıma gelince, bağırarak hâlâ Türklerle savaşmakta olan köylülerine yardım etmek amacıyla yola çıktığımızı haber vermek için vadinin kuzeyine gitmesini istedim. Düşünceli, kibar, cesur bir süvari olan Hamd, bu çılgın anda bulabildiği

tüm adamları yanına alarak, hepsi de akrabası olan yirmi kişi ile birlikte dörtnala yola çıktı.

Caddelerden hızla geçişleri, dehşetin mükemmelleşmesi için gerekli olan son darbeyi indirdi. Ev kadınları, eşyalarını palans pandıras toplayarak kapı ve pencerelerden dışarı çıkartmaya çalıştılar. Ama eşyaları alıp götürmek için bekleyen tek bir erkek bile yoktu. Çocuklar, ayaklar altında kalıp feryat ederken, anneleri de rasgele sağa sola bağırıp çağırıyorlardı. Motalgalar, dörtnala ilerlerken kendilerine cesaret vermek için peş peşe havaya ateş açtılar ve sanki onlara cevap veriyormuş gibi patlayan, şafaktan önce gökyüzünün son karanlığında kuzey tepelerinin dış hatlarını belli eden düşman tüfeklerinin alevleri göründü. Şerif Zeid ile görüş alışverişinde bulunmak için, bu tepelerin karşısında bulunan sırta yürüyerek çıktım.

Zeid, ciddi bir tavırla bir kayanın üzerine oturmuş, sahra dürbünüyle düşmanı gözleyip bölgeyi tarıyordu. Kriz derinleştikçe Zeid, tarafsız, ilgisiz bir tavır sergiliyordu. Ben ise öfkeden köpürüyordum. Generalliğin aklı başında ilkelerine göre, Türklerin asla Tafileh'i geri almaya girişmemeleri gerekirdi. Bu, basit bir açgözlülük, ciddi bir düşmana yakışmayan, bana yar olmayan başkasına da yar olmasın diyen bencil bir tavır, ancak Türklerin kalkışabileceği umutsuz bir girişimdi. Onları onurlandırmak için bize bir şans vermezlerse uygun bir savaş yapmayı nasıl bekleyebilirlerdi? Yapılan aptallıklardan dolayı moralimiz sürekli olarak bozuluyordu. Çünkü ne adamlarımız kendi cesaretlerine ne de subaylarımız kendi beyinlerine saygı duyuyorlardı. Yine buz gibi bir sabahtı. Bütün geceyi ayakta geçirmiş ve değişen düşünce ve plânlarımı dikkate almak zorunda olduklarına karar verecek ölçüde öfkeliydim.

İlerleme hızlarına bakılacak olursa sayıca çok az olmalıydılar. Gerek zaman, gerek bölge, gerek sayı, gerekse hava koşulları bakımından her açıdan avantajlı bir konumdaydık ve onları kolaylıkla bozguna uğratabilirdik. Ama öfkem yeterli olmadı. Cüce ölçeğimizle onların oyununu oynayacak, tam istedikleri gibi düzenlenmiş bir savaşı onlara ikram edip, hepsini öldürecektik. Hafızamı kurcalayıp, ordunun ortodoks ders kitaplarında geçen yarı unutulmuş özdeyişleri hatırlayarak, faaliyet halindeyken onların gülünç taklitlerini yapabilirdim.

Bu, çok berbat bir durumdu. Çünkü müttefiklerin coğrafi ve sayısal durumunu hesaba katıp, acı çeken insan etkenini bir yana bırakıyorduk. Zaferle ilgili bilinçli bir şaka yapmak, tamamen yersiz ve insanlık dışıydı. Daha önce olduğu gibi ve bundan sonra da olabileceği gibi, buna benzer yirmi fırsatta merkezimizi hareket ettirerek düşmanı aldatabilir, savaşı reddederek zafer kazanabilirdik. Ama bu defa kötü huy ve kibir, yetkimi tanımayıp beni memnun etmemek için, birleşip ittifak kurmuşlardı. Bu yüzden

herkese, dosta ve düşmana karşı genel bir açıklama yapmaya karalıydım. Savunma hattının uygunsuzluğu konusunda ikna olan Zeid, şimdi şeytanın sesini dinlemeye hazırdı.

İlk önce, Abdullah'ın iki Hotchkiss makineli tüfeğini alıp, düşmanın güç ve yeteneğini sınamak için ilerlemesini önerdim. Zeid, profesyonel bir subayın yaradılışına sahip, soğukkanlı ve cesur bir savaşçı olduğundan, bundan sonraki adımın ne olacağı konusunu, çok yararlı bir şekilde tartıştık. Abdullah'ın diğer sete tırmandığını görüyorduk. Bir süre için yoğun bir şekilde ateş açıldı ama daha sonra mesafeden dolayı atışlar sona erdi. Abdullah'ın gelişi, Motalga atlıları ve köylülerini teşvik etti. Türk süvarilerinin üzerine saldırıp iki mil genişliğindeki bir düzlüğü geçerek, onları ilk sırtın üzerine kadar sürdüler. Daha sonra bir sırttan diğerine geçip, büyük Hesa çöküntüsünün ilk basamağına kadar indiler.

Basamağın gerisinde, sert geçen gecede oldukları yerde çakılan ve henüz yeni yola çıkmış olan Türklerin, ana birliği vardı. Uygun bir şekilde harekete geçmişlerdi ve hemen Abdullah'ı yoklayacaklardı. Rasgele top ateşi ile dövdükleri tepelerde büyük patlamalar meydana gelirken, uzaktan makineli tüfeklerin takırtısını duyduk. Sanki olayı görüyormuşuz gibi kulaklarımız, bize ne olup bittiğini anlattı. Haberler mükemmeldi. Bunun etkisiyle Zeid'ten, hemen ortaya çıkıp ilerlemesini istedim. Ama ihtiyatlılığı ağır bastı ve öncü muhafızı Abdullah'tan kesin bir haber gelinceye kadar beklemekte ısrar etti.

Senaryoya göre bu gerekli değildi ama benim gerçek asker olmadığımı biliyorlardı ve bu yüzden buyurucu bir şekilde verdiğim öğüt üzerinde tereddüt ettiler. Bununla birlikte, bundan iki kat daha değerli bir elim vardı ve cepheye kendim gidip kararlarını etkilemek amacıyla harekete geçtim. Yolda yürürken, muhafızlarımı gördüm. Caddelerde taşınmak için açıkta bırakılan sahipsiz malları alt üst edip işlerine yarayan parçaları bulmaya çalışıyorlardı. Develerimizi derhâl bulup Hotchkiss otomatik silahlarını gecikmeden boğazın kuzey yakasına getirmelerini istedim.

Yol, doğanın geri kalan kısmı yeşillendikten sonra bile uzun süre çıplak kalan, boğum boğum, mavimsi, yılan gibi kıvrılan dalları olan bir incir ağacı korusuna iniyordu. Oradan doğuya doğru dönüp vadide uzunlamasına bir yay çizdikten sonra, zirveye yöneliyordu. Doğruca tepeye tırmanmak için yoldan ayrıldım. Yorucu bir ısrar sonucu ayak tabanları sertleştikten sonra kayalar üzerinde yalınayak yürümenin avantajı, insana yeni ve inanılmaz bir güven kazandırmasıydı; yoksa öyle az buz değil, ayaklar, sıyrık ve kesikleri hissedemeyecek ölçüde donuyordu. Yeni yol beni ısıttığı gibi, harcadığım zamanı da hissedilir ölçüde kısalttı ve çabucak zirveye ulaştım. Ardından yaylaya yukarıdan bakan son sırta tırmandım.

Üzerinde Bizans döneminden kalma temellerin de bulunduğu sonuncu düz set, yedek bir gücün mevzilendirilmesi ya da Tafileh'in son savunma hattı olarak düşünülmesi bakımından, son derece uygun görünüyordu. Elbette ki, şimdiye kadar hiç yedek gücümüz olmamıştı –bu yüzden kimi ya da neyi nerede kullanacağımıza ilişkin kimsenin en ufak bir fikri bile yoktu– ama yedeklerimiz olsaydı, onların yeri işte burası olurdu. Tam da bu hassas anda, çekingen bir şekilde bir çukurda saklanarak bekleyen Zeid'in kişisel hizmetinde bulunan Ageyller ortaya çıktı. Adamları yerlerinden kıpırdatmak için, saç örgülerini söküp açacak şiddette sözcüklere ihtiyaç vardı. Ama sonunda, onları yedek tepenin ufuk hattı boyunca oturttum. Aşağı yukarı yirmi kişiydiler ve uzaktan hatırı sayılır bir ordunun "sivri uçları" gibi güzel görünüyorlardı. Yeni gelen herkesi, özellikle makineli tüfekleriyle gelen adamlarımı orada toplamalarını emredip, işaret olarak onlara mührümü verdim.

Kuzeye, çatışma alanına doğru yürürken, Zeid'e haber vermek için geri dönmekte olan Abdullah'la karşılaştım. Cephanesini bitirmiş, vurulan beş adamını kaybetmiş ve bir otomatik tüfeği parçalanmıştı. Türklerin elinde iki makineli tüfek olduğunu tahmin ediyordu. Bu tahmin, herhâlde Zeid'i tüm adamları ile birlikte ayağa kaldırıp savaşmaya teşvik ederdi. Bu yüzden benim bu habere ekleyecek bir şeyim yoktu ve konuyu tüm ayrıntılarıyla görüşüp kendi doğru kararlarını almaları için mutlu efendilerimi yalnız bırakmakta herhâlde bir cinlik aranmazdı.

Abdullah'a rastlamak, yakında bulunan savaş alanını incelemek için bana zaman kazandırmıştı. Küçük düzlük, aşağı yukarı iki mil genişliğindeydi; çevresi, yüksek olmayan yeşil tepelerle sınırlanıyordu ve üzerinde durduğumuz yedek tepe temel olmak üzere kabaca bir üçgen biçimindeydi. Hesa Vadisi'ne inerek Kerak'a uzanan yol buradan geçiyordu. Türkler, bu yolu açmak için mücadele ediyorlardı. Abdullah, şimdi ateş hattımız olan batıyı ya da sol kanadımızdaki tepeleri tutarak görevini yerine getirmişti.

Düzlüğü geçerken sağa sola mermiler düşüyordu. Yaralı ayaklarıma saplanan sert saplı pelinler her yanı kaplamıştı. Düşman topları, çok uzaktan ateşleniyordu. Bu yüzden, mermiler tepeyi sıyırıp geçiyor ve daha arkada patlıyordu. Bir mermi yakınıma düştü ve sıcak tapasına bakarak çapını öğrendim. İlerledikçe menzilini kısaltmaya başladılar. Sırta vardığım zaman şarapneller serbestçe her yana saçılıyordu. Türkler, belli ki cepheyi bir şekilde gözlemişlerdi ve çevreyi gözden geçirince, Kerak yolunun ilerisinde bir yarıktan yararlanıp, tepeye doğu yakasından tırmanmaya başladıklarını gördüm. Çok geçmeden bizi tepenin batı ucunda kuşatacaklardı.

Bölüm 86

Tepenin arkasında iki grup hâlinde, bir kısmı dipte, diğer kısmı zirveye yakın kümelenmiş, aşağı yukarı altmış kadar adam olduğumuz ortaya çıkmıştı. Aşağıdaki grup, yaya olarak gelmiş, aşırı yorgun, perişan ama o gün orada gördüğüm tek sıcak unsur olan köylülerden oluşuyordu. Cephanelerinin bittiğini, geriye hiçbir şey kalmadığını söylediler. Bunun henüz bir başlangıç olduğu konusunda onları temin ettim; kalabalık gözüken yedek tepemi göstererek, tüm silahların oraya destek için getirildiğini söyledim. Acele yukarı çıkarak hemen fişekliklerini doldurmalarını ve sonuna kadar dayanmalarını istedim. Bu arada, henüz olanaklıyken burada birkaç dakika daha dayanıp adamlar geri çekilirken, onlara ateş desteği sağlayabilirdik.

Neşeyle koşarak gittiler ve yukarıdaki grup arasında dolaşırken bir mevzide bulunan insanların diğer mevzi ateş etmeye hazır oluncaya kadar asla ateşi kesmemeleri gerektiği, kuralını hatırlattım. Grubun başında genç Metaab vardı. Az bulunur cinsten binicilerin giydiği altlık, lime lime olmuş ve siyah kıvırcık saçları yana yatmıştı. Kısılmış sesiyle şaşkınlık verici bir öfkeyle haykırıyor ve ellerini çırpıyordu. Bizim için girdiği ilk savaşta, gayet güzel bir şekilde bunu başarabileceğini göstermek istiyordu.

Son anda, Türklerin tam ileri atıldığı sırada ortaya çıkmam, dondurucu bir etki yarattı. Sadece açık arazide inceleme yapmak istediğimi söyleyince daha da öfkelendi. Bunun küstahlık olduğunu düşünüyordu ve bağırarak, savaşa silahsız olarak giden bir Hıristiyan hakkında bir şeyler anlattı. Bir

artçı kuvvetin amacına ulaşmak için artçılık yapmaktan çok, artçı olması gerektiğini vurgulayan Clausewitz'in nükteli sözlerini aktararak, ona sert bir şekilde karşılık verdim. Ama gülmesi olanaksızdı, çünkü adil olmak gerekirse arkasına sığındığımız küçük kayalık set, üzerine çarpan mermilerle çatırdamaya başlamıştı. Bizim orada gizlendiğimizi bilen Türkler, yirmi makineli tüfeği üzerimize çevirmişlerdi. Çakmaktaşı damarları belirgin olan çıkıntı, dört kadem yüksekliğinde, elli kadem uzunluğundaydı. Havadan uğuldayarak ya da vızıldayarak geçen mermiler kayalara çarptıkça, kulaklarımızı sağır eden gürültüler çıkartıyor, seken mermi ve parçalar başımızın üzerine yağarken, isabet aldığı takdirde hoş karşılayacağımız ölüm hissini uyandırıyordu. Açıkça söylemek gerekirse, oradan derhâl uzaklaşmamız gerekiyordu. Atım olmadığı için, bulunduğu yerde, eğer cesaret edebilirse bir on dakika daha bekleyebileceğini söyleyen Metaab'ın sözüne güvenerek, önce ben ayrıldım.

Koşmak beni ısıtmıştı. Türkler, bizi yerimizden söküp attıkları zaman, bulunacakları mesafeyi ölçmek için adımlarımı sayıyordum. Çünkü Türkler, tek bir mevkiyi ele geçirmek için hücum ediyorlardı ve orası güneye karşı çok zayıf bir şekilde korunuyordu. Bu Motalga Tepesi'ni kaybederek muhtemelen savaşı kazanacaktık. Atlılar, aşağı yukarı on dakika daha dayandıktan sonra, hiçbiri yara almaksızın dörtnala kaçıp uzaklaştılar. Metaab, hızla uzaklaşmam için bana atıyla üzengilerini verdi ve derken kendimizi soluk soluğa Ageyllerin arasında bulduk. Hemen hemen öğlen olmuştu, boş zamanımız vardı ve düşünmek için rahat bir ortama kavuşmuştuk.

Yeni tepemiz aşağı yukarı kırk kadem yüksekliğindeydi; savunma yapmaya uygun güzel bir biçimi vardı. Tepede seksen adam vardı ve daha fazlası da sürekli olarak geliyordu. Muhafızlarım tüfekleriyle yerlerini almışlardı. Bir destroyer makinisti olan Lütfü, iki adamı ile birlikte tepeyi heyecanla koşarak çıktı ve onun ardından yüz Ageyl daha geldi. Olay, bir piknik havasına bürünmeye başlamıştı. Her şeye "Mükemmel!" deyip aşırı neşeli görünerek adamları şaşırtıyor ve durumu serinkanlı bir şekilde düşünmelerini sağlıyorduk. Otomatik silahlarımızı ufuk hattına dizdik. Ara sıra, Türkleri biraz rahatsız edecek kadar ama çok aşırıya kaçmadan kısa atışlar yapmalarını emrettik. Aldığımız Massena tarzı tedbirlerle, düşmanın savaş düzenine geçmesini geciktirmek istiyorduk. Bunun dışında bir sessizlik çöktü. Biraz güneş alan ama hiç rüzgâr geçirmeyen korunaklı bir yere uzanıp bir saat boyunca mutlu bir şekilde uyudum. Bu arada Türkler, olabildiğince tedbirli hareket edip bir kaz sürüsü gibi eski tepemizin üzerine yayılarak işgal ettiler. Adamlarımız, onları orada yalnız bırakmışlardı ve uzaktan kendilerini serbestçe sergileyebildiklerinden dolayı mutluydular.

Öğleden sonranın ortalarına doğru Zeid, Mastur, Rasim ve Abdullah

ile birlikte geldi. Yanlarında katıra binmiş yirmi piyade, otuz Motalga atlısı, iki yüz köylü, beş otomatik tüfek, dört makineli tüfek ve Medine, Petra ve Jurf dolaylarında savaşmış olan Mısır Ordusu'na ait dağ topu da dahil olmak üzere, bütün ana birliğimizi getirmişlerdi. Bu, harikaydı. Onları karşılamak için kalktım.

Türkler kalabalıklaştığımızı görünce, makineli tüfekleriyle ateş açıp şarapnel göndermeye başladılar. Ama menzil dışındaydık ve açtıkları ateş beceriksizceydi. Hareketin strateji yasasına uygun olması gerektiğini birbirimize hatırlatıp ilerlemeye başladık. Rasim, süvari subayı olmuştu ve doğudaki tepeyi çember içine alıp düşmanın sol kanadını kuşatmak için, seksen süvarimiz hayvanlarına bindiler. Kitaplar, bir nokta üzerine yapılan saldırılar hariç asla bir hat üzerine doğrudan hücum edilmemesi gerektiğini tavsiye ettiklerinden, uzunluğu sınırlı olan bir kanattan yeterince uzaklaştığımız takdirde, hattın sonunda tek bir adama ait tek bir nokta gibi görüneceğini açıkladım. Hedefle ilgili olarak ileri sürdüğüm bu görüş Rasim'in hoşuna gitmişti.

Sırıtarak o son adamı getireceğine dair söz verdi. Ama Hamd el Arar, bu fırsattan daha uygun bir şekilde yararlandı. Ata binip uzaklaşmadan önce, kendisini Arap davası için ölüme adadığını açıkladı; törensel bir havayla kılıcını çekti ve kendi adına kahramanca bir konuşma yaptı. Rasim, onunla birlikte iyi durumda olan beş otomatik tüfek ele geçirdi.

Harekete geçişlerini düşman görmesin diye, ortada toplanıp gösteri yapmaya başladık. Makineli tüfekler taşıyan, görünüşe göre sonu gelmeyen bir yürüyüş alayı durmadan geçiyor ve sanki müzedeymişiz gibi durup seyrederken, adamlar sırt boyunca ilerleyerek aralıklarda sol tarafa sapıp, yeniden sıraya giriyorlardı. Bu, çılgınca bir taktikti. Tepe, çakmaktaşındandı ve bir kertenkelenin arkasına sığınacağı kadar küçük bir bitki tabakası bile yoktu. Bir mermi yere çarptığı zaman, yerin ölümcül parçacıkları nasıl sağa sola saçtığını görmüştük. Menzili biliyorduk ve uzun, eski moda görünüşlerine şükrederek dikkatli bir şekilde Vickers makineli tüfeklerimizi de yukarı çıkardık. Rasim duruma hâkim olduğu zaman, düşmanın tepesinde birden patlayacak olan şarapnelleri göndermek için, dağ toplarımızı hazırlayıp, bulundukları yerde sağlam bir şekilde destekledik.

Beklerken, Aima'dan yüz kişilik bir destek birliği geldiği haber verildi. Önceki gün, savaş ücretleri konusunda Zeid ile kavga etmişlerdi. Ama kriz anında büyük düşünüp, eski hesapları gömmeye karar vermişlerdi. Onların gelişleriyle birlikte, Marshal Foch'dan vazgeçip her ne olursa olsun üç taraftan birden saldırıya geçmek gerektiği, konusunda ikna olduk. Böylece Aimalıları üç otomatik tüfekle birlikte, Türkleri sağdan ya da batıdan kuşatmaları için gönderdik. Daha sonra merkez cepheden ateş açarak isabet eden

ya da seken mermilerle korumasız kalan savunma hatlarını tehdit ettik.

Düşman, günün artık kendileri lehine gelişmediğini anlamıştı. Zaman geçiyordu ve gün batımı genellikle bulundukları yeri savunanlar için zafer anlamına geliyordu. Yaşlı general Hamit Fahri, kurmayını ve bütün karargâhını toplayıp her adamın birer tüfek almasını söyledi. "Kırk yıldır askerlik yapıyorum ama böyle savaşan isyancılarla daha önce hiç karşılaşmamıştım. Saflara katılın!.." dedi. Ama çok geç kalmıştı. Rasim, her birinin iki kişilik ekibi olan beş otomatik tüfekle birden saldırıya geçti. Mevzilere girinceye kadar fark edilmeden, hızla ilerlemişlerdi. Geride kalan Türkleri bozguna uğrattılar.

Kendi köylerinin otlakları olduğu için buradaki her yaprağı ayasından bile tanıyan Aimalılar, zarar görmeden sürünerek Türk makineli tüfeklerinin üç yüz yarda yakınına kadar ilerlemişlerdi. Cepheden tehdidimize karşı koyan düşman, Aimalıların varlığından ilk kez adamlar birden ateş açıp makineli tüfek ekiplerini yok edince haberdar oldular. Sağ kanatlarının düzeni tamamen bozuldu. Bunu görünce, etrafımızda toplanan adamlara ve develi savaşçılara ilerlemeleri için bağırarak emir verdik.

Rüzgârda kabaran parlak bir kaftan giymiş olan, Zeid'in evinde denetçilik yapan Muhammed el Ghasip, başının üzerinde sallanan Ageyllerin koyu kırmızı sancağı ile birlikte devesinin üzerinde bu saldırıyı yönetti. Merkezde bizimle birlikte kalan herkes, uşaklarımız, topçular ve makineli tüfekçiler, onun ardından geniş, canlı bir hat hâlinde koşmaya başladı.

Bugün, benim için çok uzun ve zor geçmişti. Şimdi sadece savaşın sonunu görme arzusuyla titriyordum. Ama yanımda yürüyen Zeid, batan güneşin donuk kızıllığında, artık göz önüne serilen plânımızın güzel düzeni karşısında keyiflenip ellerini çırpıyordu. Bir yanda Rasim'in süvarileri, düşmanın dağılan sol kanadını süpürerek, sırtın ilerisindeki çukur bir alana doğru kovalıyordu. Diğer yanda Aimalılar, kaçan askerleri kanlı bir şekilde kesip doğruyorlardı. Düşmanın merkez cephesi, düzensiz bir şekilde geri çekilip, bir boşluktan yararlanarak kaçmaya çalışıyordu ve peşlerinden giden adamlarımız, yaya, atlı ya da develerle onları takip ediyordu. Bütün gün sıkıntıyla sinip bekleyen Ermeniler, şimdi hançerlerini çekip ileri atılırlarken birbirlerine Türkçe bağırarak sesleniyorlardı.

Burası ile Kerak arasındaki tüm ayrıntıları, Hesa'nın dar ve derin vadisini, inişli çıkışlı, uçurumlarla dolu olan yolları, dar boğaz ve geçitleri düşündüm. Bir katliam olacak ve düşman için üzülüp gözyaşı dökmem gerekecekti. Ama savaşın yarattığı öfke ve harcanan tüm çabalardan sonra zihnim, o berbat yere inip geceyi onları kurtarmak için geçirmeyi umursamayacak ölçüde yorgundu. Zaten, aldığım bu savaş kararı yüzünden altı yüz adamımızdan, yirmi ya da otuzu ölmüş ve belki de bunun üç katı

kadar insan da yaralanmıştı. Sözde bir zafer uğruna güçlerimizin altıda birini harcamıştık. Çünkü bu zavallı bin Türkün yok edilmesi savaşın gidişini etkilemeyecekti.

Sonunda, düşmandan iki dağ havan topu (Skoda topları, bizim için çok yararlı olacaktı.), yirmi yedi makineli tüfek, iki yüz kadar at ve katır ile birlikte, iki yüz elli esir ele geçirmiştik. Adamlar, demiryoluna sadece yorgun elli askerin dönebildiğini söylediler. Araplar, askerlerin izlerini sürerek karşılarına çıkmışlar ve adamlar kaçarken, rezilce peşlerinden ateş etmişlerdi. Bizim kendi adamlarımız ise yorgun ve aç olduklarından, her yanları ağrıdığından ve hava da aşırı soğuk olduğundan takipten çabucak vazgeçmişlerdi. Generaller, bir muharebeyi bir an için heyecan verici bulabilirlerdi ama genellikle çok daha önceden kendilerine parlak bir şekilde oyun oynamaya başlayan hayal güçleri, gerçekliği, sahteymiş gibi gösterebilirdi. O kadar sessiz ve önemsiz görünen hayali çekirdeği arayıp bulmak için çaba harcarlardı. Oysa bu akşam, ağrıyan bedenlerin dehşetinden başka geriye mutluluk diye bir şey kalmamıştı. Bizi evlerimize kadar taşıyanlar, yine kendi adamlarımız oldu.

Geriye dönerken kar yağmaya başladı. Çok geç olmuştu ve son bir gayretle yaralı adamlarımızı topladık. Yaralı yatan Türkler, açıkta kalmışlardı ve ertesi gün hepsi de öldü. Savaşla ilgili kuramlara bakılacak olursa, bu olayın savunulabilecek bir yanı yoktu. Ama bundan dolayı da kendimizi özel olarak suçlu görmedik. Kar fırtınasında (zaferin soğukluğu bizi selâmlarken) kendi adamlarımızın canını kurtarmak için, yaşamlarımızı tehlikeye atmıştık. Kuralımız, daha çok Türk öldürmek bahanesiyle bile olsa Arapları kaybetmemek olduğuna göre, yine de Türkleri kurtarmak için daha az sayıda Arap kaybetmiş olmamız gerekiyordu.

Ertesi gün ve daha sonraki günler, kar daha şiddetle yağdı. Kötü hava koşulları yüzünden kıpırdayamıyorduk. Günler tekdüze olarak, birbirine benzer biçimde geçtikçe bir şeyler yapma umudunu yitiriyorduk. Zaferin hemen ardından, bizimle ilgili haberleri duyup Amman'a kaçan Türkleri korkutmak amacıyla Kerak'a saldırmamız gerekiyordu. Filistin'deki İngiliz karargâhına, kurmay heyetimizin harcamalarıyla ilgili olarak gönderdiğim bir raporun dışında sanki hiçbir çaba gösterilmemiş, hiçbir kayıp verilmemiş gibiydi. Yapmacık da olsa samimi bir hava taşıyan ve garip benzetmelerle dolu olan bu rapor, basitçe, üstlerimin üzerinde bir etki yaratmak amacıyla yazılmıştı ve sonuç olarak beni, başlarında orkestra şefi Foch olduğu hâlde, trampet çalarak, kan dökülen bu eski yoldan Clausewitz'in evine doğru yürüyen adamların arkalarından kötü niyetle bakan bir palyaço gibi değil de büyük örnekler verdikten sonra, hâlâ elinden geleni yapmaya çalışan mütevazı bir amatör olarak görmelerini sağladım. Bu, savaş gibi az çok

denenmiş, az da olsa yararı olan bir taşlamaydı. Karargâh, bundan hoşlandı ve yaptığım bu şakayı masum bir şekilde ödüllendirmek amacıyla, yetkilerine dayanarak bana bir madalya verilmesini önerdiler. Ordudaki her adam, hiç tanık göstermeden kendi raporunu kendisi yazmış olsaydı herhâlde, şimdi göğüslerimiz çok daha parlak olurdu.

Bölüm 87

O hâlde Hesa'nın tek yararı, bana vermiş olduğu dersten ibaretti. Bundan sonra ister bir eğlence, isterse kesin bir şey üzerine girilen iddia olsun, bir daha asla kavgacı bir tutum içine girmedik. Gerçekten üç gün sonra Abdullah el Feir'in yardımı sayesinde düzenlediğimiz iyi ve güzel bir hareketle onurumuz kısmen kurtuldu. Abdullah el Feir, cennet gibi görünen Ölü Deniz'in güney sahilinde, zengin bir bitki örtüsü ve gürül gürül akan tatlı su dereleri olan bir düzlükte kamp kurmuştu. Zafer haberimizi ona göndererek, Kerak'taki göl limanına baskın yapıp küçük Türk filosunu yok etme tasarımızdan söz ettik.

Beersheba Bedevileri arasından aşağı yukarı yetmiş kadar atlı seçti. Geceleyin Moab tepeleri ile deniz kenarı arasında kalan kayalık yol üzerinden geçerek, Türk karakoluna kadar ilerlediler. Havanın ilk kurşunileşmesiyle birlikte, gözleri dörtnala koşabilecek kadar uzağı seçmeye başlayınca, saklandıkları çalılıkların arkasından fırlayıp kuzey koyunda bağlı bekleyen motorlu tekne ve yelkenli mavnaların üzerine hücum edip hiçbir şeyden şüphelenmeden kumsalda ya da sahile yakın sazlık kulübelerde uyuyan mürettebatı faka bastırdılar.

Bunlar, kara savaşı için hazırlanmamış süvarileri karşılamakta daha da yetersiz kalan Türk Donanması'na mensup askerlerdi. Dolu dizgin yapılan bu saldırıda, ancak tokmak gibi sesler çıkartan atların ayaklarının gümbürtüsüyle uyanmışlardı. Kulübeler yakıldı, erzak ve mühimmat yağmalandı, tekneler gölün derin kısmına çekilip diplerinde delikler açılmak suretiyle

batırıldılar. Daha sonra adamlarımız, tek bir kayıp bile vermeden ve yanlarına aldıkları altmış tutsakla birlikte, kendileriyle övünerek geri döndüler. 18 Ocak'ta, Allenby'a verdiğimiz sözden tam on beş gün önce, ikinci hedefimize –Ölü Deniz trafiğini durdurma hedefine– ulaşmıştık.

Üçüncü hedefimiz, mart sonu olmadan Eriha yakınlarındaki Ürdün ağzına varmaktı. Ama kötü hava koşullarının ve kanlı Hesa gününden beri üzerimize çöken, azap verici bir bunaltının yarattığı durgunluk olmasaydı bu, gerçekleşmesi mümkün bir olasılık sayılırdı. Tafileh'teki koşullar, iyileştiriliyordu. Faysal, bize cephane ve erzak göndermişti. İnsanların gücümüze karşı güvenleri arttıkça fiyatlar düştü. Zeid ile her gün temas hâlinde olan Kerak civarındaki kabileler, ilerlemeye başlar başlamaz, silahlarıyla birlikte ona katılmayı amaçlıyorlardı.

Böyle olmakla birlikte, sadece bunu yapamıyorduk. Kışın şiddeti, liderlerimizi ve adamlarımızı kasabada kalmaya zorlamış; herkesi hareketsiz ve aylak bir şekilde bir araya toplamıştı. Hareketimizin amaçlarının da şu an için fazla bir anlamı yoktu. Gerçekten, sağduyu da evde kalınmasını söylüyordu. Sertleşmiş üniformalarının garip kahverengi kalıpları içinde, her yana dağılmış yatan Türk ölüleriyle karşılaşmayı da göze alarak, kar yüklü yaylaların tadına varmak için iki kez girişimde bulundum. Ama buradaki yaşam, katlanılır gibi değildi. Gündüzleri hava biraz ısınır gibi oluyor ama gece olduğunda her şey buz kesiyordu. Rüzgâr, derimizi keser gibi esiyor; parmaklarımız, gücünü, hissetme yeteneğini kaybediyor; yanaklarımız daha fazla kıpırdayamaz hâle gelinceye kadar ölü yapraklar gibi titreşiyor ve sonra yine aptal bir ağrıyla seğirmeye başlıyordu.

Develerle, kaygan zeminlerde olağanüstü yeteneksiz olan bu hayvanlarla karda ilerlemeye kalkışmak, bize engel olmaya niyetli olan birkaç atlının iktidarı yerine, kendi ağırlığımızı koymak olacaktı. Günler uzadıkça bu son olasılıktan da vazgeçildi. Tafileh'te arpa tükendi ve zaten hava koşulları yüzünden doğal otlaklardan uzak kalan develerimiz, şimdi de suni gıdalarından yoksun kalmışlardı. Hayvanları, daha mutlu olacakları bir yere, bizim için yaşamsal önemde olan garnizonumuzdan bir günlük uzaklıkta bulunan Ghor'a sürmek zorundaydık.

Buraya kadar uzanan dolambaçlı yoluna rağmen Ghor, kuş uçuşu altı milden biraz daha uzak bir mesafede ve göz erimi tam olarak beş bin kadem aşağıda bulunuyordu. Altımızda, göl sahili yakınlarında kış bahçelerinin çevresinde gördüğümüz manzara, yaralarımızın üzerine tuz bastı. Yakıtı olmayan, yiyeceği kalmayan, taş duvarlı bitli evlere kapanmıştık. Buz gibi esen rüzgârın ve sulu sepken yağan bir kar fırtınasının ortasında, caddelerde fırtınaya yakalanıp gecikmiş sofracı başı gibi bekliyorduk. Bu arada, vadide derinlikleri çiçeklerle kaplı olan bahar çayırlarının, süt veren sürülerin

üzerinde güneş parlıyordu. Hava öyle ılıktı ki, insanlar üstlerindeki abaları çıkarmaya başlamışlardı bile.

Zaagi, bize sağlam iki odası ve bir avlusu olan yarım kalmış bir ev bulduğu için benim özel birliğim, diğer insanlardan daha talihliydi. Kendi paramla yakıt, hatta avlunun bir köşesinde barındırdığımız develerimiz için biraz da hububat temin ettim. Hayvan âşığı olan Abdullah, develere kaşağı ile bakım yaptığı gibi, her birine, tek tek, isimleri ile çağırılınca gelip gevşek ağızlarıyla öpücük verir gibi, onun ağzından yavaşça kendilerine ödül olarak verilen ekmeği almayı öğretti. Yine de mutsuz günler geçiriyorduk. Ateş yakmaya çalışırken, neredeyse yeşil dumandan boğulacak hâle geliyorduk. Pencere açıklıkları, sadece kendi doğramacılık ürünlerimiz olan eğreti kepenklerle kapatılmıştı. Çamur tavandan gün boyunca su damlıyor ve taş zemin üzerinde gezen pireler, her gece kendilerine sunulan yeni yemeklerden övgüyle bahsedip şarkılar söylüyorlardı. İki küçük odada, yirmi sekiz kişi kalıyorduk ve kalabalığın ekşi kokusu berbat bir şekilde etrafa sinmişti.

Heybelerimin birinin içinde Morte d'Arthur vardı. Bu kitabı okumak, az da olsa tiksintimi yatıştırdı. Adamlarım ise varolan fiziksel olanaklardan başka bir şey kullanamıyorlardı ve sınırlı, yoksunluklarla dolu olan bu ortamda, huyları giderek sertleşip kabalaştı. Olağan zamanlarda, aramızdaki mesafenin koruduğu kurtarıcı tabakanın arkasında gizli kalan gariplikleri, şimdi bana şiddetle batıyordu. Kalçamı sıyırarak geçen kurşunun açtığı yara, bu arada soğumuş ve sancılı bir şekilde zonklayarak beni çileden çıkartıyordu. Gün geçtikçe durum, daha da iğrençleşip hayvanileştikçe, aramızdaki gerilim daha da büyüdü.

Sonunda, delifişek bir Sherari olan Awad, ufak tefek Mahmas'la takıştı ve anında hançerleriyle vuruşmaya başladılar. Diğerleri araya girerek trajediyi hemen önlediler. Böylece, olay hafif bir yaralanma ile atlatıldı ama muhafızlığın en büyük yasası da çiğnenmiş oldu. Hem bu olayın verdiği örnek hem de suç apaçık olduğundan, şefler, cezayı gecikmeden uygularlarken, diğerleri, öteki odaya doluştular. Bununla birlikte Zaagi'nin şiddetli kırbaç darbeleri, bir ders olarak düşündüğüm cezadan çok daha zalimceydi ve bu yüzden adamı iyice terletmeden önce onu durdurdum. Ceza uygulanırken şikâyet etmeden yerde yüzükoyun uzanan Awad, bu rahatlama ile birlikte yavaşça dizlerinin üzerinde doğruldu ve bacakları bükük, başı sallanır hâlde sendeleye sendeleye, geceleri uyuduğu yere gitti.

Bu sefer sıra, beklemekte olan Mahmas'a gelmişti. Sivri çeneli, çıkık alınlı, dudakları gergin görünen bir gençti. Küçücük ve parlak gözleri, anlatılması olanaksız sabırsız bir havayla insanın içindeki en derin köşelere kadar işliyordu. Muhafız olarak uygun biri değildi ama iyi bir deve sürücüsüydü. Yetenekleri, duygularının çok gerisindeydi. Sürekli olarak incinen

gururu, ani ve geri dönülmez bir kararla, onu adamlarımın arasına atmıştı. Eğer bir tartışmada altta kalır ya da biri kendisiyle dalga geçerse, kullanışlı olan küçük hançerini çekip arkadaşının karnını deşmeye her zaman için hazırdı. Şimdi ise gözyaşları arasında diş gösterip kendisine zarar verenlerin işini bitireceğine dair yemin ederek, bir köşeye büzülmüş oturuyordu. Araplar, kendi sinirlerine karşı aşırı hoşgörülü davrandıkları için maddi ya da manevi olarak yiğitliğin en yüksek noktası olan, tahammül etme gücü üzerinde durup, hiç düşünmüyorlardı. Bu yüzden Mahmas'ın ağlaması, daha çok bir korkunun ifadesiydi ve serbest bırakıldıktan sonra, gece herkesin gözünden düştüğü için, saklanmak amacıyla sessizce uzaklaşıp gitti.

Awad için çok üzülmüştüm. Katı tavrı beni utandırmıştı. Özellikle ertesi şafak, avluda topallayarak yürüyen bir adamın ayak seslerini duyup da dışarı baktığım zaman onun develere karşı her zamanki görevini yapmaya çalıştığını görünce çok utandım. İçeri çağırıp ona sadık hizmeti karşılığında bir ödül olarak, nakış işlemeli bir kefiye hediye ettim. Çekingen, acınacak bir hâlde yüzünü ekşiterek yanıma geldi. Daha fazla cezalandırılmaya hazırdı. Ama değişen tavrım onu epeyce duygulandırdı. Öğleden sonra oluncaya kadar bağırıp şarkı söyledi. Her zamankinden daha mutluydu. Çünkü kendisine hediye ettiğim ipekli kefiye için Tafileh'te, ona dört pound veren bir enayi bulmuştu.

Karşılıklı olarak yaptığımız hatalar yüzünden giderek keskinleşen sinirsel tepkilerimiz, öyle iğrenç bir noktaya gelmişti ki, grubu dağıtmaya ve güzel havalar geldiği zaman gereksinim duyacağımız ek parayı bulmak için harekete geçmeye karar verdim. Zeid, elimizdeki paranın bir bölümünü Tafileh ve Ölü Deniz, bir bölümünü ücretler, bir bölümünü erzaklar ve geri kalanı da Seil Hesa'da zafer kazananlar için ödül olarak ayırmıştı. Ön cephemizi ileriye kaydırdığımız her seferinde orada savaşmaya hazır yeni güçleri, askere kaydedip ücretlerini ödemek zorundaydık. Çünkü sadece o bölgenin yerel insanları, içgüdüsel olarak topraklarının niteliklerini biliyor ve düşmana karşı kendi evlerini ve ürünlerini savunmak için en mükemmel bir şekilde savaşıyorlardı.

Joyce, bana göndermek amacıyla para ayarlamış olabilirdi. Ama bu mevsimde ulaştırması hiç de kolay değildi. Benim aşağı inmem çok daha güvenilir ve Tafileh'teki bu düzensiz ve pis kokulu ortamda beklemekten çok daha hayırlı olacaktı. Bu yüzden beşimiz, havanın her zaman olduğundan biraz daha açık olmayı vaat ettiği bir gün, yola çıktık. Kısa sürede Reshidiya'ya ulaştık ve ilerideki bele tırmanırken kendimizi, bir an için bulutların üzerinde solgun güneşin karşısında bulduk.

Öğleden sonra hava yine bozdu. Kuzeyden ve doğudan esen rüzgârlar giderek sertleşti ve bu çıplak düzlükte dışarıda olduğumuza pişman olduk.

Shobek civarında, coşkun akan bir nehrin sığ kesiminden geçerken yağmur yağmaya başladı. Yağmur, önce şiddetli bir sağanak hâlinde geldi ve sonra, sanki rüzgârın soğukluğundan bizi bir parça koruyormuş gibi daha sakin bir şekilde sol omuzlarımızı tırtıklayarak yağmaya devam etti. Yağmur damlaları yere çarptıkça, toprakta benek benek beyaz köpüklenmeler meydana geliyordu. Hiç mola vermeden yolumuza devam ettik ve kaygan vadilerden geçerken, pek çok kez kayıp düşmemize rağmen, güneş battıktan sonra bile uzun süre titreyen develerimizi zorlayarak ilerledik. Her türlü zorluğa rağmen, saatte yaklaşık iki mil yol alıyorduk. Yürüyüşümüz öyle heyecan verici ve beklenmedik bir karaktere bürünmüştü ki, sırf deveyi sürmek bile bizi terletiyordu.

Niyetim, bütün gece yol almaktı. Ama Odroh yakınlarında üzerimizden yırtık bir tül gibi geçen, kıvrılıp bükülerek dans eden bulutlar, yukarıya, göğün sakinliğine doğru yükselirken çevremize fazla yüksek olmayan bir sis perdesi olarak çöktü. Manzara değişmiş gibi görünüyordu. Uzaktaki tepeler ufacık, yakındaki tümsekler kocaman görünüyordu. Doğruyu bulmakta zorluk çekiyorduk.

Bu açık arazinin zemini, her ne kadar sert görünse de ağırlığımız altında berbat bir şekilde parçalanıyor ve develerimizin attığı her adım, dört ya da beş inç yere gömülüyordu. Zavallı hayvanlar, bütün gün donmuşlar ve birbirlerine sokularak ilerlerken o kadar sık çarpışmışlardı ki, her yanları yara bere içinde kalmıştı. Bu yüzden, alışılmadık yeni güçlüklerle dolu olan bu işlerini gönülsüzce yapıyorlardı. Birkaç adım hızla ilerliyorlar, sonra beklenmedik bir şekilde duruyorlar; sağa sola bakınıyorlar ya da yanlamasına ilerlemeye çalışıyorlardı.

Hayvanların arzularına engel oluyor ve körlemesine ilerlediğimiz yol, kırık çizgili bir ufuk hattına sahip olan kayalık bir vadiye rastlayıncaya kadar, onları doğruca ileriye sürüyorduk. Sağımız solumuz karanlıkta kalıyor ve önümüzde aslında olmaması gereken tepeler görünüyordu. Hava yine soğudu ve vadinin büyük, yassı kaya parçaları buz tuttu. Böyle bir gecede, yanlış bir yolda daha fazla ilerlemek aptallık olurdu. Yeryüzünde çıkıntı yapan, daha büyük bir kaya kütlesi bulduk. Bir sığınak işlevi gören kayanın arkasına develerimizi yan yana sıkıştırarak, çömelttik. Arkalarını rüzgâra verdik. Yüzleri rüzgâra dönük olsaydı soğuktan ölebilirlerdi. Isınıp uyuyabileceğimizi umut ederek, hayvanların yanlarına iyice sokulduk.

Birazcık bile olsun ısınamadım ve neredeyse hiç uyumadım. Bir keresinde tam dalmıştım ki, sanki birisi yüzüme hafif hafif parmaklarıyla dokunuyormuş gibi hissedip uyandım. Gözlerimi açıp gecenin morluğunda üzerime düşen büyük, yumuşak kar tanelerini seyrettim. Kar yağışı bir iki dakika sürdü. Ama ardından yağmur başladı. Daha sonra hava iyice

buz kesti. Kıpırdayamayacak kadar perişan bir hâlde, şafağa kadar dertop olup oturdum. Her yanım ağrıyordu. Şafak tereddüt ederek söktü ama bu da yeterliydi. Adamlarıma bakmak için çamurda yuvarlandım. Kendilerini hayvanların böğürlerine bırakıp örtülerine düğümlenir gibi sarılarak sinmişlerdi. Her adamın yüzünde en acıklı bir şekilde boyun eğmiş bir insanın umutsuzluk ifadesi yansıyordu.

Güneyli olan bu adamlar, Tafileh'te kış korkusuyla hastalanmışlar ve Guweira'da hava yeniden ısınıncaya kadar dinlenmek için yola çıkmışlardı. Ama şimdi burada, sisin içinde erkek develer gibi ölümün tepelerinde dolaştığı kanısına kapılmışlardı. Her ne kadar, bu durumdan şikâyet edemeyecek durumda gururlu olsalar da sessizce, bunu, benim uğruma katlandıkları bir fedakârlık olarak göstermekten de geri durmadılar. Bana cevap vermek için ne konuştular ne de yerlerinden kıpırdadılar. En iyisi devrilip yatan develerden birini ayağa kaldırmak için, altında hafifçe bir ateş yakmaktı. Ama önce bu dilsiz yatan kuklalardan en ufağının, kıvırcık saçlarından tutup çektim ve hâlâ hissetme yeteneğine sahip olduğunu kendisine gösterdim. Diğerleri de toparlandılar ve inatçı develeri tekmeleyerek ayağa kaldırdık. Tek kaybımız, yere yapışıp kalan bir su tulumu oldu.

Gün ışığıyla birlikte, ufuk çok yakınlaşmıştı. Uygun yolun, çeyrek mil solumuzda kaldığını anladık. Yol boyunca, yaya olarak bata çıka ilerledik. Develerimiz ağırlığımızı taşıyamayacak kadar bitkindiler (Ama bu yürüyüşten sonra az kalsın kendimiz ölecektik.) ve kil zemin üzerinde yol öyle kaygandı ki, develer gibi, biz de kayıp düşüyorduk. Neyse ki Deraa'da kazanmış olduğum ustalık yardımcı oldu. Her adımda ayaklarımızı geniş açıp parmak uçlarımızı kıvırarak, çamura sokuyorduk. Bu yöntem sayesinde, grup hâlinde birbirimizi tutup çekerek ilerlememizi sürdürdük.

Hava her şeyi donduracak kadar soğuk görünüyordu ama öyle olmadı. Çünkü gece boyunca yön değiştiren rüzgâr, şimdi de batıdan eserek kar fırtınasını engelliyordu. Pelerinlerimiz kabarıyor ve yelken gibi çekerek bizi sürüklüyordu. Sonunda pelerinlerimizi sıyırıp çıkardık ve daha kolay yol almaya başladık. Üzerimizde tek kalan gömlekler, bedenimize sıkıca sarıldıklarından, uçları şiddetle vücudumuza çarpıp rahatsız etmiyordu. Rüzgârın tepe ve vadilerden taşıyıp getirdiği beyaz sis sayesinde, fırtınanın dönüş yönünü görebiliyorduk. Ellerimiz uyuşup duyarsızlaşmıştı. Bu yüzden, var olan kesikleri ancak üzerine çamur bulaşmış kırmızı lekelerden anlıyorduk. Vücutlarımız o kadar soğuk değildi ama saatlerdir her fırtınayla birlikte gelen dolu sağanakları altında kalmaktan tir tir titriyordu. Rüzgârın şiddetini sağlam tarafımızdan almak için, vücudumuzu eğiyor ve kısa bir süre de olsa bizi koruması için gömleklerimizi tenimizden ayrı tutmaya çalışıyorduk.

Öğleden sonra geç saatlere kadar, on mil yol daha kat edip Aba el Lissan'a

biraz daha yaklaştık. Maulud'un adamları, yanımızdan geçip gittiler. Pis ve perişan, sırayla yürüyen tıraş olmuş kediler gibi göründüğümüzden, iyi durumda oldukları hâlde hiçbiri durup da bize selâm vermedi. Daha sonra demir gibi donmuş olan Shtar'ın zirvesine tırmanan yolun, son iki mili daha rahattı. Bize itiraz ederken, burun deliklerinden beyaz beyaz buharlar çıkartarak nefes alan develerimizden indik ve bulutlar arasından yakalayabildiğimiz kadarıyla ılık, kızıl ve rahat görünen Guweira düzlüğünün o harika manzarasını ilk kez tam olarak görünceye kadar tepeye koşturarak çıktık. Bulutlar, üzerinde durduğumuz tepenin hizasında düz bir çökelek katmanı gibi göğü ortasından keserek, garip bir şekilde çukur bölgenin üstünü kaplamıştı. Dakikalarca büyük bir hoşnutlukla bulutları seyrettik. Yapağı ya da deniz köpüğüne benzer bu malzemeden her an küçük bir bulut parçası koparak uzaklaşır ya da bize doğru savrulabilirdi. Sarp duvarın üzerinde, bir tutam bulutun yüzümüzü kırbaçlar gibi geçtiğini hissedebilir ve ardından bulutun beyaz kenarının, engebeli tepenin zirvesine sarılıp küçük parçalara ayrıldığını ve ağarmış hububat tanelerinin toz olup uçmasını ya da turbalık bir araziye düşen su damlaları gibi yok olup gittiğini görebilirdik.

Göğü merakla seyrettikten sonra, kayar gibi neşeyle geçitten aşağı koşarak indik ve ılıman sakin bir havanın hüküm sürdüğü kuru kumluk bölgeye girdik. Ancak, bu sevincimiz umduğumuz kadar parlak olmadı. Çünkü donmuş olan el ve ayaklarımız ile yüzümüzün çevresinde yoğunlaşan damarlarda canımızı yakarak akan kanın yaratmış olduğu ağrı, bedenimizin geri kalan kısmında damarlarımızı zorlayarak akan kanın yarattığı ağrıdan çok daha şiddetliydi. Zaten yara bere içinde olan ayaklarımız, hissetme yeteneğimiz arttıkça, neredeyse taşlar arasında kalıp eziliyormuş gibi sancımaya başladılar. Buzlanmış çamurda yürürken, ayaklarımızın bu kadar hassas olduğunu hiç fark etmemiştik. Ama şimdi bu ılık, tuzlu kum, yaralarımız üzerinde durmadan dolaşarak ayaklarımızı tahriş ediyordu. Umutsuzlukla, mahzun duran develerimize bindik ve hayvanları hoyratça sopalayarak, Guweira'ya doğru sürdük. Her şeye rağmen, bu değişiklik onları da mutlu etmişti ve ağırbaşlılıkla ama başarıyla, bizi evimize kadar getirdiler.

Bölüm 88

Guweira ve Tafileh'te aylak geçen gecelerde, sadece üç gece, zırhlı arabaların çadırlarına girip Alan Dawnay, Joyce ve diğerleriyle birlikte sohbet edip böbürlenmek çok hoş oluyordu. Ama bu arkadaşlar, şansım açık olduğu için biraz üzülmüş gibi görünüyorlardı. Çünkü, on beş gün önce Faysal'la birlikte Mudowwara'yı ele geçirmek için giriştikleri sefer bir yarar sağlamadan sona ermişti. Bu, kısmen düzensiz güçlerle düzenli birliklerin işbirliği yapmasına ilişkin eski bir sorunun ortaya çıkması; kısmen de Beni Atiyeh'leri geciktiren yaşlı Muhammed Ali el Beidawi'nin hatası yüzündendi. Ali el Beidawi, kabile üyeleriyle birlikte su temin etmek için Guweira'ya gelmiş, "Öğle molası!" diye bağırdıktan sonra orada iki ay hiçbir şey yapmadan oturmuş, kendilerini cinsel tutkuların çaresiz köleleri hâline getiren Araplar'ın hazcı (hedonist) eğilimlerini hoşça tutarak adamlarına yaranmaya çalışmıştı. Aşırılıkların olmadığı Arabistan'da insan için gerekli gıdanın bulunması her zaman insanları baştan çıkartan bir etken oluyordu. Dudaklarından geçen her lokma, ancak tetikte hazır beklemiyorsa, onlar için bir zevk oluyordu. Lüksleri, akan bir su ya da gölgeli bir ağaç kadar basit olabilirdi ama az bulundukları ya da yanlış kullanıldıkları için bunlar, bir ihtiras hâline dönüşebiliyordu. Bu öykü, bana, Apollonius'un sözlerini hatırlattı. "Siz, Tarsuslular! Bırakın söylenmeyi! Oturun kazlar gibi nehrin kenarına ve sarhoş olun, seyrederek, köpürerek akan suları!"

Daha sonra bana Akabe'den otuz bin altın pound ve orada kurduğumuz haradan arta kalan en iyi deve olan, krem renkli Wodheiha geldi. Ate-

iba terbiyesi almış ve yaşlı sahibiyle pek çok yarış kazanmıştı. Mükemmel bir kondisyonu vardı. Dolgundu ama çok şişman değildi. Ayak tabanları kuzeydeki çakmaktaşı bölgelerde epey talim yaptığı için iyice sertleşmişti. Tüyleri, kalındı ve donuk bir rengi vardı. Boyu uzun değildi. Ağır görünüyordu ama yumuşak başlıydı. Semer kaşına istenilen yönde hafifçe vurulursa, sağa ya da sola dönerken sarsılmadan üzerinde durmak olanaklıydı. Bu yüzden hiç değnek kullanmadan yürüyüşümüzün izin verdiği yerlerde üzerinde rahatça kitap okuyarak hayvana biniyordum.

Benim özel muhafızlarım Tafileh ya da Azrak'ta bulunduklarından ya da görev dışında kaldıklarından Faysal'dan geçici olarak bana eşlik edecek adamlar rica ettim. İki Ateiba süvarisini bana ödünç olarak verdi ve ayrıca altın paraların taşınmasına yardım etmek için gruba, değerini, Tebuk için harekete geçmeden önce zırhlı arabalarımızla Mudowwara'nın aşağısında kalan düzlükleri keşfe çıktığımız sırada anladığımız Şeyh Motlog ile adamlarını ekledi.

Motlog, o sırada destek vermek için gelmişti. Bir Ford'un taşıdığı yükün üst üste yığılmasıyla oluşturulan bir perch'lik* yüksekliğe çıkıp bize araziyi tarif ediyordu. Fordlar, dalgada sallanan sandallar gibi sağa sola yatarak kum tepelerine hızla çıkıp iniyorlardı. Araba, kötü bir dönemece girince çılgın, gibi iki tekerleği üzerinde savrularak yarım bir daire çizdi. Motlog, dışarı fırlayıp kafasını çarptı. Marshall, arabayı durdurdu ve pişmanlık duyarak Motlog'un yanına koştu. Sürücülüğü için özür dilemeye hazırdı. Ama acınacak hâlde başını ovuşturan Şeyh, nazik bir şekilde, "Bana kızmayın!" dedi. 'Bu şeylere binmeyi henüz öğrenmedim!"

Altın, biner poundluk torbalarda taşınıyordu. Motlog'un yirmi adamından on dördüne, ikişer torba verdim ve son iki torbayı kendim aldım. Bir torba, yirmi iki pound ağırlığındaydı. Berbat yol koşullarında iki torba bir deve için yeterli bir ağırlıktı. Torbalar, devenin her iki yanındaki heybelerin içine uygun bir şekilde sarkıtıldı. Tepelerde güçlüklerle karşılaşmadan önce, ilk etabı iyi bir şekilde geçmeyi umarak öğlenleyin yola çıktık. Ama maalesef yarım saat sonra yağmur yağmaya başladı. Sürekli yağan yağmur, bizi sırılsıklam etti ve develerin tüyleri, ıslak bir köpeğin tüyleri gibi kıvır kıvır olmuştu.

Motlog, tam o sırada kumtaşlarından oluşan yolun köşesinde bir çadır, Şerif Fahad'ın çadırını gördü. Israr etmeme karşın, geceyi orada geçirip yarın tepelerin neye benzediğini görmemizi önerdi. Böyle hareket etmenin, günleri kararsız bir şekilde geçirmenin kötü sonuçlar doğurabileceğini biliyordum. Bu yüzden ona, Allahaısmarladık, deyip iki adamım ve Shobek'e

(*) 5 metre karşılığı uzunluk ölçüsü. (y.n)

gittikleri için kervanımıza katılan altı Howeitat ile birlikte yola devam ettik.

Tartışma bizi geciktirmişti. Bu yüzden, karanlık çöktüğünde ancak geçidin başına ulaşmıştık. Bu yumuşak, kasvetli yağmura bakarak erdemli davranışımızdan üzüntü duymaya, Fahad'ın konukseverliğinden yararlanan Motlog'a imrenmeye başladık. Birden sol tarafımızda kızıl bir kıvılcım çakınca, ilerlemekten vazgeçip orada yakınlarda bir çadır ve üç mağarada Yenbo'dan gelen yüz kadar azat edilmiş köle savaşçıyla birlikte kamp kurmuş olan Saleh ibn Shefia'yı bulmaya, karar verdik. Neşe kaynağı olarak gördüğümüz zavallı, yaşlı Muhammed'in oğlu olan Saleh, Vickery'nin beklenmedik bir saldırı manevrası yapması sonucu Vejch'i ele geçirmiş olan mükemmel bir delikanlıydı.

İki ya da üç kez ona tüm samimiyetimle "Şıkıyfek?" ('Nasılsın?) dedim. Gözleri, Juheina'lara has bir tarzda parıldıyordu. Yanıma geldi ve başını eğerek selâmlarken güçlü sesiyle sanki hiç nefes almadan konuşuyormuş gibi ağzından belki de yirmi kez "Şıkıyfek" sözleri döküldü. Altta kalmaktan hoşlanmıyordum, bu yüzden ona merasimle bir düzine karşılık verdim. Bu sefer değişik karşılama sözcüklerini, uzun kelime sağanakları hâlinde yirmi defadan daha çok tekrar ederek, karşılama törenini sürdürdü. Bu yüzden Yenbo Vadisi'nde selâmlamaların olası olarak kaç kez tekrar edildiğini deneyerek öğrenmekten vazgeçtim.

Sırılsıklam olduğum hâlde beni çadırına, halısının üzerine davet etti. Güveçte sıcak et ve pilav bizi beklerken bana annesinin dikmiş olduğu yeni bir elbiseyi giymem için verdi. Daha sonra çift katlı ketenden yapılmış Mekke işi çadırın içinde yağmurun pıtırtısını dinleyerek bütün gece büyük bir memnuniyetle yatıp uyuduk.

Sabahleyin şafakta Saleh'in verdiği bir avuç ekmeği ısıra ısıra yerken yola çıktık. Yokuştan tırmanırken Serj, yukarı bakıp "Dağ takke takıyor!" dedi. Her zirvenin üzerinde beyaz bir kar kubbesi vardı. Meraklı olan Ateibalar, bu yeni mucizeyi kendi elleriyle yoklamak için hızla geçitten yukarı tırmandılar. Develer de karın ne olduğunu bilmiyorlardı ve yavaşça boyunlarını aşağı uzatıp yorucu bir soruşturmayla iki ya da üç kez beyazlığı kokladılar. Ama daha sonra başlarını uzaklaştırıp bir daha karla ilgilenmeden ileriye baktılar.

Hareketsizliğimiz bir an daha sürdü; sonra son tepeye tırmanırken tam karşımızdan kuzeydoğu rüzgârını aldık. Rüzgâr, öyle şiddetli esiyor ve öyle dondurucuydu ki, nefeslerimiz kesildi ve bir sığınak bulmak için aceleyle geri döndük. Bu rüzgâra karşı durmak, sanki çok tehlikeli olacak gibi görünüyordu. Ama bunun saçma olduğunu biliyorduk. Bu yüzden kendimize hâkim olup develerimizi hızla sürerek karşılaştığımız bu ilk ciddi zorluğu atlatıp vadinin yarı korunaklı alanına ulaştık. Ciğerlerindeki yeni ağrılarla

dehşete düşen Serj ve Rameid, boğulacaklarını sanmışlardı ve akıllarından dost bir kampa gidip kurtulmayı geçiren adamlarımızı zihinsel mücadelelerinden kurtarmak için, küçük grubumuzu Maulud'un kamp kurduğu tepenin arkasında kalan bir yere götürdüm. Tabii ki, orada, kötü hava koşulları altında yıpranmış güçlere ilişkin bir iz göremedik.

Maulud'un adamları, denizden dört bin yarda yükseklikte iki ay boyunca sıkıntıdan hiç kurtulmadan kamp yapmışlardı. Yamaçlardaki sığ sığınaklarda yaşamak zorundaydılar. Seyrek ve ıslak bulunan pelinlerden başka yakacak hiçbir şeyleri yoktu. Yemek zorunda oldukları ekmeklerini, ancak iki günde bir pişirebiliyorlardı. Üzerlerinde İngilizlerin yazın giydikleri hâkî renk eğitim üniformalarından başka giysileri yoktu. Yağmurun ıslattığı, bit pire kaynayan çukurlarda boş ya da yarı dolu un çuvallarının altı ya da sekizini bir araya getirip bağlayarak hazırladıkları yatakların üzerinde uyuyorlardı. Isınmak için paylaşabildikleri, yeterince yırtık battaniyeleri vardı.

Daha da kötüsü, soğuk ve nemden dolayı adamların yarısı ya ölmüş ya da hastalanmışlardı. Her şeye rağmen geride kalan diğerleri, Türk ileri karakollarıyla her gün karşılıklı olarak birbirlerine ateş açarak gözcülük görevlerini yerine getirdiler ve bölgeyi, ezici bir karşı saldırıdan ancak kötü, fırtınalı hava koşullarının yardımı sayesinde koruyabildiler. Onlara ve daha da fazlasıyla, sabrıyla adamlarını görev başında çelik gibi sertleştiren Maulud'a çok şey borçluyuz.

Bedeni eski yara izleriyle kaplı olan bu savaşçının, Türk Ordusu'ndaki tarihi, Arap onur ve milliyetçiliğine ilişkin güçlü bir duyarlılığın neden olduğu, uğruna üç ya da dört kez kendi geleceğini feda ettiği bir inancın yarattığı, bir olaylar kataloğuydu. Bu inanç, onun üç kış ayı boyunca Maan önlerinde canı gönülden dayanmasını sağlayacak ve beş yüz düzenli askerine yeterince cesaret verip, onları kendi etrafında yürekli bir şekilde tutacak kadar güçlüydü.

Orada bir gün içinde karşılaştığımız güçlüklerden, bıkıp usandık. Yalnızca Aba el Lissan'a yakın olan tepenin üzeri don tutmuştu ve sadece rüzgârın gözlerimizde yarattığı sızı, bizi engelliyordu. Ama daha sonra diğer sıkıntılar baş gösterdi. Develerimiz kaygan çamurla kaplı yirmi kadem yüksekliğindeki setin dibinde, yarı erimiş çamurlu karın içinde durdular ve sanki bizi yukarıya taşıyamayacaklarını söylemek ister gibi, çaresizce böğürmeye başladılar. Onlara yardım etmek için hemen aşağı atladık, ama kendimiz daha berbat bir şekilde kayıp düştük. Sonunda baş tacı ettiğimiz, ayaklarımızı zırh gibi sarıp bizi kışa karşı koruyan yeni çizmelerimizi çıkardık ve çıplak ayaklarımızla develerimizi yokuş yukarı, yol yine aşağı eğim yapıncaya kadar çektik.

Bu, rahatımızın sonu oldu ve güneş batmadan önce belki yirmi kez yolculuğumuza ara verdik. Develer bazen yan yan kayarak, taşıdıkları paralardan çıkan şıngırdamayla birlikte fıçıya benzer karınlarının üzerine boğuk bir ses çıkartarak çöktükleri zaman, hayvanlardan ister istemez iniyorduk. Yeterince güçlü olduklarından bu düşüşleri, onları sadece bir dişi devenin öfkelenebileceği kadar kızdırıyordu. Daha sonra giderek ağlamaklı bir hâle geldiler ve sonunda sinirlendiler. Fırtına gibi esen rüzgâr dinlenmemize izin vermediğinden birbirimize yetişemez hâle geldik. Arabistan'daki hiçbir şey, Maan'dan esen kuzey rüzgârından daha soğuk olamazdı. Bugün özellikle en keskin ve en sert hâliyle esiyordu. Sanki içimize bir şey giymemişiz gibi elbiselerimizden girip geçiyordu. Parmaklarımız bir pençe gibi katılaşmıştı; ne yularları, ne de sürücü değneğini tutabiliyorduk. Bacaklarımız öyle kasılmıştı ki, semer bağını kavrayamıyorduk. Bu yüzden hayvanların düşüşüyle birlikte tepe taklak devrilip yere sert bir şekilde çarpıyor ve sonra da buz tutmuş, kolay kırılan zemin üzerinde bağdaş kurarak oturuyorduk.

Bununla birlikte yağmur yağmıyor ve rüzgâr, kuru bir etki yaratıyordu. Bu yüzden durmadan kuzeye doğru ilerledik. Akşama doğru Basta yakınlarındaki çaya ulaşmıştık. Bu, saatte bir milden daha hızlı yolculuk yaptığımız anlamına geliyordu. Yarın hem develerimizin, hem de bizim, yola devam edemeyecek kadar yorgun düşeceğimiz korkusuyla, beklemeyip karanlıkta akarsuyu geçmek için ilerledim. Sular kabarmıştı. Develer çayı geçmemekte ayak direyince, üç kadem derinliğindeki soğuk suya yayan olarak girip hayvanlara rehberlik yapmak zorunda kaldık.

İleride daha yüksek bir zemine çıkınca, rüzgâr yine bir düşman gibi bizi tokatlamaya başladı. Aşağı yukarı saat dokuzda diğerleri feryat ederek kendilerini yere attılar ve daha fazla ilerlemeyi reddettiler. Ben de neredeyse ağlamak üzereydim. Ama gerçekten sadece onların açık açık sızlanmalarına canım sıkıldığı için, durmayı kabul ettim ve böylece içten içe istemeyerek de olsa onların isteklerine boyun eğdiğimden dolayı aslında memnundum. Dokuz deveyi yan yana dizerek, bir küme oluşturduk ve aralarına rahat bir şekilde uzanıp yakınımızda bulunan, geceleyin denizde bir gemiye çarpan dalgalar gibi sesler çıkartan, bir su setinden gelen gürültüleri dinledik. Başımızın üzerinden geçen bulutlar arasından seyrettiğimiz parlak yıldızların, sanki yerleri ve grupları rasgele değişiyormuş gibi görünüyordu. Her birimizde iki ordu battaniyesi ve bir çıkın dolusu pişirilmiş ekmek vardı. Böylece kötülüklere karşı silahlandığımız için soğukta ve çamur içinde güvenle uyuyabilirdik.

Bölüm 89

Şafakta yeniden zindelik kazanmış olarak, yolumuza devam ettik. Hava yumuşamıştı. Uzaktan belli belirsiz görünen, koyu renkli pelinlerle kaplı olan tepelerin üzerine bir grilik çökmüştü. Yamaçlarda bu çok eski yeryüzü kütlesinin aşınmış kireçtaşı kaburgaları yüzeye çıkmış gibi görünüyordu. Çukurluk bölgelerde çamurla, birlikte zorluklarımız da artıyordu. Sisli vadiler, eriyen karların meydana getirdiği cansız akan dereciklerle doluydu. Sonunda yoğun bir şekilde, yeni bir sulu kar sağanağı başladı. Gün ortasında çöken alacakaranlıkta terkedilmiş Odroh harabelerine vardık. Rüzgâr, bir esiyor bir duruyordu. Ağır ağır hareket eden bulut kümeleri giderek yaklaştı ve hafif bir çiseleme başladı.

Bizimle Shobek arasında kalan bölgede yaşayan Bedevilerden sakınmak için grubumuzu sağa doğru götürmek istedim ama Howeitat yoldaşlarımız, bizi doğruca kendi kamplarına götürdüler. Adamlar, yedi saatte altı mil yol almışlar ve yorgun düşmüşlerdi. İki Ateiba, sadece yorulmakla kalmamış, aynı zamanda moralleri de bozulmuştu. İsyankâr bir tarzda dünyadaki hiçbir şeyin bizi kabile çadırlarına ulaşmaktan alıkoyamayacağı üzerine, ant içiyorlardı. Yol kenarında yumuşak bir kar birikintisinin altında tartıştık.

Kendimi gayet zinde ve mutlu hissediyordum; gereksiz bir kabile konukseverliğine karşıydım. Zeid'in parasız oluşu, Edom kışında büyük bir enerjiyle giriştiğimiz bütün bu çabaların mükemmel bir gerekçesiydi. Shobek, sadece on mil ötedeydi ve ilerlemek için güneş ışığından ancak beş saat yararlanabilirdik. Bu yüzden yalnız ilerlemeye karar verdim. Bu

havada ne Türkler, ne de Araplar dışarıda olmayacağından, yolculuk gayet emin olacaktı. Yollar bana aitti. Serj ve Rameid'den dört bin poundu aldım ve onlara lanet ederek, Korkaklar Vadisi'ne gönderdim. Aslında korkak insan değillerdi. Rameid, hıçkırıklar çıkararak nefes alıyordu ve Serj'in sinirsel ağrıları, durmadan inleyen devesinin verdiği sıkıntıdan kaynaklanıyordu. Ama onları kovup yüz çevirince acınacak hâlde öfkeye kapılıp bağırıp çağırdılar.

En iyi devenin bende olduğu bir gerçekti. Mükemmel Wodheiha, ek altının da verdiği ağırlığa dayanıp cesurca mücadele ederek, yola devam etti. Düzlük yerlerde onun üzerinde gidiyordum. Ama iniş ve çıkışlarda komik kazalar yaparak yan yana birlikte kayıyorduk. O da bundan hoşlanmışa benziyordu.

Günbatımına doğru kar yağışı kesildi. Shobek nehrinden aşağı iniyorduk ve karşıdaki tepenin üzerinden ayrılıp köye doğru giden kahverengi yolu görebiliyorduk. Bir yerden kestirme geçmeyi denedim. Ama çamur yığınlarının üzerindeki donmuş tabaka beni yanılttı. Kedi tırnağına benzer (bıçak gibi keskin) buz tabakaları, ayaklarımın altında parçalandı ve bataklığa öyle bir saplandım ki, vıcık vıcık çamurun içine yarı batmış bir hâlde, geceyi orada geçireceğimden ya da tamamen gömüleceğimden korktum. Bundan daha temiz bir ölüm olabilirdi.

Akıllı bir hayvan olan Wodheiha, bataklığa girmeyi reddetmişti. Ama sert zeminde ne yapacağını bilemez bir hâlde durup bekliyor ve çamurda debelenmemi temkinli bir şekilde seyrediyordu. Bununla birlikte hâlâ tuttuğum yularla dizgin başlığından çekerek biraz daha yakına gelmesi için Wodheiha'yı ikna ettim. Daha sonra bataklığı şapırdatarak birden kendimi geriye doğru attım ve deli gibi başımın arkasından destek alarak hayvanı bir topuğundan yakaladım. Korktu ve geri geri gitmeye başladı. Devenin gücü beni sürükleyerek bataklıktan dışarı çekmeye yetti. Daha sonra yavaş yavaş ilerleyerek, çamur yataktan aşağı inip emin bir yere vardık ve orada tereddüt ederek bir derenin kenarına oturup pis kokan kilin ağırlığını vücudumdan temizledikten sonra, karşıya geçtik.

Titreyerek, deveye yeniden bindim. Düzgün bir koniyi andıran tepeye çıktım ve eteklerinden aşağı indim. Tepenin yamacından yükselen taca benzer duvarlar, geceleyin gökyüzüne karşın çok soylu görünen eski Monreale Kalesi'nin surlarıydı. Tebeşir zemin sertti ve donmuştu. Tepenin etrafını dolaşan patikanın her iki yanında bir kadem yüksekliğinde kar birikintileri oluşmuştu. Kasabanın kapısına yaklaştıkça, çıplak ayaklarımın altında beyaz buz, can sıkıcı bir şekilde çatlayıp kırılıyordu. Güzel bir giriş yapmak için Wodheiha'nın sağlam omuzlarına çıkıp semere oturdum. Daha sonra hayvana bindiğime pişman oldum. Çünkü, az da olsa, bu garip yerden deh-

şete düşen deve, gürültü çıkartarak hızla koşmaya başlayınca, kafamı kemer biçimindeki girişin taşlarından sakınmak için hayvanın boynuna tutunup kendimi aşağı attım.

Şerif Abd el Main'in hâlâ Shobek'te olduğunu tahmin ediyordum. Bu yüzden, yıldız ışıklarının saçaklardan sarkan beyaz buz sarkıtlar ve onların yerdeki gölgeleriyle oynaştığı sessiz caddeden yukarı, cesaretle ilerleyip duvarlar arasından, karlı çatı ve zeminlerden geçtim. Deve, kalın bir kar tabakasının altında saklı kalan basamakların üzerinden geçerken, kararsızca sendeleyip düşecekmiş gibi yürüyordu. Ama bu gece hedefime ulaştığım ve üzerine düşüp yatacağım tozlu bir battaniyeye sahip olduğum için, buna pek aldırış etmiyordum. Kavşağın ortasında durup 'İyi geceler!' diyerek bağırdım. Bir dakika sonra sağ tarafımda kalan kendi hâlindeki bir evin kapı mazgalını tıkayan kalın bir çulun arkasından gelen kısık bir ses, beni Tanrı'ya havale ederek protesto etti. Abd el Mayein'i sordum. Eski kalenin surlarının öteki tarafında kalan Hükümet Konağı'nda bulunduğunu söyledi.

Oraya varıp yeniden seslendim. Bir kapı ardına kadar açıktı. Uçuşan tozların ve bir duman bulutunun ardından dışarıya tedbirsizce ışık sızıyordu. Siyah yüzler, kim olduğumu anlamak için, dışarı baktılar. Onları dostça, isimleriyle hitap ederek selâmladım. Efendileriyle birlikte bir kuzu yemek için geldiğimi söyledim. Köleler, şaşkınlıkla gürültü yaparak hemen koşup bana ve Wodheiha'ya yardım ettiler. Deveyi kendilerinin yaşadığı pis kokulu ahıra götürdüler. Evin kapısına çıkan taş merdivenleri aydınlatmak amacıyla, kölelerden biri bir meşale yaktı ve daha sonra köleler arasından yürüyüp harap olmuş çatısından su damlayan dolambaçlı bir koridordan geçerek, minicik bir odaya girdik. Abd el Main, bir halının üzerinde, soluk almak için havanın en az dumanlı olduğu yere yüzükoyun uzanmış yatıyordu.

Bacaklarım titriyordu. Bu yüzden kendimi adamın yanına bırakıverdim ve odanın dışa bakan büyük duvarı üzerinde ateş etme penceresi olarak açılan bir oyuğa yerleştirilen pirinç mangalda çıtırdayarak yanan odunun çıkarttığı boğucu dumanlardan sakınmak için, memnuniyetle onun pozisyonunu taklit ettim. Bana bir peştemal buldu. Üzerimdeki giysileri çıkartıp ateşin önünde kurutmak için astım. Mangaldaki odun yanıp korlaştıkça, gözler ve boğaz için daha az yakıcı bir hâle gelmişti. Bu arada ellerini çırparak acele akşam yemeği hazırlanmasını, sıcak ve baharatlı "Fauzan" (Harith argosunda çay anlamına geliyordu. Kasabanın kaymakamı olan kuzeninden dolayı böyle adlandırmışlardı) getirilmesini emretti. Yağda kuru üzümlerle birlikte kaynatılan koyun eti hazır oluncaya kadar sık sık "fauzan" ikram ettiler.

Yemek için dua ettikten sonra bir gün sonra ya aç kalacaklarını, ya da talan yapmak zorunda olduklarını açıkladı. Çünkü burada iki yüz adamları vardı ama yiyecek ve para yoktu. Faysal'a gönderdiği haberciler, kar

yüzünden bekleyip gecikmişlerdi. Bunun üzerine ben de ellerimi çırparak heybelerimi getirmelerini emrettim ve kendi hesabına para gelinceye kadar ona kredi olarak, beş yüz altın pound verdim. Bu, yiyecek için iyi bir ödemeydi. Kışın yüz on iki poundluk bir ağırlıkla, üstelik yükün büyük bir bölümü altın olduğu hâlde, tek başıma yaptığım bu garip yolculuğu keyifle anlatıp neşelendik. Zeid'in de kendisi gibi sıkıntı çektiğini tekrarladım ve Arapların yanında kalan Serj ve Rameid'den bahsettim. Şerif'in gözlerine bir karanlık çöktü ve binici değneğiyle, havada birine vurur gibi hareketler yaptı. Onların hatalarını hafifletecek nedenleri saydım. Kış, beni fazla sıkıntıya sokmamıştı. Çünkü İngiliz iklimi, yılın çoğu zamanında bu şekilde geçiyordu. Abd el Main, "Allah göstermesin!" dedi.

Bir saat sonra özür dileyerek Shobek'li bir hanımla, yeni evlendiğinden bahsetti. Evliliği hakkında sohbet ettik. Amaçları çocuklara destek olmaktı. Tarsuslu yaşlı Dionysus'tan alıntı yaparak bu düşünceye karşı çıktım.

Altmışlı yaşlarında bile erkekler, bedenlerinin her günkü kaçınılmaz hareketlerine benzer bir şekilde döl üretip ve boşaltmayı sürdürdüklerinden evlilik yapmadıkları takdirde büyük bir şaşkınlığa düşüyorlardı. Onurlu atalarının emirlerinin yarısını tekrar edip durmuşlardı. Ama cinsel arzularını yerine getirmekle ilgili olarak ortaya çıkan bütün bu kanıtlara rağmen, çocuklara nasıl keyifle bakabilirler, diye sordum. Ve zihinlerinde bir kez olsun, o lanet olası kör gibi hareket eden annelerinin yanında solucan gibi emekleyen çocukları canlandırmalarını, istedim! Sözlerim, ona, mükemmel bir şaka gibi geldi. Sohbetten sonra halılara devrilip ılık bir şekilde uyuduk. Pireler saflar hâlinde geldiler. Ama çıplak olduğum; yani her türlü haşaratın kaynadığı yatakta Arap savunması yaptığım için, hayvanların verdikleri eziyet fazla olmadı ve çok aşırı yorgun olduğumdan dolayı yara ve berelerin ağrıları fazla ön plâna çıkmadı.

Sabahleyin şiddetli bir baş ağrısı ile uyandım ve yola devam etmek zorunda olduğumu, söyledim. Herkes, bu gece Tafileh'e ulaşamayacağımızı, söylemesine rağmen, bana eşlik edecek iki adam bulundu. Bununla birlikte yolculuğumuzun dünden daha kötü olamayacağını, düşünüyordum. Böylece patikadan korka korka hızla kayarak, aşağı indik ve düzlüğe vardık. Düzlükte Roma döneminden kalma bir yol uzanıyordu. Üzerlerinde tanınmış imparatorların adları kazılı olan, mesafeyi gösteren taşlar, hâlâ gruplar hâlinde yol kenarlarında devrilmiş olarak duruyordu.

Benimle birlikte gelen iki yüreksiz adam bu düzlükten ürkerek, tepedeki tahkim edilmiş kalelerine, arkadaşlarının yanına sıvışıp kaçtılar. Önceki gün olduğu gibi sırayla, kâh devenin üstüne çıkıp kâh yaya olarak ilerleyerek yoluma devam ettim. Bununla birlikte bir zamanlar büyük bir değere sahip olan, Türklere oyunlar oynayıp onları birer çöl sakini hâline

getiren, Roma İmparatorluğu'nun son ayak izleri olan bu yol, taş döşeli yerler dışında son derece kaygandı. Yolun üzerinde deveye binebiliyordum. Ama on dördüncü yüzyıldaki sellerin yolu temelinden söküp attığı yerlerde var olan, kar ve çamurla kaplı olan çukur alanlardan yürüyerek geçmek zorundaydım. Yağmur başladı ve sırılsıklam ıslandım. Daha sonra keskin, dondurucu bir rüzgâr esti. Bir tiyatro oyunundaki şövalyeye ya da şekerli krema ile kaplanmış bir gelin pastasına benzeyen beyaz ipekli zırhımın içinde kıkırdamaya başladım.

Deveyle birlikte, üç saattir düzlükte ilerliyorduk. Gidişimiz, gayet güzeldi. Ama zorluklarımız sona ermemişti. Rehberlerimin daha önce söylediği gibi kar, gerçekten, tümsekler ve hendekler arasından dolaşarak yokuş yukarı çıkan yolu tamamen saklamış ve taş kümelerin bulundukları yerleri belirsiz bir hâle getirmişti. İlk iki virajı dönmek bana oldukça büyük bir acıya mal oldu. Zayıf dizleriyle, bu işe yaramaz beyaz karlı çamur içinde yürümekten yorulan Wodheiha, hissedilebilir ölçüde güçten düşmeye başlamıştı. Bununla birlikte, biraz daha dik olan bir yokuşu tırmanıp eğimli bir yere varınca yoldan ayrıldığımızı anladık. Devem ile birlikte yamaçtan aşağı yaklaşık on sekiz kadem kayarak, bir yardalık derinliği olan donmuş kar birikintilerinin üzerine yuvarlandık. Wodheiha, düşüşten sonra inleyerek, ayaklarının üzerinde doğruldu ve titreyerek bir yere gitmeden bekledi.

Erkek develer, böyle gitmeye ayak diredikleri zaman, günlerce aynı yerde kalıp ölüyorlardı. Şimdi de dişi develerin dayanabilecekleri son sınıra vardığımı sanıp korktum. Hayvanı çekip götürmek için boş yere çaba harcadım. Daha sonra arkasına vurarak uzun bir süre geçirdim. Üzerine çıktım, yere çöküverdi. Uğraşıp ayağa kaldırdım. Acaba, kar birikintisinin kalınlığı çok mu fazla, diye merak ettim. Bu yüzden ellerimi ve çıplak ayaklarımı araç olarak kullanıp karı kazarak ona, bir kadem genişliğinde, üç kadem derinliğinde ve on sekiz adım uzunluğunda, küçük, güzel bir yol hazırladım. Kar yüzeyi donup öyle sertleşmişti ki önce buz tabakasını kırıp parçalamak ve sonra kepçeleyerek dışarı atmak, üzerimdeki tüm sıkıntıyı almıştı. Buz parçaları çok keskindi. Bu yüzden el ve ayak bileklerim kesilip açıkça kanamaya başladılar. Yol kenarında solgun, çok solgun karpuz içine benzeyen bir renkte, pembe kristallerden oluşan bir hat meydana geldi.

Daha sonra tevekkülle orada bekleyen Wodheiha'nın yanına döndüm ve semerine tırmandım. Rahat bir şekilde ilerledi. Koşmaya başladık. Koşumuz öyle hızlandı ki, çukur bölgeyi hemen aşıp uygun yola çıktık. Önde yürüyüp sopamla yolu yoklayarak ya da birikintilerin derin olduğu yerlerde geçitler açarak temkinli bir şekilde yokuştan yukarı çıktık. Üç saatte zirveye ulaştık ve tepenin batı yakasının rüzgâra açık olduğunu anladık. Bu yüzden yoldan ayrıldık ve binlerce kadem aşağıda taze ve yeşil görünen Arabah'ı,

Dana Köyü'nün satranç tahtasına benzeyen evlerini seyrederek, çok engebeli bir bayırdan aşağı güçlükle indik.

Bayırın sağladığı yardım sona erince, ağır yükümüzle ilerlemeye devam ettik ve sonunda Wodheiha yine durup gitmek istemedi. Akşam yaklaştığı için durum ciddileşmişti. Birden yalnızlığımızı fark ettim. Gece bizi bu dağın tepesinde çaresiz yakalarsa, Wodheiha ölecekti ve bu çok soylu hayvana yazık olacaktı. Üstelik taşıdığımız makul bir altın ağırlığı da vardı. Arabistan'da bile bir gece için yolun kenarına sahipli olduğunu gösteren bir mühür ile birlikte altı bin altın sovereign'i (İngiliz altın Lirası) bırakıp gitmenin ne kadar emniyetli olacağından pek emin değildim. Bu yüzden hayvanı, çiğneyerek geçtiğimiz yoldan yüz yarda kadar aşağı götürüp üzerine bindim ve bir setin üzerine doğru sürdüm. Hayvan tepki verdi. Rasheidiya'nın Senussi köyüne tepeden bakan kuzey açıklığına doğru hızla atıldı.

Rüzgâra karşı korunaklı olan ve öğleden sonra bütün gün güneş alan tepenin bu yüzünde karlar erimeye başlamıştı. Yüzeydeki karların altında ıslak ve çamurlu bir zemin yatıyordu. Wodheiha bu kaygan zemin üzerinde hızla koşarken, dört ayağı birden kilitlenince kayarak yuvarlandı ve semerinde ki benle birlikte, kuyruğu üzerinde yüz kadem kadar sürüklendi. Kuyruğu belki de incinmişti. (Kar tabakasının altında taşlar vardı.) Dengesiz bir şekilde homurdanarak ayağa kalktı ve bir akrep gibi kuyruğunu sağa sola savurdu. Daha sonra yağ gibi kaygan yoldan aşağıya, Rasheidiya'ya doğru, saatte on mil hızla koşmaya başladı. Düşüp kemiklerim kırılacak diye korktuğumdan, semerin kaşlarına sıkıca yapıştım.

Faysal'la görüşmeye giderken kötü hava koşulları yüzünden burada sıkışıp kalan Zeid'in adamlarından oluşan bir Arap kalabalığı, bir devenin boru gibi sesler çıkartarak yaklaştığını duyunca, dışarı fırladılar ve coşkulu bağırışları arasında köye çok seçkin bir şekilde girdim. Onlara, ne olup bittiğini, sordum. Her şeyin iyi olduğunu, söylediler. Daha sonra Tafileh'e varmak için kalan son sekiz millik yolu tamamlamak amacıyla yeniden deveme bindim. Oraya ulaşınca Zeid'e, mektuplarını ve biraz da para verdim. Daha sonra büyük bir memnuniyetle pirelerden korunarak bir gece daha geçirmek için gidip yattım.

Bölüm 90

Sabahleyin neredeyse karık (kar körü) olduğumu anladım ama hâlimden memnundum ve gücüm kuvvetim yerindeydi. Altının geri kalan kısmı gelmeden önce boş geçecek günleri doldurmak için bir çare bulmaya çalıştım, Aldığım son karar, Kerak'a uzanan yolları ve daha sonra Ürdün'e ilerlerken üzerinden geçeceğimiz toprakları kişisel olarak incelemekti. Zeid'ten, Motlog'un getireceği yirmi dört bin altın poundu teslim alıp ben dönünceye kadar gerekli olan günlük harcamaları karşılamasını istedim.

Zeid, Tafileh'te başka bir İngiliz'in daha bulunduğunu söyledi. Bu haber beni şaşırttı ve Arap cephesinde haber alma olanaklarını araştırmak için Deedes tarafından gönderilen, Arapça konuşabilen genç bir kurmay subay olan, Teğmen Kirkbride ile tanışmaya gittim. Bu, bizim için yararlı, Kirkbride için ise güvenilir bir ilişkinin başlangıcıydı. Ciddi, sabırlı bir adam, sadece yaşı geçmiş bir çocuktu; çalışırken acımasız oluyordu. Arap subaylarla sessizce arkadaşlık yaparak, sekiz ayını boşa geçirmişti.

Soğuklar sona ermiş ve yüksek yerlerde bile hareket etmek olanaklı bir hâle gelmişti. Hesa Vadisi'ni geçtik ve Ürdün Vadisi'nin sınırına kadar ilerledik. Vadinin derinlilerinden Allenby'ın başlattığı ileri harekâtın gürültüleri geliyordu. Türklerin, Eriha'yı hâlâ savunduklarını söylediler. Böylece gelecek harekâtımızı güvence altına alan bir keşfi tamamladıktan sonra Tafileh'e geri döndük. Attığımız her adımda, yolumuzun İngilizlerle birleşmesi olanaklıydı ve yolların çoğundan kolaylıkla geçilebiliyordu. Hava o kadar güzeldi ki derhâl harekete geçebilir ve seferimizi bir ay içinde tamam-

lamayı umabilirdik.

Zeid, beni soğuk bir şekilde dinledi. Zeid'in yanındayken Motlog'u gördüm ve alaycı bir şekilde onu selâmlayarak altının hesabını sordum. Daha sonra uygun bir şekilde ne yapmamız gerektiğine ilişkin programımı tekrar anlatmaya başladım. Zeid, "Ama bu çok para gerektirebilir' diyerek beni durdurdu. "Hiç de değil, elimizdeki para buna yetişir de artar bile!" dedim. Zeid, kendisinde hiç para kalmadığını, söyledi. Ağzımı açıp ona alık alık bakarken oldukça mahcup bir şekilde verdiğim tüm parayı harcadığını, mırıldanarak söyledi. Şaka yaptığını sandım. Ama şu kadarını Tafileh şeyhi Dhiab'a, şu kadarını köylülere, şu kadarını Jazi Howeitatlara ve şu kadarını da Beni Sakhr'lara verdiğini, söyleyerek sözlerine devam etti.

Bu kadar harcama ancak bir savunma durumunda makul karşılanabilirdi. İsimleri sayılan insanlar, Tafileh'e yerleştirilmiş olan ama kan davalarından dolayı Hesa Vadisi'nin kuzeyinde kullanılmaları olanaksız olan unsurlardı. Genel olarak kabul ettiğimiz gibi Şerifler, ilerlerken her bölgenin erkeklerini bir aylık ücret karşılığında askere kaydediyorlardı. Ama pekâlâ da anlaşılabileceği gibi bu ücretler, aslında hayaliydi ve ancak bu insanlar, aktif olarak göreve çağrıldıkları zaman ödeniyordu. Faysal'ın Akabe'deki kayıtlarına bakılacak olursa, kırk binden fazla askeri olduğu hâlde İngiltere'den aldığı ödenekle on yedi binden fazla askere para vermiyordu. Geri kalan kişilerin ücretleri, itibari olarak borç kabul ediliyor ve sık sık da talep ediliyordu ama bunlar için yasal olarak hiçbir ödeme yükümlülüğü yoktu. Bununla birlikte Zeid, adamların ücretlerini ödediğini söyledi.

Donakalmıştım. Çünkü bütün bunlar, plân ve umutlarımızın tamamen yıkılması, Allenby'a verdiğimiz sözü tutmak için gösterdiğimiz çabaların sonuçsuz kalması anlamına geliyordu. Zeid, paranın harcanıp bittiğine ilişkin sözlerinde ayak diredi. Daha sonra gerçeği öğrenmek için ateşler içinde yatan Nasır'ın yanına gittim. Üzüntüyle her şeyin ters olduğunu söyledi. Zeid, şerefsiz ve tabansız danışmanlarına karşı koyamayacak kadar genç ve utangaç bir adamdı.

Bütün gece ne yapılabileceği üzerine düşünüp taşındım ama bir çare bulamadım. Sabah olunca Zeid'e, parayı iade etmediği takdirde gitmek zorunda kalacağımı, bildiren bir haber gönderdim. Bana sadece harcanan paranın tahmini bir dökümünü gönderdi. Tam yola çıkmak için hazırlık yaparken, Joyce ve Marshall çıkageldiler. Bana hoş bir sürpriz yapmak için, Guweira'dan gelmişlerdi. Gelişen olayları onlara anlattım. Allenby'a dönüp beni başka yerde görevlendirmesini isteyecektim. Joyce, boş yere Zeid'e bir başvuruda bulundu ve durumu Faysal'a açıklayacağına dair bana söz verdi.

Joyce, kısa bir süre sonra bu sorunu kapatıp oradaki muhafız birliğimi dağıtacaktı. Böylece o gün öğleden sonra, günün geç saatlerinde yanıma

aldığım dört adam ile birlikte İngiliz Karargâhına gidilebilecek en çabuk yoldan ulaşmak için Beersheba'ya doğru yola çıktım. Baharın gelişi, yolculuğumuzun ilk bölümünde araba olağanüstü güzel görünen dik uçurumunun kenarlarından ilerlememizi olanaklı kılmıştı ve ayrılırken taşıdığım ruh hâli, yamacın tüm güzelliklerini güçlü bir şekilde hissetmemi sağladı. Aşağıdan geçen dar ve derin vadinin tabanı ağaçlarla kaplıydı. Ama yukarıdan görülebildiği kadarıyla uçurumun tepesine doğru bize yakın yerlerde vadinin sarp yamaçlarında var olan değişik renklerdeki çıplak kayaların yüzü, yer yer üzerlerine sarkan sık ve yoğun ot kümeleri ile örtülmüştü. Bazı kayaların rengi, taşı oluşturan mineralin kendi rengini yansıtıyordu. Ama diğerlerinin rengi, uçurumun kenarından kayaların üzerine düşen karın erimesiyle meydana gelen su akıntılarına bağlı olarak tesadüfen oluşmuştu. Sular, yeşil eğreltiotlarının buklelerinden aşağı damlarken, ya elmas damlacıklar ya da toz zerrecikleri hâlinde saçılarak kayalar üzerinde değişik renkte tortular meydana getiriyordu.

Uçurumun yukarısında kaya bir kabuk üzerine kurulmuş olan küçük bir köyde, Buseira'da, adamlarım, yemek için mola verelim, diye ısrar ettiler. Ben de mola vermek istiyordum. Çünkü burada develerimize bir parça arpa verirsek bütün gece yol alabilir ve yarın Beersheba'ya rahatça ulaşabilirdik. Ama herhangi bir gecikmeden sakınmak için, evlerine girmedim. Bunun yerine yemeğimi küçük bir mezarlıkta, bağlantı yerlerine yas tutan kişilerin feda ettikleri baş süsleri ve saç örgüleri bağlanarak süslenmiş olan bir türbenin kenarında yedim. Daha sonra büyük bir geçidin yılan gibi kıvrılan dönemeçli yollarından aşağı inerek, Dhahal Vadisi'nin sıcak tabanına ulaştık. Uçurumun yamaçları ve tepeler birbirlerine öyle yaklaşmışlardı ki, yıldızların pırıltıları zift gibi karanlığın içinde neredeyse hiç görülmüyordu. Bu berbat yokuşun gerilimini geride bıraktıktan sonra ön bacakları sinirsel olarak titremeye başlayan develerimizin sakinleşmesini beklemek için, mola verdik. Daha sonra karşılaştığımız hışırdayan, başımızın üzerinde yelpazelendikçe yaprakları yüzümüzü sıyırarak geçen bambulardan oluşan uzun bir kemerin altından geçip derinliği devenin topukları kadar olan ve hızla akan bir derecikten aşağı doğru suları şıpırdatarak ilerledik. Yukarıda sanki bir kubbe varmış gibi kapalı görünen geçitte meydana gelen yankılanmalar develerimizi ürkütüyor ve hızla koşmalarına neden oluyordu.

Çok geçmeden geçitten ve yan duvarları boynuz gibi uzanan vadiden çıkıp açık Araba arazisinde hızla koşmaya başladık. Bölgenin ortasından geçen su yatağına ulaştık ve doğru yoldan ayrıldığımızı anladık. Üç yıl önce incelediğim Newcombe'un haritasından aklımda kalan bilgilere dayanarak gruba yön verdiğim için bu hiç de şaşırtıcı değildi. Kayalıklardan yukarı çıkmak için develerimize bir rampa arayarak yarım saati boşa geçirdik.

Sonunda bir yol bulup labirente benzer kireçli geçitten döne döne yukarı çıktık. Burası tuz nedeniyle çorak kalmış, geceleyin yarım ay altında oldukça kurşuni görünen, sanki dalgalı bir deniz birden sakinleşmiş de kıyıya çarpan dalgalar sert, lifli yeryüzü tabakalarına dönüşmüş gibi duran garip bir yerdi. Daha sonra batıya doğru yönelip Husb bölgesinin uzun dallı ağaçlarının dış hatlarının gökyüzünde belli olduğu yere kadar ilerledik ve ağaçların kökleri civarında kaynayarak yeryüzüne çıkan büyük bir pınarın çağıldamasını duyduk. Develerimiz biraz su içtiler. Tafileh tepelerinden beş bin kadem aşağı inmişler ve şimdi Filistin'e geçmek için üç bin kadem daha tırmanmak zorundaydılar.

Murra Vadisi'nin önündeki alçak tepelerde ilerlerken birden karşımıza bir ateş çıktı. Kütükler yeni dizilmişlerdi ve hâlâ sıcak görünüyorlardı. Ortalıkta kimse yoktu. Bu, ateşi yakanların bir savaş birliğine mensup olduklarını kanıtlıyordu. Ama ateş göçebe tarzında yakılmamıştı. Ateşin canlılığı, adamların hâlâ yakınlarda bir yerlerde bulunduklarını gösteriyordu. Bu yüzden tedbirli davranıp hızla uzaklaştık. Gerçekten bu, Sina'dan Akabe'ye gitmek için bir araba yolu arayan, meşhur iki Mac'ın komutası altında hareket eden Fordlara sahip olan bir İngiliz Birliği'nin yaktığı kamp ateşiydi. Lewis makineli tüfekleriyle bize nişan alarak gölgelerin arkasına gizlenmişlerdi.

Gün ağarırken geçitten yukarı tırmandık. Tafileh'in aşırı soğuğundan sonra ferahlatıcı bir yağmur yağmaya başladı. Öğlene doğru Beersheba'ya doğru rahat bir düzlük üzerinde ilerlerken halı gibi incecik bulut tabakaları, tepelerde, anlaşılamaz bir şekilde hareketsiz bekliyorlardı. Tepelerden inip çıkarak aşağı yukarı seksen mil yol katederek iyi bir iş başarmıştık.

Eriha'nın yeni ele geçirildiğini söylediler. Doğruca Allenby'ın karargahına gittim. Hogarth'la görüştüm. İşleri berbat ettiğimi ve Allenby'ın bana başka bir yerde daha küçük bir görev vermesini rica etmek için geldiğimi, itiraf ettim. Kendimi tümüyle Arap işlerine vermiş ve sağlıksız bir yargı sonucu her şeyi mahvetmiştim. Bu sefer neden, Faysal'ın kendi kardeşi ve kendisinden gerçekten çok hoşlandığım küçük bir adam olan Zeid'ti. Şimdi Arap pazarında yenilmeye layık, satacak başka bir hünerim kalmamıştı ve düşünmeksizin bana verilen görevleri yerine getirip emirlere itaat ederek alışılmış bir güvenliğe sahip olmak istiyordum.

Arabistan'a çıktığımdan beri değişik seçenekler arasında her zaman tercih hakkım olmuş ve çeşitli taleplerde bulunmuştum ama hiçbir zaman emir almamıştım. Özgür iradeden ve buna bağlı olarak ortaya çıkan değişik pek çok sorundan artık yorulmuştum. Bir buçuk yıldır her ay deve sırtında bin mil katederek durmadan hareket etmiştim. Buna ek ola-

rak çılgın uçaklarla saatlerce uçmuş, ya da güçlü arabalarla arazi üzerinde hızla yol almıştım. Katıldığım son beş muharebede vurulmuştum ve vücudum artık acı duymaktan o kadar çok korkuyordu ki ateş altına giderken kendimi zorlamak zorunda kalıyordum. Genellikle aç dolaşıyordum. Son zamanlarda hep soğuk altında kalmıştım. Dondurucu soğuk ve kir, yaralarımı kötü etkileyip onları ağrıyan irinli bir kitle hâline getirmişti.

Bununla birlikte bütün bu endişeler, bedenime ve özellikle kirlenmiş bedenime rağmen bedelinin ödenmesi gereken ikinci dereceden sorunlar olarak görülebilirdi. Ancak acısı içime oturan bir sahtekârlık duygusu, başka bir ırkın ulusal ayaklanmasına önderlik yapıyormuş gibi davranmak, her gün yabancı giysiler içinde görünmek, yabancı dilde öğütler vermek ve bunların yanı sıra başarma anı geldiğinde silahlı güçlerinin ne olacağına ilişkin, Arapların uğruna çalıştıkları "vaatlerin" değeri üzerine hissettiğim bir sürü duygu, herhâlde zihinsel yapımdan kaynaklanıyordu. Belki de barış, eğitilmemiş, çaresiz Arapları bulabilir, kendilerini kağıttan araçlarla savunabilirler diye, kendi kendimizi aldatıyorduk. Bu arada gayet saf ve ucuz bir şekilde onların yapmak zorunda oldukları savaşa önderlik ederek, aslında kendi yaptığımız hileyi örtbas etmeye çalışıyorduk. Ama şimdi ben, bu aldatmacanın dışında kalmıştım. Hesa'da nedensiz, gereksiz yere meydana gelen ölümlerden dolayı gururum suçlu bulunabilirdi. Ama irademi yitirmiş ve yalnız kalacağım diye dehşete düşmüştüm. Koşulların, gücün ya da hırsın neden olduğu rüzgârlar, boş ruhumu sürükleyip götürmüştü.

Bölüm 91

Hogarth, diplomatça davranıp tek bir sözcükle bile karşılık vermedi ama beni Clayton'un yanına kahvaltı yapmaya götürdü. Orada Savaş Kabinesinden Filistin'e göreceli durumumuzu değiştiren yeni haberlerle birlikte gelen Smuts'la buluştuk. Günlerdir beni bulup konferanslara getirmek için uğraşmışlardı. En sonunda Tafileh'i bulmak için uçaklar göndermişlerdi ama pilotlar, mesajlarını Shobek civarında yaşayan, kışın o hava koşullarında hareket etmekten korkan Araplar arasına bırakmışlardı.

Clayton, bu yeni koşullarda görevimi bırakmakta bir sorun olmadığını, söyledi. Doğu sorunu, şimdi daha yeni başlayacaktı. Allenby, Savaş Kabinesi'nin batının açmazlarını aşmak için bütün ağırlığıyla üzerine yüklendiğini, söyledi. En azından Şam'ı zaptetmek zorundaydı ve eğer bu mümkün olursa, olabildiğince çabuk Halep'e kadar ilerlemek istiyordu. Türkiye, tamamen savaşın dışına çıkartılacaktı. Bütün güçlük, bugün Ürdün'de oyalanan doğu kanadından, sağ cephesinden, kaynaklanıyordu. Arapların, kendisini bu yükten kurtarıp kurtarmayacağı konusunu düşünmemi, istedi.

Benim için kaçış yolu yoktu. Doğuda yine sahtekârlık harmanisini giyip işe koyulmak zorundaydım. Yarım alınan önlemleri görmezden gelerek, bu öneriyi hemen kabul ettim ve tüm dikkatimi tamamen bu konuya ayırdım. Bu, bir sahtekârlık ya da maskaralık davranışı olabilirdi ama kimse bu oyunu, benim oynayamayacağımı söylemiyordu. Bu yüzden, beni buraya getiren nedenler üzerinde tek bir açıklamada bile bulunmadım. Ama sadece

bunun, İngilizler açısından görülen bir Ürdün plânı olduğuna dikkati çektim. Allenby, itirazımı kabul etti ama yine de bunu başarıp başaramayacağımızı, sordu. Yeni etkenler hesaba katılmadıkça bunun şu an için mümkün olmadığını, söyledim.

Birinci sorun, Maan'la ilgiliydi. İkinci bir alana gücümüzü sarf etmeden önce burayı ele geçirmek zorundaydık. Arap Düzenli Ordusu'nun birliklerine daha uzun mesafelere ulaşma olanağı sağlanırsa Maan'ın birkaç mil kuzeyindeki mevzileri ele geçirip demiryolunu sürekli olarak kesebilirlerdi. Böylece Maan Garnizonu'nu dışarı çekip kendileriyle savaşmaya zorlayabilirler ve açık alanda Türkleri kolaylıkla mağlup edebilirlerdi. Yedi yüz yük devesine, daha fazla topa ve makineli tüfeğe ve son olarak da, Maan'la uğraşırken Amman'dan yapılabilecek bir kanat saldırısına karşı, bizi güvence altına almalarına ihtiyacımız vardı.

Bu temel üzerinde bir plân hazırlandı. Allenby, İngiliz subayların komutası altında Beersheba harekâtı sırasında son derece yararlı oldukları kanıtlanan Mısırlı askerlerden oluşan Deve Nakliye Kolordusu'ndan iki birliğin Akabe'ye inmesini emretti. Bu, muhteşem bir armağandı. Çünkü bu gücün sağladığı taşıma kapasitesi sayesinde, üslerinden seksen mil uzağa hareket eden dört bin düzenli askerin ihtiyaçlarını karşılamamız şimdi olanaklı olacaktı. Top ve makineli tüfekler için de söz verildi. Amman'dan gelecek bir saldırıya karşı bizi koruma konusuna gelince, Allenby bunun kolaylıkla hâlledilebileceğini söyledi. Kendi kanat güvenliğini sağlamak için, kısa zamanda Ürdün'ün ilerisindeki Salt'ı ele geçirip orayı korumak için bir Hint tugayı yerleştirmeyi plânlıyordu. Ertesi gün kolordu komutanlarına bir konferans verilmesi gerekiyordu ve konferansı beklemek zorundaydım.

Bu konferansta Arap Ordusu'nun derhâl Maan Yaylası'na hareket edip Maan'ı ele geçirmesine karar verildi. İngilizler, bu sırada Ürdün'den geçip Salt'ı ele geçirecekler ve Amman'ın güneyinde mümkün olduğu kadar çok demiryolu hattını, özellikle büyük tünelleri tahrip edeceklerdi. Amman Arapları'nın İngiliz harekatına ne oranda katılacakları konusunda bir tartışma çıktı. Bols, İngilizler ilerlerken bizim de harekâta katılmamız gerektiğini düşünüyordu. Ben, bu düşünceye itiraz ettim. Çünkü daha sonra Salt'a çekilmek, söylenti ve tepkilere neden olabilirdi ve aslında bu hareket sona erinceye kadar Ürdün'e hiç girmezsek, her şey daha kolay bir şekilde hâlledilebilirdi.

İleri harekâtı yönetecek olan Chetwode, etek giyen herkese karşı önyargıyla yaklaştığı için, bu adamları, dostça hareket ederek düşman Araplardan nasıl ayırt edebileceğimizi, sordu. Ortalarında ben de etek giyerek oturuyordum ve doğal olarak etek giyenlerin, üniforma giyenlerden hoşlanmadıklarını söyledim. Atılan kahkahalar, bu soruyu kökünden hâlletti. İngilizlerin

Salt'ı ele geçirmelerine, ancak onlar orada kalmaya başladıktan sonra destek verebileceğimiz, konusunda karara varıldı. Maan düşer düşmez, Arap birlikleri yukarı doğru hareket edip Eriha'dan erzak temin edeceklerdi. Yedi yüz deve, yine yanlarında gelerek onlara seksen mil yarı çapında bir hareket alanı sağlayacaktı. Böylece Allenby, Akdeniz'den Ölü Deniz'e kadar uzanan bir hat boyunca büyük saldırısını gerçekleştirirken, Araplar, Amman'ın yukarısında faaliyet göstermek için, yeterince alan bulabileceklerdi. Harekâtın ikinci evresi, Şam'ın alınmasına yönelecekti.

İşim sona ermişti. İki günlüğüne Kahire'ye gittim ve daha sonra yeni koşulları Faysal'la görüşmek amacıyla, uçakla Akabe'ye geçtim. Faysal'a, yaptığımız anlaşmaya göre, sadece Ölü Deniz Seferi'nde harcanmak üzere çektiğim, özel olarak kendi hesabımda bulunan paranın benim bilgim olmaksızın başka yerlerde çarçur edilerek, aslında bana karşı son derece saygısızca davranıldığını düşündüğümü, söyledim. Saygısızlık yapılan bir danışmanın bu yüzden daha fazla görevine devam etmesinin olanaksız olduğunu düşünerek, Zeid'in yanından ayrılmıştım.

Allenby, beni geri gönderdi. Ancak bu geri dönüşüm hatanın düzeltildiği anlamına gelmiyordu. Büyük bir fırsat kaçırılmış ve değerli bir harekât fikri, bir tarafa fırlatılıp atılmıştı. Türkler, hiçbir zorlukla karşılaşmadan bir hafta içinde Tafileh'i geri alabilirlerdi.

Faysal, Tafileh'in düşüşü, şöhretine zarar verecek, diye üzülmeye başladı ve Tafileh'in kaderinin benim küçük çıkarlarıma bağlı olması karşısında şaşırıp kalmıştı. Onu rahatlatmak amacıyla, şimdi bunun bizim için bir değerinin olmadığını, ifade ettim. Bölgesinin iki uç noktasında bulunan Amman ve Maan'ın ilgiye değer olduğunu, söyledim. Tafileh için adam kaybetmeye değmezdi. Türkler, oraya yürüdükleri takdirde ya Maan'da ya da Amman'da zayıf düşecekler ve bizim gerçek işimizi kolaylaştıracaklardı.

Bu düşünceye bir parça razı olmuş gibi görünmesine karşın Zeid'e tehlike yaklaşıyor diye, acil uyarı mesajları göndermekten de geri kalmadı. Ne yaptıysa işe yaramadı. Türkler, altı gün sonra Tafileh'i yeniden ele geçirdiler. Bu arada kendi ordusunun para kaynaklarını temelden yeniden düzenledi. Ona iyi haberler getirdim. Allenby, Ölü Deniz ve Aba el Lissan'da gösterdiğimiz yararlılıklardan dolayı teşekkür etmek için, bağımsız hesabıma üç yüz bin pound altın yatırmıştı ve tüm personeli ve donanımı ile birlikte, emrimize yedi yüz yük devesinden oluşan bir birlik göndermişti.

Bu haber, tüm orduda büyük bir sevinç yarattı. Çünkü bu yük taşıma birlikleri, Joyce, Jaafar ve pek çok Arap ve İngiliz subayının eğitmek ve örgütlemek için aylardır çaba harcadığı Arap Düzenli Birlikleri'nin savaş alanındaki değerini kanıtlamak için bize bir fırsat sağlayacaktı. Kabaca takvimi ve programı düzenledik. Daha sonra gemiye binip Mısır'a hareket ettim.

Kitap VIII

Büyük Umutların Yıkılışı

Bölüm 92'den 97'ye

Allenby ile birlikte, tek bir harekâtta Ürdün'den geçerek güçlerimizi birleştirmek, Maan'ı ele geçirmek ve Medine yolunu kesmek için, üçlü bir plân hazırladık. Bu muhteşem bir plândı, ama hiçbirimiz üzerine düşen görevi tam olarak yerine getiremedi. Böylece Araplar, nispeten sakin olan Medine Demiryolu hattına göz kulak olma görevi yerine, çok daha ağır bir yük altına girip Maan'da kendi güçleri kadar büyük bir Türk Birliği'ni kuşatma sorumluluğunu üstlendiler.

Bu göreve destek sağlamak amacıyla Allenby, nakliye olanaklarımızı artırdı. Artık daha fazla hareket yeteneğine sahip olmuştuk ve daha uzun mesafelere ulaşabiliyorduk. Ama Maan, bizim için zapt edilmesi olanaksız bir yerdi. Bu yüzden tüm dikkatimizi kuzey demiryollarını kesme ve Türkler'in Amman kanadından garnizonlarını rahatlatmak amacıyla girişebilecekleri çabaları engelleme işi üzerinde yoğunlaştırdık.

Açıkça söylemek gerekirse bu taktikleri uygularken, daha önceden alınmış herhangi bir karar yoktu. Ama tam da bu sırada Flanders'da Alman ilerlemesi, Allenby'ın elindeki İngiliz Birlikleri'ni aldı ve dolayısıyle cephede Türkler üzerindeki üstünlüğünü kaybetti. Bize saldırıyı gerçekleştiremeyeceğini bildirdi.

1918 yılı boyunca sürecek olan bir pat durumu, bizim açımızdan

katlanılması mümkün olmayan bir olasılıktı. Bu yüzden Deraa yakınlarında ve Beni Sakhr ülkesinde sonbaharda gerçekleştireceğimiz harekâtlar için Arap Ordusu'nu güçlendirmeye karar verdik. Bu taktik, Filistin'de bulunan düşman güçlerinden hiç olmazsa bir tümeni çekip kopartmayı başarırsa, amaçlarından biri, Eriha yakınlarında Ürdün Vadisi'nin daha aşağı kısımlarında güçlerimizi birleştirmek olan tamamlayıcı bir İngiliz saldırısını gerçekleştirmeyi olanaklı kılacaktı. Bir aylık hazırlıktan sonra, risklerinden dolayı bu plândan vazgeçildi. Çünkü önümüze daha iyi bir gelişme vaat eden yepyeni bir fırsat çıkmıştı.

Bölüm 92

Dört gün geçirdiğim Kahire'de işlerimiz, şimdi artık gelişigüzel olmaktan çıkmıştı. Allenby'ın bir gülümsemesi, bize ihtiyaç duyduğumuz kurmay desteğini sağladı. Şimdi ikmal subaylarımız, bir nakliye uzmanımız, bir ordu donatım uzmanımız ve ayrıca şu an Fransa'da bulunan, Beersheba plânını hazırlayan çok değerli bir kardeşimiz olan Alan Dawnay'ın yönetimi altında bir de haber alma dairemiz vardı. Allenby'ın bize verdiği en büyük armağan –binlerce yük devesinden çok daha değerli olan– Dawnay'dı. Meslekten bir subay olarak bir sınıf duyarlılığına sahipti. Bu yüzden en kızıl dinleyiciler bile onun gerçek kızıllığının farkına varabilirdi. Kavrayışlı bir zihne sahipti, bu yüzden bu isyanın özel niteliklerini içgüdüsel olarak hissedebiliyordu. Aynı zamanda görmüş olduğu savaş eğitimi, bu çelişkili konuyu ele alış tarzını zenginleştiriyordu. Savaşla ve dolayısıyla ayaklanmayla evlenmişti. Bu, benim için bir rüyaydı ve Yenbo'da her yaşlı savaşçının yaptığı gibi, meslekten her subayın sahip olması gereken bir özellikti. Ancak üç yıllık pratik içinde bunu sadece Dawnay başarabildi.

Arapça bilmediğinden ve Flanderlarda sağlığı bozulduğu için doğrudan ve tam olarak komutayı ele alamıyordu. O, İngilizler arasında nadir görülen iyi bir şeyi, en iyi bir şekilde yapma yeteneğine sahip olan biriydi. Bir ordu subayı olarak olağanüstü bir eğitim görmüştü ve güçlü bir hayal gücü vardı. Mükemmel karakteri, her ırk ve sınıftan dostlar kazanmasını sağlamıştı. Onun verdiği dersler sayesinde konular hâlinde, savaşma tekniklerini öğrenmeye başladık. Zaten kaba ve yıkıcı kuralları baş parmağımızla

sayarak sıraya koyacak kadar öğrensek bile, razı olacaktık. Onun yetenekli duyarlılığı sayesinde, tutumumuz temelden değişti.

Gerçekleştirdiği görevler ve geleceği, sahip olduğu araçlar kadar küçük olan Arap Hareketi bugüne kadar varlığını, bir vahşi adam gösterisi olarak sürdürmüştü. Allenby, bundan böyle bu hareketi programının hassas bir parçası olarak değerlendiriyordu. Üzerimize düşen sorumluluk, onun arzu ettiğinden çok daha iyisini başarmaktı, buna karşılık başarısızlığımızın bedelinin de, kısmen ve kaçınılmaz olarak askerlerin yaşamıyla ödeneceğini bildiğimizden neşeli maceralar alanından dehşet verici bir hızla uzaklaştık.

Allenby'ın indireceği ilk darbeyi desteklemek amacıyla, Joyce ile birlikte üçlü bir plân hazırladık. Merkezimizde bulunan Jaafar komutasındaki Arap Düzenli Birlikleri, Maan'ın kuzeyine ilerleyip demiryolu hattını ele geçireceklerdi. Joyce zırhlı araçlarla sessizce Mudowwara'ya inip demiryolunu tahrip edecekti. Şimdi Medine ile bağlantıyı kopartmaya hazır olduğumuzdan hattı bu sefer sürekli olarak kesecektik. Allenby, aşağı yukarı Martın otuzunda Salt'a çekildiğinde kuzeyde Merzuk ile birlikte ona katılacaktık. Böyle bir tarihin saptanması, bana boş bir vakit kazandırdı ve Zeid ve Nasır'la birlikte Shobek'e gitmeyi kararlaştırdık.

Tam bahar zamanıydı. Aşırılıkları şimdi bir rüya gibi hatırlanan keskin kışın ardından doğanın yeniden canlanıp güç kazanması çok hoş görünüyordu. Çünkü günbatımında bastıran ayaz, gündüzlerin durgunluğunu silip süpürdüğünde, bu tepe mevsimlerinin gücü ortaya çıkıyordu.

Çevremizdeki tüm yaşam canlıydı. Dışarıda geçirdiğimiz ilk gece başımın altına yastık olarak yere kaşmir kefiyemi sermiştim ve şafakta kefiyemi yerden alınca kar gibi beyaz dokusu üzerinde yirmi sekiz tane bitin dolaştığını gördüm. Daha sonraki günlerde koyun postundan yapılmış, binicinin oturağını kaygan ve ter geçirmez kılmak için semerin altına serilen örtülerin üzerinde uyuduk. Yine de yalnız kalmıyorduk. Koyun pöstekisinin köseleye benzer alt taraflarına yapışarak altımızda dolaşan kalın, başparmak tırnağı kadar büyük olan (sıkıca bağladığımız develerin kanını içerek) kendilerinden geçip mavimsi koyu kurşuni bir renk alan deve keneleri vardı. Geceleyin üzerlerinde yuvarlandığımız zaman kan ve tozla kahverengileşmiş örtünün altında ağırlığımıza dayanamayıp patlıyorlardı.

Çevre köylerden bulduğumuz bol sütle beslenip, bu rahat havadan yararlanıp beklerken Azrak'tan, Ali ibn el Hüseyin'den ve hâlâ sadık bir şekilde nöbet tutmaya devam eden Hintlilerden haber geldi. Hintlilerden biri ve Farraj'ın arkadaşı olan benim Ageyl çocuk, Davud da soğuktan ölmüştü. Farraj'ın kendisi olayı anlattı.

Bu ikisi, sonsuz bir neşe ile çocukluklarından beri arkadaşlık yapıyorlardı. Birlikte çalışıyorlar, birlikte uyuyorlar, mükemmel bir aşkın getirdiği

açıklık ve dürüstlükle kazançlarını da dertlerini de birlikte paylaşıyorlardı. Bu yüzden arkadaşının öldüğünü söylemek için geldiğinde Farraj'ı yüzü kararmış, gözleri mahzun, suratı asık ve onu yaşlanmış görmek beni hiç şaşırtmadı ve o günden sonra hizmeti sona erinceye kadar bir daha bizi hiç güldürmedi. Devemle, kahvemle, elbiselerimle ve semerimle her zamankinden daha titiz bir şekilde ilgilendi ve her gün düzenli olarak üç dua okumaya başladı. Diğerleri onu rahatlatmak amacıyla gönüllü olarak yardım etmek istediler ama o, kimseyi umursamadan başı boş dolaşıp durdu. Çok yalnız, kasvetli ve sessizdi.

Sıcak bir iklimi olan doğudan bakıldığında kadınlara ilişkin İngiliz bakış açısı, sadakatimizi bile sözleşmeye bağlayan kuzey iklimine has bir özellik gibi görünüyordu. Akdeniz'de ise kadının kabul edilen etkisi ve varsayılan amacı, sanki kadın, ruhça zayıf, zavallı bir varlıkmış gibi sadece alçakgönüllü bir şekilde, hiç karşı koymadan bu fiziksel dünyaya uyum göstereceği kabul edilerek sınırlandırılmıştı. Ama bu durumda yapılan benzer bir sözleşme, cinsler arasındaki eşitliği reddederek kadınla erkek arasındaki aşkı, arkadaşlığı ve dostluğu olanaksız hâle getiriyordu. Erkeğin ruhsal yanı sadece kendi arkadaşları arasında tatmin oluyor ve kadın, kasların çalıştırıldığı bir makine hâline geliyordu. Bu nedenle insan doğasını tatmin etmek için, beden ile beden arasındaki ilişkilerden daha çok, erkek ile erkek arasındaki ortaklıklar ortaya çıkıyordu.

Bu karmaşık çağda yaşayan biz batılılar, konuşma ve duygunun ötesinde bizi doyuracak bir şeyler arayan insanlar ve kendilerini bedenlerinin hücrelerine hapsetmiş olan keşişler, sorunu temelden salt araştırma çabasının yardımıyla kapatmışlardı. Ancak bu düşüncesiz Ageyl gibi, birbirlerinden bile olsa karşılığını vermeden almaktan hoşlanan çocuklar ortaya çıkıyordu. İğrenç doğumumuz ile birlikte başlayan bedensel tutkularımızın miras bıraktığı vicdan azabımız yüzünden ömür boyu ıstırap çekerek, bunun bedelini ödemeye çalıştığımız gibi, yaşamın sağladığı fazladan bir kredi ile cehennemi dengeleyen mutlulukla karşılaşıp kıyamet gününe kadar sevap ve günahlarımızı karşılıklı olarak silerek, kendi kendimize eziyet etmeye devam ediyorduk.

Bu arada Aba el Lissan'da işler, plânladığımız gibi, yani, Allenby Amman'daki Türk üssüne ve destek noktalarına saldırırken, Arap Ordusu demiryolunu kesip kuzeye yerleştikten sonra düşmanı açık alanda savaşa zorlayarak Maan Garnizonu'nu yok etme plânımız, umduğumuz gibi iyi gitmiyordu. Faysal ve Jeifer, bu plândan hoşlanmışlardı ama subayları, doğrudan Maan'a saldırmak için kıyameti koparıyorlardı. Joyce, adamların tecrübesiz, top ve makineli tüfek bakımından yetersiz olduklarına işaret ederek, stratejik görüş bakımdan demiryolu programını yürütmenin daha

akıllıca olacağını açıkladı. Yoksa harekât sonuçsuz kalacaktı. Derhâl saldırmayı, ateşli bir şekilde savunan Maulud, Faysal'a, Arap özgürlüğüne İngilizlerin müdahale etmesi sonucu doğacak tehlikeler üzerine açık bir muhtıra yazdı. Böyle kritik bir anda Joyce zatürree oldu ve Süveyş'e gitti. Hoşnutsuzları ikna etmek için Dawnay imdadımıza yetişti. Kanıtlanmış askeri şöhreti, enfes sahra deneyimi ve kendisine yakışan bilimsel havasıyla elimizdeki en iyi kart oydu. Ama çok geç kalmıştı. Şimdi de Arap subaylar, oyalanmalarını onur sorunu yapıyorlardı.

Bu kriz anında para, erzak ve hâlâ kontrolümüz altında olan nakliye araçlarıyla aslında gerçek güç bizim elimizde olmasına rağmen, onları, dilediklerini yapma konusunda serbest bırakmayı, kabul ettik. Bununla birlikte mademki bu adamlar şapşal insanlardı, o hâlde neden şapşal bir yönetime sahip olmasınlar ve gönüllü olarak askere kaydoldukları gibi gönüllü bir şekilde görevlerini de yapan, kendi kendini yöneten bir demokrasiye sahip olan bu Arap Ordusu'nu neden geciktirmeye çalışalım ki, diye sordum. Aramızda Türk, Mısır ve İngiliz Ordusu'nu tanıyan insanlar vardı ve biz, kendi saygın yöneticilik konumumuzun savunusunu yapıyorduk. Joyce, mekanik hareketleri seven ve gerek fizik, gerek çeviklik, gerekse de aldıkları askeri eğitimin mükemmelliği bakımından Britanyalı askerlerden üstün olan Mısırlıların gerçekten ciddi adamlardı yaptıkları mükemmel gösteri yürüyüşlerini kanıt olarak ileri sürdü. Ben, paçavralar giymiş, ayaklarını sürüyerek yürüyen o serfler ordusunun, Türklerin tutumluluklarından bahsederek, konuşmayı sürdürdüm. Biz hepimiz, şu ya da bu şekilde İngiliz Ordusu'nu tanıyorduk ve mademki farklı askerlik anlayışlarını karşılaştırıyorduk, o zaman her biri farklı yaptırım gücüne sahip olan güçlerin düzenlilik derecesine göre değişen farklı itaat çeşitlerine rastlamak mümkündü.

Mısır'da askerler, kamuoyu denetimi olmaksızın görevlerine bağlıydılar. Bu nedenle biçimsel davranışlarını mükemmeliyete ulaştırmak için içlerinde barışçı bir duygu, güçlü bir eğilim vardı. Türkiye'de askerler, teorik bakımdan, beden ve ruh olarak subaylarına eşittiler. Ama içlerinden çoğu, kaçış olanağını kullanarak kendilerini rahat hissediyorlardı. İngiltere'de gönüllü olarak savaşa katılan acemi askerler, sivil terbiye ile büyüdüklerinden doğrudan fiziksel acıyla karşılaştıkları zaman ağrılarına bir çare bulmak için otoriteden uzaklaşmaları dışında Türkler gibi sonuna kadar görevlerini yapıyorlardı. Ama pratikte tam donatımla yapılan talimlerin daha az kalın kafalı olan halkımızın üzerinde yarattığı etki ya da yorgunluk, Doğu (Oriental) sistemlerine göre yetersiz sayılırdı.

Düzenli Arap Ordusu'nda her ne olursa olsun cezalandırma yetkisi yoktu. Bu temel farklılık, kendisini tüm birliklerimizde gösteriyordu. Disiplin adetleri ve ast rütbeler yoktu. Hizmetlerini aktif bir şekilde getiriyorlardı

ama ilişkilerde her an bir kriz çıkabilirdi. İtalyan Ordusu'nda olduğu gibi, adamlar, görevlerini düşmanı yenilgiye uğratmak olarak tanımlıyorlardı. Diğerlerine gelince, onlar asker değillerdi ama her zaman biraz daha ileriye gitmek isteyen hacılara benzeyen başıboş insanlardı.

Bu durumdan memnun değildim. Çünkü disiplin, en azından biçimsel disiplin, bana, huzurun temel koşulu olarak görünüyordu. Disiplin, bir bireyin sahip olduğu doğal nitelikleri silip eşitleyen ama aynı zamanda becerikli bir adamı bir askerden ayıran, sınırları belirleyen bir temel bir özellik ya da belirtiydi. Bir adam şunu ya da bunu yapamaz tarzında kısıtlayıcı kararları önceden belirleyerek en kolay yoldan sonuca ulaşıyor ve böylece itaat etmek istemeyenleri bile umutsuzluğa düşürecek kadar sert bir kuralın gelişmesine yardımcı oluyordu. Bu, tek bir birey üzerinde uygulanması anlamsız olan ama belirli bir karakteri olmayan kalabalıklara uygun düşen bir özellik, kitlesel bir süreçti. İradenin ikili karakterinden dolayı, itaat etmek zorunlu bir hâle geliyordu. Üstelik insanlar üzerinde iradelerinin görevi sanki sadece aktif olarak subaylarını desteklemekmiş gibi bir izlenim de yaratmıyordu. Ama böyle bir izlenim doğsaydı, o zaman Arap Ordusu'nda ve düzensiz birlikler arasında yaygın olduğu gibi her karardan sonra düşüncenin nakledilmesi ya da hazmedilmesi için geçici bir duraklama devresi ortaya çıkardı. Çünkü kendilerine nakledilen her özel iradeyi, aktif sonuçlarına kadar götürüp götürmeme konusunda, düşünüp karar verecek kadar cesaret ve güvene sahiptiler. Öte yandan düzenli her ordu, bıkıp usanmadan talim alanlarında bu tür dikkate değer duraklamaları ortadan kaldırmak için çaba harcıyordu. Talim yaptıran askeri eğitmenler, sanki bireylerin iradelerini harekete geçiren ortak bir güce sistemli bir şekilde yatırım yapılıyormuş gibi verdikleri her emre anında uyulduğunu görmek için, itaati bir içgüdü, adeta zihinsel bir refleks hâline getirmeye çalışıyorlardı.

Bu durum, çabukluğu artırdığı ölçüde iyi sonuç veriyordu. Ancak bu çabukluk, kayıpları azaltacak herhangi bir önlem getirmiyordu. Sadece, ast konumunda bulunan her askerin sahip olduğu irade gücünün tamamen körleşmediği gibi zayıf bir varsayımdan hareket edilerek ve ayrıca her adamın mükemmel bir şekilde sırayı bozmadan anında bir üstünün görevini üstlenmeye hazır olduğu biçiminde bir ihtiyat payı da saklı tutularak, verilen her talimatın etkinliğinin büyük bir hiyerarşiden aşağı düzgün bir şekilde ilerletilerek, sağ kalan son iki erden kıdemli olanın sorumluluğu üstlenene kadar sürdürülmesi gerektiği emrediliyordu.

Genç adamların haset etmesine rağmen bütün yetkilerin, faaliyetlerini huysuz bir şekilde sürdüren gaddar yaşlıların elinde toplanması daha fazla zayıflığa yol açıyor ve buna ek olarak herhangi bir talebi görmezden gelerek istek kipinin yok olmasına neden oldukları gibi, kurbanlarını bile mahve-

den bir tutkuya sahip oldukları için, uzun süre egemenliklerini sürdürme alışkanlıkları yüzünden yaptıkları işin değerini de düşürüyordu. Ayrıca kökleri hayvani doğamızda saklı kalan içgüdülere güvenmemek de benim yaradılışımda varolan bir özellikti. Sağduyu, ihtiyatlı bir şekilde hareket etmemizi sağlayarak insanlara korku ya da acıdan çok daha değerli bir şey sunmuş gibi görünüyordu. Bu yüzden bir savaş eğitimi olarak barışta şiddet kullanmanın değerine inanmıyordum.

Çünkü savaşla birlikte askerlerde anlaşılması güç bir değişim meydana geliyordu. Disipline karşı tavır değişiyor, destekleniyor ve hatta savaşa giren insanlar tarafından canıgönülden inanılıyordu. Bu isteklilik, çatışmalardan, moral anlamda ve çoğu zaman da fiziksel anlamda zaferle çıkılmasını sağlıyordu. Savaş, insanların giriştiği yoğun çabaların yol açtığı krizlerden oluşuyordu. Psikolojik nedenlerden dolayı komutanlar, bu azami çabanın en kısa sürede tamamlanmasını diliyorlardı. Bunun nedeni, adamlarının ellerinden geleni yapmak için bir daha çaba göstermeyeceklerini düşündüklerinden dolayı değildi –çünkü insanlar, genellikle düşüp kalıncaya kadar mücadeleye devam ediyorlardı– ama böyle gösterilen her çabanın, tüketilen enerjinin insanlarda savaşmak için geriye derman bırakmayacağını düşündüklerinden dolayıydı. Böyle bir hırs, son derece güçlü oluyordu. Aşırı bir güçle ortaya konulduğunda, ruhu ve bedeni paramparça ediyordu.

Barış döneminde askeri bir ruh yaratmak amacıyla savaş heyecanını körüklemek, bir atletin yarıştan çok önce doping almasına benzer bir tehlikeydi. Bu yüzden savaş heyecanı yerine, doğal olarak "sertliği" ile birlikte anılan disiplin olgusu (yüzeysel bir kısıtlama ve eziyet anlamına gelen bu muğlak sözcük), keşfedilmişti. Savaş hattında doğup gelişen Arap Ordusu, barış koşullarında yaşamak konusunda hiçbir şey bilmiyordu ve ateşkes zamanına kadar böyle bir sorunla hiç karşılaşmadı. Ama daha sonra barış koşullarında varlığını sürdürme sorunuyla karşılaşınca açıkça başarısızlığa uğradı.

Bölüm 93

Joyce ve Dawnay ayrıldıktan sonra Mirzuk ile birlikte Aba el Lissan'dan yola çıktık. Harekete geçtiğimiz gün, her şey, bu yüksek yaylalar bahar tazeliği ile şenlenmiş gibi görünüyordu. Daha bir hafta önce şiddetli bir kar fırtınası olmuştu ama şimdi karın beyazlığı neredeyse bazı yerlerde kaybolmuştu. Saman gibi solgun görünen toprak, yeni biten otlar ve gün ışığıyla canlanmıştı. Yol, hafifçe eğimliydi ve kanat çırpar gibi hızla esen rüzgârın şiddeti yumuşamıştı.

Bizimle birlikte, cephane ve erzak taşıyan iki bin Sirhan devesi yolculuk yapıyordu. Konvoyun esenliği için demiryoluna karanlıktan sonra ulaşmak için hiç acele etmeden rahat rahat yol alıyorduk. Birkaç kişi önden gidip gündüz gözüyle demiryolu hattını gözden geçirerek, dağınık gruplar hâlinde ilerleyen konvoyun geçiş işlemi tamamlanıncaya kadar, saatlerce hattın sakin olup olmadığını kontrol ettiler.

Muhafızım benimle birlikte geliyordu ve Mirzuk'un yanında iki meşhur yarış devesiyle birlikte gelen Ageyl koruması vardı. Havanın ve mevsimin neşesi onları sardı. Çok geçmeden birbirlerine tehditler savurup yarışa davet ederek dalaşmaya başladılar. Mükemmel olmayan deve sürücülüğüm (ve keyifsiz oluşum) daha çok kuzeye doğru gidip gelen delikanlıların arasına katılıp yarışmamı engelliyordu. Kampın korunaklı alanından, şamata ve entrikalarından kurtulup uzaklaştığım için zihnim rahatlamıştı. Çöl manzarasının soyut karakteri, beni arındırmış ve aşırı büyüklüğü karşısında zihnim boşalmıştı. Bu büyüklüğe, çölün boşluğuna insan düşüncesi ekle-

nerek değil ama daha çok çıkartılarak ulaşılıyordu. Çok geniş, çok sağlam ve çok güzel olan bu cennetin gücü, yeryüzü yaşamının zayıflığında ayna gibi yansıyordu

Günbatımına doğru önümüzde açılan geniş bir arazinin üzerinde yay çizen, alçak boylu ot ve çalı kümeleri arasından geçerek ilerleyen bir demiryolu hattı ortaya çıktı. Her şey sakin göründüğü için biraz daha ileride durup diğerlerini beklemek niyetiyle yola devam ettim. Faaliyetlerimizin çoğunda hedefimiz olan demiryollarına dokunmak bende her seferinde biraz heyecan yaratıyordu.

Setten yukarı çıkarken devem ayaklarını gevşek kırık taşların arasında sürüyerek güçlükle ilerliyordu. Solumda uzun gölgeli bir menfezin önünde, hiç şüphesiz bütün gün orada yatıp uyumuş olan bir Türk askeri ayağa kalktı ve elinde tabancasıyla vahşi bir şekilde bana baktı. Daha sonra bakışlarını kederle metrelerce uzakta duran, menfez ayağına dayamış olduğu tüfeğine çevirdi. Genç, sağlam görünüşlü bir adamdı, ama asık suratlıydı. Gözlerimi ona dikip baktım ve yumuşakça, "Allah bağışlayıcıdır!" dedim. Arapça deyimin sözlerini ve anlamını biliyordu. Ağır uykudan kurtulan yüzü, kararsız bir neşeyle aydınlanmaya başlarken gözlerini kaldırıp bana şimşek gibi bir bakış attı.

Ama ağzından tek bir sözcük bile çıkmadı. Ayağımla devenin tüylü omzuna baskı yaptım, hayvan zarif adımlarla raylardan geçip setin öteki tarafından aşağı indi. Bu ufak tefek Türk, yavaş yavaş uzaklaşırken arkamdan ateş edecek kadar soysuz değildi. Bir adamın canını bağışladığı için, içimde ona karşı sıcak duygular uyandı. Güvenli bir uzaklığa ulaşınca dönüp baktım. Baş parmağını burnuna götürüp bana nanik işareti yaptı.

Geride kalanlar bizi görsün diye bir kahve ateşi yaktık ve bütün konvoy karanlıkta raylardan geçinceye kadar bekledik. Ertesi gün el Jinz Vadisi'ne kadar ilerledik. Çamur tabakanın buruş buruş kırıştığı yerlerde sel sularından küçük gölcükler, sığ su gözeleri oluşmuştu ve gölcüklerin kenarları çalılıkların bodur gövdeleri ile birbirlerine bağlanıyordu. Su, killikireçli vadi tabanı gibi griydi ama tatlıydı. Zaagi, bir toy kuşu avladığı için geceyi orada geçirmeye karar verip mola verdik. Ksenophon, beyaz et dediği kuşu tam hakkını vererek iyi bir şekilde pişirip hazırladı. Biz, ziyafet çekerken develer de kendilerine ziyafet çekti. Baharın cömertliği sayesinde diz boylarına kadar uzamış olan yeşil ve körpe otlarla karınlarını doyurdular.

Kolay geçen dördüncü yürüyüşümüz, bizi hedefimize, dostlarımızın Mifleh, Fahad ve Adhub'un kamp kurup beklediği Atara'ya götürdü. Fahad, hâlâ hasta yatıyordu. Ama Mifleh, tatlı sözlerle biz karşılamak için dışarı çıktı. Hırsla yanıp tutuştuğu, yüzünden belli oluyordu ve bu nedenle

sesi biraz hırıltılı çıkıyordu.

Allenby'ın aldığı aslan payı sayesinde plânımız, kolayca gerçekleşecek gibi görünüyordu. Hazır olunca demiryolu hattını geçip Beni Sakhrların en önemli sulama bölgesi olan Themed'e gidecektik. Oradan Beni Sakhr süvarilerinin perdelemesinden yararlanarak gizlice Madeba'ya hareket edecektik. Allenby, ErihaSalt yolunu iyi durumda tutarken biz, Madeba'yı karargâh olarak hazırlayacaktık. Tek bir el bile ateş etmek zorunda kalmadan İngiliz güçleriyle rahat bir şekilde bağlantı kurmamız gerekiyordu.

Bu arada sadece, Atatir'de durup beklemek zorunda kaldık. Gerçekten bize keyif verecek ölçüde yemyeşil olan bir bölgeydi. Hemen hemen her çukurda sular birikip durgun gölcükler oluşturmuştu. Uzun otlarla kaplı olan vadi yatakları çiçeklerle süslenmişti. Tuz nedeniyle çorak kalmış kireçli sırtların etrafı hoş bir şekilde su kanallarıyla çevriliydi. Tepelerin en yüksek noktasından kuzeye ve güneye rahatça bakabiliyor ve sert, sivri uçlu bir fırçayla darbe vuruyormuş gibi, yamaçtan aşağı akan yağmur sularının geniş, yeşil şeritler bırakarak vadiyi nasıl beyaza boyadığını, görebiliyorduk. Her şey büyüyordu ve çöl, verimli sulak bir çayıra dönüştükçe tablo günden güne daha net, daha parlak bir hâle geliyordu. Şen şakrak esen rüzgârın savurduğu çalı çırpı kümeleri birbirleriyle çarpışıp üst üste yığılırken aniden patlayan boralar geniş arazide otları kabartıp bir an içinde yeni boy atan buğdayları, üzerlerinden silindir geçmiş gibi karanlık, aydınlık saten kuşaklar yaratarak yere yatırıyordu. Önümüzde sürüklenen gölgeleri seyrederek tepeye oturduk. Rüzgârın şiddetle eseceğini beklediğimizden içimiz titriyordu. Ama yüzümüzü çok hafif, ılık ve hoş kokulu bir esinti yalayıp geçti ve arkamızda yeşil düzlükten aşağı gümüş grisi bir ışık gibi sürünerek indi. Zor beğenen develerimiz bir saat, hatta daha fazla otladıktan sonra yediklerini sindirmek için yere uzandılar ve işkembelerindeki yağ kokulu yeşil bulamacı ağızlarına getirerek, yavaş yavaş geviş getirdiler.

Sonunda İngilizlerin Amman'ı ele geçirdikleri haberi geldi. Yarım saat içinde hazırlanarak ıssız demiryolu hattından geçip Themed'de doğru ilerledik. Daha sonra gelen mesajlar, İngilizlerin geri çekildiğini söylüyordu. Arapları bu konuda uyarmamıza rağmen yine de tedirgin oldular. Daha sonra gelen bir haberci, İngilizlerin kısa bir süre önce Salt'tan nasıl kaçtıklarını anlattı. Bu durum, açıkça Allenby'ın amaçlarıyla çelişiyordu ve küfrederek haberin doğru olamayacağını söyledim. Bir adam dörtnala gelip, İngilizlerin iki gün boş yere Amman'a saldırdıktan sonra kentin güneyinde sadece birkaç yerde demiryolunu kestiklerini anlattı. Birbirini tutmayan söylentilerden ciddi bir şekilde rahatsız olmaya başlamıştım. Bu yüzden kendini kaybetmeyeceğine güvendiğim Adhub'u, Chetwode ya da Shea'ya verilmek üzere hazırladığım, gerçek durumu bana bildirmelerini isteyen bir

mektupla birlikte Salt'a gönderdim. Arada geçen saatler boyunca beyinlerimiz hummalı bir çabayla plân üstüne plân hazırlarken, yeni biten arpa tarlaları üzerinde huzursuz bir şekilde dolaşıp durduk.

Gecenin geç saatlerinde Adhub'un yarış atının toynak sesleri vadide yankılandı. Adhub, yanımıza gelip gelişmeleri anlattı. Galip gelen Cemal Paşa'nın şimdi Salt'ta bulunduğunu ve İngilizleri sıcak karşılayan bütün yerel Arapları astığını söyledi. Türkler, Allenby'ı, Ürdün Vadisi'nden aşağı doğru hâlâ kovalıyorlardı. Kudüs'ün yeniden alınabileceği düşünülüyordu. Vatandaşımı, bu olasılığı reddedeceğini bilecek kadar tanıyordum. Ama olayların çok ters geliştiği de açıktı. Şaşkına dönmüş bir hâlde oradan sıvışıp kaçtık ve tekrar Atatir'e geri döndük.

Hiç beklemediğimiz bir anda yenilgiyle karşılaşmak beni kötü bir şekilde etkiledi. Allenby'ın plânı makul görünüyordu ve Araplar, perişan olmadan önce, işlerimizin bu kadar kötü gitmemesi gerekiyordu. Onlara önceden haber verdiğim büyük işleri başaracağımıza zaten hiç inanmamışlardı ama şimdiki bağımsız düşünceleri buradaki coşkudan zevk aldıklarını ortaya koyuyordu. Eşeklerinin sırtında taşıdıkları teneke ve lehimcilik malzemeleriyle kuzeyden gelen bazı çingene aileleri de onları teşvik ediyordu. Zebn kabile üyeleri, zor anladığım bir neşeyle çingeneleri karşılıyorlardı. Ama daha sonra az çok makul görünen el işçiliğinden yararlanmalarının yanı sıra, çingene kadınları daha başka girişimlere de açıktılar.

Özellikle Ageyllere karşı hiç zorluk çıkarmıyorlardı. Adamlarımız çok istekli ve cömert davrandıklarından kısa bir sürede zenginleşiyorlardı. Onlardan ben de yararlandım. Amman'a bu kadar yaklaştığımız hâlde yapacak bir şeyimizin olmaması acınacak bir durumdu ama buna bakarak üzülmeye de gerek yoktu. Bu yüzden Farraj'la birlikte neşeli üç küçük kadın kiralayıp onlar gibi giyindik ve gezginci bir grup gibi köyden geçtik. Ziyaretimiz başarılı oldu. Ama o yerin kendi hâline bırakılmasının daha iyi olacağı sonucuna vardım. Geri dönerken köprünün önünde kötü anlar geçirdik. Birkaç Türk asker karşımıza çıktı ve göründüğümüz gibi hepimizin beş kişi olduğunu düşünerek aşırı dostça davranmaya başladılar. Cilve yapıyor gibi görünmeye çalıştık. Çingene kadınların iyiliği için kıvrak davranıp yanlarından hızla uzaklaştık. Bundan sonra düşman bölgesinde dolaşırken olağan İngiliz asker kıyafetlerini giyme alışkanlığıma dönmeye karar verdim. Bu, şüphe uyandırmayacak kadar pişkince olurdu.

Bu keşif turundan sonra Hintlilere Azrak'tan Faysal'a geri dönmelerini emretmeye karar verdim ve ben de onlarla birlikte dönecektim. Bütün gece düşündükten sonra yorgun düşen zihnimin gözü hâlâ yataktayken, güneşle birlikte tüm duyguları harekete geçiren o berrak şafak vakti yola çıktık. Böyle bir sabahta dünyanın tüm sesleri, kokuları ve renkleri, bir ya da iki

saat boyunca tek tek, zihinsel süzgeçten geçmeden ya da düşünce tarafından tipik olarak yeniden üretilmeden, doğrudan doğruya insanın içine işliyordu. Kendi başlarına varlıklarını sürdürebilirlermiş gibi görünüyordu. Tasarımlarında bir eksiklik ya da yaratılışlarında var olan bir özen yokluğu artık insanı rahatsız etmiyordu.

Azrak'tan yola çıkan ve daha yavaş hareket eden Hintlilerle karşılaşacağımızı umut ederek demiryolu boyunca güneye doğru ilerledik. Ödül kazanmış develer üzerinde yolculuk yapan küçük grubumuz, çevreyi kolaçan etmek amacıyla gözetlemeye elverişli bir noktadan diğerine, yırtıcı bir kuş gibi atılarak hızla geçiyordu. Günün sakinliği, bizi yüreklendirmişti. Böyle çakmaktaşı ya da kireçtaşı yüzeyler üzerine bir kez basılıp geçilince, çöl yüzeyinde çöl var olmaya devam ettiği sürece kalacak izler bıraktığından bizi sadece geçen yılın, bin yıl ya da on bin yıl öncesinin terkedilmiş kamp yerlerine götürecek olan değişik çöl yollarını görmezden gelerek, çakmaktaşı kayalıklarla kaplı sırtların üzerinden hızla ilerlemeye karar verdik.

Faraifa yakınlarında hattan yukarı doğru yürüyen sekiz Türkten oluşan küçük bir devriye gördük. Attair'de yaptıkları tatilden sonra zinde olan adamlarım Türkler'in üzerine saldırmak için bana yalvardılar. Bunun çok saçma olduğunu düşünüyordum ama üstelemeleri canımı sıkmaya başlayınca isteklerini kabul ettim. Daha genç olanlar derhâl dörtnala hücuma geçtiler. Geride kalanlara ise hattın diğer tarafına geçip düşmanı menfezin arkasında bulunan korunaklı yerden sürüp uzaklaştırmalarını emrettim. Yüz yarda sağımda bulunan Zaagi, ne istenildiğini anlayarak hemen yönünü değiştirdi. Kısa bir süre sonra Muhsin birliği ile birlikte onu izledi. Bu arada biz, Abdullah'la birlikte düşmanı her iki kanattan da sararak kontrol altına almak için sağlam bir şekilde ilerledik.

Herkesin önünde ilerleyen Farraj, ne bizim bağırışlarımızı işitiyordu, ne de başının üzerinden geçen uyarı ateşlerine dikkat ediyordu. Başını çevirip bakınca bizim yaptığımız manevrayı gördü, ancak devesini eşkin koşturmaya devam ederek çılgın gibi köprüye doğru atıldı. Zaagi ve birliği demiryolu hattını geçmeden önce köprüye ulaştı. Türkler çok ihtiyatlı davranıyorlardı. Setin öteki tarafında emniyetli bir yere çekildiklerini sanıyorduk. Ama Farraj, kemerli geçidin altında devesini durdurunca bir el ateş edildi. Bir an semerinden atlamış ya da düşmüş gibi göründü ve sonra gözden kayboldu. Kısa bir süre sonra Zaagi, set üzerinde o noktaya yaklaştı ve grubu, düşman sanki oradaymış gibi düzensiz bir şekilde yirmi, otuz el ateş etti.

Farraj için çok kaygılanıyordum. Devesi, tek başına köprünün yanında zarar görmeden durmuş bekliyordu. Vurulmuş ya da düşmanı izliyor olabilirdi. Açık alanda göz göre göre düşmanın üzerine gidip durduğuna inanamıyordum. Feheyd'i Zaagi'ye gönderip, biz hızlı bir tırısla doğruca

köprüye doğru ilerlerken, onun olabildiğince uzak taraftan dolaşarak hızla gelmesini istedim.

Birlikte köprüye ulaştık. Orada bir Türkü ölü ve Farraj'ı, kemerin yanında aynen devesinden düştüğü gibi yatarken bulduk. Vücudunun her tarafı berbat bir şekilde yaralanmıştı. Bilinçsizce bakıyordu ama develerimizden inince bizi selâmladı ve sonra sessizce yığılıp kaldı, ölümün yakın olduğuna inanan yaralı insanların hissettikleri o yalnızlığa gömüldü. Elbiselerini parçalayıp çıkarttık ve çaresizce yaralarına baktık. Mermi, sağ tarafını parçalayıp geçmişti ve belkemiği de incinmiş görünüyordu. Araplar, hemen, birkaç saatlik ömrü kaldığını söylediler.

Acı duymuyormuş gibi davranmasına rağmen çaresiz yattığı için onu taşımaya çalıştık. Otlar üzerinde gelincik kırmızısı lekeler oluştu. Açılan geniş yaradan sızan kanamayı durdurmaya çalıştık. Ama bu, olanaksız görünüyordu. Bir süre sonra ölürken kendisini yalnız bırakmamızı, yaşamı umursamadığı için ölmekten mutluluk duyduğunu söyledi. Gerçekten de uzun süredir öyle davranıyordu. Çok bezgin ve kederli olan insanlar, güçlerini son girdikleri savaşta kaybettikten sonra etkisi altında kaldıkları zafer kazanan zayıflığa, ölüme âşık oluyorlardı.

Farraj için telaşlanırken Abd el Latif, bizi uyarmak için bağırdı. Bize doğru gelmek için hat üzerinde hazırlık yapan aşağı yukarı elli kadar Türk görmüştü ve hemen ardından kuzeyden yaklaşan motorlu bir drezinin sesini duyduk. Topu topu hepimiz on altı adamdık ve zor bir duruma düşmek üzereydik. Farraj'ı yanımıza alarak hemen çekilmemiz gerektiğini söyledim. Önce harmaniyesinden çekip kaldırmak, sonra da bir battaniye ile taşımak istedik. Ama bilinci yerine geldi ve öyle acınacak bir hâlde haykırdı ki, onu daha fazla incitmeyi yüreğimiz kaldırmadı.

Onu orada Türklere bırakamazdık, çünkü talihsiz yaralılarımızı diri diri yaktıklarına tanık olmuştuk. Bu yüzden içimizden birisi kötü bir şekilde yaralanacak olursa kaçmadan önce işini bitirme konusunda hepimiz bir anlaşmaya varmıştık. Ama Farraj'ı öldürme görevinin bana düşeceğini hiç düşünmemiştim.

Amacımı anlamasın diye tabancamı başının kenarında yere yakın tutarak yanına diz çöktüm. Ama ne yapacağımı tahmin etmiş olmalıydı, çünkü gözlerini açtı ve sert, derisi pul pul soyulan eliyle, bu erken gelişmiş Nejd adamlarına has küçücük eliyle beni kavradı. Bir an durup bekledim. Eski gülümsemesi, bu büzülmüş kül rengi yüzü o kadar garip bir şekilde aydınlattı ki, "Daud sana kızacak!" dedi. "Ona selâm söyle!" diye karşılık verdim. Geleneklere uygun bir şekilde "Allah sana huzur versin!" dedi ve sonunda bitkin bir şekilde gözlerini kapattı.

Türk drezini şimdi bize çok yaklaşmıştı. Bir bok böceği gibi sağa sola sallanarak hattan aşağı iniyordu. Tepelere doğru kaçarken makineli tüfek mermileri başımızın üzerinden havayı delerek geçiyorlardı. Muhsin, Farraj'ın devesini çekerek götürdü. Devenin üzerinde hâlâ Farraj'ın tam köprünün yakınında düştüğü zaman bıraktığı gibi duran bedenine uygun koyun postu semeri ve süslü koşum takımları vardı. Havanın kararmasına yakın mola verdik. Zaagi, yanıma gelip fısıldayarak bu harika hayvana yarın kimin bineceği konusunda kavga çıkacağını söyledi. Deveyi kendisi için istiyordu. Ama bu hissiz mükemmel adam, ihtiyaç duyduğum bir şeyi yine benden almaya çalıştığı için, biraz acı konuştum ve küçük bir kurban vererek büyük bir kaybın acısını hafifletmek amacıyla ikinci mermimle zavallı hayvanı vurdum.

Daha sonra güneş battı. Öğle vakti boyunca ısı, çiçeklerin kokusunu emmiş ve hiç rüzgâr esmediğinden Kerak'ın vadilerinde sıkışıp kalan hava, en ufak bir rahatlık duygusu bile vermeden durgun bir şekilde üzerimize çökmüştü. Karanlıkla birlikte dünya yine kımıldamaya başladı. Batıdan gelen hafif bir esinti, çölün üzerinden sessizce geçti. Otlar ve çiçekler, bizden millerce uzaktaydı. Ama sonra birden sanki tüm bitkiler etrafımızdaymış gibi hissettik. Çünkü hoş kokulu hava dalgaları, ılık bir tatlılıkla üzerimizden geçip gidiyordu. Bununla birlikte bu esinti çabucak canlılığını yitirdi ve onun ardından nemli ve hoş bir gece rüzgârı esmeye başladı. Abdullah, bana pilav ve deve etinden (Farraj'ın devesi) oluşan akşam yemeğini getirdi. Daha sonra uyuduk.

Bölüm 94

Sabahleyin el Jinz Vadisi yakınlarında dikili duran tek bir ağacın altında mola verip dinlenen Hintlilerle karşılaştık. Her şey, önceki yıl köprülere yaptığımız o unutulmaz ve soylu seferimize benziyordu. Hassan Shah ile birlikte yine aynı bölgeden geçiyor, yine Vickers makineli tüfekleri yük develerimizin üzerinde şangırdayarak sesler çıkartıyor ve askerlerimizin kayan yüklerini ya da semerlerini bağlamalarına yardımcı oluyorduk. Yine develere tıpkı ilk seferde olduğu gibi acemice biniyorlarmış gibi görünüyordu. Böylece alacakaranlık çökmeden önce demiryolundan geçtik.

Kendimi huzursuz hissettiğimden ve geceleyin hızla yol almanın zihnimi rahatlatacağını düşündüğümden dolayı, orada Hintlilerden ayrıldım. Böylece serin karanlıkla Odroh'a doğru yolumuza devam ettik. Zirveye çıkınca sol tarafımızda bir ateşin parıldadığını fark ettik. Parlak yalazlar sürekli olarak yükseliyordu. Jerdun yakınlarında bir yerde yakılmış olabilirdi. Develerimizin yularını çekip durdurduk ve zayıf patlama sesleri duyduk. Rüzgârda sallanmayan dik bir alev yalımı yükseldi, daha da büyüdü ve ikiye bölündü. Belki de istasyon yanıyordu. Mastur'a sormak için hızla ilerledik.

Ancak Mastur oradan ayrılmıştı. Eski kamp yerinde sadece bir çakal dolaşıyordu. Faysal'a gitmeye karar verdim. Güneş gökte yükselirken develerimizi olabildiğince hızla tırıs koşturduk. Yol, yakın mesafeden bakılınca güzel görünen, kanatlarının pırıltısı ile havayı gümüşe boyayan çekirgelerle vahşi bir görünüm kazandı. Farkında olmadan yaz gelmişti. Bu, benim do-

ğuda peş peşe geçirdiğim yedinci yaz olacaktı.

Hedefimize yaklaşırken ileride Semna üzerinde, Maan'ı gözlerden saklayan hilal biçimindeki tepeciğin üzerinde ateş edildiğini duyduk. Askeri birlikler, yavaş yavaş tepeciğe tırmanıp zirvenin alt kısmında duruyorlardı. Semna'yı ele geçirdiğimiz açıkça belliydi. Bu yüzden yeni mevziye doğru ilerledik. Tepenin bu yakasında bulunan düzlük üzerinde sedye taşıyan bir deveye rastladık. Deveyi götüren adam, yüküne işaret ederek, "Maulud Paşa!" dedi. "Maulud vuruldu mu?" diye bağırarak adamın yanına koştum. Çünkü Maulud, ordumuzdaki en iyi subaylardan biri olduğu kadar, bize karşı da en dürüst davranan adamlardan biriydi. Gerçekten sağlam ve uzlaşmaz bir yurtsever olarak kazandığı hayranlık her ne bakımdan olursa olsun reddedilemezdi. Sedyede yatan yaşlı adam, cılız bir sesle, "Evet, gerçekten yaralıyım, Lurens Bey. Ama Allah'a şükür ciddi bir şey yok. Semna'yı ele geçirdik!" dedi. "Oraya gidiyorum!" diye cevap verdim. Sedyenin kenarından destek alarak heyecanla doğruldu. Güçlükle görebiliyor ve konuşabiliyordu. Tepenin yamacında savunmayı düzenlerken yaralanmıştı. Yaralarını bana nokta nokta gösterdi. (Uyluk kemiği dizinin yukarısında parçalanmıştı.)

Türklerin, gönülsüz bir şekilde top mermileri göndermeye başladıkları sırada tepeye vardık. Nuri Said, Maulud'un yerine kumandanlığı üzerine almıştı. Tepede soğukkanlı bir şekilde duruyordu. Ateş altında savaşan insanların çoğu, daha hızlı bir şekilde konuşmaya başlıyor ve kendisini hemen belli eden bir huzur ve keyif içinde hareket ediyorlardı. Nuri daha sakin bir şekilde hareket ettikçe Zeid de keyiflendi.

Jaafar'ın nerede olduğunu, sordum. Nuri, Jaafar'ın gece yarısı Jerdun'a hücum etmiş olması gerektiğini, söyledi. Gecel olunca yükselen alevlerden bahsettim. O ateşler, her hâlde Jaafar'ın başarılı olduğunu gösteriyordu. Beraberce durumdan memnun beklerken haberciler gelip ele geçirilen esirler, makineli tüfekler, tahrip edilen üç bin ray ve istasyon hakkında bilgi verdiler. Böylece haftalarca olağanüstü bir şekilde çaba gösterdikten sonra, kuzey demiryolu sorunu hâlledilmiş görünüyordu. Daha sonra Nuri, önceki gün şafakta Ghadir el Haj İstasyonu'na saldırdıklarını, istasyon binası ile birlikte bin ray ve beş köprüyü de tahrip ettiklerini anlattı. O hâlde güney hattı sorunu da bir çözüme bağlanmıştı.

Öğleden sonra geç saatlerde ölümcül bir sessizlik çöktü. Her iki taraf da amaçsız top ateşini kesti. Faysal'ın Uheida'ya gittiğini söylediler. Küçük sel sularından oluşan bir dereden geçip Maulud'un yattığı geçici hastaneye gittik. Doktora itiraz eden kızıl sakallı Maulud, ayağı kesilmeden iyileşebileceğini sanıyordu. Güneşin karşısında karanlık görünen Faysal, tepenin tam ucunda dikilmiş duruyordu. Güneş ışıkları, dal gibi ince endamının etrafında garip bir pus tabakası yaratmış ve kefiyesinin ham ipek kumaşın-

dan geçerek başının etrafında altın bir hâle meydana getirmişti. Devemi diz çökerterek oturttum. Ellerini uzatarak, "İnşallah, iyisindir?" diye bağırdı. "Elhamdülillah, şükür, iyiyim!" diye karşılık verdim. Karşılıklı olarak ne olup bittiğini rahatça konuşmak için beni sürükleyerek çadırına götürdü.

Faysal, Dawnay'dan kötü hava koşulları ve düzensizlik yüzünden Amman önlerinde yaşanan İngiliz başarısızlığı hakkında, benim duyduklarımdan çok daha fazlasını öğrenmişti. Allenby'ın Shea ile nasıl telefonla konuştuğunu ve kayıpları önlemek için nasıl şimşek gibi hızla karar aldığını, anlattı. Bu karar, gururumuzu kötü bir şekilde incitmesine rağmen akıllıcaydı. Joyce hastanedeydi. Ama hızla iyileşiyordu. Dawnay, arabalarla Mudowwara'ya hareket etmek için Guweira'da hazırlanıyordu.

Faysal, bana, Semna ve Jaafar hakkında sorular sordu. Bildiğim her şeyi anlattım. Nuri'nin fikir ve beklentilerinden bahsettim. Nuri, Abu Tayiler'in bütün gün kendisi için bir şey yapmadan oturduklarından şikâyet etmişti. Auda, bu iddiayı reddetti. Yaylayı ilk ele geçirişimizin öyküsünü ve Aba el Lissan'da kendileriyle dalga geçip utandırarak saldırıyı nasıl gerçekleştirdiğimizi ona hatırlattım. Öykü, Faysal için yeniydi. Geçmişin gün ışığına çıkartılarak hatırlatılması, yaşlı Auda'yı içten içe yaralamıştı. Öfkeli bir şekilde bugün elinden geleni yaptığı, üzerine yemin etti. Sadece koşullar, kabilesel çalışma için uygun değildi. Ona daha fazla itiraz edince, çok sert bir şekilde çadırdan çıkıp gitti.

Maynard ile birlikte bundan sonraki günleri harekâtları izleyerek geçirdik. Saleh ibn Sheifa, bir siperi düşürüp yirmi esir Türk ve bir makineli tüfek elde ederken, Abu Tayi de istasyonun doğusunda bulunan iki ileri karakolu zaptetti. Bu kazançlar, bize, Maan'ın çevresinde hareket serbestliği sağladı. Üçüncü gün Jaafar, topları ile güneydeki tepelerde yığınak yaparken, Nuri Said, bir hücum kıtası ile demiryolu istasyonunun barakalarını hedef alan bir saldırıyı yönetti. Nuri Said siperlere ulaşınca, Fransız topları ateşi kestiler. Peş peşe yapılan saldırıların devam etmesini sağlamak amacıyla çaba harcayarak, Ford bir arabayla dolaşıyorduk. Mükemmel bir şekilde giyinip eldiven takmış ve fundadan yapılmış piposunu tüttüren Nuri bizi karşıladı ve bizi, topçu komutanı Yüzbaşı Pisani'ye, acil destek vermesi talebiyle, derhâl geri gönderdi. Çaresiz bir şekilde ellerini ovuşturan Pisani'yi bulduk. Tüm mermilerini tüketmişti. Bu kıtlık anında saldırıya geçmemesi için Nuri'ye yalvardığını söyledi.

Yapılacak bir şey yoktu ama demiryolu istasyonundan adamlarımıza yeniden yaylım ateşi açıldığını gördük. Yol, hâki renk üniforma giymiş, vurulup düşen kişilerle mezbeleye döndü ve yaralılar, ağrıyla büyüyen gözlerini dikip bize suçlar gibi bakıyorlardı. Yaralanıp güçten düşen bedenleri üzerindeki kontrollerini artık kaybetmişlerdi ve parçalanmış vücutları çare-

sizce onları silkeleyip titretiyordu. Her şeyi görüp serinkanlı bir şekilde düşünebiliyorduk. Ama etrafa bir sessizlik çökmüştü. Başarısız olduğumuzun farkına varmak, işitme duyumuzu alıp götürmüştü.

Daha sonra, makineli tüfek ateşi altında içtenlikle savaşan, toprak zeminden akıllıca yararlanarak ilerleyen piyadelerimizden, bu kadar olağanüstü bir cesaret beklemediğimizi, açıkça kabul ettik. Bu yüzden liderliğe çok az gerek duyulmuş ve sadece üç subay kaybedilmişti. Maan bize, İngiliz desteği olmaksızın da Arapların yeterince iyi savaşabildiklerini göstermişti. Bu, bize, plân yapmak için daha fazla özgürlük sağlayacaktı. Bu nedenle bu olay, telafisi mümkün olmayan bir başarısızlık gibi, görünmüyordu.

18 Nisan sabahı Jaafar, akıllıca hareket ederek, daha fazla kaybı kaldıramayacağına karar verdi ve birliklerini dinlendirerek Semna'daki mevzilere çekti. Türk Kumandanı eski okul arkadaşı olduğu için ona beyaz bayrakla, teslim olmaya davet eden bir mektup gönderdi. Türkler cevap olarak bu öneriden hoşlandıklarını, ancak son fişeklerine kadar dayanmak için emir aldıklarını bildirdiler. Jaafar, ateş ederek cephanelerini tüketinceye kadar, onlara bir süre tanınmasını önerdi. Ama Türkler, Cemal Paşa, Amman'dan birliklerini toplayıp Jerdun'u yeniden işgal ederek kuşatılan kente yiyecek ve cephane yüklü bir konvoy gönderinceye kadar kararsız kaldılar. Demiryolu haftalarca kapalı kaldı.

Hemen bir arabaya atlayıp Dawnay'ın yanına gittim. Düzenli bir savaş içinde ilk kez Dawnay tarafından yürütülecek olan bir gerilla harekâtına, en karmaşık ve anlaşılması güç bir silahla, zırhlı bir arabayla katılmak beni bir parça huzursuz ediyordu. Ne Dawnay, ne de onun deve uzmanı olan Peake, Arap dili konusunda uzmandılar, ne de doktor Marshall'ın akıcı bir konuşması vardı. Emrinde İngiliz, Bedevi ve Mısırlı askerlerden oluşan karma birlikler vardı. Son iki grup, birbirlerinden hoşlanmıyordu. Böylece gece yarısından sonra arabayla Tell Shahm'ın yukarı kesiminde kalan ordugâhlarına çıktım. Nazik bir şekilde kendimi tercüman olarak sundum.

Bereket versin ki Dawnay, sıcak bir şekilde karşıladı ve beni birliklerinin etrafında gezmeye götürdü. Harika bir gösteriydi. Arabalar, geometrik bir düzenle buraya, zırhlı araçlar oraya park edilmişlerdi. Nöbetçi ve devriye gezen askerler dışarıdaydı. Makineli tüfekler hazır bekliyordu. Araplar bile tepelerin arkasında taktik bir yere yerleştirilmişlerdi. Desteklemeye hazır bekliyorlardı ama görme ve işitme mesafesinin dışında kalıyorlardı. Orada konuldukları yerde sihirli Şerif Hazaa denilen bir adamın komutası altında duruyorlardı. Olmayan tek şey düşman, dememek için dilimi yanağımın içinde kıvırdım.

Plânını açıklarken konuşması, ölçülemez derecede derinliklere inerek bende hayranlık uyandırdı. Harekât emirlerini bile şimdiden hazırlamış-

tı. Her hareketin tek tek başlama zamanlarını (zero time) ve ardı ardına gelişlerini tespit ederek, geleneksel bir anlayışla çalıştığını belli ediyordu. Her birliğinin önceden tespit edilmiş bir görevi vardı. Joyce ile birlikte üzerine oturup son boş zamanımızı kederli bir şekilde gülerek geçirdiğimiz tepeciğin elverişli konumundan yararlanarak, şafakta (zırhlı arabalarımızla) "düzlükteki karakola" saldıracaktık. Kapalı bir biçime sahip olan arabalar, gün ışımadan önce bizi "istasyona götürecekler" ve sürpriz bir atak yaparak siperleri ele geçireceklerdi. Daha sonra 1 ve 3 no.'lu zırhlı arabalar, harekât plânında (1/250.000 ölçeğinde) gösterilen A ve B köprülerini sıfır saate göre 1.30'da (harekete geçildikten tam bir buçuk saat sonra) tahrip edecekler ve bunun ardından bütün arabalar, Kaya Karakolu'na (Rock Post) hareket edip Hazaa ve Araplar'ın desteğiyle (sıfır saate göre tam 2.30'da) oraya hücum edeceklerdi.

Daha sonra 40531 ve 41226 no'lu Talbot toplarının patlayıcı malzemeleri ile Hornby harekete geçecekler ve kuvvetlerimiz öğle yemeği yerlerken D, E ve F köprülerini tahrip edeceklerdi. Öğle yemeğinden sonra alçalan güneş seraplar arasından görmeyi olanaklı kıldığı zaman sıfır saate göre tam 8'de bir araya gelen güçler toplu olarak Güney Karakoluna saldıracaklardı. Mısırlılar doğudan, Araplar kuzeyden hücum ederlerken, arabalardan açılan uzun menzilli makineli tüfek ateşiyle adamlar korunacak ve Gözlem Tepe'ye (Observation Hill) yerleştirilen Brodie'nin on librelik toplarıyla destek verilecekti. Karakol düşürüldükten sonra güçler, Tell Shahm İstasyonu'na gidecekler ve istasyon, Brodie tarafından kuzeybatıdan top ateşine tutulacak ve ayrıca Rumm'un çamur düzlüklerinden havalanan (sıfır saate göre 10'da) uçaklar tarafından bombalanacaktı. Bu arada zırhlı arabalar batıdan yaklaşacaklardı. Araplar, arabaları takip ederlerken Peake, Güney Karakolu'ndan inecekti. Program, nükte yapmayı bırakarak sonunda "İstasyon sıfır saate göre 11.30'da alınacak!" diyordu. Ama program işte tam da bu noktada başarısızlığa uğradı. Çünkü Türkler, hiçbir şeye aldırmayıp telaşla hareket ederek, tam on dakika önce teslim oldular. Kansız günde tek leke buydu.

Tatlı bir sesle Hazaa'nın her şeyi anlayıp anlamadığını sordum. Bana bilgi verildi. Hazaa'nın zaman uyumunu sağlayacak bir saati olmadığından (aklıma gelmişken sorayım, saatimi şimdi ayarlayabilir miyim?) ilk hareketini arabalar kuzeye döndükten sonra yapacak ve daha sonraki hareketlerinin uyumunu özel olarak gönderilen emirlerle sağlayacaktı. Sessizce uzaklaştım ve bir saat uyumak için ortadan kayboldum.

Şafakta arabalarımızın sessizce kumdan yapılmış uyuklamakta olan siperlerin tepesine çıktıklarını ve şaşkınlığa uğrayan Türklerin elleri havada dışarı çıktıklarını gördük. Bu harekât, olgun şeftalileri toplamaya benziyor-

du. Hornby, iki zırhlı Rolls ile hızla ilerledi. A köprüsünün altına 112 librelik pamuk barutu yerleştirdi ve köprüyü ikna edici bir tarzda havaya uçurdu. Gürlemenin şiddeti, neredeyse Dawnay'la beni havaya kaldırıp üçüncü zırhlı arabadan dışarı fırlatacaktı. Arabada oturup her şeyi seyretmiştik. Akaçlama deliklerini mayın yuvası olarak kullanarak köprü uçurmanın çok daha ucuz bir yol olduğunu göstermek amacıyla, Hornby'nin yanına koştuk. Bundan sonraki köprü on parçaya ayrılarak çöktü.

Biz, B köprüsündeyken arabalar, makineli tüfeklerini Kaya Karakolu'nun siperleri üzerinde yoğunlaştırdılar. Siperler, tekerlekli taşıtlar için çıkılamayacak kadar dik olan bir tepenin üzerinde çember biçiminde kalın taş duvarlarla örülmüş bir yapıydı. Hazaa hazırdı, istekli ve heyecanlı görünüyordu. Türkler, dört makineli tüfeğin takırtısından öyle korktular ki, Araplar, daha ilk adımlarında onları ele geçirdiler. Bu, ikinci şeftaliydi.

Daha sonra diğerlerini beklemek amacıyla mola verildi. Ama Hornby ve benim için çalışma devam ediyordu. Şimdi yardımcı mühendis konumundaydım. İki ton pamuk barutu taşıyarak RollsRoycelarımızla demiryolu hattından aşağı indik. Köprüleri, rayları ve keyfimizin istediği her yeri büyük gürültüler çıkartarak havaya uçurduk. Arabaların mürettebatı bizi koruyordu ama bazen de patlamadan sonra müzikal sesler çıkartarak dumanlı havada başımızın üzerinden geçip giden parçacıklardan kendilerini korumak için arabaların altına saklanıyorlardı. Yirmi pound ağırlığındaki bir çakmaktaşı, arabalardan birinin siper başlığına çarparak tınladı ve küçük, zararsız bir oyuk meydana getirdi. Molalar sırasında herkes bu mutlu patlamaların fotoğraflarını çekiyordu. Bu, lüks bir savaş; lüks bir tahrip etme hareketiydi. Keyiflenmiştik. Uzun bir öğle yemeğinden sonra "Güney Karakolu'nun" düşüşünü görmek için harekete geçtik. Karakol tam dakikası dakikasına düştü ama savaş tam istediğimiz gibi olmadı. Hazaa ile onun emrindeki Amran'ın, Peake ve Mısırlıların yaptığı gibi peş peşe ataklar yaparak ihtiyatla ilerleyemeyecek kadar, sinirleri gergindi. Aksine bunun engelli bir koşu olduğunu düşünüp tepeciğin üzerindeki hendek ve siperlere develeriyle bir saldırı düzenlediler. Savaş bezgini Türkler, karakolu tiksintiyle terk ettiler.

Daha sonra sıra bugünkü temel harekâta, istasyona yapılacak saldırıya geldi. Peake, adamları şeref kazanmak için yeterince ateşli olmadıklarından ve zoraki ilerlediklerinden dolayı, tekrar tekrar kendini gösterip herkesi savaş için coşturmaya çalışarak, birliğini kuzeyden aşağı indirdi. Uçaklar, soğukkanlı bir şekilde daireler çizip siperlere ıslık öttürerek düşen bombalarını bırakırken, Brodie, her zamanki titizliğiyle bombardımana başladı. Zırhlı arabalar, burunlarından soluyorlarmış gibi dumanlar çıkartarak hızla ileri atıldılar ve bu sis bulutunun arasında beyaz şeyler sallayan bir Türk

Birliği, üzgün görünerek, ana siperlerinden kalkarak dışarı çıktı.

Krank kolunu çevirerek Rollslarımızı çalıştırdık. Araplar, bir sıçrayışta develerine bindiler ve Peake'in şimdi cesaret kazanan adamları koşmaya başladılar. Bütün kuvvetlerimiz vahşi bir şekilde yarışarak istasyona ulaşmaya çalıştı. Bizim arabamız yarışı kazandı ve ben, pirinçten yapılma Şam işi değerli bir parça olan istasyon çanını kendime ödül olarak aldım. İkinci adam, bilet zımbasını, üçüncü adam da istasyon mühürünü aldı. Bu arada şaşkın şaşkın bakan Türkler, önemlerinin sadece ikinci plânda kaldığını görerek bize içerlediler.

Bir dakika sonra Bedeviler, ulur gibi sesler çıkartarak tarihlerinde gördükleri en çılgın yağmanın üzerine koştular. İstasyonda iki yüz tüfek, seksen bin mermilik bir cephane, pek çok bomba, bol miktarda yiyecek ve giysi vardı. Herkes ortalığı kırıp dökerek kendi işine yarayacak bir şey arayıp buldu. Talihsiz bir deve, istasyonun avlusuna girerken Türklerin bıraktığı mayınlardan birinin üzerine basıp patlatarak kargaşanın büyümesine neden oldu. Patlama, tepenin üzerindeki külleri havaya savurdu ve büyük bir panik yarattı. Brodie'nin yeniden ateş etmeye başladığını düşündüler.

Ortalık sakinleştikten sonra Mısırlı bir subay, henüz yağmalanmamış bir ambar buldu ve yiyecekleri yetersiz olduğundan buraya askerlerini muhafız olarak dikti. Henüz tam tatmin olmayan Hazaa'nın kurtları, eşit pay almak için Mısırlıların haklarını tanımadılar. Karşılıklı olarak birbirlerine ateş etmeye başladılar. Ama araya girerek ilk olarak Mısırlıların ihtiyaç duydukları kadar yiyeceği alıp çekilmelerini sağladık. Daha sonra, genel bir çekişme oldu ve ambarın duvarları patlatılarak yıkıldı.

Shahm İstasyonu herkese o kadar büyük bir yarar sağlamıştı ki, her on Arap'tan sekizi bu işten tatmin olmuş görünüyordu. Sabahleyin yanımızda bundan sonraki harekâtlar için sadece Hazaa ile bir avuç adamı kalmıştı. Dawnay'ın programı, Ramleh İstasyonu'nu gösteriyordu. İstasyonun durumu tam olarak incelenmediğinden dolayı emirleri, kesin değildi. Bu yüzden Dawnay'ın zırhlı arabasıyla Wade'yi gönderdik. Yanına ikinci bir arabayı da destek olarak verdik. Wade, ölüm sessizliğinde, temkinli bir şekilde hareket ederek, arabayı yavaş yavaş istasyona doğru sürdü. Sonunda tek bir el bile ateş edilmeden istasyonun avlusuna girdi. Yere tetikleme ve kastanyola telleri ağ gibi serilip bırakıldığı için mayın olabileceği endişesiyle çok dikkatli bir şekilde ilerledi.

İstasyon kapatılmıştı. Kapı ve kepenklere bakarak istasyonun etrafında yarım bir tur attı. Bir cevap alamayınca arabadan indi ve binayı araştırdı. Kimse yoktu ama Hazaa ile yanında kalan sadık adamlarının erdemlerini fazlasıyla ödüllendirecek kadar arzu edilen nitelikte mal vardı. Günün geri kalan kısmını işgal edilmemiş bölgeye doğru uzanan demiryolu hattından

binlerce mil tahrip ederek geçirdik. Sonunda, kurulabilecek en büyük tamir birliğini bile on beş gün uğraştıracak kadar büyük bir hasar verdiğimize kani olduk.

Üçüncü gün Mudowwara'ya gidilmesi gerekiyordu. Ama ne büyük bir umudumuz, ne de elimizde bir güç kalmıştı. Araplar gitmişlerdi, Peake'in adamları savaşçı bir karaktere sahip değillerdi. Bununla birlikte Mudowwara da Ramleh gibi paniğe kapılmış olabilirdi. Bu yüzden son ele geçirdiğimiz istasyonun yakınında uyuyarak, geceyi geçirdik. Yorulmak bilmeyen Dawnay, becerikli komutanlarına gıpta eden nöbetçileri sıraya dizdi ve sözüm ona, biz uyurken başımızın ucunda adamları aşağı yukarı yürüterek bir Buckingham Sarayı gösterisi düzenledi. Kalkınca onlara çölde gözcülük sanatı üzerine ders verdim.

Sabahleyin Mudowwara'yı görmek için yola çıktık. Güneş arkamızda, doğuda, henüz alçaktayken ve solgun görünürken kum ve çakmaktaşından oluşan düzlükler üzerinde kükreyerek ilerleyen arabalarımızı olağanüstü bir zevkle, krallar gibi sürdük. Kente yaklaşırken güneş ışıkları bizi gözlerden saklamıştı ve sonra istasyonda bekleyen uzun bir tren gördük. Acaba kente takviye birlikleri mi getirmişti, yoksa kenti tahliye etmek için mi gelmişti? Kısa bir süre sonra ikisi aktif ve hassas küçük Avusturya dağ havan topu olmak üzere toplam dört topla bize karşı saldırıyı başlattılar. Yedi bin yardadan takdire değer atışlar yaparlarken biz, beceriksizce hızla biraz ilerdeki çukurluk alana kaçtık. Oradan geniş bir tur atarak Zaal'la birlikte ilk kez tren mayınladığımız yere geldik. Uzun bir köprüyü havaya uçurduk. O gergin öğle vakti köprünün altında bir Türk devriye mangası uyuyordu. Daha sonra hareketimizin sürekliliğini sağlamak için rayları ve köprüleri tahrip ederek Ramleh'e geri döndük. Yarattığımız tahribat Fahri'nin bir daha onaramayacağı kadar büyüktü. Bu arada Faysal, bizim mola verdiğimiz yer ile Maan arasında henüz dokunulmadan kalan istasyonlara karşı Muhammed el Dheilan'ı gönderdi. Dawnay, bir gün sonra coğrafi olarak eğimli sayılabilecek bir yüzeyin yukarısında onlarla buluştu ve böylece Maan'dan Modowwara'ya kadar olan seksen millik bir mesafe içinde var olan yedi karakol tamamen bizim elimize geçti. Bu harekâtla birlikte Medine'nin aktif olarak savunulması sona erdi.

Kurmayımızı güçlendirmek amacıyla Mezopotamya'dan gönderilen yeni bir subay, Young, geldi. İstisnai niteliklere sahip, meslekten bir askerdi. Uzun ve kapsamlı bir savaş deneyimi vardı ve Arapçası mükemmel düzeyde akıcıydı. Kabilelerle ilişkiyi sürdürme konusunda ona verilmesi düşünülen rol, benimkinin iki katı olacaktı. Böylece düşmana karşı yürüttüğümüz faaliyet daha fazla genişleyecek ve daha iyi yönetilebilecekti. Yeni koşullara uyum sağlayıp istediğini yapması için Zeid, Nasır ve Mirzuk'un güçlerini

birleştirme olasılığını değerlendirip Maan'ın kuzeyinden itibaren seksen mil uzunluğundaki demiryolu hattını kesip kontrol altında tutmasını tavsiye ederek, Akabe'ye indim. Allenby ile bundan sonra ne yapılacağını tartışmak amacıyla Süveyş'e giden bir gemiye atladım.

Bölüm 95

Dawnay beni karşıladı ve Allenby'ın ordugâhına çıkmadan önce özet olarak sunacağımız rapor hakkında konuştuk. General Bols, gülümseyerek bizi selâmladı ve "Pekâlâ, şimdi arzu ettiğimiz gibi Salt'tayız!" dedi. Şaşkın bakışlarımıza aldırmayarak sözlerine devam etti. Bir sabah Beni Sakhr şeflerinin kendisini görmek için Eriha'ya geldiklerini ve Themed'de bulunan yirmi bin kabile üyesiyle birlikte hemen işbirliği yapmaya hazır olduklarını, açıkladıklarını, anlattı. Böylece ertesi gün banyo yaparken bir plân tasarlamış ve son biçimini vermişti.

"Beni Sakhrlar'ın hangi şefi?" diye sordum. "Fahad!" diye yanıtladı. Benim yetki alanımda bulunan bir yere becerikli bir şekilde baskın düzenleyerek, zafer kazandığını söyledi. Bu, saçma görünüyordu. Fahad'ın dört yüz adam toplayamayacağını biliyordum. Çünkü şu an Themed'de tek bir çadır bile yoktu. Herkes güneye Young'ın yanına gitmişti.

Gerçek öyküyü öğrenmek için acele edip büroya çıktık. Maalesef olaylar, Bols'un anlattığı gibi gelişiyordu. İngiliz süvari birlikleri, Kudüs'e sadece Allenby'ın cömertliğinden yararlanmak için gelen ama ağızlarının payını alan açgözlü Zebn şeyhlerinin boş vaatlerine güvenerek hazırlık yapmadan Moab Tepeleri'ne çıkmışlardı.

Bu mevsimde Genel Karargâh'ta (G.H.Q.) üçüncü bir ortak yoktu. Kudüs plânını hazırlayan gladyatörümüzün kardeşi, Guy Dawnay, Haig'in kurmayına katılmak için gitmişti. Sonbaharda Şam üzerine yapacağımız hamleyi gerçekleştirecek olan Bartholomew, hâlâ Chetwode ile birlikteydi.

Bu yüzden bu aylarda Allenby'ın faaliyetlerini yürüten kurmay, bizim kavrayışımıza göre çok yetersizdi.

Elbette bu nedenle hâlâ Kudüs'te bulunduğum bir sırada baskın harekâtı başarıya ulaşmadı. Şimdi Kudüs'te Vali olan, nazik ve kurnaz Storrs ile Bols'un farklılığını karşılaştırarak kendimi teselli ettim. Beni Sakhrlar, Young ile birlikte çoktan uzaklaşıp gitmişlerdi, çadırlarında kalanlar ise kayıtsız davranmışlardı. Beni Sakhrlar'ın tek birinden bile yardım almayan general Chauvel, ilerlerken, Türklerin arkasında kalan geçitleri yeniden açıp kullanmaya başladıklarını ve yolu ele geçirdiklerini gördü. Ağır bir felaketten tam zamanında Chauvel'in tehlikeli bir durum içinde olduğunu anlayan Allenby'ın içgüdüsü sayesinde kaçıp kurtulduk. Yine de acı verici kayıplara uğradık. Geriye püskürtülmemiz, İngilizler'e Faysal'ın karşılaştığı güçlüklere karşı daha sabırlı davranmak gerektiğini öğretti. Türkler'e, zayıf noktalarının Amman kesimi olduğuna inandırdı ve Beni Sakhrlar'a İngilizlerin geç kavrayışlı insanlar olduklarını sezdirdi. Belki büyük savaşçılarımız yoktu ama hareket anında bambaşka, alışılmadık insanlar olmaya hazır olduğumuzu kanıtladık. Bu yüzden kazara gibi görünen aynı hatayı bilerek bir kez daha tekrar ettiğimiz hâlde, Amman fiyaskosunun acısını çabuk unuttuk. Aynı zamanda umutlarımız da yıkılmıştı. Oysa Faysal, Beni Sakhrlar'la birlikte bağımsız bir şekilde harekete geçebileceklerini düşünüyordu. Bu temkinli ve zengin kabile, güvenilmeye layık müttefikler istiyorlardı.

Basit, kararsız bir düşmanla tek başına mücadele ederken açıkça başarılı olan harekâtımız, şimdi kendi ortağının yarattığı olaylar sayesinde bataklığa saplanmıştı. Mutsuz olan Allenby'la uyum sağlamak zorundaydık. Fransa'da başlayan Alman saldırısı, birliklerini elinden çekip alıyordu. Kudüs'ü elinde tutmakta kararlıydı ama aylarca saldırı yapmak bir yana tek bir kayba bile katlanacak durumda değildi. Savaş Dairesi, Mezopotamya'daki Hint Tümen ve Birlikleri'nin Filistin'e kaydırılması için söz verdi. Bu birlikler sayesinde ordusunu Hint modeline uygun olarak yeniden inşa etti. Belki yazdan sonra yeniden savaş düzenine geçebilirdi. Ama şimdilik sadece dayanmak zorundaydık.

Bunu bana beş Mayıs'ta söyledi. Seçilen bu tarih, Şam ve Halep'in düşürülmesi için girişilecek bir harekâtın başlangıcına işaret ediyordu. Bütün ordu kuzeye kaydırılıp gerekli düzenlemeler yapılacaktı. Düzenlemelerine göre ilk aşamada Maan'ın sorumluluğunu üstlenmemiz gerekiyordu. Allenby'ın tereddüdü yüzünden, bizden daha üstün bir gücü kuşatma görevine saplanıp kaldık. Üstelik Amman'dan hareket eden Türkler kazandıkları bu serbestlikle, bizi rahatlıkla Aba el Lissan'dan sürüp Akabe'ye kadar çekilmeye zorlayabilirlerdi. Böyle tehlikeli bir durumda ortak olarak yürü-

tülen harekâtın yükü her zaman olduğu gibi ortaklarıma lanet ederek yine benim sırtıma yıkıldı. Bununla birlikte Allenby, güvenilir bir şekilde bizi rahatlatmak amacıyla, elinden gelen çabayı gösterdi. Sanki üçüncü bir adım atacakmış gibi, Ürdün'e açılan geniş bir köprübaşını tutarak düşmanı tehdit etti. Böylece Amman'ı dikkatli davranmak zorunda bıraktı. Yaylalarda bizi güçlendirmek amacıyla, ihtiyaç duyduğumuz tüm teknik olanağı sağladı.

Hicaz demiryoluna tekrar tekrar hava saldırısı yapılması için talepte bulunma fırsatımız oldu. General Salmond davet edildi ve Baş Komutan olarak söz ve eylemiyle cömertliğini kanıtladı. Kraliyet Hava Kuvvetleri, şu andan itibaren Türkiye düşünceye kadar Amman üzerinde sürekli olarak sıkıcı ve kör bir baskı uyguladı. Zayıf olduğumuz dönemde düşmanın hareketsiz kalmasının ana nedeni, bombalamalarımız sayesinde demiryollarının düzeninin bozulmuş olmasıydı. İkindide, çay vakti Sina'daki İmparatorluk Deve Tugayı'na hitap eden Allenby, esef duyarak kıtlık nedeniyle deve birliğini dağıtmak zorunda kaldıklarını, ancak adamlardan atlı takviye birliği olarak yararlanacaklarını açıkladı. "Develerle ne yapacaksınız?" diye sordum. Güldü ve "!Q'ya sor!" dedi.

Sözünü dinleyerek tozlu bahçeden geçip Levazım Generali Sir Walter Champbell'in –tam bir İskoçtu– odasına daldım. Sorumu tekrar ettim. Sert bir şekilde develerin yeni gelen Hint tümenlerinden ikincisinin nakliye işlerinde kullanılmak üzere ayrıldıklarını söyledi. İki bin deveye ihtiyacımın olduğunu açıkladım. İlk verdiği cevabın konuyla ilgisi yoktu. İkincisinde ise istemekten vazgeçebileceğimi ifade etti. Olayı benim açımdan hiç görmediğini söyleyerek itiraz ettim. Elbette cimri olmak bir "Q"nun doğasında vardı.

Allenby'ın yanına döndüm ve birliğinin önünde ona bağırarak, satılık iki bin iki yüz binek deve ve on üç bin yük devesi olduğunu, söyledim. Geçici olarak bütün develer nakliye amacıyla pay edilmişlerdi. Ama elbette binek develeri, yine de binek develeriydi. Kurmay subaylar, ıslık çalıp binek develerinin yük taşıyıp taşıyamayacağı konusunda sanki şüpheye düşmüşler gibi akıllı görünmeye çalıştılar. Teknik olarak sahte bir deve bile işe yarardı. İngiliz subayları hayvanlarını bir onur sorunu olarak görüyorlardı. Bu yüzden o gece Baş Komutan'la birlikte Sir Walter Champbell'in de akşam yemeğine davet edilmesine şaşırmadım.

Baş Komutan'ın sağına ve soluna dizilerek oturduk. Çorba ile birlikte Allenby, develer hakkında konuşmaya başladı. Sir Walter, Deve Tugayı'nın Tanrı'nın takdirine bağlı olarak dağıtılmasının tümenin nakliyesini güç duruma düşüreceğini söyleyerek patladı. Doğuya hızır gibi yetişecek bir yardım sağlamak amacıyla develer, boş yere yağma edilecekti. Rolünü abartılı bir şekilde oynuyordu. Bir Milton okuru olan Allenby'ın bu tarza ilişkin

keskin bir kavrayışı vardı ve zayıf bir savunma hattı çiziliyordu. Bu yüzden idari şubelerde fetiş hâline gelen güçlüklere aldırış etmedi.

Göz kırparak bana baktı ve "Peki, ya, onları sen niçin istiyorsun?" diye sordu. Ateşli bir şekilde, "istediğiniz herhangi bir gün Deraa'ya bin adam götürmek için!" diye karşılık verdim. Gülümsedi ve kederli bir şekilde Sir Walter Champbell'e başını sallayarak "Q, sen kaybettin!" dedi. Keçinin başı döndü ve sersemledi. Bu, bize sınırsız bir hareket kabiliyeti sağlayan, olağanüstü, harika bir armağandı. Araplar, şimdi, istedikleri zaman ve yerde savaşı kazanabilirlerdi.

Ertesi sabah Aba el Lissan'da o serin kartal yuvasında konaklayan Faysal'ın yanına gitmek için yola çıktım. Uzun uzun tarihler, kabileler, göçler, düşünceler, bahar yağmurları, otlaklar üzerine tartışıp sohbet ettik. Sonunda Allenby'ın bize iki bin deve verdiğini söyledim. Nefes nefese kaldı ve dizimden tutarak, "Nasıl?", dedi. Ona tüm öyküyü anlattım. Ayağa sıçradı ve beni öptü; sonra sert bir şekilde ellerini çırptı. Hejris'in siyah silueti çadırın kapısında göründü. Faysal, "Acele et, çağır onları!" diye bağırdı. Hejris, "Kimi?" diye sordu. "Ah! Fahad'ı, Abdullah el Feir'i, Auda'yı, Motlog'u, Zaal'ı!.." "Ya, Mirzuk'u çağırmayayım mı?" diye sordu Hejris, yumuşak bir şekilde. Faysal, bir sersem için ona bağırdı ve siyah, koşarak uzaklaştı. "Hemen hemen işim tamamlandı. Yakında gitmeme izin verirsin!" dedim. Faysal, buna karşı çıktı. Her zaman onlarla birlikte kalmamı ve Um Lejj'de söz verdiğim gibi Şam alınıncaya kadar yanlarından ayrılmamamı istedi. Oysa ben, kaçıp kurtulmak için öyle istediğimi söylemiştim.

Ayaklar, çabuk çabuk konuşarak çadır kapısına kadar geldi ve şefler, kefiyelerini düzeltip yüzlerindeki ciddi ifadeyi yeniden kazanmak için girişte bir süre durdular. Birer birer gelip duygusuz bir şekilde, "İnşallah, iyisinizdir?" diyerek halıların üzerine oturdular. Faysal, her birine teker teker, "Hamd olsun, iyiyim!" diye karşılık verdi. Şefler, merakla Faysal'ın dans eden gözlerine baktılar.

Son adam hışırtıyla içeriye girdikten sonra Faysal, "Allah, bize, zafer araçları, iki bin binek deve, gönderdi," dedi. Savaşımız, artık engellenmeden özgürlüğe kadar ilerleyecek, muzaffer amacına ulaşacaktı. Şefler, büyük adamlar gibi sakin kalmaya çalışarak şaşkın şaşkın birbirlerine bakıp mırıldandıktan sonra, beni süzerek bu olaydaki payımın ne olduğunu kestirmeye çalıştılar. "Allenby'ın cömertliği!.." dedim. Zaal, çabuk davranarak söze girdi ve herkes adına "Allah, onun hayatını ve seninkini korusun!" dedi. "Zafer kazanmamız nasip oldu," diyerek karşılık verdim. Ayağa kalkarak Faysal'a, "İzninizle!" dedim ve gelişmeleri Joyce'a anlatmak için hemen oradan uzaklaştım. Benim arkamdan, yaklaşan büyük eylemlerine ilişkin büyük sözler sarf ederek bağıra çağıra konuşmaya başladılar. Belki çocukçaydı ama her

adamın kazandığını hissedemeyeceği kadar güzel bir savaş olacaktı.

Joyce da iki bin deve haberine sevindi ve rahatladı. Bundan sonraki hamlelerimizi düşündük. Beersheba'dan Akabe'ye getirilen develerin bir yere konulması gerekiyordu. Bu kadar çok sayıdaki hayvanı beslemek için iki aylığına bir otlak bulabilirdik. Bizim için yararlı olacaklarsa arpalarının kesilmemesi gerekiyordu.

Bizi sıkıştıran düşünceler bunlar değildi. Bir yandan Maan'ı kuşatıp demiryollarını kesik tutmak öte yandan da bütün yaz yayla üzerindeki varlığımızı sürdürmek zorundaydık. Bu, zor bir görevdi.

Birinci olarak erzak sorunumuz vardı. Var olan tüm düzenlemeleri altüst etmiştim. Mısır Deve Nakliye Birlikleri, düzenli olarak Akabe ile Aba el Lissan arasında gidip geliyorlardı ama her seferinde, yaptığımız en az iyimser tahminden daha az yol alıp daha az yük taşıyorlardı. Ağırlık ve hızlarını artırmalarını ısrarla talep ettik ama karşımıza özel birliklerin hayvan israfını en alt düzeyde tutmaları için hazırlanmış demir döküm kadar sert talimatlar çıktı. Yük miktarını hafifçe arttırarak birliklerin taşıma kapasitesini katlayabilirdik. Bu nedenle hayvanları devralıp Mısırlı deve sürücülerini geri göndermeyi önerdik.

İşgücü açığı olan İngilizler, bu fikrime hemen atladılar. Anında sürücü bulup hazırlamak gibi berbat bir kargaşayla uğraşmak zorunda kaldık. Goslett, şimdiye kadar levazım, nakliye, ordu donatım, maaş kâtipliği ve üs kumandanlığı işlerini tek başına hâlletmişti. Ona ek bir iş yüklemek zalimce olurdu. Bu yüzden Dawnay, üs komutanlığına mükemmel bir İrlandalı olan Scott'u getirdi. İyi huylu, yetenekli, cesur bir adamdı. Akabe rahat bir soluk aldı. Ordonat işini o sırada çavuş ya da başçavuş olan Bright'a verdik. Young, nakliye ve levazım işlerini üzerine aldı.

Young, Naimatlar, Hejaialar ve Beni Sakhr'lar arasında ateşli bir şekilde koşturup Nasır, Mirzuk ve Faysal arasında mekik dokuyarak hepsini birleştirip tek parça hâlinde hareket etmelerini sağlamak amacıyla kendisini fazlasıyla yormuştu. Laf arasında söyleyeyim, aşırı çalışmasıyla Arapları da yormuştu. Bu enerji ve yeteneği ile nakliye işlerinde görevlendirilmesi daha iyi olacaktı. Tüm gücünü kullanarak kaosla başa çıkmaya çalıştı. Elinin altında bir nakliye birliği için gerekli olan herhangi bir malzeme yoktu. Birkaç sürücü dışında ne semerleri, ne kâtipleri, ne veterinerleri, ne de ilaçları vardı. Bu yüzden kervanların uyumlu ve düzenli bir şekilde gidip gelmesi olanaklı değildi. Ama Young, göze çarpacak derecede tatsız yöntemler kullanarak, bu sorunu neredeyse tamamen çözdü. Onun sayesinde yayladaki düzenli Arap Birlikleri'nin ikmal sorunu hâlledildi.

Bütün bu zaman boyunca ayaklanmamızın itibarı giderek büyüdü. Çadırında gizlenen Faysal, aralıksız olarak Arap Hareketi'yle ilgili öğre-

tim ve öğüt verme işlerini sürdürdü. Akabe hızla gelişiyordu. Açık sahra faaliyetlerimiz de iyiye gidiyordu. Düzenli Arap Birlikleri, daha önce topa tuttuğumuz ama kazanıp kaybetmenin artık bir alışkanlık hâline geldiği Jerdun İstasyonu'nu üçüncü kez ele geçirdiler. Zırhlı arabalarımız, tesadüfen Maan'dan Türklerin yaptığı bir çıkış hareketine rastladılar ve düşmanı öyle bir bozguna uğrattılar ki, bir daha asla böyle bir fırsattan yararlanmak istemediler. Uheida'nın kuzeyinde mevzilenen ordunun yarısına komuta eden Zeid, büyük bir gayret gösteriyordu. Profesyonel subaylar, onun neşeli ruh hâlinden, Faysal'ın şiirlerinden ve ağırbaşlı eğiliminden daha çok hoşlanıyorlardı. Böylece iki kardeşin mutlu birlikteliği, her çeşit adamın ayaklanmanın liderlerinden birine ya da diğerine sempati duyup bağlanmasına yol açtı.

Ancak kuzeyde bulutlar dolaşıyordu. Amman'da Türk Birlikleri'nin güçlü bir şekilde yığılması, ikmal olanakları izin verir vermez, Maan için harekete geçeceklerini gösteriyordu. Erzak ve mühimmat yedeklerini Şam'dan demiryolu ile olduğu kadar, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin bombalama saldırıları izin verdiği ölçüde, Filistin'den de getirebilirlerdi.

Demiryolunda büyük bir şeyler yapıp Türklere karşı koymak amacıyla Zeid'in üzerine en iyi gerilla generalimiz olan Nasır'ı atadık. Patlayıcıları yükleyip getiren Hornby ve Peake'in komutası altında tahrip işlerine yardım etmek için gönderilen Mısır Ordusu Deve Kolordusu'na bağlı eğitilmiş bir birlik ile birlikte, Hesa Vadisi'nde kamp kurdular. Allenby, yeniden güç toplayıncaya kadar, uğruna savaşmak zorunda olduğumuz tek şey, zamandı. Nasır, Türk Ordusu'na karşı ele geçirilemez bir hayalet rolü oynayarak bize bir aylık nefes alma süresi tanıdığı takdirde, amacımıza çok büyük bir hizmette bulunmuş olacaktı. Ama başarısız kaldığı takdirde Maan üzerindeki baskımızı hafifletmek ve yeniden güç kazanan düşmanın Aba el Lissan üzerine yapacağı şiddetli bir saldırıyı beklemek zorunda kalacaktık.

Bölüm 96

Nasır, bir gece önce, demiryolunu kuzeyden ve güneyden kesip binalar görülebilecek kadar hava aydınlanınca, istasyonu şiddetli bir şekilde top ateşine tutarak Hesa'ya eski tarz bir saldırı düzenlemişti. Rasim, Medine, Wejch ve Tafileh'te kullandığı antika Krupp topu ve topçuları ile birlikte işbaşındaydı. Türklerin direnci kırılınca Araplar, istasyonu ele geçirmek için hücuma geçmişler; Beni Sakhrlar ve Howeitatlar, öncülüğü kapmak için mücadele etmişlerdi.

Bizim, elbette böyle taktiklerde her zaman olduğu gibi, hiç kaybımız olmamıştı. Hornby ve Peake, burayı bir harabe yığınına çevirdiler. Kuyuyu, su depolarını, lokomotifleri, pompaları, üç köprüyü, hareket eden tüm taşıtları ve aşağı yukarı dört millik bir demiryolu hattını havaya uçurdular. Nasır, ertesi gün kuzeye hareket edip Faraifra İstasyonu'nu kullanılamaz hâle getirdi. Peake ve Hornby, o gün ve daha sonraki gün işlerine devam ettiler. Tümüyle birlikte ele alacak olursak, herhâlde bugüne kadar gerçekleştirdiğimiz en büyük imha hareketi bu olmuştu. Gidip kendim görmeye karar verdim.

Bir düzine adamımı yanıma alarak, yola çıktım. Rasheidiya sırtlarının aşağı kısmında tek başına dikili duran bir ağacın, Shejerat el Tayar'ın dibine vardık. Benim Hauranlılar, ağacın dikenli dallarının altında durdular. Gelip geçen yayalar adak olarak sundukları elbiselerinden koparttıkları parçaları dikenli dallara bağlamışlardı. Muhammed, "Senin görevin, ya Mustafa!" dedi. Mustafa, gönülsüz bir şekilde semerinden indi ve üst üste konu-

lan taşlardan oluşturulan ama kısmen yıkılmış anıta benzer bir taş yığının üzerine kemer oluşturacak şekilde, sırtüstü uzanıp üzerindeki elbiseleri tek tek, neredeyse çıplak kalıncaya kadar çıkardı. Diğerleri ise atlarından inip ellerine birer diken (pirinç kadar sert ve sivriydiler) aldılar ve ağırbaşlı bir havayla dikenleri tek tek vücuduna derin bir şekilde saplayarak bıraktılar. Ageyller, şaşkınlıktan ağızları açık merasimi seyrediyorlardı. Ama daha merasim sona ermeden çapkın çapkın sırıtarak maymun gibi semerlerinden aşağı sarkıp buldukları dikenleri adamın canının en çok yanacağı yerlere sapladılar. Muhammed, kadın gibi ses tonunu değiştirerek, “Kalk!” diye bağırana kadar Mustafa, orada sessizce titreyip durdu. Sonra kederli bir şekilde üzerindeki dikenleri çıkarıp elbiselerini giydi ve devesine bindi. Abdullah, bu cezanın neden verildiğini bilmiyordu ve Hauranlılar da sanki onlara bir şey sormamı istemiyorlarmış gibi duruyorlardı. Hesa’ya vardık ve Nasır’ı bulduk. Pek çok kişiyi öldüren düşman uçaklarından korktukları için, altı yüz adamı ile birlikte kayalıkların ve çalılıkların altına saklanmışlardı. On bir deve su içerken gölcüğe bir bomba düşmüş ve hepsini öldürerek suyun etrafını saran çember bir alan içinde yetişen zakkum ağaçlarının dikenli çiçeklerinin arasına fırlatıp atmıştı. Hava Yardımcı Mareşali (vicemarshal) Salmond’a yazarak bunun öcünü alacak karşı bir atak yapmasını istedik.

Demiryolu, hâlâ Nasır’ın denetimindeydi. Hornby ve Peake, her ne zaman patlayıcı bulsala, hemen demiryoluna iniyorlardı. Bir demiryolu geçitini havaya uçurmuşlardı. Her rayı, kesildiği yerden büyük güç kullanarak çevirmek suretiyle yeni bir ray tahrip etme yöntemi geliştirmişlerdi. Tahrip edilen hat uzunluğu giderek uzadı. Kuzeydeki Sultani’den güneydeki Jurf’a kadar, on dört mil tahrip ettiler. Nasır, faaliyetini sürdürmesinin önemini tamamen anlamıştı ve devam edeceğine ilişkin iyi bir umut veriyordu. Yeşil yamaç üzerinde çıkıntı yapan, diş gibi birbirine kenetlenmiş iki kireçtaşı kayalık arasında, rahat ve bombaya dayanıklı bir mağara bulmuştu. Vadideki sıcaklık ve sinekler henüz insanı yıldıracak ölçüde artmamıştı. Her yanda derecikler akıyordu, otlaklar verimliydi. Vadinin arkasında Tafileh vardı. Nasır’ın, çok sıkıştığı zaman yapması gereken tek şey bir haber göndermekti. Çevre köylerdeki atlılar, çıngıraklarından tiz sesler çıkartan vahşi atlara binmiş olan köylüler, destek için sel gibi akıp geliyorlardı.

Oraya vardığımız gün Türkler, deve birliklerinden, süvarilerden ve piyadelerden oluşan bir güç göndererek Faraifra’yı yeniden işgal edip ilk karşı darbeyi vurmak için harekete geçmişlerdi. Nasır, derhâl toparlanıp karşı saldırıya geçti. Makineli tüfek ateşi altında Türkler başlarını kaldıramazken Abu Tayiler, düşmanın kendini savunabileceği tek yer olan yüz yarda uzunluğundaki ufalanan kayalık set boyunca hücuma geçip tüm develeri ve atların bir kısmını telef ettiler. Binek hayvanları Bedevilerin görüş alanı

içinde bırakmak onları kaybetmenin en emin yoluydu.

Daha sonra yukarıdaki tepelerden Mercedes motorların uğultusu ve titreşimleri gelince Auda ile birlikte aşağıya, vadinin çatal yaptığı yere indik. Asıl gürültü gelmeden önce doğa sessizleşti, kuşlar ve böcekler bile sustu. Yerinden kopup devrilmiş kaya parçaları arasından sürünerek ilerledik. İlk bombanın vadinin daha aşağı kesimine, on iki kadem yüksekliğindeki zakkum ağaçları arasında saklı kalan Peake'in kamp yerine düştüğünü duyduk. Uçaklar bize doğru yaklaşıyordu. Çünkü daha sonraki bombalar giderek daha yakına düştüler ve sonuncu bomba tam önümüzde yakaladığımız develerin hemen yanı başında yıkıcı, tozlu bir gürültü çıkartarak patladı.

Duman temizlendiğinde develerden ikisinin can çekişerek yerde yattığını gördük. Boynunun kenarında açılan yeni yaradan kırmızı kanlar püsküren, kim olduğunu çıkaramadığımız bir adam feryat ede ede saklandığımız kayalıklara doğru, sendeleyerek geldi. Ağrıdan çılgına dönmüş bir hâlde ileri uzattığı kollarıyla tutunmaya çalışıp tökezleyerek kör bir şekilde kayalara çarparak ilerlemeye çalıştı. Çok geçmeden yere yuvarlanıp sessizce yattı. Ondan çekinip sağa sola dağıldığımız hâlde yanına gitmeye cesaret ettik ama ölmüştü.

Nasır'ın yanına döndüm. Mağarasında emin bir şekilde Beni Sakhrların başı olan Mithgal'in kardeşi Nawaf el Faiz ile birlikte oturuyordu. Kurnaz bir adam olan Nawaf, gururuna o kadar çok düşkündü ki gururunu korumak için kendisini küçük düşürüp açıkça kepaze oluyordu. Ama ayrıca Faiz Klanı'na mensup diğer herkes gibi deli, onlar kadar kaypak ve gözlerini kırpıştırarak konuşan gevezenin tekiydi.

Bu muharebeden önceki tanışıklığımız, zihnimde gizlice bir yıl önce yaşanan olayları canlandırdı. Üçümüz güneş battıktan sonra Ziza'daki zengin aile çadırlarına sessizce sürünerek gitmiştik. Faiz'in büyüğü olan Fawaz, dikkate değer bir Araptı, bağımsızlık partisinde önde gelen biri, Şam grubunda komite üyeliği yapan bir kişiydi. Beni güzel sözler ve konukseverlikle karşılamış, iyice karnımızı doyurmuş ve sohbet ettikten sonra en değerli yorganlarını çıkarıp bize vermişlerdi.

Uyuyalı henüz bir ya da iki saat olmuştu ki sigara kokan bir sakaldan kulağıma emredici bir ses fısıldandı. Bu, dostça görünmeye çalışarak konuşan Fawaz'ın kardeşi Nawaf'tı. Fawaz'ın Ziza'ya atlılar gönderdiğini, çok geçmeden askerlerin beni almak için buraya geleceklerini söyledi. Kesinlikle yakalanacaktık. Emrimdeki Araplar, köşeye sıkışmış hayvanlar gibi savaşmayı ve düşman kendilerini öldürmeden önce, birkaç kişiyi temizlemeyi kafalarına koyarak bulundukları yerde saklandılar. Böyle taktiklerden hoşlanmıyordum. Çatışma, fiziksel olarak çıplak elle yapılan, boğaz boğaza bir dövüşe dönüştüğü zaman işim biterdi. Ölüm ya da yenilgi düşüncesinden

çok, bana dokunulmasından tiksindiğim için dehşete düşüyordum. Belki de gençliğimde yaşadığım böyle berbat bir boğuşma nedeniyle şimdiye kadar süregelen bir temas korkusuna kapılmıştım ya da aklımı o kadar çok yüceltip bedenimi hor gördüğümden dolayı birincinin varlığı için, ikinciye minnet duymuyordum.

Fısıldayarak, Nawaf'a ne yapacağımızı, sordum. Çadır perdesinden geçerek arkaya doğru sürünerek ilerledi. İçinde birkaç eşya bulunan hafif heybemi de yanımda sürükleyerek Nawaf'ı takip ettik. Bir sonraki çadırın arkasında semerli ve dizlerinden yularla bağlanmış bir durumda oturup bekleyen Nawaf'ın develeri vardı. Temkinli bir şekilde develere bindik. Nawaf, kısrağının üzerinde uyluklarının üzerine yerleştirdiği tüfeği ile birlikte önden ilerleyerek demiryolundan geçip çöle girinceye kadar bize rehberlik etti. Orada Bair'de varmayı hedeflediğimiz yere uygun olarak bize yıldız yönünü gösterdi. Birkaç gün sonra Şeyh Fawaz öldü.

Bölüm 97

Faysal'a, Nasır'ın kestiği hattın bir ay daha dayanabileceğini ama Türklerin, Nasır'ı geri püskürttükten sonra Aba el Lissan'da bize saldırmadan önce yine de bir üçüncü aya ihtiyaç duyacaklarını açıkladım. O zamana kadar kendi saldırımızı gerçekleştirmek için elimizin altında kullanıma hazır yeni develer olmalıydı. Babasından, Kral Hüseyin'den, şu an Ali ve Abdullah'ın emri altında bulunan düzenli birlikleri Akabe'ye göndermesini istemeyi önerdim. Onların takviyesi sayesinde güçlerimiz üniformalı, sağlam on bin adama çıkacaktı.

Bu güçleri, üç parçaya ayırabilirdik. Maan'ı sessiz tutmak için bir muhafaza birliği, sabit bir güç oluşturacaktık. Yeni develerimizle bin kişilik bir birlik, DeraaŞam kesimine saldıracaktı. Beni Sakhrlar ülkesine hareket edip Eriha'da Allenby ile bağlantı kuracak olan iki ya da üç bin piyadenin gerçekleştireceği ikinci sefer, dengeyi sağlayacaktı. Süvari birliklerinin Deraa ya da Şam'ı ele geçirerek gerçekleştirecekleri uzun mesafeli bir baskın, Türkleri, ulaşım ve haberleşme olanaklarını yeniden onarmak için Filistin'den bir ya da iki tümen çekmeye zorlayacaktı. Düşmanı böylece zayıflatarak Allenby'ın savaş hattını en azından Nablus'a kadar taşıması için güç vermiş olacaktık. Nablus'un düşüşü, Türkleri Moab'ta güçlü kılan yan haberleşme ve ulaşım hatlarından yoksun bırakacak ve Ürdün'ün alt kısımlarının sahipliğini sessizce bize terk ederek, Amman'a çekilmeye zorlayacaktı. Şam hedefimizin yarı yolu olan Eriha'ya ulaşmak için pratik olarak Hauran Arapları'ndan yararlanmayı öneriyordum. Faysal, önerimi kabul

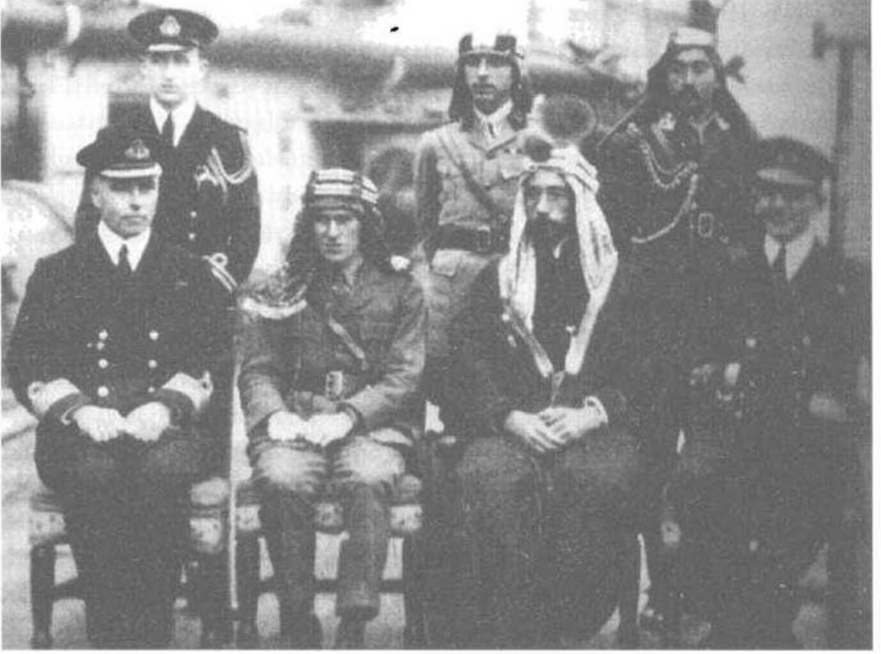
etti ve bunu babasına da tavsiye eden mektuplar yazarak bana verdi. Çok iyi çalışan ve İngilizlerden çok büyük yardım gören oğluna karşı yeşil gözlerinden nefret okunan ihtiyar adam, maalesef, bugünlerde onun öğütlerini dinlemeye pek eğilimli değildi. Kralla ilgilenmek için onun maaş kâtipleri olan Wingate ve Allenby ile birlikte girişeceğim ortak harekete güveniyordum. Wingate ve Allenby'ı sıkıştırıp ona gerekli resmiyeti sağlayacak mektuplar yazmalarını sağlamak için kişisel olarak Mısır'a gitmeye karar verdim. Kahire'de Dawnay, her iki öneriyi de, hem güneydeki düzenli birliklerin nakledilmesi, hem de bu güçlerin kendi başlarına bağımsız bir saldırı düzenlemeleri önerilerini, kabul etti. Wingate'e gidip konuyu tartıştık ve bunun gayet güzel bir düşünce olduğu konusunda onu ikna ettik. Wingate, Kral Hüseyin'e, Faysal'ın takviye edilmesi gerektiğini ciddi bir şekilde tavsiye eden mektuplar yazdı. Savaş yardımının sürmesinin ancak öğütlerimize uyması koşuluna bağlı olduğunu Krala bildirmesi için Wingate'e baskı yaptım. Ama zorlayıcı olmayı reddetti. Mekke'deki dik kafalı ve kuşkucu yaşlı adamı kaybedebileceğimiz korkusuyla kibarlık koşullarından ayrılmadan mektuplarını yazdı.

Ancak çabamız bizim için o kadar çok şey ifade ediyordu ki Kral'dan yardım istemesini rica etmek için Allenby'a gittik. Genel Karargâh'ta (G.H.Q.) havada dikkate değer bir değişiklik olduğunu fark ettik. Karargâh her zaman olduğu gibi yine enerji ve umutla titreşiyordu ama şimdi alışılmadık bir mantık ve eşgüdüm göze çarpıyordu. Allenby adam seçerken hüküm verme konusunda garip bir körlük sergiliyordu. Bu, ağırlıkla onun pozitif büyüklüğünden kaynaklanıyor ve astlarının sahip oldukları iyi nitelikler sanki gereksizmiş gibi görünmesine neden oluyordu. Ama bu durumdan memnun olmayan Chetwode, yine müdahale ederek kendi Kurmay Başkanı olan Bartholomew'u hiyerarşide üçüncü sıraya atadı. Dawnay gibi hayal gücüne uygun olarak pek çok yabancı sahada hazırlanmamış olan Bartholomew, yine de anlaşılması daha güç, daha dikkatli, işini titiz bir şekilde yapan, asker olarak daha parlak biriydi. Dost canlısı olan birtakım lideri gibi görünüyordu.

Sonbaharda yuvarlamayı plânladığımız topu harekete geçirmek amacıyla Bartholomew'in önünde programımızı açıkladık. Giriştiğimiz bütün bu çabaların, onun daha sonra etkin bir şekilde yardımımıza koşmasını sağlayacağını umut ediyorduk. Gülümseyerek dinledi ve üç gün geç kaldığımızı söyledi. Mezopotamya ve Hindistan'dan toplanan birliklerden oluşan yeni ordusu, tam zamanında geliyordu. Onların gruplândırılması ve eğitilmesi için büyük ilerlemeler sağlanmıştı. Ordunun Eylül ayında genel ve sürekli bir saldırı yeteneğine sahip olup olmadığını tartışmak için on beş Haziran'da özel bir konferans toplanması fikri üzerinde duruluyordu.

Hava gerçekten açıyordu. Allenby'a gittik. Şam ve Halep dahil olmak üzere Smuts'un plânlarını tamamlamak için Eylül'ün sonlarına doğru büyük bir saldırı başlatacaklarını dobra dobra söyledi. Bizim rolümüz, tıpkı baharda olduğu gibi aynı kalacaktı. İki bin yeni deveyle Deraa'ya baskınlar düzenlemek gerekiyordu. Zaman ve ayrıntılar, önümüzdeki haftalarda Bartholomew'n hesapları kesinleşir kesinleşmez saptanacaktı.

Zafer umudumuz, o kadar sık parçalanmıştı ki, bunun öyle garanti edildiği gibi kolay kazanılamayacağını biliyordum. Bu yüzden ikinci bir plân olarak Ali ve Abdullah'ın emrindeki hâki renk kıyafetler giymiş birliklerin nakledilmesi için Allenby'ın onayını aldım ve elim güçlendirilmiş olarak Cidde'ye hareket ettim. Fakat umduğumdan daha fazla başarı elde edemeyecektim. Kral, amacımı anlamış ve Ramazan bahanesiyle yabancıların giremediği başkentleri Mekke'ye sığınmıştı. Onunla telefonla konuştuk. Kral Hüseyin, konu her ne zaman tehlikeli bir noktaya gelse, hemen Mekke santralindeki operatörlerin yetersizliklerinin arkasına sığınıyordu. İyice dolu olan zihnim, fars oynayamayacak kadar sıkkındı. Bu yüzden telefonu kapattım. Faysal'ın, Wingate'in ve Allenby'ın mektuplarını hiç açılmadan çantama koydum ve bir sonraki gemiyle Kahire'ye döndüm.

Emir Faysal, üst düzey askeri heyet ve Lawrence

Kitap IX

Güçlerin Son Kez Tartılması

Bölüm 98'den 106'ya

Allenby, Hindistan ve Mezopotamya'dan gelen yardımların hızla gerçekleşmesiyle umutlandı. Artık sonbahar saldırısını plânlayabilirdi. Her iki tarafın da güçlerinin aşağı yukarı denk olması, zaferin, ancak Türklerin kurnaz bir şekilde aldatılmasına bağlı olacağı anlamına geliyordu ki onlar için gerçek tehlike, henüz Ürdün'ün dışında bulunuyordu.

Biz, Türklerin saldırmasını teşvik etmek için, altı hafta sessizce bekleyip zayıflık numarası yaparak plâna yardımcı olabilirdik.

Araplar, işte o zaman kritik bir anda Filistin'in haberleşme hatlarını, demiryollarını keserek harekete geçeceklerdi.

Böyle blöf içinde blöf, çok hassas bir zamanlama gerektiriyordu. Çünkü denge, ya Türkler'in Filistin'den erken geri çekilmeleriyle ya da Ürdün'ün ötesinde Araplar'a karşı erken bir saldırıya geçmeleriyle bozulabilirdi. Sözde kritik durumumuza fazlasıyla gerçek süsü vermek için, İmparatorluk Deve Kolordusu'ndan birkaç birliği Allenby'dan ödünç aldık. Bu arada Deraa için yaptığımız hazırlıklar, şimdilik Kral Hüseyin'in gösterdiği yersiz bir gurur gösterisinden başka bir engelle karşılaşmadan sürüyordu.

Paris Barış Konferansı - 1919 - Komisyon üyeleri. Emir Faysal, Haydar ve Lawrence

Bölüm 98

On bir Temmuz'da Dawnay ile birlikte gidip yeniden Allenby ve Bartholomew ile konuştuk. Bir generalin zihninin gündelik işleyişini açıkça görerek, onların güven ve cömertliklerinden bahsettik. Bu, benim için teknik, güven verici ve oldukça değerli bir deneyimdi. Nazikçe söylemek gerekirse Allenby, benim bu garip gösterimde de en önemli rolü oynayan generaldi. Plânlar bütün ayrıntıları ile hazırlanırken, Bols, iznini kullanıyordu. Sir Walter Champbell de yoktu. Onlara vekâleten görev yapan Bartholomew ve Evans, alışıldık düzenlemelere hiç aldırış etmeksizin ordu nakliyesini yeniden düzenlemek için, yeni bir plân hazırladılar. Böyle bir esneklikle her türlü çalışma sonuna kadar götürülebilirdi.

Allenby'ın güveni duvar gibi sağlamdı. Saldırıdan önce gizlice toplanıp işaret bekleyen askerlerini görmek istedi ve onlara, sağlayacakları iyi bir destek sayesinde, otuz bin tutsak alacaklarından emin olduğunu söyledi. Bu konuşma, artık tüm oyunun tesadüflere bağlı olduğu bir sırada yapılmıştı! Bartholomew çok sıkıntılıydı. Tüm orduyu Eylül'e kadar yeniden düzenlemeye çalışmanın umutsuz bir çaba olduğunu, hatta savaşa hazır olsalar bile (gerçekten geldikleri gibi ilk kez böyle bir göreve katılacak olan tugaylar vardı) saldırının plânlandığı gibi gelişeceğini peşin olarak kabul etmemek gerektiğini söyledi. Sadece sahil kesiminde son istasyon olan Ramleh'in karşısında gerekli erzak yedeklerinin toplanabileceği bir bölge kurtarılabilirdi. Bu, o kadar açıktı ki Türklerin yeteneklerini bir an için görmezden gelse bile kör kalacaklarını hiç zannetmiyordu.

Allenby'ın plânı, on dokuz Eylül'den hemen önce piyadelerinin büyük bir bölümünü ve tüm süvari birliklerini Ramleh'in portakal ve zeytin ağaçlıklarının altına toplamaktı. Aynı zamanda güçlerimizin Ürdün Vadisi'nde yoğunlaştığına Türkler'i inandırmak için şaşırtma harekâtları yapmayı da umuyordu. Salt'a yapılan iki baskın, Türklerin gözlerini özellikle Ürdün'ün ötesine dikmelerine yol açmıştı. Orada yapılan her hareket, ister İngilizler, isterse Araplar tarafından yapılsın, Türklerin karşı önlemlerini de beraberinde getiriyor ve bölgeden ne kadar çok korktuklarını açığa vuruyordu. Gerçek tehlikenin olduğu bölgede, sahil kesiminde ise, düşmanın saçma bir şekilde sadece bir avuç adamı vardı. Başarımız, Türklerin bu ölümcül yanlış değerlendirmeyi sürdürmelerine bağlıydı.

Sadece sıradan generallerin savaştan önce yiyeceği zarif birer ordövr olarak sunulan basit aldatmacalar, Meinertzhagen başarısından sonra Allenby stratejisinin temel unsurlarından biri olmuştu. Bu nedenle Bartholomew, Mısır'da ıskartaya çıkartılan bütün çadırları (Eriha yakınlarına) kurdu. Hayvan hastalıkları ile ilgili hastaneleri ve revirleri, oraya nakletti. Makul görünen her yere sahte kamplar kurup etrafına kukla atlar ve kukla askerler yerleştirdi. Nehirlerin üzerine daha çok köprü inşa etti. Ele geçirilen bütün silahları toplayıp düşman bölgesine ateş açtı. Doğru günlerde birliklerimiz sanki son dakikada bir saldırı başlatmak için bir araya geliyorlarmış gibi bir izlenim yaratmak amacıyla, savaşçı olmayan halk gruplarının tozlu yollardan geçmesi sağlandı. Aynı zamanda Kraliyet Hava Kuvvetleri, en son savaş makineleriyle filo hâlinde uçarak gökyüzünü kapladılar. Bunların gökyüzünde egemenlik sağlaması, düşmanı günlerce havadan keşif yapma avantajından yoksun bıraktı.

Bartholomew, gösterdiği bütün bu gayretlerin Amman civarında güçlü ve maharetli bir çalışma yürütülerek tamamlanmasını istedi. Ancak bu yapılsa bile başarının pamuk ipliğine bağlı olduğu konusunda, bizi uyardı. Çünkü Türkler, kendilerini ve ordularını geri çekip koruyabilirler ve böylece bize, sadece sahil kesiminden yedi, sekiz mil içeri girip güçlerimizi yeniden toplamaktan başka yapacak bir şey bırakmayabilirlerdi. İşte o zaman İngiliz Ordusu, demiryollarıyla, ağır topçularıyla, geçici cephanelikleriyle, erzaklarıyla, hepsi de yanlış yerde konumlandırılmış ordugâhlarıyla ve üstelik bu defa güçlerimizin toplanmasını gizleyecek zeytin ağaçlıklarının da olmadığı bir ortamda kurumuş toprakta çırpınan bir balık gibi ortada kalacaktı. Bu yüzden İngilizlerin ellerinden gelen gayretin azamisini göstereceklerine dair güvence verdiği hâlde kaçamayacakları bir durumda, kendi adına, Araplara herhangi bir söz verilmemesi gerektiğini, belirtti.

Büyük bir keyif veren ama aynı zamanda düşündüren bu soylu manzarayı gördükten sonra Dawnay ile birlikte Kahire'ye döndük. Akabe'den

gelen haberlere bakılacak olursa, kısa bir süre önce Nasır'ı Hesa'dan uzaklaştıran ve Ağustos'un sonuna kadar tam da bizim Deraa özel görev birliğinin harekete geçeceği sırada Aba el Lissan'a bir darbe indirmeyi tasarlayan Türkler'e karşı, yaylanın savunulması sorunu yeniden gündeme gelmişti. Türkler'i on beş gün daha geciktiremezsek tehditleri bizi felce uğratabilirdi. Acilen yeni bir faktöre gereksinim vardı.

Bu nazik anda Dawnay'ın aklına İmparatorluk Deve Kol-ordusu'ndan geriye kalan birlik geldi. Genel Karargâh Türkler'in hesabını bozmak amacıyla, o birliği bize ödünç olarak verebilirdi. Bartholomew'a telefon ettik. Durumu anladı ve ricamızı İskenderiye'de bulunan Bols'a ve Allenby'a iletti. Aktif olarak sürdürülen bir telgraf trafiğinden sonra istediğimizi elde ettik. Albay Buxton'u üç yüz adamı ile birlikte bize bir aylığına, iki koşul karşılığında ödünç verdiler. Birinci olarak, adamların harekât plânlarını derhâl hazırlayıp verecektik ve ikinci olarak ise, bu birliğin hiç kayıp vermemesi gerekiyordu. İnsanı son derece ferahlatan bu olağanüstü garip ikinci koşul nedeniyle, Bartholomew, özür dilemek zorunluluğunu hissetti. Bunun pek askerliğe yakışmadığını düşünüyordu!

Dawnay ile birlikte bir haritanın başına geçip saptamalarda bulunduk. Buxton, adamları ile birlikte Kanal'dan Akabe'ye kadar yürüyecekti. Oradan Rumm'a gideceklerdi. Mudowwara'yı ele geçirmek için, bir gece saldırısı düzenleyeceklerdi. Daha sonra Bair'e kadar uzanıp Amman yakınlarındaki köprü ve tünelleri tahrip edeceklerdi. Otuz Ağustos'ta Filistin'e geri döneceklerdi. Yürüttükleri bu faaliyet sayesinde, bir ayı huzur içinde geçirebilecektik. Yeni gelen iki bin deve, Buxton'un birliğinin gereksinim duyacağı ek hayvan yemi ve yiyecekleri taşırken otlanarak yaşamayı da öğreneceklerdi.

Bu plânlar üzerinde çalışırken Haziran'da vardığımız anlaşmaya dayanarak Hauran'da yürütülecek bağımsız Arap harekâtlarıyla ilgili olarak Young'un Joyce için çizelge biçiminde hazırladığı, daha ayrıntılı bir plân Akabe'den gönderildi. Aba el Lissan'dan Deraa'ya gidecek olan her rütbeden iki bin adam için gerekli yiyecek, cephane, hayvan yemi miktarı ve nakliye masrafları ayrıntılı olarak hesaplanmıştı. Plân, tüm kaynaklarımızı hesaba katarak hazırlanmıştı. İkmal depoları ile ilgili eksikler tamamlanacak ve saldırı, Kasım'da başlatılacaktı.

Allenby, ordusunu bir araya getirse de getiremese bu plân, doğasına bağlı olarak başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Çünkü Aba el Lissan'daki Arap Ordusu'nun gecikmeden sağlayacağı desteğe bel bağlıyordu. Oysa bu olanağı Kral Hüseyin çoktan reddetmişti. Üstelik Kasım ayı, kışa çok yakındı ve Hauran'da geçilmesi olanaksız çamurlu yollar meydana geliyordu.

Hava koşulları ve güçlerimizin genel durumu, düşünürken dikkate al-

mamız gereken temel sorunlardı. Ama Allenby, on dokuz Eylül'de saldırıya geçmeye niyetleniyordu ve harekete geçtikten sonra bizden ne dört gün daha geç, ne de iki gün daha erken harekete geçmemizi istiyordu. Bana söylediği sözlerle ifade edecek olursam, 16 Eylül'de Deraa önlerinde görünecek silahlı üç adam ve bir çocuk, bir hafta önce ya da sonra görünecek bin kişiden çok daha işe yarayacak ve düşüncelerini çok daha iyi tamamlayacaktı. Gerçek şuydu ki, bizim savaş gücümüzü hiç umursamadığı gibi, taktik güçlerinin bir parçası olarak da görmüyordu. Ona göre bizim amacımız, psikolojik ve moral katkının yanı sıra, savaşa kolaylık sağlamak (diathetic) ve düşman iradesini eski Ürdün (transJordan) cephesinde meşgul etmekten ibaretti. İngiliz olmak sıfatıyla bu görüşü onunla paylaşabilirdim ama Arap yanımdan bakılacak olursa hem tartışma (agitation), hem de savaş eşit oranda önemli görünüyordu. Çünkü zaferin onlara bir yararı olmasa bile savaşmak ortak başarıya hizmet ediyor ve tartışmak ise Araplar'ın kendilerine saygı duymalarına neden oluyordu.

Bu yüzden tereddüt etmeden Young'ın plânını bir yana bırakıp kendimizinkini geliştirmeye devam ettik. Aba el Lissan'dan Deraa'ya ulaşmak iki hafta tutardı. Demiryolunu üç yerde sabote edip yeniden düzene girmek için çöle çekilmek, bir hafta daha alırdı. Akıncılarımızın üç haftalık yiyecek ihtiyaçlarını yanlarında taşımaları gerekiyordu. Bunun ne anlama geldiğine ilişkin tablo, zihnimde hazırdı. Zaten iki yıldır bunu yapıyorduk. Bu yüzden hemen tahminlerde bulunup Dawnay'a anlattım. Tek bir seferde iki bin deve, ileride ikmal depoları ya da ek erzak birlikleri olmadığı hâlde biz, görevimizi başarıncaya kadar deveyle yol alan beş yüz piyade eri, çabuk ateşlenebilen 65 inçlik Fransız dağ toplarından oluşan bir batarya, bununla orantılı sayıda makineli tüfek, iki zırhlı araba, istihkâm erleri, öncü keşif birlikleri ve iki uçak, tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek yetenekteydi. Bu, Allenby'ın üç adam ve bir çocuk isteğinin oldukça liberal bir yorumuna benziyordu. Bartholomew'a anlattık ve Genel Karargâh'ın onayını aldık.

Geri döndüğüm zaman Young ve Joyce'a büyük plânlarının geçersiz kaldığını söyleyince, pek memnun kalmadılar. Plânlarının son derece yüklü olduğunu ve artık uygulanamayacak kadar geç kaldığını, onlara açıklamadım. Sorumluluğu Allenby'ın yeniden güç kazanması sonucu ortaya çıkan değişikliklere attım. Bu durum karşısında benim ileri sürdüğüm yeni plân onların çalışmalarını peşin olarak rehin bırakmıştım sıkışık geçecek olan önümüzdeki ay, son derece karmaşık olan iki hareketi birbirine uydurmaktan ibaretti. İngiliz Deve Kolordusu tarafından yapılacak "mahvedici" bir yarım saldırı ile Deraa yakınlarında Türkler'i gafil avlayacak sürpriz bir baskın hareketini birleştirmiştim.

Joyce, bir hata yaptığımı düşünüyordu. Yabancıları getirmek Araplar'ın

sinirlerini bozacaktı ve bir ay sonra da onların çekip gitmesine izin vermek, daha kötü sonuç verecekti. Young, inatçı, hırçın "çekilmez" kimliği ile, düşüncelerime karşı çıktı. Deve Kolordusu, Deraa gücünün hedefine ulaşması için gerekli olan yük develerini toplayıp tekeline alacaktı. İki açgözlü grubu bir araya getirmek için boşuna uğraşıp sonunda hiçbir şey yapmadan harekete son verecektim. Davamı onlara karşı savundum ve ciddı bir tartışma yaptık.

İlk önce İmparatorluk Deve Kolordusu'na ilişkin kaygıları olan Joyce'un itirazlarını ele aldım. Adamlar, bir sabah Akabe'ye geleceklerdi. Hiçbir Arap, onlardan endişe etmeyecekti ve sonra yine geldikleri gibi birden ortadan kaybolup Rumm'a doğru hareket edeceklerdi. Mudowwara'dan Kissir Köprüsü'ne doğru ilerlerken, Arap Ordusu'nun görüş alanının ve köylerin işitme mesafenin dışından geçip çölde yol alacaklardı. Sonuç olarak ortaya çıkan bu belirsiz ortamda düşman istihbaratı, gözden kaybolan deve tugayının, şimdi, Faysal'ın cephesinde olması gerektiğini düşünecekti. Faysal'a gönderilen böyle bir şok gücünün artışı, demiryollarının güvenliği konusunda, Türkler'i tedirgin edecekti. Bu arada Buxton'un, görünüşe göre bir ön keşif harekâtı yapıyormuş gibi Kissir'de ortaya çıkışı, niyetimizin kısa bir süre sonra Amman'a saldırmak olabileceğine ilişkin, en çılgın söylentilere bile bir inanılırlık kazandıracaktı. Bu kanıtlar karşısında yatışan Joyce, şimdi artık olumlu görüşleriyle beni desteklemeye başladı.

Young'ın nakliye sorunlarına ilişkin görüşlerine bir parça hak veriyordum. Aramıza yeni katılan biri olarak problemin çözülemez nitelikte olduğunu söyledi. Ama onun yetenek ve konsantrasyonunun yarısına bile sahip değilken böyle şeylerle defalarca uğraşıp rasgele bile olsa sonuca ulaşmıştım ve hiç de zor olmadığını biliyordum. Deve Kolordusu'na gelince madem ki İngiliz Ordusu'nda bu iş onların görevi olarak kabul ediliyordu, o zaman yük miktarını ve zaman tablolarını saptamayı onlara bıraktım ve hiçbir konuda söz vermedikleri hâlde (yapılabilecek şeyler hariç), elbette ellerinden geleni yapacaklar ve hatta gerekli zamandan iki, üç gün önce programlarını bitirmek için gayret göstereceklerdi. Deraa baskınının farklı bir plânı vardı. Yapılan harekâtın doğası ve donatımına ilişkin kavrayışlarını, madde madde tartıştım.

Bair'den sonra karşılaşılacak en önemli sorun olan, hayvan yemi konusu üzerinde durdum. Young, develerin son derece sabırlı hayvanlar olduklarını söyleyerek, inceden inceye dalga geçmeye çalıştı. Ama bu sene Azrak Deraa bölgesinde otlaklar çok verimliydi. İkinci saldırı ve geri dönüş yolculuğu için, askerlerin kumanyalarından kesinti yapmıştım. Young, bu sefer yüksek sesle, adamların aç karnına gayet güzel bir şekilde savaşacaklarına inandığını, söyledi. Kırsal bir bölgeden geçeceğimizi

açıkladım. Young, fakir bir ülkede yaşamın epey zor olduğunu, söyledi. Bu görüşe, çok doğru, dedim.

Saldırıdan sonra, eve dönmek için yapılacak on günlük yürüyüşün tam bir oruç sayılacağını, söyledi. Ama benim Akabe'ye dönmeye hiç niyetim yoktu. Bunun üzerine aklımdan yenilgi mi, yoksa zafer mi geçiyor diye soracak mıydı, acaba? Emrindeki her adamın bir deveye bindiğine dikkati çektim. Günde sadece altı deve kesersek, bütün birlik bol bol karnını doyurabilecekti. Yine de bu, onu yeterince tatmin etmedi. Benzinden, arabalardan, cephaneden ve başka her ne varsa, plânladığımız hedefe ulaşmamızı engellemeyecek sınırlar içerisinde kalmak koşuluyla, indirim yapmaya devam ettim. Bir uzman gibi davranıp son derece saldırgan bir tarzda itiraz etti. Can sıkıcı bir şekilde eski teorimi savunarak konuşmaya devam ettim. Karışık, düzensiz, bakımsız bir şekilde yaşayıp Türkleri, belirsizliğimizle yenilgiye uğratacaktık. Young'ın plânı hatalıydı, çünkü fazlasıyla kusursuzdu.

Bunun yerine bin kişilik bir deve birliğiyle Azrak'a doğru yola çıkıp orada on üç Eylül gününe kadar toplanacaktık. On altı Eylül'de Deraa'yı kuşatıp demiryollarını kesecektik. İki gün sonra Hicaz demiryolunun doğusuna çekilip Allenby'ın harekete geçmesini bekleyecektik. Herhangi bir aksiliğe karşılık yedek olsun diye, Jebel Druse'den arpa satın alıp Azrak'ta bunu saklayacaktık.

Nuri Shaalan, Rualla'lardan oluşan bir birlikle bize eşlik edecekti. Aynı zamanda Serdiyehler, Serahinler ve Talal el Hareidhin'in komutası altında, "Kutsal Topraklar"da yaşayan Hauranlı köylüler katılacaktı. Young bunun acıklı bir macera olacağını düşünüyordu. Bu it dalaşı konferanstan hoşlanan Joyce, her ne kadar bu plânın benim hırsımdan kaynaklanmış olabileceğine dair içinde bir kuşku olsa da, bunun denenmesi gereken bir oyun olduğu sonucuna vardı. Bununla birlikte mademki her şey kararlaştırılmıştı, o zaman her iki tarafın da elinden gelen çabayı göstermekten başka yapacak bir şeyi kalmıyordu. Dawnay, becerikli bir kurmay subay olan Stirling'i, bizim için Genel Karargah'tan ödünç alarak hazırlıklarımızın tamamlanmasına yardımcı oldu. Nazik ve akıllı bir adam olan Stirling'in atlara karşı duyduğu tutku, Faysal'ın ve diğer şeflerin içten dostluğunu kazanması bakımından bir pasaport işlevi gördü.

Maan önlerinde gösterdikleri kahramanlıktan dolayı Arap subayları arasında İngiliz askeri madalya ve nişanları dağıtıldı. Allenby'ın saygısını kanıtlayan bu semboller, Arap Ordusu'nu cesaretlendirdi. Nuri Said Paşa'ya Deraa seferine komuta etmesi önerildi. Cesareti, otoritesi ve soğukkanlılığı, onu ideal bir lider olarak ön plâna çıkarmıştı. Bu sefer için ordudaki en iyi dört yüz adamı seçip ayırmaya başladı.

Fransız komutan Pisani'ye haç biçiminde askeri bir şövalyelik nişanı (Military Cross) takılarak cesaretlendirildi ve bir DSO (Distinguished Service Order Seçkin Hizmet Rütbesi) peşinde koşarak Bremond bıraktıktan sonra, Cousse'ın bize yollamış olduğu dört Schneider topunun komutanlığını tamamen üzerine aldı. Gerekli deve sayısının yarısı kadar olan adamları ve kendi özel mutfağı ile birlikte plânlanan miktarda cephane ve katır yemini almaya uğraşırken, Young ile umutsuz saatler geçirdi. Kamp, hazırlık telaşı ve coşkuyla uğulduyordu. Her şey iyi olacak gibi görünüyordu.

Kendi ailemiz içinde var olan anlaşmazlık ve çatlaklar, üzüntü vericiydi ama kaçınılmazdı. Arap sorunu şimdi bizim ilkel örgütlenmemizin boyutlarını aşmıştı. Ama önümüzdeki harekât muhtemelen girişeceğimiz son eylem olacaktı. Biraz sabırla, elimizde var olan kaynakları harekete geçirebilirdik. Çatışma ve sorunları, kendi aramızda yaşıyorduk. Joyce'un olağanüstü özverisi sayesinde tam bir moral çöküntüsüne uğramadan, takım ruhumuzu korumayı başardık. Bununla birlikte ortada amirlik taslayarak dolaşan biri gibi görünüyordum. Gerekli olduğu takdirde tüm her şeyi omuzlayıp götürecek kadar kendime güveniyordum. Böyle söyleyince, beni, kendini öven biri gibi görüyorlardı. Benim güvenim, öyle bir şeyi mükemmel bir şekilde yapma yeteneğine değil ama bir tercih olarak kusurları yüzünden bir işi elinden kaçırmaktansa o işi her nasıl olursa olsun iyi, kötü bitirmeye dayanıyordu.

Bölüm 99

Şimdi Temmuz'un sonuydu; Ağustos'un sonuna kadar Deraa seferinin başlatılması gerekiyordu. Bu arada Buxton'un deve kolordusunun programa uygun olarak yönlendirilmesi, Nuri Shaalan'a haber verilmesi, zırhlı arabalara Azrak'a giden yolların öğretilmesi ve uçaklar için uygun iniş yerlerinin bulunması gerekiyordu. Oldukça yoğun bir aydı. İlk önce en önemli olan Nuri Shaalan sorununun hâlledilmesi gerekiyordu. Yedi Ağustos'ta Jefer'de Faysal ile buluşmaya davet edildi. Buxton'un güçlerine ikinci derecede ihtiyaç duyulacak gibi görünüyordu. Faysal'a, gizli kalmak koşuluyla, geldiklerini, haber verdim. Kayıp vermemek için Mudowwara'ya tam bir sürpriz yaparak varmaları gerekiyordu. Bu ilk kritik yürüyüşlerinde Akabe yakınlarında Howeitatlar'ın en kötü unsurları arasından geçerken onlara Rumm'a kadar ben rehberlik yapacaktım.

Bu nedenle Akabe'ye indim. Buxton, yürüyüş sırasında kendilerine eşlik edecek olan gruplar ve davet edilmedikleri hâlde yardıma gelen müttefiklerin sabırsız doğaları hakkında bir açıklama yapmama izin verdi. Bir anlaşmazlık çıkacak olursa, kısmen Araplar'dan daha eğitimli oldukları ve bu yüzden onlardan daha az ön yargılı davranacaklarından; kısmen de sayıca çok az olduklarından dolayı, öteki yanaklarını çevirmelerini rica ettim. Böyle ciddi açıklamalardan sonra sıra, bunaltıcı İtm Boğazı'ndan geçmeye geldi. Nejed'in kızıl kayalıklarının altından yürüyüp Rumm'un büyüklüğüne insanı yavaş yavaş alıştıran, İmran'ın göğüse benzer kıvrımları üzerinden geçerek Khuzail kayalıklarının önündeki dağ geçidine kadar ilerledik-

ten sonra, daha içeride pınarların aktığı, serinliği ile insanı ibadete zorlayan kutsal yere vardık. Oradaki manzara basit bir ayrıntı olmayı reddediyordu ama gökleri egemenliği altına almıştı. İnsani seslerimiz yankılanırken oradan toz olup uzaklaştık.

Rumm'da adamlarımız, ilk kez Araplar'la eşit olarak hayvanlarına su verme deneyimini yaşadılar ve bunu oldukça zahmetli buldular. Bununla birlikte olağanüstü bir şekilde yumuşak davrandılar. Yaşlı bir Sudan memuru olan Buxton, Arapça konuşuyor ve göçebe yöntemlerini anlıyordu. Çok sabırlı, iyi huylu ve sempatikti. Hazaa, Araplar'a çıkışarak bize yardımcı olmaya çalışıyordu. Birliğe eşlik eden Stirling ve Marshall, Beni Atiyeh'leri tanıyorlardı. Onların diplomasisi ve İngiliz askerlerine gösterdikleri dikkat sayesinde, aksi herhangi olay yaşanmadı.

İlk gün onlarla birlikte Rumm'da kaldım. Gömlek ve kısa pantolonları içinde dimdik duran, okul çocukları gibi sağlıklı görünen, adlarını bilmediğim ama benim özel dinlenme alanım olan kayalıkların etrafında sorumsuzca dolaşan bu adamların gerçekdışılığı karşısında dilim tutuldu. Sina'da geçirdikleri üç yıl boyunca, yüzlerinin rengi yanıp bronzlaşmıştı. Bedevilerin karanlık temkinli bakışları karşısında, mavi gözlerini hafifçe kırpıştırarak bakıyorlardı. Diğerleri için ablak yüzlü, kültürsüz, kaba saba insanlardı. Basit, dürüst, çilli İngilizlerin, kendilerinden çok daha yaşlı görünen Araplar'ın, aynı soydan gelen kuşakları boyunca giderek keskinleşen, hoş kıvrımlı, parlak, ince yüz hatları karşısında sert çizgiler taşımayan, yumuşak yüz hatları belirginlik kazanmıştı. Kara askerleri, bizim zayıf yetiştirilmiş adamlarımızın yanında oldukça hantal görünüyorlardı ama sıra benim kıvrak Nejdilerime gelince bu sefer İngilizler, hantal kalıyorlardı

Daha sonra Akabe'ye hareket ettim. Şimdi beni gölge gibi takip eden, uyumlu, kendi doğal kum, çalılık ve tepelerinde gizli kalan, sessiz ve hiç itiraz etmeden ilerleyen altı muhafızım ile birlikte, kendi başımıza İtm Boğazı'nın yüksek duvarları arasından geçtik. Üzerime bir sıla hasreti çökmüştü. Araplar arasında sürdürdüğüm bu serseri yaşam artık beni sıkmaya başlamıştı. Arapların en yüksek ideallerini durmadan sömürmüş ve onların özgürlük aşklarından İngiltere'nin zafer kazanmasına yardımcı olacak bir araç gibi yararlanmıştım.

Akşam oluyordu. Aşırı parlaklığı ile gözlerimde yansıyan güneş, ileride düz Sina hattında batıyordu. Yaşamdan usanmıştım, daha önce bazı zamanlar olduğu gibi yine İngiltere'nin karamsar göklerini özlüyordum. Bu günbatımı, sert, uyarıcı ve barbarcaydı. Bir hava akımı geçiyor gibi çölün renklerini yeniden canlandırıyor ve gerçekten her akşam olduğu gibi ışığın gücü ve ısı yeni mucizeler yaratıyordu. Oysa benim özlemim, zayıflık, akşam serinliğinde ürperme ve gri sislerdi. Oysa dünya, bu kadar keskin

çizgilerle doğru ve yanlış olarak algılanmayabilir, kristal kadar parlak görünmeyebilirdi.

Yıllarca yurtdışında yabancılar arasında yaşayan biz İngilizler, her an hatırladığımız ülkemizin üzerinde yaşayan halk ile ilgisi olmayan, o garip varlığın gururunu taşıyorduk. Çünkü İngiltere'yi en çok seven insanlar, genellikle İngilizler'den en az hoşlanan kişiler oluyordu. Burada Arabistan'da savaşın bir gereği olarak, kaçınılmaz bir şekilde ülkenin devamı uğruna dürüstlüğümün ticaretini yapıyordum.

Akabe'de muhafızlarımın geriye kalanı toplandı ve zafer için hazırlık yaptılar. Hauran'lı adamlarıma bu büyük bayramı özgürlüğüne kavuşacak olan köylerinde geçireceklerine dair, söz verdim. Tarih yakındı. Bu yüzden son kez deniz kenarındaki rüzgâra açık kumsalda bir araya gelip toplandık. Güneş, sıraya girerken pırıl pırıl parıldayan adamlarımla rekabet hâlinde parlak dalgaların üzerinde ışıldıyordu. Hepsi altmış kişiydi. Zaagi, daha önce bu kadar çok askeri, nadiren bir araya getirmişti. Guweira'ya hareket edip kahverengi tepelere doğru yol alırken, adamlarını Ageyl tarzı merkez ve kanatlar olmak üzere düzene sokmak için çalıştı. Sağ ve sol kanatlara şair ve şarkıcıları yerleştirdi. Böylece yolculuğumuz müzikal bir nitelik kazandı. Benim bir prens gibi bir sancağımın olmaması onu incitiyordu.

Şimdi yine olağanüstü bir şekilde formda olan yaşlı büyükanne deve Ghazala'ya biniyordum. Geçenlerde yavrusu ölmüştü. Yanımda ilerleyen Abdullah, küçük bir hayvanın derisini yüzmüş ve kuskunun (devenin kuyruğunun altından geçirilen semer kayışı) bir parçası gibi semerinin arkasında kurutulmuş póstekiyi taşıyordu. Zaagi'nin tekdüze söylediği şarkı sayesinde güzel bir şekilde yürüyüşe geçmiştik. Ama bir saat sonra Ghazala başını yukarı kaldırdı ve ayağını bir kılıç dansçısı gibi yukarı kaldırarak huzursuz bir şekilde rahvan koşmaya başladı.

Hayvanı hızlandırmaya çalıştım ama Abdullah yanımdan hızla ileri atılıp önüme geçti, bir elinde buzağı derisini tutarken pelerinini arkaya doğru savurup semerinden sarkıttı. Ghazala'nın önünde çakıl taşlarını sıçratarak bir gösteri yaptı. Deve, yavaşça inleyerek durakladı. Abdullah, küçük hayvan postunu yere serdi ve Ghazala'nın başını deriye doğru çekti. Hayvan inlemeyi bıraktı ve dudaklarıyla üç kez postun kuru olup olmadığını, kontrol etti. Sonra yine inleyerek başını yukarı kaldırdı ve uzun adımlarla yürümeye başladı. O gün defalarca bu hareketler tekrarlandı ama sonra sanki böyle davranmayı unuttu.

Guweira'da Siddons, bir uçakla bekliyordu. Nuri Shaalan ve Faysal, beni derhâl Jefer'de görmek istiyorlardı. Hafif bir rüzgâr vardı ve uçak sarsılıyordu. Shtar'ın zirvesi üzerinden neredeyse sürtünerek geçtik. Tepeye çarpıp çarpmayacağımızı merak ederek ama her an da çarpabileceğimiz en-

dişesiyle yerimde huzursuz bir şekilde oturdum. Nuri'nin yarım yamalak yapılan onur kırıcı pazarlığımızla ilgili koşulların yerine getirilmesini talep edeceğinden, hiç kuşkum yoktu. Bu koşulların yerine getirilmesi ise düşünüldüğünden çok daha pis ve karmaşık bir işti. Havada ölmek temiz bir kaçış yolu olabilirdi. Ama bu olasılığı, hemen hemen hiç aklıma getirmedim. Bunun nedeni korku değildi. Çünkü kendimi hiçbir şeyden korkamayacak kadar yorgun hissediyordum. Bunun nedeni kararsızlık da değildi. Çünkü yaşamlarımızı korumak ya da terk etmek, tamamen kendi elimizdeymiş gibi görünüyordu. Neden sadece bir alışkanlıktı. Çünkü son zamanlarda, sırf davamıza yararlı göründüğünden dolayı kendimi tehlikeye atmıştım.

Zorlu bir savaşta olduğu gibi zihnimi bölümlere ayırıp içgüdü ve aklın ne dediğini anlamaya çalıştım. İçgüdü "Öl!" diyordu. Ama akıl, özgürlüğe kavuşmak için sadece zihne köstek olan bağları kesip atmanın, ya da onları gevşetmenin yeterli olacağını söylüyordu. Bu anlaşılmaz duruma saplanıp boşuna kafa patlatmaktansa zihinsel bir ölümü araştırıp bulmak daha iyi olacaktı. Bir kaza yapmak, kasten bir hata yapmaktan daha zordu. Yaşamımı tehlikeye atmaktan çekinmiyorsam, o zaman onu kirletmek için neden boşuna telaşa kapılacaktım ki? Ama yine de yaşam ve onur, biri, diğeri için satılamayacak kadar farklı görünen iki ayrı kategoriydi. Onura gelince, bir yıl önce İngiltere'nin verdiği sözleri tutacağına dair Araplar'ı temin ettiğim zaman, onu kaybetmemiş miydim?

Yoksa onur, ne kadar çok eksilirse arta kalanları o kadar çok değer kazanan Sybil'in yaprakları gibi miydi? Parça, bütüne mi eşitti? Kendi taşıdığım sır, bana kendi sorumluluğum hakkında bir karar verme yetkisi tanımıyordu. Sürekli şüphe ve sorgulama, zihnimi baş döndürücü bir sarmal içinde sıkıştırıp bana düşünmek için hiçbir alan bırakmazken, fiziksel çalışmanın baştan çıkartıcılığı, yine de daha fazlasını elde etmek için duyulan bir özlemle son buluyordu.

Böylece sonunda, sağ salim Jefer'e ulaştık. Faysal ve Nuri, en nazik tavırlarıyla değerim hakkında tek bir sözcük bile etmeden beni karşıladılar. Bu yaşlı adamın, hiçbir koşul öne sürmeden bizim gençliğimize katılacağına inanmak çok güç görünüyordu. Çünkü çok yaşlıydı, benzi kül rengine dönmüştü. Sadece yüzünü hareket ettirdiği zaman belli olan acı gülümsemesi, kendisi hakkında duyduğu vicdan azabı ve derin kederiyle yıpranmış görünüyordu. Kalın kirpiklerinin üzerinde gözkapakları yorgun kıvrımlar yaparak sarkmıştı. Tepeden geçen güneşin etkisiyle göz çukurlarında kızıl bir ışık parıldıyor ve gözlerini ateş çukurlarına çevirerek, sanki adam yavaş yavaş yanıyormuş gibi bir his bırakıyordu. Ama boyanmış cansız siyah saçları, ağ gibi hatlarla örülmüş yüzünün solgun derisi, yetmiş yaşlarında olduğunu ele veriyordu.

Bu az konuşan lider hakkında törensel bir konuşma yapıldı. Çünkü onunla birlikte kabilesinin önde gelen adamları ve tanınmış şeyhler de gelmişti. Hepsi de kendilerine ait olan ya da Faysal'ın hediye etmiş olduğu ipek giysileri giyinmişler ve sığırlar gibi ağır ağır hareket ederlerken, kadınlar gibi hışırdıyorlardı. Bu adamlardan ilki Faris'ti. Hamlet gibi babası Sottam'ın katili olan Nuri'yi affetmiyordu. Sarkık bir bıyığı ve beyaz, doğal olmayan bir yüzü olan, çelimsiz bir adamdı. Çok tatlı olan küçümseyici sesiyle yumuşak bir tarzda söylediği sözleri, gizli bir hoşnutsuzlukla karşılandı. Bana şaşkınlıkla "Yifham," dedi. "O, bizim Arapçamızı anlıyor." Gözleri fal taşı gibi açık olan, ciddi ve sözü dolaştırmadan konuşan, büyük birer süvari lideri ve saygıdeğer şahsiyetler olan Trad ve Sultan da oradaydılar. İsyankar Mijhem de Faysal tarafından getirtilip gönülsüz duran amcasıyla barıştırılmıştı. Mijhem'in tavırları son derece dostça olmasına karşılık, amcası, çok az değer verdiği bu can sıkıcı varlığın yanında durmasından, pek hoşlanmış gibi görünmüyordu.

Mijhem de, baskınları yönetirken Trad'a rakip olacak kadar büyük bir liderdi. Ama zayıf karakterli ve merhametsiz bir adamdı. Trad'ın kardeşi olan Khalid'in yanına oturdu. Yüzü Trad'a benzeyen Khalid, neşeli, sağlıklı bir süvariydi ama tam olgun bir adam değildi. Nankör bir şekilde Nebk'te yapmış oldukları tüm açgözlülükleri, bana hatırlatan Dürzî ibn Dughmi, göğsünü kabartarak yanıma geldi ve hoşgeldiniz dedi. Tek gözlü, fesat, çengel burunlu bir adamdı. Anlayışı kıt, tehlikeli ve rezil biriydi ama cesurdu. Nuri'nin yaşıtının, şımarık bir çocuğu; Khaffaji vardı. Babasından dolayı kendisine eşit bir dostluk göstermemi bekliyordu ama kendisi adına hiçbir vaatte bulunmuyordu. Sonu belirsiz savaş maceralarından hoşlanacak ve yeni silahlarıyla gurur duyacak kadar gençti.

Yıllarını Khaffaji ile arkadaşlık yapıp oyunlar oynayarak geçiren güleç yüzlü bir delikanlı olan Bender, herkesin önünde bana doğru eğilerek muhafızlık yapmak için kendisine bir fırsat tanımamı, rica etti. Süt kardeşi olan Rahail'den muhafızlarımın hiç de ılımlı olmayan neşe ve kederlerinin öykülerini dinlemişti ve kölelik, iğrenç çekiciliğiyle onu çağırıyordu. Ona kaçamak cevaplar verdim ama daha fazla yalvarınca Shaalan'ın uşaklarını alacak kudrette bir Kral olmadığımı söyleyerek, konuyu kapattım. Nuri'nin sıkıntılı ama onaylayan bakışları bir an için benimkilerle karşılaştı.

Rahail, rahatsız edici elbiselerinin içinde gürbüz bedeniyle tavus gibi kabararak yanıma gelip oturdu. Konuşma bahanesiyle, her şefin ismini bana tek tek fısıldadı. Onların ise benim kim olduğumu sorma hakları yoktu. Çölde elbiselerim ve dış görünüşüm oldukça garip kaçıyordu. Sadece temiz pak traşlı biri olmak bile, dile düşmek için yeterliydi. Her zaman saf ipek olduğu kuşkulu da olsa en beyaz giysilerimi (hiç olmazsa dışarıda)

giyip başıma altın sarısı ve koyu kırmızı renkte Mekke işi püskülleri sarkan kefiyemi de taktıktan sonra, altın hançerimi kuşanarak ortaya çıkınca, şüpheler, katlanarak artıyordu. Bu tarz giyinmek suretiyle Faysal'ın benimle ilgili genel düşüncesini onaylayan bir iddiaya sahip çıkmış oluyordum.

Faysal, böyle meclislerde pek çok defa başarılı olmuş ve yeni kabileleri heyecanlandırmayı başarmıştı. Pek çok defa iş bana da düşmüştü. Ama bugüne kadar, hiçbir zaman onunla birlikte aynı grup içinde yer alıp bulunduğumuz karşıt kutuplardan karşılıklı olarak birbirimizi destekleyip sırayla konuşarak insanları aktif olarak ikna etmeye çalışmamıştık. İş, onunla birlikte bir çocuk oyunu kadar kolaylaştı ve Ruallalar iki kat artan enerjimiz karşısında dayanamayıp çözüldüler. Onları artık tek bir dokunuş ve tek bir sözcükle harekete geçirebilirdik. Bir duygu yoğunluğu vardı. Nefeslerini tutmuşlardı. Bize diktikleri ince gözlerinde, inanç pırıltıları yansıyordu.

Faysal, onların Arap tarihini ve dilini düşünmelerini sağlayan bir deyim kullanarak, akıllarına milliyet düşüncesini getirdi. Sonra bir an için sessiz kaldı. Çünkü bu cahil efendilerin kelime hazineleri çok parlaktı ve her bir sözcüğü birbirine karıştırmadan damaklarında dolaştırıp tadına varmak istiyorlardı. Kullandığı başka bir deyim, ulusal özgürlük için sahip olduğu her şeyi feda eden, kendi adamları ve liderleri olan Faysal'ın ruh hâlini, onların gözünde canlandırdı. Sonra yine bir sessizlik çöktü. Faysal'ı gece ve gündüz çadırında ders verirken, insanlara nasihatte bulunurken, emir verirken ve dostlarını hazırlarken düşünüp hayal etmeye çalıştılar ve orada heykel gibi otururken portresi çizilen arzularından, tutkularından, zayıflıklarından ve hatalarından arınmış olan bu adamın arkasında duran fikir hakkında bir şeyler hissettiler. Hizmetinde yaşanılacak ya da ölünecek olan böylesine zengin bir kişilik, tek bir duygu ve tek bir amaca hizmet eden tek gözlü ve tek kollu bir insan durumuna indirgenerek, bir soyutlamanın kölesi hâline getirildi.

Elbette bu, et ve kemikten bir insan değildi, sadece portresi çizilen bir adamdı. Ama her şeye rağmen gerçekti. Çünkü onun kişiliği, üçüncü boyutu düşünce ile yer değiştirmiş, dünya zenginliğinden de hilelerinden de vazgeçmişti. Çadırında gizlenen Faysal, liderimiz olarak kalmak için saklanmak zorundaydı. Aslında o, ulusun sahibi değil ama en iyi hizmetçisi ve en iyi aletiydi. Bununla birlikte çadırında yaşarken alacakaranlıkta hiçbir şey daha soylu görünmüyordu.

Güç duruma düşen, en iyi amaçları gerekli olandan daha fazlasını yapmamak ve sürekli savunmada kalmak olan düşmanı hatırlatarak, konuşmasına devam etti. Oysa biz, kendimizi düşmandan sakınarak çölün dost sessizliğinde sakin ve soğukkanlı bir şekilde, emin bir kıyıya çıkıncaya kadar yüzebilirdik.

Konuşma, kurnazca, düşüncelerinde gömülü duran sorunlara yönlendirildi. Heyecan kendilerine ait olduğu gibi, kararları da yerli olabilirdi. Dışarıdan bizim bir şey katmamıza gerek yoktu. Çok geçmeden onların heyecanla tutuştuklarını hissettik. Arkamıza yaslanıp hava coşkuyla dolup taşana kadar adamların hararetli hareket ve konuşmalarını, karşılıklı olarak birbirlerinin duygularını ateşlemelerini seyrettik. Kekeleyerek söyledikleri, görüşlerinin ötesinde ilk kez karşılaştıkları bu kavramları, evirip çevirerek iyice yokladılar Bizi sıkıştırmaya çalıştılar. Kendileri baba, biz ise tembel yabancılar olmuştuk. İnançlarını tüm yoğunluğu ile bize kavratmaya çalıştılar. Sonra bizi unuttular. Arzu ettiğimiz amaç ve araçlar, birden, şimşek gibi ortaya çıkmıştı. Böylece topluluğumuza yeni bir kabile daha eklendi. Gerçi sonuçta Nuri'nin söyleyeceği basit bir "Evet!" konuşulan her şeyden çok daha önemliydi.

Vaazlarımızda sinir bozucu bir şey yoktu. Sadece duyguları açığa çıkartmak için elimizden geleni yapıyorduk. Desteğimiz, sürekli ve aşamalı olabilirdi ama duygusal değildi. Pirinç için dönen insanları yanımızda görmek istemiyorduk. Manevi olarak ikna olmayanları kandırmak için elimizde bol miktarda bulunan meşhur altınlarımızı kullanmayı asla düşünmedik. Para bir onaylama aracıydı; inşaatın harcıydı ama yapı taşı değildi. İnsanları satın alsaydık, hareketimizi, çıkarlar temeline oturtmuş olurduk. Oysa bizi izleyenler, insani zaafları dışında kendilerini harekete geçiren diğer nedenlere hiç bakmaksızın, son sınırına kadar yürümek zorundaydılar. Ben bile, bir yabancı olarak yabancı bir milliyeti etkileyen Allah'tan korkmaz bir aldatmaca içine girdiğim hâlde, bu fikre uygun olarak onların köleliklerini taklit ettiğim için kendime karşı kin duymaktan ve sonsuza kadar kendimi sorgulamaktan kurtulup serbest kaldığımı hissediyordum. Üstelik bunu kendi gösterimde yeteneklerimin kıt olmasına rağmen başarmıştım.

Doğal olarak kendimi uzun süre aldatamazdım. Ama benim, kendi tarafımdaki insanlar, o kadar düşüncesizce hareket ediyorlardı ki Joyce, Nesib ve Muhammed el Dheilan'ın dışında hiç kimse, rol yaptığımı biliyormuş gibi görünmüyordu. İçgüdüleriyle hareket eden insanlara göre iki ya da üç kişinin inandığı bir şeyin, o kadar güçlü bir mucizevi etkisi olabilirdi ki, bireysel huzur ve yaşam dürüstlükle feda edilebilirdi. Akılcı düşünen bir insan için ise milliyet savaşları da, dinsel savaşlar gibi bir aldatmacaydı. Uğruna savaşılmaya değer hiçbir şey yoktu, ne savaş ne de savaşma eylemi, gerçek erdemin bir ödülü olabilirdi. Yaşam, o kadar bilinçli, o kadar özel olarak tasarlanmıştı ki, her ne kadar bir adamın kendini öldürmesi onun son özgür iradesi, dayanılmaz acılara karşı bir önlem ve kurtarıcı bir lütuf olarak görülse bile, hiçbir koşul, bir adamın diğerinin yakasına zorla yapışmasını haklı gösteremezdi.

Amacımıza ulaşmak için, Arapları parmak ucunda durmaya zorluyorduk. Çünkü gerilim, işlerin yürümesini sağlıyor ve adamları, ancak kendi iradeleri ile başarı kazanabilecekleri tehlikeli bir bölgeye götürüyordu. Liderlik konusunda (dönüşümü sağlayacak hızlı araçlar bulmaya çalışırken) yaptığım hata ya da içine düştüğüm körlük, ulaşılması mümkün olmayan hayali bir ışığa doğru, ancak bitip tükenmez bir çaba ile koştukları takdirde kavrayabilecekleri, amacımıza ilişkin sınırlı bir görüntüyü onların zihninde canlandırmaya çalışmaktı. Eylemlerindeki ışığı arayan dostlarımız, sokak lambası direklerinin diplerinde burunlarını çekerek dolaşan, umutsuz köpeklere benziyorlardı. Görevim insanları kutsal hedefin ötesine götürmek olduğu hâlde, sadece soyut konularla uğraşıyor, soyuta hizmet ediyordum.

İroni, yaşamın ya da fikirlerin önünde duran, sevgi nesnelerinde saklıydı. Verdiğim cevaplardaki uyumsuzluklar, uygun olmayan bir eylem çağrısından kaynaklanıyordu ve sorumluluğu nesnelerin farklılaşmasına yıkıyordum. Hem eylemi, hem de duyguları birlikte idare etmek benim için zor bir görevdi. Yaşamım boyunca bir özlemin peşinde koşup durmuştum. Bir parça da olsa yaratıcı tarzda kendimi ifade etme yeteneği kazanmak istiyordum. Ama üslubum bir teknik elde edemeyecek kadar ayrıntılıydı ve gereksiz sözlerle doluydu. Sonunda bir rastlantı, yanlış anlaşılan bir mizah gibi beni bir eylem adamı olarak Arap Ayaklanması içine fırlatıp atarak bu macerada ciddi bir şekilde yer almamı sağladığı gibi bana hazır bir konu, doğrudan göze ve ele hitap eden bir destan (epic) da sunarak edebiyatta, teknik olmayan (techniqueless) sanatta bir çıkış yolu da gösterdi. Bundan sonra sadece yöntem üzerinde telaşlanarak kafa yordum. Destan tarzı, bana olduğu kadar, kendi kuşağıma da yabancı olan bir biçimdi. Hafızam, kahramanlık devirlerine ilişkin bana hiçbir ipucu vermiyordu. Bu yüzden, kendi tanıdığım Auda gibi adamlara karşı hiçbir şey hissedemiyordum. Auda, Mallory kadar yaşlı, Rumm'un tepeleri kadar garip görünüyordu.

Araplar arasında gözü açık, her şeye kuşkuyla bakan, kendi ucuz inançlarına gıpta eden biri gibi görünüyordum. Fark edilmeyen hile, tıpkı züppe bir adamın üzerine giysisinin tam oturması gibi, gayet güzel uymuştu. Cahil, yüzeysel ve aldatılmış olanlar, aramızda mutlu bir şekilde dolaşıyorlardı. Sahtekârlığımızla onları övüp göklere çıkarmıştık. Ama kendimize duyduğumuz saygıyı kaybederek, bunun bedelini ödemiştik. Onlar ise yaşamlarının en derin duygularını keşfetmişlerdi. Kendimizi ne kadar çok kınıyorsak ya da hor görüyorsak, onlarla, kendi bendelerimizle o kadar çok gurur duyuyorduk. Başkalarına aşırı güvenmek ne kadar kolaysa, kendi merhametsiz gerçeklik düzeyimize ulaşmak için çaba gösteren bu adamları harekete geçiren güdüleri saptayıp kaydetmek de o kadar olanaksızdı. Bu adamlar, düşmana karşı içtenlikle savaşan bizim kuklalarımızdı. Niyetleri-

mizin önünde saman çöpleri gibi savruluyorlardı. Saman çöpü olmalarının dışında dünyanın en cesur, en basit ve en keyifli insanlarıydı. Credo quia sum? Ama pek çok kişi bir varlığın gerçekliğine inanıyorsa bu, çarpıtılmış da olsa bir doğruluğa yol açmıyor muydu? Miyop kalabalıkların yıllarca üzerine titredikleri umutların bir araya getirilip yükseltilmesi, gönülsüz de olsa bir puta bile bir Tanrı niteliği kazandırabilirdi ve insanlar, her ne zaman sessizce ona (Tanrı'ya) dua etseler onu (putu) güçlendirirlerdi.

Bölüm 100

Kutsal kitapta geçen bu söz üzerinde yoğunlaşırken, zihnim, ortasından gün ışığına benzer düşüncelerin ve dans eden fikir zerrelerinin geçtiği bu tozlu boşluğu dokumaya devam etti. Daha sonra bilinmeyeni Tanrı'ya tercih etmenin insana sadece aldatıcı bir huzur hissi veren boş bir fikir olduğu sonucuna vardım. Emir ya da görev olduğu için dayanmak, işte bu kadar basitti. Askerler, sadece iradeleri dışında yedikleri darbelerin acısını çekiyorlardı. Oysa niyetimiz emin bir yerde kalıp diğerlerini tehlikeye sürmek olduğu hâlde, işçilerimiz iyice bitkin düşünceye kadar başlarında bekleyip posta başı gibi davranmak zorundaydık. İnanmadığım bir dava uğruna kendi yaşamımı tehlikeye atmak, kahramanca görünebilirdi. Ama kendi putum adına diğer insanları samimiyetle ölüme göndermek ise bir ruh hırsızlığıydı. Adamlar mesajlarımızı doğru kabul ettikleri için bu uğurda ölmeye hazırdılar. Oysa hareketlerine şan ve şeref ten daha uygun düşen bir koşul koysalar, alışılmışın dışında mantıki bir cesaret gösterseler ya da attıkları her adımdaki kâr ve zarar dengesini gözetseler, çok daha münasip olurdu. Bir esin keşfetseler ve sonra da açıkgöz bir şekilde kendi yarattıkları bu hayal uğruna ölseler, çok daha olağanüstü olurdu.

Hareketimizle ilgili tüm sorunlar, sadece ölüm ve yaşam kavramlarına dayanılarak açıklanabilir gibi görünüyordu. Genellikle ağrılarını hissettiğimizden dolayı, bedenimizin farkındaydık. Uzun süreli acı çekme alışkanlığımızdan dolayı, sevinçlerimizi daha yoğun yaşıyorduk. Ama yine de acı çekme kaynaklarımız, neşelenme kapasitemizden daha büyüktü. Duygula-

rımızın uyuşması da (letarji) burada üzerine düşen görevi yapıyordu. Her iki duygu da bize verilen armağanlar sayılırdı. Böylece acılarımız, farklı duyguların girdabına karışıp kendi doğal saflığını kaybediyordu.

Hatalı tahminlerimizin kaynağı olan kendini beğenmişlik, pek çok gemi kazasına neden olan, bir sualtı kayalığı gibiydi. Yürütülen bir yarışa rağmen kayıplarımızı belki de dayanma gücümüz sayesinde telafi edebilirdik. Böyle hatalı bir yatırım, bir başkasının duyduğu acı ya da yaşadığı deneyimleri hissedip onun kişiliğini tanıdığımızı sanmamıza yol açan, sıcak, geçici bir tatmine neden oluyordu. Bu, bir zafer ve duygusal genişleme hâliydi. Tutkulu benliğimizden sakınmış, kendi geometrik bütünlüğümüze egemen olmuş ve bir an için bile olsa "düşüncemizi değiştirme" fırsatını yakalamıştık.

Ama yine de gerçeklikte onlar adına değil, kendi adımıza kullanmak için vekâleti üzerimize almıştık ya da en azından şöyle söyleyelim, bu vekâlet bizim kendi çıkarlarımıza hizmet ediyordu. Ancak yaptığımız işe gerçekten inanıyormuşuz gibi davranarak bu bilginin verdiği sıkıntıdan hem duygusal hem de güdüsel anlamda kurtulabiliyorduk.

Kendini kurban etmek için ortaya atılan kişi, yaptığı fedakârlığın karşılığını olağanüstü bir şekilde alıyordu. Kendini mükemmelleştirmek adına başkasının günahlarını gönüllü olarak üstlenen bir kişinin duyduğu haz karşısında dünyadaki hiçbir zevk ya da gurur, bu ölçüde keyifli, bu ölçüde muhteşem olamazdı. Tüm mükemmeliyet arayışlarında olduğu gibi, burada da gizli bir bencillik söz konusuydu. Her fırsatta sadece tek bir vekil ortaya çıkabilirdi ve vekilliği kapmak demek, haklı olarak incinen dostlarımızı bu zevkten yoksun bırakmak anlamına geliyordu. Kardeşlerinin yiğitliği yara aldığı hâlde, kendisi bu işin zevkini çıkarıyordu. Alçakgönüllü bir şekilde böyle parlak bir kurtuluşu kabul etmek onlar açısından bir kusurdu. Zararları telafi etme konusunda gösterdikleri memnuniyet de çok kötüydü. Bu, onları arabuluculuk yapmaya zorlayarak, kısmen ya da ikinci dereceden suçlu durumuna düşürüyordu. Arabulucu olarak daha saf olan taraf, kalabalık arasında durabilir ve bir kurtarıcının adının temizliği uğruna diğer bir zaferi izleyebilirlerdi. Bir yol, kendini mükemmelleştirmekten geçiyorsa, diğeri kendini feda etmekten ve kendi komşusunu mükemmelleştirmekten geçiyordu. Hauptmann bize, ne kadar cömertçe veriyorsak o kadar cömertçe karşılığını alacağımızı, söylemişti. Ama biz daha çok, birinin değişmesi ya da yükselmesi ancak diğer hepsinin değişmesi ya da yükselmesi pahasına olan bal peteğindeki hücrelere benziyorduk.

Açık yüreklilikle söylemek gerekirse bir başkası uğruna varolmak insana bir büyüklük duygusu veriyordu. Dünyayı tasarlamak için bir haçtan daha asil bir şey bulunamazdı. Haçın gurur ve coşkusu, kibrin ötesinde

kalıyordu. Ama yine de her haç, başkalarını taklit ederek yaşayan zavallı kesimler haricinde sonradan gelen herkesi ele geçirmiş, soyup soğana çevirmişti. Nesnelerin en değersizleri, bir örneğe bakılarak yapılan ürünlerdi. Kendini feda etmenin erdemi, kurbanın ruhunda saklıydı.

Dürüst bir kurtuluş, özgürce ve çocukça bir zihniyetle olmalıydı. Kefaretini ödeyen kimse, manevi huzura kavuştuktan sonra ya da kendisini harekete geçiren güdüler hakkında bir bilince varınca adım atacak olursa, her iki durumda da emekleri boşa gidecekti. Bu nedenle başkalarını düşünen içe dönük biri, kendisi için gerçekten değersiz, belki de zararlı bir pay alacaktı. Oysa edilgen kalsaydı, haç, onun bir masum olduğunu onaylayacaktı. Basit kişileri böyle kötülüklerden korumak, kendi karmaşık benliklerini kendilerine iade ederek kurtarmak, çağdaş insan açısından bir tamahkârlık sayılırdı. Düşünceleri ince eleyip sık dokuyan bir kişi, kendi çekeceği bir ıstırapla diğerlerinin affedileceği gibi bir inancı paylaşamazdı ve hiçbir şey anlamadan ona bakanlar, yiğitçe bir disipline sahip olan bu adam karşısında utanç duyabilirler ya da hiçbir şey hissetmeyip cahilliklerinden dolayı iki kez cezalandırıldıklarını düşünebilirlerdi.

Yoksa bu utanç da mı, kendi uğruna kabul edilip hayran kalınacak bir özveriydi? Anlamadıklarından dolayı insanların ölmelerine izin vermek, nasıl doğru kabul edilebilirdi ki? Doğruluk yolunu taklit eden körlük ve ahmaklık, en azından yaşayan bir insanın şu an sahip olduğu bilinç ve vicdanında kasıtlı kötülükten çok daha ağır bir şekilde cezalandırılıyordu. Kendini feda etmenin, kurtarıcı insanı nasıl yücelttiğini, satın alınma düşüncesini nasıl bir kenara fırlatıp attığını ve bu bilgiyi kendisinde saklı tuttuğunu bilen anlaşılması güç insanlar, akılsız kardeşlerinin öylece sahte bir soyluluk kisvesine bürünmelerine izin verebilir ve daha sonra da katlanmaları gereken daha ağır bir hükmün vaktinin geldiğini fark etmelerini, sağlayabilirdi. Benzerlerine iki kat sorumluluklar yükleyen ya da sorumluluklarını tamamen geçersiz kılan bilinmeyen, utangaç nedenlerle karmakarışık olmuş, önümüzde iç içe geçmiş halkalar gibi uzanan, rehberlik yaptığımız bu engebeli patikada, biz liderler için düz bir yürüyüş hattı yok gibi görünüyordu.

Yine de bu Arap aldatmacasını kabul etmemi, sırf karakter zayıflığına ya da doğal ikiyüzlülüğe bağlayamam. Elbette insanın içinde yalan söyleme konusunda biraz eğilim, biraz da yetenek olması gerekiyordu. Yoksa adamları bu kadar güzel bir şekilde aldatıp iki yıl boyunca başkalarının hazırlayıp çerçevesini çizdikleri bir yalanı, başarıyla sonuna kadar sürdüremezdim. İşin başında Arap Ayaklanması'nı hiç umursamıyordum. Ama sonunda ayaklanmanın kendi yaratıcılarına verdiği sıkıntıdan dolayı ben sorumluyum. Bu zaman süresince tam olarak ifade etmek gerekirse suçum

ikinci derecede yardımcılıktan esas suçluluğa kadar yükselmişti. Asıl suçlanmam gereken konuyu ise söylememe gerek yoktu. Yalnız şu kadarını açıklamalıyım ki Akabe'ye yaptığımız yürüyüşten beri, harekette yaratmış olduğum kargaşadan dolayı son derece pişman olmuştum. Hareketsiz geçen saatlerimi çürütmek açısından bu, yeterli görülebilirdi ama kendimi temize çıkartmak açısından, hiç de yeterli sayılmazdı. Bu nedenle iradem bocalıyor ve sonu gelmeyen, tatsız yakınmalarla uğraşıyordu.

Bölüm 101

Siddons, o akşam beni uçakla Guweira'ya geri götürdü ve geceleyin Akabe'ye varır varmaz hemen Dawnay'ı bulup ona hayatın dopdolu olduğunu ama yine de pürüzsüz bir şekilde kayıp gittiğini anlattım. Ertesi sabah, uçak sayesinde Buxton güçlerinin, Mudowwara'da neler yaptıklarını öğrendik. Şafaktan önce bombardıman uçaklarının yardımıyla temel olarak üç grup hâlinde saldırmaya karar vermişlerdi. Bir grup, doğruca istasyona girecek ve diğer iki grup da büyük toprak tabyalara saldıracaktı.

Bu nedenle gece yarısından önce rehber olarak, saldırının başlayacağı sıfır noktasına beyaz şeritler serildi. Saldırıya başlama zamanı dörde çeyrek kala olarak tespit edildi. Ama yolu bulmak son derece güçtü. Bu yüzden güney tabyasına karşı harekât başlamadan önce şafak neredeyse sökecekti. Tabyanın üzerinde ve çevresinde bombalar patladıktan sonra, adamlarımız hızla ileri atılıp kolaylıkla tabyayı ele geçirdiler. İstasyon grubunun da kısa bir süre önce hedefine ulaştığını gördüler. Bu tehlikeli durum orta tabyayı canlandırdı ama sadece bozguna uğramak için harekete geçmişlerdi. Yirmi dakika sonra da teslim oldular.

Bir topa sahip olan kuzey tabyası, daha yürekli görünüyordu. İstasyon avlusuna ve askerlerimizin üzerine serbestçe top ateşi açtılar. Güney tabyasında bir siperin altına saklanan Buxton, Brodie'nin toplarının ateş açmasını emretti. Brodie, her zamanki güvenilir hassaslığı ile peş peşe mermi göndermeye başladı. Deve Kolordusu, kuzeyden, doğudan ve batıdan siperlere sert bir şekilde Lewis makineli tüfekleriyle ateş açarken Siddons, uçağı

ile tabyanın üzerine gelip bombalarını bıraktı. Sabahleyin saat yedide son düşman da sessizce teslim oldu. Kaybımız, dört ölü ve on yaralıdan ibaretti. Türkler ise yirmi bir ölü ve yüz elli esirin yanı sıra iki sahra topu ve üç makineli tüfek kaybetmişlerdi.

Buxton, Türklere derhâl emir verip buharla işleyen tulumbayı çalıştırdı ve develerini suladı. Bu arada adamlar, kuyuları havaya uçurup iki bin yarda uzunluğunda ray ve buharlı makinelerin pompalarını tahrip ettiler. Alacakaranlıkta büyük su kulesinin ayağına yerleştirilen patlayıcılar, depoyu düzlüğe bir taş yığını hâlinde saçıp dağıttı. Kısa bir süre sonra Buxton, adamlarına, "İlerimarş!" diye emir verdi. Dört yüz deve sanki mahşer günüymüş gibi hep birlikte böğürerek ayağa kalktı ve Jefer'e doğru ilerlediler. Dawnay, Faysal'ı selâmlamak için çok parlak bir şekilde Aba el Lissan'a geldi. Allenby, Faysal'a bir uyarı mesajı göndermek için onu görevlendirmişti. İngilizlerin saldırıya geçme olasılığı olduğu için, ihtiyatsızca hiçbir şey yapmamasını Faysal'dan rica etmiş ve saldırı başarısızlığa uğradığı takdirde, Arapların yardım almak için Ürdün'ün yanlış yerinde kalacaklarını, bildirmişti. Allenby, olaylar kesinlikle lehimize gelişene kadar Faysal'ın kendisini tutmasını, özellikle Şam'a saldırmamasını, rica etmişti.

Bu son derece sert ve özel uyarı, benim yüzümden gelmişti. Bir gece Genel Karargah'ta (G.H.Q.) tartışırken sabrım tükenince 1918 yılının bana göre son fırsat olduğunu, Deraa ya da Ramleh'te her ne olursa olsun, Şam'ı nasıl olsa ele geçireceğimizi ağzımdan kaçırmıştım. Bu yüzden Şam'ı ele geçirip kaybetmek, hiç almamaktan daha iyiydi.

Faysal, Dawnay'ın bu uzun ve sıkıcı vaazına bilgece gülümsedi ve gök kubbe çökse bile bu sonbaharda Şam'ı ele geçirmek için girişimde bulunacağız, diye karşılık verdi. İngilizler, bu saldırıda üzerlerine düşen görevi başaramazlarsa kendi halkını korumak için, Türkler'le ayrı barış anlaşması imzalayacaklarını söyledi.

Uzun bir süredir Türkiye'deki değişik unsurlarla temas hâlindeydi. Cemal Paşa ile mektuplaşmaya başlamıştı. Cemal Paşa, ayık olduğu zamanlar içgüdüsel olarak İslami tarzda düşünüyor ve Mekke'nin ayaklanmasını ilahi bir takdir olarak görüyordu. İmanda meydana gelen böyle bir çatlağı onarmak için ise, neredeyse hiçbir şey yapmamaya da hazırdı. Bu nedenle onun mektupları aydınlatıcıydı. Faysal, bu mektupları, yaptığımız şeyler hakkında bir fikir edinmeleri ve yorumda bulunmaları amacıyla hem Mekke'ye, hem de Mısır'a gönderdi. Ama sorunlar, harfi harfine, biçimsel olarak değerlendirildi ve şu an kararımızın kılıç olduğunu bildiren bir cevap yazmamız konusunda bize açık bir uyarıda bulunuldu. Bu, harikaydı ama savaşta böyle zengin olanaklar sunan (diathetical) bir fırsat kaçırılamazdı.

Cemal'le bir uzlaşma sağlamanın olanaksız olduğu bir gerçekti.

Suriye'nin önde gelen adamlarını darağacında sallandırmıştı ve barış uğruna onu kabul edersek dostlarımızın kanlarını inkâr etmiş olacaktık. Ama cevabımızda bunu kurnazca belirterek Türkiye'deki ulusal ve dinsel güçler arasındaki çatlağı genişletebilirdik.

Özel hedefimiz, "Türklük" konusunda aşırı duyarlı olan, Genel Kurmay'da Mustafa Kemal'in liderliği altında toplanan, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Arap Eyaletleri'ne özerklik verilmesini reddetmeyi görevleri sayan Alman karşıtı (antiGerman) gruba ulaşmaktı. Bu nedenle Faysal, bu amaca hizmet edecek tarzda cevaplar gönderdi ve mektuplaşmayı parlak bir şekilde sürdürdü. Türk askerler, stratejinin önüne kutsal emanetleri koyan softalardan (pietist) yakınmaya başladılar. Milliyetçiler, Türkiye'nin adil ve kaçınılmaz, kendi kaderini tayin hakkı üzerine sahip oldukları görüşleri Faysal'ın sadece vaktinden önce harekete geçerek felaketli sonuçlar doğuran bir eyleme çevirdiğini yazdılar.

Bir huzursuzluk olduğunu fark etmesi, Cemal'in kararlılığını etkiledi. Bize, önce Hicaz'ın özerkliği önerildi. Daha sonra bunun Suriye için de yararlı olacağı kabul edildi. Daha sonra da Mezopotamya'nın özerkliği kabul edildi. Faysal, hâlâ memnun olmuş gibi görünmüyordu. Bu yüzden Cemal'in yaveri (komutanı İstanbul'dayken) cesur bir adım atarak, Mekke'de Hüseyin'e ayrılan payda bir Hükümdarlık önerdi. Son olarak Peygamberin soyunun İslam'ın manevi lideri olduğu iddiasını da mantıklı bulduklarını açıkladılar!

Mektupların gülünç yanı, Türk Kurmayı'nın bölünmesi amacına hizmet ettiğini hiç saklamamasıydı. Eski moda Müslümanlar, Şerif'in affedilmez bir günahkâr olduğunu düşünüyorlardı. Yenilikçiler (modernist) ise onun samimi olmakla birlikte İngilizlerin vaatlerine kanmış sabırsız bir Milliyetçi olduğuna inanıyorlardı. Askeri olarak yenilgiye uğratmaktan çok tartışarak onu doğru yola çekmek istiyorlardı.

Ellerindeki en güçlü koz, Sovyetler tarafından açıklanan, Türkiye'nin eski tarzda İngiltere, Fransa ve Rusya arasında bölünmesini amaçlayan SykesPicot Anlaşması'ydı. Cemal, Beyrut'ta bir ziyafet sırasında bu anlaşmanın daha kindar paragraflarını da okudu. Böyle açıklamalar bizi bir süre için sıkıntıya soktu. Ama haklı olarak hem Fransızlar, hem de biz, her iki tarafın da farklı tarzda yorumlayabileceği belirsiz bir formül etrafında meydana gelebilecek herhangi bir politik çatlağın üzerini örtmeyi düşünmüştük.

Bereket versin ki, antlaşmanın varlığından daha önce Faysal'a söz etmiş ve onu ikna etmek için kaçmasının İngilizler'in daha çok işine yarayacağını söylemiştim. Barıştan sonra ise, antlaşma koşullarını yerine getirmek isterlerse, utançlarından dolayı kendisini reddedemeyeceklerdi. Oysa Araplar, düşündüğüm gibi hareket ederlerse, tek yanlı bir görüşme ve anlaşma ol-

mayacaktı. Babası gibi bizim sözlerimize değil, kendi güçlü performansına güvenmesini istedim.

Bu nazik anda İngiliz Hükümeti, rahatlatıcı bir tarzda samimi olmasa da bir yardım eli uzattı. Araplara, daha doğrusu Kahire'de yedi Gothamite'den (New York'lulara dalga geçmek için verilen ad. ç.n.) oluşan yetkili olmayan bir komiteye, Araplar'ın savaşta Türkler'den zapt ettikleri bölgelerin kendilerinde kalacağına dair, söz verdiler. Bu sevindirici haber, bütün Suriye'ye yayıldı.

Bu durum, mahzun Türkler'e yardım edip bizi utandırıncaya kadar sürdü. Ne kadar grup varsa o kadar söz verildi. İngilizler, en sonunda belge A'yı Şerif'e, B'yi müttefiklere, C'yi Arap Komitesi'ne ve belge D'yi yeni bir güç olan, kendi ırkı için Filistin'de belli belirsiz bir şeylerin sözü verilen Lord Rothschild'e göndererek, karşılık verdiler. Yaşlı Nuri Shaalan, kurnaz burnunu buruşturarak yanıma geldi ve şaşkınlıkla dosyasında taşıdığı bu belgelerden hangisine inanması gerektiğini sordu. Daha önce yaptığım gibi fazla düşünmeden, "Tarih bakımından sonuncu olanı!" diye tekrarladım. Emir'in saygı anlayışı, yaptığım nükteyi anlamasını sağladı. Daha sonra ortak davamız uğruna, elinden geleni yaptığı hâlde sözünü tutamadığı zamanlar, bunu daha sonraki niyetiniz yerine sayın, diyerek beni uyarıyordu!

Bununla birlikte Cemal hâlâ umudunu sürdürüyordu. İnatçı ve zorba bir adamdı. Allenby'ın Salt'ta yenilgisinden sonra bize şu berbat Abd el Kader'in kardeşi olan Emir Muhammed Said'i gönderdi. Kötü ağızlı, basit, soysuzlaşmış bir adam olan Muhammed Said, kardeşi kadar berbat, dürüst olmayan biriydi ama cesareti daha azdı. Faysal'ın önünde durup Cemal'in barış önerisini sunarken, çok ılımlı görünüyordu.

Faysal, ona tam zamanında geldiğini söyledi. Türkler, Amman'ı boşaltıp eyaletin korumasını Araplara bıraktıkları takdirde, Arap Ordusu sadık tavrını Cemal'e gösterebilecekti. Büyük bir başarı kazandığını zanneden salak Cezayirli, koşarak Şam'a geri döndü. Yarattığı sıkıntıdan dolayı, Cemal, adamı neredeyse asarak idamedecekti.

Telaşa kapılan Mustafa Kemal, Araplar kendi başkentlerine yerleştirilir yerleştirilmez Türkiye'de hükümete karşıt olan her kesimin etraflarında toplanacağını ve Anadolu'da Enver'e ve Alman müttefiklerine karşı saldırıya geçmek için topraklarından bir üs bölgesi olarak yararlanmak isteyeceklerini vaat ederek, Faysal'dan Cemal'in eline koz vermemesini rica etti. Mustafa, Toros Dağları'nın doğusunda kalan tüm Türk güçlerini birleştirmeyi başaracak olursa, bunun doğrudan İstanbul üzerine yürümesine olanak sağlayacağını umuyordu.

Sonunda gelişen olaylar, gösterdiğimiz ilk güven karşılığında yarattık-

ları hayal kırıklığı nedeniyle, ne Mısır'a, ne de Mekke'ye tam olarak açıklamadığımız bu karmaşık görüşmelerin bir sonuca ulaşmasını engelledi. İngilizlerin, Faysal'ın böyle ayrı eğlenceli ilişkileri karşısında sarsılabileceklerinden korkuyordum. Bununla birlikte savaşan Araplar'a karşı haksızlık etmemek için, Türkiye ile tüm uzlaşma yollarını da kapatmamıştık. Avrupa savaşı başarısızlığa uğradığı takdirde, Araplar için tek çıkış yolu, bu, olacaktı. Ama yine de içimde gizli kalan bir korku, Büyük Britanya'nın Faysal'dan erken davranıp Milliyetçilerle değil ama Muhafazakâr Türkler'le ayrı bir anlaşma imzalayabileceği gibi bir endişe, her zaman vardı.

İngiliz Hükümeti, en küçük müttefikine haber bile vermeden, bu doğrultuda çok daha ilerilere gitmişti. Atılan adımlar ve yapılan öneriler (ki kendi saflarımızda savaşa katılan Arapların pek çoğu için bunlar ölümcül sonuçlar doğurabilirdi) ile ilgili bilgiler bana resmi kanallardan değil ama özel olarak geldi. Bu, olanların, ancak yirmide biriydi. Dostlarım, bana, eylemi ya da sessizliği, benim için aynı anda hem bir örnek, hem bir destek, hem de bir izin anlamına gelen hükümetimizin yaptıklarından çok daha fazla yardımcı oldular.

Bölüm 102

Barış görüşmesinden sonra, yeniden işleri yoluna koymak için çaba gösterebilirdik. Joyce ile birlikte ortak araba seferlerimizden birini daha düzenlemeye karar verdik. Bu defa Azrak'a gidip Deraa'ya kadar uzak mesafelerde yolları kesecektik. Harika bir düzen içinde ve törensel görünümleriyle güneş batmadan hemen önce, parlayan düzlükten süzülür gibi geçerek gelen Deve Kolordusu'nu karşılamak için, Jefer'den ayrıldık. Subaylar ve adamlar, Mudowwara'da elde ettikleri başarıdan ve çölde emir ve kısıtlamalardan kurtulduklarından dolayı, memnun görünüyorlardı. Buxton, herhangi bir yere gitmeye hazır olduklarını, söyledi.

İki gece dinlenecekler ve Young'ın özenli çalışmasıyla uygun bir şekilde hazırlanan, Auda'nın çadırının yakınında bulunan erzak depolarından, dört günlük tayınlarını alacaklardı. Bu nedenle, ertesi gün erkenden Joyce ile birlikte arabalarımıza bindik. Yetenekli Rolls, arabayı hızla sürüp bizi kolaylıkla Bair Vadisi'ne ulaştırdı. Vadide Auda'nın akrabası olan düz yanaklı, sıkıcı ve sessiz bir adam olan Alwain'in kuyuları vardı. Auda'dan uzakta huzur içinde yaşamak için burada saklanıyordu.

Sadece birkaç dakika durup Alwain'le birlikte Buxton'un adamlarının güvenliği için gerekli olan düzenlemeleri konuştuk. Daha sonra yolu göstermesi için yanımıza genç ve haylaz bir Sherari'yi alarak yolculuğumuza devam ettik. Almış olduğu deve eğitimi, beş tonluk zırhlı arabalar için yol bulma konusunda, onu fazla hazırlamamıştı. Ama güzergâhı bilmesi, daha sonra kendi başlarına gelecek diğer arabaların işine yarayacaktı.

Erha yaylasında yol durumu iyiydi. Çakmaktaşı alanlar arasında sert çamur yataklar vardı. Millerce mesafeyi hızla tüketerek, gür yetişmiş otlaklarla kaplı olan Jinz Vadisi'nin sığ pınar başlarına kadar vardık.

Orada otlayan pek çok deve, Abu Tayiler'in yırtık pırtık kıyafetler giymiş çobanları tarafından, sıkıntıyla bir araya toplanıp sürülmeye çalışılıyordu. Bir savaş türküsü tutturan adamlar, başları açık develerine binmişler ve tüfeklerini ellerinde tutuyorlardı. Egzozlarımızdan çıkan gürlemeyi duyunca, daha ileride alçak zemin üzerinde pusuya yattıkları görülen süvarilerin acil bağırışlarıyla birlikte, bize doğru koşmaya başladılar. Arabalarımızı o yöne doğru sürdük ve deveye binen beş süvari biraz heyecanlandıktan sonra, ellerinden geldiği kadar hızla kuzeye doğru kaçmaya çalıştılar. On dakikada onlara yetiştik. Develerini zarif bir şekilde yere çömelttiler. Çıplak adamlar, zırhlı arabalardaki daha hızlı adamlarla kavga edemeyeceklerinden dolayı, kendileri için geriye kalan tek rolü oynayarak sanki dostmuşuz gibi bizi karşılamaya geldiler. Bunlar, Jazi Howeitatlardı. Hiç kuşkusuz hepsi de birer soyguncuydu ama şimdi burada birden benimle karşılaştıklarından dolayı memnun olduklarını, yüksek sesle bağırarak belirtiyorlar ve tüm nezaketlerini sergiliyorlardı. Ben, biraz kaba davrandım ve onlara derhâl çadırlarına dönmelerini, emrettim. Başları önlerinde, batıya doğru uzaklaştılar.

Zemini sert göründüğünden Um Kharug'un doğu setini izledik ama vadiyle kesişen, vadinin yan kolları olan akarsuların açtığı kanallar nedeniyle yol kısaydı. Eski sel yataklarının yumuşak ya da kumla kaplı olduğu yerlerde, mecburen çalı kümelerinin arasına gömülüyorduk. Günün sonuna doğru vadinin tabanı, küme küme büyüyen, gelecekte geçecek kervanlarımızın otlanması için elverişli olan çayırlarla giderek kalınlaştı.

Sabahleyin kuzeyin taze havası ve bu çölde esen serin ve sert rüzgârlar, bize o kadar soğuk geldi ki, krank milini çevirip arabaları çalıştırmadan önce kendimize sıcak bir kahvaltı hazırladık. Sonra da Um Kharug ile Dhirwa'nın buluştuğu yere doğru tıkırdayan arabalarımızla ilerledik. Daha sonra Dhirwa'nın geniş havzası üzerinde yol alıp belli belirsiz su boşaltma kanallarından geçerek Jesha'ya vardık. Bunların hepsi Ammari yakınlarından geçerek Sirhan'a boşalan sığ akarsu sistemleriydi. Ammari'yi gidip görmek istiyordum. Çünkü Azrak'ta başımıza bir iş gelecek olursa, daha sonra sığınacağımız yer arabalarımız için de elverişli olduğu takdirde elbette, Ammari olacaktı. Böyle "koşullu cümle" taburları, sık sık karşımıza çıkıyor ve sürekli olarak yeni plânlarımızla çatışıp duruyordu.

Gece dinlenmesi, Rolls ve Sanderson'u güçlendirmişti. Küçük Jesha'nın safran rengi sırtını harika bir şekilde aşıp büyük vadiye girdik. Öğleden sonra tebeşirden oluşmuş sırtları gördük ve küle benzer yamaçlarından aşağı dönerek, Sirhan'a doğru, tam su çukurlarının olduğu yere kadar ilerle-

dik. Bu hareket, geri çekilmemizi her zaman için güvenli kılacaktı. Çünkü düşman, bizi durdurmak için yolu aynı anda hem Azrak'tan, hem de Ammari'den kapatacak kadar hareketli değildi.

Böylece içinde bir zamanlar Farraj ile Daud'un oynadığı gölcüğün berbat suyuyla arabalarımızın radyatörlerini yeniden doldurup karanlıkta ihtiyaçlarını karşılayan baskın gruplarının bize rastlama olasılığı olduğu için, batıya doğru gidip kuyulardan yeterince uzağa, açık sırtların üzerine çekildik. Orada Joyce ile birlikte oturup güneşin batışını seyrettik. Ufuk, giderek griden pembeye, sonra kırmızıya ve sonra da öyle derin ve dayanılmaz koyu kırmızı (crimson) bir renge büründü ki havanın bu baş döndürücü sakinliğini bozacak bir ateş ya da beklenmedik bir olayın darbesini bekleyerek nefeslerimizi tuttuk. Adamlarımız bu arada konserve etleri açtılar, çayı kaynattılar ve her şeyi bisküvi ile birlikte akşam yemeği için, bize masa olarak hazırlanan, battaniyenin üzerine yerleştirdiler. Daha sonra daha fazla battaniye çıkartıp tatlı bir şekilde uyuduk.

Ertesi gün eski Azrak Kalesi'nin önlerindeki bataklıklardan güneye ve doğuya doğru yedi mil uzanan, son derece büyük çamur düzlüklerden kurtuluncaya kadar, Ghadaf Deltası'nda hızla ilerledik.

Bugün serap, havada yukarı yükselmiş ve ısı buharlarıyla düzleşmiş gibi görünen ılgınların bıraktığı çelik mavisi lekelerle, bizim için sınırları ortadan kaldırmıştı. Aşağı inip yatağında ağaçların boy attığı Mejaber Pınarları'nı görmek istedim. Oraya fark edilmeden gizlice gidebilirdik. Bu yüzden Rolls, arabasını insanı heyecandan titreten büyük bir hızla ileriye doğru sıçratarak, geniş bir alandan geçti. Yeryüzü önümüzde devrilmiş yatıyor, arkamızda yol boyunca sanki bir hortum geçmiş gibi bir toz bulutu yükseliyordu.

Sonunda rüzgârın öbek öbek kum yığdığı uzun, genç ılgınlardan oluşan bir korunun önünde yavaşlarken, frenler olayı protesto ediyormuş gibi öttü. Kısmen toprak olan sert zemin üzerinde ılgınların etrafından dolaşarak ilerledik. Sonunda ılgınlar yerlerini nemli kumlara bıraktı. Kumların üzerinde, benek benek kapalı dikenli çalılıklar vardı. Arabalar, Ain el Assad Tepeciği'nin arkasında, yüksek kenarlı bardağa benzer kamışlardan oluşan bir perdenin altında durdular. Parlak renkli kamışların gövdelerinin arasından mücevhere benzer berrak su tanecikleri damlıyordu.

Yavaş yavaş, büyük havuzların yukarısında bulunan mezarlardan oluşan tepeciğe çıktık. Sulama yerlerinin boş olduğunu gördük. Açık alanın üzerinde sanki asılıymış gibi bir serap sallanıp duruyordu. Ama burada, zeminin çalılık olduğu yerlerde, ısı dalgaları hiç toplanmıyordu. Güçlü güneş ışıkları bize, vadinin akan su kadar temiz ve berrak olduğunu gösterdi. Kapalı egzozlarımızın çıkardığı fokurdama sesleriyle telaşa kapılan ve çe-

kingen bir şekilde kaçmak için hazırlık yapan vahşi kuşlar ve şu ilerideki ceylan sürüsü haricinde, vadi tamamen ıssızdı.

Rolls, arabasını eski Roma tarzı balık havuzunun yanından geçirdi. batı yakasında bulunan bir lav alanın kenarından ilerledik. Şimdi zemini sert olan otlarla kaplı bir bataklığın üzerinden geçerek, arkasında zarif sesler çıkaran palmiyelerin yükseldiği, sakinliği, huzurdan çok korku uyandıran, sessiz bir hisarın mavi duvarlarına ulaştık. Bu son derece gizli kalmış efsanevi yere, titreşim yapan bir araba ve hiç ilgi göstermeyen, hâki renkler giymiş düzgün görünümlü kuzeyliler ile birlikte girdiğim için kendimi suçlu hissettim. Ama tahminim yanlış çıktı, çünkü adamlar da, sahne dekoru hâline gelen arka plân da gerçek gibi görünüyordu. Yenilikleri ve kesinlikleri (üniformalı İngiliz askerlerine has netlikleri) Azrak'a ovanın yalnızlığından çok daha büyük bir onur kazandırmıştı.

Sadece kısa bir süre için durmuştuk. Joyce ile birlikte batı kulesine tırmandık ve bir çalışma merkezi olarak Azrak'ın çeşitli avantajları olduğu konusunda anlaştık. Ama ne yazık ki burası otlanmaya elverişli bir yer değildi. Bu yüzden birinci ve ikinci seferler arasında kalan zaman içinde, bu bölgede kalamazdık. Daha sonra çamur düzlüğün kuzey diliminden geçtik. Burası, hava birliğimizi durmadan artıran Siddons'un uçakları için inmeye elverişli bir alandı. Diğer niteliklerinin yanı sıra görünürlüğü iyiydi. Bu yeni üslerine varmak için, iki yüz mil kat edecek olan uçaklarımızın güneş ışığını yansıtan kehribar renkli (electrum) kalkanı görmemesi olanaksızdı.

Zırhlı arabanın beklediği Ain el Assad'a döndük ve bir kez daha açık çakmaktaşı çöle dönerek daha hızlı bir tempoyla ilerledik. İkindi vaktiydi, hava çok sıcaktı, özellikle çelik taretli arabanın parlak metal kısımları çok kızmıştı. Ama sıcaktan kavrulan şoförlerimiz yola devam ettiler ve güneş batmadan önce Jesha vadileri arasında yükselen sırta vardık. Gelişimizden daha kısa ve kolay olan bir yol bulmuştuk.

Gece bizi yakaladığında Ammari'nin güney ucuna fazla uzak bir yerde değildik. Bölgenin tepesinde kamp kurduk. İnsanı pişirip derilerini kabartan günün ardından, Jebel Druse'nin çiçekli yamaçlarının hoş kokulularını bize taşıyan çok değerli, tatlı bir rüzgâr esmeye başladı. Adamlarımızın hazırladığı çay ve yumuşak bir şekilde sandık köşelerinden destek alarak serdiğimiz battaniyeler, bizi memnun etmişti.

Yoldan başka bir sorumluluğum olmadığı için, yaptığımız bu yolculuk benim için bir keyif oldu. Bir de Sherari çocuğun düşüncelerinin getirdiği değişik bir tat vardı. Onun tarzında giyinen; onun lehçesiyle konuşan sadece ben olduğum için düşüncelerini doğal olarak bana açıyordu. Bu zavallı serseriye daha önce hiç kimse önemli bir varlıkmış gibi davranmamıştı ve İngilizler'in tavırları onu şaşırtmıştı. Ona bir kez bile vurulmamış, hatta

tehdit bile edilmemişti.

Her askerin ayrı ayrı bir ailenin bireyleri gibi hareket ettiğini ve sıkı, yetersiz giysileri ile çalışkan görünüşlerinde savunmacı bir eğilim hissettiğini söyledi. Kendisi, eteği, kefiyesi ve pelerininin içinde titriyordu. Askerlerin ise, sadece gömlek ve şortları, dolak ve botları vardı, ama serin rüzgârlar, onlara dokunmuyordu. Gerçekten bütün o uzun günler ve geceler boyunca, hava sıcakken ve terlerken üzerlerine sadece bu şeyleri giymişler, tozlu yağlı arabaların etrafında meşgul olmuşlardı. Giysileri, bir ağacın kabuğu gibi bedenlerine uymuştu.

Üstelik hepsi de temiz bir şekilde tıraş oluyorlar ve birbirlerine benzer bir şekilde giyiniyorlardı. Dış görünüşlerindeki aynılık, onu şaşkına çeviriyordu ve bir adamı diğerinden elbiseleriyle değil, ama en çok gözlerindeki farklılıkları sayesinde ayırt edebiliyordu. Adamları tek tek tanımak için her birinin kişisel özelliklerini, sanki çıplak şekillermiş gibi, öğrenmesi gerekiyordu. Yemekleri pişirilmiyordu ama içecekleri sıcaktı, birbirleriyle hemen hemen hiç konuşmuyorlardı. Ama sonra tek bir sözcük, alçakça ve merhametsizce, akıl almaz bir kahkaha krizine yol açıyordu. Her ne kadar bir Sherari için böyle oturarak rüzgâr gibi yolculuk etmek, üstelik her gün konserve et yemek bir lüks sayılsa da, o, bizim adamların hepsinin, benim kölelerim olduğuna inanıyor ve yaşamlarında çok az huzur ve tatmin olduğunu sanıyordu.

Sabahleyin acele edip öğleden sonra Bair'e ulaşmak amacıyla sırt boyunca hızla ilerledik. Maalesef lastik sorunlarıyla karşılaştık. Zırhlı araba, çakmaktaşları için fazlasıyla ağırdı ve üçüncü vitesle ağır ağır ilerlerken her zaman tekerlekler biraz gömülüyordu. Bu da lastiklerin dış kaplamalarını ısıtıyordu. İnsanı sinir eden bir dizi lastik patlamasına ve sonra da arabayı kriko ile kaldırıp tekerlek ya da lastiği değiştirmek için verdiğimiz molalara katlanmak zorunda kaldık. Sıcak bir gündü ve acele ediyorduk. Bu yüzden tekrar tekrar arabayı kriko ile kaldırmak ve lastikleri pompalamak sinirlerimizi yavaş yavaş yıpratmaya başlamıştı. Öğleyin Ras Muheiwir yakınlarındaki büyük omurgalı (spinal) sırta vardık. Asık suratlı şoförlerimize yol durumunun mükemmel olacağını vaat ettim.

Ve gerçekten de öyle oldu. Hepimiz yeni bir cesaret kazandık; lastiklerimiz bile daha iyi dayandı. Dönemeçli sırtın üzerinde doğudan batıya ve sonra da geriye doğru uzun kavisler çizerek hızla ilerledik. Kâh sol yanımıza bakıp Sirhan'a doğru yönelen derin olmayan vadileri yukarıdan seyrettik, kâh da sağ yanımıza bakıp Hicaz demiryoluna kadar uzanan bölgeyi seyrettik. Sisli uzaklıklarda parıldayan benekler, sel gibi inen güneş ışıkları altında tutuşmuş gibi görünen beyaz istasyonlardı.

Öğleden sonra geç saatlerde sırtın sonuna ulaştık. Çukur bölgeye dalıp

saatte kırk mil hızla Hadi'nin göğsünde gürleyerek ilerledik. Ausaji tarlalarından geçip Bair kuyularına varırken neredeyse karanlık çöküyordu. Vadi yanan ışıklarla canlanmıştı. Buxton, Marshall ve Deve Kolordusu, el Jefer'den iki etapta kolay bir yürüyüş yaparak gelmişler ve kamp kurmuşlardı.

Aralarında bir kıskançlık vardı, çünkü Bair'de sadece iki kuyu vardı ve ikisi de kuşatılmıştı. Bir kuyunun başında Howeitatlar ve Beni Sakhrlar toplanmışlar, otlaklardan güney doğuya doğru bir günlük yolculuktan sonra susuz kalan altı yüz deve için su çekiyorlardı. Diğer kuyuda ise Akabe'ye giden bin kadar Dürzî ve Suriyeli mülteci, Şamlı tüccar ve Ermeni'den oluşan bir kalabalık vardı. Bu beceriksiz yolcular, gürültü patırtıyla üst üste yığılmışlar, suya giriş yolumuzu kapatmışlardı.

Buxton'la birlikte, bir savaş meclisi topladık. Young, adamlar ve hayvanlar için gerektiği gibi, Bair'e on dört günlük tayın göndermişti. Şimdi geriye adamlar için sekiz, hayvanlar için on günlük tayın kalmıştı. Deve sürücülerinden oluşan, ancak Young'ın güçlü iradesiyle sevk edilebilen erzak birliği, adamlar çölden korktukları için Jefer'den yarı isyankâr bir tavırla ayrılmıştı. Buxton'un geri kalan erzakını yolda ya kaybetmişler, ya çalmışlar ya da satmışlardı.

Şikâyette bulunan Ermeniler'den şüphelendim ama onlardan hiçbir şey kurtarılamazdı. Bu yüzden plânımızı yeni koşullara göre ayarlamak zorundaydık. Ben, iki zırhlı arabayı bire indirip rotamızı değiştirirken, Buxton, birliğinde gereksiz olan her şeyi ayıkladı.

Bölüm 103

Aylak aylak dolaşıp Deve Kolordusu'nun kırk kadem derinliğindeki kuyularda sürdürdüğü uzun ve zahmetli su çekme işlemine çok az yardımcı oldum. Buxton ile üç yüz adamının nezaketleri hoşuma gitti. Vadi, onlarla birlikte canlanmış gibi görünüyordu. Dünyada bu kadar çok İngiliz olduğunu hiç düşünmemiş olan Howeitatlar, onlara uzun uzun bakmaktan kendilerini alamıyorlardı. Adamların gösterişli eşyalarından, kendi kendilerine tayin ettikleri görevleri düzenli bir şekilde yerine getirmelerinden ve kendi nezaketimden dolayı gurur duyuyordum. Adamlarımızın yanında Araplar, Arabistan'da yabancı gibi kalmışlardı. Kavrayışlı, çok okumuş ve cesur bir adam olan Buxton'un sohbetleri de zevkli oluyordu. Ama zamanının çoğunu yapacağımız bu uzun zorlu yürüyüşe hazırlanmakla geçiriyordu.

Ben de buna uygun olarak bu otuzuncu doğum günümde bulunduğum yeri göz önüne alarak, saatlerce kendi başıma dolaşarak, zaman geçirdim. Dört yıl önce, otuz yaşına bastığım zaman bir general ve şövalye olma hedefini nasıl da önüme koymuş olduğumu garip bir şekilde hatırladım. Böyle geçici paye ve rütbeler, şimdi (dört hafta daha sağ kalırsam) elimle kavrayabileceğim kadar yakında duruyordu. Ancak Arap mevzilenmesinin yanlış olduğuna ilişkin kavrayışım, beni, ilkel tutkuların güçlü etkisinden kurtarıyor ve geriye sadece insanlar arasında iyi bir şöhrete sahip olma arzusundan başka bir şey bırakmıyordu.

Bu arzu, kendime karşı dürüst olup olmadığım konusunda da beni adamakıllı kuşkuya düşürmüştü. Ancak çok iyi bir aktör, kendi lehine olan bir

fikri bu kadar etkileyebilirdi. İşte Araplar, bana inanıyorlardı, Allenby ve Clayton, bana güveniyorlardı; muhafızlarım, benim için ölüyorlardı. Acaba yerleşik şöhretlerin hepsi de benim gibi şöhretlerini sahtekârlık üzerine mi kurdular, diye düşünmeye başladım.

Aktörlük yeteneğimin övgüye değer bedelini, şimdi kabullenmek zorundaydım. Gerçeğe herhangi bir şekilde itiraz edecek olursam, bu alçakgönüllülük, aşırı mütevazılık ve sevimlilik olarak değerlendirilecekti. Çünkü insanlar, her zaman romantik bir masala inanmaya can atıyorlardı. Bu, beni sinirlendiriyordu. Alçakgönüllülükle söylemek gerekirse kısmen bir davranış, kısmen de bir bakış açısı sayılan bu aptalca kargaşa beni sıkıyordu. Alçakgönüllü biri değildim, bununla birlikte beceriksizliğimden, fiziksel zaafımdan ve bana arkadaş olmayan, ama bir kristal kadar tanıdık, mükemmel, soğuk ve rahatsız olan farklılığımdan dolayı utanç duyuyordum.

İnsanlarla birlikteyken her zaman derinliklerden çıkıyormuşum, gibi bir hisse kapılıyordum. Bu, beni özenli davranmaya itiyordu –işte, sanatında tereddütlü olan amatörlere has kötü bir alışkanlık! Savaşa çok fazla kafa yoruyordum. Çünkü ben, bir asker değildim. Bu yüzden çok fazla heyecanlanıyordum. Üstelik bir eylem adamı da değildim. Yoğun bir şekilde durmadan bilinçli bir çaba göstermek gerekiyordu. Bağımsız kişiliğim sayesinde yaptığım işlere her zaman eleştirinin kanatlarından bakabiliyordum.

Bu tutuma ek olarak açlığın, yorgunluğun, sıcak ya da soğuğun birbirine karşıt etkilerini ve Araplar arasında hayvan gibi yaşamanın gerilimini sayabilirdim. Alışılmışa aykırı olan duruma, bunlar neden oluyordu. Not defterlerim kesin verilerden çok, develerin aksak ritimli yürüyüşlerinden, soyut sözcüklerle ifade edilen yaşadığımız bu durumun nedeni ya da sonucu olarak meydana gelen ruhsal durumlar, düşler ve kendi kendini sorgulamalarla doluydu.

Bair'deki bu doğum günümde samimiyet duygumu tatmin etmek için inançlarımı ve güdülerimi kendi zifiri karanlığımda el yordamıyla arayarak, incelemeye başladım. Bu utangaç kendine güvensizlik hâli, yüzüme bir maske, genellikle de bir umursamazlık ya da küstahlık maskesi takarak beni şaşırtıyordu. Düşüncelerim, gözle görülebilir bu huzur anında, bunun sadece bir maske olduğunu bilmesine rağmen yine de merak ederek onu, çekip indirmeye çalışıyordu. İlgilendiğim konu üzerinde konuşmayı hiç denememiş olmama karşın, arzularımın patlayıp beni dehşete düşürdüğü, kontrol edilemeyecek kadar güç anlar oluyordu.

İçimde paketlenmiş olarak duran güçlerin ve özlerin farkındaydım. Saklı kalmak onların karakteri gereğiydi. Hoşa gidecek arzularım, hem o kadar güçlü ve hem de o kadar ürkektiler ki, kendimi asla dostça bir şekilde başkasına açamazdım. Çok önemli olabilecek bir çabada başarısızlık kor-

kusu, beni o şeyi denemekten vazgeçirebilirdi. Üstelik bu, benim için bir standarttı. Çünkü samimi bir dostluk, ancak karşındaki kişi, aynı dilde, aynı yöntemle ve aynı nedenlerle mükemmel bir şekilde karşılık vermedikçe, utanç verici görünüyordu.

İçimde meşhur olma özlemi vardı. Ama tanınmaktan hoşlanmanın yanı sıra dehşete düştüğüm de oluyordu. Şöhret olma tutkumu hor gördüğüm için, bana sunulan her türlü şerefi reddetmiştim. Bir Bedevi'nin yaptığı kadar bağımsızlığıma değer veriyordum. Ama görme gücüm yetersiz de olsa bana, benimle ilgili olarak boyalı tablolarda çizilen modelin en iyisi olduğunu gösterebiliyor ve diğer insanların dolaylı olarak kulaktan kulağa duydukları yorumlar bana, benimle ilgili olarak yaratılan izlenimin en iyisi olduğunu öğretebiliyordu. Kendimi görme ve duyma isteği, dokunulmamış kalan kendi kaleme yönelik, aslında kendimin başlattığı bir saldırıydı.

Başarısızlığımız üzerine düşünüp taşınırken, gerçek zihinsel yeteneklerimize ulaşmak için daha aşağı yaratılış biçimlerinden sakınıyordum. Beni zorlasalardı, onlardan nefret ederdim. Yaşayan bir şeye el sürseydim, onu kirletmiş olurdum ama buna karşılık onlar, bana dokunsalardı ya da benimle çok hızlı bir şekilde ilgilenselerdi, bu, beni tir tir titretirdi. Bu, kar tanelerinin kendi dokunulmamış yollarını izlemesine benzer, atomik bir tepkiydi. Düşüncelerim gaddarca olmasaydı, aksi davranış, benim, kendi tercihim olurdu. Kadınların ve hayvanların mutlakçılığına gıpta ediyordum ve en çok bir kızla bir asker ya da köpeğini okşayan bir adam gördüğüm zaman kederleniyordum. Çünkü mükemmel olmak kadar, yüzeysel olmak da benim bir arzumdu. Ama kendi gardiyanım beni engelliyordu.

Duygular ve hayaller, içimde her zaman bir savaş hâlindeydi. Kazanmak için yeterince güçlü nedenlerim vardı ama bunlar, yenilmiş olanı tamamen imha edecek ya da onlardan daha çok hoşlanmaktan kaçınacak kadar güçlü değillerdi. Belki de aşk ile ilgili en gerçek bilgi, kendi hor gördüğün şeyi sevebilmekti. Ancak bunu sadece dileyebilirdim. Maddi üstünlükteki mutluluğu görebiliyordum ama ona asla teslim olmuyordum. Çağrışımlar beni serbestçe sürükleyip götürsün diye, tüm dikkatimi uyumak üzerinde toplayabilirdim. Ama acı bir şekilde her zaman uyanık kalıyordum.

Altımda kalan şeylerden hoşlanıyordum, onlardan zevk alıyordum ve onlar için tehlikeye atılıyordum. Alçalmada bir kesinlik, nihai bir güven vardı. Bir insan, herhangi bir noktaya kadar yükselebilirdi ama daha aşağıya düşemeyeceği bir hayvanlık düzeyi vardı. Buraya dayanmak bir tatmin duygusu verebilirdi. Şeylerin, yılların ve suni bir onur duygusunun gücü, beni giderek yadsıyordu. Ama yine de gözlerden saklı kalan, Port Said'te iki hafta boyunca gündüzleri üç kıtadan gelen serserilerle birlikte gemilere kömür yükleyerek ve geceleyin denizde yükselen dalgaların yalayıp geçtiği

De Lesseps yakınlarındaki dalgakıranlar üzerinde uyumak için, bir kenara kıvrılarak geçirilen delikanlılık günlerinden kalma bir özgürlük tadı varlığını hep korumuştu.

İrade huzursuz bir şekilde patlamak için beklerken, gerçek her zaman gizli kalıyordu. Beynim, vahşi bir kedi gibi sessizce ve aniden harekete geçiyordu. Duygularım ayaklarıma engel olan çamurdan hoşlanıyordu ve benliğim (her zaman kendisinin ve çekingen oluşunun farkındaydı) kendi vahşi varlığına sıçrayamayacak kadar kötü bir biçime sahip olduğunu ve leş üzerinde beslenmenin çok kaba olduğunu söyleyip duruyordu. Bu yüzden sinirlerinin ve tereddütlerinin tuzağına düşüyordu. Korkulacak bir şey olmayabilirdi. Ama yine de o, vahşi bir yaratıktı ve bu kitap, insanların okuyup dikkatle incelemesi için bu vahşi hayvanın yakalanıp kurutulmuş, doldurulmuş, uyuz derisini dürüstlükle yansıtmaktadır.

Fikirlerden çabucak vazgeçiyordum. Bu yüzden, zekâları yüksek duvarlar içinde sıkışıp kalan uzmanlara güvenmiyordum. Gerçekten hapishane avlularına döşenen her taşı bilebilirlerdi. Oysa ben, taşların hangi taş ocağından çıkartılıp getirildiğini ve taş ustalarının ne kadar ücret aldıklarını biliyordum. Umursamazlıklarından dolayı onlara itiraz ediyordum. Çünkü bir amaca hizmet etmeye hazır olan malzemeleri her zaman bulabiliyordum ve irade, amacımızı başarıya ulaştırırken geçmemiz gereken yollarda emin bir rehberimiz olacaktı. Burada bedeni arzulara yer yoktu.

Bugüne kadar pek çok şeyi derleyip topladım, pek çok şeyle ilgilenip oyalandım; onları ya kabul ettim ya da vazgeçip bir kenara attım. Ama böyle davranırken, asla kendi inançlarıma uygun hareket etmedim. Çünkü kurgu, eylemden çok daha inanılır gibi görünüyordu. Bencil tutkular beni de ziyaret ettiler ama fazla kalmadılar. Çünkü eleştirel benliğim, titiz davranıp bencilliğin ürünlerini tamamen reddetmemi sağladı. Topladığım malzemelere her zaman hâkim oldum ve iradem dışında hiçbir şeyi kullanmadım. Gerçekten böyle bir yeteneğe sahip olan, emre amade bekleyen, başıboş kaldıklarında ise yalpalayan alelade insanlar için kendimi bir tehlike olarak gördüm.

Olayları izledim ama başlatmadım. Aslında olayları izlemek bile istemedim. Zihinsel olarak mahvolmamı geciktiren de işte bu zayıflığım oldu. Bu cehennemi, zihnimde, başından sonuna kadar baskı altında tutan etken ise uzun süreli, ağır gelişen görevlerin var olmasıydı. Başka insanların düşüncelerini geliştirdim ve onlara yardım ettim. Ama kendime ait hiçbir şey yaratmadım. Sırf bu nedenle yaratılan bir şeyi onaylamam da söz konusu olamazdı. Diğer insanlar bir şey yarattıkları zaman, o şeyin olabildiği kadar iyi olması için onlara yardım edip aralarını bulmalarına yardımcı oluyordum. Çünkü kötü bir şey yaratıldıysa bu, günah sayılmalı ve yaratılan tek

gözlü yaratıktan utanç duyulması sağlanmalı ya da durdurmak için çaba harcanmalıydı.

Her zaman çalışarak hizmet vermeyi denedim. Çünkü çok önemli olan gerçekleri gözden kaçırmak istemiyordum. Düzene boyun eğmek, yorucu düşünce süreçlerinden tasarruf etmek, faaliyetlerin sancısız bir şekilde unutulmasına yardım eden iradenin ve karakterin dondurulması anlamına geliyordu. Beni kullanacak bir şef bulmak asla başarısızlıklarımın bir parçası olmadı. Onların hepsi de gerek yeteneksizliklerinden, gerek çekingenliklerinden, gerekse de hoşlandıklarından dolayı, bana sınırsız bir hareket özgürlüğü tanıdılar. Sanki gönüllü köleliğin, hastalıklı bir ruh için en derin bir gurur kaynağı ve başkası adına duyulan acının, en memnuniyet verici bir nişan olduğunu bilmiyorlarmış gibi davrandılar. Bunun yerine bana can sıkıcı bir hoşgörüyle yaklaşarak kötüye kullanabileceğim yetkiler verdiler. Oysa soyulmaya elverişli olan her meyve bahçesinin etrafında bir muhafız, köpekler, yüksek bir duvar ve dikenli teller olması gerekirdi. Her şeyin ötesinde cezadan muaf kalmak, ne güzel!

Faysal, cesur, zayıf, dünyadan habersiz bir adamdı; ancak bir dâhiye, bir peygambere ya da büyük bir suçluya uygun düşecek bir işi başarmaya çalışıyordu. Merhametli davranarak, her ikimizin de değerini düşüren bir nedenle ona hizmet ettim. Allenby, bir komutan olarak özlemlerime en çok yaklaşan kişi oldu. Ama çok değer verdiğim bu kişinin sadakatimi sarsacak dostça sözler sarf ederek özünde varolan bir bozukluğu sergileyebileceği korkusuyla ona boyun eğmeye cesaret edemeyerek kendimi ondan uzak tutmak zorunda kaldım. Ama yine de katışıksız kendi başına ayakta durma niteliği ile büyüklüğü, yetenekleri ve tamlığı ile çok yönlü olan bu adam, bizim için bir idoldü.

Cesaret gibi tek başına duramayan, ortaya çıkmak için iyi ya da kötü ortamlara gereksinim duyan nitelikler vardı. Allenby'ın büyüklüğü, kendisini başka bir kategoride, zekânın değil ama karakterin bir unsuru olarak ifade eden kendi kendine yeterlilik kategorisinde açığa vuruyordu. Bu, zaten doğal olarak sahip olduğu sıradan nitelikleri gereksiz hâle getiriyor ve onun yanında zeka, hayal gücü, çabuk kavrayış ve çalışkanlık aptalca görünüyordu. Jiletlerin keskinliğiyle kıyaslanabilen bir geminin pruvasının keskinliğinden çok daha hassas olan kendi standartlarımızla onu yargılayamazdık. İç kudreti sayesinde bütün bu niteliklere sahip olmasa da idare edebilirdi.

Diğer insanların övgülerini duydukça, kıskançlıkla kendime karşı umutsuzluğa düşüyordum. Çünkü bunu yüzeysel bir değerlendirme olarak görüyordum. Oysa benimle on kez konuşmuş olsalardı, buna hiç değer vermezdim. Kaçınılmaz olarak kendimi askeri bir mahkemede yargılıyordum. Çünkü bana göre hareketimizin iç kaynakları, kullanılan fırsatlara ilişkin

bilgiden yoksundular. Güvenilirlik hakkında daha önceden düşünmek, öngörmek, hazırlık yapıp çalışmak gerekiyordu. Benliğim, diğer insanların beni eleştirmeyen övgülerinin verdiği zararın farkında olduğundan, bunlara küçümseyerek bakmak zorundaydı. Aslında olayın özü, beni tanıyanlar açısından en küçük ortak payda olarak kabul edilen ama dünya geniş olduğu hâlde başvurulacak başka bir temyiz makamı da olmadığından ortaya çıkan bu kamu yargısı belirtisi karşısında eğitimden geçmiş tarih yeteneğimin aldığı bir intikamdı.

Bir şeye ulaştığım zaman artık onu istemiyordum. Zevkim, arzu ettiğim sürece yaşıyordu. Tüm akıllı adamların tutkularında olduğu gibi, zihnimin arzu ettiği her şeye ulaşmak olanaklıydı ve bir arzu ön plâna geçtiği zaman, sadece elimi açıp onu alacak duruma gelinceye kadar uğraşıp dururdum. Daha sonra da o şeyden vazgeçerdim, çünkü arzu ettiğim şeyin kendi güç alanımın içinde olması, benim için yeterli oluyordu. Sadece kendimi tatmin etmek istiyordum ve bunu başkalarına bildirmek umurumda bile değildi.

Başlangıçların özel bir çekiciliği vardı. Çünkü sürekli olarak beni zorlayarak kişiliğimi eklerinden kurtarıp onu yeni bir ortamda saf bir şekilde yansıtmak amacıyla çaba göstermeme neden oluyordu. Ancak bu yolla kişiliğimin çıplak gölgesini görme merakım tatmin olabilirdi. Görünmeyen insan benliği, kendisini başka bir insanın kayıtsız zihninin sakin sularında yansıttığı zaman, görünür hâle geliyordu. Geçmişi ve geleceği hesaba katarak vereceğimiz hükümlerin, bir adamın ilk kez karşılaştığı bir yabancı hakkında içgüdüsel olarak ona karşı açılmasına ya da kapanmasına bağlı olarak vereceği hükümle kıyaslanacak olursa bir değeri yoktu.

Yaptığım işlerden çoğu, bu bencil meraktan kaynaklanıyordu. Yeni bir topluluğa katıldığım zaman küçük, insanlıkdışı davranış sorunlarıyla işe başlıyordum. Beni dinleyenler üzerinde şu ya da bu yaklaşımın etkisini gözlemliyordum. Dalga geçmelerin başladığı ya da sona erdiği noktada kendi kimliğimi güçlükle açıklayıncaya kadar yoldaşlarımı zihinsel yaratıcılığa sahip hedefler olarak görüyordum. Bu küçük işlerle uğraşmak, diğer insanların yanında rahatsızlık duymama neden oluyordu. Çünkü geçici bir kaprisle adamlarımı atıcılık ganimeti olarak toplamaya kalkışabileceğimden korkuyordum. Üstelik onlar da benim kendini bilmeyi reddedişimle fazlasıyla ilgileniyorlardı. Benimle yemekler, hastalıklar, oyunlar ve zevkler hakkında konuşuyorlardı. Kendi vücutlarımıza sahip olduğumuzu bilmenin, kusur ve sıfatlarımızı büyütmeden yeterince aşağılayıcı olduğunu hissediyordum. Bedensel olarak çamur içinde yaşadıklarını görerek, kendimden utanıyordum. Bu, ancak insanın kendi felaketini yüceltmesi anlamına gelebilirdi. Hakikaten "kendimden" hoşlanmadığım gerçeğini görebiliyor ve duyabiliyordum.

Bölüm 104

Tam da bu yararlı aşamaya vardığım sırada, Toweiha çadırlarında bir kargaşa çıktı. Bağrışarak koşan adamlar, bana doğru geldiler. Araplar ve Deve Kolordusu arasında bir kavga çıktığını sanıp adamları yatıştırmak için kendimi topladım ama yalnızca Shammarlar'ın iki saat önce yaptıkları baskına karşı yardım istiyorlardı. Baskını yapanlar Snainirat'a doğru uzaklaşmışlardı. Seksen deve kaçırılmıştı. Bu, basit, tatsız bir olay gibi görünmüyordu. Arkadaşları ya da akrabaları zarar gören adamlarımdan dördü ya da beşi ile birlikte yedek develerimizi de onlara vererek, peşlerinden gönderdik.

Otuz Mısır yük devesinde taşıdığımız altı bin poundluk pamuk barutunu düşünüp hareketimizi akşama kadar ertelerken Buxton ile adamları öğleden sonra yola çıktılar. Bezgin muhafızlarım patlayıcı yüklü kervanı götürmek ya da eşlik etmek için gelmişlerdi.

Buxton'un Hadi'ye ulaşmadan önce, mola verip uyuyacağını tahmin ediyorduk. Bu yüzden oraya doğru ilerledik. Ama ne bir kamp ateşi, ne de yolda ayak izlerine rastladık. Sırtın en yüksek noktasına çıkıp çevreyi gözden geçirdik. Hermon'dan gelip telaşlı yüzlerimize çarpan acı bir kuzey rüzgârı esiyordu. İlerideki yamaçlar karanlık ve sessizdi. Duman, ter ya da yeni kazılmış toprağın ekşi kokusuna alışkın olan bizim gibi kent sakinleri için bu çelik gibi esen çöl rüzgârında araştırıcı, rahatsız edici, neredeyse tehlikeli bir şeyler vardı. Bu yüzden biraz geri çekilip sırtın çıkıntı yapan kenarlarından birinin altında huzurlu atmosferde rahatça uyumak için gizlendik.

Sabahleyin elli millik boş araziyi yeniden gözden geçirdik ve hayretler içinde arkadaşlarımızın nasıl ortadan kaybolduğunu merak ettik. Ama sonra Daher, birden birliğin güney doğudan dolaşarak geldiğini görünce bir çığlık attı. Yolu erkenden kaybedip şafağa kadar kamp kurmuşlardı. Adamlarım, Thlaithukhwat ile Bair arasında, tıpkı bizim Mermer Kemer ile Oxford Meydanı arasında diyebileceğimiz bir güzergahta yolunu kaybeden rehber Şeyh Saleh'le dalga geçip alay ettiler.

Ama her şeye rağmen sırtımızı ısıtan sıcak güneş ve yüzümüze vuran ferahlatıcı rüzgârla birlikte mükemmel bir sabahtı. Deve Kolordusu, üç tepenin buzla kaplı soğuk zirvelerinden harika bir şekilde geçip Dhirwa'nın yeşil derinliklerine indi. Akabe'ye gelen resmi görünüşlü, saygı uyandıran birliklerden oldukça farklı görünüyorlardı. Çünkü Buxton'un kıvrak zekâsı, dostça yaptığı gözlemler sayesinde düzensiz savaşımda deneyim kazanmış ve eğitimde öğrendikleri kuralları yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlemişti.

Biçimsel olarak katı iki alt gruptan oluşan yapılanmayı parçalayarak birliklerinin kuruluşunu değiştirmişti. Yürüyüş düzenlerini de değiştirmişti. Bu yüzden eski kusursuz sıralanmayı terk ederek topak topak gruplar hâlinde toplanıp yolun veya yer yüzeyinin değişik durumlarına uygun olarak gecikmeksizin ya bir araya gelerek ya da ayrılarak yol alıyorlardı. Taşınan yük miktarını azaltmış ve yüklerin bir bölümünü geride bırakmayı tercih etmeye başlamıştı. Böylece, develerin yürüyüş hızını ve günlük olarak katettikleri mesafeyi artırmıştı. Piyadelere has saat düzeniyle sık sık her fırsatta (develeri işetmek amacıyla!) verilen molaları azaltmış ve hayvanlara bakım yapmak daha az övülen bir iş hâline gelmişti. Eski günlerde hayvanlar Pekin köpekleri gibi süslenip püslenerek şımartılıyorlar ve her molada develeri rahatlatmak amacıyla semerlerin altlarına serilen çullar ile hayvanların çıplak hörgüçlerine gürültülü bir şekilde vurularak masaj yapılıyordu. Oysa şimdi boş zamanlarda develer otlanmaya bırakılıyordu.

Böylece İmparatorluk Deve Kolordusu, hızlı, esnek, dayanıklı ve sadece toplu olarak deveye binildiği zamanlar, üç yüz erkek devenin konser verir gibi böğürerek geceleyin millerce öteden duyulabilen bir ses çıkartması haricinde, sessiz bir birlik hâline gelmişti. Her yürüyüşte biraz daha ustalaşan, daha dayanıklı, daha ince ve daha çevik görünen adamlar, hayvanların sırtında sanki kendi evlerindeymiş gibi rahat hareket ediyorlardı. Tatil yapan çocuklar gibi davranıyorlardı ve subaylarla adamların rahat bir şekilde kaynaşması aralarında keyifli bir atmosferin doğmasına neden olmuştu.

Develerim Arap tarzında, topuklarını fazlaca sallayıp dizlerini bükerek yürümek için yetiştirilmişlerdi. Normalden biraz daha uzun ve biraz daha hızlı adımlar atıyorlardı. Buxton'un develeri ise sırtlarına binen, tahta ve demir kullanılarak yapılmış Manchester işi semerleri ve demir uçlu çizmele-

riyle kendileri ile doğrudan temas hâlinde olan adamlardan hiç etkilenmeden, doğal adımlar atarak yavaş yavaş yürüyorlardı.

Bu yüzden öncü kolda Buxton'la birlikte yan yana yola çıktığımız hâlde, her seferinde, özellikle ismini çenesinden geçen bir merminin zorlaması nedeniyle çıkarttığı melemeye benzer seslerden alan son derece uzun boylu, iri kemikli, gürbüz bir hayvan olan Baha'ya bindiğim zamanlar, sürekli olarak beş muhafızımla birlikte öne geçiyorduk. Çok güzel bir şekilde yetiştirilmişti ama yarı vahşi, huysuz bir hayvandı. Olağan yürüyüşlere hiç tahammülü yoktu. Bunun yerine yüksek burnu ve rüzgârın savurduğu tüyleri ile tedirgin edici bir tempoyla hızla dans ediyormuş gibi, her iki yana sallanarak koşmaya başlıyordu. Bu tempoyu Ageyllerim körpe bellerini zorladığı için iğrenç buluyorlardı ama benim için de fazla eğlendirici sayılmazdı.

Bu tarzda koşarak İngilizler'le aramızı üç mil açıyor, ot ya da sulu dikenlerin olduğu yerleri arıyor, havanın zindelik veren ılıklığında yere uzanıyor ve birlik bize yetişirken hayvanlarımızın otlamasına izin veriyorduk. Deve Kolordusu ortaya çıkıp yaklaşırken, hoş bir görüntü oluşturuyordu.

Sırtlarda parıldayan çakmaktaşı kayalıkların üzerinde titreşen ısının yarattığı serabın arasından ilk önce puslar içinde salınarak gelen birliğin, budak budak kahverengi kitlesini görebiliyorduk. Biraz daha yaklaşınca kitle, sağa sola sallanan, birbirlerine çarpıp ayrılan küçük gruplara bölünüyordu. Sonunda iyice yaklaştıkları zaman, büyük su kuşları gibi göğüslerine kadar gümüş rengi serap içine gömülmüş tek tek binicileri ayırt edebiliyorduk. Güneşte kızarmış, kahkahalar atan hâki renk üniformalar giymiş adamların önünde, devesinin üzerinde harika bir şekilde duran Buxton'un atletik endamı seçilebiliyordu.

Her birinin deveye ne kadar farklı bindiğini görmek şaşırtıcıydı. Bazıları, hantal semerlerine rağmen doğal bir şekilde oturmuşlar, bazıları arka kısımlarını zorlayarak öne doğru eğilmişler ve bir kısmı da ata binen Avustralyalılar gibi semerlerinin üzerinde iyice yayılmışlardı. Görünüşe göre hüküm vermeye alışkın olan adamlarım, dalga geçmeye hevesliydiler. Onlara bu üç yüz kişi arasından Faysal'ın ordusundaki herhangi bir kişiden daha hızlı giden, daha iyi savaşan ve daha çok eziyet çeken kırk kişiyi nasıl seçebileceğimi anlattım.

Öğlene doğru Ras Muheiwer yakınlarında, bir ya da iki saat mola verdik. Bugün hava, Ağustos ayında Mısır'da olduğundan daha az sıcak olduğu hâlde Buxton, adamlarını mola vermeden durmadan yürüterek zorlamak istemiyordu. Bair'den beri terli sırtlarımızda koloniler hâlinde uçuşarak bizimle birlikte gelen sinek sürüleriyle mücadele ederken, develeri serbest bırakıp öğle yemeği yedikten sonra yatıp uyumaya çalıştık. Bu arada muhafızlarım, yanımdan geçerlerken bu yük develerini sürme işini çok aşa-

ğılayıcı bulduklarını, daha önce hiç bu kadar utanmadıklarını ve dünyanın kendilerine karşı yaptığım bu zulümden habersiz olduğunu, ileri sürerek yakınıp durdular.

En yüksek hızları, aşağı yukarı, saatte üç mil olan Somali develerinin yük devesi olarak kullanılması üzüntülerini iki kat artırıyordu. Buxton'un birliği aşağı yukarı dört mil, ben ise beş milden daha hızlı ilerliyordum. Bu yüzden, inat edip yürümeyen develeri ve yerlerinde sağlam durmayan yükleriyle durmadan değişen yürüyüş tempoları, Zaagi ve kırk haramisi için azap verici bir yavaşlıktaydı.

Pazara rastladıkları zaman kendi mallarını da satmalarını önererek, onları hamal ve celep olarak yanımıza çağırarak, aslında beceriksizliklerini kötüye kullanmıştık. Bunu anlayınca durumlarına zorunlu olarak gülüyorlardı. Birinci günden sonra yürüyüşlerini geceye kadar uzatarak, (yürüyüşlerini karanlıkta biraz daha sürdürüyorlardı, çünkü gözleri iltihaplı olan hayvanlar, gece hiçbir şey görmüyorlardı) kahvaltı ve öğlen molalarından çalarak, bize ayak uydurmaya çalıştılar. Kervanlarını, yüklerinden tek bir kayıp bile vermeden götürmeyi başardılar. Bu, böyle parlak, yaldızlı centilmenler için mükemmel bir başarıydı. Ama bu, sadece görünüşteki yaldızın altı kazındığı zaman ortaya çıkan, her birinin Arabistan'da bulunabilecek en iyi kiralık deve ustaları olmaları nedeniyle mümkün olabildi.

O gece Ghadaf'ta uyuduk. Mola verdiğimiz sırada, zırhlı araba bize yetişti. Başarısından dolayı keyiflenen Sherari rehber, taret kapağından sırıtarak bakıyordu. Bir ya da iki saat sonra Zaagi geldi ve her şeyin yolunda olduğunu bildirdi. Buxton'dan yolda yürüyüş sırasında çöken develeri hemen öldürmemesini rica etti. Çünkü böyle birbiri ardı sıra gelen deve cesetlerinin adamların kendilerine ziyafet çekmek ve gecikmek için güzel bir mazeret oluşturduğunu söyledi.

Abdullah, İngilizler'in terk ettikleri develerini neden vurduklarını anlamakta zorluk çekiyordu. Arapların, savaşta birisi kötü bir şekilde yaralandığı zaman nasıl vurduklarını hatırlattım. Ama Abdullah, insanı utanç içinde bırakabilecek işkencelerden kurtarmak amacıyla böyle davrandıklarını söyleyerek, sözlerime karşı çıktı. Güçlükle yaşayan bir adamın ani bir ölümden başka çölde yavaş yavaş zayıflayarak ölmek gibi bir seçeneğinin olmadığına inanıyordu. Aslında onun yargısına göre en yavaş ölüm en merhametli olanıydı. Çünkü umudun kaybolması, kaybedilen savaşın da şiddetini azaltıyor ve insan doğasının huzur bulup Allah'ın rahmetine kavuşması için onu serbest bırakıyordu. Abdullah'ın ciddi olarak kabullenemeyeceği, bizim İngiliz kanıtlamamıza göre ise, insan hariç herhangi bir canlıyı en çabuk yoldan öldürmek, daha hayırlı bir yöntemdi.

Bölüm 105

Ertesi gün, bir önceki güne benziyordu, önümüzde kırk millik sıkıcı bir yol vardı. Bir sonraki gün köprüler için harekete geçmeden önce geçireceğimiz, son gündü. Adamlarımın yarısını yük kervanından alıp yürüyüş hattımızın ilerisinde bulunan tepelere çıkıp kontrol etmeleri için önden gönderdim. Görevlerini gayet güzel bir şekilde yaptılar. Ama bunun bir yararı olmadı. Çünkü öğlenden önce güçlü ve umutlu adımlarla artık görüş alanımız içine giren ve pusu kuracağımız Muaggar'a doğru ilerlerken güneyden bir Türk uçağı geldi ve birliğimizin üzerinden uçarak geçtikten sonra, önümüzde Amman'a doğru alçaldı.

Öğlene kadar ağır ağır ve güçlükle yürüyerek Muaggar'a vardık ve Roma döneminden kalma bir tapınak platformunun temellerine gizlendik. Gözcülerimizi tepeye yerleştirdik. Hicaz demiryolunun her iki tarafında uzanan yeni hasat edilmiş düzlükleri gözden geçirdiler. Bu tepenin yamaçlarından dürbünümüzle dikkatle bakarken, gri taşlar, otlanan koyun sürüleri gibi görünüyordu

Köylerden haber almak ve insanları uyarıp evlerinde kalmalarını sağlamak amacıyla, köylülerimi aşağı gönderdim. Şansın bize karşı döndüğünü söylemek için geri döndüler. Harman yerlerinde ayıklanıp elenen buğday yığınlarının etrafında Türk askerleri vardı. Çünkü vergi tahsildarları, atlı piyade mangalarının koruması altında yığılan bu buğday kümelerini tartıyorlardı. Kırk adamdan oluşan böyle üç birlik, büyük köprünün en ya-

kınında bulunan üç köyde kaldılar. Zorunlu olarak bu köylerin sınırları içinde gidip gelmemiz gerekiyordu.

Acele bir konsey topladık. Uçak, bizi ya görmüş ya da görmemiş olabilirdi. Bunun en kötü sonucu, köprü korumasının artırılması olacaktı. Ama bunun sonucundan fazla korkmuyordum. Türkler, bizim Amman üzerine yapılacak üçüncü bir baskın harekâtının ileri muhafız gücü olduğumuzu düşünüp muhtemelen birliklerini ayırmaktan çok, toplamayı tercih edeceklerdi. Buxton, hayranlık uyandıran plânlar hazırlamıştı; adamları büyük savaşçılardı. Başarı kesindi.

Tek kuşkumuz, köprünün bedelinin ne olacağı ya da daha doğrusu Bartholomew, kayıp vermeyi yasakladığından dolayı İngiliz yaşamı karşısında köprünün değerinin ne olacağı hakkındaydı.

Bu katır sürücülerinin varlığı, geri çekilmemizin engelsiz olmayacağını gösteriyordu. Deve Kolordusu, köprüye yaklaşık bir mil kala develerinden (o gürültücü hayvanlardan) inip yaya olarak ilerleyecekti. Köprünün ayaklarında ateşlenecek olan üç tonluk pamuk barutunun çıkartacağı gümbürtüyü söylemeye gerek yok; yapacağımız saldırının gürültüsü bütün bölgeyi ayağa kaldıracaktı. Çevredeki köylerden harekete geçecek olan Türk devriyeler, develerimizi bıraktığımız yeri tesadüfen bulabilirler ki bu, bizim için bir felaket olurdu, ya da en azından geri çekilirken engebeli arazide bizi durdurmaya çalışabilirlerdi.

Buxton'un adamları, köprü yıkıldıktan sonra Muaggar'a dönüş yolunu bulmak için kuş sürüsü gibi dağılmamak zorundaydılar. Herhangi bir gece çatışmasında olduğu gibi bazılarının yolları kesilebilir ya da yolu kaybedebilirlerdi. İşimizde muhtemelen daha fazla kayba neden olsalar da onları beklemek zorunda kalacaktık. Tüm kaybımız elli adamı bulabilirdi; oysa ben, köprüye beş adamdan daha az değer biçiyordum. Köprünün tahrip edilmesi, Türkleri öyle korkutup öyle allak bullak edebilirdi ki, otuz Ağustos'a kadar bizi yalnız bırakabilirler ve bu arada biz de uzun konvoyumuzla Azrak'a doğru yola çıkabilirdik. Bugün ayın yirmisiydi. Temmuz'da tehlikenin boyutları çok ciddi görünüyordu ama şimdi işin ciddiyeti Temmuz'u da aşmıştı.

Buxton karar verdi. Baskından vazgeçip hemen geri dönmeye karar verdik. O anda Amman'dan daha fazla Türk uçağı havalandı ve Muaggar'dan kuzeydeki engebeli tepelere kadar dolaşarak, bizi aramaya başladılar. Adamlar, değişikliği duyunca hayal kırıklığıyla söylendiler. Katıldıkları bu uzun baskın harekâtından gurur duyuyorlardı ve kuşkucu Mısırlılara programlarını harfi harfine gerçekleştirdiklerini anlatmak için yanıp tutuşuyorlardı.

Elde edebileceğimiz kadar çok sonuç toplamak için Saleh'i ve diğer şefleri aşağıdaki köylere gönderip kendi insanlarına çekidüzen vermelerini

sağladım. Sayımız hakkında abartılı rakamlar vererek, Faysal Ordusu'nun keşif kolu olarak buraya geldiğimizi anlatıp yeniay ile birlikte Amman'ı ele geçirmek için harekete geçeceğimiz söylentisini yaydılar. Bu, Türklerin öğrenmekten korktukları bir öykü, hayal ettikleri bir harekât, kanlarını donduran bir darbeydi. Süvarilerini temkinli bir şekilde Muaggar'a sürdüler ve köylülerden dinledikleri vahşi öykülerin doğruluğunu araştırdılar. Tepelerin üzeri boş konserve et kutularıyla doluydu ve vadi yamaçlarında büyük arabaların, derin tekerlek izleri vardı. Ne kadar da çok iz kalmıştı! Bu korku, onları durdurdu ve kansız bir bedel karşılığında Türkleri bir hafta oyalayarak tereddüt içinde bıraktık. Köprüyü tahrip etmiş olsaydık da, zaten kazanacağımız sadece iki haftaydı.

Alacakaranlık koyulaşıncaya kadar bekledik ve sonra elli mil ötedeki Azrak'a doğru yola çıktık. Baskın harekâtımız bir gezi turuna dönüşmüş gibi davranıp, Roma kalıntılarından ve Ghassanidelerin avlanma sahalarından bahsettik. Deve Kolordusu, gece yolculukları için neredeyse bir alışkanlık hâline gelinceye kadar tatbikat yapmıştı. Bu yüzden yürüyüş hızlarının gündüz yürüyüşlerinden farkı yoktu ve gruplar, ne doğru yoldan sapıyorlar, ne de birbirleriyle olan temaslarını kaybediyorlardı. Parlak bir ay vardı ve sabahleyin ayın rengi soluncaya kadar yola devam ettik. Gece yarısına doğru tek başına duran Kharaneh Sarayı'nın yanından geçerken umursamazca başımızı bir yana çevirip yapının garipliğini seyrettik. Bu ilgisizliğimizin nedeni, kısmen ayda gizliydi. Ayın beyazlığı, zihinlerimizi ayın kendisi kadar donuk ve gölgesiz bir hâle getirmişti. Bu yüzden semerlerimizin üzerinde sakince oturup hiçbir şey yapmadan duruyorduk.

Başlangıçta, kim olduklarını bilmeden Deve Kolordusu'na saldırabilecek olan Arap akıncılarla karşılaşabileceğimizden korkuyordum. Bu yüzden adamlarımla birlikte, birliğin yarım mil kadar önüne geçtik. Kayar gibi ilerlerken ayaklarımızın altından uçarak geçen siyah ve büyük gece kuşlarının farkına vardık. Sayıları giderek arttı ve sessiz bir kasırgada savrulan tüyler gibi insanın başını döndürürcesine daireler çizerek öyle yoğun bir şekilde gelmeye başladılar ki, sanki bütün yeryüzü kuşlarla kaplandı. Her şey ölüm sessizliğinde olup bitiyordu. Kuşların zikzak çizerek, çılgın gibi uçuşları beynimi döndürdü. Sayıları ve sessizlikleri karşısında dehşete düşen adamlarım tüfeklerini asılı durdukları yerden alıp bu kargaşaya mermi üzerine mermi yağdırmaya başladılar. İki mil sonra gece yine ıssızlaştı. Sonunda mis kokulu pelinlerin arasında yatıp güneş bizi uyandırıncaya kadar uyuduk.

Öğleden sonra yorgun argın, şairlerin bir koruyucusu olan Çoban Kral Harith'in küçük av şatosunun bulunduğu yere, Kusair el Amra'ya vardık. Arka plânda yükselen, gölge verip hışırdayan ağaçlarla birlikte çok güzel gö-

rünüyordu. Buxton, şatonun serin karanlık salonunda karargahını kurdu ve manevi yararından çok, kahkahalarla karşıladığımız duvardaki yıpranmış freskleri şaşkınlıkla seyrederek hemen oracıkta yatıp uyuduk. Adamların bazıları kendilerini diğer odalara attılar ama çoğu develeriyle birlikte ağaçların altına serilip bütün öğleden sonrayı ve akşamı uyuklayarak geçirdi. Uçaklar, bizi bulamamışlardı ve burada da bulamazlardı. Yarın Azrak'a varacak ve geçen günlerle birlikte ağız tadımıza göre çok lezzetli bulduğumuz bu Bair'in suyundan kurtulup taze suya kavuşacaktık.

Azrak, yeşilliği ve akan pınarlarıyla, Amruh'tan çok daha güzel olan meşhur bir yerdi. Vahaların kraliçesiydi. Herkese banyo yapma sözü vermiştim. Akabe'den beri yıkanmayan İngilizler, bunu çok arzuluyorlardı. Bu arada söylemek gerekirse Amruh da harikulade bir yerdi. Adamlar, bana, şaşkınlıklarını gizlemeden bu alışılmadık konutları ve resimleri olan Ghassan Kralları'nın kim olduğunu sorup duruyorlardı. Şiirleri ve korkunç savaşları hakkında onlara anlaşılması güç öyküler anlatabilirdim. Ama o kadar eski ve gösterişli bir çağa ait görünüyorlardı ki!..

Ertesi gün yavaş yavaş Azrak'a doğru yürüdük. Lav ve çakıl taşlarından oluşan son sırtın üzerine çıkıp da bölgedeki mezarlıklar içinde en güzeli olan Mejaber mezarlarını görünce, orada bir terslik olup olmadığından emin olmak ve diğerleri gelmeden önce çevrenin ıssız olup olmadığını anlamak için adamlarımla birlikte develerimizi tırısa kaldırarak, ileri atıldık. Bu askerler o kadar tasasız görünüyorlardı ki Azrak'ın ıssızlığını kaybedip yaşam gelgitinin binlerce yıl önce terk etmiş olduğu bu yere, yine geri dönebileceğinden korkuyordum.

Bununla birlikte her iki korku da aptalcaydı. Azrak'ta Araplar yoktu ve burada doğa her zamanki kadar güzeldi. Hatta daha da güzeldi, diyebilirim. Çünkü az sonra Azrak'ın pırıl pırıl parıldayan havuzları, yüzen adamlarımızın beyaz vücutları ile daha da göz alıcı bir hâle gelmiş ve sazların arasında usulca dolaşan rüzgârın etkisi, şen bağırışlar ve sıçrayan su damlalarının yarattığı yankılanmalarla daha da çok artmıştı. Büyük bir çukur hazırlayıp tonlarca pamuk barutunu Eylül'de yapacağımız Deraa seferinde kullanmak amacıyla gömdük ve daha sonra aylak aylak dolaşarak Saa çalılıklarında yetişen kırmızı renkli şeker gibi tatlı suyu olan küçük taneli meyvelerden topladık. Kaprislerimize hoşgörü gösteren adamlarım, bunlara "Sherari üzümleri" diyordu.

Orada iki gün dinlendik. Havuzların serinleticiliği muhteşemdi. Buxton, Diocletian ve Maximian'ın yaptırmış olduğu sunağı incelemek amacıyla benimle birlikte kaleye geldi. Kral Beşinci George yararına bir sözcük eklemek istiyorduk. Bununla birlikte önce gri sinekler, Azrak'ta kalışımızın tadını kaçırdı ve sonra da trajik bir kaza, her şeyi mahvetti. Kalenin havu-

zunda balıklara ateş eden bir Arap tüfeğini düşürdü ve patlayan tüfek, İskoç Atına binen teğmen Rowan'ı hemen öldürdü. Teğmeni, kusursuz sessizliğine gıpta ettiğim küçük Mejaber mezarlığına gömdük.

Üçüncü gün Ammari'ye doğru yola çıktık. Yeni yeni kavramaya başladığım, algılanması çok güç farklılıkları olan bu eski memlekette ilerleyerek Jesha'dan geçip Thlaithukhwat yakınlarına geldik. Hadi'ye vardığımızda kendimizi evimizde gibi hissettik ve bir gece yürüyüşü yaptık. Adamların tiz sesleriyle "Karnımız iyice doydu mu?" "Hayır!" "Yaşamı anlıyor muyuz?" "Evet" bağırışları arkamızdaki uzun yamaçlarda uğulduyordu. Gerçeği söylemekten yoruldukları zaman tahta semerlerine astıkları malzemelerin tıkırtılarını duyabiliyordum. Arapların bir hareket için gerek duydukları her şeyi içine doldurdukları heybeleri yerine, her seferinde develerine yükledikleri, on bir ya da on beş torbaları vardı.

Arkamdan gelen karanlık gruba ve kuyruğa o kadar çok dalmıştım ki, ben de, Hadi ile Bair arasındaki yolu kaybettim. Bununla birlikte yıldızlara bakarak yönümüzü bulduk (dün tayınları tükendiği için adamlarım gelecek yemeklerini Bair'de yiyeceklerdi) ve şafak sökerken kesinlikle Bair Vadisi olan ağaçlık bir vadiye vardık. Ama ne yaparsam yapayım kuyuların aşağısında mı, yoksa yukarısında mı olduğumuzu çıkaramıyordum. Buxton'a ve Marshall'a şüphemi anlattım. Bir süre ne yapacağımızı bilmeden kararsız bekledik. Tam o sırada tesadüfen yoldan aşağıya doğru inen Wejh günlerinden kalma eski bir müttefikimiz olan ibn Shaalan'a rastladık ve bize yola gösterdi. Bir saat sonra Deve Kolordusu, yeni tayınlarına ve kuyuların yakınına kurulmuş olan eski çadırlarına kavuştular. Bugün döneceğimizi hesaplayan Mısırlı doktor Salama, tedbirli davranarak hayvanların yarısının susuzluğunu gidermeye yetecek kadar suyu sarnıçlara doldurmuştu.

Zırhlı arabalarla, Aba el Lissan'a gitmeye karar verdim. Buxton, şimdi artık dostların arasında, güvenli olduğu kanıtlanmış olan bir bölgede bulunuyordu ve benim yardımım olmaksızın da işlerini yürütebilirdi. Böylece arabalarımızı dik yamaçtan aşağı sürerek, Jefer düzlüğüne indik ve öndeki arabada saatte altmış mil hız yaparak ilerledik. Öyle bir toz bulutu kaldırmıştık ki, yoldaşımızı kaybettik ve düzlüğün güney ucuna vardığımızda öteki araba artık hiçbir yerde görünmüyordu. Muhtemelen lastik sorunuyla karşılaşmışlardı. Bu yüzden oturup toprağın üzerinde dalgalanan, alacalı renklere bürünmüş serap dalgalarını seyrederek bekledik. Solgun (yükseldikçe mavileşen) göğün altındaki karanlık buğu tabakası, sanki dostlarımız geliyormuş gibi bizi bir kez yanıltmış olmasına rağmen, bir saat içinde defalarca değişti. Sonunda arkasında güneşte parıldayan uzun bir toz bulutu çıkartarak gelen siyah bir beneği, puslu griliğin arasından seçebildik.

Bu, Greenhill'di. Arabasını çılgın gibi sürerek, yanan metal taretin et-

rafında fırıl fırıl dönen kuru havayı yararak geliyordu. Sıcaklık tareti öyle ısıtmıştı ki, kocaman araba her ne zaman yumuşak sıcak tozlu bir zeminden sallanarak geçse, çıplak metal, mürettebatın çıplak kol ve dizlerini yakıyordu. Yere halı gibi serilen bu toz tabaka, açık arazide insanın nefesini kesip kör eden bir fırtınada savrulup süpürülmek için alçaktan esen sonbahar rüzgârlarını bekliyordu.

Arabamız tekerlek derinliğinde gömülmüştü. Adamlar, biz beklerken bir toz tümseğinin üzerine benzin dökerek çay hazırladılar. Bu, içine sel suyu olduğu kadar yaprak da doldurulan ve konserve süt nedeniyle sarı görünen, tam bir Ordu çayıydı ama yanık boğazlarımıza iyi geldi. Biz çayımızı içerken, diğerleri kenara çekilip kavurucu bir düzlükte dakikada bir mil hızla giderken ani bir sarsıntının ısısıyla Beldam tüplerinden ikisinin patladığını rapor ettiler. Onlara demlenmiş çayımızdan verdik ve gülerek yağlı ellerimizle yüzlerini, gözlerini toza buladık. Terin yıkadığı yerlerde ortaya çıkan kızarmış tenlerindeki koyu kırışıklıklar hariç, bulandıkları grilik yüzünden ağaran kirpikleri ve kaşlarıyla ve yüzlerinde beliren gözeneklerle, oldukça yaşlı görünüyorlardı.

Son damlaları yere dökerek çaylarını aceleyle içtiler. (Güneş alçalıyordu ve henüz gidilecek elli millik yolumuz vardı). Damlalar, cıva taneleri gibi sağa sola saçılarak, gri toz yığınlarının üzerinde pıhtılaşıp benek benek mermi deliklerine benzer çukurcuklar içinde kayboldular. Daha sonra tahrip edilmiş demiryolundan geçerek Aba el Lissan'a vardık. Joyce, Dawnay ve Young, her şeyin olağanüstü bir şekilde yolunda gittiğini, bildirdiler. Gerçekten tüm hazırlıklar tamamlanmıştı. Joyce, bir dişçiyi görmek için Kahire'ye, Dawnay da Allenby'a işlerimizin yolunda olduğunu ve sadık bir şekilde beklediğimizi, bildirmek amacıyla Genel Karargah'a gitti.

Bölüm 106

Mekke postasını taşıyan Joyce'un gemisi Cidde'den yola çıkmıştı. Faysal, Kıble Gazetesi'ni (Kral Hüseyin'in gazetesi) açtı ve Kraliyet ilanını bulmak için gazeteyi gözden geçirdi, "Aptallar, Cafer Paşa'dan, Arap Kuzey Ordusu Komutanı General Cafer Paşa diye bahsetmişler", dedi. Oysa böyle bir rütbe yoktu. Gerçekten Arap Ordusu'nda yüzbaşıdan daha yüksek bir rütbe yoktu. Şeyh Cafer de diğerleri gibi görevini yapıyordu!

Bu gazete Kral Hüseyin tarafından, Faysal'a önceden haber verilmeksizin, kuzey kentlerinde yaşayan Arapları, Suriyeli ve Mezopotamyalı subayları gücendirmek amacıyla yayınlanmıştı. (Gazeteyi okuduktan sonra Allenby, şeref madalyası takarak Cafer'i onurlandırdı.) Kral, subayların kendisine karşı kayıtsız kalışlarını hem küçümsüyor, hem de onların başarıları karşısında korkuyordu. Adamların, kendisine egemenlik vermek için değil ama kendi ülkelerini kurtarıp kendi yönetimlerini kurmak için savaştıklarını biliyordu. Yaşlı adamda iktidar hırsı, önlenemez bir şekilde büyümüştü.

Cafer, içeri girdi ve Faysal'a istifa dilekçesini sundu. Onu, tümenlerimizde görev yapan subaylar ve kurmayları, alay ve tabur komutanları izledi. Mekke'de dünyanın dışında yaşayan, büyüklüğünü zaten kendilerinin vermiş olduğu yetmiş yaşındaki bir ihtiyarın nüktedanlığını dikkate almamalarını rica ettim. Faysal, görev ve rütbelerin (babası hizmetlerini onaylamadığından dolayı) kendisi tarafından verildiğine dikkati çekerek, istifaları kabul etmeyi reddetti. Kraliyet ilanı, sadece kendisine duyulan güvenin azaldığını gösteriyordu.

Bu tespitini doğru kabul ederek Mekke'ye bir telgraf çekti. Kendisine hain ve yasal hakları elinden alınmış biri gibi hitap edilerek karşılık verildi. Bunun üzerine Akabe cephesi komutanlığından çekildiğini bildirdi. Hüseyin, Faysal yerine Zeid'i atadı. Zeid, görevi derhâl reddetti. Hüseyin'in değeri sıfır olan mesajları öfkeyle giderek kötüleşti ve Aba el Lissan'da, askeri yaşam birden durdu. Dawnay, Akabe'den gemiyle hareket etmeden önce, bana telefon etti ve keyifsiz bir şekilde tüm umutların bitip bitmediğini, sordu. Her şeyin şansa bağlı olduğunu ama belki de bitirmemiz gerektiğini, söyledim.

Önümüzde üç yol vardı: Birinci yol, Kral Hüseyin'e karşı tavır takınıp açıklamasını geri çekmesi için baskı yapmak; ikinci yol, açıklamasını görmezden gelerek yola devam etmek; üçüncü yol, babasının resmi olarak başına buyrukluğuna karşı Faysal'ı aday göstermekti. Allenby'a telgraf çekip bu karışıklığı düzeltip düzeltemeyeceğini, sorduk. Hüseyin, inatçı ve kurnaz bir adamdı. Onu yarattığı engellerden vazgeçirip özür dilemeye zorlamak haftalar sürebilirdi. Normal olarak üç haftalık bir süreyi göze alabilirdik. Ama bugün talihsiz bir durumdaydık. Çünkü her şey tamam olduğu takdirde, üç gün sonra Deraa seferini başlatmamız gerekiyordu. Mısır, soruna bir çözüm bulmaya çalışırken, savaşı yürütmek için bizim bazı araçları bulmamız gerekiyordu.

İlk görevim, Nuri Shaalan'a özel bir ulak gönderip Kaf'ta buluşacak olan kabilelerin toplantısına katılamayacağımı ama yeniayın ilk gününde Azrak'ta hizmetinde olacağımı bildirmek oldu. Bu, üzüntü verici bir çözüm yoluydu. Çünkü Nuri, değiştiğimi düşünüp buluşmaya gelmeyebilirdi. Ruallalar katılmadığı takdirde on altı Eylül'de Deraa'da yapacağımız seferde etkinliğimiz ve önemimiz yarı yarıya kaybolmuş olacaktı. Ama bu daha az kaybı göze almak zorundaydık. Çünkü Faysal, düzenli birlikler ve Pisani'nin topları olmaksızın da bu sefer hiç yapılmayacaktı. Terslikleri düzeltmek için Aba el Lissan'da beklemek zorundaydım.

İkinci görevim, askeri eşya, yiyecek, benzin ve cephane taşıyan kervanları Azrak'a göndermekti. Young, her zaman olduğu gibi herhangi bir vesileyle kendi taleplerini ön plâna çıkarmaksızın, bunları hazırladı. Kendisinin ilk engeli, yine kendisiydi ama ona engel olacak kimse yoktu. Ortak yapılan bir konferanstan sonra Nuri Said'in parlayan yüzünü hiç unutmayacağım. Bir grup Arap subayı ile karşılaşınca neşeyle, "Önemi yok, dostlar, tıpkı bizimle konuştuğu gibi İngilizlerle konuşuyor!" demişti. Şimdi programa uygun olarak aslında bir zamanlamamız yoktu ama sadece bir gün geç kalmıştık Arap subayların kumandası altında her kademenin harekete geçtiğini görüyordu. İlke olarak Araplara sadece kendi şefleri aracılığıyla emir veriyorduk, bu yüzden itaat etmek ya da etmemek gibi bir eğilimleri

yoktu. Koyunlar gibi gidiyorlardı.

Üçüncü görevim, askerler arasında başlayan bir isyana son vermekti. Kriz hakkında çıkan hatalı söylentileri duymuşlardı. Özellikle topçular her şeyi yanlış anlamışlardı. Bir öğleden sonra subaylarıyla kavga ettikten sonra, hemen toplarına koşup kendi çadırlarına çevirmişlerdi. Bununla birlikte topçu komutanı Rasim, daha önceden tedbir alarak topların kamalarını çıkarıp çadırında piramit gibi yığdığı için adamlarını engelleyebilmişti. Adamlarla görüşmek için tam da bu komik andan yararlandım. Önce öfkeli davrandılar ama muhtemelen sırf meraklarından dolayı, yarı Bedevi bir İngiliz olarak sıradışı bir şöhretim olduğu için benimle konuşmaya başladılar.

Onlara yüksek tepelerde inleyerek esen kahve fincanı fırtınasından bahsettim. Neşeyle güldüler. Yüzlerini Mekke'ye değil, Şam'a çevirmişlerdi. Ordu dışında hiçbir şey umurlarında değildi. Tek korkuları, bugünlerde ortada görünmeyen Faysal'ın çekip gitmiş olmasıydı. Faysal'ı derhâl getirmek için söz verdim. Faysal, her zaman olduğu gibi Zeid ile birlikte, Vauxhall'de Bols'un özellikle onun için yeşile boyamış olduğu siper hattı boyunca arabayla geçince, kendi gözleriyle hata yaptıklarına inandılar.

Dördüncü görevim, birlikleri tam gününde Azrak'a göndermekti. Bunu başarmak için ise, askerlerin eskisi gibi subayların sırlarına güven duymalarının sağlanması gerekiyordu. Stirling'in diplomatça inceliğine başvuruldu. Nuri Said, Hüseyin'in özür dileyip dilemeyeceği henüz belli değilken, herhangi bir asker gibi önüne çıkan bu fırsattan yararlanıp gönüllü olarak Azrak'a gitmeyi kabul edecek kadar hırslı biriydi. Bu, tatmin edici değilse geri dönebilirler ya da sadakat göstermekten kaçabilirlerdi. Ama onlara güvence verdiğim gibi bu, uygun olduğu takdirde Kuzey Ordusu'nun gelip geçici görülen ve hak ettiği değer verilmeyen hizmetleri yaşlı adamın yanaklarını kızartacaktı.

Askerler, bu blöfçü kanıtlara tepki gösterip karşı çıktılar. Tamamen örgütlenmenin devamına bağlı olan, yiyecek ve maaş gibi göze batan sorunları açıklığa kavuşturduk. Durumu kabullendiler ve böylece sadece iki günlük bir gecikmeyle atlı piyadeler, makineli tüfekçiler, Mısırlı istihkâm erleri, Gurkalar, Pisani'nin topçuları her biri ayrı ayrı birlikler hâlinde Stirling ve Young'ın hazırladıkları programa uygun olarak yola çıktılar.

Son görev, Faysal'ın egemenliğini yeniden kurmaktı. Faysal olmaksızın Deraa ve Şam arasında ciddi herhangi bir şey yapmaya kalkışmak nafile bir çaba olurdu. Allenby'ın bizden beklediği gibi Deraa'ya bir saldırı gerçekleştirebilirdik. Ama ya Araplar benim beklediğim olayı, savaş alanında onlara katılmama, on binlerce ağrıya katlanmama, aklımı ve gücümü harcamama neden olan hareketi, Şam'ın zapt edilmesi hareketini gerçekleştirebilirler miydi? Bu, ancak askeri görevlerle rahatsız olmayan, ama birliklerimizin

onun adına fethedecekleri kentin yönetimini üstlenip kullanmaya hazır olan Faysal'ın, savaş hattında bizimle birlikte bulunmasına bağlıydı. Faysal, en sonunda benim komutam altında ortaya çıkmayı önerdi.

Mekke'nin özür dilemesi sorununa gelince, Allenby ve Wilson, sürekli olarak telgraf çekerek ellerinden geleni yapıyorlardı. Başarısızlığa uğradıkları takdirde, Faysal'a İngiliz Hükümeti'nin doğrudan desteğini vaat edip bağımsız prens (sovereign prince) olarak onu Şam'a yürümeye zorlayacaktım. Bu olanaklıydı ama kesin bir zorunluluk olmadığı takdirde, bundan sakınmak istiyordum. Ayaklanan Araplar'ın şimdiye kadar temiz bir tarihleri olmuştu ve maceramızın, ortak bir zafer ve barışa ulaşmadan önce acınacak bir bölünmeyle karşılaşmasını arzu etmiyordum.

Kral Hüseyin, tam da türüne uygun bir adam gibi davranarak akıcı üslubuyla sürekli dolambaçlı sözcükler kullanarak yazdığı protesto mesajlarıyla, Kuzey Ordusu sorununa karışmasının yarattığı ciddi sonuçları hiç anlamadığını gösteriyordu. Zihnini açmak için ona, basit açıklamalar gönderiyorduk. Bunları, bir hakaret olarak kabul edebilirdi, ancak karşılık vermekten de geri kalmıyordu. Hüseyin'in telgrafları, Mısır'a geldikten sonra, telsizle Akabe'deki operatörlerimize iletiliyor ve arabayla Faysal'a teslim edilmek üzere bana gönderiliyordu. Arapça şifreler basitti ve şifre anahtarını Faysal'a vermeden önce rakamları saçmalığa varacak ölçüde değiştirerek hoşa gitmeyecek kısımları çıkartıyordum. Bu basit yöntem sayesinde, çevresindeki insanların tepkilerini boş yere yükselterek çözülmesi güç bir sorun yaratmalarını engelliyordum.

Bu oyun günlerce sürdü. Mekke, yanlış olduğu ilan edilen bir mesajı bir daha asla göndermiyordu, ancak bunun yerine eski metni yeniden yazıp önceki sert ifadeyi yumuşatarak, bize aynı mesajın yeni yorumunu göndermekten de çekinmiyordu. En sonunda uzun bir mesaj geldi. Mesajın ilk yarısı, zarar verici olduğu anlaşılan, kraliyet ilanının geri çekildiğini açıklıyor ve eksik de olsa bir özür dilemeyi içeriyordu. İkinci yarı ise yeni bir biçim altında eski saldırıları sürdürmeye devam ediyordu. Telgrafın son kısmını saklı tutup baş kısmına, "çok acil" damgası vurarak Faysal'ın çadırına gönderdim. Faysal, kurmay subaylarıyla birlikte yere halka kurarak oturmuş, toplantı yapıyordu.

Katibi şiferli mesajı çözdü ve şifreyi Faysal'a uzattı. İmalı sözlerim, herkesin beklentisini artırdı ve gözler, mesajı okuyan Faysal'ın üzerine dikildi. Faysal şaşırdı ve hayretler içinde bana baktı. Çünkü bu yumuşak sözler, babasının huysuz inatçılığına pek benzemiyordu. Daha sonra kendine hâkim oldu, özür dileme kısmını yüksek sesle okudu ve sonunda heyecandan titreyerek, "Telgraf, hepimizin onurunu kurtardı," dedi.

Yana eğilip kulağıma "Hemen hemen hepimizin onurunu kastediyo-

rum!" diye fısıldarken çadırda sevinç sözleri bir koro hâlinde yükseldi. Faysal, sözlerini o kadar sevimli bir şekilde söylemişti ki, güldüm ve mahcup bir ifadeyle, "Ne demek istediğini pek anlayamadım!" dedim. "Son yürüyüşün senin komutan altında yapılmasını önermiştim. Bu, yeterli değil mi?" diye karşılık verdi. "Çünkü," dedim, "bu, senin onuruna yakışmaz!" Mırıldanarak "Her zaman kendi onurunun önüne benimkini koyuyorsun!" dedi. Enerjik bir şekilde sıçrayarak ayağa kalktı ve "Şimdi, Efendiler, Allah'a şükredin ve çalışın!" dedi.

Üç saat içinde programı hazırlayıp burada bizim arkamızda Aba el Lissan'da kalacak olanların faaliyet alanlarını ve görevlerini saptadık. Joyce, Mısır'dan yeni dönmüştü ve Faysal, Joyce ve Marshall ile birlikte en geç ayın on ikisinde Azrak'ta bana katılmak için geleceğine söz verdi. Zırhlı bir Rolls'e binip kuzeye doğru hareket ederken, kamptaki herkes mutlu görünüyordu. Deraa'ya yapacağımız saldırı için Ruallalar'ı tam zamanında Nuri Shaalan'ın komutası altında toplayabileceğimi umuyordum.

Kitap X

Ev Tamamlanıyor

Bölüm 107'den 122'ye

Uçaklardan, zırhlı araçlardan, düzenli Arap birliklerinden ve Bedevilerden oluşan hareketli güçler, demiryollarını Deraa'nın dışında üç yerde birden kesmek için Azrak'ta toplandılar. Güney hattını Mefrak'ta, kuzey hattını Arar'da ve batı hattını Mezerib yakınlarında kestik. Deraa'nın etrafından dolaşıp geçtik ve hava saldırılarına rağmen çölde yeniden bir araya geldik.

Ertesi gün Allenby, saldırıya geçti ve birkaç saat içinde Türk Orduları'nı bir daha toparlanamayacak biçimde dağıttı.

Uçak desteği sağlamak için Filistin'e uçtum ve kuzeye saldırımızın ikinci safhası için yeni talimatlar aldım.

Deraa'nın teslim olmasını çabuklaştırmak amacıyla geri döndük. General Barrow bize katıldı. Onun birliğiyle Kiswe'ye doğru ilerledik ve orada Avustralya Atlı Kolordusu ile buluştuk. Direnişle karşılaşmadan Şam'a girdik. Kentte bir kargaşa yaşandı. Kargaşayı önlemek için çaba harcadık. Allenby, kente geldi ve tüm güçlükleri yatıştırdı. Daha sonra gitmeme izin verdi.

Lawrence'in motosiklet merakı nerdeyse bütün ulaşım problemini çözüyordu

Bölüm 107

Belirsizlikleri geride bırakmak tanımlaması olanaksız, büyük bir zevkti. Winterton, Nasır ve ben, arabayla ilerlerken, minnettarlıkla birbirimize sarılıyorduk. Yeni keşfettiğimiz bir asker olan Lord Winterton, Buxton'un Deve Kolordusu'nda görev yapan deneyimli bir subaydı. Medine'nin ilk günlerinden beri Arap Ordusu'nun mızrak ucu olan Şerif Nasır, bu son harekât dolayısıyla da sahra çalışmasını yürütmek için seçilmişti. Medine'nin, Wejh'in, Akabe'nin, Tafileh'in ve bunların yanı sıra sonuç alınmayan pek çok günün onuruna sahip olduğu gibi, Şam'ın onurunu da kazanmayı hak ediyordu.

Harika arabamız, artık tanıdığımız kilometreleri su gibi içip geçerken arkamızda gayretkeş küçük bir Ford, toz içinde koşturarak peşimizi bırakmıyordu. Bir zamanlar Azrak'tan Akabe'ye deveyle üç günde gittiğim için gurur duymuştum. Ama şimdi aynı yolu iki günde kat ettik ve üstelik savaşın önde gelen büyük şahsiyetleri gibi, RollsRoyce'larla rahat bir şekilde taşınmanın keder verici keyfini yaşarken geceleri de iyi bir uyku çektik.

Bir kez daha adamların yaşamlarının ne kadar rahat olduğunu fark ettik. Çalışmaya başlayıp yoğunlaşmak için yapacakları tek şey, beyinlerine yardımcı olan dinç sinirleri ve gevşek bedenleriyle rahatça koltuklarına oturmaktı. Oysa bizim bedenlerimiz ve beyinlerimiz, sadece, deveyle yolculuk etmenin sağlığa aykırı olduğu günün iki döneminde, şafağın ya da gurubun kızarıklığında, bir saatlik uyku sersemliğini tatmak için yatıp dinleniyordu. Günün çoğunu, yirmi dört saatten, yirmi ikisini, semerlerimizde geçiriyorduk. Karanlıkta ilerlemek için herkes sırayla öne geçip yol

gösterirken, diğerleri eyer kaşının üzerinde bilinçsizce başlarının öne düşmesine izin veriyordu.

Ama bu, bilincin hafifçe kendisinden geçmesinden başka bir şey değildi. Çünkü böyle en derin uykularda bile ayaklarımız, sahra yürüyüşünün devam etmesi için, devenin omuzlarına baskı yapmayı sürdürüyordu. Üstelik en küçük hatalı bir adım ya da dönüşle birlikte, denge bozulunca binici, uyanmak zorunda kalıyordu. Ayrıca zaman zaman yağmur yağıyor, kar yağıyor ya da güneş tepemizi dövüyordu. Yiyecek ve suyumuz azdı, Türkler'e ve Araplar'a karşı güvenliğimiz yoktu. Ancak kabilelerle geçirdiğim bu zorunlu aylar, yeni gelenlere çılgınca bir acelecilik gibi görünen ama aslında sadece kendi bedenime ilişkin tam bir bilgiye sahip olmanın getirdiği avantajla, kesin plânlar yapmamı olanaklı kıldı.

Şimdi çöl, normal görünmüyordu. Gerçekten utanılacak ölçüde gözde olmuş ve kalabalıklaşmıştı. İnsanların görüş alanının dışına çıkamıyorduk. Seyrek de olsa askerleri, kabile üyelerini ve yükleri taşıyan deve birlikleri, uçsuz bucaksız Jefer düzlüğünden kuzeye doğru yavaş yavaş ilerliyorlardı. Bu hareketliliğin (Azrak'ta dakikası dakikasına, tam zamanında toplanacağımızı gösteren iyi bir işaretti) yanından büyük bir gürültü çıkartarak geçtik. Mükemmel şoförüm, Green, bir keresinde saatte altmış yedi mil hız yapmayı başarmıştı. Ön koltukta neredeyse yarı boğulmuş bir hâlde oturan Nasır, yetişip geride bıraktığımız her dostuna ancak, bir milin sekizde biri kadar mesafe geçtikten sonra el sallayabiliyordu.

Bair'de ortalığı telaşa veren Beni Sakhrlar'dan Türkler'in önceki gün aniden batıya doğru, Hesa'dan Tafileh'e yürüyüşe geçtiklerini öğrendik. Bu haber karşısında birden gülmeye başlayınca, Mifleh, benim bir deli ya da en uygunsuz zamanda bile neşesini kaybetmeyen çılgın bir adam olduğumu düşündü. Oysa Azrak seferini dört gün daha geciktirmeyi tercih ederdi. Ama şimdi harekete geçmiştik ve düşman, Aba el Lissan, Guweira ve Akabe'yi ele geçirebilirdi. Buyurun, cenaze namazına! Aslında Amman'a kadar ilerleyeceğimize ilişkin dehşet verici söylentiler, Türklerin paçalarını sıvamalarına neden olmuştu ve zavallıların amacı, yapacağımız o sahte saldırıya karşı koymaktı. Bir adam ya da on adam, her neyse, güneye gönderecekleri her adam, onlar için bir kayıptı.

Azrak'ta Nuri Shaalan'ın birkaç kölesi ile Crossley marka bir araba bulduk. Bir havacı üsteğmen, bir pilot, bir miktar yedek malzeme ve toplanma harekâtımızın savunmasını üstlenen iki uçak için hazırlanmış keten bir hangar vardı. İlk gecemizi havaalanında geçirdik ve bunun cezasını da çektik. Eşek arısı gibi sokan, zırh gibi pulları olan laubali deve sinekleri, bütün gün güneş batıncaya kadar vücudumuzun açıkta kalan yerlerine saldırıp durdular. Daha sonra akşam serinliğinde kaşıntılarımız hafifleyince, insana

huzur veren bir rahatlığa kavuştuk. Ama çok geçmeden rüzgâr değişti ve insanı kör eden sıcak, tuzlu toz sağanakları üç saat boyunca üzerimizden sert bir şekilde esip geçti. Yattık ve bir örtüyle başımızın üzerini örttük ama uyuyamadık. Çünkü her yarım saatte bir gömülmemek için üzerimizi örten kum yığınlarını silkelemek zorunda kalıyorduk. Gece yarısında rüzgâr kesildi. Ter içinde kaldığımız yuvalarımızdan çıkıp tam da huzur içinde uyumaya hazırlanıyorduk ki, vızıldayarak gelen bir sivrisinek bulutu üzerimize çöktü ve şafağa kadar onlarla mücadele ettik.

Bu yüzden şafakta kamp yerimizi değiştirip suyun bir mil batısında ve bataklıklardan yüz kadem yüksekte bulunan Mejaber sırtının zirvesine taşındık. Tepe esen bütün rüzgârlara açıktı. Bir süre dinlendik ve sonra bir hangar inşa ettik. Daha sonra da banyo yapmak için gümüş rengi sulara koştuk. Parıldayan gölcüğün kenarında soyunduk. İnci beyazı kenarları ve gökyüzünü ay ışığı parlaklığında yansıtan bir zemini vardı. Gölcükte suları şapırdatıp "Nefis!" diye bağırdım ve yüzdüm. Winterton, bir süre sonra, "Ama neden hep suda kalıyorsun?" diye sordu. Tam o sırada bir deve sineği arkasından ısırınca anladı ve benim arkamdan o da suya atladı. Gri sinek sürüsünü caydırmak için başlarımızı ıslak tutarak umutsuzca yüzdük. Ama aç oldukları için sudan korkmayacak kadar cesur davranıyorlardı ve beş dakika sonra kararsız bir şekilde sudan çıkıp çılgın gibi elbiselerimize koştuk. Yirmi kadar hançer darbesine benzer ısırıktan kanlar sızmaya başladı.

Nasır, orada durmuş bize gülüyordu. Daha sonra öğleyin dinlenmek için kaleye kadar yolculuk yaptık. Çölde görebileceğimiz tek çatı olan Ali ibn el Hüseyin'in eski kulesi, serin ve huzurlu bir yerdi. Rüzgâr, palmiye yapraklarını soğuk bir hışırtıyla surlardan dışarı doğru savuruyordu. İhmal edilip gerekli bakım gösterilmeyen bu palmiyeler, iyi kırmızı hurma veremeyecek kadar kuzeyde yetişmişlerdi. Ama gövdeleri, yüksek olmayan yapraklarıyla birlikte oldukça kalın görünüyordu ve hoş bir gölgesi vardı. Nasır, palmiyelerin altına halısını serip sessizce oturdu. Sigarasından çıkan gri dumanlar, ılık havada dalgalanıyor, yapraklar arasında parıldayan güneş beneklerine kadar titreşerek yükseldikten sonra gözden kayboluyordu. "Mutluyum!" dedi. Hepimiz mutluyduk.

Öğleden sonra zırhlı bir araba gelerek savunma açığımızı kapattı. Gerçi Türkler'in gelme tehlikesi çok azdı. Bizimle demiryolu arasında kalan bölgeyi üç kabile koruyordu. Deraa'da sadece kırk atlımız vardı ama Amman'da hiç kimse yoktu. Şimdiye kadar Türkler'in bizden haberleri bile olmamıştı. Dokuz Eylül sabahı Türk uçaklarından biri, sanki sırf âdet yerini bulsun diye üzerimizde geniş bir daire çizerek ama muhtemelen bizi görmeden uçup gitti. Havadar tepeye kurduğumuz kamp, mükemmel bir şekilde Deraa ve Amman yollarını gözetlememize olanak sağlıyordu. Gün-

düzleyin hava kararıncaya kadar biz, on iki İngiliz, Nasır ve kölesi, hep birlikte aylak aylak dolaşarak, gezilmeye değer yerleri gidip görerek, düşünüp taşınarak ve güneş batarken de banyo yaparak tembellik yaptık. Geceleyin de rahatça, daha doğrusu ben, Aba el Lissan'ı fetheden dostlar ile gelecek ay birbirine düşman olacak insanlar arasında uyuyarak, bu değerli zamanın keyfini çıkarttım.

Normal dengelerimi alt üst eden Şam'a yaptığımız (çoktandır hayallerimizi süsleyen) bu yürüyüşte işin değeri, kısmen bana aitmiş gibi görünecekti. Arkamdan gelen Arap heyecanının iyice gerilen gücünü hissedebiliyordum. Yıllarca vaazettiğimiz yolculuğun doruk noktasına ulaşmıştık ve birleşmiş bir ulus, tarihsel başkentini ele geçirmek için tüm gücünü zorluyordu. Tavını kendim ayarlayarak sertleştirdiğim bu silahın nihai amacıma ulaşmak için yeterli olacağına güvendiğim için, düşüncelerimin dışında olağan savaşın gölgesinde kalan İngiliz yoldaşlarımı unutmuş gibi görünüyordum. Kendi ulaştığım kesinliğe onları ortak edemedim.

Uzun bir süre sonra kaygısız duruşumun bizi bir sürprize uğratacağı korkusuyla, Winterton'un her şafak vakti erkenden kalkıp ufku kontrol ettiğini ve ayrıca Utmaiye ve Şeyh Saad'da bulunan İngilizler'in, günlerdir bizim harekâtımızı boş bir umut olarak değerlendirdiklerini öğrendim. Savaş sırasında dünyadaki herhangi bir insan kadar güvende olduğumuzu gerçekten biliyordum (ve kesinlikle bunu söyleyebilirdim). Sırf gururlarından dolayı benim plânıma karşı kuşku duyacaklarını da doğrusu hiç tahmin etmemiştim.

Bu plânlar, Amman'a karşı bir aldatma harekâtını ve Deraa demiryollarının gerçekten kesilmesini içeriyordu. Seçenekler üzerinde çalışırken, çözüm sırasında karşımıza çıkan aşamaları korumak istediğimizden her zamanki alışkanlığımızla daha da ileriye gitmemiştik.

Kamuoyu, sadece verilen emirleri ve sonuçları görebildiği için çoğu kez generallere itibar etmekten başka bir şey yapmıyordu. Foch bile (askeri birliklere komuta etmeden önce) savaşı, generallerin kazandığını söylemişti. Ama gerçekten generallerin böyle düşünmesi olanaklı değildi. Eylül 1918 Suriye seferi, en az kuvvet ve en çok beyin gücü harcanarak gerçekleştirilmiş, bilimsel olarak bakıldığında İngiliz tarihinde görülebilecek belki de en mükemmel harekâttı. Tüm dünya ve özellikle de generallerin hizmetinde olanlar, zaferin onurunu Allenby ile Bartholomew'a verdiler. Ama her iki general de emirleri altında çalışan adamlarının kendilerini nasıl çoğu kez bilinçsizce aldattıklarını ve uygulama alanında olgunlaşmamış fikirlerin nasıl keşfedildiğini bildikleri hâlde, bizim ışığımız altında durumu kavramayı asla başaramadılar.

Azrak'a yerleşerek plânımızın birinci bölümünü, aldatma harekatını,

başarıyla tamamladık. Beni Sakhrlara St. George'un süvarilerini, binlerce İngiliz altın lirası, göndererek harman yerlerindeki tüm arpaları satın aldık. Bu olayı kimseyi anlatmamalarını rica ettik. Ama bütün bu arpaların iki hafta içinde gelecek olan hayvanlarımız ve İngiliz müttefiklerimiz için gerekli olduğunu söyledik. Salak, yarım akıllı, toy bir delikanlı olan Tafileh'li Dhiab, haberi anında Kerak'a kadar yaydı.

Buna ek olarak Faysal, Zebnlere haber göndererek Bair'e askerlik hizmeti için gelmelerini bildirdi. Şimdi (belki de biraz vakitsiz olarak) Arap elbiseleri giyen Hornby, Madeba'ya yapılacak büyük bir saldırının hazırlıkları ile meşgul oluyordu. Plânı, Allenby'ın saldırıyı başlattığını duyar duymaz, aşağı yukarı ayın on dokuzunda harekete geçmekti. Eriha ile bağlantı kurabileceğini umut ediyordu. Böylece Deraa yakınlarında başarısızlığa uğradığımız takdirde geri, dönüp onun hareketini destekleyebilecektik. O zaman bu, bir aldatmaca harekâtı olmayacak ama eski plânımız ikinci bir seçenek olarak yürürlüğe girecekti. Bununla birlikte Türkler, Tafileh'e kadar ilerleyerek bizi yolumuzdan saptırmak yerine, bizi bu plânı uygulamaya zorladı ve Hornby, Shobek'i savunmak zorunda kaldı.

Plânımızın ikinci bölümüne, Deraa konusuna gelince, uygun bir saldırı plânlamak zorundaydık. Başlangıç olarak Amman yakınlarında demiryolunu kesmeye karar verdik. Böylece Amman'ın Deraa'ya takviye güç göndermesini önleyecek ve kandırma harekâtının gerçek olduğu inancının sürmesine yardımcı olacaktık. Bu görev, ayrılmaları ana birliğimizi temel amacından saptırmayacak olan Gurka müfrezeleri tarafından (gerçek imha hareketlerini başaran Mısırlılarla birlikte) üstlenilip yapılabilir gibi görünüyordu.

Ana amacımız, Hauran'da demiryollarını kesmek ve en aşağı bir hafta kadar kesik tutmaktı. Bunu yapmanın ise üç yolu vardı. Birincisi, kışın Tallal'la yaptığımız gibi Deraa'nın kuzeyine, Şam demiryoluna kadar yürüyüp hattı kesmek ve sonra da Yarmuk demiryolunu engellemekti. İkincisi 1917 Kasımı'nda Ali ibn el Hüseyin ile yaptığımız gibi Deraa'nın güneyine Yarmuk'a kadar ilerlemekti. Üçüncüsü ise doğruca Deraa kentine saldırmaktı.

Hava Kuvvetleri, Deraa İstasyonu'na gündüzleyin etkisi topçu bombardımanına eşit olacak tarzda ağır bir bombardıman yapma sözü verdiği takdirde üçüncü seçeneği üstlenebilir ve böylece bir avuç adamımızla birlikte istasyona saldırma riskini göze alabilirdik. Salmond, bunu başarabileceğini umuyordu. Ama bu, yanında kaç tane makineli tüfek taşıyabileceğine, ya da tam vaktinde toplayabilmesine bağlıydı. Dawnay, burada bize on bir Eylül'de bir gösteri uçuşu yapacaktı. O zamana kadar plânları düşüncemizde eşit olarak kabul edecektik.

Her zaman destekçimiz olan muhafızlarım gösterişli bir şekilde yürüyerek dokuz Eylül'de Sirhan Vadisi'ne giren ilk grup oldu. Ruallalarla birlikte ziyafet çekerek geçirdikleri bir aydan sonra mutlu, dinlenmiş, şen ve develerinden daha şişman görünüyorlardı. Nuri'nin aşağı yukarı hazır olduğunu ve bize katılmaya karar verdiğini bildirdiler. Yeni kabilenin doğal gücünün ilk etkisi, bizleri neşeli kılan bir ruh ve yaşam biçimine, onları çabucak alıştırmış olmasıydı.

Ayın onunda Akabe'den iki uçak geldi. Pilotlar, Murphy ve Junor, dolgun ve sulu vücutlarının etrafında hoplayıp zıplayan, havada dolaşan at sineklerine alışıp uyum sağladılar. Ayın on birinde, diğer zırhlı arabalar ve Stirling ile birlikte Joyce geldi. Ama Faysal yoktu. Marshall, ertesi gün gelecek olan Faysal'a eşlik etmek için kalmıştı. Yetenekli bir adam olan Marshall'ın, ısrarcı olmak gibi öyle fazla kargaşa çıkarmayan, zarif bir mizaçla insanları yönettiği her yerde her zaman işler güvenli bir şekilde yolunda gidiyordu. Young, Peake, ScottHiggings ve yükler geldi. Azrak aşırı kalabalıklaştı ve gölcükler, yine seslerle çınladı. Kahverengi ve zayıf, kahverengi ve güçlü, bakır renkli ya da beyaz bedenler şeffaf sulara daldılar.

Ayın on birinde Filistin'den bir uçak geldi. Maalesef Dawnay yine hastalanmıştı. Dawnay'ın yerini alan (deneyimsiz bir pilot olan) kurmay subay, havanın sertliğinden ciddi bir şekilde etkilenmiş ve bize getirmesi gereken notları da geride bırakmıştı. Bu mükemmel İngiliz'in oldukça somut olarak kendisine duyduğu güven, kendi sözlerine bakılacak olursa yaşadığı bu şoklardan sonra çökmüştü. Üstelik bizim orada umursamaz bir çıplaklıkla ileri karakollar, gözetleme noktaları, işaretçiler, nöbetçiler, telefonlar ya da gözle görülebilir bir yerde yedekler, savunma hatları, sığınaklar ve üsler olmaksızın çölde bulunmamız, onun için son bir şok olmuştu.

Bu yüzden getirdiği en önemli haberi, yani altı Eylül'de Allenby'ın yeni bir esinle Bartholomew'a, "Neden Messudieh için canını sıkıyorsun? Bırak süvariler doğruca Afuleh ve Nazareth'e ilerlesinler!" dediğini, böylece bütün plânın değiştirildiğini ve belirsiz büyük bir ilerleyişin sabit bir hedefin yerine geçtiğini, anlatmayı unutmuştu. Bizim bu konuda hiçbir bilgimiz yoktu ama Salmond'un gerekli bilgileri aktarmış olduğu pilota sorular sorarak, bombardıman uçaklarının oyalanmalarına ilişkin net bir açıklama elde ettik. Deraa için bizim asgari olanaklarımıza bile ulaşamamışlardı. Bu yüzden Şam hattının tahrip edilip edilmediğinden emin olmak için kuzeye kadar çıkıp devriye gezerken engelleyici bir bombardıman yapılmasını talep ettik.

Ertesi gün Faysal geldi. Onun arkasından ordu birlikleri, iki dirhem bir çekirdek, giyinmiş olan Nuri Said, topçu Cemil, Pisani'nin seyyar sebze, meyve ya da balık satıcılarına benzeyen Cezayirli ve bizim "üç adam ve

bir çocukla başardığımız harekâtlara katılacak olan diğer unsurlar geldiler. Gri sineklerin şimdi üzerlerine konarak tombullaşacakları, tam iki bin tane develeri vardı ve aşırı yorgun düştüklerinden Junor ile kanları yarı yarıya azalmış olan teknisyenlerden vazgeçtiler.

Öğleden sonra Nuri Shaalan, Trad ve Khalid, Faris, Dürzî ve Khaffaji'lerle birlikte ortaya çıktı. Muhammed el Dheilan ile birlikte Auda abu Tayi geldi. Aynı zamanda Fahad ve Adhub, Serahinlerin şefi, ibn Bani ve Serdiyeh'lerin şefi ibn Genj ile birlikte Zebn liderleri de geldiler. Salt yakınlarında yaşayan Adwanlardan Majid ibn Sultan, Amman'a saldırımızın gerçek olup olmadığını öğrenmek için geldi. Daha sonra akşamleyin kuzeyden ateşlenen tüfeklerden gelen, takırtılar duyuldu ve eski arkadaşım, Talal el Hareidh, arkasında kırk ya da elli atlı köylüsü ile birlikte ortalığı karıştırarak, dörtnala geldi. Uzun süredir gelmesini beklediğimiz kanlı canlı yüzü, neşeyle parıldıyordu. Dürzîler ve kentli Suriyeliler, İsawiyeh ve Hawarneh ile birliklerimiz iyice büyüdü. Girişim başarısızlığa uğradığı takdirde (bu, nadiren aklımıza gelen bir olasılıktı) dönüş yolculuğumuz için gerekli olacak arpa bile, düzenli yük taşıyan konvoylar hâlinde gelmeye başladı. Herkes, sağlam ve sağlıklıydı. Ama ben hariç. Kalabalık Azrak'taki keyfimi kaçırmıştı ve bu yüzden vadiden aşağı inip biraz uzakta kalan Ain el Essad'a gittim. Ilgınlar arasında eski sığınağımı buldum ve bütün gün orada kaldım. Rüzgâr, ılgınların tozlu yeşil dallarından geçerken tıpkı İngiliz ağaçlarında olduğu gibi çok hoş sesler çıkartıyor ve bana, bu Araplardan, görüş alanımızın dışında kalmasa bile erişebileceğimiz mesafelerin ötesinde kalan derinlik ve yüksekliklere ulaşabilen ufak tefek varlıklar hâlinde cisimleşmiş olan Samilerden, ölesiye bıkıp usandığımı anlatıyordu. İyiye ve kötüye yönelik olarak sahip oldukları bütün bu sınırlandırılmamış yetenekleri üzerindeki mutlak egemenliğimizi anladılar ve iki yıldır kendimize yarar sağlayacak biçimde, sanki onların dostuymuş gibi hareket ediyordum!

Bugün içine sürüklendiğim bu hatalı konuma bakarak artık sabrımın tükendiği ve son noktaya geldiğimi biliyordum. Bir hafta, iki hafta, üç hafta... Ara vermek için ısrar edecektim. Sinirlerim bozulmuştu ve bu çöküntü uzun bir süre saklı kalırsa, kendimi şanslı sayacaktım.

Bu arada Joyce, işleri bırakmamın yol açacağı tehlikeyi önlemek için sorumluluğu üzerine aldı. Verdiği emirlerle şimdi artık bir istihkâm birliği olan Mısır Deve Kolordusu ile Peake, savaşçı Gurkaları ile ScottHiggins ve seferin güvenliği için de iki zırhlı araba, İfdein yakınlarında demiryolunu kesmek için yola çıktılar.

Plân şöyleydi. ScottHiggins, hava karardıktan sonra kıvrak Hintlileriyle birlikte –açıkça söylemek gerekirse develerinin üzerinde çuval gibi duran Hintliler, yayayken çok kıvraktılar– nöbetçi kulübesine hücum edecekti.

Daha sonra Peake, şafağa kadar demiryolunu tahrip etme işini hâlledecekti. Arabalar, sabahleyin birliklerin doğuya doğru çekilmesini güvenlik altına alacaktı. Bu arada bizim ana birliğimiz, Azrak'tan hareket edip Deraa'nın on beş mil aşağısında, yağmur sularıyla dolu büyük bir çukur alanın yanında bulunan, ileri üs olarak kullanacağımız Umtaiye'ye doğru, yürüyüşe geçmiş olacaktı. Bu önemli ilk görevlerinde yanlarına umutla rehber olarak Ruallaları verdik ve adamları yolcu ettik.

Bölüm 108

Tam şafak vakti birliğimiz harekete geçti. İçlerinden bin kişi, Aba el Lissan'dan gelen birliğe mensuptu. Nuri Shaalan'ın göçebe süvarileri, üç yüz atlıydı. Shaalan'ın ayrıca iki bin Rualla deve sürücüsü vardı. Onları Sirhan Vadisi'nde tutmasını istemiştik. Kritik günlerin öncesinde Hauran köyleri arasından kargaşa yaratarak geçen bu kadar çok Bedeviyi yürütmek, pek akıllıca görünmüyordu. Atlılar, kontrol altındaki varlıklı insanlardan, şeyhler ya da şeyhlerin hizmetkârlarından oluşuyordu.

Nuri ve Faysal ile ilgili sorunlar beni bütün gün Azrak'a bağladı. Ama Allah'tan Joyce, zırhlı arabalardan birini, Mavi Sis'i, bana bırakmıştı. Bu sayede ertesi sabah orduya yetiştim. Engebeli, her yanı otlarla kaplı olan bir bölgede, Giaan el Khunna'da kahvaltı yapıyorlardı. Çorak Azrak çemberinin dışına çıkmaktan büyük keyif alan develer, aceleyle burada buldukları en güzel yiyecekle işkembelerini dolduruyorlardı.

Joyce'da haberler kötüydü. Peake, tahrip edilmesi önerilen bölgenin civarında Araplar kamp kurduğu için demiryoluna ulaşmakta başarısız kaldığını bildirip geri dönmüştü. Amman demiryolunu kesmeye çok önem veriyorduk. Çünkü demiryolunu kontrol etmek de, bir saldırıydı. Güçlerimizin önünde ilerlemek için arabayı bıraktım, bir miktar barutu alıp bir deveye yükledim. Diğerleri, batı yönünde demiryoluna kadar uzanan lavlardan oluşmuş, sert, dil biçimindeki alanlardan sakınmak amacıyla dolambaçlı yollara saptılar. Biz, Ageyller ve iyi deveye binen adamlar, doğruca hırsızla-

rın kullandığı bir patikadan ilerleyip Um el Jemal yıkıntılarının yakınında bulunan açık bir düzlüğe vardık.

Amman demiryolunun tahrip edilmesi sorunu üzerinde uzun uzun düşünüp hangi yolun en iyisi olacağı ve hangi yöntemin en çabuk sonuç vereceği hakkında kafa patlatmıştım. Tasama bir de bu harabelerin yarattığı şaşkınlık duygusu eklendi. Bu Roma sınır kentleri, Um el Jemal, Um el Surab ve Umtaiye, zihinsel körlüğün bir kanıtı olarak duruyordu. O zaman da şimdi de çölün mücadele alanı içinde inşa edilmiş olan böyle benzeri görülmedik garip binalar, kaba bir insan hakları (Romalı hakkı) anlayışına tüm ülkede yurttaşların değişiklik olmaksızın hep aynı biçimde yaşayacakları gibi bir teze dayanarak hareket eden kendi duyarsız kurucularını suçluyorlardı. Dünyanın böyle uç bölgelerinde inşa edilen bedeli, ancak daha uysal eyaletlerin vergilendirilmesi sayesinde karşılanabilen İtalyan tarzı binalar, politikanın geçiciliği karşısında gösterilen bayağı bir körlüğe işaret ediyordu. Kendi inşacılarının amaçladığından çok daha uzun süre dayanan bu evler, aslında bu kavramın sorumlu olduğu düşünceye onur kazandırmayacak ölçüde basit kalan bir gurur kaynağıydı.

Um el Jemal'in saldırgan ve küstah duruşuyla yıkıntıların ötesinden geçen demiryolunun bezdirici ve dokunulmamış görüntüsü karşısında öyle bir dalmışım ki, neredeyse bizim Bristol avcı uçağını kullanan Murphy ile iki kişilik bir düşman uçağı arasında geçen hava savaşını göremeyecek kadar körleşmiştim. Türk uçağı alevler içinde yere düşmeden önce, Bristol avcı uçağını kötü bir şekilde yaralamıştı. Bu savaşı seyretmek ordumuz için büyük bir keyif oldu. Ama Murphy, uçaktaki hasarı Azrak'taki malzemelerle hâl edilemeyecek kadar büyük gördüğünden, tamir işi için sabahleyin Filistin'e hareket etti. Böylece minicik Hava Kuvvetlerimiz, düşmanla savaşması olanaklı olmayan, keşif amacıyla da çok az kullanabileceğimiz eski model bir B.E.12'den ibaret kaldı. Bunun eksikliğini hemen o gün fark ettik. Bu arada adamımızın kazandığı zaferden dolayı ordumuz kadar heyecanlanıp mutlu olmuştuk.

Günbatımından hemen önce Umtaiye'ye ulaşıldı. Birliklerimiz beş, altı mil geriden geliyordu. Bu yüzden yıldırım hızıyla bir imha hareketi gerçekleştirebiliriz umuduyla hayvanlarımız su içer içmez demiryolunu takip ederek yokuş aşağı batıya doğru dört mil ilerledik. Akşam karanlığı, herhangi bir tehlike uyarısı yapılmadan hemen önümüzde duran iki güzel köprüye kadar ilerlememize olanak sağladı ve yol durumunun zırhlı arabalarımız için uygun olduğunu görünce keyiflendik.

Durumu değerlendirdikten sonra, daha büyük olan dört kemerli köprüyü tahrip etmek amacıyla sabahleyin yanımıza arabaları ve daha çok pamuk barutu alarak, yeniden gelmeye karar verdik. Köprünün tahrip edilmesi,

Türklerin günlerce güç tamir işleriyle uğraşmasına neden olacak ve bizi, Amman'ın baskısından kurtararak, zamanımızın tümünü Deraa'ya yapacağımız ilk baskın harekâtı için ayırmamızı olanaklı kılacaktı. Böylece Peake'in hayal kırıklığı yaratan hareketinden beklediğimiz amaca ulaşmış olacaktık. Mutlu bir keşif yapmıştık. Karanlık iyice koyulaşırken, arabalarımız için en elverişli yolu dikkatle araştırarak geri döndük.

Umtaiye'yi demiryolundan ve olası demiryolu devriyelerinden saklayan iki vadi arasında yüksek engebeli bir set olan son sırta tırmanırken, on bin kadem yüksekliğin tozunu ve ılık kokusunu yüzümüze üfleyen taze bir kuzey doğu rüzgârı esti. Sırtın zirvesinden harabeler üç saat öncesinden o kadar farklı, o kadar ürkünç görünüyorlardı ki bir an nefes almak için develerimizi çekip durdurduk. Çukur zemin, büyük bir keyifle yeni yakılmış ve hâlâ alevleri duman içinde göz kırpan küçük akşam ateşleriyle, bir galaksi gibi parıldıyordu. Adamların bir kısmı ateşlerin etrafına oturmuş, kahve ya da ekmek pişirirken diğerleri gürültücü develerini suya götürüp getiriyorlardı.

Karanlık kampa, İngiliz Ordugahı'na, indim ve orada Joyce, Winterton ve Young ile oturup sabahleyin ilk iş olarak ne yapmamız gerektiğini anlattım. İngiliz askerler sessizce yanımıza uzanmışlar, sigara içiyorlardı. Bu sefer sırasında böyle davranmalarını emrettiğimiz için canlarını tehlikeye atmaktan çekinmiyorlardı. Bu davranış biçimi, orada gevezelik edip kahkahalar atan Arapların yarattıkları gürültü kadar, tipik bir durum, ulusal karakterimizi yansıtan bir içgüdüydü. Kriz anlarında bir ırk, kendi içine çekilirken, diğeri açılıp saçılıyordu.

Sabahleyin ordu kahvaltı yapıp kaslarındaki şafak soğukluğunu güneşte ısıtarak açmaya çalışırken, konseyde Arap liderlerine demiryolu hattının arabalarla yapılacak bir baskın için uygun olduğunu, açıkladık. Ana birliğimiz, Deraa'nın dört mil kuzeyinde Şam demiryolunun üzerinde bulunan Tell Arar'a doğru ilerlemeye devam ederken, iki zırhlı arabanın aşağı inip köprüye saldırması kararlaştırıldı. Ana birliğimiz, yarın şafakta, on yedi Eylül'de, Tell Arar'da demiryolunu keserek orada bir karakol kuracak ve biz, arabalarla köprü işini hâllettikten sonra, şafaktan önce onlara katılacaktık.

Demiryolu hattı boyunca arabalarımızı sürerken, öğleden sonra saat iki civarında, düzenli bir şekilde homurtulu sesler çıkartarak ilk saldırılarını gerçekleştirmek için Deraa'ya doğru ilerleyen bombardıman uçaklarından oluşan filomuzun, muhteşem görüntüsünü seyrettik. Deraa bugüne kadar dikkatli bir şekilde hava saldırılarından uzak tutulmuştu. Bu yüzden bu tür saldırılara karşı hiç alışkın olmayan, korunmayan ve silahsız olan garnizonun gördüğü hasar, büyük oldu. Adamların morali, sanki demiryolu trafiği

kesilmiş kadar çok etkilendi. Kuzeyden yaptığımız saldırı, bizi fark etmelerini sağlayıncaya kadar, tüm çabalarını, bombardımana karşı dayanıklı siperler kazmaya ayırdılar.

İki zırhlı arabamız ve iki otomobilimizle kum ve çakıl setleriyle kaba taşlarla dolu tarlalar arasından hızla ilerleyip otlarla kaplı kesimlerden sallanarak geçtik. Ama sonunda hedefimizin bu yakasında kalan son sırtın arkasına ulaştık. Köprünün güneyinde kalan tepecikte taş bir gözetleme kulübesi vardı.

Otomobillerimizi burada, korunaklı yerde bırakmaya karar verdik. Tapası takılarak hazır hâle getirilmiş, yüz elli poundluk pamuk barutu ile zırhlı arabalardan birine geçtim. Çatışmaya girmeden sessizce arabayı vadiden aşağı sürerek köprüye, bizi karakolun ateşinden koruyacak olan kemerlerin altına kadar, ilerlemeyi plânlıyordum. Kemerlerin altında patlayıcı malzemeyi rahatça yerleştirip ateşleyebilirdim. Bu arada diğer savaş arabası, kısa menzilden nöbetçi kulübesi ile çatışmaya girerek, yaptığım operasyonu perdeleyecekti.

Arabalarımızdan ikisi aynı anda harekete geçti. Yedi ya da sekiz Türkten oluşan şaşkın karakol, bizi görünce siperlerinden çıkıp ellerinde tüfekleriyle savunma önlemi almaksızın, açık düzende bize doğru ilerlerdiler. Ya paniğe kapıldıklarından, ya yanlış anladıklarından, ya da insanlıküstü saf bir cesaretle böyle hareket ediyorlardı.

Birkaç dakika içinde ikinci araba da onlara karşı harekete geçti. Bu arada köprünün yanında diğer dört Türk ortaya çıktı ve bize ateş açtılar. Makineli tüfekçimiz nişan alıp birkaç el peş peşe ateş etti. Bir adam vurulup düştü, diğeri de yaralandı. Arta kalanlar, önce kaçmanın daha iyi olacağını düşünerek kısa bir süre için koştular ama daha sonra durumlarını bir kez daha düşündükten sonra, dostça işaretler yaparak geri döndüler. Askerlerin tüfeklerini alıp onları vadiden yukarıya otomobillerimizi bıraktığımız yere, sırtın üzerinden hevesle bizi izleyen şoförlerimizin yanına gönderdik. Aynı anda nöbetçi kulübesi de teslim oldu. Hiç kayıp vermeden beş dakika içinde köprüyü ve demiryolu hattını ele geçirdiğimizden dolayı çok memnun olmuştuk.

Joyce, arabasıyla hızla aşağı inip daha fazla pamuk barutu getirdi ve aceleyle işe koyulup zevkli bir çalışmayla kısa sürede Sultan Abdül Hamit'in adını ve nişanını taşıyan beyaz, parlak mermer bir plaka ile onurlandırılmış olan, on beş kadem yüksekliğindeki ve seksen kadem uzunluğundaki köprüye patlayıcıları yerleştirdik. Altı küçük patlayıcı, kemerlerin üst dolgularında yer alan akaçlama çukurlarının içine, eğri büğrü sıkıştırıldı ve bunların patlatılmasıyla kemerlerin tümü bilimsel bir biçimde çökertildi. Bu patlama, köprünün iskeletini gerçekten dokunulmadan ama neredeyse

sallanıp devrilecekmiş gibi bırakarak, bu çeşit uygulamaların belki de en güzel örneğini verdi. Böylece düşmanın tamir ekibi, köprüyü yeniden inşaya girişmeden önce ilk iş olarak arta kalan enkazı yıkıp ortadan kaldırmak zorunda kalacaktı.

İşimiz bittiği sırada, düşman devriyelerinin yeterince yakına gelmiş olması, kaçmak için bize güzel bir mazeret sundu. İstihbarat nedeniyle değer verdiğimiz birkaç tutsağa, yüklerimizin üzerinde yer verdik ve sarsılarak ilerledik. Maalesef memnuniyetimizden dolayı fazla umursamadan hoplaya zıplaya yol alıyorduk ve ilk karşılaştığımız dere yatağından geçerken, arabanın altından bir çatırtı koptu. Arabanın gövdesinin bir yanı arkaya doğru, bütün yük arka tekerlekler üzerine bininceye kadar yattı ve saplanıp kaldık.

Arkaya yakın yayın ön desteği, şasiye değerek tamamen biçim değiştirmiş ve kırılmıştı. Bir atölyenin o parçayı tamir etmesinden başka yapılacak bir şey yoktu. Umutsuzca çevreye göz gezdirdik. Çünkü demiryolundan sadece üç yüz yarda uzaklıktaydık ve düşman on dakika sonra gelince arabayı kaybetmiş olacaktık. Çölde bir Rolls, yakuttan çok daha değerliydi. Gerçi biz bu arabaları, on sekiz aydır üzerinde taşıdığımız dört ya da beş adam ve bir ton yük ile birlikte, gece ya da gündüz demeden, son hızla, yapımcılarının niyetinin aksine cilalanmış gibi düz yollarda değil; en berbat kırsal bölgelerde bile çekinmeden kullanmıştık. Ama dokuz arabalık ekibimiz şimdiye kadar ilk kez yapısal bir kaza ile karşılaşıyordu.

İçimizdeki en güçlü ve en becerikli adam olan şoförümüz Rolls, aynı zamanda sürekli elimizin altında tuttuğumuz hazır tamircimizdi. Çoğu zaman onun verdiği öğütler ve hüneri sayesinde arabalarımızı çalışır durumda tutuyorduk. Ama şimdi yaşadığımız bu talihsizlik karşısında, neredeyse gözyaşlarını tutamayacaktı. Subaylar ve askerlerden, İngiliz, Arap ve Türkler'den oluşan küçük grubumuz, Rolls'un etrafında toplandı ve sıkıntıyla yüzüne baktık. Özel bir kişi olarak bu olağanüstü duruma hâkim olduğunu anlayınca, çenesindeki tıraş zamanı gelmiş sakalı bile can sıkıcı bir kararlılıkla sertleşmiş gibi göründü. Sonunda sadece tek bir şansımızın olduğunu, söyledi. Yayın düşük ucunu kriko ile kaldırıp arasına bir takoz yerleştirdikten sonra aşağı yukarı eski konumunu koruması için arabanın yan basamakları üzerindeki kirişlerden destek alabilecektik. Halatların yardımı ile yan basamakların ince köşebentleri bu ek ağırlığı taşıyabilecekti.

Her arabada, kum ya da çamura saplanıldığı takdirde çift tekerlek arasına yerleştirmek için kullanılan uzunca bir tahta bulunuyordu. Bu tahtadan kesilecek üç blok, ihtiyaç duyduğumuz yüksekliği sağlayacaktı. Testeremiz yoktu ama tahtayı enlemesine kırıncaya kadar mermi sıktık. Türkler, bizim ateş ettiğimizi duyunca temkinli bir şekilde durdular. Joyce, bizi duydu ve yardım etmek için geri döndü. Yüklerimizi Joyce'un arabasına aktardık,

yayı ve şasiyi krikoyla kaldırdık, tahta kirişleri bağladık, arabayı yavaşça takoz olarak koyduğumuz desteklerin üzerine indirdik (destekler yükü mükemmel bir şekilde taşıdılar), krank kolunu çevirerek motoru çalıştırdık ve araba hareket etti. Biz tutsaklarla birlikte yolu temizleyip cesaret naraları atarak arabanın yanında koşarken Rolls, rastladığı her taş ve hendeğin üzerinden geçerken arabayı yürüyüş hızına kadar yavaşlatıyordu.

Kampa varınca ganimet olarak aldığımız telgraf telleriyle, önce tahta blokların etrafını sıkıca sarıp mümkün olduğunca sağlamlaştırdıktan sonra, hem blokları hem de yayı şasiye bağladık ve yüklerimizi yeniden arabaya yerleştirdik. Arabanın yan basamağı o kadar dayanıklıydı ki, önümüzdeki üç hafta boyunca arabayla olağan her türlü işimizi yaptık ve sonunda onu Şam'a kadar götürdük. Rolls da büyüktü, Royce da! Bu çöllerde sahip oldukları değer, yüzlerce adamımıza bedeldi.

Bu arabayı onarma işi, bizi saatlerce oyaladı ve sonunda Umtaiye'de güvenle uyuduk. Yarın şafaktan önce harekete geçerek, Nuri Said ile Şam demiryolunda yapacağımız görüşmeye, fazla geç kalmamamız gerekiyordu. Büyük bir köprü tahrip edilerek, Amman hattının bir haftalığına kapatıldığını ona bildirebilirdik. Bu köprü, Deraa'ya en çabuk yoldan takviye gönderilmesini sağlıyordu ve imha edilmesi, arka kanadımızı sağlama alıyordu. Üstelik bunun de ötesinde orada Aba el Lissan'da kalan zavallı Zeid'e de yardım etmiş oluyorduk. Çünkü Tafileh'e asker yığan Türkler, haberleşme kanalları yeniden açılıncaya kadar saldırılarını geciktireceklerdi. Son seferimiz, uygun bir şekilde başlıyordu.

Bölüm 109

Şafaktan önce, tam zamanında harekete geçip Stirling'in araba izlerini takip ettik. Çatışma başlamadan önce onlarla birlikte olmak istiyorduk. Maalesef yol durumu, bize yardımcı olmadı. İlk önce berbat bir yokuştan aşağı indik ve sonra sıkıntıyla aralarından kıvrıla kıvrıla ilerlediğimiz sarp dolan taşlarıyla (dolerite) dolu zor bir düzlükten geçtik. Daha sonra sabanla sürülüp işlenmiş arazilerin bulunduğu yamaçlardan ilerledik. Toprak zemin arabalarımız için son derece elverişsiz bir hâle gelmişti. Yaz kuraklığı nedeniyle, bu kızıl topraklar bir yarda derinliğinde, iki ya da üç inç genişliğinde çatlayıp yarıldığından, çukur çukur olmuştu. Beş tonluk zırhlı arabalar zorunlu olarak birinci vitesle ilerliyor ve neredeyse toprağa gömülüyorlardı.

Sabahleyin saat sekizde bir yamacı demiryoluna bakan sırtın üzerinde Arap Ordusu'na yetiştik. Zirvesi Deraa'ya kadar uzanan bütün bir bölgeye hâkim olan Tell Arar dağı ile, bizim aramızda kalan kesimde inşa edilen köprüyü koruyan küçük bir tabyaya saldırmak için savaş düzeni alıyorlardı.

Trad'ın komuta ettiği Rualla atlıları, uzun yamaçtan aşağı hızla atılıp demiryoluna kadar alçalan zemininde meyanköklerinin boy attığı sel yatağında koştular. Young, onların peşinden Forduyla ilerledi. Tepedeyken tek bir el bile ateş etmeden demiryolunu ele geçirebileceğimizi düşünmüştük ama çevreyi dikkatle gözden geçirirken birden ihmal ettiğimiz Türk Karakolu'ndan haince kurşun yağdırılmaya başlandı ve büyük bir hevesle ele geçirmeyi arzuladığımız o demiryolu hattı üzerinde olağanüstü tavırlar-

la boy gösteren yiğitlerimiz (özel olarak bundan sonra ne halt edeceklerini gerçekten merak ediyordum) hemen gözden kayboldular.

Nuri Said, Pisani'nin toplarını aşağı indirdi ve birkaç el ateş edildi. Daha sonra Ruallalar ve askerler, tabyaya hücum edip kolaylıkla ele geçirdiler. Sadece bir kişi öldü. Böylece sabah saat dokuza doğru, Şam hattının on mil güneyi serbestçe kontrolümüz altına girdi. Filistin'e ve Hicaz'a giden tek hat buydu. Talihimizi kavrayamıyor ve Allenby'a verdiğimiz sözü bu kadar çabuk ve kolay bir şekilde yerine getirdiğimize inanamıyordum.

Araplar, insan nehirleri gibi sırttan aşağı akıp kenar hatlarını erken saatlerde yükselen güneşin belirgin hâle getirdiği ama üzerine ışıktan çok, gölge düşen düzlüğü yukarıdan seyretmek için Tell Arar'ın yuvarlak zirvesine tırmandılar. Askerlerimiz, çıplak gözleriyle Deraa, Mezerib ve Ghazala'yı, üç anahtar istasyonu görebiliyorlardı. Ben, daha da ileriye, Şam'ın kuzeyine bakıyordum. İstanbul ve Almanya ile tek bağlantı noktası olan bu Türk üssüne ulaşan yol şimdi kesilmişti. Amman'ın güneyine, Maan'a ve Medine'ye bakıyordum. Hepsinin yolları kesilmişti. Batıya Nablus'a, Ürdün Vadisi'ne bakıyordum. Liman von Sanders, Nazareth'de tecrit olmuştu. Bugün, söz verdiğimiz gün, yani on yedi Eylül'dü. Allenby'ın tüm güçleriyle harekete geçmesi için daha kırk sekiz saat vardı. Türkler, kırk sekiz saat içinde yeni tehlikeye karşı koymak için düzenlerinde değişiklik yapmaya karar verebilirlerdi. Ama Allenby, hücuma geçmeden önce pozisyonlarını değiştiremediler. Bartholomew, "Harekete geçmeden bir gün önce onların Auja hattında olup olmadıklarını söyle, o zaman sana savaşı kazanıp kazanmayacağımızı söyleyeyim," demişti. Evet, oradaydılar ve bu yüzden savaşı kazanacaktık. Ama sorun, şimdi bunun neye mal olacağıydı.

Tüm hattın derhâl tahrip edilmesini istiyordum. Ama işler durmuş gibi görünüyordu. Ordu kendi payına düşeni yapmıştı. Nuri Said, Deraa'dan yapılabilecek herhangi bir baskın hareketini önlemek için, Arar tepeciğinin çevresine makineli tüfeklerini yerleştiriyordu. Peki ama neden tahrip işlemi için herhangi bir hazırlık yapılmıyordu? Hemen aşağı koşturdum. Peake'in Mısırlıları kahvaltı yapıyorlardı. Bu, öyle zamansız yapılan bir işti ki, şaşkınlıktan dilimi yuttum.

Bununla birlikte bir saat içinde alışkanlıkla ritmik imha hareketlerini gerçekleştirmek için bir araya geldiler. Pamuk barutu taşıyan Fransız topçular, zaten bu niyetle köprünün yanına inmişlerdi. Çok başarılı değillerdi ve ancak ikinci deneme birkaç kişinin yaralanmasına yol açtı.

Serap düzlük üzerinde dansetmeye başlamadan önce, güçlü dürbünümle Deraa'yı Tell Arar'ın zirvesinden dikkatli bir şekilde inceleyip Türklerin bugün bizim için neler hazırladıklarını anlamaya çalıştım. İlk keşfim, rahatsızlık vericiydi. Havaalanı, birbiri ardı sıra uçakları açık alana çeken

ekiplerle canlı görünüyordu. Sırayla dizilmiş sekiz ya da dokuz uçak sayabildim. Bunun dışında her şey, umduğumuz gibiydi. Savunma mevzilerindeki piyadelerin sayısını iki katına çıkarmışlar ve toplarını bize doğru ateşliyorlardı. Ama biz dört mil uzaklıktaydık. Lokomotifler istim çıkartıyorlardı. Ama trenler zırhlı değildi. Arkamızda bir harita gibi Şam'a kadar uzanan bölge, sessiz yatıyordu. Sağımızda Mezerib'te bir hareket yoktu. İnisiyatifi elimizde tutuyorduk. Umudumuz, lale tarzı bir sabotajla altı yüz patlayıcıyı birden ateşleyerek, altı kilometrelik bir demiryolu hattını işlemez hâle getirmekti. Lale tarzı, Peake ve benim tarafımdan, bu amaca ulaşmak için icat edilmişti. Demiryolunda her on metrede bir ortada kalan traversin ortasının altına, otuz onsluk pamuk barutu yerleştirilecekti. Traversler çelikti ve kutuya benzer biçimlerinin altında traversin ortasını yukarı doğru sıkıştıran, genleşmiş gaz ile dolu olan bir hava odacığı kalıyordu. Patlayıcılar uygun bir şekilde yerleştirildiği takdirde metal parçalanmayacak ama bir tomurcuk gibi kamburlaşarak iki kadem havaya yükselecekti. Bunun kaldırma gücü rayları üç inç yukarı çekecek ve içe doğru altı inçlik bir sürüklenme meydana gelecekti. Rayları traverslere bağlayan destek noktaları sıkıca dip kulakları kavradığından, patlama, bunları, içe doğru büküp ciddi bir biçimde çarpıtacaktı. Bu üçlü biçim değişikliği, rayları tamir edilmeksizin kullanılamaz bir hâle getirecekti. Üç ya da beş travers, buna benzer biçimde tahrip edilecek ve toprak tabya kazılarak bir çukur meydana getirilecekti. Bu arada birinci patlayıcıdan hemen sonra, ikinci patlayıcının fitili ateşlenecek ve ilk patlamanın fırlattığı parçalar başımızın üzerinden emin bir şekilde geçerken üçüncü fitil ateşlenecekti.

Böyle altı yüz patlamanın yaratacağı yıkımı tamir etmek, Türklerin tam bir haftasını alacaktı. Bu, Allenby'ın "üç adam ve tabancalı bir çocuk" ifadesinin oldukça cömert bir yorumu olacaktı. Askerlerin yanına gitmek için geri döndüm. Tam o sırada iki şey oldu. Peake, kavak ağacı odunu gibi siyah dumanlar çıkartan ilk patlayıcıyı ateşledikten hemen sonra ilk Türk uçağı ortaya çıktı ve üzerimize doğru geldi. Nuri Said ile birlikte takdire değer bir şekilde hemen tepenin güney yüzünde arazide çıkıntı yapan, derin, doğal siperler hâlinde yarılmış olan bir kayanın arkasına sığındık. Orada soğukkanlı bir şekilde bombayı bekledik. Ama bu, sadece Pfalz tipi bir keşif uçağıydı ve bizi inceledikten sonra, topladığı bilgilerle birlikte Deraa'ya döndü.

Haberleri kötü bulmuş olmalıydılar. Çünkü iki kişilik dört uçak, dört keşif uçağı ve alt tarafı sarı renkli olan eski model bir Albatros, birbiri peşi sıra hızla geldiler ve üzerimizde çemberler çizerek bombalarını bıraktılar, ya da pike yaparak makineli tüfekleriyle ateş açtılar. Nuri, Hotckiss makineli tüfekçilerini kayaların yarıkları arasına yerleştirdi ve adamlar, silahlarını

takırdatarak karşı ateşe başladılar. Pisani, dört dağ topunun namlusunu havaya dikti ve yukarıya birkaç iyimser şarapnel gönderdi. Bu, daireler çizerek uçan düşmanı rahatsız etti ve çok daha yüksekten uçmaya başladılar. Hedefleri belirsiz bir hâle geldi.

Düzensiz güçler, kendi kendilerine dağılırken biz de askerlerimizi ve develerimizi çevreye yaydık. Tek güvenlik umudumuz, hedefimizi olabildiğince küçültmekti. Çünkü düzlüğün üzerinde bir tavşanın bile başını sokabileceği kadar küçük bir sığınak yoktu. Sahip olduğumuz binlerce adamın aşağıda nokta nokta dağıldığını seyrederken endişeleniyorduk. Tepede durup bu inişli çıkışlı iki mil karelik alan üzerinde sağa sola kaçışan insanların ve hayvanların serbestçe çevreye yayılmalarını, bombaların düştükleri yerlerde düzensiz bir şekilde patlayarak (Görünüşe göre gök gürültüsünden oldukça farklı bir gürültü çıkartıyorlardı.) tembel, sessiz, soğan biçiminde dumanlar çıkartmalarını, ya da makineli tüfek gruplarının mermi yağdırdıkları yerlerde toz zerreleri püskürtmelerini seyretmek, çok garip oluyordu.

Her şey sıcak ve heyecanlı görünüyordu. Ama Mısırlılar, yemek yedikleri kadar yöntemli bir şekilde çalışmaya devam ediyorlardı. Dört grup, patlayıcıları lale soğanı gibi gömmek için çukur kazarken Peake ile bir subay, yerleştirilen her seriyi ateşliyorlardı. Bir lale soğanı biçimindeki patlayıcıyı, iki dilim pamuk barutu koyarak hazırlamak, gösterişli bir patlama için yeterli değildi ve uçaklar, ne olup bittiğini anlıyor gibi görünmüyorlardı. En azından onları bombalarla dövmeye kalkmadılar. Grup, tahrip işlemini sürdürerek yavaş yavaş tehlikeli alandan çıkıp kuzeyin sessiz, güzel manzaralı bölgesine ulaştı. İlerleyişlerini telgraf direklerinin derece derece alçalıp gözden kaybolduğu yere kadar izledik. El değmedik yerlerde direkler, teller düzgün ve gergin bir hâlde duruyordu ama Peake'in ardından direkler, sağa sola yatıp düşecek gibi sallanmaya başladılar ya da devrildiler.

Nuri Said, Joyce ve ben, bir toplantı yaptık. Şam ve Hicaz demiryollarını kesme işlemimizi sona erdirmek için Filistin'in Yarmuk kesimine nasıl ulaşacağımızı düşündük. Bize rapor edilen engelleri hesaba katacak olursak, aşağı yukarı bütün adamlarımızı götürmek zorundaydık. Ama sürekli havadan gözetlenirken, bu, pek akıllıca göünmüyordu. Çünkü bir yandan açık arazide yürürken, bombalar bize kötü bir şekilde zarar verebilir ve diğer yandan Türkler, saldırmak için cesaret buldukları takdirde Peake'in tahrip grubu, Deraa'nın merhametine terk edilmiş olurdu. Şimdilik korkuyorlardı. Ama zaman, onları cesaretlendirebilirdi.

Biz, kararsız bir şekilde beklerken her şey olağanüstü bir şekilde çözümlendi. Şimdi tek başına Azrak'ta kalan B.E.12'nin pilotu Junor, uçağı yüzünden görev dışı kalan Murphy'den Deraa yakınlarında uçan düşman uçaklarının haberini almıştı. Kendi kafasına göre Bristol avcı uçağının ye-

rini almaya karar verdi ve hava programını gerçekleştirdi. Böylece olayların en heyecanlı anında birden uçak birliğinin içine daldı.

Karışık duygularla onu izledik. Çünkü eski model uçağı, düşmanın keşif ya da iki kişilik uçaklarından biri için kendisini umutsuzca kolay bir lokma hâline getiriyordu. Ama ilk önce iki makineli tüfeği ile birden ateş ederek onları şaşırttı. Bu beklenmedik rakibe dikkatli bir şekilde bakmak için sağa sola kaçıştılar. Demiryolu boyunca batıya doğru uçmaya başlayınca, onu izlemek için peşine düştüler. Çünkü düşman uçakları için uçağının sevimli bir zayıflığı olmasına rağmen, yer hedefleri için ciddi bir tehlikeydi.

Bizi, huzur içinde bıraktılar. Nuri, bu sessizlik anından yararlanıp üç yüz elli muvazzaf askerini ve Pisani'nin iki topunu bir araya getirip Tell Arar'ın arkasında adamlarını aceleyle semerlerine bindirdikten sonra, yürüyüşümüzün bundan sonraki ilk durağı olan Mezerib'e doğru yola çıkardı. Uçaklar bize yarım saat izin verdikleri takdirde muhtemelen ne tepeciğin çevresinde azalan insanların, ne de batıya yönelip yamaç ve çukurlardan geçerek, anızlı tarlalar boyunca ilerleyen dağınık grupların farkına varacaklardı. Bu tür ekili arazilerin havadan yünlü yorgana benzer görüntüleri oluyordu. Üstelik zeminde mısır sapları uzamıştı ve büyük tarlalarda deve dikenleri semer boyunda büyümüşlerdi.

Askerlerin arkasından köylülerimizi gönderdik. Yarım saat sonra muhafızlarıma seslendim. Diğerlerinden önce Mezerib'e varabilirdik. Tam o sırada yeniden uçakların uğultusunu duyduk ve şaşkın bakışlarımız arasında Junor, yeniden ortaya çıktı. Üzerine mermi yağdıran düşman uçakları her üç tarafını sarmış olsa bile, hâlâ sağdı. Kıvrıla kıvrıla yol alıyor ve ateşe karşılık vererek kaçıyordu. Çok kalabalık olmaları, kendi hareketlerini engelliyordu. Ama elbette, olayın sadece bir tek sonucu olabilirdi.

Zayıf da olsa yere parçalanmadan bir bütün olarak inebileceği umuduyla demiryoluna koşup kaya parçalarıyla fazla kaplı olmayan bir yer şeridi bulduk. Herkes hızla yerin temizlenmesine yardım ederken, Junor, uçağını daha aşağıdan uçuruyordu. Benzininin bittiğini bildirmek için aşağıya bir mesaj attı. Beş dakika hummalı bir şekilde çalıştıktan sonra ona bir iniş işareti koyduk. Temizlediğimiz alana doğru pike yaptı ama aniden rüzgârın şiddeti arttı ve uçakla ters bir açı yaparak esti. Temizlediğimiz yer şeridi de her ne olursa olsun çok kısaydı. Güzel bir şekilde yere kondu ama rüzgâr bir kez daha ters yönden esti. İniş takımları koptu ve uçak neredeyse ters döndü.

Junor'u kurtarmak için koşturduk. Ama kendisi hemen dışarı çıktı. Çenesindeki bir çizikten başka bir yarası yoktu. Uçaktan Lewis makineli tüfeğini, Vickerlerini ve izli mermi ile doldurulan şarjörlerini çıkarıp aldı.

Her şeyi Young'ın Ford'una doldurduk. İki kişilik Türk uçaklarından biri haince dalıp enkazın yanına bir bomba bıraktığı sırada biz, kaçıp uzaklaşıyorduk.

Junor, beş dakika sonra başka bir iş istedi. Joyce, onun hizmetine bir Ford verdi. Cesaretle Deraa yakınlarına kadar demiryolu hattından aşağı indi ve Türkler onu görmeden önce bir çukur açarak rayları havaya uçurdu. Türkler, bu gayretkeş aşırılığı fark ettiler ve üzerine makineli tüfekleriyle ateş açtılar. Ama Junor, üçüncü kez yine yara almadan Forduyla tangır tungur kaçıp uzaklaştı.

Bölüm 110

Muhafızlarım yamaçta iki uzun sıra oluşturmuşlar, beni bekliyorlardı. Biz, Filistin demiryolunu tahrip etmek için gizlice ilerlerken Joyce, Nuri Said'in yüz adamı, Ruallalar, Gurkalar ve arabalarımızla birlikte destek gücü olarak Tell Arar'da durup bekleyeceklerdi. Benim birliğim bir Bedevi topluluğuna benziyordu. Bu yüzden Mezerib'e kadar açık olarak en çabuk yoldan gitmeye karar verdim. Üstelik çok da geç kalmıştık.

Maalesef düşmanın dikkatini çektik. Bir uçak, yavaş yavaş üzerimize gelip bombalarını bıraktı. Birinci, ikinci, üçüncü bomba isabet etmedi. Ancak dördüncü bomba tam ortamıza düştü. Adamlarımdan ikisi yere yuvarlandı. Develeri yerde kan kaybeden kütleler hâlinde yığılmış, debelenip duruyorlardı. Bununla birlikte adamlarda bir sıyrık bile yoktu. Hemen ayağa fırlayıp arkadaşlarından ikisinin arkasına atladılar. Diğer bir uçak üzerimizden geçti. Birden motorunu durdurdu. İki bomba daha düştü. Gelen bir şok dalgası, devemi kendi etrafında fırıl fırıl döndürdü ve semerimden neredeyse düşecektim. Sağ dirseğimde yakıcı bir uyuşukluk vardı. Kötü bir şekilde vurulduğumu düşündüm ve yaranın acısıyla bağırmaya başladım. Başka bir gün yapılacak bir kontrol, ayakta kalmamın büyük bir başarı olduğunu ortaya çıkaracaktı. Kan kolumdan aşağı akıyordu. Kanı görmeseydim belki de hiç yaralanmamış gibi yola devam edebilirdim.

Devem, sağımıza solumuza düşüp seken makineli tüfek mermilerinin sağanağı altında salına salına ilerliyordu. Sıkıca semer kayışına sarıldım ve tam o sırada yaralanan kolumun faal ve yerinde olduğunu fark ettim. Bir an

için kolumun parçalanıp uçtuğunu düşünmüştüm. Sol elimle pelerini bir yana atıp yarayı iyice kontrol ettim. Sadece çok sıcak, küçük metal kıymıklar hissedilebiliyordu. Parçacıklar o kadar hafiftiler ki pelerinimin topaklanan kıvrımları yaranın üzerine sürttükçe, gerçek hasar meydana geliyordu. Bu küçücük parçacıklar, sinirlerimin ne kadar gergin olduğunu gösterdiler. İşin garip tarafı hayatımda ilk kez havadan vurulmuştum.

Bölgeyi ezbere bildiğimizden adamakıllı çevreye yayılıp yola öyle devam ettik. Sadece bizi bekleyen genç köylülere görevin şimdi Mezerib'te olduğunu söylemek için, develerimizi durdurduk. Tarlalar arasındaki patikalar, her köyden bize yardım etmek için yollara dökülen, yaya insanlarla doluydu. Çok istekli görünüyorlardı. Ama gözlerimiz, uzun uzun, kahverengi tenli bu çöl insanlarının çelimsizliklerine takılıp kalıyordu. Bu şen köy delikanlılarının, güneşten kızarmış parlak yüzleri, bukle bukle aşağı dökülen saçları, solgun renkli dolgun kolları ve kız gibi görünen bacakları vardı. Hızla koşmak için cüppelerini dizlerinin üzerinde etek gibi kıvırmışlardı ve tarlalar boyunca yanımızda koşarak daha aktif bir şekilde yarışıyorlar ve benim eski kurtlarımı sinirlendiriyorlardı.

Mezerib'e ulaştığımızda Dürzî ibn Dughmi bizi karşıladı ve Nuri Said'in askerlerinin sadece iki mil geride olduğunu haber verdi. Develerimize su verdik ve biz de kana kana su içtik. Uzun, sıcak bir gündü ve henüz sona ermemişti. Daha sonra eski kalenin arkasından tırmanıp gölü gözden geçirdik ve Fransız demiryolu istasyonundaki hareketi fark ettik.

Ak bacaklı (bacakları filibitli) adamlardan bazıları, Türklerin orayı hâlâ koruduklarını söylediler. Bununla birlikte istasyonun yolları çok cazip görünüyordu. Haklı görülebilecek, olağanüstü bir durum için postumu korumak zorunda olduğum gibi, mıymıntı bir mazeretin arkasına sığınarak macera günlerine son verdiğim için, saldırıyı Abdullah yönetti. Başka türlü ifade etmek gerekirse aslında sadece Şam'a girmek istiyordum. Bu iş ise fazlasıyla basitti. Abdullah, hububat ve unun yanı sıra silah, at ve süs eşyalarından oluşan bir miktar ganimet ele geçirdi. Bunlar, benim haybecileri heyecanlandırdı. Aramıza yeni katılanlar ise bala uçuşan sinekler gibi çayırdan koşarak geldiler. Tallal, atını sürekli dörtnal koşturarak geldi. Akarsuyu geçtik ve birlikte yürüyerek önümüzde üç yüz yarda ileride bulunan Türk istasyonunu görünceye kadar diz boyu yabani otlarla kaplı setten yukarı tırmandık. Tell el Shehab'ın altındaki büyük köprüye saldırmadan önce, burayı ele geçirebilirdik. Tallal, pervasızca ilerledi. Türkler, sağa sola çıkarak kendilerini gösteriyorlardı. "Tamam!" dedi, "istasyon şefini tanıyorum!" Ama iki yüz yarda uzaklığa gelince, yirmi tüfek birden üzerimize berbat bir şekilde yaylım ateşi açtı. Yaralanmadan kendimizi güçlükle yabani otların arasına attık (bitkilerin hemen

hemen hepsi deve dikeniydi) ve ihtiyatlı bir şekilde sürünerek yavaş yavaş geriye çekildik. Tallal küfredip duruyordu.

Adamlarım onu, ya da ateş seslerini duymuşlardı. Nehirden yukarı akar gibi geldiler. Ama istasyon binasında bir makineli tüfek olabileceği korkusuyla onları geri çevirdik. Nuri Said, varmak üzereydi. Nasır'la birlikte geldiler ve sorun üzerinde düşündük. Nuri, Mezerib'deki gecikmemizin daha büyük bir hedef olan köprüyü kaybetmemize yol açabileceğine, dikkati çekti. Bu düşünceye katıldım ama elimizdeki bu kuşun yeterli olabileceği kanısını taşıyordum. Çünkü Peake'in ana hatta yaratmış olduğu tahribatın bir hafta dayanacağını ve hafta sonunda ortaya yeni bir durumun çıkacağını tahmin ediyordum.

Böylece Pisani, arzuyla bekleyen toplarını ileri sürdü ve yakın menzilden attığı yüksek patlayıcı yüklü birkaç mermi, istasyonu perişan etti. Başımızın üzerinde bir çatı oluşturan yirmi makineli tüfeğin altında, siperde beklerken Nuri, eldivenlerini takıp kılıcını kuşanmış bir hâlde, kırk askeri canlı olarak teslim almak için istasyona doğru yürüdü.

Bunun üzerine yüz kadar Haurani köylü çılgınlar gibi bu zengin istasyonu yağmalamak için akın ettiler. Adamlar, kadınlar ve çocuklar, her nesne üzerinde köpekler gibi kavga ettiler. Kapılar, pencereler, kapı ve pencere çerçeveleri, hatta merdivenin basamakları bile sökülüp götürüldü. Adamlardan biri umutla kasayı havaya uçurdu. Kasanın içinde posta pulları vardı. Diğerleri, yan hatlarda bekleyen uzun yol vagonlarının kapılarını parçalayıp açtılar ve içeride her çeşit mal olduğunu anladılar. Tonlarca yük alınıp götürüldü. Dahası yere dökülen enkazın içini bile karıştırıp aradılar.

Young ile birlikte telgraf tellerini kestik. Burası gerçekten Filistin Ordusu'nun anayurtla bağlantı kurduğu, ana ve yerel hatların birleşip önemli bir haberleşme ağı oluşturduğu, temel bir merkezdi. Kesilen teller makasımızdan ayrılıp metalik sesler çıkartarak düşerken, Liman von Sanders'in Nazareth'de savurduğu kaba küfürleri hayal etmek keyifli oluyordu. Hıncımızı almak için işimizi ağır ağır, törenle yaptık. Türklerdeki iflah olmaz düzeydeki inisiyatif yokluğu, ordularını "yönlendiren" bir güç hâline getirmişti. Bu yüzden telgraf tellerini kesmekle onları lidersiz bir yığın hâline getirecek kadar ileri gitmiş oluyorduk. Telgraftan sonra demiryolu makaslarını tahrip ettik ve lale tarzı patlayıcıları, çok fazla değil ama can sıkacak miktarda yerleştirdik. Biz çalışırken Deraa'dan devriye turu için yola çıkan hafif bir lokomotif, hattan aşağı indi. Lalelerimizin patlaması ve çıkan toz bulutları, lokomotifi rahatsız etti ve tedbirli davranarak geri çekildi. Daha sonra bizi, bir uçak ziyaret etti.

Ele geçirdiğimiz tekerlekli taşıtlar arasında peronda bekleyen, tıka basa,

ağzına kadar nefis yiyeceklerle doldurulmuş, Alman kantinlerine gönderilen, iki yük vagonu vardı. Konserve ve şişelere güvenmeyen Araplar, hemen her şeyi mahvetmişlerdi. Ama biraz çorba ve et bulduk. Daha sonra Nuri Said, cam kavanozlar içinde bulduğu kuşkonmazları bize verdi. Kapalı bir sandığı kaldıraçla açmaya çalışan bir Arab'a rastlamış ve içinde ne olduğu ortaya çıkınca dehşetle adama "Domuz kemikleri!" diye bağırmıştı. Köylü, tükürerek sandığı yere atınca, Nuri de bulabildiği her şeyi çabucak heybesine tıkıştırmıştı.

Yük vagonlarında büyük petrol tankları vardı. Onların ilerisinde yakacak odun taşıyan üstü açık iki vagon duruyordu. Yağma sona erdikten sonra güneş batınca, bunların hepsini ateşe verdik. Askerler ve kabile üyeleri, gölden istasyona kadar hemen her yerde kendilerini yumuşak otların üzerine atıp sırtüstü uzandılar.

Vagonlar boyunca yayılan görkemli bir yangın akşam yemeğimizi aydınlattı. Odunlar, parlak bir alevle yanıyordu. Petrolün patlaması ve kule gibi yükselen ateş dilleri, su deposunun boyunu aşıp geçiyordu. Batı yönünde üç mil ileride bulunan Shehab Köprüsü'ne geceleyin bir saldırı düzenlemeden önce, adamlarımızın ekmek hazırlayıp birkaç lokma yiyecek yemelerine izin verdik. Aslında hava kararır kararmaz saldırmayı plânlamıştık ama yemek yeme arzusu, bizi engelledi. Daha sonra da sürüyle ziyaretçimiz geldi. Çünkü yangının çıkarttığı aydınlık Hauran'ın yarısına bulunduğumuz yeri bildirmişti.

Ziyaretçiler, bizim gözlerimizdi. Bu yüzden gelenleri nezaketle karşılamamız gerekiyordu. Görevim, bize haber getiren herkesi görmek, bildikleri her şeyi sonuna kadar anlatmalarını sağlamak ve sonra da bütün bu noktaları birleştirerek, zihnimde gerçeğin tam bir resmini çıkartmaktı. Gerçeği tam olarak görmek istiyordum; çünkü verdiğim yargılardaki kesinliği ancak böyle bir yöntemle sağlayabilirdim. Ama bu süreç, ne bilinçli, ne de mantıki olarak yürütülüyordu. Muhbirlerim o kadar çoktu ki, verdikleri bilgiler kafamı karıştırıyor ve biricik zihnim, tüm bu iddiaların altında zorlanıyor, eğilip bükülüyordu.

İnsanlar, kuzeyden akın akın, atlarıyla, develeriyle ve yaya olarak geliyorlardı. Muazzam bir coşkuyla dolup taşan yüzlerce insan, bu hareketleriyle sanki ülkeyi son kez zapt edeceklerini ve Nasır'ın geceleyin Deraa'yı ele geçirerek zaferlerini damgalayacağını düşünüyordu. Deraa'nın yöneticileri bile kentin kapılarını bize açmaya geldiler. Bu öneriyi kabul ederek demiryolu istasyonunun su teminini kontrol altına alabilir ve böylece istasyonu kaçınılmaz olarak teslim olmak zorunda bırakabilirdik. Ama daha sonra Türk Ordusu'ndan geriye kalanlar, yavaş yavaş üzerimize baskı kurmaya kalkarlarsa kentten yeniden çıkmak zorunda kalacak ve böylece son zaferi

ellerinde saklı tutan, Deraa ve Şam arasında yaşayan ova insanlarıyla bağımız kopacaktı. Ortada yeni bir durum olmamasına rağmen, bu, güzel bir değerlendirmeydi. Üstelik bütün kanıtlar hâlâ Deraa'nın alınmasının doğru olmadığını gösteriyordu. Adamların kavrayabilecekleri şekilde mazeretler ileri sürerek dostlarımızı yine oyalamak zorunda kaldık.

Bölüm 111

İşlerimiz yavaş ilerliyordu. Sonunda biz hazır olunca yeni ziyaretçimiz, Tell el Shehab'ın çocuk yaştaki genç şefi çıkageldi. Köy, köprüye egemen bir konumdaydı. Köyün konumunu, büyük muhafız birliğinin yerini ve nöbetçilerin nasıl yerleştirildiğini anlattı. Açıkça söylemek gerekirse anlattığı öykü doğruysa, karşılaşacağımız sorun, düşündüğümüzden çok daha büyük olacaktı. Ama biz, bundan kuşku duyuyorduk. Çünkü henüz yeni ölmüş olan babası, bize karşı düşmanca bir tutum içerisindeydi ama sonra oğlu, birdenbire sanki kendisini bizim davamıza adamış gibi hareket etmeye başlamıştı. Bununla birlikte bir saat sonra garnizona komuta eden, kendi arkadaşı olan subayla geri döneceğini ileri sürerek, konuşmasını bitirdi. Bunun üzerine onu, Türk arkadaşını alıp getirmesi için gönderdik. Bekleyen adamlarımıza da yeni bir sınav için, yatıp saklanmalarını söyledik.

Çok geçmeden çocuk, yanında Ermeni bir yüzbaşıyla birlikte geri döndü. Subay, her ne olursa olsun kendi hükümetine zarar vermekten çekiniyordu. Çok da sinirliydi. Bilgi aktararak, adamı ikna etmek için çok uğraştık. Astlarının ve bazı gedikli erbaşların sadık Türkler olduğunu söyledi. Köye yaklaşıp orada gizlice yatmamızı önerdi. Bu arada en hırslı üç ya da dört adamımız onun odasına girip gizleneceklerdi. Astlarını birer birer kendisini görmeye çağıracak ve içeri girerlerken pusuya yatan adamlarımız onları tek tek bağlayıp etkisiz hâle getireceklerdi.

Bu, macera kitaplarından miras kalan güzel bir öykü gibi görünüyor-

du ve yüzbaşının önerisini heyecanla kabul ettik. Gece saat dokuzdu. Saat on birde adamlarımız, kesin olarak köyün etrafında dizilmiş olacaklar ve Şeyhi bekleyip ona Kumandan'ın odasına girecek olan güçlü adamlarımızı gösterecektik. Yüklü develerinin yanında yorgunluktan uyuklamaya başlayan ordumuzu uyandırırken iki işbirlikçimiz gayet memnun bir şekilde yanımızdan ayrıldı. Gece, zifiri karanlıktı.

Muhafızlarım, köprüyü tahrip edecek olan jelatin patlayıcıları hazırladılar. Ceplerimi fitille doldurdum. Nasır, yaklaşan macerayı haber vermek için Deve Kolordusu'nun her birimine adam gönderdi. Böylece olayın en civcivli anının heyecanını yaşayabilirler ve bir devenin böğürmesi felâketine izin vermeden, sessizce ilerleyebilirlerdi. Harekete geçtiler. İkili uzun bir sıra oluşturup dilim dilim görünen sırtın zirvesinde ilerledikten sonra, bir sulama hendeğinin yanından dolaşıp dolambaçlı bir patikadan aşağı sürünür gibi indiler. Eğer ileride bizi bir ihanet bekliyorsa, sağa sola kaçmaya izin vermeyen, dar, dolambaçlı ve hendekten akan sularla iyice kayganlaşmış olan bu çıplak yol, bizim için tam bir ölüm tuzağı olabilirdi. Bu yüzden Nasır ve ben, adamlarımızla birlikte önden ilerledik. Eğitilmiş kulaklarımız, her sese karşı dikkatliydi ve gözlerimiz çevreyi sürekli olarak tarıyordu. Önümüzde bir şelale vardı. Şelaleye karakterini veren insanı sağır eden gürültüsü, Ali ibn el Hüseyin ile birlikte vadinin diğer duvarından tırmanarak bu köprüye baskın yapmak için geldiğimiz o unutulmaz geceyi hatırlatıyordu. Bu gece sadece biraz daha yakındaydık. Bu yüzden gürültü, bizi ezer gibi üzerimizden akıp geçiyor ve kulaklarımızı tıkıyordu.

Şimdi son derece dikkatli ve yavaş hareket ediyorduk. Ayaklarımız çıplak ve sessizdi. Arkamızdan gelen daha ağır donanımlı olan askerler, nefeslerini tutmuşlar, yılan gibi sinsice ilerliyorlardı. Onlardan da hiç ses çıkmıyordu. Çünkü develer, geceleri her zaman daha sakin hareket ediyorlardı ve ayrıca hayvanların taşıdıkları yükler tıkırdamayacak ve semerleri de gıcırdamayacak biçimde sarılıp bağlanmıştı. Sessizlikleri, karanlığı daha da korkunç kılıyor ve fısıltıyla konuşulsa bile her iki taraftan da duyulabilen bir özelliğe sahip olan şu akustik vadilerin yaratmış olduğu tehditi, daha da derinleştiriyordu. Nehirden yükselen nemli hava dalgaları, bizi karşıladı. Soğukluğunu yüzümüzde hissedebiliyorduk. Daha sonra Rahail, aceleyle sol tarafımızdan aşağı geldi ve kolumdan çekerek, vadiden yavaş yavaş yükselen beyaz bir duman sütununu gösterdi.

Yokuşun başına kadar koştuk ve dikkatli bir şekilde aşağı baktık. Ama vadinin tabanı nehirden yükselen sis tabakasıyla griye boyanmıştı. Sadece bir bulanıklık ve sis kümesinin bulunduğu düzeyden yükselen o solgun buhar kaynağını gördük. Aşağıda bir yerlerden demiryolu geçiyordu ve bunun şüphelendiğimiz tuzak olabileceğinden korkarak yürüyüşümüzü durdur-

duk. Aramızdan üç kişi, sesleri iyice işitinceye kadar, adım adım kaygan yamaçtan aşağı indiler. Tam o sırada birden, açılan bir sübaptan çıkan soluma sesiyle birlikte bir duman çıktı ve savrulup gitti. Daha sonra haykırır gibi bir lokomotifin frenlerinden çıkan sesler geldi. Aşağıda bekleyen uzun bir tren olmalıydı. İçimiz rahatladığı için yeniden yürüyüşe geçip köyün hemen aşağısında bulunan dağ çıkıntısına kadar ilerledik.

Boğaz boyunca, sırayla yayıldık ve beş, on dakika bekledik. Ay doğmadan önce karanlık gece, tüm sağlamlığıyla susuyor ve yerinde duramayan adamlarımızın sabrını zorluyordu. Bu tabloya köpeklerin uyarıları ve köprü civarında birbiri peşi sıra gelen nöbetçilerin artan tehditi ekleniyordu. Sonunda adamlarımızın sessizce develerinden aşağı kayarak inmelerine izin verdik. Bu gecikmenin, Türk gözcülerin ve aşağıda vadide bekleyen o sessiz trenin anlamını merak ederek yere oturdular. Yünlü harmaniyelerimiz, sertleşmiş ve ince ince yağan yağmur nedeniyle ağırlaşmıştı. Titreyip duruyorduk.

Uzun bir aradan sonra, karanlıkta daha aydınlık bir benek giderek yaklaştı. Bu, bizim çocuk yaştaki şefti. Beyaz gömleğini bir bayrak gibi bize göstermek için kahverengi harmaniyesinin önünü açık tutuyordu. Plânın başarısızlığa uğradığını fısıldayarak söyledi. Liman von Sanders tarafından paniğe kapılan Deraa'nın yardımına koşmak amacıyla Alman bir albayın komutası altında Afuleh'ten gönderilen, Türk ve Alman yedeklerini taşıyan bir tren (vadideki bu tren) tam o sırada istasyona girmişti.

Karakolda bulunmadığı için ufak tefek Ermeni'yi tutuklamışlardı. Çok sayıda makineli tüfekleri vardı ve kesintisiz bir enerjiyle devriye gezen nöbetçi askerleri girişlere yerleştirmişlerdi. Zaten yola da güçlü bir karakol kurmuşlardı. Oturduğumuz yerden yüz yarda kadar uzakta değillerdi. Kaşılıklı olarak ortak durumumuzun garipliğine bakıp sessizce de olsa güldüm.

Nuri Said, ana gücümüzü kullanarak bölgeyi ele geçirmemizi önerdi. Yeterince bombamız ve aydınlatma tabancamız vardı. Sayısal güç ve hazırlık bakımdan üstünlük bizden yanaydı. Bu, gerçek bir şanstı. Ama ben, yaşamın nesnel değerini hesaplama oyununu sürdürüyordum ve her zaman olduğu gibi yaşamı çok değerli buluyordum. Ama elbette ki savaşta başarılan pek çok şey de çok değerliydi ve biz, durumu, tüm ayrıntılarıyla ele alıp tartışarak, iyi örneği izlemek zorundaydık. Ama ben, gizli de tutsam, inkâr da etsem bu askeri harekâtı plânlamakla gurur duyuyordum. Bu yüzden Nuri'ye önerisine karşı çıktığımı söyledim. Bugün ŞamFilistin demiryolunu iki kez kesmiş bulunuyorduk ve ayrıca Afuleh Garnizonu'nu buraya getirmiş olmak Allenby'a sağladığımız üçüncü bir avantajdı. Sözleşmemizi en ağır koşullar altında yerine getirmiştik.

Nuri, bir an düşündükten sonra kabul etti. Bizim için elinden gelen her şeyi dürüst bir şekilde yapmaya çalışan delikanlıya, iyi geceler dedik. Her

adama sessizce geri çekilmesini fısıldayarak, demiryolu hattının aşağı kısmına geçtik. Daha sonra biz, tüfekli bir grup olarak (Benim tüfeğim, yıllar önce Enver tarafından Çanakkale'de ganimet olarak ele geçirilip Faysal'a hediye edilen altın oymalı LeeEnfield'ti.) adamlarımız tehlikeli bölgeden tamamen uzaklaşıncaya kadar oturup bekledik.

İşin garip tarafı, bu, gecenin en zor anıydı. Görev şimdi tamamlanmıştı. Mızıkçı Almanları harekete geçirebilecek olan bir tahrikin önüne güçlükle geçebilmiştik. Açıkta kurdukları ordugahlarına şimşek gibi hızla bir darbe indirmek, aslında çok kolay olurdu. Temkinli adamlar, gülünç bir aceleciliğe kapılacaklar ve sessizce ayakta dikilerek çıplak ve sisli yamaçlara sert bir şekilde ateş açacaklardı. Aynı fikir, birbirimizden bağımsız olarak, hem Nasır'ın, hem Nuri Said'in, hem de benim aklıma geldi. Bunu birbirimize söyledik ve diğerlerinin çocuksuluğu karşısında utanç duyduk. Karşılıklı olarak birbirimizi böyle uyararak, saygınlığımızı korumayı başarıyorduk. Gece yarısı Mezerib'te takviye edilen köprünün öcünü almak için bir şey yapmamız gerektiği, sonucuna vardık. Böylece Tallal'ın adamlarının rehberliğinde, benim adamlarımdan oluşan iki grup Shebab'ın ötesine gittiler ve demiryolunu Shebab'ın ilerisinde iki ayrı yerde ıssız olan eğimli bölgelerde kestiler. Patlamaların yankıları, Alman birliğine berbat bir gece geçirtti. Aydınlatma fişeklerini ateşlediler ve çevrede hazırlanan gizli bir saldırı olup olmadığını araştırdılar.

Kendi geçirdiğimiz kadar yorucu bir geceyi, onlara da yaşattığımızdan dolayı memnun olmuştuk. Bu yüzden daha sonra sabahleyin onlar da bizim gibi hareketsiz kalacaklardı. Dostlarımız hâlâ ellerimizden öpüp sonsuz bağlılık yemini etmek için, gelmeye devam ediyorlardı. İnce ama dayanıklı olan midillileri, uyuyan yüzlerce adamın ve huzursuz devenin arasından geçerek, dumanlar tüten kampımıza geliyorlardı. Develer, gündüz saatlerinde yalayıp yuttukları gaz yapan otları bütün gece büyük çeneleriyle çiğnemeyi sürdürdüler.

Şafaktan önce Pisani'nin topları ile Nuri Said'in askerlerinin geri kalanı Tell Arar'dan geldiler. Deraa çemberini tamamlamak için yarın Nisib'ten geçerek güneye döneceğimizi Joyce'a yazmıştık. Doğruca Umtaiye'ye dönüp bizi orada beklemesini önermiştim. Bereketli suları, harika otlakları, Rualla Çölü, Deraa ve Jebel Druse'ye eşit uzaklıkta bulunması gibi nedenlerden dolayı, Umtaiye, ideal bir yer olarak görünüyordu. Orada yeniden bir araya gelerek Allenby'ın kaderine ilişkin gelecek haberleri bekleyebilirdik. Umtaiye'yi elimizde tutarak Şam'dan itibaren Ürdün'ün (özel kuşumuz) ilerisine kadar uzanan bölgede sorumlu olan dördüncü Türk Ordusu'nun da yolunu kesmiş sayılırdık ve üstelik düşman ana hatları tamir edip hemen hemen işlerini düzene koymaya başladığı her seferinde, hatlara yaptığımız tahrip eylemlerini çabucak tekrarlayabilecek bir konumdaydık.

Bölüm 112

Gönülsüz bir şekilde başka bir gün girişeceğimiz çaba için kendimize geldik; orduya haber göderdik ve dağınık yürüyen büyük bir grup hâlinde Mezerib İstasyonu'na doğru ilerledik. Ateşlerimiz yana yana sönmüş ve bıraktığımız yer, perişan bir hâlde kalmıştı. Askerler, hem Deraa'nın, hem de Shebab'ın görüş alanı dışında kalmak için Remthe'ye doğru uzanan engebeli arazide eriyip kaybolurken, Young ile birlikte uygun zaman buldukça alana laleler yerleştirdik. Türk uçakları, başımızın üzerinde vızıldayarak bizi arıyorlardı. Bu yüzden köylülerimizi köylerine dönmeleri için geriye, Mezerib'e doğru gönderdik. Pilotlar, bu nedenle sayımızın çok fazla olduğunu, muhtemelen sekiz ya da dokuz bin kişilik bir güç olduğumuzu ve yaptığımız merkezkaç hareketlerin aynı anda her yöne ilerliyormuşuz gibi göründüğünü bildirmişlerdi.

Şaşkınlıklarını artırmak amacıyla geçişimizin üzerinden saatler geçtikten sonra Fransız topçularının uzun fitilli patlayıcılarını kullanarak Mezerib'teki su kulesini büyük bir gürültüyle havaya uçurduk. Tam o sırada Almanlar, Deraa'ya gitmek için Shebab'tan yürüyüşe geçmişlerdi ve mizahtan anlamayan bu adamlar, anlatılması olanaksız bir dehşet duygusuyla hemen geriye dönüp öğleden sonra geç saatlere kadar, orada tetikte beklemişlerdi.

Bu arada biz, Nisib'e doğru yavaş yavaş da olsa sürekli ilerleyerek, epeyce uzaklaştık. Öğleden sonra saat dörde doğru Nisib yakınında bulunan tepenin zirvesine ulaştık. İlk sırtın üzerine topçularımızı ve makineli tüfekleri çıkarırken atlı piyadelerimizi kısa bir süre için dinlendirdik. Yamaç, aşağı-

da, çukurca bir alanda bulunan demiryolu istasyonuna kadar alçalıyordu.

Topları, korunaklı bir şekilde sırtın üzerine yerleştirdik ve iki bin yardadan istasyon binasına dikkatli bir şekilde ateş açmalarını istedik. Pisani'nin grupları birbirleriyle rekabet ederek çalıştılar ve çok geçmeden çatı ve sundurmalarda kenarları çentikli delikler meydana geldi. Aynı zamanda makineli tüfekçilerimizi soldan ileri sürdük. Uzun patlama sesleri çıkartarak, siperlere ateş açtılar. İnatçı sert bir ateşle karşılık verdiler. Bununla birlikte askerlerimiz doğal siperlerindeydi ve arkalarına aldıkları öğleden sonra güneşinin avantajından yararlanıyorlardı. Bu yüzden hiç kaybımız olmadı. Düşmanın da olmadı. Elbette bütün bunlar, sadece bir oyundu ve istasyonun ele geçirilmesi plânlarımızda yoktu. Asıl hedefimiz, köyün kuzeyinde bulunan büyük köprüydü. Ayaklarımızın altındaki sırt, bu iş için elverişli olacak biçimde uzun boynuz biçiminde bir yay çizerek, üzerine köprü kurulan vadinin bir kenarı gibi işlev görüyordu. Köy, vadinin öteki kenarında duruyordu. Türkler, köprüyü küçük bir toprak tabya aracılığıyla koruyorlardı ve duvarların arkasında saklı kalan köyde mevzilendirilmiş olan avcı askerler, köprüyle sürekli temas hâlindeydiler.

Pisani'nin toplarını ve altı makineli tüfeği, köprüyü koruyan askerleri dışarı çıkartabiliriz umuduyla, küçük ama derin kazılmış köprübaşı mevzisine çevirdik. Beş makineli tüfek, köye ateş açtı. On beş dakika içinde fazlasıyla rahatsız olan köyün yaşlı insanları, dışarı çıkarak yanımıza geldiler. Nuri, ateşkes koşulu olarak Türklerin derhâl evlerden çıkartılmasını önerdi. Söz verdiler. Böylece istasyon ve köprü birbirinden ayrıldı.

Bunların karşısında iki kat güce sahip olmuştuk. Yirmi beş makineli tüfeğimiz sayesinde, bol bol ikmal olanaklarından yararlanan Türklere dört kanattan birden ateş açmak oldukça zorlayıcı oluyordu. En sonunda Pisani'nin dört topunu birden tabyaya çevirdik ve birkaç salvodan sonra muhafızlar, sanırım topa tutulan siperlerinden kaçıp demiryolu setinin arkasında siper aldılar.

Bu set, yirmi kadem yüksekliğindeydi. Muhafızlar kemerlerden yararlanarak köprüyü savunmayı tercih etselerdi, kendileri için çok pahalıya mal olacaktı. Bununla birlikte istasyondaki adamların çekiciliğinin onları, köprüden uzaklaşmaya zorlayacağını hesaplamıştık. Patlayıcı taşıyan adamlarımın yarısını ayırıp tabyaya bir taş atımı kadar yaklaşıncaya kadar makineli tüfeklerimizi, mevzilendirdiğimiz sırt boyunca ilerlemelerini istedim.

Sürekli yaptığımız bombardımana karşın anlatılması olanaksız derecede huzurlu, sarı, yumuşak ve çok hoş bir akşamdı. Batmakta olan güneş, sırtların meydana getirmiş olduğu köşede parıldıyor ve zayıf güneş ışınları, düzlüklerin nefis karmaşıklığında tepelerin dış hatlarını belirsiz bir şekilde ortaya çıkarıp biçimlendiriyordu. Daha sonra birkaç saniye içinde

güneş battı ve yeryüzü gölgelendi. Bir an için çevreye dağılmış olan sayısız miktardaki çakmaktaşı parçacıklar görünür hâle geldi ve her birinin batı (yansıtıcı) yönü, alevlenen siyah elmaslar gibi belirginleşti.

Ölmek için pek de uygun olmayan bugünkü öğleden sonrası, sanki adamlarımı hedeflemiş gibi görünüyordu. Çünkü ilk kez olarak sinirleri bozuldu ve düşmanın takırdayan mermileri karşısında siperlerinden çıkmayı reddettiler. Yorgundular ve develeri o kadar çok yol almışlardı ki, ancak güçlükle yürüyebiliyorlardı. Üstelik patlayıcı jelatine isabet edebilecek olan tek bir merminin bile kendilerini havaya uçurabileceğini biliyorlardı.

Şaka yollu takılarak onları harekete geçirme girişimimiz başarısızlıkla sonuçlandı. Sonunda benimle birlikte tepeye tırmanmak için içlerinden sadece genç ve utangaç bir delikanlı olan Hemeid'i seçerek, diğerlerini başımdan savdım. Karabasan görmüş bir adam gibi titreyip duruyordu ama sessizce beni izledi. Develerimize binip köprüye yakından bakmak için, sırtın en ucunda bulunan düzlüğe indik.

Nuri Said, oradaydı. Fundadan yapılmış piposunu tüttürüp topçuları cesaretlendirerek köprü, köy ve istasyon arasında kalan, giderek kararan yollar üzerinde, baraj ateşi açmayı sürdürüyordu. Beni görünce mutlu olan Nuri Said, bana değişik saldırı plânları ve aslında almak istemediğimiz istasyona karşı alternatif hücum plânları önerdi. Mermiler ya da seken kurşunların bir kısmı başımızın üzerinden cızırdayarak ve bir kısmı da kulaklarımızın dibinde ağır ağır uçuşan öfkeli arılar gibi vızıldayarak geçip giderken, semerinin üzerinde ürküp geri kaçan Hemeid yanımızda olduğu hâlde on dakika durup ufuk çizgisinde teori tartışması yaptık. Çakmaktaşlarına gürültüyle çarpıp sıçrayan birkaç özel mermi, yansıyan ışıkta bir an için asılı kalan şeffaf, beyaz bir tebeşir tozu bulutunu havaya kaldırmıştı.

Nuri, köprüye yönelik olarak girişeceğim hareketlerin fark edilmesini önlemek amacıyla, elinden gelen her çabayı göstereceğini kabul etti. Daha sonra devemi Hemeid'e vererek, geride kalanlara, benimle buluşmak için tehlikeli bölgeden geçerken onun peşinden gelmedikleri takdirde, kendilerini mermilerden çok daha kötü bir şekilde inciteceğimi haber vermesi için geri gönderdim. Bu arada köprü karakolunun boş olduğundan iyice emin oluncaya kadar çevrede yürüyerek, dolaşmaya niyetliydim.

Adamlarım tereddüt edip oyalanırken hiçbir şeyden korkmayan, soğukkanlı, maceraya düşkün ve ihtiyatsız bir adam olan Abdullah, Zaagi ile birlikte çıkageldi. Sadece omzunda altı mermi sıyrığı olduğu hâlde beni yarı yolda bırakan korkaklara karşı çılgına dönmüş ve üzerlerine yürümüştü. Tabya gerçekten terk edilmişti. Bu yüzden develerimizden indik ve Nuri'ye ateş kesmesi için işaret gönderdik. Sessizlik anında ihtiyatlı bir şekilde köprünün kemerlerine doğru sürünerek ilerledik ve kemerlerin de boşaltıldığını gördük.

Aşağı yukarı beş kadem kalınlığında ve yirmi beş kadem yüksekliğinde olan köprünün payandalarına, aceleyle pamuk barutu yığdık. Bu, benim tahrip ettiğim yetmiş dokuzuncu ama Allenby ilerleyip bizi rahatlatıncaya kadar Umtaiye'de karşısında durup yaşamımızı sürdürmek zorunda olduğumuzdan dolayı, stratejik bakımdan en önemli olan iyi bir köprüydü. Bu yüzden köprünün yerinde bir taş bile bırakmamaya karar verdim.

Bu arada Nuri, piyadeleri, topçuları ve makineli tüfekçileri, giderek koyulaşan aydınlıkta aceleyle aşağıya, demiryolu hattına doğru sürdü. Askerler, aldıkları emirlere göre çölde bir mil öteye kadar ilerleyip bir kol oluşturarak bekleyeceklerdi.

Ancak yoldan bu kadar çok devenin geçişi, usandırıcı olacak ve oldukça uzun bir zaman alacaktı. Tehlike işareti verildiği takdirde (askerlere rağmen) derhâl ateşlemek üzere elimizde kibritimiz hazır, köprünün altına oturup rahatsız bir şekilde bekledik. Allah'tan her şey yolunda gitti ve bir saat sonra Nuri bana gerekli işareti verdi. Yarım dakika sonra (altı inçlik fitil kullanmayı tercih ediyordum!) tam kendimi Türk tabyasının arkasına atarken sekiz yüz poundluk malzeme, tek bir patlamayla infilak etti ve karanlık gökyüzü, ıslığa benzer sesler çıkartarak havada uçuşan taşlarla doldu. Patlama, yirmi yarda uzaklıktan beni kıpırdayamaz hâle getirmişti ve Şam'a yarı yol mesafeden duyulmuş olması gerektiğini, tahmin ediyordum.

Nuri, büyük bir üzüntüyle beni arayıp bulmaya çalıştı. Bir atlı piyade birliğinin kayıp olduğunu öğrenmeden önce, "tehlike geçti" işareti vermişti. Bereket versin ki muhafızlarım, kurtarma hizmeti vermek için yanıp tutuşuyorlardı. Tallal el Hareidhin, onları yanına alıp tepeye çıkarken Nuri ile birlikte bir zamanlar köprü olan yerde açılan çukurun kenarında durup, geri dönüşlerinde onlara sabit bir nokta göstermek için bir el fenerini yakıp söndürdük.

Mahmud, yarım saat sonra zafer kazanmış bir havayla, kayıp birliğe rehberlik ederek geri döndü. Aramaya çıkan diğer adamları geri çağırmak için havaya ateş ettik ve sonra Umtaiye'ye doğru iki ya da üç mil açık alanda ilerledik. Kaygan doleritten (dolan taşından) oluşan morenler (buzultaşları) üzerinden geçen yolun durumu çok bozuktu. Bu yüzden memnuniyetle bir mola verdik ve hak ettiğimiz gibi, uyumak için sıralar hâlinde yatıp uzandık.

Bölüm 113

Bununla birlikte Nasır ile ben, uyuma alışkanlığını neredeyse kaybetmiştik. Nisib'te çıkardığımız gürültü, Mezerib'in alevlerinin duyurduğu kadar geniş bir alana varlığımızı açıkça ilan etmişti. Ziyaretçiler son olayı tartışmak için, üç taraftan birden akın etmeye başlayınca, sessizliğimizi hemen hemen hiç koruyamadık. Bizim sadece baskın yaptığımız, ele geçirdiğimiz bölgeleri işgal etmediğimiz ve sonra da İngilizlerin Salt'da yaptığı gibi faturayı yerel dostlarımıza bırakarak kaçıp gittiğimize ilişkin, söylentiler çıkmıştı.

Saatler sonra geçici açık hava ordugâhımızın etrafında bizi hiçe sayarak dolaşan, kayıp ruhlar gibi geldiklerini bağırarak haber veren yeni ziyaretçilerimiz sayesinde gece ağarmaya başladı. Köylü tarzlarıyla bizim en yüksek efendiler ve kendilerinin en aşağı köleler olduklarını iddia ederek, salya sümük ellerimizi öpüyorlardı. Belki de onları kabul etmemiz, bizim her zamanki standartlarımıza uymuyordu ama buna karşılık bizi uyanık, rahatsız edici bir tarzda uyanık tutarak işkence ediyorlardı. Üç gündür gece ve gündüz sürekli düşünerek, emirler yağdırıp uygulamaya sokarak gerilim altında yaşamıştık. Ya şimdi, yolumuzda dinlenmek yerine, eski ve sıkıcı, sonucu belirsiz bir dost kazanma oyununda dördüncü geceyi de kaybetmek çok acıydı.

Sarsılan moralleri, bizi daha da kötü bir şekilde etkiledi. Sonunda Nasır, beni bir kenara çekip yakınımızda bulunan bir yerlerde açıkça bir hoşnutsuzluk merkezi olduğunu, fısıldayarak söyledi. Köylülerin arasına karı-

şıp gerçeği bulmaları için köylü muhafızlarıma görev verip serbest bıraktım. Muhafızlarımın verdiği raporlara göre güvensizliğin kaynağı, yakınımızda bulunan ilk yerleşim merkezi olan Taiyibe'de yatıyordu. Dün Joyce'un zırhlı arabalarının geri dönmesi, tesadüfen yaşanan bazı olaylar ve geri çekilmemiz sonucunda en korunmasız bir noktada, açıkta kalacakları gibi haklı bir korku nedeniyle, güvenleri sarsılmıştı.

Aziz'i çağırdım. Yolsuz ve her yanı engellerle kaplı olan inişli çıkışlı lav alanlardan geçerek doğruca Taiyibe'ye vardık. Şefin kulübesinde ziyaretçilerimize fikir aşılayan özel bir meclis, toplantı hâlindeydi. Haber vermeden içeri girdiğimiz sırada Türkler'den merhamet dilemek için kimi göndereceklerini tartışıyorlardı. Tek başımıza gelişimiz onları utandırdı. Bu hareketimizi, üstün bir güvenlik duygusuna yordular. Bir saat boyunca, tamamen havadan sudan bahsedip ürünlerin ve ağılların fiyatları hakkında sohbet ettik ve birkaç kahve içtik. Daha sonra da gitmek için kalktık. Arkamızdan yine gevezelik yapmaya başladılar. Ama şimdi kararsız ruhları, rüzgâr gülü gibi, daha güçlü estiği anlaşılan rüzgârımızdan yana dönmüştü ve düşmana tek bir kelime bile göndermediler. Gerçi ertesi gün, bizimle böyle inatçı bir suç ortaklığına giriştiklerinden dolayı, topa tutulup bombalandılar.

Şafaktan önce geri döndük ve uyumak için yere uzandık. Tam o sırada demiryolundan büyük bir gürleme sesi geldi ve bir mermi, uyuyan ordumuzun ilerisine düşüp parçalandı. Türkler, zırhlı bir trenin üzerine top yerleştirip aşağıya göndermişlerdi. Uykum, beni öfkelendirecek kadar uzun olduğundan neredeyse topun hedefi olacaktım. Ama ordu altı saat uyumuştu ve hareket hâlindeydi.

Aceleyle berbat yoldan ilerledik. Bir uçak geldi ve topçularına yardım etmek için üzerimizde daireler çizerek uçtu. Mermiler, yürüyüş hattımız boyunca hassas bir doğrulukla gelmeye başladı. Hızımızı iki katına çıkardık ve çok açık bir düzende ilerleyen düzensiz bir kafile hâline geldik. Nerede olduğumuzu gösteren uçak birden yalpaladı, rotasından ayrılarak demiryolu hattı boyunca uçmaya başladı. İnecek gibi görünüyordu. Top, bir kez daha isabetli bir atış yaptı. İki deve öldü. Ama bunun dışında atışların isabeti kayboldu ve aşağı yukarı elli atıştan sonra menzil dışına çıktık. Top, bu sefer Taiyibe'yi cezalandırmaya başladı.

Top atışları, Umtaiye'de bulunan Joyce'u yattığı yerden kaldırmıştı. Bizi karşılamak için dışarı çıktı. Uzun boyunun arkasında Hauran'daki her köy ve kabileden bağlılık yemini etmek, ya da en azından içten olmasa da saygılarını sunmak için gelen insanların getirmiş oldukları hediyeler, bir harabe gibi, alaca bulaca bir şeridin kenarına, tepeleme yığılmıştı. Nasır'ın uykusuzluktan bezmiş hâline rağmen, bütün bunları ona bırakıp Joyce ve Winterton'la ayrıldım. Onlara iniş yapan uçaktan bahsettim ve zırhlı bir

arabanın uçağı kendi sahasında güzel bir pataklamasını önerdim. Tam o sırada iki düşman uçağı daha göründü ve aşağı yukarı aynı yere indiler.

Bununla birlikte uzun süredir ilk defa bir kahvaltı hazırlanıyordu. Bu yüzden oturduk ve Joyce, arabayla geçip giderken Taiyibeliler'in muhtemelen Türkler'in eşek arısı yuvalarını karıştırıp bela arayan ve sonra da kaçıp giden yabancılara karşı gerçek fikirlerini göstermek amacıyla nasıl ateş ettiklerini, anlattı.

Kahvaltı bitti. Düşman havaalanını incelemek için gönüllü olacak bir araba istedik. Herkes, sessizce boğazında düğümlenen bir gönüllülük ve iyi niyet sergileyerek, öne çıktı. En sonunda Joyce, bir Junor ve bir de benim için olmak üzere iki araba seçti ve uçakların iner gibi göründükleri vadinin ağzına doğru, beş mil ilerledik.

Arabalarımızı durdurup gürültü çıkarmalarını engelleyip yoldan aşağı sessizce ilerledik. Vadi, demiryolundan aşağı yukarı iki bin yarda uzaklıkta kıvrılıp düz bir çayırlığa doğru açılıyordu. Çayırlığın öteki ucunda üç uçak duruyordu. Bu, mükemmel bir fırsattı. Geçilmesi olanaksız, bozuk zeminli arazide düz setler ile çevrili derin bir hendek bulmak için ileri atıldık.

Çayırlığı bir uçtan diğerine çaprazlama geçmek için çılgın gibi koşarak uçaklara bin iki yüz yarda mesafeye kadar yaklaştık. Tam durduğumuz sırada, uçaklardan ikisi harekete geçti. Yerden kalkan toz bulutlarından menzili ölçmek için ateş açtık. Geçmeleri gereken mesafeyi çoktan kat ettiklerinden hemen havalandılar. Sarsıla sarsıla ve gürültülü sesler çıkartarak başımızın üzerinden geçip göğe yükseldiler.

Üçüncü uçak, tek kişilikti. Pilot ile gözcü, vahşi bir çabayla uçağın pervanesini döndürmeye çalışırken, biz, biraz daha yaklaşıp nişan aldık. Sonunda peş peşe açtığımız ateş sonucu uçağın gövdesi mermi yağmuru altında dansetmeye başlayınca, hemen kaçıp demiryolu hendeğinin arkasına sığındılar. Hedefimize bin beş yüz mermi sıktık (öğleden sonra uçağı yaktılar) ve sonra da geri dönmek için yola çıktık.

Maalesef kaçan iki uçağın Deraa'ya gidip kin duyarak geriye dönecek kadar zamanları olmuştu. Biri, akıllı değildi. Dört bombasını da büyük ölçüde bizi ıskalayacağı bir yükseklikten bıraktı. Diğeri, yırtıcı bir kuş gibi alçalarak her seferinde azami bir dikkat göstererek tek bir bomba bıraktı. Kayalar arasında savunmasız bir durumda yavaş yavaş sürünerek ilerledik. Bombalar daha da yakına düştükçe kendimizi konserve kutusuna istiflenmiş sardalyeler gibi hissettik. Bir bomba, sürücünün dışarı baktığı dar aralıktan içeri küçük toprak parçacıkları sağanağı gönderdi ama sadece eklemlerimiz incindi. Diğer bomba, ön lastiklerden birini paramparça etti ve neredeyse arabayı devirecekti.

Bu çeşit tehlikeler her zaman hoşuma gider. Bununla birlikte sağ salim Umtaiye'ye ulaştık ve başarıyı Joyce'a bildirdik. O havaalanının kullanılmaya elverişli olmadığını ve Deraa'nın da aynı oranda araba saldırılarına açık olduğunu, Türkler'e kanıtlamıştık. Daha sonra arabanın gölgesinde yatıp uyudum. Tüm Araplar da çöle çıkmışlardı. Bölgeye gelip bizi bombalayan Türk uçakları, huzurumu hiç bozmadı. Olayların patırtısı içinde adamlar, heyecandan yorulmak bilmez hâle gelmişlerdi. Ama bereket versin ki, bugün ilk görevimizi tamamlamıştık. Zihnimi açıp gelecek hamleleri düşünmek için dinlenmem gerekiyordu. Her zaman olduğu gibi yatıp uzanınca uyuyakaldım ve öğleden sonraya kadar uyudum.

Stratejik olarak temel görevimiz, Deraa'nın üç demiryolu üzerinde her istediğimiz zaman egemenlik kurmamıza olanak sağlayan, Umtaiye'yi elimizde tutmaktı. Burayı bir hafta daha tutacak olursak Türk Ordularıyla boğazlaşmak zorunda kalacaktık. Bunu ise ancak küçük Allenby başarabilirdi. Bununla birlikte Umtaiye taktik olarak da tehlikeli bir yerdi. Bir gerilla birliği olmaksızın sadece düzenli askerlerden oluşan ikinci dereceden bir güçle, burayı emin bir şekilde elimizde tutmamızın olanağını yoktu. Her şeye rağmen havadaki güçsüzlüğümüz açık bir şekilde devam edecek olursa, çok geçmeden güçlerimizi bölüp dağıtmak zorunda kalacaktık.

Türklerin en aşağı dokuz uçağı vardı. Havaalanından on iki mil ileride, açık çölde, çevrede bulunabilecek tek su kaynağının yanında ve ister istemez etrafımızda otlanan büyük deve ve at sürüleriyle birlikte kamp kurmuştuk. Türklerin bombardımana başlaması, gözlerimiz ve kulaklarımız olan düzensiz güçleri, endişeye düşürmeye yetmişti. Çok geçmeden yanımızdan ayrılıp evlerine döndüler. Yararlılığımız, sona ermişti. Bizi Deraa'dan koruyan ilk köy olan Taiyibe de tekrarlanan saldırılar karşısında savunmasız kalmış, titreyerek bekliyordu. Umtaiye'de kalacaksak Taiyibe'nin bizden memnun olması gerekiyordu.

Açıkça belirtmek gerekirse ilk görevimiz, yarından sonra Azrak'a bir haberleşme uçağı göndermeyi plânlayan Allenby'dan hava desteği sağlamaktı. Gidip onunla konuşmanın yararlı olacağı sonucuna vardım. Yirmi saniyede geri dönebilirdim. Umtaiye, uzun süre dayanabilirdi. Çünkü hemen yakınımızda bulunan bir Roma köyü olan Um el Surab'a geçerek, uçakları bir süreliğine da olsa aldatabilirdik.

İster Umtaiye, isterse Um el Surab olsun, güven içinde kalması için inisiyatifimizi korumak zorundaydık. Deraa tarafı, köylülerden kuşkulanıldığından dolayı geçici olarak kapatılmıştı. Geriye sadece Hicaz hattı kalmıştı. 149. Kilometredeki köprü hemen hemen tamir edilmişti. Bu köprüyü yeniden tahrip etmek zorundaydık ve tamir trenlerinin bölgeye girişini reddetmek için güneyde başka bir köprüyü daha havaya uçurmamız gerekiyordu.

Winterton'un dünkü girişimi, birinci olarak sorunun asker ve silah sorunu olduğunu gösterdi. İkinci olarak ise sorun baskının yapılacağı hedefle ilgiliydi. Azrak'a giderken muhafızlarımın bu işi benimle birlikte başarıp başaramayacaklarını anlamak için, yanlarına gittim.

Ters bir şeyler vardı. Gözleri kızarmış, kararsız ve endişeli görünüyorlardı. Sonunda sabahleyin ben uzaktayken Zaagi, Abdullah ve diğer şeflerin, Nisib'te ürkek davranan adamların hesaplarını görürlerken, son derece merhametsiz davrandıklarını anladım. Bu, onların hakkıydı. Çünkü Tafileh'ten beri disiplini birliğin kendisine bırakmıştım. Ama şu an için bunun etkisi, amacıma hizmet etmek bakımından adamlarımı işe yaramaz bir hâle getirmişti. Böyle cezalandırmalarda korkunun rolü büyüktü. Ama bu eziyetin anısı, olaya tanık olanlar arasında suç olasılığını ya da şiddeti körüklediği gibi, daha güçlü olan kurbanlar arasında da daha vahşi kuralsızlıklara yol açıyordu. Arzu ve fırsatın sağlamış olduğu avantajdan yararlanarak o gece eyleme gitmiş olsaydık, benim için de düşman için de kendileri için de tehlikeli olacaktı.

Bu yüzden bunun yerine Joyce'a başka bir öneride bulunarak Akabe'ye dönmekte olan Mısırlılar ile Gurkhalar'ı istedim. Joyce, bana, bundan çok daha fazlasını önererek, emrime zırhlı bir araba verdi ve ilk mola verdikleri yerde onlarla birlikte demiryoluna kadar inerek, ne yapılması gerekiyorsa onu yapmamızı, istedi. Nasır ve Nuri Said'in yanına çıktık. Bizi düşmanın hava keşif ve bombardıman uçuşlarından kurtaracak olan savaş uçaklarıyla, yirmi saniyede geri döneceğimi anlattım. Bu arada Türkler'in açtığı hasar yüzünden Taiyibeli'leri yatıştırmak için, para yardımı yapacaktık ve Joyce, hava destek birliğiyle geri dönme olasılığına karşı hem burada, hem de Um el Surab'ta iniş pisti hazırlayacaktı.

O gece gerçekleştirdiğimiz tahrip eylemi, tuhaf bir şekilde karmakarışık ettiğimiz bir harekâttı. Demiryolundan üç mil ötede bulunan açık vadiye günbatımında kolayca girip ilerledik. Mafrak İstasyonu'ndan başımıza bela gelebilirdi. Düşmanca bir saldırıya karşı Forduyla benim zırhlı arabama eşlik eden Junor ile birlikte o tarafı koruyacaktık. Mısırlılar doğruca demiryolu hattına ilerleyip patlayıcıları ateşleyeceklerdi.

Kılavuzluk görevini, başarıyla yerine getiremedim. Yolumuzu kaybettik ve üç saat boyunca vadiler labirentinde dolaşıp durduk. Demiryolunu bulamadığımız gibi ne Mısırlıları, ne de ilk hareket ettiğimiz noktayı bulabildik. Sonunda bir ışık gördük ve arabalarımızı oraya doğru sürdük. Kendimizi tam Mafrak'ın karşısında bulduk. Geri dönüp gizlenecek bir yer ararken, istasyondan çıkıp kuzeye doğru yönelen bir lokomotifin gürültülerini duyduk. Treni bizimle yıkık köprü arasında bir yerlerde yakalayacağımızı umarak, arada bir lokomotifin bacasından yükselen alevleri takip

ettik. Ama daha trene yetişemeden önce, uzaktan büyük bir patlama sesi geldi ve alevler yükseldi. Peake, otuz patlayıcısını birden ateşlemişti.

Birkaç atlı büyük bir telaş içinde dörtnala koşarak yanımızdan geçtiler ve güneye doğru uzaklaştılar. Onlara ateş açtık ve bunun ardından devriye treni, Peake'in yaratmış olduğu tehlikeden kaçmak için olabildiğince hızla geri geri giderek, önümüzden geçti. Trenin yanı sıra biz de arabalarımızı sürdük. Junor, Lewis'i ile karanlıkta yeşil izli bir mermi sağanağı başlatırken, biz de Vickerslerimizle raylara ateş açtık. Atışlarımızın ve lokomotifin çıkarttığı gürültünün ardında Türkler'in, bu açık saldırının dehşetiyle ulur gibi bağırdıklarını duyuyorduk. Düzensiz bir şekilde ateşimize karşılık verdiler. Ama tam ateş açmışlardı ki, büyük araba birden aksırır gibi sesler çıkartarak, hareketsiz kaldı. Bir mermi, benzin deposunun zırhsız ucunu delip geçti. O nokta, tüm araba takımımızda zırhsız olan tek yerdi. Sızıntı yapan deliği tıkamak tam bir saatimizi aldı.

Daha sonra sessiz kalan hat boyunca bükülmüş raylara ve gedikler açılmış su kanallarına bakarak ilerledik ama dostlarımızı bulamadık. Bu yüzden, bir mil geri çekildik ve sonunda orada uykum geldi. Şafak sökmeden önce mükemmel bir şekilde üç saat uyumuştum. Zinde bir şekilde uyandım ve nerede olduğumuzu hemen anladım. Muhtemelen uykusuz olarak geçirdiğim beşinci gece, zihnimi bulanıklaştırmıştı. Ghurkalar'la Mısırlılar'ı geçerek ilerledik ve öğleden sonranın ilk saatlerinde Azrak'a vardık. Faysal ve Nuri Shaalan, haberlerimizi dinlemek için hevesle bizi bekliyorlardı. Ayrıntılarıyla tüm olayları anlattık. Daha sonra Marshall'ı görmek için geçici olarak kurulan seyyar hastaneye gittim. Kötü olarak yaralanmış olan herkes, onun gösterişten uzak ve huzurlu bakımı altındaydı. Ama umduğundan daha az yaralı vardı. Bu yüzden bana yatak olarak sedyelerden birini verdi.

Şafak vakti hiç beklenmedik bir şekilde Joyce geldi. Bu geçici durgunluk anında Maan önlerindeki Zeid ve Jaafar'a yardım etmenin ve Beni Sakhrlar arasındaki Hornby'ı acele ettirmenin görevi olduğuna karar vermişti. Daha sonra Filistin'den beklediğimiz uçak geldi. Allenby'ın zaferi ile ilgili şaşkınlık verici haberleri ilk kez dinledik. İnanılması güç bir şekilde Türkler'i, cepheden yarıp geriye püskürterek bozguna uğratmıştı. Savaşımızın görünüşü değişiyordu. Faysal'a durumdan yararlanması için ayaklanmasını öneren generallerin öğütleriyle birlikte son gelişmeleri hemen ilettik. Bir saat sonra emin bir şekilde Filistin'e vardım.

Ramleh'te Hava Kuvvetleri, karargâha çıkmak için, bana bir araba verdiler. Bols, her on beş dakikada bir telaşla, daha geniş başarının haberlerini bildirmek için sağa sola koştururken, orada gözlerindeki ışık hariç hiç hareket etmeden bekleyen büyük adamı buldum. Allenby, harekete geçmeden önce öylesine emindi ki, sonuçları almak onun için sadece bir can sıkıntısı-

dı. Ama bununla birlikte generallerinden hiçbiri, bilimsel olarak Allenby'ın karmaşık plânının geniş bir bölgede, her alanda tam bir başarıya ulaşacağını asla tahmin edememiş ve böyle geleneklere aykırı hareketleri kavramasını olanaklı kılan yargı gücü ve bağımsız fikre sahip olmasının ödülünü fark ettiği an (hissetmesi gerektiği gibi) içinden yükselen sevinci görememişti. Kendi emri altında çalışan yönetici servislere uygun düşen standart kitaplarla olan bağını kopartıp adamlarını yetkisi dahilinde hem maddi, hem de manevi olarak, askeri ya da siyasi, her türlü olanakla desteklemişti.

Bundan sonraki niyetlerini bana kabataslak anlattı. Tarihi Filistin ele geçirilmişti. Bozguna uğrayıp tepelere çekilen Türkler, takibin gevşemesini bekliyorlardı. Asla! Bartholomew ve Evans, üç ileri harekât daha yapmaya hazırdılar. Bir harekât, Chaytor'un Yeni Zelandalılar'ı tarafından yapılacaktı. Ürdün'ü geçip Amman'a yürüyeceklerdi. Diğer bir harekât, Barrow ile emrindeki Hintliler tarafından yapılacaktı. Ürdün'ü geçip Deraa'yı alacaklardı. Diğer harekât, Chauvel'in Hintlileri tarafından yapılacaktı. Ürdün'den geçip Kuneitra'yı ele geçireceklerdi. Chaytor, Amman'da kalacaktı. Barrow ve Chauvel, ilk hedeflerine vardıktan sonra Şam'da birleşeceklerdi. Biz, üç harekâta birden yardımcı olacaktık. Hepimiz bir araya gelinceye kadar ben, Şam'ı ele geçirmek gibi küstahça bir tehdidi uygulamaya sokmayacaktım.

Beklentilerimizi ve havada yetersiz kalışımız yüzünden, nasıl her şeyin altüst olduğunu açıkladım. Bir zile bastı ve birkaç dakika sonra Salmond ve Borton da toplantımıza katıldılar. Uçaklar, Allenby'ın programında vazgeçilmez bir yer tutmuş (bu adamın mükemmelliği, piyadeyi ve süvarileri, topçuları ve Hava Kuvvetlerini, Donanmayı ve zırhlı arabaları, aldatmayı ve düzensiz güçleri, her birini en iyi tarzda kullanabilmesinde yatıyordu) ve bunun karşılığını vermişlerdi. Gökyüzünde başka Türk kalmamıştı. Aceleyle araya girerek, bizim tarafımız hariç, dedim. Böylesi daha iyi, dedi, Salmond. İhtiyaç duyduğumuz sürece yanımızda kalması için Umtaiye'ye iki Bristol avcı uçağı göndereceklerdi. Yedek parçalarımız var mıydı? Benzin? Tek bir damla bile kalmadı mı? Peki, oraya nasıl götürülecekti? Sadece hava yoluyla mı? Havadan taşıma kapasitesi olan bir savaş birimi mi? Hiç duyulmadık bir şey!

Bununla birlikte Salmond ve Borton, yenilik ve gariplik konusunda hırslı kişilerdi. Allenby, sadece dinleyip gülümseyerek her şeyin hâlledilebileceğinden emin bir tavırla, sorunla fazla ilgilenmiyormuş gibi görünürken, Salmond ve Borton, D.H.9 ve HandleyPage'in yükleri için bir çözüm yolu buldular. Allenby'ın açıklamış olduğu plân ile hava desteği o kadar hazır ve esnekti ki, aralarındaki bağlantı ancak bu kadar tam, bu kadar bilgili ve bu kadar çabuk olabilirdi. Bu, Türk geri çekilmesini bir boz-

gun hâline dönüştürmüş, telgraf ve telefon bağlantılarını kesmiş, kamyon birliklerini engellemiş ve piyade birliklerini dağıtmış olan R.A.F.'tı. (Royal Air Force: Kraliyet Hava Kuvvetleri.)

Hava Kuvvetleri'nin şefleri, bana dönüp, kullanacağımız iniş zeminlerinin tam yükle inecek olan bir HandleyPage için yeterince iyi olup olmadığını sordular. Büyük uçağı bir kez hangarın içinde görmüştüm. Ama yarın benimle birlikte gelecek olan Bristol'lerle bir uzman gönderip durumdan emin olmaları daha iyi olsa bile hiç tereddüt etmeden, "Evet!" dedim. Öğlene kadar geri dönebilir ve Handley, saat üçte gelebilirdi. Salmond, ayağa kalktı. "Tamam, efendim! Biz, gerekeni yapacağız!" dedi. Dışarı çıktım ve kahvaltı yaptım.

Serin, havadar, badanalı bir bina olan Allenby'ın karargâhı mükemmel bir yerdi. Sineklere karşı önlem alınmış ve dışarıda rüzgârın hareketi ağaçlarda müzikli sesler çıkartıyordu. Umtaiye'de mayasız ekmek yiyip üzerlerine bomba atacak bir sonraki uçağı bekleyen insanlarımız, taşlar arasında kertenkeleler gibi kıvrılıp yatarken, bu beyaz masa örtülerinden, kahveden ve asker hizmetçilerden keyif aldığımdan dolayı kendimi ahlâksız biri gibi hissettim. Yapraklar arasındaki boşluklardan geçerek gelen, baklava dilimi biçiminde desenler bırakarak yola düşen tozlu güneş ışığından dolayı, kendimi huzursuz hissediyordum. Çünkü kısıtlanmış çöl ortamında uzun süre kaldıktan sonra çiçekler ve çimenler, sanki huzursuz bir şekilde hareket ediyorlarmış gibi görünüyordu ve işlenmiş topraklar üzerinde filiz veren yeşillikler, verimlilikleri yüzünden her yana yayılmışlardı.

Bununla birlikte hem Clayton, Deedes ve Dawnay, hem de Hava Kuvvetleri'nin kurmayları dostça davranıyorlardı. Bu arada başkomutanın iyi mizacı ve gücünün farkında oluşu, uzun gergin günler geçirmiş benim gibi yorgun bir adam için tam bir rahatlama banyosu oluyordu. Bartholomew, ne yapabileceklerini açıklayarak harita üzerinde gezindi. Bartholomew'un en iyi hizmet vermiş istihbarat subayı olarak düşman hakkında bildiklerimi ona aktararak, bilgisine katkıda bulundum. Buna karşılık bana ifade etmiş olduğu bakış açısı, orada aşırı zorlanan küçük savunma engelimizin başına ne gelirse gelsin, zaferin kesin olduğunu açıkça gösteriyordu. Bununla birlikte bana sorulacak olursa Araplar'ın elinde hâlâ, ister bu zaferin sadece kazanılan sıradan bir zafer olmasına izin versinler, isterlerse bir kez daha kendilerini riske atarak bu zafere son biçimini versinler, yine de bir tercih hakkı varmış gibi görünüyordu. Böyle açıklanmış olmamakla birlikte bu gerçek bir seçenekti. Ancak Araplar'ın beden ve ruhları, benim kadar yorgun düştüğünden hemen hemen içgüdüsel olarak tehlikeden kaçınmanın makul bir yolunu araştırıp bulmaya çalışıyorlardı.

Bölüm 114

Avustralyalıların havaalanında iki Bristol ve bir D.H.9 uçağı bekliyordu. Salmond'un gözbebeği ve Mısır'da kendi sınıfında tek uçak olan yeni HandleyPage'i uçurmak için benim eski pilotum Ross Smith'e görev verilmişti. Düşman hattı üzerinde uçarak yük taşıma gibi düşük düzeyli bir ayak işini yapmak için uçağın ödünç verilmiş olması, bize karşı gösterilen iyi niyetin ölçüsünü açığa vuruyordu.

Bir saat içinde Umtaiye'ye vardık ve ordunun gitmiş olduğunu anladık. Um el Surab'a dönmek için elimi sallayarak işaret verdim. Oradaydılar. Şüphe uyandıran gürültümüzden dolayı arabalar savunma konumuna geçerek bir grup oluşturmuşlar ve Araplar, oraya buraya, her yere saklanmışlardı. Akıllı develer, harika otlaklarla kendilerini doyurmak için tek başlarına düzlüğe yayılmışlardı. Young işaretlerimizi görünce, çimlerin üzerine bir iniş işareti koydu ve çevreye sis bombaları yerleştirdi. Onun ve Nuri Said'in dikkati sayesinde alandaki taşlar süpürülüp temizlendi.

Ross Smith, sıkıntılı bir havayla hazırlanan alanın bir ucundan öteki ucuna yürüyerek geçti ve kusurlu yanlarını inceledi. Ama daha sonra kaygısız bir yüzle şoförlerin kahvaltı yaptığı yerde bize katıldı. Zemin, Handley-Page için uygundu. Young, dün ve önceki gün tekrarlanan bombardımanlardan bahsetti. Düzenli askerlerden ve Pisani'nin topçularından birkaçı ölmüş ve herkes, yaşamaktan bezmişti. Bu yüzden geceleyin Um el Surab'a geçmişlerdi. Adamlarımızın Umtaiye'ye sadece su çekmek için gece ya da gündüz tehlike olmadığı saatlerde gidip gelmesine rağmen geri zekâlı Türk-

ler, orayı hâlâ bombalamaya devam ediyorlardı

Winterton'un son demiryolunu havaya uçurma macerasını da dinledim. Garip bir geceymiş. Tanıyamadığı yabancı bir askerle karşılaşmış ve ona bozuk Arapçasıyla "İşler nasıl gidiyor?" diye sormuş. Asker, "Allah'a şükür iyiyiz!" deyip karanlıkta gözden kaybolmuş. Nedeni ne olursa olsun kısa bir süre sonra sağdan ve soldan makineli tüfekler ateş etmeye başlamış! Her şeye rağmen Winterton, tüm patlayıcıları ateşleyip kayıp vermeden düzenli bir şekilde geri çekilmeyi başarmıştı. Nasır, yanımıza gelip bu adam yaralı, şu adam öldü, bu klan hazırlanıyor, şu klan çoktan bize katıldı diye rapor verdikten sonra, bölgedeki tüm söylentileri bize aktardı. Pırıl pırıl parlayan üç uçak, Arapların eski cesaretlerini büyük oranda yeniden kazanmalarına yol açmıştı. Yine İngilizleri, cesaret ve dayanıklılıklarını övmeye başladılar. Bu arada onlara Allenby'ın başarılarının güç inanılır destanını anlattım. Nablus alınmıştı, Afuleh alınmıştı, Beisan, Semakh ve Hayfa alınmıştı. Dinleyicilerimin zihinleri, benden sonra alev gibi parladı. Ruallalar, hemen Şam üzerine yürüyelim, diye bağırırlarken Tallal, övüne övüne ateşlenip coştu. Bu mutluluk şafağında şaşkın gözleri ve sıkıntılı yüzleriyle hâlâ Zaagi'nin şiddetine tanıklık eden muhafızlarım bile keyiflenip sevinçle bağırdılar ve kalabalığın önünde kendilerine biraz çekidüzen verdiler. Kampı, bir kendine güven ve böbürlenme dalgası silip süpürdü. Faysal ve Nuri Shaalan'a son girişim fikrini hatırlatmaya, karar verdim.

Bu arada havada sucuk kokusuyla kahvaltı vakti gelmişti. Kahvaltıya büyük bir istekle halka kurarak oturduk. Ama yıkık kulede duran gözcü, "Uçak geliyor" diye haykırdı. Deraa'dan gelen bir uçak görmüştü. Bizim Avustralyalılar, çılgın gibi henüz sıcak olan uçaklarına tırmanarak bir anda motorlarını çalıştırdılar. Ross Smith, gözcüsü ile birlikte uçaklardan birine atladı ve bir kedi gibi göğe tırmandı. Onun arkasından Peters giderken üçüncü pilot D.H.9'un yanında durup bana sert bir şekilde baktı.

Onu anlamamış gibi görünüyordum. İşte Lewis makineli tüfekleri, bağlantı yerleri, nişangâhlar, döndürülebilen halkalar, pervanenin kanatları, hareket eden paralel çubuklar üzerinde aşağıya ve yukarıya kaldırılıp indirilen kollar. Ateş etmek için insanın hem kendisinin, hem de düşmanın değişen hız ve yönüne dikkat ederek, halkanın bu tarafından ya da diğer tarafından nişan alması gerekiyordu. Burada bir kısmını tekrar edebileceğim kadar, işin teorik yanı bana anlatılmıştı. Ama bu, benim kafamın içinde duruyordu ve hareket kuralları, insanın boş kafasından çıkıp kullanılmak üzere ellere aktarılıncaya kadar sadece hareket ile ilgili hileler olarak kalacaktı. Hayır! Yukarıya, hava savaşına çıkmayacaktım. Burada pilot ile birlikte kaybedeceğim itibarın hiç önemi yoktu. Çünkü o, üzerinde parlak bir etki bırakmaya çalıştığım sıradan bir Arap değil, ek riskler almaktan

hoşlanan bir Avustralyalı'ydı.

Ağzından tek bir sözcük çıkmayacak ölçüde saygılıydı. Biz, havada süren savaşı seyrederken, sitem eder gibi sadece bana bakıyordu. Çift kişilik bir düşman uçağı ile üç keşif uçağı vardı. Ross Smith, büyük uçağın peşini bırakmadı ve beş dakika makineli tüfeğin sert bir şekilde takırdamasından sonra Alman, birden demiryolu hattına doğru pike yaptı. Uçak, alçak tepenin arkasında birden alev alıp peşinden flama gibi dumanlar çıkartarak düştü ve düştüğü yerden yumuşak, koyu renkli bir bulut tabakası yükseldi. Araplar bize dönüp "Hah!" "İşte!" dediler. Beş dakika sonra Ross Smith, geri döndü ve Arap cephesinin tam istediği yer olduğu üzerine yemin ederken, uçağından aşağı kaygısızca atladı.

Sucuklarımız hâlâ sıcaktı. Sucukları yiyip çay içtik. (Bu, ziyaretçiler için açtığımız son İngiliz kumanyasıydı.) Gözcü yeniden pelerinini havaya fırlatıp "Bir uçak!" diye haykırdığı sırada Jebel Druse'den gelen üzümleri henüz yemeye başlayamamıştık. Bu defa Peters yarışı kazandı. Ross Smith, yedekte bekleyen, kederli Trail ile birlikte ikinci oldu. Ama utangaç düşman, o kadar çabuk geri döndü ki Peters, onları Arar yakınlarına kadar yakalayamadı. Orada avını aşağıya sürüp savaşmaya zorladı. Daha sonra savaş dalgası bizi oraya sürükleyince umutsuzca düşen bu uçağı ve yanarak kömürleşmiş olan iki Alman'ın cesedini bulduk.

Ross Smith, her yarım saatte bir, bir düşman uçağı ile karşılaştığı bu Arap cephesinde sürekli kalmayı arzu ediyor ve Peters'in gelecek günlerine gıptayla bakıyordu. Bununla birlikte benzin, yiyecek ve yedek parça ile HandleyPage'i getirmek için geri dönmek zorundaydı. Üçüncü uçak, dün Azrak'a bırakılan gözlemciyi almak için gidecekti. Ben de Faysal'ı görmek için uçağa atladım.

Uçan insanlar için zaman bollaşıyordu. Ayrıldıktan otuz saat sonra Azrak'a dönmüştük. Orduya, Ghurkalar'a ve Mısırlılara, yeniden katılıp kuzeyde yeni tahrip harekâtları yapmak için geri döndüm. Daha sonra Faysal ve Nuri Shaalan ile birlikte yeşil Vauxhall'a sıkışıp HandleyPage'in inişini seyretmek için Um el Surab'a doğru yola çıktık.

Demir gibi sağlam olan arabamız, sarsıla sarsıla çamur ve çakmaktaşı düzlüklerin üzerinden hızla geçiyordu. Ama şansımız yoktu. Bir tartışma olduğunu haber aldık ve yönümüzü yerel Serahin kampına çevirmek zorunda kaldık. Bununla birlikte bu kaybımızdan çıkar sağlamayı bildik. Kavga eden adamların Umtaiye'ye gitmelerini emredip demiryolunun öteki tarafına zafer haberini yaymalarını istedik. Ajlun tepeleri boyunca yollar, bozguna uğrayıp güvenli bir şekilde kaçmaya çalışan Türk birliklerine kapatılabilirdi.

Daha sonra arabamız, yine şimşek gibi hızla kuzeye doğru yöneldi. Um el Surab'a yirmi mil kalmıştı ki tek başına telaşla güneye doğru koşturan, kırlaşmış saç ve sakalları rüzgârda uçuşan ve karın kuşağı ile beline sarmış olduğu gömleği arkasında kabaran bir Bedeviye rastladık. Yanımızdan geçmek için yolunu değiştirirken kemikli kolunu havaya kaldırarak, "Dünyadaki en büyük uçak!" diye bağırdı. Değerli haberini çadırlara yaymak için hızla güneye doğru uzaklaştı.

Um el Surab'ta Handley, çimlerin üzerinde muhteşem duruyordu. Bristol'lar ve 9.A, Handley'in kanatlarının genişliği altında tüyleri yeni çıkmış yavru kuşlar gibi görünüyordu. Araplar, "Sonunda bize gerçekten bir uçak gönderdiler. Bunlar, onun sıpalarıymış," diyerek uçağın etrafında hayran hayran dolaşıyorlardı. Daha gece olmadan Faysal'ın olanaklarına ilişkin söylentiler, insanlara dengenin bizden yana değiştiğini anlatarak Jebel Druse'ye ve Hauran çukurluğuna yayıldı.

Borton, yapılan yardımı bir düzene koymak için uçakla kendisi gelmişti. Onunla sohbet ederken adamlarımız, uçağın bomba yuvalarından ve gövdesinden bir ton benzin çektiler. Uçak, aynı zamanda Bristol avcı uçakları için yağ ve yedek parça, askerlerimiz için çay, şeker ve kumanya, bizim için de mektup ve ilaç ile Reuters'dan alınan telgraf haberlerini getirmişti. Daha sonra uçak, alacakaranlık çökerken bizim Ramleh'te kabul ettiğimiz programa uygun olarak, pamuk barutu kullanarak başlattığımız demiryolu trafiğini kesme faaliyetini tamamlamak için Deraa ve Mafrak'ı geceleyin bombalamak amacıyla havalandı.

Biz, kendi payımıza, pamuk barutuyla yürüttüğümüz baskı hareketini sürdürecektik. Allenby, Türk Dördüncü Ordusu'nu Chaytor, Amman'dan çıkmaya zorlayıncaya kadar sürekli olarak rahatsız edip kontrol altında tutma ve sonra da geri çekilmelerini engelleme görevini bize vermişti. Geri çekilmeleri, sadece bir gün sorunuydu ve önümüzdeki hafta, bizimle Şam arasında kalan düzlükleri ayaklandırmak zorunda oluşumuz, savaşta karşımıza çıkabilecek herhangi bir şey kadar kesindi. Bu yüzden Faysal, Nuri Shaalan'ın Azrak'tan gelen devecilerini bizim birliklerimize koymaya karar verdi. Bu, aşağı yukarı dörtte üçü başıbozuk gönüllülerden oluşan, dört bin kişilik bir güce ulaşmamızı sağladı. Askerlerimizin çoğunluğu başıbozuktu ama aynı zamanda güvenilir bir güçtü. Çünkü sessiz, zalim ve alaycı bir adam olan Nuri, kabilesini, parmakları arasındaki bir alet gibi kontrol ediyordu.

Çölde nadir bulunan, tartışma anlayışına sahip olmayan bir adamdı. Bir şeyi ya yapardı ya da yapmazdı; daha ötesi yoktu. Başkaları konuşmayı bitirdikten sonra düz birkaç cümleyle niyetini açıklar ve kendisinden korkulduğunu bildiği için, sessizce herkesin itaat etmesini beklerdi. Kendisini

yorgun ve hayal kırıklığına uğramış biri olarak kabul eden akıllı ve yaşlı bir adamdı. O kadar yaşlıydı ki bizim coşkumuza bağlı kalması, ancak kendisine karşı gösterdiğim saygı mucizesinin bir sonucu olmuştu

Ertesi gün Nasır'ın çadırında köylü ziyaretçilerin arasında dinlendim. Kıvrak zekâ ve iyi niyetleriyle elde ettikleri bir sürü haberi dinleyip ayıklamaya çalıştım. Dinlendiğim gün Nuri Said, Pisani'yi ve iki topu, Stirling, Winterton, Young ile zırhlı arabaları ve çok sayıda askeri yanına alarak, doğruca demiryoluna gitti; onaylanan askeri araçlarla demiryolunu temizledikten sonra bir kilometre uzunluğunda ray tahrip etti ve Deraa üzerine yaptığımız ilk saldırıdan önce Joyce ile birlikte havaya uçurduğumuz köprüyü tamir etmek amacıyla Türkler'in kurmuş oldukları geçici ahşap yapıyı yaktılar. Siyah renkte geniş bir kumaş pelerin takan Nuri Shaalan, Rualla atlılarının en iyileriyle birlikte dörtnala koşarak kendi adamlarını bizzat kendisi yönetti. Gözlerinin önünde kabilesi, Nuri Said'in bile övgüsünü kazanan bir cesaret örneği sergiledi.

Bölüm 115

Bugün Nuri'nin gerçekleştirdiği harekât Türkler'e vurduğumuz son darbe oldu. Bundan sonra Amman ile Deraa arasındaki hattı yeniden tamir etmek için uğraşmaktan vazgeçtiler. Biz, bunu henüz bilmiyorduk. Ama hattın üzerimizde korku uyandıran etkisi hâlâ sürüyordu ve daha geniş bir alanı savaş dışında bırakmak için acele ettik. Bu yüzden ertesi gün şafakta, Winterton, Cemil ve ben, arabalara binip Mafrak İstasyonu'nun güneyinde kalan hattı incelemek için yola çıktık. Yönü ve şiddeti şimdiye kadar gördüklerimizden oldukça farklı olan sert bir makineli tüfek ateşiyle karşılaştık. Bir süre sonra bu uzmanları yakaladık ve adamların bir Alman makineli tüfek birliğine mensup askerler olduğunu anladık. O anın şaşkınlığıyla oradan uzaklaşıp biraz ileride bulunan ve insanın iştahını kabartan köprüye doğru ilerledik. Sundurmanın altında kalan kemer, köprünün payandalarına patlayıcı yerleştirmemize olanak tanıyıncaya kadar, arabayla köprünün altına girmeyi plânlıyordum. Bu yüzden zırhlı arabaya geçtikten sonra arabanın arkasına altmış pound'luk pamuk barutu yüklettim ve şoföre, arabayı kemerin altına sürmesini emrettim.

Winterton ve Cemil, bana destek vermek için hemen arkamdan kendi arabalarıyla geldiler. Cemil, "Çok sıcak!" diye sızlandı. Winterton, "Girdiğimiz yer çok daha sıcak olacak!" diye karşılık verdi. Hedef gözetmeksizin atılan mermiler sağımıza solumuza düşerken, yavaş yavaş her türlü tehlikeden uzakta kalan kör noktaya doğru yaklaşıyorduk. Akarsu yatağının kenarlarından, aşağı yukarı elli yarda kadar uzakta, zırhlarımızın üzerinde

takırdayan, bir haftalık savaşa yetecek miktarda makineli tüfek mermisiyle birlikte hedefimize doğru ilerlerken, demiryolu hattının gerisinde duran birisi, bize doğru bir el bombası fırlattı.

Bu yeni durum, köprünün altına gitme plânımı, olanaksız hâle getirdi. Çünkü, bir yandan arabamızın arkasına isabet edebilecek tek bir mermi bile pamuk barutunu ateşleyip bizi alevler içinde havaya uçurabileceği gibi, öte yandan üzerimize fırlatılarak atılabilecek olan el bombalarına karşı arabaların içinde tamamen savunmasız bir konumdaydık. Bu yüzden geri çekildik. Demiryolunun küçücük bir parçasına aşırı ilgi gösteren bu savunmayı anlamakta, güçlük çekiyorduk. Uzun bir kolaylık döneminden sonra değerli bir düşmanla karşılaşmış olmak gerçekten hem çok komik, hem de çok ilginçti. Bize engel olmak, isteyen adamı, sanki bu sıkıntıya bir son vermek için, kıvrık kaşlarının altından her yanı sert ve keskin bakışlarıyla tarayan, kısa boylu, sağlam ve öfkeli bir adammış gibi, hayal ediyorduk ve Zafer, adamın yanında neredeyse baygın yatan, beyaz tenli, ince ve uzun bir kadın bedeni gibi görünüyordu. Karanlık çöktükten sonra yeniden girişim yapmak zorundaydık. Um el Surab'a dönünce Nasır'ın kampı bir kez daha Umtaiye'de kurmak istediğini anladık. Yolculuğumuzun bundan sonraki ilk durağı Şam olacağından, bu dilek, beni çok memnun etti ve kampı taşıdık. Böylece bu gece demiryolunda hiçbir şey yapmamak için güzel bir mazeretimiz oldu. Bunun yerine oturup deneyimlerimizle ilgili öyküler anlattık ve HandleyPage'in Mafrak İstasyonu'nu bombalamak için havalanacağı gece yarısını bekledik. Vakit geldi ve yüzlerce pound çeken bombalar, birbiri ardı sıra hıncahınç dolu olan yan hatlar boyunca düşüp gürültüyle patladı. İstasyon ve vagonlar, alev alıp yanmaya başladı ve Türkler'in açtıkları ateş kesildi.

Gecenin ödülü olarak Enver Paşa ile ilgili bir öykü dinleyip uyuduk. Türkler, Sharkeui'yi (Şarköy'ü) yeniden ele geçirdikten sonra Enver Paşa, şatafatlı bir kurmay heyeti ve Prens Cemil ile birlikte köhne bir buharlı gemiye binip kasabayı görmeye gitmişti. Bulgarlar geldikleri zaman Türkler'i topluca katletmişlerdi. Geri çekilirlerken de Bulgar köylüler onlarla birlikte kaçmıştı. Bu yüzden Türkler geri döndükleri zaman, öldürülebilecek, bir kimse bulamadılar. Başkomutan'ın eziyet etmesi için gemiye ak sakallı yaşlı bir adam getirdiler. Sonunda Enver, bundan sıkıldı. Cani yardımcılarından ikisine işaret etti ve kazanın kapağını ardına kadar açarak, "Bunu içeri atın!" dedi. Yaşlı adam feryat etmeye başladı ama subaylar daha güçlüydü ve kapağı sarsılarak titreyen adamın üzerine çarparak kapattılar. "Kendimizi kötü hissettiğimizden dönüp uzaklaşmak istedik. Ama kazanın bir kenarına başını dayayıp dinleyen Enver, bizi durdurdu. Bu yüzden kazanın içinden bir çatırtı sesi gelinceye kadar biz de dinledik. Gülümseyerek başını

salladı ve 'Başları hep bunun gibi patlıyor!' dedi."

Bütün gece ve ertesi gün yük vagonları arasında çıkan yangın giderek daha da büyüyüp yayıldı. Bu, dünden beri Araplar arasında dolaşan, Türkler'in çözüldüğüne ilişkin söylentilerin açık bir kanıtıydı. Dördüncü Ordu'nun karışık ve düzensiz gruplar hâlinde Amman'dan sel gibi akıp kaçtığını anlatıyorlardı. Zayıf birliklerin ve birliğini kaybeden askerlerin yolunu kesen Beni Hasanlar, Türkler'i göçebe çingenelerle kıyasladı.

Bir meclis topladık. Dördüncü Ordu'yla işimiz bitmişti. Araplar'ın elinden kaçan böyle tek tük ordu kalıntıları silahsız birlikler olarak, Deraa'ya geleceklerdi. Türkler'in orada kaçakları yeniden düzenleyerek artçı birlik hâline getirmelerini önlemek amacıyla yeni görevimiz, Deraa'nın derhâl boşaltılmasını sağlamak, olmalıydı. Bu yüzden yarın şafakta kuzeye doğru yürüyüp Tell Arar'dan ve demiryolundan geçerek Şeyh Saad Köyü'ne varmamızı önerdim. Köy, mükemmel bir şekilde gözlem yapabileceğimiz, doğrudan bir saldırıya uğradığımız takdirde batıya ya da kuzeye, hatta güneye bile güvenli bir şekilde geri çekilmemize olanak sağlayan, su kaynakları açısından zengin olan, tanıdık bir bölgede bulunuyordu. Hem Şam'dan hem de Mezerib'ten Şam'a ulaşan yolları kesiyordu.

Tallal, ateşli bir şekilde beni destekledi. Nuri Shaalan, başını sallayarak onay verdi. Nasır ve Nuri Said de kabul etti. Böylece çadırları sökmek için hazırlık yaptık. Zırhlı arabalar bizimle birlikte gelemeyecekti. Deraa düşünceye kadar Azrak'ta kalmaları daha iyi olacaktı ve Şam'a girerken bize yardım etmelerini istiyorduk. Bristol avcı uçakları da benzer şekilde gökleri Türk uçaklarından temizleyerek görevlerini yerine getirmişlerdi. Filistin'e geri dönüp Şeyh Saad'a gitmek üzere yola çıktığımız haberini ulaştırabilirlerdi.

Daireler çizerek uçuyorlardı. Uçuş hatlarını izlerken harabeye dönen Mafrak'tan ağır ağır yükselen dumana, büyük bir toz bulutunun daha eklendiğini fark ettik. Uçaklardan biri geri döndü ve büyük bir düşman süvari birliğinin demiryolundan aşağı, bize doğru gelmekte olduğunu bildiren bir notu, aceleyle yazarak attı.

Bu, tatsız bir haberdi. Bir savaş için hazır değildik. Arabalar gitmişti, uçaklar gitmişti, atlı piyadelerden oluşan bir birlik yürüyüp ilerlemişti. Pisani'nin katırları yüklüydü ve birerli kol hâlinde çekilerek götürülüyorlardı. Tepenin başında Nasır'la birlikte bir kül yığınının üzerinde duran Nuri Said'in yanına gittim. Kaçmak mı, yoksa durup savaşmak mı gerektiği konusunda bir türlü karar veremedik. Sonunda kaçmanın daha akıllıca olacağı sonucuna vardık. Çünkü Şeyh Saad, düşmana engel olmak bakımından daha elverişli bir konumda bulunuyordu. Bu yüzden düzenli birliklerimizin uzaklaşması için acele ettik.

Ancak böyle güçler en geride kalamazdı. Bu yüzden Nuri Shaalan ve Tallal, Rualla ve Hauran atlılarıyla geride kalıp takip edilmemizi geciktirdiler. Bu arada hiç de hesapta olmayan müttefik bir güç, zırhlı arabalarımız Azrak'a giderken düşmanı görüp geri döndüklerinden dolayı, gelip onlara yardım etti. Bununla birlikte bize saldırmak için gelen Türkler, bir süvari gücü değildi. Yurtlarına dönmek için daha kestirme bir yol ararken, yollarını şaşırmış olan unsurlardı. Susuz kalmış birkaç yüz esir ile, çok sayıda nakliye aracı ele geçirdik. Bu, öyle bir panik yarattı ki düzlükte ilerleyen ana grup, top arabalarının koşum kayışlarını kesip çıplak atlara binerek uzaklaştı. Dehşet duygusu, demiryolu hattından aşağı doğru hızla yayıldı ve askerler, millerce öteden bir Arap engellemesi gördükleri zaman sahip oldukları her şeyi, tüfeklerini bile fırlatıp atıyorlar ve emin olduğunu farz ettikleri Deraa'ya doğru çılgınca koşmaya başlıyorlardı.

Bununla birlikte verdiğimiz bu ara, bizi geciktirdi. Çünkü geceleyin Hauran'dan geçerken hâkî renk kıyafetlere bürünmüş düzenli bir Deve Kolordusu Birliği'nin, Türk olup olmadığımızdan şüphelenen köylülere karşı kefil olacak yeterli sayıda yerel süvari destekçimiz olmadan ilerlemesi çok güçtü. Bu yüzden öğleden sonra geç saatlerde Tallal, Nasır ve Nuri Shaalan'ı karşılamak için mola verdik.

Bu mola, hareket tarzımız üzerinde durup düşünmek için bazı kişilere zaman ve fırsat tanıdı. Tekrar demiryolunun karşısına geçip tehlikeli bir konumda bulunan Şeyh Saad'a kadar ilerleyerek, kendimizi geri çekilen ana Türk güçlerinin karşısına koymamızın mantığı nedir, türünden sorular sordular. Sonunda gece yarısına doğru ordunun orta kesiminde kendi kilimimin üzerinde uyanık yatarken, Sabin, çıkageldi. Bizim elimizden geleni yaptığımızı ileri sürdü. Allenby, bize, Dördüncü Ordu'ya göz kulak olma görevini vermişti. İşte sonunda ordunun düzensiz geri çekilişini de görmüştük. Görevimiz sona ermişti. Onurlu bir şekilde yolumuzun yirmi mil ötesinde doğuda kalan Basra'ya geri çekilebilirdik. Orada Dürzîler, bize yardım etmek için Nesib el Bekri'nin komutası altında toplanıyorlardı. Onlarla birlikte seferimizi başarıyla tamamlayıp ödülümüzü hak etmek için İngilizlerin Deraa'yı almalarını bekleyebilirdik.

Bu öneri, beni pek dikkate almıyordu. Jebel Druse'ye çekildiğimiz takdirde oyun kazanılmadan önce son darbeyi Allenby'a bırakarak aktif görevimize son vermiş olacaktık. Ben, Araplar'ın onuruna çok dikkat ediyordum. Her ne pahasına olursa olsun, onlara hizmet etmek için ilerleyecektim. Savaşa özgürlüklerini kazanmak için katılmışlardı ve bunu anlamalarının en iyi yolu ise, kendi ordularının gücüyle eski başkentlerini geri almalarıydı.

"Görev" buna da şükür olsun diyen insanların yapacağı bir işe benzerse, ortaya zavallı bir şey çıkardı. Açıktı ki Deraa'nın arkasından do-

laşıp Şeyh Saad'a doğru ilerleyerek Türkler üzerinde herhangi bir İngiliz birliğinin yapabileceğinden çok daha fazla baskı uygulayabilirdik. Bu hareket, Şam'ın bu yakasında Türkler'in yeniden savaşmasını olanaksız hâle getirecekti. Çünkü elde edeceğimiz kazanç karşısında kaybedeceğimiz birkaç can, ucuz bir bedel sayılırdı. Şam, doğudaki bu savaşın sonu anlamına geliyordu. Ama aynı zamanda genel savaşın da sonu olacağına inanıyordum. Çünkü birbirlerine bağımlı olan Merkezi Güçler Kümesi, en zayıf halka –Türkiye– parçalandıktan sonra bütünüyle çözülüp dağılacaktı. Bu yüzden stratejik, taktik, politik ve hatta ahlâksal, yani burada sayabileceğimiz her türlü makul nedenden ötürü, yolumuza devam etmek zorundaydık.

Sabin'in inatçılıkla karşı koyan kafası, ikna olacak gibi değildi. Pisani ve Winterton'la dönüp tartışmaya başladılar. Nuri Said, hemen bitişiğimizdeki kilimde yarı uykulu bir hâlde yattığından, alçak sesle konuşuyorlardı. Sabin, onu da tartışmaya dahil etmek istiyordu.

Bu yüzden askeri yön üzerinde ısrarla duruyordu, amacımıza ulaştığımızdan ve Hicaz demiryolunun yaratacağı tehlikelerinden söz ediyordu. Bugünkü gecikmemiz yüzünden bu gece demiryolunu geçemeyecek kadar geç kalmıştık. Yarın harekâta girişmek ise tam bir çılgınlık olacaktı. Demiryolu hattı, bir uçtan öteki uca kadar Deraa'dan çıkan on binlerce Türk tarafından koruma altına alınacaktı. Geçmemize izin verseler bile bu defa daha büyük bir tehlikenin içine düşecektik. Joyce'un kendisini bu sefer için askeri danışman olarak atadığını ve işini bilen meslekten bir subay olarak isteksizce de olsa, görevinin bizi uyarmak olduğunu, söyledi.

Meslekten bir subay olsaydım, Sabin'in tedirgin ettiği diğer insanları başıbozuk asker olarak nitelendirirdim. İşin doğrusu, her ne zaman bu itirazcıyı sinirlendireceğimi düşünsem, sabırla iç çekerek adamın şikâyetlerine katlanmak zorunda kalıyordum. Sonunda daldan dala atlayarak konuştuktan sonra, uyumak istediğimi söyledim. Çünkü demiryolu hattını geçmek için sabah erkenden kalkmak zorundaydık ve niyetim, her nereye gidersek gidelim, Bedevilerin arasında muhafızlarım ile birlikte önden gitmekti. Çünkü Nuri Shaalan ve Tallal'ın bize yetişememeleri çok garipti. Bununla birlikte, şimdi yatıp uyuyacaktım.

Uzun askerlik hayatı boyunca hep ast konumda kalmış olan Pisani, doğru bir şekilde hareket ederek, ondan emir aldığını ve buna uyacağını söyledi. Böyle açık konuştuğundan dolayı ondan hoşlanıyordum ve beni aceleci olarak nitelendirebileceği tek bir neden bile olmaksızın, on sekiz ay boyunca birlikte çalıştığımızı hatırlatarak dürüstçe ileri sürdüğü şüphelerini yatıştırmaya çalıştım. Bana bir Fransız kahkahası atarak karşılık verdi. Her şeyin fazlasıyla aceleci olduğunu düşünüyordu ama o, bir askerdi.

Winterton'un sezgileri de daha zayıf olmakla birlikte daha sportifçe görünen bir açıdan soruna yaklaşarak Pisani'ye destek verdi. Seçim, ne olursa olsun, bu bir tilki avından farklı olmayacaktı. Nuri Said, uykuluymuş gibi davranarak, sessizce konuşmamıza kulak misafiri olmaya başlamıştı. Ama Sabin uzaklaştıktan sonra bana dönerek fısıltıyla, "Bu, doğru mu?" diye sordu. Öğleden sonranın ortalarına kadar demiryolunu geçmekte olağandışı bir tehlike görmediğimi ve Şeyh Saad'a vardıktan sonra ise dikkatle tuzaklardan sakınmamız gerektiğini, söyleyerek karşılık verdim. Cevabımdan tatmin oldu ve yine sırtüstü uzanarak yattı.

Bölüm 116

Nasır, Nuri Shaalan ve Tallal, karanlıkta bizi görmeden geçip daha ileride mola vermişlerdi. Yeniden birleşen güçlerimiz, çenemize çarpan sert bir rüzgâra karşı, sürülmeye elverişli, verimli toprakları olan mutlu köylerden geçerek, kuzeye doğru ilerledi. Hasat edilmiş tarlalar üzerinde biçilmekten çok kopartılarak toplanmış gibi görünen ekin sapları arasında bir çocuk uzunluğunda ama şimdi sarı, kuru ve ölgün görünen devedikenleri boy atmıştı. Rüzgâr, bazı devedikenlerini, köklerinin dibinden kırmış ve dallı gövdelerini birbirlerine çarpıp saplarını kenetleyerek, yere yakın düzeyde budamıştı. Rüzgârda savrulan parçalar, ekilmemiş tarlalar üzerinde uçuşan tınaz taneleri gibi büyük toplar hâlinde bir araya gelmiş, savrulup duruyordu.

Su getirmek için eşekleriyle birlikte yola çıkmış olan kadınlar, bizi görünce koşarak yanımıza geldiler ve kısa bir süre önce bu yakınlara bir uçağın iniş yaptığını, bağıra bağıra anlattılar. Uçağın gövdesi üzerinde şeriflerin develerine kızgın demirle vurulan damgalara benzer yuvarlak halkalar vardı. Bristollerden biri Deraa üzerinde uçarken radyatöründen vurulmuştu. Peake, iki Avustralyalı pilotu bulmak için harekete geçti. Adamlar, şaşırmakla birlikte dost güçlere rastladıklarından dolayı memnun olmuşlardı. Sızıntıyı bir tıkaçla tıkadıktan sonra radyatörü yeniden doldurmak için kadınlardan su aldık ve uçak, üsse dönmek için emin bir şekilde havalanıp gitti.

Yetişkin erkekler, çevremizdeki köylerden her dakika durmadan gelip bize katılırken maceracı gençler de, saflarımıza katılmak için yaya olarak koşup geliyorlardı. Hareket ederken güneşin altın ışıkları altında o kadar

sıkı bir şekilde kaynaşmıştık ki, ender rastlanan bu fırsat sayesinde kendimizi bir bütün olarak görebilme olanağına kavuştuk. Her birimizi yücelten bir gururla çabucak bir karakter, bir organizma hâline geldik. Gizli kalan güzelliği açığa çıkartmak için, açık saçık espriler yapıyorduk.

Öğleyin karpuz tarlalarına girdik. Ordu, tarlaların üzerinden koşar adım geçerken biz, ileride uzanan, güneş ışığı altında titreşiyormuş gibi görünen ıssız demiryolunu, gizlice gözlemeye başladık. Hattı seyrederken aşağı doğru bir tren geçti. Daha dün gece demiryolunu tamir etmişlerdi ve bu, üçüncü trendi. Demiryolu üzerinde bir engelle karşılaşmadan bir uçtan bir uca bir sürü hâlinde iki mil yayıldık ve aceleyle her şeyi parçalayıp havaya uçurmaya başladık. Patlayıcıya sahip olan herkes, dilediği gibi malzemesini kullanıyordu. Yüzlerce acemi askerimiz, hevesle koşturuyordu ve herhangi bir talimat verilmemiş olmasına karşın yarattığımız tahribat son derece geniş bir alana yayıldı.

Açıkça söylemek gerekirse, geri dönüşümüz, şaşkına dönen düşman için tam bir sürpriz olmuştu. Bu şansı kullanmaya devam etmemiz ve geliştirmemiz gerekiyordu. Bu yüzden Nuri Shaalan, Auda ve Tallal'a başvurup her birinden yerel girişimlerde bulunmalarını rica ettik. Yorulmak bilmeyen Tallal, kuzeye gidip büyük bir buğday deposu olan Ezraa'ya hücum edecekti. Auda, güneye yönelip haberleşme merkezi olan Khirbet el Ghazala'ya saldıracaktı. Nuri, adamlarını Deraa'ya inen ana yoldan aşağı salıp tesadüfen karşılaştıkları Türk Birlikleri'ni temizleyeceklerdi.

Bunlar, güzel fikirlerdi. Şefler, bu düşüncelerini hayata geçirmek için yola çıkarken biz, birliğimizi yeniden düzenledikten sonra ay ışığında çok çorak görünen Şeyh Miskin topluluğunun yaşadığı harabelerden geçerek kendi yolumuza devam ettik. Su hendeklerinin yarattığı engeller, binlerce insanı şaşkına çeviriyordu. Bu yüzden şafağa kadar anızlı topraklar üzerinde mola vermeye karar verdik. Bazıları, bu Hauran balçığından yükselen, insanın içine işleyen sise karşı ateşler yaktılar. Diğerleri, çiyden balçık hâline gelmiş toprak üzerinde yattıkları hâlde uyudular. Kaybolan adamlar, Arap köylülerine has tam gırtlaktan çıkan tiz haykırışlarıyla arkadaşlarına seslenerek, yollarını bulmaya çalışıyorlardı. Ay, batmıştı. Dünya karanlık ve çok soğuktu.

Muhafızlarımı uyandırdım. Develerimizi öyle hızlı sürdük ki, şafak sökerken Şeyh Saad'a girdik. Kayaların arasından geçip ağaçların arkasındaki tarlaya girerken yeryüzü, yeni doğan güneşle birlikte yeniden canlanıyordu. Sabahın ilk ışıkları, zeytin bahçelerini gümüşi bir renge boyamıştı ve sağ tarafımızda keçi kılından yapılmış olan büyük çadırın önünde duran adamlar, kendilerine misafir olmamız için bizi davet ettiler. Burasının kimin kampı olduğunu sorduk. “İbn Sıneir'in!” diye karşılık verdiler. Bu cevap,

önümüze çıkacak güçlüklerin bir habercisi gibiydi. Tesadüfen karşımıza çıkan Rashid, Nuri Shaalan'ın henüz barışmamış olduğu bir düşmanıydı. Allah'tan İbn Smeir yoktu. Bu yüzden İbn Smeir'in ailesi geçici olarak bizim misafirimiz olacak ve Nuri, ev sahibi olarak kurallara uyacaktı.

Faysal'ın sağlamış olduğu barış sayesinde güçlükle de olsa geçici olarak kan davalarını durdurmuş olan yüzlerce can düşmanının saflarımız arasında yer alması büyük bir çelişkiydi. Onları oyun içinde tutmanın, öfkeli insanlara ayrı alanlarda görev vermenin, olanak ve hizmetlerinin dengelenmesinin yarattığı gerilim, bütün bunlar, yeterince kötüydü. Bu doğrultudaki çalışmalarımıza yukarıda ifade edildiği ölçüde dikkatle saygı gösterilmesi gerekiyordu. Fransa'da ordunun her tümeni ya da hemen hemen her tugayı, birbirlerine karşı amansız bir kin duysalar ve aniden karşılaştıkları her yerde birbirleriyle kavgaya tutuşsalardı, savaşın yürütülmesi çok daha zor olurdu. Bununla birlikte iki yıldır can düşmanlarını sessiz tutmayı başarmıştık ve şimdi sadece birkaç güne ihtiyacımız vardı.

Gece birlikleri, ganimetlerini yüklenip geri döndüler. Ezraa, Cezayirli Abd el Kader ile birkaç uşağı, birkaç gönüllü ve birkaç asker tarafından güçsüz bir şekilde savunuluyordu. Tallal gelince, gönüllüler ona katıldılar, askerler kaçıp gittiler ve uşakların sayısı o kadar azdı ki, Abd el Kader, burayı savaşmadan terk etmek zorunda kaldı. Büyük bir ganimet ele geçiren adamlarımız, Abd el Kader'i yakalayamayacak kadar ağırlaşmışlardı.

Auda, böbürlenerek geldi. Birden baskın yaparak El Ghazala'yı ele geçirmişti. Orada terk edilmiş bir tren ile birkaç top bulmuş ve bir kısmı Alman olan iki yüz asker esir almıştı. Nuri Shaalan, makineli tüfekleri ve katırları ile birlikte dört yüz tutsak ele geçirdiğini bildirdi. Türk askerlere, kendi geçimlerini sağlamaları için uzak köylerin gelirleri belli bir yüzde karşılığında bırakılmıştı.

Bir İngiliz uçağı, bizim Arap gücü olup olmadığımızı merak ederek üzerimizde daireler çizerek uçuyordu. Young, yere işaretler koydu. Pilotlar, aşağı bir mesaj bıraktılar. Bulgaristan, Müttefiklere teslim olmuştu. Balkanlar'da bize karşı bir saldırı olduğunu bilmiyorduk. Bu yüzden haber, sanki bizim için hiçbir önemi yokmuş gibi öksüz kaldı. Hiç kuşku yok ki, bu, sadece büyük savaşın sonunu değil, bizim de savaşımızın sonuna yaklaştığımızı gösteriyordu. Zorlu girişimlerimiz ve sıkıntılarımız sona erecekti. Herkes, çılgınlığı unutup işleri yine oluruna bırakacaktı. Mademki içimizdeki insanların çoğu, yaşamlarında ilk kez olarak bu savaşa katılmışlardı, o hâlde savaşın sona ermesini huzura ve barışa kavuşmak olarak görecektik.

Arkamızdan ordu da geldi. Ağaçlıklar, insanlarla dolup taştı. Her biri, ister incir ağaçlarının yanı, ister palmiyelerin altı, isterse zeytinliklerin içi olsun, kendisine en uygun gelen boş yeri seçip develerinin semerlerini çı-

kardı. Dehşete düşen kuşlar, büyük bir gürültüyle cıvıldaşarak, hep birden bulutlar hâlinde havalanıp dağıldılar. Adamlarımız, hayvanlarını alıp yeşil çalılıklar, çiçekler ve işlenmiş meyve bahçeleri arasından kıvrıla kıvrıla akan dereye götürdüler. Yıllarca çakmaktaşı çöllerinde dolaşmış olan bizim gibi insanlar için bütün bunlar, çok garip görünüyordu.

Şeyh Saad halkı, utangaç tavırlarla hakkında efsanevi şeyler fısıldanan ve şimdi köylerinde bulunan, Tallal, Nasır, Nuri ve Auda gibi ünlü ya da tüyler ürpertici adamlar tarafından yönetilen Faysal'ın ordusunu görmek için geldiler. Biz de köylü yaşamına imrendiğimizi içimizde saklı tutarak, onları seyrettik.

Adamlarımız, deve sırtında uzun süre yolculuk yaptıktan sonra, bacaklarında meydana gelen semer sertliğini açmak için, kalkıp dolaşırlarken, biz, beş ya da altı kişi, yukarıdaki harabelere çıktık. Oradan güneydeki düzlüğü baştan aşağı seyredip bizim için alınan güvenlik önlemlerine bakmamız gerekiyordu. Tam duvarın üzerine çıkmıştık ki, yük hayvanları üzerinde sekiz makineli tüfek taşıyan üniforma giymiş, Türk, Avusturyalı ve Alman askerlerden oluşan küçük, düzenli bir birliğin yaklaşmakta olduğunu şaşkınlıkla fark ettik. Allenby karşısında yenilgiye uğradıktan sonra umutsuz ama kaygısız bir şekilde, savaşın kendilerinden en aşağı elli mil uzakta olduğunu düşünerek huzur içinde Galilee'den Şam'a doğru yürüyorlardı.

Yorgun askerlerimizi zahmete sokmamak için, alarm vermedik. Sadece Dürzî ibn Dughmi, Khaffaji ve ailenin diğer üyeleri ile birlikte, sessizce develerine binip dar patikadan aşağı inerek düşmanın üzerine saldırdılar. Subaylar, savaş yeteneklerini göstermeye kalkıştılar ve anında öldürüldüler. Askerler, silahlarını fırlatıp attılar. Beş dakika içinde üstleri arandı ve soyup soğana çevrildiler. Adamlar sıra ile bahçeler arasından geçen su arkları boyunca götürülerek, hapishane için uygun görünen açık bir ağıla kapatıldılar.

Uzakta, doğuda, kuzeye doğru hareket eden, siyah benekler gibi görünen, üç ya da dört ayrı insan grubu ortaya çıktı. Howeitatları üzerlerine saldık. Bir saat sonra kahkahalar atarak geri döndüler. Her biri yanına, birer katır ya da yük atı almış, çekerek getiriyorlardı. Bunlar, yenilgiye uğrayan ordunun tüm sıkıntılarını açığa vuran zavallı, yorgun ve yara bere içinde olan hayvanlardı. Süvarileri, İngilizlerden kaçan silahsız askerlerdi. Howeitatlar, böyle adamları tutsak almaya tenezzül etmiyorlardı. Zaal, "Onları, köyün oğlan ve kızlarına uşak olarak verdik," diyerek ince dudağıyla alaycı bir tarzda gülümsedi.

Batıdan haberler geldi. Küçük Türk birlikleri Chauvel'in saldırılarından kaçmak için, yerel köylere doğru çekiliyorlardı. Dün gece Şeyh Miskin'de bize katılan köylü bir kabile olan Naim'lerin silahlı adamlarını onların üze-

rine gönderdik. Nasır, onlara ellerinden geleni yapmalarını söyleyerek, bu görevi vermişti. Uzun süreden beri hazırlıklarını yaptığımız bu kitle ayaklanması, şimdi sel gibi coşmaya başlamıştı. Her başarıyı daha yükseğe taşıyıp daha çok isyancıyı silahlandırıyordu. İki gün içinde, altmış bin kişilik silahlı bir gücü harekete geçirebilirdik.

Şam yolu üzerinde önümüze çıkan her türlü önemsiz engelin üzerine atıldık. Daha sonra Deraa'yı gizleyen tepenin üzerinde, ağır ağır yükselen yoğun bir duman tabakasının farkına vardık. Adamın biri, Tallal'a bilgi vermek için atını eşkin sürerek geldi. Almanlar, uçakları ve erzak depolarını ateşe vermişlerdi. Kenti boşaltmaya hazırlanıyorlardı. Bir İngiliz uçağı, aşağı not atarak Barrow'un askerlerinin Remtha yakınlarında bulunduğunu ve biri, dört bin kişilik, öteki, iki bin kişilik, iki ayrı Türk Birliği'nin, her biri ayrı ayrı, Deraa'dan ve Mezerib'ten bize doğru geri çekilmekte olduğunu haber verdi.

Bana göre bu altı bin kişi, Deraa'dan çekilen Dördüncü Ordu ile, Barrow'un ilerlemesine karşı koymaya çalışan Yedinci Ordu'dan geri kalan herkesi kapsıyordu. Bu güçlerin imha edilmesiyle, burada kalma amacımız sona erecekti. Ancak bundan emin oluncaya kadar Şeyh Saad'ı elimizde tutmamız gerekiyordu. Bu yüzden daha büyük olan dört bin kişilik birliğin geçmesine izin verecek, böylece onları, gerilerinden ve kanatlarından rahatsız edecek olan Khalid liderliğindeki Ruallalar'ın ve kuzeydeki bazı köylü kabilelerin eline düşmelerini çabuklaştırmış olacaktık.

Bölüm 117

İki bin kişilik birliğe yaklaştıkça, sanki büyüklükleri bizimki kadar görünüyordu. Onları, düzenli birliklerimizin yarısı ve Pisani'nin toplarının ikisi ile karşılayacaktık. Tallal, endişeliydi. Çünkü düşmanın belirginleşen rotası, onları, doğruca kendi köyü olan Tafas'a götürüyordu. Oraya hızla gidip köyün güneyinde bulunan tepeyi tutmak için, bizi ikna etti. Bu kadar yorgun adamla birlikte hareket ederken, hız, maalesef sadece göreceli bir kavramdı. Kendi birliğimle birlikte Tafas'a hareket ettim. İleride güvenli bir mevzi bulup arkamızdan gelenler bize yetişinceye kadar, düşmanın geri çekilme harekâtına karşı koyabileceğimi umuyordum. Yolun yarısına varmıştık ki, çırılçıplak soydukları bir tutsaklar grubunu sürü gibi sürerek Şeyh Saad'a götüren atlı Araplarla karşılaştık. Adamları merhametsizce sürüyorlardı. Fildişi sırtlarında morarmış darbe izleri vardı. Bununla birlikte adamları, onlara bıraktım. Çünkü bunlar, Deraa polis kıtasına mensup olan Türklerdi. Civardaki köylüler, onların adaletsizlikleri karşısında sayısız defa kan ve gözyaşı dökmüşlerdi.

Araplar, Türk birliğinin Cemal Paşanın mızraklı süvari alayının daha şimdiden Tafas'a girmekte olduğunu söylediler. Görüş mesafesine girecek kadar yaklaşınca köyü ele geçirdiklerini (Rasgele bir girişim yapmışlar gibi görünüyordu,) ve mola verdiklerini anladık. Evlerin arasına yığılan küçük odun yığınlarından dumanlar yükseliyordu. Bu tarafa doğru yükselen zemin üzerinde boyları diz yüksekliğine varan deve dikenleri arasında duran, köyden sağ kurtulup kaçmış olan yaşlı adam, kadın ve çocuklar, bir saat

önce Türkler köye saldırdıkları zaman, olup bitenler hakkında korkunç öyküler anlattılar.

Köyü gözlemeye başladık ve düşman güçlerinin evlerin arkasında kalan alanda toplanıp yürüyüşe geçtiklerini anladık. Güzel bir düzen içinde Miskin'e doğru ilerliyorlardı. Önde ve geride mızraklı süvariler vardı. Makineli tüfek desteğine sahip birlikler hâlinde düzenlenmiş olan karma piyade grupları kanatlarda yer almıştı. Ortada ise nakliye birlikleri ve toplar gidiyordu. Evlerin arkasından yürüyüş hattının ön kısmı kendini gösterince ateş açtık. Cevap vermek için iki sahra topunu bize doğru çevirdiler. Top her zaman olduğu gibi aşırı doldurulup ateşlendiğinden, şarapnel başımızın üzerinden zarar vermeden uçup gitti.

Nuri, Pisani ile birlikte geldi. Umutlu görünen Auda abu Tayi ile, kendi köyünün çekmiş olduğu acılar hakkında insanların ağzından dökülen öyküleri dinledikten sonra, neredeyse çılgına dönmüş olan Tallal, askerlerin önünde ilerliyordu. Geride kalan son Türk, şimdi köyden çıkmak üzereydi. Biz, Tallal'ın merakını yatıştırmak için adamların arkasından gizlice köye doğru ilerledik. Bu arada piyadelerimiz siper alıp Hotchkissleriyle güçlü bir şekilde ateş açtılar. Pisani, yarım bataryası ile piyadelerin arasına yerleşip artçı kuvvetleri kargaşaya düşürmek için, Fransız yüksek patlayıcılarını peş peşe göndermeye başladı.

Develerimizin üzerinde temkinli bir şekilde yaklaşırken köy, hâlâ ağır ağır yükselen beyaz duman halkalarının altında sessizce duruyordu. Uzun otların arasında sanki gizlenmiş gibi duran birkaç gri küme gördük. Toprağı kucaklarmış gibi yatan cesetler, sıkışık bir şekilde birbiri üstüne yığılmışlardı. Hepsinin ölü olduğunu farz ederek, başımızı başka yöne çevirdik. Ama küçük bir beden, sanki bizden kaçmak istermiş gibi sendeleyerek ayağa kalktı. Üç ya da dört yaşlarında olan bir kız çocuğuydu. Kirlenmiş gömleğinin bir omzunun üzerinde ve yan tarafından kan yüzünden meydana gelmiş kırmızı bir leke vardı. Tam boynu ile gövdesinin birleştiği yerde belki de bir mızrak darbesiyle neredeyse lif lif görünen büyük bir yara açılmıştı.

Çocuk, önce birkaç adım koştu, sonra durup bize döndü ve insanı şaşırtacak kadar güçlü bir tonla (diğer herkes sessizce onu seyrediyordu), “Bana vurmayın, Baba!” diye bağırdı. Boğazına bir şey kaçmış gibi tıkanan Abd el Aziz, burası kendi köyüydü ve çocuk, kendi ailesinden biri olabilirdi kendisini hemen deveden attı ve otların içinde tökezleyerek dizlerinin üzerinde çocuğun yanına vardı. Ani hareketi karşısında kız ürkmüştü. Çünkü kollarını yukarı kaldırıp haykırmaya çalıştı. Ama bağıramadan küçük kümenin üzerine düştü. Elbiseleri üzerinden yine kan akmaya başlamıştı. Daha sonra öldüğünü sanıyorum.

Erkek ve kadınların, dört ölü bebeğin daha cesetlerinin yanından geçe-

rek köye ilerledik. Gün ışığı altında çok pis görünüyorlardı. Yalnızlıklarına baktıkça, şimdi ölümün ve dehşetin ne anlama geldiğini daha iyi anlıyorduk. Köyün dış evlerinin yakınında, yüksek olmayan çamur duvarlar ve ağıllar vardı. Duvarın üzerinde kırmızı ve beyaz renkli bir şey duruyordu. Yakından bakınca bunun, duvardan aşağı sarkan bir kadın cesedi olduğunu fark ettim. Testere ağızlı bir kasaturayla hemen oraya mıhlanmıştı. Kasaturanın ağzı iğrenç bir şekilde kadının çıplak bacaklarının arasından girip arkasından çıkmıştı. Kadın hamileydi ve sağında solunda yatan başka kadınlar vardı. Sayıları, belki de yirmi kadardı. Hepsi de değişik tarzda, aynı iğrenç zevkin bir sonucu olarak öldürülmüştü.

Zaagi, çılgın gibi vahşice kahkahalar atmaya başladı. Yayla, bu öğleden sonrasının ılık güneşi ve açık havasında çok daha ıssız görünüyordu. “Yapacağınız en iyi şey, bana, getirebileceğiniz kadar çok Türk ölüsü getirmek olacak,” dedim. Yavaş yavaş gözden kaybolmakta olan düşmanı izlemeye başladık. Hızla ilerlerken açtığımız ateş sonucu yaralanıp düşen ve bizi görünce yol kenarında merhamet dilenmek için ortaya çıkan askerlere rastladık. Ayakta duramayan, yarı çıplak, yaralı bir Türk oturdu ve karşımızda ağlamaya başladı. Abdullah, devesinin başını adama doğru çevirdi. Ama Zaagi, lanet okuyarak Abdullah’ın yolunu kesti ve otomatik tabancasıyla adamın çıplak göğsüne üç mermi gönderdi. Dışarıya kan fışkırırken adamın kalp atışları duyuluyordu: “Trop, trop, trop!” ve ses, giderek yavaşladı.

Tallal, bizim gördüğümüz şeyi görmüştü. Yaralı bir hayvan gibi inledi ve daha sonra yüksek bir yere tırmandı. Bir süre titreyerek kısrağının üzerinde durdu ve Türkler’in peşinden gözlerini dikerek baktı. Onunla konuşmak için biraz ilerledim. Ama Auda, devemin dizginlerinden tutup beni durdurdu. Tallal, çok yavaş hareketlerle başındaki örtüyü yüzüne çekti ve sonra birden kendisini zapt etmeye çalışıyormuş gibi göründü. Üzengilerini hayvanın böğrüne bastırıp paldır küldür dörtnala koşmaya başladı. Semerinin üzerinde ileri geri sallanıp öne doğru eğilirken atını doğruca düşmanın ana birliği üzerine sürdü.

Bu, uzun bir koşu oldu. Hafif eğimli bir yokuştan aşağı indi ve çukur bir alandan geçti. O, ileri doğru atılırken, biz oraya, taş gibi çöktük. Ateş etmeyi kesmiştik. Düşman da durduğundan toynakların doğal olmayan gürültüsü kulaklarımızda davul sesi gibi gümbürdüyordu. Her iki ordu da onu bekliyordu. Akşamın sessizliğinde şaşkınlık içinde kalan düşmana birkaç boy uzaklığa kadar yaklaştı. Tam o an ayağa kalktı ve iki kez olağanüstü bir sesle, “Tallal! Tallal!” diye bağırarak kendi savaş narasını attı. Düşmanın tüfek ve makineli tüfekleri derhâl çatırdayarak ateş etmeye başladı. Tallal, atı ile birlikte peş peşe gelen mermilerle kalbura döndükten sonra, mızrakların önüne ölü olarak düştü.

Auda, son derece soğukkanlı ve korkunç görünüyordu. "Allah rahmet eylesin. Onun öcünü alacağız," dedi. Dizginlerini salladı ve yavaş yavaş düşmanın peşinden gitmeye başladı. Şimdi artık korkuyu ve kanı iyice içlerine sindirmiş olan köylüleri destek vermeye çağırıp bu yandan ve öteki yandan geri çekilen düşman birliği üzerine gönderdik. Auda'nın yüreğindeki yaşlı savaş aslanı canlanmış ve onu, yeniden doğal ve kaçınılmaz liderimiz hâline getirmişti. Hünerli bir manevrayla Türkler'i, zemini kötü olan bir bölgeye sürdü ve ana birliklerini üç ayrı parçaya bölünmek zorunda bıraktı.

En küçük görünen üçüncü birlik, ağırlıkla üç otomobilin etrafında toplanmış olan Alman ve Avustralyalı makineli tüfekçilerle, ata binmiş olan bir avuç subay ya da erden oluşuyordu. Mükemmel bir şekilde savaşıyorlardı ve atılganlığımıza rağmen bizi tekrar tekrar geri püskürttüler. Araplar, şeytan gibi savaşıyorlardı. Terden gözleri bulanıyor ve tozdan, boğazları kavruluyordu. Bedenlerinde yanan zulüm ve intikam ateşi kendilerini öyle bir zorluyordu ki, elleriyle güçlükle ateş edebiliyorlardı. Savaşımızda sadece bu sefere mahsus olmak üzere, verdiğim emirle hiç esir almıyorduk.

Sonunda bu inatçı birliği geride bırakıp daha hızlı ilerleyen iki grubun peşine düştük. Panik hâlindeydiler ve güneş batıncaya kadar kaybettikleri kadar kazanç da elde eden en küçük gruplar haricinde, hepsini imha ettik. Köylü grupları, biz ilerledikçe sel gibi akıp geliyorlardı. Önce beş ya da altı kişiye bir silah düşüyordu. Sonra biri, bir kasatura, diğeri, bir kılıç, öteki, bir tabanca ele geçirdi. Yaya gelen bu adamlar, bir saat sonra eşeklerin üzerine bindiler. Daha sonra her adamın bir tüfeği ve ele geçirmiş olduğu bir atı oldu. Havanın kararmasına yakın atların üzerine ganimetler yüklenmişti. Ölü insan ve hayvanlar, zengin ovanın her yanına dağılmış yatıyordu. Tafas dehşetinin çılgınca ortaya çıkışıyla birlikte hiç durmadan acımızca saldırmış, sanki ölüm ve akan kan, ıstırabımızı dindirecekmiş gibi, düşen insanlarla, atları bile kafalarına vurarak öldürmüştük.

Sadece tek bir Arap birliği, bizden gelen haberleri duymadıkları için merkezde bulunan birlikten arta kalan son iki yüz kişiyi esir almıştı. Ancak bu erteleme uzun sürmedi. Çünkü neden esir aldıklarını öğrenmek için yanlarına gittim. Aslında Tallal'ın intikamının alınmasına tanık olan bu insanların sağ bırakılmasından yana, pek de isteksiz değildim. Ama Araplar'ın arkasında yerde yatan biri, bağırarak bir şeyler söylüyordu. Solgun yüzleriyle beni adamın yanına götürdüler. Bizden biriydi. Uyluk kemiği parçalanmıştı. Kan, kızıl toprağın üzerine akıp duruyor ve yavaş yavaş onu ölüme götürüyordu. Böyle olduğu hâlde bile adamı öldürüp bir kenara bırakmamışlardı. Bugünkü savaş yöntemiyle onu omzundan ve diğer bacağından kasaturalarla yere çakıp koleksiyonu yapılacak bir böcek gibi hareketsiz bırakarak işkence etmişlerdi.

Adam, tamamen ayıktı. "Hasan, bunu kim yaptı?" diye sorunca gözlerini bir kenara sıkışıp umutsuzca bekleyen esirlere çevirdi. Ateş açmadan önceki anlarda hiçbir şey söylemediler. Sonunda üst üste yığılan insan kümesinde bütün hareketler kesildi. Hasan da öldü. Sonunda develerimize bindik ve kederli bir şekilde evimize doğru (benim evim, bizden üç ya da dört gün uzakta bulunan Şeyh Saad'ta bırakmış olduğum kilimimdi) yavaş yavaş yol aldık. Güneş batmıştı ve soğuğu şimdi hissetmeye başladık.

Bununla birlikte yaralarımız, ağrılarımız, yorgunluğumuz bir yana Tallal'ı düşünmeden duramıyordum. Harika bir lider, iyi bir süvari, saygılı ve güçlü bir yol arkadaşıydı. Bir süre sonra diğer devemi getirttim ve gecenin karanlığında muhafızlarımdan birini yanıma alarak daha büyük olan diğer Deraa Birliği'nin peşinden giden adamlarımıza katılmak üzere yola çıktım.

Çok karanlıktı. Güneyden ve doğudan esen sert bir rüzgâr, yüzümüze çarpıyordu. Ancak sağımıza solumuza düşerek patlayan mermilerin çıkarttığı gürültülerden ve ara sıra topların ağızlarından saçılan alevlerden boylu boyunca savaşın tam içine girdiğimizi anladık. Bütün vadi ve tarlalarda Türkler, kör bir şekilde kuzeye doğru ilerlemeye çalışıyorlardı. Adamlarımız, düşmanın peşine düşmüş, bırakmıyordu. Gecenin çöküşü ile birlikte daha da cesaretlendiler. Şimdi düşmanla göğüs göğüse çarpışıyorlardı. Köylerin her biri, savaş üzerlerine doğru yuvarlanarak geldikçe, cesaretle işe koyulup sorumlulukları yerine getiriyordu. Her iki tarafa mensup küçük birlikler, çılgınca savaşıp birbirlerini kırarlarken karanlıkta buz gibi esen rüzgâr, tüfek atışlarına, haykırışlara, Türklerin açtığı yaylım ateşlerine ve dörtnala koşan atların seslerine karışıyordu.

Düşman, güneş batınca mola verip kamp kurmaya çalışmıştı. Ama Khalid, onları yeniden harekete geçmeye zorlamıştı. Bazıları yürüyüp ilerlemiş, bazıları kalmıştı. Pek çoğu yollarda, yorgunluktan uyuyup kalmıştı. Aralarındaki düzen ve uyum kaybolmuştu. Bizimle ya da birbirleriyle her temasta kaçmaya ya da ateş etmeye hazır, tek başlarına hareket eden, rüzgârın estiği yönde sürüklenen gruplar hâline gelmişlerdi. Arapların konumu da dağınık olduğu kadar, belirsizdi.

İstisnaları, sadece Alman kıtalarında görebiliyordum. Burada ilk kez olarak kardeşlerimi öldüren düşmana karşı bir gurur duymaya başladığımı fark ettim. Onlar, evlerinden iki bin mil uzakta, umutsuz ve rehbersiz, en cesur insanın bile sinirlerini bozacak ölçüde çıldırtıcı olan bu koşullarda savaşıyorlardı. Yine de birliklerini sıkı bir düzen içinde bir arada tutabiliyorlardı. Zırhlı gemiler gibi gururlu ve sessiz, Türkler'in ve Araplar'ın yarattığı enkazdan kurtulmak için rotalarını değiştiriyorlardı. Bir saldırı yapıldığı zaman durup mevzi alıyorlar ve düzenli bir şekilde ateş ediyorlardı. Acelele-

ri yoktu, bağırmıyorlardı, tereddüt etmiyorlardı. Mükemmeldiler.

Sonunda Khalid'i buldum ve bu güzergâhı, zamana ve köylülere bırakarak Ruallalar'ı geri çağırmasını istedim. Belki de güneyde daha ağır işler bizi bekliyordu. Alacakaranlıkta ovanın her yanında bir söylenti dolaştı. Deraa, boştu. Khalid'in erkek kardeşi olan Trad, Anazehler'in hemen hemen yarısını yanına alarak kenti görmeye gitti. Başına bir terslik geleceğinden korkuyordum. Çünkü kentte hâlâ Türkler'in olması gerekiyordu. Demiryolundan yukarı çıkan ve İrbid Dağları'nı aşarak gelmeye çalışan, daha pek çok Türk mücadele ediyordu. Aslında son raporunda Remthe'de geciktiğini bildiren Barrow, düşmanla bağlantısını kaybetmedikçe, hâlâ takip edilip savaşılacak bir artçı güç olması gerekiyordu.

Khalid'ten kardeşine destek vermesini istedim. Mesajını rüzgârın estiği yöne doğru bağırarak bildirdikten bir ya da iki saat sonra, yüzlerce atlı ve deveye binmiş olan adam, yardım etmek için koşarak geldiler. Deraa'ya giderken bir yıldızın göz kırpması kadar kısa bir süre içinde birkaç Türk müfrezesine saldırdı ve güvenli bir arazide Trad'ı bulmak için kente ulaştı. Trad, bir sonraki alacakaranlıkta istasyona dört nala saldırıp ele geçirmiş ve siperlerin üzerine sıçradıktan sonra hâlâ direnmeye çalışan az sayıdaki Türk'ü öldürerek zafer kazanmıştı.

Rualla'lar, yerel halkın yardımıyla kampı yağmaladılar. Özellikle vahşice yakılan ambarlarda tutuşan çatılar insanların hayatlarını tehlikeye atsa bile çok iyi ganimet buldular. Ama sağımızda solumuzda yatan cansız pek çok insan olsa da ölümün olanaksız ve başkalarının yaşamının kırılıp atılacak bir oyuncak gibi göründüğü bu an, insanların çıldırdığı ender gecelerden biriydi.

Şeyh Saad, tehlike uyarıları, bağırışlar ve silah atışlarının yanı sıra köylülerin Tallal ve köylerinin bedeline ek olarak esirleri katletme tehditleri altında, sıkıntılı bir gece geçirdi. Gerçek şeyhler, dışarıda Türkler'in peşine düşmüşlerdi. Yardımcıları ile birlikte yoklukları, Arap kampını deneyimli şeflerden, kampa göz kulak olan liderlerden yoksun bırakmıştı. Öğleden sonranın kana susamış, doymak bilmez öldürme tutkusu, uyuklamakta olan kabilesel kıskançlıkları yeniden canlandırmıştı. Nasır ile Nuri Said ve Young ile Winterton, huzuru korumak için olanca güçleriyle çaba harcamak zorunda kaldılar.

Gece yarısından sonra kampa ulaştım ve Deraa'dan yeni gelen Trad'ın habercileri ile görüştüm. Nasır, Trad'a katılmak için, kamptan ayrıldı. Deve sırtında geçirdiğim bu dördüncü gece olduğu için aslında uyumak istiyordum. Ama zihnim, vücudumun ne kadar yorgun olduğunu hissettirmeyecek ölçüde gergindi. Bu yüzden sabaha doğru aşağı yukarı saat ikide üçüncü bir deveye bindim ve yeniden Tafas yolundan inip karanlık köyün

gibi nefis suyundan kase kase içtik.

Diğerleri gelinceye kadar uyuduk. İki gün sonra Akabe'ye vardık. Değerli eşyaları taşıyan grup kente şerefle girdi ve trenlerin artık bizim merhametimize kaldığını söyleyerek övündüler. İki çavuş, Akabe'den Mısır'a acele giden bir gemiye bindi. Kahire, onları hatırlayıp geri dönmeyeceklerinden korkarak titizlenmeye başlamıştı. Bununla birlikte onlar, bunun cezasını neşeli bir şekilde çekmeye hazırdılar. Tek başlarına bir savaş kazanmışlar, dizanteriye yakalanmışlar, deve sütüyle yaşamışlar ve bir deveye sıkıntı çekmeksizin günde elli mil nasıl bineceklerini öğrenmişlerdi. Üstelik Allenby, onlara birer altın madalya taktı.

ilerlerken ben, yolun taç gibi tümsek yaptığı yerden ölçülü adımlarla rahat bir şekilde geçtim. Halkı düzen içinde tutmak için, köye nöbetçiler yerleştirmek gerektiğini söyledi. Kibarca Araplar'ın zaten askeri bir vali atamış olduklarını ifade ettim. Kuyuların yanına gelince istihkam erlerinin tulumbayı kontrol etmeleri gerektiğini, söyledi. Yardımlarını memnuniyetle karşılayacağımızı, açıkladım. Bir saat içinde atları sulamaya başlayacağımızı umduğumuzdan ocakları yakmıştık. Sanki kendi evimizdeymiş gibi hareket ettiğimizi söyleyerek homurdandı. Sadece demiryolu istasyonunun sorumluluğunu üzerine alacaktı. Mezerib'e doğru hareket eden lokomotifi göstererek (küçük Şeyhimiz orada, şimdi Arapların mülkiyetine geçmiş olan Tell el Shebab Köprüsü'nü Türkler'in havaya uçurmalarını önlemişti) demiryolu hattında sürdüreceğimiz uygun çalışma düzenine karışmamaları için nöbetçilerine talimat vermesini rica ettim.

Arapların statüsüne gelince, Barrow, bu konuda hiçbir emir almamıştı. Clayton, aslında bize açıkça yardım etmişti. Çünkü talep edebileceğimiz herhangi bir şeyi gerçekten hak etmemiz gerektiğini düşünüyordu. Arapları, zapt edilmiş bir halk olarak görmeye devam eden Barrow'un kendisine, sakin bir tavırla bizim misafirimiz olduğunu, söyleyince her ne kadar şaşkınlıktan küçük dilini yutmuş olsa da, böyle güvenceli bir rehberliği izlemekten başka seçeneği yoktu. Bu dakikalarda kafam son derece hızlı çalışıyor ve ortak çıkarlarımız adına atılan daha bu ilk adımlarda ölümcül hatalar yapılmasını önlemek istiyordum. Hayal gücünden yoksun olmakla birlikte, dünyanın en iyi niyetli insanları olan İngilizler, genellikle uysal karakterli yerli halkı sorumluluk ve disiplinden yoksun bırakarak, düzeltilmesi yıllar alan kışkırtmalarla, birbiri ardına yapılan reform ve isyanlarla dolu olan bir ortam yaratıyorlardı.

Barrow'u incelemiştim ve onunla karşılaşmaya hazırdım. Yıllar önce savaşta ve barışta sıradan insanları harekete geçiren en temel unsur olarak korkuya inandığını, açıkça itiraf etmişti. Şimdi ben, korkuyu, bir uyarıcı, zehirli bir uyarıcı olmakla birlikte hiç de caydırıcı olmayan, gereğinden fazla değer biçilmiş bir araç olarak görüyordum. Şırınga edildiği her seferinde uygulandığı sistemin daha fazla üretmesine değil, tüketmesine yol açıyordu. Korkan insanları göklere çıkartan bu ukala inançla anlaşmam olanaklı değildi. En iyi çare, Barrow ile benim derhâl yollarımızı ayırmamızdı. İçgüdülerim, kaçınılmaz bir şekilde bu süreci kışkırtacaktı. Bu yüzden çok çetin davranıp tepeden bakarmış gibi bir havaya büründüm.

Barrow, birliği için yiyecek malzeme ve hayvan yemi bulmamı rica ederek, gelip kendisi teslim oldu. Gerçekten çok geçmeden çok iyi geçinmeye başladık. Meydandan geçerken ona, altında esneyen bir muhafızın nöbet beklediği, kısmen yanmış görünen hükümet bürosunun balkonuna sırıkla

tutturulmuş olan Nasır'ın küçük ipek flamasını gösterdim. Barrow, dimdik durarak bayrağı sert bir şekilde selâmladı. Generalin bu komplimanı karşısında bir zevk titreşimi, Arap subayları ve erleri arasında dolaştı.

Buna karşılık politik zorunlulukların sınırları dahilinde kendi iddiamızı sürdürmeye çalıştık. Hintli askerlerin misafir olduklarını ve diledikleri her şeyi yapmalarına izin vermek, hatta yardım etmek gerektiğini Araplar'ın kafasına iyice yerleştirdik. Tutulan bu yol, bizi, hiç umulmadık yerlere götürdü. Köydeki tavuklar ortadan kayboldu. Hintli üç süvari, zarif kurmay subaylarının gümüş düğme ve kabaralarına imrendiklerinden dolayı Nasır'ın flamasını çaldılar. Bu olay, selâm veren İngiliz general ile hırsızlık yapan Hintli askerler arasındaki farka, ırksal tereddütlerine karşın Hintlileri hoş karşılayan Araplar'ın göstermiş olduğu inceliğe tam ters düşen, bir hareket tarzına işaret ediyordu.

Bu arada her yerde asker ve silah ele geçiriyorduk. Esirlerimizin sayısı binleri bulmuştu. Bazılarını İngilizlere devrettik. İngilizler, esirlerin sayısını yeniden hesapladılar. Bazılarını, beslenmelerini sağlamak amacıyla köylere gönderdik. Azrak, kazandığımız zaferin tam ve ayrıntılı öyküsünü öğrendi. Faysal, bir gün sonra arabayla geldi. Zırhlı arabalarımızla bir sıra oluşturarak Faysal'ın Vauxhallını takip ettik. İstasyona yerleşti. Yönetim hakkında hazırlamış olduğum notları yüksek sesle okudum. Öyküm sona ererken oda hafiften sanki bir deprem olmuş gibi sarsıldı.

Bölüm 118

Birliklerinin su ihtiyacını karşılayıp karınlarını doyuran Barrow, şimdi de Şam yakınlarında Chauvel ile buluşup onunla birlikte kentte girmek için harekete geçmek üzereydi. Benden sağ kanadın sorumluluğunu üstlenmemi istedi. Bu, benim için uygundu. Çünkü Nasır, orada bulunuyordu. Hicaz demiryolu boyunca geri çekilmekte olan ana Türk güçlerine inatla karşı koyup gece ve gündüz sürekli saldırılar düzenleyerek sayılarını azaltıyordu. Hâlâ hâlledeceğim pek çok iş vardı. Bu yüzden askerler gittikten sonra, bir gece daha sessizliğin tadını çıkarmak için Deraa'da kaldım. İstasyon, açık arazinin sınırında bulunuyordu. Buna rağmen kentin çevresinde toplanan Hintliler, yersizlikten dolayı yakınınca tepemi attırdılar. Çöllerin özünü, sanki bir mezardaymış gibi dünyadan ayrı yaşayan, yalnız başına hareket eden ve kendini yollara adamış olan bireyler oluşturuyordu. Ağır ağır ilerleyen koyunlar gibi sürü hâlinde hareket etmeyi seven bu askerler, çölün ayrıcalığından yararlanmayı hiç de hak etmiş gibi görünmüyorlardı.

Zihnim Hintli askerlerin içinde sanki gelişmemiş, saklı kalmış bir şeyler olduğunu hissediyordu. Sanki kendi anlamları üzerine düşünüyorlarmış gibi bir havaları vardı. Bedeviler'in kaba görünen sağlamlıklarından çok farklı olarak dikkatli, saygı gösteren, boyun eğmiş köleler gibi hareket ediyorlardı. Kişisel eşitsizliğe daha önce hiç tanık olmamış olan muhafızlarım, İngiliz subayların Hintli askerlere karşı davranış tarzlarını gördükçe dehşete kapılıyorlardı.

Burada insanoğlunun adaletsizliğini açıkça hissetmiştim. Bu yüzden Deraa'dan nefret ettim ve adamlarımla birlikte eski havaalanının yukarısına yerleştik. Daha sonra yanıp kömürleşmiş olan hangarların yanında huyları deniz yüzeyi kadar değişken olan muhafızlarım, her zaman olduğu gibi yine ağız dalaşına girdiler ve orada bu gece son kez olarak Abdullah, bana gümüş kap içinde pirinç pilavı getirdi. Akşam yemeğini yedikten sonra, hiç boşluk bırakmadan önümüzdeki günleri düşünmeye çalıştım. Başarılarımızdan dolayı hayallerim, güçlü bir rüzgârın etkisiyle parlayan bir kandilin alevi gibi coşmuştu. Önümüzde çok somut bir hedefimiz vardı. Ama arkamızda iki yıllık zorlu bir çaba, şimdi unutulmuş olan ya da iftiharla anılan bir sefalet dönemi yatıyordu. Her biri de hayallerimde eşsiz bir yer tutan isimler, durmadan çağrışımlar yaparak akıp geçiyordu. Rumm, muhteşemdi, Petra, harikulade, Azrak, ıssız ve Batra, çok temiz bir yerdi. Bununla birlikte insanlar da değişmişti. Ölüm, saygıdeğer insanları aramızdan çekip almış ve arkalarında bıraktıkları yeni acılar, beni çok üzmüştü.

Uykum gelmeyecekti. Bu yüzden hava aydınlanmadan önce Stirling'i ve şoförlerimi uyandırdım. Dördümüz, Blue Mist'e (Mavi Sis'e), zırhlı Rolls marka arabamıza binip otomobilin ilk kez iz açtığı çamurlu yollardan geçerek, Şam'a doğru ilerledik. Bir süre sonra aynı hattı kullanan nakliye birlikleri ile Barrow'un komuta ettiği tümenin artçı güçleri yolu tıkayacaktı. Bölgeyi kestirmeden geçerek Fransız demiryoluna vardık. Rayların altına destek olarak döşenen eski kırma taşlar, yolun engebeli olduğu yerlerde bize temiz bir yol işlevi gördü. Daha sonra yine hızlandık. Öğleyin bir derenin kenarında Barrow'un flamasını gördük. Atlarını suluyorlardı. Muhafızlarım da bize yetiştiler. Bu yüzden devemi aldım ve bir harekette üzerine çıktım. Barrow, iflah olmaz diğer süvariler gibi, develere biraz küçümseyerek bakan bir adamdı. Deraa'dayken aşağı yukarı üç zorlu yürüyüşle Şam'a varmayı düşünen süvarilerine bizim ayak uyduramayacağımızı öne sürmüştü.

Bu yüzden dinç bir şekilde deveye bindiğimi görünce şaşırdı ve Deraa'dan ne zaman ayrıldığımızı, sordu. "Bu sabah!" diye karşılık verdim. Yüzü, asıldı. "Ya, bu gece nerede mola vereceksiniz?" diye sordu. Keyifle, "Şam'da!" diye yanıtladım ve devemi ileri sürerken bir düşman daha kazandığımı hissediyordum. Aslında ona karşı muziplik yaptığım için bir parça üzülmüştüm. Çünkü adam, her türlü isteğimi cömertçe karşılamıştı. Ama bu görünüşün ötesinde ileri sürdüğü iddia, çok ciddiydi. Benim hakkımda ne düşünürse düşünsün hiç umurumda değildi. Bu yarışı kazanmak zorundaydık.

Stirling'in yanına döndüm ve arabayla yola devam ettik. Öncü İngiliz Birlikleri için her köye nerede olduğumuzu ve düşmanın ne kadar uzakta bulunduğunu bildiren notlar bıraktık. Barrow'un ilerlemesine göz kulak

olma görevi, Stirling'i de, beni de bıktırdı. Gözcüler, boş vadilerde dolaşarak keşif yaptılar; mangalar, ıssız tepelere çıkarak şereflendirdiler. Böylece dost ülkenin üzerine son derece dikkatli bir şekilde bir perde çekildi. Bütün bunlar, bizim gerçekleştirdiğimiz belirli hareketler ile olağan bir savaşın fazla göze batmayan aşamaları arasındaki farkı çok açık bir şekilde gözler önüne seriyordu.

Hicaz demiryolunun yolumuza yakın seyredeceği ve Chauvel'le buluşacağımız Kiswe'ye kadar bir bunalım çıkması olanaklı değildi. Nasır, Nuri Shaalan ve Auda, kabilelerle birlikte hâlâ saldırılarını sürdürerek demiryolu üzerinde ilerliyorlardı. Üç gün önce uçağımız, Şeyh Saad yakınlarında dört bin kişilik (ama aslında yedi bine yakındı) bir birlik saptamıştı. O günden beri hiç ara vermeden bizi sıkıntıdan kurtarmak için savaşıp durmuşlardı.

Arabayla bir tepeye tırmanırken ateş edildiğini duyduk ve sağ tarafımızda, demiryolunun geçtiği yerde bulunan bir sırtın arkasına bir şarapnelin düştüğünü gördük. Kısa bir süre sonra, aşağı yukarı iki bin kişiden oluşan bir Türk Birliği'nin ön kısmı ortaya çıktı. Bu birlik, düzensiz, dağınık gruplardan oluşuyordu. Şimdi ara vermişlerdi ama daha sonra yine dağ toplarını ateşleyeceklerdi. Türkleri takip edenlere yetişmek için yolumuza devam ettik. Büyük Rollsumuz, açık yolda masmavi görünüyordu. Türkler'in arkasından birkaç Arap süvari ortaya çıktı ve sulama hendekleri boyunca beceriksizce dörtnala koşarak bize doğru geldiler. Karaciğer rengi bir aygıra binmiş olan Nasır'ı tanıdık. Harika hayvan, yüz millik bir kovalamaca savaşından sonra bile hâlâ güçlü ve kuvvetli görünüyordu. Keza yaşlı Nuri Shaalan ve otuz hizmetkârı da benzer bir şekilde çok iyi durumdaydılar. Yedi bin Türk'ten geriye sadece bu birkaç bin kişilik birliğin kaldığını anlattılar. Ruallalar, her iki kanada da korkunç bir şekilde saldırıp darbeler indirirken Auda abu Tayi, Cebel Mania'nın arkasına gitmişti. Dostları olan Wuld Ali'leri bir araya getirecek ve bu birliği orada pusuya yatarak bekleyecekti. Düşmanı tepelerden sürüp tuzağa düşürebileceklerini umuyorlardı. Ortaya çıkmamız sonunda bir işe yaramış mıydı, bari?

İngilizlerin tüm güçleriyle hemen arkamızdan gelmekte olduklarını söyledim. Düşmanı sadece bir saat için oyalayabilirlerse... Nasır, ileriye doğru baktı ve önümüzde uzanan düzlük haricinde etrafı duvarlarla ve ağaçlıklarla çevrili olan bir çiftlik evi gördü. Nuri Shaalan'a seslendi ve orada Türkler'in olup olmadığını kontrol etmek için, hızla harekete geçtiler.

Üç mil geriye gidince önden ilerleyen Hintli askerleri bulduk. Başlarında bulunan yaşlı ve asık suratlı bir albaya Araplar'ın bize nasıl bir hediye sunduklarını anlattım. Yürüyüşlerinin güzel düzeninin bozulmasından pek hoşlanmış gibi görünmüyordu. Ama sonunda bir süvari bölüğüne izin verdi ve düzlükten ağır ağır geçerek küçük toplarını bize doğru çeviren Türkler'in

üzerlerine yürümelerini emretti. Bir ya da iki mermi, aşağı yukarı askerlerin tam ortasında patladı. Bizim dehşete düşmemiz karşısında (ki bunun nedeni, Nasır'ın cesurca bir destek bulacağını zannederek, kendini tehlikeye atmış olmasıydı) geri çekilme emri verdi ve çabucak yola döndüler. Stirling ve ben, çılgına dönerek hemen aşağı koştuk ve işaret fişeği atan tabancalardan bile daha ağır olmayan bu dağ toplarından korkmamaları gerektiğini söyledik. Ama ne nezaketimiz ne de öfkemiz, yaşlı adamı bir inç bile kımıldatmadı. Bu yüzden aceleyle daha yüksek bir yetkili bulmak için yoldan üçüncü kez geri döndük.

Kızıl bir başlık takmış olan emir subayı, General Gregory'nin orada bir yerlerde bulunduğunu söyledi. Adama lanet ettik. Stirling, profesyonel gururuyla bu kötü yönetim karşısında neredeyse ağlayacaktı. Dostumuzu arabaya çekip Generali bulduk. Tümgeneralin süvarilere sıcağı sıcağına emirler vermesi için, arabamızı ona verdik. Atlı bir topçu bataryası getirmek için hızla geri döndü. Toplar ilk kez ateşlendiği sırada havadaki son aydınlık, tepelerin zirvesine çekilip oradan bulutlara geçmişti bile. Middlesexli çiftçilerden oluşan gönüllü süvari alayı (yeomanry) ortaya çıktı ve Türklerin artçı birliklerine saldırmak için Araplar'ın arasına sıkıştırıldılar. Karanlık çökünce düşmanın toplarını, nakliye araçlarını ve her türlü malzemeyi bırakarak dağıldıklarını anladık. Önlerinde boş olarak düşündükleri bölgeye çıkmak için Mania'nın iki zirvesi arasında kalan, geçilmeye pek elverişli olmayan bir geçide doğru kaçıyorlardı.

Ancak o boş bölgede Auda bekliyordu ve katıldığı bu son savaşın gecesinde, şafak her şeyin bittiğini açıkça gösterinceye kadar hiç durmadan öldürüp durdu, yağmaladı ve kalanları esir aldı. Böylece iki yıldır ayağımıza takılıp bize engel olan bu bölgeden Dördüncü Ordu geçti.

Gregory'nin mutlu bir şekilde gayret göstermesi sayesinde Nasır'ın yüzüne bakma cesaretimiz oldu. Gece yarısından önce buluşmayı kararlaştırdığımız, Kiswe'ye doğru hareket ettik. Bizim arkamızdan Hintli askerler kitle hâlinde geldiler. Dinlenmek için ıssız bir yer aradık. Ama şimdiden her yer binlerce askerle dolmuştu.

Kalabalıkta bir araya gelen bir sürü, zekânın yaratmış olduğu hareketler ve karşı akımlar, tıpkı kendileri gibi beni de huzursuz bir şekilde sağa sola sürükleyip duruyordu. Geceleyin derimin rengi görünmüyordu. Önemsenmeyen bir Arap gibi, dilediğim kadar dolaşabilirdim. Böylece kendimi, garip bir şekilde, beni bu gece hiç rahatsız etmeyen kendi soydaşlarımın arasında buldum ama yanlarından hemen ayrıldım. Zırhlı arabaların şoförleri, sayıları az olduğundan ve uzun bir süredir arkadaşlık yaptığımızdan dolayı, benim için uygun insanlardı. Bütün bu aylar boyunca kendi başlarına kızgın güneşe ve yıldırıcı rüzgâra açık alanlarda ko-

runmaksızın yaşamak, onları birey olarak hem yıpratmış, hem de mükemmelleştirmişti. İngilizler'den, Avustralyalılar'dan ve Hintliler'den oluşan böyle görülmedik bir asker kalabalığı içinde onlar da, kendilerini benim kadar garip ve utangaç, derimize yapışan kirlerden dolayı sanki fark ediliyormuşuz, gibi hissediyorlardı. Çünkü haftalardan beri üzerimizde olan bu giysiler, terden ve sürekli kullanımdan dolayı iyice keçeleşmiş ve kıyafetten çok, bir kabuk hâlini almıştı.

Ama bu diğerleri, iki yıllık düzensiz savaş deneyiminden sonra, bana biraz garip görünseler de gerçek askerlerdi. Üniformanın bir kalabalığı nasıl kişilikdışı, yekpare ama değerli bir grup hâline getirdiğini, gruba, nasıl başı dik bir adamın gerginlik ve onurunu kazandırdığını keşfettim. İnsanı olağan yaşamdan ayıran bu ölüm giysisi, onu üzerine giyenlerin iradelerini ve bedenlerini devlete satmış olduklarını ama başlangıcı gönüllü olduğu için hiç de onursuz sayılmayacak bir sözleşmeyle, kendilerini askerlik hizmetine bağlamış olduklarını gösteriyordu. İçlerinden bazıları, yasa tanımazlık içgüdüsüyle, bazıları da açlık korkusuyla, diğerleri ise askeri yaşamın farz edilen bir özelliği sayılan ve ihtiyaç duydukları o göz kamaştırıcılığından dolayı, bu hizmeti kabul etmişlerdi. Ama hepsi de sadece kendi kişiliklerini alçaltmaya çalışarak, bir tatmin yolu bulmuşlardı. Çünkü barış dönemine kıyasla, insanlık düzeyinin aşağısına düşmüşlerdi. Sadece kadınlar, o göz alıcı kıyafetlere bakarak şehvetle baştan çıkıyorlardı. Bir işçinin yaşamını sürdürmesine yetecek kadar olmasa bile, bir cep harçlığı sayılan askerlerin ücretleri, adamın bir şeyler içip de unutmasını sağladığı an en yararlı bir şekilde harcanmış kabul ediliyordu.

Mahkûmların üzerinde sürekli olarak baskı uygulanması olağan bir durumdu. Köleler ise, niyet ederlerse istedikleri zaman özgür kalabilirlerdi. Ama askerler, zihinlerinin ve tutkularının tüm idaresini, bedenlerinin yirmi dört saatlik kullanımını, sahiplerine teslim etmişlerdi. Bir mahkûmun kendisini sınırlandıran kurallardan, hatta nefret etmeye eğilimli biriyse, dışarıdaki tüm insanlıktan nefret etmeye hakkı vardı. Ama somurtup küsen bir asker, kötü bir askerdi; aslında asker bile sayılmazdı. Sevgisini tümüyle kralın satranç tahtası üzerinde dizili duran taşlara vermesi gerekiyordu.

İşte insanı böylesine alçaltan bir görev olduğu hâlde, hepimizi bir bütün hâline getiren savaşın garip gücü! Laubali bir eşek şakası yaparak beni sırtlarında taşıyan bu Avustralyalılar da, sivil kıyafetler giydikleri hâlde, yarı uygarlığı başka bir zamana ertelemişlerdi. Bu gece güçlüydüler, çevrelerine dikkat etmeyecek kadar kendilerinden emindiler, ancak –hayal kırıklığına uğramış, olgun gözleri hariç tek bir düz çizgi bile taşımayan kıvrımlı, kıvrak vücutlarıyla aylak aylak caka satarak dolaşırlarken– onların zayıf karakterli, yapmacık ya da içgüdüsel olarak hareket ettikleri, kanısına vardım.

Her zaman büyük işler yapacaklarmış gibi davranıyorlardı. Kınından yarı çekilmiş bir kılıcın rahatsız edici esnekliğine sahiptiler. Evet, rahatsız ediciydiler ama korkutucu değillerdi.

İngiliz askerler, ne Avustralyalılar gibi içgüdüsel olarak hareket ediyorlar, ne de umursamazca davranıyorlardı. Fazla kıvrak zekâlı değillerdi ama neredeyse utangaççа bir tavırla kendilerine özen gösteriyorlardı. Kıyafetleri düzgündü ve sıkılgan bir tavırla ikişer ikişer bir araya gelerek dolaşıyorlardı. Avustralyalılar, bir yerde toplu olarak durdukları hâlde, tek başlarına yürüyüşe çıkıyorlardı. İngilizler, erlerin eşitliğini ifade eden ordu kıyafetlerinin olağanlığı içinde, bekâr erkeklere has bir samimiyetle iki arkadaş bir araya geliyor ve birbirlerinden hiç ayrılmadan yürüyorlardı. "Hiç ayrılmamayı" savaş dönemine özgü bir arzu olarak nitelendiriyorlar ve böylece başkalarını incitebilecek kadar derin düşüncelerin, dört kulak arasında gizli kalmasını sağlıyorlardı.

Araplar, askerlerin etrafında dolaşıyorlar, başka bir dünyadan gelen bu insanlara gözlerini dikerek bakıyorlardı. Bir aldatmaca niteliği taşıyan görevim yüzünden, iki yıldır Araplar'ın arasında bir sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmıştım. Bu gece kendimi Araplar'a, askerlerden daha yakın hissediyordum ve bunu utanç verici bulduğum için, kendi kendime kızıyordum. İçimde yurt özlemiyle karışan rahatsız edici bir karşıtlık vardı. Duyularımı keskinleştirip nefretimi üretken kılmak için sadece ırksal farklılıkları görüp dilsel farklılıklara dikkat etmekle yetinmemiştim. Bunların yanı sıra, kokular arasındaki farkı bile ayırt etmeyi öğrenmiştim. Arap toplulukların sürekli olarak giydikleri pamuklu elbiselerinin üzerinde kuruyan terin, her yana sinen, kesilmiş sütün ekşiliğine benzeyen ağır kokusunu, İngiliz askerlerin vahşi hayvanlara benzeyen kokularını, yünlü giysiler giyen bir kalabalıktan yükselen sıcak sidik kokusunu amonyağın insanın nefesini kesen, keskin acılığını ve için için yanan neft yağının kokusunu ayırt edebiliyordum.

Bölüm 119

Savaşımız sona ermişti. Buna rağmen Araplar, yolların hâlâ tehlikeli olduğunu söylüyorlardı. Üstelik karanlıkta Şam kapısının önünde aptalca ölmek istemediğimizden, o geceyi Kiswe'de uyuyarak geçirdik. Spordan hoşlanan Avustralyalılar, yapacağımız seferi, iki nokta arasında, Şam ile bulunduğumuz yer arasında yapılacak bir yarış olarak görüyorlardı. Ama gerçekte, şimdi, hepimiz, Allenby'ın komutası altına girmiştik ve ona uymak zorundaydık. Çünkü zafer yalnızca Allenby'ın dehası ile Bartholomew'u katlandığı sıkıntıların, mantıki bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı.

Allenby ile Bartholomew'un taktik plânı, güney birliği Şam'a girmeden önce Avustralyalıların, demiryolunun öteki tarafına geçip Şam'ın kuzeyinde ve batısında mevzilenmelerini emrediyordu. Biz, Arap liderler ise kısmen daha yavaş ilerleyen İngiliz birliklerini bekliyorduk. Çünkü Allenby, bize, henüz emredilen görevleri yerine getirip getirmediğimizi sormamıştı. Verdiği güven karşılığında mükemmel bir şekilde itaat sağlayan Allenby'ın bu otoritesi, yapmış olduğu soğukkanlı tahminlerinden kaynaklanıyordu.

Kente girişte bizim de hazır olacağımızı umuyordu. Çünkü bir yandan sırf savaşta ele geçirilen bir ganimetten çok daha öte bir anlam taşıyan Şam'ın, Araplar'a ait olduğunu biliyordu; öte yandan, ileriye dönük olarak bazı başka nedenleri hesaba katıyordu. Faysal'ın hareketi, Müttefikler ilerlerken, düşman bir ülkeyi dost bir ülke hâline getirmiş, refakatçi muhafız birlikler olmaksızın konvoyların yola çıkmasını, garnizonlar olmaksızın kentlerin yönetilmesini, olanaklı kılmıştı. Avustralyalılar, Şam'ın etrafını

kuşatırlarken, verilen emirlere rağmen kente girmek zorunda kalabilirlerdi. Eğer bir kişi bile onlara karşı koysa, bütün gelecek mahvolacaktı. Şamlılar'ın İngiliz Ordusu'nu müttefik olarak kabul etmelerini sağlamak için bize sadece bir gece verildi.

Bu, fikirlerde olmasa bile, tavırlarda gözlenen bir devrimdi. Bununla birlikte Faysal'ın Şam komitesi, zaten aylardan beri Türkler çöktükleri an iktidarı devralmak için hazırlık yapıyordu. Sadece onlarla temas kurmak, Müttefiklerin hareketlerini açıklamak ve onlardan ne talep ettiğimizi bildirmek gerekiyordu. Bu yüzden karanlık koyulaşırken Nasır, komitemizin başkanı olan Ali Rıza'yı ya da yardımcısı Şükrü el Eyyubi'yi bulup derhâl bir hükümet kurdukları takdirde, yarın destek sağlanacağını bildirmek üzere bir Rualla Süvari Birliği'ni kente gönderdi. Nitekim öğleden sonra saat dörtte, biz harekete geçmeden önce, hükümet kuruldu. Ali Rıza yoktu. Chauvel'in önünde Galilee'den çekilmek zorunda kalan orduya komuta etmek için, son anda kendisine Türkler tarafından görev verilmişti. Ama Şükrü, Cezayirli kardeşlerden, Muhammed Said ile Abd el Kader'den, beklenmedik bir şekilde destek gördü. Cezayirliler'in hizmetkârlarının da yardımıyla güneş batmadan önce Arap Bayrağı, Türk ve Almanlar'dan oluşan son grup tek sıra hâlinde Kent Sarayı'nın önünden geçerken göndere çekildi. En geride kalan generalin, bayrağı alaycı bir tavırla selâmladığını söylüyorlar.

Nasır'ı kente girmekten vazgeçirdim. Bu gece, oraya kargaşa egemen olacaktı ve şafakta huzur içinde girmesi, şanına daha çok yakışacaktı. Nasır ve Shaalan, bu sabah benimle birlikte Deraa'dan yola çıkan Rualla Süvarileri'nden oluşan ikinci birliği durdurup hepsini birden Rualla Şeyhlerine yardım etmek için Şam'a gönderdiler. Böylece dinlenmeye çekildiğimiz gece yarısına kadar, kente dört bin silahlı adamımız girmiş oldu.

İşler yarın da yoğun devam edeceğinden dolayı, uyumak istiyordum. Ama uyuyamadım. Şam, iki yıl süren bir belirsizlik döneminin düğüm noktasıydı ve bu zaman içinde yararlanılan ya da reddedilen fikirlerin uzantıları üşüşmüşler, zihnimi rahatsız etmeye başlamışlardı. Kiswe de çok sayıda ağacın, bitkinin ve insanın nefes alıp vermesiyle boğulacak hâle gelmişti. Önümüzde kalabalık dünyanın, küçük bir örneği duruyordu.

Almanlar, Şam'dan ayrılırlarken ikmal depolarını ve cephanelikleri ateşe vermişlerdi. Bu yüzden, her birkaç dakikada bir meydana gelen patlamalar, sinirlerimizi yerinden oynattı. Patlamanın ilk şoku ile birlikte gökyüzü alevlerle aydınlanıyor ve her gümbürtüden sonra yeryüzü sanki yerinden oynayacakmış gibi sarsılıyordu. Gözlerimizi kuzeye doğru kaldırıp da bakınca, patlayan her cephanelik ile birlikte müthiş yüksekliklere fırlayan mermiler, bir küme hâlinde birbirine bağlanmış roketler gibi peş peşe patlarken, solgun gökyüzünün aniden sarı sarı noktalar hâlinde delik deşik olduğunu görü-

yorduk. Stirling'e dönüp "Şam yanıyor," diye fısıldadım. Özgürlüğün bedeli olarak, büyük kentin yanıp kül olduğunu düşünmek beni rahatsız etmişti.

Şafak sökünce arabamızla kentin üzerine oturduğu, vahaya hâkim olan sırtın tepesine çıktık. Bir yıkıntıyla karşılaşacağımızı umduğumuzdan kuzeye doğru bakmaya korkuyorduk. Ama yıkıntı görmenin aksine kent, sabah güneşinin altında her zaman olduğu gibi, bir inci kadar güzel parıldıyordu. Sessiz bahçeler nehrin sisi altında donuk yeşil bir renge bürünmüştü. Gecenin bütün gürültüsü, küçülmüş küçülmüş, Hicaz demiryolunun bitim noktası olan Kadem'in hemen yakınında bulunan depo bahçelerinden kasvetli bir siyahlık hâlinde yükselen, dik, uzun bir duman sütununa dönüşmüştü.

Doğruca yokuş aşağı inip sulanmış tarlalardan geçtik. Köylüler, günlük çalışmalarına daha yeni başlıyorlardı. Dörtnala koşan bir atlı, arabanın içinde kefiyelerimize bakarak, kim olduğumuzu şöyle bir kontrol ettikten sonra, elinde tuttuğu sarı üzüm salkımını uzatarak bizi neşeyle selâmladı. "Haberler iyi. Şam sizi selâmlıyor!" dedi. Şükrü'nün gönderdiği bir haberciydi.

Nasır, hemen önümüzde ilerliyordu. Ona haberleri ilettik. Elli muharebeye katılmış bir adamın ayrıcalığına sahip olarak, onuruna yakışır bir şekilde kente girebilecekti. Yanında Nuri Shaalan olduğu hâlde, atını son kez dörtnala kaldırmak istedi ve uzun yoldan aşağı hızla koşarken sıçrayan su zerrecikleri arasında havada zoraki asılı kalan bir toz bulutu çıkartarak, gözden kayboldu. Stirling ile birlikte ona adil bir avans vermek için, kenarları dik bir su yatağının dibinden akan küçük bir dere bulduk. Suları soğuktu. Yıkanıp traş olmak için derenin yanında mola verdik

Hintli askerler, bize, arabamıza ve pejmürde görünümlü, orduya has kısa pantolon ve tunik giymiş olan şoförlerimize dikkatle bakıyorlardı. Ben, tepeden tırnağa Arap giysileri içindeydim. Stirling ise kefiyesi hariç, tamamen bir İngiliz Kurmay Subayı'nın görünümündeydi. Aptal ve huysuz bir adam olan başlarındaki gedikli erbaş, kaçak asker yakaladığını zannetti. Sonunda adamın tutuklamasından kurtulunca Nasır'ın peşinden gitmeye karar verdik.

Arabamızı gayet sessiz bir şekilde uzun caddeden yukarı sürerek Barada bayırının üzerinde bulunan hükümet binalarının olduğu yere geldik. Kaldırımlar, sokak araları, pencereler, balkonlar ve binaların damları tıklım tıklım insanla dolmuştu. Pek çoğu bağırıyordu, bir kısmı zayıf bir şekilde alkışlıyordu; daha cesur olanları adlarımızı bağırarak tekrarlıyordu. Ama çoğunlukla geçenlere bakıp bakıp duruyorlardı. Gözlerinde parıldayan bir neşe okunabiliyordu. Kentin kapısından merkezine kadar uzun bir iç çekmeye benzer hareketlenme, güzergâhımıza damgasını vurdu.

Kent Sarayı'nda her şey farklıydı. Binanın basamakları ve merdivenler, bir ileriye, bir geriye hareket eden, bağıran, kucaklaşan, dans eden, şarkı

söyleyen bir insan kalabalığıyla dolmuştu. Kalabalığı sağa sola iterek bize bir yol açtılar ve neşeyle ışıldayan Nasır ile Nuri Shaalan'ın koltuklara oturarak gelenleri kabul ettiği giriş salonuna aldılar. Nasır ile Nuri'nin her iki yanında benim eski düşmanım, Abd el Kader ile kardeşi, Muhammed Said oturuyordu. Şaşkınlıktan dilimi yutacaktım. Muhammed Said, ileri atılarak, Selahattin ailesinden Şükrü el Eyyubi ile Emir Abd el Kader'in torunlarının dün bir hükümet kurduklarını ve burunları sürtülen Türk ve Almanların kulakları dibinde bağırarak Hüseyin'i "Arapların Kralı" olarak ilan ettiklerini, açıkladı.

Yüksek sesle konuşmaya devam ederken, devlet adamı olmamakla birlikte sevilen bir insan olan, Cemal'den çok çektiği için, halkın gözünde neredeyse bir mazlum konumuna yükselen Şükrü'ye döndüm. Şükrü, bana, Cezayirlilerin, Şam'da tek başlarına Türklere, kaçtıklarını anlayıncaya kadar nasıl yardım ettiklerini anlattı. Bundan başka Türkler, Cezayirliler sayesinde gizli toplantılar yapan Faysal'ın komitesinden haberdar olmuşlar ve vahşice kontrolü ele geçirmişlerdi.

Görüşleri, mantıki olmaktan çok, ilahiyatçı olan yobaz insanlardı. Şimdi işin başından itibaren yaptıkları küstahlıklara bir son vermesini ima ederek Nasır'a döndüm. Ama tam o sırada dikkatimiz başka bir yöne kaydı. Çevremizde kopan bir feryat figan fırtınası ile birbirimizden ayrıldık. İnsanlar, devrilen masa ve sandalyelerin arasından sağa sola kaçışırken, sanki kendimizi bir şahmerdanın altında eziliyormuş gibi hissettik. Derken tanıdık bir sesin dehşet verici gürlemesi her şeye baskın çıktı ve insanlar bir ölü gibi sessizleşti.

Salonun içindeki açık alanda Auda abu Tayi ile Dürzîlerin şefi olan Sultan el Atrash, birbirlerinin üzerine yürüyorlardı. Onları birbirinden ayırmak için atılırken, adamların taraftarları birbirine girmek üzereydiler. Aynı amaçla harekete geçen Muhammed el Dheilan'ı itekleyerek kalabalığı yardık ve şefleri birbirinden ayırdık. Biz, Auda'yı bir adım geri gitmeye zorlarken, Hüseyin el Atrash, daha hafif olan Sultan'ı kalabalığın içinde ite kaka sürerek, yandaki bir odaya götürdü.

Auda, öfkeden sağduyulu bir şekilde düşünemeyecek kadar körleşmişti. Onu, binadaki büyük devlet salonuna götürdük. Son derece büyük, görkemli, altın yaldızlarla kaplı, bizim girdiğimiz kapı hariç, bütün kapıları kilitli olduğundan, mezar gibi sessiz bir odaydı. Auda'yı zorla bir sandalyeye oturttuk ve orada kalmasını sağladık. Sinir krizi geçirdiğinden ağzından köpükler çıkıyordu ve sesi çatallaşıp kısılıncaya kadar, durmadan bağırıp çağırdı. Kolları, sanki erişebileceği bir yerde silah varmış gibi vahşi bir şekilde hamleler yapıyor, bedeni sarsılarak titriyor ve kasları durmadan seğiriyordu. Başına hücum eden kan yüzünden, yüzü biraz şişkin görünüyordu. Başı açıktı ve uzun saçları gözlerinin üzerine dökülmüştü.

Yaşlı adama ilk yumruğu, Sultan atmıştı ve yaşamı boyunca inatçılık şarabıyla kendisinden geçmiş olan, dur durak tanımayan bu asi ruh, bu hakareti Dürzî kanıyla temizleyeceğini söyleyerek atıp tutuyordu. Hubsi ile birlikte Zaal içeri girdi. Dördümüz ya da beşimiz bir araya gelip Auda'yı zaptettik. Konuşurken bizi dinleyecek kadar sakinleşmesi için, bir yarım saat geçti. Sadece üç gün için benim ve Muhammed'in kontrolü altında kalarak kendi intikamını almaktan vazgeçtiğine dair bir söz alıncaya kadar da, bir yarım saat daha geçti. Dışarı çıktım ve Sultan el Atrash'ın kentten gizlice ve son süratle gönderilmesini sağladım. Daha sonra hükümeti bir düzene koymak için, Nasır ile Abd el Kader'i aradım.

Gitmişlerdi. Cezayirliler, Nasır'ı, ferah ve serin olduğu için kendi evlerine gitmeye ikna etmişlerdi. Bu, iyi bir şanstı. Çünkü daha acil olarak yoluna konulması gereken pek çok kamu işi vardı. Eski günlerin sona erdiğini, yerli bir hükümetin işbaşında olduğunu kanıtlamak zorundaydık. Bunun için kullanacağım en iyi araç, Vali gibi rol yapan Şükrü olacaktı. Böylece Mavi Sis'e binip yurttaşların kabul ettiği bir devrim bayrağı olarak, otoritesini genişletmek ve kendimizi gösterip tanıtmak için yola çıktık.

Caddeye çıkınca, yol boyunca bizi selâmlayan halkın millerce uzunlukta bir sıra oluşturduğunu gördük. Daha önce gördüğüm her yüz kişiye karşılık, şimdi binlerce insan yığılmıştı. Bu kentteki bütün erkek, kadın ve çocuklar, bizi sadece şöyle bir an görerek ruhlarını ateşleyecek bir kıvılcım bekleyen çeyrek milyon insan, caddelere dökülmüştü. Şam, coşkuyla çıldırmıştı. Erkekler, sevinç içinde feslerini havaya atıyorlar, kadınlar, peçelerini yırtıp parçalıyorlardı. Ev sahipleri, yolda önümüze çiçekler, perdeler, halılar atarken karıları, neşeyle bağırıp kahkahalar atarak kafes çubuklarının arasından sarkıyorlar ve banyo maşrapaları ile, üzerimize hoş kokulu esanslar serpiyorlardı.

Zavallı dervişler, kendilerini önümüzde ve arkamızda koşan piyade erleri yerine koymuşlardı. Kendi kendilerine coşkuyla bir bağırıp bir susarak yerel sesleri ve kadınların tiz haykırışlarını ölçülü erkek seslerinin bir gürlemesine çevirdiler. Düzenli bir şekilde bağırılan "Faysal! Nasır! Şükrü! Urens!" sesleri dalgalar hâlinde buradan başlayıp bütün meydanların üzerinden yuvarlanır gibi geçerek, çarşı boyunca ilerliyor ve uzun caddelerden aşağı inerek doğu kapısına ulaştıktan sonra surların etrafından dolaşarak gerisin geriye Meydan'a yeniden çıkıyor ve etrafımızda kent kalesine kadar yükselen bir ses duvarı meydana getiriyordu.

Chauvel'in kente ulaşmak üzere olduğunu söylediler. Arabalarımız, kentin güney ucunda karşılaştılar. Kentteki büyük heyecanı ona tasvir ettim ve karşılıklı olarak ihtiyaçlarımızı tartışmak için ona eşlik ederken, yeni hükümetin ertesi güne kadar kendisine herhangi bir yönetsel hizmeti ga-

ranti edemeyeceğini, açıkladım. Bu arada kendi kendimi kamu düzeninden sorumlu ilan ederek Chauvel'den, sadece adamlarını kentin dışında tutmasını rica ettim. Çünkü bu gece kentte altı yüz yıldan beri görülmemiş olan büyük bir şenlik düzenlenecekti ve kentin konukseverliği askerlerin disiplinini bozabilirdi.

Chauvel, gönülsüz bir şekilde, önderliğimi kabul etti. Kesin tavırlarımla adamın tereddütlerini idare ettim. Barrow gibi o da ele geçirilen kentte ne yapılacağına ilişkin hiçbir talimat almamıştı. Oysa biz, açık bir amaçla ne yapacağımızı bilerek, kenti teslim almıştık. Hazırlanan süreçleri ve elimizin altındaki varlıkları biliyorduk. Bu yüzden bizim devam etmemize izin vermekten başka bir seçeneği yoktu. Tam bir asker olan, Chauvel'in teknik işlerini hâlleden, Kurmay Başkanı Godwin, sivil hükümet sorumluluğunun ertelenmesinden dolayı memnun olmuştu. Benim tarafımı tutması, yaptığım tahmini doğruluyordu.

Gerçekten Chauvel'in daha sonra sarf ettiği sözler de beni onayladı. Kentin etrafında arabayla dolaşmak için izin istedi. Yarın kente askerleriyle resmi bir giriş yapmasının uygun olup olmayacağını sorunca, bunu memnuniyetle kabul ettim. Elbette, dedim. Kısa bir yürüyüş hattının uygun olacağını düşünüyorduk. Tam o sırada kafamda bir şimşek çaktı. Deraa'da Barrow'un Arap bayrağını selâmlayınca adamlarımın duydukları keyfi hatırladım ve yürüyüş yaparken Kent Sarayı'nın önünden geçen yolu izlemelerinin, iyi bir örnek olacağını söyledim. Bu, tesadüfen aklıma gelen bir fikirdi. Chauvel, bunu önemli buldu. Ama İngiliz Bayrağı haricinde herhangi bir bayrağı selâmlarsa bu, ciddi bir sorun yaratabilirdi. Aslında aptalca davranışı karşısında yüzümü buruşturmak istiyordum. Ama bunun yerine, Arap Bayrağı'nın önünden geçerken kasten görmezlikten gelmesinin de benzer bir güçlüğe yol açacağını tahmin ederek, ona iyi kalpli bir şekilde eşlik etmeye karar verdim. Hiçbir şeyden haberi olmayan neşeli bir kalabalık bizi alkışlarken, bu sorunun etrafından tökezleyerek geçtik. Taviz olarak ona, Kent Sarayı'na giden yoldan çıkıp başka bir güzergâh keşfetmemizi, hadi diyelim ki, postanenin önünden geçmemizi önerdim. Bereket versin ki, bu fikri yararlı görerek önerimi ciddiye aldı ama buna karşılık, istemeye istemeye, benim ve Arapların hatırı için başka bir olayı kabullenmek zorunda kaldı. Caddeye bir "giriş" yapmak yerine, "dosdoğru yürüyerek" ilerlemek istedi. Yaptığı bu hareketin, ortada gitmek yerine başta; ya da başta gitmek yerine ortada kalmak, gibi bir anlamı vardı. Unuttum, ya da pek iyi bir şekilde işitemedim. Çünkü her iki yandan da ilerleyen askerlerin kendisini parçalayıp parçalamadığını ya da askerlerin altında mı kıvrandığını, yoksa üstlerinden mi uçtuğunu, artık umursamamam gerekiyordu.

Bölüm 120

Törensel soytarılıklar üzerinde dururken içeride ve dışarıda bir dünya iş bizi bekliyordu. İşin bu tarafını küçümsemek çok acıydı. Üstelik kaptıkaçtı yöntemiyle kazandığım oyun ağzımda kötü bir tat bırakmıştı. Chauvel'in kente girişini mahvettiğim kadar, kendi girişimi de mahvetmiştim. İngiltere'nin ihtiyaç duyduğu günlerde Araplar'a o kadar serbestçe gönderilen boş vaat kuşları, şimdi şaşkınlık içinde yuvalarına geri dönüyordu. Bununla birlikte, kendimiz adına plânlamış olduğum yol, doğruluğunu kanıtlıyordu. Bir, on iki saate daha, ihtiyacımız vardı. Bu kadar güçlü bir konumda bulunan Araplar'la birlikte güven içinde olmamız gerekiyordu. Araplar, bal gibi tatlı olan ganimet üzerinde kopmak üzere olan uzun bir tartışma ve politik arzu fırtınasını kendi elleriyle kontrol altına alabilirlerdi.

Abd el Kader'i yakalamak için, sessizce Kent Sarayı'na döndük ama henüz geri dönmemişti. Abd el Kader'i, kardeşini ve Nasır'ı çağırtmak için, bir adam gönderdim. Adamların uyuduklarını bildiren kısa bir cevap aldım. O hâlde ben de uyumalı mıyım, diye düşündüm. Ama gidip uyumak yerine, bizden dört ya da beş kişi ile birlikte sarayın aşırı gösterişli salonuna girip bacakları berbat bir şekilde sallanan altın rengi masanın etrafına dizilmiş olan, yine bacakları sallanan altın rengi sandalyelere oturarak, bir iki lokma bir şeyler atıştırdık.

Haberciye ne kastettiğimi, sert bir şekilde açıkladım. Adam gözden kayboldu ve bir iki dakika sonra Cezayirliler'in bir yeğeni, telaşla koşarak geldi ve yolda olduklarını söyledi. Bu, açıkça bir yalandı ama pekâlâ, diye

cevap verdim. Çünkü yarım saat içinde İngiliz askerlerini gidip getirmek ve onları dikkatle aramak zorunda kalacaktım. Genç, telaşla yanımızdan uzaklaştı ve Nuri Shaalan, sessizce bana, ne yapmak istediğimi sordu.

Abd el Kader ile Nuri Said'i görevlerinden alacağımı, onların yerine Faysal gelinceye kadar Şükrü'yü atayacağımı söyledim. Nasır'ın duygularını incitmek istemediğimden ve adamlar direndikleri takdirde kendi gücüm olmadığından, bunu nazik bir yolla yapacaktım. Shaalan, İngilizlerin gelip gelmeyeceğini, sordu. Kesinlikle gelecekler, diye yanıt verdim. Ama keder verici olan gerçek şuydu ki, bir daha gitmeyebilirlerdi. Bir an düşündü ve "İstediğini yapmak istiyorsan, hemen Ruallaları alabilirsin!" dedi. Yaşlı adam, hiç beklemeksizin, beni kendi kabile üyeleriyle buluşturmak için dışarı çıktı. Gözlerinde kana susamış bir ifade olan Cezayirliler, muhafızları ile birlikte buluşmaya geldiler. Ama yol üzerinde Shaalan'ın bir araya toplanmış olan asık suratlı kabile üyelerini gördüler. Nuri Said, düzenli askerleriyle meydanda bekliyordu. İçerde giriş salnunda gözü kara muhafızlarım, ya bir yere oturmuşlardı ya da dolaşıyorlardı. Oyunun sona erdiğini açıkça gördüler. Yine de fırtınalı bir toplantı oldu.

Faysal'ın temsilcisi olarak, yetkilerime dayanarak sivil Şam Hükümeti'ni feshettiğimi ve Şükrü Eyyubi Paşa'yı Askeri Vali olarak atadığımı açıkladım. Nuri Said, Askeri Birliklerin Komutanı; Azmi, Kurmay Başkanı; Cemil, Kamu Güvenliği Başkanı olacaktı. Muhammed Said, sert bir şekilde karşılık vererek, beni, hem Hristiyan, hem de İngiliz olmakla suçladı ve otoritesini kullanması için Nasır'a seslendi.

Konunun ciddiyetinin farkında olmayan zavallı Nasır, sadece oturup dostlarının yaptığı bu kavgayı üzüntüyle seyrediyordu. Abd el Kader, taşkınlığının en sıcak anında burnundan soluyarak ayağa fırladı ve bana şiddetle lanet okudu. Gerekçeleri dogmatik ve akla aykırı görünüyordu. Bu yüzden hiç aldırış etmedim. Bu tavrım, onu daha fazla çıldırttı. Birden hançerini çekerek ileri fırladı.

Auda, bir şimşek gibi onu önüne geçti. Yaşlı adam, zaten sabahleyin zincirleme gelişen olayların öfkesiyle iyice dolmuştu ve kavga etmek için bir bahane arıyordu. Hemen oracıkta adamı iri parmaklarıyla paramparça etse, çok mutlu olacaktı. Abd el Kader'in cesareti kırıldı ve Nuri Shaalan, halıya doğru gözlerini dikerek (Ne kadar da büyük ve göz alıcı bir halıydı o!) Ruallaların benim emrimde olduğunu söyledi ve tartışmayı kapattı. Hiçbir soru sorulmadı. Cezayirliler ayağa kalktı ve öfkeyle köpürerek, salondan çıkıp gittiler. Onların hemen tutuklanıp vurulmaları gerektiğine inanıyordum. Ama ne onların kötülük yapma gücüyle kendi kendimi korkutabilirdim, ne de uyarı niteliğinde işlenecek bir cinayet örneğini Araplar'a politikanın bir parçası olarak sunabilirdim.

Çalışmaya başladık. Amacım, barış koşullarına geçişi sağlayacak, temelleri geniş, ayaklanmanın özveri ve coşkusunu hizmete koşacak kadar yerli olan bir Arap Hükümeti kurmaktı. Ayaklanmayacak kadar katı olan bir nüfusun yüzde doksanını taşıyacak kadar sağlam bir altyapı üzerinde (Ki, bu altyapının güvenilirliği üzerinde yeni devlet yükselecekti.) peygambere benzer eski kişiliklerden bazılarını korumak zorunda kalacaktık.

Asiler, özellikle de başarılı asiler, kaçınılmaz olarak hem kötü bir uyruk, hem de çok daha kötü bir vali oluyorlardı. Faysal'ın üzücü görevi, kendisini savaş arkadaşlarından kurtarmak ve Türk Hükümeti'ne en faydalı bir şekilde hizmet etmiş olan unsurları, onların yerine getirmek olacaktı. Nasır, politik düşünür olarak bunu kavrayamayacak kadar dar kafalı bir adamdı. Bunun böyle olacağını, hem Nuri Said, hem de Nuri Shaalan biliyordu.

Çabucak çekirdek bir kadro oluşturdular ve bir ekip olarak hemen işe koyuldular. Tarih, bize, atılan adımların her zaman tekdüze olacağını kanıtlamıştı: Atamalar, bürolar ve şubelerle ilgili rutin işler. Önce polis sorunu ele alındı. Bir komutan ile yardımcıları seçildi. Bölgeler, bölüştürüldü. Geçici ücretler, verilecek erzak, üniformalar, sorumluluklar belirlendi. Çark çalışmaya başladı. Daha sonra, su temininde bir şikâyet geldi. Su kanalı, ölü askerler ve hayvanlar yüzünden tıkanmıştı. Bir denetleme kurulu, bir işçi kıtası ile birlikte gidip sorunu çözdü. Olağanüstü sorunlarla ilgili yönetmelikler hazırlandı.

Gün sona eriyordu ve herkes, caddelerde patırtı kütürtü çıkartıp cümbüş yapıyordu. O gece her türlü çabayı göstererek kentin aydınlatılmasını sağlamak için bir mühendise görev vererek, elektrik santralını işletmesini istedik. Caddelerin yeniden ışıklandırılması, barış döneminin başladığına ilişkin en önemli kanıtımız olacaktı. Bu, başarıldı ve zaferin ilk akşamında sağlanan düzen, her ne kadar yeni polisimiz heyecanla görevini yapmış ve pek çok semtte ağırbaşlı şeyhler, polis devriyelerinin yardımına koşmuş olsa da, ağırlıkla, sessizce parlayan ışıklara çok şey borçluydu.

Daha sonra sağlık işlerini ele aldık. Yollar, terkedilmiş at arabaları, otomobiller, yükler, malzemeler ve cesetlerle doluydu. Yenilgiye uğrayan ordunun döküntüleri her yana saçılmıştı. Tifüs, dizanteri ve pelagra, Türkler arasında yaygındı ve hastalığa yakalananlar yürüyüş hattı boyunca, kuytuluk bir yere sığınıp ölmüşlerdi. Nuri, rahatsız edici sokakların ve açık alanların ilk kez temizliğini yapmak için, çöpçü ekipleri hazırladı ve doktorları tayına bağlayıp ertesi gün eğer bulabilirse, ilaç ve yiyecek dağıtılacağını vaat ederek, hastaneler arasında pay etti.

Daha sonra bir itfaiye örgütü kurduk. Yöredeki tulumbalar, Almanlar tarafından parçalanmıştı ve ordu ambarları, kenti tehlike altında bırakarak, hâlâ yanmaya devam ediyordu. Gözyaşları dökerek teknisyenlerden

yardım istendi ve alevleri çember içine alıp yayılmasını kontrol etmek için göreve alınan, bu eğitimli kişiler gönderildi. Daha sonra hapishaneleri ele aldık. Gardiyanlar ve hapishanede bulunan herkes, birlikte ortadan kaybolmuşlardı. Şükrü, sivil, politik ve askeri afl ar ilan ederek, zorunlu olan bu durumu bir erdem hâline getirdi. Yurttaşların silahsızlandırılması, en azından tüfek taşımaktan vazgeçirilmesi gerekiyordu. Polisin faaliyetlerini ilgilendiren ama iyi niyetli takılmaların da peşini bırakmadığı bir davranış tarzı ilan edildi. Bu, üç ya da dört gün içinde, herhangi bir kötü niyetle karşılaşmadan amacına ulaştı.

Daha sonra yardım işlerini ele aldık. Yoksullar, günlerden beri yarı aç yaşıyorlardı. Ordu ambarlarından kurtarılan yarı zarar görmüş yiyeceklerin dağıtımı düzenlendi. Bundan sonra herkes için yiyecek bulunması gerekiyordu. Kent, iki gün içinde aç kalabilirdi. Şam'da ise hiç yiyecek stoku kalmamıştı. Güveni yeniden oluşturup yolları koruyabilir ve Türkler'in öldürmüş olduğu yük hayvanlarının yerine, ganimet olarak ele geçirilen diğer hayvanları koyabilirsek, yakın köylerden geçici olarak erzak temin etmek kolaydı. İngilizler, kendi ganimetlerini paylaşmayacaklardı. Çünkü kendi hayvanlarımızı, ordumuzun nakliyesi için ayırmıştık.

Kentin her günkü gıda ihtiyacının karşılanması için, demiryollarına ihtiyaç vardı. Bu yüzden derhâl makasçılar, makinistler, ateşçiler, tamirciler, trafik ekipleri bulunup yeniden göreve alınmaları gerekiyordu. Daha sonra telgraf işlerini ele aldık. Küçük bir kadro iş başındaydı. Yöneticilerin bulunup telgraf hatlarını kontrol edip sistemi tamir edecek olan teknisyenlerin gönderilmesi gerekiyordu. Postane, bir iki gün bekleyebilirdi. Ama kendimiz için ve İngilizler için acele ordugâh kurulması gerekiyordu. Aynı şekilde ticaretin yeniden başlatılması, dükkânların açılması ve bunun doğal sonucu olarak da piyasaların ihtiyaçlarının giderilmesi ve kabul edilebilir bir para biriminin kullanılması gerekiyordu.

Nakit para sorunu korkunçtu. Avustralyalılar, milyonlarca Türk Lirası'nı hâlâ kullanımda olan tek para birimini ganimet olarak ele geçirmişler ve paraları sağa sola savurarak, değerini sıfıra düşürmüşlerdi. Bir asker, bir delikanlıya, atını üç dakika tutması karşılığında beş yüz lira vermişti. Young, elimizde kalan son Akabe altınlarıyla, bu süreci destekleyerek acemice bir girişimde bulundu. Ama yeni fiyatların sabit tutulması gerekiyordu. Bir matbaa makinesine ihtiyacımız vardı ve bir gazete talep edildiği zaman bile, bu isteğimiz güçlükle kabul edildi. Araplar, Türk Hükümeti'nin mirasçıları olarak kişilerin kayıtlarının yanı sıra kamu hazinesi ile mülkiyetin kayıtlarını da tutmaya devam etmek zorundaydılar. Oysa eski personel, büyük bir keyifle tatil yapmaya devam ediyordu.

Hâlâ yarı aç dolaştığımız hâlde sonu gelmeyen talepler, bizi, rahatsız et-

meye başlamıştı. Chauvel'in hayvan yemi kalmamıştı ve beslemesi gereken kırk bin atı vardı. Kendisine hayvan yemi getirilmediği takdirde kendisi aramaya çıkacaktı ve yeni yakılan özgürlük ateşi, bir kibrit alevi gibi sönmüştü. Suriye'nin statüsü, onun hoşnut edilmesine bağlıydı ve bu yüzden ileri sürmüş olduğu fikirlerin, bir parça insaflı olduğunu anlamak zorundaydık

Genel olarak değerlendirecek olursak, oldukça yoğun bir akşam geçirmiştik. Bakanlık yetkilerini (değersiz ellerde olduğu için telaşla ve çok acele hareket ederek) silip süpürerek ve yeterlilik ölçütlerini katı bir şekilde aşağı çekerek, gözle görülebilir bir sonuca ulaşmıştık. Nazik Stirling, ytenekli Young ve kestirmeden gitmeyi seven Kirkbride, Arap Subayları'nın bu açık fikirli iktidarlarını ellerinden geldiği kadar desteklediler.

Hedefimiz, uygun bir bina dikmekten çok, bu binanın ön cephesini inşa etmekti. Bu duvar, o kadar hızlı ve sağlam bir şekilde inşa edildi ki 4 Ekim'de Şam'dan ayrıldığım zaman Suriyelilerin bir hükümetleri vardı. Bu hükümet, savaşın harap ettiği işgal altında kalmış bir ülkede, Müttefikler arasında önemli unsurların iradesine karşın, yabancılardan öğüt almaya bile gereksinim duymadan, iki yıl varlığını korudu.

Daha sonra her yanı ışıklarla donanmış bayram yapan kentin üzerinde müezzinler, nemli geceye doğru son ibadet için yaptıkları, çağrıyı okumaya başladıkları sırada, tek başıma odamda oturmuş, çalışıyor ve günün fırtınalı anılarının izin verdiği ölçüde sağlam bir şekilde düşünmeye çalışıyordum. Sesi olağanüstü tatlı bir şekilde çınlayan bir müezzin, yakındaki bir camiden pencereme doğru ezan okuyordu. Bilinçsiz bir şekilde sözcükleri ayırt etmeye başladığımı fark ettim: "Tek olan Allah, büyüktür! Allah'tan başka Tanrı olmadığına ve Muhammed'in onun Peygamberi olduğunu doğrularım. Namaza gelin, güvenliğe gelin. Tek olan Allah, büyüktür! Allah'tan başka Tanrı yoktur!"*

Ezanın sonunda sesini iki ton düşürdü ve neredeyse konuşma düzeyine yakın bir sesle yumuşakça, "O, bugün bize karşı çok cömert, ya Şam halkı!" diye ekledi. Bu mükemmel ilk özgürlük gecesinde namaz çağrısına herkes uymuş gibi göründüğünden, dışarıdaki gürültü kesildi. Bu kahredici duraklama anında düşüncelerim, bana, hem kendi yalnızlığımı, hem de onların hareketlerindeki neden yokluğunu gösterdi. Çünkü tüm dinleyiciler içinde sadece ben, olayı, hüzün verici ama ifade tarzını anlamsız bulmuştum.

(*) Lawrenve'ın dipnotu: Bu çağrının İngilizce'ye tam olarak çevrildiğini görmemiştim. Gerçekten Arapça'da belirsiz kalan, bizim morfolojimizde ise tam karşılığı bulunmayan bir çeşit yüklek nitelemesi gizli kaldığından bu pek uygun da olmayacaktır.

Bölüm 121

Heyecanla titreyen bir kentli, Abd el Kader isyan ediyor, diye bağırarak beni uyandırdı. Nuri Said'i hemen üzerine gönderdim. Cezayirli aptalın kendi çukurunu kendisinin kazmasından dolayı memnun olmuştum. Kendi adamlarına seslenerek, bu şeriflerin olsa olsa İngilizlerin adamı olduğunu anlatmış ve henüz vakit varken din ve Halife adına bir darbe indirmek gerektiğini, savunmuştu. Kökleşmiş bir itaat alışkanlığı olan bu basit hizmetkârlar, onun sözlerine inandılar ve bizimle savaşamaya başladılar.

Dürzîler, geç kalan hizmetlerinin karşılığını vermeyi bu gece sert bir şekilde reddettiğimden dolayı, ona uydular. Bunlar, İslam'ı, Halife'yi, Türkler'i ya da Abd el Kader'i hiç umursayan ama Hristiyanlar'a karşı yapılacak bir ayaklanmanın yağmacılık ve belki de Maruniler'i öldürmek için bir fırsat yaratacağını düşünen bir mezhebe mensup olan insanlardı. Bu yüzden hemen silahlarına sarılıp dükkânların kapılarını kırarak açmaya başladılar.

Gün başlayıncaya kadar ihtiyatlı bir şekilde hareket ettik. Çünkü sayımız çok fazla değildi. Üstelik karanlıkta yapılan bir savaşta bir aptal ile, bir adam eşit olacağından silah üstünlüğünden de vazgeçmiş olacaktık. Ama şafak kendisini hissettirince, adamlarımızı yukarı mahallelere sürüp isyancıları, kent merkezinden caddelerin köprülerle buluştuğu ve kontrolü kolay olan nehir civarındaki mahallere doğru çekilmeye, zorladık.

O zaman sorunun ne kadar küçük olduğunu anladık. Nuri Said, nehir

kenarındaki gezi alanlarını makineli tüfek birlikleri ile kontrol altına almıştı. Makineli tüfeklerin uzun uzun takırdayarak açtıkları yaylım ateşi sonucu isyancılar, boylu boyunca boş duvarların arkasına sıkışıp kaldılar. Daha sonra bu bölgeyi top ateşine tutan birliklerimiz, isyancılar arasında farklı düşünen insanları harekete geçirdi. Dehşet verici gürültü, Dürzîler'in ganimetlerini bırakarak dar sokaklardan kaçıp gitmesine neden oldu. Kardeşi kadar cesur olmayan Muhammed Said, evinde yakalandı ve Kent Sarayı'na getirilerek hapsedildi. Aslında yine onu hemen vurmak istedim ama diğerleri gelinceye kadar bekledim.

Bununla birlikte Abd el Kader, yine yakayı sıyırdı ve kent dışına çıktı. Öğleyin her şey sona ermişti. Olaylar başlayınca Chauvel'i telefonla aramıştım. O da askerlerini derhâl benim hizmetime sunmuştu. Chauvel'den, çağrılarımıza karşın hâlâ ayak diremekte olan bir Türk kışlasına (en yakınımızda bulunan karakola) karşı görevlendirilmek üzere, ikinci bir süvari bölüğü vermesini rica ettim. Ama bu savaş, yaptığımız talebe değmeyecek kadar önemsizdi.

Bunun en iyi sonucu, bir duvarı nehrin üzerinde kurulu bulunan bendin ana destek bloğu olan otelde kalan gazeteciler arasında görülebiliyordu. Gazeteciler, arabalarından daha hızlı gelişen bu harekât boyunca kalemlerini yeterince kana batıramamışlardı. Ama işte yatak odalarının pencerelerine, bir devlet kuşu konmuştu. Ramleh'ten ayrılan Allenby'ı dehşet içinde bırakıncaya kadar durmadan telgraf çekip mektup yazmışlardı. Allenby, sonunda bana, iki Balkan Savaşı ve beş Ermeni katliamını hatırlatan bir basın açıklaması gönderdi. Ama bu savaş ve katliamların hiçbirisinde bugünkü kadar çok kan dökülmemişti. Caddeler, cesetlerle dolmuş, su kanallarından oluk oluk kan akmış ve kentin bütün çeşmelerinden kabaran Barada'dan gelen kan rengine bulanmış sular fışkırmıştı! Cevap olarak ona sadece beş kişiden ibaret olan bir ölüm listesi ile, on kişiden ibaret olan bir yaralılar listesi gönderdim. Ölümlerden üçü Kirkbride'ın merhametsizce kullandığı tabancasından kaynaklanmıştı.

Dürzîler, kentten sürüldüler. Kayıp atlar ve tüfekler, Şam yurttaşlarının eline, daha doğrusu olağanüstü bir durum için oluşturduğumuz kent muhafızlarının eline geçti. Bu muhafızlar, her şeyin yeniden sakinleşip cadde trafiğinin seyyar satıcıların önceden olduğu gibi yine ortaya çıkıp kapı kapı dolaşarak şekerleme, buzlu içki, çiçek ve Hicaz Bayrakları satmaya başlamaları ile birlikte normale döndüğü öğleden sonraya kadar devriye gezerek kente yeniden bir savaş dönemi görüntüsü kazandırdılar.

Kamu hizmetlerinin düzenlenmesi işine geri döndük. Bu arada benim için eğlenceli bir olay oldu. Gösterişli bir şekilde İngilizce konuşan İspanyol Konsolosu, bana, kişisel olarak resmi bir ziyarette bulunarak, kendisini on

yedi milletin (Türkler hariç savaşa katılan tüm milletlerin) maslahatgüzarı olarak tanıttı ve kentte boş yere resmi bir devlet organı aradığını söyledi.

Öğle yemeğinde Avustralyalı bir doktor, insanlık adına Türk hastanelerine de dikkat etmemiz gerektiğini söyledi. Üç hastanemizi (askeri, sivil ve misyonerlik hastanelerini) şöyle bir aklımdan geçirdikten sonra, olanaklarımız elverdiği ölçüde onlara da dikkat edeceğiz, dedim. Ne Araplar, ilaç icat edebilirler, ne de Chauvel, bize ilaç verebilirdi. Olayı daha ayrıntılı olarak anlatmaya başladı. Pislik içindeki binaların çok büyük bölümünde, tek bir sağlık memuru ya da hastane görevlisi bile yoktu. Ölüler ve ölmekte olanlar aynı yere doldurulmuşlardı. En çok dizanteri sorunuyla karşılaşılıyordu. Bunun dışında, birkaç tifo olayına da rastlanmıştı. Umut verici olan tek belirti, tifüs ya da koleraya rastlanmamış olmasıydı.

Doktorun anlattıklarından hastanenin kentin yedek güçleri arasında yer alan iki Avustralya bölüğü tarafından ele geçirilen Türk kışlası olduğunu çıkarttım. Kapılarda nöbetçiler var mıydı? Evet, dedi. Orasıydı, ama içi Türk hastalarla doluydu. Yürüyerek gittim ve tek başıma yaya olarak gelişimden kuşkuya düşen nöbetçilerle görüştüm. Hastaları katletmesinler diye –bu, Arapların savaş yapma tarzıyla ilgili bir yanlış anlamaydı– bütün yerlileri dışarıda tutmak için emir almışlardı. Sonunda İngilizce konuşmam küçük nöbetçi kulübesinden geçmeme olanak sağladı. Bahçede aşırı yorgunluktan ve umutsuzluktan çökmüş iki yüz tutsak vardı.

Kışlanın büyük kapısından içeri girerken tozlu, yankı yapan koridorlara doğru seslendim. Kimse cevap vermedi. Büyük, ıssız, rüzgârdan korunmuş olan avlu, çöple dolmuştu. Nöbetçi, bin kadar tutsağın, dün buradan kentin ilerisindeki bir kampa götürüldüğünü söyledi. O zamandan beri içeri girip çıkan, kimse olmamıştı. Perişan olmuş avludaki o parlak güneşin ardından, insana karanlık gelen koridor boyunca yürüdüm. Sol tarafta bir kepenk gibi çift kanatlı kapısı olan bir salon vardı.

İçeri adım atar atmaz, pis bir koku yüzüme çarptı ve gözlerimi iyice açınca dehşet bir görüntüyle karşılaştım. Taş zeminin üzeri yan yana dizilmiş, bir kısmı üniformalı, bir kısmı iç çamaşırlarıyla, bir kısmı da tamamen çırılçıplak yatan, ölü bedenlerle kaplanmıştı. Orada öylece otuz kadar ceset vardı ve farelerle birlikte duruyorlardı. Fareler, ısırarak cansız vücutlarda ıslak, kırmızı dehlizler açmışlardı. Birkaç ceset, olsa olsa bir ya da iki günlük, yeni ölmüş insanlara aitti. Ama diğerleri, herhâlde uzun süreden beri buradaydılar. Bazılarının bedenleri çürümüş, tenleri sarı, lacivert ve siyah renkler almıştı. Pek çoğunun vücudu, daha şimdiden şişerek normal yaşamda sahip oldukları genişliğin iki ya da üç katına çıkmıştı. Şişkin kafaları, tıraş olacak kadar uzamış sakalları yüzünden kaba görünen çenelerinin ortasında siyah ağızlarıyla, insana gülüyormuş gibi bakıyorlardı. Diğer cesetlerin

daha yumuşak olan kısımları çökmüştü. Pek azı patlamış ve çürümeyle birlikte bedenlerinde sıvılaşma başlamıştı.

İleride büyük bir odaya açılan koridordan bir inleme sesi duyar gibi oldum. Ölü bedenlerden oluşan yumuşak yer örtüsünün üzerine basarak geçtim. Dışkıyla sararan giysileri ayaklarımın altında kuru bir şekilde hışırdadılar. Koğuşun içinde hava durgun, soğuk ve rutubetliydi. Yatakları dolduran uzun entariler giymiş bir sürü adam, o kadar sessiz duruyorlardı ki hepsinin ölü olduğunu zannettim. Her adam, pis kokan bir döşeğin üzerinde kaskatı duruyordu. Sıvı dışkıları, yataklarından aşağı damlayıp çimento zemini koyulaştırmıştı.

Çıplak ayaklarımla kirli akıntıların üzerine basmamak için elbisemin beyaz eteklerini tutarak, dikkatle yatakların arasından biraz ilerledim. Birden bir iç çekme sesi duydum ve hemen dönünce boylu boyunca uzanmış bir adamın boncuk gibi görünen açık gözleriyle karşılaştım. Kıvrılan dudaklarından güçlükle hışırdar gibi "Aman! Aman! Merhamet edin! Merhamet edin! Bağışlayın!" sözcükleri çıktı. Ellerini güçlükle yukarı kaldırmaya çalışırken, yüzünde bezgin, tereddütlü bir ifade belirdi ama boşuna birkaç defa denedikten sonra elleri yatağa her düşüşünde bedeni kurumuş bir yaprak gibi hafifçe titredi.

İçlerinden hiç kimsenin konuşacak gücü yoktu ama sanki emir almış gibi aynı anda hep birlikte fısıldayarak konuşmaya çalışmalarında beni güldüren bir şey vardı. Hiç şüphe yok ki, son iki gündür yalvarma provası yapmak için kendilerine hiç fırsat verilmemişti. Meraklı askerler, salona kadar gelip bakmışlar ama sonra dönüp uzaklaşmışlardı.

Koşarak kemerden geçtim ve Avustralyalıların etrafını kazıklarla çeviren bahçeye çıktım. Onlardan bir çalışma grubu istedim. Reddettiler. Aletler? Aletleri yoktu. Doktorlar? Meşguldüler. Kirkbride geldi. Türk doktorların üst katta olduğunu öğrendik. Bir kapıyı kırarak açtık. İçeride büyük odada yapılmamış yatakların üzerinde gece kıyafetleriyle oturan, yedi adam bulduk. Suda şekerleme kaynatıyorlardı. Ölü ve canlı insanları birbirlerinden ayırmanın, akıllıca olacağı konusunda onları çabucak ikna ettik ve bana yarım saat içinde sayıları hakkında bir liste hazırlayın, dedim. Kirkbride'ın ağır cüssesi ve botları, bu işi denetlemesi için uygun görünüyordu. Bu arada ben, Ali Rıza Paşa'yı görüp bizim için Arap Ordu Doktorları'nın dörtte biri hakkında ayrıntılı bilgi vermesini rica ettim.

Ali Rıza Paşa gelince merkez binadaki en uygun elli tutsağın çalışma grubunda yer alması için baskı yaptık. Bisküvi satın alıp adamları besledik. Daha sonra onları, Türkler'in alet edevatlarıyla silahlandırıp arka bahçede toplu bir mezar kazmaya gönderdik. Avustralyalı subaylar, buranın uygun bir yer olmadığını, söyleyerek itiraz ettiler. Bahçeden onları rahatsız eden

bir koku yükseliyordu. Tanrı'nın bunu kabul edeceğini umduğumu belirterek salakça bir cevap verdim.

Acınacak durumdaki Türkler kadar yorgun ve hasta olan adamları çalıştırmak zalimlikti ama acele etmek zorunda oluşumuz, bize başka bir seçenek bırakmıyordu. Zafer kazanmış bir adamın tavrıyla görev yapan başçavuşların tekme ve yumruklarıyla tutsaklar, sonunda emirlere itaat etmek zorunda kaldılar. Bahçenin bir tarafında altı kadem derinliğinde bir çukur kazarak çalışmaya başladık. Bu çukuru derinleştirmeye çalıştık ama aşağıda çimento bir zemin vardı. Bu yüzden çukurun kenarlarını genişletirlerse aynı işi göreceğini söyledim. Daha sonra yakınlardan bulup getirdiğimiz sönmemiş kireçle cesetlerin üzeri, uygun bir şekilde örtülecekti.

Doktorlar, elli altı ölü, iki yüz ölmekte olan ve yedi yüz tehlikeli bir şekilde hasta olmayan adam olduğunu söylediler. Bir kısmı kolaylıkla kaldırılan, bir kısmı da yerden küreklerle parça parça toplanan cesetleri taşımak için bir sedye grubu kurduk. Taşıyıcılar, işlerini sürdürebilecek kadar güçlü değillerdi. Gerçekten daha işimiz sona ermeden önce çukurdaki ölü adam yığınının üzerine, iki ceset daha ekledik.

Ölüler için kazdığımız bu hendek, küçük ve yetersizdi. Ama yığılan kütle o kadar akışkandı ki, yeni gelen her ceset, sedyeden devrildiği zaman yumuşakça düşüyor ve kendi ağırlığıyla pelte gibi yığının üzerinden kayarak, kenarlara doğru gidiyordu. Çalışma sona ermeden önce gece yarısı olmuştu. Dört gün önce Deraa'dan ayrıldığımızdan beri üç saat bile uyumadığımdan iyice bitkin düşüp yatmak için, ayrıldım. Yaşça bir çocuk olan ama bugünlerde tek başına iki adamın işini birden yapan Kirkbride, gömü işini bitirmek için bekledi, toprağı mezarın üzerine yaydı ve kireç döktü.

Birkaç ölüm cezası, yeni bir yüksek hâkimin atanması, tren çalışmazsa, yarın başlayacak olan arpa kıtlığı gibi, hâlledilmesi gereken bir sürü acil sorun otelde beni bekliyordu. Ayrıca Chauvel'den de bir şikâyet gelmişti. Arap askerlerin bazıları, Avustralyalı subayları selâmlamayı ihmal ediyormuş!

Bölüm 122

Sabaha kadar karşımıza çıkan ivedi sorunları hâllettikten sonra her şey sona erdi ve gemimiz açık gök altında yol almaya başladı. Zırhlı arabalar geldiler. Adamlarımızın ciddi yüzlerinde gördüğüm memnuniyet, beni cesaretlendirdi. Pisani, geldi. Politik kargaşa bu iyi askeri öylesine şaşkına çevirmişti ki, beni güldürdü. Yaşamına yön veren bir dümen olarak gördüğü, kendi askeri işlerine sıkıca sarıldı. Şam, normale dönmüştü. Dükkânlar açıktı. Caddede tüccarlar ticaret yapıyordu. Elektrikli tramvaylar eskisi gibi çalışıyordu. Buğday, sebze ve meyveler, uygun bir şekilde geliyordu.

Üç yıllık savaş boyunca yoğun bir şekilde süren kamyon trafiğinin ardından biriken, berbat bir şekilde havaya kalkan tozları yatıştırmak için caddeler sulanıyordu. Halk, aceleci değildi ve mutluydu. İngiliz askerleri kentte silahsız olarak dolaşıyorlardı. Filistin'le ve geceleyin Araplar tarafından ele geçirilen Beyrut'la telgraf bağlantısı yeniden kurulmuştu. Wejch'ten beri, Şam alındığı zaman Lübnan'ı bir sus payı olarak Fransızlar'a bırakmak ve onun yerine Tripoli'yi almak gerektiğini söylemiştim. Çünkü bir liman olarak Tripoli (Trablusşam), Beyrut'tan daha önemliydi ve böylece İngiltere, bunun için Barış Anlaşması'nda Araplar adına dürüst bir aracı rolünü oynayabilecekti. Bu yüzden yapılan bu hata karşısında üzülmeme karşın, yine de beni reddedecek kadar olgunlaştıklarını görmekten dolayı memnun olmuştum.

Bununla birlikte hastanede işler şimdi daha iyiydi. Chauvel'e hastanenin yönetimini devralması için ısrar ettim ama bu önerimi kabul etmedi.

Çünkü o zaman sanırım, bizi aşırı yormak ve böylece de kent hükümetini elimizden çekip alırken, kendisini haklı göstermek peşinde koşuyordu. Bununla birlikte aramızdaki sorunun, bugünlerin çılgınlığı karşısında öfkeye kapılıp yıpranan sinirlerimizin bir kuruntusu, olduğu sonucuna vardım. Elbette ki son raundu Chauvel kazandı. Kentten ayrılacağımı duyunca Godwin ile birlikte arabasına atlayıp yanıma geldi ve sorunlarla karşılaştığı her seferinde kendisine sınırsız ve tam bir yardım sağladığımdan dolayı, bana teşekkür edince kendimi bir parça mahcup hissettim. Bununla birlikte hastane kendi yolunda ilerlemeye devam ediyordu. Elli tutsak, iğrenç çöpleri yakarak avluyu temizlemişti. İkinci bir ekip, bahçede büyük bir mezar çukuru daha kazmıştı ve fırsat oldukça gayretle çukuru yeniden doldurmaya çalışıyorlardı. Diğer tutsaklar, her hastayı yıkayıp temizlemek, onlara daha temiz gömlekler giydirmek ve döşekleri ters çevirip katlanılabilir derecede iyi görünen yanlarını üste getirmek amacıyla, koğuşlara dağıldılar. Kritik durumlar haricinde herkese yetecek kadar uygun yiyecek bulduk ve her koğuşa, hasta bir adam seslendiği takdirde, onu duyacak kadar yakın bir mesafede bekleyen birkaç tane Türkçe konuşan hademe koyduk. Daha az hasta olanları taşımak ve odaları sırayla düzenlemek için, önce bir odayı temizlemiş, yerleri fırçalayıp dezenfekte etmiştik.

Böyle giderse, her şeyin uygun hâle geldiğini görmek için sadece üç gün yetecekti. Gururla diğer çıkarlarımızı düşünürken, bir tıp binbaşısı yürüyerek geldi ve bana sert bir tavırla İngilizce konuşup konuşmadığımı sordu. Eteğimden ve sandaletlerimden tiksindiğini belli eden bir yüz ifadesiyle, "Görevli misin?" dedi. Bir bakıma görevli olduğumdan, hafifçe sırıttım. Bunun üzerine "Rezil bir durum! Çok ayıp! Buna müsamaha edilemez, kurşuna dizilmeniz gerekir!.." diye patladı. Bu acımasız eleştiri karşısında sinirlerim boşaldığından tavuk gibi kıkırdamaya başlayarak çılgınca kahkahalar attım. Umutsuz görünen bir durumu düzelttim diye, tam kendi kendime övünmeye başlamışken, böyle bir lanet okumayla karşılaşmak, bana son derece komik gelmişti.

Binbaşı, dün cesetlerin toplandığı odaya girmemişti, ne odayı koklamış, ne de ölülerin son derece onursuz bir şekilde gömülmelerine tanık olmuştu. O birkaç saatin ardından, olayı her hatırlayışımda yatağımdan titreyerek fırlıyor ve kan ter içinde kalıyordum. "Kana susamış hayvan!" diye mırıldanarak bana dik dik baktı. Yeniden gülmeye başlayınca yüzüme bir tokat indirdi ve çalımla yürüyerek uzaklaştı. Adamın tamamen haklı olduğunu yüreğimden hissettiğimden öfkeden çok, utanç içinde kalmıştım ve efendilerine karşı zayıfların isyanını başarıya ulaştırmak için sonuna kadar yürüyen bir kimsenin, daha sonra dünyadaki hiçbir şey kendisini

daha temiz hissetmesine olanak vermeyeceğinden dolayı, insanların düşüncelerinde oluşan bu lekeden kurtulmak için, daha çok çaba harcamak zorunda kalacağını açıkça hissediyordum. Bununla birlikte, neredeyse her şey bitmek üzereydi.

Geri dönünce otelin etrafında bir kalabalığın toplandığını gördüm. Kapıda Allenby'ın olduğunu bildiğim, gri renk bir RollsRoyce duruyordu. İçeri koştum ve Allanby'ı, Clayton, Cornwallis ve diğer soylu insanlarla birlikte buldum. Bir cümleyle zafer kargaşası yaşanırken burada ve Deraa'da yetkim olmadığı hâlde her işe burnumu sokarak Arap Hükümetleri kurmuş olmamı onayladığını söyledi. Ordu Komutanı Faysal'ın emri altında Askeri Vali olarak Ali Rıza Rikabi'nin atanmasını onayladı ve Araplar'ın alanı ile Chauvel'in alanını birbirinden ayırıp düzenledi.

Hastaneyi ve demiryolu işlerini devralmayı kabul etti. Böylece on dakika içinde beni çılgına çeviren tüm zorluklar, uçup gitti. Tek başıma mücadele ettiğim o zorlu günlerin artık geride kaldığını, şaşkınlıkla fark ettim. Kendi bildiğini okuyan bir adam, dünyanın garipliklerine karşı zafer kazanmıştı. Allenby'ın sunduğu bu rüyaya benzer güven, kararlılık ve şefkat ortamında artık kollarımı ve bacaklarımı dinlendirebilecektim.

Daha sonra Faysal'ın özel treninin Deraa'dan geldiğini söylediler. Young'ın ağzından ona acele bir mesaj gönderdik ve camlarımıza vuran alkış gelgitleri arasında Faysal'ın gelişini bekledik. İki şefin, zaferin tam merkezinde ilk kez olarak bir araya gelmesi son derece uygundu. Ben de yanlarında, tercüman olarak görev yapacaktım.

Allenby, Dışişleri Bakanlığı'ndan gönderilen, Araplar'a resmen savaşçı ulus (belligerents) statüsü tanındığını bildiren telgrafı bana verdi ve Emir'e tercüme etmemi istedi. İçimizden hiç kimse bu sözcüğün İngilizce'de ne anlama geldiğini, tam olarak bilmiyordu. Bu yüzden sözcüğü Arapça'da da olduğu gibi bıraktım. Faysal, halkının kendisine uygun bir şekilde hoş geldin demesi engellendiği için gözyaşları içinde gülümsemeye çalışırken, kendisine ve hareketine güvendiğinden dolayı, Baş Komutan'a teşekkür etmeyi bir yana bıraktı. Faysal ve Allenby, garip bir zıtlık oluşturuyordu. Faysal, iri gözlü, solgun, yıpranmış ve iyi bir hançer gibi görünen bir adamdı. Ama buna karşılık Allenby, dev gibi cüsseli, kırmızı yüzlü, neşeli ve dünyanın etrafını güçlü bir alışveriş ve yönetim kuşağıyla sarmakta olan bir gücün temsilciliğini yapmaya uygun bir insandı.

Faysal gittikten sonra, Allenby'dan kendim için (sanırım ilk kez) son bir ricada bulundum. Buradan ayrılıp gitmek istediğimi söyledim. Bir süre

bunu kabul etmedi. Ama onu ikna etmek için uğraştım. Bir yıl önce kendi verdiği sözü hatırlatıp halkın üzerinde benim mahmuzlarım olmazsa, yeni düzenin ne kadar kolay kurulacağına dikkatini çektim. Sonunda kabul etti ve sonradan ne kadar çok üzüleceğimi zaten o sırada biliyordum.

Son Söz

Arabistan'a ilk ayak bastığımda Şam, kılıcıma uygun bir kın gibi görünmüyordu. Ama kentin ele geçirilişi, faaliyetimin temel nedeninin artık sona erdiğini ortaya koydu. Hareketimizin başından sonuna kadar beni harekete geçiren en güçlü arzu, burada söylemeye de gerek yok öyle sanıyorum ki, bu iki yılın her saatinde her an aklımda olan kişisel bir amaçtı. Günlerin arasında canlı olarak yaşadığımız tüm acı ve zevkler, dev kuleler gibi silinip gidebilirdi ama bu gizli arzu, insanın havayı yeniden içine çekmesi gibi yaşamın ısrarcı bir öğesi olarak sona yaklaşılıncaya kadar, sürekli olarak yeniden oluştu. Ama Şam'a ulaşmadan önce de, yok olup gitti.

Savaşı kazanmak isteği, gelecekte de geçerli olacak kavgacı bir arzuydu. Arap yardımı olmaksızın, İngiltere'nin, Türk cephesinde zafer kazanmanın bedelini ödeyemeyeceği gibi bir kanım vardı. Şam düşünce Doğu savaşı – muhtemelen de, tüm savaş– sona ermişti.

İşte o zaman garip bir şekilde duygulandım. Çocukken okuduğum *'Super Flumina Babylonis'*, ulusal bir hareketin düğüm noktasında bulunmanın nasıl bir duygu olduğunu öğrenme arzusu, beni terk etti. Şam'ı ele geçirmiştik ve ben korkuyordum. Kentte keyfekeder üç gün daha geçirseydim, otorite kaynağı olarak beni görmelerini çabuklaştırmış olurdum.

Geriye, kendi başına bir neden olarak, zayıf da olsa tarihsel bir tutku kalmıştı. Oxford'da City School'da zamanın kaçınılmaz olarak önümüze getireceği yeni Asya'yı biçimlendirme sorunu üzerinde kafa yorup büyük

bir hevesle çalışmıştım. Mekke, bizi Şam'a; Şam, Anadolu'ya ve sonra da Bağdat'a götürecekti. Ayrıca Yemen de vardı. Fantezi gibi görünen böyle düşünceler, aslında benim olağan çabalarımın bir başlangıcı olarak görülebilir.

Ek I

İsim Listesi:
Hicaz Zırhlı Araba Birliği

M.G.C.

Gilman Dowset
D.M. Grant
G.V.P. Kenknight
G.S. Bond
F.J. Davies
A. Frost
H. Mann
D. Anderson
G. Barton
T.W. Beaumont
H.W. Bailey
G.A. Draper
A. Hancock
J. H. Hurd
Jackson
E. Lowe
W. Mcdonald
Grisenthwaite
E. Palmer
J.L. Pender
W. Rose
H.M. Shackleton
A. Tunnicliffe
G. Westwater
J. Wilson
J. Goodchild
H. Wareham
G. Williams
H.J. İngram
E. Featherstone
F. Wilson
W. Axup
C.J. Bird
F. Brander
Wade Greenhill
H. Comery
R. Comery
W.A. Holdsworth
V. Holden
R.P. Jones
D.M. Murray
R. McKenzie
H.E. Parker
G.A. Pikett
E. Stoller
W. Thacker
H.W. Twinner
F. Whitelegg
A. Woodburn

R.A.S.C.

H. Monks
A. Barnes
W. Coxon
A. Duff
S. Evans
F. Garnett
S. Haymes
R.W. Hurst
H.H. Helme
A. Knowles
J. Mackay
O. McCarnen
F. Mudd
J.W. Ramsbottom
S.C. Rolls
T.R. Robinson
J.O. Seddon
J.E. Wadland
A. Wainwright
R.B. Arnott
G. Buckle
D. Dickson
G.T. Elphick
J.E. Exton
H.R. Green
H. Hosker
W. Hurst
W.W. Kidd
E.J. Keslake
L. Matthews
J. McKechnie
W. Page
E. Rawcliffe
S.D. Ross
J.E. Sanderson
C.W. Thomas
W.E. Wells

İsim Listesi:
On Librelik Talbot Bataryası

R.F.A.

Brodie	Pascoe	
L.W. Parsonage	J. Black	T. Richardson
W. Basset	A. Catley	C.W. Sorton
H. İverson	H.E. Drewit	J. Smail
H.B. Eccles	E. Garret	R. Sneddon
W. Stanford	C.H. Hare	P. Stokes
J. Shaw	A. Lynn	A. Fawcett
R. Nicol	W. McInnes	
J. Baxter	H.M. Palmer	

R.A.S.C.

J. Bourne	A. Davies	R. Guthrie
M. Harper	Harrison	Draycuf
A.G. Frankis	A. Bentley	Puffer
J. Douglas	D.P. Quentin	J.W. Holyoak
W. Johnson	Heysed	

Ek II

Hareketlerimiz ve gece konaklama yerleriyle ilgili olarak aşağıda sunulan tablo, benim taslak hâlindeki günlüğümden alınmıştır. Zorunlu olarak aldığımız önlemler, kazalar ve dalgınlıklar var olan boşluklardan sorumludur. Kitabım zaman sırasına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır, ama ikinci dereceden pek çok olay, dışarıda bırakılmıştır. Buradaki tarihler, kitaptaki tarihlere tam olarak uymamaktadır. Hafızam, bana bazen ayışığı ile bir-

likte, özellikle yeniay gecelerinde yardımcı oldu ve bu yüzden takvimden çok, hafızamı tercih ettim. Var olan herhangi bir "yazım sistemine" bağlı olduğuma ilişkin herhangi bir imada bulunmaktan sakındığım için, Arapça isimler, bir kurala bağlı kalmaksızın rastgele yazıldılar.

1917

Ocak 1 Nahkl Mübarek
2 Nagb Dhifran
3 Yenbo
14 Suva Gemisi, vs.
17 Bir Waheidi
18 Semna
19 Harrat Gelip
20 Dhulm Vadisi
21 Abu Zereibat
23 Kurna
24 Habban
25 Wejh
27 Hardings Gemisi
28 Kahire, vs.

Şubat 1 Süveyş
4 Arethusa Gemisi
6 Wejh, vs.
20 Arethusa Gemisi
22 Kahire, vs.

Mart 2 Lama Gemisi
3 Wejh, vs.
10 Seil Arja
11 Abu Zereibat
12 Kitan Vadisi
13 Gara Vadisi
14 Tleih Vadisi
15 Abu Markha
26 Serum Vadisi
27 Meseij Vadisi
28 El Jurf
29 Aba el Naam
30 Turaa Vadisi
31 Bir el Amri

Nisan 1 Abu Markha
3 Magrah el Semn
4 El Fershah
5 1121. Km.
6 El Fershah
7 Bir el Amri
8 Abu Markha
10 Geraia Vadisi
11 Hamdh Vadisi
14 Wejh
27 Magrah Raal
28 Hamdh Vadisi

Mayıs 1 Mellaha, vs.
3 Wejh
6 Hamdh Vadisi
7 Wejh
9 Kalaat el Zereib
10 El Kurr
11 Arnoua Vadisi
13 Abu Saad
14 Abu Raga
17 El Shegg
18 Aish Vadisi
19 Dizaad
20 Abu Arad Vadisi
21 Bir Fejr
22 Khabrat Ajaj
23 El Jaala
24 Kaseim Arfaja
25 Arfaja
26 Maiseri
27 İsawiya
30 Abu Tarfeiyat

Haziran 1 Bair Vadisi
2 Ageila
3 Nebk, vs.
19 El Wagf
20 Bair
21 El Ghadaf
22 Mishnang Vadisi
23 Hemme
24 Minifer
25 İfdein
26 Dhaba
27 Maghara Vadisi
28 Bair
29 Rijt el Herar
30 El Jefer

Temmuz 1- 479. Km.
2 Fuweilah
3 Nagb el Shtar
4 Guweira
5 Yitm Vadisi
6 Akebe
7 Bir Muhammed
8 Sudr Heidan
9 Süveyş
10 Kahire
11 İskenderiye
12 Kahire, vs.
15 İskenderiye
16 Kahire
17 Dufferin Gemisi
19 Jeida
20 Dufferin Gemisi
22 Cidde

Ağus. 1 Cidde Ekim
2 Hardinge Gemisi
4 İtm Vadisi, vs.
6 Hardinge Gemisi
7 Kahire
14 İskenderiye
16 Hardinge Gemisi
17 Akabe, vs.
21 Kuntilla
22 Akabe, vs.

Eylül 7 İtm Vadisi
8 Medeifein Vadisi
9 Guweira
10 Hesma
11 Rumm
12 Akabe
13 Rumm, vs.
16 Dumma Vadisi
17 Mudowwara
18 587. Km.
19 Mudowwara
20 Rumm
21 İtm el İmran
22 Akabe
26 İtm Vadisi
27 Hawara
28 Rumm, vs.

Ekim 1 Hafır Vadisi
2 Batra
3 Sheida
4 489. Km.
5 El Kasr
6 İmshash Hesma
7 Rumm
8 İtm Vadisi
9 Akabe
11 Süveyş
12 Kelab
13 İsmailiye
14 Süveyş
15 Akabe, vs.
24 İtm Vadisi
25 Rumm
26 Hafir Vadisi
27 Sheida
28 El Jefer, vs.
30 Shegg
31 Bair

Kasım 1 Dhirwa Vadisi
2 Ammri
3 Ain el Beidha
4 Hamad
5 Kseir' Hallabat
6 Ghadir Abyadh

Kasım 7 Tell el Shahab
8 Abu Sawana
9 Minifir
11 Abu Sawama
12 Azrak, vs.
23 Butm Vadisi
24 Bair
25 Jefer
26 Akabe
30 İtm Vadisi

Aralık 1 Hawara Vadisi
2 İtm Vadisi
3 Akabe
8 Kantara
9 Gazze
10 Suafa
11 Genel Karargâh, vs
12 Gazze
13 Kahire
21 Süveyş, vs.
25 Akabe
26 Guweira
27 Abu Sawama
28 Akabe
29 Guweira
30 Ramleh
31 Tell el Shahm

1918

Ocak 1 Abu Tarfeiya
2 Akabe, vs.
10 İtm Vadisi
15 Nagb Shtar
16 Aba el Lissan
18 Musa Vadisi
19 Shobek
20 Tafileh, vs.
28 Mezra, vs

Şubat 4 Odroh
5 Guweira
8 Khabr el Abid
9 Basta
10 Shobek
11 Tafileh, vs.
13 Buseira
14 Ghor el Safi
16 Dhahal Vadisi
17 Seil Hesa
18 Hesban, vs
19 Tafileh
20 Araba Vadisi
21 Beersheba
22 Ramleh, vs.
27 Kudüs
28 Rafa

Mart 1 Kahire
4 Akabe
6 Borulos Gemisi
8 Kahire
12 Süveyş
13 Borulos Gemisi
15 Akabe
16 Guweira
17 Akabe
18 Nagb Shtar
19 Shobek
20 Sadaka
21 Akabe, vs
30 Guweira

Nisan 1 Khabr el Abid
2 Aba el Lissan
3 Anezya
4 El Jinz Vadisi
5 El Hafir Vadisi
6 El Atara, vs
11 Jurf el Derawish
12 Odroh
13 Guweira
14 Waheida
18 Retm
19 Shahm
20 Ramleh
21 Disi
22 Aba el Lissan
23 Waheida
25 Aba el Lissan
27 Arethusa Gemisi
29 Kahire

Mayıs 1 Sina
2 Genel Karargâh
3 Kudüs
4 Aba el Lissan
5 Genel Karargâh
6 Sina
7 Kahire
14 Sina
15 Genel Karargâh
16 Hafira Vadisi
17 Kahire
19 Imogen Gemisi
21 Akabe
22 Aba el Lissan
23 Akabe
24 Disi
25 Mudowwara
26 Akabe
27 Aba el Lissan
28 Fagair

Mayıs 29 Towani
30 Hesa, vs.

Haz. 1 Sultani
2 Um el Rusas
5 Themed
6 Mojeb Vadisi
7 Jurf
8 Aba el Lissan
10 Arethusa Gemisi
12 Süveyş
13 Kahire
15 İskenderiye
17 Kahire
18 Sina
19 Genel Karargâh
20 Kahire
21 Mansurah Gemisi
25 Cidde

Tem. 1 Mansurah Gemisi
3 Wejh
4 Mansurah Gemisi
6 Kahire
8 İskenderiye
9 Kahire
11 Filistin
13 Kahire
26 Borulos Gemisi
14 Umtaiye, vs.
28 Akabe
29 Aba el Lissan
31 Akabe

Ağus. 1 Akabe
2 İtm Vadisi
3 Nejd Vadisi
4 Rumm
5 Akabe
6 Aba el Heiran
7 Akabe
8 Aba el Lissan
11 Jefer
12 Um Kharug
13 Amri, vs.
15 Bair
17 El Hamdi
18 Ghadaf Vadisi
19 El Umdeisisat
20 Muaggar
21 Kusair el Amr
22 Azrak
23 Ammari
24 Um Kharug
25 Thlaithukhwat
26 Aba el Lissan

Eylül 1 Aba el Lissan
5 Bair
6 Azrak, vs.
13 Gian Khunna
14 Umtaiye, vs.
16 Mezerib
17 Nasib
18 Umtaiye
19 İfdein
20 Azrak
21 Ramleh
22 Um el Surab
24 Umtaiye
26 Şeyh Miskin
27 Şeyh Saad
28 Deraa
30 Kiswe

Ekim 1 Şam
4 Kuneitra
5 Sebaste
6 Ramleh
7 Sina
8 Kahire

Kilise Tarihi
Eusebios

Çev. Furkan Akderin

272 Syf. ISBN 975-9187-43-6

İNCİL'DEN DÖRDÜNCÜ YÜZYILA: HRİSTİYANLIK...

Kilise Tarihi, birçok açıdan önemli bir kaynak kitap niteliğindedir. Kitapta anlatılan kuşkusuz ki, yalnızca kiliselerin tarihi değildir. Zaten kilise ile ilgili bir anlatım ve tarih yazımı demek aynı zamanda İsa'nın tarihini bilmek-yazmakla eşdeğerdir. İsa'nın tarihi ise, İncil'in de tarihidir. Dolayısıyla İncil'in tarihi de Hristiyanlığın tarihidir...

Meryem'in yaşadıkları... İsa'nın doğuşu ve İncil... Mücizevi bir yaşam ve hayatı çarmıhta son bulan bir peygamberin hikâyesi...

İsa'dan bu yana, kilise tarihinde meydana gelmiş önemli olaylar ele alınırken, en önemli kilise bölgeleri ve kilise yönetimleri de tarihsel süreç içinde aktarılıyor. Yenilik aşkıyla yapılan hatalar, Yahudi halkının İsa'ya karşı yapmış olduğu haksızlıklar, Putperestlerin ilahi olana çeşitli zamanlarda ve değişik biçimlerde yaptığı saldırılar, işkenceler ve akıl almaz entrikalar... Eusebios'un 4. yüzyılda kaleme almış olduğu eser, aynı zamanda konuyla ilgili ilk çalışmalardan biridir.

İslamda İsa
Michel Hayek

Çev. Atakan Ural

240 Syf. ISBN 975-9187-59-7

Hayek'in Türkçe'de ilk kez yayınlanan 'İslamda İsa' adlı çalışması, Kur'an-ı Kerîm, Hadîsler ve İslâm âlimlerinin eserlerinden yararlanılarak hazırlanmış bir kaynak kitaptır. Hz. İsa'nın dünyaya gelişinin müjdelenmesinden Tanrı katına çıkışına, dönemin dikkat çeken olaylarından Kıyamet alametlerine kadar her iki din açısından da önemli bilgiler, İslamiyet'in bakış açısıyla kitapta yerini alıyor. İslam'da Hz. İsa'nın izini süren, son derece açıklayıcı bir şekilde ortak ve birbirine zıt yaklaşımları gözler önüne seren bu çalışma, özünde bu buluşmanın kardeşlikle taçlanması için, mevcut gerçeğin iki tarafça da içtenlikle bilinmesi, aynı zamanda karşısındakini tanımasıyla mümkün olacağı düşüncesinden ortaya çıkmıştır.

Etnik Temizliğin Amerika'daki Saklı Tarihi

Elliot Jaspin

Çev. Burcu Erdoğan

392 Syf. ISBN 975-9187-81-8

"Terk Et ya da Öl!"...

Buna benzer kelimeler Amerikan tarihinde yüzyıldan uzun bir süre önce, Orta Batının kalbinden Güneyin derinliklerine, Kuzey Carolina'dan Teksas sınırlarına doğru yankılandı durdu. Bu klasik anlamda bildiğimiz, her yıl tekrarlanan bir kasırga ya da fırtına değildi. Hiç de doğal olmayan, siyah popülâsyonu topluluklarından temizlemek isteyenlerin elinden çıkma, tamamen insan yapımı bir felâket çağrısıydı.

Güneydeki dehşet verici linç olaylarını uzun zamandır biliyorduk ancak Maon- Dixon çevresine yayılmış olan etnik temizliğin hikâyesinin üstü örtülüydü. Yeniden yapılanma ile 1920'ler arasındaki zaman diliminde beyazlar, içlerindeki siyahlardan kurtulmak üzere bir araya geldiler. Gelişigüzel, evleri yakıp insanları öldürdüler ve binlercesini topraklarından sürdüler. Bu sürgün o kadar hızlı gelişti ki, çoğu durumda tüm Afrika kökenli Amerikalılar'ı yok etmek yirmi dört saatten fazla sürmedi. Bu tablodaki şok edici başka bir gerçek ise, bu alanların bugün bile hâlâ tamamıyla beyazların elinde kalmasıdır.

Çalışma orijinal röportajlar ve on yıla yakın özenli arşiv ve nüfus sayımı araştırmalarına dayanıyor. Etnik temizliğin Amerika topraklarında tekrar tekrar meydana geldiğini ve coğrafyanın temelden değiştirildiğini inkâr edilemez kanıtlarla ortaya çıkarıyor.

Pulitzer Ödüllü yazar David J. Garrow'un; "Bu kitapta etnik 'onarımlar' konusundaki tartışmalar yayımlanmıştır. Düşüncelerinizi, yargılarınızı hiçbir kitabın yapamadığı kadar değiştirecek ve Amerika hakkında zengin bilg-ilere ulaşmanızı sağlayacaktır" dediği bu çığır açan kitapta Pulitzer Ödüllü gazeteci Jaspin, bildiğimiz Amerikan tarihini yeniden yazıyor.

Kimlik, dil, kültür ve birlikte yaşam konularında insanlığın yakarışı ve sistemlerin çözüme yönelik yöntemleri hep mi aynı!.. Bu kitapla birlikte ezberlerinizi terk edip yepyeni bilgilere tanıklık edin...

Etnik Temizliğin Amerika'daki Saklı Tarihi

Elliot Jaspin

Çev. Burcu Erdoğan

392 Syf. ISBN 975-9187-81-8

"Terk Et ya da Öl!"...

Buna benzer kelimeler Amerikan tarihinde yüzyıldan uzun bir süre önce, Orta Batının kalbinden Güneyin derinliklerine, Kuzey Carolina'dan Teksas sınırlarına doğru yankılandı durdu. Bu klasik anlamda bildiğimiz, her yıl tekrarlanan bir kasırga ya da fırtına değildi. Hiç de doğal olmayan, siyah popülâsyonu topluluklarından temizlemek isteyenlerin elinden çıkma, tamamen insan yapımı bir felâket çağrısıydı.

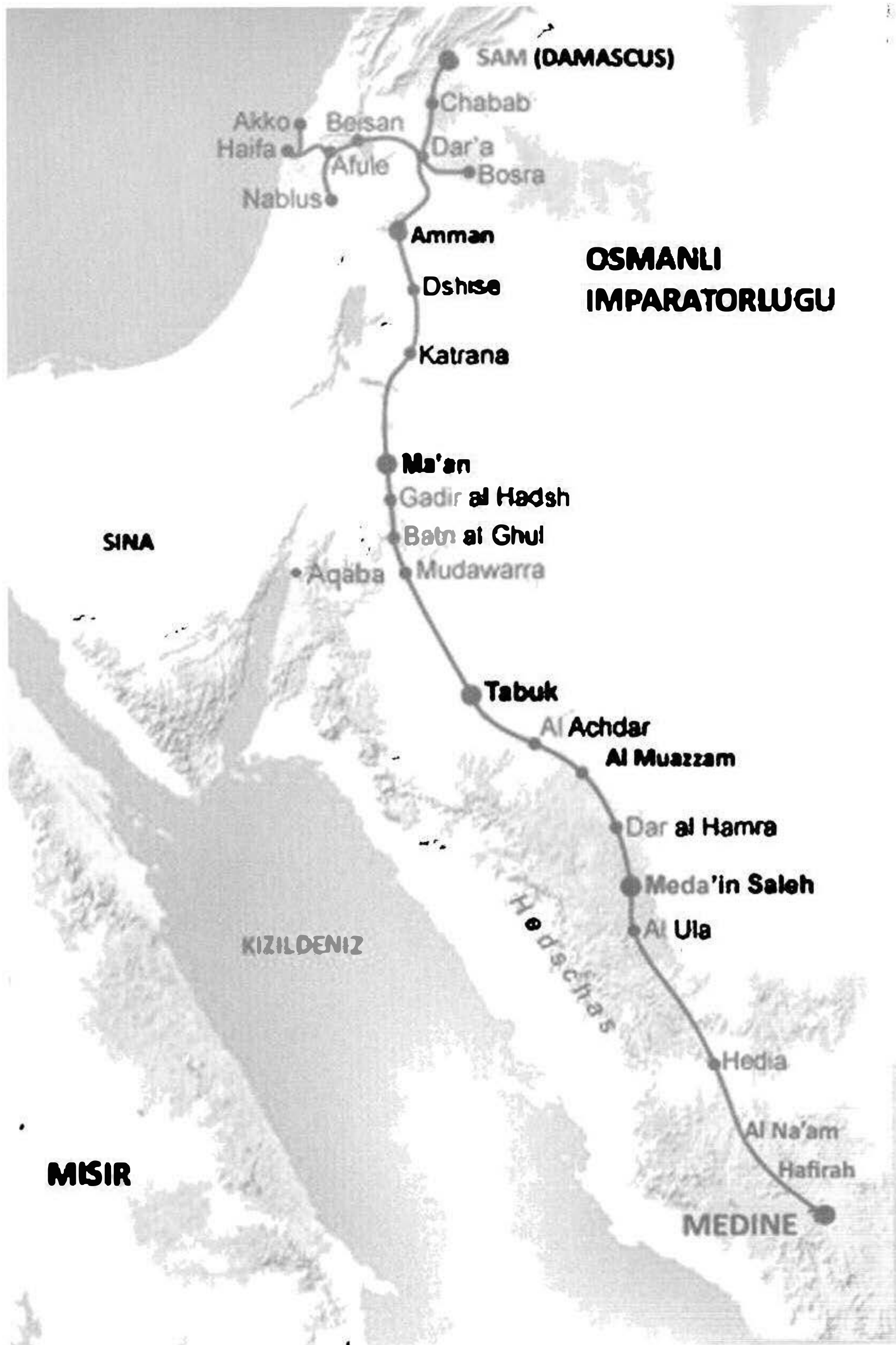
Güneydeki dehşet verici linç olaylarını uzun zamandır biliyorduk ancak Maon- Dixon çevresine yayılmış olan etnik temizliğin hikâyesinin üstü örtülüydü. Yeniden yapılanma ile 1920'ler arasındaki zaman diliminde beyazlar, içlerindeki siyahlardan kurtulmak üzere bir araya geldiler. Gelişigüzel, evleri yakıp insanları öldürdüler ve binlercesini topraklarından sürdüler. Bu sürgün o kadar hızlı gelişti ki, çoğu durumda tüm Afrika kökenli Amerikalılar'ı yok etmek yirmi dört saatten fazla sürmedi. Bu tablodaki şok edici başka bir gerçek ise, bu alanların bugün bile hâlâ tamamıyla beyazların elinde kalmasıdır.

Çalışma orijinal röportajlar ve on yıla yakın özenli arşiv ve nüfus sayımı araştırmalarına dayanıyor. Etnik temizliğin Amerika topraklarında tekrar tekrar meydana geldiğini ve coğrafyanın temelden değiştirildiğini inkâr edilemez kanıtlarla ortaya çıkarıyor.

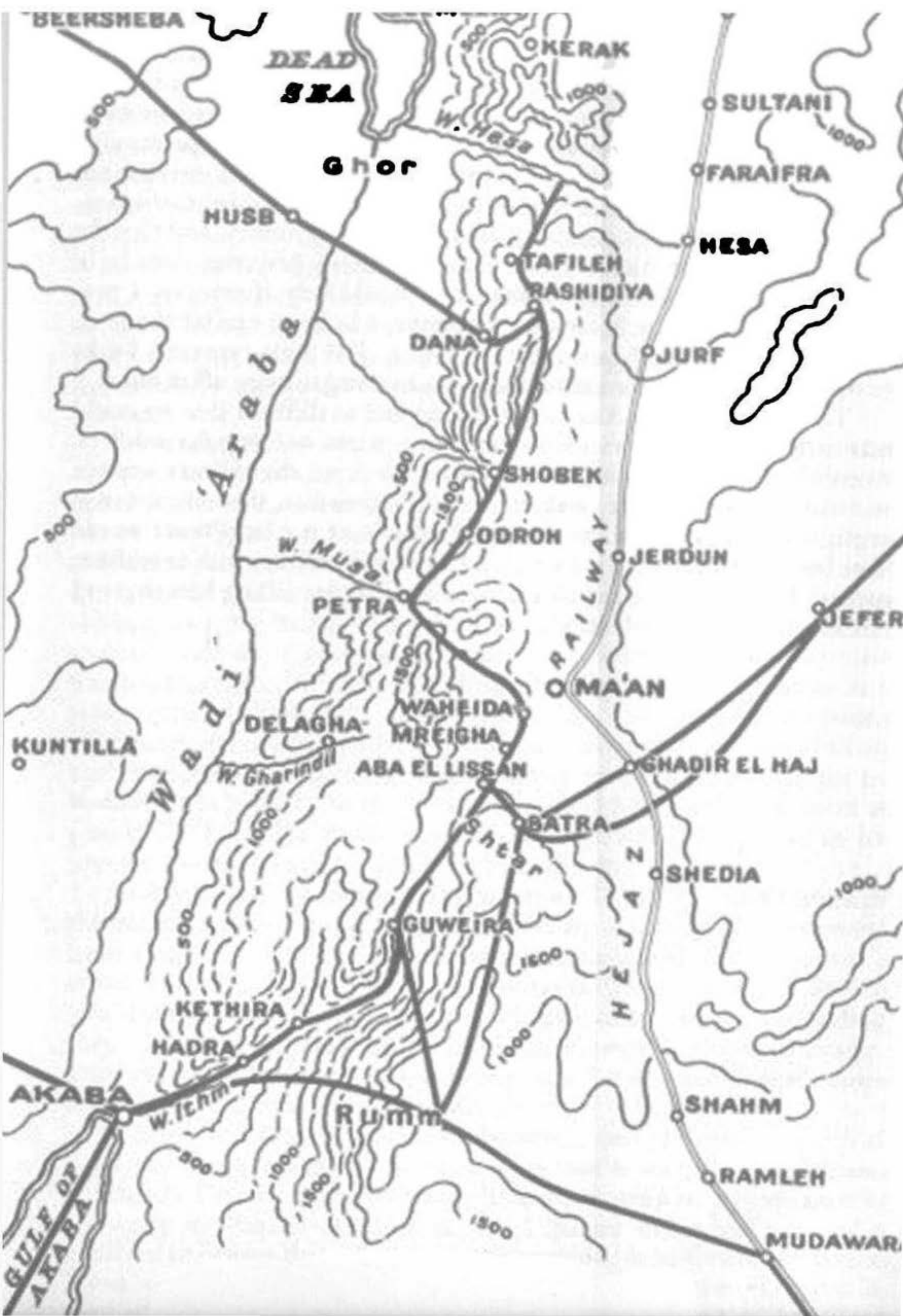
Pulitzer Ödüllü yazar David J. Garrow'un; "Bu kitapta etnik 'onarımlar' konusundaki tartışmalar yayımlanmıştır. Düşüncelerinizi, yargılarınızı hiçbir kitabın yapamadığı kadar değiştirecek ve Amerika hakkında zengin bilgilere ulaşmanızı sağlayacaktır" dediği bu çığır açan kitapta Pulitzer Ödüllü gazeteci Jaspin, bildiğimiz Amerikan tarihini yeniden yazıyor.

Kimlik, dil, kültür ve birlikte yaşam konularında insanlığın yakarışı ve sistemlerin çözüme yönelik yöntemleri hep mi aynı!.. Bu kitapla birlikte ezberlerinizi terk edip yepyeni bilgilere tanıklık edin...

SAM (DAMASCUS)
Chabab
Akko
Beisan
Haifa
Dar'a
Afule
Bosra
Nablus
Amman
OSMANLI IMPARATORLUGU
Dshise
Katrana
Ma'an
Gadir al Hadsh
SINA
Batn al Ghul
Aqaba
Mudawarra
Tabuk
Al Achdar
Al Muazzam
Dar al Hamra
Meda'in Saleh
Al Ula
Hedschas
KIZILDENIZ
Hedia
Al Na'am
Hafirah
MISIR
MEDINE

BEERSHEBA
DEAD SEA
KERAK
500
1000
SULTANI
W. Hesa
Ghor
FARAIFRA
HUSB
HESA
TAFILEH
RASHIDIYA
DANA
JURF
Wadi 'Araba
SHOBEK
500
1500
ODROH
500
W. Musa
JERDUN
PETRA
JEFER
RAILWAY
MA'AN
WAHEIDA
DELAGHA
MREIGHA
KUNTILLA
ABA EL LISSAN
GHADIR EL HAJ
W. Gharindil
BATRA
Shtar
1000
SHEDIA
HEJAZ
GUWEIRA
500
1500
KETHIRA
HADRA
AKABA
W. Ithm
Rumm
SHAHM
RAMLEH
GULF OF AKABA
MUDAWARA
1500

ALEXANDRETTA
URFA
NISIBIN
TABRIZ
RUSSIAN FRONT 1916
TEHRAN
MOSUL
ALEPPO
SYRIA
TRIPOLI
HOMS
TADMOR
DAMASCUS
DRUSES
Nuri es Shalaan
ANAZEH
GAZA
JERUSALEM
SUEZ
AKABA
ATIYEH
Tigris
Euphrates
BRITISH FRONT APRIL 1917
BAGHDAD
PERSIA
BASRA
KOWEIT
BUSHIRE
PERSIAN GULF
Nefud
SHAMMAR
Ibn Rashid
HAIL
ARABIA
Nejd
Ibn Sa'ud
HOFUF
RIYADH
WAHABIS
WEJH
MEDINA
YENBO
Sherif
ATEIBEH
JIDDAH
MECCA
TAIF
PT SUDAN
KUNFIDAH
Idrissi
Yemen
Iman
SANA
MASSAWA
HODEIDAH
ADEN
KHARTOUM
Hadhramaut
Sultan of Sehr
Oman
MUSCAT
GULF OF OMAN

T.E. LAWRENCE
"Arabistanlı Lawrence"

BİLGELİĞİN YEDİ SÜTUNU

Arap Başkaldırısının Gayri Resmi Tarihi

"Bu günün hayalperestleri tehlikeli insanlardır, hayallerini gözleri açık gerçekleştirirler. Ben de böyle yaptım."

Tarihi bilgiler, I. Dünya Savaşı sırasında Arapların Türklere karşı başlattığı başkaldırı hareketinin bizzat mimarı, yönlendiricisi olan bir İngilizin gözüyle verilmektedir. Çağımızın en efsanevi casusu "Arabistanlı Lawrence" Osmanlının bölgedeki egemenliğine son verirken, bölgeye görevlisi olarak geldiği İngilizlerin de oyunlarını boşa çıkarmıştır.

"Arabistan'da Türklere karşı ayaklanmada bir İngiliz görevli... Ordu günlüğünü, çadır direğinin etrafında betimler. Tanımlamalar, filozofiler, duygular, maceralar ve hayallerle eşşiz bir şekilde dokur. Görevini müşkülpesent bir bilgelik, kusursuz bir hafıza, cesaret ve Oxford karakteriyle örülmüş bir stille, kendinden kuşkuya düşmesini engelleyen bir gözlem yeteneği ve her hâlükârda derin bir bağlılıkla yapar. Eşsiz bir tarih-roman..."

E.M. Forster

"Yarım yüzyılda İngilizce yazılmış hiç bir eserin olmadığı kadar ölümsüzdür."

John Buchan

"Onun için tüm bir neslin nevrotik hastalığının acısını, sadece tek başına, çektiği söylenebilir."

Christopher Isherwood

"Bu topraklardan Osmanlının gücü çekildikten sonra, Orta Doğu'da istikrar kayboldu. Kan hiç durmadı. Savaşlar hep devam etti."

Usame Bin Ladin

ISBN 978-605-5708-92-4
BARKOD 9786055708924

www.chiviyazilari.com